8.47 ... 12

D. DIONYSII

CARTHVSIANI IN EVANgelium Lucæ enarratio præclara admodum, ex altera eaq; diligẽtiſſima ad archetypon recognitione, repurgatis mendis quibus ſcatebat pluribus, quàm diligentiſſime excuſa, cui Index contentorum præfertur.

PARISIIS.

Apud Anthonium Iurianum, ad inſigne Galli, via ad D. Victorem,

1 5 4 2

INDEX EORVM quæ præcipua habentur in enarratione Euangelii ſecundum Lucam.

ſcripturis 138.f

A

Abſtinentia quid 120.e
Abnegatio ſui triplex 182,f
Abyſſus quid 167.a
A dei ſeruitio propter cognatos nõ recedendum, vide 163.e
Adæ ſepultura vbi 384.d
Admiratio vnde oritur 105.c
Adulatio quid 121,b
Aedificãtes martyrũ monaſteria & violẽtiã pauperibus faciẽtes arguuntur 234.d
Aenigma quid 159.a
Agonia Chriſti q̃ & qualis. 371.d
Alabaſtrũ qd ſignific. 149.d
Amare & regratiari quis plꝰ tenetur innocens an peccator conuerſus. 155.b
Amici quõ inuitandi 270.c
amor carnalis quid efficiat. 58 b
An ſolius dei ſit miracula facere 115.e
Angusta porta quid 263.e
An ꝓpter ſcãdalũ vitandũ bona ſpiritualia ſint omittẽdã 302.c
Apoſtolus quid 114.a
Apertio cœli quomodo. 73.d
Aquilæ ſancti ſunt 309.f
Area Chriſti tripliciter purgatur. 71,f
Arborum diuerſitas 68 a
Arrij & manichæi impietas 13.f
Aſtutia diaboli 81.a.b.c
Aſtare ante deũ quid. 15.a
Auarorum cæcitas 243.c
Auditus triplex aſsignatur in

B

Baptiſmo ſumpto cur Chriſtus orauit 72.f
Benedictio duplex 52.f
Benedictio dei quid. 19.d
Beneficia propter retributionẽ cõferenda nõ ſunt. 270.f
Bona corporalia non ſunt hominis. 243.b
Boni omiſſio peccatũ eſt. 67.f
Bonum multiplex eſt. 122.b
Brachium domini quid 51.c

C

Cadus quid 290.d
Cauſæ multiplices quare nec angelus nec alia pura creatura potuit hũanũ genꝰ redimere. 354.b
Chriſti actio noſtra inſtructio. 85.d
Chriſtus cur baptizatus. 73.c
Chriſtus cur tãdiu diſtulerit baptizari, manifeſtari, prædicare, &c. 75.d
Chriſtus cur interdum rogatus interdum non rogatus facit miracula 96.c
Chriſti dignatio atq; humilitas Ibidem.d
Caro Chriſti tenerrima. 352.a
Cẽturio qd ſignificat 135.e
Circuncidi voluit Chriſtus multis de cauſis. 47.b
Confeſſio triplex laudabilis. 204.e
Contemplatiua vita dignior eſt actiua 216.b
Contritio & pœnitentia 65.f
Coruũ ſalutis erigere 32.a
Corui ſuos pullos non nu-

triunt 245.f
Creatorem offendens offendit omnem creaturā 283.f
Crucifigi potius q̄ alia morte mori voluit Chriſtus 384 f
Crux tollitur duobus modis. 182.c
Culpæ remiſsio vltimum in iuſtificatione impii 154.a
Culpæ debetur pœna 357.d
D
De lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ, quomodo 66.e
Dereli&ctum ſe clamat Chriſtus quomodo 390.e
Decimatio in lege triplex 231.f
Deus & angeli quō apparēt. 11.c
Deum dicimur iuſtificare quadrupliciter 146.b
Deus dicitur fœnerator 151.d
Deus quomodo viuorum & non mortuorum 342.b
Deus quomodo iudici iniquo comparetur 311 c
Debitores dupliciter dicunt. 151.d
Dæmon tentans Chriſtum quis fuerit 82.b
Dęmones an cognouerunt Meſſiam eſſe Chriſtum. 94 a
Dæmones porcos intrant 167.c
Deum tentare quid 84.f
Diaboli pompa indurata velle adorari 83.d
Diabolus dicitur ſurdus & mutus 191.b
Diabolus dubitauit de diuinitate Chriſti non de ſanctitate 80.f
Dies expiationis ſeu propiciationis 10.f
Digitus dei ſpūs ſctūs eſt 225.e
Dilectio dei ex toto corde tripliciter intelligitur 29.e
Dilectio præcedens culpę remiſſionem & ſequens 153.d
Diſcretio bonorum & malorum ſpirituum 11.f
Diſciplinæ rectus ordo 58.e
Diſcretio quadriga virtutū 269.
Diſtantia inter renunciare omnibus & relinquere omnia 276 c
Diuerſorium quid 40.b
Diuerſi diuerſimode relaxāt peccata 104.d
Diuerſi diuerſas ob cauſas Chriſtum ſecuti ſunt 318.e
Doctori ſeu prælato vitioſo an liceat alios corrigere 131.e
Donec, multifariam accipitur 256.f
Duo perſequentiū genera 339.f
Duplex confeſsio virtuoſa 239.
Duodecimo anno Chriſtus orſus eſt declarare ſuā ſapientiā 59 a
E
Eccleſia qua ratione grano ſinapis comparetur 262.c.d
Eccleſia ſeu ſynagoga vinea dicitur 314.c
Effigies altera in Chriſto quomodo 396.e
Eiicere dęmones & miracula facere non requirit dignitatem perſonæ 194.c
Eiectio vedentium & ementium de templo mirabilior eſt reſurrectione Lazari 330.f
Euchariſtiæ ſacramentum à Chriſto multiplici ratione inſtitutum 363 c
Eſuries corporalis & ſpūalis 117 c

Euangelica ſapientia efficacius cóprobat ſuas cóclusione quàm humana 1.f
Euangeliſtæ non omnia Chriſti miracula ſcripſerunt nec ordinem ſeruarunt 98.f
Excellentia cantici Mariæ 25.a
Exemplũ Petri in captura piſciũ eſt oíbu· ꝑlatis ſequẽdũ. 99.d
F
Fermentum phariſæorum hypocriſis eſt 236.e
Fides Centurionis an maior fide virginis & Ioſeph 137 d
Fides augetur dupliciter 304.a
Filius dei quõo ſe nobis dedit 23 e
Fletus damnatorũ an corporalis erit poſt reſurrectionem 265.c
G
Galilæa quid ſignificet 17 f
Gazophilacium triplex 344.d
Generoſi animi eſt pronum eſſe ad dandum 129.b
Gentilis populus cur adoleſcentior 281.b
Genus humanum quomodo per Chriſtum liberatum cum tamen pauci ſaluentur 34.f
Geraſa quid 365.f
Gladius pro dolore 54.d
Gloria quid 43 a
Gratia diſtributa recipit incremẽtum vide 316.d
Gratia triplex in Chriſto 61.c
Gradus plenitudinis gratiæ multi 21.d
Gradus plenitudinis ſpiritus ſancti etiam multi 77.f
Gradus baptiſmorum ſex. 254.f
Gula generat diuerſa vitia 351.b
Gulæ vitio cur primo tentatur Chriſtus 81.a
H
Helias per quem modũ Heliſæo duplicem ſpũm dederit 175.d
Heremũ cur xp̃s ingreſſus 78 e
Herodes aſcalonita quot filios habuit 6:.b
Herodes tres 8,a
Homo quis verè dicatur 49.c
Homo multipliciter dicitur proximus alteri 213 e
Hominum genera ſeptem ab eccleſia expellenda 331.a
Humilitas mariæ 26.a
Humanitas Chriſti ſanctitas & dignitas 356.b
Humilitas Iohannis Bapt. 70.d
Humilitatis commendatio & ſuperbiæ deteſtatio 206 b
Ieſus in medio doctorum audiẽs & interrogans, docet iuniores quid eis ſit faciendum 58 d
Ieſus ſaluator multiplici ratione 46 f
Ieſus dicitur in ſignũ poſit᷑.54.b
Ieſus profecit ſapientia & gratia, quomodo 60.f
Ieiunium quadrageſimale decimæ ſunt dierum anni 80.b
Ignorantia duplex 253 e
In templo quotidie duplex fiebat ſacrificium 10.f
Inimici quomodo diligendi 122 c
Incenſum 10.c
Infuſio gratiæ præcedit motum liberi arbitrii 154.a
Intentio dupliciter dicirur. 230.b
Iniuria ſemper dimittenda quantum ad culpam 303.

Innocẽs pœnitẽti p̃fertur. 279.d
Inuidia quid ſit 358.c
Inuidia omnia ſiniſtre interpretatur 111.d
Iohannes multis nominibus appellatus 35.d
Iohãnis cõceptio ſupnatu. 10.a
Ioſeph ĩ virginitate mãſit. 162.c
Ira per vitium quid 62.b
Iuſtitia originalis quid 353.d
Iuſtificari quis dicitur tribus modis 148.d
Iuſtus tripliciter dicitur 8.f
Iuſtum iniuſtè poteſt fieri 9.f
Iudas pluries admonitus. 354.c

L

Lachrimatus eſt Ieſus pluribus vicibus vide 329.a
Latriæ ſeruitute ſoli deo ſeruiẽdum eſt 83.e
Laus Iohannis baptiſtæ 144 f
Legis & euangelij differentia eſt amor & timor 5.c
Legis euangelicæ perfectio & excellentia 3.c
Legi Moſaicæ inobedientes moriuntur 5.d
Legio quid 166.f
Lex multiplex ponitur 2.e
Lex diuina diuiditur 3.b
Legis naturalis duo pręcipua pręcepta 125.c
Leproſi ad ſacerdotes quare miſſi ſunt 306.a
Longius ire cur Chriſtus finxit 398.d
Loquacitas periculoſa. 133 a
Lucas eſt magis hiſtoricus quã cæteri euangeliſtæ 1.c
Lucas rite ſic vocatus 2 b
Lumbi hominis duplices. 149 b
Ludus puerorũ hebręorũ. 146.f
Lyſanias quis 62.b

M

Machometi perfidia 341.d
Malchum cur Chriſtus ſanauerit 374.e
Maria quõ interpretatur. 18.a
Mariæ turbatio qualis 19.d
Magdalena quare à luca peccatrix vocatur 149.b
Maria & Ioſeph quærentes Ieſum, docent nos quomodo eũ quæramus 56.d
Malorum cor vbi 248.f
Mammon quid 291.f
Manus domini quid 30.f
Matthæi reuerentia 106.e
Matrem eſſe Chriſti infinita dignitas 19.c
Medicus aĩarum Chriſtꝰ. 107.e
Mentis auerſione à deo receditur 281.f
Mercenarij duplices. 283.c.d
Militia licita eſt ſi bene exerceatur 69.d
Miſericordia quid 127.e
Miſeria duplex ibidem f
Myſteriũ incarnatiõis an oĩbus angelis cognitũ fuit 18.e
Mors Chriſti oſtendit pœnarũ infernaliũ acerbitatem. 357.f
Mna quid 324.b
Multi ſequuntur Simonem Magum 145.f
Multiplex occaſio gloriandi in peccatoris cõuerſione. 279.c
Mulier ſanata à fluxu ſanguinis quæ fuerit 171.b

N

Natiuitas Iohannis à ſaracenis etiam feſtiuatur 13.a
Natiuitas Chriſti 40.d
Neceſſariũ dupli.d icitur. 357.b
Neceſſariæ ſunt hominibus ſyderum coniecturæ 256.c
Negociationis officiũ omnino ſacerdotibus illicitũ 331 b
Notitia duplex 264.c
Nulla pura creatura potuit huma nũ gen᷒ à pc̃tõ liberare. 354.b
Nullum bonum creatum ſatiat appetitum animæ 283 a

O

Obſecratio quid ꝓprie 108.c
Odij cã diſsimilitudo. 348.a
Omiſsio boni peccatũ 67 f
Omne peccatũ volũtariũ. 43.e
Oĩa qũo xp̃o tradita. 206 d
Originalis iuſtitia q̃ ſit. 353 d
Ordo perueniendi ad contemplationem 79.e
Ordo correctionis quomodo ſeruandus 137.c
Operarij veri in eccleſia 198.c
Opera trinitatis ad extra ſunt indiuiſa 207.b
Opus ſeruile triplex 113.c
Oratio quid 223.b
Orandum ſemper qũo. 222.c
Orauit Chriſtus quod nouerat fieri non debere 307.e
Orandum fiducialiter. 169.e

P

Pacis triplicis deſcrip. 199. c.d
Panis quotidianus quid 219 b
Panes propoſitionis qui. 111.a
Parabola quid 156.d
Pars optima mariæ quę 215.c
Paruul᷒ tripliciter ponit̃. 205.e
Paralyſis quid 101.e
Patientiæ virtus 348 b
Paſcha in ſcripturis multifariam accipitur 359.c
Pater in ſcripturis multifariam dicitur 218.b
Pati xp̃m qũo neceſſariũ. 182.a
Pax multiplex 43.e
Pc̃m̃ dupliciter remittitur 153.a
Peccatũ in ſpiritũ ſc̃m̃. 240.c
Peccatores nõ ſemper diligunt eos à quibus arguntur 125.d
Peccati effectus varij & deteſtabiles. 211.d
Peccamus ſex modis circa cibũ & potum 247.c
Peccata infidelium an grauiora ſint impiorum chriſtianorum peccatis 338.b
Phariſæi Chriſtũ auaritiã reprehendentem derident 294.c
Perfectio ſpiritualis & feruor nouo vino cõparantur. 109.f
Prælia ſeditiones, terræmotus, &c. quomodo ſigna futuri iudicij 346.c
Primo genit᷒ xp̃s dicitur. 39.c
Primogenita diuerſimode dño in lege cõſecrabãtur. 48.e
Prouidentia dei etiam in minimis rebus 247 a
Proxim᷒ eſt oĩs viator. 210.c
Publicani qui 69.c
Purgatio Mariæ quid. 48 a

Q

Quadruplex ſemen inuenitur in ſacra ſcriptura 159.e
Quadruplex bonũ datur à deo propter opera pietatis. 129 f
Quatuor minores ordines approbat dominus Ieſus 85

Quare ſimilitudinibus vſus eſt Chriſtus vide 109.c
Quatuor dotes corporum in reſurrectione futura. 186.a
Quatuor vitia diuitias concomitantia 243.f
Quatuor ſuperbię ſpecies. 312.e
Quatuor ad paupertatem voluntariam inducunt 317.f
Quemadmodum ridere liceat. 120.e
Quæ coram mundo ſunt eminentiora, coram Chriſto ſunt frequenter viliora 170.f
Qui prægnãtes cognoſcunt vxores brutis ſunt irrationabiliores 16.f
Quibuſdã ſanatis prohibet Chriſtus loqui, & quibuſdam præcepit narrare miracula 168 c
Quid per turturem & columbam deſignetur 49.a
Quid obſeruare debeant qui alios corrigunt 132.c
Quinque faciunt difficultatẽ conſequendi ſalutem 316 e
Quomodo valet quis condigne pœnitere, vide 66.a
Quomodo diuitiis vtẽdũ ſit. 68 e
Quomodo orandum 113.e.f
Quomodo & qñ exhibenda ſunt aduerſariis opa dilectionis. 108.c
R
Recordatio in deo quõ 28.e
Reprobi, iniqui & mali in hoc mundo proſperabuntur occulto dei iudicio 242.e
Regnum cœlorum quid 262.a
Regnum cœlorũ quidã rapiunt, alij furantur alij mercãtur. 295.f
Religioſis ſatagendum vt quotidie fiãt feruentiores 275.d
Rhinoceros quid 45.a
Reprobi quõ electos viſuri ſunt in regno dei 265.d
S
Sacerdotum veteris legis continentia 16.b
Sanctificare deum quomodo dicimur 25.b
Sandalia quid 176.b
Sanguinem Chriſtus ſexies effudit pro nobis 362.a
Satum quid 262.f
Sapientia Chriſti creata multiplex. 60.f
Saraceni mariam fatentur inter mulieres benedictã 26.c
Scandalũ puſillorũ vitãdũ 112.e
Scandalum phariſæorum nõ vitandum ibidem.f
Scandalum actiuum & ſcãdadalum paſſiuum quid 301.d.e
Semen quadruplex 159.e
Semitæ & viæ domini 63.f
Septem prædicatoribus prohibita à Chriſto 177.c
Septem panes qd ſignifi. 180.a
Senſus diuiſus & ſenſus compoſitus 133.c
Sex pctã in ſpũm ſanctũ. 240.c
Sex hominũ nomina in veteri teſtamẽto leguñ prenũtiata. 12d
Sicera quid ſignificet 13.c
Signũ tripliciter ſumitur 54.b.
Signa in ſole & luna & ſtellis quomodo fient 349.e
Signa ſcdĩ aduẽtus xpi. 308.a
Sinus abrahæ quid 298.a.
Siliqua quid 282.f

Simplex veſtimẽtũ quid 176.b
Symeonis canticum aptiſſime in completorio dicitur 52.c
Solitudo prohibetur non labor 245.d
Solis obſcuratio in paſſiõe Chriſti quomodo facta 389.e
Solitarius locus contemplationi aptus 78.e
Solicitudo duplex 245.c
Somnus ſuperfluus indecẽs Chriſtiano 251.f
Spiritus cur in forma columbæ apparuerit vide 73.e
Spiritus ſcientiæ boni & mali quid 337.c
Spolia diaboli 226.e
Sterilitas in lege maledictioni ſubiacuit 16.d
Studium ſapientiæ circa duo verſatur 1.d
Stadium quid 396.c
Stultus verè 243.f
Superbiæ quatuor ſpẽs. 312.e

T

Tempus acceptabile quid. 88.c
Tempus miſerationis dñi nõ eſt arbitrio homĩs cõſtituẽdũ. 84.f
Tẽtatio qd proſit electis. 368.a
Timor multiplex 237.d
Timor dei triplex 238.c
Tetrarcha & tetrarchia quid 62.a
Triplex ſapientia in ſcriptura diuina dicitur 1.c
Triũ mortuorũ ſuſcitatio facta à Chriſto qd deſignat 129 f
Tres tantum in trãſfiguratione aſſũpti apoſtoli quare 185.d
Triplex abnegatio à Chriſto cõſulta. 182.a

V

Valles impletæ quæ 64.e
Velum templi duplex 390.d
Vendere tunicã & emere gladiũ quid. 368.e
Verbum multipliciter capitur. 44.c
Veræ diuitiæ quæ 244.e
Verbum dei audientes & facientes quomodo mater frater & ſoror Chriſti. 163.a.b.c
Veſtiũ cultus ſuperfluus reprobatur multa de cauſa. 296.e
Viæ Chriſti quæ dicantur. 25.e
Vigeſimo quĩto die Martii Chriſtus nũciatus conceptus & paſſus. 17.c
Vigiliæ noctis quatuor 210.e
Vita contemplatiua & actiua. 216.b
Virtutes cœlorum moueri quid 350.c
Vmbra mortis quid 36.e
Voluntas diuina nulla lege præſtringitur 16.e
Vſura prohibita 126.d

Z

Zachariæ tres ſancti 8.a
Zachariæ & Helizabeth laus. 9.b
Zacharias ſurdus & mutus fuit 30.b
Zacharias ꝓ quo orauit 12.b
Zachæus quomodo dicitur filius Abrahæ 322.e
Zacharias plus naturæ ordinem quàm dei omnipotentiam reſpexit. 15.e

FINIS.

D. DIONYSII

CARTHVSIANI IN EVANgelium Lucæ Enarratio. A

PROLOGVS.

DOCTRINAM quaſi ante lucanum illumino omnibus,& enarrabo illam vſque in longinquum, B
& illuminabo omnes ſperantes in domino,& relinquam illam quęrẽtibus ſapientiam,quemadmodũ ait Ambroſius,Scriptura diuina mundanæ euacuat ſapientię diſciplinã, Eccle.24.
quæ verborũ magis eſt ſucata ambitu quàm rerum ratione ſubnixa, hoc eſt,verbis magis inaniter decoratur,quàm ratiõe, & veritate firmetur. Nam & multi errores atq; cõtrarię opiniones inueniũtur in philoſophica ſciẽtia. ¶ Porrò in ſacra ſcriptura,ſomma concordia,inuiolataq; veritas continentur.In ſancta demùm ſcriptura etiam illa reperiuntur, quæ philoſophi miranda putabant. Tria enim præcipua ęſtimauerunt,videlicet triplicem ſapientiam,naturalem, moralẽ,& rationa C
lem:quæ in ſcripturis diuinis multo excelentius eſſe & cõtineri noſcuntur,tam in veteri quàm in nouo teſtamẽto,quod in tribus Salomonis libris oſtẽditur,qui in libro Prouerbiorum moralem ſeu ethicam:in Eccleſiaſtæ,naturalem:in Cãticis Canticorum rationalem,ſimul & moralem, ſapiẽtiam ſcripſit. In nouo etiam teſtamento ſapiẽtia naturalis in Euãgelio ſancti Iohannis,moralis in Euãgelio ſecundum Matthæum,rationalis in Euãgelio beati Lucæ præcipuè fulget. Lucas nãq; magis hiſtoricus eſt, & Chriſti miracula plenius refert,quibus euãgelica veritas comprobatur. Matthæus verò præcepta viuendi, & moralia Chriſti documenta proſequutus eſt clarius,Iohannes autẽ de Chriſti diuinitate ſublimius loquitur. Quælibet tamẽ ſapiẽtia iſta , in quolibet Euã

D gelista habet. ¶ Pro cuius clariori intelligẽtia oportet adũ uertere, quia vt octauo de ciuitate dei recitat Auguſtin*, ſtudium ſapientiæ circa duo verſatur, videlicet circa actionem, & contemplationem, propter quod vna pars ſapiẽtiæ actiua ſeu practica altera contemplatiua vocatur: quarum actiua ad vitæ compoſitionem, inſtituẽdosq; mores ſpectat: contẽplatiua ad conſpiciendas rerum naturas & naturæ cauſas intendit. Socrates itaq; actiuæ, Pythagoras, contẽplatiue plus inſtitit: ſed Plato vtranq; coniungens philoſophiam perfeciſſe laudatur, quam in tres partes diuiſit, Videlicet in moralem, quę circa actionem verſatur: in naturalem quę contẽplationi deputatur: in rationalem qua verũ à falſo diſcernitur, quæ licet actioni & contemplationi ſit neceſſaria, amplius, tamẽ ad cõtemplationẽ pertinet. Ideo iſta tripartita philoſophiæ
E diuiſio non contrariatur diſtinctioni, qua dictum eſt, omne ſtudium ſapientiæ in actione, & contemplatione conſiſtere. Denique ſecũdum Auguſtinũ libro præfato, celebriores platonici aliquid tale de deo ſenſerũt, vt in ipſo inueniatur cauſa ſubſiſtendi, & ratio intelligendi, & ordo viuendi, quorũ trium primum ad naturalem, ſecundũ ad rationalem, tertiũ ad moralem pertinet philoſophiæ partẽ ſeu ſpeciem. Cum ergo hęc tria multo præclarius de deo ſublimi, & benedicto cõſideret theologia de ſuper reuelata, quam philoſophia humano ſtudio adinuenta, palam quòd triformis illa ſapientia in ſcripturis diuinis eminẽtius quã in libris philoſophicis ſit contenta. Preterea omnium Philoſophorum moralia docu-
Mat.19. menta nequaquã Chriſti moralibus queunt cõparari doctri-
F nis, eo ꝙ Chriſti moralis inſtructio ad priuati ſeu proprij
Mar.10. improbique amoris, qui omnium vitiorum origo eſt, plena-
Lucæ.18. riam eradicationem atq; ad ſuipſius humillimum ducat con
Mat.11. temptum, & ad diuinitatis intenſiſſimã ac puriſſimam dilectionẽ de qua perfectione, doctrina, & re ignari ac muti fuerũt philoſophi. Nec enim humanę rationis naturali lumine ad huiuſcemodi doctrinam ac perfectionem pertingitur, ſaltẽ eo modo quo à Chriſto docetur, videlicet prout ad ſupernaturalem fœlicitatẽ perducit. Inſuper nulla humana ſcientia tã certè & efficaciter ſuas cõprobat concluſiones, vt euãgelica ſapientia, fidei ſacrę articulos, qui in Euangelio per legis & prophetarum oracula, per Chriſti miracula, p reuelationes cœleſtes, per plurimos teſtes, aliiſque fortiſſimis viis

effica-

efficacisſimè comprobãtur. Rurſus, nequaquam Philoſophia A
tam excellenter de creatoris ac creaturarum natura, ꝓprietate, perfectione & operatione pertractat, vt euãgelica theõria, cui omnis naturalis ſcientia cũ ineffabili humilitate debét eſſe deſeruiens & ſubiecta, Idcirco ait Apoſtolus, Armá 2. Cor. 10.
militię noſtrę nõ carnalia, ſed potentia deo, deſtruentes omnem altitudiné, extollentem ſe aduerſus ſcientiã dei, & in captiuitaté redigentes omné intellectũ in obſequium Chriſti, & in promptu habẽtes vlciſci omnem inobediẽtiam. Ex quibus authoritas, certitudo, & excellentia ſacræ ſcripturæ, præſertim euãgelicæ ſapientiæ innoteſcunt, cuius ſapiẽtialis deſcriptor fuit glorioſus Euangeliſta lucidiſſimus Lucas, ita ꝙ verba thematis præinducta eloqui poteſt. Nam inſtar exuberantiſſimi fontis euangelicæ veritatis doctrinã omnibus elucidauit, & ſapiẽtiæ riuos ſibi deſuper impartitos, liberaliſſima charitate cunctis diffudit, docuitq́, vniuerſos ſperãtes in domino, & ſingulis veræ ſapiẽtię auidis copioſa reliquit cœleſtis ſophiæ flueta. Hic Lucas rite ſic appellatus, futuro præſagio cũ Daniele ſortitus eſt nomẽ. Ipſe etenim verè fuit in primitiua eccleſia, imò nũc vſq; eſt luculẽtiſſimus Lucas luciformis, lucifluus, de plenitudine lucis ſuæ vniuerſum orbem irradians, qui cum excellẽtia quãdam, venuſtiorique ſtilo Euangelium ſuum conſcripſit, prę cæteris quoque Euangeliſtis eſt hiſtoricus, ſcripſitq; Euangelium poſt Matthæum & Marcum, & quæ ab illis omiſſa fuerant de Chriſti eiuſque præcurſoris annuntiatione, cõceptione, natiuitate, circuncißione, infantia elegãter ſuppleuit. Fuit autẽ de Anthiochia oriũdus, & in Bithinia migrauit ad Chriſtũ. de quo refert Grecus expoſitor. Cũ autem Lucas bonę indolis eſſet, capacitatiſq; ſtrenuæ, Græcorum ſcientiam cõſequutus eſt, & grammaticam atq; poẽſim adeptus perfecte. Rhetoricam autem, & perſuadẽdi lepore n aſſequutus ad plenum, neque philoſophiæ muneribus caruit, denique & medicinã acquiſiuit. Et quoniã ingenij velocitate ſatis de humana guſtauerat ſapientia ad altiorẽ cõuolat. Accelerat ergo ad Iudæam, & viſibiliter atque verbotenus Chriſtum adit. Cumq́; veritatem agnoſceret, efficitur Chriſti diſcipulus, plurimũ cum magiſtro hoc conuerſatus. Ex quo patet, quod Lucas Chriſtum in carne vidit atq; audiuit, eiuſq; diſcipulus fuit. Theophilus quoq; teſtatur, quod nõ fuit diſcipulus Chriſti ab initio,

B

C

D tio,ſcilicet prædicationis Chriſti, ſed tempore procedente. Hieronymus autem fatetur, quòd ſtilus Lucæ Euangeliſtæ, tam in Euãgelio quàm in actibus Apoſtolorum ornatior eſt cæterorum ſtilo Euangeliſtarum & Apoſtolorum, & eloquentiam redolet ſecularem, Talis etiam eſt ſtilus Eſaiæ inter prophetas, ſed & liber Iob rhetorice ſcriptus eſt.

¶ De perfectione Euangelicæ legis.

ARTICVLVS I.

Iob.36. E Cce deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlatoribus. Quemadmodum in prima ſecundę Thomas oſtẽdit, Lex eſt regula atq; menſura actuum per quàm quis ad agẽdum vel non agendum bene ſe habet ſiue inducitur. Legis enim eſt, actus hominum regulare debito ordine ſecundum exigentiam finis à legiſlatore intẽti. Multiplex autem lex ponitur, videlicet lex æterna, quæ eſt dictamen & ratio diuinæ ſapientiæ, in quantũ eſt directiua actionum ac motuum omniũ creaturarum, de qua lege deo Sapiens ait, Quum ſis iuſtus iuſte omnia diſponis, Virtus enim tua iuſtitiæ initium eſt. Hæc itaque lex realiter idem quod ſumma & increata ſapientia, attingens à fine vſq; ad finem fortiter, & diſponens cuncta ſuauiter: quæ lex ſecundum Anſelmum in lib. de veritate, omnis rectitudinis, & virtutis, omnis veritatis ac legis origo eſt, & fontale atque cauſale principiũ. Alia eſt ergo lex naturalis, quæ eſt participatio legis ęternę, naturis rerũ creatarũ naturaliter indita per quàm quęlibet tendit in propriũ finem ſibi à diuina ſapiẽtia præſtitum, & operatur proprias actiones. Porrò lex iſta naturalis in homine eſt dictamen ſeu ordinatio vel cenſura practicæ rationis, per quam homo ad aliquid agendum vel omittendũ inducitur, iſtaque lex ſufficeret homini, ſi homo non ordinaretur, niſi ad naturalem fœlicitatem ac finem: ſed quia ſupernaturalem beatitudinem (quæ eſt viſio dei per ſpeciẽ, ſeu facie ad faciẽ, ſecũdum Apoſtolum) creatus & ordinatus eſt, ideo ſupernaturali indiget lege, quæ dicitur lex diuina, per quam de vera ac ſupernaturali beatitudine inſtruatur, atque de præceptis & actibus perueniẽdi ad illam illuminetur, quæ lex eſt menſura

Sapiẽ.12. Sapiẽ.8. 1.Cor.13. 2.Cor 3.

F

ſura ac regula actuum humanorum in ordine ad felicitatem ſupernaturalem æternã. Siquidem per hanc legem ratio cognoſcit & dictat quid de deo ſentiendum, quomodo ei obſequendum, ad quem etiam finem ſit omne noſtrũ exercitium referendũ, de qua ait pſal. Lex domini immaculata, conuertens animas. Inſuper preter legem æternam & naturalem ac diuinam ponitur lex humana, quæ eſt quoddam rationis dictamen, quo diriguntur actus humani in ordine ad finem boni communis in vita præſenti ad conuiuendum pacifice, quæ lex ex naturali lege progreditur, eſtque determinatio, & explicatio eius circa particularia hominũ opera. Quemadmodum enim ratio ſpeculatiua ex primis ac indemõſtrabilibus principiis elicit varias diuerſarum ſcientiarum cõcluſiones: ſic ratio practica ex primis principiis operatiuis, ſeu agendorum, quæ ad naturalẽ pertinet legem, procedet ad particulariora, inquirẽdo, & diſcutiendo quid in certis negotiis ſit agẽdum: & huiuſmodi particulares diſpoſitiones per rationem inuentæ, dicuntur leges humanæ, obſeruatis aliis cõditionibus quæ ad legem cõcurrere debent. ¶ Lex enim cõcernit bonum commune. Dicit quoq; Iſidorus, quòd lex humana, quantũ poſsibile eſt, debet eſſe honeſta vt religioni cõueniat: iuſta, vt ſecundũ rationem procedat: poſsibilis, vt à ſubditis portari valeat & impleri. Erit demum ſecundum cõſuetudinem patriæ, & loco ac tempore debet congruere. ¶ Deniq; lex diuina diuiditur in legem veterem ſeu Moſaicam, & nouam ſeu euangelicam: quæ diuiſio nõ eſt per diuerſas ſeu oppoſitas ſpecies, cum vtriuſque ſit vnus finis, ſcilicet Chriſtus, ſeu deo coniungi ac frui. In vtraque etiã principalia præcepta, puta moralia, ſunt eadem, ſed eſt ſicut diuiditur, aliquid per perfectum & imperfectum, quæ tamen vnius ſunt ſpeciei, vt homo per virum & puerum. Nunc ergo oſtendenda eſt legis in euangelicæ ſuper omnem aliã legem creatam excellentia atque perfectio. ¶ Porrò, quòd omnem legem humanam excedat certum & clarũ eſt, & infra probabitur, quòd verò legem Moyſi perfectione, dignitateq; ſuperet, primo oſtenditur ex parte legiſlatoris. Vetus enim lex à deo data eſt, nõ immediate, ſed mediate, imò per gradum duplicem miniſtrorũ, puta per angelũ, & per Moyſen: deo nanque iubente ac deſtinante, loquutus eſt angelus Moyſi, iubentéque angelo ex parte dei, Moyſes legem ab

A (margin, line 1); B (margin, beside "ſic ratio practica"); C (margin, beside "Deniq; lex diuina"); Exod.19. (margin, beside "mnem legem humanam")

D angelo immediate acceptam propoſuit populo, imò non vnius duntaxat miniſterio angeli, ſed plurium angelorũ data eſt vetus lex: iuxta illud Apoſtoli, Lex propter tranſgreſ-
Gala. 3.
Acto. 7. ſores poſita eſt, ordinata per angelos in manu mediatoris. Vnde in actis Stephanus exprobrans ingratis Iudæis, Accepiſtis legem in diſpoſitione angelorum, & nõ cuſtodiſtis. Euangelica verò lex à verò deo, videlicet Ieſu Chriſto vnigenito patris æterni (de quo Chriſto in ſua Canonica ſcribit
Iohan. 15. Iohannes, Hic verus deus, & vita æterna) immediate collata eſt. Secundò, oſtenditur idem, quia vetus lex comparatur ad nouam, ſicut imperfectum ad perfectum, ſicut mediũ ad finem, ſicut diſpoſitio ad formam ſeu habitum, imò lex euangelica ſe habet ad veterem legem, ſicut meridies ad auroram, lumen ad vmbrã, veritas ad figuram, domina ad ancillã. Quum enim finis legis diuinæ, vidilicet veteris ac nouæ ſit ad verã fęlicitatem perducere ſeu deo vniri ac frui, illa lex diuina vocatur perfecta, quæ ea includit per quæ beatitudo acquiritur: ad quam ſine gratia gratum faciente nemo perducitur: vetus autem lex gratiam nõ continuit, ſed promiſit; Euangelica verò lex gratiam includit, & confert, quoniam ſacramenta eius gratiã non ſolum figurãt, ſeu ſignant, ſed etiam conferunt, & efficiunt quod deſignant. Ideo dicit Apoſtolus, Nihil ad perfectum adduxit lex. Introductio verò melioris ſpei, per quàm approximamus ad deum. Rurſus, Lex pędagogus noſter fuit in Chriſto Ieſu. Itemque, Si data eſſet lex quæ poſſet viuificare, verè ex lege eſſet iuſtitia. Sed concludit ſcriptura omnia ſub peccato. Huius autem ratio aſsignatur, quoniam ſacramenta veteris legis gratiam non continebant, nec conferebant, ſed ipſa lex diſpoſita fuit ad Euangelicam legem, eam præfigurando, Chriſtum prænunciando, idololatriam reprobando, ideo Chriſti lege promulgata ceſſauit: propter quod dicit Apoſtolus, Priuſquam veneris fides, ſub lege cuſtodiebamur, cõcluſi in eã fidem quę reuelandã erat. Vbi autem venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo. Similiter loquitur ad Heb. Reprobatio quidem fit
Hebr. 7. præcedentis mandati propter infirmitatem & vtilitatẽ. Tertiò idẽ probatur, quia lex euãgelica bona cœleſtia & futura in patria manifeſte prenuntiauit, figurat, promittit, atque ad ea immediate introducit. Horum autem bonorum lex vetus nõ habuit ſignificationẽ expreſſam & propinquam, ſed obſcu-

ſcuram atque remotam, prout ſcriptum eſt, Vmbram habens A
lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Hinc Galat. 5.
(iuxta diuum Dionyſium) ſtatus euangelicæ legis medius eſt Ibidem.
inter ſtatum ſynagogæ ſeu veteris legis ac patriæ, ita quòd Ibidem.
ſacramenta & cærimonialia nouæ legis habẽt imaginẽ perfectam & euidẽtem ſimilitudinem bonorum cœleſtiũ, quorum vmbram gerebant ſacramenta ac cærimonialia veteris teſtamenti, quia in veteri lege bona illa vẽtura prómittebantur & figurabátur ſub velamine & confuſè. Denique dicitur lex euangelica gratiam continere & dare per incluſionẽ ſacramentorum ſuorum, hoc eſt, inquantùm includit Chriſti ſacramenta, quæ ſunt ſpiritualiter medicinalia vaſa. Et quoniam lex vetus talia ſacramenta gratiæ contentiua non habuit, ideo propria virtute non iuſtificauit, ſed fide & gratia Chriſti tunc venturi, per cuius fidem opera hominum ſub B
lege poſitorum meritoria erãt. Hinc ab apoſtolo dicitur, lex Rom. 5.
illa ſubintraſſe, vt abundaret delictum, & quod per eam peccatum reuixit. Itemque, Quod fuit adminiſtratio mortis, non vtique cauſaliter & directè, ſed occaſionaliter & conſecutiue, & quoniam gratiam non pręſtabat. Rurſus: quia peccatum poſt legiſlationẽ grauius fuit quàm antè, & quoniam talis eſt noſtra peruerſitas, quòd nitimur in vetitũ & ea quæ nobis prohibentur, magis optamus. Quartò declaratur idipſum, videlicet excellentia & perfectio legis euangelicæ ſuper omnem aliam legem diuinam atque humanam, quoniam proprietates & actus legis eminentius ei cõueniunt q̃ alicui alteri legi. Cum enim legis officium ſit homines facere virtuoſos, & primo oporteat declinare à malo, ideo primo ad C
legem pertinet vitia extirpare per comminationem ſeu inflictionẽ pœnarũ, ſeu alio modo, quod propter vitioſos, proteruos, & ad mala ꝓcliues, potiſsimũ neceſſariũ eſt, & quãtũ ad hoc dicit Apoſt. Iuſto nõ eſt lex poſita, ſed iniuſtis, & nõ Rom. 7.
ſubditis, impiis & ſceleratis. Hoc autẽ lex humana perfectè non efficit: nam quia communitati proponitur, in qua plures ſunt imperfecti, vitioſi, ad malaq; proni: quędã mala permittit: ne deteriora cõtingãt, videlicet meretrices & vſurarios, quæ tamẽ diuino relinquit iudicio puniẽda, ſecũdũ quod aſſerit Aug. lex quæ regẽdis ciuitatibus datur, multa concedit ac impunita relinquit, quæ per diuinã prouidentiã vindicantur. Lex quoq; Moſaica diuinitus data, quia populo rudi ad

D maxima mala procliui dabatur, quædam mala permiſit, vt
Deutero. dare libellum repudii, & ad vſuram extraneis accommoda-
24. 28. re, vt patet in Deut. ne maiora mala incurrerẽt, videlicet ne
Mat. 19. Iudæi vxores ſuas occiderẽt, neque fratribus ſuis ad vſuram
concederent. Hinc Chriſtus ait Iudæis, Ad duritiam cordis
veſtri, Moyſes permiſit vobis dare libellum repudii. Lex au-
Marc. 10. tem euãgelica tanquam perfecta, nullum prorſus malũ per-
Mat. 19. mittit, ſed omne peccatum excludit, & puniendum teſtatur,
Mat. 12. imò de omni verbo otioſo rationem deo reddẽdam fatetur.
Secundò ad legem pertinet virtutes inducere, ſeu mores cõ-
ponere, quod lex humana nõ facit perfectè. Homo enim in-
teriora aliorum non intuetur, idcirco de ſecretis cordiũ iu-
E dicare non valet, ideo lex humana non niſi exteriores actus
habet ordinare & iudicare, interiores verò affectus & cogi-
tatus reformare & rectificare ad legem ſpectat diuinam:
ſed & lex Moſaica non facit hoc plenè propter quod dicunt
doctores, quòd cohibet manum ſeu opus non animum, quod
intelligendum nõ eſt, quaſi voluntatem malam nequaquam
prohibeat, vel in cogitationibus vitium non conſiſtat, cum
Moyſes dicat in Exod. Non cõcupiſces vxorem proximi tui,
non bouem, non ancillam, non agrum, nec omnia quæ illius
ſunt, ſed hoc ideo dicitur, quia lex Moyſi non tam plenè &
euidenter prohibet inordinatum affectum & cogitatum, nec
tantum verſatur circa interiorem reformationẽ ſicut lex no-
ua: veruntamen in multis ordinauit interiores affectus, nec
F ſolam repreſsit inordinatam affectionem in vitiis auaritiæ
Exod. 20. atque luxuriæ, vt aliqui dicũt, ſed & in aliis multis. Vnde in
Deut. 5. Leuit. legitur, Ne oderis fratrẽ tuum in corde tuo, nec me-
Leuit. 19. mor eris iniuriæ ciuium tuorũ. Et in Deut. habetur, Cuſto-
Deut. 4. di teipſum & animam tuã ſolicitè, ne obliuiſcaris verborum
Mat. 22. domini dei tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus
Marc. 12. vitæ tuæ. Rurſus in Deut. præcipitur, Diliges dominũ deum
Lucæ. 10. tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota forti-
tudine tua. Nihilominus, ſi tota lex Moyſi percurratur, pate
bit quòd comparatiuè loquendo, pauciſsima de interiorum
directione & ordinatione loquatur ſed circa exteriora per-
maxime occupetur, quòd autem modicũ eſt, quaſi pro nihilo
computatur, ſicq; dici potuit, quòd lex vetus manum non a-
nimum cohibebat. Præterea quoniã virtus ad beatitudinem
ordinatur, ideo ad legem tertio pertinet ad fœlicitatem per-
ducere.

ducere. Vera autem hominis beatitudo eſt ſupernaturalis, ad quam lex humana ſeu naturalis nequit perducere, ſed ſupernaturalis duntaxat. Rurſus ad fœlicitatem ſupernaturalem non pertingitur niſi per gratiam gratificantem, quam (vt patuit) lex Moyſi non continebat, nec conferebat, idcirco nec ipſa ad fœlicitatem ſua virtute perduxit, quòd lex Chriſti per ſua efficit ſacramenta, quæ de latere Chriſti in cruce dormientis fluxerunt efficaciamque ſortita ſunt, ita quòd per ea virtus & meritum paſsionis Chriſti hominibus applicatur, ideo in Euangelium Iohãnis inducitur, Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Inſuper quoniam lex pro cõmuni datur vtilitate. Quartò ſpectat ad eã, vt omnibus promulgetur, & clarè ac intelligibiliter proponatur, quia in cõmunitate maior pars groſſa eſt, nec ſubtilia, difficilia, profundáque penetrat. Lex autem euangelica compendioſiſsimè ac ſuccinctè datur atque proponitur. Moſaica vero lex multis velaminibus tegitur, & figuris inuoluitur, in qua etiam eadem ſæpius repetuntur, & difficillimum fuit ſingula eius præcepta memoriter continere, efficaciterq; implere. Propter quòd Petrus apoſtolus ait in actibus de ore legis, quòd neque nos neq; patres noſtri portare potuimus. Adhuc autem euangelicæ legis eminentia, cõſtat ex hoc, quòd vetus lex apertè atque communiter non promiſit niſi bona terrena, de cœleſti præmio euidẽter nõ loquẽs. Euangelica verò lex, cœleſtia bona, ſpiritualem opulentiam, eternam ac deiformem beatitudinem apertiſsimè pollicetur. Vnde in principio prædicationis euangelicæ dicitur, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnũ cœlorum.

A Lucæ. 10.

Iohan. 1.
1. Cor. 3.

B

Acto. 15.

C

¶ Poſtremò lex Chriſti ad obſeruantiam ſui inducit amore boni: lex autem Moyſi timore pœnarum: ideo ſecũdum Auguſt. breuis differentia legis & euangelii eſt amor & timor. Vnde apoſtolus, Non dedit nobis deus ſpiritum timoris, ſed virtutis & dilectionis & ſobrietatis, Itaq; de legiſlatore noſtro vnico dei filio verè accipitur, quòd in principio huius articuli dictũ eſt, Ecce deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus ei ſimilis in legiſlatoribus, de quo Eſaias ait, Dominus iudex noſter, dominus legifer noſter, dominus rex noſter, ipſe veniet & ſaluabit nos. Interea quo maior eſt, dignitas legiſeri huius, & quo maior eſt charitas, beneficentia, & dignatio eius ad nos, in hoc quòd pro noſtra ſalute in propria perſona de-

2. Tim. 1.

Iob. 36

na deſcendit ad nos, & proprio ore legem nobis deprópſit, quo etiam maior eſt excellentia atque perfectio legis iſtius, eò grauior eſt noſtra ingratitudo peruerſitas & impietas, ſi legiſlatori huic inobediétes fuerimus, propter quod dicit apoſtolus, Irritã quis faciens legem Moyſi, ſine vlla contradictione duobus vel tribus teſtibus moritur, quantomagis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium dei cóculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, & ſpiritui gratię contumeliam fecerit? Hinc ergo quo noſter legifer extat ſublimior, & quo benignius ſe habuit circa nos, quo item prę clariorem nobis contulit legem, eò diligentiores, feruẽtiores, efficacioreſque ſimus in obſeruatione ſuæ legis condigna, cum metu & reuerentia ſeruẽtes, ſcienter, quia cui plus datum eſt, plus requiretur ab eo. Et ſeruus ſciens volũtatem domini ſui, nec faciens, plagis vapulabit multis.

Heb. 1. 3.

Lucæ, 12.

¶ Elucidatio prologi S. Lucæ in Euangelium ſuum, ſcilicet, *Quoniam quidem multi conati ſunt* Itẽ, & primi capituli, *Fuit in diebus Herodis regis Iudaæ, ſacerdos quidam nomine Zacharias.*

ARTICVLVS II.

PRæmittit libro ſuo breuem prologum ſanctus Lucas, in quo cauſam ſe ad ſcribendum mouentem inſinuat, dicens, *Quoniam quidem multi conati ſunt ordinare narrationes*, hoc eſt, ordinatè deſcribere hiſtorias ſeu ſermones, *Quæ in nobis completæ ſunt rerum*, id eſt, operum documentorum, myſteriorumq́; Chriſti, quę inter nos eius diſcipulos ſunt peracta atque exhibita, ex quo ſequi videtur, quód & ſanctus Lucas vnus de diſcipulis Chriſti fuit, eiuſque prædicatione & operibus miraculoſis perſonaliter adfuit, ſaltem ad tempus, ſicut prętactum eſt, & aliqui aſſerunt. Vel dicit hæc in perſona diſcipulorum, qui affuerunt, quibus ipſe poſtea aſſociatus fit. Aliqui autem ita exponunt, quæ in nobis completæ ſunt rerum, id eſt, quæ à nobis plenè conſcriptæ ſunt, quia videlicet Lucas ſuppleuit multa à Matthæo & Marco omiſſa. Iſti multi qui conati ſunt Euangelium ſcribere, fuerunt quidam hæretici, ſicut Baſilides & Apelles ac alij quidam. Quidam

enim euangeliũ ſcripſit, ꝙ à duodecim apoſtolis ſcriptũ con- A
finxit,alius quod à Thoma æditũ affirmauit, alii à Matthia, 2.The
ſic & quidã ſub nomine Pauli ſcripſerũt epiſtolas vt ipſemet
in ſuis tangit epiſtolis. Hæc autẽ ex præſumptione fecerunt,
& vt hæreſes ſuas taliter perſuaderent,qui rectè conati fuiſ-
ſe dicuntur,quia non ſpiritus ſancti illuminatione adiuti,ſed
propriis viribus confiſi fuerunt,ideo habuerunt laborẽ,non
fructum. Qui verò diuinitus illuſtratur, promptè & faciliter
ſcribit ſeu loquitur,& fructuoſè proſequitur: nẽpe, quo de-
ſuper plus illuminatur,dirigitur, & iuuatur,eò celerius,faci-
lius,& fructuoſius operatur, & ꝙ humiliter incipit, ſalubri-
ter proſequitur atq; cõſummat. ¶ Deniq; ad cõponẽdos co
dices ſacros,ad expoſitiones catholicas faciẽdas, neceſſe eſt
homini diuinitus illuminari,luceq; ſapientiæ cũ exuberantia B
quadam perfundi,loquendo de ſapiẽtia quæ inter donã gra-
tiæ gratis datæ annumeratur,de qua proteſtatur Apoſtolus.
Alii(inquiens) per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ,alii ſer-
mo ſciẽtiæ. Quo igitur homo diuinitus copioſius edocetur, 1.Cor. 12.
eò in conſcribendo, dictando, exponendo eſt promptior. Ibi Hier.36.
nanq; in docendo nulla eſt mora,ſed tetigiſſe eſt docuiſſe,ſic
vtiq; ſcripſit Hieremias,de quo ait Baruch eius notarius. Ex
ore ſuo loquebatur Hieremias,quaſi legẽs omnes ſermones
iſtos, & ego ſcribebã in volumine atramento. Hinc ait Am-
broſius,Sine conatu ſunt donationes,& gratia dei,quę vbi ſe
infuderit,rigare cõſueuit,nõ vt egeat,ſed redũdet ſcriptoris
ingenium. Non conati ſunt quatuor Euangeliſtæ, ſed diuino C
ſpiritu,vbertatẽ dictorũ factorũq; miniſtrante ſine vllo mo-
limine cœpta cõpleuerunt. ¶ Inſuper ſecũdũ Origenẽ Euã-
geliſta ait, Cõpletæ ſunt rerũ,quia non phantaſtice(vt dixe-
runt hæretici)exercuit Chriſtus corporalem ſuũ aduentum,
ſed cum veritas eſſet,re vera negotium proſecutus eſt. Affe-
ctum autem ſuũ indicat Lucas,dicendo, Quæ in nobis com-
pletæ ſunt rerum, hoc eſt, quæ in nobis manifeſtiſsimè ſunt
oſtenſæ. Certa enim fide & ratione cognouerat iſta,nec in
aliquo fluctuabat, *Sicut tradiderunt nobis*, id eſt, nobis di-
xerunt,noſque docuerunt. *Qui ab initio* Euangelicæ præ-
dicationis Chriſti, *Ipſi viderunt* corporalibus atque men- Lucæ. 10.
talibus oculis opera Chriſti magnifica,puta apoſtoli, quibus Iohan. 1.
loquitur Chriſtus,Beati oculi qui vident quæ vos videtis, de 1.Iohã. 1.
quibus ait Iohannes,Verbum caro factum eſt, & habitauit

inno-

D in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriã quaſi vnigeniti à pa
1. Iohã. 3. tre, Vnde in exordio primæ ſuæ canonicæ idē ſcribit, Quod fuit (inquit) ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerũt de verbo vitæ. ¶ Sed huic obuiare videtur, quod ſecundum Hieronymum Lucas potiſsimũ diſcipulus fuit Pauli, quemadmodum Marcus Petri: & in legenda Lucæ habetur, quòd ſicut Marcus ex informatione Petri, ſic Lucas ex inſtructione Pauli, qui opera Chriſti nõ vidit, Euangelium ſcripſit. Et reſpondendum, q̃ Lucas primo ab aliis Apoſtolis qui à principio prædicationis Chriſto adhæſerunt, inſtructionē accepit. Deinde Paulo exponente plenius eſt inſtructus. Hinc ait
E Theophilus, Veritatem vel Paulo exponente, vel aliis Apoſtolis, qui ab initio viderant conſecutus eſt.
¶ Inſuper iuxta Bedam, non ſolũ Lucas & Marcus, ſed Mattheus quoq; & Iohannes multa de infantia ſaluatoris & pueritia ac genealogia ipſius aliis narrantibus didicerunt.
¶ Rurſus quæritur, ſi Lucas ex Apoſtolorũ inſtructione euãgeliũ ſcripſit, & ſimiliter Marcus ex beati Apoſtoli Petri informatione, quomodo ex inſpiratiõe, & eruditione ſpiritus ſancti ſcripſiſſe ferũtur? Et reſpondendum, quòd ſpiritus infallibiliter eos in ſcribēdo direxit, & adeptã eorum ab Apoſtolis aliis inſtructionē, ſua deifica illuminatiõe perfecit, certificauit, & gubernauit, eosq; ad ſcribendum induxit, *Et miniſtri fuerunt ſermonis*, id eſt, euangelicæ prædicationis, quem Chriſto iubente, & ſpiritu ſancto implente fideliter prædica
I uerunt, vbique prædicationi miniſtrauerunt, in quantum ei ſubiecti fuerunt & ex Chriſti imperio eam prædicando aliis exhibuerũt, Hinc in Actis ſpiritus ſanctus effatur, Segregate
Acto. 6. (inquiēs) mihi Paulum & Barnabam in opus ad quod aſſumpſi eos. Et Petrus teſtatur, Nobis præcepit de' prædicare populo & teſtificari, quia Ieſus Chriſtus eſt, qui conſtitutus eſt iudex viuorũ & mortuorũ. Et Apoſtoli quoq; dicũt. Nos verò orationi & miniſterio verbi inſtãtes erimus. Poteſt quo-
Hebr. 4. que de increato dei patris verbo inteligi, cui miniſtrauerunt Apoſtoli, de quo ad Hebræos Paulus, Viuus (inquit) eſt ſermo dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & nõ eſt vlla creatura inuiſibilis in cõſpectu eius, *Viſum eſt & mihi*, id eſt, rationabile mihi apparuit tam ex inſpiratione diuina, quàm ex ratione humana Conſiderauit etenim Lucas

per propriam

per propriam rationem, quòd expediēs eſſet à ſe euāgelium A
ſcribi in quo ab aliis prætermiſſa infererētur *Aſſecuto omnia à principio* Quod ait, Omnia à principio referri poteſt ad-
participium aſſecuto, eritq; ſenſus, viſum eſt mihi aſſecuto,
id eſt, per cognitionē adepto, omnia quę Chriſtus à princi-
pio ſuę prædicationis fecit ac docuit, hoc eſt, vniuerſorū o-
perum, documentorūque Chriſti cognitionem adepto, tam
per illuminationem diuinam, quàm per Apoſtolorum infor
mationē: nō ꝙ ſimpliciter omnia in ſpecie ac indiuiduo fa-
cta & documenta ſaluatoris aliquis euāgeliſtarū deſcripſe-
rit, ſed omnia ad fidelium inſtructionē requiſita, ſeu omnia
in genere, vel quædam de omnibus, vt ſit diſtributio pro ge-
neribus ſingulorum, non pro ſingulis generum, iuxta quem B
modum ait Pſal. Confitebor tibi domine in toto corde meo Pſal. 9.
narrabo omnia mirabilia tua. Et in actis, Chriſtus primum Act. 1.
(inquit) quidem ſermonē feci de omnibus ô Theophile, quę
cœpit Ieſus facere & docere. Quod autē nō ſimpliciter o- Iohan. 21.
mnia, cōſtat ex eo quod Iohanne legitur, Multa alia fecit
Ieſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum mundum arbi
tror poſſe capere eos, qui ſcribendi ſunt libros.
¶ Denique verba hæc omnia à principio referri poſſunt ad
id quòd ſubditur diligenter ex ordine tibi ſcribere, vt ſit ſen-
ſus, Viſum eſt mihi aſſecuto, id eſt, Chriſtū & Apoſtolos po-
tiſſimum Paulū corporaliter ac ſpiritualiter imitato, vel ſal-
tem ipſos Apoſtolos corporaliter etiam, nō ſpiritualiter tā-
tū omnia Chriſti myſteria, verba & geſta, iuxta ſenſum prę- C
tactum à principio annunciationis præcurſoris Chriſti, vel à
principio incarnationis Chriſti diligenter. Hoc enim exigit
altitudo materiæ libri huius & dignitas eius, de quo tractat
volumen hoc, vt pote excellentia Chriſti, de quo tamquā de
verò deo, niſi circunſpecte ac reuerenter loquēdū eſt, & vt
Hieremias fatetur, Maledictus qui facit opus dei negligēter Hier. 48.
imò quanto diuiniora, aliora, ac ſalubriora ſunt quę ſcribun
tur, tanto reuerēt:alius, diligētiusq; ſcribenda ſunt, nō præ-
cipitanter, & intimorate, iactanter aut præſumptuoſe, & ex
ordine, id eſt, ordinate videlicet ſecundum ordinem ſeu ꝓ-
ceſſum rei geſtæ, quòd confers ad prolixitatem vitandam &
ad intelligētiam clariorem habendam, vtque Apoſtolus lo-
quitur, quæ à deo ſunt ordinata ſunt. Sapiētis enim eſt ordi-
nare, atq; in verbis, factis & ſcriptis ſe ordinate habere: ꝓ-
pter

D pter quod dicit Apoſto. Omnia honeſte & ſecūdum ordinē
Rom. 8. fiant in vobis *Tibi ſcribere* non ſolum ad tuā, ſed ad omnium
1. Cor. 14. Chriſtianorum vtilitatem: ſicut ait dominus, Quod vni dico
Marci. 13 omnibus dico *Optime Theophile* circa quod ſcribit Theophilus: ſcribit autē ad Theophilum virum inclytum, fortaſſis & principem, quia quod dicit optime, dicebatur principibus atque præſidibus, ſicut Paulus Feſto præſidi dixit, Optime feſte. Contra quod arguit quidam, quia (vt dicit talis) modus loquēdi proprius eſt ad prælatos, qui debēt alios in bonitate excellere. Iterum nō eſt veriſimile quòd omiſſis
Act. 26. epiſcopis, quorū eſt alios informare, ſcripſerit principi ſeculari. Hæ autem inſtantiæ non procedunt Inſcripturis enim canonicis nō inuenitur, quòd alicui prælato quis ita loquatur.
E Quòd verò conſuetudo fuerat tunc principibus ſecularibus
Act. 23. taliter loqui, patet ex eo quòd etiā in actis Lyſias tribunus ſic ſcribit principi tali, Optimo præſidi Felici ſalutum. Præterea in primitiua eccleſia ſeculares principes erant communiter valde religioſi, deo ſatis probabile eſt, quòd alicui tali ſcripſerit iſta. Eidem quoque Theophilo ſcripſit actus Apoſtolorum. Porrò Theophilus interpretatur amās deum, vel amatus à deo. Quiſquis ergo amat deum, vel ab eo amari ſe cupit, ſibi putet hoc euangeliū ſcriptū, & tāquam munus ſibi à deo donatum accipiat, ſibiq; commendatum pignus colere uet *Vt cognoſcas eorum verborum*, id eſt, euangelicorum ſermonum *De quibus eruditus es* per Chriſti diſcipulos, vt ſola inſtructione vocali, vel etiam per euangelia Matthæi & Mar-
F ci iam ſcripta quæ forſitan vidit, quamuis hoc certum non ſit *Veritatem* vt ſcilicet certius, pleniusq; inſtruaris de Chriſti verbis & factis atque myſteriis. Frequēter autem in ſcripturis verbū pro facto ſeu re ſignificata per verbū accipitur, vt dum in libris Regum loquitur Ezechias, Nō fuit verbum in domo mea, quod non oſtenderim eis.

Onſequenter Lucas incipit narrationem. *Fuit in diebus Herodis regis Iudææ ſacerdos quidam nomine*
C *Zacharias* conuenienter Lucas à præcurſore Chriſti euāgelium ſuum exorſus eſt, quia ex his quæ de præcurſore leguntur, fides nō parum corroboratur, & ea quæ de Chriſti mirabilibus leguntur, credibiliora redduntur Itaque, tempore quo Herodes in

Iudæa regnabat fuit hic Zacharias. Tres autem fuerunt He A
rodes de quibus fit mentio in ſcripturis, Primus fuit Hero- Mat. 2.
des de quo nunc ſermo, qui dictus eſt Aſcalonita, quia in A- Mat. 27.
ſcalone vrbe Paleſtinæ ſuum conſtruxit palatium, qui neca- Lucæ. 23.
uit infantes. Secundus fuit filius eius Herodes Antipas, qui Mar. 6.
Chriſtum in paſſione deriſit & decolauit Iohānem. Tertius Acto. 12.
fuit Herodes agrippa, qui Iacobum decapitauit, & Petrum
incarcerauit, atq; ob ſuā ſuperbiā ab angelo ſancto percuſ-
ſus, vermibusque cōſumptus eſt. Tres quoq; leguntur fuiſſe
Zachariæ, qui ſancti fuerunt. Primus fuit Zacharias filius
Ioiadæ pontificis, de quo in libris Regum habetur. Secun-
dus fuit Zacharias vnus duodecim prophetarum, cuius li-
ber ſententioſiſſimus, pulcherrimusque conſiſtit Tertius de
quo nunc agitur. Apte autem de primo Herode iam verbū B
fit, vt tacite demonſtretur, quòd ſub illius imperio Chriſtus
veraciter venit Iacob enim in Gene. prophetauit, quòd do- Gene. 24.
minatu Iudæorum ad alienigenam prorſus tranſlato naſce-
retur Meſſias, Nō auferetur (inquit) ſceptrū de tribu iuda, &
dux de fœmore eius, donec veniat qui mittēdus eſt, & ipſe
erit expectatio gētium. Herodes autē de genere extitit Idu-
mæorum, & ab imperatore Romano factus eſt rex Iudęorū,
qui cum ingreſsi fuiſſent terrā promiſſionis, primo regebā-
tur per iudices vſque ad Saul excluſiue ſeu Samuelem inclu
ſiue, deinde per reges vſque ad captiuitatem Babylonicam: Ioſue 13.
Poſtea per pontifices regebantur vſque ad Hircanum regē Iudicū. 2.
ſimul atque pōtificem, quo ab Herode primo occiſo, regna 4. Re. 25.
uit Herodes, & Iudæi de cætero ſub alienigenarum princi- C
patu fuerunt, ſicut nunc vſque ſunt *De vice Abya*, id eſt, de
ſeminæ Abyæ ſacerdotis, & loco eius in templo miniſtrans
ſeu ei in miniſterio templi ſuccedens, prout tunc patrib', ſa
cerdotib' mortuis filii loco illorū in templi miniſterio ſuc-
ceſſerunt. Porrò, vt in Paralip. legitur, Dauid rex cultum cu- Parali. 15.
piens ampliare diuinum, conſtituit. XXIIII. ſacerdotes
principales de totidē familiis ſacerdotalibus ex ſemine Aa-
ron natis, tunc enim inuentæ ſunt XVI. familiæ de Eleaza-
ro filio Aaron natæ, octo autem de Ithamar filio Aaron, de
quarum qualibet ordinauit Dauid vnum ſummum ſacerdo-
tē, qui noti ſuę pręeſſet familiæ, atq; in ſua miniſtraret heb-
domada, ceciditque ſors octaua ſuper Abyam cui linealiter
ſucceſſit hic Zacharias. Veruntamen omnibus iſtis præfuit
vnus

D vnus ſummus ſacerdos, qui pontifex dicebatur, princepsq́;
Num. 36. ſacerdotum, *Et vxor illi de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth.* Vterq; itaque, ſcilicet Zacharias & Elizabeth Aaronitæ fuerunt. Et quamuis in veter. fuerit teſt. præceptum vt viri de ſuis tribubus acciperēt coniuges & ecōtra, ne ſortiūm diſtributio ſeu hęreditatū diuiſio cōfunderetur in iubileo, id eſt, quinquagenario anno, in quo omnis hęreditas ad priorem ac propriam poſſeſſorem redibat, hoc tamē in tribu ſacerdotali non ſeruabatur, ſed homines tribus illius aliarū tribuum hominibus poterāt matrimonialiter copulari. Non enim vt cæteri hæreditatem habebant, ſed dominus deus fuit eorum hæreditas, quia de eius ſacrificiis ſuſtentabantur, nec certa loca hæreditatia habuerunt, niſi ad habitandū, pecoraq́; alenda. Sic nempe Hiere. propheta atque ſacerdos agrū ſe habuiſſe teſtatur. In hoc ergo dignitas præcurſoris oſtenditur, quòd vtroque parēte Aaronitidæ, ſacerdotalisq́; extitit ſtirps, imò filius ſacerdotis principalis in ſua familia. Sacerdotalis quippe & regia tribus tunc principales fuerūt, & matrimonialiter copulari cōſueuerunt, quemadmodū à principio vxor Aarō fuit Elizabeth filia Aminadab de tribu Iuda. Veruntamē Thomas allegat Theophilum hic dicentem, Nō permittebatur Zachariæ de alia tribu accipere vxorem.
L euit. 25.
I oſue. 13.
Num. 18.
Deut. 18.
Hier. 32.
E

Pſal. 105. *Erant autem iuſti* triplici vtique iuſtitia: ſcilicet vitę & veritatis ac virtutis, *Ambo.* ita quòd non ſolum carnis propagatione, ſed & virtutum imitatione ſoboles Aarō erāt, de quo fertur in Pſalmo, Aaron ſanctum domini, *Ante deum* id eſt, verè, non ficte, ſed diuino iudicio tales erant quales & nunc omnes ſunt qui deo in omnibus placere deſiderant, eiusq́; iugiter in cunctis gloriam & honorem intendūt. Sunt autē quāplurimi ante homines iuſti, ſicut hypocritæ, & omnes inanis glorię cupidi, ſimulatores & callidi, qui prouocāt iram dei, de quibus ait Saluator, Receperūt mercedem ſuā.
Philip. 1.
Iob. 36.
Mat. 6.
F
Pſal. 142.
Iob. 9.
Eccle. 7.

¶ Sed cum ſcriptum ſit in libro pſalmorum, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Iob dicat, Non iuſtificabitur homo compoſitus deo: itemque Sapiēs, Non te iuſtifices ante deum, quomodo quiſquam mortalium iuſtus dicitur ante deum? Et reſpondendum, quòd hominem viatorem ante deum iuſtificari, iuſtum ve eſſe aut dici, intelligi poteſt tripliciter. Primò, quòd pura ſit eius iuſtitia, nihil habens culpæ admixtum, & ſic nō iuſtificatur ante deum omnis viuens

nis viuēs in carne mortali, quia in multis offendimus omnes A
& quaſi pannus mēſtruatæ ſunt vniuerſæ iuſtitiæ noſtrę, vt
dicit Eſa. Secūdò, quòd comparatione æquitatis diuinæ iu- Eſa. 46.
ſtus dicatur, & hoc rurſus ſtare nō valet: iuxta illud Iob, Nū Iob. 4.
quid homo dei comparatione iuſtificabitur? Tertiò quòd à
deo iuſtus iudicetur, & coram eo iuſtus ſit ſecundum modū
humanę conditioni proportionatū, ſicque electi & omnes
in gratia exiſtentes, aliquo modo iuſti ſunt ante deum: pro-
prie tamen iuſti dicuntur notabiliter virtuoſi, preſertim ho-
mines perfecti & ſancti, ſeu diuini atque heroici, quorū cor-
da in affectum bonitatis, & æquitatis cōuerſa, omni ſe cuſto
dia coram deo cuſtodiunt, de quibus loquitur Chriſtus, Bea
ti mundo corde. ¶ Inſuper decuit valde Chriſti præcur- Mat. 5.
ſorem de ſanctis naſci parētibus, vt teſtificatio eius de Chri- B
ſto, ſuæq; ſanctitatis conuerſatio ex ſanctitate parentū ſuo-
rum credibiliores iudicarentur. Proles nanque frequenter
parentū ſequitur bonitatem, vnde & nunc parentum Iohan
nis deſcribitur ſanctitas, vt ipſe Iohannes quaſi hæreditario
iure videatur aſſecutus iuſtitiam, *Incedentes*, id eſt, ad bea-
titudinem feſtinantes, propinquantes, ſeu ſpiritualiter trāſ-
euntes *In omnibus mandatis* obſeruando præcepta decalogi
quæ vocātur moralia. Rectè autem ait in omnibus, quia nō
ſufficit aliqua obſeruare ſi vnum prætermitatur, ſecundum
illud Iacobi, Quicunq; totam legē impleuerit, offendat au-
tem in vno, factus eſt omniū reus, *Et iuſtificationibus*, id eſt,
obſeruantiis præceptorū iudicialium, quæ erāt quædam de- C
terminationes præceptorū moraliū, quò ad modum ſeruā-
di iuſtitiam circa proximos: in obſeruātiis quoq; præcepto-
rum cærimonialium quæ erāt determinationes præceptorū
moralium quantum ad modum ac ritum colendi deum *Sine
querela*, i. irreprehenſibiliter, ita ꝙ nullus contra eos mo
uit, mouēreve potuit rationabiliter querelā ſeu accuſatio-
nem, quia & ſi quotidie venialiter peccauerūt, de hoc tamē
quotidie ſatisfecerūt, implentes illud Apoſtoli, Nemini dā- 1. Cor. 6.
tes vllam offenſionē, vt non vituperetur miniſteriū noſtrū.
Vnde ad Philippēſes hortatur, Omnia (inquiēs) facilitè ſine Philip. 2.
murmurationibus, vt ſitis ſine querela, ſimplices filii dei in
medio nationis prauæ atq; peruerſæ, Sic de Iudith in lib. ei⁹ Iudith. 8.
ſcriptū eſt, ꝙ erat in omnib⁹ nominatiſſima, nec erat qui ma
lum loqueretur de ea. Deniq; ſunt quædā virtutes morales

D quibus homo proximus ſuis acceptus redditur & ſuauis, videlicet, manſuetudo, humilitas, patientia, modeſtia, liberalitas, eutrapolia. Vnde Auguſt. ait in regula, In omnibꝰ motibus veſtris, nihil ſit quod cuiuſquam offendat aſpectum, ſed quod veſtram deceat ſanctitaté. Itaq; qui inter alios cõuerſatur, nõ per indiſcretũ rigorem ſe illis exhibeat oneroſum, imò ſocialiter ſe gerat ac dulciter, ſaluo ſemp ordine æquitatis. Hinc Seneca loquit, Sic te geras ſapienter, vt nemo te habeat tãquam aſperum, nec ſpernat vt vilem. Qui auté ita non agunt, ab Ariſtotele duri & agreſtes vocantur: ſiquidé durior humanum æquitas querimoniam prouocat, ſecundũ E Ambroſium, Ad hanc pietatem ſpecialiter dare ſe debét, qui ex naturali inclinatione in iraſcibili abundantes, ſemper ad æquitatis rigorem feruntur. Poriò in verbis his paucis, Zacharias & Elizabeth magnificè commendantur, & in verbo abbreuiato continetur ſenſus exuberans. Tanta nanque fuit

Act.15. eorũ iuſtitia, & iugum illud legis (quod adeò graue fuit, vt de ipſo Petrus teſtatur, quia nec nos, nec patres noſtri illud portare potuimus, quibus verbis præcipua difficultas non abſoluta impoſſibilitas obſeruandi inſinuatur) plene portaſſe

Ioſue.11. probentur, fuerũtq; ſimiles Ioſue, de quo legitur, Non præ-

Rom.12. teriuit Ioſue de vniuerſis mandatis domini, ne vnum quidé verbum Qui ergo Zachariam, eiuſq; coniugem apetit imitari, impleat illud Apoſtoli, Prouidentes bona, nõ tantũ coram deo, ſed coram omnibus hominibus. ❡ Præterea ſecũ-

F dum Ambroſiũ, Cum mandatis cœleſtibus obedimus, in eis incedimus: dum auté congrue iudicamus, iuſtificationes domini tenere videmur, Nulla quoq; querela eſt, vbi & métis bonitas cõcordat & facti, Origenes etiã ait, Poteſt aliquid iuſtum iniuſte fieri, vt cum eleemoſyna datur iactantiæ cauſa, quod non eſt ſine querela *Et non erat illis filius*, id eſt, aliqua proles: filius enim hoc loco nõ tam ſexum quàm germé deſignat, ſic quod à filia non diſtinguitur, ſecundũ quàm acceptionem ad patré refertur. Frequéter auté dominus ſubtrahit ſobolem etiã iuſtis, vt tota eorum ſpes, affectio, conſolatio & occupatio, in deo ſtabiliãtur. *Eo quòd eſſet Elizabeth ſterilis.* Hæc eſt vna cauſa ſpecialiſque ratio ex parte vxoris, quòd filium non habebant, quoniã illa ex naturali diſpoſitione extitit infœcũda etiã tempore iuuentutis: alia verò cauſa ſubiungit *Et cũ ambo proceſſiſſent in diebus ſuis* id eſt, ad

tantum

tantum ſenium deueniſſent, quòd ad prolificandum naturaliter inhabiles extiterunt. Hinc conceptio Iohannis ex parte matris ſuæ fuit miraculoſa ſeu ſupernaturalis dupliciter, vtpote ex parte ſterilitatis & ſenectutis, ex parte verò patris ſui fuit miraculoſa ſimpliciter, quia ob ſenium eius, ſic & ſanctorum patriarcharum coniuges ſteriles fuiſſe leguntur, vt patet in Geneſi de Sara cõiuge Abrahę, Rebecca coniuge Iſaac: Rachel vxore Iacob, *Factum eſt autem cum ſacerdotio fungeretur Zacharias*, id eſt, actus officij ſeu ordinis ſui ſacerdotalis exequeretur in templo. *In ordine vicis ſuæ*, id eſt, hebdomada ſeu ordinaria ſeu contingente ipſum ex ordine quo ſacerdotes præfati ſibi inuicem in officio ſacerdotis ſuccedebant *Ante deum*, id eſt, in conſpectu & præſentia ſeu beneplacito deí vel ante deum, id eſt, in templo vbi deus ſpecialiter habitauit, quemadmodum ſcriptũ eſt, Dominus in templo ſancto ſuo *Sorte exiit*, id eſt ſecundum exigentiam ſortis ſuæ quæ fuit octaua vt patet. Diſtributiones enim hebdomadarum (in quibus ſæpe miniſtrabant vigintiquatuor ſacerdotes in templo) datæ fuerunt per ſortes: ſicq; quiuis illorũ ſecundum exigentiam & ordinem ſortis ſuæ exiuit, vel domum ſuæ habitationis vel locum prope templum, in quo loco ſe ſacerdotalib⁹ veſtibus induit Sacerdotes ſiquidem iſti hebdomada qua miniſtrabant in templo caſtitati vacabant, nec proprias domos ingrediebãtur, ſed in domunculis circa templum ſitis quę exedreę vocabãtur, cubabant. Vt *incenſum poneret ingreſſus in templum domini* incenſum pro holocauſto accipi ſolet, puta pro ſacrificio quod ad diuinę maieſtatis honorem totaliter cõburebatur, ad figurandum quòd rationalis creatura debet ſe creatoris ſui obſequio totaliter mancipare, quo tamen ſacrificio ſpecialiter præfiguratus eſt ſtatus religioſorum, qui ſe totos diuino offerunt cultui deoq; vouent. Interdum verò pro incenſo thymiamatis ſumitur.

A

Gene. 11.
Gen. 25.
Gen. 30.

B

Pſal. 10.
Leuit. 16.

G

¶ Sancti patres Ambroſius & Beda hic ſentire videntur, ſobrie tamen, non multũ aſſertiue, ꝙ zacharias iſte fuerit ſummus ſacerdos ſeu pontifex, quia incenſa ponere intra ſancta ſanctorum ſemel in anno ſoli licebat pontifici, Vnde & Gorra ait, ꝙ ingreſſus eſt templum ſcilicet primo in ſancta, ſecundo in ſancta ſanctorum cum thure & ſanguine, poſtea rediit in ſancta ad altare incenſi: quod ſecundum Ioſephum, & omnes ſãctos inde loquẽtes fuit in loco tẽpli, qui dictus eſt ſan-

Exod. 30.

 ctum

D ctum vel ſancta. ſecundum Auguſt. verò fuit intra ſancta ſan-
Exod.36. ctorum. Sed quoniam Ioſephus & cæteri Iudæorũ pontificia
Leuit.16. ac ſacerdotia deſcribẽtes de ſummo ſacerdotio huius Zacha
riæ nullam(vt dicitur) faciunt mentionem, alij magis & for-
te probabilius putant, ꝙ nõ fuit ſummus ſacerdos nec ſancta
ſanctorum intrauit ſed ſancta, & incenſum quod poſuit eſt il
lud quod omni die fiebat in altari incenſi. Peracto enim ſa-
crificio in altari holocauſtorũ quod erat in atrio vbi miniſtra
bant ſacerdotes minores: ſacerdos qui miniſtrauit & ſacrifi-
cauit ibidem, manibꝰ ſuis ac pedibus primo lotis ſumpſit pru
nas de altari holocauſtorum, intranſq; primam templi par-
tem, quæ dicitur ſancta, cremabat in illa thimiama ſuper al-
tare incenſi, & tunc fuit ſacrificium cõſummatum. Per illam
E namq; euaporationem ſeu thurificationẽ deſignabatur offe-
rentis deuotio. Et quoniã ſacrificia illa legaliũ non erant per
ſe deo accepta, ſed ex offerentiũ deuotiõe & fide, idcirco in
pręfata intentione fuit ſacrificij cõſummatio iam prætacta.
2.Par.29. ¶ Deniq; his fauere videtur, quod in lib. Paralypomenon ſa
cerdotibus loquitur Ezechias, Nolite (inquiens) negligere fi
lij mei, vos eligit dominus vt ſtetis corã eo, & miniſtretis ei,
colatis eũ & cremetis ei incenſum. Hoc ergo incẽſum quod
iuniores ſacerdotes facere potuerunt, poſuit Zacharias in-
cendendo thymiama per prunas prædictas, & illud incenſum
ponendo ſuper altare incenſi, quod item altare aureum ap-
pellatur, *Et omnis multitudo populi erat orans foris*, id eſt, extra
templum, puta in atrio, quia nõ licuit ſecundũ legem populo
F ingredi ſancta, aut ſancta ſanctorum, hoc eſt, primam aut ſe-
Num.27. cundam partem templi. ¶ Porrò in templo fuit quotidie du
Num.28. plex ſacrificium, vnum de mane, aliudque in veſpere: & iuxta
hoc fuit quotidie duplex hora incenſi, videlicet mane & ve-
ſpere. Nihilominus per antonomaſiam hora incenſi diceba-
tur dies expiationis, quia tunc ſolennius offerebatur omni
populo cõfluente, foris tamen manente, ad inſinuandũ quòd
Hiere. 10. ſacerdos profundius debet penetrare diuina quàm populus,
Ezec.34. quod potiſſimũ pertinet ad prælatũ atq; paſtorem, cuius cõ-
Mich. 7. paratione populus grex vocatur, & de hac hora incenſi qui-
Leuit.16. dam exponunt quod ſubditur, *Hora incenſi* Gloſſa etenim ait,
Iſta ſolennitas ſeptimo mẽſe celebratur, hoc eſt, decima die
Septẽbris, & dies expiationis ſeu propitiationis nominaba-
tur, quando ſolus pontifex intrabat ſecundũ tabernaculum
ſcilicet

ſcilicet ſancta ſanctorum cum ſanguine. Sed hæc gloſſa pro- A
cedit ſecundum expoſitionem Ambroſij & Bedæ, opinan- Hebr.2.
tium Zachariam fuiſſe pontificem: vnde & Beda ait, Incen- Hebr.3.
ſum in ſancta ſanctorum à pontifice deferri expectâte extra Hebr 4.
templum omni populo decimo die ſeptimi menſis, & hanc Hebr.5.
diem expiationis ſeu propitiationis vocari dominus iuſsit, Hebr.9.
cuius diei myſterium Apoſtolus ad Hebræos pãdens, Ieſum Num.16.
oſtendit pontificem verum, vtpote per pontificem legalem
ſignificatum, quia Ieſus in ſanguine proprio ſecreta introiit,
vt proprium nobis faceret patrem, & interpellaret pro pec-
catis eorũ, qui adhuc præ foribus orantes expectant. ¶ Itaq;
aduertendum, quòd præter incenſum præfatum quod ab in-
ferioribus ſacerdotibus ponebatur, fuit adhuc aliud incen-
ſum, quod ſoli pontifici licuit exercere, ſeu ponere intra ſan B
cta ſanctorum in die expiationis, verùm hoc nõ ponebatur
ad offerendum, ſed vt nebula inde aſcendens operiret ora-
culum dum cõtra illud aſpergebat ſacerdos ſanguinem hir-
ci, & vituli pro populi peccatis oblati, de quo incenſo non
eſt hic ſermo ſecundũ eos qui dicunt Zachariam non fuiſſe
pontificem, quod quanuis cõcederetur, non tamen proprie
affirmare cenſetur, quòd fuit ſacerdos ſimplex, & de mino-
ribus vnus, quia (vt patet ex dictis) ad minus fuit vnus de vi-
gintiquatuor principalioribus ſacerdotibus, itemq; in ſua fa
milia quę de Abya deſcendit ſuperior, quanuis comparatio-
ne pontificis ſimplex & minor poſsit dici ſacerdos. ***Apparuit autem illi angelus domini***, ſcilicet Gabriel, vt infra patebit.

¶ Denique ſecundum Ambroſium in ſcripturis deus & an- C
geli apparere dicuntur, quoniam improuiſe & repentine vi-
dentur, ita quod eorum aſpectus præuideri nõ valet ſeu prę-
ſentiri ſiue præſciri, ***Stans*** in corpore quod aſſumpſit ***A dextris altaris incenſi*** de quo altari atque incenſo iam habitum
eſt. ſtetit equidem iuxta dexteram partem altaris ſuper quod
Zacharias incenſum ponebat. Et apte ad dexteram ſtetit,
quoniam dignior ſitus angelo lucis congruebat, & per dex-
teram proſperitas, pietas, & conſolatio, deſignantur.

¶ Angelus autẽ ſaluberrima & gaudioſiſsima annũtiare ad-
uenit, quia non ſolũ Iohannis, ſed & Chriſti denuntiauit or-
tum ſiue aduentum, ſummam quoq; diuinæ pietatis gratiam
inſtare diſſeruit. Rurſus quoniã ſacerdoti apparuit, & Chri- Hebr.4.
ſti qui eſt ſummus ſacerdos vtrumq; ſacrificiũ, nuntiauit ad-

D uentum, rite in templo angelus apparebat. Item ad oſtēden dum, quàm gratum ſit deo ſacerdotem in templi obſequio deuote ac ſedule occupari, quanta etiam ſit dignitas ordinis & officij ſacerdotalis, *Et Zacharias turbatus eſt*, videns angelum tam ſplendentem. *Et timor irruit ſuper eum*, hoc eſt, incidit, & ex ſuperiori cauſa incidit cordi eius ex inſolita viſione. Connaturale eſt nanq; fragilitati humanæ ex viſione cœleſtium ciuium aut ſpiritum defunctorū vehementer mirari, immutari, turbari, vereri, quia ignotum, rarum, inſolitumq́; conſiſtit quod accidit. & quia alterius conditionis ſeu altioris poteſtatis eſt quod apparet, ita quod homo frequenter primo occurſu ignoret quid ſit, aut cur venerit, ꝓpter quod ſæpe de proprio pauet periculo, atque de rei exitu contre-
E miſcit Angeli quoq; cum inconſueto ſplendore atq; fulgu-
Dani.10. reo vultu apparere ſolent: Vnde & Daniel ait ad angelū, Domine in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, ſed & halitus meus intercluditur, & nihil in me remanſit viriū. Hinc Prophetæ mirabilibꝰ dei cōſpectis cadere cōſueuerunt: iux-
Ezec.1. ta illud Ezechielis, Vidi & cecidi ſuper faciem meam. Ambroſius quoque hic ait, Vtinam & nobis ad altaria, ſacrificium deferentibus aſsiſtat angelus, imò prębeat ſe videndum. Nō enim dubites aſsiſtere angelum quādo Chriſtus immolatur. Iterum ait, Perturbamur & noſtro alienamur affectu, quādo præſtringimur alicuius ſuperioris poteſtatis occurſu. Idem fatetur Chryſoſtomus, dicens, Non poteſt homo quantum-
F cunq; ſit iuſtus, abſq; tremore cernere angelum. Hinc zacharias aſpectum non tolerans præſentiæ angeli, nec fulgorem illum valens ſufferre turbatur. Quibus conſonat Origenes, Noua (inquiens) facies humanę ſe obtutibus præbens turbat mentem, animumq; conſternat. Hinc angelus ſciens hanc humanam eſſe naturam, primum perturbationi medetur. Nam ſubditur, *Ait autem ad illum angelus, Ne timeas Zacharia.*

¶ Ait quippe Athanaſius in vita ſancti Antonij, Non difficilis eſt bonorum ſpiritum malorumque diſcretio: ſi enim poſt timorem ſucceſſerit gaudiū, à domino veniſſe ſciamus, quia ſecuritas animæ ſignum eſt maieſtatis præſentis: ſi autem incuſſa formido permāſerit, hoſtis eſt, qui videtur. Hinc
Eſaæ.61. aſſerit Beda, Sicut humanæ (inquiens) defectionis eſt terreri, ac angelicæ dignitatis eſt de ſuo aſpectu, pauētem blandiendo cōſolari. Et cōtra dæmones quos de ſua præſentia ter-

ritos

ritos ſentiũt, ampliore terrore commouent. Itaq; ne timeas, A
id eſt, timor immoderatus, qui actum impedit rationis, omniſque turbatio mentis tollens quietem, recedat à te, eſtoq; conſolatus, & gaudens in domino. Id itaque angelicæ bonitatis, charitatis, pietatiſq; eſt, vt hominem bonum, non indu 2. Cor. II.
ratum ac reprobum ſua viſione inquietatum, tremefactum, turbatum, victum, deiectum, conſoletur, cõfortet. Quemadmodum diabolicæ impietatis eſt, incuſſum timorem, vt rectę rationis impediatur iudicium. Veruntamen ſæpenumero Sa 2. Cor. II.
tanas in angelum lucis transfiguratus hominibus apparuiſſe legitur, & nihilominus verba blanda ac conſolatoria protuliſſe, vt per hoc deſuper veniſſe crederetur: ſicut in vita ſancti Martini narratur, ſed mentem interius directè conſolari, B
& confortare non valet, quia nec immediate atque directè agit in eũ, quemadmodum angelus, eam illuminando. *Exaudita eſt deprecatio tua*, quam nunc in ſacrificando, & incenſum ponendo corde & ore fudiſti. Dicunt aliqui, quòd nõ ſolum pro Chriſti aduentu, ſed & pro filio exorauit. Auguſt. verò in lib. de quæſtionibus Euãgelii contradicit & dicit, Nemo orat accipere, quod ſe accepturũ deſperat. Vſquequo à deo autem deſperauit ſe filium habiturum, quod nec angelo fi. iũ promittenti crediderit. Probabile tamen eſt, quòd iam ante pro hac re deprecatus ſit dominũ ſicut & Iſaac orauit pro ſo Gene. 25.
bole, cernens quòd coniunx ſua ſterilis eſſet, vt patet in Ge 1. Reg. I.
neſi Anna quoq; (vt in lib. Reg. legitur) & alii ſancti veteris teſtamenti. Tunc enim grande coram hominibus fuit opprobriũ, coniugii fructum carere, Inſuper Zacharias (vt aliqui di C
cunt) orauit etiam pro liberatione Iudæorũ à dominatu Herodis & alienigenarũ, tributoque Roma. Certius autẽ tenẽdum eſt, ꝙ pro aduetu Meſſiæ totis orauit præcordiis, & pro ſpirituali ſalute. Et quoniã deus liberaliſſimus dator ac exauditor eſt, & munificentiſſimus benefactor, abundantia pietatis ſuæ merita ſupplicum excedens, & vota ſeu deſideria nõ ſolum demonſtrat ſe zachariam audiſſe, imò & plura quàm petiit ſe daturum teſtatur, vt filium tam electũ, tantaq; gratiarum chariſmata vniuerſæ Iſraeliticæ plebi per eum. Nam ſubditur, *Et Elizabeth vxor tua pariet tibi filium*. Conuenienter angelus nomen cõiugis zachariæ expreſſit, ne de alia ſe putaret filium habiturum, eo quòd iſta vetula eſſet ac ſterilis *Et vocabis*, id eſt, eſſe dices, ſeu vocando exprimes, *Nomen*

D *eius Iohannes*,vel vocabis nomen eius nominatum.i. rem ip-
Mat. 10. ſam ſeu filium tuum Iohannē.i.nomine hoc nominātē quod
Lucæ. 7. eſt Iohānes.Itaque propter certitudinem prophetiæ nomen
Iohan 1. filii naſcituri exprimitur,& propter ſanctitatē ac dignitatem
Gene. 13. eius futurā,ita ob nominis interpretationē rei ſignificatę cō
Iudi.13. uenientem.Iohannes nāque in quo eſt gratia interpretatur.
Gene.13. Recte ergo Iohannes vocari præcipitur,cui tanta fuerat gra
3.Reg. 15. tia danda,vt de ipſo Chriſtus teſtatus ſit, Inter natos mulie-
Num. 24. rum non ſurrexit maior Iohanne Bapt.qui & Chriſtum (per
Eſaiæ. 45. quem gratia & veritas facta eſt)cecinit adfuturum,& mon-
Prou.23. ſtrauit præſentem. Deniq; ſex hominum nomina pręnuntia-
Prou.10. ta leguntur in veteri teſt.videlicet Iſaac,Sampſonis in lib.Iu
Eccl. 16. di.ſecundum aliam tranſlationem vt aliqui dicunt. Tranſla-
E tio nāque Hieronymi ita nō habet.Ioſię,vt in lib.Reg.pa-
tet. Hi tres ſancti fuerunt. Itē Iſmahelis,Agag,& Cyri, quos reprobos fuiſſe aſſeritur,quod de duobus vltimis conſtat, *Et erit tibi gaudium & exultatio* i.in natiuitate eius tanta tibi in mente lætitia erit,quòd redundabit in corpus, vultuque hila ris apparebis , & ex magnitudine gloriationis tuæ tota tua natura ſuauiter reflorebit,nō ob id duntaxat,quòd filius tibi ſit natus,ſed quoniam filius talis ac tantus,tamq; prælectus à deo,ſicque implebitur in te illud Sapiētis, Exultat gaudio pater iuſti,& qui genuit ſapiētem,lætabitur in eo. Rurſusq; ſcriptum eſt,Gloria patris,filius ſapiens. Præterea quantum de bono gloriādum ſit filio,patet per illud Eccleſiaſtici , Ne iucunderis in filiis impiis,ſi multiplicentur. Melior eſt vnus timens deum:quàm multi filii impii. Et vtile eſt mori ſine fi-
F liis,quàm relinquere filios impios. Dicit quoq; Ambroſius, Admonētur hoc loco parentes gratias agere deo,tā pro ortu,quàm pro meritis filiorū.Non enim mediocre dei munus eſt dare liberos propagatores generis,ſucceſsionibus hęredes. Diuinum igitur munus fœcunditas eſt parentis, *Et multi in natiuitate eius gaudebunt*,videlicet cognati tui,amici atque vicini,quos multæ cauſæ ad congratulationem hanc induxerunt. Primò,quoniam Zacharias & Elizabeth omnibus ſingulariter chari fuerūt,idcirco eorum proſperitati & gaudio congaudebant. Secundò,propter nouitatem magnitudinemque miraculi,quod videbant in puero tam ſupernaturaliter edito. Tertiò,quia in puero nato conſiderauerunt diuinam fuiſſe viſionem impletam,quā habuit Zacharias. Quar-

tò;

tò,quia ſperabát hunc puerum magnæ fore vtilitatis & gratiæ,ita quòd totus populus Iudæorum ex ipſo proficeret atque diuinitus iuuaretur per ipſum. Deniq; ſingulis annis in natalitio eius omnes Chriſtiani ſpecialiter gloriantur,quòd tāti ſancti ſocietatem ſortiti ſunt, & qui in peccato natus nō fuit vt cæteri ſancti communiter,ſed mundatus,& ſanctificatus fuit in vtero matris:à Sarracenis quoq; eius natiuitas feſtiuatur. Hinc ratio gaudii ſubditur. *Erit enim magnus*, magnitudine ſpirituali,quæ eſt magnitudo gratiæ, & ſapientiæ ac virtutis,ita quòd eſſe maiorem,eſt eſſe perfectiorem,*Coram domino*, id eſt, verè:ita quod deus iudicabit eum talem. Quidam verò magni ſunt,non vtique coram deo,ſed coram propriis & corā hominibus,ſicut hypocritæ,& ſuperbi,quorum cuilibet dicitur,Depone magnitudinem tuam abſq; tribulatione. Quis autem beatiſsimi huius Iohannis magnitudinem poſsit exprimere?Sed angelus conſequenter eam declarat,& Chriſtus vnico teſtimonio cōplexus eſt multa:Inter natos(inquiens) mulierum non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta.Inſuper (ſecundum Ambroſium) ſicut corporis,ita & animæ numeramus ætates,nō ratione temporis,ſed qualitate & gradu virtutis,vt vir perfectus ille dicatur,qui pueritiæ caret errore,& lubricum adoleſcentiæ:animi maturitate tranſcendit,puſillus autem,qui nullum adhuc virtutis habet proceſſum.Poſtremo ſecundū quatuor dimenſiones corporales,ſpiritualis quoque magnitudo in quatuor proportionaliter conſiſtit,puta in conuerſationis, ſeu cōtemplationis, vel dilectionis diuinæ, in latitudine charitatis fraternæ, in profunditate humiliationis, in longitudine perſeuerantiæ vſque in finem,ſecundum illud apoſtoli ad Epheſios,Vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis quę ſit longitudo & ſublimitas & profundū,*Vinum & ſiceram non bibet*. Secūdum Bedam,per ſiceram Iudæi intelligunt omnem potū inebriatiuū de quacūq; ſit cōfectus materia, per quod auſteritas vitæ Iohannis,parcitasq; ſignantur.In libi. Iudicū quoq; hæc pocula leguntur Sampſoni prohibita , quoniam Nazareus dei fuit ab vtero matris vſque ad diem mortis. Iohānes verò ſublimius fuit Nazaræus,id eſt,deo cōſecratus toto tēpore vitæ ſuæ,ideo per omne tempus ſuæ vitæ ab his abſtinuit potibus,ſicut in lege abſtinebant ab his Nazaræi tēpore conſecrationis,ſeparationisve ſuæ, & poſtea vinū bibere potue-

A

B Iob. 36.

C

Mat. 24. Epheſ. 3.

Iudith. 13.

Leuit. 10.

D potuerunt,vt in lib.Numer.deſcribitur. Decuit autem Iohā-
Num.6. nem tantæ abſtinentiæ eſſe, vt teſtimonium eius de Chriſto
credibilius redderetur,inſinuaretque per vitæ ſuæ rigorem,
quòd Chriſtus in primo ſuo aduentu temporalium abundan
tiam,& corporũ oblectamenta non eſſet daturus,vt obtene
bratiſsimi præſtolātur Iudæi, *Et ſpiritu ſancto replebitur*, hoc
eſt,gratia, donisq; ſpiritus ſancti, *Adhuc ex vtero matris ſuæ*,
id eſt,in vtero maternali,ſeu antequā egrediatur ex eo, qua
gratia à peccato originali purgabitur, & donis ſpiritus ſan-
cti anima eius ornabitur, atque ad operādum meritorie diſ-
Hier.1. ponetur,quemadmodũ dominus loquitur de Hieremia, An-
tequam exires de vētre ſanctificaui te,& per vtriuſq; in vte-
ro ſanctificationē omnimoda ſanctificatio,innocentia ac pu-
E ritas Chriſti in vtero virginali eſt præfigurata, Veruntamen
Iohan.4. maior & gratioſior fuit ſanctificatio Iohannis quàm Hiere-
miæ,ſicut & eius natiuitas ac perſona propinquiores fuerāt
Chriſto,quod etiam ex ipſo modo loquendi ſacræ ſcripturæ
elicitur.Non enim de Hieremia aſſertũ eſt,quòd ſpiritu ſan-
cto repleretur in vtero. Præterea cũ ſpirit⁹ ſanctus ſit verus,
incircunſcriptusque deus, certum eſt quòd per eſſentiam ſit
vbiq;,nihilominus in peccatoribus eſſe negatur,quia per gra
tiam eis non ineſt.Propter quod in Prouerb.legitur, Longe
Prou.15. eſt dominus ab impiis. Itemque, Spiritus ſanctus diſciplinæ
Sapien.1. effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine
intellectu. Hinc ſpiritus ſanctus illis dicitur infundi & dari,
quibus dona eius ad gratiam gratum facientem ſpectātia in-
F funduntur ac dantur,quos & inhabitat, quandiu in charita-
te & gratia manent:illos verò fertur implere,quos ſingulari
& abundanti perficit gratia.Ideo dicit Ambroſius,Cui ſpiri-
tus ſanctus infunditur,magnarũ eſt plenitudo virtutũ. De-
inde efficacia doctrinæ Iohannis oſtenditur, *Et multos filio-
rum Iſrael conuertet ad dominum deum ipſorum*,id eſt,ad Chri-
ſtum , de quo protinus ſubditur, *Et ipſe precedet ante illum*,
hoc eſt,ante Chriſtum,cuius fuit precurſor eius aduentũ an-
nuntiando,ipſumque monſtrādo,ac aliis modis populum ad
Marci. 1. Chriſti fidem diſponendo,vtpote baptizando,impios incre-
Iohan. 1. pando,& omnes ad ſe cōfluentes ad virtutes hortādo,prout
infra in textu narrabitur. Per hoc autē, quod angelus Chri-
ſtum nominat dominũ deum Iſrael,confunditur hæreſis Ar-
rii,negans quòd Chriſtus ſit verus deus:inſania quoque Ma-
nichæi

nichæi dicentis, alium eſſe deum legis ſeu Iudæorum, & aliū A
Euangelii ſeu Chriſtianorum: perfidiaque Fotini, Chriſtum
ex Maria incepiſſe, nec ante fuiſſe, dicentis. Itaq; ante Chri-
ſtum præceſſit, & ſuo baptiſmo Chriſti baptiſmum, ſua paſ-
ſione Chriſti occiſionem, ſuo ad lymbum deſcenſu, Chriſti
deſcenſum ad eundem, præcucurrit, & præſignauit, *In ſpiri-
tu, & virtute Heliæ*, id eſt, tali gratia fortitudine à ſpiritu
ſancto cōceſſis, in quali ſpiritus ſancti gratia, & virtute. He-
lias fecit opera virtuoſa, quæ de ipſo in libris Regum ſcri-
buntur, atque ſecundum Chriſti præcedet aduentum, vt Ma- 3. Reg. 17.
lachias habet, vel in ſpiritu prophetiæ & gratię, & virtute iu 18. 19.
ſtitiæ, quibus fulſit, & vixit Helias. Vterque equidem pro- Malac. 4.
pheta & eremita ac feruens zelator iuſtitię fuit, & ſicut He-
lias redarguit Achab regem, & Iezabel cōiugem eius, ſic Io- B
hannes Herodem, & Herodiadem. In aſperitate quoque ve-
ſtitus, & victus conuenientiam præcipuam habuerunt. Secū-
dum Auguſt. autem, non ait in anima Heliæ, quoniā animæ
non tranſcorporātur, ſed in ſpiritu & virtute Heliæ. Spiritus
enim qui fuit in Helia, venit in Iohannem, & ſimiliter virtus
eius. *Vt conuertat corda patrum in filios*, id eſt, Iudeos ſui tēpo-
ris faciat patriarchis, & prophetis olim defunctis amabiles,
& conformes, inducēdo eos ad fidem, & gratiam ac Chriſti
baptiſmum, per quæ patres illi reputabant iſtos verè aman-
dos, & corda ſua conuertent per amorē ad iſtos: vel per cor-
da patrum intelliguntur verè ac ſpirituales intelligētiæ ſcri-
pturarum quas intelligentias præfati patres ſortiti ſunt. Tūc Mat. 3.
ergo Iohannes corda patrū illorū conuertit ad filios. i. ad Iu C
dæos, quibus perſonaliter prædicauit, quando illorū ſpiritua Marci. 1.
lem ſcientiā iſtis cōmunicauit ſeu prædicauit. Rurſus. Patres Lucæ. 3.
intelligi poſſunt progenitores ſeu maiores diſcipulorū, apo-
ſtolorūq; Chriſti, qui primo cōtra Euāgeliū ſæuiebāt, poſtea
verò per Iohannē, & apoſtolos ſunt cōuerſi, & filiis ſuis prę-
fatis cōcordes effecti. Deniq; iſtud Helias eſt facturus circa
ſecundum Chriſti aduentū, ſicut per Malachiā dominus con Malac. 4.
teſtatur, Ecce ego (inquiens) mittā vobis Heliā prophetā an
tequā veniat dies domini magnus, & horribilis, & cōuertet
cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, *Et in-
credulos*, id eſt, perfidos Iudæos conuertet *Ad prudentiam iu-
ſtorum*, hoc eſt veram ſapientiam euāgelicamq; doctrinā, & 2. Cor. 3.
ſpiritualem intelligentiam ſcripturam, ne legem carnaliter Rom. 12.
intel-

D intelligant, nec literam (quæ occidit) ſequantur, de qua pru-
Ibidem. dentia ad Romanos aſſeritur, Prudentia ſpiritus vita & pax, ſed & vera diſcretio prudentia eſt iuſtorũ, qua deo rationabiliter obſequuntur, iuxta illud Apoſtoli, Rationabile obſequium veſtrum. Quid autem ſit ita conuertere corda patrum in filios atque incredulos ad iuſtorum prudentiam, ſubditur, *Parare domino plebem perfectam.* Per hanc inſtructionem & illuminationem & conuerſionem Iudęorum eos diſponit ad euangelicæ legis obſeruantiam ſtabilem & ſynceram, per quod fiant plebs Chriſti perfecta, quod maximè fuit imple-
Acto. 23. tum in Iudæis poſt Chriſti aſcenſionem & paracleti miſsio-
Marc. 1. nem per apoſtolos in Hieruſalem conuerſis, qui (ſicut in a-
E ctibus apoſtolorum habetur) deo perfectiſsimè ſeruierunt,
Acto. 19. ad quam conuerſionem Iohannes diſpoſitiue fuerat opera-
Iohan. 1. tus. Nam multos illorum qui per apoſtolos fuerãt plenè cõuerſi, ipſe aliquo modo conuertit, & ad fidem Chriſti diſpoſuit, Chriſtum veniſſe docendo, atq; in nomine Chriſti venturi baptizando. Aliqui quoque ex Iohannis diſcipulis Chriſto ſe coniunxerunt, Sicut Andreas: & facti ſunt plebs Chriſti perfecta. Hinc infra Zacharias loquitur ad Iohannem, Præibis ante faciem domini parare vias eius, ad dandam ſcientiam ſaluti plebi eius in remiſsionem peccatorum eorum. Multi equidem per prædicationem Iohannis crediderunt in Chriſtum, quamuis poſtea circa Chriſti paſsionem atque in ea fuerint per ſacerdotes, ſcribas & phariſæos ſeducti, & à Chriſto auerſi, qui rurſus miſſo ſpiritu ſancto per Apoſto-
F los pleniſsimè ſunt conuerſi. *Et dixit Zacharias ad angelum, Vnde hoc ſciam?* id eſt, quo ſigno cognoſcam certiſsimè vera eſſe quæ promiſiſti?

❡ Mos etenim erat Iudæis, audito aliquo admirando, quærere ſignum certificans, ſcilicet ſupernaturalẽ effectum, quo deus teſtaretur, ſeu declararet verũ eſſe quod dicebatur, vt
Iudicũ. 6. patet in Gedeone, Ezechia & aliis multis. Hæc autem locu-
4. Re. 20. tus eſt Zacharias dubitando, quia non ad dei omnipotentiã,
Eſaiæ. 37. ſed ad naturæ curſum, naturalemque ordinem & cauſalitatẽ reſpexit, ſicut ſequentia pandunt eloquia. *Ego enim ſum ſenex, & vxor mea proceſsit in diebus ſuis* quaſi dicat, Præ ſenio ſteriles ſumus. Nõ videtur Zacharias fuiſſe ambiguus de angeli qualitate, an ſcilicet ſpiritus bonus, an nequam, imò cognouit quod eſſet angelus lucis, quia in ſacro loco ac cultu

diuino

diuino apparuit, tamque ſalubria nunciauit, dei honorem & A
communem ſalutem concernentia & ex modo loquendi ac
conſolandi, quem habuit angelus, hoc ipſum penſauit. Cum
ergo iſta cognouerit, culpabile fuit quòd diſcredens expetit
ſignum, ideo reprehenditur & punitur tamen piiſſime. *Et
reſpondēs angelus, dixit, ei Ego ſum Gabriel*, de quo in Danie- Dan. 9.
le legiſti, q̄ fidelis ſit populi tui adiutor, idcirco de veritate
verborum meorum ambigere nō debebas *Qui aſto ante deū*,
id eſt, vultui dei inceſſanter intendo, & quorſum verſus pro-
ceſſero à beatifica diuinitatis contemplatione nuſquā auer
tor neque diſcedo, ideo aſto ante deum, tanquam ad obediē
dum paratus atque in bono immobiliter cōfirmatus, & in-
uariabili deo ſtabiliter inauertibiliterq; intētus, propterea
mentiri non valeo. Hoc modo omnes angeli ſancti ideo a- B
ſtare dicuntur. Interdum verò ſtare ſiue aſſiſtere ſtrictius ſu
mitur, prout egreſſionem, ſeu emiſſionem ad exteriora offi Apoc. 5.
cia, ſeu ad viatores excludit ſicque ſuperiorū ordinum an-
geli deo aſſiſtere, inferiorum miniſtrare dicuntur, iuxta il-
lud Danielis, Millia millium miniſtrabant ei, & decies mil-
lies centena millia aſſiſtebant ei. Sumēdo autem aſtare, pri
mo modo etiam apud Tobiam angelus quidam fatetur, Ego
ſum (inquiens) Raphael angelus vnus ex ſeptē, qui aſtamus Tob. 12.
ante deū. In Apocalypſi habetur, Gratia vobis & pax à deo,
& à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni eius ſunt. Sic
demùm ſcriptum eſt in Iob, Factum eſt cum quadam die ve- Iob. 1.
niſſent filij dei, vt aſſiſterent coram domino, quod ibi de in-
ferioribus angelis dicitur, *Qui miſſus ſum loqui ad te, &* pro C
id *Hæc tibi euangelizare* quod eſt bonum quid annunciare.
¶ Itaque, ſi miſſus fuit à deo, ſtetitque realiter corā Zacha-
ria in templo, quomodo pro eodem tempore fuit aſtās an-
te deum? Qui enim aſtat ante deū, videtur eſſe in cœlo, an-
gelus autem in pluribus locis ſimul eſſe nō poteſt. Et reſpō-
dendum, quòd deus tanquam immenſus vbique eſt, vnde vt
mens creata ei aſſiſtat ſeu aſtet, nō oportet quòd ipſa in cœ
lo ſit, imo quocūque vadat, veniat vel exiſtat, intra incircū-
ſcriptibilem deum manet, cui omnis ille aſtare aſſeritur, qui
promptè obſequitur aut contemplando infigitur. Contem-
platio autem certum non exigit locum. Hinc ait Pſalmiſta
Mane aſtabo tibi & videbo, *Et ecce*. Per hanc vocem, ecce,
aduerbialiter demonſtratur, aut inſinuatur, notabile eſſe quod
dicitur

D Dicitur ſeu monſtratur, *Eris tacens*, ita quòd vſu loquendi carebis, *Et non poteris loqui*, quia & facultatem loquendi amittes, eratque facile angelo inſtrumenta loquelę taliter immutare, quòd verba formari non poterāt, ſicut in Geneſi legitur angelum tetigiſſe neruum Iacob, qui protinus claudicauit, *Vſque in diem quo hæc fient*, id eſt vſque ad diem natiuitatis, vel potius circuncíſionis pueri, quādo vocatum eſt nomē eius Iohānes, vt dixerat angelus. Non enim Zacharias loquelam recepit ante diem circūciſionis Iohannis, vt infra deſcribitur. Itaque angelus deo ſibi inſpirante dedit zachariæ ſignū vt petiit, ſed non tale quale optauit: & iuſtè atque vtiliter ſignum pœnale ac inſtructiuū ad fidem ſumit in ſubtractione loquelæ, vt qui diſcredēdo fuit loquutus

Gene.32.

E tacendo diſceret eſſe verbis cœleſtibus credulus. nempe (vt ait Chryſoſtomus) dum deus aliquid indicat, oportet illud in fide ſuſcipere. Nam ſuper huiuſcemodi diſceptare contumacis eſt animæ Itaque ſignum iſtud inquātum fuit pœnale datum eſt zachariæ in pœnam ſuæ incredulitatis, vt ſubditur, *Pro eo quòd non credidiſti verbis meis quæ implebūtur in tēpore ſuo*, id eſt tempore congruo, diuinitus prefixo, iuxta illud ſapiētis, Omnia tempus habent, & ſuis ſpatiis tranſeūt vniuerſa ſub ſole. Veruntamen putandum non eſt quòd zacharias putauerit verba angeli eſſe falſa, nec penitus fuit incredulus, ſed partim diſcredens atque ambiguus, nimis conuertendo ſe ad naturaliū curſum, ordinemque cauſarum, nō

F ad conſiderationem omnipotentiæ dei, & certitudinē nuncii. *Et erat plebs expectans zachariam* quia (vt dictum eſt) foris manſit in atrio, nec ſancta ingredi potuit, neque recedere debuit, donec completo ſacrificio, ſacerdos qui pro ipſis orauit, egrederetur, *Et mirabantur, quòd tardaret ipſe in tēplo*, præter ſolitum. Non enim conſuetum fuit tandiu inſiſtere tali ſacrificio, & cauſam dilationis ignorauerunt. *Egreſſus autem de templo*, & loco altaris incenſi, *Non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quod viſionem vidiſſet*, id eſt, cœleſtem apparitionem ſeu angelicam reuelationem habuiſſet *In tēplo*. Hoc etenim conſiderauerunt ex mora præfata, & mirabili vult⁹ ſui alteratione, ex colloquio angeli, ex amiſſione quoque loquelæ. Voluit enim deus ſciri à populo, ꝙ ei angelus apparuiſſet, quatenus poſtea cognita plenius veritate & qualiter angelus natiuitatem prenunciaſſet Iohannis, populus

pulus iam inciperet diſponi ad fidem aduentus Meſſię quem A
& Zacharias iſte vtiq; prædicauit veniſſe, vnde & ſuper ſa- Sapie.12.
pientiſſimo deo omnia optima moderante ac diſpenſante,
permiſſus eſt Zacharias incredulitatem incidere, atque loquela
priuatus eſt, quatenus fama Iohannis cordibus Iudęorum
tenacius ac celebrius infigeretur, ſicque poſtea teſtimoniis
eius de Chriſto celerius crederent. *Et ipſe erat innuens
illis*, id eſt, viſibili ſigno ſeu nutu indicauit eis, vt eſſent contenti
atque abirent, & fortè quòd aliquid ſibi diuinitus cõtigiſſet,
Et permanſit mutus vſque in diem circunciſionis Iohanis.
Ita & quilibet obmuteſcere debet facta ſibi reuelatione
ſuperna, nec illam mox prodere, quouſq; deus eam voluerit
aliis pandi. *Et factum eſt vt impleti ſunt dies officii ſui*,
id eſt completa hebdomada qua miniſtrauit in templo, infra
quam manſit (vt dictum eſt) circa templum, *Abiit in domum
ſuam*, quæ (vt legitur) non fuit in ciuitate Hieruſalem, B
ſed in alia quadam. Cur ergo ſacerdotes veteris legis,
quorum ſacerdotium vile, carnale, ac typicum fuit, reſpectu
ſacerdotij Chriſti, ſeu euangelicæ legis, ita ab ingreſſu propriarum
domorum, ab acceſſu quoq; legitimarum abſtinuerint
coniugum, atque circa templum manentes, puritati ac
deuotioni ita vacauerint tempore ſui officij, quam dãnabiles
& ſcelerati ſunt ſacerdotes iam Chriſti, qui vel quotidie
vel frequenter ſacramenta Chriſti contrectant, aliiſque miniſtrant
& celebrant, & tamen carnalibus vitiis inquinãtur
& non ſuis miſcentur. *Poſt hos autem dies* ſcilicet Zacharia
in domũ ſuam reuerſo, *Concepit Elizabeth vxor eius*, quæ C
vel per reuelationem ſupernam, vel per ſigna mariti, vel aliorum
relatu cognouit, quòd vir ſuus viſionem vidiſſet, &
non ex carnalis voluptatis amore aut propria motione, ſed
deſiderio prolis, & ex inſpiratione diuina eam in tãta ſenectute
accederet, idcirco reniti non debuit. Concepit autem
(ſecundum expoſitores) menſe Septembris octauo Calẽdas
Octobris, luna XI. in æquinoctio autumnali, *Et occultabat
ſe menſibus quinque, dicens, Quia ſic fecit mihi dominus*, id eſt,
fœcunditatem hanc ſupernaturaliter mihi donauit *In diebus*
ſenij mei, *Quibus reſpexit*, id eſt, ſuo pio, omnipotenti,
cauſaliſſimoq; reſpectu dignatus eſt *Auferre opprobrium
meũ inter homines*, id eſt, cõfuſionem quę mihi ab hominibus
imminebat, eò ꝙ ſterilis eſſem. ¶ Sterilitas quippe in lege Deut. 7.
maledi-

D maledictioni ſubiacuit: nõ quod infœcundi eſſent apud dominum maledicti, cũ, nec Helias nec Hieremias viri ſanctiſſimi duxerint cõiuges: ſed maledictio illa fuit quoddam humanum opprobrium, quoniam pudor fuit coniugatis, nuptiarum fructu carere, imò Ambroſius ait, pudor eſt fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc ſola eſt cauſa nubendi. Hoc tamen pro tempore gratię ita intelligendum nõ eſt, quaſi nõ ſic coniugatis magis meritorium amore dei, & caſtitatis penitus cõtinere q̃ proles generare, ſed quia homines reputant inhoneſtũ in matrimonio prolẽ non procreare. Apud deũ verò quędam ſterilitas fœlix aſſeritur, iuxta

Sapien. 3. illud ſapientis, Fœlix ſterilis & non coinquinata quæ neſciuit thorum in delicto. Denique quanuis ſancta Elizabeth

E lætata ſit valde de cõceptione filii tam illuſtris, & ꝙ ſupernaturaliter fœcunda effecta eſt, itemq́; quia conſiderauit ꝙ filius naſciturus eſſet magnę perfectionis futurus, & quia à nota ſterilitatis fuerat liberata, erubuit tamẽ, quòd in ſenectute ſua acciderit iſtud, quando de lege communi nõ eſt tẽ

Eccle. 3. pus cõmixtionis, prout in Eccleſiaſte ſcriptum eſt, Tempus

Gene. 18. amplectendi, & tẽpus longe fieri ab amplexibus. Sic & Sara ait in Geneſi, poſtq̃ cõſenui, & dominus meus vetulus eſt voluptati operam dabo? Tanq̃ diceret Indecens eſt. Verùm diuina voluntas nulla lege præſtringitur, nullo ordine coartatur: ſed omnis legis & ordinis cauſa ſe pertrãſcendit, ideo quicquid iuſſerit, bonum, iuſtum, & decens eſt. quocunq; tẽpore id agi mãdauerit. Itaq; ex pudore ſeu erubeſcẽtia oc-

F cultauit ſe Elizabeth menſibus quinq;, ſcilicet donec beatiſſima virgo Maria conciperet, & proles Elizabeth exultans in gaudio prophetaret, vt Origenes exponit. Porrò hoc loco oſtendit Ambroſius, homines quoſdam incontinentes fœminas imprægnatas & grauidas cognoſcere non erubeſcentes eſſe peccorib⁹ irrationabiliores ac turpiores. Sunt enim pecora quæ muto quodã opere quaſi loquuntur generãdi ſibi ſtudium eſſe, non deſiderium coeundi. Siquidẽ vbi ſemel grauem ſibi ſenſerint aluum, iam cõcubitũ non admittunt, nec amantis laſciuiam, ſed curam parentis aſſumunt. Porrò homines nec conceptis fœtibus, nec deo parcunt, illos cõtaminant, hunc exaſperant. Ad cohibendam petulantiam tuam manus tui creatoris in vtero fœtum formãtis aduerte. Ille operatur ibidẽ, & tu vteri illius ſecretum incæſtas libidine:

vel

vel pecudem imitare, vel deum verere. Poſtremò ex hoc lo A
co Ambroſius & Beda eliciunt, quãtæ curæ fuerit verecun-
dia ſanctis, quia & ipſa Elizabeth de re bona ac licita in tan
tum erubuit quòd quinque ſe menſibus occultauit, eo quòd
res quæ ſibi acciderat, apud ignorantes ſpeciem habere po-
tuit mali, nempe (vt ait Ambroſius) vnicuique officio præ- Ambro.
ſcripta eſt ætas, & quod vno tempore decet, alio tempore
non decet: ſuntque tempora quædam præſcripta coniugio,
quando dare operam liberis procreandis decorum ſit, dum
anni vigent, & ſpes prolis exiſtit: vbi verò matura ſenectus
ſucceſſerit, pudor eſt geſtare indicia coitus, quãuis legitimi,
grauatique onere alienæ ætatis, & tumeſcere aluum non ſui
temporis fructu.

B

¶ Proſecutio Capituli quo habetur,
In menſe autem ſexto miſſus eſt Gabriel.

ARTICVLVS. III.

P Recurſoris annunciatione & conceptione de-
ſcriptis, tanquam quibuſdam præambulis, nunc
ſaluatoris annunciatio atq; conceptio deſcri-
buntur. Tanta ſiquidem miraculorum excel-
lentia præcurſorem deus ornauit in ſua annun
ciatiõe, natiuitate, vt teſtimonia eius de Chriſto credibilio-
ra conſiſterent, quę & ideo deſcribuntur, vt quæ de Chriſto
leguntur, certius, firmiusque credantur *In menſe autem ſexto* C
à conceptione Iohannis, qui conceptus dicitur circa finem
Septembris. Chriſtus autem circa finem Martij ſcilicet xxv.
die eius, nunciatus, conceptus & paſſus eſt, ſecundum Bedã Bedã.
Martius verò à Septembri eſt ſextus, non computando minu
tias vltimæ partis Septẽbris, ſcilicet octo vltimos dies ipſius
infra quos Iohannes conceptus eſt, qui & hic non cõputan-
tur, quia conſuetudo ſcripturæ eſt, non facere vim in minu-
tiis numerorum ac temporũ. *Miſſus eſt angelus Gabriel à deo
in ciuitatem Galilææ, cui nomen* N*azareth, ad virginẽ deſpõſa-
tam viro, cui nomẽ erat* I*oſeph de domo* D*auid, & nomẽ virginis
Maria.* ¶ Summum atque digniſſimum deſcripturus myſte
rium ſacer Euangeliſta, videlicet vnigeniti filij dei beatiſſi
mam, ac benedictiſſimam incarnationem, omnia ordinatiſſi

D mè ac diſtinctè proſequitur, cunctaque planè elucidat, vt eadem audientes ſiue legẽtes, illa quæ geſta ſunt quaſi præſentia oculis animi proponamus, atque cum ſumma attẽtione, deuotione, diſtinctione, ſingula quæque penſemus, quatenus in recordatione tam ineffabilis beneficij dei ſuper nos cordialiter accendamur, intimè deo regratiemur, & noſtræ ſaluationis modum atque hiſtoriam mente pura ac iucundiſſima recolamus. Itaque circa deſcriptionem incarnationis filij dei primo commemorat nuncium quod nõ homo aut vates, ſed angelus fuit, quem etiam nominatim expreſſit, quòd Gabriel extitit, de quo iam dictum eſt, qui in veteri teſtamẽ
Dan. 8. to legitẽ Danieli apparuiſſe, cui ſuperior angelus ſcilicet Mi
E chael princeps tunc ſynagogæ loquutus eſt, Gabriel fac intelligere iſtum, ſcilicet Daniel. viſionem. De quo Gabriele Daniel ait, Cumque adhuc orarem, ecce vir Gabriel cito volans tetigit me in hora ſacrificij veſpertini. Hũc angelum docet Euangeliſta immediate miſſum à deo vno ac trino, nõ
Zacha. 2. vt fieri ſolet ab angelo ſuperiori, quemadmodum Zacharias propheta accidiſſe teſtatur. Ecce angelus qui loquebatur ad me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occurſũ eius & dixit ad eum, Curre & loquere ad puerũ iſtum, miſ-
Eſa 11. ſum (inquam) in ciuitatem Galilææ nomine Nazareth. per
Mat. 2. quod illud Eſaiæ de Chriſto prædictum monſtratur impletum, Nazareus de radice eius aſcendet. Sic enim Hebraica continet veritas, ſicque allegat Matthæus, pro quo Hieronymus tranſtulit, Flos de radice eius aſcendet. Aptè quoque in
F Galilæa, non in Iudæa nunciatus eſt CHRISTVS, ad deſignandum, quòd Chriſtus relicta Iudæa tranſmigraturus fuit ad gentes, conuertendo illas ad fidem per apoſtolicam prædicationem. Galilæa etenim tranſmigratio interpretatur. Denique miſſus eſt ad virginem deſponſatã viro nomine Ioſeph. ¶ Cur autem de virgine deſpõſata voluerit Chriſtus naſci, multæ rationes traduntur: quæ quia in omnium commentariis leguntur prætermitto, quaſdã breuiſſimè ſolum tangendo, videlicet ne pudiſſima virgo de fornicatione diffamaretur, & ne Chriſtus de fornicaria natus diceretur. Itemque, ne Iudæi eum cõtempſiſſe, iuſtè quaſi illegitime genitum viderentur, & vt diabolus minorem haberet occaſionem æſtimandi quòd Ieſus eſſet Meſſias, eò quòd de cõiuge viri eſſet exortus, quem nouerat de virgine naſcitu-

rum

rum. Poſtremò, ne virgo Maria tanquam adulterā lapidaretur, quia & de ſacerdotali fuit proſapia. puella quippe illius proſapiæ fornicans tanquam adultera lapidabatur, vt patet in Leuitico Nomen quoque virginis fuit Maria, quæ interpretatur maris ſtella, quoniam ipſa luce à ſe prodeunte, ſeu nata mundum hunc illuſtrauit. Maria quoque interpretatur amarum mare. Ipſa nempe non ſolum in Chriſti paſsione, ſed & ante frequenter amaritudinem materne cōpaſsionis, anguſtiæ & timoris fuit repleta, ſicut & infra habetur, Tuipſius animam pertranſibit gladius. Sicut enim amariſsimè torquebatur, videns filium crucifigi, ſic frequentiſsimè affligebatur, conſiderando hunc crucifigendum, atque videndo perſequutiones ipſius. Rurſus, Maria interpretatur domina, & ipſa vtique eſt cœli regina, domina mundi, quoniam genitrix dei. Fuit autem ſponſus virginis caſtiſsimus Ioſeph de domo, id eſt ſemine, tribu, ſeu familia Dauid, de qua tribu fuit etiam virgo beata. Viri enim mulieribus ſuæ tribus matrimonialiter iungebantur, præſertimque fœminæ in parentum hæreditate ſuccedentes non poterant nubere, niſi viris ſuæ tribus, ne ſortium diſtributio confunderetur. Virgo autem glorioſa vnica fuit ſuo patri, propter quod ei in hęreditate ſucceſsit. ¶ Præterea contemplandum quomodo Chriſtus in omnibus quæ abiecta videntur & humiliora elegit. Vnde non in ciuitate Hieruſalem metropoli, ſed in oppido Nazareth concipi voluit, vt non humana poteſtate, ſed diuina virtute Chriſtiana religio agnoſcatur firmata ac introducta, ſed & ipſa Galilæa tam deſpecta fuit Iudæis, vt principes dicerent Nicodemo. Scrutare ſcripturas, quia à Galilæa non ſurgit propheta. Hoc inſuper mirabile fuit, quod mundo perſuaderi potuit hanc virginem eſſe, quæ tot annis viro cohabitauit. Denique iſtud dignationis erat eximiæ, quod vnigenitus dei eodem angelo annunciante cōcipi voluit, quo annunciante conceptus fuit eius præcurſor, & quòd non aliquem aut aliquos de ſummo ordine angelorum ad tanti myſterij denunciationem tranſmiſit. Ex quo etiam ſanctus Thomas & alij multi concludunt, quòd ſuperiorum ordinum angeli ad exterius miniſterium nunquam mittuntur, cum angelus huius ſummæ rei nunciator de choro archangelorū extiterit. Cū enim vnigenitus patris æterni in mundum deſcenderit, noſtramq; naturam aſſumpſerit,

A
Leui. 21.
Luc. 2.
Deut. 25.
B
1. Cor. 1.
Ioan. 7.
C
Matt. 11.

D vt in omnib⁹ verbo & opere humilitatē doceret, ac per eam nos ad veram ſalutem reuerti oportere inſtrueret, nō ſupremi ordinis agmina ad ſuam incarnationem miſit denunciandam, ſed vno ac cōſueto nuncio fuit cōtentus. Poſtremò ſanctus Bernardus circa locum hunc ſentire videtur, ꝙ angeli myſterium incarnationis ignorauerunt, ita quòd conſilium dei ſuper humani generis ſaluatione per verbi incarnationē nulli patuerit angelorum, priuſquā Gabrieli hæc legatio dominicæ anunciationis cōmitteretur, & id quidem etiā quibuſdam catholicis tēpore Bernardi diſplicuit, & Hugo de ſancto Victore hinc ſcripſit Bernardo, vt de hoc intentionem ſuam plenius aperiret, cui ſanctus pater reſcripſit pleniſsimè ac diſertè. Primò, quòd verbum illud non aſſerendo protulerit. Secundò, quòd & ſi aſſerendo id protuliſſet, nihilominus
E ſtare poſſet, quia intelligi poſſet nec de ipſo myſterio, ſeu eius ſubſtantia ſecundum ſe. Nā hoc prophetis dudū per angelos fuerat reuelatum: ſed de myſterio incarnationis, quantum ad aliquas eius conditiones, certasq; circunſtantias, puta quantum ad locū, tempus, modū, perſonā, vt quòd de hac virgine & hac hora verbum incarnaretur, Itaque aduertendum, quòd (vt ſanctus Thomas determinat) myſterium incarnationis, videlicet quòd vnigenitus dei humanam eſſet aſſumpturus naturam cunctis angelis à principio fœlicitatis eorum innotuit, quò ad ſubſtantiam myſterij, atque in generali, non autem quantum ad determinatas conditiones, ſiue
Hebr.1. in ſpeciali. Omnia nanque angelorum myſteria ad incarna-
F tionem verbi potiſsimum ordinantur Omnes autē ſunt adminiſtratorij ſpiritus: idcirco de iſto myſterio omnes à principio communiter ſunt edocti, ſed poſtea quantum ad circūſtantias eius in ipſius diſtinctiori notitia profecerunt, imò (vt ſeptimo cap. cœleſtis hierarchiæ diuinus & ſanctus Dionyſius ſcribit) à Chriſto tēpore aſcēſionis inde plenius ſunt inſtructi, ſicq; poteſt ſaluari, quod ſuper Geneſim ad literam loquitur Auguſtinus. Sic erat abſconditum iſtud myſterium,
1. Cor.1. vt nec angelis innotuerit. Inſuper (iuxta Gregoriū) congrue ad Mariam Gabriel mittitur, qui dei fortitudo interpretatur quoniam Chriſtum dei virtutem & ſapientiam, qui poteſtates ſuperauit aërias, nunciauit iam incarnandum. Rurſus ſe-
Beda. cundum Bedam, angelum ad virginem à deo mitti cōdecuit, ad denunciandum ſaluatoris aduentum, quoniam in princi-

pio ſerpens à diabolo mittebatur ad fœminam, ad inducen- A
dum mūdi interitum. Præterea, Chriſtum totius puritatis &
integritatis authorem, corruptorumque & confractorum re
formatorem, decuit naſci de virgine integerrima atq; puriſ- Gene.3.
ſima, & vt deſignaret membra ſua de virgine eccleſia ſpiri-
tualiter naſcitura, ſeu regeneranda. Poſtremò ſecundū Hie- Hiero.
ronymum, bene ad virginem mittitur angelus, quoniam an-
gelis ſemper connata eſt virginitas, & in carne præter carnē
viuere, non terrena & humana, ſed cœleſtis atque angelica
vita eſt, *Et ingreſſus angelus ad eam.* Non dubium quin in lo-
cum ſecretum, vbi illa ſanctiſsima cōtemplationi & oratio-
ni vacauit, fortè in thalamo ſeu oratorio, eſtq; probabile, ꝙ
tunc deuotiſsimè pro totius humani generis ſaluatione, &
Chriſti aduentu orauit, *Dixit* cum ingenti reuerentia, ac hu-
mili apparatu ſacratiſsimam virginem dei ſui mox genitri-
cem futuram ſalutans, imò & dignitatem eius admirans, B
Aue gratia plena, id eſt, gratia habituali gratum faciente, e-
iuſque chariſmatibus ac donis, virtutibus quoque ei annexis
præminenter repleta. Fuit ergo tam ſeptem donis ſpiritus
ſancti excellenter valde ornata, virtutibus theologicis mira
biliter decorat a, virtutibus cardinalibus ac moralibus ele-
ganter fulcita, variis quoque donis gratiæ gratis datæ poli-
ta, atque in omnibus his protinus multo amplius adimplen-
da, *Dominus* trinitas ſuperbenedicta *Tecum*, tanto ſingula-
rius quanto gratioſius. Quò enim gratia virginis extitit ple-
nior, eo conſiſtentia dei in ea fuit ſingularior atque præcla-
rior. Dominus verò vnigenitus dei mox fuit cum ea, & in ea
ſingulariſsimo ac eminentiſsimo modo futurus, vtpote cor- C
poraliter quieturus in medio virgineorum viſcerum eius, ve
rus & vnicus filius eius, *Benedicta tu in mulieribus*, id eſt, præ
omnibus amplius benedicta quia magis electa, maioribus
gratiæ donis referta, & quodāmodo quaſi infinita dignitate
mox ſublimanda in filij dei conceptione. Etenim eſſe com-
parentalem patri æterno, verū deum habere, filium illum
cōcipere, parere & fouere, à quo ſpiritus ſanctus verus deus
procedit, omnium creatorum, ſalutaremque vnicum fructū
filialem habere, nónne quodammodo infinita eſt dignitas?
Rurſus, eſſe matrem & virginem, nec hoc tantum, ſed eſſe
matrem talis tātiq; filij & virginem, nónne tanto extat ſub-
limius, quanto & ſingularius? Si magna profectio extat cau-

D ſalitas, quanta profectio eſt eſſe cauſam, ſeu genitricem cauſæ cauſarum? & mater vtique cauſa eſt filij. Porrò cum benedictio dei ſit collatio munerum eius, & multiplicatio eorundem, tanto benedictior eſt Maria, quanto maiora ac ſingulariora diuinitus ſortita eſt dona. Ipſa quoque tam magnifice ab angelo ſalutatur, non ſolum ob id quod tunc fuit, ſed ob id quod mox erat futura, quodque in prædeſtinatione fuit æterna. *Quæ cũ audiſſet, turbata eſt in ſermone eius*, hoc eſt, in tam excellenti, inopinata & antea nuſquam audita ſalutatione angelica. Turbatio iſta nec imperfectionis fuit, nec culpæ, ſed admirationis ac verecundiæ virginalis, fuitque vehemens quædam immutatio, concuſsio, ſiue commotio potentiæ effectiuæ, nempè cum virgo ſacratiſsima in o-
E culis ſuis minima eſſet ac laudabiliter pudorata, vehementiſſimè de tanto ſuo mirabatur præconio, ſeque laudari, & cunctis præferri mulieribus erubuit atque obſtupuit: eò vtique amplius, quo minus de ſe tale aliquid ſuſpicabatur aut ſentiebat, Quò enim fuerit homo humilior, eò ſua laudatio & exaltatio ſibiipſi mirabilior, & ſæpe grauior quoq; videtur: huiuſcemodi ſancta turbatio, excellentiori etiam modo fuit
Iohan. 11. in Chriſto, iuxta illud Iohannis, Ieſus vt vidit Mariam, ſcilicet
Iohan. 12. cet Magdalenam plorantem, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum. Et alio loco ipſemet proteſtatur. Nunc (inquiens) anima mea turbata. Eſt autem & illa turbatio immoderata & vitioſa, quieti, pacique mentis contraria, rationis impeditiua, quæ longe fuit à Chriſto & virgine prælecta, imò
F de hac turbatione loquendo laborare debemus, habere animum imperturbatum.

¶ Præterea cõſiderandũ eſt, ꝙ ſancta Maria in ſermone angeli fertur turbata, non in viſione ipſius, quia (vt dicitur) ſolita erat conſpicere angelos, veruntamen aliqui probabiliter aſtruunt, quod angelus vice hac apparuit ei cum lumine multo præclariore, apparatu, ac habitu venuſtiore, ſecũdum ꝙ magnitudo cauſæ ſuæ legationis exigit, ideoque aliqualiter turbata in eius apparitione extiterat, *Et cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio.* Non dubitauit quin eſſet vera, & verè angelico ore prolata. Non enim caruit gratioſa puella gratia diſcretionis ſpirituum, cogitabat tamen qualis eſſet, quid prætenderet, quo tenderet, cur exhibita eſſet, & id fuit prudentiæ, quod ſic cogitauit. Nec ſtatim reſpondit, tam magnifica ſalutatione

uatione reputans ſe indignam,quia cõſiderauit ſe ſecundum A
id quod fuit in ſe, & quod habuit ex ſe:iuxta quem modum
ait Apoſtolus,Nõ ſum dignus vocari Apoſtolus.Et,venit Ie 1.Cor. 15.
ſus Chriſtus peccatores ſaluos facere,quorũ ego prim⁹ ſum. 1.Tim.2.
Nihilominus ait,Nihil mihi conſcius ſum.Et,nihil minus fe- 1.Cor.4.
ci ab his qui ſunt ſupra modum Apoſtoli,illud ſibi & propriç 2.Cor.12.
voluntati,iſtud deo & gratię eius attribuẽs,De eadem enim
re ſecundũ diuerſas eius conſiderationes diuerſa feruntur iu
dicia. *Et ait angelus ei,Ne timeas Maria* Nominatim pudiciſ-
ſimam virginẽ exprimit, eius teneritudini turbationi,virgi-
neoque pudori quaſi cõpatiẽs,& blande ac familiariter allo-
quendo eãdem cõſolans.Quanuis ergo timor & pudor Ma-
riæ non fuerunt culpabiles,imò laudabiles , tamen abiiciẽdi B
monentur vt meliores,diuinioresq; actus ſuccedant, videli-
cet contemplatio cœleſtium ſecretorum,gratiarũ actio pro
eiſdem,tranquilliſſima quoq; ſerenitas mẽtis in deo. Cur au-
tem timere non habeat,ſubditur, *Inueniſti enim gratiam apud
deum*,hoc eſt,deo accepta ac placita es:inuẽta,pietatẽ quoq;
& gratiã quã ab eo quęrebas adepta es,imò & amplius mul- Mat. 1.
tum. *Ecce* rem nouam & magnam *Concipies in vtero*, hoc eſt,
fœcundaberis ſine virginalis reſeratione ſignaculi, operan-
te in te virtute ſpiritus ſancti, *Et paries filium* tuipſius creato-
rem,omniumque filiorum hominum ſaluatorem, *Et vocabis
nomen eius Ieſum*, cuius appellationis rationem angelus Chri
ſti Ioſeph expoſuit,dicens,Ipſe enim ſaluum faciet populum C
ſuum à peccatis eorum.Ieſus enim Saluator,ſalus,aut ſaluta-
ris interpretatur. Hinc de ſua nuncupatione ait filius de pa- Eſai.x.49.
tre per Eſaiam, Dominus ab vtero vocauit me , de ventre Num.17.
matris meæ recordatus eſt nominis mei. Deut.1.
¶ Deniq; huius Ieſu domini noſtri re & nomine figura fue- Agg.xi.1.
rũt Ieſus filius Naue alias Ioſue,& Oſee dictus.Itemq; Ieſus Zacha.3.
filius Ioſedech põtifex,nã ille filios Iſrael in terrã promiſſio
nis induxit,iſte in ſpiritualibus pręfuit,ita & Ieſus nũc ſpiri-
tualiter præſidẽs cordibus electorũ,eos in terrã eccleſię mi-
litantis ac triũphantis perducit. *Hic erit magnus* nam ſecun-
dum diuinitatẽ ab æterno fuit,incommutabiliter eſt, indefi-
cienterq; erit magnus nõ mole,ſed perfectione,poteſtate & Pſal. 144.
dignitate:atq; tam magnus,vt dicat Pſalmiſta, Magnus do-
minus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nõ eſt finis.
Porrò ſecundum naturam humanam non differt ab aliis

 homi-

D hominibus, quantum ad eſſentialia ſpeciei, ſed per gratiæ hypoſtaticamq; vnionem ſuæ humanitatis cum verbo, tãtæ eſt magnitudinis, dignitatis, pefectionis, vt maior ſit toto vniuerſo omni creatura intellectuali ac inferiori. Vnde ob hãc magnitudinẽ etiam in vtero matris vir fuit, iuxta illud Hie-
Hier. 13. remiæ, Nouum creauit dominus ſuper terrã, fœmina circundabit virum. *Et filius altiſſimi vocabitur* non adoptiuus vt cæ-
Pſal. 2. teri, ſed naturalis, coæternus, vnicus, coæqualis: iuxta illud,
Pſal. 109. Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Et rurſus, Ex vtero
Prou. 30. ante luciferũ genui te. Vnde tam patrem quam filiũ ineffabilẽ eſſe Salomon docẽs, ait, Quod nomen eius, & quod nomẽ filii eius ſi noſti? Nec obſtat quod nũc vocari iubetur dei filius Ieſus. Non enim Salomon ideo illa ait, quod pater & filius omni careãt nomine, ſed quia deficit omne nomẽ, prout
E nos illud comprehendere poſſumus à ſuperbenedicta ſuperuiuenti & ſupereſſentiali dignitate patris ac filii defectu immenſo, nec aliud de maieſtate ſpiritus ſancti quis ſentiat, *Et dabit illi* ſecundum humanam naturam *Dominus deus* pater æternus ſeu tota trinitas adoranda cuius indiuiſa ſunt dona ac opera *Sedem* hoc eſt, regiam dignitatem ac poteſtatem, *Dauid patris*, hoc eſt, quã Dauid in typo habebat, Quicquid
Mat. 18. enim poteſtatis & eminentiæ fuit in Dauid, multo ſublimius datum eſt Chriſto homini ſecundum quod ait, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Hinc Chriſtus verè rex
Iohan. 10. Iſrael fuit, plenariamque poteſtatem ſuper Iudeos accepit in
Iohan. 9. ſpiritualibus ac corporalibus, quamuis ea quantum ad temporalem, ac corporalem præſidentiam vſus non fuerit. Pro-
F pter quod dixit Pilato, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Et cum vellent eum Iudæi facere regem, fugit, *Et regnabit in domo Iacob*, hoc eſt, in cordibus verorum, ac electorum Iſraelitarum non ſolum corporaliter à Iacob patriarcha deſcendentium, ſed omnium quoque eius virtutes ſequentium, *In æternum*, puta in via per dona gratiæ, & per ſuos vicarios præſidet Chriſtus fidelibus, & regnat in eis qui ſuæ obediũt legi, in patria autem per dona gloriæ, & per ſeipſum, *Et regni eius non erit finis*, ſiue regnum dicatur plebs fidelis (puta eccleſia) quæ frequenter regnum cœlorum vocatur, ſiue dominium Chriſti in ea, ſiue triumphans eccleſia, vel præſidentia Chriſti, in ipſa conſtat quòd regni eius nõ erit finis, nam ſtatus eccleſiæ militantis vſque in finem mundi durabit, quo

hic finem

hic finem ſumente, transferētur electi ad patriam,in qua finis diuinæ gubernationis non erit. Hæc eadem per Eſaiam prædicta noſcūtur.Super ſolium(inquit)Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit,vt confirmet illud in iudicio & iuſtitia,amodo & vſque in ſempiternum. Etenim de Chriſti principatu ſuper Iudæos,Ezechiel.Hieremias, zacharias, cæterique prophetæ cōcorditer ſunt loquuti. *Dixit autem Maria ad angelum, Quomodo fiet iſtud*?quod ſcilicet filium dei concipiam, *Quoniam virum non cognoſco*,hoc eſt, nequaquam cognoſcere decreui,& voui quantum in me eſt. Iam enim (vt dicunt doctores)virginitatem promiſit, tamē ſub honeſtiſſima conditione:vtpote niſi deus aliter de ea diſponeret. Aliqui verò affirmant,quòd antequam deſponſaretur, habuit virginitatis cuſtodiam in propoſito & affectu , non tamen promiſit, poſtea autem deſponſata Ioſeph,ſimili habenti propoſitum, ſimul cum ipſo votū emiſit. Quærit autem de modo,non de facto ſecundum ſe,quia nō dubitauit, ſed de virginitatis obſeruatione ſolicita ſciſcitata eſt operis modum. Veruntamē (teſte Ambroſio)legit Maria illud Eſaiæ, Ecce virgo concipiet,modum verò non legit,ex quo concluditur, quod literata fuit,& in lege prophetis humano quoque ſtudio erudita. Nam & Origenes teſtatur,quòd legis habebat ſcientiam. *Et reſpondens angelus,dixit ei, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te*, hoc eſt,non naturali via,non virili concurſu,non poteſtate angelica, ſed ſuperueniēte.i. de ſupueniēte & ſupra id quod nunc contulit tibi,tunc abundantius influente ſpiritu ſancto concipies,quia ipſe te fœcundabit,ex tuis puriſſimis ſanguinibus corpus verbo dei aptando,formando, & ſubito organizando. Quemadmodum per zachariam ait, Ego cælabo ſculpturam eius Vnde,ad innuendum,quod Chriſtus de matre ſit editus viro eam non fœcundante , ſed virtute cæleſti in ea agente,ſcriptum eſt in Eſaia, Aſcendit coram eo ſicut virgultum,& ſicut radix de terra ſitiente. Quod autem ibidem loquitur ad literam Eſaias de Chriſto, certum eſt omni capitulum illud rite penſanti, *Et virtus altiſſimi*, hoc eſt, omnipotens deus pater *Obumbrabit tibi*,id eſt,ſuam poteſtatem immenſam tuæ capacitati contemperabit, vt eius influētiam ferre queas.Itaq; non ſecundum plenitudinē ſuæ claritatis immenſam tibi irradiabit,ſed velut vmbrā ſuæ reſplendētiæ cauſans in te effectū ſuę poteſtatis exercebit in te proportiona-

A

Eſaiæ. 6.

B

Mat. 1.

Eſaiæ. 7.

C

Zacha. 3.

Eſaiæ. 53.

D portionabiliter ad tuam decliuitatem, faciendo in te immediate per ſe, quod in aliis efficit per viri cauſalitatem, ſeu formatiuam virtutem. Verba hæc ab aliis multipliciter exponũtur, ſed quæ in omnium commentis ſatis leguntur, prætérire decreui Quod autem ſpiritus ſanctus ſuperueniat nõ locum mutando, ſed influendo, ac operando, certiſsimum reor.

¶ Inſuper innoteſcit ex his quod multi ſint plenitudinis gratiæ gradus, nam & virgo beata ante hæc verba dicta eſt gratia plena, nihilominus in conceptione filii dei maxime aucta eſt gratia dei in ea, intantum vt tunc fomes dicatur omnino extinctus in ea, qui & ante ita fuerat debilitatus, quod nunquam in culpabilem ſurrexit motionem. Attamen nunc præ-
E cipue ſermo eſt de collatione gratiæ gratis datæ, videlicet, maternitatis dei, ſeu maternæ fœcunditatis in virgine quantum ad Chriſtum. Quemadmodum autem propheticæ & apoſtolatus, ita & iſta materna fœcunditas donũ eſt gratiæ gratis datæ. Propter quod iuxta Auguſtinum, beatior fuit Maria Chriſtum concipiendo mente quam corpore, & iſta corporalis conceptio ſine illa ſpirituali ei non profuiſſet.

¶ Poſtremo, plenitudo, perfectio, atque immẽſitas, ſoli deo competunt abſolute & proprie, creaturis verò cõparatiue, improprie, particulariter, incertoque genere. *Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum*, id eſt, Chriſtus ex te naſciturus, qui ſecundum diuinitatem ſubſtantialiter ſanctus eſt, & ſanctitas ipſa atq; immenſæ ſanctitatis ſupereſſentialis eſſentia, ſecundum naturam quoq; aſſumptam maioris eſt ſanctitatis quam
F omnes pariter prædeſtinati, *Vocabitur filius dei* ſicut nunc dictũ eſt, hic erit magnus & filius altiſſimi vocabitur Itaque ex tã diuina & ſupernaturali conceptione Chriſti, innoteſcit fidelibus quod ipſe ſit filius dei, cui ſoli talis ſeruabatur cõceptio, fonti etenim puritatis & confractorũ reparatori, corruptorumq; integratori, puriſſima debebatur cõceptio, natiuitasq; mũdiſſima, & matris integritatẽ & puritatẽ nõ minueret, ſed ſacraret & cõfirmaret, quatenus ante partũ, in partu, & poſt partum intacta conſiſteret, clauſa atque mundiſſima.

¶ Præterea, cum in verbis inductis ſuperbenedicta Trinitas diſtincte exprimitur ab angelo, clarum eſt virginem ſapientem etiam ante hanc angelicam alloquutionem habuiſſe ſummæ Trinitatis fidem expreſſam, ac diſtinctam notitiam. Alioquin quid angelus verbis iſtis inſinuaret, non intellexiſſet,

tellexiſſet,ſed dicere potuiſſet,quod in actis quidam reſpon A
derunt Apoſtolo ſciſcitanti, Si ſpiritum ſanctum accepiſtis, Acto. 18.
credentes,ſed neque ſi ſpiritus ſanctus eſt,audiuimus.

¶ Conſequenter vt Mariæ credulitas augeatur,anima exhilaretur,deuotio inflammetur,ſicq; ardentiſſima, iucundiſsima,ac deuotiſſima mente conſentiat atque concipiat vnigenitū dei,proponit ei angelus ſanctus exemplum,vt mirabilis conceptio futura,per conceptionē mirabilem factam approbetur,& charitatiua puellæ ſuæ cognatæ beneficiis cōgratuletur. *Et ecce Elizabeth cognata tua,& ipſa cōcepit filium in ſenectute ſua.* Quamuis duplex habuerit impedimentum,ſcilicet ſenectutis,naturalitatisque ſterilitatis, *Et hic menſis* ſcilicet Martius,in quo tibi appareo, *Eſt ſextus illi*,ex quo concepit. *Quæ vocatur ſterilis*, quia iamdudum ſic vocabatur,nec B
vſus ſic eam vocandi abolitus, *Quia non erit impoſsibile apud deū omne verbū*, hoc eſt,quicquid ſermone ſignificatur, deus poteſt implere,ſi contradictionē nō implicet, illudq; facere poteſtatis ſit magis q̄ infirmitatis. Vnde ꝙ deus in ſua natura nō poteſt peccare,infirmari, comedere,currere,moueri, dormire,poteſtatis eſt,nō infirmitatis Huic verbo conſonat illud Hieremiæ,Domine deus nō erit tibi impoſsibile omne Hiere. 32.
verbum.Cum enim poteſtas dei ſit infinita,omnipotēs vtiq; eſt,& quicquid voluerit,poteſt in inſtanti peragere,nec poteſt in tot aut tanta quin poſſit infinitæ in plura atq; maiora. His auditis,pia & docilis virgo cito præbet cōſenſum,tamq; incomparabiliter commendata neſcit extolli,ſed eo profundius humiliauit ſeipſam,quo ampliorem circa ſe dei aduertit C
clemētiā,ſuis nil viribus tribuens.Quemadmodum enim vitioſi ſuis laudibus ſtulte atq; inaniter intumeſcūt,ſic virtuoſi inde plus ſeipſos deiiciunt:quò quidē quis maiora à deo ſortitus eſt bona,eò debet illi gratior eſſe,itēq; ſubiectior. *Dixit autē Maria*, De beneficio ſuæ cognatæ collato exhilarata. *Ecce ancilla domini.* Ego ſum , idcirco ad omnia ei placita offero me paratā. Audiens quoq; ſe in domini dei ſui matrē electam,non aliud quam eius ſe appellat ancillam, *Fiat mihi ſecundum verbum tuum* hoc eſt,ſpiritu ſanctoſuperueniente filium dei concipiam vt dixiſti. His verbis conſenſit,quibus prolatis immediate vnigenitum patris æterni cōcepit.Ita ꝙ in inſtāti ſpiritus ſanctus ex eius puriſſimo ſanguine corpus formauit,& perfectè quantum ad membrorū diſtinctionem organiza-

D organizauit, in quo itẽ inſtanti anima Chriſti eſt creata, carni vnita, atque vtrũq; verbo hypoſtatica ſeu perſonali vnione eſt coniunctum. Itaque in eodem inſtãti fuit ſanguinis ſeparatio, conſolidatio, figuratio, animatio, & deificatio. Veruntamen diſtinctio membrorũ oculis perceptibilis vix fuiſſet ob corporis paruitatẽ. ¶ Præterea, mox vt virgo aſſenſit, celebratæ ſunt in vtero eius, nuptiæ hypoſtaticę vnionis, videlicet coniunctio humanæ naturæ cum verbo, de quibus Gregorius ait, quod tunc deus pater filio nuptias fecit, cum ei in vtero virginis naturam ſociauit humanam. Tunc quoque celebratæ ſunt nuptiæ ſponſi cæleſtis cum ſua ſingulari quæ eſt mater virginea, virgo Chriſtifera, quæ filium dei cõ-
E cipiendo, facta eſt ſponſa ipſius ſingularis.

¶ Porrò tota Trinitas ſuperbenedicta (cuius cum vna cõſiſtat eſſentia, indiuiſa ſunt opera) naturam humanã filio ſuppoſitaliter copulauit, ſolus verò filius naturam iſtam aſſumpſit, eamque in ſeipſo ſuppoſitauit, ita quod ipſummet verbũ æternum eſt aſſumptæ humanitatis hypoſtaſis, quæ in verbo ſubſiſti perſonalitate increata verbi, eſtque in Chriſto vna perſonalitas tantum, & filiatio vna duntaxat, cũ ſit vna perſona: filiatio autem concernit perſonam. Duæ verò generationes ponuntur in eo, ſicut & duæ naturæ. Generatio enim concernit naturam. *Et diceſſit ab ea angelus*, & arbitror quod non velut improuiſe, & ex abrupto ab ipſa abierit, ſicut à ceteris ſanctis legitur ſæpius receſſiſſe ſeu diſparuiſſe, ſed cum grandi reuerentia, maxima cõgratulatione, iucũdiſſimo ap-
F paratu, quaſi licentiam poſtulans, recedendi à domina ſua, quam vt ſui ac omnium creatoris matrẽ iam orſus eſt honorare, prouiſe abceſſit atque diſparuit. *Exurgens autem Maria* A loco orationis, à quiete contẽplationis, ab habitaculo mãſionis, *In diebus illis* ſtatim cum dei vnigenitum concepiſſet, *Abiit in montana*, id eſt, per loca alta, montoſa, & aſpera, quibus plena eſt Iudæa, *Cum feſtinatione in ciuitatem Iudæ, & intrauit in domũ Zachariæ, & ſalutauit Elizabeth* celeriter iuit, dans exemplum virginibus, cunctiſque fœminis ne libenter tardent in publico, neque in cõmunibus ſine rationabili cauſa itineribus inueniantur. Et quia iam plena fuit ſpiritu ſancto ſpiritualique gaudio, charitatis feruore, & ſanctæ deuotionis dulcedine feſtinanter proceſſit, præſertim, quia & cognatæ ſuæ congaudere optauit & obſequi, eiuſque fœtũ ex ſui

ſui preſentia filij deſiderauit donis amplioribus perornari. A
¶ Porrò,per ciuitatem Iudæ quidam intelligunt ipſam Hieruſalem,quam aſſerũt tranſiſſe Mariam,vrbem verſus in qua habitauerunt parentes Iohannis, quem dicunt ferè per quatuor aut quinque miliaria fuiſſe vltra Hieruſalẽ, Nihilominus per ciuitatem Iudæ vrbs habitationis parentũ Iohãnis intelligi poteſt, *Et ſalutauit Elizabeth*, vt habetur in Eccleſiaſtico,Amicum ſalutare non confundaris.Et quia hu[illegible]ma fuit,& fortè prior ſuam ſalutauit cognatã Forma autem ſalutationis digeſta ſeu ſcripta non eſt.Secundum Ambroſ. autẽ condecens eſt,vt quanto caſtior virgo, tanto humilior ſit. *Et factum eſt vt audiuit ſalutationẽ Mariæ Elizabeth,exultauit infans in vtero eius.* Exultatio ex aliqua præuia cognitiua apprehenſione ſolet oriri.Cõmuniter itaque tenent doctores quòd per omnipotentiam dei acceleratus eſt vſus rationis in Iohanne nondum progenito.Ita quod reuelãte ſpiritu ſancto nouit vnigenitum dei iam incarnatũ, atq; in vtero virginis tunc præſentem, tuncq; præſertim in eo impletum ſit quod angelus nunciauit,quia ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.Hinc ſecundum Ambroſium, & Gloſſam,ſicut Elizabeth Mariæ,ita Iohannes Chriſti ſenſit aduentum.Aliqui verò dixerunt,quod Iohannes Chriſti præſentiam nõ cognouit,nec tũc vſus ſit ratione, ſed miraraculoſe mouebatur, & inſtar exultantis ſe habuit in vtero matris,ad declarationẽ dignitatis Chriſti genitricisq; eius. Auguſtinus verò tangit vtrunque hunc modum,neutrum autem aſſertiue determinat,ſed primus verior reputatur, *Et repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth.* Dicunt quidam,quod Maria ante conceptum, Elizabeth verò poſt conceptũ repleta ſit ſpiritu ſancto,Veruntamen cum Elizabeth nondum fœcundata iam dixerit Euangeliſta,quòd erãt ambo,videlicet, maritus eius & ipſa iuſti ante deum,&c.certum quod etiã ante prolis ſuæ cõceptionem fuit quodammodo, imò & eminẽter plena ſpiritu ſancto, vtpote in numero pfectorũ annumerari condigna,ſed cõſuetudo ſcripturę eſt,vt dicat tũc hominem ſpiritu ſancto repleri,cum gratia notabiliter exuberantiori perfunditur:quemadmodum de primitiua Eccleſia,quę in die Pẽtecoſtes repleta fuit ſpiritu ſancto,ſicut ſcriptum eſt in Actis.Quum oraſſent,motus eſt locus in quo erant & repleti ſunt ſpiritu ſancto. Itaque ſancta Elizabeth tam

Eccle. 14. B C Acto.4.

D tam grande miraculum in prolis ſuæ nondum natæ exultatione perpendēs, Chriſti quoque & beatiſſimæ virginis præſentiam venerandā aduertens, totis in deo gloriabatur præcordiis, & gratia ampliori mirabiliter implebatur, ſpiritumque prophetiæ ſuſcepit, *Et exclamauit voce magna* Ex plenitudine deuotionis, & interioris lætitiæ in vocē prorupit ſublimem. Ex abundantia nanque cordis os loquitur, & dixit, *Benedicta tu inter mulieres*, Hoc eſt, præ fœminis vniuerſis, ſicut expoſitū eſt. Siquidē verba iſta eūdem habēt ſenſum cū verbis illis angelicis. Benedicta tu in mulieribus, *Et benedictus fructus ventris tui*, id eſt, Chriſtus iam filius tuus effectus

Mat.12.

de quo ait Pſalmiſta, Benedictus qui venit in nomine domini. Et terra noſtra dabit fructum ſuum. De quo ſcriptum eſt

Pſal.117. Mat.21.

E in Eſaia, in die illo erit germen domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ ſublimis. ¶ Porrò Chriſtus ſecundum vtrāque naturam benedictus eſt, ſed diuerſimode, nam vt deus per naturā, ſeu ſubſtantialiter benedictus, & ſanctus eſt, iuxta illud Daū. Benedictus es domine deus patrum noſtrorum Dicitur enim deus in ſeipſo benedictus, quia eſſentialiter ſanctus, omniq; benedictione ac laude digniſſimus, totius quoque benedictionis, & gratiæ collatiuus: ſecundū naturam verò humanam dicitur benedictus per gratiā, quoniam plenitudinem gratiæ ſumpſit, non ad menſuram puta in copia tanta quod tota creatæ mentis capacitas fuit in eo complera, *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me?*

Mat.11.

F Scilicet mater Chriſti, quaſi dicat, digna non ſum, nec meis hoc meritis tribuo, in quo humilitas Elizabeth īnoteſcit, quę quum eſſet grandeua, & tanto ſacerdoti in cōiungem ſociata, ac ſupernaturaliter fœcundata, indignam tamen ſe à iuuencula fabro lignario deſponſata viſitari profeſſa eſt: quod & verum fuit habendo reſpectum ad excellentiam dignitatis gratiæque Mariæ, & ad id quod Elizabeth fuerat per naturam, vel etiam ad opera eius bona ſecūdum quod à libero procedebāt arbitrio, ſed inquantum ex ſupernaturalibus habitibus gratiæ gratum facientis, & virtutū infuſarum, itēq; actuali motione ſpiritus ſancti procedebant, non tantum digna fuit à matre domini viſitari, ſed & diuinitate beatifica in patria frui communi obſtaculo per Chriſti paſſionem ablato, iuxta modum quo opera virtuoſa dicuntur æternę meritoria vitæ, etiam de condigno ſecundū opinionem probabilem

bilem, quanuis aliqui dicant oppoſitum. A
¶ Præterea nũc occurrit memorię quod circa verba præſcripta *Repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth* ſcribit Ambroſius non prius repleta mater (puta Elizabeth) quam filius eius, quod intelligendum eſt de illa repletione abũdanti prętacta, additque, ſed quum filius, ſcilicet Iohannes repletus eſt ſpiritu ſancto, repleuit & matrẽ. ¶ Quęritur quomodo Iohãnes nondũ natus matrem ſuam ſpiritu ſancto impleuerit, & certum quòd non authoritatiue, cũ hoc deo ſit proprium nec miniſterialiter ſicut in diſpenſationib⁹, ſeu miniſtrationibus ſacramentorum, miniſtri Eccleſiæ dicuntur ſuſcipientes replere. Aliqui dicunt, quòd per modum cauſæ meritorię inſtrumẽtalis hoc fecit, ita quòd in ipſo acceleratus fuit per gratiam vſus rationis liberi quoque arbitrii. Quidam verò B
affirmant quòd nullo prædictorum modorum id accidit, ſed ideo matrem ſuam fertur impleſſe, quoniam priuilegio eius datum eſt matri ſuæ huiuſcemodi diuinorum chariſmatum incrementũ. Poteſt enim probabiliter dici, quod occaſionaliter matrem ſuam ſpiritu ſancto impleuit, quoniam illa filii miraculoſam exultationem experiẽs, ex hoc in deum mente effuſa eſt, eiusque cor charitate apertum ac dilatatum, patulumq; effectum, factũ eſt gratiæ capax maioris, quemaddum aliquis videns alium in magna deuotione conſiſtentem deuotione accenditur. *Ecce enim* ô Maria *Vt facta eſt* hoc eſt, audita *Vox ſalutationis tuæ*, qua me tam charitatiue atq; humiliter ſalutaſti, *In auribus meis*, id eſt, ſtatim *Exultauit in gaudio*, formaliter ſiue cauſaliter *Infans in vtero meo*, ita quòd illa exultatio fuit gaudiũ vel exultatio, ad corpus per C
redundantiam pertinens, ex mentis gaudio naſcebatur. Itaque Iohannes ſponſi amicus, de ſponſi gaudebat præſentia, Iohan. 3.
ſecũdum quod ipſe poſtea oretenus fatebatur Amicus ſpõſi qui ſtat & audit vocę eius, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Propter quod ait Ambroſius, Iohannes exultauit ratione myſterii, vtpote quoniam vnigenitũ dei iam nouit incarnatum, veraciterq; præſentem ex quo euidẽs reor, quòd & Iohãnes interiori auditu internam Chriſti allocutionem ſeu illuſtrationẽ aduertit. Dicit ergo Gorra hoc loco, Ecce quantæ virtutis eſt beatæ virginis ſalutatio quæ confert gaudium, confert & ſpiritum ſanctum, confert reuelationem diuinorũ ſecretorum, cõfert & prophetię actũ: verùm intelligen-

D ligendum eſt hoc loco de collatione per modum cauſæ meritoriæ. Maria enim tam ardenter & humiliter ſalutãdo cognatam præfata bona meruit quodammodo,

¶ Inſuper ſicut & Beda fatetur, certum eſt quòd nõ niſi reuelãte ſpiritu ſancto Elizabeth nouit, quòd Maria eſſet iam mater Chriſti effecta, ab angelo ſalutata eiusque verbis crediderit, quod item exultatio Iohãnis eſſet ob Chriſti corpo-

Iohã. 10. ralem præſentiam. Hinc ei Elizabeth addidit, *Et beata quæ*

Gregor. *credidiſti* concordat quod ait Saluator, Beati qui non viderunt & crediderunt.

¶ Porrò Greg. ſuper Ezechielẽ, Simul (inquit) de preterito & præſenti ac futuro per prophetiæ ſpiritu tacta eſt Eliza-

E beth, quæ beatam Mariam promiſſionibus angeli credidiſſe cognouit, & matrem nominans qui redemptorem in vtero portaret, intellexit, & quum omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro ſequeretur, prædixit, Itaque cognitio fidei eſt inchoatio quędã cognitionis beatæ in patria, ipſum quoque credere ex charitate meritorium eſt beatitudinis cõſummatę, & ad illam ſe habens ſicut meritum ad præmium.

¶ Denique ſicut aperta viſio eſt fœlicitas patriæ, ſic cognitio fidei beatitudo eſt viæ. Beatitudo etiam viæ eſt imperfecta, & diſpoſitio ad perfectam patriæ fœlicitatem. Cur autẽ beata fuit credendo, ſubiũgitur, *Quoniã perficientur in te ea, quæ dicta ſunt tibi à domino* hoc eſt, completũ ſortientur effe-

F ctum, ſeu plenarium complementum, & quod credidiſti per fidem videbis per ſpeciem. Chriſtũ quoque, quem concepiſti, paries, & vſque ad virilia incremẽta perduces. Dicit autem Auguſtinus, quod virgo beata fœlicior fuit dei filiũ mẽte per fidem ſpiritualiter concipiendo ſiue credendo, quàm eundem ventre corporaliter cõcipiendo. Ambroſius quoq;, quæcunque (inquit) crediderit anima ſcilicet fide charitati vnita, concipit, & generat dei verbum, & ſi ſecundum carnem vna eſt mater Chriſti, ſecundum fidem tamen omnium fructus eſt Chriſtus *Et ait Maria*, Hic deſcribitur cãticum, hymnus, laus, ſeu gratiarum actio virginis glorioſæ.

¶ Expoſitio euãgelici cantici Chriſtiferæ virginis Marię, *Magnificat anima mea dominũ. Et exultauit ſpiritus meus, &c.*

ARTICVLVS. IIII.

Quibuſdam

Q Vibuſdam veteris teſtamenti ſanctis conceſſum A
eſt vt perceptis beneficiis dei præcipuis canticum deo componerent & offerrent, ſic nūc agit ſancta Maria, conſiderans enim ineffabilia dei beneficia ſuper ſe, & in ſe, laudes, gratiasq; referre non diſtulit, præſertim, quia ex ea incarnari dignatus fuit vnigenitus dei, cuius rei typus in anna præceſſit, quæ ſupernaturali dei munere Samuelem enixa cecinit carmē, primo Regum contentum Exultabit cor meū in domino, quod in aliquibus cum carmine virginis diuinæ coincidit. Itaque deuotiſſima atque gratiſſima mente fatetur domina mundi, regina cœli, genetrix dei. *Magnificat anima mea dominū.* Magnificentia, & excellentia Cantici huius. Primo, ex parte actricis perpenditur, quę quāto gratioſior, illuminatior, atque diuinior erat, eo præclarius canticum edidit. Secūdò, ex ſententiæ vbertate ac maieſtate. Tertiò, ex igne deuotionis in ipſo exuberantis. ſic ergo magnificat (inquit) anima mea dominum, tanquam dicat, tu me (ô Elizabeth) laudas, extollis, magnificas, verum ego ſciens quòd à meipſa nil habeo, vniuerſa bona deo aſcribo: ipſum laudo, me deprimo, illū magnifico. i. magnū, ſummū, immenſum fateor, cōteſtor, demōſtro, illū totis viribus magnificenter honoro, omni zelo venerari deſidero, me paruipendo. Dicimur itaque deum ſanctificare, magnificare, glorificare, dum verbis, & actibus eius ſanctitatem, maieſtatem, beatitudinem proteſtamur, extollimus, demōſtramus Impij verò dicuntur nomē dei polluere, paruifacere, in honorare, quoniam quantū in ipſis eſt verbis, & factis oſtendunt ſeu ita ſe habent, quaſi deus non eſſet honore, & gloria, omnique reuerentia dignus, ſed paruipendēdus, neque curandus: alios quoque ad dei offenſam, irreuerentiam, iniuriamque inducunt. Hinc per Ezechielem deus frequenter improperat filiis Iſrael, quod polluerint nomen ſuum ſanctum in gentibus. Fecit ergo Maria quod ſanctus pater eius propheta Dauid admonuit, Magnificate dominum mecum. ¶ Porro ſecundum Ambroſium, Magnificamus dominū, ſeu dominus magnificatur, non quod ei quicquam accreſcat, ſed quia magnificatur in nobis, hoc eſt, per ſuos in nobis effectus, ſeu actus noſtros eius auxilio exhibitos magnus oſtenditur. Propterea addit Ambroſius, Imago enim dei Chriſtus eſt. & ideo ſi quid iuſtum religioſumque

1. Reg. 2.

B

C

Ezec. 28. Pſal. 33.

d feceri-

D fecerit anima, imaginem dei, ad cuius ſimilitudinem eſt crea
1. Cor. 4. ta, magnificat, quod ſumptum videtur ex verbis Origenis di
Origen. ctis, Saluator noſter eſt imago dei inuiſibilis, & anima no-
ſtra eſt imago illius imaginis: quum ergo illam, cognitione, ſermone, & operatiõe magnifico, tũc imago mea in me grãdis efficitur, & ipſe dominus cuius imago eſt anima mea, amplius in me magnificatur. ¶ Prȩterea aduertendum, quod in cantico iſto nomine dei, & domini intelligi poteſt abſolute ipſe deus vnus, ac trinus, ſeu quælibet diuina perſona, quanuis nõnulli per deum ac dominum ſpecialiter filij perſonam intelligant, aſſerentes quod virgo digniſſima in cantico iſto filium ſuum commendat, & non ait magnifico, ſed *Magnificat anima mea dominum* ad innuendum quod præcordiali id
E agat deuotione, quo arguĩtur qui ſine reuerẽtia orãt, & lau
Eſa. 15. dant, nec eum ſicut verum deum tota cordis honorant cuſtodia, de quibus per Eſaiam dominus loquitur, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longe eſt à me. *Et exultauit ſpiritus meus* ſcilicet anima mea rationalis *In deo ſalutari meo* ex cõtemplatione ac dilectione ſuiipſius in ſe, & beneficiorum eius circa me. Exultatio autem ſeu gaudium ex cõtemplatione, & charitate actu, ſeu actuali dilectione procedit. Quò igitur in diuinorum contemplatione illuminatior, eorundemq; amore feruẽtior fuit Maria, eo plenius exulta-
2. Cor. 10. uit non in ſe, ſed in domino tãquam in cauſa, obiecto & fine ſicut Apoſto. ſcribit, Qui gloriatur, in domino glorietur. ¶ Porrò dominus dicitur ratione gubernationis, deus ratio
F ne cauſalitatis, & creationis, ſalutare vel ſalutaris ratiõe iuſtificationis ſeu recreationis, & glorificationis, qui ſingulariter fuit & eſt deus, ac dominus, & ſalutare Mariæ, propter præcipua beneficia eius ad eã, & maximã deuotionem, dilectionẽ, & cultum illius ad illũ, quãuis autẽ anima, & ſpiritus hominis realiter idẽ ſint, tamẽ ratione ſunt differentes: nam anima dicitur quoniã informat, & animat corpus, illudq; bene regẽdo deũ magnificat, ſpirit⁹ verò vocatur ob ſubtilitatẽ naturæ, & quoniã contẽplatur cœleſtia, ſicq; cõpetit ſibi exultare, & præ ingẽti letitia; quaſi extra ſe ſaltare in deũ. Hinc virgo deipara diſtincte loquuta eſt. Magnificat anima mea dominũ, Et exultauit ſpirit⁹ meus in deo. ¶ Poſtremò, vt totis viribus deũ magnificemus, magnificẽt enĩ noſtra memoria, eius beneficia iugiter recolendo, noſtra intelligẽtia

eius veritatem & excellentiã contemplando, noſtra volũtas A
eius bonitatẽ amãdo ac appetẽdo, noſtra interpretatiua, ſeu
expreſſiua, eum ore laudando. Et quia pro ſuis beneficiis gra
tiarũ actio, & vox laudis deo debẽtur, cõſequẽter virgo præ-
claræ cantici ſui rationẽ ſubiungit. *Quia reſpexit* per appro-
bationẽ oculo. ſuę pietatis immenſæ, *Humilitatem ancillæ ſuæ*
hoc eſt, me humilẽ eius ancillã, meãq; humilitatẽ ac paruita-
tẽ, & merito ſpecialiter ſuę meminit humilitatis magis q̃ vir
ginitatis. charitatis aut reliquarũ virtutũ, quibus præeminẽ-
ter fulgebat, quia per humilitatẽ præcipue meruit taliter ex-
altari, erat q; per eam præſertim diſpoſita ad concipiendum
vnigenitũ dei, ſecundũ quod in incarnationis myſterio con-
ſideratur incarnati maieſtas, quæ tanta eſt vt non niſi ab hu-
millima, & pene incõparabiliter humili puella, decuit eum B
incarnari, & concipi. Virginitas autem fuit depoſitio magis
remota nec ipſa ſine humilitate domino placuiſſet. Veruntа
men in incarnationis myſterio, vtriuſque naturæ immedia-
tam, & hypoſtaticam vnionẽ penſando, virgo ſacra per cha-
ritatem, eiuſq; ardentiſſimum actum fuit ſummè, & imme-
diate diſpoſita ad vnigeniti filij dei conceptionem. Nã cha-
ritas præſtantiſſima ac diuiniſſima, deoq; placentiſſima vir
tus eſt cõiunctionem, transformationem & inſolubilem col
ligationem efficiens. Quanuis itaq; tota Trinitas ſuperbe-
nedicta Mariæ humilitatem ſemper clementer aſpexit, præ-
cipue tamen filius ex ea humanam induendo naturã, faciens
ſe eius prolem, atq; ſubiiciens ei ſeipſum. Sed & deus pater
eam aſpexit in tantum, vt eundem cum ea habere filium di- C
gnaretur. Similiter ſpiritus ſanctus illo eam germine fecun-
dans adorando, à quo ipſe verè æternaliterq; procedit. Se-
cundum Origenem humilitatis in ſcripturis vna de virtutibꝰ
dicitur, quę à philoſophis modeſtia nominatur, ſed & nos eã
poſſumus appellare quodam circuitu, quum aliquis non eſt
inflatus, ſed ipſe deiicit. *Ecce enim ex hoc* tempore, & ratio-
ne tanti beneficij mihi collati, ex hac quoque mea humili-
tate, *Beatam me dicent omnes generationes*, hoc eſt, quidam ex
omnibus, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorũ: omnes
quipe ex Iudæis, & gentilitate cõuerſi, beatã, imò & beatiſſi
mam profitentur virginem tam in comparando, ſed & Sara-
ceni, qui legem Mahomæti ſuſcipiunt, dicunt eam præ vni-
uerſis mulieribus omnium ſeculorum electam, ſicut & Chri-

D ſtum filiũ eius fatentur ſuo legiſlatore Mathometo maiorẽ. Sic & Lya, de qua orta eſt virgo Maria cernens ſe tam fœcundam, hoc inquit, pro beatitudine mea, beatam quippe me dicent mulieres, ſicut in Geneſi legitur, *Quia fecit mihi magna*
Gen.13. *qui potens eſt*, hoc eſt, præclariſsima mihi beneficia eſt largitus, in ſanctificatione, in gratiarum augmentatione, in totius perfectionis collatione, & nũc potiſsimum in incarnatione in qua veri dei, vera mater effecta, quodammodo infinitæ dignitatis prærogatiuam ſum conſequuta, ab eo qui potens eſt, imò omnipotens eſt, & adeo potens, vt eius reſpectu omnis creatura ſit impotens, nec ſine illius manutenentia per momentũ ſubſiſtere valens. Illi equidem enim eſt eſſe, & potentem eſſe, cuius eſſentia eſt ſua potentia, independens, illimi-
E tata, & penitus infinita, cui ſunt omnia æq; facilia, qui dominatur in virtute ſua in æternum, à quo omnis poteſtas, dicen
Pſal.65. te Apoſtolo, Non eſt poteſtas niſi à deo. Vnde ſcriptum eſt,
Rom.13. Sapiens corde eſt, & fortis robore, qui facit magna & inſeru
Iob 9. tabilia, & mirabilia, quorum non eſt numerus, qui per me mundum liberare dignatus eſt, & præ omni creatura me honorauit, ita quòd deum omnium creatorem ac dominũ concepi, & porto. *Et ſanctum nomen eius* nominatum, id eſt, ipſemet nomine nominante deſignatus in ſeipſo eſſentialiter purus, virtuoſus & ſanctus eſt, imò ſanctitas prima, fontana, exẽplaris, immenſa, in quo quicquid perfectionis, ſanctitatis atque virtutis eſt cogitarive poteſt, cum immenſa plenitudine ſuperſimpliciſsima continetur, de quo ait Pſalmiſta, Adorate in mõte ſancto eius quoniam ſanctus dominus deus no-
F ſter. Et iterum, Confiteantur nomini tuo magno, quoniã ter
Pſal.98. ribile & ſanctũ eſt. Vnde ſcriptum eſt, Deus ſanctus & fortis
Ioſue. 24. æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Iob quoque di-
Iob.34. cit, Abſit à deo impietas, & ab omnipotẽte iniquitas. Deniq;
Eſa.64. tam ſanctus eſt deus noſter omnipotens, vt eius cõparatione omnis ſanctitas, & æquitas noſtra ſit quaſi pannus menſtruatæ. Ecce enim luna non ſplendet, & ſtellę nõ ſunt mundæ in conſpectu eius, qui & in angelis ſuis reperit prauitatẽ. Siquidem quid eſt ipſa diuina eſſentia, niſi ſapientia ſupereſſentialis, veritas exemplaris, virtus prima, æquitas ſumma, charitas infinita, lux incircũſcripta, puritas impermixta. Nemo ergo ſe iactet, aut aliquid putet, aut alium ſpernat, nec ad publicos tranſgreſſores ſe comparet, ſed in diuinæ ſanctita-

tis conſpectu atq; præſentia ſe ſemper conſtituens quicquid A
in ſe virtutis eſt aut eſſe poſſe aduerterit,illius intuitu pro ni
hilo habeat,ſeque in profundo humilitatis inceſſanter cōſer
uare conetur.Hucusque ſancta Maria recoluit beneficia ſibi
ſingulariter data,nunc generaliter ſibi ac aliis pręſtita expri
mit.Et *miſericordia eius*,id eſt,ſuę æternę pietatis effectus , &
gratia Extenditur & fuit,A *progenie*,quæ ab initio mundi an
te diluuium fuit,*In progenies* poſteriores. Miſericordia enim
domini plena eſt terra.Vel,à progeniæ . Iudæorum in pro-
genies Gentium. Salus nanque gentibus communicata , ex
Iudæis fluxit,& cœpta eſt, quemadmodū Chriſtus teſtatur, Pſal. 118.
Salus ex Iudæis.nam & Chriſtus ex eis incarnari elegit , & Ioan.4.
per Apoſtolorum (natione Iudæorum) doctrinam conuer-
ſus eſt mundus, *Timentibus eum* timore filiali ac caſto , nam B
talibus tantum finaliter prodeſt gratia dei,& ipſi duntaxat
participes ſunt fructus ac meriti dominicæ paſsionis,quę li-
cet ſe ad vniuerſos extendat per ſuam ſufficientiam,non ta-
men per efficientiā,ſed ad ſolos electos.Hinc ait Pſalmiſta,
Miſericordia autem domini ab æterno,& vſq; in æternū ſu-
per timentes eum.In Eccleſiaſtico quoq; habetur,Qui ſine
timore eſt,iuſtificari nō poteſt. Veruntamen nullus tam re- Pſal.120.
probus eſt,vt diuinæ clementiæ penitus expers ſit,ſed miſe- Exod.15.
ricordia ad ſalutem verā perducent ſolis timentibus deum Pſal.135.
filiali,& reuerentiali timore(qui eſt fuga mali)culpæ impen Eſai.e.53.
ditur *Fecit potentiam*.i.potenter operatus eſt,& potentes e- 1.Cor.1.
git effectus,*In brachio ſuo*.i.ſua ſublimi virtute,iuxta illud in Iohan 4.
Exodo,Eduxit filios Iſrael in brachio excelſo . Vel in bra- C
chio ſuo.id eſt,per vnigenitum ſuū incarnatum , & tunc re-
fertur ad patrem,de cuius filio loquitur Eſaias, Brachiū do-
mini cui reuelatum eſt.quem Apoſtolus nominat dei virtu-
tem.Porrò per filiū pater vniuerſa creauit, per ipſum re-
demit mundū,proſtrauit diabolum,fregit infernum,aperuit
cœlum,infinita quoq; per ipſum fecit miracula. Vnde & fi-
lius proteſtatur,A meipſo facio nihil,pater verò in me ma-
nens,ipſe facit opera.Nihilominꝰ Chriſtus vt deus ꝓpria o-
perabatur virtute,quę in tribus ſuperſanctis perſonis vna eſt
in ſe,indiuiſa quoq; opera. Deniq; magnificentiſsimū opus
dei in incarnatione,ſeu verbo incarnato aparuit, dū naturæ
duę in infinitū diſtātes,in vnā cōuenerunt perſonā,dū Chri-
ſtus de clauſo virginis vtero prodiit,dum ſacramentum alta-

D ris inſtituit. Magnam demùm deus poteſtatem exercuit, tam
Pſal.24. humilem iuuenculam faciendo ſuam matrem, angelorumq́; dominam, & omni pura creatura præeſt in eſſe creato, ſubſiſteute præſtantiorem, quoniam vniuerſæ vię domini miſericordia & veritas, ſeu æquitas. Cōmēdato deo ratione ſuę clementiæ, cōmendat eum nunc virgo ſapientiſsima ab effectibus ſuæ iuſtitiæ. *Diſperſit ſuperbos*. i. per varios errores ac vi-
1.Pet.1. tia diſpergi permiſit, & per diuerſa ſupplicia perdidit ac dānauit effectiue elatos, quorum ſpiritus tumet iniquè, qui deo ſubiici, & parere omittunt, nec curant ſub eius omnipotenti manu ſe humiliare, *Mente*, id eſt, intentione, & libito, *Cordis* id eſt, intellectus, *Sui* quo cuncta diſcernit, iudicat, & diſpo-
Mat.4. nit. Hinc in Eccleſiaſtico ſcribitur, Radices gentium ſuper-
E barum areſecit deus. Qui per Sophoniam quoque minatur, Viſitabo ſuper omnem qui arroganter ingreditur: & apud Eſaiam, Incuruabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Dæmones quoque ſuperbientes Chriſtus in mundum veniens diſperſit, vicit, & de hominum cordibus expulit, ſed & ſuperbos Iudæos videmus ab eo in omnem regionem diſperſos. *Depoſuit potentes de ſede*, non de quibuſcunq́; potentibus dicitur hoc, quum Iob dicat, Deus potentes nō abiicit, quum ipſe ſit potens: ſed de potentibus, ſua poteſtate vitioſe vtentibus, de quibus ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico, Sedes ducum ſuperborum deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. ¶ Verùm quum huiuſmodi potētes videamus vſque ad ſenectutem regnare, quomodo deus deponit
F eos de ſede dignitatis ac præſidentiæ? Et reſpondendum quòd ſaltem in morte, & frequenter propter eorū peccata occiduntur, plangantur, ſeu ante tēpus naturalis periodi auferuntur. Omnis potētatus breuis vita, ſicut & rex hodie eſt, & cras morietur, de quibus loquitur Eſaias, Et quidem neq́; ſatus, neq́; radicatus in terra truncus eorum, repente flauit in eos, & aruerūt. Hinc ſcriptū eſt, Vidi impios domino flāte periiſſe. Et rurſus in lib. eodem, Iniqui ante tempus ſuum ſublati ſunt. Inſuper potētes Iudeorū magiſtros deus de ſede doctrinæ amouit, iudiciariā quoq́; poteſtatē pauperibus tri-
Matt.19. buit in die iudicij exercendā Sedebitis (inquiēs) ſuper ſedes duodecim, *Et exaltauit humiles* nunc per dona gratiæ gratum
Iaco.4. facientis, & gratis datæ, quia & tales frequenter ad prælatio-
1.Pet.5. nem erexit: in futuro autem per dona gloriæ, & ſublimatio-

nem

nem vſq; ad cœlum empyreum, propter quod ait ſcriptura, A
Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et denuo, Beati pauperes ſpiritu, ſcilicet humiles, quoniam veſtrũ eſt regnum cœlorum, quo nihil eſt altius. Potiſsimum autem Chriſtus exaltauit ſuos apoſtolos verè humillimos, quos cõſtituit principes ſuper omnem terrã, de quibus ſcriptum eſt, Quoniam dii fortes terræ vehementer eleuati ſunt, ceteros quoque primitiuæ eccleſiæ filios ſuos diſcipulos non mediocriter exaltauit, non in futuro duntaxat, ſed etiam in præſenti, dans eis virtutem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, omnemque inimici virtutem. *Eſurientes*, id eſt, ſpiritualia bona auide cupientes. *Impleuit bonis*, id eſt, gratiæ donis, internis diuitus, refectionibus mentis, pauperes quoq; corporaliter fameſcentes deus alit & implet, quemadmodum B ſcriptum eſt, Oculi omnium in te ſperant domine, & tu das eſcam illorum in tempore oportuno. Itemque, Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore, dante te illis colligent. De eſurientibus autem primo modo ait Saluator, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Et in Apocalypſi, Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis, *Et diuites* id eſt, diuitiarum corporalium inordinatos amatores terrena cæleſtibus præferentes, *Dimiſit inanes*, id eſt, à ſpiritualibus bonis vacuos, ſuiſque vanitatibus inhærentes, de quibus loquitur Chriſtus, Poſsibilius eſt camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Iacobus quoque in ſua canonica, Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis quæ aduenient vobis, de quo infra habetur, Væ vobis diuitibus qui C nunc habetis conſolationem veſtram. Diuitiæ enim pene ad omnia vitia præbent fomentum, ad ſuperbiam, gulam, luxuriam, ocioſitatem ſcelerum matrem, propter quod beatus ſcribit Apoſtolus, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & deſideria multa, inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Ideo ait ſcriptura, Nihil eſt iniquius quàm amare pecuniam, hic enim animam ſuam habet venalem. Veruntamen ſunt aliqui diuites virtuoſi ſua opulentia bene liberaliterque vtentes, miſericorditer diſtribuentes, non delicatè viuentes, nec ad terrena inordinatè affecti, ſicut hortatur Pſalmiſta, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere ſed quam

Mat. 5. Pſal. 44. Lucæ. 44. Pſal. 46. Lucæ. 10. Pſal. 144. Pſal. 103. Matt. 5. Apoc. 12. Mat. 19. Marc. 10. Iacob. 5. 1. Tim. 6. Eccle. 19. Pſal. 19.

D pauci ſint tales, liquet ex eo quod ſcriptum eſt in Eccleſiaſti-
Eccl. 31. co, Beatus diues qui inuẽtus eſt ſine macula, qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecuniæ theſauris, quis eſt hic ; & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua. Nemo er-
1.Tim. 6. go ſe committat periculo, ſed acquieſcat Apoſtol. Habentes
Prou.30. (inquit) victum & quibus tegamur, his contenti ſimus. Hinc in Prouerbiis Salomon deprecabatur, Mendicitatem & diuitias domine ne dederis mihi, tribue tãtum victui meo neceſſaria. Quidam per eſurientes bonis impletos, intelligũt gẽtiles cõuerſos, quibus verbum dei cum magno deſiderio audientibus, maxima gratiarum chariſmata contulit deus: per diuites verò inanes relictos, intelligunt magiſtros Iudæo-
E rum, in ſcripturis abundãtes, qui in ſua cæcitate dimiſsi ſunt. Conſequenter tãgit beata virgo Maria beneficia Iudæis exhibita. *Suſcepit* ipſe dominus *Iſrael puerum ſuum*, id eſt, Iſraeliticum populum ſibi nunc gratioſè, ac pie applicuit & coniunxit, de ipſo naturam aſſumendo humanam, per quod totum populum illum quantum in ſe fuit, ſaluare propoſuit,
Hcr. 2. propter quod ad Hebræos ſcribit Apoſtolus, Nuſquam angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit, *Recordatus miſericordiæ ſuæ*, id eſt, memorem ſe oſtendens pietatis & gratiæ quã
Philip.2. populo huic promiſit, quod ſcilicet de eo formam ſerui acciperet. In incommutabili autem deo nec recordatio, nec obliuio proprie locum habent, ſed per modum recordantis ſe habet dum miſereri non differt, per modum obliuiſcentis
F dum differt. *Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham, & ſemini eius in ſecula.* Primò enim Abrahæ, deinde Iſaac, poſtea
Gene. 22. ipſi Iacob facta legitur in Geneſi diuina illa promiſsio, In
Gene. 26. ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Deinceps dictum
Gene. 28. eſt Dauid, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.
Pſal. 131. Generaliter quoq; ſancti patriarchæ ac vates de Chriſti ad-
Acto.3. uentu loquuti ſunt, quemadmodum in Actis Petrus affirmat, Omnes prophetæ à Samuele & deinceps annũciauerũt dies iſtos. Porrò clauſula illa, in ſecula, referri poteſt ad verbum illud, ſuſcepit, itẽ ad recordatus, necnon ad complexũ iſtud, ſemini eius: nam illa gratioſa ſuſceptio electorum, & recordatio dei circa eos ſemenq; Abrahæ in prædeſtinatis manet perpetuo, & nunquam periturum habet effectum. Ecce cãti cum iſtud dulciſsimum quàm ſententioſum eſt ſub breuitate verborum, quod ſapiẽti ſpiritus ſancti conſilio ſtatuit eccle-

ſia in

ſia in veſperis decantandum,vt hora illa dum aduerſper aſcit A
& inclinata eſt dies, incipiat ſe mens noſtra exterioribus ad interiora colligere,ad deum erigere,eiuſque bonitatem,beneficiaque penſare,ei ex toto affectu gratias agere,ipſum cũ iucunditate laudare,atque pro viribus verbo & opere in omnibus honorare.Itaque ad ſummi dei honorem & tantæ virginis reuerentiam non ſine mentali attẽtione & actuali ſanctæ deuotionis feruore canticum iſtud promamus, imò & tunc recordemur,cum quãta deuotione & alacritate beatiſſima virgo carmen iſtud cecinerit, & quam ineffabilem ei gratiam præſtiterit deus, ſicque eidem virgini congratulemur in domino.

¶ Poſtremo, quilibet noſtrum canticum hoc in propria poteſt decantare perſona,dicendo intimis ex medullis,Magnificat anima mea dominum,& exultauit ſpiritus meus in deo, B
&c.iuxta expoſitionem præhabitam,ſic autem deum laudare eſt actus omnino angelicus & preclarus.Quia reſpexit humilitatẽ ancillæ ſuæ,id eſt,animæ meæ quæ in oculis ſuis vilis & modica eſt. Vel ancillæ ſuæ.i. creaturæ quæ ego ſum, creatura enim creatoris ſui miniſtra eſt. Ecce enim ex hoc beatam me creaturam dicent,vt pie confido,omnes generationes electæ.Nil enim (vt ait Hieronymus) fœlicius Chriſtiano,cui regna promittuntur cœlorum. In patria quoque vnuſquiſque electorum ab aliis beatus dicetur,& Chriſtiani veraciter ſibi inuicem dicere poſſunt grata & humili mente illud Baruch,Beati ſumus nos,quoniã quæ deo placita ſunt, C
manifeſta ſunt nobis.Deniq;,Beata gẽs cuius dominus deus Baruch. 2.
eius populus quem elegit in hæreditatem ſibi.Quia fecit mi Pſal. 32.
hi magna,hoc dicendo cogitet vnuſquiſque beneficia dei circa ſe generalia & ſpecialia bona naturæ,dona gratiæ, promiſſaque gloriæ, quanta pro ſe filius dei fecit, aſſumpſit ac pertulit,quoties ſibi in peccatis pepercit,quòd ad iſtam pœnitentiæ gratiam ſe adduxit Cætera ſpecialem expoſitionẽ non exigunt,ſed iuxta interpretationem preſcriptam à quolibet queunt proferri. *Manſit autem Maria cum illa.* Elizabeth *Menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam* in Nazareth.Communiter dicunt doctores,quòd non receſſerit Maria,quouſque naſceretur Iohannes. Vnde in ſcholaſtica fertur hiſtoria, ꝙ ipſa infantem leuauit de terra, vt ſcribitur in libro iuſtorum,id eſt,Nazaræorũ,vt quidam explanant.Ve-

runtamen

D portionabiliter ad tuam decliuitatem, faciendo in te immediate per ſe, quod in aliis efficit per viri cauſalitatem, ſeu formatiuam virtutem. Verba hæc ab aliis multipliciter exponũtur, ſed quæ in omnium commentis ſatis leguntur, præterire decreui. Quod autem ſpiritus ſanctus ſuperueniat nõ locum mutando, ſed influendo, ac operando, certiſsimum reor.

Inſuper innoteſcit ex his quod multi ſint plenitudinis gratiæ gradus, nam & virgo beata ante hæc verba dicta eſt gratia plena, nihilominus in conceptione filii dei maxime aucta eſt gratia dei in ea, intantum vt tunc fomes dicatur omnino extinctus in ea, qui & ante ita fuerat debilitatus, quod nunquam in culpabilem ſurrexit motionem. Attamen nunc præcipue ſermo eſt de collatione gratiæ gratis datæ, videlicet,
E maternitatis dei, ſeu maternæ fœcunditatis in virgine quantum ad Chriſtum. Quemadmodum autem prophetiæ & apoſtolatus, ita & iſta materna fœcunditas donũ eſt gratiæ gratis datæ. Propter quod iuxta Auguſtinum, beatior fuit Maria Chriſtum concipiendo mente quam corpore, & iſta corporalis conceptio ſine illa ſpirituali ei non profuiſſet.

Poſtremo, plenitudo, perfectio, atque imméſitas, ſoli deo competunt abſolute & proprie, creaturis verò cõparatiue, improprie, particulariter, incertoque genere. *Ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum*, id eſt, Chriſtus ex te naſciturus, qui ſecundum diuinitatem ſubſtantialiter ſanctus eſt, & ſanctitas ipſa atq; immenſæ ſanctitatis ſupereſſentialis eſſentia, ſecundum naturam quoq; aſſumptam maioris eſt ſanctitatis quam
F omnes pariter prædeſtinati, *Vocabitur filius dei* ſicut nunc dictũ eſt, hic erit magnus & filius altiſſimi vocabitur. Itaque ex tã diuina & ſupernaturali conceptione Chriſti, innoteſcit fidelibus quod ipſe ſit filius dei, cui ſoli talis ſeruabatur cõceptio, fonti etenim puritatis & confractorũ reparatori, corruptorumq; integratori, puriſſima debebatur cõceptio, natiuitasq; mũdiſſima, & matris integritaté & puritaté nõ minueret, ſed ſacraret & cõfirmaret, quatenus ante partũ, in partu, & poſt partum intacta conſiſteret, clauſa atque mundiſſima.

Præterea, cum in verbis inductis ſuperbenedicta Trinitas diſtincte exprimitur ab angelo, clarum eſt virginem ſapientem etiam ante hanc angelicam alloquutionem habuiſſe ſummæ Trinitatis fidem expreſſam, ac diſtinctam notitiam. Alioquin quid angelus verbis iſtis inſinuaret, non intellexiſſet,

tellexiſſet,ſed dicere potuiſſet,quod in actis quidam reſpon A
derunt Apoſtolo ſciſcitanti, Si ſpiritum ſanctum accepiſtis, Acto.18.
credentes,ſed neque ſi ſpiritus ſanctus eſt,audiuimus.

¶ Conſequenter vt Marię credulitas augeatur,anima exhilaretur,deuotio inflammetur,ſicq; ardentiſſima, iucundiſſima,ac deuotiſſima mente conſentiat atque concipiat vnigenitū dei,proponit ei angelus ſanctus exemplum,vt mirabilis conceptio futura,per conceptionē mirabilem factam approbetur,& charitatiua puellæ ſuæ cognatæ beneficiis cōgratuletur. *Et ecce Elizabeth cognata tua,& ipſa cō cepit filium in ſenectute ſua.* Quamuis duplex habuerit impedimentum,ſcilicet ſenectutis,naturalitatisque ſterilitatis, *Et hic menſis* ſcilicet Martius,in quo tibi appareo, *Eſt ſextus illi*,ex quo concepit. *Quæ vocatur ſterilis*, quia iamdudum ſic vocabatur,nec B
vſus ſic eam vocandi abolitus, *Quia non erit impoſſibile apud deū omne verbū*, hoc eſt,quicquid ſermone ſignificatur, deus poteſt implere,ſi contradictionē nō implicet, illudq; facere poteſtatis ſit magis ꝙ infirmitatis. Vnde ꝙ deus in ſua natura nō poteſt peccare,infirmari, comedere,currere,moueri, dormire,poteſtatis eſt,nō infirmitatis Huic verbo conſonat illud Hieremiæ,Domine deus nō erit tibi impoſsibile omne Hiere. 32.
verbum.Cum enim poteſtas dei ſit infinita,omnipotēs vtiq; eſt,& quicquid voluerit,poteſt in inſtanti peragere,nec poteſt in tot aut tanta quin poſſit infinitæ in plura atq; maiora. His auditis,pia & docilis virgo cito præbet cōſenſum,tamq; incomparabiliter commendata neſcit extolli,ſed eo profundius humiliauit ſeipſam,quo ampliorem circa ſe dei aduertit C
clemētiā,ſuis nil viribus tribuens.Quemadmodum enim vitioſi ſuis laudibus ſtulte atq; inaniter intumeſcūt,ſic virtuoſi inde plus ſeipſos deiiciunt:quò quidē quis maiora à deo ſortitus eſt bona,eò debet illi gratior eſſe,itēq, ſubiectior. *Dixit autē Maria*, De beneficio ſuæ coguatæ collato exhilarata. *Ecce ancilla domini.* Ego ſum , idcirco ad omnia ei placita offero me paratā. Audiens quoq; ſe in domini dei ſui matrē electam,non aliud quam eius ſe appellat ancillam, *Fiat mihi ſecundum verbum tuum* hoc eſt,ſpiritu ſanctoſuperueniente filium dei concipiam vt dixiſti. His verbis conſenſit,quibus prolatis immediate vnigenitum patris æterni cōcepit.Ita ꝙ in inſtāti ſpiritus ſanctus ex eius puriſſimo ſanguine corpus formauit,& perfectè quantum ad membrorū diſtinctionem organiza-

D organizauit, in quo itẽ inſtanti anima Chriſti eſt creata, carni vnita, atque vtrũq; verbo hypoſtatica ſeu perſonali vnione eſt coniunctum. Itaque in eodem inſtãti fuit ſanguinis ſeparatio, conſolidatio, figuratio, animatio, & deificatio. Veruntamen diſtinctio membrorũ oculis perceptibilis vix fuiſſet ob corporis paruitatẽ. ℭ Præterea, mox vt virgo aſſenſit, celebratæ ſunt in vtero eius, nuptiæ hypoſtaticę vnionis, videlicet coniunctio humanæ naturæ cum verbo, de quibus Gregorius ait, quod tunc deus pater filio nuptias fecit, cum ei in vtero virginis naturam ſociauit humanam. Tunc quoque celebratæ ſunt nuptiæ ſponſi cæleſtis cum ſua ſingulari quæ eſt mater virginea, virgo Chriſtifera, quæ filium dei cõ-
E cipiendo, facta eſt ſponſa ipſius ſingularis.

ℭ Porrò tota Trinitas ſuperbenedicta (cuius cum vna cõſiſtat eſſentia, indiuiſa ſunt opera) naturam humanã filio ſuppoſitaliter copulauit, ſolus verò filius naturam iſtam aſſumpſit, eamque in ſeipſo ſuppoſitauit, ita quod ipſummet verbũ æternum eſt aſſumptæ humanitatis hypoſtaſis, quæ in verbo ſubſiſti perſonalitate increata verbi, eſtque in Chriſto vna perſonalitas tantum, & filiatio vna duntaxat, cũ ſit vna perſona: filiatio autem concernit perſonam. Duæ verò generationes ponuntur in eo, ſicut & duæ naturæ. Generatio enim concernit naturam. *Et diceſſit ab ea angelus*, & arbitror quod non velut improuiſe, & ex abrupto ab ipſa abierit, ſicut à cęteris ſanctis legitur ſæpius receſſiſſe ſeu diſparuiſſe, ſed cum grandi reuerentia, maxima cõgratulatione, iucũdiſſimo ap-
F paratu, quaſi licentiam poſtulans, recedendi à domina ſua, quam vt ſui ac omnium creatoris matrẽ iam orſus eſt honorare, prouiſe abceſſit atque diſparuit. *Exurgens autem Maria* A loco orationis, à quiete contẽplationis, ab habitaculo mãſionis, *In diebus illis* ſtatim cum dei vnigenitum concepiſſet, *Abiit in montana*, id eſt, per loca alta, montoſa, & aſpera, quibus plena eſt Iudæa, *Cum feſtinatione in ciuitatem Iudæ, & intrauit in domũ Zachariæ, & ſalutauit Elizabeth* celeriter iuit, dans exemplum virginibus, cunctiſque fœminis ne libenter tardent in publico, neque in cõmunibus ſine rationabili cauſa itineribus inueniantur. Et quia iam plena fuit ſpiritu ſancto ſpiritualique gaudio, charitatis feruore, & ſanctæ deuotionis dulcedine feſtinanter proceſſit, præſertim, quia & cognatæ ſuæ congaudere optauit & obſequi, eiusque fœtũ ex

ſui

fui præſentia filij deſiderauit donis amplioribus perornari. A
¶ Porrò,per ciuitatem Iudæ quidam intelligunt ipſam Hieruſalem,quam aſſerũt tranſiſſe Mariam,vrbem verſus in qua habitauerunt parentes Iohannis, quem dicunt ferè per quatuor aut quinque miliaria fuiſſe vltra Hieruſalẽ, Nihilominus per ciuitatem Iudæ vrbs habitationis parentũ Iohãnis intelligi poteſt, *Et ſalutauit Elizabeth*, vt habetur in Eccleſiaſtico,Amicum ſalutare non confundaris.Et quia humillima fuit,& fortè prior ſuam ſalutauit cognatã. Forma autem ſalutationis digeſta ſeu ſcripta non eſt.Secundum Ambroſ. autẽ condecens eſt,vt quanto caſtior virgo, tanto humilior ſit. *Et factum eſt vt audiuit ſalutationẽ Mariæ Elizabeth,exultauit infans in vtero eius.* Exultatio ex aliqua præuia cognitiua apprehenſione ſolet oriri.Cõmuniter itaque tenent doctores quòd per omnipotentiam dei acceleratus eſt vſus rationis in Iohanne nondum progenito.Ita quod reuelãte ſpiritu ſancto nouit vnigenitum dei iam incarnatũ, atq; in vtero virginis tunc præſentem, tuncq; præſertim in eo impletum ſit quod angelus nunciauit,quia ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.Hinc ſecundum Ambroſium, & Gloſſam,ſicut Elizabeth Mariæ,ita Iohannes Chriſti ſenſit aduentum.Aliqui verò dixerunt,quod Iohannes Chriſti præſentiam nõ cognouit,nec tũc vſus ſit ratione, ſed miraculoſe mouebatur, & inſtar exultantis ſe habuit in vtero matris,ad declarationẽ dignitatis Chriſti genitricisq; eius. Auguſtinus verò tangit vtrunque hunc modum,neutrum autem aſſertiue determinat,ſed primus verior reputatur, *Et repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth.* Dicunt quidam,quod Maria ante conceptum, Elizabeth verò poſt conceptũ repleta ſit ſpiritu ſancto,Veruntamen cum Elizabeth nondum fœcundata iam dixerit Euangeliſta,quòd erãt ambo,videlicet, maritus eius & ipſa iuſti ante deum,&c.certum quod etiã ante prolis ſuæ cõceptionem fuit quodammodo, imò & eminẽter plena ſpiritu ſancto, vtpote in numero pfectorũ annumerari condigna,ſed cõſuetudo ſcripturę eſt,vt dicat tũc hominem ſpiritu ſancto repleri,cum gratia notabiliter exuberantiori perfunditur:quemadmodum de primitiua Eccleſia,quę in die Pẽtecoſtes repleta fuit ſpiritu ſancto,ſicut ſcriptum eſt in Actis.Quum oraſſent,motus eſt locus in quo erant & repleti ſunt ſpiritu ſancto. Itaque ſancta Elizabeth

Eccle. 14. B C Acto.4.

D tam grande miraculum in prolis ſuæ nondum natæ exulta-
tione perpendẽs, Chriſti quoque & beatiſſimæ virginis pręſentiam venerandã aduertens, totis in deo gloriabatur præ
Mat. 12. cordiis, & gratia ampliori mirabiliter implebatur, ſpiritumque prophetię ſuſcepit, *Et exclamauit voce magna*. Ex plenitudine deuotionis, & interioris lætitiæ in vocẽ prorupit ſublimem. Ex abundantia nanque cordis os loquitur, & dixit, *Benedicta tu inter mulieres*, Hoc eſt, præ fœminis vniuerſis, ſicut expoſitũ eſt. Siquidẽ verba iſta eũdem habẽt ſenſum cũ verbis illis angelicis. Benedicta tu in mulieribus, *Et benedictus fructus ventris tui*, id eſt, Christus iam filius tuus effectus
Pſal. 117. de quo ait Pſalmiſta, Benedictus qui venit in nomine domi-
Mat. 21. ni. Et terra noſtra dabit fructum ſuum. De quo ſcriptum eſt
E in Eſaia, in die illo erit germen domini in magnificentia, &
Mat. 11. gloria, & fructus terræ ſublimis. ¶ Porrò Chriſtus ſecundum vtrãque naturam benedictus eſt, ſed diuerſimode, nam vt deus per naturã, ſeu ſubſtantialiter benedictus, & ſanctus eſt, iuxta illud Dañ. Benedictus es domine deus patrum noſtrorum. Dicitur enim deus in ſeipſo benedictus, quia eſſentialiter ſanctus, omniq; benedictione ac laude digniſſimus, totius quoque benedictionis, & gratiæ collatiuus: ſecundũ naturam verò humanam dicitur benedictus per gratiã, quoniam plenitudinem gratiæ ſumpſit, non ad menſuram puta in copia tanta quod tota creatæ mentis capacitas fuit in eo completa, *Et vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me?*
F Scilicet mater Chriſti, quaſi dicat, digna non ſum, nec meis hoc meritis tribuo, inquo humilitas Elizabeth innoteſcit, quę quum eſſet grandeua, & tanto ſacerdoti in cõiungem ſociata, ac ſupernaturaliter fœcundata, indignam tamen ſe à iuuencula fabro lignario deſponſata viſitari profeſſa eſt: quod & verum fuit habendo reſpectum ad excellentiam dignitatis gratiæque Mariæ, & ad id quod Elizabeth fuerat per naturam, vel etiam ad opera eius bona ſecũdum quod à libero procedebãt arbitrio, ſed inquantum ex ſupernaturalibus habitibus gratiæ gratum facientis, & virtutũ infuſarum, itéq; actuali motione ſpiritus ſancti procedebant, non tantum digna fuit à matre domini viſitari, ſed & diuinitate beatifica in patria frui communi obſtaculo per Chriſti paſſionem ablato, iuxta modum quo opera virtuoſa dicuntur æternę meritoria vitæ, etiam de condigno ſecundũ opinionem proba-
bilem

bilem, quanuis aliqui dicant oppoſitum. A

¶ Præterea nũc occurrit memorię quod circa verba pręſcripta *Repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth* ſcribit Ambroſius non prius repleta mater (puta Elizabeth) quam filius eius, quod intelligendum eſt de illa repletione abũdanti pręfacta, additq́ue, ſed quum filius, ſcilicet Iohannes repletus eſt ſpiritu ſancto, repleuit & matrẽ. ¶ Quęritur quomodo Iohãnes *nondũ* natus matrem ſuam ſpiritu ſancto impleuerit, *& certum* quòd non authoritatiue, cũ hoc deo ſit proprium nec miniſterialiter ſicut in diſpenſationib⁹, ſeu miniſtrationibus ſacramentorum, miniſtri Eccleſiæ dicuntur ſuſcipientes replere. Aliqui dicunt, quòd per modum cauſæ meritorię inſtrumẽtalis hoc fecit, ita quòd in ipſo acceleratus fuit per gratiam vſus rationis liberi quoque arbitrii. Quidam verò B affirmant quòd nullo prædictorum modorum id accidit, ſed ideo matrem ſuam fertur impleſſe, quoniam priuilegio eius datum eſt matri ſuæ huiuſcemodi diuinorum chariſmatum incrementũ. Poteſt enim probabiliter dici, quod occaſionaliter matrem ſuam ſpiritu ſancto impleuit, quoniam illa filii miraculoſam exultationem experiẽs, ex hoc in deum mente effuſa eſt, eiusque cor charitate apertum ac dilatatum, patulumq́; effectum, factũ eſt gratiæ capax maioris, quemadmodum aliquis videns alium in magna deuotione conſiſtentem deuotione accenditur. *Ecce enim* ô Maria *Vt facta eſt* hoc eſt, audita *Vox ſalutationis tuæ*, qua me tam charitatiue atq; humiliter ſalutaſti, *In auribus meis*, id eſt, ſtatim *Exultauit in gaudio*, formaliter ſiue cauſaliter *Infans in vtero meo*, ita quòd illa exultatio fuit gaudiũ vel exultatio, ad corpus per C redundantiam pertinens, ex mentis gaudio naſcebatur. Itaque Iohannes ſponſi amicus, de ſponſi gaudebat præſentia, Iohan. 3. ſecũdum quod ipſe poſtea oretenus fatebatur Amicus ſpõſi qui ſtat & audit vocę eius, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Propter quod ait Ambroſius, Iohannes exultauit ratione myſterii, vtpote quoniam vnigenitũ dei iam nouit incarnatum, veraciterq́; præſentem ex quo euidẽs reor, quòd & Iohãnes interiori auditu internam Chriſti allocutionem ſeu illuſtrationẽ aduertit. Dicit ergo Gorra hoc loco, Ecce quanta virtutis eſt beatæ virginis ſalutatio quæ confert gaudium, confert & ſpiritum ſanctum, confert reuelationem diuinorũ ſecretorum, cõfert & prophetię actũ: verùm intelligen-

D ligendum eſt hoc loco de collatione per modum cauſæ meritoriæ. Maria enim tam ardenter & humiliter ſalutãdo cognatam præfata bona meruit quodammodo,

❡ Inſuper ſicut & Beda fatetur, certum eſt quòd nõ niſi reuelãte ſpiritu ſancto Elizabeth nouit, quòd Maria eſſet iam mater Chriſti effecta, ab angelo ſalutata eiuſque verbis crediderit, quod item exultatio Iohãnis eſſet ob Chriſti corporalem præſentiam. Hinc ei Elizabeth addidit, *Et beata quæ credidiſti* concordat quod ait Saluator, Beati qui non viderunt & crediderunt.

Iohã. 10.
Gregor.

❡ Porrò Greg. ſuper Ezechielẽ, Simul (inquit) de preterito & præſenti ac futuro per prophetiæ ſpiritu tacta eſt Elizabeth, quæ beatam Mariam promiſſionibus angeli crediſſe cognouit, & matrem nominans qui redemptorem in vtero portaret, intellexit, & quum omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro ſequeretur, prædixit, Itaque cognitio fidei eſt inchoatio quędã cognitionis beatæ in patria, ipſum quoque credere ex charitate meritorium eſt beatitudinis cõſummatæ, & ad illam ſe habens ſicut meritum ad præmium.

E

❡ Denique ſicut aperta viſio eſt fœlicitas patriæ, ſic cognitio fidei beatitudo eſt viæ. Beatitudo etiam viæ eſt imperfecta, & diſpoſitio ad perfectam patriæ fœlicitatem. Cur autẽ beata fuit credendo, ſubiũgitur, *Quoniã perficientur in te ea, quæ dicta ſunt tibi à domino* hoc eſt, completũ ſortientur effectum, ſeu plenarium complementum, & quod credidiſti per fidem videbis per ſpeciem. Chriſtũ quoque, quem concepiſti, paries, & vſque ad virilia incremẽta perduces. Dicit autem Auguſtinus, quod virgo beata fœlicior fuit dei filiũ mẽte per fidem ſpiritualiter concipiendo ſiue credendo, quàm eundem ventre corporaliter cõcipiendo. Ambroſius quoq;, quæcunque (inquit) crediderit anima ſcilicet fide charitati vnita, concipit, & generat dei verbum, & ſi ſecundum carnem vna eſt mater Chriſti, ſecundum fidem tamen omnium fructus eſt Chriſtus *Et ait Maria*, Hic deſcribitur cãticum, hymnus, laus, ſeu gratiarum actio virginis glorioſæ.

F

❡ Expoſitio euãgelici cantici Chriſtiferæ virginis Marię, *Magnificat anima mea dominũ. Et exultauit ſpiritus meus, &c.*

ARTICVLVS. IIII.

Quibuſdam

QVibuſdam veteris teſtamenti ſanctis conceſſum A
eſt vt perceptis beneficiis dei præcipuis canticum deo componerent & offerrent, ſic nūc agit ſancta Maria, conſiderans enim ineffabilia dei beneficia ſuper ſe, & in ſe, laudes, gratiasq; referre non diſtulit, præſertim, quia ex ea incarnari dignatus fuit vnigenitus dei, cuius rei typus in anna præceſſit, quæ ſu 1.Reg. 6.
pernaturali dei munere Samuelem enixa cecinit carmē, primo Regum contentum Exultabit cor meū in domino, quod in aliquibus cum carmine virginis diuinæ coincidit. Itaque deuotiſſima atque gratiſſima mente fatetur domina mundi, regina cœli, genetrix dei. *Magnificat anima mea dominū.* Magnificentia, & excellentia Cantici huius. Primo, ex parte actricis perpenditur, quę quāto gratioſior, illuminatior, at- B
que diuinior erat, eo præclarius canticum edidit. Secūdò, ex ſententiæ vbertate ac maieſtate. Tertiò, ex igne deuotionis in ipſo exuberantis. ſic ergo magnificat (inquit) anima mea dominum, tanquam dicat, tu me (ô Elizabeth) laudas, extollis, magnificas, verum ego ſciens quòd à meipſa nil habeo, vniuerſa bona deo aſcribo: ipſum laudo, me deprimo, illū magnifico. i. magnū, ſummū, immenſum fateor, cōteſtor, demōſtro, illū totis viribus magnificenter honoro, omni zelo venerari deſidero, me paruipendo. Dicimur itaque deum ſanctificare, magnificare, glorificare, dum verbis, & actibus eius ſanctitatem, maieſtatem, beatitudinem proteſtamur, extollimus, demōſtramus Impij verò dicuntur nomē dei polluere, paruifacere, in honorare, quoniam quantū in ipſis eſt C
verbis, & factis oſtendunt ſeu ita ſe habent, quaſi deus non eſſet honore, & gloria, omnique reuerentia dignus, ſed paruipendēdus, neque curandus: alios quoque ad dei offenſam, Ezec. 28.
irreuerentiam, iniuriamque inducunt. Hinc per Ezechielem Pſal. 53.
deus frequenter improperat filiis Iſrael, quod polluerint nomen ſuum ſanctum in gentibus. Fecit ergo Maria quod ſanctus pater eius propheta Dauid admonuit, Magnificate dominum mecum. ¶ Porro ſecundum Ambroſium, Magnificamus dominū, ſeu dominus magnificatur, non quod ei quicquam accreſcat, ſed quia magnificatur in nobis, hoc eſt, per ſuos in nobis effectus, ſeu actus noſtros eius auxilio exhibitos magnus oſtenditur. Propterea addit Ambroſius, Imago enim dei Chriſtus eſt. & ideo ſi quid iuſtum religioſumque

 fece-

D fecerit anima, imaginem dei, ad cuius ſimilitudinem eſt creata, magnificat, quod ſumptum videtur ex verbis Origenis di-
1. Cor. 4. Origen. ctis, Saluator noſter eſt imago dei inuiſibilis, & anima noſtra eſt imago illius imaginis: quum ergo illam, cognitione, ſermone, & operatiõe magnifico, tũc imago mea in me grãdis efficitur, & ipſe dominus cuius imago eſt anima mea, amplius in me magnificatur. ¶ Præterea aduertendum, quod in cantico iſto nomine dei, & domini intelligi poteſt abſolute ipſe deus vnus, ac trinus, ſeu quælibet diuina perſona, quanuis nõnulli per deum ac dominum ſpecialiter filij perſonam intelligant, aſſerentes quod virgo digniſſima in cantico iſto filium ſuum commendat, & non ait magnifico, ſed *Magnificat anima mea dominum* ad innuendum quod præcordiali id
E agat deuotione, quo arguũtur qui ſine reuerẽtia orãt, & lau
Eſa. 15. dant, nec eum ſicut verum deum tota cordis honorant cuſtodia, de quibus per Eſaiam dominus loquitur, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longe eſt à me. *Et exultauit ſpiritus meus* ſcilicet anima mea rationalis *In deo ſalutari meo* ex cõtemplatione ac dilectione ſuiipſius in ſe, & beneficiorum eius circa me. Exultatio autem ſeu gaudium ex cõtemplatione, & charitate actu, ſeu actuali dilectione procedit. Quò igitur in diuinorum contemplatione illuminatior,
2. Cor. 10. eorundemq; amore feruẽtior fuit Maria, eo plenius exultauit non in ſe, ſed in domino tãquam in cauſa, obiecto & fine ſicut Apoſto. ſcribit, Qui gloriatur, in domino glorietur. ¶ Porrò dominus dicitur ratione gubernationis, deus ratio
F ne cauſalitatis, & creationis, ſalutare vel ſalutaris ratiõe iuſtificationis ſeu recreationis, & glorificationis, qui ſingulariter fuit & eſt deus, ac dominus, & ſalutare Mariæ, propter præcipua beneficia eius ad eã, & maximã deuotionem, dilectionẽ, & cultum illius ad illũ, quãuis autẽ anima, & ſpiritus hominis realiter idẽ ſint, tamẽ ratione ſunt differentes: nam anima dicitur quoniã informat, & animat corpus, illudq; bene regẽdo deũ magnificat, ſpirit⁹ verò vocatur ob ſubtilitatẽ naturæ, & quoniã contẽplatur cœleſtia, ſicq; cõpetit ſibi exultare, & præ ingẽti letitia, quaſi extra ſe ſaltare in deũ. Hinc virgo deipara diſtincte loquuta eſt. Magnificat anima mea dominũ, Et exultauit ſpirit⁹ meus in deo. ¶ Poſtremò, vt totis viribus deũ magnificemus, magnificẽt eũ noſtra memoria, eius beneficia iugiter recolendo, noſtra intelligẽtia

eius veritatem & excellentiā contemplando, noſtra volūtas A
eius bonitatē amādo ac appetēdo, noſtra interpretatiua, ſeu
expreſsiua, cum ore laudando. Et quia pro ſuis beneficiis gra
tiarū actio, & vox laudis deo debētur, cōſequēter virgo pr(æ)-
clara cantici ſui rationē ſubiungit. *Quia reſpexit* per appro-
bationē oculo ſuę pietatis immenſæ, *Humilitatem ancillæ ſuæ*
hoc eſt, me *humilē* eius ancillā, meāq; humilitatē ac paruita-
tē, & merito ſpecialiter ſuę meminit humilitatis magis q̄ vir
ginitatis, charitatis aut reliquarū virtutū, quibus pręeminē-
ter fulgebat, quia per humilitatē pręcipue meruit taliter ex-
altari, eratq; per eam præſertim diſpoſita ad concipiendum
vnigenitū dei, ſecundū quod in incarnationis myſterio con-
ſideratur incarnati maieſtas, quæ tanta eſt vt non niſi ab hu-
millima, & pene incōparabiliter humili puella, decuit eum B
incarnari, & concipi. Virginitas autem fuit depoſitio magis
remota nec ipſa ſine humilitate domino placuiſſet. Veruntа
men in incarnationis myſterio, vtriuſque naturæ immedia-
tam, & hypoſtaticam vnionē penſando, virgo ſacra per cha-
ritatem, eiuſq; ardentiſsimum actum fuit ſummè, & imme-
diate diſpoſita ad vnigeniti filij dei conceptionem. Nā cha-
ritas præſtantiſsima ac diuiniſsima, deoq; placentiſsima vir
tus eſt cōiunctionem, transformationem & inſolubilem col
ligationem efficiens. Quanuis itaq; tota Trinitas ſuperbe-
nedicta Mariæ humilitatem ſemper clementer aſpexit, præ-
cipue tamen filius ex ea humanam induendo naturā, faciens
ſe eius prolem, atq; ſubiiciens ei ſeipſum. Sed & deus pater
eam aſpexit in tantum, vt eundem cum ea habere filium di- C
gnaretur. Similiter ſpiritus ſanctus illo eam germine fecun-
dans adorando, à quo ipſe verè æternaliterq; procedit. Se-
cundum Origenem humilitatis in ſcripturis vna de virtutib9
dicitur, quę à philoſophis modeſtia nominatur, ſed & nos eā
poſſumus appellare quodam circuitu, quum aliquis non eſt
inflatus, ſed ipſe deiicit. *Ecce enim ex hoc* tempore, & ratio-
ne tanti beneficij mihi collati, ex hac quoque mea humili-
tate, *Beatam me dicent omnes generationes*, hoc eſt, quidam ex
omnibus, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorū: omnes
quipe ex Iudæis, & gentilitate cōuerſi, beatā, imò & beatiſsi
mam profitentur virginem tam in comparando, ſed & Sara-
ceni, qui legem Mahomæti ſuſcipiunt, dicunt eam præ vni-
uerſis mulieribus omnium ſeculorum electam, ſicut & Chri-

D ſtum filiũ eius fatentur ſuo legiſlatore Mathomęto maiorẽ. Sic & Lya, de qua orta eſt virgo Maria cernens ſe tam fœcundam, hoc inquit, pro beatitudine mea, beatam quippe me dicent mulieres, ſicut in Geneſi legitur, *Quia fecit mihi magna*
Gen.13. *qui potens eſt*, hoc eſt, præclariſsima mihi beneficia eſt largitus, in ſanctificatione, in gratiarum augmentatione, in totius perfectionis collatione, & nũc potiſsimum in incarnatione in qua veri dei, vera mater effecta, quodammodo infinitæ dignitatis prærogatiuam ſum conſequuta, ab eo qui potens eſt, imò omnipotens eſt, & adeo potens, vt eius reſpectu omnis creatura ſit impotens, nec ſine illius manutenentia per momentũ ſubſiſtere valens. Illi equidem enim eſt eſſe, & potentem eſſe, cuius eſſentia eſt ſua potentia, independens, illimi-
E tata, & penitus infinita, cui ſunt omnia æq; facilia, qui dominatur in virtute ſua in æternum, à quo omnis poteſtas, dicen
Pſal.65. te Apoſtolo, Non eſt poteſtas niſi à deo. Vnde ſcriptum eſt,
Rom.13. Sapiens corde eſt, & fortis robore, qui facit magna & inſcru
Iob 9. tabilia, & mirabilia, quorum non eſt numerus, qui per me mundum liberare dignatus eſt, & præ omni creatura me honorauit, ita quòd deum omnium creatorem ac dominũ concepi, & porto. *Et ſanctum nomen eius* nominatum, id eſt, ipſemet nomine nominanre deſignatus in ſeipſo eſſentialiter purus, virtuoſus & ſanctus eſt, imò ſanctitas prima, fontana, exẽplaris, immenſa, in quo quicquid perfectionis, ſanctitatis atque virtutis eſt cogitari ve poteſt, cum immenſa plenitudine ſuperſimpliciſsima continetur, de quo ait Pſalmiſta, Adorate in mõte ſancto eius quoniam ſanctus dominus deus no-
F ſter. Et iterum, Confiteantur nomini tuo magno, quoniã ter
Pſal.98. ribile & ſanctũ eſt. Vnde ſcriptum eſt, Deus ſanctus & fortis
Ioſue. 24. æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris. Iob quoque di-
Iob.34. cit, Abſit à deo impietas, & ab omnipotẽte iniquitas. Deniq;
Eſa.64. tam ſanctus eſt deus noſter omnipotens, vt eius cõparatione omnis ſanctitas, & æquitas noſtra ſit quaſi pannus menſtruatæ. Ecce enim luna non ſplendet, & ſtellę nõ ſunt mundæ in conſpectu eius, qui & in angelis ſuis reperit prauitatẽ. Siquidem quid eſt ipſa diuina eſſentia, niſi ſapientia ſupereſſentialis, veritas exemplaris, virtus prima, æquitas ſumma, charitas infinita, lux incircũſcripta, puritas impermixta. Nemo ergo ſe iactet, aut aliquid putet, aut alium ſpernat, nec ad publicos tranſgreſſores ſe comparet, ſed in diuinæ ſanctita-

tis

tis conſpectu atq; præſentia ſe ſemper conſtituens quicquid A
in ſe virtutis eſt aut eſſe poſſe aduerterit, illius intuitu pro ni
hilo habeat, ſeque in profundo humilitatis inceſſanter cõſer
uare conetur. Hucusque ſancta Maria recoluit beneficia ſibi
ſingulariter data, nunc generaliter ſibi ac aliis pręſtita expri
mit. *Et miſericordia eius*, id eſt, ſuę æternę pietatis effectus, &
gratia Extenditur & fuit, A *progenie*, quæ ab initio mundi an
te diluuium fuit, *In progenies* poſteriores. Miſericordia enim
domini plena eſt terra. Vel, à progeniæ. Iudæorum in pro-
genies Gentium. Salus nanque gentibus communicata, ex
Iudæis fluxit, & cœpta eſt, quemadmodũ Chriſtus teſtatur, Pſal. 118.
Salus ex Iudæis. nam & Chriſtus ex eis incarnari elegit, & Ioan. 4.
per Apoſtolorum (natione Iudæorum) doctrinam conuer-
ſus eſt mundus, *Timentibus eum* timore filiali ac caſto, nam B
talibus tantum finaliter prodeſt gratia dei, & ipſi duntaxat
participes ſunt fructus ac meriti dominicæ paſsionis, quę li-
cet ſe ad vniuerſos extendat per ſuam ſufficientiam, non ta-
men per efficientiã, ſed ad ſolos electos. Hinc ait Pſalmiſta,
Miſericordia autem domini ab æterno, & vſq; inæternũ ſu-
per timentes eum. In Eccleſiaſtico quoq; habetur, Qui ſine
timore eſt, iuſtificari nõ poteſt. Veruntamen nullus tam re- Pſal. 120.
probus eſt, vt diuinæ clementiæ penitus expers ſit, ſed miſe- Exod. 15.
ricordia ad ſalutem verã perducent ſolis timentibus deum Pſal. 135.
filiali, & reuerentiali timore (qui eſt fuga mali) culpæ impen Eſai. c. 53.
ditur *Fecit potentiam*. i. potenter operatus eſt, & potentes e- 1. Cor. 1.
git effectus, *In brachio ſuo*. i. ſua ſublimi virtute, iuxta illud in Iohan 4.
Exodo, Eduxit filios Iſrael in brachio excelſo. Vel in bra- C
chio ſuo. id eſt, per vnigenitum ſuũ incarnatum, & tunc re-
fertur ad patrem, de cuius filio loquitur Eſaias, Brachiũ do-
mini cui reuelatum eſt. quem Apoſtolus nominat dei virtu-
tutem. Porrò per filiũ pater vniuerſa creauit, per ipſum re-
demit mundũ, proſtrauit diabolum, fregit infernum, aperuit
cœlum, infinita quoq; per ipſum fecit miracula. Vnde & fi-
lius proteſtatur, A meipſo facio nihil, pater verò in me ma-
nens, ipſe facit opera. Nihilominꝰ Chriſtus vt deus ꝓpria o-
perabatur virtute, quę in tribus ſuperſanctis perſonis vna eſt
in ſe, indiuiſa quoq; opera. Deniq; magnificentiſsimũ opus
dei in incarnatione, ſeu verbo incarnato aparuit, dũ naturæ
duę in infinitũ diſtãtes, iu vnã cõuenerunt perſonã, dũ Chri-
ſtus de clauſo virginis vtero prodiit, dum ſacramentum alta-

D ris inſtituit. Magnam demùm deus poteſtatem exercuit, tam
Pſal. 24. humilem iuuenculam faciendo ſuam matrem, angelorumq́; dominam, & omni pura creatura præeſt in eſſe creato, ſubſiſtente præſtantiorem, quoniam vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas, ſeu æquitas. Cómẽdato deo ratione ſuæ clementiæ, cõmendat eum nunc virgo ſapientiſsima ab effectibus ſuæ iuſtitiæ. *Diſperſit ſuperbos*. i. per varios errores ac vi-
1. Pet. 1. tia diſpergi permiſit, & per diuerſa ſupplicia perdidit ac dãnauit effectiue elatos, quorum ſpiritus tumet iniquè, qui deo ſubiici, & parere omittunt, nec curant ſub eius omnipotenti manu ſe humiliare, *Mente*, id eſt, intentione, & libito, *Cordis* id eſt, intellectus, *Sui* quo cuncta diſcernit, iudicat, & diſpo-
Mat. 4. nit. Hinc in Eccleſiaſtico ſcribitur, Radices gentium ſuper-
E barum areſecit deus. Qui per Sophoniam quoque minatur, Viſitabo ſuper omnem qui arroganter ingreditur: & apud Eſaiam, Incuruabitur ſublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Dæmones quoque ſuperbientes Chriſtus in mundum veniens diſperſit, vicit, & de hominum cordibus expulit, ſed & ſuperbos Iudæos videmus ab eo in omnem regionem diſperſos. *Depoſuit potentes de ſede*, non de quibuſcunq; potentibus dicitur hoc, quum Iob dicat, Deus potentes nõ abiicit, quum ipſe ſit potens: ſed de potentibus, ſua poteſtate vitioſe vtentibus, de quibus ſcriptum eſt in Eccleſiaſtico, Sedes ducum ſuperborum deſtruxit deus, & ſedere fecit mites pro eis. ¶ Verùm quum huiuſmodi potẽtes videamus vſque ad ſenectutem regnare, quomodo deus deponit
F eos de ſede dignitatis ac præſidentiæ? Et reſpondendum quòd ſaltem in morte, & frequenter propter eorũ peccata occiduntur, plangantur, ſeu ante tẽpus naturalis periodi auferuntur. Omnis potẽtatus breuis vita, ſicut & rex hodie eſt, & cras morietur, de quibus loquitur Eſaias, Et quidem neq; ſatus, neq; radicatus in terra truncus eorum, repente flauit in eos, & aruerũt. Hinc ſcriptũ eſt, Vidi impios domino ſtãte periiſſe. Et rurſus in lib. eodem, Iniqui ante tempus ſuum ſublati ſunt. Inſuper potẽtes Iudæorũ magiſtros deus de ſede doctrinæ amouit, iudiciariã quoq; poteſtatẽ pauperibus tri-
Matt. 19. buit in die iudicij exercendã Sedebitis (inquiẽs) ſuper ſedes duodecim, *Et exaltauit humiles* nunc per dona gratiæ gratum
Iaco. 4. facientis, & gratis datæ, quia & tales frequenter ad prelatio-
1. Pet. 5. nem erexit: in futuro autem per dona gloriæ, & ſublimatio-
nem

nem vſq; ad cœlum empyreum, propter quod ait ſcriptura, A
Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et de- Mat. 5.
nuo, Beati pauperes ſpiritu, ſcilicet humiles, quoniam veſtrũ Pſal. 44.
eſt regnum cœlorum, quo nihil eſt altius. Potiſsimum autem Lucæ. 44.
Chriſtus exaltauit ſuos apoſtolos verè humillimos, quos cõ- Pſal. 46.
ſtituit principes ſuper omnem terrã, de quibus ſcriptum eſt, Lucæ. 10.
Quoniam dii fortes terræ vehementer eleuati ſunt, ceteros
quoque primitiuæ eccleſiæ filios ſuos diſcipulos non medio-
criter exaltauit, non in futuro duntaxat, ſed etiam in præſen
ti, dans eis virtutem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones,
omnemque inimici virtutem. *Eſurientes*, id eſt, ſpiritualia
bona auide cupientes. *Impleuit bonis*, id eſt, gratiæ donis,
internis diuitiis, refectionibus mentis, pauperes quoq; cor-
poraliter fameſcentes deus alit & implet, quemadmodum B
ſcriptum eſt, Oculi omnium in te ſperant domine, & tu das
eſcam illorum in tempore oportuno. Itemque, Omnia à te Pſal. 144.
expectant, vt des illis eſcam in tempore, dante te illis colli- Pſal. 103.
gent. De eſurientibus autem primo modo ait Saluator, Bea- Matt. 5.
ti qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabun- Apoc. 12.
tur. Et in Apocalypſi, Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vi-
tæ gratis, *Et diuites* id eſt, diuitiarum corporalium inor-
dinatos amatores terrena cæleſtibus præferentes, *Dimiſit* Mat. 19.
inanes, id eſt, à ſpiritualibus bonis vacuos, ſuiſque vanita- Marc. 10.
tibus inhærentes, de quibus loquitur Chriſtus, Poſsibilius Iacob. 5.
eſt camelum tranſire per foramen acus, quàm diuitem intra- 1. Tim. 6.
re in regnum cælorum. Iacobus quoque in ſua canonica, A-
gite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis quæ adue- C
nient vobis, de quo infra habetur, Væ vobis diuitibus qui
nunc habetis conſolationem veſtram. Diuitiæ enim pene
ad omnia vitia præbent fomentum, ad ſuperbiam, gulam,
luxuriam, ocioſitatem ſcelerum matrem, propter quod bea-
tus ſcribit Apoſtolus, Qui volunt diuites fieri, incidunt in- Eccle. 10.
tentationem & laqueum diaboli, & deſideria multa, inutilia
& nociua, quæ mergunt hominem in interitum & perditio-
nem. Ideo ait ſcriptura, Nihil eſt iniquius quàm amare pe-
cuniam, hic enim animam ſuam habet venalem. Veruntа-
men ſunt aliqui diuites virtuoſi ſua opulentia bene libera-
literque vtentes, miſericorditer diſtribuentes, non delicatè
viuentes, nec ad terrena inordinatè affecti, ſicut hortatur Pſal. 19.
Pſalmiſta, Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere ſed quam

ſia in veſperis decantandum,vt hora illa dum aduerſperaſcit A
& inclinata eſt dies, incipiat ſe mens noſtra exterioribus ad
interiora colligere,ad deum erigere,eiuſque bonitatem,be
neficiaque penſare,ei ex toto affectu gratias agere,ipſum cũ
iucunditate laudare,atque pro viribus verbo & opere in om
nibus honorare.Itaque ad ſummi dei honorem & tantæ vir
ginis reuerentiam non ſine mentali attẽtione & actuali ſan-
ctæ deuotionis feruore canticum iſtud pmamus, imò &
tunc recordemur,cum quãta deuotione & alacritate beatiſ-
ſima virgo carmen iſtud cecinerit, & quam ineffabilem ei
gratiam præſtiterit deus, ſicque eidem virgini congratule-
mur in domino.

¶ Poſtremo, quilibet noſtrum canticum hoc in propria po-
teſt decantare perſona,dicendo intimis ex medullis,Magni- B
ficat anima mea dominum,& exultauit ſpiritus meus in deo,
&c.iuxta expoſitionem præhabitam,ſic autem deum lauda-
re eſt actus omnino angelicus & preclarus.Quia reſpexit hu
militatẽ ancillæ ſuæ,id eſt,animæ meæ quæ in oculis ſuis vi-
lis & modica eſt. Vel ancillæ ſuæ.i. creaturæ quæ ego ſum,
creatura enim creatoris ſui miniſtra eſt. Ecce enim ex hoc
beatam me creaturam dicent,vt pie confido,omnes genera
tiones electæ.Nil enim (vt ait Hieronymus) fœlicius Chri-
ſtiano,cui regna promittuntur cœlorum. In patria quoque
vnuſquiſque electorum ab aliis beatus dicetur,& Chriſtiani
veraciter ſibi inuicem dicere poſſunt grata & humili mente
illud Baruch,Beati ſumus nos,quoniã quæ deo placita ſunt,. C
manifeſta ſunt nobis.Deniq;,Beata gẽs cuius dominus deus Baruch. 2.
eius populus quem elegit in hæreditatem ſibi.Quia fecit mi Pſal. 32.
hi magna,hoc dicendo cogitet vnuſquiſque beneficia dei cir
ca ſe generalia & ſpecialia bona naturæ,dona gratiæ, pro-
miſſaque gloriæ, quanta pro ſe filius dei fecit, aſſumpſit ac
pertulit,quoties ſibi in peccatis pepercit,quòd ad iſtam pœ-
nitentiæ gratiam ſe adduxit Cætera ſpecialem expoſitionẽ
non exigunt,ſed iuxta interpretationem preſcriptam à quo-
libet queunt proferri. *Manſit autem Maria cum illa.* Eliza-
beth *Menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam* in Naza-
reth.Communiter dicunt doctores,quòd non receſſerit Ma
ria,quouſque naſceretur Iohannes. Vnde in ſcholaſtica fer-
tur hiſtoria, ꝙ ipſa infantem leuauit de terra, vt ſcribitur in
libro iuſtorum,id eſt,Nazaræorũ,vt quidam explanant.Ve-
runtamen

D runtamen aliqui (vt Theophilus & Græcus affirmant) ꝙ im-
minēte partu Elizabeth, Maria abierit, eo ꝙ iam aliæ fœmi-
næ ad Elizabeth confluxiſſent: & quoniã in partu mulierum
virgines adeſſe non ſolent. Euangeliſta quoque prius ſcribit
receſſiſſe Mariam quàm de partu Elizabeth.

¶ Explanatio reſiduæ partis capituli, in qua &
canticum Zachariæ eludicatur.

ARTICVLVS. V.

COnſequenter natiuitas præcurſoris deſcribi-
tur. *Elizabeth impletum eſt tempus pariendi*, id
eſt, ipſi Elizabeth menſis nonus aduenit, *Et*
E *peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius,*
quia magnificauit dominus miſericordiam ſuã cũ
illa, id eſt, valde clementer egit cũ ipſa, pietatis ſuæ effectus
circa eã exercens tam gratioſè, ꝙ ſcilicet nõ obſtante natu-
rali ſterilitate ac ſenio, prolé cõcepiſſet ac peperiſſet, eſſetq́;
à ſterilitatis opprobrio liberata, *Et congratulabantur ei*, ex
dilectione qua eam, eiusq́ue maritum amabãt, quia ſine que-
rela inter alios conuerſabantur zacharias & Elizabeth. Vn-
de ſua conuerſatione pacifica, benigna & iuſta, vtpote ex iu-
ſtitia & pietate conuenienter temperata, vniuerſis ſe exhi-
buerũt amabiles, propter quod eorum proſperitati congra-
tulati ſunt alii. *Et factum eſt in die octaua*, à natiuitate in-
F fantis, *Venerunt circuncidere puerum*, illo etenim die ſecun-
Gene. 17. dum legis præceptum circuncıſio fieri conſueuit, iuxta illud
Lucæ. 2. in Geneſi, infans octo dierum circuncidetur, Et vocabant
Acto. 15. eum nomine patris ſui zachariam, Primogenitis nanque,
& præſertim vnigenitis, ſolet frequenter nomen patris im-
poni. Iſtis autem ſpes non erat ꝙ zacharias & Elizabeth am
plius prolificarent. Porrò ſicut in nouo teſtamento nomen
imponitur in baptiſmo, ita tunc in circunciſione.

¶ Sed cum Iohannes ſanctificatus eſſet in vtero, & ab origi
nali purgatus, cur circunciſus fuit, cum circunciſio eſſet re-
medium contra originale peccatum? Reſpondent quidam,
quod circunciſus ſit non ob indigentiam remedii, ſed pro-
pter obſeruationem præcepti. Item ne alii ſcandalizarentur,
& cauſa ſingularitatis vitandæ, & quia fortaſſe per cicunci-
ſionem

ſionem illam ita pœnalem ad gratiam diſponebatur maiorem. *Et reſpondens mater eius, dixit*, *Nequaquam*, nomine patris appellabitur, *Sed vocabitur Iohannes.* Quod enim ſic eſſet vocandus, imò & ab angelo iam vocatus, vocarique iuſſus, cognouit per ſpiritū propheticæ ſancta Elizabeth, quia id nulli homini, niſi viro eius in templo fuerat intimatum, qui extunc mutus permanſit: niſi forte quis opinetur quòd Zacharias ſcripto id ſuæ inſinuauerit coniugi, ſicut in ſequentibus enarratur hoc cæteris indicaſſe. Fortè enim quæ ſibi in templo fuerant reuelata atque illata, taliter indicauit vxori. *Et dixerunt ad illam*, *Quia nemo eſt in cognatione tua*, id eſt, inter conſanguineos tuos, *Qui vocetur hoc nomine*, idcirco miramur, quòd ita vis eum vocari. *Innuebant autem*, hoc eſt, ſignis ſeu nutibus ſenſibilibus per modum quæſtionis ſignificabant, *Patri eius*, *quem*, id eſt, quo nomine, *vellet vocari eum*. Quia nunc dicitur quod innuebant patri eius, doctores eliciunt, quòd Zacharias ob ſuam incredulitatem præfatam non mutus tantum, ſed & ſurdus fuerat factus: ſi enim audiſſet, non nutu, ſed verbo eius voluntatem interrogaſſent. *Et poſtulans*, nutu quodam, non verbo. *Pugillarem*, id eſt, calamum ſcriptoris, ſeu tabulam quæ pugillo poteſt includi, *Scripſit, dicens*, verbo ſcripto, non vocali, *Iohannes eſt nomen eius*, quaſi dicat: non ego, aut mater infanti nomen impono, ſed diuinitus per angelū impoſitum pando. *Et mirati ſunt vniuerſi* vidētes in proceſſu negotii miracula miraculis iungi, totq; inſolita fieri: itē quod Zacharias & coniunx eius ſic concordabant, qui ſimul à conceptione Iohannis conferre nō poterant. *Apertum eſt autē ilico os eius & lingua eius*, id eſt, mox cum fidem ſuā ſcripto indicaſſet, reſtitutus eſt ori & linguę Zachariæ priſtinus vſus loquendi: nec dubium quin interim os eius aperiebatur ad cibum ſumendum, ſed non ad loquendū. Quemadmodum autē ſuæ incredulitatis demerito fuit loquela priuatus, ita ſuæ fidelis cōfeſsionis merito loquelę eſt reſtitutus, ꝓpter quod dicit Ambroſius, Linguam quam incredulitas vinxerat, fides ſoluit, *Et loquebatur*, *benedicens deum* benedictione laudis, & gratiarum actionis, qui eum ob ſuum exceſſum paternaliter caſtigauit, & clementer ſanauit, iuxta illud Tobiæ, Benedico te domine deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me, & tu ſanaſti me, ſed & ob alias cauſas benedixit deum, ſicut mox in ſuo

A B C Tobiæ. 11.

D ſuo cantico eluceſcit, *Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos eorum*, id eſt, vicini Zachariæ & Elizabeth viſis tot mirabilibus ex conſideratione diuinæ potẽtiæ conceperunt timorẽ, admirationem, ſtuporem, cauſam enim ſcilicet omnipotẽtiã dei in ſuis ſupernaturalibus perpenderunt effectibus, & tanquam verè præſentem, ac vitia punientẽ attenderunt: ſic & in Euangelio ſcriptum eſt, quod turbæ viſis Chriſti miraculis,
Mat. 9. timuerunt. Deniq; homo propriæ fragilitatis & culpæ ſibimet conſcius cõſiderata altiſsimi poteſtate nõ immerito ex-
Hiere. 10. paueſcit, propter quod apud Hieremiã ſcriptum eſt, Non eſt ſimilis tui domine, magnus es tu, & magnum nomẽ tuum in fortitudine, quis non timebit te ô rex gentium? *Et ſuper omnia mõtana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc*, id eſt, fama
E horum mirabilium de punitione & curatione Zachariæ, de Iohannis mirabili conceptione, natiuitate, appellatione, Iudæis in omnibus locis ſuæ regionis montoſis mirãtibus inſinuabatur. Magna namq; & rara ſolent vndiq; diuulgari, quia libẽter audiuntur: ſiquidem noua placent & inſolita admirationem inducunt. Homo autem naturaliter eſt animal admiratiuum, varietatiſq; cupidum, præſertim cum omnes homines naturaliter ſcire deſiderant. *Et poſuerunt omnes qui audierant in corde ſuo*, id eſt, mentibus ſuis iſta tenaciter impreſſerunt, atq; memoriæ diligenter commendauerunt, *Dicentes*, vel quilibet intra ſe, ſeu vnus ad alium, imò modo vtroque, *Quis putas puer iſte erit?* quaſi dicerent. Notabilis valde erit, & creſcet in virum eximium. Talia enim mirabilia non conſueuerunt contingere, niſi circa valde electas perſonas, ideo ſubditur, *Etenim manus domini erat cum illo*, id eſt virtus, gratia, auxilium, operatio ſupernaturalis ipſius dei fuit cum Io-
F hãne in eius ſanctificatione, exultatione in vtero matris, cæteriſq; præfatis, ex quibus probabiliter arguebant, quod tẽpore procedente futura eſſet manus dei cum ipſo. *Et Zacharias pater eius impletus eſt ſpiritu ſancto, & prophetauit, dicens*, Quocirca ſcribit Ambroſius, Vide quam bonus deus, & facilis indulgere peccatis. Non ſolum ablata reſtituit, ſed etiam inſpirata concedit, ille dudum mutus prophetat. Deniq; etiã ante hanc horam impletus fuit Zacharias ſpiritu ſancto, ſed nunc impletus aſſeritur, quia in donis gratiæ gratificantis, ac gratis datæ, iam eminenter profecit, & gratiam prophetalẽ
1. Petr. 1. recẽter ſortitus eſt. Recteque prius fertur ſpiritu ſancto repletus

pletus,quā vaticinatus,eo quòd prophetare opus ſit dei iuxta i'lud Petri,Non voluntate humana allata eſt aliquādo prophetiā,ſed ſpiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti dei homines. A

Benedictus dominus deus Iſrael in cātico iſto Zacharias gratias refert deo ſuper variis beneficiis eius,potiſſimum de verbi incarnatione ac paſſione generiſq; humani potiſſimum Iſraelitici ſaluatione. Quāuis autem in canatico iſto per dominum deum Iſrael intelligi poſſit deus abſolute,ſeu Trinitas tota ſuperbenedicta , quælibetque diuina perſona appropriatius tamen de filio totum exponitur. Itaq; , *Benedictus* eſt, & æternaliter benedictus ſit,atque ab omnib⁹ iugiter benedicatur *Dominus* vniuerſorum,ratione poſſeſſionis,gubernationis ac prę ſidētiæ omnium de quo in Geneſi Abraham ait,Leuo manum meā ad dominum deū poſſeſſorem cœli & terræ:de quo etiā ſcriptū eſt in libro Iob , Quē conſtituit alium ſuper terrā,aut poſuit ſuper orbem quē fabricatus eſt:præterea nomē & ratio domini,ſoli omnipotēti deo,plene,ſumme,pure ac proprie competit, quippe qui ſolus vniuerſale,primordiale,independens,ac nulli ſubiectū habet dominium, omnium verò ſequētium angelorū,hominumque dominia ſunt particularia,ſecundaria , indigentia, ac ſeruituti permixta,quia deo ſuppoſita Hinc apud Eſaiam, Hieremiā quoque & Amos ait ſcriptura . Dominus exercituum nomen eius. Et in Pſal Dominus nomen illi:qui iterū ait per Eſaiam,Ego dominus,hoc eſt,nomen meum, gloriā meam alteri non dabo , *Deus Iſrael*, qui omnium deus generaliter fuit iure creationis,ſpecialiter autē deus tunc dicebatur Iſrael,id eſt Iſrealitici populi,de Iacob(qui alio nomine dictus eſt Iſrael)nati:quoniā præcipua ac ſpecialia beneficia populo illi donauit,quēadmodū ſcriptū eſt,Qui annūtiat verbū ſuū Iacob,iuſtitias & iudicia ſua Iſrael,& quia à populo illo ſpecialiter colebatur,cæteris ad idolatriā lapſis. Vnde in Deuter. Moyſes huic populo ait,Te elegi dominus,vt ſis ei populus peculiaris de cunctis populis qui ſunt ſuper terrā,quia dilexit vos domin⁹, *Quia viſitauit* i.per incarnationem acceſſit,& ſicut piiſſimus ac peritiſſimus medicus operari aggreſſus eſt,*Et fecit redemptionem plebis ſuæ*,id eſt,liberationem Iſraeliticæ plebis ab inuiſibilibus hoſtibus, à damnatione

B Gene. 14. Iob. 34. Eſa. 47. Hier. 32. Amos. 4. C Pſal. 67. Eſaiæ. 48.

D natione æterna, à reatu originalis peccati, imò ab omni pec
Oſee.13. cato quantum in ipſo eſt, quemadmodum per Oſee loquitur
De manu mortis liberabo eos, de morte redimã eos, de quo
etiã per Eſaiam dictũ eſt, Dominus rex noſter ipſe veniet &
Zacha.2. ſaluabit nos, qui & apud Zachariam hortatur, Lauda & læ-
tare filia Siõ, quia ecce venio & habitabo ĩ medio tui. Chri
ſti equidẽ incarnatio, noſtra eſt deificatio, vt aſſerit Leo pa
pa. Itaq; eius incarnatio inchoatio fuit noſtræ redẽptionis
atq; ſalutis quæ per Chriſti paſſionem completæ ſunt, Non
enim per ſolã ſuã incarnationẽ nos ſaluare decreuit, ſed ſal-
E uationem noſtrã per ſuam paſſionem cõſummare inſtituit.
Eſaiæ.53. Vnde quod Zacharias loquutus eſt, Fecit, more prophetico
accipi poteſt per modum futuri, id eſt. facturus eſt, quoniam
ſua paſſione fuit redẽptionẽ iſtã plene facturus, vtpote no-
ſtra crimina deleturus, noſque deo recõciliaturus, ſecundũ
illud Eſaiæ, Ipſe autẽ vulneratus eſt propter iniquitates no-
ſtras attritus eſt propter ſcelera noſtra, Et rurſus, Dominus
Lucæ.9. poſuit in eo iniquitatẽ omniũ noſtrum. Etenim Chriſtus ſua
Galat.6. paſſione, ac obedientia pro omnibus ſatisfecit, ſed ſi fructũ
ſuæ paſſionis cõſequi debemus, oportet vt meritum eius no-
bis per ſacramenta ſeu modo alio applicet & cõmunicetur.
Hinc Chriſtus de ſeipſo teſtatur. Venit filius hominis quæ-
Mat.15. rere & ſaluũ facere quod perierat. Deniq; per plebẽ ſuã ſeu
populũ dei, intelligi poteſt nõ ſolũ plebs Iudæorũ, ſed tota
F gẽs electorũ qui ſunt populus dei per prædeſtinationẽ eter-
nam, & ſpiritualiter, Iſrael, id eſt, deũ videns, ſeu fide contẽ-
plans, de quo populo dicit Apoſt. Pax ſuper Iſrael dei. Verũ
Acto.14. tamẽ per plebẽ ſuã hoc loco literalius intelligitur populus
Iudeorũ, ad quorũ redemptionẽ Chriſtus primo, directe, ac
principaliter venit, ſecundũ quod aſſerit. Nõ ſum miſſus, niſi
ad oues quæ perierũt domus Iſrael, quib⁹ verbũ dei ſpernẽti
bus, iuſta facta eſt apoſtolorum tranſmigratio ad inſtruẽdos
gentiles, pro quorũ ſaluatione Chriſtus quaſi ſecundario ve
nit, propter quod Paulus & Barnabas dixerũt Iudęis, Vobis
oportebat primum loqui verbũ dei: ſed quoniam repuliſtis
illud, conuertimur ad gentes. *Et erexit*, id eſt, ſuſcitauit, le-
uauit & declarauit. *Cornu ſalutis*, hoc eſt, annuntiationem
beatitudinis verè atque cœleſtis, *Nobis*, id eſt, ad noſtrã ſal-
uationem, vt ei credendo ſaluemur, *In domo Dauid pueri ſui*
hoc eſt, in tribu ſeu familia Dauid ꝓphetæ, de cuius ſemine
ortus

ortus eſt Chriſt⁹ iuxta illud Apoſtoli ad Romanos, Qui fa- A
ctus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem.

¶ Sed quomodo deus Iſrael, ſcilicet Chriſt⁹, erexit hoc cor Rom.1.
nu ſalutis? Et reſpondendũ, ꝙ per hoc, quod iam ore ange-
lico reuelauit Zachariæ ſtatim ſe incarnandum, vẽturum, & ſaluaturum genus humanũ: cuius vtiq; Chriſti incarnationẽ nouit Zacharias in virgine Dauidicæ ſtirpis peractã. Itaque per cornu publica denutiatio magnæ rei ſignificatur, quia per cornua ſolẽt magnalia notificari, & ia nõ ſolum per angelum, ſed & per Mariã deus de hac re prophetauit. Hinc dicit Theophilus, Videbatur deus dormire, peccata multa reſpiciens, neq; hæc curãs, ſed in nouiſſimis temporibus incarnatus, excitatus, contriuitq; dæmones nos odientes.

¶ Inſuper per cornu, poteſtas, ſeu altitudo exprimitur eò ꝙ B
cornua ſint in animali partes eminẽtes ac ſolidæ, eritq; ſenſus, quod deus robur, apicemq; ſalutis, hoc eſt, inuiolabilem & cœleſtem fœlicitatem nobis denuntiauit, in domo Dauid id eſt, in Chriſto de progenie Dauid exorto, per quẽ & in quo beatitudo hæc datur, quia non niſi in Chriſtum credẽti
præſtatur, quẽadmodum in Actis princeps Apoſtolorũ diſſe Acto.4.
ruit, Non eſt aliud nomẽ ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Proſtremò, per cornu deſignatur rex regia poteſtas, ſed regnũ, præſertim in Apoca. & Dan. Vnde in Apoca. legitur, Vidi de mari aſcendentem beſtiam habentem capita ſeptem, & cornua decẽ. Et in Daniele, Be-
ſtia quarta habebat cornua decẽ, & ecce cornu aliquid paruu Apoc.13.
lum ortum eſt de medió eorum, & tria de cornib⁹ primis e- Dan.7.
uulſa ſunt à facie eius. Itaque hic per cornu intelligi poteſt C
Chriſtus rex regũ, ſeu regnũ ipſius. Hoc enim cornu erexit id eſt, per incarnationem apparere fecit, & declarauit primo in domo Dauid, id eſt, in progenie Dauidica, de qua natus eſt Chriſtus, qui primo in terris viſus & conuerſatus eſt inter quoſdã de ſua hac genealogia progenitós. Sic ergo erexit deus pater, ſeu Trinitas vel Chriſtus, ſecundum quod deus cornu ſalutis, id eſt, Chriſtũ regẽ noſtræ ſalutis, erexit inquã cum nobis, ſecundũ quod homo eſt Chriſtus nẽpe ſe eundũ diuinitatẽ erexit ſeipſum ſecundũ humanitatẽ. Quidã iſtam erectionẽ referunt ad Chriſti reſurectionẽ vel aſcenſionẽ, quia tũc Chriſt⁹ cornu ſalutis, id eſt, poteſtatẽ & gloriam beatitudinis erexit, ſeu publice demõſtrauit, reſurgẽdo

ad vitam

D ad vitam immortalem: patres quoque educẽdo de lymbo, & regna aſcendendo cœleſtia, Sic Zacharias loquitur de futuro per modum preteriti, vt mos eſt prophetarum. Hoc itaq; fideliter egit, non improuiſe ſed ſicut prædixit verè impleuit, hinc ſubditur *Sicut loquutus eſt per os Sanctorum, qui à ſeculo ſunt prophetarum eius*, hoc eſt, ſicut prænunciauit per ſanctos prophetas, qui à principio mundi fuerunt, qui verbis, ſignis, figuris ſeu factis, de Chriſto loquuti ſunt, & eius myſteria prædixerunt, quia in nulla mundi ætate defuit prophetia de Chriſto, vt Auguſt. declarat. Nã & Adam de Chriſto verbis & rebus loquutus eſt, ſimiliter cæteri patriarchæ ac vates, propter quod in actis Petrus teſtat̃, Deus qui prænũtiauit per os omniũ prophetarum pati Chriſtum ſuũ, impleuit.
E Sic & alibi ait, Huic omnes prophetæ teſtimoniũ perhibẽt, Tantum quippe myſterium decuit diu ante ac multipliciter prænuntiari, vt eius dignitas agnoſcatur, & factum credibilius oſtendatur, firmiusq; credatur. Vnde in hoc fides noſtra certiſſime conformatur, quod omnia quæ de Chriſto credimus & tenemus, taliter prophetata ꝓbamus, ſed & ipſi Hebræorum doctores fatentur, quòd omnes prophetę nõ ſunt loquuti, niſi ſuper dies meſſiæ, id eſt, pro tempore Chriſti, quia videlicet quicquid loquuti ſunt, ad Chriſtum finaliter retulerũt, & de ipſo principaliter ſunt effati. Vnde nunc ſingulariter dicitur, per os ſanctorum, eò ꝙ omnes vno ſpiritu concorditer ſint loquuti. *Salutẽ ex inimicis noſtris, & de manu*
F *omnium qui oderunt nos*. His verbis exponit, quid ſit quod dixit, Erexit cornu ſalutis nobis, vt ſit ſenſus, erexit, &c. ſicut loquutus eſt, id eſt, ſicut ꝑ prophetas promiſit erigere, ſeu procurare nobis ſalutem, id eſt, ſaluationem ex inimicis noſtris, præſertim inuiſibilibus, hoc eſt, liberationem à dæmonibus: imò etiam à carne & mundo, omnique veræ beatitudinis impedimento. Vnde in epiſtola Iohannis ſcriptum eſt
1. Iohã. 3. In hoc apparuit filius dei vt diſſoluat opera diaboli. Porrò, quòd ait de manu omnium qui oderunt nos, quidam exponunt de gẽtibus, quos Chriſtus cõuertit, & ſic inter illos & Iudęos cõuerſos pax fuit, inter quos ante inimicitia erat. Poteſt quoque de cunctis peruerſis hominibus accipi, à quibus liberantur electi, non quod ab illis in vita hac nõ tribulentur aut trucidentur, ſed quia per timorem inordinatũ eis non ſubiicitur, nec ad vitia inducuntur, & per temporalem

quam

quam ab illis patiuntur perſequutionē ad gloriam perducū- A
tur æternā,ſicq; æternaliter liberātur ab omni infeſtatione
illorū, quemadmodū plenius Auguſtinus declarat ſuper il-
lud pſalmi,à timore inimici eripe animā meā.Hoc eſt,quod Pſal.63.
apud Michęā promiſſum eſt primitiuę eccleſiæ, Exaltabitur Mich.5.
manus tui ſuper hoſtes tuos,& omnes inimici tui interibūt
Et ibidem de Chriſto prædictū eſt, Et erit iſte pax cum ve-
nerit,& quādo calcauerit in domibus noſtris Sic ergo ere-
xit nobis ſalutem. *Ad faciendam miſericordiam cū patribus no-
ſtris*,id eſt,ad hoc vt patriarchis & iuſtis olim defunctis cō-
ſummatam miſericordiam,vtpote plenam fœlicitatē impē-
deret educendo eos de lymbo,& cōſtituendo in cœleſti pa
latio, quemadmodum apud Zachariam Chriſto dicitur:Tu Zach.9.
quoque in ſanguine teſtamēti tui emiſiſti vinctos tuos de la B
cu,in quo nō eſt aqua.Vel ad faciendam miſericordiam cum
patrib⁹ noſtris,id eſt,ad hoc vt miſericorditer impleat,quod
ipſis ſe præſtiturum prædixit.Ideo quoque hæc verba dicun
tur,quia non ob noſtram iuſtitiā, ſed propter ſuam pietatē
immenſam Chriſtus hæc nobis largitus eſt,noſtramq; aſſum
pſit naturā ſicut ad Titum ſcribit Apoſtolus,Apparuit beni- Titum.3.
gnitas & humanitas ſaluatoris noſtri dei,nō ex operibus iu-
ſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam
ſaluos nos fecit, *Et memorari teſtamenti ſui ſancti*, id eſt,ad
hoc,vt per operis exhibitionem oſtendat ſe memorem ſan-
cti teſtamenti,hoc eſt pacti,ſeu fœderis ſui firmiſſimi, quod
fecit & iniit cū patriarchis & vatibus veteris teſtamenti,qui C
bus promiſit Chriſtus ſe incarnandum atq; in mundum ven
turum:ſecūdum illud Eſaiæ,Propter hoc ſciet populus me-
us nomen meum in die illa,quia ego ipſe qui loquebar,ecce
aſſum,cuius teſtamēti oſtendit ſe memorem, naturam aſſu-
mendo humanam ex virgine.Sic ergo memoratus eſt teſta-
menti ſui,quod eſt *Iuſiurandum* quia iuramento firmatum.
Quod iurauit, iurando per ſeipſum *Ad Abraham patrem no-
ſtrum*,quemadmodum in Geneſi habetur, per memetipſum Gene. 22.
iuraui dicit dominus,quia feciſti hanc rem , & non peperci-
ſti vnigenito tuo propter me,multiplicabo te & benedicam
tibi,& benedicētur in ſemine tuo omnes gentes,vbi per ſe- Galat. 3.
men Abrahę intelligitur CHRISTVS ſecundum Apoſto
lum:ſicq; verbis illis promiſit deus pater vnigenitū ſuum ex
ſemine Abrahę incarnandū.Vel ipſemet vnicus dei patris fi-

D lius verbis illis promiſit ſe taliter incarnandum. Pater autẽ
Mat.18. dãdo nobis filiũ ſuum per incarnationis myſterium, etiam &
Heb.2. ſeipſum preſtitit nobis per gratiã ampliorem Hinc ſubditur.
Eſa.43. *Daturũ ſe nobis*. filius quippe dedit ſe nobis, exhibẽdo ſe fratrem, ſaluatorẽ, aduocatumq; noſtrũ: imò & aliis modis cõmunicauit ſe nobis, quia naſcendo & conuerſando, in mũdo fecit ſe ſociũ hominũ, in cœna dedit ſe nobis in cibũ, moriẽdo in prętium liberatiuum, in patria demùm dat ſeipſum in obiectale, ac beatificum præmium, quod ſanctus Thomas in hymno de ſacramento compẽdioſe tetigit, dicens, Se naſcẽs dedit ſocium, conueſcens in edulium, ſe moriens in prętium ſe regnãs dat in præmium. Hinc etiã Abrahæ in Geneſi ait,
E Ego protector tuus, & merces tua magna nimis.

¶ Denique illis dicitur deus ſe dare, quib⁹ charitatẽ & gratiam ſuam infundit. Illi etenim habent & poſſident deũ tanquã ſuæ dilectionis & occupationis obiectũ in quo plena liberalitas, ſumma dignatio, puriſſimaque dei ad nos dilectio demõſtratur: quoniã dando nobis dona ſua, pariter præſtat ſeipſum, videlicet ad habendum, ad poſſidendum, ad intuẽdum, ad diligendum, ad perfruendum, ad conſeruandum, ad auxiliandum, ad defendendum, ad commanendum in ſempiternum. Illa nanque eſt liberaliſſima dilectio, qua quis alteri præſtat ſeipſum. Ideo ait pſalmiſta, Domin⁹ pars hereditatis mee, & calicis mei. In libro Threnorũ legitur, pars mea
F dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Nunc autem ad literã ſermò eſt de datione qua vnigenitus datus eſt nobis, per hoc quod noſtrã aſſumpſit naturam, ad peragẽdam noſtrã ſalutẽ. Vnde in Eſaia habetur, Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. deinde ratio huius ſubiũgitur *Vt ſine timore* inordinato, carnali, ſeculari, ſeruili, *De manu inimicorum noſtrorum*, inuiſibilium ſeu viſibilium, *Liberati*, per Chriſti aduentum, ac paſſionem *Seruiamus illi*, ſcilicet vero deo ſeruitute latriæ, de qua in Deuteronomio habetur, Dominum deum timebis, & illi ſoli ſeruies. Eſt enim
Deute.6. latria virtus, deo cultum, cæremoniamque impendens *In ſan*
Mat.4. *ctitate*, hoc eſt, puritate mentali omni terrena & carnali affectione excluſa, vtpote imperfecta cordis cõuerſione ad deũ vniuerſis animæ affectibus reformatis, ordinatis, atq; in deũ reductis. Sic nempe ſuper ſancto, penitusque immenſæ mũ-
Leuit.12. ditiæ deo obſequendum, propter quod in Leuitico loquitur

Nolite contaminare animas veſtras, ego ſum dominus deus A
veſter. Sancti eſtote quoniam ego ſanctus ſum. In Deutero-
nomio quoque dicitur, Perfectus & abſque macula eris cum Deut. 18.
domino deo tuo. ¶ Deniq; ideo venit Chriſtus, vt per eius
paſsionem redempti, ſeruiamus ei ſecundum euāgelicę legis
tenorem Hæc autem eſt lex perfectionis, propter quod ait
apud Matthæum, *Eſtote* ergo & vos perfecti ſicut pater ve-
ſter cœleſtis perfectus eſt, ad quod exigitur vt homo non ſo
lum habeat ſe reuerenter & pure ad dominum, ſed etiam iu
ſte ad proximum, dando cuique quod ſuum eſt, & proximos
ſuos ædificando in omnibus, iuxta illud Apoſtoli, Quæ pa- Mat. 5.
cis ſunt, ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, in inuicem cu- Rom. 14.
ſtodiamus. Et rurſus, ne ponatis offendiculum fratri vel ſcan
dalum. Noli illū perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt, ideo B
ſubditur, *Et iuſtitia*, id eſt, actibus iuſtitiæ tam diſtributiuæ
quàm cōmutatiuæ, imò per iuſtitiam intelligi poteſt quæli-
bet virtus, ſecundum quod iuſtitia dicitur omnis virtus, ſeu
virtus cōmunis. Omnis etenim virtus eſt quædam iuſtitia,
quia pér eam debitum quoddam exoluitur, ſeu deo vt iuſtum
eſt miniſtratur, ſicut per charitatem diligimus vt tenemur,
per miſericordiam proximo ſubuenimus vt obligamur. Deū
autem non ſolum in iuſtitia quæ eſt virtus ſpecialis, ſed in
omni virtute ſeruire debemus: præſertim fide, ſpe & charita-
te, quibus directe colitur deus, tanquam immediatum, pro-
priumq; obiectum illarum, *Coram ipſo*, hoc eſt, recta inten-
tione & cum attentione interna vt in dei præſentia nos cō-
ſtituamus, cumq; vt regem ac iudicem omnia intuētem pen- C
ſemus, & ita ei ſolēniter placere optemus, eius honorem &
gloriam in omnibus exquiramus timorate, ac reuerēter cun
cta agentes, ſimplici corde (nō velut hypocritæ) corā homi-
nibus bona agendo ob propriam vtilitatem ſeu laudem, vt
illud Pſalmiſtæ veraciter dicere mereamur, Seruaui manda-
ta tua & teſtimonia tua, quia oēs viæ meæ in cōſpectu tuo.
Et illud Heliæ, Viuit dominus in cuius conſpectu ſto hodie.
¶ Porrò quod ait, Sine timore, referri poteſt ad illud quod
ſequitur liberati, & ad verbū ſeruiamus. Primo modo eſt ſen
ſus, quòd ſine noſtro periculo ac timore Chriſtus nos libera
uit, cum tamē plures de hoſtium manibus non abſque ingen
ti ſuo pauore atque periculo eruantur. Chriſtus quoque abſ-
que ſuiipſius inordinato timore nos liberauit, quanuis enim

D paſsione inſtante naturali timore concuſſus ſit, hoc tamen ſponte & poteſtatiue, ſeu ex præuio rationis iudicio cõtigit, & eundē timorem cũ voluit abiecit, atq; intrepidus obuiam profectus eſt hoſtibus. Si autem referatur ad verbũ hoc ſeruiamus, iſte eſt ſenſus, quòd Chriſtus ideo promiſit daturum ſe nobis, vt liberati per ipſum ab hoſtibus, ſeruiamus ei abſq; inordinato timore in ſanctitate, nõ quod nullos aduerſarios habeamus, cum omnes qui volunt piè viuere in Chriſto perſecutionem patiantur: ſed quod illos inordinate non metuamus, nec peccando ſubdi cogamur, nec dæmonum manus (vt antea) incidamus, nec inferni ſuppliciis deputemur, imò ab omni glorię obſtaculo eruamur, meritò dominicę paſsionis, dummodo noſipſi obicem non ponamus. Hæc eſt ſpiritualis

E ſecuritas, internaque pax, & vera libertas militantis eccleſiæ, quantum ad eos qui fide & opere Chriſtiani conſiſtunt, quæ in primitiua eccleſia maxime abundabant, ſicut in actibus Apoſtolorũ docetur. Vnde apud Eſaiam dominus prænuntiauit. Sedebit (inquiens) populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Et in Sophonia legitur, Lauda filia Sion, exulta in omni corde filia Hieruſalem, auertit dominus inimicos tuos, non timebis malum vltra. Inſuper per Hieremiam cum dominus protuliſſet, Suſcitabo Dauid germen iuſtum, id eſt, Chriſtum filiũ Dauid, vt omnes exponunt, mox ſubditur, In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter, quia videlicet conuerſi ad Chriſtum, non timuerunt eos qui corpus occi-

F dũt, vtpote parati mori pro fide & veritate ac deo, eo quòd eſſent repleti charitate & gratia Chriſti, per quam optimę & inuictiſsimæ fuerũt fiduciæ. Itaq; ſeruiamus ei non vno die, vel raro, aut modico tempore, ſed inceſſanter ac perſeuerãter, vt ſubditur, *Omnibus diebus noſtris*, Qui enim perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit. Ideo monet Apoſtolus, Bonum facientes, non deficiamus, tempore enim ſuo metentes non deficientes. Nihil demùm tam ſtultum quam tempus, non ſolum infructuoſe, ſed etiam vitioſe expendere. Iugiter igitur deo altiſsimo obſequamur, ſemperque perfectius atque amoroſius obſequi ſtudeamus, penſantes quod ſcriptum eſt, Maledictus qui facit opus dei negligenter.

¶ Poſtremò inquiritur quomodo per Chriſtum liberatũ ſit genus humanũ, cum tam pauci ſaluētur, tamq; multi pereant?

Reſpon-

Reſpondendum quód Chriſtus ſua paſsione pro totius mun A
di ſeu populi ſatisfecit peccatis quãtum in ipſo eſt, ita quod
meritum ſuum tantum fuit quod pro omnium peccatorũ de-
letione ſufficiens ſit,ſed non ſubuenit niſi his quibus applica
tur ſeu communicatur per fidem,charitatem, aut ſacraméta,
ſua quoque ſanctiſsima couerſatione ac paſsione meruit om
nibus nobis gratiam copioſam: ſpecialiter tamen pro omni
generali peccato ſatisfeciſſe aſſeritur,quoniã propter reatũ
illius à gloria totum genus differebatur humanum.Conuer
ſatio demũ & paſsio Chriſti ex tam perfectiſsima charitate
ac obediẽtia orientes tam acceptæ deo patri ſeu ſuperbene-
dictæ trinitati fuerunt,quód pro totius mundi liberatione &
iuſtificatione ita fuerũt idoneæ,meritoriȩ & prædignȩ,prę-
ſertim propter hypoſtaticam ſeu perſonalem vnionem huma B
nitatis Chriſti cum verbo , ex quo infinitam quodammodo
promerendi ac ſatisfaciendi,idoneitatem, efficaciamq́ue ſor
tita eſt, *Et tu puer propheta altiſsimi vocaberis* Secundum Ori-
genem Zacharias plenus ſpiritu ſancto,duas prophetias ge-
neraliter nuntiat.Primam de Chriſto, quæ ſe extendit huc-
uſque. Alteram de Iohanne quæ incipit hic, vbi prædicit, ꝙ
gratia prophetiæ fuerit danda Iohanni, ita quód erit atque
vocabitur propheta Chriſti,qui ſecundũ Apoſtolum ad Ro Roma.9.
manos eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula . Verunta- Iohan.1.
men apud Iohannem legitur iſte Iohães interrogatus,Pro-
pheta es tu?reſpondiſſe,Nõ ſum.Ad quod dupliciter reſpon-
detur.Primó,ſecundum gloſſam ibidem quód Iudȩi interro- C
gantes per prophetam intellexerunt Heliſæum: quod aduer
tens Iohannes. intentione eorum rite reſpondit,Secũdó,ꝙ
prophetam,id eſt,prophetam duntaxat eſſe ſe negat,quia &
plus quàm propheta fuit,nõ ſolum denuntiãdo futura,ſed &
Chriſtum demonſtrans præſentem. ¶ Rurſus inquiritur,cur
Zacharias alloquutus ſit infantem octo dierum, in quo vſus
nondum extitit rationis?Ad quod reſpondet Ambro.ꝙ Za-
charias agnouit infantem eum ſupernaturaliter intelligere
ſua verba,ſicut in vtero ſuæ matris intellexit filij dei incarna
tionem atq; præſentiam corporalem.Ait quippe Ambro.Po
tuit Iohannes vocem patris ſui natus audire,qui Mariæ ſalu
tationẽ antequã naſceretur,audiuit.Sciebat zacharias alias
eſſe aures prophetæ quæ ſpiritu dei,nõ corporalis ætate reſe
rantur.Habebat Iohannes intelligẽdi ſenſum,qui exultandi

D habebat affectum. Alij (ſicut Beda) dicunt, quod non propter
Iohannis aduertentiam, ſed eorum qui aderāt inſtructionem
iſta prędixit. Nam & inanimata & bruta alloquitur ea ad dei
pręconium inuitando, non vt illa intelligant, ſed vt noſipſi
ac audientes ad dei laudem ſic prouocentur.
¶ Pręterea multis nominibus inuenitur Iohānes appellatus:
dictus nāq; eſt amicus ſponſi, præcurſor Chriſti, baptiſta, an-
Iohan 3. gelus, lucerna ardens & lucens, propheta & plus quā prophe
Matt.13. ta, atq; Helias, propter gratiæ varia dona ſibi collata. *Praei-
bis enim ante faciem domini id eſt, ante corporalem ac manife
ſtam præſentiā Chriſti, qui eſt rex regū & dominus dominā-
tium. Iohannes etenim natus eſt ante Chriſtū, inſuper orſus
eſt prędicare & baptizare ante eundem, pręceſsit etiā in lym
E bum, idcirco præcurſor vocatur. Quidam per faciem domini
intelligunt Chriſtū, filium patris, vt dicatur ſimilitudo & fa-
cies patris, quia per eum pater cognoſcitur. Per faciem enim
notitia deſignatur, notitia autē in diuinis filio appropriatur,
quemadmodū ſapiētia & veritas, quia per modū intellectua-
lis emanationis ꝓcedit à patre *Parare vias eius*, hoc eſt, diſpo
nere homines ad Chriſti fidem, charitatē ac ſuſceptionē,
quod egit Iohannes prædicando, monſtrādo & baptizando.
¶ Itaq; viæ Chriſti, id eſt, viæ ſeu media per quę Chriſtus ve
nit ad hominū corda, fuerunt prædicatio & baptiſmus Iohā
nis, quę ipſe parauit. i. ſapienter exhibuit, ſicut quis pręparat
mēſam, vel viæ iſtæ ſunt baptiſmus & prædicatio Chriſti, ad
quæ duo Iohānes ſuo documento atq; baptiſmate homines
F diſponebat. Rurſus viæ iſtæ ſunt opera virtuoſa, ſeu pręce-
ptorū cuſtodiæ, ad quę homines Iohānes induxit, vitia extir-
pando, ac virtutes diſpoſitiue ſeu inſtrumētaliter inducendo,
Malac. 3. quod per Malachiā dominus loquitur de Iohanne, Ecce ego
(inquiens) mitto angelū meum, & præparabit viā ante faciē
meā. Rurſus vię iſtę ſunt miſericordia qua deus venit ad nos,
& pœnitentia qua imus ad eū. Ad primam parauit Iohānes,
Chriſti gratiā & baptiſmū inſinuando: ad ſecundam, pœni-
tentiā exhortādo, & rigoroſe viuendo. ¶ Prætera ſecundū
Chriſoſt. quemadmodū reges quoſdā habent qui eminus ſeu
lōge eos præcedunt, & item comilitones, qui de propinquo
Ioan.1. præcedunt: ſic Chriſtus habuit prophetas, alios eū longe an-
te prænunciantes & præcedentes, Iohannē verò eū de proxi
mo præcedentē ac præſentem, deinde monſtrantem. Deinde
ſecun-

ſecũdum Theophilum Zacharias exponit quomodo Iohannes viam domini præparauit,puta dicendo. *Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius*, hoc eſt,ad exhibendũ ſeu prędicandum populo Iudęorum notitiam,qua ad veram fœlicitatẽ pertingitur ſeu notitiam Chriſti,qui eſt ſalus noſtra:hæc eſt ſcientia ſalutaris, doctrina moralis,declaratio aduentus, myſteriorumque Chriſti & ſacramentorũ eccleſię. Itaq; nõ ait ad dandã ſalutem,ſed ſcientiã ſalutis: quia Iohannes ſalutẽ non dedit,ſed prædicauit. Propter qđ apud Iohannẽ habetur,Nõ erat ille lux,ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. Hanc ſcientiam cœpit Iohannes dare,quam Chriſtus, & Apoſtoli poſtea plenius contulerunt,de qua ad Philippẽſes ait Apoſt. Exiſtimo omnia detrimentum eſſe propter eminentẽ ſcientiam domini noſtri Ieſu Chriſti. Hanc autem ſcientiam dedit *In remiſſionem peccatorum eorũ* videlicet plebis ſuæ,puta credentium. Hæc autẽ ſciẽtia diſpoſitiue ac incitatiue valuit ad diluenda peccata,quia per eam ad pœnitentiam, Chriſtiq; fidem explicitam populus inducebatur,ſolus autẽ deus dimittit peccata,effectiuẽ ſecũdũ illud,Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus deus? Paſsio Chriſti meritorie: iuxta quod in Apocalypſi habetur,Chriſtus dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Fides autem formata hoc agit formaliter,prout in Actis dicitur. Fide purificãs corda eorũ. Opera verò pœnitentiæ hoc faciunt ſatisfactorie. *Per viſcera miſericordiæ* i.intimã,ſecretam,viſceroſam ſeu amoroſam miſericordiam. *Dei noſtri* vnigeniti.ſ. propter nos incarnati, *In quibus* viſceribus miſericordiæ, *Viſitauit nos*,i.per incarnationem ad nos deſcendit, & noſtram ſibi coniunxit naturam,nos quoque ægrotos velut medicus pius nunc acceſsit. Itaq; viſcera in deo ſpiritualiter, & metaphorice appellãtur charitas & miſericordia eius, quibus inductus eſt ſuccurrere nobis,ſicut de Chriſto ait Apoſtolus,Qui dilexit me,& tradidit ſemetipſum pro me. Rurſum quoque de patre,Propter nimiã(inquit)charitatem qua dilexit nos pater filiũ ſuum mi ſit. Itaque quia non propter merita noſtra,ſed ob ſuam pietatem, & charitatem deus hæc beneficia nobis largitus eſt, recte ait,Per viſcera miſericordiæ dei noſtri,in quibus viſitauit nos. Vnde in Epiſtola Iohannis legitur,In hoc eſt charitas,non quaſi nos dilexerimus deum,ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Hæc viſcera dei olim quaſi latebant: iuxta illud

A
Eſaiæ.35.
B
C
Galat.2.
Epheſ.2.

D Eſaiæ,Multitudo viſcerum tuorum,& miſerationum tuarum
1.Iohā. 4. ſuper me continuauerunt ſe. Itaque viſitauit nos *Oriens ex alto*,
Eſaiæ. 63. hoc eſt, de ſummo cœlo ad terram deſcēdens de ſinu patris,
imò de corde patris in vterum virginis veniens, ab altitudi-
ne ſuæ habitationis, qua inacceſſibilem lucem inhabitat, ad
1.Tim.6. peregrinos,& exules ſe inclinans,quemadmodum ſcriptum
Pſal 18. eſt,A ſummo cœlo egreſſio eius. Chriſtus quoq; oriēs nūcu-
Zacha. 6. patur,qui candor eſt lucis æternæ,& gloriæ ſplendor pater-
Sapien. 7. næ ex ſuperſplēdidiſsimo dei patris corde æternaliter oriēs
Hebr.1. & emanans. ¶ Deinde per humanitatem aſſumptā homini
bus innoteſcens atque reſplendens,qui in Eccleſiaſtico teſta
tur,Ego(inquiens)in altiſſimis habitaui. Et rurſus, Ego feci
in cælis,vt oriretur lumen indeficiens. De quo ſecūdum for-
E mā ſerui deus pater per zachariā ait,Ecce ego adducam ſer-
uum meum orientem, de quo per eundem zachariam , Ecce
vir oriens nomen eius. At verò à patre cæli orientali, qui o-
riens dicitur,lux ſolis terrigenis oritur,ita à Chriſto lux gra
tiæ nobis profluxit,ſolque ſapientiæ deus vnus & trinus,per
eius humanitatem nos illuſtrauit. Hinc ſubditur, *Illuminare*
his,hoc eſt, ad illuminandum eos. *Qui in tenebris* ignoran-
tiæ,& erroris ſeu infidelitatis, *Et in vmbra mortis ſedent*, id
eſt,in vita impia quæ vmbra mortis vocatur,quia à deo ſepa-
rat mentē,ſicut mors naturalis ſeu corporalis à corpore ſe-
gregat animam:iuxta illud Eſaiæ, Iniquitates veſtræ diuiſe-
runt inter vos,& deum veſtrum, vel vmbra mortis eſt ſeculū
præſens,quod quum ſit vallis lachrymarum peregrinatio,&
F exilium,vmbra,& ſolitudo mortis reſpectu patriæ nomina-
tur,imò & vita pręſens vmbra mortis vocatur,dicēte Grego
rio , Vita temporalis æternæ vitæ comparata mors eſt, po-
tius dicenda,quàm vita. Quidam per vmbram mortis,obli-
uionem intelligunt,quia ſicut mors tollit ab exiſtētia in na-
tura ſic obliuio ab exiſtentia in memoria.

¶ Inſuper aliqui per ſedētes in tenebris accipiunt patres in
lymbo detentos,qui fuerūt in tenebris,hoc eſt, carētia lucis
glorię,& loco obſcuro,ad quorum illuminationem Chriſtus
poſt mortem in cruce ſtatim deſcendit,eoſque mox ibi lumi
ne gloriæ illuſtrauit,ita quòd tunc deum per ſpeciem videre
cœperunt ſecundum doctores. Tunc nanque pro originalis
peccati reatu fuerat ſatisfactum, preciumque redemptionis
ſolutum , pro quo reatu duntaxat ſancti illi differebantur à
glo-

gloria. Per ſedẽtes verò in vmbra mortis intelligunt viatores,& peccatores. Propriè quoq; per ſedẽtes in tenebris intelliguntur Gentiles idololatræ,ad quorum illuminationem Chriſtus deſcendit,ſicut apud Iohannẽ loquitur, Alias oues habeo,quæ non ſunt ex hoc ouili,& illas oportet me adducere.De hac re multa in Eſaia leguntur,vt eſt illud,Populus qui ambulabat in tenebris,vidit lucem magnam: habitantes in regione vmbræ mortis,lux orta eſt eis.Rurſus per Eſaiam Prophetam pater loquitur Chriſto, Dedi te in lucem Gentium,vt aperires oculos cæcorum,& educeres de concluſione vinctum,de domo carceris ſedentes in tenebris : ſed per Eſaiã Chriſtus de patre teſtatur , Glorificatus ſum in oculis domini:& dixit , Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob,& ad fæces Iſrael couertendas. Dedi te in lucem Gẽtium,vt ſis ſalus mea vſque ad vltimũ terræ. Hinc quoq; Iohannes de ipſo ait, Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, *Ad dirigendos pedes noſtros*,hoc eſt,affectus,quibus cantamus,Statuit ſupra petram pedes meos.Et in Canticis loquitur ſponſa.Laui pedes meos *In viam pacis*,hoc eſt, ad conuerſationem iuſtã ac virtuoſam quæ eſt iter ad pacem pectoris in præſenti , atque ad pacem æternitatis in futuro. ¶ Ad hanc duplicẽ pacem præſtãdam Chriſtus potiſsimum venit , & paſſus eſt. Propter quod teſtabatur Apoſtolus,Pacem(inquiens)relinquo vobis,pacem meam do vobis.Hinc de Chriſto ait Apoſtolus,Veniẽs euãgelizauit pacem his qui longe,& his qui prope,hoc eſt,Gentilibus ac Iudæis,quæ verba ab Eſaia accepta ſunt. ¶ Deniq; cum pax iſta ſpiritualis ac vera ,fructuſque ſpiritus ſecũdum Apoſtolum ad Galatas ſit quies,tranquillitas , ſeu quietatio mentis in deo,ſeu gaudium imperturbatũ in eo, certum eſt, quòd per conuerſationẽ virtuoſam homo ad pacem pertingat,vitiorum ac paſſionum tumultus inquietudineſq; ſedando, & extirpando,præcipue tamen pax à charitate procedit quaſi efficienter. Charitas nanque vnionem & concordiam pariter,quietem quoque ad gaudium in amato, dum ei coniungitur,deſignat. Hinc ait Pſalmiſta, Pax multa diligentibus legẽ tuam. Ex iuſtitia verò procedere dicitur,quaſi prohibens à remouente, quia iuſtitia impedimenta pacis aufert & perimit iuxta illud Eſaiæ, Erit opus iuſtitiæ pax. Rurſus, pax ponitur effectus prudentiæ, tanquam virtutis dirigentis

A Iohan. 10. Eſaiæ. 9. Eſaiæ. 42. Eſaiæ. 49. Pſal. 39. B Canti. 5. Iohan. 14. C Eſaiæ. 2. Eſaiæ. 52. Galat. 2. Pſal. 118. Eſaiæ. 34.

D ad pacem per veram diſcretionẽ qua quis ordinate ſe habet,
Rom. 8. vnde nec perturbatur, ideo ad Romanos ait Apoſtolus, Pru-
Mat. 5. dentia, ſpiritus, vita, & pax. Hanc itaque pacem amemus, hãc
exquiramus, & conſeruemus, cum dicat Saluator, Beati paci-
fici, quoniam filii dei vocabuntur ¶ Poſtremo, canticũ iſtud
ſententioſum ac dulce deuotiſſime cõcinamus, grata & affe-
ctuoſa mẽte, ineffabilia dei beneficia, præſertim verbi æter-
ni incarnationem intime recolẽtes, & grates deo innumera
biles præcordialiſsime referentes. *Puer autem* puta Iohan-
nes *Creſcebat* mente & corpore, ſed multo plus mẽte profi-
ciendo ineffabiliter omni chariſmate gratiarum ab eo tem-
pore quo ratione vti cõtinue cœpit. *Et confortabatur ſpiritu*,
hoc eſt, à ſpiritu ſancto ſeu donis, & gratia eius, vel ſpiritu, id
E eſt, in anima ſua, ſeu ſpiritu rationali, ſicut ait Apoſto. Opti-
Hebr. 13. mum eſt gratia ſtabiliri cor, *Et erat in deſertis*, hoc eſt, ere-
mi & ſolitudinis locis, vt ibi deo per contemplationem &
feruidam dilectionem liberius, frequẽtiusque vacaret, quo-
tidiana peccata, quæ ex humana cohabitatione ſæpe cõtin-
gunt magis vitaret, ſolis ſupernis intenderet, vitam rigoro-
ſiorem, exẽplarioremque duceret, atque per hoc magis ido-
neus fieret Chriſti teſtis, ac pœnitẽntiæ exhortator. Hinc
aſſerit Beda, Prędicator pœnitentiæ futurus vt liberius audi-
tores ſuos à mundi illecebris auocaret, primæuam in deſertis
peragit vitam Et Origenes, Erat (inquit) in deſertis vbi pu-
rior aër eſt, cœlum apertius ac familiarior deus, vt quia non-
dum baptiſmi & prædicationis tempus aduenit, vacaret ora-
F tionibus, & cum angelis cõuerſaretur, appellaretque domi-
num, & illũ audiret dicentem, Ecce adſum Deniq; in hymno
cantatur, Antra deſerti teneris ſub annis, Ciuium turmas fu-
giens petiſti, &c. *Vſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael*, hoc
eſt, quouſque deo iubente venit, & manifeſtauit ſe populo
Iſraëlitico prædicans, & baptizans circa Iordanem. Quo
autem tempore facta ſit illa oſtẽſio, infra capitulo tertio di-
citur. Anno quintodecimo imperii Tyberii Cæſaris. Itaque
Lucæ. 3. cœpit Iohannes facere & docere, ſicut & Chriſtus tanquam
Act. 1. verus eius præcurſor, præco, ſeruus, amicus, diſcipulus.

¶ Cap 2. *Factum eſt autem in diebus illis, exiit edictum à Caſare Auguſto.*

ARTICVLVS. VI.

Deſcri-

Eſcripta præcurſoris natiuitate ac circuncisio A
ne,nunc Chriſti natiuitas, & circũciſio deſcri-
D buntur. *Factum eſt autem in diebus illis*,hoc eſt,
tempore quo creſcebat,& confortabatur Io-
hãnes,vel circiter, *Exiit edictum à Cæſare Augusto*,hoc eſt, Octauius Imperator præcepit, Qui Octauius fuit ſucceſſor *Iulii* primi Imperatoris, qui inualit imperium, illud præliis adipiſcendo, quum fugaſſet Pompeium. Iulius autem dictus eſt Cæſar,vel quia mortua matre, per materni vteri exciſionem extractus eſt ſecundum Iſidorum, vel quia Cæſareæ natus eſt, aut quia victorioſus fuit hoſtium cæſor. Filia autem Iulii fuit vxor Octauiani,qui à prædeceſſore ſuo retinuit nomẽ hoc Cæſar,& inſuper cognominatus fuit Auguſtus,quia rempublicam,& Imperium Romanum,omneſ- B
que opes maximè auxit Romæ. *Vt deſcriberetur vniuerſus orbis*, hoc eſt, nomina regionum, & vrbium, villarum, vicorum,& habitatorum omnium horum redigerẽtur in ſcriptis, & deferrentur ad Romam, ibique inſinuarentur. Voluit enim hic Imperator ſcire magnitudinẽ ſuæ potentiæ ex quantitate ſubditorum ſuorum,videlicet, quot prouinciis, vrbibus,vicis & villis,imò & quot hominib⁹ dominaretur, vt etiam ſciret magnitudinẽ & valorem tributi quod ſibi in ſingulis ſuæ ditionis prouinciis ſoluebatur,& qualiter prouincias melius conſeruaret in pace,prouidendo ſingulis de præſidibus,iudicibus ſeu dominatoribus. Interea ſecũdum Ambroſium & gloſam, Octauius non imperabat vniuerſo orbi,
imò nec Gothis,neq; Armeniis ſecundum Ambroſium, nec C
videtur poſſibile,quod ad omnes mundi prouincias potuerit poteſtatem ſuam extẽdere aut venire,idcirco quod totus orbis dicitur ad eius iuſſionem deſcriptus,hyperbolica locutio eſt,qua aliquid dicitur per exceſſum,ad inſinuandum magnitudinem rei , quemadmodum apud Iohannem Phariſæi dicunt,de Chriſto,& populo eum in die Palmarum ſequente,
Ecce totus mundus abiit poſt eum. Ad innuẽdum ergo quòd Iohan. 12.
Auguſtus latiſſimè imperauit,dicitur toti orbi dominatus,illumque deſcribi iuſſiſſe. Reuera nanque latiſſimè imperauit, nec aliqua ei regio quiuit reſiſtere , ſed victorioſiſſimus ac fortunatiſsimus fuit,propter quod in ſenatu poſtea , ſcilicet tempore Traiani imperatoris fuit clamatum. Nullus felicior Octauio,nullus melior Traiano.

¶ Deni-

D ¶ Denique L V I I. annis &, medio Octauius legitur imperaſſe, & duodecimo ſui imperii anno, edictum iſtud conſtituiſſe, ita quòd ſub eius imperio inaudita pax fuit in ſeculo omnibus vni homini ſubditis, ad præfigurãdum quod Chriſtus tunc veniens veram pectoris, æternitatis pacem omnibus in ſe credẽtibus eſſet daturus, eoſq; in patria æternę fœlicitatis collocaturus. Vnde tunc literaliter fuit impletum,
Eſaiæ. 2. quod in primo Chriſti aduentu eſſe implendum prædictum
Mich. 4. fuit per Eſaiam atque Michæam, Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, *Hæc deſcriptio prima facta eſt à præſide Syriæ Cyrino* ante hanc generalem mundi deſcriptionem præceſſerant particulares certarum regionum deſcriptiones, ſi-
E cut in lib. Regum dicitur, Dauid iuſsiſſe Ioab vt populum re-
2. Rē. 24. gni ſui numeraret atque in ſcriptis redigeret: ſed iſta quam Octauius fieri iuſsit, fuit prima loquendo de generali orbis deſcriptione. Itaque hæc deſcriptio prima, ſcilicet vniuerſalis (quam alia ſimilis non præceſsit) facta eſt à præſide Syriæ: vel hæc deſcriptio ab Auguſto pręcepta, facta eſt prima, hoc eſt, primo executioni mandata eſt, ſeu fieri cœpit à pręſide Syriæ nomine Cyrino, quem Cyrinum Auguſtus præfecit Syriæ & Iudææ ſecundum Græcum expoſitorem: ſed Cyrinus in Syria orſus eſt exequi Imperatoris edictum, eò quòd Syria (vt dicitur) ſit vmbilicus, ſeu medium terræ habitabilis, in cuius medio dicunt fuiſſe Iudæam. *Et ibant omnes* videlicet principales de qualibet domo, vel etiam cæte-
F ri qui ire valebant, *Vt profiterentur*, hoc eſt, verbo & facto proteſtarẽtur ſubiectos ſe Romano Imperio, *Singuli in ciuitatem ſuam*, hoc eſt, in vrbe de qua nati fuerunt, vel ad quam amplius pertinebãt. *Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth*, in qua Chriſtus fuit conceptus, & ibidem virgo beatiſsima cũ Ioſeph ſuo miniſtro, ſponſo & viro tũc habitauit. Fertur quoque Ioſeph aſcendiſſe, quoniam ciuitas illa inferior fuit loco quem adiit, de qua ſubditur, *In Iudæam ciuitatem*, hoc eſt, in vrbem ad tribum Iudæ ſpectantem: vt
Iohan 3. Iudæa adiectiue ſumatur, quemadmodum in Iohanne quo
1. Reg. 16. dicitur, In Iudæã terram, ciuitatem inquam *Dauid*, id eſt,
1. Reg. 17. de qua extitit oriundus. Ibi enim pater ſuus moratus eſt, &
Mat. 1. ipſe cum illo, vt in lib. Regum habetur. Sion quoque dicitur
Lucæ. 3. ciuitas Dauid, quoniam ibi ſpecialem ſibi conſtituit manſio-

nem,puta palatium,& quia Hieruſalem fuit metropolis re- A
gni Dauid.Sion quandoque pro Hierusalem quãdoque pro
illa parte Hieruſalem vbi palatium fuit ac templum,accipi-
tur. *Eo quod eſſet de domo & pro* id eſt, *Familia dauid*, vt
patet in Matthæo,& infra capitulo tertio, vel per domum
intelligitur genus ſeu cognatio in communi, per familiam
pars cognationis Multæ nanque familiæ de eodem patre
prodibant,quando multos filios habuit,circa quòd ait Græ
cus.Per hoc quod Euangeliſta oſtendit Ioſeph fuiſſe de co-
gnatione Dauid,contentus fuit ipſam quoque virginem de Deut 14.
eadẽ fuiſſe cognatione promulgare,cum diuina lex præci- Lucæ.1.
peret coniugales copulas ex eadem progenie contrahi, *Vt
profiteretur cum Maria deſponſata ſibi*,Antequam illa concipe
ret Chriſtum.Miſſus eſt enim Gabriel angelus ad virginem B
deſponſatam viro,cui nomen Ioſeph, vt dictum eſt, *Vxore* Mat.1.
prægnante, hoc eſt, partui iam propinqua, veraciter enim
vxor ipſius fuit,quamuis eam nunquam cognouerit. Vnde
apud Matthæum angelus ait ad eum, ante Chriſti natiuita-
tem ex virgine,Noli timere accipere Mariã coniugem tuã:
ſiquidem verum inter eos matrimonium fuit,quãuis non ſit
carnali copula conſummatum.

Porrò,profeſſio illa fiebat verbo & facto, quia dicebant ſe
Imperatori ſubiectos, atque in ſignum veritatis ponebant
denarium imperatoris imagine inſignitum ſuper proprium
caput,quem ſtatim porrigebant Imperatoris miniſtro, qui
nomina profitentium mox deſcripſit. Eſtque dubium apud
quoſdã an ſolus vir profitebatur.Quod ſi dicatur: tũc quod C
ait Euangeliſta, cum Maria refertur ad verbum aſcendit,
non ad verbum profitebatur. *Factum eſt autem cum eſſent ibi*,
puta in Bethlehem, *Impleti ſunt dies vt pareret*, virgo bene-
dicta nouẽ menſibus iam elapſis,quæ reuelante ſpiritu ſan- Mich.5.
cto nouerat ſe in Bethlehem parituram,vt illud Michææ im
pleretur,quo dominus ait,Et tu Bethlehẽ Effrata,ex te mi-
hi egredietur qui ſit dominator in Iſrael, & magnificabitur Pſal.7.
in medio vniuerſæ terræ,de quo fertur in Pſalmo, Et domi- Danie.7.
nabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad termi-
nos orbis terrarum.Et Daniel ait,Omnes populi, tribus,&
linguæ ſeruient ei, *Et peperit filium ſuum primogenitum*, ſci-
licet Ieſum Chriſtum qui dicitur primogenitus per excluſio
nem prioris,non per reſpectum ſequentis ſeu poſterioris,vt
dicatur

D dicatur primogenitus ante quem alius non eſt natus, etiã ſi nullus poſt eum naſcatur. Sic enim primogenitus in lege accipitur, dum omne primogenitum deo offerri iubetur. Certum eſt enim, quòd multi tunc vnigeniti erãt in populo Iudæorum, qui tamen deo offerebantur propter illud præceptum. ¶ Denique quoniam Chriſtus naſci dignatus eſt ex virgine, vt per ſpiritualem regenerationem fratres multos

Coloſſ. 1. acquireret. Hinc vt ſic, aptius dictus eſt primogenitus quam

Num. 3. vnigenitus. Hinc Beda affirmat, Vnigenitus eſt in ſubſtantia deitatis, primogenitus in ſubſtantia humanitatis, primogenitus in gratia, vnigenitus in natura. Excellentiſſimam nanque gratiam ſecundum aſſumptam humanitatẽ accepit, ita quòd de plenitudine eius accepimus omnes, vt Iohannes

E habet. Iterum Chriſtus dicitur primogenitus, quoniam di-

Iohan. 1. gnior vniuerſis. Vnde in Apocalipſi vocatur primogenitus

Apoc. 1. mortuorũ, & ad Coloſſenſes de eo ſcribit Apoſtolus, Qui

Colo. 1. eſt principiũ primogenitus ex mortuis. Rurſus vocatur pri-

Ibidem. mogenitus omnis creaturæ, quia ſecundum diuinam ſuam naturam natus eſt ante omnia ſecula ab æterno, ſecundum humanitatem quoque prælatus eſt, omni creato, non ſolum per hypoſtaticam ſuæ humanitatis vnionem cum verbo, ſed & per excellentiſsimam gratiæ & gloriæ plinitudinem, quã à principio incarnationis inſtanti ſuſcepit. Itaque peperit filium ſuum, deique patris vnicum natum, quem ſicut ſine carnali delectatione ingenti ſpirituali lætitia in alta exiſtens

F contemplatione concepit, ita ſine corporali dolore, cum interno dulcore in ſublimi exiſtens contemplatione quaſi in ictu oculi peperit, natumque protinus vt deum verũ atque altiſſimum humillimè fortis ac iucundiſſima adorauit, *Et pãnis eum inuoluit* propriis manibus, nec vtens nec indigens auxilio obſtetricum, dicente Hieronymo. Nulla ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſedulitas interceſſit, ipſa pannis inuoluit infantem, ipſa mater & obſtetrix fuit. Itaq; ſi alicubi huius oppoſitum inueniatur, tanquam mendacium reſpuatur. Communiter autem aſſeritur, quòd pannis, id eſt, vilibus atque veteribus panniculis eum inuoluit. Veruntamen in reuelationibus beatiſſimæ Brigidæ virgo Maria inducitur loqui ad Brigidam quod ſciuit ſe pariturum in Bethlehem, vt impleretur ſcriptura, idcirco de mundiſſimis &

Mich. 5. decẽtiſſimis lineis panniculis ſibi prouidit, quibus & filium

ſuum

ſuum mox reuerenter inuoluit nempe(vt legitur)ibi credibiliter vtique ſacratiſſima virgo mox paritura genua deuotiſſimè flexit,& mente ad deum erecta, velut in momento puerum eſt enixa,viditque eum ante ſe in terra iacẽtem, & paulopoſt præ frigore palpitantem,cui illa tenerrimè condolens ſusceptum & amplexatum,deoſculabatur,ſtringens eum ad pectus ſuum & calefaciens ipſum. Deinde candidiſſimis inuoluit panniculis agens quod ſubditur, Et *reclinauit in præſepio*, iuxta ſe poſito quod vel Ioſeph faber lignarius ibi tunc fecit propter bouem & aſinũ quos ſecum fertur duxiſſe, vehens virginem ſuper aſinum, & bouem pro neceſſariis in itinere vendere volens,quanuis aliqui putent animalia illa aut ſaltem bouem, aliunde fuiſſe adducta, vel præſepe iamdudum fuit ibi cõſtructum in loco,de quo ſubditur, *Quia non erat ei locus in diuerſorio*, hoc eſt alium aptiorem locum,quo puerum poneret ibi virgo ſancta non reperit. A B

¶ Porrò diuerſorium ſecundum Iſidorum dicitur:quia diuerſi ibi conueniunt,atque(vt aſſerit Beda) fuit domus ſeu ſpacium inter duos vicos ex vtroque latere habens murum, & ex vtraque parte portum,de ſuper quoq; ob aëris intẽperiem coopertum,quo feſtis diebus ciues ad conferendum & ſolatiandum conuenerant, quo etiam vrbem ingredientes animalia ſua ad tempus locare ſolebant, ſicque à diuertẽdo diuerſorium eſt vocatum,quoniã illic homines diuertebãt. Alij dicunt quòd fuit hoſpitalaria,ad quam ab extra venientes diuertebant ad hoſpitandum,præſertim egeni,vnde quia tunc Bethlehẽ hominibus plena,& ditiores hoſpitia occupauerant meliora,Ioſeph vt verecũdus,ſimplex & pauper, cũ virgine diuertit ad locum præfatum, quod vtique non cauſaliter factũ eſt,ſed deo prçordinante ac moderãte,propter mulipliccm rationem, videlicet ad commendandam paupertatem ac humilitatem,mundique contemptum edocendum, quia ad hæc inſtruenda verbo ac opere,ipſemet filius dei aduenit, item ad implendam ſcripturam, quoniam per Abacuc de Chriſto prædictum eſt ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretum, In medio duorum animalium cognoſceris.Itaque dominus virtutum rex gloriæ deus maieſtatis immenſe aſſumptus & redempturus naturam humanam in cunctis elegit, quæ ſecundum mũdũ abiectiora ſunt C Abac. 3.

& cor-

D & corporis grauiora Pauperem etenim elegit matrē, in alie
Pſal. 21. no, anguſto, viliq; loco natus & reclinatus eſt tēpore hye-
1. Cor. 1. mali & media nocte voluit naſci, vt mundi damnaret ſuper-
biam, reprobaret laſciuiam, penuriam verò in ſe decoraret,
& pauperes conſolaretur, quatenus eius exemplo carnē no
ſtram cum vitiis & concupiſcentiis crucifigamus, aſpera &
ardua viriliter aggrediamur. Væ ergo vaniſſimis ſeculi di-
Galat. 5. lectoribus, qui de ſua nobilitate & opulentia ſtultiſſimè glo
riantur & iactant ſe, qui tandem ſerò & infructuoſè dicturi
Sapiē. 5. ſunt illud ſapientis, Quid profuit nobis ſuperbia, aut diui-
tiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia il-
la tanquam vmbra. Vbi iam qui lectorum gaudent mollitie,
Amos. 6. qui ibi ſatisfaciūt deſideriis carnis? quibus dicitur per Amos
E prophetam, Væ qui dormis in lectis eburneis, & laſciuitis in
ſtratis veſtris. Ecce qui ſedet ſuper Cherubim, & in cœleſti-
bus thronis quieſcit, duri præſepiis propter nos continetur
anguſtia.

¶ Denique quoniam homo comparatur iumēto, vel diuinæ
legis iugum piè ac obedienter ferendo: iuxta illud Pſalmi,
Vt iumētum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum, quod
in perſona iuſti dicitur ibi: vel irrationabiliter ſeu beſtialiter
conuerſando, quemadmodum ſcriptū eſt, Homo cum in ho-
nore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipiē-
Eſa. 4. tibus. Hinc Chriſtus vt fieret horum refectio iumentorum,
factus eſt fœnum, eo modo quo in Eſaia ſcribitur, Omnis ca
ro fœnum, voluitq; eis in præſepio primo proponi. Poſtre-
F mo, vt aliqui dicunt præfatum diuerſorium fuit intra vrbem
Bethlehem in fine iuxta vnam portarum ſub concaua rupe,
non habens deſuper tectum niſi rupem ex monte dependē-
tem. *Et paſtores erant in regione eadem*, ſcilicet, Iudæa. Hic
autem Euangeliſta oſtēdit, quomodo Chriſti natiuitas cœ-
pit hominibus reuelari. *Vigilantes & cuſtodiētes vigilias no-
ctis*, hoc eſt conſuetas nocturnas vigilationes ſolicitè con-
ſeruabant *Super gregem ſuum*, i. circa peccora quæ alebant
in rure, etiam tēpore noctis, ſicut in locis illis fieri conſue
uit. Dicitur quoque, quòd tunc erant iuxta turrim quandam
inter Bethlehem atque Hieruſalē, vbi Iacob de meſopota-
mia rediēs cum ſuis moratus eſt gregibus, vbi mortua & ſe
pulta eſt Rachael, vt patet in geneſi, dicebatur turris gregis
de qua illud Michææ exponitur, Et tu turris gregis nebuloſa
filia

filia Sion ad te veni, & poteſtas prima regum Hieruſalem, A
hoc eſt, Chriſtus, virtus prima ſumma, omnipotens, quem
ibidem angelus nunciauit paſtoribus, qui tres fuiſſe dicũtur
& ibi poſtea fuit conſtructa eccleſia, vbi illorum monſtrantur
(vt fertur) ſepulchra, ad quem etiam locũ Chriſtum poſtea
veniſſe non irrationabiliter creditur. *Et ecce angelus domini
ſtetit iuxta illos*. Aſſumpſit enim corporis humani effigiem,
& viſibiliter eis apparuit, *Et claritas dei circũfulſit illos*,
id eſt, lux quædam diuinitus miſſa, aërem prope paſtores ſic
clarificauit, quod ipſi luce illa vndique operiebantur, ſecundum
ꝙ paulò poſt interius ſpirituali luce perfuſi ſunt, ad co
gnoſcẽdum veritatem de Chriſto, quemadmodum in Actis Acto. 9.
de Paulo habetur, Subito circunfulſit eũ lux de cœlo. Denique
angelus fortè tanti fuit ſplẽdoris in corpore quod aſſumpſit,
quòd ab ipſo tanta lux diffundebatur, vel præter clarita B
tem ab ipſo diffuſam etiã lux deſuper deo agente diſpergebatur,
per quã copioſam lucis diffuſionẽ figurabatur, quòd
Chriſtus ſol ſapientiæ atque iuſtitiæ eſſet in mundo hoc natus. Sapien. 5.
Vnde in veteri teſtamento non leguntur angeli cũ tanta
claritate apparuiſſe, *Et timuerunt timore magno*, propter
tam grãdem, inconſuetamque viſionem, & ne fortè illuſio
eſſet, vel quid prætenderit viſio ignorantes. De cauſis
quippe huiuſcemodi timoris dictum eſt plenius in expoſitione
primi cap. art. ij. Vnde & in Iudicũ lib. Mane viſo ange- Iudic. 13.
lo, dixit coniugi ſuæ, Morte moriemur, quia vidimus dominum.
Et dixit ei angelus, qui ſua viſione territos conſolari
ſolet & confortare, vt dictũ eſt. *Nolite timere* i. immoderato
ac deiiciente timore, qui vſum impedit rationis, eſtque C
paſſio inordinata quæ per rationem & fiduciã ſeu fortitudinem
eſt frenanda ac moderanda. Cur autem timere non
debeant, ſed gaudere, adiecit. *Ecce enim euangelizo* id eſt, bonum
denuncio *Vobis gaudium magnum*, id eſt, cauſam, atq;
materiam ſpiritualis boni ac præcipui gaudij, ſeu multum
eſſe gaudendum. *Quod erit omni populo*, id eſt tam Iudæis
quàm gentilibus inerit gaudium iſtud, cunctis videlicet fidelibus
& electis, vt ſit diſtributio, accommoda pro generibus
ſingulorum, quia de omni genere ſeu natione hominũ
aliqui inde gauiſi ſunt, iuxta quem ſenſum loquitur Chri- Iohan. 12.
ſtus apud Iohannem, Omnia traham ad meipſum. *Quia natus
eſt vobis* id eſt, ad veſtram ſalutem *Hodie* id eſt, die

D hoc naturali, ſcilicet, in hac nocte, quę eſt pars naturalis diei qui dicitur viginti quatuor horas habere: ſicque hebdomada dicitur ſpatium ſeptem dierum *Saluator*, vtpote vnigenitus filius dei, qui ſecundum naturam ſuam diuinam eſt Saluator per authoritatem & efficientiam principalem tanquã creator & dator ſalutis & gratiæ prima ac omnipotẽte, qui
Eſa.45. in Eſaia teſtatur, Deus iuſtus & ſaluans non eſt præter me.
Oſee.13. atque per Oſeam ait, Ego domin⁹ deus tuus, & ſaluator nõ eſt præter me. ¶ Porrò ſecundum humanitatem aſſumptam eſt ipſe Saluator per efficentiam inſtrumentalem, & velut meritoria cauſa gratiæ ac ſalutis, ſicq; in actis ait de Chriſto
Acto.11. Apoſtolus, Acquiſiuit eccleſiã ſanguine ſuo, de quo in Eſaia
Eſaiæ.35. E prædictum eſt, Ecce deus veſter, ipſe veniet & ſaluabit vos. Sua enim paſſione noſtra abſterſit peccata, & gratiam & ſalutem nobis promeruit, quod etiam ſuæ ſanctiſſimæ conuer
Leuit.8. ſationis meritis fecit. *Qui eſt Chriſtus*, Chriſtus Græcè, La
Iudic9. tinè dicitur vnctus. Chriſtus autem vnctus eſt nõ corpora-
1.Reg.10. li oleo, aut humana vnctione, ſicut olim in lege in eius figu-
2.Reg.2. ram vngebantur reges atque pontifices, cũ ipſe ſit ſummus
2.Par.23. rex ac pontifex, finis & conſummator legis, ſecũdum Apo-
Hebr.4. ſtolũ, ſed vnctus eſt ſecundũ humanitatẽ diuina, & ſpirituali vnctione, hoc eſt, plenitudine gratiæ, omniq́ue gratiarum
Pſal.44. chariſmate, virtute, dono, ac ſanctitate, imò & lumine glorię
Eſa.61. ac beatifica fruitione à principio incarnationis inſtante: iuxta illud pſal. Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortib⁹ tuis, quæ vnctio facta eſt à tota ſuperbenedicta trinita-
F te, cuius indiuiſa eſt actio ad extra. Hinc per Eſaiam loquitur Chriſtus ſecundum naturam aſſumptam, Spiritus domini ſuper me, eò quòd vnxerit me. Denique Chriſt⁹ prout in nouo teſtamẽto communiter vtimur, nomine iſto, ſignificat ſeu ſupponit increatam perſonam in duplici natura, videlicet diuina & humana ſubſiſtentem, hoc eſt, vnigenitum dei incarnatum *Dominus*. Chriſtus ſecundum vtranque naturam dicitur dominus, ſed diuerſimode, quia vt deus, eſt dominus per independentem authoritatem, primamq; poteſtatem, & vniuerſalem præſidentiam prorſus perfectam, ſed ſecundum naturam humanam eſt dominus etiam omnium creaturarum per poteſtatem & gratiam temporaliter datã, creatam, inſtrumentalem, atque finitam ſeu limitatam, ſecũ-
Mat.28. dum quod in Matthæo ait, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo

cælo & in terra, de quo in Actis Petrus inquit, Hic eſt omnium dominus, *In ciuitate Dauid*, ſcilicet Bethleem. Ecce quomodo (iuxta Apoſtolum) infirma & contemptibilia ſeu abiecta ſtultáq; mūdi elegit deus, vt confundat magnos, fortes & ſapientes in oculis ſuis. Siquidem non pontificibus & ſacerdotibus templi in mollibus ſtratis iacentibus, non ſcribis de legis ſcientia tumidis, non phariſæis de ſanctitate præſumentibus, non nobilibus, diuitibusq; ſuperbis, ſed paſtoribus, idiotis, egenis, humilibus, angelus deinde angelicus apparet exercitus illis Angelus. Chriſtum denunciat, quod angelicus exercitus iubilando confirmat: per quod etiam figurabatur ꝙ nō ocioſis, ſed ſtudioſis, veriſq; dominici gregis cuſtodibus ſeu dignis & virtuoſis paſtoribus, præcipuè his qui nocturnis temporibus laudibus vacant diuinis, ſupernæ illuminationes, angelicæ viſitationes, cœleſtes cōſolationes præſtantur. Nam & per hoc quòd paſtores illi taliter vigilabant ſuper pecora ſua, inſinuatur, quòd paſtores ouiū Chriſti, vtpote Chriſtianorum, iugi ſolicitudine atque cuſtodia debent intendere ſibi commiſsis, easq; paſcere oratione, doctrina, exemplo, vt illud Eſaiæ dicere poſsint, Super ſpeculā domini ego ſum, ſtans iugiter per diem, & ſuper cuſtodiam meam ego ſtans totis noctibus. Oportet nanque paſtores ſic intendere aliis, vt ſeipſos cuſtodire ab omni peccato nō negligant. Propterea in actis loquitur eis Apoſtolus, Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo poſuit vos ſpiritus ſanctus paſtores. Præterea contemplandum, quòd ſicut in Chriſto eſt natura ſumma, puta diuinitas, & infima ordine intellectualium creaturarum, hoc eſt, humanitas, ſic in omnibus quæ de Chriſto leguntur, eſt quædam venuſtiſsima, decentiſsimáque permixtio, ſublimium decliuium, cœleſtium & terreſtrium, diuinorum & humanorū, altiſsimorum & infimorum: nempe quod à puella concipitur, in ſtabulo naſcitur, pannis inuoluitur, in præſepio ponitur, circunciditur, & in Aegyptum fugatur, & cætera quę in Euāgelio ſcripta ſunt patitur. Nónne hæc omnia ad paruitatem, inferioritatemque pertinent? Verùm quòd ab angelo nunciatur, à virgine generatur, ab angelico exercitu commendatur, & cætera quæ in Euangelio ſcripta ſunt, ſupernaturalia operatur, excellentiæ eſt diuinæ. Præterea aliqui ſic legunt, Natus eſt nobis, non vobis: vt angelus fateatur Chriſtum natum non ſolum ob homi-

A
Acto. 11.
1. Cor. 1.
B
Eſa. 21.
Acto. 20.
C
Matt. 2.

D num ſaluationem, ſed ob angelicæ quoq; reparationem ruinæ. *Et hoc vobis ſignum*, iuxta Apoſtolum, Iudæi ſigna quærunt, idcirco paſtoribus tanquam Iudæis dat angelus ſignū, non vtique propter illorum incredulitatem, ſed potius propter illorum, & omnium ſaluberrimam inſtructionem. Nam

1. Cor. 1. ſubditur, *Inuenietis infantem pannis inuolutū, & poſitum in præſepio*, Tanquam dicat, Quanuis Chriſtus natus ſit omnium rex & princeps altiſsimus, attamen quod admirabiliſsimum eſt, in maxima paupertate & humilitate naſci & conuerſari

Hiere. 14. elegit, non in opulentia, temporaliq; regno vt preſtolaban-

Zacha. 9. tur Iudæi, ſicut vſque in præſens expectant regem Meſsiam in primo ſuo aduentu tēporaliter regnaturū, & totum mundum ſibi ac populo Iudæorum potentiſsimè ſubiecturum, ſe-

E cundum exteriorem atque terrenam dominationem, cum tamen ſancti prophetæ primum Chriſti aduentum in paupertate & humilitate futurū deſcripſerint, vt iudicaretur & pateretur, hominesque ſua paſsione ſaluaret. Hoc igitur ſigno angelus docuit, quòd Chriſtus aduenit, vt omnium terrenorum verbo & opere edoceret cōtemptum, & ad diuinorum

Pſal. 61. amorem corda fidelium prorſus transferret, hoc quoque ſigno angelus ipſos paſtores egenos, omnesque pauperes vehementiſsimè conſolabatur. Itaque iuxta Bernardum. Panni Chriſti poſiti ſunt in ſignum, ſed in ſignū cui quotidie à multis cōtradicitur. Qui enim pretioſitate, ſuperfluitate, ſeu multitudine & cultura atque mollitie veſtium gloriantur, con-

F tradicunt huic ſigno. Itaq; ſcripta ſunt hæc ad eruditionem noſtrā, vt Chriſti paupertatem, humilitatemq; cognoſcentes, cum in paupertate & humilitate ſectemur, ſaltem ſic, vt diuitiæ ſi affluant, cor non opponamus. *Et ſubito*, id eſt, præfato angelo cum paſtoribus adhuc loquente ſecundum Origenem, vel repente poſt hoc. *Facta*, id eſt, exhibita *Eſt*, & in aëre apparuit *Cum angelo* paſtores docente, quem aliqui putant Gabrielem fuiſſe, & cæteris tunc apparentibus principaliorem, ideo tantum myſterium nunciantem, *Multitudo cæleſtis exercitus*, id eſt, copioſum agmen angelicorum ſpirituū, qui milites ſummi regis conſiſtunt, quoniam contra eius aduerſarios, puta aëreas poteſtates, victorialiter dimicāt, eoſq; vincunt & arcent, ad omne æternæ maieſtatis proſequendum imperiū promptiſsimè, repente feruntur. Inſuper Chriſto duci qui ad ſuperandas aëreas poteſtates aduenit humi-

liter

liter ſeruiebant. Itaque à veritatis certificationem, & ad na- A
ti pueri dignitatem inſinuandã, tam multi, imò ſecũdum O-
rigenem tam inumerabiles angeli apparuerunt, *Laudantium deum* ardentiſsima, deuotiſsima atque lætiſsima mente, *Et dicentium* conſona voce ac ſuauiſsima melodia per ora corpo-
rum aſſumptorum, *Gloria*, id eſt, ſumma excellentia, ſeu clara
cum laude notitia ſeu beatitudo atque letitia: proprie autem
gloria, hoc eſt, clarificatio diuinæ maieſtatis in cordibus in-
tellectualium creaturarum cum debita laude fit *In altiſsimis deo*, id eſt, deo qui in cœlis eſt, præſertim in cœlo empyreo,
eſſe & habitare aſſeritur, inquantum ibi euidentius ac ma-
gnificentius operatur, clariusq́, cõſpicitur, quamuis ſecundũ
ſe ſit penitus ſuperſimpliciſsimus, incircunſcriptus, immen-
ſus, nullam ad locum habitudinem habens. Vel, gloria, id eſt, B
præfata clarificatio diuinæ dignitatis ſit in altiſsimis, id eſt, Pſal. 113.
mentibus beatorum deo, vt ipſi in omnibus honorem & glo
riam deo exhibeant: vnde ſecundum hoc, verbum iſtud eſt
verbum cõgratulationis magis quàm exhortationis, quem-
admodum illud, Laudate deum omnes angeli eius: iuxta il- 1. Tim. 1.
lud Apoſtoli, Soli deo honor & gloria. In hoc ergo confor- Pſal. 148.
memus nos angelis ſanctis ac deo, vt ſoli deo gloriam aſcri- Eſa. 48.
bamus, itemque ab omnibus tribui cupiamus. Nam ipſemet Pſal. 113.
ait per Eſaiam, Gloriam meam alteri non dabo, & ſic cum
Pſalmographo digna cantabimus, Non nobis domine non
nobis, ſed nomini tuo da gloriã. Sed nónne & nos gloriã de-
ſiderare poſſumus & debemus, præſertim cum propter fœ-
licitatem ſeu gloriam ſempiternam omnia finaliter ſint a- C
genda. Et reſpondendum, quód gloriam optare debemus in
deo ſecundum deum & propter deum. In deo, vt in obiecto,
datore & cauſa: ſecundum deum, hoc eſt, ſecundum volunta
tem ipſius, non ſecundũ ꝓpriam cupiditatem, videlicet ordi
natè, vt competit menti creatæ, propter deũ, id eſt, finaliter
ad laudem & honorationem eius, ad quem & cuius honorifi
centia noſipſos, & quicquid in nobis aut noſtrum eſt referre
debemus. Ideo dicit Apoſtolus, Qui gloriatur, in domino 1. Cor. 1.
glorietur. Et Pſalmiſta, In domino laudabitur anima mea. 2. Cor. 10.
Sed vani, vitioſi & friuoli homines, in ſe, & propter ſe vo- Pſal. 33.
lunt laudari, gloriamque ſortiri, furtum domino facientes,
quia quod eius eſt, ſibi vſurpát, *Et in terra* (ſit) *pax* vera & ſpi-
ritualis, quæ eſt tranquillitas mentis in bono honeſto, præ-

D ſertim in deo fonte totius boni honeſti ſeu virtuoſi, de qua circa expoſitionem primi capituli plenius dictum eſt *Hominibus bonæ voluntatis*. ¶ Loquendo de voluntate non optatiua tantũ, quæ eſt velleitas imperfecta, de qua Salomõ loquitur, Vult & nõ vult piger: ſed de voluntate impetratiua & ef-
Prou.13. ficaci, quæ dum opportunitas adeſt ſeu exigit, procedit in opus. Talem autem voluntatem bonam habẽtes ſunt boni, & in ſtatu ſalutis ſeu in charitate & gratia, quoniã talis voluntas ſeu volitio, reputatur à deo pro opere. Sumitur equidem nunc voluntas pro actu interiori voluntatis, quę eſt volitio, non pro potentia tantum, vel pro potentia tali actu formata. Denique à volũtate potiſsimum dicitur homo bonus vel malus, quoniam prima radix merendi ac demerendi conſiſtit
E in voluntate, ſecundum quòd libertas primo directè ac propriè competit voluntati. Peccatum autem in tantum eſt voluntarium, quod ſi non eſſet voluntarium, non eſſet peccatũ, ſecundum Auguſt. Et ſimiliter dicendum eſt de actu virtutis. Hinc bonum & malum dicuntur eſſe in voluntate, verum & falſum in intellectu. Hinc congruè pax annunciatur hominibus bonæ voluntatis. Inſuper pax iſta nõ cõpetit malis: iuxta
Eſaiæ. 48. illud in Eſaia, Non eſt pax impiis, dicit dominus. Poteſt quoque hic pax accipi pro reconciliatione generis humani facta cum deo per Chriſtum, quàm angeli tunc inſtare dicebant. Vnde ad Romanos inquit Apoſtolus, Reconciliati ſumus deo per mortem filij eius.
Rom.5. Patet autẽ ex verbis his, quia de ſpirituali pace intelligenda ſunt, quæ prophetæ denunciauerunt de futura pace in Chriſti aduentu, quæ eſt pax bonæ voluntatis. Per bonitatem etenim voluntatis dicitur homo
F ſimpliciter bonus potius quàm per aliarum animæ virium bonitatem. Volũtatis nanq; eſt alias potentias ad actus ſuos mouere, ideoque bonitas & malitia eius in illas redundant, quemadmodum virtus ſeu influentia cauſæ mouentis in ea quæ ab ipſa mouentur. Porrò pax temporalis, quæ fuit in mundo in Chriſti aduentu figura extitit, huius principaliter intentæ, ſpiritualiſque pacis, de qua ad Coloſſ. ait apoſtolus.
Coloſ.4. Pax Chriſti exultet ſemper in cordibus veſtris: de qua etiam per Michæam prædictum eſt, Pax erit in terra noſtra dum
Mich.5. venerit, & quando calcauerit in domibus noſtris: atque in Pſalmo, Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis.
Pſal.21. Hæc eſt pax interna, Iuſtorum verè Chriſtianorum, quæ eis

per

per exteriores inquietudines ſeu tribulationes auferri nō valet, dicente in Prouerbiis Salomone, Iuſtus quaſi leo confidens, abſque terrore erit. Et rurſus, Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Hinc de primitiua eccleſia eius per Eſaiam prædixit, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ & in requie opulenta. Hæc eſt vera ac ſancta ſecuritas, qua perfecti pro deo omnia aduerſantia pati parati, non timēt eos qui corpus occidūt Propter quod per Hieremiā ſcriptū eſt, In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit confidenter. Vnde in Actis Apoſtolorum, Paulus & alii quidam fiducialiter egiſſe legūtur Et iterum, Diſcipuli replebantur gaudio & ſpiritu ſancto. Itaq; ſi deo placere appetimus, verā cum omnibus quantum poſſibile eſt pacem & concordiam habemus, præſertimque mētem in deo quietam, fixam & imperturbatam ſeruemus, quod fieri poterit ſi verè mites, patientes, humileſq; fuerimus & cūctis terrenis contemptis, deum feruenter amemus.

A Prou. 28. Prou. 12. Eſaiæ 32. Mat. 10. Hier. 23. Acto. 14. Acto. 15. Rom. 12. B

¶ Poſtremò inquiritur, à quo reſiduum huius angelici cantici editum ſit? Ad quod Albertus & aliqui alii dicunt, quòd à Symmacho papa: alii credibilius aſſerūt, ꝙ ab Hylario ſancto Epiſcopo. Legitur nempe in geſtis Romanorum pontificum, quòd Teleſphorus papa inſtituit, vt ſolis Epiſcopis liceret canticū iſtud incipere. Poſtea verò Symmachus papa inſtituit vt etiā ceteri ſacerdotes poſſent iſtud incipere in feſtis diebus: quia de ſacerdote ſcriptū eſt apud Malachiā, Angelus domini exercituū eſt. *Et factum eſt vt diſceſſerunt ab eis angeli in cœlum*, id eſt, cum abſtraxiſſent ſe aſpectibus paſtorū, & rediiſſent in cælum, quo ſolent reuerti, miniſterio, pro pter quod miſſi ſunt, conſūmmato, quemadmodū Tobiæ Raphaël ait, Tempus eſt vt reuertar ad deum qui me miſit, *Paſtores loquebātur ad inuicē*. Quāuis enim primo territi ac ſtupore repleti fuiſſent, tamen ex cōſolatione angelica ac dulciſſima perceptione rei tam gaudioſæ confortati fuerunt, & læti, alacreſq; effecti, dixerunt. *Tranſeamus in Bethleem*, quæ (vt dicunt) per miliare diſtabat à loco, quo iſta viderunt paſtores, *Et videamus* corporaliter, quod nunc oculis fidei cernimus, *Hoc verbum quod factum eſt*, id eſt, rem verbis ad nos dictis ſignificatam, ſcilicet puerum natum, qui eſt Chriſtus dominus rex Meſſias. Verbum quippe in ſcripturis interdum pro verbo mentali, interdum pro verbo vocali ſeu ſcripto,

Malac. 2. C Tob. 12.

D ad pacem per veram diſcretionẽ qua quis ordinate ſe habet,
Rom.8. vnde nec perturbatur,ideo ad Romanos ait Apoſtolus,Pru-
Mat. 5. dentia,ſpiritus,vita,& pax.Hanc itaque pacem amemus,hãc exquiramus,& conſeruemus,cum dicat Saluator,Beati pacifici,quoniam filii dei vocabuntur ¶ Poſtremò,canticũ iſtud ſententioſum ac dulce deuotiſſime cõcinamus,grata & affectuoſa mẽte,ineffabilia dei beneficia, præſertim verbi æterni incarnationem intime recolẽtes, & grates deo innumerabiles præcordialiſsime referentes. *Puer autem* puta Iohannes *Creſcebat* mente & corpore, ſed multo plus mẽte proficiendo ineffabiliter omni chariſmate gratiarum ab eo tempore quo ratione vti cõtinue cœpit. *Et confortabatur ſpiritu,* hoc eſt,à ſpiritu ſancto ſeu donis,& gratia eius,vel ſpiritu,id
E eſt,in anima ſua,ſeu ſpiritu rationali,ſicut ait Apoſto.Opti-
Hebr.13. mum eſt gratia ſtabiliri cor, *Et erat in deſertis,* hoc eſt, eremi & ſolitudinis locis , vt ibi deo per contemplationem & feruidam dilectionem liberius,frequẽtiuſque vacaret, quotidiana peccata, quæ ex humana cohabitatione ſæpe cõtingunt magis vitaret,ſolis ſupernis intenderet, vitam rigoroſiorem,exẽplarioremque duceret,atque per hoc magis idoneus fieret Chriſti teſtis , ac pœnitentiæ exhortator. Hinc aſſerit Beda,Prædicator pœnitentiæ futurus vt liberius auditores ſuos à mundi illecebris aueitat, primæuam in deſertis peragit vitam Et Origenes, Erat(inquit)in deſertis vbi purior aër eſt,cælum apertius ac familiarior deus,vt quia nondum baptiſmi & prædicationis tempus aduenit,vacaret ora-
F tionibus,& cum angelis cõuerſaretur, appellatetque dominum,& illũ audiret dicentem,Ecce adſum Deniq; in hymno cantatur,Antra deſerti teneris ſub annis,Ciuium turmas fugiens petiſti,&c. *Vſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael,* hoc eſt, quouſque deo iubente venit, & manifeſtauit ſe populo Iſraëlitico prædicans , & baptizans circa Iordanem. Quo autem tempore facta ſit illa oſtẽſio,infra capitulo tertio dicitur.Anno quintodecimo imperii Tyberii Cæſaris. Itaque
Lucæ.3. cœpit Iohannes facere & docere,ſicut & Chriſtus tanquam
Actio.1. verus eius præcurſor,præco,ſeruus,amicus,diſcipulus.

¶ Cap 2. *Factum eſt autem in diebus illis, exiit edictum à Cæſare Auguſto.*

ARTICVLVS.VI.

Deſcri-

Eſcripta præcurſoris natiuitate ac circunciſio A
ne,nunc Chriſti natiuitas, & circũciſio deſcri-
D buntur. *Factum eſt autem in diebus illis*,hoc eſt,
tempore quo creſcebat,& confortabatur Io-
hãnes,vel circiter, *Exiit edictum à Cæſare Augusto*,hoc eſt, Octauius Imperator præcepit, Qui Octauius
fuit ſucceſſor Iulii primi Imperatoris, qui inuaſit imperium,
illud præliis adipiſcendo, quum fugaſſet Pompeium. Iulius
autem dictus eſt Cæſar,vel quia mortua matre, per materni
vteri exciſionem extractus eſt ſecundum Iſidorum, vel quia
Cæſareæ natus eſt, aut quia victorioſus fuit hoſtium cæſor.
Filia autem Iulii fuit vxor Octauiani,qui à prædeceſſore ſuo
retinuit nomẽ hoc Cæſar,& inſuper cognominatus fuit Au-
guſtus,quia rempublicam,& Imperium Romanum,omnes- B
que opes maximè auxit Romæ. *Vt deſcriberetur vniuerſus orbis*, hoc eſt, nomina regionum, & vrbium, villarum, vico-
rum,& habitatorum omnium horum redigerẽtur in ſcriptis,
& deferrentur ad Romam, ibique inſinuarentur. Voluit e-
nim hic Imperator ſcire magnitudinẽ ſuæ potentiæ ex quan-
titate ſubditorum ſuorum,videlicet, quot prouinciis, vrbi-
bus,vicis & villis,imò & quot hominib⁹ dominaretur, vt e-
tiam ſciret magnitudinẽ & valorem tributi quod ſibi in ſin-
gulis ſuæ ditionis prouinciis ſoluebatur,& qualiter prouin-
cias melius conſeruaret in pace,prouidendo ſingulis de præ-
ſidibus,iudicibus ſeu dominatoribus. Interea ſecũdum Am-
broſium & gloſam, Octauius non imperabat vniuerſo orbi,
imò nec Gothis,neq; Armeniis ſecundum Ambroſium , nec C
videtur poſſibile,quod ad omnes mundi prouincias potuerit
poteſtatem ſuam extẽdere aut venire,idcirco quod totus or-
bis dicitur ad eius iuſſionem deſcriptus,hyperbolica locutio
eſt,qua aliquid dicitur per exceſſum,ad inſinuandum magni-
tudinem rei , quemadmodum apud Iohannem Phariſæi di-
cunt,de Chriſto,& populo eum in die Palmarum ſequente,
Ecce totus mundus abiit poſt eum. Ad innuẽdum ergo quòd Iohan. 12.
Auguſtus latiſſime imperauit,dicitur toti orbi dominatus,il-
lumque deſcribi iuſſiſſe.Reuera nanque latiſſime imperauit,
nec aliqua ei regio quiuit reſiſtere , ſed victorioſiſſimus ac
fortunatiſſimus fuit,propter quod in ſenatu poſtea , ſcilicet
tempore Traiani imperatoris fuit clamatum.Nullus felicior
Octauio,nullus melior Traiano.

¶ Deni-

D ❡Denique L V I I. annis &, medio Octauius legitur imperaſſe, & duodecimo ſui imperii anno, edictum iſtud conſtituiſſe, ita quòd ſub eius imperio inaudita pax fuit in ſeculo omnibus vni homini ſubditis, ad præfigurãdum quod Chriſtus tunc veniens veram pectoris, æternitatis pacem omnibus in ſe credẽtibus eſſet daturus, eosq; in patria æternę fœlicitatis collocaturus. Vnde tunc literaliter fuit impletum,
Eſaiæ. 2. quod in primo Chriſti aduentu eſſe implendum prædictum
Mich. 4. fuit per Eſaiam atque Michæam, Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, *Hæc deſcriptio prima facta eſt à præſide Syriæ Cyrino* ante hanc generalem mundi deſcriptionem præceſſerant particulares certarum regionum deſcriptiones, ſi-
E cut in lib. Regum dicitur, Dauid iuſsiſſe Ioab vt populum re-
2. Re. 24. gni ſui numeraret atque in ſcriptis redigeret: ſed iſta quam Octauius fieri iuſsit, fuit prima loquendo de generali orbis deſcriptione. Itaque hæc deſcriptio prima, ſcilicet vniuerſalis (quam alia ſimilis non præceſsit) facta eſt à præſide Syriæ: vel hæc deſcriptio ab Auguſto pręcepta, facta eſt prima, hoc eſt, primo executioni mandata eſt, ſeu fieri cœpit à pręſide Syriæ nomine Cyrino, quem Cyrinum Auguſtus præfecit Syriæ & Iudææ ſecundum Græcum expoſitorem: ſed Cyrinus in Syria orſus eſt exequi Imperatoris edictum, eò quòd Syria (vt dicitur) ſit vmbilicus, ſeu medium terræ habitabilis, in cuius medio dicunt fuiſſe Iudæam. *Et ibant omnes* videlicet principales de qualibet domo, vel etiam cæte-
F ri qui ire valebant, *Vt profiterentur*, hoc eſt, verbo & facto proteſtarẽtur ſubiectos ſe Romano Imperio, *Singuli in ciuitatem ſuam*, hoc eſt, in vrbe de qua nati fuerunt, vel ad quam amplius pertinebãt. *Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth*, in qua Chriſtus fuit conceptus, & ibidem virgo beatiſsima cũ Ioſeph ſuo miniſtro, ſponſo & viro tũc habitauit. Fertur quoque Ioſeph aſcendiſſe, quoniam ciuitas illa inferior fuit loco quem adiit, de qua ſubditur, *In Iudæam ciuitatem*, hoc eſt, in vrbem ad tribum Iudæ ſpectantem: vt
Iohan 3. Iudæa adiectiue ſumatur, quemadmodum in Iohanne quo
1. Reg. 16. dicitur, In Iudæã terram, ciuitatem inquam *Dauid*, id eſt,
1. Reg. 17. de qua extitit oriundus. Ibi enim pater ſuus moratus eſt, &
Mat. 1. ipſe cum illo, vt in lib. Regum habetur. Sion quoque dicitur
Lucæ. 3. ciuitas Dauid, quoniam ibi ſpecialem ſibi conſtituit manſio-

nem

nem,puta palatium,& quia Hieruſalem fuit metropolis re- A
gni Dauid.Sion quandoque pro Hieruſalem quādoque pro
illa parte Hieruſalem vbi palatium fuit ac templum,accipi-
tur. *Eo quod eſſet de domo & pro* id eſt, *Familia dauid*, vt
patet in Matthæo,& infra capitulo tertio, vel per domum
intelligitur genus ſeu cognatio in communi, per familiam
pars cognationis Multæ nanque familiæ de eodem patre
prodibant,quando multos filios habuit,circa quòd ait Græ
cus.Per hoc quod Euangeliſta oſtendit Ioſeph fuiſſe de co-
gnatione Dauid,contentus fuit ipſam quoque virginem de Deut 14.
eadē fuiſſe cognatione promulgare,cum diuina lex præci- Lucæ.1.
peret coniugales copulas ex eadem progenie contrahi, *Vt
profiteretur cum Maria deſponſata ſibi*,Antequam illa concipe
ret Chriſtum.Miſſus eſt enim Gabriel angelus ad virginem B
deſponſatam viro,cui nomen Ioſeph, vt dictum eſt, *Vxore* Mat.1.
prægnante, hoc eſt, partui iam propinqua, veraciter enim
vxor ipſius fuit,quanuis eam nunquam cognouerit. Vnde
apud Matthæum angelus ait ad eum, ante Chriſti natiuita-
tem ex virgine,Noli timere accipere Mariā coniugem tuā:
ſiquidem verum inter eos matrimonium fuit,quāuis non ſit
carnali copula conſummatum.

Porrò,profeſſio illa fiebat verbo & facto, quia dicebant ſe
Imperatori ſubiectos, atque in ſignum veritatis ponebant
denarium imperatoris imagine inſignitum ſuper proprium
caput,quem ſtatim porrigebant Imperatoris miniſtro, qui
nomina profitentium mox deſcripſit. Eſtque dubium apud
quoſdā an ſolus vir profitebatur.Quod ſi dicatur: tūc quod C
ait Euangeliſta, cum Maria refertur ad verbum aſcendit,
non ad verbum profitebatur. *Factum eſt autem cum eſſent ibi*,
puta in Bethlehem, *Impleti ſunt dies vt pareret*, virgo bene-
dicta nouē menſibus iam elapſis,quæ reuelante ſpiritu ſan- Mich.5.
cto nouerat ſe in Bethlehem pariturum,vt illud Michææ im
pleretur,quo dominus ait,Et tu Bethlehē Effrata,ex te mi-
hi egredietur qui ſit dominator in Iſrael, & magnificabitur Pſal.7.
in medio vniuerſæ terræ,de quo fertur in Pſalmo, Et domi- Danie.7.
nabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad termi-
nos orbis terrarum.Et Daniel ait,Omnes populi, tribus,&
linguæ ſeruient ei, *Et peperit filium ſuum primogenitum*, ſci-
licet Ieſum Chriſtum qui dicitur primogenitus per excluſio
nem prioris,non per reſpectum ſequentis ſeu poſterioris,vt
dicatur

D dicatur primogenitus ante quem alius non eſt natus, etiā ſi nullus poſt eum naſcatur. Sic enim primogenitus in lege accipitur, dum omne primogenitum deo offerri iubetur. Certum eſt enim, quòd multi tunc vnigeniti erāt in populo Iudæorum, qui tamen deo offerebantur propter illud præceptum. ¶ Denique quoniam Chriſtus naſci dignatus eſt ex virgine, vt per ſpiritualem regenerationem fratres multos

Coloſſ. 1. acquireret. Hinc vt ſic, aptius dictus eſt primogenitus quam

Num. 3. vnigenitus. Hinc Beda affirmat, Vnigenitus eſt in ſubſtantia deitatis, primogenitus in ſubſtantia humanitatis, primogenitus in gratia, vnigenitus in natura. Excellentiſſimam nanque gratiam ſecundum aſſumptam humanitatē accepit, ita quòd de plenitudine eius accepimus omnes, vt Iohannes

E habet. Iterum Chriſtus dicitur primogenitus, quoniam dignior

Iohan. 1. vniuerſis. Vnde in Apocalipſi vocatur primogenitus

Apoc. 1. mortuorū, & ad Coloſſenſes de eo ſcribit Apoſtolus, Qui

Colo. 1. eſt principiū primogenitus ex mortuis. Rurſus vocatur pri-

Ibidem. mogenitus omnis creaturæ, quia ſecundum diuinam ſuam naturam natus eſt ante omnia ſecula ab æterno, ſecundum humanitatem quoque prælatus eſt, omni creato, non ſolum per hypoſtaticam ſuæ humanitatis vnionem cum verbo, ſed & per excellentiſsimam gratiæ & gloriæ plinitudinem, quā à principio incarnationis inſtanti ſuſcepit. Itaque peperit filium ſuum, deique patris vnicum natum, quem ſicut ſine carnali delectatione ingenti ſpirituali lætitia in alta exiſtens

F contemplatione concepit, ita ſine corporali dolore, cum interno dulcore in ſublimi exiſtens contemplatione quaſi in ictu oculi peperit, natumque protinus vt deum verū atque altiſſimum humillimè fortis ac iucundiſſima adorauit, *Et pānis eum inuoluit* propriis manibus, nec vtens nec indigens auxilio obſtetricum, dicente Hieronymo. Nulla ibi obſtetrix, nulla muliercularum ſedulitas interceſſit, ipſa pannis inuoluit infantem, ipſa mater & obſtetrix fuit. Itaq; ſi alicubi huius oppoſitum inueniatur, tanquam mendacium reſpuatur. Communiter autem aſſeritur, quòd pannis, id eſt, vilibus atque veteribus panniculis eum inuoluit. Veruntamen in reuelationibus beatiſſimæ Brigidæ virgo Maria inducitur loqui ad Brigidam quod ſciuit ſe parituram in Bethlehem, vt impleretur ſcriptura, idcirco de mundiſſimis &

Mich. 5. decētiſſimis lineis panniculis ſibi prouidit, quibus & filium

ſuum

ſuum mox reuerenter inuoluit nempe (vt legitur) ibi credibiliter vtique ſacratiſſima virgo mox paritura genua deuotiſſimè flexit, & mente ad deum erecta, velut in momento puerum eſt enixa, viditque eum ante ſe in terra iacētem, & paulopoſt præ frigore palpitantem, cui illa tenerrimè condolens ſuſceptum & amplexatum, deoſculabatur, ſtringens eum ad pectus ſuum & calefaciens ipſum. Deinde candidiſſimis inuoluit panniculis agens quod ſubditur, Et *reclinauit in præſepio*, iuxta ſe poſito quod vel Ioſeph faber lignarius *ibi tunc* fecit propter bouem & aſinū quos ſecum fertur duxiſſe, vehens virginem ſuper aſinum, & bouem pro neceſſariis in itinere vendere volens, quanuis aliqui putent animalia illa aut ſaltem bouem, aliunde fuiſſe adducta, vel præſepe iamdudum fuit ibi cōſtructum in loco, de quo ſubditur, *Quia non erat ei locus in diuerſorio*, hoc eſt alium aptiorem locum, quo puerum poneret ibi virgo ſancta non reperit. A B

¶ Porrò diuerſorium ſecundum Iſidorum dicitur: quia diuerſi ibi conueniunt, atque (vt aſſerit Beda) fuit domus ſeu ſpacium inter duos vicos ex vtroque latere habens murum, & ex vtraque parte portum, de ſuper quoq; ob aëris intēperiem coopertum, quo feſtis diebus ciues ad conferendum & ſolatiandum conuenerant, quo etiam vrbem ingredientes animalia ſua ad tempus locare ſolebant, ſicque à diuertēdo diuerſorium eſt vocatum, quoniā illic homines diuertebāt. Alij dicunt quòd fuit hoſpitalaria, ad quam ab extra venientes diuertebant ad hoſpitandum, præſertim egeni, vnde quia tunc Bethlehē hominibus plena, & ditiores hoſpitia occupauerant meliora, Ioſeph vt verecūdus, ſimplex & pauper, cū virgine diuertit ad locum præfatum, quod vtique non cauſaliter factū eſt, ſed deo pręordinante ac moderāte, propter mulipli cem rationem, videlicet ad commendandam paupertatem ac humilitatem, mundique contemptum edocendum, quia ad hæc inſtruenda verbo ac opere, ipſemet filius dei aduenit, item ad implendam ſcripturam, quoniam per Abacuc de Chriſto prædictum eſt ſecundum tranſlationem ſeptuaginta interpretum, In medio duorum animalium cognoſceris. Itaque dominus virtutum rex gloriæ deus maieſtatis immenſæ aſſumptus & redempturus naturam humanam in cunctis elegit, quæ ſecundum mūdū abiectiora ſunt C Abac. 3.

& cor-

filia Sion adte veni,& poteſtas prima regum Hieruſalem, A
hoc eſt, Chriſtus,virtus prima ſumma,omnipotens, quem ibibem angelus nunciauit paſtoribus,qui tres fuiſſe dicũtur & ibi poſtea fuit conſtructa eccleſia,vbi illorum monſtrantur(vt fertur)ſepulchra, ad quem etiam locũ Chriſtum poſtea veniſſe non irrationabiliter creditur. *Et ecce angelus domini ſtetit iuxta illos*. Aſſumpſit enim corporis humani effigiem,& viſibiliter eis apparuit, *Et claritas dei circũfulſit illos*, id eſt,lux quædam diuinitus miſſa,aërem prope paſtores ſic clarificauit,quod ipſi luce illa vndique operiebantur,ſecundum ꝙ paulò poſt interius ſpirituali luce perfuſi ſunt,ad co gnoſcẽdum veritatem de Chriſto,quemadmodum in Actis de Paulo habetur,Subito circunfulſit eũ lux de cœlo. Denique angelus fortè tanti fuit ſplẽdoris in corpore quod aſſum pſit,quòd ab ipſo tanta lux diffundebatur,vel præter claritatem ab ipſo diffuſam etiã lux deſuper deo agente diſpergebatur,per quã copioſam lucis diffuſionẽ figurabatur, quòd Chriſtus ſol ſapientiæ atque iuſtitiæ eſſet in mundo hoc natus.Vnde in veteri teſtamento non leguntur angeli cũ tanta claritate apparuiſſe, *Et timuerunt timore magno*, propter tam grãdem,inconſuetamque viſionem,& ne fortè illuſio eſſet,vel quid prætenderit viſio ignorantes.De cauſis quippe huiuſcemodi timoris dictum eſt plenius in expoſitione primi cap.art.ij.Vnde & in Iudicũ lib.Mane viſo angelo,dixit coniugi ſuæ,Morte moriemur, quia vidimus dominum. *Et dixit ei angelus*, qui ſua viſione territos conſolari ſolet & confortare,vt dictũ eſt. *Nolite timere* i. immoderato ac deiiciente timore,qui vſum impedit rationis,eſtque paſſio inordinata quæ per rationem & fiduciã ſeu fortitudinem eſt frenanda ac moderanda. Cur autem timere non debeant,ſed gaudere,adiecit.*Ecce enim euangelizo* id eſt,bonum denuncio *Vobis gaudium magnum*, id eſt,cauſam,atq; materiam ſpiritualis boni ac præcipui gaudij, ſeu multum eſſe gaudendum. *Quod erit omni populo*, id eſt tam Iudæis quàm gentilibus inerit gaudium iſtud, cunctis videlicet fidelibus & electis,vt ſit diſtributio,accommoda pro generibus ſingulorum, quia de omni genere ſeu natione hominũ qui inde gauiſi ſunt, iuxta quem ſenſum loquitur Chriſtus apud Iohannem,Omnia traham ad meipſum. *Quia natus eſt vobis* id eſt, ad veſtram ſalutem *Hodie* id eſt, die

Margin: Act.9. B Sapien.7. Iudic.13. C Iohan.12.

f hoc

D hoc naturali, ſcilicet, in hac nocte, quę eſt pars naturalis diei qui dicitur viginti quatuor horas habere: ſicque hebdomada dicitur ſpatium ſeptem dierum *Saluator*, vtpote vnigenitus filius dei, qui ſecundum naturam ſuam diuinam eſt Saluator per authoritatem & efficientiam principalem tanquã creator & dator ſalutis & gratiæ prima ac omnipotẽte, qui

Eſa.45. in Eſaia teſtatur, Deus iuſtus & ſaluans non eſt præter me.

Oſee.13. atque per Oſeam ait, Ego domin⁹ deus tuus, & ſaluator nõ eſt præter me. ¶ Porrò ſecundum humanitatem aſſumptam eſt ipſe Saluator per efficentiam inſtrumentalem, & velut meritoria cauſa gratiæ ac ſalutis, ſicq; in actis ait de Chriſto

Acto.11. Apoſtolus, Acquiſiuit eccleſiã ſanguine ſuo, de quo in Eſaia

Eſaiæ.35. prædictum eſt, Ecce deus veſter, ipſe veniet & ſaluabit vos.

E Sua enim paſſione noſtra abſterſit peccata, & gratiam & ſalutem nobis promeruit, quod etiam ſuæ ſanctiſſimæ conuer

Leuit.8. ſationis meritis fecit. *Qui eſt Chriſtus*, Chriſtus Græcè, La

Iudic.9. tinè dicitur vnctus. Chriſtus autem vnctus eſt nõ corpora-

1.Reg.10. li oleo, aut humana vnctione, ſicut olim in lege in eius figu-

2.Reg.2. ram vngebantur reges atque pontifices, cũ ipſe ſit ſummus

2.Par.23. rex ac pontifex, finis & conſummator legis, ſecũdum Apo-

Hebr.4. ſtolũ, ſed vnctus eſt ſecundũ humanitatẽ diuina, & ſpirituali vnctione, hoc eſt, plenitudine gratiæ, omniúque gratiarum

Pſal.44. chariſmate, virtute, dono, ac ſanctitate, imò & lumine glorię

Eſa.61. ac beatifica fruitione à principio incarnationis inſtanter iuxta illud pſal. Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortib⁹ tuis, quæ vnctio facta eſt à tota ſuperbenedicta trinita-

F te, cuius indiuiſa eſt actio ad extra. Hinc per Eſaiam loquitur Chriſtus ſecundum naturam aſſumptam, Spiritus domini ſuper me, eò quòd vnxerit me. Denique Chriſt⁹ prout in nouo teſtamẽto communiter vtimur, nomine iſto, ſignificat ſeu ſupponit increatam perſonam in duplici natura, videlicet diuina & humana ſubſiſtentem, hoc eſt, vnigenitum dei incarnatum *Dominus*. Chriſtus ſecundum vtranque naturam dicitur dominus, ſed diuerſimode, quia vt deus, eſt dominus per independentem authoritatem, primamq; poteſtatem, & vniuerſalem præſidentiam prorſus perfectam, ſed ſecundum naturam humanam eſt dominus etiam omnium creaturarum per poteſtatem & gratiam temporaliter datã, creatam, inſtrumentalem, atque finitam ſeu limitatam, ſecũ-

Mat.28. dum quod in Matthæo ait, Data eſt mihi omnis poteſtas in

cœlo

cælo & in terra, de quo in Actis Petrus inquit, Hic eſt omnium dominus, *In ciuitate Dauid*, ſcilicet Bethleem. Ecce quomodo (iuxta Apoſtolum) infirma & contemptibilia ſeu abiecta ſtultáq; mũdi elegit deus, vt confundat magnos, fortes & ſapientes in oculis ſuis. Siquidem non pontificibus & ſacerdotibus templi in mollibus ſtratis iacentibus, non ſcribis de legis ſcientia tumidis, non phariſæis de ſanctitate preſumentibus, non nobilibus, diuitibusq; ſuperbis, ſed paſtoribus, idiotis, egenis, humilibus, angelus deinde angelicus apparet exercitus illis Angelus. Chriſtum denunciat, quod angelicus exercitus iubilando confirmat: per quod etiam figurabatur ꝙ nõ ocioſis, ſed ſtudioſis, veriſq; dominici gregis cuſtodibus ſeu dignis & virtuoſis paſtoribus, præcipuè his qui nocturnis temporibus laudibus vacant diurnis, ſupernæ illuminationes, angelicæ viſitationes, cœleſtes cõſolationes præſtantur. Nam & per hoc quòd paſtores illi taliter vigilabant ſuper pecora ſua, inſinuatur, quòd paſtores ouiũ Chriſti, vtpote Chriſtianorum, iugi ſolicitudine atque cuſtodia debent intendere ſibi commiſsis, eaſq; paſcere oratione, doctrina, exemplo, vt illud Eſaiæ dicere poſsint, Super ſpeculá domini ego ſum, ſtans iugiter per diem, & ſuper cuſtodiam meam ego ſtans totis noctibus. Oportet nanque paſtores ſic intendere aliis, vt ſeipſos cuſtodire ab omni peccato nõ negligant. Propterea in actis loquitur eis Apoſtolus, Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo poſuit vos ſpiritus ſanctus paſtores. Præterea contemplandum, quòd ſicut in Chriſto eſt natura ſumma, puta diuinitas, & infima ordine intellectualium creaturarum, hoc eſt, humanitas, ſic in omnibus quæ de Chriſto leguntur, eſt quædam venuſtiſsima, decentiſsimáque permixtio, ſublimium decliuium, cœleſtium & terreſtrium, diuinorum & humanorũ, altiſsimorum & infimorum: nempe quod à puella concipitur, in ſtabulo naſcitur, pannis inuoluitur, in præſepio ponitur, circunciditur, & in Aegyptum fugatur, & cætera quę in Euãgelio ſcripta ſunt patitur. Nónne hæc omnia ad paruitatem, inferioritatemque pertinent? Verùm quòd ab angelo nunciatur, à virgine generatur, ab angelico exercitu commendatur, & cætera quæ in Euangelio ſcripta ſunt, ſupernaturalia operatur, excellentiæ eſt diuinæ. Præterea aliqui ſic legunt, Natus eſt nobis, non vobis: vt angelus fateatur Chriſtum natum non ſolum ob homi-

[Margin: A — Acto. 11. — 1. Cor. 1. — B — Eſa. 24. — Acto. 1. — C — Matt. 2.]

D num ſaluationem, ſed ob angelicæ quoq; reparationem ruinæ. *Et hoc vobis ſignum*, iuxta Apoſtolum, Iudæi ſigna quærunt, idcirco paſtoribus tanquam Iudæis dat angelus ſignũ, non vtique propter illorum incredulitatem, ſed potius propter illorum, & omnium ſaluberrimam inſtructionem. Nam
1. Cor. 1. ſubditur, *Inuenietis infantem pannis inuolutũ, & poſitum in præſepio*, Tanquam dicat, Quanuis Chriſtus natus ſit omnium rex & princeps altiſsimus, attamen quod admirabiliſsimum eſt, in maxima paupertate & humilitate naſci & conuerſari
Hiere. 14. elegit, non in opulentia, temporaliq; regno vt preſtolabantur
Zacha. 9. tur Iudæi, ſicut vſque in præſens expectant regem Meſsiam in primo ſuo aduentu tẽporaliter regnaturũ, & totum mundum ſibi ac populo Iudæorum potentiſsimè ſubiecturum, ſe-
E cundum exteriorem atque terrenam dominationem, cum tamen ſancti prophetæ primum Chriſti aduentum in paupertate & humilitate futurũ deſcripſerint, vt iudicaretur & pateretur, hominesque ſua paſsione ſaluaret. Hoc igitur ſigno angelus docuit, quòd Chriſtus aduenit, vt omnium terrenorum verbo & opere edoceret cõtemptum, & ad diuinorum
Pſal. 61. amorem corda fidelium prorſus transferret, hoc quoque ſigno angelus ipſos paſtores egenos, omnesque pauperes vehementiſsimè conſolabatur. Itaque iuxta Bernardum. Panni Chriſti poſiti ſunt in ſignum, ſed in ſignũ cui quotidie à multis cõtradicitur. Qui enim pretioſitate, ſuperfluitate, ſeu multitudine & cultura atque mollitie veſtium gloriantur, con-
F tradicunt huic ſigno. Itaq; ſcripta ſunt hæc ad eruditionem noſtrã, vt Chriſti paupertatem, humilitatemq; cognoſcentes, eum in paupertate & humilitate ſectemur, ſaltem ſic, vt diuitiæ ſi affluant, cor non opponamus. *Et ſubito*, id eſt, præfato angelo cum paſtoribus adhuc loquente ſecundum Origenem, vel repente poſt hoc. *Facta*, id eſt, exhibita *Eſt*, & in aëre apparuit *Cum angelo* paſtores docente, quem aliqui putant Gabrielem fuiſſe, & cæteris tunc apparentibus principaliorem, ideo tantum myſterium nunciantem, *Multitudo cœleſtis exercitus*, id eſt, copioſum agmen angelicorum ſpirituũ, qui milites ſummi regis conſiſtunt, quoniam contra eius aduerſarios, puta aëreas poteſtates, victorialiter dimicãt, eoſq; vincunt & arcent, ad omne æternæ maieſtatis proſequendum imperiũ promptiſsimè, repente feruntur. Inſuper Chriſto duci qui ad ſuperandas aëreas poteſtates aduenit humiliter

liter ſeruiebant. Itaque à veritatis certificationem, & ad nati pueri dignitatem inſinuandã, tam multi, imò ſecuũdnm Origenem tam inumerabiles angeli apparuerunt, *Laudantium deum* ardentiſsima, deuotiſsima atque lætiſsima mente, *Et dicentium* conſona voce ac ſuauiſsima melodia per ora corporum aſſumptorum, *Gloria*, id eſt, ſumma excellentia, ſeu clara cum laude notitia ſeu beatitudo atque letitia: proprie autem gloria, hoc eſt, clarificatio diuinæ maieſtatis in cordibus intellectualium creaturarum cum debita laude fit *In altiſsimis deo*, id eſt, deo qui in cœlis eſt, præſertim in cœlo empyreo, eſſe & habitare aſſeritur, inquantum ibi euidentius ac magnificentius operatur, clariusq́, cõſpicitur, quanuis ſecundũ ſe ſit penitus ſuperſimpliciſsimus, incircunſcriptus immenſus, nullam ad locum habitudinem habens. Vel, gloria, id eſt, præfata clarificatio diuinæ dignitatis ſit in altiſsimis, id eſt, mentibus beatorum deo, vt ipſi in omnibus honorem & gloriam deo exhibeant: vnde ſecundum hoc, verbum iſtud eſt verbum cõgratulationis magis quàm exhortationis, quemadmodum illud, Laudate deum omnes angeli eius: iuxta illud Apoſtoli, Soli deo honor & gloria In hoc ergo conformemus nos angelis ſanctis ac deo, vt ſoli deo gloriam aſcribamus, itemq́ue ab omnibus tribui cupiamus. Nam ipſemet ait per Eſaiam, Gloriam meam alteri non dabo, & ſic cum Pſalmographo digna cantabimus, Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriã. Sed nónne & nos gloriã deſiderare poſſumus & debemus, præſertim cum propter fœlicitatem ſeu gloriam ſempiternam omnia finaliter ſint agenda. Et reſpondendum, quód gloriam optare debemus in deo ſecundum deum & propter deum. In deo, vt in obiecto, datore & cauſa: ſecundum deum, hoc eſt, ſecundum voluntatem ipſius, non ſecundũ ꝓpriam cupiditatem, videlicet ordinatè, vt competit menti creatæ, propter deũ, id eſt, finaliter ad laudem & honorationem eius, ad quem & cuius honorificentia noſipſos, & quicquid in nobis aut noſtrum eſt referre debemus. Ideo dicit Apoſtolus, Qui gloriatur, in domino glorietur. Et Pſalmiſta, In domino laudabitur anima mea. Sed vani, vitioſi & friuoli homines, in ſe, & propter ſe volunt laudari, gloriamq́ue ſortiri, furtum domino facientes, quia quod eius eſt, ſibi vſurpát, *Et in terra* (ſit) *pax* vera & ſpiritualis, quæ eſt tranquillitas mentis in bono honeſto, præ-

A

B Pſal. 113.

1. Tim. 1. Pſal. 148. Eſal. 48. Pſal. 113.

C

1. Cor. 1. 2. Cor. 10. Pſal. 33.

D ſertim in deo fonte totius boni honeſti ſeu virtuoſi, de qua circa expoſitionem primi capituli plenius dictum eſt *Hominibus bonæ voluntatis.* ¶ Loquendo de voluntate non optatiua tantũ, quæ eſt velleitas imperfecta, de qua Salomõ loquitur, Vult & nõ vult piger: ſed de voluntate impetratiua & ef-
Prou. 13. ficaci, quæ dum oportunitas adeſt ſeu exigit, procedit in opus. Talem autem voluntatem bonam habẽtes ſunt boni, & in ſtatu ſalutis ſeu in charitate & gratia, quoniã talis voluntas ſeu volitio, reputatur à deo pro opere. Sumitur equidem nunc voluntas pro actu interiori voluntatis, quę eſt volitio, non pro potentia tantum, vel pro potentia tali actu formata. Denique à volũtate potiſsimum dicitur homo bonus vel malus, quoniam prima radix merendi ac demerendi conſiſtit
E in voluntate, ſecundum quòd libertas primo directè ac propriè competit voluntati. Peccatum autem in tantum eſt voluntarium, quod ſi non eſſet voluntarium, non eſſet peccatũ, ſecundum Auguſt. Et ſimiliter dicendum eſt de actu virtutis. Hinc bonum & malum dicuntur eſſe in voluntate, verum & falſum in intellectu. Hinc congruè pax annunciatur hominibus bonæ voluntatis. Inſuper pax iſta nõ cõpetit malis: iuxta
Eſaiæ. 48. illud in Eſaia, Non eſt pax impiis, dicit dominus. Poteſt quoque hic pax accipi pro reconciliatione generis humani facta cum deo per Chriſtum, quàm angeli tunc inſtare dice-
Rom. 5. bant. Vnde ad Romanos inquit Apoſtolus, Reconciliati ſumus deo per mortem filij eius. Patet autẽ ex verbis his, quia de ſpirituali pace intelligenda ſunt, quæ prophetæ denunciauerunt de futura pace in Chriſti aduentu, quæ eſt pax bonæ voluntatis. Per bonitatem etenim voluntatis dicitur homo
F ſimpliciter bonus potius quàm per aliarum animæ virium bonitatem. Volũtatis nanq; eſt alias potentias ad actus ſuos mouere, ideoque bonitas & malitia eius in illas redundant, quemadmodum virtus ſeu influentia cauſæ mouentis in ea quæ ab ipſa mouentur. Porrò pax temporalis, quæ fuit in mundo in Chriſti aduentu figura extitit, huius principaliter intentæ, ſpiritualiſque pacis, de qua ad Coloſſ. ait apoſtolus.
Coloſ. 4. Pax Chriſti exultet ſemper in cordibus veſtris: de qua etiam per Michæam prædictum eſt, Pax erit in terra noſtra dum
Mich. 5. venerit, & quando calcauerit in domibus noſtris: atque in Pſalmo, Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis,
Pſal. 21. Hæc eſt pax interna, Iuſtorum verè Chriſtianorum, quæ eis

per

per exteriores inquietudines ſeu tribulationes auferri nō va A
let,dicente in Prouerbiis Salomone, Iuſtus quaſi leo confi- Prou.28.
dens,abſque terrore erit.Et rurſus,Non contriſtabit iuſtum Prou.12.
quicquid ei acciderit. Hinc de primitiua eccleſia eius per E- Eſaiæ 32.
ſaiam prædixit , Sedebit populus meus in pulchritudine pa- Mat. 10.
cis,& in tabernaculis fiduciæ & in requie opulenta.Hæc eſt
vera ac ſancta ſecuritas, qua perfecti pro deo omnia aduer-
ſantia pati parati,non timēt eos qui corpus occidūt Propter Hier. 23.
quod per Hieremiā ſcriptū eſt , In diebus illis ſaluabitur Iu- Acto.14.
da,& Iſrael habitabit confidenter.Vnde in Actis Apoſtolo- Acto. 13.
rum,Paulus & alii quidam fiducialiter egiſſe legūtur Et ite- Rom. 12.
rum, Diſcipuli replebantur gaudio & ſpiritu ſancto. Itaq; ſi
deo placere appetimus,verā cum omnibus quantum poſſibi-
le eſt pacem & concordiam habemus, præſertimque mētem B
in deo quietam,fixam & imperturbatam ſeruemus,quod fie
ri poterit ſi verè mites,patientes,humilesq; fuerimus & cū-
ctis terrenis contemptis,deum feruenter amemus.

¶ Poſtremò inquiritur, à quo reſiduum huius angelici can-
tici editum ſit?Ad quod Albertus & aliqui alii dicunt, quòd
à Symmacho papa:alii credibilius aſſerūt,ꝙ ab Hylario ſan-
cto Epiſcopo. Legitur nempe in geſtis Romanorum pontifi
cum,quòd Teleſphorus papa inſtituit, vt ſolis Epiſcopis lice
ret canticū iſtud incipere. Poſtea verò Symmachus papa in-
ſtituit vt etiā cęteri ſacerdotes poſſent iſtud incipere in fe-
ſtis diebus:quia de ſacerdote ſcriptū eſt apud Malachiā, An- Malac.2.
gelus domini exercituū eſt. *Et factum eſt vt diſceſſerunt ab eis
angeli in cœlum*, id eſt,cum abſtraxiſſent ſe aſpectibus paſto-
rū,& rediiſſent in cœlum,quo ſolent reuerti,miniſterio,pro C
pter quod miſſi ſunt,conſūmmato,quemadmodū Tobiæ Ra Tob. 12.
phaël ait, Tempus eſt vt reuertar ad deum qui me miſit, *Pa-
ſtores loquebātur ad inuicē*. Quāuis enim primo territi ac ſtu-
pore repleti fuiſſent,tamen ex cōſolatione angelica ac dul-
ciſſima perceptione rei tam gaudioſæ confortati fuerunt, &
læti,alacresq; effecti,dixerunt. *Tranſeamus in Bethleem*,quæ
(vt dicunt)per miliare diſtabat à loco, quo iſta viderunt pa-
ſtores, *Et videamus* corporaliter,quod nunc oculis fidei cre-
dimus, *Hoc verbum quod factum eſt*, id eſt,rem verbis ad nos
dictis ſignificatam , ſcilicet puerum natum,qui eſt Chriſtus
dominus rex Meſſias.Verbum quippe in ſcripturis interdum
pro verbo mentali , interdum pro verbo vocali ſeu ſcripto,

D quandoque pro re ſignificata accipitur, quemadmodum in li
4.Re.20. bris Regum loquitur Ezechias, Non fuit verbum in domo mea quod nō oſtenderim eis, *Quod dominus fecit*, id eſt, per angelos ad nos locutus eſt, vel quam rem fecit, qui dominus pater ſeu trinitas tota fecit Chriſtum ſecundum humanitatem aſſumptam, ſecundum quam Chriſtus dicitur creatura, quamuis ſimpliciter loquendo dici non debeat creatura, ſed
Rom.1. deus verus omniumque creator. Ait namque Apoſtolus, Factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Veruntamē iſta particula, quod dominus fecit, in græcis & antiquis, correctiſque codicibus non habetur, nec eſt de textu, *Quod dominus oſtendit nobis*, id eſt, quem puerum manifeſtauit nobis per angelum natum eſſe. Poteſt quoque de increato verbo expo
E ni, vt ſit ſenſus, Videamus hoc verbum, id eſt, dei vnigenitū,
Iohan.1. de quo dicitur, In principio erat verbū, quod factū eſt, id eſt, incarnatum: iuxta illud, verbum caro factum eſt, quod dominus fecit, quia verbū hoc factū eſt homo à deo trinitate, quāuis abſolute loquendo non ſit factum, ſed genitū & æternū, vnde expoſitio iſta videtur impropria nec certū eſt quòd ex præinductis angelicis verbis intellexerunt paſtores rudes ac ſimplices, quòd Chriſtus diceretur & eſſet verbum dei, quod dominus oſtēdit nobis, id eſt, natum eſſe iam notificauit. *Et venerunt feſtinantes*, quia feruentes erant in dei & pueri nati amore, deſiderabantque feruide, tam magnum, nouum videlicet Chriſtum natum cōſpicere, cuius maieſtatē ex angelici exercitus apparitione, & teſtificatione & gratulatione penſabant. Gaudebant quoq; de totius mūdi ſaluatione iam im
F minente, & ſcripturarum impletione: ſed & ad greges ſuos quos ſine cuſtode reliquerāt, redire velociter ſatagebāt, ideo feſtinabant. Itaq; & nos Chriſtū cum feſtinatione, id eſt, diligenter ac feruēter quæramus, quē nemo cum torpore & deſidia digne quærit. Siquidem ad deum feſtinare & currere eſt ardenter diligere, & ex ſpirituali amore, quæ bona ſunt alacriter agere, & quo amamus feruētius, eo properamus, curri musq; celerius, *Et inuenerunt Mariam*, quam diuinus Ignatius in ſuis ad eā epiſtolis toties vocat Chriſtiferā, *Et Ioſeph* virginis ſponſum, cuſtodem, miniſtrum, eiusq; integerrimæ virginitatis veriſsimum teſtem, *Et infantem*, id eſt, paruulum, qui licet more aliorū paruulorū, infans quaſi non fans, ſeu loqui nō valens vocatus ſit, tamen à prima ſuæ natiuitatis hora

tis hora diſertiſsime ac ſapientiſſime loqui valebat, non Hebræa duntaxat, ſed & omnium gentium lingua, nam & dona gratiæ gratis datæ, vt prophetiam, genera linguarum, ſcientiam, interpretationemq́; ſermonum, à primo incarnationis inſtanti accepit, *Poſitum in præſepio*, in quo (ſecundum Gorram) impletū eſt ſpiritualiter illud admirabile in Iob ſcriptū, Nūquid volet rhinoceros ſeruire tibi, aut morabitur ad præſepe tuum? Rhinoceros quippe eſt animal fortiſſimū, quod vnū in fronte fert cornu, propter quod vnicornis vocatur, & capitur in gremio virginis, in quo caput reclinat quādo fugatur: & Chriſtum deſignat, qui virginalis vteri gremio captus atq; in noſtrum redactus ſeruitiū dicitur. *Videntes autem puerum* inuolutū & eo locatum vt prædixerat angelus, *Cognouerunt de verbo quod dictum erat illis de puero hoc*, id eſt, cōſiderauerūt ſermonē eis ab angelo de infante iſto prolatum eſſe veracem, vel cognouerūt de verbo increato quod dictū erat illi de puero hoc, id eſt, quod angelus prædicauit eis eſſe hūc puerū. Verbum enim factū fuit infans vnius diei, & angelus dixit, ꝙ puer ille eſſet Chriſtus dominus videlicet vnigenitus dei filius, ſicq́; corporalibus oculis, corpus Chriſti vidētes, interioribus oculis eius diuinitatē per fidē nouerunt. Nā vt Ambroſ. aſſerit dum caro videbatur, verbum videbatur videlicet Chriſtus, qui in vna perſona eſt deus & homo. *Et omnes qui audierant, mirati ſunt*. Hoc quidā exponūt ſic, Omnes qui audierāt ab angelo iſta Chriſti myſteria, ſcilicet quomodo natus eſſet, mirati ſunt, ꝙ Chriſtus omnium dominus in tā vili ſtabulo eſſet natus, & in præſepio reclinatus, & tamē ab angelico exercitu ſolenniter prædicatus. Ex quo ſequeretur, ꝙ nō paſtoribus tantum angeli præfati apparuerunt, nec angelica illa laus à ſolis paſtoribus ſit audita. Veruntamen, quantum ex textu perpēditur, videntur ſoli paſtores angelos illos vidiſſe atq; audiſſe, vt ſit ſenſus, ꝙ omnes qui audierunt à paſtoribus, ſint mirati. Vnde expoſitorie ſubditur, *Et pro* id eſt, *De his quæ dicta erāt à paſtoribus, ad ipſos* de puero iſto, quod ſcilicet angelus de eo dixiſſet, & qualiter angelorū militia hymnū domino cecinisſet. De his inq̄ mirati ſunt merito quia ſupernaturale fuit, quod in vna perſona tāta maieſtas & tanta humilitas, tāta dominatio, & tanta inopia cōueniſſent, ꝙ rex cælorum natus eſſet in terra, ꝙ deſideratus cūctis gētibus aduenisſet, quē patriarchæ atq; prophetę tam ineffabiliter

A
1. Cor. 12.
Iob. 39.
B
Ambroſi.
C

D liter optauerunt. Inſuper ſunt mirati de tam conſtanti, certa
Aggæi.2. ac feruida proteſtatione paſtorũ, qui inaudita fingere neſcie
runt, ſed ſimplici facundia quæ vera ſunt, prædicauerũt, *Maria autem*, cuius eſt tanta ſuauitas, iuxta Bernardum, vt nunquam piæ memoriæ portas ingrediatur abſq; inſitæ ſibi dulcedinis aſperſione. *Conſeruabat omnia verba hæc*, quæ iam de Chriſto conſcripta ſunt, hoc eſt, ea memoriæ diligentiſſime cõmendauit, *Conferens in corde ſuo*, id eſt, intellectualiter ea reuoluens, vbertimq; repetens, atque ad inuicem comparãs. Itaq; quietiſſima ac puriſſima virgo delectabiliter conſidera
Lucæ.1. uit, quomodo angelus ſibi Chriſtũ annũtiaſſet, quomodo eũ cõcepiſſet ac peperiſſet, quomodo angeli apparuerũt paſtoribus, & quid paſtores ſe vidiſſe atq; audiſſe proteſtabantur,
E nõ ſolũ virgini glorioſæ & ſancto Ioſeph: ſed & cæteris multis, quibus opportune poterant loqui. Hæc omnia ſancta virgo ſapienter ac diligentiſſime cõſiderauit, & ad prophetarũ de Chriſto prolata vaticinia comparauit, ſicque vehementer
Ambroſi profecit in fide, imò ſecundum Ambroſiũ, à paſtoribus fidem collegit, id eſt, fidei incremẽtum, non ꝙ vnquam in fide ambigẽs fuerit, ſed quia in cunctis quotidie profecit virtutibus. Hinc diſcipuli Chiſti ab ipſa poſt Chriſti aſcenſionẽ de aliquibus dicuntur inſtructi, præſertim inclytus iſte Euangeliſta Lucas ab ea edoctus aſſeritur, maxime in his, quæ ipſe ſolus de Chriſti infantia refert, non quòd à ſpiritu ſancto non ſit de illis inſtructus, imò & ſpiritus ſanctus eum per Mariam dignifſimam ſic inſtruxit, & ſupernaturali irradiatione de o-
F mnibus informauit, certificauit, infallibiliterque dixerit. Eadem enim veritas à diuerſis & pluribus modis addiſcitur, qui ab vno clarius & diſtinctius diſci poteſt, quam ab alio, quantum ad ſe vel & ad circunſtantias ſuas. Præterea, iuxta Ambroſium, diſcamus in omnibus ſanctę virginis caſtitatem, quę non minus ore pudica quam corpore argumenta fidei conferebat in corde. Etenim virginalis pudicitiæ iura cuſtodiẽs,
Beda. ſecundum Bedam, ſecreta Chriſti quæ nouerat, nemini tunç diuulgauit, ſed conferebat quæ legerat faciẽda cũ his quæ iã nouerat facta. Veruntamẽ puto, quod familiaribus aliquibus & pie interrogãtibus aliqua ſecrete aperuit, prout ratio poſtulauit & charitas. Itaque & nos beatiſsimæ virginis exemplo omnia diuina atque ſalubria, quæ audimus, videmus, ſcimus, ſeu legim⁹, memoriter teneamus, ſagaciter cõferamus, & iuxta

& iuxta hæc, noſtrã conuerſationem in omnibus regulemus, A
vt cũ Pſalmiſta dicere mereamur, In corde meo abſcõdi eloquia tua, vt non peccem tibi. Nam & Chriſtus teſtatur, Beati qui audiunt verbum dei & cuſtodiunt illud. *Et reuerſi ſunt paſtores* ad pecora ſua, quæ oues fuiſſe dicuntur, quanuis forte & alia pecora fuerunt, ſicut & filii Iacob diuerſarum ſpecierum pecora cuſtodiebant, & tamen in Geneſi paſtores ſe ouium nominant, *Glorificantes*, id eſt, glorioſum confitentes ſeu magnifice honorantes, *Et laudantes deum*, pro beneficiis ſuis, de quibus ſubiungitur, *In omnibus* magnalibus dei, *Quæ audierant* ab angelo, exercituque angelico de Chriſti natiuitate, &c. Et *viderant* propriis oculis in Bethleem, *Sicut dictum eſt ad illos*. Hoc poteſt referri ad id quod ait, glorificãtes & laudantes deum, vt ſit ſenſus, quòd deum glorificabant, atq; laudabant, ſicut dictum eſt ad illos, id eſt ſicut audientibus eis angeli ſancti fecerunt, dicẽdo, Gloria in altiſsimis deo. Poteſt quoque referri ad id quod ait, quæ audierãt, eritq; ſenſus, quòd glorificabant atq; laudabant deum in omnibus quæ audierant & viderant, ſicut dictum eſt ad illos, id eſt eo modo viderant, ſicut ab angelo fuit eis prædictum, & ideo deum laudabant, quia ſic eſſe inuenerunt.

Pſal. 118. Lucæ. 11. Gene. 34. B

¶ Poſtremò, quod paſtores corporaliter peregerũt nos ſpiritualiter faciamus, hortemur nos mutuo, dicẽtes. Eamus vſq; Bethleem, id eſt, per deuotam & affectuoſam cõſiderationẽ vniamus cor noſtrum loco, in quo natus eſt Chriſtus, & mẽtaliter intueamur, quãtam paupertatem & humilitatem pro nobis aſſumpſit rex gloriæ, ſimusq; grati beneficiis eius verbo & opere, ipſum veraciter imitando, & cum angelicis ſpiritibus ardenter ac reuerenter laudando. Subinde circunciſionem Chriſti Euangeliſta deſcribit. *Et poſtquã conſummati ſunt* id eſt, impleti *Dies octo* à natiuitate Chriſti computando ſeu includendo, tam natiuitatis quam circunciſionis diem ipſius, *Vt circuncideretur puer*, infantulus Ieſus, de quo loquitur Eſaias, Puer natus eſt nobis. Lyra, vt, tenetur hic concomitãter, quanquã etiam teneri poſſet aliquo modo cauſaliter: quoniam tanta eſt dignitas ſaluatoris vt ad ipſum & ad geſta ipſius tempora ordinentur, quod de temporibus quibus vixit in ſeculo iſto ſpecialiter dici poteſt, *Vocatum eſt nomen eius Ieſus* quod interpretatur Saluator, ad inſinuandum quod ipſe eſſet verus mundi Saluator, omnes in ſe credentes generaliter

Zacha. 9. C Eſaiæ. 9.

D generaliter & cõplete atque finaliter à morte peccati, interituque inferni eripiens, & ad cæleſtem fœlicitatem perducens. Vnde in Mattheo, cum angelus dixiſſet ad Ioſeph, Vocabis nomen eius Ieſum, cauſam nominationis adiecit, dicẽdo, Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorũ de quo Eſaias ſcribit. Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum, cuius liuore ſanati ſumus. Et in Actis Petrus inquit, Non eſt aliud nomen datum hominibus ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Vnde quòd aliqui in veteri teſtamento vocati ſunt nomine iſto, vt Ioſue, qui alio nomine dictus eſt Ieſus, & Ieſus filiꝰ Ioſedech, fuit alia ratione, & in figura Ieſu Chriſti. Ioſue quippe ſaluauit filios Iſrael à Chananeis, & Ieſus filius Ioſedech pontifex Iudæorum fuit vnus

Matt. 1. Eſaiæ. 53. Acto. 4. Ioſue. 11. Zacha 3. 1 Eſdr. 3. Eſaiæ. 62. Matth. 1. Lucæ. 1.

E reducentium eos de Babylone: quæ fuerunt particulares, & imperfectæ liberationes, figurãtes liberationem perfectam à Ieſu Chriſto peractam. Itaque nomen iſtud Ieſus fuit Chriſto nouum & proprium, prout impoſitum eſt ad deſignandam liberationem completam, ad quod multi allegant illud Eſaiæ, Vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini nominauit. Veruntamen hoc ad literam dicitur de eccleſia ſeu ſynagoga ad Chriſtum conuerſa, non de Chriſto, quãuis poſſit aptari ad ipſum, *Quod vocatum*, id eſt, expreſſum & prænuntiatum ſeu vocari commiſſum. *Eſt ab angelo*, nam apud Matthæum angelus legitur dixiſſe ad Ioſeph, Vocabis nomen eius Ieſum. Et idem ait ad virginem ſanctam, *Priuſquam in vtero conciperetur*, id eſt, in ventre Mariæ virgineo de ſpiritu

F ſancto, Ait enim angelus ad eam, Ne timeas Maria, Ecce cõcipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Recteque dicitur, quòd vocatum eſt ab angelo, nõ impoſitum, quia iam ante à deo fuit impoſitum, qui præordinauit Chriſtum ita vocãdum, & per angelum ac Mariam & Ioſeph ita vocauit eundem, quemadmodũ Chriſtus per Eſaiam teſtatur, Dominus ab vtero vocauit me, de vẽtre matris meæ recordatus eſt nominis mei. ¶ Præterea (vt aliqui dicunt) Ieſus dicitur Saluator. Primò, à potentia ſaluandi: ſicque cõuenit ſibi nomen hoc ab æterno, videlicet ſecundum ſuã diuinitatem, qua ab æterno habuit poteſtatem ſaluandi. Secũdò, ab habitu ſaluandi, & ſic impoſitum fuit ſibi ab angelo, & cõpetit ei à primo ſuæ conceptionis inſtanti, in quo ſecundum humanitatem ſuam accepit gratiam tam perfectam, qua

Eſaiæ. 46.

poſtea

poſtea fecit, & pertulit ea, per quæ actualiter mūdum ſana- A
uit. Tertio ab actu ſaluandi, ſicq; vocatum fuit nomen iſtud
in circunciſione, & cōpetit Chriſto ratione ſuæ paſſionis in
circūciſione autem primo ſanguinem ſuum fudit pro nobis
Inſuper intuendum, quod ſaluare competit Chriſto ſecundū
vtranque ſuam naturam, quia ſecundum diuinitatem compe
tit ei authoritatiue, & principaliter, ſecundum humanitatē
verò inſtrumētaliter, vt ſupra dictum eſt plenius, ideo ſecū-
dum vtranque naturam Ieſus poteſt vocari. Siquidē de deo
vno ac trino ſcriptum eſt in Abacuc, Ego autem in domino Abacu.3.
gaudebo & exultabo in deo Ieſu meo, Sed nūc tractatur de
nomine iſto, prout competit Chriſto ſecundum naturam hu
manam. ¶ Denique ſecundum Epiphanium, pluribus de
cauſis Chriſtus voluit circuncidi. Primò, vt oſtenderet ſe ve- B
raciter incarnatū, non phantaſtice ſeu apparenter, vt Mani-
chæus cōfinxit. Secundò, vt monſtraret quod corpus ſuum
diuinitati cōſubſtantiale non eſſet, vt Apollinaris rudiſſime
dixit. Item ad declarandum, quod nō detulit illud de cœlo,
vt Valētinus aſſeruit. Rurſus & tertio, ne Iudæi haberēt oc-
caſionem contra Chriſtum, dicēdo quod legem tranſgreſſus
eſſet circunciſionem non accipiendo. Quartò, vt legem im-
pleret & approbaret, atque exemplum humilitatis ac obe-
dientiæ daret propter quod poſtea fatebatur, Non veni le- Mat.5.
gem ſoluere ſed implere. Iuſſum autem fuit diuinitus in Ge Gene. 17.
neſi, infans octo dierum circuncidetur in vobis, Quintò, vt
virtute ac merito ſuæ circunciſionis, fideles ſuos à duritia
præcepti illi' exoneraret, & ipſam circūciſionē in baptiſmū C
dulciter commutaret. Sextò, vt Iudæorum ſcandalum euita-
ret. Septimò, propter communitatis & vniformitatis cōmē-
dationem, vt & nos ſingularitatē vitemus, nec pro peccatis
noſtris puniri ſpernamus, videntes quod Chriſtus (qui reme
dio culpæ non eguit) circuciſionem (quæ fuit remediū con-
tra originale peccatum) ineffabili humanitate ſuſcepit. Vn-
de ad Hebræos Apoſtol', Debuit (inquit) per omnia fratri- Hebr.2.
bus aſſimilari. Poſtremò circunciſionem accipiendo abſtulit
diabolo occaſionem ſuſpicandi, quod ipſe eſſet Chriſtus. Ita
que & nos vniuerſa quę pro noſtra ſalute Chriſt' aſſumpſit
fecit ac pertulit, diligētiſſime cōſideremus, eique grati eſſe
nitamur, ac ſpiritualiter circuncidamur, omnem inordinatio
nem ac ſuperfluitatē intus ac foris, videlicet in veſtib', ver-
bis,

D bis, operibus, otiis, omiſſionibus, itemque in cogitationibus affectionibus, intentionibus, vitare conātes, nec aſpera pœnitentiæ exercitia abominantes, ſed viriliter amplectentes, quum & Chriſtus in tam infantili ętate tam acerbū pro nobis dolorem ſubierit. Vt enim Rabi Moyſes teſtatur, In circuncisione fuerit grauiſſimus dolor, in tātum quod multi infantes inde obierint. Hinc ſecundum eundem voluit dominus pueros circuncidi die octaua, quando adhuc modicā habent imaginationem, vt per hoc minus affligerentur. Quū ergo puer Ieſus fuit optimæ atque tenerrimæ cōplexionis ac perfectiſſimæ imaginationis à principio incarnationis, quemadmodum & pleniſſimæ intellectualis cognitionis, facile poſſimus aduertere, quam grauiſſimam ſenſerit pœnam in circūciſione, quam intime etiam ac pœnoſe ei compatiebatur affectuoſiſſima atq; piiſſima genitrix ei⁹. Vnde & nos compati vtriuſque debemus. At verò circa illud, vocatū eſt nomē eius Ieſus, loquitur Origenes, Nomē Ieſus glorioſum omniq; cultu digniſſimum, nomen quod eſt ſuper omne nomen, non decuit primum ab hominibus appellari, neque ab eis afferri in mundum, ſed ab excellentiori natura, De cuius etiam nominis ſuauitate ait Bernardus, Nomen hoc Ieſus eſt mel in ore, in aure melos, in corde iubilus.

¶ Proſecutio Capituli.2.

Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius, ſecundum legem Moyſi.

F

ARTICVLVS. VII.

Eſcripta Chriſti circunciſione, proſequitur Euāgeliſta de eius virgineæ matris purificatione, omiſſa deſcriptione apparitionis Chriſti, quæ Magis innotuit, quam a Matthæo Euangeliſta agnouit ſatis diſcriptam. *Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius* puta Mariæ *Secundum legem Moyſi*, id eſt, quadraginta impletis diebus à Chriſti natiuitate, in quorum vltimo infantulus fuit ſecundum legem Moyſi in tēplo præſentandus, ſeu domino offerēdus, infra quos etiam dies mater ſecūdum legm Moſaicam ab ingreſſu templi abſtinuit, & quadrageſimo die tēplum ingrediens, purificabatur.

Mat.2.

tur: præcepit etenim lex in Leuitico, vt mulier quę ſuſcepto A
ſemine, maſculum peperiſſet, immunda eſſet ſeptem diebus, Leuit.12.
immunda quidem à conſortio hominum, ingreſſusque templi, & die octauo circunciderctur infantulus, ipſa quoq; tūc munda efficeretur quò ad conſortium hominum. Inſuper poſt ſeptem dies præfatos maneret mulier adhuc triginta diebus in ſanguine purgationis ſuæ, abſtinēs ab introitu tēpli, non à conſortio hominum, ſic quadrageſimo die offerret vel præſentaret puerum in templo, offerens ſimul munera ſecūdum legem pro ſe, & pro illo. Porrò ſi fœminam peperiſſet, duplicabantur dies, tam quò ad templi ingreſſum, quam ad cōſortium hominum. Sed quoniam virgo beatiſſima non ſemine ſuſcepto cōcepit, verum virtute ſpiritus ſancti, conſtat quòd lege illa non fuit aſtricta: nec eguit purgatione, quæ nec in peccato concepit, nec vnquam peccauit, B
nec aliis matribus communem ſuſtinuit fluxum, imò mente & corpore immaculatiſſima atque puriſſima peperit. Itaque dies iſti dicuntur dies purgationis Mariæ, non ſecundū realem exiſtentiam, ſed ſecundum hominum æſtimationem; quemadmodum Ioſeph pater Chriſti vocatur, quia ſic putabatur & quia ſecundum Hieronymum, conſuetudo ſcripturæ eſt geſta ita referre, quomodo tunc quando fiebant fieri Mat. 1.
putabant. Inſuper hoc modo dicuntur dies purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſi, quamuis ſecundum veritatem, Lucæ.3.
lex iſta ſuper Mariam non caderet. Vel, dies purgationis eius dicuntur impleti ſecūdum legem Moyſi, nō quo ad obligationem Mariæ ad purgationem: ſed quantum ad determinationem impletionemque temporis. Voluit autem Maria C
digniſſima ſubiici legi, & quaſi purgari in tēplo, ad dandam obedientiæ ac humilitatis exemplum, ad vitandum ſcandalum Iudæorum ad conformandum ſe aliis mulieribus in licitis ac honeſtis, & quoniam filium ſuum vidit legi circūciſionis ſubiectum. Perfecta quippe obedientia plus peragit quā tenetur, dicente Bernardo, perfecta obedientia legē neſcit, terminis non artatur, nec contenta anguſtiis profeſſionis, largiori voluntate fertur ſecundum latitudinem charitatis. *Tulerunt illum*, ſcilicet Ieſum, Maria & Ioſeph, Tunc enim egreſſa eſt virgo Chriſtifera ſtabulum in quo peperit Chriſtum, tulitque eum ad templum, & forte ſæpenumero ipſa cum Ioſeph detulit puerum in Hieruſalem, *Vt ſiſterent*, hoc

eſt,

D eſt, offerrent, præſentarent, ſeu cõſecrarẽt *Eum domino* hoc eſt deo patri ſeu deo triuo ac ſimplici, quia & ſibiipſi ſecũdũ quod deus eſt, quia offerri competit ei ſecundum humanitatem *Sicut ſcriptum eſt in lege domini*, videlicet in Numeris, &
Num.18. Exodo, *Quia omne maſculinum adaperiens vuluam*, i primo eã
Exod.13. naſcendo aperiens, hoc eſt, omne primogenitum tam in ho-
Num.3. minibus quàm in peccoribus *Sanctũ domino vocabitur* id eſt, cõſecrabitur deo, ita quòd ei offeretur, mancipatumq; erit quaſi ad ipſum ſpecialiter pertinens. Vnde per Moyſen dominus ait frequenter Ex quo percuſſi omne primogenitum Aegypti tam in hominibus quàm in iumẽtis, ſanctificaui mihi omne quod primo aperit vuluam in Iſrael tam in homini
E bus quàm in iumentis. Vnde ſanctificatio illa fuit deputatio quædam rerum illarum ad deum, cuius magnificentia in rebus illis præſentabatur, inquantum commemorabãt occiſionem primogenitorum Aegipti. ¶ Primogenita autem diuerſimode domino conſecrebantur. Si enim fuerũt de tribu Leui & maculam non habebant, deo iugiter miniſtrabãt in tẽplo quando fuerunt adultæ ætatis, quanuis poſt oblationem mitterentur in domum parentum. Si verò fuerãt de aliqua aliarum vndecim tribuũ Iſrael ex oblatione fuerant dei ſed quinque ſiclis redimebãtur. Si autem erant primogenita pecorum, & animalia mũda, domino offerebãtur, nec redimebantur, ſed ſacerdotum erant, videlicet ad vſum eorũ. Quod ſi immunda fuerunt, redimebantur ſeu in aliud cõmu
F tabantur, vt primogenitum aſini in primogenitũ bouis, vel occidebantur, vt primogenitum canis. Quoniam ergo Chriſtus fuit de tribu Iuda, cõſtat quòd quinque ſiclis redimebatur *Et vt darent*, hoc eſt, etiam ideo tulerunt Ieſum ad templum, vt offerrent pro ipſo, & matre eius. *Hoſtias ſecundum quod dictum eſt in lege domini* in Leuitico, vtpote *Par turturũ*
Leuit.12. *aut duos pullos columbarum* Offerebaturque vnus turtur deo in holocauſtum, alius pro peccato, qui ceſſit in vſum ſacerdotis orãtis pro muliere quæ ſic purgabatur. Hæc quoque fuit oblatio pauperum, nam diuites agnũ offerebant, ex quo patet paupertas Mariæ & Ioſeph. Veruntamen Maria à parẽtibus ſuis hæreditatem bonam ſuſcepit, nec dubiũ, quin tres Magi in die Epiphaniæ pretioſa Chriſto dona obtulerint,
Marci.2. ſed perfectiſſima virgo inſpirãte ei ſpiritu filij ſui, omnia tenuiſſima neceſſitate, hoc eſt, parciſſimo victui atq; tegumẽ-

to,

to ſuperflua, per ſe, vel potius ꝑ manus Ioſeph erogauit ege A
nis Nec reor quòd peregrinationi ſuæ cũ Ieſu, & Ioſeph in
Aegiptum aliquid notabile ſeruauerit, vel tantam de craſtina
habuerit curã, quippe cuius ſpes in deo perfectiſſima fuit
& que nouerat ſe Chriſtum dei ſapientiam ad prouidentiã
omnipotentem ſecum habere in filium, Circa hæc exclamat
Cyrillus, O profunditatem ſapientiæ, & ſcientiæ dei, offert
hoſtias, qui per ſingulas hoſtias honoratur cum patre, figuras
legis cuſtodit veritas, qui legis eſt conditor vt deus, legẽ
cuſtodit vt homo. ❡ Inſuper ait, Videndum quid iſta deſi- 1. Cor. 5.
gnent. Nimirum inter aues loquaciſſima eſt turtur, columba Rom. 11.
verò eſt animal manſuetum, ſicque per vtrũque Chriſt' exprimitur
qui perfectæ manſuetudinis fuit, & ſuis ſermonibus
mundum conuertit, Vnde ad eius paſſionem præfigurã- B
dum, columba & turtur oblate occidebãtur. Iterum per columbam
ſimplicitas, ſiue (vt dictũ eſt) mititas, per turturem
caſtitas deſignatur. Turtur nanque ſi ſemel perdiderit coniugem,
aliam non requiret. Ideo ſecũdum Athanaſium iuſſit
deus bina offerri, quoniã ex corpore & anima homine exiſtente,
duplicem poſcit à nobis deus caſtitatem, ac manſuetudinem,
videlicet animæ & corporis. Alioquin erit homo hypocrita,
gerens tegumentum occultæ malitiæ Amplius autẽ
non abſque myſterio Euangeliſta turtures, & columbas diuerſimode
exprimit, dicens: par turturum aut duos pullos
columbarum non par columbarum. Turtur nanque in omni
ſua ætate caſtum eſt animal: columba verò imperfecta ætate
valde eſt luxurioſa, ideo decuit eam offerri in illa ætate, in C
qua luxui non eſt apta puta in iuuẽtute, ideo dicitur, pullos
columbarum ad innuendum, quòd laſciuia deo diſpliceat.
❡ Poſtremò, Lucas non exprimit determinate, quid Maria
& Ioſeph obtulerint, an ſcilicet par turturũ aut duos pullos
columbarum, quia redit in idem quicquid horũ obtuliſſe dicantur.
Per vtrunque enim eorum inopia deſignatur, & res
per vtrunque illorum figurata deo eſt placita.
❡ Subinde deſcribitur qualiter à teſtibus fide digniſſimis
Chriſtus in præſentatione præfata teſtimonium habuit, *Et
ecce*, Per demonſtratiuum hoc, ecce, inſinuatur magnum notabile
attentioneque dignum eſſe quod ſubditur *Homo*. Nõ
enim hic homo dicitur ab eo quod in hominibus communiter
præualet, quod eſt ſenſualitas, iuxta quem modum Apo 1. Cor. 3.

D ſtolus Corinthiis ſcribens. Quum ſit inter vos zelus, & contentio, nonne homines eſtis? ſed prout homo dicitur ab eo quod in homine extat præſtantius, & quod in ſapientibus præualet, quod eſt ratio & pietas, iuxta id quod dicit Apoſtolus, ſi ſecundum hominem ad beſtias pugnaui Epheſi, cuius verbi iſte eſt ſenſus, Si pro quia, ſecundum hominum, id eſt, rationabiliter ad beſtias, hoc eſt, contra homines beſtiales ac perfidos pugnaui, id eſt diſputaui Epheſi, hoc eſt, in ciuitate quę Epheſus nominatur. Vnde humanum vocamus, quod rationabile eſt & pium. Hinc quidam homines quaſi
Mat.28. deſcribendo hominem affirmant, Homo eſt animal manſuetum natura, erectum ſtatura, diſcretumque ratione, *Erat in Hieruſalem*, quæ ſancta ciuitas dicitur, quoniam ibi erat té-
E plum, & viguit cultus diuinus, ſtudiumque legis ac prophetarum, præſertim, quoniam Chriſtus ibidem in templo oblatus eſt, prædicauit, miracula fecit, paſſus eſt, & ſanguinem fudit, & deinde ſpiritum ſanctum miſit, ibi demùm primitiua Eccleſia ſanctiſſimè vixit *Cui nomen Symeon* & inter ſacerdotes fuit famoſus atque grandæuus. *Et homo iſte iuſtus* Iuſtitia quæ eſt virtus cardinalis ac ſpecialis, qua vnicuique datur quod ſuum eſt, itemque iuſtitia, quæ eſt virtus generalis & virtualiter omnis virtus, quia omni virtute fuit ornatus, fuitque præcipue charitatiuus ac iuſtus, quia non proprium priuatumque commodum, ſed bonum cõmune, & generalem omnium deſiderauit ſalutem, *Et timoratus*, timore caſto, ſancto, ac filiali, qui timet dei offenſam, & clemẽ-
Eccle. 25. tiſſimum deum vt patrem inhonorare abhorret. De quo in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Nibil melius, quàm timere deum. Et timor dei ſuper omnia ſe poſuit: de quo ait Pſalmiſta, Timete dominum omnes ſancti eius, quoniã nihil deeſt timẽtibus deum. ¶ Quanuis ergo hic Symeon cunctis polleret virtutibus, tamen in iuſtitia, & timore fulſit præclarius, ſecundum quod quilibet ſanctorum dicitur in aliqua virtute
Eccle 44. amplius ſplenduiſſe. Propter quod de vnoquoque cantatur, Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem ex-
1.Cor.7. celſi. Vnde & Paulus, Vnuſquiſque (inquit) ſuum donum habet à deo. Ideo de his duabus virtutibus ſpecialiter cõmen-
Iohan. 15. datur. Itaque iuſtus fuit ad proximum, timoratus ad deum. ¶ Denique timor retrahit à peccato hominem, quẽadmodum ſcriptum eſt. Per timorem declinat vnuſquiſque à ma-

lo.

lo. Ideo per timorem impleuit quod dicitur, declina à malo. A
Iuſtitia autem bonum proſequitur, per quam impleuit quod Pſal.36.
additur, & fac bonum, *Expectans*, hoc eſt, certiſsimè affe-
ctuoſeque ſperans, ac præſtolans, *Conſolationem Iſrael*, id eſt,
Chriſti aduentum, & liberationem ac ſpiritualem conſola-
tionem, quam ex Chriſti aduentu, conſequerentur Iudæi, vi-
delicet redemptionem à peccatis, à diabolo, ab inferno, at-
que æternæ adeptionem ſalutis. Aliqui autem Iudæi carna-
les putabant Chriſtũ venturum, vt erueret eos de omni ſub-
iectione, qua alienis Gentibus ac principibus ſubdebantur,
vniuerſaque mundi regna ipſis ſubiiceret, quaſi in hoc felici
tas humana cõſiſteret, vel ob talem liberationem agendam
Chriſtus eſſet promiſſus, & non potius ad liberandum genus B
humanum ob originalis reatu peccati, & de omni ferocita-
te diaboli. Talem ergo cõſolationem Symeon iſte non ex-
pectauit, vt etiam Gregorius Niſſenus teſtatur. *Et ſpiritus
ſanctus erat in eo*, non ſolum per eſſentiam, præſentiam, & po
tentiã, quomodo in omni eſt creatura, nec ſolum per chari-
tatem, & gratiam qualemcunq;, prout eſt in omni eo qui eſt
in ſtatu ſalutis, ſeu in charitate, quæ vita eſt animæ. ſed per
gratiam eminentem, & charitatem ardentem, ſecundũ quod
eſt in viris heroicis ſeu perfectis. Habuit quoque gratiã pro-
phetiæ, vt ſtatim dicetur. *Et reſponſum acceperat à ſpiritu ſan-
cto non viſurum*. Hoc eſt, non paſſurum ſeu experturum, *Se
mortem*. Viſus nanque pro quolibet ſenſu accipitur, *Niſi pri-
us videret* oculis corporalibus atque mentalibus *Chriſtum do* C
minum. Qui eſt omnium dominus, etiam ſecundum naturam
humanam omni creaturæ prælatus: vel Chriſtum domini,
hoc eſt, vnctum ſecundum humanitatem à domino deo pa-
tre ſeu tota ſuperbeatiſsima trinitate.

¶ Porrò idem ſignificant, Meſsias hebraice, Chriſtus græ-
ce, & vnctus latine. Symeon itaque ſicut & cæteri patriar-
chæ, prophetæ ac ſancti veteris teſtamenti maximo flagra-
bat deſiderio Chriſti venturi ſeu eius aduentus. Propter quod Lucæ.10.
Chriſtus ait Apoſtolis, Beati oculi qui vident quæ vos vide-
tis: dico enim vobis, quia multi reges & prophetæ voluerũt
videre quæ vos videtis, & non viderunt, idcirco frequenter
atque ardenter orabant pro Chriſti aduentu præſertim Sy-
meon iſte, qui ex ſcripturis veteris teſtamenti agnouit inſta-
re Chriſti aduentum, vnde pro merito ſuæ deuotionis facta

D eſt ſibi reuelatio cœleſtis à ſpiritu ſancto, vel immediate ſpiritu ſancto illuminationem internam, vel angelo mediante, ſecundum quod propheticæ reuelationes communiter angelorum miniſterio factæ ſunt, vt ſanctus Dionyſius docet. ¶ Denique quanuis opera ſanctæ Trinitatis ſint indiuiſa, tamen reuelationes huiuſmodi approprientur ſpiritui ſancto, quoniam ei approprientur, bonitas, charitas, liberalitas, quibus donationes directe procedũt. *Et venit in ſpiritu*, hoc eſt,

Matt.1. ſpiritus ſancti inſtinctu, quo reuelante intellexit adeſſe ho-

Lucæ.1. ram impletionis, promiſsionis ſibi factæ de Chriſti aſpectu

Lucæ 3. *In templum*. *Et quum inducerent puerum Ieſum parentes eius*, in templum, ſcilicet, Maria & Ioſeph, quorum vnus tunc tulit Ieſum, & puto quod mater. Cur autem Ioſeph parens ſeu pa

E ter Chriſti vocetur, expreſſum eſt *Vt faceret ſecundum conſuetudinem legis pro eo* offerẽdo (vt dictum eſt) par turturum aut duos pullos columbarum, redimendóque puerum quinque ſiclis, vt dictum eſt, *Et ipſe Symeon*, affectuoſiſsime, deuotiſsime, reuerendiſsime, ac iucundiſsime *Accepit eum in vlnas ſuas* hoc eſt, inter brachia ſua, quanuis ſe contactu ſancti ſanctorum putaret indignum, ſed vehemens amor rationem deuicit, & ad vnionem, amplexumque impulit *Et benedixit deum*, hoc eſt, laudauit, gratias egit, & ſequens canticum cecinit pro impletione diuini promiſsi, & cæteris beneficiis dei, itemque quia iam plus accepit quàm ſibi fuit promiſſum. Promiſſum ſiquidem ſibi fuit, quòd Chriſtum videret, & iam non ſolum vidit, ſed brachiis ſtrinxit, portauit, contrectauit,

F & puto quod & oſculatus ſit infantem dulciſsimum, *Et ait*, *Nunc* Poſtquam tuum promiſſum impleſti, Chriſtum mihi monſtrando, vt promiſiſti, *Dimittis*, id eſt, ſtatim dimites, vel ſupplico, vt dimittas me *Seruum tuum* non ſeruitute ſeruilis timoris, qui metuit pœnam magis, quàm dei offenſam ſeu culpam, de quo ait Saluator apud Iohannem, Seruus non

Iohan.8. manet in domo in æternum filius autem manet in domo in

Iohan.5. æternum. Et alibi, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos,

Matt.25. ſed ſeruum ſeruitute filialis timoris: cui ſeruo ait Saluator, Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui *Domine* deus pater ſeu Trinitas deus, *Secundum verbum tuum in pace*, hoc eſt, à mundi huius inquietudine, tribulatione, & vitiis eripi quieſcere, ſeu mortis ſomno ceſſare, & in lymbo Patrum, ſinuq; Abrahæ repauſare in dulci ſpe, quum certus

ſim

ſim cito per Chriſtũ inde educi,ad gloriamq; transferri. Sic ergo dimittis me in pace,ſecundum verbum tuum, hoc eſt, ſecundum quod mihi dixiſti, quòd mortem non experirer, niſi prius Chriſtum viderem:per quod inſinuaſti,quòd Chriſto viſo mox obdormirem in domino, *Quia viderunt oculi mei* exteriores, & interiores *Salutare tuum*, id eſt, Chriſtum ſaluatorem qui dicitur ſalutare tuum, quia per ipſum decreuiſti mundum ſaluare,omniumque ſalutem conſtituiſti in eo:de quo fertur in Pſalmo, Notum fecit dominus ſalutare tuum. Vnde & in Geneſi Iacob patriarcha teſtatur, Salutare tuum expectabo domine, cui ſalutari loquitur pater per Eſaiam, Dedi te in lucem gentium vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Hoc ſalutare Symeon corporaliter ac intellectualiter vidit. Chriſtus nanque in vna perſona eſt deus & homo,ideo dum homo videbatur oculo corporali,eodem oculo videbatur,& deus,quanuis non ſecundum diuinitatem ipſius,imò ſecundum Ambroſium dum caro videtur,videtur & verbum Hinc quod apud Iohannem, habetur,Deum nemo vidit vnquam,de deo ſecundum diuinitatis eſſentiam dicitur, ¶Inſuper oculo interiori vidit Symeon ſaluatorem,quia per fidem cognouit ipſius diuinitatem, eius quoque humanitatem intellectualiter conſiderauit,& quod à verbo eſſet aſſumpta,penſauit. Hinc de Chriſto ſcriptum eſt in Baruch,Poſt hæc in terris viſus eſt,& cum hominibus cõuerſatus eſt. Itemque Eſaias,Simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt *Quod paraſti* hoc eſt,per incarnationem videri, & agnoſci aptũ feciſti,ſeu manifeſtare diſpoſuiſti ac decreuiſti *Ante faciem omnium populorum*, id eſt,in conſpectu hominum vniuerſorum ſeu clare cunctis hominibus,non ſolum Iudæis,ſed etiam Gentilibus,ſic tamen, vt ſit diſtributio accommoda, ſeu pro generibus ſingulorum,non pro ſingulis generum,iuxta quem modum in Daniele legitur, Omnes populi tribus, & linguæ ſeruient ei. ¶Deus ergo pater vnigenitum ſuum in diuinitate, incomprehenſibilem atq; inacceſsibilem lucem inhabitantem per hoc fecit hominibus manifeſtum, viſibilem, & cohabitantem, quod eum humanæ coniunxit naturæ in vnitate perſonæ, quod ab Eſaia prædictum eſt, Parauit dominus brachium ſanctum ſuum in oculis omnium Gentium. Brachium enim domini eſt vnicus filius dei patris,per quem pater om-

Marginalia: A; Gen.49.; Pſal.92.; Eſa.49.; B; Iohan.1.; 1.Iohã.4.; Baruc.3.; Eſa.52.; C; Dani.7.; 1.Tim.6.

D nia fecit, ſicut & digitus dei eſt ſpiritꝰ ſanctus, per quem cun
Eſaiæ.52. cta reuelat, de quo brachio ait Pſalmiſta, Saluauit ſibi dexte-
Iohan 1. ra eius, & brachium ſanctum eius. Pater ergo parauit ſaluta-
Lucæ.1. re hoc ante faciem omnium populorum, quibus per Apoſto-
Pſal.79. los prædicatus eſt Chriſtus, iuxta illud Pſalmi, In omnem ter
Pſal.18. ram exiuit ſonus eorum. Et rurſus, Viderunt omnes termini
Pſal 97. terræ ſalutare dei noſtri. & quod in Eſaia habetur, Videbunt
Eſa.52. omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. Quâuis interea Chri-
ſtus ita paratus ſit ante faciem omnium populorum, aliter ta
men quantum ad Iudæos, & aliter quò ad Gentes. Propter
quod ſubditur, *Lumen ad reuelationem Gentium* hoc eſt, ſalu-
tare ſeu Chriſtum paraſti ſic, vt ſpecialiter ſit lumen Genti-
lium, ſeu ad illuminationem eorũ, qui veri dei cognitione,
E & cultu priuati, idola coluerũt ac dæmones: ſed Chriſtus per
ſuos diſcipulos reluxit, illos ad veri dei cognitionem amo-
rem & cultum, imò per interiorem ſuã illuminationem hoc
potius fecit, ſine qua exterior apoſtolorum prædicatio nihil
inueniſſet, ſed & Trinitas deus merito cõuerſationis, paſſio-
niſq; Chriſti tantam dedit gentilibus gratiam, ideo Chriſtus
paratus & datus eſt lumen ad reuelationẽ ſeu illuminationẽ
Gentilium, qui ſedebant in tenebris perfidiæ, erroris, ac om-
Eſa.55. nium vitiorum. Vnde in Eſaia dominus proteſtatur, Ecce te-
ſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus.
¶ Inſuper paraſti ſalutare hoc, *Gloriam plebis tuæ Iſrael*. i. ad
hoc, vt ſit gloria Iſraeliticæ plebis, quæ fuit ſpecialiter plebs
dei, vt plenius dictum eſt ſuper illud, Viſitauit & fecit redem
Luc.1. ptionem plebis ſuæ. Hoc enim eſt plebi illi, quantum ad eos
F qui crediderunt, ex ea præcipua prærogatiua, exaltatio, ho-
nor, & gloria, quòd vnigenitus dei ex ea incarnari elegit, ad
eam perſonaliter venit, ꝓpter eam primo ac ſpecialiter de-
ſcendit, ſecundum quod loquitur dominus, Non ſum miſſus
Mat.13. niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael. ¶ Inſuper fuit in
gloriam plebis ſuæ Iſrael, quia per ipſum ſancti veteris teſta
menti in lymbo detenti, adepti ſunt beatificæ gloriam viſio-
nis. Deniq; Chriſtus tam Iudæis quàm Gentibus fuit lumen
& gloria. Omnes enim electi per ipſum ſunt illuſtrati, & cun
ctis gloria eſt, quòd dei filius humanam naturam aſſumpſit.
Nihilominus per approbationẽ dicitur Lumẽ Gentiũ & glo
Ioan.4. ria Iudæorũ. Propter quod ait Iohannes, Salus ex Iudæis eſt.
¶ Poteſt autem hic quæri, quomodo Symeon templum in-
greſſus,

greſſus, cognouit puerum Ieſum, quem ante non vidit? Ad A
quod facile reſpondetur, quòd eodem ſpiritu reuelante, quo
cognouit eſſe venturum, & fortè aliquod ſignum ſenſibile
fuit ſibi diuinitus prænunciatum, quo cognoſceret puerum,
ſicut Iohanni Baptiſtæ deus prædixit, Super quem videris
ſpiritum deſcendentem & manentem, hic eſt, &c. Forſitan Iohan. 1.
nanque vidit diuinum quendam ſplendorem in vultu pueri
adorandi. De quo aliquando verum fuit dicere, Hic eſt in-
fans vnius diei, & deus æternus.

¶ Poſtremò, quilibet noſtrum canticum iſtud dicere in pro-
pria poteſt perſona, loquendo ad deum patrem ſeu Trinita-
tem. Nunc in tempore gratiæ huius dimittis ſeruum tuum
domine, ſecundum verbum tuum in pace, hoc eſt, in pecto-
ris tranquillitate quam mihi donaſti, me modo (vt ſpero & B
oro) quieſcere gratioſè permittes ac facies, ne turber aut ru-
am, ſed in pace in idipſum dormiam & riquieſcam, atque in
omni aduerſitate, tẽtatione & inquietudine, mens mea, quie
ta & fixa perſiſtat in te, ſecundum verbum tuum, hoc eſt,
prout in te plenè ſperantibus promiſiſti, quibus tuam defen-
ſionem vbertim in ſcripturis promittis, iuxta illud in Pſal- Pſal. 4.
mo, Quoniam in me ſperauit, liberabo eum, protegã eum,
quoniam cognouit nomen meum &c. Quia viderunt oculi
mei, interiores per fidem per ſapientiæ donum, per ſcriptu-
rarum doctrinam, per ſacramentales ſpecies, varioſque ſu- Pſal. 90.
pernaturales tuos effectus: ſalutare tuũ, quia his modis iam
Chriſtum cognoſcimus. Cætera verba cantici huius aliam
interpretationem non flagitant. ¶ Conuenientiſsimè de- C
mùm ſtatutum eſt canticum iſtud in completorio dici, quia
tunc cum præcipua pace interna deo vacare, ad ſtratumque
ire ac obdormire, & Chriſtum in pectore noſtro quaſi ſepe-
lire debemus, omni tentatione, auerſione, & culpa prorſus
excluſis. Tunc ergo canticum iſtud cõpendioſum atque dul-
ciſsimum deuotiſsimè proferam, & qualiter Symeon bea-
tiſsimus, Chriſtum in brachiis ſtrinxit, ac cætera quæ dicta
ſunt contigerunt intentiſsimè recordemur, & quæ Symeon
corporaliter fecit, ſpiritualiter peragamus.

¶ Præterea, aliqui in primo huius cantici verſiculo per do-
minum intelligunt Chriſtum, ita quod Symeon puerum Ie-
ſum quem inter brachia complectebatur, deum, ac dominum
nominauit: tuncq; per ſalutare domini intelligeretur incar-

D nationis myſterium, vel aſſumpta humanitas, per quod ſeu quam velut per inſtrumentum ac medium verbum æternum operatum eſt mundi ſalutem, Gentium illuminationem, Iudæorumque glorificationem. Vel ſalutare, hoc eſt, ſalus ſeu redemptio tunc fienda per Chriſtum, quam Symeon ſpiritu

Pſal. 47. prophetali præuidit. ¶ Poſtremò de hac Chriſti in templo

Malac. 3. præſentatione prædictum fuit in Pſalmo, Suſcepimus deus miſericordiam tuam in medio templi tui: ſed & apud Malachiam, cum de Chriſti præcurſore dominus protuliſſet, Ecce (inquiens) mitto angelum meum: protinus de Chriſto adiecit. Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator, quem vos quæritis, & angelus teſtamenti quem vos vultis. Itaq; & nos puerum Ieſum brachiis fidei, charitatiſque apprehendamus,

E deoſculemur, ſtringamus ad pectus, imò in pectoris ſecretiſ-

Canti. 1. ſimo collocemus, dicentes cum ſponſa, iuxta illud, Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Verùm qui hoc agere cupit ac debet, oportet vt commune bonum Eccleſiæ cordialiter optet, quærat, & oret, atq; à ſpiritu ſancto agatur, & carnali conſolatione contempta, ſpiritualem duntaxat expectet. Non enim in deo delectari valet ſynceriter, cui oblectamenta carnis aut ſeculi placent, vel qui in vanis cogitationibus gloriatur. Adhuc autem canticum iſtud poſt celebrationem ſeu communionem & hora mortis iam proxima aptiſsimè dicitur. Quemadmodum côſideranti ſenſum eius pateſcit.

¶ Hoc quoque ſciendum, quòd duplex eſt benedictio, vide-

F licet conſecrationis vel donationis & laudis. Benedictione

Hebr. 7. côſecrationis ſeu donationis maior benedicit minori, & de creaturæ, iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos, Sine vlla contradictione quod minus eſt à maiore benedicitur. Vnde benedictio qua deus benedicit creaturæ, eſt collatio munerum eius, & multiplicatio eorundê. Benedictione autem laudis minor benedicit maiori, quanuis ſæpe etiam & econtra, ſicque Sy-

Pſal. 33. meon benedixit deo. Et in Pſalmo cantamus, Benedicam dominum in omni tempore. *Et erant pater eius*, videlicet Ioſeph qui dicitur pater Chriſti, quia nutricius, & quia ob famam virginis matris conſeruandam, permiſſus eſt æſtimari

Origen. pater Chriſti. Circa quod loquitur Origenes, Qui altius aliquid inquirit, poteſt dicere quonia generationis ordo à Dauid vſque ad Ioſeph deducitur, ne videretur ipſe Ioſeph fruſtra

ſtra nominari,quia non fuit pater Saluatoris,attamen vt ge- A
nerationis ordo locū haberet, pater domini appellatus eſt,
rurſus quoniam Ioſeph verè fuit vir Mariæ, cuius Chriſtus
fuit veraciter filius,Chriſtus magis propriè dicitur filius Io-
ſeph, quam ſi eſſet aliunde, ſeu ex alia coniuge adoptatus,
Et mater eius qui cum patre & ſpiritu ſancto,vnus eſt deus æ-
ternus,omnipotens,& immenſus, mater eius qui omniū eſt
creator, quem vniuerſi angelicorū ſpirituum ordines inceſ-
ſanter adorant, *Mirantes* non admiratione dubitationis,
ſed reuerentiæ & congratulationis, *Super his quæ dicebantur* Apoc. 4.
de illo, hoc eſt,de magnalibus atque magnificis laudibus,de
puero Ieſu prolatis à parētibus precurſoris,ab angelo exer-
cituq; angelico,à paſtoribus quoque & Symeone. Iteq; mi- Lucæ. 1.
rabantur quod de eo qui in tanta paupertate ac humilitate B
aduenit,tam altiſsima dicebātur, quod ſcilicet eſſet ſalutare
dei patris & omnium dominus,lumen gentiū,gloria Iudæo-
rum,mundi ſaluator,vnigenitus dei,verusq; deus.Miraban- Acto.17.
tur quoq; non parum ſe electos ad tantū myſterium,& quod
mundi theſaurus eis eſſet commiſſus. *Et benedixit illis*, ſcili-
cet parentibus Ieſu Chriſti *Symeon*. Conſuetudo enim fuit
ſacerdotibus legis benedicere parentibus infantem in tēplo
offerentibus cum hoſtibus debitis,& benedictio illa videtur
fuiſſe imprecatio boni,qua ſacerdos expetebat ſeu impreca-
batur eis bona à deo. Formam tamē benedictionis illius nō
habemus expreſſam vt dicitur,ſed fortè fuit illa,aut ſimilis il
li,de qua in Numeris habetur,Locutus eſt dominus ad Moy
ſen & Aarō,dicens,Sic benedicetis filiis Iſrael,Benedicat ti- C
bi dominus & cuſtodiat te, oſtendat dominus faciem ſuā ti-
bi,& miſereatur tui. Cōuertat dominus vultum ſuum ad te,
& det tibi pacem. Veruntamen reor quod Symeon ſpeciali
omnino benedictione benedixerit Mariæ & Ioſeph,vtpote
benedictione laudis beatos & benedictos eos,dicendo, Di-
gnitatem nanque,electionem,& gratiam illorum,etiam ip-
ſemet vehementiſsimè mirabatur. Nihilominus eis benedi-
xit,quia maior fuit ſacerdotali officio,quanuis non ſanctita-
te & merito,ſaltem quo ad Mariam. Maior autē officio be-
nedictionem largitur.Verè equidem beatus fuit ille Ioſeph,
qui ad tantum ſecretū fuit admiſſus,qui ſpōſus & cuſtos vir-
gineæ matris, genitricisque dei eſſe electus fuit ac meruit,
qui dei patris filium deum incarnatum nutrire, tractare, de-

ferre

D ferre cohabitantem, imò & obedientem ac miniſtrantem habere fuit præordinatus, nempe (vt infra habetur) Ieſus fuit ſubditus illis, haud dubium quin Mariæ & Ioſeph. *Et dixit ad Mariam matrem eius*, ad quam prophetico ſpiritu loquitur de futuris potius quàm ad Ioſeph, quia ſciebat quod vera eſſet genitrix Chriſti, Ioſeph autem nutricius & miniſter duntaxat. *Ecce poſitus eſt hic*, hoc eſt, puer iſte quem brachiis ſtringo, per aſſumptam humanitatem datus, ſitus atque à deo ſtatutus eſt. *In ruinam*, id eſt, perditionem. *Et reſurrectionem*, hoc eſt, ſaluationem *Multorum in Iſrael*, hoc eſt, plurium Iſraëlitarum.

❡Chriſtus nanque per ſuam incarnationem, prædicatio-
E nem, vitam, ac paſsionem fuit multis Iudæis cauſa ſalutis, de quibus in Iohanne ipſe ait, Ego ſcio quos elegerim. Multis
Iohan. 13. quoque & pluribus Iudæis per præfata fuit occaſio excæca-
Iohan. 10. tionis, & tranſgreſsionis, & damnationis: quibus in Iohan-
Iohan. 9. ne loquitur, Vos non eſtis ex ouibus meis. Hinc denuo, In
Eſaiæ. 53. iudicium (inquit) ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Vbi per videntes intelliguntur illi, qui ſapientes & magni fuerunt in oculis ſuis, ſeculariterque prudentes, quales præcipue fuerunt ſacerdotes & ſcribæ. quos conſtat pro maxima parte obtenebratos eſſe atque damnatos.

❡Porrò per non videntes intelliguntur idiotæ, humiles & ſimplices, quorum multos Chriſtus illuminauit, vt fuerunt Apoſtoli, cæterique diſcipuli, quibus & ſpiritum ſanctum in-
F fudit. Hinc quoque in Matthæo ait cum gaudio, Confiteor
Iohan. 20. tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudenti-
Acto. 2. bus, & reuelaſti ea paruulis. Generaliter autem loquendo,
Matt. 11. Chriſtus venit in ruinam omnium reproborum ſeu incredu-
Sur. 10. lorum, & reſurrectionem electorum fidelium. Veruntamen non vniformiter venit, ſeu poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem, quia in ruinam reproborum eſt poſitus occaſionaliter & indirectè, in reſurrectionem verò electorum cauſaliter & directè. Sic nanque poſitus eſt in ruinam, quomodo deus dicitur hominem indurare. Nunc itaque ſermo eſt de ruina peccati, quæ eſt ipſamet culpa, & de damnatione æterna, quæ eſt effectus culpæ & incredulitatis: ſecũdum
Iohan. 5. illud Saluatoris, Qui non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vnigeniti filii dei. Nunc etiam ſermo eſt de

reſurre-

æ reſurrectione ſpirituali, qua homo per baptiſmum & pœni- A
tentiam ac gratiam dei à peccato reſurgit. Vnde ait Apoſto- Epheſi.2.
lus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Item Pſalmi- Pſal.1.
ſta, Ideo non reſurgunt impii in iudicio, quod de reſurre-
ctione à peccato in iudicio diſcretionis rite exponitur, quan
quam & de futura reſurrectione corporali fœlicis immuta-
tionis accipi poſsit, quæ erit effectus dominicę paſsionis, ſeu
meriti Chriſti, dicente Apoſtolo, Quoniam quidem per ho- 1.Cor.10.
minem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sic 1.Cor.1.
ergo in illorum ruinam Chriſtus eſt poſitus: de quibus Pau- Ibidem.
lus teſtatur, Prædicamus Chriſtum, Iudæis quidem ſcanda- Iohan.4.
lum, Gentibus autem ſtultitiam. In illorum verò reſurrectio Pſal.73.
nem poſitus, de quibus Paulus adiecit, Ipſis verò vocatis, hoc
eſt, electis Iudæis & Græcis prædicamus Chriſtum dei vir- B
tutem & dei ſapientiam, *Et in ſignum cui contradicetur.*

¶ Signum tripliciter ſumitur. Primo, pro indicio alicuius ſi-
gnificatiuo, vt circulus deſignat potum venalem. Secundò,
pro miraculo, ſecũdum quod in Iohanne loquitur Chriſtus,
Niſi ſigna & prodigia videritis, nõ creditis. Tertiò, pro ve-
xillo quo in bello milites vnius partis ab alterius partis mili
tibus diſcernuntur, ſicut in Pſalmo, Poſuerunt ſigna ſua ſi-
gna, & non cognouerunt. Itaque iuxta primam ſigni acce-
ptionem, ſenſus eſt: Poſitus eſt Chriſtus in ſignum, id eſt, ad
euangelicæ veritatis doctrinam inſinuandam ſeu proponen-
dam, cui à multis cõtradicetur, vel verbo, vel opere, vel mo-
do vtroque. Inobedientes nanque Chriſtiani opere con-
tradicunt. Iuxta ſecũdam acceptionem, ſenſus eſt, Poſitus eſt
in ſignum, id eſt, miraculum, quia & ipſo Chriſto homine C
de virgine nato, mirabilius quid eſt, omnia quæ de Chriſto
narrat ſcriptura, ſignum eſt, hoc eſt, miraculum cui contra-
dicetur à perfidis vniuerſis, vt quod mater virgo eſt, quod
in vnitate perſonæ ſit deus & homo, quod veraciter reſur-
rexit, ita Origenes exponit. Iuxta tertiam acceptionem per
ſignum intelligitur crux Chriſti ſeu fides crucis, quo ſigno
diſtinguntur ſerui Chriſti à ſeruis diaboli, dum ſignum iſtud
ab illis honoratur ac fronti imprimitur, ab illis contemni-
tur. ¶ Poſtremò, exponi poteſt de ſigno pacificationis, vt ſit
ſenſus, Poſitus eſt in ſignum fœderis & reconciliationis ſeu
pacis inter deum & homines, quia videlicet factus eſt media
tor dei & hominum, & figurabatur per arcum, de quo lo-
quitur

D quitur dominus in Gene. Arcum meum ponam in nubibus
1.Tim.2. & erit ſignum fœderis inter me & terram. Chriſtus autem ſi
Gene.9. gnũ eſt fœderis memorati nõ ſignificatiue ſolum, ſed & cau-
Epheſi.2. ſaliter, dicente Apoſto. Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque
Coloſſ.1. vnum. Et denuo, Pacificans, per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in cælo, ſiue quæ in terra. *Et tuam ipſius* ô Maria *Animã pertranſibit gladius*. Hoc eſt amariſsimus dolor cõpaſsionis, quo anima tua implebitur, cum videris filium tuũ occidi, & perſecutiones pati, imò virgo beata frequenter ante Chriſti paſſionẽ precogitando quanta ille eſſet paſſurus, amariſſime affligebatur, qui dolor cœpit in ea in Chriſti infantia, de qua re in reuelationibus ſanctæ Brigidæ multa credibiliter
Pſal.56. ſcripta ſunt. Iſte eſt gladius ſpiritualis de quo fertur in Pſal-
E mo, Lingua eorum gladius acutus. Et, Gladius in labiis eo-
Pſal. 58. rum. Ibi tamen accipitur gladius pro cauſa doloris. Sic ergo gladius pertranſiit animam virginis glorioſæ, quomodo de
Pſal.104. Ioſeph in Pſalmo cantatur, Ferrum pertranſiit animam eius, hoc eſt, dura afflictio. Ambroſius per gladium intelligit ver-
Epheſi. 6. bum ſeu ſapientiam. Vnde & Paulus ad Epheſios, Accipite (ait) gladium ſpiritus, quod eſt verbum dei. Itaq; ſenſus eſt, Tuiipſius animã pertranſibit gladius, id eſt, intellectũ tuum intime illuſtrabit verbum vel ſapientia myſterii crucis, ita ꝙ illud nõ ignorabis, ſed præcognitio paſſionis filii tui tua intima penetrabit. Hanc quoque interpretationem, tangit vir illuſtriſſimus ſanctus Paulinus epiſcopus in ſermone, ſeu epiſtola ad beatum Auguſtinum, & allegant ad hoc Ambroſius & Paulinus illud Apoſtoli ad Hebræos, Viuus eſt ſermo dei,
F & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens
Hebr.4. vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus. Veruntamen hoc ad literã de increato ſermone, verbo æterno, vnigenito patris inducitur vt textum intuenti pateſcit, *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes*. Verbum iſtud intricatum eſt, referriq́ue poteſt ad particulam immediate præhabitam, vel ad id quod dixerat Symeon. Poſitus hic eſt in ruinam &c.

Ex hoc ergo quod Chriſtus venit in quorundam ſalutem, & ad aliquorum maiorem damnationem occaſionaliter, vt dictum eſt, item ex paſsione ipſius, compaſſioneq; matris eius factum eſt, vt multorum hominũ cogitationes quæ ante latebant, reuelarẽtur, id eſt, per quoſdam effectus aliis proderẽtur ac declararentur. Ex dictis enim oſtenſum eſt, quis bonis cogita-

nis cogitationibus deum quæſierit, quis in Chriſtũ credide- A
rit, quis eius aduentum ſyncere optauerit, quis etiam tempo
ralia quærens, promiſſaq;, putans in Chriſti aduentu, in eum
tam pauperẽ, tam humilem & abiectũm credere ſpreuerit.

¶ Denique tempore paſſionis Iudæi cogitationes ſuas quas de Chriſto habebant, manifeſtauerũt, dum pro maxima parte negando ipſum, dicebant verba quæ in Euangelio ſcripta, aliqui verò manebant ei aſtantes, ſicque ſuas de Chriſto cogitationes pandentes, ſecundum hũc ſenſum dictio, vt, tenetur cõcomitanter non cauſaliter, quia non ideo venit, & paſſus eſt Chriſtus modo præfato, vt talis cogitationũ manifeſtatio fieret, ſed illa ſequuta eſt per modum euẽtus. Vel ſic, vt reuelẽtur, hoc eſt in cõfeſſione ſeu humili ſuiipſius accu- B
ſatione aperiantur ex multis cordibus peccatorũ cogitationes iniquæ, quę ante cõfeſſionem latebant, ſed merito paſſionis Chriſti data eſt, & datur hominibus gratia confitendi ſalubriter, ſicq; dictio illa, vt, teneri poteſt cauſaliter aliquo modo, nam ideo paſſus eſt Chriſtus, vt hominibus hanc gratiã mereretur Ita exponit Origenes, dicens, Cogitationes malę in hominibus erãt, quę propterea reuelatæ ſunt, vt occideret eas, ille qui pro nobis mortuus eſt.

¶ Poſtremò, fideles paſſionem Chriſti & compaſſionẽ Mariæ cordialiter attendẽtes, mox ſe de ſuis vanis cogitationi- Gene.35.
bus reprehendunt, eaſque promunt modis prætactis. Coſe- Deut.23.
quẽter recitatur teſtimonium Chriſto impartitum à fœmi- C
na ſancta, *Et erat Anna propheti*ſ*ſa filia Phanuel de tribu Aſer* Tam determinate deſcribitur ꝓpter veritatis certificationem, & vt ab aliis quæ ſimili nomine vocabantur, diſtinguatur. Aſer autem fuit vnus duodecim patriarcharum filiorũ Iacob. *Hæc proceſſerat in diebus multis*, hoc eſt, diu vixit, & virtutibus magis proceſſit quam annis, quotidie augẽs merita ſua. *Et vixerat cũ viro ſuo annis ſeptẽ à virginitate ſua*, id eſt, à tempore quo eam adhuc virginẽ ſumpſit in coniugem. *Et hæc vidua* fuit & manſit *Vſque ad annos octoginta quatuor* Vnde propter ſeniũ ſuum honorabilior, fideq; dignor fuit. Scriptum eſt enim in Leuitico, Coram cano capite cõſurge, Leuit.19.
& honora perſonam ſenis. Iob quoque ait, In antiquis eſt ſa Iob.12.
pientia, & in multo tempore prudẽtia *Quæ nõ diſcedebat de templo*, non quod ibi ſine interruptione permanſerit, & omnia corpori neceſſaria egerit, quũ ſtatim ſubdatur, Hęc ipſa

hora

D Herodis reductus ſit, tuncq; cœperit Nazareth habitare. Itaque ſecũdum iſtos, antequam Maria & Ioſeph cum Ieſu venirent in Nazareth in Aegyptum profecti ſunt: dicũtq; aliqui, quod in Bethleem à Hieruſalem redierũt & à Bethleem in Aegyptum progreſſi ſint. Alij probabiliter dicunt, quod à Hieruſalem non redierunt in Bethleem, quia ob nullã cauſam à Nazareth venerunt ad Bethleem niſi propter deſcriptionẽ, vt patuit, idcirco expedito illo negotio, reuertentes à Hieruſalem non ad Bethleem, ſed ad Nazareth redierunt in qua velut in ciuitate patriæ, manſioniſq; ſuæ libẽtius morabantur, & poſtea ex illa vrbe angelo nũtiante in Aegyptũ fugerunt. Cæteri quaſi mediam viam tenentes affirmant,
E quòd à Hieruſalem cœperunt reuerti in Nazaret, atq; in via angelus loquutus eſt ipſi Ioſeph, vt cũ matre & puero fugeret in Aegyptum. Verùm quicquid horum dicatur, verum eſt quod Euangeliſtæ ſinguli aliqua hincinde omittunt, quæ ab aliis nouerũt iam ſcripta vel ſpiritu reuelante deſcribẽda viderunt: ſic tamẽ, vt narrationis ſeu deſcriptionis ſuę ſerie cõtinuata, quaſi nulla prętermiſiſſe videantur, quæ alterius Euangeliſtæ penſata deſcriptione, quo loco tranſilita ſint, diligens lector inueniet. *Puer autem* ſecundũ quod homo *Creſcebat* ætate & corporis quantitate qui ſecundum quod deus æternus eſt atque immenſus, *Et confortabatur* robore corporali ſecundum incrementi menſuram, quanuis omni momẽto poterat tãtam corporis fortitudinem aſſumere & habere
F quantum iuſſiſſet ſeu voluiſſet vt deus, vel etiã vt homo cõprehenſor ſecũdum ſuperiorẽ ſuę animæ portionem, vt deitate fruentem. Tanta enim extitit beatitudo animæ Chriſti quòd redundaſſet in corpus ipſius, dando illi quatuor dotes corporis glorificati, niſi diſpenſatiue deus hoc diſtuliſſet, vt in epiſtola ad Dioſcorum aſſerit Auguſtinus. Inſuper Chriſtus vt homo confortabatur, *Spiritu*, id eſt, in anima ſua à ſpiritu ſancto, non per gratiæ vel virtutum aut donorum augmentum ſiue profectũ, ſed quantũ ad oſtenſionẽ, qua ſecũdum ætatis incrementũ perfectionemq; ſuã magis ac magis monſtrauit ſeu aliis per effectũ oſtẽdit. Iterũ confortabatur à ſpiritu ſancto, imò à tota trinitate in anima, inquãtũ indeſinẽter anima eius cõſeruabatur in fortitudine gratię ac virtutũ à deo, quã in primę ſuę creationis inſtãti ſuſcepit ab eo. De hac autẽ re plenius in fine huius articuli erit dicendum.

Plenus

Plenus ſapientia, quia ſecundū diuinitatē fuit ſubſtantialiter A
ipſa ſapientia increata Porrò ſecūdum humanitatem repletus fuit multiplici ſapiētia creata vt poſt pauca dicetur, fuitque ſapiētia illa creata in ipſo ꝑfecta ab incarnationis principio: ꝓpter quod dicit Apoſt. quod in ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. *Et gratia dei erat in illo* Coloſſ. 2.
Tanta enim fuit plenitudo gratiæ in eo ſecundum naturam humanā quantū valet capere mens creata, ita ꝙ tota capacitas animę eius fuit gratia dei repleta in ſuę creationis exordio De multiplici autē gratia quę in Chriſto ponitur, ſtatim patebit. *Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalem in die ſolēni paſcha* ſcilicet Maria & Ioſeph cum puero Ieſu ſeptē annis in Aegipto morati ſunt, quomodo ſingulis annis pueritiæ Ieſu in Hieruſalem circa paſcha profecti ſunt. B
¶ Præterea in Matthæo habeť, quod Ioſeph angelo præcipiente rediens de Aegyto in terram Iſrael, audito quod in Iudæa, cuius metropolis fuit Hieruſalē regnaret Archelaus filius Herodis, timuit illic ire, ideoque in Galileam reuerſus eſt, atque in Nazareth habitauit. Mat. 2.
¶ Quomodo ergo quolibet anno iuit Hieruſalē, ſi timore Archelai nō audebat illud accedere? Inſuper lex præcepit, vt tribus vicibus in quolibet anno omne maſculinū Iudeorum appareret corā domino in loco ad hoc electo, hoc eſt in loco præcipuè cultus diuini, qui fuit Hieruſalē, pręſertim poſt quam ibidem cōſtructum eſt templum. Ergo qua ratione ſemel aſcenderunt Hieruſalem, videtur, quod ter aſcendere debuerunt? Et reſpondendum ad primum, quod Lucas loquitur de tēpore quo Maria & Ioſeph in Galilęa ſeu Nazareth ſunt morati. Ad ſecundum reſpondet Auguſtinus inde conſenſu Euangeliſtarum dupliciter. primò, quod licet Ioſeph timuerit in Iudæa morari, Archelalo regnante, ne eſſet cōſpicuus inter turbā, tamē in gentē in qua facile quiuit latere, ſecrete aſcēdere potuit ne eſſet irreligioſus. Secūdò, quod Lucas loquitur pro tēpore quo Archelaus nō timebatur, defunctuſve erat. Ad tertiū reſpondetur, quod lex in Exodo iuſſit, vt omnis maſculus Iudæorum in tribus ſolennitatibus, ſcilicet paſchæ, pentecoſtes, & tabernaculorum corā domino appareret, ſed cum his qui habitabāt, multū remote à loco prefato diſpenſabatur quo ad duas ſolennitates, videlicet pētecoſtes & tabernaculorū. Maria autē & Ioſeph à Hieruſalē re- Exod. 23. C

D eſt ſibi reuelatio cœleſtis à ſpiritu ſancto, vel immediate à ſpiritu ſancto illuminationem internam, vel angelo mediante, ſecundum quod propheticæ reuelationes communiter angelorum miniſterio factæ ſunt, vt ſanctus Dionyſius docet. ¶ Denique quanuis opera ſanctæ Trinitatis ſint indiuiſa, tamen reuelationes huiuſmodi approprianiur ſpiritui ſancto, quoniam ei appropriantur, bonitas, charitas, liberalitas, quibus donationes directe procedūt. *Et venit in ſpiritu*, hoc eſt,

Matt.1. ſpiritus ſancti inſtinctu, quo reuelante intellexit adeſſe ho-

Lucæ.1. ram impletionis, promiſsionis ſibi factæ de Chriſti aſpectu

Lucæ 3. *In templum*. *Et quum inducerent puerum Ieſum parentes eius*, in templum, ſcilicet, Maria & Ioſeph, quorum vnus tunc tulit Ieſum, & puto quod mater. Cur autem Ioſeph parens ſeu pa

E ter Chriſti vocetur, expreſſum eſt *Vt faceret ſecundum conſuetudinem legis pro eo* offerēdo (vt dictum eſt) par turturum aut duos pullos columbarum, redimendóque puerum quinque ſiclis, vt dictum eſt, *Et ipſe* Symeon, affectuoſiſsime, deuotiſſime, reuerendiſsime, ac iucundiſsime *Accepit eum in vlnas ſuas* hoc eſt, inter brachia ſua, quanuis ſe contactu ſancti ſanctorum putaret indignum, ſed vehemens amor rationem deuicit, & ad vnionem, amplexumque impulit *Et benedixit deum*, hoc eſt, laudauit, gratias egit, & ſequens canticum cecinit pro impletione diuini promiſsi, & cæteris beneficiis dei, itemque quia iam plus accepit quàm ſibi fuit promiſſum. Promiſſum ſiquidem ſibi fuit, quòd Chriſtum videret, & iam non ſolum vidit, ſed brachiis ſtrinxit, portauit, contrectauit,

F & puto quod & oſculatus ſit infantem dulciſsimum, *Et ait*, *Nunc* Poſtquam tuum promiſſum impleſti, Chriſtum mihi monſtrando, vt promiſiſti, *Dimittis*, id eſt, ſtatim dimites, vel ſupplico, vt dimittas me *Seruum tuum* non ſeruiture ſeruilis timoris, qui metuit pœnam magis, quàm dei offenſam ſeu culpam, de quo ait Saluator apud Iohannem, Seruus non

Iohan.8. manet in domo in æternùm filius autem manet in domo in

Iohan.5. æternum. Et alibi, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos,

Matt.25. ſed ſerum ſeruitute filialis timoris: cui ſeruo ait Saluator, Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium domini tui *Domine* deus pater ſeu Trinitas deus, *Secundum verbum tuum in pace*, hoc eſt, à mundi huius inquietudine, tribulatione, & vitiis eripi quieſcere, ſeu mortis ſomno ceſſare, & in lymbo Patrum, ſinuq; Abrahæ repauſare in dulci ſpe, quum certus

ſim

ſim cito per Chriſtũ inde educi, ad gloriamq́; transferri. Sic A
ergo dimittis me in pace, ſecundum verbum tuum, hoc eſt,
ſecundum quod mihi dixiſti, quòd mortem non experirer,
niſi prius Chriſtum viderem: per quod inſinuaſti, quòd Chri
ſto viſo mox obdormirem in domino, *Quia viderunt oculi*
mei exteriores, & interiores *Salutare tuum*, id eſt, Chri-
ſtum ſaluatorem qui dicitur ſalutare tuum, quia per ipſum
decreuiſti mundum ſaluare, omniumque ſalutem conſtitui-
ſti in eo: de quo fertur in Pſalmo, Notum fecit dominus ſa-
lutare tuum. Vnde & in Geneſi Iacob patriarcha teſtatur, Gen. 49.
Salutare tuum expectabo domine, cui ſalutari loquitur pa- Pſal. 92.
ter per Eſaiam, Dedi te in lucem gentium vt ſis ſalus mea Eſa. 49.
vſque ad extremum terræ. Hoc ſalutare Symeon corpora-
liter ac intellectualiter vidit. Chriſtus namque in vna perſo- B
na eſt deus & homo, ideo dum homo videbatur oculo cor-
porali, eodem oculo videbatur, & deus, quanuis non ſecun-
dum diuinitatem ipſius, imò ſecundum Ambroſium dum ca- Iohan. 1.
ro videtur, videtur & verbum. Hinc quod apud Iohannem, 1. Iohã. 4.
habetur, Deum nemo vidit vnquam, de deo ſecundum diui-
nitatis eſſentiam dicitur. ¶ Inſuper oculo interiori vidit
Symeon ſaluatorem, quia per fidem cognouit ipſius diuini-
tatem, eius quoque humanitatem intellectualiter conſide-
rauit, & quod à verbo eſſet aſſumpta, penſauit. Hinc de Chri Baruc. 3.
ſto ſcriptum eſt in Baruch, Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum Eſa. 52.
hominibus cõuerſatus eſt. Itemque Eſaias, Simul laudabunt,
quia oculo ad oculum videbunt *Quod paraſti* hoc eſt, per in-
carnationem videri, & agnoſci aptũ feciſti, ſeu manifeſtare C
diſpoſuiſti ac decreuiſti *Ante faciem omnium populorum*, id
eſt, in conſpectu hominum vniuerſorum ſeu clare cunctis ho
minibus, non ſolum Iudæis, ſed etiam Gentilibus, ſic tamen,
vt ſit diſtributio accommoda, ſeu pro generibus ſingulo-
rum, non pro ſingulis generum, iuxta quem modum in Da- Dani. 7.
niele legitur, Omnes populi tribus, & linguæ ſeruient ei. 1. Tim. 6.
¶ Deus ergo pater vnigenitum ſuum in diuinitate, incom-
prehenſibilem atq; inacceſsibilem lucem inhabitantem per
hoc fecit hominibus manifeſtum, viſibilem, & cohabitan-
tem, quod eum humanæ coniunxit naturæ in vnitate per-
ſonæ, quod ab Eſaia prædictum eſt, Parauit dominus bra-
chium ſanctum ſuum in oculis omnium Gentium. Brachium
enim domini eſt vnicus filius dei patris, per quem pater om-

D nia fecit, ſicut & digitus dei eſt ſpirit9 ſanctus, per quem cun
Eſaiæ.52. cta reuelat, de quo brachio ait Pſalmiſta, Saluauit ſibi dextera
Iohan 1. ra eius, & brachium ſanctum eius. Pater ergo parauit ſaluta-
Lucæ.1. re hoc ante faciem omnium populorum, quibus per Apoſto-
Pſal.79. los prædicatus eſt Chriſtus, iuxta illud Pſalmi, In omnem ter
Pſal.18. ram exiuit ſonus eorum. Et rurſus, Viderunt omnes termini
Pſal 97. terræ ſalutare dei noſtri. & quod in Eſaia habetur, Videbunt
Eſa.52. omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. Quãuis interea Chriſtus ita paratus ſit ante faciem omnium populorum, aliter tamen quantum ad Iudæos, & aliter quò ad Gentes. Propter quod ſubditur, *Lumen ad reuelationem Gentium* hoc eſt, ſalutare ſeu Chriſtum paraſti ſic, vt ſpecialiter ſit lumen Gentilium, ſeu ad illuminationem eorũ, qui veri dei cognitione,
E & cultu priuati, idola coluerũt ac dæmones: ſed Chriſtus per ſuos diſcipulos reluxit, illos ad veri dei cognitionem amorem & cultum, imò per interiorem ſuã illuminationem hoc potius fecit, ſine qua exterior apoſtolorum prædicatio nihil inueniſſet, ſed & Trinitas deus merito cõuerſationis, paſſionisq; Chriſti tantam dedit gentilibus gratiam, ideo Chriſtus paratus & datus eſt lumen ad reuelationẽ ſeu illuminationẽ Gentilium, qui ſedebant in tenebris perfidiæ, erroris, ac om-
Eſa.55. nium vitiorum. Vnde in Eſaia dominus proteſtatur, Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus. ¶ Inſuper paraſti ſalutare hoc, *Gloriam plebis tuæ Iſrael*. i. ad hoc, vt ſit gloria Iſraëliticæ plebis, quæ fuit ſpecialiter plebs dei, vt plenius dictum eſt ſuper illud, Viſitauit & fecit redem
Luc.1. ptionem plebis ſuæ. Hoc enim eſt plebi illi, quantum ad eos
F qui crediderunt, ex ea præcipua prærogatiua, exaltatio, honor, & gloria, quòd vnigenitus dei ex ea incarnari elegit, ad eam perſonaliter venit, ꝑpter eam primo ac ſpecialiter deſcendit, ſecundum quod loquitur dominus, Non ſum miſſus
Mat.15. niſi ad oues quæ perierũt domus Iſrael. ¶ Inſuper fuit in gloriam plebis ſuæ Iſrael, quia per ipſum ſancti veteris teſtamenti in lymbo detenti, adepti ſunt beatificæ gloriam viſionis. Deniq; Chriſtus tam Iudæis quàm Gentibus fuit lumen & gloria. Omnes enim electi per ipſum ſunt illuſtrati, & cunctis gloria eſt, quòd dei filius humanam naturam aſſumpſit. Nihilominus per approbationẽ dicitur Lumẽ Gentiũ & glo
Ioan.4. ria Iudæorũ. Propter quod ait Iohannes, Salus ex Iudæis eſt. ¶ Poteſt autem hic quæri, quomodo Symeon templum ingreſſus,

greſſus, cognouit puerum Ieſum, quem ante non vidit? Ad A
quod facile reſpondetur,quòd eodem ſpiritu reuelante,quo cognouit eſſe venturum, & fortè aliquod ſignum ſenſibile fuit ſibi diuinitus prænunciatum, quo cognoſceret puerum, ſicut Iohanni Baptiſtæ deus prædixit, Super quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem, hic eſt,&c. Forſitan Iohan.1. nanque vidit diuinum quendam ſplendorem in vultu pueri adorandi. De quo aliquando verum fuit dicere, Hic eſt infans vnius diei,& deus æternus.

¶ Poſtremò,quilibet noſtrum canticum iſtud dicere in propria poteſt perſona, loquendo ad deum patrem ſeu Trinitatem. Nunc in tempore gratiæ huius dimittis ſeruum tuum domine,ſecundum verbum tuum in pace, hoc eſt,in pectoris tranquillitate quam mihi donaſti, me modo (vt ſpero & B oro)quieſcere gratioſe permittes ac facies,ne turber aut ruam, ſed in pace in idipſum dormiam & riquieſcam,atque in omni aduerſitate,tētatione & inquietudine,mens mea,quieta & fixa perſiſtat in te, ſecundum verbum tuum, hoc eſt, prout in te plenè ſperantibus promiſiſti,quibus tuam defenſionem vbertim in ſcripturis promittis, iuxta illud in Pſalmo, Quoniam in me ſperauit,liberabo eum,protegā eum, Pſal. 4. quoniam cognouit nomen meum &c. Quia viderunt oculi mei,interiores per fidem per ſapientiæ donum, per ſcripturarum doctrinam, per ſacramentales ſpecies, varioſque ſupernaturales tuos effectus:ſalutare tuū, quia his modis iam Pſal. 90. Chriſtum cognoſcimus. Cætera verba cantici huius aliam interpretationem non flagitant. ¶ Conuenientiſsime demùm ſtatutum eſt canticum iſtud in completorio dici, quia C tunc cum præcipua pace interna deo vacare, ad ſtratumque ire ac obdormire, & Chriſtum in pectore noſtro quaſi ſepelire debemus,omni tentatione,auerſione, & culpa prorſus excluſis. Tunc ergo canticum iſtud cōpendioſum atque dulciſsimum deuotiſsimè proferam, & qualiter Symeon beatiſsimus,Chriſtum in brachiis ſtrinxit, ac cætera quæ dicta ſunt contigerunt intentiſsimè recordemur, & quæ Symeon corporaliter fecit,ſpiritualiter peragamus.

¶ Præterea,aliqui in primo huius cantici verſiculo per dominum intelligunt Chriſtum, ita quod Symeon puerum Ieſum quem inter brachia complectebatur,deum,ac dominum nominauit: tuncq; per ſalutare domini intelligeretur incarnatio-

D nationis myſterium, vel aſſumpta humanitas, per quod ſeu quam velut per inſtrumentum ac medium verbum æternum operatum eſt mundi ſalutem, Gentium illuminationem, Iudæorumque glorificationem., Vel ſalutare, hoc eſt, ſalus ſeu redemptio tunc fienda per Chriſtum, quam Symeon ſpiritu

Pſal. 47. propheticali præuidit. ¶ Poſtremò de hac Chriſti in templo

Malac. 3. præſentatione prædictum fuit in Pſalmo, Suſcepimus deus miſericordiam tuam in medio templi tui: ſed & apud Malachiam, cum de Chriſti præcurſore dominus protuliſſet, Ecce (inquiens) mitto angelum meum: protinus de Chriſto adiecit. Et ſtatim veniet ad templum ſuum dominator, quem vos quæritis, & angelus teſtamenti quem vos vultis. Itaq; & nos puerum Ieſum brachiis fidei, charitatiſque apprehendamus,

E deoſculemur, ſtringamus ad pectus, imò in pectoris ſecretiſ-

Canti. 1. ſimo collocemus, dicentes cum ſponſa, iuxta illud, Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Verùm qui hoc agere cupit ac debet, oportet vt commune bonum Eccleſię cordialiter optet, quęrat, & oret, atq; à ſpiritu ſancto agatur, & carnali conſolatione contempta, ſpiritualem duntaxat expectet. Non enim in deo delectari valet ſynceriter, cui oblectamenta carnis aut ſeculi placent, vel qui in vanis cogitationibus gloriatur. Adhuc autem canticum iſtud poſt celebrationem ſeu communionem & hora mortis iam proxima aptiſsimè dicitur. Quemadmodum cōſideranti ſenſum eius pateſcit.

¶ Hoc quoque ſciendum, quòd duplex eſt benedictio, vide-

F licet conſecrationis vel donationis & laudis. Benedictione

Hebr. 7. cōſecrationis ſeu donationis maior benedicit minori, & de* creaturæ, iuxta illud Apoſtoli ad Hebræos, Sine vlla contradictione quod minus eſt à maiore benedicitur. Vnde benedictio qua deus benedicit creaturæ, eſt collatio munerum eius, & multiplicatio eorundē. Benedictione autem laudis minor benedicit maiori, quanuis ſæpe etiam & econtra, ſicque Sy-

Pſal. 33. meon benedixit deo. Et in Pſalmo cantamus, Benedicam dominum in omni tempore. *Et erant pater eius*, videlicet Ioſeph qui dicitur pater Chriſti, quia nutricius, & quia ob famam virginis matris conſeruandam, permiſſus eſt æſtimari

Origen. pater Chriſti. Circa quod loquitur Origenes, Qui altius aliquid inquirit, poteſt dicere quoniā generationis ordo à Dauid vſque ad Ioſeph deducitur, ne videretur ipſe Ioſeph fru-

ſtra

tra nominari,quia non fuit pater Saluatoris,attamen vt ge- A
nerationis ordo locũ haberet, pater domini appellatus eſt,
rurſus quoniam Ioſeph verè fuit vir Mariæ, cuius Chriſtus
fuit veraciter filius,Chriſtus magis propriè dicitur filius Io-
ſeph, quam ſi eſſet aliunde, ſeu ex alia coniuge adoptatus,
Et mater eius qui cum patre & ſpiritu ſancto,vnus eſt deus æ-
ternus,omnipotens,& immenſus, mater eius qui omniũ eſt
creator, quem vniuerſi angelicorũ ſpirituum ordines inceſ-
ſanter adorant, *Mirantes* non admiratione dubitationis,
ſed reuerentiæ & congratulationis, *Super his quæ dicebantur* Apoc. 4.
de illo, hoc eſt,de magnalibus atque magnificis laudibus,de
puero Ieſu prolatis à parẽtibus præcurſoris,ab angelo exer-
cituq; angelico,à paſtoribus quoque & Symeone. Iteq; mi- Lucæ. 1.
rabantur quod de eo qui in tanta paupertate ac humilitate B
aduenit,tam altiſsima dicebãtur, quod ſcilicet eſſet ſalutare
dei patris & omnſum dominus,lumen gentiũ,gloria Iudæo-
rum,mundi ſaluator,vnigenitus dei,veruſq; deus.Miraban- Acto.17.
tur quoq; non parum ſe electos ad tantũ myſterium,& quod
mundi theſaurus eis eſſet commiſſus. *Et benedixit illis*, ſcili-
cet parentibus Ieſu Chriſti *Symeon*. Conſuetudo enim fuit
ſacerdotibus legis benedicere parentibus infantem in tẽplo
offerentibus cum hoſtibus debitis,& benedictio illa videtur
fuiſſe imprecatio boni,qua ſacerdos expetebat ſeu impreca-
batur eis bona à deo. Formam tamẽ benedictionis illius nõ
habemus expreſſam vt dicitur,ſed fortè fuit illa,aut ſimilis il
li,de qua in Numeris habetur,Locutus eſt dominus ad Moy
ſen & Aarõ,dicens,Sic benedicetis filiis Iſrael,Benedicat ti- C
bi dominus & cuſtodiat te, oſtendat dominus faciem ſuã ti-
bi,& miſereatur tui. Cõuertat dominus vultum ſuum ad te,
& det tibi pacem. Veruntamen reor quod Symeon ſpeciali
omnino benedictione benedixerit Mariæ & Ioſeph,vtpote
benedictione laudis beatos & benedictos eos,dicendo, Di-
gnitatem nanque,electionem,& gratiam illorum,etiam ip-
ſemet vehementiſsimè mirabatur. Nihilominus eis benedi-
xit,quia maior fuit ſacerdotali officio,quanuis non ſanctita-
te & merito,ſaltem quo ad Mariam. Maior autẽ officio be-
nedictionem largitur.Verè equidem beatus fuit ille Ioſeph,
qui ad tantum ſecretũ fuit admiſſus,qui ſpõſus & cuſtos vir-
gineæ matris, genitricisq̃ue dei eſſe electus fuit ac meruit,
qui dei patris filium deum incarnatum nutrire, tractare, de-
ferre

D ferre cohabitantem, imò & obedientem ac miniſtrantem habere fuit prçordinatus, uempe (vt infra habetur) Ieſus fuit ſubditus illis, haud dubium quin Mariæ & Ioſeph. *Et dixit ad Mariam matrem eius*, ad quam prophetico ſpiritu loquitur de futuris potius quàm ad Ioſeph, quia ſciebat quod vera eſſet genitrix Chriſti, Ioſeph autem nutricius & miniſter duntaxat. *Ecce poſitus eſt hic*, hoc eſt, puer iſte quem brachiis ſtringo, per aſſumptam humanitatem datus, ſitus atqueà deo ſtatutus eſt. *In ruinam*, id eſt, perditionem. *Et reſurrectionem*, hoc eſt, ſaluationem *Multorum in Iſrael*, hoc eſt, plurium Iſraëlitarum.

¶ Chriſtus nanque per ſuam incarnationem, prædicatio-
E nem, vitam, ac paſsionem fuit multis Iudæis cauſa ſalutis, de quibus in Iohanne ipſe ait, Ego ſcio quos elegerim. Multis
Iohan. 13. quoque & pluribus Iudæis per præfata fuit occaſio excæca-
Iohan. 10. tionis, & tranſgreſsionis, & damnationis: quibus in Iohan-
Iohan. 9. ne loquitur, Vos non eſtis ex ouibus meis. Hinc denuo, In
Eſaiæ. 53. iudicium (inquit) ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Vbi per videntes intelliguntur illi, qui ſapientes & magni fuerunt in oculis ſuis, ſeculariterque prudentes, quales præcipue fuerunt ſacerdotes & ſcribæ. quos conſtat pro maxima parte obtenebratos eſſe atque damnatos.

¶ Porrò per non videntes intelliguntur idiotæ, humiles & ſimplices, quorum multos Chriſtus illuminauit, vt fuerunt Apoſtoli, cæterique diſcipuli, quibus & ſpiritum ſanctum in-
F fudit. Hinc quoque in Matthæo ait cum gaudio, Confiteor
Iohan. 20. tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudenti-
Acto. 2. bus, & reuelaſti ea paruulis. Generaliter autem loquendo,
Matt. 11. Chriſtus venit in ruinam omnium reproborum ſeu incredu-
Sur. 10. lorum, & reſurrectionem electorum fidelium. Veruntamen non vniformiter venit, ſeu poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem, quia in ruinam reproborum eſt poſitus occaſionaliter & indirectè, in reſurrectionem verò electorum cauſaliter & directè. Sic nanque poſitus eſt in ruinam, quomodo deus dicitur hominem indurare. Nunc itaque ſermo eſt de ruina peccati, quæ eſt ipſamet culpa, & de damnatione æterna, quæ eſt effectus culpæ & incredulitatis: ſecūdum
Iohan. 5. illud Saluatoris, Qui non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vnigeniti filii dei. Nunc etiam ſermo eſt de

eſurrectione ſpirituali, qua homo per baptiſmum & pœni- A
entiam ac gratiam dei à peccato reſurgit. Vnde ait Apoſto- Epheſ.2.
us, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Item Pſalmi- Pſal.1.
ta, Ideo non reſurgunt impii in iudicio, quod de reſurre-
ctione à peccato in iudicio diſcretionis rite exponitur, quan
quam & de futura reſurrectione corporali fœlicis immuta-
tionis accipi poſſit, quæ erit effectus dominicæ paſsionis, ſeu
meriti Chriſti, dicente Apoſtolo, Quoniam quidem per ho- 1.Cor.10.
minem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sic 1.Cor.1.
ergo in illorum ruinam Chriſtus eſt poſitus: de quibus Pau- Ibidem.
us teſtatur, Prædicamus Chriſtum, Iudæis quidem ſcanda- Iohan.4.
um, Gentibus autem ſtultitiam. In illorum verò reſurrectio Pſal.73.
nem poſitus, de quibus Paulus adiecit, Ipſis verò vocatis, hoc
eſt, electis Iudæis & Græcis prædicamus Chriſtum dei vir- B
utem & dei ſapientiam, *Et in ſignum cui contradicetur.*

¶ Signum tripliciter ſumitur. Primo, pro indicio alicuius ſi-
gnificatiuo, vt circulus deſignat potum venalem. Secundò,
pro miraculo, ſecũdum quod in Iohanne loquitur Chriſtus,
Niſi ſigna & prodigia videritis, nõ creditis. Tertiò, pro ve-
xillo quo in bello milites vnius partis ab alterius partis mili
tibus diſcernuntur, ſicut in Pſalmo, Poſuerunt ſigna ſua ſi-
gna, & non cognouerunt. Itaque iuxta primam ſigni acce-
ptionem, ſenſus eſt: Poſitus eſt Chriſtus in ſignum, id eſt, ad
euangelicæ veritatis doctrinam inſinuandam ſeu proponen-
dam, cui à multis cõtradicetur, vel verbo, vel opere, vel mo-
do vtroque. Inobedientes nanque Chriſtiani opere con-
tradicunt. Iuxta ſecũdam acceptionem, ſenſus eſt, Poſitus eſt
in ſignum, id eſt, miraculum, quia & ipſo Chriſto homine C
de virgine nato, mirabilius quid eſt, omnia quæ de Chriſto
narrat ſcriptura, ſignum eſt, hoc eſt, miraculum cui contra-
dicetur à perfidis vniuerſis, vt quod mater virgo eſt, quod
in vnitate perſonæ ſit deus & homo, quod veraciter reſur-
rexit, ita Origenes exponit. Iuxta tertiam acceptionem per
ſignum intelligitur crux Chriſti ſeu fides crucis, quo ſigno
diſtinguntur ſerui Chriſti à ſeruis diaboli, dum ſignum iſtud
ab illis honoratur ac fronti imprimitur, ab illis contemni-
tur. ¶ Poſtremò, exponi poteſt de ſigno pacificationis, vt ſit
ſenſus, Poſitus eſt in ſignum fœderis & reconciliationis ſeu
pacis inter deum & homines, quia videlicet factus eſt media
tor dei & hominum, & figurabatur per arcum, de quo lo-
quitur

D quitur dominus in Gene. Arcum meum ponam in nubibus
1.Tim.2. & erit ſignum fœderis inter me & terram. Chriſtus autem ſi
Gene.9. gnũ eſt fœderis memorati nõ ſignificatiue ſolum, ſed & cau-
Epheſi.2. ſaliter, dicente Apoſto. Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque
Coloſſ.1. vnum. Et denuo, Pacificans, per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in cælo, ſiue quæ in terra. *Et tuam ipſius* ô Maria *Animã pertranſibit gladius*. Hoc eſt amariſsimus dolor cõpaſsionis, quo anima tua implebitur, cum videris filium tuũ occidi, & perſecutiones pati, imò virgo beata frequenter ante Chriſti paſſionẽ precogitando quanta ille eſſet paſſurus, amariſſime affligebatur, qui dolor cœpit in ea in Chriſti infantia, de qua re in reuelationibus ſanctæ Brigidæ multa credibiliter
Pſal.56. ſcripta ſunt. Iſte eſt gladius ſpiritualis de quo fertur in Pſal-
E mo, Lingua eorum gladius acutus. Et, Gladius in labiis eo-
Pſal. 58. rum. Ibi tamen accipitur gladius pro cauſa doloris. Sic ergo gladius pertranſiit animam virginis glorioſæ, quomodo de
Pſal 104. Ioſeph in Pſalmo cantatur, Ferrum pertranſiit animam eius, hoc eſt, dura afflictio. Ambroſius per gladium intelligit ver-
Epheſi. 6. bum ſeu ſapientiam. Vnde & Paulus ad Epheſios, Accipite (ait) gladium ſpiritus, quod eſt verbum dei. Itaq; ſenſus eſt, Tuiipſius animã pertranſibit gladius, id eſt, intellectũ tuum intime illuſtrabit verbum vel ſapientia myſterii crucis, ita ꝙ illud nõ ignorabis, ſed præcognitio paſſionis filii tui tua intima penetrabit. Hanc quoque interpretationem, tangit vir illuſtriſſimus ſanctus Paulinus epiſcopus in ſermone, ſeu epiſtola ad beatum Auguſtinum, & allegant ad hoc Ambroſius & Paulinus illud Apoſtoli ad Hebræos, Viuus eſt ſermo dei,
F & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens
Hebr.4. vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus. Veruntamen hoc ad literã de increato ſermone, verbo æterno, vnigenito patris inducitur vt textum intuenti pateſcit, *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes*. Verbum iſtud intricatum eſt, referriq́ue poteſt ad particulam immediate præhabitam, vel ad id quod dixerat Symeon. Poſitus hic eſt in ruinam &c.

Ex hoc ergo quod Chriſtus venit in quorundam ſalutem, & ad aliquorum maiorem damnationem occaſionaliter, vt dictum eſt, item ex paſsione ipſius, compaſſioneq; matris eius factum eſt, vt multorum hominũ cogitationes quæ ante latebant, reuelarẽtur, id eſt, per quoſdam effectus aliis proderẽtur ac declararentur. Ex dictis enim oſtenſum eſt, quis bo-

nis cogita-

nis cogitationibus deum quæſierit, quis in Chriſtũ credide- A
rit, quis eius aduentum ſyncere optauerit, quis etiam tempo
ralia quærens, promiſſaq́; putans in Chriſti aduentu, in eum
tam pauperẽ, tam humilem & abiectũm credere ſpreuerit.

¶ Denique tempore paſſionis Iudæi cogitationes ſuas quas de Chriſto habebant, manifeſtauerũt, dum pro maxima parte negando ipſum, dicebant verba quæ in Euangelio ſcripta, aliqui verò manebant ei aſtantes, ſicque ſuas de Chriſto cogitationes pandentes, ſecundum hũc ſenſum dictio, vt, tenetur cõcomitanter non cauſaliter, quia non ideo venit, & paſſus eſt Chriſtus modo præfato, vt talis cogitationũ manifeſtatio fieret, ſed illa ſequuta eſt per modum euẽtus. Vel ſic, vt reuelẽtur, hoc eſt in cõfeſſione ſeu humili ſuiipſius accu- B
ſatione aperiantur ex multis cordibus peccatorũ cogitationes iniquæ, quę ante cõfeſſionem latebant, ſed merito paſſionis Chriſti data eſt, & datur hominibus gratia confitendi ſalubriter, ſicq́; dictio illa, vt, teneri poteſt cauſaliter aliquo modo, nam ideo paſſus eſt Chriſtus, vt hominibus hanc gratiã mereretur. Ita exponit Origenes, dicent, Cogitationes malę in hominibus erãt, quę propterea reuelatæ ſunt, vt occideret eas, ille qui pro nobis mortuus eſt.

¶ Poſtremò, fideles paſſionem Chriſti & compaſſionẽ Mariæ cordialiter attendẽtes, mox ſe de ſuis vanis cogitationi- Gene.35.
bus reprehendunt, easque promunt modis prætactis. Coſe- Deut.25.
quẽter recitatur teſtimonium Chriſto impartitum à fœmi- C
na ſancta, *Et erat Anna propheti{ſſ}a filia Phanuel de tribu Aſer* Tam determinate deſcribitur ꝓpter veritatis certificationem, & vt ab aliis quæ ſimili nomine vocabantur, diſtinguatur. Aſer autem fuit vnus duodecim patriarcharum filiorũ Iacob. *Hæc proceſſerat in diebus multis*, hoc eſt, diu vixit, & virtutibus magis proceſſit quam annis, quotidie augẽs merita ſua. *Et vixerat cũ viro ſuo annis ſeptẽ à virginitate ſua*, id eſt, à tempore quo eam adhuc virginẽ ſumpſit in coniugem. *Et hæc vidua* fuit & manſit *Vſque ad annos octogintaquatuor* Vnde propter ſeniũ ſuum honorabilior, fideq́; dignor fuit. Scriptum eſt enim in Leuitico, Coram cano capite cõſurge, Leuit.19.
& honora perſonam ſenis. Iob quoque ait, In antiquis eſt ſa Iob.12.
pientia, & in multo tempore prudẽtia *Quæ nõ diſcedebat de templo*, non quod ibi ſine interruptione permanſerit, & omnia corpori neceſſaria egerit, quũ ſtatim ſubdatur, Hęc ipſa

hora

D hora ſuperueniens. Itaque dicitur, non diſceſſiſſe de templo
Lucæ. 18. quia omni hora opportuna, imò frequenter præ cęteris ibi fuit, ſicut, de homine multũ deuoto & diu in eccleſia perdurante dicimus, quod ſemper eſt in eccleſia. Sic & Chriſt⁹ teſtatur, Oportet ſemper orare, *Ieiuniis & obſecrationib⁹ ſeruiens* deo, cui ſolo latriæ ſeruitus eſt reddenda *Nocte ac die* hoc eſt, competentibus, imò & diuturnis atque frequẽtibus vicibus diei noctiſque.

¶ Porrò, obſecratio propriè ponitur ſpecies orationis, qua deum inuocamus per commemorationẽ alicuius ſacri, vt cũ dicimus, Per paſſionem tuam libera nos Chriſte, vel propter bonitatem tuam me adiuua. Ieiunium autem ad orationẽ di-
E ſponit, ſobriam, ac vigilam mentem præſtando, vitia carnis ſomnolentiam, loquacitatem, pigritiamque pellẽdo, quę omnia ex edacitate naſcũtur. Ad illuminationẽ quoque, omniſque gratiæ incrementum ieiunium cõfert. Quanta autẽ ſit virtus orationis atque ieiunij, cõſtat ex eo quod de peſſimo genere dæmoniorũ aſſerit Chriſtus, Hoc genus in nul-
Mat. 9. lo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio.

¶ In ſuper vidua iſta plena fuit omni virtute, ſed ideo de iſtis duobus virtutũ actibus ſpecialiter cõmendatur, quia in eis magis excreuit ac fulſit. ſicut de Symeone habitũ eſt, cur ſpecialiter timoratus ac iuſtus vocetur. Vnde per longa ieiunia & frequẽtes ac feruidas orationes gratiã ꝓphetię aſcendit. Nam per vtrumque mens eleuatur ad deum per ie-
F iunium quidẽ diſpoſitiue ac mediate, per orationem autem directe, formaliter & immediate, per quæ duo etiã peccata præcipue auferuntur, ſicque anima purificatur & ſanctifica-
Pſal. 50. tur, inſtarque ſpeculi terſi peruij & politi capax fit ſapientiæ
Sapien. 5. copioſi & illuſtrationis propheticæ, tanquam amica & conſiliaria creatoris, cui deus incerta & occulta ſapiẽtię ſuę reuelat: iuxta illud Sapientiæ, Sapientia in animas ſanctas ſe transfert, amicos dei, & prophetas conſtituit. Si ergo & nos à vitiis emũdari, concupiſcentias refrenare, in gratia & virtutibus creſcere, dæmonibus præualere, deſuper illuſtrari & ſanctificari optamus, ieiuniis & orationibus indeſinenter & feruide inſiſtamus, à templo dei nõ recedamus quantum ra-
Pſal. 24. tio id permittit, vel mẽte nõ abeamus. Obſecratio autem eſt feruentior, potior magiſque impetratiua ſpiritus orationis, ideo obſecrationi inſtandum eſt ſicut eſt illud Pſalmiſtæ, Se

cundum

cundũ miſericordiam ſuã memẽto mei tu, propter bonitatẽ A
tuam domine. Et *hæc* beatiſſima anna *Ipſa hora* diei purgationis Mariæ,qua Symeon tenebat puerulum Ieſum in vlnis *Superueniens.* i.templum ſpiritu ſancto monente ingrediẽs, quoniã ſpiritu ſancto reuelãte cognouit quis eſſet & quid ageretur in templo, *Confitebatur domino* i.Chriſtum quẽ vidit preſentẽ laudauit,eiq; gratias retulit,quod iuxta prophetarum oracula ad mundi redemptionem iam deſcendiſſet.

¶ Eſt autem duplex confeſſio,ſcilicet laudis & culpæ.Prima confeſſione confitemur dei bonitatem,& beneficia eius de qua loquitur Chriſtus,Confitebor tibi pater.Secunda verò confitemur propria mala. Denique verba Annæ non ſunt ſeriatim deſcripta,forte quia quantum ad ſenſum ſatis coincidebãt cum verbis Symeonis ac Zachariæ ſupra deſcriptis. B
Nam & ipſa feliciſſima Anna tantæ extitit ſenectutis,q̃ cum Mat.11.
Symeone non immerito optauit diſſolui viſo iam Chriſto, Lucæ.16.
eiuſque aduentum expectare cum patribus ſanctis in lymbo & loquebatur de illo,ſcilicet de Chriſto & eius aduẽtu be- Luc.1.
neficiis atque myſteriis,Vnde patet,q̃ paulo ante per dominum intelligatur ad literam Chriſtus; *Omnibus qui expectabant redemptionem Hieruſalem.* Per Hieruſalem Iudææ metropolim tota regio vel plebs Iſraelitica deſignatur.Omnibus ergo qui deuote optabant ac præſtolabantur liberationẽ populi Iſrael à iugo peccati & poteſtate diaboli, Anna hæc teſtabatur Chriſtum iam adueniſſe , & populum Iſrael totumque ſeculum liberaturum nũc eſſe,intelligendumque eſt de omnibus quibus opportune ſeu conuenienter poterat C
loqui. *Et vt perfecerunt omnia ſecundum legem domini*, id eſt, poſtquam Maria & Ioſeph omnia peregerũt, quæ ſecundũ præcepta legis ad ritum purificationis ſpectabant, videlicet filiũ in templo offerendo cumque quinque ſiclis redimendo,hoſtias quoque immolando legales,quanuis ad nullum iſtorum (vt dictum eſt)tenerentur, *Reuerſi ſunt in Galilæã,* videlicet *In ciuitatem ſuam* Nazareth quæ dicitur vrbs eorũ, quia habitauerunt ibidem antequam venirent ad Bethleem. Chriſtus quoque in Nazareth fuit conceptus.

¶ Præterea ſecundum Origenem,Bedam, multoſque alios prætermittit hoc loco Lucas quædam,quæ à Mattheo Euã- Mat.1.
geliſt.nouit deſcripta,quomodo ſcilicet Ieſus poſt hęc ſit in Matt.2.
Aegyptũ trãſlatus,ne ab Herode occideretur,& poſt mortẽ

Herodis

D Herodis reductus ſit, tuncq; cœperit Nazareth habitare. Ita
que ſecūdum iſtos, antequam Maria & Ioſeph cum Ieſu ve-
nirent in Nazareth in Aegyptum profecti ſunt: dicūtq; ali-
qui, quod in Bethleem à Hieruſalem redierūt & à Bethleem
in Aegyptum progreſſi ſint. Alij probabiliter dicunt, quod à
Hieruſalem non redierunt in Bethleem, quia ob nullā cau-
ſam à Nazareth venerunt ad Bethleem niſi propter deſcri-
ptionē, vt patuit, idcirco expedito illo negotio, reuertentes
à Hieruſalem non ad Bethleem, ſed ad Nazareth redierunt
in qua velut in ciuitate patriæ, manſionisq; ſuæ libētius mo
rabantur, & poſtea ex illa vrbe angelo nūtiante in Aegyptū
fugerunt. Cæteri quaſi mediam viam tenentes affirmant,
E quòd à Hieruſalem cœperunt reuerti in Nazaret, atq; in via
angelus loquutus eſt ipſi Ioſeph, vt cū matre & puero fuge-
ret in Aegyptum. Verùm quicquid horum dicatur, verum eſt
quod Euangeliſtæ ſinguli aliqua hincinde omittunt, quæ ab
aliis nouerūt iam ſcripta vel ſpiritu reuelante deſcribēda vi
derunt: ſic tamē, vt narrationis ſeu deſcriptionis ſuę ſerie cō
tinuata, quaſi nulla prętermiſiſſe videantur, quæ alterius E-
uangeliſtæ penſata deſcriptione, quo loco tranſilita ſint, dili
gens lector inueniet. *Puer autem* ſecundū quod homo *Cre-
ſcebat* ætate & corporis quantitate qui ſecundum quod deus
æternus eſt atque immenſus, *Et confortabatur* robore corpo
rali ſecundum incrementi menſuram, quanuis omni momē-
to poterat tātam corporis fortitudinem aſſumere & habere
F quantum iuſſiſſet ſeu voluiſſet vt deus, vel etiā vt homo cō
prehenſor ſecūdum ſuperiorē ſuę animæ portionem, vt dei-
tate fruentem. Tanta enim extitit beatitudo animæ Chriſti
quòd redundaſſet in corpus ipſius, dando illi quatuor dotes
corporis glorificati, niſi diſpenſatiue deus hoc diſtuliſſet, vt
in epiſtola ad Dioſcorum aſſerit Auguſtinus. Inſuper Chri-
ſtus vt homo confortabatur, *Spiritu*, id eſt, in anima ſua à
ſpiritu ſancto, non per gratiæ vel virtutum aut donorum au-
gmentum ſiue profectū, ſed quantū ad oſtenſionē, qua ſecū-
dum ætatis incrementū perfectionemq; ſuā magis ac magis
monſtrauit ſeu aliis per effectū oſtēdit. Iterū confortabatur
à ſpiritu ſancto, imò à tota trinitate in anima, inquātū inde-
ſinēter anima eius cōſeruabatur in fortitudine gratię ac vir-
tutū à deo, quā in primę ſuę creationis inſtāti ſuſcepit ab eo
De hac autē re plenius in fine huius articuli erit dicendum.

Plenus

Plenus ſapientia, quia ſecundũ diuinitatẽ fuit ſubſtantialiter ipſa ſapientia increata. Porrò ſecũdum humanitatem repletus fuit multiplici ſapiẽtia creata vt poſt pauca dicetur, fuitque ſapiẽtia illa creata in ipſo pfecta ab incarnationis principio: ꝓpter quod dicit Apoſt. quod in ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. *Et gratia dei erat in illo*. Tanta enim fuit plenitudo gratiæ in eo ſecundum naturam humanã quantũ valet capere mens creata, ita ꝙ tota capacitas animę eius fuit gratia dei repleta in ſuę creationis exordio. De multiplici autẽ gratia quę in Chriſto ponitur, ſtatim patebit. *Et ibant parentes eius per omnes annos in Hieruſalem in die ſolẽni paſcha* ſcilicet Maria & Ioſeph cum puero Ieſu ſeptẽ annis in Aegipto morati ſunt, quomodo ſingulis annis pueritiæ Ieſu in Hieruſalem circa paſcha profecti ſunt. A Coloſſ. 2. B

¶ Præterea in Matthæo haberˉ, quod Ioſeph angelo præcipiente rediens de Aegyto in terram Iſrael, audito quod in Iudæa, cuius metropolis fuit Hieruſalẽ regnaret Archelaus filius Herodis, timuit illic ire, ideoque in Galileam reuerſus eſt, atque in Nazareth habitauit. Mat. 2.

¶ Quomodo ergo quolibet anno iuit Hieruſalẽ, ſi timore Archelai nõ audebat illud accedere? Inſuper lex præcepit, vt tribus vicibus in quolibet anno omne maſculinũ Iudeorum appareret corã domino in loco ad hoc electo, hoc eſt in loco præcipuè cultus diuini, qui fuit Hieruſalẽ, pręſertim poſt quam ibidem cõſtructum eſt templum. Ergo qua ratione ſemel aſcenderunt Hieruſalem, videtur, quod ter aſcendere debuerunt? Et reſpondendum ad primum, quod Lucas loquitur de tẽpore quo Maria & Ioſeph in Galilęa ſeu Nazareth ſunt morati. Ad ſecundum reſpondet Auguſtinus inde conſenſu Euangeliſtarum dupliciter. primò, quod licet Ioſeph timuerit in Iudæa morari, Archelalo regnante, ne eſſet cõſpicuus inter turbã, tamẽ in gentẽ in qua facile quiuit latere, ſecrete aſcẽdere potuit ne eſſet irreligioſus. Secũdò, quod Lucas loquitur pro tẽpore quo Archelaus nõ timebatur, defunctuſve erat. Ad tertiũ reſpondetur, quod lex in Exodo iuſſit, vt omnis maſculus Iudæorum in tribus ſolennitatibus, ſcilicet paſchæ, pentecoſtes, & tabernaculorum corã domino appareret, ſed cum his qui habitabãt, multũ remote à loco prefato diſpenſabatur quo ad duas ſolennitates, videlicet pẽtecoſtes & tabernaculorũ. Maria autẽ & Ioſeph à Hieruſalẽ re- Exod. 23. C

D moté manebant, idcirco ad principalem duntaxat ſolénitatem venerunt, legi obedientes, & obediendi exemplũ præſtantes. De mulieribus tamen præceptum non fuit ita venire, ſed ſi comitabãtur viros, ex deuotione vel conſuetudine fuit. Poſtremò quod ait, Ibãt Hieruſalem in die ſolenni paſchæ, non eſt intelligendũ, quod in die illo tam celebri ibãt, ſed quod iter ſic arripiebant, vt in illo die in Hieruſalem eſſent, imò in vigilia paſchæ, quãdo agnus ſeu phaſe immolabatur, ibi eſſe curabant, vt manducarent de agno paſchali. Deinceps recitat Euãgeliſta quo modo puer Ieſus primo ſapientiam ſuam declarare ſeu manifeſtare incœpit. *Et cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim*, ſecundum quod homo, qui ſecundum diuinitatem, idem ipſe æternaliter & inuariabili-

E ter permanet *Aſcendentibus illis*, videlicet Maria & Ioſeph *Hieroſolymam*. Sic enim appellauit eam Salomon, quæ communiter Hieruſalem nuncupatur, ſituque altior fuit quàm Galilæa, ideo aſcendiſſe dicuntur, *Secundum conſuetudinem diei feſti*, id eſt, prout ſolitum fuit circa feſtiuitatem paſchalem, bona quippe & laudabilis conſuetudo vim legis habet, ideo ſine idonea cauſa omittẽda nõ eſt *Conſummatiſque diebus* id eſt, expletis ſeu tranſactis diebus ad ſolennitatem illam ſpectãtibus quæ ſeptem dieb⁹ durabat, iuxta illud Deuteronomij, Septem diebus comedes abſque fermento, Ve-

Deute.16. runtamen aliqui dicunt, quod octo diebus durauerit, quia & gloſſa teſtatur octo prolongabatur diebus, quod verum eſt

F cum præfatis ſeptem integris diebus, de quibus ait ſcriptura, Computando diem eos immediate præcedentem, in cuius veſpera immolabatur phaſe, luna quartadecima, prout in

Exod.12. Exodo fuit præceptum, *Cum redirent*, id eſt, à Hieruſalem reuerti ad Galilæam inciperent, *Remanſit puer Ieſus in Hieruſalem* non abſque multiplici cauſa, rationabiliſſimiſque motiuis, videlicet vt ſuam ſapientiam tunc monſtrare ad gloriam patris inciperet: vt pueris, imò & cunctis exemplum perſiſtendi in templo, & in cultu ac opere dei præberet: vt zelum ſuum circa diuina ac patris honorem à pueritia declararet: vt amore ſpiritualis profectus in ſapientia, ſcientiis atque virtutibus carnales parentes oſtenderet relinquẽdos, *Et non cognouerunt parentes eius*, quod ibi remanſit, quia (vt Beda fatetur) ad ſolénitates præfatas venientes atque ad propria redeũtes, viri & fœminæ incidebãt ſeorſum,

infantes

infantes autem ac pueri cum quolibet parente poterant ire, A
ideo Maria putauit puerum eſſe cum Ioſeph, & vice verſa. Sic
nanq; ſeorſum tendebant viri ac fœminæ: vt continendo de-
uotius ſolennitatib⁹ intereſſent. Veruntamē Origenes ſub-
tilius aliquid tangit, neſcio tamen ſi verius. Imaginabatur e-
quidem, quod ſupernaturaliter, imperceptibiliterque elapſus
ſit manus parentum, quemadmodum in euangelio ſecundum
Iohannem legitur ſæpe elapſus manus Iudæorum eum lapi-
dare volentiū, quod qualiter factum ſit, infra dicetur. *Exiſti-
mantes autem illum eſſe in comitatu*, id eſt, inter eos qui pariter
incidebant, ita quod Maria putauit quod eſſet in comitatu
virorū. Ioſehp autem quod eſſet in comitatu mulierum. *Ve-
nerunt iter diei*, id eſt, vnius diei iter fecerunt à Hieruſalem
recedendo, *Et requirebant eum inter cognatos & notos*. Cum e- B
nim in fine primi diei tam Maria quam Ioſeph aduerterent
quod cum nullo ipſorum eſſet vel rediſſet Ieſus, non medio-
criter ſolicitabantur, idcirco die ſequenti eum in vtroq; co-
mitatu, præſertim inter cognatos & vicinos ſeu notos & fa
miliares diligentiſsime requirebant *Et non inuenientes eum*
inter illos, ad inſinuandum, quod carnalis amor atque pro-
pinquitas, ſocietasq; humana plurimum impedit à vocatio-
ne diuina, inuentioneque Chriſti, *Regreſsi ſunt in Hieruſalem*
tertia die, *Requirentes eum* in ea, vbicunque putabant ſpem
eſſe quod inueniretur. Quò enim plus diligebant, eò vigilan
tius & abundantius quærebant dilectum, quia (vt ait Gre-
gorius) vis amoris multiplicat intentionem, & ſtudium in-
quiſitionis. *Et factum eſt poſt triduum*, vtpote quarto die, *In-* C
uenerunt in templo, non in theatro, foro, ludorumve loco, vt
pueri ſolent inueniri: ad innuēdum, quòd filium dei quære-
re & inuenire optantes, templum, oratorium, eccleſiam, ſeu
locum cultui dei contemplationique aptum ingredi debent,
nō ſpectaculorum aut tumultuum loca, imò ſicut qui liben-
ter eſt in eccleſia propter diuina, filius dei creditur ado-
ptiuus, tanquam libenter conſiſtens in domo patris cœle-
ſtis: ſic qui in tabernis & locis vanitatum libenter eſt, dia-
boli filius reputatur, *Sedentem in medio doctorum*, ad deſignan
dum, quòd pueri, imò & cæteri debent ſe doctoribus appli-
care, à quibus in virtutibus atque ſcientiis valeant informa-
ri, ſecundū illud eccleſiaſti. Si videris ſenſatum, ſtatim euigila Eccleſi. 6.
ad illū. Et iterū. In multitudine presbyterorum ſapientium

D præmium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde coniungere. *Audientem illos, & interrogantem*. Audiuit doctrinam illorum, non vt aliquid diſceret ſiue proficeret, ſed vt iuxta prolata ab illis congruenter non extraneè interrogaret, & quia inter homines conuerſans, humano, decentique modo habere ſe debuit, itemque, vt exemplum præſtaret ſimplicibus, præ-
Iaco.1. ſertim pueris & iunioribus quanuis peritis, vt magiſtros &
Iaco.3. ſeniores audire potius curent, quam docere præſumant, nec vana oſtentatione ſe iactent, præſertim cum ſcriptum ſit, Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Et iterum, Nolite plures magiſtri fieri fratres mei, ſciẽtes quia maius iudicium accipitis. Itaque poſtquam illos audiuit, quæſtiones Chriſtus propoſuit, vt illos inſtrueret, at-
E que ad dei laudationem induceret. ❡ Denique hic diſcipli-
Eccle.32. næ rectus eſt ordo. Primò, diligenter audire, deinde circa au-
Proue. 18. dita pertinenter inquirere, iuxta illud Eccleſiaſtici, Audi ta-
Eccle.11. cens ſimul & quærens, & pro reuerentia accedat tibi bona gratia: quod cõtra nonnulli non expectata reſponſione tentant obiicere, ſeu non audita ad plenum obiectione incipiũt reſpondere: non attendẽtes illud Prouerbiorum, Qui prius reſpondet antequam audiat, ſtultum ſe eſſe demonſtrat & confuſione dignũ. Præterea in Eccleſiaſtico ſcribitur, Poſtquam audias, non reſpondeas verbum. Quæ autem fuerint Chriſti queſtiones atq; reſponſa, Euangeliſta non exprimit, arbitror tamen ꝙ aliqua circa ſua myſteria atq; aduentu ſuũ ſpectantia fuerit ſciſcitatus, vt daret eis agnoſcendæ verita-
F tis occaſionem. *Stupebant autem*, id eſt, vehemẽter mirabantur *Omnes qui eũ audiebant*, quod ſcilicet in puero tantæ ætatis eſſet ſapientia, eloquentia, maturitas, cõſtantia tanta, præſertim tamen de ſapiẽtię eius eminentia. Nã ſubditur, *Super prudentia* eius intus manente. & ſumitur hic prudentia pro ſapiẽtia, vel notitia ſcripturarum, *Et reſponſis eius* per quæ ſua interior prudentia patefiebat. vnde elicitur, ꝙ ſicut Chriſtus ꝓpoſuit eis quæſtiones, ſic vice verſa, ſed ipſe ei tã prompte ac ſapiẽter reſpondere nequibãt, vt eis ipſe. Ex eodem equidem ſapientiæ fonte procedit apte interrogare, conuenienterq; reſpondere. *Et videntes admirati ſunt*, id eſt, cuncti qui aderant huic diſputationi, & corporaliter puerum illum intuebantur quam facete, modeſte, reuerenter ſe habuit: intellectualiter quoq; videbãt quam ſapiens eſſet, admiratio-

ne

ne repleti ſunt,quod puer ille doctores ætate,ſtudio,atque A
humana inſtructione prouectos tam incoparabiliter ſuperaret,cuius ſimile nunquam viderunt & forte nec audierũt, cum ſit contra vel ſupra curſum & ordinem rerum.

¶ Præterea quęritur,cur Chriſtus duodecimo ætatis ſuæ anno ſapientiam ſuam ſic orſus eſt declarare? Ad quod Grecus reſpōdet,quia duodecimo anno penes homines diſcretionis ratio perfici ſolet,vnde nō antea fecit hoc,ne phantaſticum aut diabolicum putaretur. Poteſt quoque dici(vt tangit Ambroſius)quoniam duodenarius apoſtolorũ numerus fuit ad prędicationem Euãgelij eligendus. At verò affectuoſiſsima atque piiſsima mater viſo vnico ac ſupercharíſsimo filio ſuo, tanto amplius eſt gauiſa,quo de eius amiſsione plus fuit triſtata:veruntamen eum alloqui non præſumpſit,quandiu vi- B
dit eum cum doctoribus occupatum,ſed puer matrem adeſſe conſpiciens actu illo cōpleto venit ad eam,quæ mox maternis cōcuſsis viſceribus,& præ gaudio lachrymans: fiducialiter,humiliter dulcíter & affectuoſe,tanquam mater ait ad ipſum *Fili quid fecisti nobis ſic?* & eſt verbum hoc nō quaſi increpatio,ſed quaſi pia amoroſa conqueſtio, ſeu auida inquiſitio,exponendũ. Nouerat nẽpe beatiſsima virgo filiũ ſuum eſſe deum & hominẽ,nec poſſe peccare,nec ſine rationabili cauſa quidpiam agere,ideo ſciſcitatur, O fili quid, id eſt, cur feciſti nobis ſic,nobis ignorantibus in Hieruſalem remanendo ac per hoc tantã nobis triſtitiam ingerendo,quos noueras de tua abſentia taliter affligendos? O fœliciſsima,incōparabiliſq; Maria quæ vnigenitum patris æterni tam verè ac C
cōfidenter filium vocat *Ecce ego & pater tuus* putatiuus, *Dolentes*,de tua abſentia, *Quærebamus te* cum grandi dolore, cuius doloris cauſam gloſſa aſsignat,quia timebant,ne quod puero in infantia facere molit⁹ fuit Herodes, alij puero iam prouectioris ætatis inferrent videlicet Archelaus & alij.

¶ Sed nonne ſapiens virgo cognouit,quòd puer ideo venit, vt in virili ætate pro mundi ſalute crucifigeretur? Et reſpondendum,quòd vtique,nihilominus metuere potuit,ne puero qui ad patiendum venit aliquid aduerſitatis accideret,quanuis ſciret ſibi hoc cōtra ipſius volũtatẽ non poſſe accidere. Deniq; Origenes circa hoc ſubtiliter ſcribit: Cur(inquiens) quærebant puerum cum dolore,an ideo,ne forte perierit ſiue errauerit? Abſit. Nunquam enim fieri potuit,vt perditum

D formidarent, quem dominum eſſe cognouerãt, & quem Ma-
ria ſe de ſpiritu ſancto concepiſſe perpendit ſed quomodo
tu, dum ſcripturas legis, quæris in eis ſenſum cum dolore &
quodam tormento, nõ quòd ſcripturas erraſſe arbitreris, ſed
quoniã veritatem quam cõtinent neſcis, & inuenire quæris,
ſic illi quærebãt Ieſum ne forte eos relinquens ad alia demi-
graſſet: & quod magis puto, ne forte reuerſus eſſet ad cœlos,
cum ei placuiſſet iterum deſcenſurus. Itaque & nos dum pec
cando amiſerimus Ieſum, protinus cordialiter doleamus, &
cum ſolicitudine ac mœrore eum quęramus, nec diſſolute &
negligenter pertranſeamus, vt illi qui quęrunt, nec tamen
Deute. 4. eum inueniunt Vnde in Deuteronomio habetur, Cum quę-
ſieris dominum deum tuum, inuenies eum, ſi tamẽ toto cor-
E de quæſieris eũ, & tota tribulatione animę tuæ. Tanto enim
plus de perpetratione peccati & Chriſti amiſsione dolere
debemus, quam de temporalium & corparalium perditione,
quanto malum culpæ peius eſt malo pœnæ, & quanto ſalus
æterna ſeu incommutabile bonum maioris eſt bonitatis ac
dignitatis quam tranſitoria vniuerſa, Nihilominus multi cæ-
ca & miſera mente plus de tranſitoriorum ablatione, quam
de gratiæ ac ſalutis perditione triſtantur. *Et ait ad illos, Quid
eſt quod me quærebatis?* quaſi dicat, Neceſſe non fuit me tali-
ter quæri, cum tanta mœſtitia. Quibus verbis non increpat
eos quaſi culpabiles, quia nec male egerunt quærendo, ſed
charitatiue & pie inſinuat quòd aliter quærẽdus potius fuit,
& quòd melius ac ſapiẽtius facere potuiſſent, quam fecerunt
F ita quærendo inter cognatos ac notos, quemadmodũ Chri-
ſti voluntas, de qua dixit, Pater, non quod ego volo, bona
fuit: & tamen qua dixit, ſed quod tu, melior fuit. Hinc ſubdi-
Matt. 26. tur. *Neſciebatis* quaſi dicat, Vtique perpendere potuiſtis,
Philipp. 2. *Quia in his quæ patris mei ſunt*, id eſt, in cultu & tẽplo patris
æterni, *Oportet me eſſe* qui veni ad hoc vt ſecundum formam
ſerui quam accepi, patrem meum cœleſtem indeſinenter ho
norem. Vnde apud Iohannẽ Chriſtus ait de patre, Quæ pla-
Iohan. 8. cita ſunt ei, facio ſemper, tanquam dicat, Primo fui à vobis
in templo nõ inter cognatos quęrendus cæteris paribus, vel
aduertere poteratis, quòd nõ niſi in diuinis eſſem moratus.
Hoc tamen pro tunc non tenebantur cõſiderare, ſed paula-
tim proficere debuerunt. Et Chriſtus his verbis interrogat
eos, nõ vt reprehendat quaſi peccantes, ſed vt inſtruat aliqua
ignoran-

ignorãtes, vt moris eſt his qui ex præcipua charitate loquũtur. *Et ipſi non intellexerunt verbum quod loquutus eſt eis.* Non eſt putandum ignoraſſe eos, præſertim Mariam, quod patrem intellexerit deum patrem æternum, ſed plene non intellexerunt, quid Chriſtus per iſta verba prætenderet, hoc eſt, per quem modum aſſereret ſe eſſe oportere in his quę patris ſunt, vtpote quantum ad locum & tempus, aliasque circumſtantias, & quò ad actus determinatos, quia & verbum hoc multipliciter intelligi potuit, & Maria non ignorauit filium ſuum indeſinenter deo patri, actibusque diuinis intẽtum, ſed quãdo, qualiter quoties oporteret eum eſſe in tẽplo, non ita præuidit diſtincte. *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth*, à qua cum illis aſcendit Hieruſalem, de qua aſcenſione ſua ad feſtiuitatem legalem per Zachariam de ſeipſo prædixit, dicens, Vadam etiam ego. Nam paulo ante ibidem habetur. Hæc dicit dominus exercituum, vſquequo veniant populi vt habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitatores vnuſquiſque ad alterum, dicentes. Eamus & deprecemur faciem domini. Quibus mox ſubditur, Vadã etiam ego, ſcilicet dominus exercituũ qui loquitur iſta. Non enim Zacharias de ſeipſo hoc ait quòd ſuper Zachariam clarius demonſtraui, *Et erat ſubditus illis*, quoniam ſicut in ſeipſo humilimus fuit vt homo, ſic vſque perfectum in exterioribus humiliauit ſeipſum nõ ſolum matri, ſed & nutritio & miniſtro ſe ſubdens, ſecundum naturam aſſumptam & legẽ quã de honoratione parentum dedit, impleuit nõ neceſſitate, ſed dignatione & pietate. Non enim communi lege fuit aſtrictus, aut de neceſſitate præcepti ſubiectus, ſed ſupra legem, non ſolum ſecundum diuinitatem, ſed & ſecundum humanitatem, vt à verbo æterno aſſumptã, & toti creaturę prælatã. A B Zacha. 8. C Philip. 2. Matt. 15. Marc. 7.

¶ Deniq; , ſecundum gradus diuerſos poteſtatis altioris determinãdus eſt obediẽtiæ gradus. Ideo poteſtati in ſpiritualibus, præſidenti in illis eſt obediẽdum, præſidẽti autẽ in regimine reipublicæ, in talibus eſt obediendũ, ſimiliter præſidenti in regimine domus atq; familiæ, in talibus obediendũ eſt à domeſticis. Chriſtus autem ſimpliciter ſuperior fuit ſuis parentibus, quibus tamen parebat, & humillime atq; promptiſſime ſeruiebat, dans omnibus nobis, præſertim iunioribus, obedientiæ ac humilitatis exemplum, & vt non ſolum carnalibus, ſed & ſpiritualibus patribus ac ſenioribus obe-

D diamus,dicente Apoſtolo,Filioli obedite parentibus veſtris
Epheſ.6. per omnia.Debent autem filii parentibus honorem reuerẽ-
tiæ,ſicut in aſſurgendo: honorem obedientiæ in omittendo
ſeu faciendo,dummodo non ſit impeditiuum ſalutis: itemq;
honorem ſubuentionis neceſſariæ,pro loco & tẽpore. Hac
ergo Chriſti humilitate vehementiſſime ſuperbia noſtra cõ-
funditur,rebellio noſtra damnatur,dum ſuperioribus noſtris
non obtemperamus, quia dominus vniuerſorum, qui etiam
ſecundum naturam aſſumptam, & verbo vnitam , dignior,
deoque charior eſt toto vniuerſo,non ſolum pauperi matri,
ſed & fabro obediuit lignario. *Et mater eius conſeruabat om-
nia verba hæc*, ſcilicet verba, & facta filii ſui , in corde ſuo,
tanquam optima ac docillima , ſapientiæ æternæ diſcipula,
ſapientiæ capaciſſima ac auidiſſima , quicquid filius eius de
E cætero fecit aut dixit, cum ſumma veneratione penſauit ac
inde eminenter profecit non vt puerum vel virum dũtaxat,
ſed vt deum illum attendens,vnde nec ipſa nec Ioſeph, ſine
debita reuerentia ei aliquid iniungere conſueuerunt. *Et Ie-
ſus proficiebat ætate*, quia tempus quod ſibi accreuit fructuo-
ſiſſime,expẽdebat, *Et ſapientia & gratia apud deum & homi-
nes*.i.veraciter corã deo & hominibus,deum in omnibus pu
ra conſcientia honorãdo,& proximos ædificãdo,ſuã ſapien-
tiam,perfectionẽ,& gratiã eis paulatim manifeſtãdo,ſecun-
dum quod ætate proceſſit,vt per hoc ad dei honorem & glo
riam prouocarentur.Deniq; quò ad deum,ſufficit bona con-
ſciẽtia,ſed propter homines exigitur bona fama,exẽplariſq;
F vita:quam qui negligit,ſecundum Auguſtinum, crudelis eſt.
Eccle.7. Propter quod in Eccleſiaſte legitur,Melius eſt nomen bonũ
Eccl.41. quam vnguenta pretioſa.Et alibi, Curam habe de bono no-
2.Cor.4. mine.Apoſtolus quoque,Prouideamus(inquit)bona non ſo-
1.The.4. lum coram deo,ſed etiam coram hominibus.Et alibi, Hone
ſte ambuletis ad eos qui foris ſunt ¶ Poſtremò iam diligen
tius intuẽdum,quomodo Chriſtus profecit ſapientia & gra-
tia.Ad quod intelligendum oportet aduertere, ꝙ cum Chri
ſtus ſit deus & homo in vnitate perſonæ,duplex fuit in eo ſa
piẽtia,ſcilicet increata , quæ eſt ipſummet verbum æternum
ac diuina eſſentia, & creata , & iſta ſapientia Chriſti creata
multiplex fuit.Vna dicitur beatorum, qua à principio crea-
tionis animæ ſuæ, ipſe ſecundũ animam vt deo fruẽtem om-
nia cognouit,in verbo ſeu in diuina eſſentia,ſicut beati in pa

tria, imò multo excellentius eis. Inſuper fuit in anima Chriſti à ſuæ creationis principio ſapientia indita ſeu infuſa, qua cognoſcit res per proprias earum ſpecies ſibi cõcreatas, ſuęque animæ cõnaturales, & proportionatas. Nulla enim naturalis perfectio defuit animę Chriſti. Vnde quemadmodum (ſecundum Auguſtinum) verbum æternum ſeu deus à principio indidit mentibus angelicis intelligibiles rerum ſpecies per quas cognoſcunt res cognitione veſpertina, præter cognitionem matutinã, qua res cognoſcuntur in verbo: ſic verbum animæ Chriſti ſibi vnitæ indidit ſpecies intelligibiles naturales, Præter has ſapientias ſeu ſciẽtias ponunt quidam theologi in anima Chriſti ſcientiam acquiſitam ſeu experimentalem, quam ſanctus Thomas primo negauit eſſe in anima Chriſti, ſed poſtea in tertia parte retractat hoc, & aſſerit talem ſcientiam Chriſto ponendam, quia (vt ait) nihil eorum defuit Chriſto, quæ deus in natura humana plantauit, ideo Chriſtus habuit intellectum agentem, eiusque operationem. Operatio autem intellectus agentis eſt, à phãtaſmatibus intelligibiles ſpecies abſtrahere, atque in intellectu eas poſsibili ponere, vt tertio de anima dicitur. Itaque in intellectu poſsibili animæ Chriſti fuerunt ſpecies intelligibiles ab intellectu agente illi impreſſæ, quod eſt ſcientiam acquiſitam, quam quidam vocant experimentalem, in Chriſto cõſiſtere, quæ habetur per modum humanum, naturaleq; lumen, de quo ad Hebræos ait Apoſtolus, loquens de Chriſto, Didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam. Et ſumitur ibi diſcere pro experiri. Chriſtus nanq; non didicit ab aliis ſciẽtiam acquiſitam, ſed per propriam adinuentionem eam adeptus eſt. Hæc ſecũdum Thomam in tertia parte inducta eſt. Ex quibus oſtenditur, quòd Chriſtus in nulla ſapientia ſeu ſcientia prænominata profecit, quantum ad habitum illius, niſi in ſcientia acquiſita. Fuit quoque anima Chriſti indeſinenter æque perfecta in actu ſapientiæ beatorum, ac ſapientiæ inditæ ſeu infuſæ, vnde in nulla eorũ profecit, niſi quantum ad manifeſtationem, ſed in actu ac habitu ſapientiæ acquiſitæ profecit, ſecundũ ponẽtes illam in ipſo. Inſuper fuit in anima Chriſti ab incarnationis exordio gratia habitualis, tanta, tamq; perfecta, vt per ipſam, & de plenitudine eius vniuerſis fidelibus, qui membra eius vocãtur, influere poſsit ſpiritualem ſenſum ac motum virtutum viuificum, quemadmodum

Marginal notes: A (beside "tria, imò"); 3. Pa. q. 9. Art. 1. (beside "theologi in anima Chriſti"); B (beside "ma Chriſti, ſed poſtea"); Hebr. 5. (beside "lumen, de quo"); C (beside "diſcere pro experiri"); 1. Cor. 6. Epheſi. 7. (beside "in anima Chriſti ab incarnationis")

D modum caput influit membris motum naturalem ac ſenſum. Hinc gratia habitualis, & gratia capitis ponitur ſecúdú rem, vna, eademque Chriſto, in qua etiam ſecundum rem nunquã profecit, ſed ſecundum manifeſtationem duntaxat, imò gratia illa tanta fuit & eſt in Chriſto, quod mens creata maioris gratiæ capax nõ eſt. Ponitur quoq; in Chriſto gratia vnionis quæ ſecundum quoſdam eſt ipſum eſſe increatum verbi, humanitati Chriſti communicatum. Aliqui tamen affirmant, quod gratia vnionis in Chriſto ſit quid creatum, ſed illi gratiam vnionis aliter ſumunt. Vnde diuerſitas horum conſiſtit in verbis. Itaque quoniam humanitati Chriſti à principio ſuæ creationis communicata eſt hypoſtatica vnio cum verbo æterno, quod eſt ſuper omne donum creatum, etiam ex-
E tunc ei data eſt plenitudo gratiæ, & donorum ſapientiæ ac virtutum, beatitudinum quoque & fructuum imperfectionem in ſua ratione non includentium.

¶ Cap. III.

Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæſaris.

ARTICVLVS. VIII.

Lucæ. 1.
Lucæ. 2.

QVemadmodum Chriſti annunciationé, conceptionem, natiuitatem, circuncíſionem, nominationem, pueritiam deſcripturus Euangeliſta præmiſit de præcurſoris annunciatione, cóceptione, cæteriſque prædictis: ita nunc de Chri-
F ſti prædicatione, baptiſmo, & geſtis ſcripturus, præmittit de prædicatione, baptiſmate, factiſq; præcurſoris, quia præambula, & acceſſoria ſunt ad Chriſti documenta, & geſta. *Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæſaris*, qui Octauiano Imperatori, cuius & filiam habuit coniugem, in imperio immediate ſucceſſit. Octauianus auté annis quinquaginta ſeptem regnauit, & anno quadrageſimo ſecundo imperii eius nati ſunt Chriſtus & præcurſor eius: ſicque quindecim annis ſub Octauiano in mundo hoc conuerſati ſunt, & quintuſdecimus annus imperii Tyberii fuit triceſimus annus ætatis Chriſti ac præcurſoris, quo anno geſta ſunt, quæ paulo poſt deſcribuntur, *Procurãte*, id eſt, per modum procuratoris regente, *Pontio Pilato Iudæam*, Dicuntque aliqui, quod Pontius fuit

ſuit propriũ nomen eius, Pilatus verò agnomen. Alii probabilius aſſerunt, quod proprium eius nomen fuit Pilatus, Pôtius autem vocatus ſit à Pontio inſula, in qua ſtetit, qui (ſecũ dum Bedam) duodecimo anno imperii Tyberii ad regẽdum Iudæam ab Imperatore hoc miſſus eſt. Iudæa quoque hic ſumitur nô pro toto regno Iudæorũ, ſed pro ea parte Iudææ, quæ fuit Archelai, vt ſtatim dicetur, *Tetrarcha autem Galilææ* exiſtente *Herode* Antipa, qui decollauit Iohannem, fuitque filius Herodis qui occidit infantes. ❡ Porrò, Tetrarcha dicitur quarta pars regni, à terra, quod eſt quatuor, & archos, quod eſt princeps, vnde Tetrarcha vocatur princeps quartæ partis regni. *Philippo autem fratre eius* exiſtente *Tetrarcha Itureæ & Traconitidis regionis*, quæ dux prouinciæ reputabã tur quarta pars regni totius Iudææ, quod fuit regnum Hero dis Aſcalonitæ patris fratrum illorum. Deniquc iſte eſt Philippus, cuius vxorem, puta Herodiadem, abſtulit ei frater ſuus Herodes Antipas, quem ob hoc increpauit Iohannes, *Et Lyſania* exiſtente *Abilinæ*, id eſt, prouinciæ ſic vocatæ *Tetracha*, Lyſanias ſecundũ Bedam fuit filius Herodis Aſcalonitæ. Ioſephus verò affirmat, quod fuit nepos ipſius vtpote filius Ptolomæi cuiuſdã ex Alexandria ſorore præfati Herodis, quod verius creditur Beda autem nomen filii forſitan extenſe accepit, prout nepotes alicuius filii eius dicuntur. Marc. 6. ❡ Præterea aduertẽdum, quod Herodes Aſcalonita ſex habuit filios, quorũ tres ipſe adhuc viuens occidit, ipſoq; mortuo, tres reliqui filii eius, videlicet archelaus, Herodes Antipas, & Philippus contendebant de regno patris habendo, Tandem Octauianus Imperator de ſenatusconſilio regnum Herodis Aſcalonitæ defuncti, diuiſit in quatuor partes, dans duas Archelao, puta Iudæam, & Idumæam: tertiam verò Herodi Antipæ, videlicet Galilæam: quartã Philippo, vtputa Ituream, & Traconitidem regionem. Archelaus demùm decimo ſui dominii anno apud Imperatorem de tyrannide accuſatus, à principatu depoſitus eſt, atque in exilium relegatus, & ex tunc vna pars principatus ſui, ſcilicet Iudæa, cœpit per procuratores, & officiales Romanorum adminiſtrari, quorũ quintus legitur fuiſſe Pilatus, *Sub principibus ſacerdotũ Anna & Caipha* non quod iſti duo ſimul pontifices fuerint, ſed Annas pontifex fuit anno quo præcurſor orſus eſt prædicare, Caiphas autẽ anno quo paſſus eſt dominus. Tempore

D pore autem intermedio inter hos duos pontifices fuerũt, & alii tres ſibi inuicem ſuccedentes, videlicet Iſmahel, Eleazarus & Symon ¶ Refert equidẽ Ioſephus, quòd tunc ſub im-
Mat. 3. perio Romanorum, ſacerdotium fuit irreuerẽter venale, ita
Iohan. 14. quod præceptis legis de ſucceſsione pontificum, per vim & ambitionem ceſſantibus, nulli honor pontificatus, vitæ vel generis merito præſtabatur. Vnde Valerius Gracchus, Anna à pontificatu remoto, Iſmahelem filium Baphi deſignauit pontificem: quo poſt modicum temporis abiecto Eleazarum Annaniæ pontificis filium ſubrogauit: quem poſt annũ amouit, & Symoni Camphi filio epiſcopatum tradebat, qui non plus quàm per annum pontifex exiſtens ſucceſſorem accepit Ioſephum, qui & Caiphas dictus eſt. Itaque de his duobus fa-
E cit Euangeliſta (aliis omiſsis) mentionem, quia ad Chriſti magis pertinent paſsionem ac perſequutionem, frequentius quoque dicuntur ſibi in pontificio ſucceſsiſſe, & quòd affinitate coniuncti fuerunt. *Factum eſt verbum domini ſuper Iohãnem Zachariæ filium in deſerto* ¶ Ecce quam ſolẽniter deſcribit Euangeliſta tempus, quo diuina reuelatio facta eſt præcurſori de prædicando ac baptizando. Et cur hoc, niſi propter reuerentiam & magnificentiã eius cuius fuit ille annũciator, videlicet Chriſti? Denique iuxta Origenem in libris prophetarum, vbi commemoratur tempus reuelationum eis factarum, ſolum Iudæorum deſcribitur regnum, quoniã ſermones prophetarum ad ſolos fiebant Iudęos. In deſcriptione verò euangelicæ reuelationis ac prædicationis quæ toti
F mundo fuerat nuncianda, imperium Romani dominatoris, qui toti orbi videbatur dominari deſcribitur, quia tamen & Iudæis fuerat euangelium prædicandũ, deſcribuntur & Tetrarchiæ eorum, imò quoniam Chriſtus quem Iohãnes prædicaturus fuit, rex & ſacerdos ſeu pontifex eſt, tẽpus prædicationis Iohannis rectè per regnum & pontifices eſt deſcriptum. Itaque factum eſt verbum domini ſuper Iohannem, id eſt, diuina iuſsio facta eſt Iohanni, ſiue per ſolam inſpirationem internam, angelicam vel diuinam ſiue per exteriorẽ angelicam apparitionem & alloquutionem, vel per imaginariã viſionem. Non enim determinat Euangeliſta quomodo factum ſit verbum domini iſtud ſuper Iohannem, nec exprimit an in vigilia vel in ſomno: nec dubium quin ante hoc tempus diuinæ illuminationes, inſpirationes, & alloquutiones

frequen-

frequenter ſint factæ beatiſſimo præcurſori, ſed nunc primo A
facta eſt ſibi præceptio exeundi de deſerti ſecreto, & veniẽdi in publicum, ad prædicandum ac baptizandum, Et *venit in omnem regionem Iordanis*, id eſt, ad loca Iudææ circa fluenta Iordanis. Quoniam enim gratia baptizandi aduenit, loca aquis propinqua accedere debuit, *Prædicãs baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum*. Hoc dupliciter explanatur. Primò, de baptiſmo Chriſti. Secundò, de baptiſmo Iohãnis. Primo modo iſte eſt ſenſus, Prædicans, id eſt, de proximo futurum ac dandum annuncians, ſuſcipiendũque hortans Chriſti baptiſmum, quem Chriſt⁹ per apoſtolos, cæteros diſcipulos ſuos dedit. Non enim perſonaliter baptizauit, ſed diſcipuli eius eo iubente, vt patet in Iohãne. Dicitur quoque baptiſmus Chriſti, quoniam eum inſtituit, & à merito eius efficaciam habet, gratiamq́; ſortitus eſt, ſicut & cætera legis euangelicæ ſacramenta. Itaque Iohãnes auditoribus ſuis prædixit inſtare Chriſti baptiſmum, vt infra, in iſto habetur capitulo, & in Matthæo & Marco. Dicitur autem baptiſmus Chriſti, baptiſmus pœnitentiæ, quia adultis non datur nec prodeſt, niſi pœniteant. Propter quod in Actis Petrus ait Iudæis, pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Chriſti Ieſu in remiſſionẽ peccatorũ. Nec obeſt quòd ait Ambroſius, Baptiſmalis gratia non requirit gemitum, neque planctum, quia de infantibus loquitur, vel de pœnitentia exteriori quæ dicitur punitio mali, vel ſatisfactione pro peccato, non de pœnitentia interiori quæ eſt diſplicentia, ſeu deteſtatio culpæ. C

Iohan.4. Mat.3. B Marci.1. Actuũ.2.

¶ Inſuper baptiſmum iſtum prædicauit, in remiſſionem peccatorum, docendo, quòd Chriſti baptiſmus peccata deleret, gratiamque conferret. Secundo exponitur de baptiſmo Iohannis, hoc eſt de baptiſmo quem dedit, quem prædicauit, quia ad eum accipiendum plebem admonuit: qui baptiſmus pœnitentiæ dicitur, quia quos baptizauit, ad pœnitentiã hortabatur: & qui baptiſmum illum accipiebant, ſua peccata cõfitebantur, ſicque ſe pœnitere mõſtrabãt. Rurſus ad hoc baptizauit, vt baptiſmum ſuſcipiẽtes, per illam lotionem in aqua ad cordialem cõtritionem & humiliationem prouocarentur, ſicque ad ſuſcipiendum deuotè baptiſmum Chriſti, & gratiam eius diſponerentur. Sic quoque baptiſmus Iohãnis fuit in reſſionem peccatorum, non cauſaliter aut di-

rectè

D rectè,ſed diſpoſitiue ſeu præparatoriè, quia per modũ præ-
tactum baptiſmus Iohannis aptauit,præparauitque homines
ad Chriſti baptiſmum,vt infra dicetur. Primò modo expo-
nit Gregorius,dicens,Baptiſma quod peccata ſolueret,cuia
dare non potuit prædicabat,vt ſicut incarnatum patris ver-
bum præcurrebat verbo prædicationis, ita baptiſmum pœ-
nitentæ quo peccata ſoluuntur,præcurreret ſolo baptiſma-
te,quo peccata ſolui non poſſunt. Conſequenter prædicatio
& doctrina Iohannis teſtimonio cõfirmatur prophetico, vt
credibilior comprobetur, *Sicut ſcriptum eſt in libro ſermonum*
Eſaiæ prophetæ, id eſt,ſicut Eſaias de Iohanne prædixit , qui
Eſa.40. beatiſſimus Eſaias tam luculenter ac plenè Chriſti atque ec-
cleſiæ myſteria prænunciauit, ſed & de Chriſti præcurſore
E vaticinatus eſt tam apertè, vt non ſolum propheta , ſed &
Euangeliſta dicendus ſit,cuius librum Lucas ritè appellat li-
brum ſermonum,propter eloquentiam eius & ſententiarũ
maieſtatem ,item ob libri illius magnitudinem,qui numero
capitulorum cæteros excedit prophetas, Quid autem ibi
ſcriptum ſit,ſubditur, *Vox clamantis in deſerto.* Per vocem
Iohan.1. intelligi poteſt ſermo Iohannis. Vel ipſemet ſanctus Iohan-
nes. Primo igitur ſenſus eſt, Vos clamantis , id eſt, doctri-
na,prædicatio , ſeu ſermo Iohannis, in eremo prædicantis,
eſt iſte qui ſubditur, *Parate viam domini*, id eſt , CHRI-
STO omnium domino, diſponite, facite, parate, præbete
medium veniendi ad vos per fidei ac gratiæ infuſionẽ, hoc
eſt,obſtacula gratię,impedimenta virtutum, videlicet obli-
F quitates vitiorum, ſeu peccata cuncta abiicite, ad fidem &
gratiam vos parate,pœnitentiam agite,quod in vobis eſt fa
cite, *Rectas facite ſemitas eius*, id eſt,pręcepta, conſiliaque
diuina,per quorum obſeruationẽ itur ad deum purè & irre-
prehenſibiliter adimplete. Iſtæ ſunt viæ domini ex parte no
ſtri,id eſt,viæ per quas optamus nos ad dei aduentum,vide-
licet ad ſuſcipiendam gratioſam inhabitationem ipſius , vel
virtutes & gratiam eius,à peccato recedere, & bonũ pera-
Pſal.24. gere,de quibus duabus viis fertur in Pſalmo, Declina à ma-
Pſal.33. lo,& fac bonum.

¶ Porrò,viæ domini ex parte ipſius per quas venit ad nos,
ſunt miſericordia & iuſtitia,de quibus cantamus , Vniuerſæ
viæ domini,miſericordia & veritas,item charitas & liberali
tas eius quæ ad miſericordiã reducũtur. Semitę autem pro-

priæ nominãtur itinera ſecretiora & compendioſiora. Viæ A
verò itinera apertiora & magis communia. Idcirco per viã
intelligi poſſunt præcepta, per ſemitas autem cõſilia quę di
rectius ducunt ad deum. De quibus in prouerb. ſcriptũ eſt,
Viæ eius, ſcilicet dei, viæ pulchræ, & omnes ſemitæ eius pa- Prou.3.
cificæ: atq; in Pſal. Vias tuas domine demonſtra mihi, & ſe- Pſal.24.
mitas tuas edoce me. Inſuper ſicut corporalis via paratur,
quando corporale mediũ fit, ſeu perficitur, per quod de vno
loco ad alium procedatur, ſic ſpiritualis hæc via dei paratur
dum per contritionem à malo receditur, & actioni virtuo-
ſæ inſiſtitur: ſic enim deus venit ad nos, dona gratiæ infun-
dendo, aut infuſa perficiendo. Secũdò per vocem intelligi-
tur ipſe præcurſor, quemadmodum apud Iohannem quęren-
tentibus Iudæis, Tu quis es? Reſpondit, Ego vos clamãtis in B
deſerto. Dicitur enim vox per ſimilitudinẽ ratione ſui offi- Iohan.1.
cij. quia vt vox ordine naturæ prior eſt verbo, ſic Iohannes
Chriſtum præceſſit. Iterum ſicut vox rem ſignificatam noti-
ficat, ſic Chriſtũ Iohãnes mõſtrauit. Rurſus ſicut vox ſonat
& tranſit, & verbum in audientium corde relinquit, ita Io-
hannes prædicando ſonuit, & per martyrium ad patres de-
ſcendit, ſed Chriſtum in terra atque in credẽtium corde de-
ſeruit. ¶ Poſtremò, ſicut verbum & vox ſimul ſunt tempore
& tamen vox præfato modo prior eſt verbo, ſic Chriſtus &
Iohannes ſimul in mundo vixerunt, & tamen Iohannes mo
dico tempore Chriſtum præceſſit natiuitate, prædicatione,
baptizatione ac paſſione. Veruntamen ſicut verbum menta-
le prius eſt voce in eo qui loquitur, ſic Chriſtus ſecundum C
quoſt eſt verbum patris æterni, fuit & eſt prior Iohãne. Di-
citur quoq; Iohannes vox clamantis. i. Chriſti, ſeu ſpiritus
ſancti per ipſum loquẽtis. Deus enim loquebatur per ipſum,
ſicut & Paulus ait. An experimẽtum quæritis eius, qui in me 1. Cor.13.
loquitur Chriſtus? *Omnis vallis implebitur*, id eſt omne cor
humile donis gratiæ copioſè ditabitur. humilitas enim ad o-
mnem virtutem & gratiam præparat mẽtem, ſicut ſuperbia
ad omne peccatũ. Et ſicut ſtillicidia à cacuminibus montium
deſcendunt ad baſſitudinẽ vallium, imò quo valles ſunt pro-
fundiores eò abundantior in eis colligitur aqua, ſic chariſ-
mata ſpiritus ſancti relictis ſuperbis ad humilium corda de-
ſcendunt, atque in eis quieſcunt, & tanto exuberãtius colli-
guntur, quo deo profundius ſubſternũtur. *Et omnis mons* id
eſt,

D eſt, ſuperbus & aliis eminens *Et collis* hoc eſt, ſuperbus minor ſiue inferior, *Humiliabitur*, id eſt, à deo ſpernetur, de-
Lucæ. 18. primetur, damnabitur. Hoc eſt, quod loquitur Chriſtus, Om
1 Pet. 5. nis qui ſe humiliat, exaltabitur: & qui ſe exaltat, humiliabi-
Iob. 23. tur. Hinc Petrus, Humiliamini (inquit) ſub potenti manu
Iacob. 4. dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis. In Iob quoque le
1. Pet 5. gitur, Qui humiliatus fuerit erit in gloria. Et in Eccleſiaſt. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, *Erunt praua*, hoc eſt, corda vitioſa conuertentur & fient, *Directa*, hoc eſt, iuſta, & ſecundum rectitudinem æquitatis dirigentur. *Et aſpera in vias planas*, id eſt, feroces, rebelles, diſtortique moribus, erunt obedientes & ſimplices, ita quòd verbum dei ingredietur ad eos faciliter & indurati per gra-
E tiam mollificabuntur. Hæc per prædicationem Iohannis fieri inceperunt, quia multos cõuertit. Deinde per Chriſti diſcipulorumque eius euangelizationem completa ſunt.

¶ Inſuper per valles intelligi queunt corda carnalium, per terrenam affectionem depreſſa, quæ per diuinorum amoré impleta ſunt. Per montes verò & colles corda vanorum, per mũdanam vanitatem erecta, quæ per propriæ defectuoſitatis illuminatã recognitionem humiliata ſunt, in primo ſaluatoris aduentu. ¶ Porrò offuſcari quidem Iudæi inductam Eſaiæ authoritatem de vallium impletione &c. corporaliter nimis ruditerq; exponunt, affirmantes in aduentu Meſſiæ, terram penitus complanãdam vt Iudæi per orbem diſperſi, ſine difficultate itineris expeditius confluant ad Iudæam,
F quod ſuper Eſaiam plenius exprobaui. Rabbi Moyſes quoq; hoc reprobat. Veruntamen quidam catholici ita exponunt ad literam de terræ complanatione per mõtium depreſſionem, & vallium eleuationé ſeu impletionem, referédo ſcripturam hanc ad ſecundum Chriſti aduentũ, circa quem terra dicitur complananda. *Et videbit omnis caro*, id eſt, omnis homo *Salutare dei*, hoc eſt Chriſtum per quem ſecundum quod homo eſt, deus pater ſeu trinitas genus humanum ſaluauit, dicente Apoſtolo, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.

¶ Denique Chriſtũ in mũdo hoc conuerſantem omnis homo, id eſt, aliqui de omni genere hominũ, corporaliter aſpexerunt, quia & multi Gẽtiles ſic eum intuiti ſunt, præſertim
2. Cor. 5. in die Palmarum, quando Phariſæi dixerũt, Ecce totus mun-

dus abiit poſt eum: ſicque eſt hic diſtributio pro generibus ſingulorum, non pro ſingulis generum: ſicut in Iohele dominus ait, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Et Eſaias inquit, Cadauera virorum præuaricatorum erant ad ſatietatem viſionis omni carni. Ex quibus locis id etiam innoteſcit, quod in ſcripturis frequẽter ponitur pars pro toto, & caro pro homine. ❡ Spiritualiter verò per fidem & ſapientiæ donum multo plures in toto mundo viderunt, & contemplati ſunt ſaluatorem, quemadmodũ de Gentilibus conuerſis vaticinatus eſt Eſaias, Quibus non eſt annunciatum, viderunt: & qui non audierunt, contemplati ſunt. De qua viſione ad Hebræos ſcribit Apoſtolus, Videmus Ieſum propter paſſionem mortis gloria & honore coronatũ. Aliqui autem referunt verbum iſtud ad ſecundum Chriſti aduentum, in quo omnis caro, id eſt, electi & reprobi Chriſtũ videbunt in ſolio maieſtatis, ac ſede iudicij: iuxta illud Apocalypſis, Ecce venit cum nubib⁹, & videbit eum omnis oculus, ſic exponit Beda ſequens Gregorium ſumens diſtributionem eius quod dicitur omnis caro pro ſingulis generum. Veruntamen vltima particula authoritatis hic ab Euangeliſta allegata, videlicet, videbit omnis caro ſalutare dei, in Eſaia cum præcedentibus verbis quæ in Eſaia ſcripta ſunt, ſecundum tranſlationem Hieronymi non habetur quãtum ad formam verborum, tamen quò ad ſenſum ſatis ibi includitur, cum dicitur. Et reuelabitur gloria domini. Cuius ſenſus eſt, Filius dei oſtendetur. Etenim filius gloria patris, vocatur, quẽadmodũ ſcriptũ eſt, Filius ſapiens gloria patris. Dicebat autem ad turbas quæ exibãt vt baptizarentur ab eo. De quibus in Matthæo legitur, Tunc exibat ad eum Hieroſolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, *Genimina viperarum*, hoc eſt, filij ſerpentum, videlicet hominum venenatorum, calliditate criminibusque plenorum, de quibus ſeu qualibus dominus ait Ezechieli, Subuerſores & increduli ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas, homines quippe nominibus beſtiarum exprimũtur, quia illarum proprietatem ſequuntur, idcirco aſtuti & callidi pungitiui, nociui, rectè ſerpentes ſeu viperæ nominantur, *Quis oſtendit vobis fugere à ventura ira?* id eſt, à diſtricto dei iudicio, & damnatione æterna? Tanquam dicat ita impie vixiſtis & ſecurè peccaſtis quaſi diuinam poſſetis effugere vltionem?

A Iohan. 11. Iohan. 1. Eſa. 66. Eſaiæ. 52. Heb. 2. Apoc. 1. Eſa. 40. Mat. 3. Ezec. 2. B C

D ¶ Prǣterea aduertendum quòd in turba illa fuerunt aliqui boni ac pœnitentes, preſertim vulgares, qui recta intentione venerunt, vt baptizarentur: aliqui quoque peruerſi & ficti, qui non ex deuotione ſed malignitate venerunt. Quantum ergo ad primos poſſunt hæc verba eſſe cõmendatio pœnitentium quos nominat genimina viperarum, nõ quod patrum ſuorum ſequantur malitiam: ſed in laudem filiorũ proferatur, quod cum ſint filij iniquorum, nihilominus bene ſe habeant: quibus & dicitur, Quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? id eſt, quis docuit vos pœnitere, & vitam corrigere, atque ad baptiſmum venire, per quæ æterna vitatur damnatio? Quaſi dicat, Non à vobiſipſis nec à patribus veſtris, ſed à pietate & gratia dei, hoc accepiſtis. Ita exponit Ambro-
E ſius. Quantum verò ad malos ſunt verba hęc increpatio impœnitentium, ſecundum ſenſum prǣtactum, & illi fuerunt
Matt.3. Phariſæi & aliqui Sadducæi. Vnde in Matthęo legitur, Videns Iohannes multos Phariſæorum Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis, Progenies viperarum quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira?

¶ Denique ſecundum Origenem, Vipera vt fertur marem coeundo necat, fœtusq́ue viperæ, exeundo matrem occidit ſciſſo vtero eius, in vindictam quodam modo genitoris ſui perempti. Itaque patricida eſt proles viperea, talesq́ue erãt Iudæi qui patres ſuos ſpirituales atque doctores interficiebant. Conſequenter increpatis & in periculo dãnationis cõ-
F ſtitutis, proponit compendioſum conſilium. *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*, hoc eſt, actus pœnitentiales interiores & exteriores peragite, ſecundum exigẽtiam ſeu menſuram multitudinis, magnitudinisq́ue culparum veſtrarum, videlicet intus cordialiter de peccatis dolẽdo, ore plenarie cõfitendo, & opera ſatisfactoria perpetrando, tanto vtique amplius atque perfectius, quo plura & maiora extant peccata. Contritio quippe (ſecundum Hieronimum) debet æquari peccato, vt ſecundum menſuram grauitatis & numeroſitatis peccati, ac magnitudinem delectationis, ſeu cõplacentiæ illicitæ, ſi menſura interni doloris ſeu diſplicentiæ de peccato. Operum quoque pœnitentialium & afflictionis ſpontaneę ſi aſſit opportunitas ſeu facultas. Itaque pœnitentia debet eſſe fructuoſa, vt veniat ex charitate, aliter enim nihil meretur. Propter quod Antiochus rex fruſtra pœnituit, nec veniam

veniam impetrauit, quoniam ex ſolo ſeruili timore deum orauit atque pœnituit, vt in libro Machabeorum habetur. De Eſau quoque ait ad Hebræos apoſtolus, quod non inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquiſiſſet eũ. Inſuper debet eſſe operoſa, quantum ad opera ſatisfactoria, laborioſa & afflictiua, item cõdigna, vt cõmenſuretur quantitati, qualitatique culpæ. A 1. Mac. 2. Heb. 12.

¶ Sed cum peccatum ex ea parte qua fit contra deum maieſtatis & ſanctitatis immenſæ ſit enormitatis quodammodo infinitæ, quomodo valet quis condigne pœnitere aut ſatisfacere pro peccato? Et reſpondendum, quòd propria hoc poteſtate non poteſt, nec inquãtum actus ſui ex libero procedunt arbitrio, ſed adiutorio Chriſti inquantum meritum eius ſuis membris per charitatem & ſacramentum pœnitentiæ communicatur, ſicque in virtute meriti CHRISTI actus pœnitentiales domino offeruntur: itemque inquantum actus tales procedunt ex charitate infuſa, & actuali motione ſpiritus ſancti in omni actu meritorio concurrente, qui ſpiritus ſanctus eſt motor dignitatis immenſæ. Sicque actio pœnitentiæ virtuoſa ex parte huius principij cooperantis habet proportionatam efficaciam, & adæquationem bonitatis contra prauitatem peccati. Iterum dici poteſt, quòd contritio & ſatisfactio æquari debent offenſæ, ſeu culpæ æqualitate proportionis, vtpote per reſpectum ad hominis poſsibilitatem, non æqualitate æquiparentiæ. Propter quod dici ſolet, quod totus mundus pro vno peccato mortali de condigno ſatisfacere nequeat, propter infinitam eius qui peccato offenditur dignitatem, ſed deus vltra poſſe hominis non requirit. Cumque homo debitam diligentiam facit, deus quaſi condignum quid reputat factum, tam infinita eſt pietas atque dignatio eius, *Et ne cœperitis dicere patrem habemus Abraham*, hoc eſt, de carnalis propaginis nolite nobilitate fruſtra cõfidere, inaniter ſuperbire, ſtultè vos iactare, quaſi hoc ſufficiat ad ſalutem, quia de viri ſancti ac magni patriarchæ ſemine nati eſtis. Nouerat ſanctus Iohannes, quòd carnales illi Iudæi de carnis propagine tumuerunt, quod ſcilicet de patriarcharum ac prophetarum ſemine deſcendiſſent, cum tamẽ ex hoc eorum peccata plus grauarentur: quia quò de ſanctioribus patribus deſcenderunt, eò grauius peccauerunt, illorum virtutes non imitan-

B

C

D do, nec deo gratias referendo. Vnde nil confert carnalis generoſitas, niſi conſimilibus ſtudiis fulciatur, vt ait Cyrillus: Idcirco vanum eſt extolli de bonis prædeceſſoribus, & deficere ab eorum virtutibus.

¶ Denique (ſecundum ſcripturas) imitatores fidei atque iuſtitiæ patriarcharum ac prophetarum, potius appellantur illorũ filij, quam filij ſolum carnales: imò tales cenſentur indigni vocari filij illorum ſanctorum, dicente Apoſtolo, Non
Roma. 4. qui ſemen ſunt Abrahæ, hi omnes filij. Vnde carnalibus Iu-
1. Iohã. 8. dæis loquitur Chriſtus apud Iohannem, Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite, quod quia non impleuerunt, adiecit, Vos ex patre diabolo eſtis. Cur autem inaniter inde gloriari non debeant, ſubditur, *Dico enim vobis quia poteſt deus de*
E *lapibus iſtis ſuſcitare*, id eſt, procreare ſeu ad eſſe deducere, *Filios Abrahæ*. Quod tripliciter intelligi poteſt & verificari. Primò, per lapides intelligẽdo ipſa ſaxa à Iohanne ad oculũ demonſtrata, qui (vt communiter fertur) monſtrauit illos duodecim lapides quos Ioſue fecit aſportari deſiccato fundo Iordanis, cum deus Iordanis alueum deſiccaſſet, & filij Iſrael
Ioſue. 4. per illum tranſiſſent, vt in Ioſue narratur. Per filios verò in-
Heſter. 3. telligendo homines iuſtos, qui fidem & perfectionem Abrahæ aſſequendo, ſpirituales eius filij eſſent. Etenim deus omnipotens, qui cuncta de nihilo fecit, naturas rerum commutare & in ſe inuicem conuertere facillimè poteſt. Secundò, per lapides intelligendo Gentiles à Iudæis vehementer con-
F temptos, qui inſtar lapidũ ſpiritualiter duri, impoliti, ſeu in-
Pſal. 113. circũciſi, ac ſteriles erãt, & idola muta, lapideáq; colẽdo illis conformati fuerunt, ſecundum illud Pſalmiſtæ, Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Tertiò, per lapides intelligendo ſaxa præfata ſeu alia, & per filios Abrahæ intelligendo carnales filios eius.

¶ Sed fortè mirum apparet, quomodo fieri id potuerit aut poſsit, præſertim cum tempore illo Abraham obierit, & carnales filij ex carnali ſemine, propagentur, nihilominus deus
Dani. 7. cuius poteſtas eſt penitus infinita, hoc pluribus modis poteſt. Primò, quoniam vnum exiſtens in aliud ſubſiſtens, tranſſubſtantiando poteſt conuertere, ſicut quotidie peragit in altari, ſicque lapides in Iudæos tunc, ſeu nunc exiſtentes conuertere quiuit & valet. Inſuper potuit Abraham reſuſcitare, & lapides in ſemen eius conuertere, & hoc pluribus modis,

ſed

ſed de iſto pertranſeo,quia ad curioſitatem potius quàm de- A
uotionem pertinere videtur. Porrò quoad ſecundum ſenſum deus verba Iohannis impleuit,quando per Apoſtolorũ prædicationem innumerabiles in toto mundo gentiles conuertit,quemadmodum Eſaias in libro ſuo admirans & gratulans ait ad eum,Ecce gentem quam neſciebas,vocabis, & gentes quæ non cognouerunt te,ad te current. Per Zachariam quoque cum vnigenitus dei de ſua incarnatione dixiſ- Eſa.55.
ſet,lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego venio & habi- Zacha. 2.
tabo in medio tui:adiecit, Et applicabuntur gentes multæ Galat. 3.
ad dominum in die illo,& erunt mihi in populum:de quibus ad Galatas Apoſtolus,Qui(inquit)ex fide ſunt, hi ſunt filij
Abrahæ.De carnalibus verò incredulisque Iudæis, in Apo- Apoc.3.
calypſi inducitur,Dicunt ſe Iudæos eſſe,& non ſunt,ſed ſunt B
ſynagoga ſatanæ.

¶ Conſequenter aliam cauſam adducit,cur de generis nobilitate ſe iactare non debeant, *Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt.* Quidam per ſecurim intelligunt, mortem ſeu mortis ſententiam quæ hominem de præſenti vita præſcindit,per radicem autem intelligunt Adam, à quo totum genus humanum:vel Abraham,à quo plebs Iudæorum, velut à radice exorta eſt,per arborem verò intelligunt genus humanum,vel Iſraëliticam plebem. Quando autem Iohannes hæc dixit,tam Adam quàm Abraham per mortem erant
de hac vita ſublati. Per hoc patuit poſteros eorum ſimiliter 1.Par.29.
eſſe tollendos,citóque morituros,ſecundum illud,Dies no- C
ſtri quaſi vmbra ſuper terram,& nulla eſt mora. Alij per ſecurim intelligũt rigorem diuinæ æquitatis:per ſecurim perſonam ſeu vitã cuiuſlibet hominis:per radicem hominis fundamentum ſeu firmitatem,vt ſit ſenſus, quod rigor ſeu vltio diuinæ iuſtitiæ, poſita eſt,ſeu imminet homini peccatori, vt funditus eum diſpereat ac damnet, niſi pœniteat, quemadmodum in Eccleſiaſtico legitur. Niſi pœnitẽtiam egerimus,
incidemus in manus dei, & non in manus hominum. Et in Eccle.2.
Deuteronomio,Ait dominus deus,ipſe eſt deus fortis, red- Deut.5.
dens audientibus ſe ſtatim,ita vt diſperdat eos, & vltra non differat protinus reſtituens eis quod merentur. Iterum per radicem intelligi poteſt natiuitas hominis,per ſecurim tranſitus vitæ præſentis à natiuitate incipiens,per arborem homo.Itaque ſecuris ad radicem arboris eſt poſita,quoniam à

D natiuitatis exordio homo ad mortis occaſum tendit continuo. Siquidem nox quaſi vnus carpentator vnam vitæ præſcindit medietatem, dies que aliam, & tandem neceſſe eſt hominem velut arborem cadere, & vtique ſicut Salomon ait,
Eccle. 11. Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut aquilonem, in quocunque loco ceciderit ibi erit, hoc eſt, dum homo moriendo defecerit atque tranſierit ad regnum cœlorum quod per auſtrum, in quo calor ſolaris eſt fortior. Vel ad infernum qui aquilonis nomine deſignatur, quia ibidem frigus intentius eſt, in altero horum locorum æternaliter permanebit. Hinc ait Bernardus, Si vis ſcire quo caſura ſit arbor, ramos aſcende, & quo ponderoſior ramorum eſt copia, illuc caſuram nõ dubites. Rami arboris ſunt deſideria hominis, in quo ſi carnalia deſideria præponderent, ad inferos cadit: ſi ſpiritualia,
E ad cœlos volabit. ¶ Poſtremò, ſecundum Origenem & Cyrillũ, ſanctus præcurſor prædictis verbis prophetauit populo Iudæorum de propinquo imminere interitum, captiuitatem, diſperſionem, & damnationem, propter eorum infidelitatem atque duritiam, ex quibus verbis comminatoriis infert Iohannes, *Omnis ergo arbor* hoc eſt, quicunque homo viator ratione vtens *Quæ non fecerit fructum bonũ*, id eſt, actum virtuoſum & meritorium ſi adſit facultas, *Excidetur*, hoc eſt, ab electorum conſortio euelletur, atque in hora mortis tolle-
Pſal. 116. tur, *Et in ignem* æternæ danationis *Mittetur*. Sicut de repro-
Ioan. 15. bis ait Pſalmiſta, In ignem deiicies eos, in miſeriis non ſubſiſtent. Chriſtus quoque in Iohanne loquitur, Si quis in me
F non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

¶ Ex his verbis oſtẽditur, quod ſola boni omiſſio ſit peccatum mortale, hominemque cõdemnet, quando videlicet per eam præceptum affirmatiuum negligitur, præcepta autem affirmatiua obligant ſemper, ſed non ad ſemper, ſed ad tempus aptum ac debitũ, & dum in illo opus iuſſum omittitur, mor-
Mat. 25. tale peccatũ eſt ſiue de interiore, ſiue de exteriori operatione accipiatur. Hinc in Matthæo inquit Saluator, Seruum inutilem proiicite in tenebras exteriores. Vnde & Chriſtus in die iudicij non perhibet ſe increpaturum damnaturumque reprobos, niſi propter bonorum omiſſionem, dicendo. Eſuriui & non dediſtis mihi manducare. ¶ Deniq; hoc valde terribile eſt potiſſimum accedioſis. Nam ſi ſola omiſſio ęterno

igne

igne punitur,vitioſa actio quid meretur?Si ſterilitas cõdem- A
natur,continuata impietas,fœda delectatio,affectuoſa pec-
cati proſequutio,quã dire torquebitur? Id quoq; pẽſaudum,
ꝙ ſunt quædam arbores quæ nullum fructum producunt per
quas ocioſi ac accedioſi ſignãtur, de quibus Iudas Apoſtolus
in ſua ait canonica,Hi ſunt in epulis ſuis cõuiuãtes ſine timo
re,arbores autumnales eradicatæ,bis mortuæ.Quibus cõpe
tit illud Oſee, Radix eorum exſiccata eſt,fructũ nequaquam Oſee. 9.
facient.Et rurſus,Abiiciet eos dominus deus meus, quia nõ Mat. 6.
audierunt vocem eius.Aliæ ſunt arbores fructũ faciẽtes,ſed Iob.20.
inutilem,per quas deſignãtur hypocritæ,de quibus loquitur 2.Tim.3.
Chriſtus,Receperunt mercedem ſuam.Vnde in Iob legitur,
Laus impiorum breuis eſt, & gaudium hypocritæ ad inſtar
puncti.Aliæ arbores fructum faciunt malam per quas notã- B
tur hæretici,quibus competit illud Apoſtoli,Impii proficiẽt
in peius,errantes & in errorem mittẽtes.Aliæ fructum pro-
ferũt bonũ,per quas virtuoſi ſignantur.Circa hæc ait Chry-
ſoſtomus eleganter,cum dicitur,Non faciens fructũ, adiici-
tur bonum.Officioſum enim hoc eſt animal,ſcilicet hominẽ
deus creauit,& naturalis eſt ei exercitorũ inſtantia,otiũ ve-
rò innaturale. Obeſt enim inertia etiã cunctis corporis mẽ-
bris:nulla autẽ tantum vt animæ: ipſa nanque cum naturali-
ter ſit continuo mobilis,otiari non patitur.Quam fructuoſa
autem fuerit prædicatio præcurſoris mox ſubditur. *Et inter-
rogabant eum turbæ,dicentes, Quid ergo faciemus?*id eſt, Cum
tam rigoroſè nos increpaſti, & tantum nobis inſtet pericu- C
lum,quod das conſiliũ euadendi mala quæ comminaris? Tur
ba hæc ſcilicet vulgus,videns immobilem æquitatem, rigo-
roſiſſimam ſanctiſſimamque vitam Iohannis,& quòd in om-
nibus nihil niſi eorum ſalutem intenderet,verbis eius credi-
dit,atque ex eis vehementer compuncta ac territa eſt,idcir- Acto. 2.
co petiuit conſilium,ſicut & in Actibus, Iudæi ex verbis Pe-
tri cõpuncti dixerunt Apoſtolis, Quid faciemus viri fratres?
Sed Phariſæi & ſcribæ nequaquam ita fecerũt,nec petierunt
ex corde ſalutis conſilium,quo patet quòd literati, & in ſua
ſcientia gloriantes, difficilius corriguntur , quàm idiotæ ac
ſimplices:imò ſcioli illi ac ſapientes in oculis ſuis : frequen-
ter irrident idiotas qui conuertuntur , quemadmodum apud
Iohannẽ doctores Iudæorum dixerunt, Nunquid aliquis ex Eſaiæ. 5.
principibus credit in eum?ſcilicet,in Ieſum Chriſtum, aut ex Iohan.7.

D pharifæis,ſed turba hæc quæ non nouit legẽ, maledicti ſunt. *Reſpondens autem, dicebat illis, qui habet duas tunicas*, hoc eſt, quodcunq; indumentum ſuperfluum, *Det non habenti*, id eſt, indigenti, *Et qui habet eſcas* ſuperfluas, id eſt, quodcunque aptū pro alimento ſiue ſit bladū, ſiue panis, vel aliquid ſimile *Similiter faciat*, hoc eſt, quod ſibi & ſuis neceſſarium non eſt, pauperibus largiatur. Non ſolum charitas, ſed & ordo diligẽdi eſt in præcepto, vt homo ſuper omnia diligat deū, deinde ſeipſum, deinde proximos, ſecundum quod maius vel minus ſibi cōiuncti ſunt, aut maior eſt ratio eos amandi, ideo debet homo primo ſibiipſi neceſſaria miniſtrare, deinde quod ſupereſt, neceſſitati indigentibus cōmunicare ſecundum quod

Deut. 6. ſibi fieri rationabiliter vellet, ſi in ſimili eſſet penuria. Nã &

E fraterna charitas hoc requirit. Denique verba iſta Iohannis

Mat. 21. attendenda ſunt valde: imò & formidanda ac obſeruanda. Si enim quod neceſſitati ſuperfluit de veſtimēto, cibo & potu, & ſimilibus, pauperibus eſt miſericorditer impartiendum ac dandum, quid in diuino iudicio reſponſuri ſunt, qui tot veſtimentis pretioſis ſeu curioſis, nō neceſſariis abūdant, qui tot ferculorum genera ſibi quotidie parant, qui tantã ſibi pecuniam aggregant. Pauperibus verò permodicum, & non niſi ſiccum panem impendunt? Quòd ſi de patrimonio proprio, ſeu poſſeſſione propria ſic agere tam impiū eſt, atq; damnabile, quis eloqui queat quã ſacrilegū, ac damnoſum cōſiſtat, de patrimonio crucifixi, de bonis eccleſiæ, quę ſunt eleemoſynæ pauperum, precioſa, curioſa, ſuperflua, veſtimēta habe-

F re, delicate ac ſplendide epulari, pauperibus aut parū, aut nihil pręſtare, præſertim cum teſte beato Bernardo in Epiſtola ad quẽdam canonicum, Quicquid de talibus bonis vltra ſimplicem victum & veſtitū tenetur, furtum eſt, ſacrilegiū ac rapina: imò ſanctus Hieronymus, de omnibus generaliter dicit, Quicquid humano vſui neceſſarium eſt, pro vna tunica, habendum eſt totū reſiduum ſuperfluum, & pauperibus erogandum. Aliena enim rapere conuincitur, qui ſuperflua retinere probatur. Ambroſius quoq; & Baſilius aſſerunt veſtem, pecuniam, calciamētum & alimentum, quæ tibi ſuperfluunt, nec tamen pauperibus tribuuntur, iniuſte, & velut furto aut vi ablata poſſideri, nec poſſidentis eſſe, ſed ęgenorum.

¶ Præterea finis corporalium bonorum eſt, bonū ſpirituale, præſertim vera fælicitas vel ſaltem profectus in dei obſequio

quio atque virtutibus animæ, prout diuina lex præcepit. Bonitas autem mediorum ad finem, ex ipſo fine attẽditur, ſicut medicina in tantum eſt vtilis, inquantum confert ad ſanitatem: quã ſi impediret, mala, ſuperflua, & inutilis iudicaretur. Intantum ergo bona corporalia, vt veſtis, cibus ac alia reputanda ſunt licita, bona, atque vtilia, inquantum proficua ſunt ad ſpiritualem profectum, ad dei obſequium, ad vitam æternam, à quibus vtique ſpiritualibus bonis, abundantia corporalium impedit, potiſsimum ſi quis eis plus vtatur quàm expedit, ad hoc quòd anima deo deſeruiat, & eius precepta cuſtodiat. Ideo quòd neceſſitati ſuperfluit, egentibus dandum eſt, ſicut Apoſtolus loquitur, Habentes victum, & quibus tegamur, his cõtenti ſimus. In Prouerbiis quoq; Salomon ait, Tribue tãtũ victui meo neceſſaria. Hinc ait Grego. Quoniã tunica magis neceſſaria eſt quã pallium, ad fructũ dignũ pœnitentiæ pertinet, non ſolum exteriora quæq;, ſed etiã valde nobis neceſſaria, id eſt, vtilia diuidere cum proximis debeamus, videlicet tunicã qua veſtimur, & eſcam qua ſuſtẽtamur. Quia in lege ſcriptũ eſt, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, & minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in neceſſitate illius etiã ea quæ ſibi neceſſaria ſunt partitur. Quibus verbis concordans Baſilius, Ex his (inquit) docemur ꝙ ex omni quod affluit ſupra proprii victus neceſſitatem, tenemur erogarẽ illi, qui nõ habet, propter deũ, qui quecunq; poſſidemus, largitus eſt. Vnde Tobias inquit, Quomodo potueris ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi parum tibi fuerit, etiã exiguũ libenter impartiri ſtude *Venerunt autẽ & publicani, vt baptizarentur* à Iohãne. Publicani ſecundum Bedam dicuntur vectigalium ſeu rerũ publicarũ exactores vel conductores. Item, qui per negocia lucra ſeculi huius ſectantur, ſicq; publicani vocati ſunt, quia de rebus ad rempublicam pertinẽtibus ſe intromiſerunt, quorũ multi ad prædicationem Iohannis ſe emendauerũt. Propter quod apud Mattha um, Chriſtus principibus ſacerdotum & Phariſæis loquutus eſt: publicani & meretrices precedẽt vos in regnũ dei, quia crediderunt ei, puta Iohanni, *Et dixerunt, magiſter, quid faciemus?* Non dixerunt: quid ſciemus, ſed quid faciemus, quia non auditores, ſed factores legis iuſti ſunt apud deum: & ſcientia ſine vita virtutum, obeſt magis quam prodeſt. Econtrario faciunt multi, maxime clerici, quærunt

A | Lucæ. 11. | 1. Cor. 6. | Prou. 30. | B | Mat. 22. | Lucæ. 10. | Galat. 5. | Tob. 4. | C | Mat. 21. | Rom. 2.

D enim, quomodo hoc aut illud intelligemus, quomodo argue mus? *Et dixit ad eos, nihil amplius quam cõſtitum eſt vobis, faciatis*, hoc eſt, non plus exigatis quam præfixum eſt vobis à iure, ſeu dominis quorum tributa leuatis. Hoc ideo dicit, quoniam tales ſolent plura exigere quam iuſtum eſt eis, vt quod amplius leuant, eis clam maneat.

¶ Deniq; nullus noſtrũ legẽ ſibi pręſtitutã ſeu metas ſuę poteſtatis, vel officii trãſgredi debet, ne prę ſumptionis ſit reus maleque audax, ſed quod ſibi incumbit, obſeruet, nec aliena

Prou. 22. inuadat: iuxta illud Prouerbiorum, Ne tranſgrediaris termi-

Deut. 19. nos antiquos, quos poſuerunt patres tui. In Deuteronomio quoque ſcriptum eſt, Non transferes terminos quos fixerũt

Iob. 34. priores in poſſeſſione tua. Quo contra in libro Iob de violẽ

E tis aſſeritur, Alii terminos tranſtulerunt. *Interrogabant autẽ eum & milites*. Qui ſub Romanorum Imperio militabant, ac rempublicam & patriam defendebant, *Dicentes, quid faciemus & nos?* Secundum Origenẽ tres fuerunt ordines interrogantium Iohannẽ, Vnus turbarum. Secundus publicanorum. Tertius militũ. Iohannes autẽ cuilibet ordini proportionatũ dedit reſponſum. *Et ait illis, Neminem cõcutiatis* opprimendo, corporaliter affligendo, iniuſte terrendo, *Neque calumniã*, id eſt, fraudulenter iniuriam *Faciatis* innocentes in cauſam trahendo, ſeu quempiam mẽdaciter accuſando. *Et contenti eſtote ſtipẽdiis veſtris*, hoc eſt mercede ſeu retributione vobis ab imperatore vel vicariis eius præfixa pro exercitiis militiæ, quibus pro defenſione reipublicę laboratis, nec vltra quicquã ab

F aliquo extorqueatis. Porrò (ſecũdum Auguſt. contra Fauſtũ Manichæũ) ſciebat Iohannes eos qui militabãt nõ eſſe homicidas ſed miniſtros legis, nõ vltores iniuriarũ ſuarũ, ſed ſalutis publicæ defenſores alioquin reſponderet eis. Abiicite militiam, militiam iſtam deſerite, neminẽ percutite, vulnerate, proſternite. ¶ Præterea ponderãda eſt ſapientiſſimi pręcurſoris diſcretio quomodo cuilibet ad ſe accedẽti, ſecũdum illius capacitatẽ, diſpoſitionemq; loquitur. Siquidem publicanos ac milites, qui maioribus ſolent vitiis implicari quã vulgus, primo à malis coërcet & facilia eis proponit præcepta, docẽs eos primo recedere à peccatis illis, ad quæ proniores eſſe noſcuntur, vt eos ſic paulatim etiã ad bona agẽda, ſuaq; aliis miſericorditer cõmunicãda induceret. Hinc dicit Chryſoſtomus. Volebat Iohãnes publicanos & milites ad maiorẽ

perfectionem traducere,ſed quoniam nōdum erant ad illam A
idonei,minora proponit,ne ſi maiora proferret, nō illis intenderent,& his etiam priuarentur.Hanc diſcretionēſequamur,& iuxta Eſaiæ oraculum,calamum quaſſatum non conteramus,nec linum fumigans extinguamus, ſicque impleb:mus illud apoſtoli,Debem⁹ nos firmiores imbecillitates infirmorū portare:& non nobis placere,hoc eſt,quod alibi legitur, Recupera proximum tuum. *Exiſtimante autem populo & cogitationibus omnibus* ad baptiſmum Iohannis venientibus:imò & aliis multis, *De Iohanne* ne pro an *Forte ipſe eſſet Chriſtus* ad quod opinandū inducebantur ex conſideratione mirabilium quæ circa eius conceptionē & natiuitatē acciderant,quia de ſenibus ac ſterili matre angelo prenūtiante fuit exortus,& quia tam ſtrictiſſime atque ſanctiſſime vixit,item B
propter prædicationis eius excellentiam,ac baptiſmatis nouitatem & quoniā de generoſa ſtirpe deſcēdit,ſcilicet ſacerdotali,quæ regiæ tribui cōmuniter fuit admixta. Item,quia tunc apud Iudæos fuit publica fama de Chriſti aduentu iam facto propter verba Symeonis & Annæ atq; Magorū & propter Herodis tyrannidem in infantes, quorū omniū memoria iam renouabatur.Imo adhuc multi vixerunt, qui illa audierant ſiue conſpexerant.Hæc intantum mouerūt Iudæos, quod etiam principaliores de Hieruſalem miſerunt ſacerdotes & Leuitas ad Iohannē,vt interrogarent eum.Tu quis es, ſicut in Iohanne habetur, *Reſpondit Iohannes,dicens omnibus.* Secreta nāq; cordis illorū ſpiritu ſancto reuelāte cognouit. Vel quod homines talia de ipſo opinarentur ex præfatorum C
legatorū interrogatione cognouit,ſeu aliunde percepit ſeu perpendit. *Ego quidem baptizo vos in aqua*,hoc eſt, corpora veſtra materiali elemento intingo,mentes autem veſtras ſpi rectè non purgo,nec donis gratiæ orno, *Venit autem fortior me poſt me.*i.Chriſtus poſt me per natiuitatem ex virgine matre mundum iſtum intrauit,iamq; in proximo eſt vt poſt hāc meam manifeſtationē ipſe vobis omnibus manifeſtetur, per meam teſtificationem ac demōſtrationē, & per propriā eius prædicationem atque miracula, qui ſecundum ſuam diuinitatem eſt fortior me infinite,tanquam deus omnipotens,cuius immenſa eſt poteſtas,ſecundum aſſumptā quoq; ipſius humanitatē,data eſt ei omnis poteſtas in cælo & in terra,maiorq; fuit & eſt virtus,dignitas, & perfectio eius,q̄ omnium creaturarum

Eſaiæ. 42. Rom.15. Eccl.29. Lucæ.1. Mat. 28. Iohan.3. Mat.3. Iohan.3.

D turarum pariter acceptarum, quia non ad menſuram datus, eſt ei ſpiritus, & quoniam humanitas eius perſonali ſeu hypoſtatica vnione vnita eſt verbo, ita quòd in eodem eſſe in quo verbum patris æternaliter eſt ſubſiſtens, ipſa quoque à principio incarnationis ſubſiſtat, *Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamentorum eius.* ¶ Ad literã loquebatur ſanctus Iohannes iuxta communem modum loquendi, quo aliquis volens ſe alteri maxime humiliare, aſſerit ſe indignum ferre, diſligare calceos eius. Vnde glorioſus humiliſq; Baptiſta, quantum ſe Christo inferiorem ſenſerit plene effari non valens, protulit verba hæc. In quo profundiſsima eius patet humilitas, quia cum talis ac tantus ab omnibus reputaretur, non erubuit ſe tantum publice coram omnibus deprimere,
E humiliare ac minorare. Vnde clareſcit, quod reputatione, reuerentia, ac laudibus hominum nullatenus flectebatur. At verò indignum ſe perhibet ad ſoluendum corrigiam calciamentorum Chriſti, conſiderando ſe ſecundum naturalia tãtum, & quò ad id quod habuit à ſeipſo. Itemque loquẽdo de dignitate abſoluta, qua aliquis dicitur ad aliquid dignus ſimpliciter. Inquantum verò plenus fuit tot chariſmatibus ſpiritus ſancti & mouebatur in omnibus ab eodẽ, dignus fuit mereri etiam vitam æternam: præſertim loquendo de dignitate proportionis, vtpote ſecundum modum poſsibilitatis humanæ, ſecundum quem modum deuotus ſacerdos dignus eſt corpus & ſanguinem CHRISTI conſecrare ac ſumere,
1. Cor. 11. alioqui communicãdum non eſſet, cum dicat apoſtolus, Qui
F manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Rurſus verba Iohannis intelligenda non ſunt quaſi Chriſtus vſus ſit calciamentis, cum & diſcipulis quos miſit ad prædicandum prohibuerit ea. Ipſe autem cœpit facere, & docere, idcirco (vt dictum eſt) verbum Iohannis ſecũdum morem generalis prouerbii eſt ſumendum. In tali nanque ſermone, ſenſus literalis eſt, non ſemper ille qui immediate per verba ſignatur, ſed interdum qui per ſimilitudinem inſinuatur, aut
Hier. 31. per res verbis expreſſas ſignificatur, vt cum in Hieremia &
Ezec. 18. Ezechiele aſſeritur, Qui comederit vuam acerbam, obſtupeſcent dentes eius. Poſtremò, verba hæc à Gregorio, & Beda myſticè exponuntur, intelligendo per calciamenta Chriſti eius humanitatem qua verbi perſona induta eſt: per pedẽ diuinitatem: per corrigiam verò hypoſtaticam vnionẽ humanitatis

nitatis cum verbo:ſicque Iohānes inſinuat ſe inidoneū atq; A
indignum hanc vnionem plene exponere, quæ & angelicæ
mentis capacitatem tranſcendit. *Ipſe vos baptizabit in ſpiritu
ſancto, & igni.* In Iohanne habetur, quòd Ieſus non baptiza-
uit, ſed diſcipuli eius Itaque ſenſus eſt, Ipſe Chriſt⁹ baptiza-
bit vos per ſuos diſcipulos, ita ꝙ erit principalis baptizator
Ruſus Chriſt⁹ baptizauit. i. intus à culpa animā lauit in ſpi Iohā.4.
ritu ſancto. i. virtute, & gratia ſpiritus ſancti, videlicet gratiā
ſpiritusſācti infundēdo, per quā culpa aufertur, & anima de-
coratur: imò ſic trinitas tota ſeu Chriſt⁹ vt de⁹ baptizat, ſed
& diſcipuli Chriſti & ſacerdotes eccleſięvſq; ad pręſens ba-
ptizāt in ſpiritu ſācto, videlicet virtute & gratia ſpiritus ſan
cti, tanquam inſtrumētales baptizatores, mundatoresq; ba- B
ptizatorum inſtrumentaliter, cooperantes ad ſancti ſpiritus
infuſionem culpæ deletionem & animę iuſtificationem. Nō
autem datur baptiſmus in ſpiritu ſancto, quaſi in forma ba-
ptiſmi ſufficiat exprimere ſpiritum ſanctum: imò ſic datur,
In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. ¶ Sed cum apud
Iohannem dicat Saluator, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, Iohan. 3.
& ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei, cur ait
præcurſor, baptizabit vos ſpiritu ſancto & igni, & nō potius
ſpiritu ſancto & aqua, cum aliud nō ſit renaſci, prout ibi ac-
cipitur, quàm baptizari? Et reſpondendum, quòd præcurſor
non exprimit aquam, quoniam intendit aſſignare differen-
tiam ſui baptiſmi, qui fiebat, in aqua, à baptiſmate Chriſti,
atque excellentiam baptiſmatis Chriſti, idcirco nō nominat C
elementum in quo fiebat, Vnde & ignem nō ſumit pro ſoli-
to igne materiali, imò ſecundum Hiero. per ignē intelligit
ſpiritum ſanctum, qui igni ſeu charitate mentem inflammat
ſicque coniunctio, & tenetur expoſitiue Chryſoſtomus, &
Beda per ignem intelligūt tentationis, & tribulationis fer-
uorem ſeu acerbitatem, quibus electi in hac vita purgantur,
dicēte apoſtolo, Quia per multas tribulationes oportet nos Acto.14.
intrare in regnum cœlorum. Quidam per ignem charitatis Iacob.5.
feruorem intelligūt, ad quem ordinatur Chriſti baptiſmus.
Charitas enim operit multitudinem peccatorum, & tanquā
optimus ignis conſumit vitiorum rubiginem. Sunt qui per
ignem intelligunt ſenſibile atque viſibile ſignū, in quo ſpi-
ritus ſanctus frequenter dabatur baptizatis in primitiua ec-
cleſia, vt Apoſtolis in igneis linguis, prout in Actis Apoſto- Acto.2.
lorum

D l orum de hoc plura leguntur. Poſtremò nonnulli per ignem
Act.10. intelligunt purgatorij pœnam, in qua poſt hanc vitã purgã-
Acto.19. tur qui cum reatu diſcedunt: quẽadmodum Chorinthiis ſcri-
bit Apoſtolus, Vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit
Et iterum de purgando loquens, Ipſe (inquit) ſaluus erit, ſic
tamen, quaſi per ignem, *Cuius ventilabrum in manu eius*. Per
ventilabrum, quod eſt inſtrumentum quo blada purgantur
1. Cor. 3. paleas abiiciendo, ſignificatur iuſtum Chriſti iudicium, ſeu
iudicandi poteſtas atque ſententia: quæ eſt in manu, id eſt, in
actu ſeu exequutione ſuæ iuſtitiæ, vel in poteſtate ac prom-
Iohan. 5. ptitudine eius quemadmodum apud Iohannem Chriſtus in-
Philip. 2. quit, Pater omne iudicium dedit filio, & iudicium iſtud com
E petit Chriſto ſecundum quod deus eſt per authoritatem pri
mam ac principalem, ſed ſecundum formam ſerui aſſumptã
conuenit ei vt inſtrumentaliter exequenti ac iudici conſtitu
Acto. 11. to, quemadmodum in actibus Apoſtolorum Petrus teſtatur,
Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à deo iudex viuorũ & mortuorũ,
Et permundabit i perfecte purgabit *Aream ſuam*, i. militantẽ
eccleſiam, in qua nunc ſimul miſcẽtur electi ac reprobi, ſicut
Eſa 21. in area ſimul ponũtur frumẽtum & palea. Vnde & ſynago-
Mat. 25. gæ loquitur Eſaias, Tritura mea, & filia areæ meæ quæ audi-
ui à domino, nũtiaui tibi. Hanc per mundationẽ faciet Chri
ſtus plene in die nouiſſimo, quãdo loco & præmio ſeparabũ
tur boni & mali, quando etiã electi qui tunc aliquid purgan-
dum habebunt, in igne conflagrationis purgãdi dicũtur, ſal-
tẽ illi qui tunc viui reperiuntur, atq; in illo igne morientur
& cum aliis reſuſcitabuntur. Quotidie demùm purgat deus
F hanc aream tripliciter. Primò dum per eccleſiaſticam cẽſu-
ram quidam de eccleſia ſacerdotali caſtigatione eiiciuntur.
Secundò, dum impij de hac vita tollũtur. Tertiò, dum electi
in vita præſenti per aduerſa ac aliis modis à ſuis emundãtur
peccatis, *Et congregabit triticum* i. electos, & virtuoſos, ſoli-
dosq; fructus eorum, *In Horreum ſuum*, i. cœleſte ſuſceptacu
lum beatorum. *Paleas autem* i. reprobos, mẽte inanes, inſta-
biles, omniq; paſſionum ſeu concupiſcentiarum ac vitiorum
impulſu, volubiles, *Comburet*, i. incendet, ac puniet, nõ con-
ſumet, *Igne inextinguibili*, infernali & æternali, de quo in
Eſa. 66. fine dicturus eſt impiis, Ite maledicti in ignem æternum, de
Iudith. 16. quo ſcriptum eſt in Eſaia, Vermis eorũ nõ morietur, & ignis
Iob. 20. eorum non extinguetur, Et Iudith, Dominus omnipotẽs iu-

dica

dicabit in eis,in die iudicii viſitabit illos. Dabit enim ignem A
& vermes in carnem eorum vt vrāt & ſentiant vſque in ſempiternum.In Iob quoque de trāſgreſſore aſſeritur,Luet (inquiens) quæ fecit omnia,nec tamen conſumetur.iuxta multitudinem adinuentionū ſuarū, ſic & ſuſtinebit. O quàm inſenſati,cæci & crudi mēte ſunt infeliciſſimi amatores ſeculi huius,quibus iſta non ſapiunt,nec terrorem incutiunt, ideo delectant eos carnalia,& caduca,atque cum gaudio currunt ad inferos. Denique teſte Alberto ſuper Apocalypſim,damnati non tantum affligentur corpore ab igne inferni ,quantum mente apprehēdendo ſe æternaliter in pœnis manſuros.
¶Sed cū tā variæ ſint pœnæ prauorū,vt dicat Pſal.Pluet ſuper peccatores laqueos,ignis,ſulphur, & ſpiritus procellarū pars calicis eorum,cur de ſolo igne inducit mētionem Ioannes? Et reſpondendum quòd ideo,quoniam ignis punitio inter corporalia afflictiua eſt grauior,ſed & nomīe ignis quæcunque magna pœna ſollet intelligi. Preterea,ô miſeri filij fallaciſſimi mundi propriis vitiis penitus excæcati,cur de carnis nobilitate,de temporalium affluentia,de ſeculari potentia,de iniquis factis ſuperbitis,gloriamini, voſque iactatis? Cur pauperes & deuotos deſpicitis,cū ſacratiſſimus Chriſti Baptiſta vos cōparet paleis,illoſque tritico,imò & Hieremias ꝓpheta,vos cū illis cōputari & eſſe indigniſſimos reputās ait,Quid paleis ad triticum? *Multa quidē & alia exhortās euangelizabat populo* , id eſt,præter ea quæ dicta ſunt,beatus Iohannes alia quoq; quamplurima documenta & hortamēta propoſuit populo,quorū vnum hoc eſt, quod in Matthæo fertur dixiſſe,Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Itaque ſicut de Chriſto ſcriptū eſt,quod multa alia fecit quæ ſcripta non ſunt,ſic de præcurſore eius hic legitur, quòd multa ſalutaria verba populo prædicauit, quæ nō ſunt in ſcriptis redacta. *Herodes autem tetrarcha*,id eſt,Herodes Antipas filius Herodis regis, ſub quo natus eſt Chriſtus,qui Antipas,cur Tetrarcha non rex vocetur,ſuperius dictum eſt, *Cum corriperetur ab illo*, videlicet Iohanne Baptiſta,De *Herodiade vxore fratris ſui*, id eſt , de hoc quod Philippi fratris ſui vxorem,nomine Herodiadem,filiā Arethe regis Arabum duxit in coniugem,fratre eius viuente,filiamque ex Herodiade ipſa habente,ſicque adulterium commiſit Herodes atque inceſtum,quia ſecundum legem nō licuit

Marginal notes: Pſal.10. — B — Hier.23. — C — Mar.6. — Deut.15.

D cuit vxoré fratris accipere, niſi illo defuncto abſque prole, Et *de omnibus malis quæ fecit* Herodes, quia non dubium, quin & multa alia grauia commiſerit ſcelera, qui præfatum facinus tam enorme committere, & continuare nõ formidauit. Nam & vnũ peccatũ mortale ſuo pondere trahit ad aliud & quò enormius fuerit, eò ad grauiora inducit, Facit enim hominẽ à deo plus deſeri, cuius auxilio homo priuatus, in profundum labitur vitiorum, fitque inſenſibilis mẽte ad ea quæ deſunt & veræ ſalutis, ita quòd propria pericula non aduertit, *Adiecit & hoc malum* quod ſequitur, *Super omnia* cætera ſua peccata quib' addidit iſtud, quaſi illa nõ ſuffeciſſent, vel adiecit, & hoc ſuper omnia, id eſt, peccatũ iſtud cæteris

E grauius, *Et incluſit Iohannem in carcerem*, quare & quomodo fecerit hoc, & qualiter decollauit Iohannẽ: plene deſcri-

Mat, 14. bit Matthæus & Mar. Vnde Lucas ſciens hoc ſatis deſcri-

Marci. 6. ptũ, rectè dimiſit, atque ad Chriſti geſta ac documẽta euoluenda feſtinat.

¶ Proſequutio reſidui Capiti.

Factum eſt cum baptizaretur omnis populus.

ARTICVLVS. IX.

Actum eſt autem cum baptizaretur omnis populus. Paulo ante oſtendit Euangeliſta quomodo te-

F ſtificatione Iohannis declaratus eſt Chriſtus hominibus, nunc deſcribit quomodo teſtimonio dei patris & deſcẽſu ſpiritus ſancti ſit manifeſtatus. Itaq; quum à Iohanne baptizaretur omnis populus, id eſt, quidam de quolibet genere Iudæorum, præſertim virilis ſexus Nõ enim perſonæ fœminei ſexus ab ipſo bapti-

Mat. 3. zatæ legũtur, *Et Ieſu baptizato* à Iohanne, quod quomodo fa-

Marc. 1. ctum ſit, Mattheus & Marcus plenius recitant, vt ibi patet ac requirendum eſt, *Et orante*, quòd Ieſus ſuſcepto baptiſmate, ſtatim orauit, alij Euangeliſtæ nõ ſcribunt. ¶ Orauit itaque Chriſtus non ob ſui indigentiam, quia ſecundum humanitatem iam cõfirmatus fuit in bono, & quò ad ſuperiorem animæ partem beatifice fruens deo: ſed ad noſtrã inſtructionem, & ad noſtram ſubuentionem, imò pro noſtra ſalute: quanquam Chriſtus aliquando oraſſe dicatur pro corpo-

ris

tis ſui glorificatione, accidentaliq; præmio. Itaque ſumpto A
baptiſmo orauit Saluator. Primò ad innuendum, quòd preces noſtræ nō ſunt deo acceptæ, & meritoriæ, niſi à peccatis mortalib⁹ ſimus immunes, & charitate ac gratia decorati. Charitas nanq; vita eſt animæ, ſine qua nec anima, nec actio eius ſpiritualiter viua eſt, deoque placita. Ideo dicit Apoſtolus, Si charitatem non habeam, nil ſum: ideo oportet primò 1. Cor. 13.
à ſordibus vitiorum lauari. Vnde cum dominus per Eſaiā dixiſſet, Cum multiplicaueritis orationes, non exaudiam, adiecit, Lauamini, mundi eſtote. Secundò, ad innuendum, quòd gratia in baptiſmo, aliiſque ſacramentis adepta, per orationes cōtinuas indiget cuſtodiri, ne per culpam tollatur. Tertiò, ad innuendum, quòd in ſacramentorū ſuſceptione, & ſtatim poſt hoc eleuanda eſt mens ad deū, oratione ſeu gratiarum actione. Orauit itaq; Chriſt⁹, vt merito ſuę baptizationis ſpiritualiter mundaremur. Chriſtus autem in mundo cōuerſans & comprehenſor quodammodo fuit ſecūdum quod homo & viator. Cōprehenſor quidem, quantum ad ſuperiores & intellectuales animæ ſuæ vires, per comparationē earum ad increatum obiectum, videlicet æternam veritatem, ſummamque bonitatem, viator autem, quantū ad inferiores animæ vires, vel etiam quantum ad ſuperiores vires per cōparationem earum ad eſſentiam animæ, in qua radicatæ fuerūt, itemq; per comparationem earum ad obiectum creatū. ſic nanque paſſibilis fuit Chriſtus, etiam quòad vires ſuperiores aliquo modo, videlicet ratione ſubiecti earum. Chriſto ergo homini inquātum fuit comprehenſor, competebat orare ꝓ aliis: ſed vt viator, orauit vtriq; & pro ſe. ¶ Cur autem voluerit Chriſtus baptizari, & quę fuit forma baptiſmi Iohannis, itē an baptizati baptiſmo Iohannis erant rebaptizandi, de octo quoq; generib⁹ baptiſmatis ſecūdum Damaſcenum, & de quinque generib⁹ baptiſmatis ſecundū Gregorium Nazanzenum, hoc loco prætereo quoniā ſuper Matthæū inde loquutus ſum. ¶ Præterea quæri hic poteſt, quòd ibi non tetigi, an ſcilicet Iohānes ſub eadē forma verborum baptizauit Chriſtum, qua alios. De hoc nihil inueni conſcriptum & arbitror, quòd ſicut omnino alia fuit ratio baptizationis Chriſti quàm aliorum: ſic in baptizatione Chriſti Iohannes vſus non ſit cōmuni forma baptiſmatis, quę fuit ſecundum doctores, Ego te baptizo in nomine venturi. Vnde

Eſa. 1.
B
C

D in Actis Paulus teſtatur, Iohannes baptizabat populum, di-
Acto.19. cēs, In eum qui venturus eſſet, vt crederēt, hoc eſt in Ieſum.
Hinc acceptio baptiſmi Iohānis dicitur fuiſſe ꝑteſtatio cre-
dendi in Chriſtum. Vnde patet quòd talis forma ad Chriſtū
non cōgruebat ſaltem vniuoce. Inſuper ſub qua forma ver-
borum baptizauerit Chriſtum: vel, an ſine forma verborum
baptizauerit puto incertum *Apertum eſt cœlum* non reali a-
pertione, ſciſſione ſeu diuiſione cœleſtium corporum, quæ
incorruptibilia affirmantur: ſed ſecundum apparentiā quan-
dam, quoniā tantus deſuper ſplendor ſuper Chriſtum appa-
ruit & deſcendit, vt cœlum videretur apertum ſeu reſeratū,
ſicut & tēpore fulguris magni apparet. Rurſus cum deus in
E cœlis habitare & eſſe dicatur, tūc cœlum aperiri narratur dū
Mat.3. deus per ſubiectā creaturā deſcendit, & apparet hominibus,
Marc.1. nouo modo operans circa eos, quemadmodū in Chriſti ba-
Luc.2. ptiſmo accidiſſe, mox ſubditur, *Et deſcēdit ſpiritus ſanctus cor*
Iohan.1. *porali ſpecie ſicut columba in ipſum*. Itaque ſpiritus ſanctus ve-
rus, incōmutabilis & incircūſcriptibilis deus, ſecūdum ſe ſeu
in propria natura nunquam mouetur, neq; deſcendit: ſed di-
citur deſcendiſſe, quia columba ipſum repræſentans deſcen-
dit, & ſuper Chriſtum manſit, quia ſuper caput ipſius ſedit, ſi
cut in die pētecoſtes ſedit ſuper Apoſtolos in igneis linguis
id eſt, ꝑ hoc quòd igneæ linguæ ipſum repræſentātes, eius-
que gratiam figurantes ſuper Apoſtolos cōſederunt. ¶ Cur
autem in ſpecie colūbæ ſpiritus ſanctus deſcenderit, Reſpō-
F dendum, quia proprietates columbæ tam ſpiritu ſancto ap-
parenti, quàm Chriſto, ſuper quem apparuit, potiſſimum cō
petunt. Ait enim Cyprianus in libro de vnitate eccleſiæ, Eſt
autem columba ſimplex & letum animal, non felle amarū,
nō morſibus ſæuum, nō vngulę laceratione violentum. Ho-
ſpitia humana diligere, vnius domus cōſortium noſſe ſolent
columbæ, cum generant filios ſimul ſedēt, volando quoque
ſibi cohærent, communi conuerſatione vitam degūt, oſculo
oris concordiam pacis oſtendunt. Itaque per columbam, bo
na ſimplicitas, ſpiritualeque gaudium, ſuauitas, innocētia,
concordia, dilectio, vnio deſignantur: quę omnia ſpiritui ſan
cto conueniunt, & aliqua horum ei appropriantur, videlicet
ſuauitas, dilectio, pax, gaudium. Denique ſpiritus ſanctus ſu-
per Chriſtum baptizatum deſcendit, non ꝙ tunc cœpit eſſe
in eo, vel quòd gratia aucta eſt, ſed ad manifeſtādum excel-
len-

ſentiam,dignitatem,& gloriam Chriſti,& vt Iohannes illas A
populo propalaret,præſtando quid vidiſſet, quòd & feciſſe
narratur in Iohãne,qu[illegible] legitur. Teſtimonium perhibuit Io- Iohan.1.
hannes,dicens,Quia vidi ſpiritum deſcendentem,& manſit Ibidem.
ſuper eum Itemque,Ego vidi,& teſtimonium perhibui,quia Iohan.1.
hic eſt filius dei.Secundò,vt Iohãnes Baptiſta de Chriſto &
efficacia baptiſmatis eius plenius inſtrueretur.Paulatim nã-
que proficere habuit in diuinorum notitia.Propter quod ait
in Iohanne,Ego neſciebam eum,ſed qui me miſit baptizare
in aqua,ille mihi dixit, Super quem videris ſpiritum deſcen-
dentem,hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.Tertiò, quoniã
tunc potiſsimum decuit Chriſti innocentiam,puritatẽ & ſim
plicitatẽ declarari,quando ipſe ſe peccatoribus magis forin-
ſecus in licitis conformauit.Quoniam ergo tempore ſuę ba B
ptizationis inter peccatores Iohannem acceſsit,veſtimenta
diſpoſuit,nudus manibus ſe ſerui ſuppoſuit,baptiſmum ab eo
ſuſcepit,in quibus omnibus ſe peccatoribus cõformauit: nõ
tamen vt talibus: idcirco tunc maximè decuit eius innocen-
tiam,ſanctitatem & ſynceritatem oſtẽdi,quòd per columbæ
deſcenſum,Iohannisq; prędicationem peractum eſt,ne Chri Philipp.2.
ſtus peccator vt alij putaretur. Et quia tunc tantum ſe humi
liauit,decuit eum tunc tam præclariſsimè ſublimari, ſicut &
tempore paſsionis quando ſe ſummè exinaniuit,per maxima
miracula tunc facta,eſt clarificatus. Quarto,ad inſinuãdum,
quòd per Chriſti baptizationem data eſt aquis vis purgatiua
peccati, & quòd baptiſmate Chriſti baptizatis ſpiritus ſan-
ctus infunditur, cœleſteque regnum aperitur. Chriſtus ete- C
nim ſua baptizatione,noſtram baptizationem ſecundum mo
dum ab ipſo inſtitutum præfigurauit, *Et vox de cœlo facta eſt,
Tu es filius meus dilectus.* ¶ Vox iſta de cœlo facta aſſeritur,
quia cœleſti virtute in aëre eſt prolata Siquidem ab angelo
eſt formata in perſona dei patris,quemadmodum in Iohan-
ne Chriſtus dixit,Pater clarifica filium tuum: vbi mox ſub-
ditur.Venit ergo vox de cœlo,dicens,Et clarificaui, & iterũ
clarificabo. Quo audito, turba aſſeruit tonitruum factũ
eſſe: alij dicebant,Angelus ei loquutus eſt, Et ſecundum ex-
poſitores illi,alij veritatẽ loquuti ſunt,quia videlicet in per-
ſona patris angelus dixit hoc. Hinc in Chriſti baptiſmo di-
citur, pater apparuiſſe in voce: non quia in ea ſit viſus, ſed
quia auditus. Et conuenienter in voce apparuit, ad panden-

D dum, quòd dicendo genuit vnigenitum filium ſuum, qui eſt verbum æternum, ore patris æternaliter, intellectualiterque prolatum. Itaq; dixit, Tu es filius meus dilectus, filius, vtique conſubſtantialis, coæternus, & coæqualis, nō minor, aut pura creatura, vt mentitus eſt Arrius ſceleratus. ¶ Denique pater Chriſtum ſecundum diuinitatem non minus diligit quàm ſeipſum, imò ſuperardentiſsimo, ſuperſuauiſsimo, penitusque infinito diligit eū amore, quum infinitæ ſit bonitatis ac pulchritudinis, & quia totum quod habet communicat filio. Filius quoque infinite diligit patrem, ſed & pater ac filius non minus diligunt ſpiritum ſanctum, & ille infinitè diligit patrem ac filium. Pater quoque ſeu tota trinitas diligit Chriſtū

Iohan. 3. ſecundum naturam aſſumptam, vt verbo vnitam magis quàm

E omnia ſimul creata, quoniam maius bonum præſtitit ei, vtpote hypoſtaticam vnionem cum verbo, & gratiā quodammodo ſine menſura, *In te complacuit mihi*, Quemadmodum pater diligit filium ſecundum diuinitatem tantum ſicut ſeipſum, ſic tantam habet complacentiam in illo, ſicut in ſemetipſo, nempe ſuperbiatiſsimæ trinitatis mutua complacentia, eſt prorſus immenſa, cum nil diſsimilitudinis, nil contrarietatis, nil defectibilitatis, aut imperfectionis conſiſtat in eis, ſed vnaquæq; infinitæ ſit bonitatis, ſapientiæ pulchritudinis, ſanctitatis, omniſq; ratio perfectæ mutuæ dilectionis ac cōplacentiæ inueniatur in eis, videlicet clariſsima intuitio, pleńa communio, ſumma ſimilitudo, illimitata bonitas, ſimpliciterque infinita perfectio, voluntatis verò non conformi-

F tas ſolum, ſed & vnitas, ſempiterna. Poſtremò in Chriſto ſecundum humanam eius naturam, habet deus pater ſeu trinitas complacentiam præcipuam, imò maiorē quàm in omnibus ſimul creatis, ſicut in obedientiſsimo filio, in quo nulla vnquam extitit culpa, ſed qui à principio creationis animæ ſuæ, ideo perfectiſsime, affectuoſiſsimeq; adhęſit omni quoque gratiarum chariſmate pulcherrime fuit ornatus. Inſuper patri in Chriſto ſecundum humanitatem eius complacuit, quia videlicet placuit patri tanta pietate, & gratia præuenirę animam eius, atque per Chriſti hominem ſeu eius humanitatem ſaluare omne genus humanum. Propter quod ait

Coloſ. I. Apoſtolus, Quia in Chriſto complacuit omnem plenitudi-

Eſa. 42. nem inhabitare, & omnia reconciliare per ipſum. His verbis conſonat quod per Eſaiam pater ait de Chriſto, Ecce puer meus

meus,ſuſcipiam eum,electus meus complacuit ſibi in illo a- A
nima mea,dedi ſpiritum meum ſuper eum. ¶ Poſtremò Au-
guſtinus in de conſenſu Euágeliſtarum diſſeruit, quod Mat-
thæus ait dictum à patre, Hic eſt filius meus dilectus, Lucas
autem,Tu es filius meus dilectus,ad eandem ſententiam ex-
plicandam valet. Vox enim cœleſtis vnum horum dixit, ſed
Matthæus oſtẽdere voluit ad id valere verba quæ dicta ſunt,
vt illis potius qui audiebát,indicaretur, quòd ipſe eſſet filius
dei.Non enim Chriſto indicabatur quod ſciebat, ſed audie-
bant qui aderant.Propter quos etiam ipſa vox facta eſt,Itaq;
ſecundum beatum Auguſtinum,alij quàm Iohannes audierát
vocem illam,& fortè ſecũdum Auguſtinum ſimili modo eſſe
dicendum,quòd columbam quoq; viderunt. Porrò, ego an-
tequam verba hæc legi,ita de iſta materia ſcripſi ſuper Mat- B
thæum. ¶ Quæritur an ſolus Iohannes viderit columbam Matt.3.
ſuper Chriſtum deſcendere ſeu ſedentem,an etiam ipſe ſolus
vocem patris audiuit,præſuppoſito,quòd Chriſtus vidit co-
lumbã,audiuitq; vocem præfatam,Ad quod reſpondi ibidẽ.
De hoc nil legi,ſed apparet quòd ſic, aliter non indiguiſſet
Iohannes teſtari populo,quemadmodũ viderit ſpiritum ſan-
ctum deſcendentem in Chriſtum. Hoc ergo ibi opinatiuè
loquutus ſum , quod adhuc probabiliter dici poſſe opinor,
quanuis ſancto Auguſtino contradicere non intendam : nec
ſequitur quod vox illa formata ſit,vt præſentes eam audirẽt,
quoniam facta non eſt vt Chriſto aliquid indicaretur. Nam
facta eſt propter Iohannem,vt dictum eſt,atq; vt ipſe popu-
lo ea quæ vidit & audiuit inſinuaret.Conſequenter ponitur C
ætas in qua Chriſtus ſuſcepit baptiſmum. *Et ipſe Ieſus erat in-
cipiens*,id eſt,fieri incipiebat, *Quaſi annorum triginta*, Iam e-
nim & viceſimumnonum annum compleuit, triceſimumque
incepit,habens de illo tredecim dies,ſecundum expoſitores
communiter,qui etiam aſſerunt eum illo die baptizatũ quo
& tribus magis oſtenſus eſt, ſcilicet tertiodecimo die à ſua
natiuitate.Hinc Euangeliſta ait,quaſi annorũ triginta , quia
de triceſimo anno modicum habuit: vel quaſi dicit hic verita
tem,quia annũ triceſimum verè incepit,& taliter exponẽtes
aſſerunt Chriſtũ prædicaſſe tribus annis cum medio,quanuis
in cõputatione medij anni accipiát partẽ pro toto.Veruntа-
men Auguſt.atq; Chryſoſtomus aliter exponũt,hoc modo,
Ipſe Ieſus erat triginta annorum incipiens,quaſi ſcilicet tri-

D geſimum primũ ætatis ſuæ. Dicunt nãq;, quod Chriſtus tunc fuit plene triginta annorũ, & de triceſimo primo anno habuerit tredecim dies: item, ꝙ prędicauit duobus annis cum medio. Prima tamẽ expoſitio eſt cõſonantior textui, cõmuniusq; tenetur. ¶ Quæritur, cur Chriſtus tã diu diſtulit manifeſtari, baptizari, prędicare, & miracula perpetrare? Et reſpondendũ, ꝙ ideo, quoniam ætas illa perfecta & virilis vocatur, in qua ſenſus & intellectus vigent in homine, roburq; corporis, idcircoꝗ doctoribus & prædicatoribus cõpetit, nec oportet differre diutius, ne tẽpus ad fructificandum aliis cõ-

Ezec. 1. gruum minus vtiliter expendatur. Vnde Ezechiel triceſimo
1. Reg. 3. ætatis ſuæ anno orſus eſt vaticinari & loqui ad populũ, quo
Gene. 41. etiã anno Dauid cœpit regnare, & Ioſeph Aegypti cõſtitu-
E tus eſt princeps. Nec obeſt quod Hieremias, & Daniel in re-
Hier. 1. centiori ætate prophetare cœperunt, quoniam gratia dei cõ-
Dani. 1. muni lege non coartatur, nec operatio miraculoſa ad cõmunem imitationem trahenda eſt, id quoq; quod raro cõtingit, non eſt lex eccleſiæ, ſecũdum Gregoriũ Nazanzenum, quia nec vna hyrundo ver ſtatuit. Chriſtus autẽ docuit quod communitatem aſſequi decet. Vnde & ideo tamdiu diſtulit iſta, vt nos ſuo exemplo inſtrueret, omnẽ vanitatẽ, pompã, præcipitationem, iactantiamq; vitare, ne ante debitum aut congruum tẽpus procedamus ad publicum, vel docere alios præſumamus. Tot ergo annorum extitit Ieſus tẽpore baptizationis, *Vt putabatur filius Ioſeph*, i. quod ſeu quando adhuc æſtimabatur naturalis filius ipſius Ioſeph, quem putabãt cognouiſſe

F Mariam, & ex ea Ieſum genuiſſe, ſed ex iſto tẽpore per teſtimonium deſuper factũ & per prædicationem Iohãnis, deinde per verba, & opera Ieſu cœpit patere, & comprobari quàm pluribus quòd Ieſus eſt Chriſtus in lege promiſſus, & per cõſequens ex virgine natus: iuxta quod Eſaias prædixit,

Eſa. 5. Ecce virgo cõcipiet *Qui fuit Heli*, id eſt, qui Ioſeph fuit filius
Matt. 1. Heli. Sed videtur contrarium, quia apud Matthæum dicitur filius Iacob. Ad quod reſpondetur, quòd fuit filius Iacob vere ſecundum carnalem propagationem, ſed filius Heli ſecundum legis inſtitutionem. Heli nanque accepta coniuge, mor-

Deute. 25. tuus eſt abſque prole, ideo frater eius Iacob iuxta legis præ-
Mat. 1. ceptum ſumpſit coniugem illius in vxorem, vt fratri ſuo defuncto ſemen ſeu prolẽ procuraret, genuitq; ex ea Ioſeph, qui ſecundũ legem vocatus eſt filius Heli, quoniã lex præcepit,

pie, vt fratre vxorato ſine liberis defuncto, frater ei⁹ ſeu pro A
pinquus vxorem eius acciperet, filiumq; ex ea natum defuncto aſcriberet, ne nomen eius deleretur ex Iſrael. De hoc & aliis multis quæ hoc loco & in variis huius voluminis locis poſſent induci, prætermitto, quia ſuper Matthæum plura inde conſcripſi. *Qui fuit Neri*, id eſt, qui Salathiel fuit filius Neri. ¶Circa quod quæritur, quomodo verum ſit hoc, cum in Matthæo Salathiel dicatur filius Ieconiæ? Dicendum, quòd Ieconias fuit naturalis pater iſtius Salathiel. Neri autem fuit pater eius legalis, ſeu per adoptionem actiuã. *Qui fuit* Natham, *Qui fuit* Dauid, id eſt, Natham fuit filius Dauid. Qualiter hoc intelligendum ſit, & de quo Natham iſtud dicatur diffuſe ac diligenter proſequutus ſum ſuper Matthæũ. B
¶Porrò à Salathiel vſque ad Dauid fuerunt reges quos Lucas non ponit, ſed Matthæus. Lucas verò perſonas priuatas commemorat. Matthæus enim verſatur principaliter circa Chriſti regnum ſeu regiam dignitatem. Lucas verò circa ſacerdotium eius. Inſuper à Dauid vſque ad Abraham Lucas aſcendendo, & Matthæus ab Abraham vſque ad Dauid deſcendendo, eaſdem perſonas & ſub eiſdem nominibus exprimunt, vnde de expoſitione huius particulę textus, ſatis ſuper Matthæum dictum exiſtimo, *Qui* ſcilicet Seruch *Fuit* filius *Ragau*. Iſte Ragau in tranſlatione Hieronymi dicitur Reu, vt in Geneſi patet, *Qui* ſcilicet Sale *Fuit* filius Gene. 11.
Cainam, *Qui fuit Arphaxat*, id eſt, qui Cainam fuit filius ipſius Arphaxat. ¶Contra iſtud videtur quod in Geneſi legitur, Arphaxat genuiſſe ipſum Sale, nec Cainam exprimitur ibi, nec interponitur. Idem quoque habetur in libro Paralip. Cur autem Lucas ponit Cainam inter Arphaxat & Sale. Ad quod ab aliquibus reſpondetur, quòd Arphaxat adhuc 1. Par. 1. C
viuens adoptauit nepotem ſuum Sale, ideoq; eius filius appellatur: ſicque Cainam fuit naturalis præfati Sale. Alii putant, quòd Sale fuit filius adoptiuus ipſius Cainam, & naturalis filius ipſius Arphaxat. Itaque in hoc omnes concordant, quòd vnus iſtorum duorum fuit pater naturalis iſtius Sale, alter autem pater eiuſdem legalis ſeu actiue adoptatiuus. Septuaginta verò interpretes ponunt hunc Cainam inter Arphaxat & Sale, quorum tranſlationem ſequitur Lucas, quia ſuis temporibus tota eccleſia ea vtebatur, *Qui* ſcilicet Sem *Fuit* filius Noe, quem Sem Hebræi Gene. 11.

D putant fuiſſe Melchiſedech, & quòd vixit vſque ad tempora Iſaac. Nam in Geneſi ſcribitur Sem vixiſſe annis ſexcentis,propter quod(vt dicunt)Melchiſedech dicitur fuiſſe abſque patre & matre,non quia non habuit,ſed ob nimiam eius ſenectutē,& quia ſcriptura parētes eius ſub nomine Melchiſedech non deſcribit, *Qui fuit* filius Noe, *qui filius Lamech.* Iſte eſt Lamech deſcēdens de ſtirpe Seth,vt patet in Geneſi. Fuit autem alter Lamech de genere Cain, qui & interfecit ipſum Cain,& bigamiā incepit, queadmodū fertur in Geneſi,*Qui* Lamech *Fuit* filius *Mathuſale.* Iſte Mathuſale omnibus ſenior fuit,quoniam vixit annis nóngentis ſexagintanouem obiitque ante diluuium anno eodem quo inundauit,

Gene. 5.

Gene. 4.

E ſecundum Hieron. *Qui* Mathuſale *Fuit* filius *Enoch*, de quo Iudas ſcribit in ſua canonica. Prophetauit autem de his ſeptimus ab Adam Enoch: Vnde patet, quòd ſeptimus fuit poſt Adam per deſcenſum à Seth. ¶ Quocirca quæri poteſt,quia ſi Enoch ſeptimus fuit ab Adam, videtur Noe decimus extitiſſe:ſiquidem inter Enoch & Noe fuerunt Mathuſale & Lamech, ſed Petrus apoſtolus in ſua canonica dicit Noe fuiſſe octauum,ſic enim legitur,Deus octauum, Noe præconē iuſtitiæ cuſtodiuit?Et reſpondendum,quòd Enoch dicitur ſeptimus ab Adam per incluſionē vtriuſq; extremi, videlicet tam ipſum Adam,quàm Enoch connumerādo.Noe verò octauus per excluſionē vtriuſque extremi.Iſte eſt Enoch,de quo ſcri-

2.Pet.2.

Eccle.44.

Eccle.49.

F ptum eſt in Eccleſiaſtico, Enoch tranſlatus eſt in paradiſum, vt det gentibus ſapiētiam.Itemque,Nemo natus eſt in terra qualis Enoch.Et in geneſi,Ambulauit Enoch cū deo,& non apparuit,quia tranſtulit illum dominus.Denique ipſe eſt qui cum Helia venturus eſt & prædicaturus contra Antichriſti fallacias,quemadmodum in Apocalypſi prædicit Iohannes. Cuius beatiſsimi Enoch præconia in lib.Sapiētiæ,& ad Hebræos plenius continentur. *Qui* Cainam *Fuit* filius *Enos*, Iſte eſt alius à Cainam ſupra dicto, *Qui* Enos *Fuit* filius *Seth.* Iſte Enos fuit homo magnæ deuotionis. Vnde in Geneſi habetur,Iſte cœpit inuocare nomen domini,quod non eſt intelligendū quaſi pater eius Seth & Adam nō inuocauerint deum, ſed quia Enos cū præcipua deuotione coluit deum, *Qui* ſcilicet Seth *Fuit* filius *Adam.* Vnde nato Seth,dixit Eua,Poſuit mihi deus aliud ſemen pro Abel quem occidit Cain, vt patet in Geneſi, *Qui* ſcilicet Adam *Fuit* filius

Gene. 5.

Gene 4.

filius Dei,non ita,ſicut, ipſe fuit pater Seth, qui non fuit dei A
filius naturalis,cum hoc vnigenito dei ſit proprium , ſed fuit Ibidem.
filius dei ratione creationis , & quoniam manibus dei de limo terræ plaſmatus eſt quantū ad corpus , quantum verò ad animam factus eſt ad imaginem & ſimilitudinem dei. Vnde & filius eius per ſimilitudinem imitatiuam vocatur,quoniam intellectualis,rationaliſque creatura, quò creatori extat ſimilior,eò plus competit ei nomen & ratio filii: quantum ad deum,iterum fuit filius dei per gratiā adoptionis , tanquam prædeſtinatus.Quanuis enim tranſgreſſus ſit , tamen pœnituiſſe atq; deinceps virtuoſè vixiſſe,non dubitatur. Vnde & Ioſue.13.
in Ioſue maximus dicitur:ait nāque ibi ſcriptura. Adam maximus ibi ſitus eſt,hoc eſt,ſepultus in ſpelunca,videlicet du- B
plici,in qua Abraham quoque,Iſaac & Iacob ſepulti ſunt.

¶Circa præhabita quæritur,cur Lucas generationem Chriſti deſcribit à poſterioribus aſcendendo. Matthæus verò à prioribus deſcendendo? Et reſpondendum,quòd Lucas tractat de Chriſti generatione quodāmodo ſpirituali, & prout per eam ad deū reducimur. Propter quod incipit ſtatim poſt Chriſti baptizationem , quia in baptiſmo ſpiritualiter regeneramur,atque ad deum reducimur. Talis autem reductio ſeu regeneratio fit per gratiam aſcendendo.Matthæus verò tractat de Chriſti generatione & genealogia,ſecundū quòd per carnis aſſumptionem deſcendit ad nos , quod factum eſt per carnalis propagationis deſcēſum.Hinc quoq; Lucas plures perſonas ponit inter Ioſeph & Abrahā,quàm Matthæus, quia triplices patres inducit,videlicet naturales ac legales & C
adoptiuos.Etenim filiatio adoptiua ſpiritualis cēſetur.Matthæus verò non niſi carnales , ſeu naturales patres commemorat.Inſuper Lucas non ſiſtit in Abraham ſicut Matthæus, ſed aſcendit vſque ad Adam, quia per Chriſtum ad deum reducti ſunt,quicunq; à principio mūdi ſaluati ſunt,quia oportuit eos aliquo modo habere fidem de Chriſto,videlicet explicitè ſiue implicitè. Ex his demū redditur ratio,cur Lucas in generatione quam texit,nullam interſerit fœminam,cum tamen Matthæus quaſdam admiſceat,ſcilicet Thamar,Ruth & Bethſabee.Matthæus quippe carnalem Chriſti ad nos deſcenſum determinat,in quo mulieres concurrunt.Lucas autem de generatione iſta pertractat,ſecundum quod per eam ad deum aſcendimus , quem aſcenſum mulieres impediunt

magis

D magis quàm iuuant Hinc rurſus Matthæus deſcribẽdo Chriſti generationẽ, in omnibus vtitur verbo hoc, genuit. Lucas autem verbo hoc, fuit, quia Matthæus nõ ponit patres & filios, niſi ſecundum veram ac realem generationem, demptis Ieſu & Ioſeph quò ad ſe inuicem comparatis. Lucas verò ponit non ſolum patres per carnalem generationem, ſed etiam

1. Cor. 15. patres legales & adoptiuos. Denique (quoniã teſte Apoſtolo) nõ prius quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Matthæus qui deſcenſum Chriſti ad nos per carnalem deſcenſum deſcribit, conuenienter Euangeliũ ſuum à Chriſti generatione exorſus eſt. Lucas autem qui ſpiritualem aſcenſum prætendit, Chriſti genealogiam ſcribere cœpit poſt deſcriptionem baptiſmatis eius, volens oſtendere,

E quomodo per Chriſtum efficimur filii dei, quod agitur per baptiſmum.

¶ ELVCIDATIO Cap. IIII.

Ieſus autem plenus ſpiritu ſancto, regeſſus eſt à Iordane.

ARTICVLVS. X.

C Onſequenter proſequitur Euangeliſta opera Chriſti, & primo quomodo maieſtatem ſuam

F declarauit, ſuperando diabolum. *Ieſus autem plenus ſpiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane.* Multi ſunt gradus plenitudinis ſpiritus ſancti ſeu gratiæ eius. Nam & Iohannes Baptiſta dicitur ſpiritu ſancto repletus in vtero matris: & de apoſtolis legitur, Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto: & poſtea de Stephano ſcriptum eſt,

Acto. 1. Cum eſſet Stephanus plenus ſpiritu ſancto. Itaque vna eſt

Acto. 7. plenitudo ſpiritus ſancti, ſeu gratiæ quæ dicitur plenitudo proportionis ſeu comparationis, ſecundum quam dicitur aliquis plenus gratia vel ſpiritu ſancto, quantum ad ſuam pertinet menſuram ſiue ætatem, vel comparatione aliorum Alia dicitur plenitudo ſufficientiæ, qua aliqui dicunt apoſtolos & Stephanum atque conſimiles fuiſſe repletos ſpiritu ſancto. Veruntamen quoniam tales fuerunt viri heroici atque perfecti, etiam quantum ad opera ſupererogationis, per obſeruã-

tiam conſiliorum præcipuam, videtur illorum plenitudo di- A
cenda plenitudo abundantiæ. Alia eſt autem plenitudo præ-
rogatiuæ, quę fuit in virgine benedicta, cui dictum, Aue gra-
tia plena: hæ plenitudines accipiunt augmẽtum durante hac
vita, quia & virgo glorioſa profecit quotidie in charitate &
gratia, cæteriſque virtutibus. Quarta verò ponitur plenitu- Lucæ. 1.
do ſuperabundantiæ, qua Chriſtus vt homo fuit plenus ſpi-
ritu ſancto, omnique gratia, dono & virtute ipſius. Denique
in tantum fuit plenus ſpiritu ſancto & donis ipſius, quod to-
ta animæ ſuæ capacitas fuit repleta, ita quod in habitu gra-
tiæ ac virtutum nunquam profecit, vt declaratum eſt clarius
articulo ſeptimo. Hæc autem plenitudo propria eſt Chriſto
homini cui datus eſt ſpiritus non ad menſuram, videlicet qua B
datus eſt aliis, vt in Iohanne fertur.

¶ Quæritur, an CHRISTVS ſecundum diuinitatem, ſeu
vt verbum æternum, fuit plenus ſpiritu ſancto? Et reſpon- Damaſc.
dendum, quòd ſecundum Damaſcenum, cæteroſque theolo-
gos, quælibet diuina & increata perſona eſt in alia per cir-
cumince ſsionem, ita quòd pater totus eſt in filio & econtra,
ſimiliter ſpiritus ſanctus eſt tot⁹ in patre & filio, pater quo-
que & filius in ſpiritu ſancto. Nam & quælibet diuina perſo-
na eſt incircumſcriptibilis & immenſa. Itaque iuxta hunc
ſenſum dici poſſet Ieſus, vt deus plenus ſpiritu ſancto, ita
quòd ſpiritus ſanctus totus, & plenè omnino in ipſo eſt. In
rationalibus verè creaturis dicitur ſpiritus ſanctus eſſe per
dona ſua. Vnde ſicut illis dari aſſeritur, quibus gratiæ ſuæ C
munera infunduntur, ſic illi feruntur pleni ſpiritu ſancto,
qui eius gratia & virtute infuſa replentur. Itaq; Ieſus bapti-
zatus à Iohanne diſceſsit regrediens à Iordane in quo fuit
iam baptizatus. *Et agebatur ſpiritu* hoc eſt, à ſpiritu ſancto
inducebatur ſeu mouebatur. *In deſertum*, hoc eſt, in ſolitu-
dinem quæ eſt aptiſsimus locus ad illa exercitia, propter quę
Chriſtus deſertum ingreſſus eſt. Itaque agi ſumitur hic eo
modo quo ad Romanos ait Apoſtolus, Quicunque ſpiritu Rom. 8.
dei aguntur, id eſt, mouentur, reguntur, ſeu diriguntur, hi fi-
lii dei ſunt.

¶ Præterea, Chriſti humanitas fuit inſtrumentũ ſeu organũ
ſpiritus ſancti, imò totius ſuperbeatiſsimæ trinitatis in opere
indiuiſæ operãtis p illã, præſertim tamẽ dicitur fuiſſe inſtru-
mentũ verbi à quo fuit aſſũpta. Vnde ſicut corpus noſtrũ eſt
inſtru-

D inſtrumentum immediatum, animatum, coniunctum & pro-
Matt. 4. priũ animæ noſtræ, ſic Chriſti humanitas fuit verbi animatũ,
Iohan. 11. vnitum, immediatũ ac prorium inſtrumentum. Idcirco Chriſtus vt homo in omnibus agebatur, ſeu mouebatur à verbo æterno, ſeu à ſeipſo ſecũdum quod deus eſt. Itaq; agebatur à ſpiritu in deſertum quod fuit inter Hiericho & Hieruſalem, *Quadraginta diebus*, id eſt, tot diebus ibidem ſpiritu agente permãſit. Loquitur autem Lucas de die naturali quæ noctem includit. Eſt enim ſpatiũ vigintiquatuor horarum. Matthæus verò loquẽs de die artificiali ait, quòd Chriſtus fuit ſeu ieiunauit in deſerto quadraginta diebus & totidem noctibus de quo etiam die ait Saluator, Nõne duodecim ſunt horæ diei?

E ¶ Circa hæc multa ſunt intuenda. Primò, cur Chriſtus qui
Lucæ. 2. peccare non potuit, nec publico impediri à bonis, nec ſolitudine adiuuari, ingreſſus eſt eremum. Et reſpondendum, quòd Chriſtus, non ſolum voluit omnem perfectionẽ implere, ſed inſuper diuerſas ſpecies gradus & modos perfectionis perfectæ cõuerſationis oſtendere & docere. Hinc in pueritia cum matre & eius miniſtro moratus eſt, fuitq; ſubditus eis vt cõuerſationẽ ſub obedientia ſpiritualis patris, ſeu matris exemplariter demonſtraret & efficaciter approbaret. Deinde ingreſſus eſt ſolitudinẽ, vt eremiticæ ac Anachoriticę vitę pręberet exemplum & ſolitariam vitam opere cõmẽdaret. Secundò, vt inſtrueret nos, quod ad pœnitentiam peragendam contemplationiſq; apicem adipiſcendum, ſolitarius pręcipuè cõferat locus, præſertim deſertum in quo ſenſualiũ de-
F lectationem deſunt obiecta, vt ſupra plenius dictum eſt, vbi oſtẽdebatur, cur Iohannes Baptiſta ad deſertum cõfugit, ter-
Matth. 4. tiam cauſam tangit Euangeliſta Matthæus, dicendo, Ductus eſt Ieſus in deſertũ, vt tẽtaretur à diabolo. Sed nonne & extra deſertum quiuit tentari? Cur ergo hoc ait Matthæus, niſi vt innuat quòd Ieſus propter certas cauſas voluit ſingulariter, hoc eſt acerrime atq; fortiſsime tẽtari à dęmone & quaſi manu ad manum cõtra eum cõfligere? Quartò, ingreſſus eſt deſertum protinus poſt baptiſmum teſtimoniumque Iohannis, imò poſt tam ſublime teſtimonium dei patris ac ſpiritus ſancti de ipſo, vt formam præſtaret vitandi laudem humanã, & omnem gloriam vanã, quatenus & nos laudati, aut honorati, quæramus latere, & optemus neſciri. Quintò, poſt baptiſmum ſtatim introiit eremũ, volens docere quòd tunc potiſsimum

tiſſimum debemus cuſtodiæ cordis inſiſtere, ꝓfectuiq; ſpirituali vacare, cum aliquam ſpecialem à deo purificationem & gratiam ſortiti fuerimus, ne deo ingrati reddamur, & tanto grauius offendamus, quò ampliorem pauloante misericordiam conſecuti eramus, penſantes illud Apoſtoli, Impoſſibile eſt eos qui ſunt illuminati & guſtauerunt donum cœleſte & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam. In qua authoritate impoſſibile pro difficili ſecũdum vnam expoſitionem accipitur. Iohannes quoq; in Apocalypſi, Tene (inquit) quod habes, ne alter accipiat coronã tuã. Sextò, vt in ſolitudine pro noſtris pecatis corpus ſuum abſtinendo affligeret, atque in aliis ſe actibus ſatisfactoriis exerceret. Puto equidem quòd ibidẽ mundi peccata copioſe defleuerit, & pro noſtra ſalute iugiter preces fuderit. *Et tẽtabatur à diabolo* Secũdum Origenem toto tempore quadraginta dierũ illorũ tentabatur, & quę fuerint tentaméta, neſcimus: quę ideo hoc loco forſitan prætermiſſa ſunt quia maiora erãt quàm vt literis crederentur. Verũtamen verbum hoc Origenis piè accipi debet, præſertim cũ beatiſſimi Euangeliſtæ Matthæus & Lucas tres tentationes quas ibi paſſus eſt Chriſtus cõmemorent. Baſilius quoq; ſentire videtur, ꝙ completis quadraginta diebus ieiunij, ſit tentatus. Ait nãque Chriſtus ꝑ quadragenam intentatus mãſit. Nouerat enim diabolus ꝙ ieiunabat & nõ faneſcebat, ideoq; nõ audebat accedere & iſtud Euangelicæ veritati magis conſonum reor, quia in Mattheo dicitur, Cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tẽtator dixit. Vnde apparet, quod conſummato ieiunio, & viſa fame ipſius, tẽtator aggreſſus ſit eum. Hinc aliqui expoſitores affirmãt quod eſuries Chriſti fuit diabolo tentandi occaſio.

A

Hebr. 6.
Apoc. 3.

B

Mat. 4.

C

¶ Deniq; ſicut ꝓ noſtra ſalute vnigenitus dei dignatus eſt incarnari, circuncidi, baptizari, & crucifigi, ita etiam & tentari. Primò, vt nobis virtutem & gratiã triumphandi in omni tẽtatione promereretur. In omnibus nãq; quę egit ac ꝑtulit, nobis promeruit. Secundò, vt nos ad ſuſtinenda omnia tentamenta animaret & prouocaret. Membra quippe & famuli domino ſuo capiti debent libenter, & proportionabiliter cõformari. Tertiò, ne quis fideliũ in tentationibus quãtumlibet grauib⁹ cõſtitutus puſillanimitate deiiciatur, aut à deo ſe ſuſpicetur relictũ, dum & vnigenitus dei grauiter eſt tentatus.

D tentatus. Quartò, vt formã reſiſtendi atque vincendi nobis moſtraret. Vnde in qualibet tentatione ſcripturam obiecit diabolo, Quintò, vt poteſtatem tẽtatoris debilitaret, nosq; ab omni tentatione erueret.

¶Inſuper in hoc potiſſimũ incomprehenſibilem ſuam dignationẽ & humilitatẽ oſtendit, quod à dæmone tentari dignatus eſt, ita vt duceretur, ſeu aſſumeret à diabolo de loco ad locum. Itaque in omni tentatione Chriſtũ fiducialiter inuocemus, vt virtute, & merito ſuæ tentationis nos roboret

Heb. 2. ſuperareque faciat: quia & Apoſtolus loquitur ad Hebræos, Debuit Chriſt⁹ per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deũ. In quo enim paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt eis qui tẽtantur auxiliari. Chriſti er-

E go dignationẽ & humilitatem ſectemur omni indignatione ſuperbiæ refutata. *Et nihil manducauit in illis diebus*, hoc eſt, intra quadraginta hos dies nullum ſumpſit corporeũ alimentũ. Non ergo ieiunauit vt nos, qui quotidie ſemel reficimur. Quod autem contra diabolum dimicaturus voluit primo abſtinere, patefecit, quod volentibus dęmonũ tentamẽta proſternere, opus ſit carnẽ ſuã à voluptatibus guſtus & tactus abſtrahere, quemadmodũ ait Apoſtol⁹, Caſtigo corpus

1. Cor 9. meum, & in ſeruitutẽ redigo. Et rurſus, Qui autẽ ſunt Chri-

Galat 5. ſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis.

¶Præterea, deſertũ aptiſſimus locus eſt pœnitendi, orandi, & contemplandi, & hoc ordine quodam quoniam abſtinẽdo perducitur homo ad gratiã orationis deuotæ: per orationẽ

E verò ad gratiam cõtemplationis ſynceræ, atq; per tria hæc ad aliorum inſtructionem, prædicationem, gubernationem, aptiſſimus redditur, vt ſic gratiam, ſapientiam & feruorem, quos in abſcondito deſuper ſumpſit, aliis per ignea atq; idonea verba cõmunicet & proponat. Vnde Chriſtus mox aliis prædicaturus ad nos exemplariter inſtruẽdos, primo in ſolitudine, ieiunio, orationi, & cõtemplationi vacauit, inſtruẽs aliorũ rectores, prædicatores, prælatos, vt in primis ſeipſos in prædictis exerceant, ſicque ſanctè cõuerſando mereantur à deo gratiam efficaciter prædicandi ac fructuoſe regẽdi, vt ſcilicet verba quæ proferunt, non ex arido corde, ſed ex guſtu interno, ex charitatis ardore, ex ſpirituali experientia profluant, iuxta illud Pſalmiſtæ, Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuę eructabunt, *Et conſummatis illis eſuriit*, hoc eſt poſt

Pſal. 144.

quadra-

quadraginta dierum finem Chriſtus ſtatim famem perpeſ- A
ſus eſt, & forſitan magnam ad profectum & cõmodum noſtrum. Nam ea quę propter nos paſſus eſt in abũdantia, paſſus eſt ex magnitudine charitatis ad nos & ob multiplicem fructum nobis inde manantem. Hinc Chriſtus ait in Pſalm. Pſal. 108.
Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea immutata Pſal. 34.
eſt propter oleum, hoc eſt, olei defectum. Et denuo, Humiliabam in ieiunio animam meam.

¶ Deniq; Moyſes & Helias tãto tẽpore ieiunarũt, vt Chriſtus, nihil edentes neque bibentes, nec tamẽ eſuriiſſe leguntur, quanuis poſtea eſuriiſſe credantur. Noluit autẽ Chriſtus diutius ieiunare quàm præfati eius miniſtri, ne diabolus de eius dignitate maiorẽ æſtimationẽ acciperet: itemq; ꝓpter myſticam rationẽ, quoniam quadragenarius numerus pœnitentiæ cõgruit: cõſtat enim ex denario quater accepto, ſicq; B
deſignat hominis ex quatuor elementis cõpoſiti caſtigationem cum obſeruatione decalogi, ſecundũ quatuor Euangeliorum doctrinam: & rurſus, quoniam tot diebus ieiunando offerimus deo decimas dierũ anni ſecundum Gregorium, cui & aliarum rerum decimas offerre præcipimur.

¶ Inſuper vt ſingularitatem & oſtẽtationem doceret vitãdam. Eſuriit autem nõ ex infirmitate aut neceſſitate naturę, ſed diuina diſpenſatione ac propria voluntate. Licẽt enim in communi loquẽdo, mirum & ſupernaturale ſit hominẽ tanto tẽpore ſine omni edulio, & potu ſubſiſtere, nihilominus in Chriſto mirabilius, fuit, ꝙ poſtea eſurijt, quã quod interim nil comedit. Ad quod intelligendum ſcire oportet, quòd C
poſt reſurrectionem futuram corpora beatorũ erunt animabus glorificatis perfectiſſime, ad imperiumq; ſubiecta, ita ꝙ ex redũdantia beatitudinis animarũ in corpora, erunt corpora illa quatuor dotibꝰ decorata, videlicet claritate, agilitate, ſubtilitate, & impaſſibilitate. Cum ergo anima Chriſti fuerit à principio ſuę creationis prę cunctis creaturis intellectualibus præexcellẽter deo fruẽs atq; beata quoad premiũ eſſentiale: cõſtat ꝙ ex redundantiã beatitudinis ſuæ in corpus poterat pręſeruari, & pręſeruata fuiſſet ab omni paſſione corporisq; incõmodo, niſi deo ſic ordinante, dilata atq; ſuſpenſa fuiſſet redundantia illa vſq; ad tẽpus, videlicet vſq; ad reſurrectionẽ. Non ergo indiguit alimento, niſi ea volũtate qua redundantiã illam ſuſpendit. Iterũ famẽ aſſumpſit, vt

veram

D veram in ſe humanitatem oſtenderet:itē per famis ſuæ pœnalitatem, magnā nobis gratiam ſaturitatemq; animæ mereretur,omnis quippe afflictio eius nobis meritorie extitit. Rurſus,vt diabolo occaſionem tētandi ſe exhiberet,quēadmodū fortiſſimus pugil aduerſariū prouocat ad cōgreſſum. Hinc aſſerit Gloſſa,Fames Chriſti pia fraus eſt,ne diabolus eū tētare caueret Fraus itaq; fuit fames illa,nō quaſi nō fuerit vera fames,ſed quoniā diuinitatem cælauit, dæmonemq; fefellit. At verò ex hoc quòd diabolus Chriſtū poſt baptiſmum atque ieiunium tentare aggreſſus eſt innoteſcit ꝙ tūc potiſſimum nititur hominē impedire ac vincere,cum viderit eum incepiſſe profectū,& aliquo feruentiori proficiēdi deſiderio inflammatū.Ideo in eccleſiaſtico docetur,Fili acce-

Eccle. 2. E dens ad ſeruitutē dei,ſta in iuſtitia & timore,& præpara animam tuam ad tentationem. Ex hoc autē quòd non legitur Chriſtum tentaſſe,niſi cum deſertū ingreſſus eſt,deſignatur quod illos præcipuè conatur deiicere,qui ſtudēt perfectioni,ſolique deo omni hominum relicta frequentia,vacare nituntur. Hinc ſecundū doctores ſolitaria vita ſcilicet quę eſt penitus ſolitaria,& extra cœnobium,ſeu cōgregationē aut ſocietatem,periculoſa eſt,potiſſimum imperfectis.

¶ Poſtremò,per illud quod cōpleto mirabili ac lōgo ieiunio Chriſtum aggreſſus eſt dæmon,oſtenditur quod virtuoſos ac religioſos etiā tunc de ſpiritualib' virtus tentare molitur,cū eos carnalia viderit vitia ſuperaſſe. Nunquam ergo ſecuri ac improuidi ſimus,ſed timorati ſemper & circunſpe-

E cti,quemadmodum in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Niſi in ti-

Eccle. 27. more dei tenueris te inſtanter,cito ſubuertetur domus tua.

¶ Conſequēter deſcribitur tentationis proceſſus, *Dixit autem illi diabolus.* Diabolus iſte à multis fertur fuiſſe primus ille apoſtata angelus,qui Lucifer dicitur *Si filius dei es* Nouit diabolus ꝙ in ſcripturis tam homines virtuoſi quàm angeli ſancti appellentur filij dei. Cum ergo loquitur Chriſto, Si filius dei es,intēdit de vnigenito filio patris æterni,an ſcilicet Chriſtus ſit vnicus ille,naturaliſque filius dei,de cuius incarnatione,aduentu,& paſſione ſciuit diabolus prophetas eſſe locutos. Diabolus quoque nō dubitauit de Ieſu ſanctitate,ſed de eius vera diuinitate. *Dic lapidi huic* hoc eſt,propria authoritate, præcipe præcipiendoq; age *Vt* lapis hic ante te iacens *Panis fiat,* hoſt eſt,conuertatur in panem. Primò tentauit

entauit diabolus Chriſtum de vitio gulæ,& mutatione lapi A
is in panem: quia videbat quòd Chriſtus eſuriit,ſicq; magis
iſpoſitus eſſet ad panis affectum,ac tale miraculum.
¶ Denique non tentauit Chriſtũ in primis de aliquo mani-
eſte inhoneſto,turpi ſeu vitioſo,quia ſanctitatem eius pẽſa
it,ideo non confidebat,quòd ad tale aliquid poſſet eũ ſta-
im inducere. Loquutus eſt etiam dæmon multũ aſtute. Nõ
nim dixit, Roga deum vt lapidem conuertat in panem,vel
ete à me,vt ego hoc faciam,ſed ait,dic id eſt, ſolo imperio
eu imperiali verbo hoc fac. Cognouit nãque tẽtator, quòd Pſal. 32.
aliter rerũ naturas mutare deo ſit propriũ,de quo ait Pſal. & 48.
pſe dixit & facta ſunt. Cui in lib. Sapiẽtię dicitur. Subeſt ti- Sapien. 12.
i cũ volueris poſſe. Itaq; cogitauit tẽtator,ſi ſic poterit la- B
idẽ in panẽ cõuertere,ſciã quod vnigenit⁹ dei ſit verusq; deus Mat. 4.
ꝙ ſi nõ poterit,patebit mihi quod purus ſit homo. ¶ Porrò Lucæ. 2.
n Matthæo legitur Chriſto dixiſſe, Dic vt lapides iſti panes
iãt. Aut ergo Lucas ponit ſingulare,pro plurali, aut Matt.
lurale pro ſingulari,quorũ vtrumq; ſæpe fit in ſcripturis.
¶ Præterea ſecundum Ambroſiũ ex eo quod diabolus ex-
lorando & tẽtando loquitur Chriſto, Si filius dei es,cõſtat
uòd nouerat filium dei venturum, Sed hunc eſſe Ieſum nõ
ſtimauit propter infirmitatẽ corporis quam in ipſo perpẽ-
it. Chryſoſtomus verò affirmat,quòd diabolus audiuit an-
elos deo gloriã in Chriſti nauitate cãtantes. Angelũ quo-
ue paſtoribus annuntiantem,quia natus eſt vobis hodie Sal
ator,qui eſt Chriſtus dominus: itemque quod vidit tres Ma
os puerũ adorantes. Symeonẽ quoq; & Annã ac Iohãnem C
aptiſtã Ieſu Chriſto teſtimonia perhibentes: ex prophetia
tiã Danielis de numero hebdomadarũ agnouit tẽpus aduẽ
us Chriſti impletũ: ex aliorum quoq; oraculis prophetarũ
ognouit quod Chriſtus ſit deus,ex quibus omnibus vehe-
enter putauit quod Ieſus eſſet Chriſtus vnigenitus dei.
¶ Porrò ex alia parte vidẽs eũ inter populares & peccato-
es baptizatũ & fame confectũ,dubitauit & fluctuauit quo-
odo talis poſſet eſſe deus,ideo veritatẽ explorãs,dicebat,
i filius dei es. Hinc & alii quidam dicunt,quòd diabolus hu
ilia in deo non potuit credere.
¶ Sed circa hæc verba dubitationes non paruæ occurrunt.
um enim diabolus tãtę ſit ſubtilitatis atq; ſcientiæ,certiſſi
e noſcit angelos ſanctos nunquam mentiri, imò mẽtiri nõ

D poſſe. Si ergo audiuit præfata angelorũ teſtimonia, de Chriſti natiuitate peracta, viditq́; quod puerum illum Magi adorauerunt, quem angelus aſſeruit eſſe Chriſtum, nequaquam dubitauit, quin Ieſus fuerit Chriſtus. Rurſus ſicut ex dictis prophetarum cognouit dei filium incarnãdum, ſic quoq; ex eiſdem ſciuit eum pro mundi ſalute paſſurum, imò ignominioſiſſima morte necandum. Hoc enim in Eſaia & in Pſalm.
Eſa. 53. qui incipit. Deus deus meus reſpice in me, quare me dereli-
Pſal. 21. quiſti, apertiſſime fuit prædictum. Itaque apparet, quòd non ideo æſtimaſſet Ieſum non Chriſtum, quia abiectũ ſuſtinuit. Præſertim quoniam ſciuit Chriſtum inter homines cõuerſaturũ atque in magna paupertate victurum, prout in Za-
Zacha. 9. charia & Baruch dictum erat, imò tempore paſſionis Chriſti E videns ineffabilem patientiam Chriſti, ſuggeſſit vxori Pila-
Baruch. 3. ti vt perſuaderet Pilato nihil tibi & iuſto illi. Propter hęc &
Mat. 27. multa ſimilia quæ poſſem inducere non video, quid ad hanc difficultatem ſoluendam aptius valeat reſponderi, niſi quòd nono de ciuitate dei capitulo viceſimoprimo aſſerit Auguſtinus, Dæmonib⁹ (inquit) Ieſus Chriſt⁹ tantũ innotuit quantum voluit. Tantum autem voluit quantum oportuit, id eſt, expediens fuit, hoc eſt, quantum tumidis innoteſcẽdum fuit. Innotuit quoque eis nõ per id quod eſt vita æterna & lumẽ incõmutabile, ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta ſeu opera, & occultiſſimæ ſigna preſcientiæ, quæ angelicis mentibus etiam malignorum ſpirituum potius quã infirmitati humanæ poſſunt eſſe conſpicua.

E ¶ Denique quando ea CHRISTVS paululum ſupprimenda iudicauit, & aliquanto altius lauit, tunc dubitauit de illo dęmonum princeps, eumq́; tentauit, an Chriſtus eſſet explorans quantum ſe ipſe tentari permiſit vt hominẽ quem gerebat ad noſtræ imitationis tẽperaret exemplum. Ex his beati Auguſtini eloquiis eluceſcit, quòd dæmon tantã de Chriſto notitiam habuit, quantum Chriſtus permiſit. Vnde & arbitror, quòd diabolus ex præinductis & aliis variis verbis, factis, ſignisq; Chriſti certitudinaliter atque ſtabiliter cognouiſſet Ieſum eſſe Chriſtũ ſi Chriſtus hoc permiſiſſet, potiſſimũ quando Chriſtus poſtea aperte docuit ſe eſſe dei vnigenitum, verumq; deum, atq; hoc ipſum per miracula ſoli deo poſſibilia confirmauit. Talia quippe diabolum nõ latuiſſent ſi Chriſtus permiſiſſet. Nihilominus Chriſtus dicitur aliqua

eciſſe, ne diabolus cognoſceret eum iam natũ, & tamẽ quę- A
lam illorum non fuerant talia, quin ſi Chriſtus permiſiſſet,
liabolus illis nõ obſtantibus cognouiſſet Chriſtum iam na-
um, & Ieſum eſſe Chriſtũ. Communiter enim dicitur, ꝙ vo
uit matrem ſuã quanuis virginem, eſſe ſponſatã viro, ne ma
ris virginitas pateret & diabolo, ſicq; virginis filiũ agnoſcẽ
et Chriſtum, & tamen deſponſatione illa non obſtante dia
bolus ſua naturali induſtria bene exploraſſet, atque nouiſſet,
an mater Ieſu exiſteret virgo, vt doctores euidenter oſten-
lunt: vnde quòd hoc latuit dęmonem, fuit ex hoc quòd diui
nitus fuit prohibitus, nec explorare permiſſus. Sic ad propo-
itum dico, quòd teſtimonia angelorũ hominumq; ſanctorũ
præfata de Chriſto tantum innotuerunt diabolo quantum
deus voluit & permiſit, cuius moderaminẽ factum eſt, vt dia- B
bolus ſæpe ſic fluctuaret ex conſideratione diuerſorum cir-
ca Chriſtum eiusque actus. Hæc tam prolixe inſerui, quia in-
ferius ſæpe locum habebũt, dum inquiretur qualiter dęmo-
nes & Iudæi nouerant Ieſum eſſe Chriſtum.

¶ Poſtremò & illud notandum, ꝙ Auguſtinus aſtruit Chri-
ſtum à principe dæmonum eſſet tentatum. Vnde cõmuniter
fertur à Lucifero tentatus, quodque victus ille à Chriſto ſit
n infernum detruſus, nec exiturus niſi in Antichriſti aduen-
u, cuius ille poſſeſſor erit in omnibus & director, *Et reſpon-*
dit ad illum Ieſus, Scriptũ eſt in Deuteronomio, *Non in ſolo pa* Deut. 4
ne viuit homo, hoc eſt, nõ ſolo corporeo alimento homo in-
diget, ſubſiſtit, & ſuſtentatur, *Sed in omni verbo dei*, id eſt, per
diuina verba ſeu ſacræ ſcripturę eloquia, vel per internas dei C
inſpirationes, ſeu allocutiones ſecretas.

¶ Itaque ſicut homo quantum ad corpus & cõſeruationem
n vita naturę indiget nutrimento corporeo: ſic quantũ ad a-
nimam & quoad adeptionem, ſeu conſeruationẽ in vita gra
tiæ indiget verbo dei quod ritè aſſeritur animæ cibus. Hoc
tanq; ſpiritualiter verbum dei facit in anima quod panis aut
alius cibus materialis corporaliter agit in carne. Materialis
enim cibus reſtaurat deperditum, confortat naturam, ad de-
bitam quãtitatem perducit, in via conſeruat: ſic verba diuina
mentem ad pœnitentiam ducunt, qua, deperdita tempora, &
omiſſa bona recuperantur, interiores animę vires cõfortat;
ſecundũ illud Machabæorũ, Iudas ſingulos armauit non ha-
ſta & clypeo, ſed optimis ſermonibus & exhortationibus.

D ¶ Inſuper verbum dei ad debitam ſpiritualis profectus menſuram ſeu quantitatem perducit, nunc hortando, nunc com-
Matt. 14. minando, nunc blandiendo, nunc iubendo, nunc cõſulendo:
1. Tim. 3. quemadmodum ait Apoſtolus, omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad erudiendũ in iuſtitia, vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonum.

¶ Poſtremò cõſeruat animam in vita gratiæ actibusque virtutum, & breuiter verbum dei mortem peccati, videlicet errores, paſsiones & vitia, omneq; malum extirpat, & ad omnem diſponit, confert, inducit virtutem, cõſolatur, illuminat,
Pſal. 18. dirigit, dicente Pſalmiſta, Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumen ſemitis meis, Et rurſus in via teſtimoniorũ tuorum
Sapien. 16. delectatus ſum, ſicut in omnib⁹ diuitiis. Hinc in libro Sapien
E tiæ legitur, Non nauitatis fructus paſcunt homines, ſed ſermo tuus domine eos qui in te credunt conſeruat.

¶ Victus diabolus in prima tentatione aggreditur aliam, tentans Chriſtum de ambitione & auaritia, ſciens quòd multi qui vitia guſtus, vt tactus, ſeu gulæ, atque luxuriæ fugiunt, ambitione & auaritia ſuperantur ac pereunt. *Et duxit eum diabolus* Matthæus aſſerit, quòd aſſumpſit eum, vnde aliqui putant, quòd volando per aërem eum portauit, quod non videtur, præſertim, quia cõmuniter dicitur, & veriſimile eſt, quòd diabolus in forma humana, imò ſpecie hominis religioſi, ſeu eremitæ Chriſtũ in prima tentatione acceſsit, vt eum per ſimulatam ſanctitatem citius falleret, & hãc ſpe-
F ciem in ſecunda tentatione ſeruaſſe videtur, in qua adhuc ſub ſpecie boni Chriſtum tentauit: & hoc dico de ſecunda tentatione ſecundum ordinem quo Matthæus tres tentationes has recitat. Matthæus enim hanc quam Lucas ſecundo loco comemorat tertiam ponit, in qua diabolus oſtendit ſe eſſe malignum, vt verba eius declarant, *Et oſtendit illi omnia regna orbis terræ*, id eſt, quædam regna de omnibus mundi regnis: vel omnia regna oſtendit ei, nõ ad oculum corporalem, ſed intellectualem, ſpecies, & diſpoſitiones regnorum ei proponendo, ſeu concupiſcibilia illorum commemorando.

¶ Porrò ſecundum Theophilum, oſtendit ei omnia regna in phantaſia, & forte per phantaſiã intelligit Theophilus imaginariã viſionem. Chryſoſtomus verò imaginatur, quòd regna viciniora oſtendit illi ad viſum quantum fieri potuit, cætera quodam indicio, velut ſi quis cum aliquo ſtans, digitum verſus

verſus diuerſas mūdi plagas extendat,dicendo,Ecce ibi Frā- A
cia,ibi Italia.Huic modo videtur litera amplius conſonare,
deo enim duxit Chriſtū in altum montem,vt tentationi cō-
grueret locus.Cæteras autē oſtenſiones potuiſſet feciſſe in
valle,ſicut in monte.Hæc ergo Chriſto oſtendit,*In momen-
to temporis*,id eſt,valde celeriter ſeu breuiſsimo tempore,nō
in inſtanti ſaltem quantum ad omnia quæ offenſionem illam
circunſtabant.Ideo autem tam multa obiecta pariter ſibi o-
ſtendit.vt fortius appetitum eius moueret atque allicerent,
Et ait illi, *Tibi dabo poteſtatem hāc vniuerſam*, hoc eſt omnium
regnorum iſtorū potentiam,fortalicia,populoſq; tibi ſubii-
ciam,& mundi monarcham te procreabo,ſeu omniū horum
regem conſtituam *Et gloriam* delicias,famam,honorem *Illo-
rum* ita quòd omnes te reuerebuntur,& delectaberis de tua B
poſſeſsione omnib⁹ tibi ſubiectis,*Quia mihi tradita ſunt* Hoc
mentitur diabolus,quamuis aliquo modo verbum hoc poſsit
verificari,præſertim,quia & Chriſtus in Iohanne vocat dia- Iohan.14.
bolum huius mundi principem,& de eodem ſcribit Apoſto- 2.Cor.9.
lus,Deus(inquiens)huius ſeculi excæcauit mentes infideliū.
Si ergo per regna intelligantur habitatores regnorum,præ-
ſertim iniqui illi traditi ſunt diabolo,hoc eſt,iuſto dei iudi-
cio permiſsi ſunt diabolo ſubiici,& tētari,vinci poſsideri,ſeu
captiui teneri ab eo,ſecundum illud Apoſtoli,Reſipiſcant à 2.Tim.2.
laqueis diaboli à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem. Iob.1.
Vnde & rex impiorū vocatur,iuxta illud in Iob habetur, Ip-
ſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ:imò iſti verius di-
cuntur ſeipſos diabolo tradere per hoc quod ſponte ei con- C
ſentiunt.Si autem per regna intelligantur regiones, vrbes,
opes,ſimileſq; poſſeſsiones habitantium ſuper terram, talia
ſicut & ipſi homines generaliter tradita ſunt diabolo,nō ad
ius dominandi ac poſsidendi, ſed ad vſum tentandi, ſicut &
ſanctus Iob dæmoni traditus fuit,dicente domino ad Satan. Iob.2.
Ecce in manibus tuis eſt *Et cui volo do illa* Hoc rurſus menda Iohan.8.
citer protulit.nec mirum,cum de ipſo dicat Saluator,In ve-
ritate nō ſtetit,quia veritas nō eſt in eo.Cum loquitur men-
dacium,ex proprio loquitur,quia mendax eſt & pater eius.
Veruntamen permiſsione diuina diabolus frequenter coo-
peratur ad obtinēda terrena ac mūdi dominia.Propter quod
dicit Ambroſius,Ambitio diabolicæ ſubiacet poteſtati *Tu
ergo ſi adoraueris corā me*,hoc eſt,ſi meipſum ſuppliciter ado-

D raueris me præſente *Erũt tua omnia* regna mũdi. Ecce quanta & quã inueterata ac indurata diaboli pompa. Olim propter ſuperbiam ſuam pulſus eſt cœlo, quoniam dixit, Similis ero altiſsimo: & nunc rurſus vult ei aſsimilari requirendo ſibi impendi cultum ſoli altiſsimo cõgruentem ac debitum, imò hoc quærit ab eo qui verè altiſsimus eſt: quod quanuis diabolus certitudinaliter nõ ſciret, quòd ſcilicet ille cui hæc dixit, eſſet altiſsimus, tamẽ ſuſpicabatur hoc ipſum ſaltem in prima tentatione, ſicq; poſuit ſe in periculo poſtulandi adorationem ab altiſsimo, & præferendi ſe illi. Tanta eſt impudentia diaboli, auiditasq; ipſius ad diuinos honores ex intolerabili eius ſuperbia naſcens, cuius impietatẽ ac cæcitatem multi ſuperbi & ambitioſi ſequuntur, prout ſapiens aſſerit,

E Imitantur illum qui ſunt ex parte illius. *Et respondens Ieſus dixit illi, Scriptum eſt* in Deuteronomio, *Dominum deum tuum a-*

Sapien.2. Deute.6. *dorabis* cui tanquã altiſsimo, principi ac maximo benefactori, propriáq; virtute ſaluare potenti, debetur ſummus, ſingularisq; honor, videlicet latriæ cultus, interior atq; exterior. Cũ ergo diabole ſis creatura, nõ deus, cur adorari exquiris? Interdum tamen adoratio ſumitur pro honore ſeu reuerentia duliæ, ſicq; creaturis impẽditur, Vnde frequenter in ſcri-

Ioſue.5. pturis leguntur quidẽ homines vel angelos adoraſſe, vt Io-

2.Reg.12. ſue angelũ, & Nathan propheta Dauid regem *Et illi ſoli ſeruies* Si hoc de ſeruitute latriæ accipiatur, ſicut expoſitores cõmuniter ſumunt, palam eſt quòd ſoli deo ſeruiendum ſit ſeruitute latriæ. ¶ Porrò latria virtus eſt, quæ deo cultum cæ-

F remoniamque impendit, Dulia verò eſt virtus quæ perſonis creatis debitum, ſeu decentem impendit honorem. Si autem verbum præfatum de quacunque ſeruitute intelligatur, Senſus eſt, quòd ſoli deo ſeruiendum ſit propter ſe atque finaliter, ita vt quicquid ſeruitutis exhibeatur creaturis, totum ad dei referatur honorem, & propter eius ordinationem ac voluntatem agatur, vt cum homini miniſtramus, non tam homini, quando deo in homine obſequamur. Hinc Samuel ait, Præparate corda veſtra domino, & ſeruite illi ſoli.

1.Reg.7. ¶ Conſequenter ſecũdum ordinem huius narrationis ponitur tentatio tertia, quæ fuit de ſuperbia, iactantia ſeu gloria vana *Et duxit illum Hieruſalem* Quia etenim voluit Chriſtum tentare, de arrogãtię vanitate, duxit eum ad ciuitatem totius Iudæę metropolim, ſeu principalem vbi maior fuit oc

caſio

caſio ſeu fortius incitamentum appetendi laudẽ humanã, *Et* A
ſtatuit eum ſupra pinnaculũ templi, hoc eſt, ſupra planũ quodam deambulatorium, quod fuit ſupra templum vel portam ipſius, in quo ſacerdotes ſedebant quum populo prædicarent, Ibi enim ſolitus fuit magiſtros Iudæorum ad multiplicem inducere vanitatem. ¶ Porrò de modo quo duxit Chriſtum, an ſcilicet volauit ſecum per aërem an duxit eum manu, ad manũ, an tulit eum in brachiis vel ſuper humeros ſcriſi ſuper Matthæum, Origenes verò hic ait, Sequebatur plane Chriſtus, quaſi Athleta ad tẽtationem ſponte proficiſcẽs, & quodammodo loquẽs, Duc me quo vis, inuenies me in omnibus fortiorem, *Et dixit illi, Si filius dei es* ſcilicet ſecundũ Pſal. 90.
ſenſum expoſitum, *Mitte te hinc deorſum*, id eſt, de loco hoc alto teipſum præcipita in conſpectu aſtãtium, vt videntes te B
ſine læſione cadere, aut ſine caſu volare, admirẽtur, teq́; colaudent, & magnus de cætero habearis ab omnibus, qui tam diu quodammodo latuiſti, nec timendum eſt tibi. *Scriptum eſt enim, Quia angelis ſuis mandauit de te*, id eſt, angelis ſanctis deus pater commiſit & iuſsit, vt tibi impendant quod ſubditur, *Vt conſeruent te*, ſcilicet, ab omni læſione ſeu nocumento præſeruent, hoc quod fuit contra diabolum, ipſe doloſe ſubticuit. Sic enim ait Pſalmiſta, Vt cuſtodiãt te in omnibus viis tuis. Ideo diabolus vanum præcipitium ſuggerẽs de viis obmutuit, ne ſua fraudulentia panderetur, *Et quia in manibus tollent te*, id eſt, ſuis poteſtatibus & actibus te fulcient, & defendent, ſeu corporaliter ferent, ſi fuerit opportunũ, *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, id eſt, ne aliquod tibi impe- C
dimentum aut nocumentum obuiet aut reſiſtat. ¶ Hanc ſcripturam apparẽter tamẽ impertinenter atq; ad falſum intellectum allegat diabolus Primò, quoniam pſalmus ille, & ſcriptura hæc allegata, non loquitur ad literam de Chriſto, ſed de membris eius electis fidelibus ſecundum Hieronymũ. Chriſtus autem angelorum cuſtodia, ſeu auxilio nõ egebat, præſertim, qui & comprehenſor fuit ſecundum ſuperiores animæ vires, & cunctis angelis altior atque potentior, non ſolum vt deus, imò etiam ſecũdum naturam humanam, propter ſuppoſitalem vnionem eius cum verbo.
¶ Inſuper ſcriptura illa intelligenda nõ eſt qua electi in vita hac per angelicã cuſtodiã à malis pœnæ ſeu aduerſitatibus, & tormẽtis præſeruentur, vel eripiantur, quanuis, quãdoque Pſal. 3.

D hoc accidit. Multæ enim tribulationes iuſtorum, ſed à malis culpæ pręſertim & etiam ab aliquibus corporalibus nocumẽtis per angelos cuſtodiuntur. ¶ Circa hunc locum loquitur Origenes, Vnde tibi diabole ſcire, ꝙ iſta ſcripta ſunt? Nunquid legiſti prophetas, aut diuina eloquia? Legiſti quidẽ, non vt ipſe ex lectione eorũ melior fieres, ſed vt de ſimplici litera eos qui amici ſunt literæ interficias. Scis quia ſi de alijs voluminibus loqui eis volueris, non decipies. Vide autem quomodo diabolus & in ipſis teſtimoniis verſipellis eſt. Vult enim minuere gloriã Saluatoris, quaſi indigeat auxilio angelorum, offenſurus pedẽ niſi illorũ manibus ſubleuetur. Hoc enim teſtimonium nõ de Chriſto, ſed de ſanctis generaliter

E ſcriptum eſt. Non enim indiget angelorum auxilio, qui maior eſt angelis, quin potius diſce diabole, quòd niſi Ieſus adiuuaret angelos, offenderent pedem ſuum. Quare autẽ ſiles quod ſequitur, Super aſpidem & baſiliſcũ ambulabis, niſi quia tu es baſiliſcus, tu draco, tu leo? Hæc Origenes. *Et reſpondens Ieſus, ait illi, Dictũ eſt* Deo loquẽte per Moyſen in Deuteronomio, *Non tentabis dominũ deum tuũ.* Hoc protulit Chriſtus

Deut. 6.

non appellando ſe deum diaboli, quamuis eſſet eius creator deus ac dominus, nec increpando directe diabolum, de hoc quod Chriſtum creatorẽ ſuum tẽtare aggreſſus ſit. Nõ enim voluit inſinuare diabolo deum ſe eſſe, ſed iſte eſt ſenſus, Nõ tentabis dominũ deum tuũ, hoc eſt, O homo quicunque non præſumas deum tẽtare. ¶ Porrò deum tentare eſt abſq; neceſsitate de eius ſapientia, prouidentia, vel poteſtate experi-

F mentum accipere, vtpote omittẽdo quod aliunde habet vel poteſt. Multipliciter quoq; homo ſic tentat deum. Primò inquirendo, ſeu experimẽtum ſumendo de ſapiẽtia eius, an ſcilicet omnia ſciat, vel de prouidentia eius, an humana gubernet, vel ſeruiẽtibus ſibi aſsit, quemadmodum in Exodo de filiis Iſrael ſcriptum eſt, Tentauerunt deum dicẽtes, Eſt ne dominus in nobis, an non? Vel de omnipotentia dei ſecundum illud Pſalmiſtæ, Tentauerunt deum in cordibus ſuis, & malè loquuti ſunt de deo, dixerunt, Nunquid poterit deus parare mẽſam in deſerto? ¶ Inſuper iſtud fit indebite experiẽdo voluntatem dei, vt illi qui volunt experiri, an deus infra determinatum tẽpus eos velit liberare, ita quòd poſtea eius auxilium nõ expectent, niſi interim eis ſubuenerit, iuxta illud Iudith, Qui eſtis vos, qui tentatis dominum? Poſuiſtis vos tem-

Exod. 17.
Pſal 77.
Iudith. 8.

pus

ous miſerationis domini, & in arbitrio veſtro diem cõſtitui- A
ſtis ei? Rurſus hoc agitur indebite experiendo quid homo
poſsit apud deum,& hoc diabolus Chriſto ſuaſit. Hæc ergo
vitanda ſunt,quandiu habet quis aliud quod faciat,& quo ſi-
bi prouideat,ſeu veritatem cognoſcat. Quod ſi nõ habuerit
ſeu aliunde adipiſci nequiuerit, tunc fiducialiter ſe cõuertat
ad deum,quemadmodũ ſcriptum eſt, Cum ignoremus quid
agere debeamus,hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos no-
ſtros dirigamus ad te. Quoniam itaq; pinnaculo tẽpli vſque
ad terrã fuit deſcẽſus per gradus,præcipitare ſe de pinnacu-
lo pertinuiſſet ad dei tentationẽ. *Et conſummata omni tenta-
tione* iam dicta,nã & cæteræ tentationes reducuntur ad iſtas, 1.Pet. 5.
eſtq; in tribus his tentamentis omnium materia delictorum
ſecundum Ambroſium,atque origo vitiorum cunctorum ſe- B
cundũ Gloſſam. Iuxta illud Iohannis, Omne quod eſt in mũ-
do concupiſcentia carnis eſt, concupiſcẽtia oculorum, & ſu-
perbia vitæ. *Diabolus receßit ab illo* tanquam victus,& fine o-
ptato fruſtratus,quia incertus permanſit de Chriſti diuinita-
te,& an eſſet Meſsias in lege promiſſus. *Receßit autem vſque
ad tempus* quia & poſtea rurſus eum tentauit,dum Iudæos ad
eius perſecutiones induxit,maxime aũt tẽpore paſſionis per
vaſa ſua,ſcilicet per homines prauos eũ impugnauit:imò tũc Iohan.14.
Chriſtum accedere auſus eſt,quemadmodũ in Iohanne pro-
teſtatur, Venit ad me princeps mundi huius,& in me non ha
bet quicquam. ¶ Deniq; hoſtis antiquus etiã nos ſæpe ad tẽ-
pus intentatos relinquit,vt interim vana ſecuritate torpore C
ſeu otio reſoluamur,& tepeſcamus,ſicq; improuiſe ac ſubito
rediens facilius nos proſternat. Itaq; indeſinenter cuſtoditi
ſimus, ac circũſpecti & ab omni tentatione erepti,mox aliã
præſtolemur, & cõtra aciem vitiorum ſemper ſtemus parati
virtutibusque armati,quemadmodum Auguſtinus hortatur.
Perſeuera vſq; in finem,quia tentatio perſeuerat vſq; in finẽ.
Inſuper aliqui dicunt,quòd dæmon, ab homine ſemel victus
nũquam amplius tentat eũdem,vel ſaltem nũquam de cæte-
ro tẽtat eum de eodem peccato. Quibus obuiare videtur, ꝙ
Euangeliſta hic ait, videlicet, ꝙ diabolus receſsit à Chriſto
vſq; ad tempus,quo innuit quòd poſtmodũ rurſus tentauerit
eum per ſe aut per ſuos miniſtros. ¶ Poſtremò de hac tripli-
ci Chriſti tentatione & ordine eorundem plura dici hic poſ-
ſent: quæ quia ſuper Matthæum conſcripſi, nunc prætereo.

¶ Pro-

D ℭ Proſequutio expoſitionis huis Capit.IIII.à loco quo dicitur, *Et regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilaeam*

ARTICVLVS. XI.

Pſal. 59. Hriſti actio noſtra perhibetur inſtructio. Igi-
Acto.18. tur qualis debeat eſſe doctor & prędicator ver
1.Cor.9. C bi cælestis ex hoc proceſſu vitæ Chriſti oſten-
ditur Non enim orſus eſt prædicare,niſi circa triceſimum ætatis ſuæ annum, & poſt baptiſmum,item poſt eremiticam conuerſationem,& abſtinentiã, dæmonisque ſuperationem ad innuendum quòd prædicator
E & doctor debet eſſe maturę ætatis,& à vitiis emũdatus.Peccatori enim dixit deus,Quare tu enarras iuſtitias meas? Erit quoq; virtutibus exercitatus,vt primo faciat quod alios docet,ſicut de Chriſto dicitur in actis,Cœpit Ieſus facere & docere. Tentamenta etiam diaboli & carnis petulantiã debet viciſſe,ſicut Apoſtolus loquitur,Caſtigo corpus meum,& in ſeruitutem redigo,ne aliis prædicans ipſe reprobus efficiar. Vnde de Chriſto iam dicitur, *Et regreſſus eſt Ieſus,* hoc eſt, poſt tentaměta atque ieiunia eius in deſerto,rediit ad homines,vt quod ipſe fecit eos doceret, *In virtute ſpiritus,* id eſt, in magna poteſtate ſpiritus ſancti, per quã cœpit operari miracula.In virtute quoque ſpiritus,id eſt,plenus omni virtute & dono ſpiritus ſancti. Et quanuis hac poteſtate atq; virtuti-
F bus plenus extiterit in anima ab incarnationis exordio,tamẽ nũc ſcribitur in virtute ſpiritus eſſe regreſſus,quia poſt reditũ à deſerto cœpit ſanctitatem atque potentiã ſuam abũdantiſſime manifeſtare.Itaq; virtus ſpiritus nominatur ſpiritualis virtus operatiua ſignorum quæ datur à ſpiritu ſancto.Vnde in libris Regum dicitur, ſpiritus Heliæ requieuiſſe ſuper Helizæum. ℭ Porrò Chriſti ſecundum quod deus eſt,& ſpiritus ſancti vna eſt virtus,vna omnipotentia, & quo ad hoc Chriſtus increata ac propria virtute fecit miracula, quæ virtus toti ſuperbenedictæ trinitati communis eſt,cui competit operari miracula authoritatiue,imperialiter, ac principaliter,iuxta illud,Benedictus dominus deus Iſrael,qui fecit mi-
Pſal.71. rabilia ſolus. ℭ Præter hanc increatam virtutẽ fuit in Chri-
Mat 28. ſto ſecundum naturam aſſumptam virtus, ſeu poteſtas ſuper

omnem

nnem creaturã,de qua alibi ait,Data eſt mihi omnis pote- A
as in cœlo , & in terra,quæ fuit poteſtas creata , & data à
piritu ſancto,imò à tota ſupergloriofiſſima trinitate,de qua
idetur nunc potiſſimũ loqui Euangeliſta. ¶ Præterea Au-
uſtinus in libro de ciuitate dei mouet quæſtionem, an ſan-
ti fecerunt miracula per aliquam virtutem exiſtẽtem in eis,
õceſſamq́; eis diuinitus ita ꝙ effectiue cooperati ſint in mi-
aculoſis effectibus:ſicque poſſet de Chriſto inquiri,an pote
tatem increatã, diuinam, fuit in eo virtuscreata miraculo-
um productiua,poteſtque dici , quod ad agenda miracula
ufficiat in eo ponere duplicem virtutem ſeu poteſtatẽ præ-
atam.De potentia verò animæ Chriſti, an habuit omnipo-
entiam, & qualem potẽtiam habuit reſpectu immutationis
creaturarum,& quantum ad proprium corpus,itẽque quòad B
executionem propriæ voluntatis, loquitur ſanctus Thomas
in tertia parte,quæſtione.xij.& infra forte tangetur. Itaque
regreſſus eſt *In Galilaam* , ex qua fuerat oriundus,& de qua
ierat ad Iohannis baptiſmum, *Et fama exiit per vniuerſam re-
gionem* Galilææ *De illo*, propter ſapientiam,eloquentiam,
ſanctitatem,& miracula eius,quæ cœpit tũc agere.Arbitror
quoque,quòd teſtimonium præcurſoris tam clarum atq; cre
dibile fecit eum non parum famoſum, quod multi Galilæo-
rum audierant. Vnde quia poſt illud teſtimonium Chriſtus
mox deſertum ingreſſus eſt,cum redeuntem viderũt, memo
rati ſunt verborum Iohannis, *Et docebat in ſynagogis eorum,*
Synagoga enim vocabatur,vel ipſa Iudæorum collectio,vel
domus in qua ad orandum vel audiendum lectionem legis
& prophetarum conueniebant. Ibi ergo prædicauit tãquam C
magiſter magnæ authoritatis,& quoniã ibi maior audientia
fuit.*Et magnificabatur*,id eſt,magnæ ſapiẽtiæ ac virtutis repu
tabatur, *Ab omnibus* audientibus eum.*Et venit Nazareth vbi
erat nutritus.* Ibi enim conceptus fuit,& in pueritia habita-
uit vſque ad tempus quo ad baptiſmũ Iohanis acceſsit, prout
ſupra dictum eſt, *Et intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die
ſabbati in ſynagogam*,quoniã illo die celebri magis conuene-
runt Iudæi ad audiendum verbum dei, & ad deprecãdum fa-
ciem domini, ſicut nunc faciunt Chriſtiani in die dominico.
Etenim feſtiuis tẽporibus idcirco ab exteriori occupatione
ceſſatur,vt hominesdiuinis exercitiis quieti⁹,deuotiusq́; in-
tẽdãt, & quod ferialibus dieb⁹ per omiſſionẽ vel cõmiſſionẽ
pec-

D peccauerunt,corrigant & emendant ac perditum tempus re cuperent. Ideo Chriſti conſuetudo fuit tunc ingredi ſynagogam,quia tunc plures auditores inuenit, & quoniam bonas aliorum conſuetudines voluit approbare,ſeque conformare eiſdem,præſertim quoniam laudabilis conſuetudo vim legis ſortitur ſecundum Auguſtinum. *Et ſurrexit legere*,id eſt,ſurgendo diſpoſuit ſe ad legendum,& monſtrauit velle ſe legere,vt ex ipſa ſcriptura quaſi Thema acciperet ſui ſermonis, item vt inſinuaret quod prædicator & doctor ſermocinationem ſuam in ſacra debet fundare ſcriptura, & iterum, vt teſtimonio ſcripturarum,ſe audiendum probaret,& Chriſtum eſſe aſtrueret. Poſtremò,vt vnũ de minoribus ordinibus,ſcilicet ordinem,officiumque lectoris impleret & approbaret,
E quemadmodum etiam officium exorciſtæ expleuit dæmones expellendo,accoliti ſeu ceroferarii, proteſtando, Ego ſum lux mundi. Oſtiarii quoque,ementes & vẽdentes de tẽ
Iohan.8. plo eiiciendo,ſicque patet Chriſtum per quatuor ſuos actus
Iohan.13. approbaſſe quatuor ordinum inferiorũ officia, ideo nullus, quantumlibet vita aut ſcientia magnus, contemnere debet, accipere ordines iſtos,eorúmve officia exequi, quoniam nõ eſt ſeruus maior domino ſuo. *Et traditus eſt illi liber Eſaia* à miniſtris ſynagogæ,quorum officium fuerat legere, & fortè mirabantur quòd legere vellet,ſcientes quòd non didicerat literas. *Et vt reuoluit librum inuenit locum vbi ſcriptũ erat.* Chriſtus non ſolum per diuinam & increatam ſcientiam,ſed
F etiam per ſciẽtiam ſuæ animæ à principio creationis eius ei inditam, diſtinctiſsimè nouit cuncta creata quantũlibet parua & magna,ideo conſtat,quòd ſciuit quot folia,quot rigæ, quot verba continebantur in libro,& vbi quilibet paſſus ſta-
Eſaiæ.61. ret. Vnde primo ictu reperit paſſum quem voluit,non vtique
Sapien.1. fortuite,ſed deliberatiue. *Spiritus domini*,id eſt,ſpiritus ſan-
2.Cor.3. ctus,qui eſt ſpiritus patris, imò patris & filii tanquam vnius
Eſaiæ.11. principii,vniuſque fontis ac ſpiratoris ſpiritus ſancti,de quo ſcriptum eſt, Spiritus domini repleuit orbem terrarum: & de quo ait Apoſtolus, Vbi ſpiritus domini, ibi libertas, *Super me*, id eſt,deſuper venit in me, & eſt habitans in me ſecundum quòd homo ſum. Anima enim Chriſti plena fuit ſpiritu ſancto ab incarnationis exordio, vnde ſpirit' ſanctus per inexiſtentiam donorum ſuorum dicitur ſuper Chriſtum hominem requieuiſſe,ſecundum illud Eſaiæ. Requieſcet

cet ſuper eum ſpiritus domini,ſpiritus ſapientiæ & intelle- A
ctus.Inſuper fuit & requieuit ſuper Chriſtum tãquam mo-
tor,ductor & præceptor ſeu inclinator Chriſti in omnibus
ſecundum naturam aſſumptam, quæ fuit ſpiritus ſancti,imò
totius trinitatis,electiſſimum ac obedientiſſimũ inſtrumen-
tum ſeu organum diuinum in omnibus ſequens inſtinctum,
ſicut in Iohanne teſtatur Quia quæ placita ſunt patri, facio Iohan.8.
ſemper, *Propter quod vnxit me*, id eſt,quia ſic placuit ſpi-
ritui ſancto venire & quieſcere ſuper me, ideo plenitudine
gratiæ & virtutum me hominẽ ſpiritualiter irrigauit, perfu-
dit,impleuit:quemadmodũ ſcriptum eſt,Vnxit te deus deus Eſa.44.
tuus oleo lætitiæ.Et in Actis,Vnxit eum deus ſpiritu ſancto Actu.10.
& virtute:ſicque quod ait,*propter quod* dicit cauſam à priori.
Poteſt quoque notare cauſam à poſteriori, vt ſit ſenſus, B
Propter quod vnxit me,id eſt, ex hoc quòd ſpiritus domini
ſic fuit & eſt ſuper me,patet atq; probatur ac ſequitur,quòd
vnxit me, quemadmodum cauſa oſtenditur per effectum.
Denique Chriſtus,non ſolum plenus fuit donis gratię gra-
tum facientis, ſed & donis gratiæ gratis date, vnde & vn-
ctus dicitur fuiſſe in regem,in pontificem ſeu ſacerdotẽ atq;
prophetam,& totum hoc factum eſt in incarnationis exor-
dio:quod ſi poſtea factum legatur, intelligendum eſt quan-
tum ad manifeſtationem,imò ſicut in die paraſceues obtulit Mat.27.
ſe tanquam ſacerdos oblationem, & hoſtiam, deo in odorẽ Marci.15.
ſuauitatis per effectum,iſta affectuáliter cœpit hoc facere à
principio creationis animæ ſuæ,atq; extunc cœpit eſſe me-
diator ac reconciliator, orator & pontifex, inter deum & C
homines,Inſuper vnctus eſt in tẽplum ſeu tabernaculũ dei-
tatis,quia(vt ait apoſtolus)in ipſo habitat omnis plenitudo
diuinitatis corporaliter. Chriſtus quoque in Iohanne ait Iu-
dæis, Soluite tẽplum hoc,& in tribus diebus excitabo illud. Coloſſ.2.
hoc autẽ dixit de tẽplo corporis ſui, vt Euangeliſta exponit. Iohan.2.
In figura huius de vnctione tabernaculi, ſcriptum eſt in leui- Leuit.8.
tico,De vnctione verò pontificali in eodem libro habetur,
de aliis in libris Reg. *Euangelizare pauperibus miſit me*, id
eſt,regnum cœleſte prædicare humilibus, quod egit,dicen-
do,Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorum eſt regnum cœ Mat.5.
lorum.Secundum Origenẽ,Per pauperes intelligũtur gen-
tiles ſeu nationes,nihil omnino ſpiritualiter poſſidentes nõ
deum,non legem,non prophetas,non iuſtitiam,relinquasq;
virtutes,

D virtutes. Iſtis euãgelizauit Christus per apoſtolos, aliquibus etiam quanuis paucis, per ſeipſum, vt Euangeliſtæ teſtantur
Ephes. 2. Vnde & Paulus de Chriſto loquens, Veniens euangelizauit his qui longe, & his qui prope.

¶ Præterea aduertendum, quòd Lucas allegat hunc locum ſecundum translationem ſeptuginta interpretum. Hieronymus autem partim aliter tranſtulit, & pro inducto verbo ſic dixit, Ad annuntiandum manſuetis miſit me, *Sanari contritos corde*. Per contritos corde Cyrillus intelligit debiles fragilem mentem habentes, & inſultibus paſſionũ reſiſtere nõ valentes. Baſillius verò p contritos corde intelligit eos, qui peccando à ſatana preſſi ſunt, ſpiritualiterque deſtructi. His
E ergo venit Saluator impendere ſalutare remediũ quo curētur peccata, & fœlicitas obtineatur: ſecundum quod ait. Ve-
Lucæ. 19. nit filius hominis quærere & ſaluũ facere quod perierat. Sacramentum nanq; baptiſmi tanquam primam poſt naufragium tabulam, ſacramentum verò pœnitentiæ tanquam tabulam poſt naufragium ſecundum inſtituit. Rurſus, contriti corde intelligi poſſunt veraciter pœnitētes, iuxta illud, Cor
Pſal. 50. contritum & humiliatũ deus non deſpicies: quos venit Chriſtus ſanare per gratiam Quanuis enim inquantum contriti iam ab ipſa læſione peccati ſeu culpa ſanati ſint, nihilominus ab affectu, reliquiiſque peccati, quę ſunt pronitas ad malũ, debilitatio & recidiuum egent curari: quod potiſſimum fit per ſeptem dona ſpiritus ſancti, quæ à capite Chriſti in eius membra deſcēdunt, nempe vt deus dat ea efficienter, creatiue & authoritatiue, ſed vt homo mediator dat ea vt cauſa
F iſtrumentalis ſuperabundanter meritoria, *Et prædicare ca-*
Mat. 3. *ptiuis* id eſt, vinculis vitiorum implicatis *Remiſſionem*, id eſt indulgentiam, dũmodo verè pœniteant. Hoc fecit Chriſtus dicendo, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. De hac captiuitate in Prouerbiis Salomon
Prou. 5. ait, Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur, Fungitur enim peccatum tyrannide peſſima ad mala inducens, & acquieſcentes confundens. Eſt autem & bona captiuatio, de qua ait apoſtolus, In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. Theophilus per captiuos intelligit in lymbo detentos, qui
1. Cor. 10. Chriſto reſurgente educti ſunt precio ſanguinis eius, remiſſionem à reatu originalis peccati adepti, quemadmodum in

Zachá-

Zacharia dicitur Chriſto, Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Prædicare etiam, *Viſum cæcis* id eſt, ſpiritualem interioris viſus illuminationem gentilibus, ſeu quibuſcũq; errore, ignorãtia, aut vitiis excæcatis. Vnde Chriſtus in Euangelio proteſtatur, Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, cui per Eſaiã pater loquutus eſt, Dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, vt aparires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctum de domo carceris, ſedẽtes in tenebris. *Dimittere confractos*, id eſt, aduerſitatibus fatigatos, ſeu legalium obſeruantiarum oneribꝰ preſſos deducere. *In remiſſionem*, id eſt, ad ſpiritualem conſolationem, ac releuamen. Chriſtus nanque nos ab obſeruãtia cæremonialium præceptorum legis per euangelicæ legis gratiã alleuiauit, iuxta illud, Quid tentatis imponere iugũ ſuper ceruices diſcipulorũ, quod neque nos, neque patres noſtri portãre potuimus? Sed per gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari. Hinc in Matthæo ait Saluator, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiã vos. *Prædicare annum domini acceptum*, id eſt, tempus gratiæ, ſeu euangelicæ legis, in quo deus benigniſſimè ſe habuit ad genus humanum, de quo ait apoſtolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Et Eſaias, Tempore accepto exaudiui te. Quomodo autem Chriſtus hoc egit, oſtenditur in Marco, in quo legitur, Poſtquam traditus eſt Iohannes, venit Ieſus in Galilæam prædicans Euangeliũ regni dei, & dicens, quoniam impletum eſt tempus, & appropinquabit regnum dei, de quo grauiſſimo tẽpore ſcribit Apoſtolus, Ecce iam venit plenitudo temporis, in quo deus miſit filiũ ſuũ Et in Actis Petrus, Omnes prophetæ à Samuel annunciauerunt dies iſtos. Quidam per annum acceptum intelligũt annum quo Chriſtus prædicauit, præcipuè in Iudæa, vel annũ dominicæ paſſiõis, in quo generi humano placatus eſt deus. Tempus quippe vocatur acceptum propter gratioſa, piaque opera quæ fiunt in ipſo, ſicut & dies mali dicuntur propter mala quæ fiunt in eo, *Et diem tribulationis*, id eſt, extremi iudicij, in quo vnuſquiſque quod meruit, creditur recepturus, quemadmodum in Apocalypſi iudex aſſeruit, Ecce venio cito, & merces mea mecum eſt reddere vnicuique iuxta opera ſua. Hunc diem Chriſtus frequenter denunciauit, ſic in Io-

A Zacha.9. Iohan.4. Eſa.42. B Acto.15. Matt.11. 1.Cor 6. Eſa.49. C Galat.4. Acto.3. Apoc.18. Iohã.5.

D in Iohanne, Veniet hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem eius. Quidam per diem retributionis intelligunt diem æternæ fœlicitatis electorũ in patria Prętacta tamen expoſitio literalior æſtimatur, quia Hieronymus tranſtulit diem vltionis, quod tamẽ de tempore deuaſtationis Iudæorum (propter peccata in Chriſtum commiſſa) accipi poſſet, de quo per Eſaiam Chriſtus fatetur, Dies vltionis in corde meo, ann⁹ retributionis meæ venit. Idem enim fuit tempus clementiſſimæ vocationis gentilium, atque iuſtiſſimæ derelictionis, vaſtitatiſque Iudæorum.

Eſa. 63.

Iohan. 5.

¶ Præterea aduertẽdum, quod, peccatum mala plurima infert dominibus: nam animam vulnerat, captiuat, excæcat, à deoq; ſeparat, & gratia & gloria priuat: ideo Chriſtus contra prædicta mala veniſſe ſe perhibet. Vnde Iohãnes inquit
E In hoc apparuit filius dei, vt diſſoluat opera diaboli. *Et cum plicuiſſet librum*, quo patet, quòd librum ſacræ ſcripturæ reuerenter tractauit, atque exemplum ſic agẽdi nobis reliquit. Circa quod dicit Lyra, Iudæi hanc reuerentiam faciunt libris veteris teſtamenti, quòd nullo modo ſederent iuxta illos ſedendo tam altè vt illi ſunt poſiti, quo conſtat quòd illi Chriſtiani ſunt valde reprehendendi, qui nõ ſolum libros veteris teſtamenti, ſed etiã nouos & ſacra euangelia tam irreuerenter tractant, & irreuerentius quàm libros gentilium damnatorum, aliqui etiam theologi dicta talium cum maiori pondere & certiori quotatione allegant in ſcholis quàm
F dicta Chriſti & apoſtolorum, *Reddidit miniſtro*, fortè illi à quo librum accepit, *Et ſedit*, tanquam magiſter & doctor, vt quod legit, exponeret. *Et oculi omniũ in ſynagoga erant intendentes in eum*, quia delectabilis fuit ad intuendum, tanquam ſpecioſus forma præ filiis hominum, in cuius vultu fulgor quidam interioris perfectionis, ac gratiæ reſpondebat, ſed & ſuauitate eloquentiæ ſuę corda eorum attraxit. Mirabantur quoque rem nouam, & quomodo legere ſciuit, qui ab homine illud non didicit. Talia autem noua, magna, mira & inopinata homines diligenter, concorditerq́ue inſpiciunt.

¶ Circa quod loquitur Origenes, Nunc etiam ſi volumus oculi noſtri poſſunt intẽdere in ſaluatorem: cum enim principale cordis tui direxeris ad ſapiẽtiæ veritatem. deiq; vnigenitum contemplandum, oculi tui intueantur Ieſum Cœ-

pit au-

it autē dicere ad illos quia hodie impleta eſt ſcriptura hæc in au- A
bus veſtris, id eſt, per hoc quod audiſtis me Chriſtum vobis
uangelizantem, veſtraque corda illuminantem, & gratiam
enignitatis diuinæ annunciantem, impletum eſt aliquali-
er, quod in præfata prophetia fuit prædictum. Quo verbo
ocuit Chriſtus dicta atque promiſſa prophetarum in Chri-
ti aduentu ſpiritualiter debere intelligi, de ſpirituali videli-
et liberatione à poteſtate diaboli, & iugo peccati, non de
orporali liberatione, præ captiuitate exteriori & tēpora-
i, qua nunc tenētur Iudæi, à qua præſtantur in CHRISTI
duentu educendos, cunctiſque gētibus dominaturos. Ha-
ēt enim denſiſsima errorum caligine intellectum cæcatū.
Et omnes teſtimonium illi dabant, id eſt, plures de omnibus ibi
præſentibus proteſtabantur vera eſſe quæ protulit Ieſus, ſed B
quòd ſcilicet ſcriptura Eſaiæ inducta eſſet in ipſo completa
& quòd eſſet Chriſtus in lege & prophetis promiſſus, quā-
uis in illa notitia nondū eſſent firmati, & teſtimonium illi
dabant, id eſt, bonum de ipſo teſtimonium proferebāt, quòd
ſcilicet verè ſapiens gratioſus, virtuoſus, magnusq; eſſet, &
quòd Iohānes Baptiſta de ipſo affirmaſſet magnifica, iamq;
ipſe Ieſus mirabilia cœpiſſet peragere, *Et mirabantur in ver-*
bis gratiæ, id eſt, gratioſis, facundis, efficaciſſimis, ſapien-
tiſſimisq; ſermonibus, *Quæ procedebant de ore eius* ordina-
te & eloquenter, ſicut prædixit Pſalmiſta, Diffuſa eſt gratia Pſal. 44.
in labiis tuis, Vnde in Iohanne aduerſarii eius ipſa veritate Iohan. 8.
compulſi ſunt dicere, Nunquam ſic locutus eſt homo ſicut Mar. 12.
hic loquitur. Denique bonus homo de bono cordis ſui the- C
ſauro profert bona. Idcirco quò anima CHRISTI gratia
plenior fuit, eò gratioſiora verba deprompſit: ſicque verba
Chriſti erant verba gratiæ originaliter, quia manabant ex
gratia: materialiter, quia tractabant de gratia: formaliter,
quoniam gratioſa ſeu gratia eloquentiæ decorata: finaliter
quia tendebant ad gratiam: item cauſaliter, quia audienti-
bus gratiam conferebant eos ædificando: ad quod imitan-
dum hortatur nos Paulus, Omnis ſermo malus ex ore ve-
ſtro non procedat: ſed qui bonus eſt ad ædificationem fidei,
ut det gratiā audienti. *Et dicebant, Nonne hic eſt filius Ioſeph?*
Hoc aſpernanter loquuti ſunt. Tanquam dicerent, Cum ſit
filius ſimpliciani & pauperis fabri, non eſt veriſimile, quod
tanta excellentia verè ei conueniat, aut Chriſtus exiſtat, aut Epheſ. 4.

m pro-

D prodigia operetur. Vnde apud Matthæum & Marcum dixiſſe ſcribuntur, Nónne hic eſt fabri filius? Et hæc eſt mira excæcatio atque peruerſitas deſpicere aliquem propter parentum inopiam, quaſi gratia dei diuitibus potius quàm pauperibus conferatur, & non potius vice verſa. Quæritur cum ſtatim prædictum ſit, omnes teſtimoniũ illi dabant, quomodo de eiſdẽ mox ſubditur, Nónne hic eſt filius Ioſeph? Qui enim teſtimonium ei dabant eum reuerebantur, hi verò eũ ſpernebant. Ad hoc dupliciter reſpõdetur. Primo quòd ſcriptura loquitur de eiſdẽ, videlicet habitatoribus Nazareth, & quòd primo honorauerunt eum propter cauſas prętactas ſed poſt paululum ex aliis conſiderationibus, ſcilicet ex attentione paupertatis matris eius, patriſque putatiui ad cõ-

Mat. 12.

Marci. 6.

E temptum eius, inuidiaque commoti ſunt. Alij dicunt, quòd ſcriptura loquitur hic de diuerſis, quaſi de eiſdem, iuxta vnã ſeptem regularum Tyconij valentium ad intelligendũ ſcripturas, quemadmodum & in Pſal. Cum occideret eos, quærebant eum & reuertebantur, &c. Qui enim occidebantur, non reuertebantur diluculo. Zacharias quoque, Fugietis ſicut fugiſtis in diebus Oſiæ regis Iuda. Certum eſt equidem, quòd illi qui tempore Zachariæ prophetæ vnius duodecim prophetarum fuerunt, non fuerunt tempore Oſiæ regis, qui tot annis ante babilonicam captiuitatem defunctus eſt. Itaque dicunt hęc verba à ſcribis & phariſęis inuidia tactis prolata. *Et ait illis*, ex charitate volens illorum emendare er-

Pſal. 77.

Zacha. 14.

F rorem. *Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem*, id eſt vulgare prouerbium, ſeu metaphoricum & parabolicum verbum mihi obiicietis, vtpote iſtud, *Medice cura teipſum*, hoc eſt, obiectionem à ſimilitudine medici acceptã corporalis, mihi opponetis, ad me dicendo, O medice, qui extraneos cũras, puta infirmos vrbis Capharnaum, cura teipſum, id eſt, tuos cõciues ad te ſpecialiter pertinentes, in Nazareth habitantes. Quaſi dicant, Cum ita non agas, concluditur, quòd vel incipienter vel inordinate te habes, vel ꝙ tua miracula non ſint vera miracula.

¶ Deinceps Chriſtus explanãdo parabolam introductam, ponit illorum tacitam obiectionem, ſciuit enim quid cogitarent, *Quanta* id eſt, multa & magna miracula, *Audiuimus facta à te in Capharnaum, fac & hic in patria tua*, id eſt, in Nazareth ſita in patria vbi conceptus atque nutritus es, fac

tanta

ſancta ac talia. Sed cum Lucas nulla Chriſti miracula vſque A
ad hunc locum recitauerit in Capharnaum facta, cur ait Nazarenos verba hæc protuliſſe aut concepiſſe? Et reſpondendum, quòd Lucas hæc refert per anticipationem. Propter quod aſſerit Auguſtinus, Cum Lucas iam magna à Chriſto facta fuiſſe commemorat, quæ ſe nondum narraſſe cognoſcit, quid euidentius quàm eum hoc ſcienter præoccupaſſe narrandum? Itaque quod ſcribitur ab illo loco incluſiue, vt venit Nazareth, vſque ad id quod infra in iſto capitulo legitur, et deſcendit Capharnaum, eſt interpoſitio quæ vocatur parenthesis, à para quod eſt iuxta, & theſis poſitio, quaſi poſitio iuxta principale, nec continuatur immediate cum præcedentibus atq; ſequẽtibus ſecundũ ordinem facti. Vnde quod hic dictum à Chriſto & Nazarenis interponitur, nõ fuit ſtatim dictum poſt præcedentia, ſcilicet poſt lectionem Chriſti in Eſaia, ſed poſtea diu, cum à Capharnaum in Nazareth ad B
veniſſet. Ideo dicit Chryſoſtomus, Poſt multum tempus & ſignorum oſtenſionem profectus eſt ad Nazaræos. Aliqui quoq; affirmãt, quòd Chriſt⁹ freqũeter venit à Capharnaum in Nazaret. Deinde Saluator ad tactam reſpondet inſtantiã. Ait enim, *Amen*, id eſt, verè *Dico vobis, quia propheta nemo acceptus eſt in patria ſua.*

¶ Contra hoc obiici poſſet, quòd Ezechias rex & populus eius Eſaiam prophetam in magno habebat honore, vt patet in libris regum, obediuitque ei, iuxta illud Eccl. Fortiter iuit Ezechias in via Dauid patris ſui quam mandauit illi Eſaias C
propheta magnus. Denique Dauid, Nõnne ſanctos prophetas Nathan & Gad, cæteroſque ſui regni, ac temporis veneratus eſt vates? Sed & Ioſaphat rex deuotus ſuis loquẽs, Credite prophetis domini, & omnia proſpere euenient. Poſtremò paulo ante iam dictum eſt, quòd omnes in Nazareth teſtimonium Chriſto dabant, infra quoque habetur, quomodo omnis populus gaudebat in his quæ glorioſè fiebant ab eo. Et reſpondendum, quòd Chriſtus magiſter veritatis ac pietatis, communitatis quoque amator & ſingularitatis inordinatæ vitator libenter verbis & factis ſe communitati cõformauit in licitis & honeſtis. Vnde prouerbium iſtud inducit eo modo, ac ſenſu, quo Salomon in libro prouerbiorum multa affirmat, non quia vniuerſaliter vbiq; & ſemper quantum ad ſingulos ita ſe habeat, ſed quia frequenter ſic accidit.

Eccle. 48.
1. Reg. 12.
2. Re. 24.
2. Par. 20.
Prou.

D Itaque Chriſtus verba hæc protulit, quia communiter prophetæ ſancti apud compatriotas ſuos aut contemnuntur, aut minus accepti ſunt. Nam & ciues ciuibus communiter inuident. Homines etiam vt frequenter ægre ferunt dum compares ſui ipſis præferuntur, & proni ſunt conſiderare eum qui excellit, ſecundum id quòd fuit dum eis ſimilis videbatur. Rurſus excellentiam extraneorum non ita apprehendunt minoratiuam aut confuſiuam ipſorum vt excellentiam intraneorum, imò erubeſcibile ſibi arbitrãtur, quòd familiaris collega, cõciuis, in tantum eis præfulgeat, & hoc verum eſt de hominibus nondum purgatis, in quibus ſuperbia, inuidia, paſsionesque cæteræ regnant. Porrò qui paſsionibus reformatis, charitate dei ac proximi flagrat de ſuorum profectu &
E eminentia ſpirituali lætatur, ſed quoniam pauci ſunt tales, ideo raro contingit hoc. Propter quod multi in terra aliena facilius promouẽtur, magisq́; honorãtur ac reputãtur quàm in propria, vt patet de Ioſeph, Daniele, & Mardochæo. Eze-
Gen.41. chieli quoque dominus ait, Si mitteretis ad populum alienæ
Dan.1. linguæ, ipſi audirent te: filij autem Iſrael nolunt audire te.
Heſter.8. Hinc ait Cyrillus, Quædam communis quaſi cunctis accidit paſsio. Contemnuntur enim quodammodo ſemper etiam optima quæque quando non raro contingunt alicui, ſed ad velle ſuppetunt ſeu frequenter. Familiaris nanque quoniam ſemper præſto eſt, debita reuerẽtia priuatur à notis. Veruntamen diligenter penſandum quod ait Ambroſius, Fruſtra opem miſericordiæ cœleſtis expectas, ſi alienæ fructibus vir-
F tutis inuideas. Aſpernator eſt enim dominus inuidorum, & ab his qui diuina beneficia in aliis perſequuntur, miracula ſuæ poteſtatis aduertit. Itaque verbo inducto Chriſtus ſe iuſtè excuſat, cui in Nazareth talia ſigna nõ egerit vtpote quia hoc accidit non ex ſua auerſione à ſuis conciuibus, ſed propter eorum incredulitatem atque malitiam, quoniam Chriſtum paruipendebãt, nec ei credebant. Vnde in Matthæo &
Matt. 13. Marco habetur, quòd non fecit ibi multa miracula, propter
Mat.6. eorum incredulitatem. Et hoc Chriſtus deinceps per duo oſtendit exempla, quomodo ſcilicet compatriotæ priuantur beneficiis dei propter malitiam ſuam, quæ tamen extraneis communicantur. *In veritate dico vobis, multa viduæ fuerunt in Iſrael*, id eſt, in regno & populo Iſraëlitico, *In diebus Heliæ*, id eſt, tempore quo Helias in populo illo conuerſabatur ac

operabatur. Tempus autem dicitur ipſius dei, tãquam domi- A
ni ac creatoris, ac moderatoris temporum vniuerſorum, di-
cente Boetio, Tempus ab æuo ire iubes, ſtabiliſq; manens
das cuncta moueri, Hominum verò dicitur eſſe dies vel tem
pus tanquam eorum qui ſubiacent tempori & tempore men
ſurantur in durando & operando Specialiter tamen dicitur
tẽpus aliquod eſſe illius, qui in illo præclarioris fuit poteſta-
tis, operationis ſeu perfectionis. Vnde prælatorũ & princi-
pum tẽpora deſcribũtur, imò iuxta illorũ ſucceſsionem tem-
porum ſucceſsio determinatur, *Quãdo clauſum* i. à ſolito ſuo
effectu ſiue influxu prohibitum ſeu ſuſpenſum *Eſt cœlum* tam
aëreum q̃ ſtellatum ſeu orbis planetaris. Tunc enim ad pre-
ces Heliæ intra tres annos atq; ſex menſes pluuia de cœlo
aëreo non deſcendit in terram Iſrael, nec in quędam loca vi- 3. Reg. 17.
cina, cœlum quoq; ſtellatũ modo ſolito ad pluuiarum gene- B
rationem influentiam nõ impẽdit, nec ſol curſu cõſueto ele-
uauit vaporesdeo omnipotente iubente. *Cũ facta eſſet fames
in terra.* Ex defectu ſiquidẽ pluuiæ orta eſt ſterilitas terræ, ad 3. Reg. 18.
quam eſuries eſt ſequuta. Vnde in libris Regũ legitur, Dixit
Helias ad Achab, Viuit dominus deus Iſrael, in cuius cõſpe-
ctu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei ver-
bum. Quanta autem fuerit fames illa, in libris Regũ deſcribi
tur. *Et ad nullam earum miſſus eſt Helias à deo.* quod fuit pro-
pter indignitatem, & culpã earũ, vel quia minus dignæ fue-
runt, q̃ vidua, de qua ſubditur, *Niſi in Sareptam Sydoniæ.* Por- Ibidem.
rò Sarepta vrbs parua fuit inter Tyrum & Sydonem. Sydon C
verò vrbs fuit, à qua regio illa vocata fuit Sydonia *Ad mulie-* 3. Reg. 17.
rem viduam quæ fuit paupercula vnicũ habens filium, quem
mortuum ſuſcitauit Helias, aſſeruntq; Hebręi ꝙ fuit Ionas
propheta. Exceptio autem illa quæ deſignatur hoc loco per,
niſi, nõ eſt referenda ad viduas Iſrael, quaſi vidua iſta Sydo-
nia fuerit de Iraëliticarum numero viduarũ, ſed ad id, quod
dicitur, *Miſſus eſt* vt ſit ſenſus, ꝙ non fuit miſſus niſi ad viduã
Sareptanam, iuxta illud, Factum eſt verbum domini ad He-
liam, Vade in Sareptam Sydoniorum, & manebis ibi, præce-
pi enim ibi mulieri viduæ vt paſcat te. Denique ſecundum
Chryſoſtomum, deus pia diſpenſatione fecit Heliã per tam
longum pergere iterviſque Sareptam, vt videns mũdi peſtem Chryſo.
peteret à domino pluuias. Huius quoq; facti meminit Iaco-
bus circa finem ſuæ canonicæ, dicens. Multũ valet depreca-
m iij tio

D tio iuſti aſsidua. Helias homo ſimilis erat nobis, paſsibilis, & oratione orauit, vt non plueret ſuper terrã, & non pluit annos tres & menſes ſex: & rurſum orauit, & cœlum dedit pluuiam. Hinc de Helia ſcribit Chryſoſtomus. Ipſe quidẽ terreſtris angelus, & homo cœleſtis, qui nec tectum nec menſam, nec amictum habebat, veruntamen clauem cœlorum geſsit in lingua. Subinde ponit ſecũdum exemplum. *Et multi leproſi erant in Iſrael, ſub Heliſæo propheta*, id eſt, tempore Heliſæi, imò tempore quo tanquam ſpiritualis pater fuit præcipuus director Iſraëliticæ plebis. Propter quod morienti dixit rex Iſrael, Pater mi, pater mi, currus Iſrael & auriga eius. Quod autẽ tempore Heliſæi fuerũt quatuor viri leproſi, qui etiam tẽpore noctis ingreſsi ſunt caſtra Syrorũ, legitur in lib. Re

E gum, *Et nemo eorum mũdatus eſt* à lepra ab Heliſæo, *Niſi Naaman Syrus*, non quòd Naaman fuerit vnus leproſorum de

4.Re.1. Iſrael, ſed quoniam ipſe ſolus inter leproſos fuit ab Heliſæo

4.Re.2. ſanatus, vt ſcribitur in libris Regum. Fuitque Naamam princeps militiæ regis Syriæ, vir magnus ac honoratus apud do-

4.Re.5. minum ſuum, diues & fortis, cuius bonitas claret ex hoc, quòd inductis verbis adiungitur. Per illum enim dedit dominus ſalutẽ Syriæ. ¶ Præterea cum referente paruula puella, audiſſet eſſe prophetam in Iſrael, mox credidit ſe per preces prophetæ à deo Iſrael poſſe curari, imò & ſe curandum ſperauit. Vnde cum Heliſæus non egrederetur ad eum, indignatus eſt, dicens, Putabam quod egrederetur & tangeret locum lepræ, & inuocaret nomen dei ſui: ſicq; videtur vnius

F veri, ſummique dei tunc habuiſſe notitiam, & deuote venit ad Heliſæum, ſecundum gloſſam. Curatus verò valde gratus fuit deo & Heliſæo, promittens ſe vltra ſoli deo Iſrael ſacrificaturum. ¶ Gorrha hic quærit, Cur Chriſtus de Helia & Heliſæo potius quã de aliis ponat exemplũ? Ad quod reſpondet, quia hi ſoli inter prophetas clamauerunt miraculis. Cui reſponſioni obiici poſſet. Primo de Moyſe, de cuius excellentia in gratia prophetiæ atque miraculis ſcri-

Deut.6. ptum eſt in Deuteronomio, Non ſurrexit propheta vltra in Iſrael ſicut Moyſes, qui noſſet dominum facie ad faciem in omnibus ſignis & portentis quæ per illum fecit dominus. Denique in libris Regum legitur quomodo orante Samuele propheta deus fecit rem grandem dando voces, hoc eſt, tonitrua & pluuias tempore meſsis triticeæ, quod (vt ibi innuitur)

nuitur)valde magnũ fuit miraculum Inſuper in libris Re- A
um habetur, quemadmodum precante propheta diuinitus 1.Reg.22.
iſſo, deus arefactã Hieroboam regis iniqui ſanauit manũ. 3.Reg.13.
imiliter in libris Regũ deſcribitur,quomodo inuocãte do- 4.Re. 20.
inum Eſaia,ſol miraculoſiſſime rediit retro, ipſeque Eze-
hias à letali ſanatus eſt morbo per Eſaiam, Vnde in Eccle-
iaſtico de Eſaia aſſeritur,quòd addidit regi vitam. Ezechiel Eccl.48.
uoq; quanuis non in ſcriptura canonica,tamen in ſcholaſti
a hiſtoria legitur,præclara feciſſe miracula in Chaldæa, ſi-
ut & Hieremias in Aegypto mirabilia legitur perpetraſſe.
æc dixerim non quaſi Nicolao de Gorra derogare inten-
ens,qui fuit magnus ſcripturarum expoſitor,valdeq; erudi
us in eis:ſed quia de ſolutione pręfata admiror,& vt ſolutio B
lla caute legatur.Itaque puto aliam eſſe rationẽ quæſiti,vi-
elicet,quòd de Helia & Heliſæo ideo Chriſtus mentionem
nduxit,quoniam facta illorum præmemorata ſuo magis cõ-
ruebant propoſito,& quia valde excellentes fuerũt,imò in
eſtis præfatis Chriſti habuerũt figurã. Vidua verò & Naa-
nan typum gerebant eccleſiæ ex gentibus cõgregatæ,quam
Chriſtus per ſpiritum ſanctum atque Apoſtolos (relictis ob
uam peruerſitatem Iudæis) viſitare dignatus eſt. *Et repleti
ſunt omnes in ſynagoga ira* per v itium,quæ eſt inordinatus ap
etitus vindictæ propter paruipenſionem, *Hac* prærindu-
ta Chriſti eloquia, *Audientes*, quia vt eis apparuit, Chri-
tus eos ſuperflue vilipendit,præferẽdo eis gentiles,quos Iu
æi contemnebant vt canes, & quia ipſos de ingratitudine,
liiſq; peccatis notauit.Verũtamen Gregorius dicit eos cõ- C
notos, quia Chriſtus aſſeruit, Hodie ſcriptura hæc impleta
ſt,&c.quaſi ſe præſumptuoſe compararet prophetis. In his
udæis ſacrilegis,quorum inſaniam, ingratitudinemq; multi
ectitur illud Prouerbiorum eſt impletum, Non amat peſti- Prou.15.
ens eum qui corripit:illudq; Amos, Odio habuerunt corri- Amos.5.
iẽtẽ,& loquentem perfecte abominati ſunt. Vnde in Ec- Eccle.21.
leſiaſtico ſcribitur, Stuppa collecta ſynagoga peccantium,
uæ ſtatim igne iræ accenditur. Hinc & Terentius ait, Ob-
equium parit amicitiam,veritas odium. *Et ſurrexerunt* ira
eos beſtialiter impellente. *Et eiecerunt*,id eſt,tanquam reum
mortis irreuerẽter expulerunt,*Illum extra ciuitatem ſuã* Na-
areth, *Et duxerũt illum vſque ad ſupercilium montis, ſuper quẽ
ciuitas illorum erat ædificata,vt præcipitarent eum*, & præcipi-

 tando

D tando occiderẽt illum, imitantes patrem ſuum diabolum, qui
Mat.4. dixit ad Chriſtum, Mitte te deorſum: imò quantum ad hoc
illo peiores, quia quod ille ſuggeſsit, iſti facere ſunt moliti.
Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat, id eſt, manus impiorum elapſus eſt & euaſit, nõ volando aut currendo effugiens, ſed per medium illorũ pedeſter, potenter ac mire pertrãſiit, quod tam increata poteſtate quàm virtute creata ſeu poteſtate humanitati collata facere quiuit.

Iohan.17. ¶ Per vtranq; etenim potuit mentem illorum ſubito immutare ac ſtupefactam ſeu ſtupidam reddere, ſicut & tempore paſſionis proſtrauit ſceleratos, dicendo, Ego ſum, quando & dixit ad patrem, Dediſti ei, videlicet mihi filio tuo, poteſta-
Matt.12. tem omnis carnis. In templo quoq; tot milium compeſcebat
E ingenia, quando negotiantes inde eiecit, quod ſecundũ Origenem fuit maius miraculum, quàm ſuſcitatio mortuorum, vel ſaturatio quinque millium ex quinque panibus.

¶ Inſuper diuina & increata virtute potuit ſe illis inuiſibilẽ reddere quod etiam per creatam ſibi datam potentiã potuit, quia ſecũdum ſuperiorẽ animæ ſuæ portionem extitit com-
Marci.9. prehenſor, idcirco dum voluit dotes corporis glorificati etiã
Marc. 5. ante paſſionem ſæpe aſſumpſit ſecundum Hugonẽ, corpusq;
L.8. L.7. ſuum animæ ſuæ perfecte obediens & ſubiectum in tantum,
Iohan.11. vt (iuxta Damaſcenũ) omnia naturalia fuerint in Chriſto vo
Mat. 14. lũtaria, ſicut & Thomas in tertia parte teſtatur. Ideo corpus
Marc. 6. Chriſti immutauit viſum præſentiũ, ſecundum quod placuit
L.9. Io.6. animę eius, cuius poteſtate atq; imperio ſuſpẽdi poterat im-
F mutatio talis. Hinc aliqui aſſerunt quòd Chriſtus reddidit ſe
Iohan.8. inuiſibilẽ illis quemadmodũ in Iohanne inducitur, Ieſus autẽ
Iohan.10. abſcondit ſe & exiuit de templo, itemque, Quærebãt Ieſum apprehẽdere, & exiuit de manibus eorum. Refert hic Beda, quòd dum dominus Chriſtus de manibus illorum elapſus, de medio illorum de vertice rupis deſcẽderet, ac ſub rupe latere vellet, ſubito ad tactum veſtis Chriſti ſaxum illud ſubterfugit ſeu ceſsit, & inſtar ceræ ſolutum, quendam ſinum, hoc eſt, concauitatem fecit, in qua corpus dominicum ſuſciperetur, in quo loco omnia liniamenta & rugæ veſtis, ac veſtigia pedum in rupe apparent adhuc, ſicut teſtantur qui viderunt. Sed & Iohannes de Mandeuille in itinerario ſuo ſcribit de hoc, adiiciens quòd Chriſtus tunc vehementer expauit. Hoc tamen credendum non reor, imò nequaquam tenendum, ni-

dicatur,quòd ſponte timorem illum aſſumpſerit,quemad- A
modum tempore paſsionis.Alias,cur trepidaſſet, qui vniuer
a futura tam perfectè præſciuit,& tãtæ potẽtiæ fuit,nec in-
itus ducebatur ab illis,ſed ſponte ſe duci permiſit? Quod ſi
oluiſſet in quocũq; vitæ illius ſpatio omnes feciſſet immo-
iles.Noluit autẽ præcipitari quoniã tempus paſſioni ſuæ di
initus præfixum nõdum fuit impletũ & quoniam aliud ge-
nus mortis elegit,videlicet crucifixionẽ,vt impleretur quod
criptum eſt, foderunt manus meas & pedes meos. Et iterũ,
Dederũt in eſcam meam fel.Item quia nondum impleuit o-
pera propter quæ miſſus fuit à patre,videlicet prædicationẽ Pſal.21.
euangelicæ legis, inſtitutionem ſacramẽtorum miraculoſos Pſal 68.
effectus , de quibus omnibus paſsioni iam proximus dixit in
Iohanne,Pater,opus conſummaui quod dediſti mihi vt face- B
rem,nunc autem ad te venio. *Et deſcendit in Capharnaũ*,quia Iohan.17.
relictis conciuibus ſuis perfidis & ingratis venit ad vrbẽ Ca-
pharnaum. Veruntamen(vt ex præhabitis innoteſcit)iſtud,
Et deſcendit in Capharnaum,vſque ad finẽ capituli, nõ con-
tinuatur cum litera immediate pręcedente,ſed cum eo quod
ſuperius ſcriptũ eſt,Regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus ſan
cti de Iudæa in Galilæam.Venit ergo Capharnaum,*Ciuitatẽ
Galilææ,ibique docebat illos*,ſcilicet habitãtes & pręſentes ibi-
dem,*Sabbatis* hoc eſt,diebus ſabbati,quando(vt dictum eſt)
Iudæi copioſius ad loca diuini obſequii confluebant. *Et ſtu-
pebant in doctrina eius*, id eſt,de excellentia documentorum,
prædicationiſq; Chriſti admirabantur , cuius vna cauſa ſub-
iungitur, *Quia in poteſtate Sermo ipſius erat*,id eſt,verba eius C
efficacia valde & potẽtia erant Primò, quia per miracula cõ
firmabantur,atque diuina & vera oſtendebantur, Secundò,
quia ea mox concomitabatur effectus. Statim enim vt iuſsit
aliqua prodigia fieri,fiebant perfectè.Tertiò, quoniam ver-
ba Chriſti habuerunt ſingulariſsimam atq; fortiſsimam vim
mouẽdi audientium corda,vtpote ea compungendo,inflam
mãdo,penetrando,terrendo.Ignea enim protulit verba ſen
tentiis plena,facundiſſimus quoque dulciſſimusq́ue fuit elo-
quio,& nihilominus terribilis quando volebat. Vnde illud
Hieremiæ dicere potuit,Nunquid non verba mea ſunt,qua-
ſi ignis,& quaſi malleus conterens petram?Nec mirum,ſi in
humanitate tam poteſtatiui fuit ſermonis,qui ſecũdum diui-
nitatem eſt dei patris ſermo omnipotens,verbum æternum,
de quo

D de quo ad Hebręos ait Apoſtolus, Viuus eſt ſermo dei, & pe-
Hebr.4. netrabilior omni gladio ancipiti. Quartò, quoniã habuit au-
thoritatem addendi ad verba legis, eam perficiendo, & ſpiri-
tualiter interpretando, imò finem eidem quantum ad præce-
pta cæremonialia imponendo, cũ eſſet dator ac dominus le-
Beda. gis. Quintò, quia quod docuit, opere adimpleuit. Hinc Beda
fatetur, Sermo (inquiens) prædicatoris in poteſtate eſt, dum
ea quæ docet, operatur. Qui enim facto deſtruit quod verbis
prædicat, contemnitur. *Et in ſynagoga erat homo habens ſpiri-
tum immundum*, hoc eſt, poſſeſſus à dæmone qui immundus
vocatur, quoniam in ſe ipſo totus immundus, ſeu vitioſus
conſiſtit in omnibus quę agit peccans, quia ad finem peruer-
ſum omnia refert.

E ¶ Inſuper immundus dicitur ab effectu, quoniam ad vitiorũ
impuritatem hominem tentando inducit, iuxta quem mo-
dum etiam nominatur mutus & ſurdus, quia hominem poſ-
Mat.4. ſeſſum mutum facit & ſurdum, *Et exclamauit voce magna, di-
cens*. Aliqui dicunt, quòd in ſcripturis canonicis nullibi le-
gitur vox magna niſi in bono, cuius oppoſitum ex hoc loco
probatur. *Sine*, id eſt, ceſſa nos dæmones affligere: dolebat
quippe diabolus de Chriſti præſentia, quem ſibi maxime cõ-
trarium vidit, item de eius ſalutari doctrina quæ animarum
extitit medicina, ſicque de hominum conuerſione potiſsimũ
triſtabatur. Timuit quoque expelli ab homine, & ab homi-
num infeſtatione, ac deceptione arceri, atque in loca pœna-
lia religari, ideo ait, *Quid nobis & tibi Ieſu* Nazarene? id eſt, cũ
nulla ſit inter te & nos amicitia, ſocietas, confœderatio, cur
F veniſti ad nos, præſertim cũ amor ſoleat eſſe ratio vnionis?
Nam & Apoſtolus, Quæ (inquit) cõuentio Chriſti ad Belial?
2.Cor.6. Sed Chriſtus acceſſit diabolum, nõ ſicut amicus amicum, ſed
vt iudex reum, pugil aduerſarium, liberator raptorem, quod
& diabolus aduertens, adiecit. *Veniſti perdere nos?* Tanta
eſt inuidia, impietasque diaboli, vt perdi ſe reputet, ſi ab ho-
minibus expellatur, atque ab eorũ nocumẽto frenetur. Ita-
que veniſti perdere nos, id eſt, vincere, ſpoliare, debilitare,
ad hoc vtique Chriſtus venit, vt vaſa diaboli ei auferret, eius
tyrãnidem refrenaret, ipſum cõprimeret, ſuppeditaret, & tã-
dem in infernum retruderet. *Scio te quia ſis ſanctus dei*, hoc
eſt, ſanctus ſanctorum ad deum ſpecialiſſime pertinens, vt-
Danie.9. potè Chriſtus in lege promiſſus: de quo in Daniele habetur,

ngatur ſanctus ſanctorum, atque in Pſalmo, Non dabis ſan- A
tum tuum videre corruptionem. Pſal. 15.

¶ Circa hoc quæritur, an dæmones cognouerũt Ieſum eſſe Meſſiã. Et patet reſponſio ex dictis. Lyra autẽ circa hæc verba ſcribit ſuper Marcum, quod dæmones ſciebant Ieſum eſſe Meſſiam in lege promiſſum, & intendit aſſerere, quòd certitudinaliter hoc ſciebant, vtpotè per prophetias de Chriſto prædictas, quę determinant locum & tempus, ac modum veniendi ipſius Chriſti, veruntamen vt affirmat neſciebãt eum eſſe dei filium per naturam deo patri æqualem: licet ad hunc finem tentauerit eum diabolus, quia ſi cognouiſſet eum eſſe deum, nunquam induxiſſet Iudæos ad ipſum crucifigendum. Marc. 1.

¶ Contra hæc obiici poſſet, quia implicare videtur. Si enim diabolus ſciuit, quod Ieſus eſſet Meſſias, ex prophetarũ oraculis, conſequens eſt, quod pariformiter ſciuerunt, eum eſſe vnigenitũ dei, verumq; deũ. Hoc enim ex ſcripturis prophetarum patet, concluditur, & habetur, quòd Chriſtus in lege promiſſus eſſet vnigenitus dei, verã habens cum patre diuinitatem, Eſaia dicente, Puer natus eſt nobis, & vocabitur nomẽ eius admirabilis, cõſiliarius, deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis. Et Hieremias, Hoc eſt (inquit) nomẽ quod vocabunt eum dominus iuſtus noſter. Loco cuius in Hebręo habetur, Nomẽ domini tetragrammaton, quod non cõpetit, niſi vero ſummoq; deo, vt etiam Hebræorũ magiſtri cõcorditer profitentur. Michęas quoq; teſtatur, Egreſſus eius ſicut a principio, à diebus æternitatis, & Daniel inquit, Poteſtas eius, poteſtas æterna, quę non auferetur. Itemque Pſalmiſta, Sedes tua deus in ſeculum ſeculi. Et rurſus, Concupiſcet rex decorem tuum, quoniam ipſe eſt dominus tuus, & adorabũt eum. Et iterum, Sit nomen eius benedictum in ſecula, ante ſolem permanet nomẽ eius, Quòd autẽ hæc omnia ad literam dicantur de Chriſto in lege promiſſo, dubitare non poteſt quiſquis loca ſcripturarum vbi iſta habentur diligenter perſpexerit, præcedẽtia & conſequentia tibi penſando. Itaq; iſta eſſe de rege Meſſia prænunciata certiſſime nouit diabolus, idcirco ſi ex ſcripturis nouerat Ieſum eſſe Meſſiam, ęque certitudinem ſciuit, quod filius dei per naturam conſiſteret. Matth. 4. B Lucæ. 4. Eſaiæ. 9. Hier. 23. Danie. 4. C Pſal. 44. Pſal. 71.

¶ Inſuper nõ minus omiſiſſet diabolus inducere Iudæos ad occiſionẽ Chriſti, ſi certitudinaliter agnouiſſet eum Meſſiam ſeu Chriſtũ, quàm ſi ſciuiſſet eum dei filiũ naturalem. Cauſa enim

D enim quare non induxiſſet Iudæos ad hoc fuit, ne redimeretur genus humanum quod ſciuit per Meſſiæ occiſionem ſaluandum, imò ſi certitudinaliter ſciuiſſet Ieſum eſſe filium naturalem, plus odiſſet eum, quàm ſi putaſſet eum hominẽ purum. Quantò enim quis melior eſt, tanto plus odit eum. Vnde nec aliquem tantum odit, vt deum. Itaque ſi certe ſciuiſſet Ieſum eſſe filium dei naturalem, non omiſiſſet Iudæos inducere ad crucifixionem ipſius ex aliqua dilectione vel reuerétia ad ipſum, nec propter enormitatem peccati, cũ quo quid iniquius fuerit, eo plus cõplacet ei, nec ex timore ſuæ punitionis, quoniam tanta eſt eius inuidia contra ſanctos, quòd eos tentare ac perſequi non omittit propter augmentum ſuę calamitatis vitandum, quemadmodum etiam tempore Anti-
E chriſti non omittet Antichriſtum, & eius ſatellites inducere ad deſtruendum cultum, legem, fidemque Chriſti, quantum poterit, nec dubium quin, & ad ipſius Chriſti interfectionem induceret Antichriſtum, ſi poſsibile eſſet, Chriſtum in propria perſona ab Antichriſto occidi, non obſtante ꝙ nunc vtique noſcit Ieſum eſſe deum & hominem.

❡ Denique dæmones omnesque damnati intantum inuidẽt gloriæ ſuperbeatiſsimi dei, quòd vellent eum non eſſe: & ſi poſſent ipſam diuinitatem occiderent, patricidis ac matricidis ſimiles exiſtentes. ❡ Conſtat ergo quòd nulla ſi ratio cur diabolus non induxiſſet ad Chriſti occiſionem Iudæos, ſi certe nouiſſet Ieſum eſſe Chriſtum niſi ne ſaluaretur genus humanum, cuius ſaluti ineffabiliter inuident dæmones.

F ❡ Poſtremò gloſſa hoc loco ſentit quòd dæmones nõ habuerunt certitudinalem, ſed coniecturalem de Chriſto notitiã, quod ſcilicet Chriſtus eſſet, nempe quod dictum eſt, ſcio, exponit, id eſt, vehementer opinor. Itaque Chriſtus eſt ſanctus dei, quia (vt deus) eſt æqualis atque eiuſdem ſanctitatis cum patre, & eſſentialiter & æternaliter infiniteq; ſanctus, & ſanctitas ipſa. Secundum humanitatem verò eſt ſanctus dei tanquam ſanctificatus à deo ab incarnationis exordio, ſanctificatus (inquam) non quaſi ab aliqua labe purgatus, ſed omni virtute dono & gratia ſpiritus ſancti repletus, & ſanctior vniuerſis, ac ſingulis etiam ſimul ſumptis. Vnde in Iohanne lo-
Iohan. 10. quitur de ſeipſo, Quem pater ſanctificauit, & miſit in mũdũ. *Et increpauit illum, dicens, Obmuteſce, & exi ab eo.* Quãuis quæ dixit diabolus ad Chriſti pertinent præconium, nihilominus ſilen-

ſilentium illi Chriſtus impoſuit, quia ipſe qui verus, & veritas eſt, noluit teſtimonum eius ſuſcipere qui mendax eſt ab initio, & ne diabolus veris falſa miſceret, item vt Chriſti exemplo doceamur dæmonum dicta contemnere. Dicit autẽ Cyrillus, quòd demones putarent per huiuſmodi laudem facere Ieſum inanis gloriæ amatorem, vt ab eorũ contrarieta te ceſſaret, vtpote gratiam pro gratia recompẽſans. *Et cum proieciſſet illum* hominem demoniacum, *Dæmonium* quod fuit in eo, *In medium*, hoc eſt, in terrã coram præſentibus, *Exiit ab illo, nihilq; illi nocuit.* Quãuis enim ante egreſſionẽ affligeret hominem illum, iuxta illud Marci, Diſcerpẽs eum ſpiritus immundus, tamen egreſſo demonio, prior illa afflictio diuina virtute ceſſauit, & cõfortatus eſt homo. *Et factus eſt pauor in omnibus*, hoc eſt, admiratio magna in omnibus qui iſtud viderunt. Admirabantur etenim potius modum agendi, quam factũ in ſe, cum & exorciſtę eorum eiicere demones poſſent atque ſolerent. ¶ Porrò naturale eſt homini viſis magnis & inſolitis rebus timere, quãuis non omnes homines ideo æqualiter timeant. Boni enim & ſapiẽtes reuerentialẽ timorem viſis mirabilibus dei cõcipiunt, alij ſæpe aliter timent. Ex magnitudine quippe effectus, maieſtas cauſæ perpenditur, ſicq; timor reuerentialis, aut pœnalis innaſcitur, impia autẽ cõſcientia cito terretur, & ne quod meruit, ſibi contingat veretur, preſertim dum diuinę poteſtatis aduertit præſentiã. Vnde in actis Apoſtolorũ habetur, Fiebat autẽ omni animæ timor, videlicet ex miraculis Apoſtolorum. Chriſtus autem imperialiter fecit miracula, quod iſti maximè mirabantur, vt ſubditur, *Et colloquebantur adinuicem, dicẽtes, Quod eſt hoc verbum?* hoc eſt, quid prętẽdit aut quàm potens eſt ſermo iſtius? Vel verbum poteſt hic accipi pro re ſignificata per verbum, ſicut in ſcripturis frequenter accipitur. Itaque dicunt, quod eſt hoc verbum, id eſt, quam mirabile eſt opus iſtud, *Quia in poteſtate* hoc eſt, ſermone authoritatiuo ac imperioſo, *Et virtute*, id eſt, per potentiam efficacem ad quam cum voluerit mox concomitatur effectus, poteſtas quoque ad increatam CHRISTI potentiam, virtus verò ad creatam eius potentiam poteſt referri, quanuis illi non intellexerint ait. Nondum enim innotuit, air, Ieſu diuinitas. Iterum virtus accipi poteſt pro ſanctitate ac merito animæ CHRISTI, per quam quodammodo egit miracula,

A Iohã. 14. Iohan. 8. Marc. 1. B Acto. 2. C

D cula, præſertim quum & alij ſancti ſuæ merito ſanctitatis miracula operati ſcribātur, *Imperat ſpiritibus immundis* hoc eſt, dæmonibus maculoſis, aliosq; maculantibus, *Et exeunt* ab obſeſſis dum præcipit eis: non obſtāte quod de demonio
Iob. 4. ſcriptum ſit in Iob, Non eſt poteſtas ſuper terram quæ comparetur ei. De naturali enim poteſtate terrenorū ſeu habitatorum terræ hoc dicitur. Chriſt° autem diuina, cœleſti, & ſupernaturali poteſtate hæc fecit: nā & creata Chriſti poteſtas tāta eſt, vt per eam ſummis angelis poſſit imperare, imperetq; ſpiritibus: ſicut & anima eius illos illuminat, multo vtique altius quàm aliquis angelus ſuperior inferiorem.

¶ Poſtremò, per demoniacum iſtum intelligi poteſt quicūque
E magnus peccator dæmonum ſubditus voluntati, & ſeruituti peccati quem Chriſtus ingrediēs ſynagogam, hoc eſt, corda eorum qui per charitatem nectuntur in deo à dæmonio liberat, dum ei gratiam pœnitendi largitur, tuncque dæmonem egredi iubet, ingrediente talem animam ſpiritu ſancto: dæmon autem proiicit hominem in medium, hoc eſt, ad medietatem; in qua virtus conſiſtit, cum reducit nō effectiue, ſed occaſionaliter, inquantū ſuo receſſu fit homini occaſio redeundi ad medietatē virtutis, ad quam illo poſſidente ſeu inhabitante homo redire nequiuit: quemadmodum etiā deus dicitur hominem indurare, inquantum gratiæ ſuæ ſubtractione hominem indurari permittit, qui ſine gratioſa dei præſentia ad pœnitentiam mollificari non valet.

F ¶ Præterea quæritur, cum Chriſtus nō niſi vnum obſeſſum curauerit, cur pluraliter loquebātur, quia poteſtate imperat ſpiritibus immundis? Ad quod dici poteſt, quòd plurale pro ſingulari ponebant, vt ſæpe fit in ſcripturis, imò & in communi modo loquendi, præſertim, quia tam magnifice Chri-
Mat.I. ſtus iſtum vnum ſanauit, ꝙ vidētes putabāt eum eadem virtute poſſe, & alios ſic curare. *Et diuulgabatur fama in illo* id eſt, de Chriſto vel eius miraculo: imò pariter de vtroque *In omnem locum regionis* Galileæ, iuxta illud Marci, Proceſſit rumor eius in omnē regionem Galilææ. ¶ Cōſequēter aliud Chriſti recitatur miraculū. *Surgens autem de ſynagoga* vrbis Capharnaum, in qua ſedit docendo, quia ſedere magiſtrorū
Mat.8. ac iudicū eſt, *Introiuit in domum Symonis* i. Petri apoſtoli, qui primo vocatus eſt Symō, poſtea autē à Chriſto dictus eſt Petrus, vt infra dicetur. In Marco autē adiicitur, & Andreæ, vn-

de in domo illa Petrus & frater eius Andreas aliquãdo pariter morabãtur *Socrus autem* i. mater coniugis *Symonis, tenebatur magnis febribus* ita quod diu laborauit hac ęgritudine, & Chriſto ingrediente actualiter vexabať. Propter quod Marcus ait, decumbebat febricitãs, habuit autem acutiſſimas febres, prę ſertim quia fuit annoſa, & naturalis in ea calor defecit, vnde in ſenib⁹ febris ſolet mortẽ inducere. *Et rogauerunt illum pro ea*, id eſt, diſcipuli Chriſti & præſentes in domo Chriſtum deprecabantur, vt vetulam illam ſanaret, quibus ipſe tanquã piiſſimus mox conſenſit, vt ſubditur, *Et ſtãs ſuper illam* Acceſſit enim ad locum quo iacuit illa, & ſic ſitu altior fuit, & forte faciem ſuam inclinauit ad decumbentem ęgrotã agens quod ſequitur, *Imperauit febri* Authoritatem enim poteſtatem, atq; dominium habuit ſuper omnem entitatem creatam Itaq; imperauit febri. i. iuſſit eam ceſſare, *Et dimiſit illam*, id eſt febris ſtatim à vetula illa receſſit. *Et continuo ſurgens miniſtrauit illis*, i. Chriſto, & cõmenſalibus eius, tanquã grata de beneficio ſanitatis ſibi tam miraculoſe collato, & valde lęta eos quoque quib⁹ miniſtrabat ſpectaculo lætificas tam iucundo. In quibus multa miranda ſunt contẽplanda, quia modus agendi glorioſior fuit, quam opus in ſe, cũ & naturaliter quis poſſet curari à febre, ſed tam imperialiter & repente grauibus febribus laborantem curare, ita vt febre ceſſante plena ſanitas & corporis robur pariter mox reuerterẽtur, omnino diuinũ miraculoſumque fuit. Potiſſimum, quoniã febricitãtes febre ceſſante valde laſſi ſunt corpore, incipienteq; ſanitate priſtinæ ægritudinis ſentiunt mala, paulatim quoque vires recipiũt. Conſtat autem quia poteſtas quò maior eſt, eò celerius operať. Poteſtas autẽ Chriſti ſecundum quod deus eſt, infinita conſiſtit, ſed & creata eius poteſtas omnium creaturarum poteſtatẽ excedit, ideo potuit in inſtanti atque celerrime miracula operari, & ſi aliqua fecit protractius, non ex defectu poteſtatis hoc fuit, ſed propter myſterium. ¶ Deniq; iuxta gloſſam, Chriſtus interdum rogatus, interdum non rogatus fecit miracula, ad inſinuandum quod aliquãdo orantibus peccata relaxat, aliquãdo non recordantibus gratis indulget quando videlicet ita diſpoſiti ſunt, quod ſi recordarentur vitiorum ſuorũ obliti forum dimitterent ea, & veniam precarẽtur. Tunc enim dimittit ea, aut certe reuelat ea, vt recordans pœniteat & exoret.

¶ Inſu-

D ¶ Inſuper Chriſti dignatio atque humilitas ſunt penſandæ, qui apud Petrum virum inopem manere elegit vt diſcamus (ſicut ait Cyrillus) cum pauperibus cõuerſari, nec depreſſos inopeſque ſpernamus. ¶ Spiritualiter per vetulam febricitantẽ deſignatur quecunque anima vitiis & paſſionibus quæ animarum grauiſſimæ febres ſunt inueterata, ad quam cum Chriſt⁹ per pietatis ſuæ opem, ſeu gratię infuſionem acceſ-
Gal.5. ſerit, mox curatur, & Chriſto eiuſq; ſeruis obſequitur, ſicut ait Apoſtolus, Per charitatẽ ſeruite in inuicem. Si autem diſcipuli viſa corporali ægritudine vetulę cõpaſſi ſunt, & Chriſtum pro illius curatione deprecabantur, quanto magis cũ viderimus alicuius animam vitiis & paſſionibus ſuperatam,
E læſam atque ſqualentem, mox charitatiue humiliterque condolere debemus, & Chriſtum pro illius cura ac reformatione cordialiter exorare? Sed multi ſunt indiſcreti ad indignationem, & vltionem, proniores, quàm ad cõpaſſionem atq;
Galat.6. ſubſidium, cum tamen dicat Apoſt. Alter alterius onera por-
Mat.7. tate, & ſic adimplebitis legem Chriſti imò Chriſto teſtante,
Marc.4. Eadem mẽſura qua menſi fuerimus, remetietur & nobis. Ve
Lucæ.6. rùm quia innumerabilia fuerũt Chriſti miracula, ſicut & eius poteſtas incõparabilis extitit, idcirco poſt particularem duorum narrationem ſignorũ plura generaliter referũtur. *Quum autẽ ſol occidiſſet, omnes qui habebãt infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum* Omnes itaq; in Capharnaum cognatos, domeſticos familiares, ſeu charos infirmitatibus variis tabefactos, quorum multi per ſe ire non poterant, du-
F xerunt eos ad Chriſtum, cognitis præfatis duobus miraculis. Ita & Chriſtiani, præſertim prælati, & patres, infirmos ſuos, id eſt, vitiis languidos Chriſto adducere debent, eos ad pœnitentiam inducendo. *At ille ſingulis* infirmis *Manus imponens, curauit, omnes* quos vtique ſolo imperio ſine cõtactu, quiuit curare, ſed ſingulis manus impoſuit, & dignationem ſuam charitatem & compaſſionem ad lãguidos, & egenos oſtenderet, item ad demonſtrandum quod corpus ſuum diuinæ poteſtatis inſtrumentum eſſet & organum, per quod deus genus humanum in corpore & anima reformare decreuit, quemadmodum autem Chriſtus illos manum imponendo ſanauit, ita & omnes qui per veram cõtritionẽ ad ipſum accedunt, vel ſaltem quod in ipſis eſt, faciũt, ſpiritualiter curat, gratia & virtutibus firmat, quibus & manum, id eſt, pietatis

tatis ſuæ opem imponit, iuxta illud de electo conſcriptũ in A
Pſal. Cum ceciderit non collidetur, quia dominus ſupponit Pſal. 33.
manum ſuam. ¶ Quæritur, cur præfati adduxerunt infirmos ſuos de ſero ad Chriſtũ, & non in die? Ad quod Origenes reſpondet, quòd verecundabantur, vel Phariſæos timebant, vel quia putabāt non licere ſanare in ſabbato, vel quia in die circa alia erant intenti. *Exibāt autem dæmonia à multis clamantia.* Ex quo apparet, quòd multi de numero infirmorum illorũ fuerũt obſeſſi, ex quibus eiecit dæmones exeundo clamantes, *Quia tu es filius dei* circa quod aſſerit Gorra, quòd pauloante iam affirmaui, quòd dæmones nouerāt per ſcripturas deũ dei filiũ incarnandũ, ideo eo modo nouerant, Ieſum eſſe dei filium, quo nouerāt eum eſſe Chriſtum, *Et increpans ea* Non quia falſum dixerant, ſed quia B
verum mala intentione loquuti ſunt, & quia eorum cōfeſſio fuit exorta ex ſeruili procedēs timore, quia metu grauioris ſupplicii iſta dixerunt, ſicut & ſeruus iniquus ac fugitiuus à domino deprehenſus, metu verberum veritatem fatetur, & dominum laudat, *Non ſinebat ea loqui, quia ſciebant eum eſſe Chriſtum*, hoc eſt non permiſit dæmones amplius proſequi, aut reſumere verba prędicta, & quòd ſcirent eũ eſſe Meſſiā. Cur autem prohibuit dęmones ſibi teſtimoniũ dare iam dictum eſt, & addi nunc poteſt, quòd etiam ideo ne ſua paſſio impediretur. Si enim Iudæi certitudinaliter atque ſtabiliter agnouiſſent eum eſſe Chriſtum, nũquam eum crucifixiſſent nec occidiſſent. Vnde & Beda ait, Ipſi quoque Apoſtoli prę- 1. Cor. 3.
cipiuntur à Chriſto reticere de ipſo, ne diuina maieſtate prę C
dicata paſſionis diſpenſatio differretur. ¶ Poſtremò, non Eccle. 15.
eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, nec decuit puriſſima Chriſti myſteria, fœdiſſimis dæmonum pandi linguis, vt Theophilus atque Chryſoſtomus proteſtantur. Quomodo autem ſciebant Ieſum eſſe Chriſtũ præhabitatum eſt, vtpote ſcientia coniecturali non certa & ſtabili. *Facta autem die* id eſt, die immediate ſequenti de mane, *Egreſſus vrbem* Capharnaum *In deſertum locum ibat* ſcilicet in ſolitudinem. Primò, vt doceret nos fugere laudē, gloriamq́ue humanam, tunc maximè, cum aliquid magnificum egerimus, & magis à cunctis aſpicimur, & reputamur. Secundo, ad inſtituendum, cōmēdandum ad confirmandũ ſolitariæ ac eremiticæ vitę ſecretũ. Tertiò, vt doceret aliorum prælatos ac prædicatores, imò &

D omnes fideles, vt poſt occupationem externam, hominumq́; tumultum ad ſecretum cõfugiant locum, vbi orando ac meditando cor ſuum recolligant, ac deo ſyncerius atque ſtabilius vacent. *Et turba requirebant eũ* Populares etenim Chriſto magis adhæſerunt quàm primates Iudæorum, ac ſcribæ, & phariſæi, quorum pauci, vel nulli, eum ſecuti dicuntur hac vice *Et venerũt vſque ad ipſum, & detinebant illũ, ne diſcederet ab eis*, delectabantur enim in eloquentia, ſapientia, virtutibus, ac miraculis eius. *Quibus ille ait, Quia & aliis ciuitatibus oportet*, id eſt expedit hominumque ſaluti opportunũ eſt, imò & ex ſuppoſitione oportuit, quia ita me præordinauit deus, *Euangelizare regnum dei*, hoc eſt, prædicare beatitudinem paradiſi cœleſtis, & qualiter ad illud venitur, regnum

E quoque dei poteſt intelligi ſtatus eccleſiæ militantis vel ſacra ſcriptura, *Quia ideo miſſus ſum* à patre æterno per incarnationis myſterium, item per iuſſionem qua pater ſeu trinitas tota Chriſto ſecundum naturam aſſumptam officiũ iſtud præcepit, quemadmodum in Iohanne loquitur. Sicut mandatum (inquiens) dedit mihi pater ſic facio, Ex quo patet, quàm diuinum ac præclariſſimum ſit prædicationis officium cum vnigenitus dei propter illud exercendum ſe perhibeat miſſum & iterum patet ex hoc quàm cæci damnabilesq́; cõſiſtant paſtores ſiue prælati, qui ex ſuperbia quadam, vel negligentia, ſeu alia inſufficiẽti cauſa illud omittunt, cum illud ad eos prelertim pertineat, & taliter viuere teneãtur, vt ſint ad prædicandum idonei. Aliqui quoque inſufficietiſſime ſe

F excuſant vt q; ſint malę memorię, quibus ſalubrius eſſet & tuti⁹ ſermones in libro legere (quod & Gregorius papa ſępe peregit) quàm prędicationem omittere. *Et erat prædicans in ſynagogis Galilææ* In ſynagogis equidem docuit vbi populus amplius confluebat: Veritas enim non appetit angelum, ſicut & Chriſtus in Iohanne proteſtatur. Omnis qui facit veritatem venit ad lucem, vt manifeſtẽtur opera eius. Vnde &

Iohan.3. tempore paſſionis dixit põtifici, Ego ſemper docui in ſynagogis, vbi omnes Iudæi conueniunt, & in occulto loquutus ſum nihil

¶ Elucidatio Cap.v. *Factum eſt autem cum turba irruerent in eum, vt audirent verbum dei.*

ARTICVLVS. XII.

Factum

Actum eſt autẽ cũ turbæ De quibus in fine præ- A
cedentis capituli dictum eſt. *Irruerent*, id eſt, Lucæ. 4.
F cum magno feruore & copioſe accederent, *In eum, vt audirent verbum dei*, ſcilicet Chriſtũ qui
eſt verum, & æterni patris verbum, eius quoque ſermonem. Deſiderabant enim non ſolum eum aſpicere, & audire, ſed etiam tangere: & poſteriores impellebant priores, ita vt cum impetu quodam irruerent ad eum. Quis enim bonæ mentis non appeteret tam dulcem & pulchrum aſpicere, tam ſapientem, & eloquentem audire, tam virtuoſum & ſanctum attingere, tot & tantorum mirabilium operatori aſtare, præſertim quia gratioſiſsimum habebat, delectabiliſsimumque aſpectum? Imò in reuelationibus ſacratiſſimæ Brigidæ credibiliter legitur digniſsima virgo Maria B
loqui ad Brigidam, quòd quicunque deſolatus ſeu triſtis vultum filij ſui aſpexerat, mox reuelamen conſolatorium ſentit, ita quod aduerſitatibus aut mœſtitudine preſsi, dicere cõſueuerunt. Eamus ad filiũ Mariæ, vt ex eius cõſolemur aſpectu. Nec mirũ: Ipſe eſt enim de quo Pſalmiſta prædixit, Spe- Pſal. 14.
cioſus forma præ filiis hominum.

¶ Deniq; multi ſanctorum tantæ leguntur ſanctitatis & gratiæ extitiſſe, quòd quaſi angelicum vultum habebãt, reſplendentibus in eorum facie mirabili ſerenitate atque fulgore: quãto magis hoc ita fuiſſe credendũ in eo, in quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitauit, nõ ſolũ per gratiam ſicut in cæteris, ſed & per hypoſtaticam vnionem, cuius & anima deo beatifice fruebatur, in quo tãta gratia erat, quã C
nam capere mens valet creata. *Et ipſe ſtabat iuxta ſtagnũ Geneʒareth*, Quod alio nomine dicitur mare Galilææ, à pro- Iohan. 6.
uincia in qua eſt, & mare Tyberiadis à ciuitate Tyberiade ibi vicina, *Et vidit duas naues ſtantes ſecus ſtagnum*, videlicet, prope littus laci illius, vt moris eſt, *Piſcatores autem* videlicet, Petrus, & Iohannes, & Iacobus, vt infra habetur, & ſi qui forte eis aſſociati fuerunt, *Deſcenderant*, id eſt, ex nauibus egrediendo aquam circa littus intrauerant Et *lauabant*, id eſt, purgabant *Retia ſua* vt purgata plicarent, quia nihil ceperant, & volebant ad tẽpus à piſcatione ceſſare. *Aſcendẽs autem in vnã nauim quæ erat Symonis* ſcilicet Petri, & fratris eius Andreæ, vt aliqui dicũt, vnde in Mattheo & Marco habetur, Mat. 4.
quòd Ieſus inuenit Petrum, Andreamq; ſimul piſcationi in- Marc. 18.

D tentos, *Rogauit eum à terra reduces puſillum*, hoc eſt, nauim ad modicum ſpatium in aquam dirigere, vt eſſet ſeparata, & diſtans à ripa, non tantum quin Chriſtus poſſet ex ea audiri conuenienter à populo ſtante in littore. Ideo quoque nauim intrauit, quia turbæ cœperunt eum comprimere, & in terra cum eis ſtans non poterat ab omnibus tam cōgruenter aſpici & audiri, ſicut in naui ſtans, vbi & nemini dorſum vertit, in faciem, atque in omnium ſtetit aſpectu. ¶ Præterea aduertendum, quòd Lucas nō ſeruat hic ordinem rei geſtæ deſcribendo hiſtoriam, ita quod litera iſta non continuatur ad literam immediate præcedentem, in qua prædicta ibi ſigna narrantur: nam ſocrus Petri quæ ibi ſanata deſcribitur, fuit curata poſt vocationem Petri & Andreæ ad Chriſti apoſto-
E latum, vt ex Matthæo, & Marco mōſtratur. In illa autem vo-
Matt. 8. catione Petrus nauim omnino reliquit, nunc verò in iſto ca-
Lucæ. 4. pitulo poſt verba inducta recitatur vocatio Petri, Iohannis,
Mar. 5. & Iacobi ad Chriſti apoſtolatum, vt aliqui dicunt. Vel ad eius familiaritatem, & quendam diſcipulatum, vt alij potius arbitrantur. ¶ Porrò ex hoc oſtenditur maxima Chriſti dignatio, manſuetudo & pietas, quòd Petrum pro tam parua re, tam modeſte, humiliterque rogauit, cui pręcipere habuit, docens prælatos vt proniores ſint ad monendum, quàm ad præcipiendum, magiſque cupiant diligi, quàm timeri. Sed econtrario agunt ſtulti, ad præcipiendum procliues, & gladium ſine cauſa idonea extrahentes, quibus per Ezechielem deus improperat, Cum auſteritate imperabatis ouibus meis,
Ezec. 14. & cum potentia. *Et ſedens in naui docebat de nauicula turbas.*
F Nauim nunc vocat nauiculam, quoniam parua erat, & nauigium egenorum. Verba autem prædicationis Chriſti Euangeliſta non exprimit, ſed nec omnia eius prodigia, aliquis Euangeliſtarum in particulari proſequitur. Tanta verò de eius documentis atque miraculis Euangeliſtæ ſcripſerunt, quantum ad ædificationem eccleſiæ, ad fidei confirmationem, ad ſalutem fideliū ſufficere nouerant, inſpirante ac moderate ſpiritu ſancto. Hinc eſt quòd ſæpe de obſeruatione ordinis in hiſtorica recitatione geſtorū, ſignorumque Chriſti non curant, quia ad prædicta agenda nil refert quid in re ipſa præceſſerit, aut quid primo narretur. *Vt autem ceſſauit*
Iohan. 4. *loqui*. Volens pauperem nauiculæ dominum præmiare pro
Pſal. 68. obſequio iam narrato, *Dixit ad Simonem, duc in altum*, id eſt,

naue in

nauem remotius amoue à littore ad profundiora aquę loca; A
ſicque altum pro profundo accipitur: ſicut in Iohanne, Puteus altus eſt: atque in Pſalmo, Veni in altitudinem maris. Vel ideo ait, In altum, quoniam aqua plus diſtans à littore altior eſt, quàm quæ ripę propinquior eſt, vt in libro de ſphęra oſtenditur. *Et laxate retia veſtra in capturam*, id eſt, ad capiendos piſces ea explicate. Ait autem ſingulariter Petro: duc, quia hoc ab eo ſolo fieri quiuit. Pluraliterq́ue adiungit, laxate, quia hoc à pluribus fieri aptius potuit.

¶ Myſtice autem per Petrum perfectiores ſignãtur ad quos præcipue pertinet, in altum ducere, id eſt, profunda ſcrutari myſteria. Per adiutores Petri ſignantur inferiores prelati, ad quos retia ſpectat laxare, id eſt, connexa ordinare, verba ad aliorum conuerſionem extendere. *Et reſpondens Simon, dixit illi, Præceptor*, id eſt, tu ô domine qui tantę es authoritatis, vt B
merito appelleris præceptor, cui & protinus eſt parendum. *Per totam noctem laborantes* ad piſces capiendos *Nihil*, id eſt, nullum piſcem, *Cepimus* quod quanuis naturaliter accidere potuerat, ſicut & ſæpe fit, diuina tamen tunc diſpenſatione ſic eueniſſe apparet, vt Chriſti poteſtas per ſequens miraculum clarius emicaret, & alij magis confirmarentur ad fidem, *In verbo autem tuo* id eſt, propter tuum præceptum. Vel, in verbo tuo, id eſt, ex ſpe adimpletionis iuſsionis tuæ. *Laxabo rete* cum adiutoribus meis ſimiliter agentibus. In quo prõptitudo obedientię ſancti Petri probatur, prefertim quia ſecundum naturam videbatur infructuoſum retia laxare, cũ C
non apparet ſpes naturaliter capiendi piſces. *Et cum hoc feciſſet, cõcluſerunt* Simon & & ſocij eius, *Piſcium multitudinem copioſam* in quo docemur quã fructuoſum ſit obedire, quemadmodum etiã Petrus laxauit rete ad piſcandum, Chriſto iubente: nõ obſtante quòd ante in tanto conatu ac tẽpore nil cepiſſet. Sic prelati, doctores & pdicatores iuxta ſacre ſcripturæ preceptum ſeu exhortationem laxare debent ſpiritua le rete, hoc eſt, coordinatas documentorum propoſitiones ad aliorũ inſtructionem, profectum, ſeu cõuerſionem proponere, cum fiducia gratiæ, atq; auxilij dei, ſicq; ſæpe deo agẽte multas cõuertent, in quibus ante nil profecerũt. *Rumpebatur autem rete eorum*, hoc eſt, partim rumpi cœpit, non tamen aliquis excidit piſcis, quod etiam miraculũ fuit, *Et annuerũt ſocijs qui erãt in alia naui*, videlicet Iacobo & Iohanni,

D *Vt venirent ad eos* nauigio, *Et adiuuarent eos* Annuerunt autem, id eſt, nutu vel ſigno, nō verbis inſinuauerūt eis, vt ſubuenirent, quia præ admirationis magnitudine loqui vix poterant, & præ Ieſu reuerentia vix loqui audebant: ſic & ſpirituales paſtores videlicet prælati, & prædicatores cum ſe viderint omnes ad portum ſecuritatis ac finem beatū nō poſſe perducere, quos de hoc ſeculo nequā, velut ex procelloſiſsimo mari iam aliqualiter abſtraxerunt, atq; ad pœnitentiam induxerūt, alios viros idoneos debent in adiutores querere, inuitare, aſſumere, vt conuerſos & pœnitentes cuſtodiāt, inflamment, perficiant. Sed quidam præſumptuoſi, & ſuperbi ſunt nimis, atque de propriis viribus & virtutibus fatuè confidentes, aliorum auxilium ſibi neceſſarium, non arbitrantes
E cum tamen ſeipſos regere inſufficientes probentur. *Et venerunt* ſocij illi, *Et impleuerunt* non illi ſoli, ſed ſimul cum Petro ac ſuis *Ambas nauiculas, ita vt pene mergerentur* quo patet, quòd valde oneroſa & copioſa piſcium multitudo ſimul extitit capta. Sic pluribus verbum dei concorditer prædicantibus, & iuxta propria verba viuentibus, plurimi conuertun-
Prouc. 18. tur. Propter quod Salomon ait, Frater qui adiuuatur à fratre quaſi ciuitas munita. ¶ Porrò nauiculæ ſunt particulares eccleſiæ, quæ plurimis conuerſis pene merguntur, dum in ipſis recenter cōuerſis manēt quædā priorum vitiorum reliquiæ & pronitates ad malū ac paſsiones, in quib⁹ & alij ſæpe periclitantur, qui nondum ita perfecti ſunt, vt illorum imbecilli-
F tates æquanimiter valeant tolerare. *Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Ieſu, dicens*, Honor enim virtuoſo debetur, ideo ſicut cenſuit Ieſum eſſe maximæ virtutis ac ſanctitatis, ſic exhibuit ei reuerentiā grandem: nā & ante iſtud miraculum credidit Ieſum eſſe Chriſtum, quando videlicet An
Iohan. 1. dreas dixit ad eū, Inuenimus Meſsiā, qui dicitur Chriſt⁹, adduxitq; eū ad Ieſum, vt in Iohāne habetur, Vnde & viſo iſto miraculo aucta fuit in eo hæc fides. *Exi à me, quia homo peccator ſum domine*, id eſt, tibi aſsiſtere, adeſſe, cohabitare indignus ſum, quia homo fragilis ac peccator, ac ſeruus inutilis, tu autē tam potens, tam ſanctus ac dominus. Itaq; ex magnitudine miraculoſi effectus maieſtatē cauſæ penſauit, & quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius innoteſcūt, quò Petrus Chriſti virtutem excellentiamq; magis attendit, eò propriam culpam ac paruitatem euidentius intellexit, atq; humilius factus

eſt. Hinc Chriſtum à ſe exire rogauit,non eum indignanter A
repellés,ſed ex profundiſsima humilitate honorás,nec tamẽ
ſpiritualẽ eius præſentiam,ſeu gratię opem à ſe abeſſe optauit.
Vnde in iſto ſimilis fuit Cẽturioni dicenti,Domine, non Matt. 8.
ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed tãtum dic verbo Lucæ. 7.
& ſanabitur puer meus De hac quoque ſpirituali præſentia
ſemper optãda ait Gregorius,Si te peccatorem conſideras,
neceſſe eſt, vt à te dominum non repellas. *Stupor enim circundederat eum , & omnes qui cum illo erant in captura piſcium quam ceperant*, hoc eſt , vehemens admiratio ex omni parte,
atque totaliter occupauit corda iſtorum ex cõſideratione
tanti prodigii , cuius admirabilitatem tanto certius nouerant,
quò in arte piſcatoria exercitatiores fuerunt. Vnde
& Chriſtus eorum infirmitati cõdeſcendens,per tale miraculum
voluit eos allicere quod ad eorum officium magis B
ſpectabat quantum ad facti materiam, ſicut & Magos aſtronomiæ
intentos per ſtellam apparentem adduxit. Denique
tam repentina piſcium tot innumerabilum captio,fuit prorſus Mat. 2.
mirabilis. ¶ Quæri quoque poteſt,quomodo tot piſces
ibi adunati extiterint? Ad quod facile reſpondetur, ꝙ Chriſtus
diuina ſua poteſtate piſces ſubito & de nouo creare,ſeu
ex diuerſis locis colligere potuit,quos itẽ angelico miniſterio
potuit illico adunare. At verò ſicut Petr⁹ viſo hoc ſigno,
nihil meritis ſuis aſſcripſit,neque inaniter gloriatus eſt , ſed
totum ſe humiliauit, & Chriſto grates rependit,eiuſq; præſentia
ſe fatebatur indignum:ita dum prælatus, aut prædicator,ſeu
exhortator,multos aut quoſdam conuerterit,totum C
diuinæ pietati attribuat,& gratias agens nullatenus extollatur:
imò indigniſsimum arbitretur, vt per eum ſpiritus ſanctus
talia operetur, & domino ſe proſternat. Ex hoc quoque
oſtenditur magnitudo deuotionis, feruoriſque Petri, quòd
ipſe ſolus ad genua Ieſu prolapſus , cum tamen aliis ſenior
eſſet. *Similiter autem Iacobum, & Iohannem filios Zebedai, qui erãt ſocii Symonis* in piſcando circundedit ſtupor, non tamen
corruerunt ad genua Ieſu,quamuis ipſius eſſent cognati. Sic
quoque omnem rite penſantem merito admiratio ſtupor
adimplet, dum ab ipſis Chriſti Apoſtolis viris idiotis atque
ſimplicibus conſiderat totũ quodammodo mundum tam cito
conuerſum ad tam arduam legem,tamque incomprehenſibilem
fidẽ, quod omni penè miraculo magis reputatur miraculum

D raculum, in quo & facta olim miracula quaſi in ſuo relucent effectu. Vnde nec opus eſt ea frequētius iterari, quāuis deus ex ſua ſuperimmonſa clementia multoties iterauerit ea , ad excitandam hominum tarditatem, qui præterita non aduertunt, nec inchoationem & proceſſum eccleſiæ ſubtiliter intuentur, atque ad confutandam hæreticorum infideliumque aliorum inſaniam. *Et ait ad Simonem Ieſus*, qui ſicut ſe Chriſto ſingulariter humiliauit, ſic meruit, ſingulariter conſolari ab eo. Cor enim contritum & humiliatum deus non deſpicit, ſed exhilarat & confortat. ,*Noli timere*, immoderato timore, ex conſideratione tuæ paruitatis & culpę, & contemplatione quoque ſigni huius & excellentiæ meæ, vt ideo petas me exire a te, ſed in cōſideratione pietatis & gratię meæ
E reſpira & gaude , hoc etiam omnibus nobis implendum eſt, *Ex hoc enim*, id eſt, cito poſt tempus iſtud. Vel, ex hoc, id eſt, poſt iſtud piſcationis officium, rurſus ex hoc, id eſt, huius tuę obedientiæ ac reuerentiæ mihi exhibitæ, ſtuporis, humilitatiſque merito, *Homines eris capiens*, id eſt, prædicator & apoſtolus efficieris, ita quòd exēplo, ſermone, miraculis, orationibus multos conuertes, & intra eccleſiam colliges, ſicut intra ſagenam colliguntur, detinēturque piſces. Nam & ip-
Matt.13. ſa eccleſia comparatur ſagenæ, Chriſto dicēte, Simile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Retia autem apoſtolorum, & prædicatorum fuerunt inſtrumenta ac media quibus homines conuer-
F terunt, videlicet exemplaris vita, miracula, prædicationes & preces. Iuxta hanc ſimilitudinem dominus in Hieremia lo-
Hier.16. quitur, Ecce ego mittam piſcatores multos & piſcabuntur eos *Et ſubductis ad terram nauibus* ſuis , duabus prædictis, *Relictis omnibus*, quæ ibi habebant , videlicet nauibus & nauium inſtrumentis, captiſque piſciculis. Vel, relictis omnibus hominibus qui ibi tunc aderant, *Sequuti ſunt eum.* Corporaliter enim comitati ſunt Chriſtum , & mente deuota ei adhæſerunt.

Iohan.1. ¶ Sed ſi ſoli Petro dictum eſt, eris homines capiens, cur Iohannes quoque & Iacobus ſequuti ſunt Chriſtum? Inſuper hoc loco non ſcribitur , quòd Chriſtus vocauerit eos ad ſequendum ſe. Itaque aduertendum quod triplex fuit diſcipulorum iſtorum vocatio. Vna & prima ad ſolam Chriſti notitiam , quæ per Iohannem deſcribitur. Secunda fuit ad Chri-

ſti fa-

ti familiaritatem. Tertiò ad apoſtolatũ, quæ per Matthæum & Marcum refertur. De ſecunda autem iam mẽtio facta eſt. Aliqui tamen dicunt, quòd iſta, de qua nunc Lucas ſcribit, ſit eadem cum illa, quam Matthæus & Marcus enarrant. Sed gloſſa apertè, hic contradicit, Nondum (inquit) Petrus ad apoſtolatum eligitur, ſed ei prædicitur, quòd aliquando ſit eligendus: & iſtud verius reor, quia (vt dixi) hoc loco non legitur Chriſtus alicui diſcipulorũ iſtorũ dixiſſe, vt ſe ſequeretur. Præterea in Mattheo & Marco habetur, quod primo inuenit Petrum & Andream, quibus & dixit, venite poſt me. Deinde progreſſus puſillum, inuenit Iacobum, & Iohannem cum patre eorũ in naui, vocauitq; eos. Hic ergo habetur, ꝙ Iohanne & Iacobo ingreſsis ad Petri nauigium, loquutus ſit Petro hæc verba, & tunc pariter iuerunt cum Chriſto, ſed & infra loquitur Lucas de illa vocatione, de qua Matthæus & Marcus. Vnde quod hoc loco dicitur, omnibus relictis, Chriſtum ſequuti, intelligendum eſt, quòd ex reuerentia Chriſti ad ſpatium iuerunt cum eo, nam & ideo ſecundum quoſdam naues reduxerunt ad terram, quoniã ad eas intendebant reuerti. Porrò Auguſtinus in libro de conſenſu Euangeliſtarum tangit vtrunque modum dicendi, nullum determinans. Sciendum quoque quòd in Iohãne aliquid huic miraculo ſimile ſcriptum eſt, quomodo ſcilicet diſcipuli iſti poſt Chriſti reſurrectionem vno impetu concluſerunt centum quinquaginta tres magnos piſces, & ibi pro miraculo additur, quod cum tanti eſſent, non eſt ſciſſum rete. Hic verò ad inſinuandum aliud miraculum fertur, quod rete rumpebatur, & nauiculæ penè demergebantur, cum tamen piſces non elaberentur. Vnde per piſcationem, de qua ait Iohannes, ſignatur collectio electorum intra triumphantem eccleſiam, in qua nulla ſciſſura eſt, nullumque periculum. Per iſtam verò collectio credentium intra eccleſiam militantem, in qua boni malis miſcentur, atque diuerſa occurrunt pericula, hæreſes, & ſchiſmata.

A Mat. 4. Marc. 1. B Iohan. 21. C

¶ Deinceps narratur leproſi curatio. *Et factum eſt cum eſſet in vna ciuitatum* videlicet in Capharnaum, *Et ecce vir plenus lepra*, id eſt, multum leproſus, ita ꝙ lepra toto corpore fuit diffuſa ac patens. *Et videns Ieſum* oculis exterioribus & internis, quia maieſtatem & ſanctitatem eius credidit ac pẽſauit oculo mentis, qui eſt intellectus ſeu ratio, de cuius viſu

loquitur

D loquitur Chriſtus Philippo, Qui videt me, videt & patrem.
Iohan.14. Et alibi, Beati mũdo corde, quoniam ipſi deum videbunt *Et*
Mat. 5. *procidẽs in faciem*, id eſt, ſolo tenus ſe proſternens, tã propter Chriſti dignitatem, q̃ propter curationis affectum ſeruentẽ, magnamq; ſuam indigẽtiam, ſperans ſe tanto celerius exaudiendum atq; curandum, quò humilius, ſynceriusq; rogaret.
Matt.5.8. *Rogauit eum, dicens*. Apud Matthæum habetur, quod adorauit eum, quod Athanaſius de adoratione latriæ exponit, dicendo, quod leproſus credidit Ieſum eſſe vnigenitum dei, nõ creaturam, ſed deũ verum. Secundum Ambroſium verò, ꝙ in faciem corruit, humilitatis extitit ac pudoris. *Domine ſi vis, potes me mundare*, id eſt, de poteſtate tua nõ dubito, quin curare me poſsis, ſi velis. Nec exprimit clarius quid affecter,
E quia ex ſua proſtratione ſatis innotuit, & quoniã corã Chriſto plura loqui in conſpectu turbæ erubuit. Rurſus, quoniam corporalis infirmitas ſaluti animæ non repugnat, quemadmodum culpa: imò frequẽter ſalubris eſt, ideo eius medella non eſt multum importune & abſolutè quærenda, ſed beneplacito diſpoſitionis diuinæ totum eſt committendum cum humili propriæ affectionis interpretatione, vt ſi curari quæramus, dummodo ſit ad dei honorem & noſtram ſalutem, & quicquid fecerit deus, complaceat nobis. *Et extendens Ieſus manum, tetigit eum, dicens*, Sicut enim pro noſtra ſalute corpus aſſumpſit, ita per illud noſtram eſt ſalutem operatus.

¶ Vnde quem ſine attactu curare potuit, tetigit. Primò ad ſuæ pietatis, humilitatis, ac dignationis magnitudinẽ oſtendendam, quia hominem ſolo aſpectu horrendum non abhorruit tangere.
F Secundò, ad noſtram inſtructionem, videlicet ne corporaliter languidos & deformes ſpernamus: imò ſi opus eſt foueamus, portemus, tangamus, cum omni compaſsionis affectu. Tertiò, vt per corporalem contactũ ſpiritualem deſignaret attactum, videlicet quod illi verè ab omni culpa mũdantur, quos ipſe per dona & gratiam ſuæ charitatis tangit ac viſitat. Quartò, vt ſe verum aſſumpſiſſe corpus oſtenderet, ad confutationem perfidiæ impuriſsimi Manichæi. *Volo*, & quod ſubditur paſsiue legendum eſt, ſcilicet *Mundare*, hoc eſt, præcipio vt à lepra munderis. Denique Chriſtus voluit, iuſsit, & fecit hoc ſignum diuina & increata voluntate ac poteſtate, tanquam per cauſam ſimpliciter primam, principalem & authoritatiuam. Voluntate quoque hu-

que humana ac poteſtate creata & ſupernaturali voluit, iuſſit & fecit hoc, tanquam per cauſam ſecundariam, inſtrumentalem & ſubauthoritatiuam, ſeu minus principalem, cui conueniebat præcipiẽdo operari miracula, non eo modo vt voluntati ac poteſtati diuinæ, imò quo ad illam fuit inſtrumentalis, ſed quia omnis creatura fuit ſubiecta, etiam voluntati ac poteſtati Chriſti creatæ, & quia deus per illam taliter inſtituit operari. Vnde & aliqui leguntur, quaſi iubendo feciſſe miracula, non ꝙ ſua, ſed diuina hoc agebant virtute. *Et confeſtim lepra diſceſſit ab illo*, id eſt, in momento ſeu inſtantanee periit & ceſſauit. Diuinæ etenim poteſtati cum ſit infinita competit agere in inſtanti cum placet, & dicere Chriſti efficax fuit. Auguſtino quoque teſtante, idem eſt rem fieri deo volente & agente. ¶ Quæritur, quomodo dicat Lucas factum hoc ſignum in vrbe, cũ Matthæus ſcribat, quemadmodum Chriſto deſcẽdente de monte, leproſus iſte ipſum acceſſerit, ſitq; ſanat', & poſtea legitur Chriſtus ibi introiſſe Capharnaum. Ad quod aliqui dicunt, quòd leproſus iſte cœpit in via accedere, vt refert Matthæus, ſed in vrbe curatus eſt, Matthæus tamen propter compendium proſequitur eius curationem antequam Chriſti ingreſſum in Capharnaum narret. Non enim Euãgeliſtæ in omnibus ſemper ordinem loci ac temporis determinate obſeruant, recitando quæ geſta ſunt, ſed quod principale eſt promũt, & id de quo vis non eſt determinare non curant. *Et præcepit illi, vt nemini diceret.* Non abſolute prohibuit leproſo beneficium ſibi impenſum manifeſtare ac dicere, nam ſubditur, Sed vade, oſtende te ſacerdoti. Voluit ergo vt primo ſacerdoti ſe præſentaret, ne ſi ſacerdotes ante illius aduentũ perciperẽt eum à Ieſu curatum, ex inuidia recuſarent eum tanquam curatũ admittere, vt dicit Chryſoſtomus: item vt doceret Saluator vanam laudem eſſe vitandam, nec ea iactemus, quę tamen aliunde ſatis apparent, quemadmodum iſtud factum ſeipſum declarauit, & coram multis fuerat factum, *Sed vade oſtende te ſacerdoti, & offer* deo gratias referendo *Pro emundatione tua* tibi exhibita, *Sicut præcepit Moyſes in teſtimonium illis*, id eſt, quemadmodum Moyſes iuſſit curatis à lepra, vt ſacerdotibus ſe præſentarent in teſtimonium illis, hoc eſt, quatenus ſacerdotes teſtarentur ac iudicarẽt illos verè eſſe mundatos, & poſſe inter homines conuerſari. Leuit.14.

Iuſſit

D Iuſsit equidem deus per Moyſen, vt curatus à lepra, tortam panis duoſque turtures, olei quoque ſextarium deo offerret: iuxta ritum ibidem deſcriptum.

¶ Denique Chriſtus tanquam nouæ & euãgelicæ legiſlator ac veteris legis perfector & cõſummator ſæpe legem dignãter impleuit, oſtendens legem ſanctam atque diuinam fuiſſe, ſæpenumero eam ad literã non ſeruat, ſed authoritatiue trã-
Leuit. 13. ſcendit. Vnde & leproſum hunc tetigit, cum tamen in Leuitico tangere leproſum eſſet prohibitum, quanuis illud præceptum daretur ſecundum communem ſtatum ac curſum hominum, obligaretq; eos qui à leproſis poterant maculari magis quàm eos mũdare, nec obligaret eos qui ex ſingulari gra-
Num. 19. tiæ dono leproſos poſſent ſanare: quemadmodum & tãgere
E mortuũ fuit prohibitum, & nihilominus Helias ac Heliſæus ſuper mortuos incubuerunt, quos ſuſcitauerunt, vt liber Re-
Deut. 14. gum teſtatur. Inſuper Chriſtus miſit leproſum hunc poſt cu-
2. Reg. 7. rationem ad ſacerdotem, ne ſacerdotibus occaſionem cõtra
4. Reg. 4. ſe irrationabiliter daret, & ſacerdotibus propter honorem ordinis deferendũ doceret, item vt eis cauſam credẽdi in ipſum offerret. ¶ Myſtice verò hoc egit, ad inſinuandum, quod in euangelica lege quicunq; lepra animæ, id eſt peccato per cõtritionem curatus eſt, nihilominus debeat ſacerdotibus cõfiteri & eius iudicio ſtare tẽpore opportuno, ſi poterit. Poſtremo, ſi iſte leproſus pro corporalis lepræ emundatione Chriſto tã humiliter ſe proſtrauit, quanto magis nos pro ſpiritualium noſtrarum purgatione leprarum, videlicet paſſionum
F & vitiorum expulſione Chriſto nos proſternere atq; humillime ſupplicare debemus, cum lepra hæc ſpiritualis, incomparabiliter peior, nocentiorque exiſtat quàm corporalis. *Perambulabat autẽ magis ſermo de illo*, id eſt, fama virtutum, ac ſapientiæ Chriſti quotidie latius diffundebatur vno alteri referente quid viderit, & Chriſto quotidie plura prodigia operante, atque in omnibus irreprehenſibiliter ſe habẽte, ac ſapientiſſime prædicante facundiſſima venuſtate. Ideo factum eſt quòd ſubditur, *Et conuenerunt turbæ multæ, vt audirẽt eum* informari ſalubriter cupientes, *Et curarẽtur ab infirmitatibus ſuis* corporalibus: non quòd omnes illi fuerunt corporaliter ægri, ſed quoniam inter eos multi tales fuerũt, ſed & plures eorũ deuote ad Chriſtum profecti ſunt, vt eius ſermonibus ad emendationem vitæ perducerentur, ſicq; à ſpiritualibus

curarentur

urarentur languoribus. *Ipſe autem ſecedebat in deſertum, & A*
orabat, non quod frequentia, tumultusq; hominum eum in ali-
uo à dei cõtemplatione, interiorique exercitio impedirent,
ed ad noſtram inſtructionẽ hoc fecit, vt poſt occupationes
itæ actiuæ, poſt exercitia exteriora, hominumque frequen
iam ad ſecretiora loca confugiamus, in quibus cõtemplati-
uæ exercitiis vitæ liberius atq; ſtabilius intendamus, animas
noſtras diſcutiamus, & quicquid culpe incurrerit defleamus
ibi quoque in abſcõdito à pietate obtineamus diuina gratia-
rum chariſmata ampliora, quæ redeuntes ad publicum aliis 1. Pet. 4.
communicemus, ſicut Petrus loquitur, Vnuſquiſq; ſicut acce
pit gratiam, in alterutrũ illam adminiſtrãtes. Chriſtus quo-
que tam actiuam quàm cõtemplatiuã vitam verbo & factis
docere, fundare & approbare volebat, & prefato ſuo abſceſ B
ſu docuit prædicatores, imò & omnes deuitare hominum
applauſus ac adulationes.

¶ Proſequutio expoſitionis huius Capituli à loco.
Et factũ eſt in vna dierũ & Ieſus ſedebat docẽs in domo.

ARTICVLVS. XIII.

D Deinceps recitatur aliud Chriſti miraculum, nõ
tam magnum in ſe, quàm magnifice ac mirabi-
liter factum. *Et factum eſt in vna dierum*, cõuer-
ſationis & prædicationis Chriſti in ſeculo iſta C
quo tẽpore fuit verè ſpiritualis dies, fulgor, ſeu
claritas in credentiũ cordibus, qui tunc à Chriſto ſole ſapiẽ-
tiæ atq; iuſtitiæ illuminabantur, quemadmodum in Iohanne Sapien. 5.
ait, Quandiu in mundo ſum, lux ſum mundi. *Et Ieſus ſedebat* Iohan. 9.
docẽs in domo quadam ciuitatis Capharnaum. vt Marcus ex- Marc. 2.
primit. Sedere autẽ doctoribus congruit atq; iudicibus. Chri Eſa. 3.
ſtus autem omnium doctorũ ac iudicum doctor & iudex eſt. Mich. 7.
Et erant phariſæi ſedentes & legis Moſaicæ *Doctores*, vide- 2. Tim. 4.
licet ſcribæ, *Qui venerãt ex omni caſtello Galilææ & Iudææ &* Heb. 12.
Hieruſalem, quæ fuit metropolitana vrbs Iudææ, propter Actu. 10.
quod ſpecialiter nominatur. Iam autem famoſus factus fuit Iacob. 4.
Ieſus in terris preſcriptis, vnde ſcribæ & Phariſæi cupientes Danie. 7.
certificari an res agereẽ à deo, venerunt ex omni caſtello ha
bitationum ſuarũ, ad conſiderandum & obſeruandum opera

Chriſti

D Chriſti, vel etiam quidã eorum, ad inſidiandum & calumniandum moti inuidia, quia eis relictis, totus populus ad Ieſum cõflueret. Porrò quòd ait, ex omni caſtello, accipiendũ eſt ſub diſtributione accommoda. Vel hyperbolice dictũ eſt ad inſinuandum, quòd ex valde multis caſtellis venerũt, *Et virtus domini*, id eſt, poteſtas Chriſti, *Erat* parata atque idonea *Ad ſanandum eos*, tam ſpiritualiter à peccatis quàm corporaliter ab ægritudinib' eos qui indigebãt. Increata quippe Chriſti poteſtas omnipotens eſt, virtus quoque eius creata hæc potuit tanquã cauſa inſtrumentalis ac meritoria. Poteſt autem per virtutem Chriſti ſanatiuam, miſericordia vel ſapientia, charitas ſeu vis operatiua ſignorum intelligi, ſed

E & ipſemet Chriſtus per virtutem domini intelligi poteſt, dicente Apoſtolo, Prædicamus Chriſtum, dei virtutem & dei

1. Cor. 1. ſapientiam, *Et ecce*, cum dicitur ecce, innuitur notabile ſeu conſideratione dignum eſſe quod fertur, *Viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus*, erantque quatuor viri illum portantes ſecundum Marcum. Paralyſis verò aufert naturalem membrorum calorem, motum, progreſſum, mobilitatem, ſpiritumq; vitalem, operationes animæ per corpus deferentem. *Et quærebant eum inferre & ponere ante eum*, id eſt, coram facie Chriſti, quem tantæ credebant clementiæ atque potentiæ, quòd viſo tam miſerabili ægro, miſereretur eius, eumque ſanaret. *Et non inuenientes qua parte eum inferrent præ turba.* Domus enim plena fuit hominibus, imò &

Marci. 2. plures foris ſteterũt, vt Marcus docet. In quo patet, quòd cũ

F maxima auiditate concurrerũt ad Ieſum, potiſſimũ propter eius miracula, quæ abundantiſſime ac potẽtiſſime operabatur, *Aſcenderunt ſuper tectum*, quod in illis partibus planum eſſe ſolebat, ita quòd ſæpe homines ibi ſedebant ad cõtabulandum, *Et per tegulas*, id eſt, per aperturam factam in te-

Mat. 9. gulis tecti quod nudauerunt, *Submiſerunt*, forte cum funibus *Illum* cum lecto *In medio* hominum qui aderant *Ante Ieſum*. *Quorum fidem vt vidit* interiori mẽtis intuitu, & ſumitur hic fides pro elicito atq; interno fidei actu, *Dixit* paralytico. *Homo, remittuntur tibi peccata tua* in Mattheo legitur Chriſtus dixiſſe, Confide fili. Vnde ſecundum Auguſtinum, vtrunque Chriſtus tunc dixit.

¶ Denique quia hic dicitur, quòd Chriſtus vt vidit fidem illorum, dixit infirmo, Remittuntur tibi peccata tua, conſtat

quòd

quòd merito fidei portitorum illorum ignouit infirmo. Magna nempe fuit fides illorum, ita quòd actus eius redundare quiuit in alium, & deus ex ſua clementia merito vnius alteri ſuffragatur: imò cum Chriſtus ſit liberaliſſimus merita ſupplicum tranſcendens ac deſideria, frequenter plus largitur quàm petitur, ſicut & huic paralytico primo contulit animæ ſanitatem, quanuis nec ipſe nec eum portantes aliud poſtulare intenderent, quàm corporis ſoſpitatem. Dei nanque perfecta ſunt opera. Propter quod generaliter creditur Chriſtus omnes ſanaſſe in anima quos ſanauit in corpore. A

¶ Sed cũ ad iuſtificationẽ exigatur motus liberi arbitrij in adultis, quo modo Chriſtus huic peccata dimiſit, qui remiſſionem illam non intendebat neque petebat, præſertim cũ Auguſtinus teſtetur, Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te: Et reſpondendũ, quod Chriſtus ex ſua pietate & etiã merito fidei portitorum infudit paralytico quandam diſplicentiam de ipſius peccatis, ſeu contritionẽ vel attritionẽ de eis antequã peccata dimiſit eidem. Inſuper quia hic æger lõga inualitudine pro ſuis peccatis fuit afflictus (nã & paralyſim propter peccata ſua incurrit ſecundũ Bedam) ideo Chriſtus pronus fuit ad ſanandũ eum mẽte & corpore, præſertim quia æger iſte aliqualem habuit fidem potẽtiæ Chriſti recipiendæq; ſanitatis, vt Gorra fatetur. Dicit autẽ Ambroſius, Magnus dominus qui aliorũ merito ignoſcit aliis, & dũ alios approbat, aliis relaxat errata. Si grauiũ peccatorũ diffidis veniam, adhibe peccatores, adhibe eccleſiã, quæ pro te precetur, cuius contemplatione quod tibi negare dominus poſſit ignoſcat. Poſtremò, ſi paralyticus iſte pro tũc forte ſine mortali fuit peccato, tunc quod dictũ eſt ei, remittuntur tibi peccata tua, intelligendũ eſt de venialibus, vel etiã de mortalibus quò ad remiſſionẽ pœnarũ. *Et cœperunt cogitare ſcribæ & Phariſæi, dicẽtes intra ſe,* quia timore turbæ nõ audebant hęc publicè loqui, ſecundum Chryſo. *Quis eſt hic qui loquitur blaſphemiã?* id eſt, qui ſibi vitioſe vſurpat quod dei eſt. Blaſphemat enim qui creaturæ aſcribit quod dei ſolius eſt, vel irreuerẽter & falſe profatur de deo. Quia ergo putabãt Ieſum nõ eſſe deum, & ſolum deũ poſſe peccata dimittere, ideo Ieſum in prolatione dicti ſermonis blaſphemaſſe, imò & mortẽ meruiſſe ſenſerunt: quia ſecundum legem, blaſphemi occidebãtur, & communiter lapidabantur. *Quis poteſt peccata dimittere, niſi* B C Leuit. 24

D *re, niſi ſolus deus?* Quemadmodū enim in omni peccato deus offenditur, & lex eius infringitur: ſic eius duntaxat eſt peccata dimittere, ita ꝙ macula culpæ tollatur. Nam ſi homo homini iniuriā illatam dimittat, propter hoc, macula culpę ſeu

Eſa. 43. iniquitas non aufertur ab anima, niſi & deus indulgeat, qui

Iob. 14. per Eſaiā loquitur, Ego ſum qui deleo iniquitates tuas. Cui in Iob dicitur, Quis poteſt facere mundum de immundo cōceptum ſemine? Nonne tu qui ſolus es?

¶ Præterea aduertendum quod diuerſis diuerſimode cōpetit dimittere ſeu relaxare peccata. Deo enim hoc competit principali ac ꝓpria authoritate: Chriſto autē ſecundum naturam aſſumptam cōpetit hoc merito ſingulari, & etiā vt cauſæ inſtrumentali generali & excellenti, itemq; authoritate

E conceſſa: ſacerdotib⁹ verò cōpetit vt cauſæ miniſteriali. Sed & ſacramentis baptiſmi ac pœnitentiæ cōuenit auferre peccata quadam inſtrumentali concauſabilitate, gratię autē formaliter. Poſtremò autē ſcribæ & phariſæi hi, iuxta Apoſto-

Rom. 6. lum, habuerunt quendam zelum dei, ſed non ſecūdum ſciētiā, quia indiſcretus fuit zelus eorū, imò ex lege & prophetis ac ipſis Chriſti operibus, ex verbis quoq; & actibus præcurſoris, iam aduertiſſe debuerant Ieſum eſſe Meſſiā, & etiā verum deum, ſicut ex ſcripturis veteris teſtamenti oſtēditur. *Vt autē cognouit Ieſus cogitationes eorum*, quas vt deus ab æterno cognouit, ſecundum humanitatē quoq; aſſumptam eas cognouit ab exordio creationis animę ſuę, ſicut & cætera vniuerſa præſentia, præterita & futura. Omnia enim quæ deus ſcit ſciētia viſionis, ſciuit anima Chriſti à principio incarna-

F tionis ſed iam voluit manifeſtare ſe eas cognoſcere, *Reſpondēs dixit ad illos, Quid cogitatis mala in cordib⁹ veſtris?* ęſtimātes me blaſphemaſſe, & me deum non eſſe, ſed hominē purum. Itaque Chriſtus ſecreta cordium intuendo ac prodendo, diuinitatem ſuam demōſtrat. Quamuis enim homines ꝑ reuelationem diuinam poſſint hæc agere, tamē per propriā ſapientiam iſta pergere deo eſt proprium: de quo ſcriptum eſt dominus intuetur cor. Et Iob, Nulla te (inquit) latet co-

1. Re. 16. gitatio. Atq; in Pſalmo, Scrutans corda & renes deus. *Quid*

Iob. 24. *eſt facilius dicere* id eſt, dicendo efficere, *Dimittuntur tibi pec-*

Pſal. 7. *cata tua, an dicere, ſurge & ambula?* quaſi dicat, Vtrunq; iſtorū eſt ſolius diuinę & infinitæ potētiæ, quia ſicut peccata dimittere deo eſt proprium: ſic paralyticum hunc curare propria poteſtate.

poteſtate, authoritatiuo imperio, ſubito ac perfectè, nō niſi A
increatæ dei cōgruit poteſtati. Attamē peccata dimittere bene maius in ſe eſt quàm ſanare paralyſim, ſed prætacto modo eam curare æqualis potentiæ eſt, ſicut culpam laxare. *Vt autem ſciatis* per ſenſibile opus, *Quia filius hominis poteſtatem habet in terra dimittendi peccata.* habitantibus ſuper terram, Sciebāt autem hi, quòd Ieſus per filiū hominis intelligeret ſemetipſum, *Ait paralitico*. Hic interponit euangeliſta propter intelligētiam clariorem. Chriſtus etenim dixit. *Tibi dico*, id eſt, efficaciter iubeo *Surge* ſine aliorum auxilio, vt pote me agēte iam ſanatus, *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam*, id eſt, in teſtimonium tuę integerrimę ac ſubitaneæ curationis tolle lectū tuum vſque ad propriam domū qui paulo ante teipſum ferre nequibas. *Et confeſtim ſurgēs coram illis*, Mox enim vt Chriſtus præcepit omnino curatus B
eſt, quia diuinę & infinitę potentiæ competit agere in inſtāti. *Tulit lectum in quo iacebat, & abiit in domum ſuam*, quæ in Capharnaum fuiſſe putatur. *Magnificans deum*, id eſt, dei maieſtatem proteſtans, & ſua curatione oſtendens atq; magnifice laudās ac gratias Chriſto agens, quanuis forte nondum cognouerat, quòd Ieſus exiſtat deus. *Et ſtupor apprehendit omnes*, hoc eſt vehemens admiratio preſentes inuaſit *Et magnificabant eum*, id eſt, magnum ac omnipotentem confitebantur & collaudabant, *Et repleti ſunt timore, dicentes, quia vidimus mirabilia hodie.*

¶ Porrò admiratio oritur dum magnū, rarū, inſolitum aut inopinatum quid accidit, cuius cauſa neſcitur. Hi ergo quia C
Chriſti omnipotentiam ignorabāt, de magnificis eius operibus vehementer admirati ſunt. Et quanuis tantum miraculum libenter ac delectabiliter viderint, ſaltem vulgares, nihilominus timore partim ſeruili, partimq; reuerētiali impleti ſunt, quia ex tanto prodigio magnitudinē diuinæ potentię ſanctitatemq; domini Ieſu pēſantes, ſuā mox fragilitatē & culpā clarius aduerterunt, imò quaſi coacti ſunt intueri, quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius eluceſcunt. Ex tali cōſideratione orta eſt formido vltionis diuinæ iuſtitiæ, & reuerentialis pauor ad authorem miraculi. De hoc ſupra dictum eſt. Quanuis autē Chriſtus vnum ſolum miraculū fecerit iſtū curādo, videntes tamē profeſſi ſunt mirabilia ſe vidiſſe, quia in vno hoc facto multa mirabilia concurrebant, & ipſe modus

D agendi præclariſſimus ac mirabiliſſimus fuit, ꝙ ſcilicet, tam imperialiter, authoritatiue, ac ſubito infirmiſſimũ virũ curauit & cõfortauit, ꝙ ſcribas ac phariſæos tam velociter ac publice cõfutauit, quòd ſecreta cordis eorum redarguit. At verò ſecundum quoſdam pluraliter dixerunt, mirabilia propter duplicem infirmi illius curationem, ſcilicet corporalẽ ac ſpiritualem. Veruntamen ſpiritualem illius curam corporalibus oculis non viderunt. An verò eadem fide intuiti ſint certum apparet, ꝙ illi qui verbis Chriſti crediderunt factã talem curationẽ conſiderauerũt. Spiritualiter, per paraliticũ intelligitur quilibet accidioſus & luxurioſus, quia ſicut paralyſis mẽbra immobilia reddit, ſic accidia vires animę & corpus à dei obſequio & motu virtutũ retardat, & ad ea quę ve
E ræ ſalutis ſunt quaſi inſenſibilẽ eff cit hominem, quod & luxuriam facere certum eſt. Quemadmodũ autem ſpiritualis lectus hominis virtuoſi ac feruidi eſt pax interna, caſtigatio
5. carnis conſtantia mentis, ſic lectus talis hominis pigri & lubrici eſt carnalis voluptas, ſeu repauſatio corporalis. Talem itaque paralyticum, qui per ſeipſum proficiſci ad Chriſtum non valet, quia charitate & virtutibus nõ viuificatur, neceſſe eſt à paſtorib⁹, prædicatoribus, doctoribus, ſeu veris amicis ad Chriſtum deferri, vt orent pro languido ſqualente ac ſpiritualiter mortuo, diuinæ pietati illum offerentes curandum. Cumq; turba carnalium hominum impedimentum accedendi præſtiterit, tectum aſcendant, id eſt alta cõtemplationis cõſiderando, quemadmodum ſapiẽtia dei omnia cernat, nec perſeuerãter pulſantes repellat: ſicq; per tegulas, id
F eſt, per taliũ conſiderationũ vias infirmũ diuinæ clementiæ repræſentent conſpectui, quorum fidem deus cõſpiciens, miſerebitur miſero, iubebitque ei vt lectũ quo iacuit, tollat, i. carnalem quietem ac volũtatẽ cordi ſuo ſuperimponat, per tanti peccati pœnitentialẽ memoriã, deplorationem, & caſtigationẽ, & vadat in domum ſuam, id eſt, ad requiem ſpiritualem & pacem mẽtalem, ſeu paradiſum cœleſtem, quem-
Pſal. 114. admodum ſcriptũ eſt, Conuertere anima mea in requiem tuã. Anima verò peccatrix nõ pœnitens, in peccato per cõſenſum ſedet, per continuationẽ ſeu actum iacet, per cõſue-
Epheſ. 5. tudinem dormit, [illegible] Paulus eam excitare cupiens, clamet,
Pſal. 67. Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Porrò cum alij talem peccatoris conuerſionem conſpexerint, mirabuntur, dicentes,

tes, Hæc mutatio dexteræ excelſi, id eſt, poteſtatis & gratiæ A
ſublimis dei, implebuntur quoque timore, eo quod ipſi ſimilem pœnitentiã non egerint neque aſſumãt, cum tamen eiſdem vel aliis ſimilibus ſint implicati exceſsibus.

¶ Poſt hæc Lucas deſcribit Matthæi Apoſtoli vocationem, cõuerſionem, ac deuotionem *Et poſt hæc* videlicet curato paralytico in Capharnaum & verbis Chriſti ibi habitis, iamq; præſcriptis, cõpletis, *Exiit* Ieſus de loco quo acta ſunt illa, *Et vidit*, viſu corporali, imò & amplius viſu interiori per pietatis compaſsionem & charitatis affectum, *Publicanum*, id eſt, virum publicis negotiis deditũ, vtpote vectigalia ſeu tributa leuantẽ, *Nomine Leui*, qui alio nomine vocabatur Mattheus, eratque Mattheus nomen eius vulgatum pro tempore quo telonearius fuit. Vnde ipſemet Euangeliſta Matthæus iſta B
deſcribens, Matthæum ex humilitate ſe nominat. Lucas autem & Marcus tantum honorantes Euangeliſtã atq; Apoſtolum, tacito nomine eius priori, Leui eum appellant, quia hoc nomen nõ fuit ei ita aſſuetum in priſtino ſuo officio *Sedentem ad teloneum*, id eſt, ad menſam ſeu locum, vel in domo vbi vectigalia cõputabantur vel ſoluebãtur. Porrò, quod ait, ſedentẽ intelligi poteſt dupliciter. Primo, quòd tunc ſitu corporali ſedit ad huiuſmodi menſam, locum ſeu actum. Secũdo iuxta cõmunem modũ loquendi quo ſedere accipitur pro manere, vel eſſe alicubi, quemadmodũ in Chronicis ſcribuntur põtifices tot vel tot annis in epiſcopatu ſediſſe. Et Moyſes in Deuteronomio. Sediſtis (inquit) in Cades Barne multo tẽ C
pore. Sic igitur ſenſus eſt, vidit eũ ſedentem ad teloneum, id Deute. 1.
eſt, tali officio intendentẽ in ſeu inſiſtentẽ, *Et ait illi, Sequere me*, Chriſtus nõ ſolum ſecundũ quod deus, ſed etiam ſecundũ quod homo omni creaturæ prælatus hoc verbum dicere potuit, nõ ſolum hortando vel conſulendo, ſed & præcipiendo, magisq; inuitauit Matthæũ ad ſpiritualem ſui imitationẽ ſeu mentis conuerſionem & ſanctam conuerſationem, quàm ad corporalem ſequelam, tamẽ ad vtranq; imitationem eũ vocauit, ſed ad corporalem propter ſpiritualem *Et relictis omnibus*, id eſt, vniuerſis rebus ſuis & opibus, *Surgẽs* à loco quo forte corporaliter ſedit dum vocabatur à Chriſto, vel à priſtina conuerſatione iniqua, & à terrenis affectibus, *Sequutus eſt eum*, videlicet Chriſtum per mentis cõuerſionem & corporis greſſum. Statim etenim vt Chriſtũ audiuit ſe inuitan-

D tem compunctus eſt corde, & vitam emendare propoſuit, iuxta Chriſti doctrinam, ſicque cœpit ire poſt eum. Chriſtus nanque qui foris vocauit verbo ſonante, intus traxit gratia ſpirante. Voluntatem enim Matthæi mox immutauit, inclinauit & inflammauit per inſpirationem occultam, gratiamq; infuſam. Ideo Matthæus non egit incaute Chriſtum ſtatim ſequendo, vt ſceleratus mentitur Porphyrius, nec ſimile fuit de conſentiendo ipſi Chriſto & hominibus aliis. Matthæus quoque tanta de Chriſti ſanctitate, poteſtate, fama, miraculisque audiuit, quòd ei ſecuriſsime conſentire mox rationabiliter potuit, ſicut & Heliſęus ſtatim ſequebatur Heliam, vt in libris Regum habetur, *Et fecit ei*, videlicet Chriſto *Et diſci-*
3.Re.19. *pulis eius conuiuium magnum Leui*. id eſt Mattheus *In domo ſua*
E in quo patet liberalitas Matthæi & reuerentia eius ad Chriſtum, qui in corde Matthæi omni honore fuit prędign⁹, ideo exhibuit ei ſolenne conuiuium.

❡ Sed ſi Matthæus Chriſtū ſtatim ſurgens ſequutus eſt, cunctis quę habuit derelictis, quomodo fecit ei in domo ſua grāde cōuiuium? Et reſpondendum ſecundum expoſitores, quòd nec in Matthęo, nec præſenti capite obſeruatur ordo temporis in recitationes huius hiſtoriæ. Nam Matthæi vocatio diu præceſsit curationem paralytici, de quo ſtatim præhabitum eſt, imò præceſsit ſermonem Chriſti in monte de beatitudinibus & reliquis documentis. Sequenti nanq; capitulo legitur, ꝙ Ieſus aſcendens in montem ante ſermonem præfatū, vocauit ad ſe diſcipulos ſuos, & ex eis elegit duodecim Apo-
F ſtolos, quorū Matthæus extitit vn⁹. Quod ergo hic ſcribitur de vocatione Matthæi, per recapitulationē inſeritur. Quod autem de conuiuio eius adiungit, ſecundum rectum hiſtoriæ ordinem connectitur ei quod de paralytici curatione inductum eſt. Inſuper ſecūdum multos expoſitores, Matthæus ad primū Chriſti verbum ſtatim ſequutus eſt eum. Poſtmodum autem de licentia Chriſti ſimul cum Chriſto & eius diſcipulis ad domū ſuā reuerſus eſt, diſpoſiturus (vt creditur) de ſuis negotiis, & de officio ſuo dominis ſuis rationem forſan daturus. *Et erat turba multa publicanorū & aliorum qui cum illis*, id eſt, cum Ieſu & eius diſcipulis *Erant diſcumbentes*, Iſti publicani & alij qui in Matthæo peccatores vocantur, fuerunt Matthæo familiares & noti, tanquam eiuſdem ſecum officij, qui eius cōuerſionem videntes, venerūt ad eum, quaſi vale-

dictuni

dicturi eidem,vel eius exemplo Chriſtū audire & aſſequi cu A
pientes,quorum etiam multos inuitauit Mattheus de Chri-
ſti pręſentia & ſua cōuerſione exultans,aliosq́; pręfatos cō-
ſolari & exhilare deſiderans,vel potius occaſione conuiuij
ad Chriſtum viamq́; ſalutis adducere gliſcens ſicut & fecit.
Et murmurabāt phariſæi & ſcribæ dicentes ad diſcipulos,ſcilicet
Chriſti. *Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis &
bibitis*?In Matthæo leguntur dixiſſe, Quare cum publicanis Matt.9.
& peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter:ſimiliter Marci.2.
in Marco,ſed ſenſus redit in idem,quia cum diſcipulis man-
ducantium vnus & principalis extitit Chriſtus. Deniq; in ta-
libus quæ Euangeliſtæ à multis prolata deſcribunt,& in de-
ſcribendo differre videntur,probabile eſt,quòd aliqui profe
rentium,vſi ſunt hac forma verborum,alij alia,& ſecundum B
hoc Euāgeliſtę diuerſimode referunt,quãuis in re ipſa ſum-
me concordent.Itaque ſcribæ & phariſæi in propriis oculis
magni,& ſua æſtimatione cæteris meliores. Scribæ etenim
ſpecialiter de ſcientia:phariſæi verò de religione tumebant,
publicanos & peccatores in tantum ſpernebant,ꝙ dedigna-
bantur manducare cum eis,vnde & Chriſtum eiuſque diſci-
pulos de tali commanducatione redarguebant. Habuerunt
quippe inordinatum & rigidum dei,legiſque zelum, & falſe
non verè iuſti fuerunt, quia (vt ait Gregorius) vera iuſtitia
compaſsionem,falſa iuſtitia dedignationem habet.
¶Præterea argui poſſet,ꝙ phariſęi & ſcribę iuſte ſint moti,
cum de peccatoribus Paulus ſcribat Corinthiis, Cum huiuſ-
modi nec cibū ſumere.Et Salomon in Prouerbiis,Ne come- C
das(inquit)cum homine inuido. Et Pſalmiſta, Superbo (ait) 1.Cor.5.
& inſatiabili corde cum hoc non edebam.Sed ad has atq; cō Prou.23.
ſimiles authoritates dicēdum, ꝙ peccatores indurati & per- Pſal.110.
tinaces,de quorū correctione ſpes nō apparet,vitandi ſunt,
præcipue imperfectis,qui ab illis facile inſici poſſent. Si autē
peccatores indurati nō ſint,ſed de eorū emendatione ſpes vi
deatur,vitandi nō ſunt,pręſertim ab his qui poſſunt ſeu quo-
rum eſt eos corrigere.Ideo Chriſtus qui peccare nō potuit,
eos vitare non debuit,imò ex magnitudine charitatis & pie-
tatis ſe eis ſic applicabat,etiam in veſcēdo,vt ſua collatione,
apparatu,& exemplaritate eos traheret ad ſalutem.
¶Sed cur ſcribę & phariſęi iſta nō potius loquuti ſunt Chri
ſto,quàm diſcipuli eius?Ad quod reor dicendum,quia vere-

D bantur confutari ab eo,ſicut paulò ante cõfutauerat eos,aut ſimiles eis in paralytici cura. Dicit autem Ambroſius, quod Chriſtus cum publicanis & peccatoribus manducando non prohibet nos etiam cum gentibus inire conuiuium. *Et reſpondens Ieſus*, qui (vt in Matthæo aſſeritur) audiuit verba ſcribarum & phariſæorum. *Dixit ad illos* ſcribas *Et phariſæos* qui magiſtrum magis quàm diſcipulos arguere intendebant. *Nõ egent qui ſani ſunt medico.*

¶ Hoc vno modo exponitur,tanquam ironice dictum cõtra ſcribas & phariſæos,qui ſe iuſtos iactabant. Tanquam dicat, Ideo vobiſcum non edo neque vos viſito, quia veſtra æſtima

Gene.3. tione ſani mente,iuſtique eſtis. Sic in Geneſi ait, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, *Sed qui male habent*, hoc eſt,pu

E blicani iſti ac peccatores,qui ſe peccatis vulneratos mẽte fatentur,indigent & indigere ſe recognoſcunt præſentia mea, qui animarum ſum medicus. Secundo generaliter accipi poteſt, quòd ſani ſecundũ quod tales nõ indigent medico formaliter dicto,ſcilicet ſecundum quod medicus, ſiue de ſano & medico loquamur corporaliter ſiue ſpiritualiter, quoniã medicus ſecundum quod talis,ordinatur ad infirmitatum & vulnerum curationem. Denique Chriſtus ſecũdum vtranque ſuam naturã eſt ſpiritualis medicus animarũ, quia ſecundum diuinitatem dimittit & aufert peccata, quæ animarũ ſunt vul

F nera per principalem authoritatẽ, gratiamq; & virtutes infundit,per increatam poteſtatem & creationem,ſed ſecundũ aſſumptam humanitatem curat peccata , præſtatque gratiarum chariſmata,tanquam cauſa inſtrumentalis ac meritoria ita quòd tota ſua in mundo hoc conuerſatio,perſequutio & paſſio fuit hominibus meritoria & vulnerum animæ curatiua. Omnia enim fecit & pertulit propter nos , nec de eſſentiali præmio aliquid ſibi promeruit: Hoc ergo prouerbio pulchre edocuit Chriſtus ſe ad peccatores conuertendos venisse,idcirco ſe eos non debere vitare. Poſtremò,quamuis omnes indigeant Chriſto,inquantum eſt creator ad ſubſiſtendum,& inquantum eſt conſeruator ad permanendum,& inquantum eſt gratiæ dator ad bene viuendum, nullus tamen indiget eo,inquantum eſt medicus,niſi qui male habet.

¶ Denique Chriſtus prouerbium iſtud applicat ad ſeipſum. *Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiam*, quod dupliciter explanatur. Primò,quaſi ironice dictum aduerſus

phariſæos

Phariſeos & ſcribas,quòd ſcilicet Chriſtus ideo eos & eis ſi- A
miles non vocet quia iuſtos ſe vane præſumant. Attamen 1.Cor.5.
Chriſtus tales aliquo modo vocauit ad viã ſalutis eos incre- 1.Petr.2.
pãdo,docẽdo,hortãdo,ſed non vocauit eos per ſalutarẽ ſalu Lucæ.19.
tis conſecutionẽ,ſeu cõſummate,& efficienter, quẽadmodũ
etiam non redemit præſcitos ſeu reprobos,quanuis pro om
nibus mortuus ſit, omnesque redemerit ſufficienter,ſcilicet
quantum in ipſo eſt. Per peccatores verò intelliguntur qui
verè ſe peccatores fatẽtur,& corrigunt, de quibus Chriſtus
teſtatur,Venit filius hominis quęrere & ſaluum facere quod
perierat. Secũdò exponitur ſpecialiter de vocatione ad pœ-
nitẽtiam,qui nõ niſi peccatoribus competit, & proprie pec-
cata mortalia reſpicit,idcirco ad eam Chriſtus non venit vo Mat 9.
care iuſtos ſecundum quod tales ſunt:ſed peccatores quibus B
ſacramentum pœnitentię eſt ſecunda poſt naufragium tabu-
la ſecundum Hieronymum. Hinc notanter adiunxit Euan-
geliſta in pœnitentiam. ❡ Poſtremò, de myſtica ſignifica-
tione conuiuii Chriſto per Matthæum exhibiti nunc trãſeo,
quia ſuper Matthæum duplicem inde expoſitionem induxi.
❡ Denique ſcribę,& Phariſæi de prahabita interrogatione
ac murmuratione ſua inſtructi,conuicti,confuſi,aliam intro-
ducunt inſtantiã. *At illi dixerunt ad eum* puta ad Ieſum *Qua-
re diſcipuli Iohannis* Baptiſtæ *Ieiunant frequenter* obſeruan-
do ieiunia legalia & aliqua ſuperaddendo ſecundum ordina
tionem Iohannis,quemadmodũ ex ſpeciali deuotione fiunt
opera bona,ad ſupererogationem ſpectantia. *Et obſecrationes
faciunt* diuturnis ac frequentibus orationibus inſiſtendo. Eſt C
autem proprie obſecratio,quãdo cum alicuius ſacri comme-
moratione,ſeu per, vel propter quod ſacramẽtum formatur
petitio,vt Daniel inquit,Propter temetipſum de⁹ meus incli Danie.9.
na aurem tuam & audi:item cum dicimus,Per paſſionẽ tuam
ſalua nos Chriſte:& hoc dicitur efficaciſſimum genus oratio
nis.Similiter & Phariſæi ieiunant, frequenter & obſecrant,
quemadmodum autẽ in Matthæo habetur, diſcipuli Iohãnis Mat. 9.
quæſtionem hanc propoſuerunt.Vnde ſecundũ Auguſtinum
libro de conſenſu Euãgeliſtarum, Omnes iſti cõcordes fue-
runt ſic inquirendo,& certatim ſe coniunxerunt in interro-
gando *Tui autem edunt & bibunt*?i. diſcipuli tui bene ſe refi-
ciunt,Veruntamen non eſt putandum, quòd iuſſa legis ieiu-
nia,aut debitas orationes omiſerunt, ſed patrem in abſcon- Mat. 6.

D dito exorabāt, ideo eorum orationes aliis non tam copioſe innotuerunt: nam Chriſtus vt infra habetur, locutus eſt eis, Oportet ſemper orare, & non deficere. Itaque iuxta Chriſti doctrinam breuibus & frequentibus quaſi iaculatoriis precibus intendebant. Hinc Chriſtus in verbis ſequentibus nō fatetur eos non obſecraſſe, ſed non ieiunaſſe frequenter. Quibus ipſe ait, *Nunquid poteſtis filios ſponſi* hoc eſt, diſcipulos meos qui ſunt ſpirituales filii mei, nam & ipſi Apoſtoli, de quibus nunc ſermo, à Chriſto baptizati creduntur ſecundum Auguſtinum, à Chriſto quoque per Euangelicę legis ſapientiam fuerunt ſpiritualiter regenerati ſeu innouati & educati, atq; per gratiā eius renati. *Quandiu cum illis eſt ſponſus* per corporalem præſentiam tanquā magiſter & pater ac domi-
E nus, *Facere ieiunare?* Frequenter & affliƈte, tanquam dicat, Non poteſtis eos ad hoc rationabiliter coarctare nec decet. Quandiu enim taliter ſpōſum, ſcilicet, Chriſtū habent præſentem, tempus eſt lætitiæ ſpiritualis, gaudii nuptialis, & alacritatis. ℂ Porrò tempus huius alacritatis & gaudii, ſcilicet, tempus gratiæ cœpit in Chriſti incarnatione, in qua ſibi in vtero virginis tam humanam naturam, quàm ipſam eccleſiam iunxit ac deſponſauit. A tempore autem trāſgreſsionis primorum parentum vſque ad incarnationis fuit tempus triſtitiæ & mœroris, tempusque lugendi ac ieiunandi, itaque Chriſtus ſeipſum nominat ſponſum, de quo dixit Pſalmographus, Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. De
Pſal. 18. ſponſo in Canticis canticorum Salomon vaticinatur, allu-
F ditque Chriſtus his verbis ei quod apud Iohannem ait Baptiſta de Chriſto, Qui habet ſponſam, ſpōſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit vocem eius, gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Vnde & Chriſtus cōueniēter ita loquutus eſt coram diſcipulis præcurſoris, quaſi in memoriam eius reducens verba à magiſtro eorum prolata ante hanc quæſtionem
Iohan. 3. Dicit autem Cyrillus, Saluatoris noſtri in hoc ſeculo demōſtratio nihil aliud fuit, quàm quædam feſtiuitas intelligibilis, quaſi quandam ſponſam copulans illi naturam, vt quondam ſterilis efficeretur fœcunda, cuius ſpōſi filii ſunt, qui ab eo per euangelicam diſciplinam vocati ſunt. *Venient autem dies quum ablatus fuerit ab eis ſponſus.* Iſti fuerunt dies quādo occiſus & ſepultus eſt Chriſtus, & dies quidam ſequētes. Die enim paſſionis Iudæi abſtulerūt Apoſtolis ſponſum: die autē

aſcen-

aſcenſionis Chriſtus ſeipſum abſtulit eis quantū ad corporalem præſentiam, quemadmodum in Iohanne, Exiui (inquit) à patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Quantum verò ad ſpiritualem, & inuiſibilem diuinitatis præſentiam, & gratiæ inhabitationem, Chriſtus cum fidelibus iugiter manet, imò & quò ad præſentiā ſacramentalem, prout in Matthæo pollicetur, Ecce ego vobiſcum ſum cunctis diebus vſq; ad conſummationē ſeculi, *Tunc ieiunabant in illis diebus* nam & in triduo ſepulturæ fuerunt mœſtiſſimi, nec cibus eos delectabat corporeus. Poſtea quoque primitiua eccleſia in Hieruſalem in ſumma vixit ſobrietate, imò poſt paucos annos à Chriſti paſſione fuit ibidē in grādi inopia, vt in epiſtolis ſuis Paulus teſtatur, qui etiā ad Corinthios de ſe ſuisq; ait, In omnibus cōmendamus nos, ſicut dei miniſtros, in fame, & ſiti, in ieiuniis multis. ¶ Præterea Auguſtino teſtante, duplex eſt ieiunium, vnū in tribulatione ad propitiandum deum pro peccatis, aliud in gaudio cum tāto minus delectant carnalia, quanto ſpiritualium maior ſagina eſt. De primo autem ieiunio dixit Chriſtus filios ſponſi non debere ieiunare ſponſo eis præſente. Secundum quoq; ieiunium in Apoſtolis extitiſſe, præſertim recepto ſpiritū ſancto certiſſimū eſt, quando vt in Actis aſſeritur, Omnes qui credebant, erant pariter, & ſumebāt cibum cū exultatione & ſimplicitate cordis. *Dixit autem, & ſimilitudinem ad illos* per quā oſtendit, ꝙ diſcipulis ſuis non fuit ſubito, ſeu ante ſpōſi ablationem magnum ieiunium imponendum. Similitudo autem & exemplificatio ad clariorem intellectum præcipue conferunt. Et quoniā Iudæa in medio Syriæ eſt, & pars Paleſtinæ ſecundum Hieronymū atq; Chryſoſtomum, Syris autem & maxime Palæſtinis conſuetudinariū ſeu familiare eſt ad omne verbum parabolam applicare ſecundum Hieronymum, Chriſtus quoq; bonæ illorum conſuetudini ſe conformans, per totū euangelium frequenter ſimilitudines ſeu parabolas iungit, *Quia nemo* hoc eſt, nullus rarionabiliter agens, *Commiſſurā* id eſt, particulā panni, A *veſtimēto nouo immittit in veſtimētum vetus* hoc eſt, qui vult veſtem veterem reſarcire ſeu reformare, non ſumit à noua veſte fruſtum panni quo vetus veſtimētū reformet, *Alioquin*, id eſt, niſi ita ſe habeat, & iſtud obſeruet, *Et nouum veſtimentum rumpit* illud frangendo per ſubtractionem neceſſariæ ſibi partis, *Et veteri veſti non conuenit*

A Iohan. 10. Mat 28. 1. Cor. 6. B Acto. 2. C

D *nitcommiſſura à nouo*, i. portio panni à noua veſte ſubtracta, quoniam tam diſſimiles partes panni in vno non bene ſtant indumento. ¶ Per hoc Chriſtus inſinuat quòd ſimili modo his qui aſſueti ſunt, quotidie vſq; ad plenum comedere, non congruat ſtatim in ipſo conuerſionis eorum principio abſtinentiam magnam iniungere. Tales autem fuiſſe ſuos diſcipulos innuit Chriſtus, ſed paulatim ad perfectiora ducẽdi ſunt, vt guſtata ſpirituali dulcedine, fortiores ſint ad corporis afflictiones: nec ſtatim in conuerſionis ſuæ initio per exceſſiuũ rigorem terreantur ac deiiciantur. Quo etiam cõfeſſores docentur, ne nouiter pœnitentibus & confitẽtibus pœnitẽtias nimis graues iniungant, ne illi reſiliant. Ita & myſtice in homine commiſceri non debent actus veteris nouiq; hominis, E quia iuxta Ambroſium, Diſcolor veſtis ſponſo Chriſto non placet qui per Hieremiã ait, Nũquid auis diſcolor hæreditas mea mihi? Venite congregamini ad deuorandũ eã, ſed exuẽda eſt omnino vetuſtas vitiorum, ac nouitas induenda virtutum, dicente Apoſtolo ad Epheſios, Deponite ſecũdum priſtinam conuerſationẽ veterẽ hominem, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris: renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundum deũ creatus eſt. ¶ Inſuper ſecundam Chriſti ſimilitudinem ad idem inducit. *Et nemo* prudenter agens, *Mittit vinum nouum in vtres veteres* id eſt, in vaſa antiqua propter eorũ debilitatem, *Alioquin*, id eſt, ſi oppoſitum egerit fundẽdo muſtũ in vetera vaſa *Rumpit nouum vinum vtres* hoc eſt, vaſa talia per ſuã for F tem ac violentẽ ebulitionẽ confringit, *Et ipſum vinum* vtribus antiquis infuſum, *Effundetur* vaſis confractis *Ac vtres* vetuſti ac debiles *Pereunt* quia rumpũtur, *Sed vinum nouum in vtres nouos* & fortes *Mittendum eſt, & vtraque conſeruãtur*, videlicet continens & contentum ſeu vinũ & vaſa. Similiter vult ſaluator quod diſcipuli ſui adhuc carnales, rudes, ac fragiles ardua virtutum exercitia in principio ſuę conuerſionis ferre non poterant, ſed innouandi ac confortandi erant ſtatim poſt Chriſti reſurrectionem ac aſcenſionem per ſpiritus ſancti infuſionem, quo facto idonei fuerũt ad omnia. Itaque ſpiritualis feruor atque perfectio, & abſtinentia, nouo vino comparantur, quia mentem optime alunt, roborant, exhilarãt, & bonæ famæ reſpergunt odore. Imperfecti autẽ & fragiles viribus cõparantur veteribus, quia ſi ab eis magna exigatur

Hier. 12.
Epheſ. 4.

gatur perfectio, prorſus deficiunt. Tales autem adhuc fuiſſe Apoſtolos probauit eorum fuga à Chriſto dum caperetur, & trina negatio Petri. Hinc in religione habent nouitii annum probationis, quo vires ſuas experiátur, & ſucceſsiue ad perfectiora ducantur. Hinc de indiſcreto laboratore per Hieremiam ſcriptū eſt, Quia plus fecit quam potuit, idcirco periit. Et Paulus ait, Rationabile obſequium veſtrū. Hoc eſt, quod in Eccleſiaſtico Salomon loquitur, Noli eſſe iuſtus multum, neq; plus ſapias quam oportet, ne obtupeſcas. Quod totum ideo dicitur, vt indiſcretio euitetur, & paulatim ac ordinate ſtudeamus proficere. Veruntamen omnipotentia dei, & gratia eius cōmunibus legibus non arctátur. Vnde nōnulli ſicut & ipſe Paulus apoſtolus ſubito gratia dei tā mirabiliter preueniuntur atq; implētur, vt ſtatim in conuerſionis ſuę exordio inter perfectos habeant cōputari, quemadmodum & Iohannes Baptiſta in pueritia ſua. ¶ Poſtremo, ſimilitudo tertia additur, *Et nemo bibens vetus vinum ſtatim vult nouum*, hoc eſt, non ſubito conuertit ſe ad bibēdum tātummodo muſtū, *Dicit enim, vetus vinum Melius eſt* nouo, quia communiter ita eſt: & quanuis ita non eſſet, tamen frequēter apparet ſic, ei qui aſſuetus eſt bibere vinū vetus. Difficile quippe eſt aſſueta relinquere, cum ſimilitudo ſicut & habitus ſit, quaſi altera natura, propter quod cōſueta plus placēt. Ita vult Chriſtus, quod diſcipuli ſui à priſtina conſuetudine, non erant repente ad oppoſitum transferendi, ſed paulatim perficiendi. Hinc & ipſi ſcribæ, & Phariſæi literali ſcripturarum intelligentia aſſueti, ſpirituales Chriſti doctrinas capere non valebant. Carnales quoque nō ſtatim ſpiritualia dulciter ſapiūt, quanuis in ſe dulciſsima comprobētur. Vnde ea quæ dei ſunt in principio difficulter adimplēt, quæ habituati in bonis delectabiliter proſequuntur.

A Hier. 48. Rom. 12. Eccle. 7. B C

CAPVT. VI.

Factum eſt autem in ſabbato ſecundo, primò, &c.

ARTICVLVS. XIIII.

PEr totum Euangelium edocetur, quomodo ſcribæ, & maxime Phariſæi, qui volebāt cęteris religioſiores cenſeri, quum tamen hypocritæ eſſent, inſidiati ſint Chriſto & eius diſcipulis, quia videbār populū ad Chriſtum A

D ſtum eis relictis confluere, propter quod inuidia torquebantur. Vnde in principio huius capituli ponitur alia cauillatio callidorum illorum, *Factum eſt autem in ſabbato ſecundo, primo* circa quod ſcribit Theophilus, Iudæi omnem feſtiuitatem ſabbatum nuncupabāt, quia ſabbatum requies interpretatur. Multoties autem contingebat in Paraſceue, id eſt, ſexta feria feſtiuitas: & vocabāt Paraſceuem, ſabbatum propter feſtum, deinde principale ſabbatum immediate ſequens dicebant ſecundum primum, quaſi ſecundum à præcedentis diei feſtiuitate: primum autem, quaſi principale reſpectu illius. Vel ſecundum Iſidorum abbatem, ideo dicit ſecundo, quia ſecūdum erat paſcha, primum autem Azymorum. Cum nanque Iudæi immolarent paſcha de ſero, ſequenti die fe-
E ſtum Azimorum celebrabant, & ſic debere intelligi, probat Iſidorus, quia Apoſtoli (vt ſtatim dicetur) vellebant ſpicas & manducabant, quia tunc ſpicæ flectuntur à fructu, videlicet illis locis. *Cum tranſiret Ieſus per ſata*, videlicet per itinera trita, ſita inter ſegetes agri, *Vellebant diſcipuli eius ſpicas* remouendo illas à granis, *Et manducabant grana, confricantes eas manibus*, id eſt, ſpicas manibus ſuis confricantes, vt ſic grana extraherent ex ſpicis & palea. Habebant enim grandem eſuriem, & alimenta ſecum non detulerunt, allegatque Beda verba Marci Euangeliſtæ, quod tantus fuit turbarum ad Chriſtum concurſus, quod diſcipuli ſpatium manducandi non habuerunt. *Quidam autem Phariſæorū dicebant illis*, Liuore non zelo æquitatis accenſi, *Quid facitis, quod non licet in ſabbatis?* Phariſæi iſti inſtar inuidorum paſsiones ſuas
F colore iuſtitiæ palliabant, proni ad increpandum & ſua increpatione propriam imperitiam oſtenderunt, quia præceptum dei obſeruatione ſabbati non rectè intellexerunt: vt conſequenter oſtēdit Saluator, *Et reſpondens Ieſus*, Eius enim fuit diſcipulos ſuos ſimplices ac humiles à peruerſis illis defendere. Veruntamen apud Matthęum & Marcum leguntur
Mat. 12. Phariſæi Chriſto obiectionem iſtam feciſſe, ſed quia multi fuerunt, probabile eſt quòd quidam eorum Chriſto, quidam verò diſcipulis eius iſta locuti ſint. Chriſtus autem piis & mitibus ſuis diſcipulis impleuit, quod per Eſaiam de Chriſto
Eſaia. 11. prædictum eſt, Iudicabit in iuſtitia pauperes, & arguet in
Hier. 11. æquitate pro manſuetis terræ, *Dixit, Nec hoc legiſtis, quid fecit Dauid & qui cum eo erāt, quomodo intrauit in domū domini*,

hoc

hoc eſt in tabernaculū domini in Nobe vrbe ſacerdotum. A
Iſta hiſtoria primo libro Regum habetur, quemadmodum Dauid Saulem fugiens, venit ad Abimelech pontificem in Nobe, & fame laborans, petiit à pontifice cibū pro ſe & ſociis ſuis: cumque pontifex non haberet niſi panes, quibus ſolis ſacerdotibus veſci licebat ſecūdum legem, dedit eos Dauid & eis miniſtris, nec tamen tranſgreſſus eſt legem, quia neceſſitas fuit ibi ſufficiens cauſa diſpenſationis. Hoc eſt quod ſubditur, *Et panes propoſitionis ſumpſit* Dauid à pontifice & manducauit. *Et dedit his qui cum ipſo erant*, hoc eſt, ſociis ſuis, ad manducandum.

¶ Porrò panes propoſitionis dicebantur duodecim panes, qui quolibet ſabbato calidi ponebātur ſuper menſam in tabernaculo domini, *Quos non licebat manducare, niſi tantum ſacerdotibus*, vt in Leuitico habetur, quòd intellegendum eſt, B Leuit. 8. excepto articulo neceſſitatis, & euidētis vtilitatis: Sic enim & cæteræ leges intelliguntur. Vbi autē vera neceſſitas, aut euidēs vtilitas adeſt, laudabiliter diſpēſatur, quę ſi defuerint non erit diſpenſatio, ſed diſcipatio iuris, ita quod nec diſpenſator, nec diſpenſatione vtens coram deo iudice excuſatur, quemadmmodum ſummi pōtifices Leo & Gelagius ſcribūt *Et dicebat illis*, Chriſtus ſcilicet phariſæis, *Quia* id eſt, quod *Dominus eſt filius hominis etiā ſabbati*, quaſi dicat, Ego filius hominis cum ſim dominus, ſabbati omniumq; dierum ac temporum, poteſtatem & authoritatem plenariā habeo diſpenſandi circa ſabbati obſeruationem, ideo authoritate mea meī excuſantur diſcipuli. Quibus verbis Chriſtus ſuam C diuinitatem ac maieſtatem fatetur, quia dominari temporibus propriē ſoli competit deo quanquam Chriſtus ſecūdum aſſumptam naturam omnis prælatus ſit ac dominans creaturæ per authoritatem cōceſſam, participatamque poteſtatē. Chriſti quoque authoritate celebritas ceſſauit iā ſabbati & prima feria facta eſt celebris. *Factum eſt autē & in alio ſabbato, vt intraret ſynagogam & doceret.* Cur Chriſtus præſertim in ſabbatis ac ſynagogis docuerit & multa ſigna effecerit, ſæpius dictum eſt, *Et erat ibi* puta in ſynagoga *Homo & manus eius dextera* fuit *Arida*, id eſt, contracta, *Obſeruabant autem ſcribæ & phariſæi ſi ſabbato curaret*, hoc eſt infirmum quempiam ſupernaturaliter ſanaret. *Vt inuenirent vnde accuſarent eum* Ecce peruerſitas infinita & quomodo animam

D mam infœlicem excecat deteſtanda inuidia, ita vt homo inde deteterior ẽt, vnde merito ædificaretur. Inuidia quippe omnia etiam bene geſta eius quem odit, facit ſiniſtrè interpretari: imò inuidus proponit omnia facta eius quem odit obfuſcare, inficiare, deprimere, quærítque vias quibus hoc impleat. Sic phariſæi & ſcribæ humani honoris percupidi, infatigabiliter ſcruptabantur, qualiter verba & facta Chriſti quem oderant, apparenter coram hominibus reprobarẽt. Illorum ergo viliſſimũ vitemus rancorem illud ſapientiæ implentes, Nec cum tabeſcẽte inuidia communicabo, & fortia bona facta aliorum quæ imitari non poſſumus aut non ſatagimus, diligamus, atque laudemus, noſipſos cõparatione il-
E lorum humilitantes.

❡ Porrò ſuper illud vt accuſarent cũm communiter dicunt expoſitores vt accuſarent eum de trãſgreſſione ſabbati, ſi curaret vel de crudelitate & impotentia ſi non curaret. Veruntamen ex Chriſti verbis elicitur, quòd non intendebant eum accuſare, niſi de tranſgreſſione ſabbati ſi curaret: nam hanc eorum intentionem conſequenter redarguit, *Ipſe verò ſciebat cogitationes eorũ*. Inſidioſas ac fraudulentas aduerſus ſe. *Et ait homini qui habebat manum aridam, Surge & ſta in medio*. Vt miraculum cunctis clarius pateat, & inuidorum inſania aptius confutetur: item vt intuentes contractum, magis ei condoleant. *Et ſurgens ſtetit*, *Ait autẽ ad illos Ieſus, Interrogo vos*, non ex ignorantia, ſed ex prudentia, vt veſtram inſipientiam malitiamq; oſtendam & corrigam. *Si* id eſt,
E an *Licet ſabbato benefacere*, videlicet opus pietatis & charitatis egentibus impartire, *An male*. Et certum eſt, quòd non liceat, nec vnquam agere malè, & an licet *Animam ſaluam facere, an perdere?* certumque eſt quòd liceat ſaluare & non perdere. Chriſtus autem corpus miraculoſè curaturus ſciſcitatur & de animæ ſaluificatione, quia quos ſanauit in corpore, ſanauit & mente, peccata tollendo, & gratiam infũdendo. Inſuper corporum curam ad animarum ordinauit ſalutem.

Mat. 12. ❡ Porrò ſecundum Matthæum & Marcum phariſæi interro-
Marc. 3. gauerunt Chriſtum, an curare liceret in ſabbato. Lucas verò inducit Chriſtum illos hoc interrogaſſe. Ad quod in libro de conſenſu Euangeliſtarum Auguſtinus reſpondet, ꝙ phariſæi primo propoſuerunt hanc quæſtionem, Chriſtus autẽ illorum

illorum inſidias intuens, iuſſit hominem contractum ſtare A
in medio, & tunc illorũ quæſtionẽ repetiit, vt ad eam cõue-
nientius reſponderet. Itaque ſua quæſtione ac prouidentia il
lorum præuenit calumniam, confudit verſutiam, imperitiáq;
monſtrauit, *Et circumſpectis omnibus* Cum ira contriſtatus
ſuper cæcitate cordis illorum, vt dicitur in Marco. Fuit enim
in Chriſto ira per zelum, rationis iudicium nõ præueniens,
ſed ex eius aſſumpta imperio, *Dixit homini*, quia phariſæi
& ſcribæ non reſponderunt. *Extende manum tuam* aridã dex
terã, *Et extendit, & reſtitua eſt manus eius*, i. ſanitati & vſui
naturali eſt reddita. Chriſti autem facta operoſiſſima erant,
ideo eodem momento quo iuſſit, Extende manum tuam, ſa-
nata eſt. Neq; enim valebat extendi, niſi cõtractione ſeu ari-
ditate ſua ablata. In quo patet eminẽtia potentiæ Chriſti tã B
imperialiter ac inſtantaneè & ſupernaturaliter operantis.
quod non niſi diuina fieri poteſt virtute quia & ſi interdum
per naturam & artem curetur contractus, non tamen vtique
in inſtanti aut ſolo imperio, quia naturam & artem in tali-
bus conſtat ſucceſſiue non inſtantaneè operari. *Ipſi autem*
Scribæ & Phariſæi *Repleti ſunt inſipientia*, id eſt, ſtultiſſi-
mis cogitationibus, errore, inuidia, prauis conſiliis, quia in-
de facti ſunt peiores, vnde debuerant fieri meliores: nec tam
imperioſum miraculum poteſtati aſcripſerunt diuinæ, ſed
rationabili informatione Chriſti acquieſcere noluerũt, quia
vt in Matthæo legitur, multum gratioſe ac euidenter illorũ
ignorantiam declarauit, dicendo. Quis erit ex vobis homo
qui habeat vnam ouem, & ſi ceciderit hæc ſabbatis in foueã C
nónne leuabit eam? Quãto magis eſt homo melior oue? Qui
bus verbis oſtendit Saluator, quòd illi non intellexerunt ve-
raciter præceptum de ſabbati obſeruatione. Nõ enim quẽ-
libet actum exteriorem in eo prohibuit per Moyſen deus,
ſed dixit, Omne opus ſeruile nõ facietis in eo, & ſi ſæpe in- Exod. 20.
determinatè omne opus prohibere videatur, intelligendum
eſt de omni opere ſeruili: vt cum in Exodo ſcribitur, Septi-
mo die non facies omne opus.

¶ Quocirca ſciendum quod ab operibus ſeruilibus ſabbato
fuit vacandum, vt ſpiritus hominis liberè deo vacaret. Opus
autem tripliciter fertur ſeruile. Primò ſeruitute culpæ, vt a-
ctus peccati, & à tali opere feriandum ſeu abſtinendum fuit,
& eſt, cunctis diebus. Secundò, ſeruitute fortunæ, vt opus
mecha-

D mechanicum à quo ſabbati diebusque feſtiuis fuit vacandum, quod ſcriptura magis propriè vocat opus ſeruile. Tertiò ſeruitute naturæ, vt opus corporis ſuſtētationi dæſeruiēs & à tali aliquando abſtinendum, interdum non: quia aut fuit opus non impediens liberam dei vocationem, ſed adiuuans vt itineratio parua, & à tali non fuit ſabbato aut feſtis ceſſandum, aut impediēs, & tunc vel fuit opus tale neceſſarium, ſeu non: ſi non tunc fuit hinc abſtinēdum, ſi fuerit neceſſarium, aut potuit præueniri, aut differri aut non, ſi potuit, fuit abſtinendum: ſi non potuit, tunc fuerat faciendum idcirco à præparatione ciborum abſtinendum fuit in ſabba-

1.Mac.2. to, non autem ab impugnatium hoſtium expugnatione, ſeu

E repulſione, vel defenſione. Propter quod in libris Machabæorum leguntur ſtatuiſſe Iudæi, vt contra hoſtes ſibi ſabbato occurrentes pugnarent. *Et colloquebātur ad inuicem, quid-*

Mat.12. *nam facerent de Ieſu*, hoc eſt, Quid mali ei irrogarent. Ecce

Marc.3. quanta malitia, quia pro maximis beneficiis intenderunt mala, imò pœnam mortis rependere, iuxta illud Matthæi, Exeuntes phariſæi concilium fecerunt, quomodo eum perderent, id eſt, occiderent, & in Marco fertur, quòd cum Herodianis inierunt conſilium.

❡Sed mirum videtur, quòd Ieſus hominum amator tanta illorum ſcandala quæ præſcierat, non vitabat. Ad quod reſpōdetur quòd ſcandalum puſillorum vitandum eſt, ſalua triplici veritate, videlicet vitæ, doctrinæ, iuſtitiæ, vt quando opus

E bonum non eſt de neceſſitate præcepti, ſed de abundātia ſupererogationis Scandalum verò phariſæorum vitandum nō eſt, vt ideo bonū ſupererogationis omittatur vel differatur quoniam talium ſcandalum nō ex infirmitate vel excuſabili ignorantia, ſed ex malitia oritur, ita vt ex dilatione correctio non ſperetur.

❡Poſtremò de hac phariſæorum atque ſcribarum impietate, Pſalmiſta in Chriſti perſona prædixit, Locuti ſunt aduer

Pſal.8. ſum me lingua doloſa, & ſermonib9 odii circundederūt me pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Et poſuerūt ad-

Iohan.1. uerſum me mala pro bonis. Hoc & in Iohāne Chriſtus teſtatur, Vt impleatur (inquiens) ſermo qui in lege eorū ſcriptus eſt quia odio habuerunt me & patrem meum gratis.

❡Spiritualiter per hominem cuius dextra aruit, intelligūtur hi qui ad malè agēdum ſunt expediti, ad bona opera impotentes

potentes, vel potius accidioſi atque nolẽtes. Per manũ nem A
pe vis operatiua exprimitur, ſicque ſiniſtra vocatur vis iſta
vt mali actiua. Dextera verò inquantum bonorum eſt ope-
rum productiua. De talibus in Hieremia habetur, Sapientes Hier. 4.
ſunt vt faciant mala, bene autem facere neſcierũt. Et Eſaias, Eſa. 5.
Væ (inquit) qui potentes eſtis ad bibendum vinum, viri for-
tes ad miſcendam ebrietatem, & opus domini nõ reſpicitis.
Tales etiã inter religioſos & clericos multi inueniũtur qui
in diuini cultus obſequio mox laſſantur, oſſitant, & feſtinãt,
ſeu exeunt, in confabulationibus verò & commodis corpo-
ris fortes & alacres conſpiciuntur, in quibus gratia non do-
minatur naturæ, nec virtus peccato, vt exigitur aut expedit
ad ſalutem. Iuxta hanc tropologiam per Zachariam de ne- Zach. 11.
gligente paſtore temporalia ſpiritualibus præferẽte aſſeri- B
tur, O paſtor & idolum derelinquẽs gregem, brachium eius
ariditate ſiccabitur, & oculus eius dexter tenebreſcẽs obſcu
rabitur. Tali itaque peccatori à bonis contracto, atque ab a- Ephe. 5.
qua ſalutaris ſapientiæ arido, præcepit Chriſtus, ſurge, id eſt, Philip. 2.
per pœnitentiam à peccati ruina reſurge, iuxta illud Apoſto Prou. 31.
li, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, ſta in medio, id eſt
publicè pœniteas, & bene age, atque in gratia perſeuera, &
aliis exemplarem te exhibe, qui publice es trãſgreſſus, & a-
lios ſcandalizaſti: ſecundum illud Apoſtoli, Sitis ſine quere-
la in medio nationis peruerſæ, verbũ vitæ continentes. *Ex-
tende manum tuam* ad opera bona potentiam tibi conceſſam
efficaciter applica: iuxta illud Prouerbiorum, Manum ſuam
extendit ad pauperem. Frequenter autem contingit vt Chri
ſto ita iubente, & gratiam implendi peccatori præſtãte per- C
uerſi peccatoris conuerſionem vidẽtes, homini deuoto per
cuius inſtructionem Chriſtus peccatorem ita conuertit, indi
gnentur & inſidientur.

¶ Conſequenter deſcribitur Apoſtolorum electio. *Factum
eſt autem in diebus illis*, quibus Chriſtus in mundo prædica-
uit & miracula egit: veruntamen quod ſubditur & narratur
hic non ſtatim contigit poſt præfata immediate dicta ac ge-
ſta, ſed ante, videlicet priuſquam Chriſtus fecit ſermonẽ in
monte: vnde quod de apoſtolorum electione hic ſcribitur,
recapitulatio dicitur. *Exiuit in montẽ orare*, videlicet in mon-
te vbi fecit ſermonem de beatitudinibus, ac cæteris euange-
licæ legis præceptis atque conſiliis, *Et erat pernoctans in ora-*

tione dei. Chriſtus non verbis duntaxat,ſed rebus,ſignis & actibus nos inſtuxit. Cur itaque oraturus receſſit ab aliis. Imò & à deuotis diſcipulis,& aſcendit in monté,atque tam diu orauit:totũ vtiq; propter noſtrã inſtructioné, ſubuectionem, & ſalutem egit. Nam Chriſtus qui etiam ſecundũ formam ſeruilem aſſumptam,peccare non potuit,nec impediri à bono,imò nec per aliquod aduentitium ad deuotionis augmentum iuuari, quippe qui confirmatus in bono, & comprehenſor fuit ſecundum animæ portionem ſupremam,tantaque virtutum perfectione ab incarnationis exordio adornatus,quod in eis nunquam in ſeipſo profecit,ſed ſolũ quantum ad manifeſtationem. Receſſit ergo ab aliis oraturus,vt doceret nos ſuo exéplo, quatenus & nos deuotius oraturi, præcibus in priuatis diſcedamus ab aliis,vt deo liberius,ſtabilius,quietiusque vacemus. Hinc & monté conſcendit,quia & talis loci ſitus ꝓuocatiuus eſt eleuationis internæ ad deũ dum inde creaturæ dei ex omni parte abundantius conſpiciuntur ex quarum intuitu creatoris, conſideratur,amatur, honoratur atque in admiratione habetur maieſtas. Rurſus oraturus montem conſcendit, ad innuédum quod omnis orans,infima & terrena debeat obliuiſci, cœleſtia cõtemplari,apicem mentis aſcendere, & in ſupremo cordis conſiſtés

Iohan.4. deo intendere,infixa ac libera puritate. Quemadmodũ in Iohanne Chriſtus teſtatur,Veri adoratores patrem adorabunt in ſpiritu & veritate.

¶Inſuper in oratione peruigili pernoctauit, vt doceat nos non ſolum in die, ſed horis quoque nocturnis orationibus ſanctis inſiſtere,atque in eis diu ac feruidè permanere. Inſuper electurus Apoſtolos orationem tam diuturnam præmiſit,ad inſtruendum quòd canonicis prelatorum electionibus orationes deuotiſſimè ſint præmittendę,Vt autem Chryſoſtomus ait, Tempus nocturnũ deuotioni & orationi eſt aptius,quia tunc tenebræ,quies,ſilentium aſpectus ſtellarum compunctionem inducunt. Hinc Hieremias monet, Cõſur-

Hiere.3. ge,lauda in nocte in principio vigiliarum, & effunde ſicut aqua cor tuum ante conſpectum domini dei tui,leua ad eum

Pſal.56. manus tuas. Ideo ait Pſalmiſta, Præuenerunt vigilias oculi mei. Et rurſus,In die tribulationis meæ,deum exquiſiui manibus meis nocte contra eum & nõ ſum deceptus. Et Eſaias

Eſa.26. loquitur deo, Anima mea deſiderauit te in nocte. *Et cũ dies factus*

factus eſſet, vocauit diſcipulos ſuos, Qui propè monte manſerūt A
ſeu conuenerunt, ibique Chriſti prçſtolabantur præceptum, *Et elegit duodecim ex ipſis*, vt eſſent principales præ cæteris, ad prædicationem euangelicæ legis præcipue ordinati ac dirigendi. *Quos & Apoſtolos vocauit.* Apoſtolus nanque eſt nomen officij, ſicut Propheta & angelus ſecundum Gregoriū. Apoſtolus autem dicitur quaſi miſſus vel poſt miſſus, quia à Chriſto miſsi ſunt prædicare, & poſt ſuam reſurrectionem miſit eos ad prædicandum per totum orbem.

¶ Denique ſecundum Ambroſium aduertendum eſt cœleſtē conſilium, quia non ſapientes, non diuites, non nobiles, ſed publicanum & piſcatores quos dirigeret, elegit, ne diuitiis, aut potentiæ, nobilitatisve authoritate traxiſſe mundum ad fidem videretur, vt veritatis ratio non diſputationis gratia B
præualeret. Deinde apoſtolorum nomina exprimit, ne quis alium audeat inſcribere apoſtolorum à Chriſto tunc inſtitutorum catalogo, quanuis & poſtea aliqui diuinitus ſint cōſtituti Apoſtoli. Vt Matthias, Paulus, Barnabas, & Syleas. *Simonem quem cognominauit Petrum.* Secundum Bedam non in hac lectione vocauit eū Petrum, ſed longe ante quando Andreas duxit Symonem fratrem ſuum ad Ieſum, cui Ieſus tunc dixit, Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus, vt Iohannes deſcribit. ¶ Sed huic obuiare videtur illud Marci; Impoſuit Symoni nomen Petrus, & loquitur ibi Marcus de electione Apoſtolorum. Ideo alij dicunt, quòd illud Iohan- Actuū. 1
nis ſcriptum, Tu vocaberis Cephas, non fuit præſentis no- Actuū. 9.
minis impoſitio, ſed futuræ impoſitionis nominis huius præ C
nunciatio. Videtur autem & aliter poſſe dici. Petrus nanque interpretatur firmus, vel obediens ſeu principalis. Cephas quoque interpretatur principalis. Cum itaque in Iohan- Iohan. 1
ne ſcribitur Cephas; quod interpretatur Petrus, ſumitur Marc. 3.
Petrus vt interpretatur principalis, ſicque tunc impoſitum eſt ei nomen Petrus, hoc eſt, nomen quod tantum valet vt Petrus ſecundum hanc Petri interpretationem, quia tunc dictus eſt Cephas. Poſtea autem vocatus eſt Petrus, prout Petrus interpretatur firmus ſiue obediens, iuxta quem modum Chriſtus alibi ait ad eum, Tu es Petrus, id eſt, firmus, & ſuper hanc petram, hoc eſt, firmam demùm fidei confeſſionem: ædificabo eccleſiam meam. Ex hac immutatione nominis Petri, qua qui ante apoſtolatum vocatus eſt Symon,

D in electione ad apoſtolatum dictus eſt Petrus, inducta eſt conſuetudo, quod dum quis efficitur papa, aliud ſibi nomen imponitur, ad deſignandum ſpiritualem immutationem, qua quis aliis rector & paſtor præficitur, in alterum melioremq; virum debet mutari. Sed vtinam in peiorem & arrogantiorem non mutetur, ſicut & Saül, cui tamen prædictum fuit, Mutaberis in alterum virum. *Et Andream fratrem eius, Iacobum & Iohannem.* Quos tunc vocauit Boanerges, hoc eſt, filios tonitrui, propter altiſonam prædicationem eorum. Iſti fuerunt conſanguinei Chriſti, videlicet filij, Mariæ vxoris Zebedæi, quæ fuit ſoror Chriſtiferæ Mariæ: Philippum & Bartholomæum, Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi
E filium, qui dictus eſt Iacobus minor, quia vocatione poſterior Iacobo fratre Iohannis: vocatus eſt etiam frater domini ſeu Chriſti, quia corporis diſpoſitione & forma ei ſimilimus fuit, quem propter eximiam ſuam ſanctitatem Apoſtoli ſuſcepto ſpiritu ſancto ordinauerunt Hieroſolymitanum primum Chriſtianorum ibi epiſcopum, *Et Symonem qui vocatur Zelotes*, id eſt, Chananæus. Chana enim dicitur zelus. *Iudam Iacobi* minoris fratrem, qui in Matthæo vocatur Thaddæus, & ſecundum Hieronymum, vocabatur etiam Lebbęus, quod dicitur corculus, id eſt, diligens ſui cordis cuſtos. Iſti duo, videlicet Symon & Iudas fuerunt fratres Iacobi minoris, & filij Mariæ vxoris Alphæi ſororis virginis glorioſæ, vt in paſsionali ſanctorum habetur, *Et Iudam Iſcharioth qui fuit proditor*, hoc eſt, traditor Chriſti, quem licet ſalua-
F tor præuoſceret traditorem futurum, elegit tamen eum in Apoſtolum, propter futuram illius malitiam & ingratitudinem, non deſinens agere quod ſuæ extitit bonitatis, præſertim, quia ex proditoris huius malitia ſciuit, potuit, & voluit magnum bonum elicere (vtpote ſcripturarum) de ſua traditione impletionem, & ſuæ ineffabilis pietatis oſtenſionem, quod, ſcilicet illum fecit ſibi tamen familiarem atque Apoſtolum, à quo ſe præuidit tradendum, de quo in Iohanne diſſeruit, Nónne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? *Et deſcendens cum illis* duodecim Apoſtolis de ſuperioribus locis montis, *Stetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum eius*, quo verbo oſtenditur quòd multos habebat diſcipulos, nam & præter Apoſtolos, deſignauit ſeptuaginta duos diſcipulos, miſitque eos binos ad vrbes ad quas ipſe fuit venturus,

ſus,vt infra habetur:ſed & alios multos habebat diſcipulos, A
quorum aliqui ſæpe receſſerunt ab eo,nec eum amplius ſequebantur,ſicut in Iohanne habetur,Iohannes quoque ſcribit,quòd Ioſeph ab Arimathia fuit diſcipulus Chriſti, quanuis occultus metu Iudæorũ,*Et multitudo plebis copioſa ab omni Iudæa & Hieruſalem*,Quæ fuit Iudęæ metropolis, ideóq; nominatim exprimitur, *Et maritima*, hoc eſt,à regione ſita circa mare, quod ſecundum Bedam & Gloſſam non intelligitur de mari Galilææ proximo huic loco campeſtri, quia hoc magnum non eſſet,quòd de illis locis veniſſent ad Chriſtum:ſed intelligendum eſt de magno mari,in quo Tyrus & Sydon poterant comprehendi.Vnde & ſubditur, *Et Tyri & Sydonis*,hoc eſt, copioſa harum vrbium gentilium multitudo.Ex quo claret,quòd maxima fuit Chriſti fama,quæ etiam Gentiles ex tam diuerſis ac remotis locis attraxit,*Qui venerant vt audirent eum*, id eſt , eius doctrina ſeu prædicatione inſtruerentur,atque proficerent: & fortè non pauci curioſitate quadam attrahebantur,cupientes illum aſpicere & audire,de cuius ſapiẽtia & eloquentia,poteſtate & ſignis tanta audierant *Et ſanarentur à languoribus ſuis* Qui languidi erant,qui comparatione aliorum pauci fuerunt, *Et qui vexabantur à ſpiritibus immundis*, hoc eſt, obſeſſi à dæmonibus *Curabantur*,id eſt,virtute Chriſti liberabantur ab illis.Chriſtus nanque ſolo imperio expulit dæmones.

Iohan. 5.

B

¶ Porrò in eo quod dicitur, ſpiritibus tangitur ſubtilitas naturæ dæmonum: quorum peruerſitas culpæ inſinuatur, cum ſubditur,immundis:abuſus quoque potentiæ ſeu praua operatio eorundem exprimitur cum dicitur, vexabantur: quorum & refrenatio deſignatur,cum additur, curabantur. *Et omnis turba quærebat eum tangere*, non ſolum infirmi, ſed & alij cõfidentes eius tactu ab aduerſitatibus tueri,à peccatis mundari,gratiæ participes fieri, ſeu aliquod beneficium conſequi,imò ſecundum Marcum certatim & copioſè irruebant in eum vt tangerẽt eum,cuius cauſa ſubiungitur, *Quia virtus de illo exibat*, id eſt, poteſtas,virtus, & ſanctitas in ipſo conſiſtens ſe in operationem extendit,& præclaros effectus produxit.Itaque virtus de CHRISTO manauit, non quòd eadem numero virtus de ipſo prodierit, aliosque intrauerit , ſed quia poteſtas Chriſti aliis efficientiam ſuam impreſsit,quemadmodum effectus dicitur à cauſa procede-

C

Marci. 3.

D re, & cauſa in effectum exire, puta per influentiam quandã. *Et ſanabat omnes* infirmos, imò & eos qui corpore ſani erãt, ab animarum vulneribus, id eſt, peccatis ſanauit, dummodo ex parte illorum defectus non erat, ſed quod in ſe fuit effecerint, ad quod agendum atque ad gratiam ſortiendam diſpoſuit Chriſti contractus quoſdam illorum pia quadam præuentione ſuæ miſericordiæ, virtute ac merito eius. Specialiter autem loquitur Euangeliſta de miraculoſa corporaliter infirmorum curatione, ſed quoniam Chriſtus eos ſanauit in anima quos corpore curauit, vt ſancti teſtantur, verùm iſtud de vtraque ſanatione accipitur.

¶ Circa quod quęritur, de qua Chriſti virtute hoc intelligatur, & quomodo humanitas Chriſti ad miraculoſos effectus
E cooperabatur. Verùm hæc quæſtio ſuperius ſæpe tacta & aliqualiter eſt ſoluta, quæ nunc diffuſius, clariusq; ſoluenda eſt. Itaque miracula propriiſsime dicta, totam naturæ creatæ virtutem, facultatem ſeu authoritatem tranſcendunt, ideo certum eſt, quòd ſola illius poteſtate qui totius naturæ creator ac inſtitutor eſt fiant tãquam virtute principaliter operante. Propter quod ait Pſalmiſta. Benedictus dominus deus
Pſal. 71. Iſrael qui facit mirabilia ſolus. Nihilominus ſancti, tam angeli quàm homines multa leguntur feciſſe miracula, certúmque eſt precibus & meritis hominum ſanctorum deum frequenter ſigna feciſſe, ita quòd homines ad illa meritóriè cooperabantur. Sed difficultas eſt, an cooperati ſint cauſaliter per aliquam virtutem in eis conſiſtentem diuinitus datam,
F ita quòd illa poteſtas ſit non principalis, ſed inſtrumentalis cauſa effectus miraculoſi. Hanc quæſtionem Auguſtinus. 22. de ciuitate mouet, & indeterminatam reliquit. Gregorius verò libro dialogorum eius ſolutionem tangere videtur, dicendo, deo mente deuota adhærentes, cum rerum neceſsitas poſtulat, mira quæque aliquando faciunt ex prece, interdum ex poteſtate, ſcilicet diuinitus eis conceſſa: & hoc probat ratione, quoniam per gratiam adoptionis datur hominibus fieri filios dei, quod maius eſt quam facere ſigna, quod ſæpe & malis conceditur. Ergo hominibus virtuoſis videtur dari poteſtas operatiua inſtrumentaliter miraculorum. Denique Petrus oratione præmiſſa ſuſcitauit Tabitam: Ananiã verò & Zephoram coniugem eius occidit, non prece, ſed
Actuú. 9. increpatione eorum præmiſſa. Inſuper in ſermone de ange-

lis dicit Gregorius, quomodo aliqui electorum vi acceptæ A
poteſtatis miracula operentur,ita vt ad illum angelorũ per- Acto.5.
tineant chorum,per quos ſigna & miracula fieri ſolent. Ad 1.Cor. 12.
idem arguitur, quoniam inter dona gratiæ gratis datæ ponuntur gratia ſanitatum & operatio virtutum ſeu miraculorum. Quemadmodum ergo aliqua dona gratiæ gratis datæ ab Apoſtolo enumerata, videlicet ſermo ſapientiæ, ſermo ſcientiæ,prophetia,donum linguarum, ponunt aliquid reale ſeu quandam virtutem in anima,ita de gratia faciendi miracula dicendum videtur. Inſuper ſecundum doctores ſacramenta nouæ legis efficiunt quod deſignant, ita quòd quæ- B
dam virtus in eis conſiſtit ac ponitur inſtrumentaliter atque cauſaliter cooperatiua ad producendum gratiam ſacramentalem,vel ſaltem diſpoſitionem ad eam, puta characterem, cum tamen ſacramenta iſta in ſenſibilibus rebus conſiſtant. Multo amplius apparet,quòd in animabus ſanctorum ſit virtus quædam inſtrumentali concauſalitate ad productionem miraculorum concurrens atq; cooperans,quod quidam concedunt,quorum aliqui aſſerunt quòd virtus iſta non inſit ſanctis fixe ſeu permanſiue vt habitus, ſed per modum diſpoſitionis,paſſioniſve tranſeuntis, quemadmodum prophetia, propter quod non ſemper ad libitum poſſunt miracula operari.Contra quod aliqui dicunt, quòd licet virtus iſta eis ineſſet vt habitus,non tamen oporteret concedere,quòd face- C
re poſſent miracula quoties vellent, eo quòd virtus iſta ſit inſtrumentalis, quæ non agit niſi mota à principali virtute. Sed de hac re poſſent plurimę difficultates moueri,& rationes pro vtraque parte adduci,quas diſputantibus committẽdas potius puto. Inſuper iſtam virtutem in ſanctis ponentes dicunt, quod ipſa tanto plus atque ſublimius ſit in Chriſti humanitate ponenda, quanto illa potius eſt inſtrumentum ſeu organum diuinitatis ſeu verbi æterni, quam ſancti & ſacramenta,cuius ſcilicet verbi æterni ipſa eſt organum immediatum, animatum, coniunctum ac proprium, ſicut corpus meum eſt inſtrumentum animæ meæ. Alii autem ſancti ſunt diuinitatis inſtrumenta ſeparata, communia, ſicut ſecuris eſt inſtrumentum artificis. Iuxta iſtam poſitionem verbum Euangeliſtæ prædictum,videlicet virtus de illo exibat & ſanabat omnes,non ſolum de diuina & increata Chriſti virtute miracula principaliter operante, ſed & de ſupernaturali

P eius virtute creata, prædicta, miraculorum inſtrumentaliter productiua intelligi poſſunt, & iſtud pro intelligentia ſequentium de Chriſti miraculis valet.

¶ Proſequutio Cap. VI.

Et ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat.

ARTICVLVS XV.

E T IPSE *eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat.* Quãuis Chriſtus omnibus loqueretur, oculos tamé corporales in diſcipulos ſuos ſpecialiter dirigebat, ad inſinuandum, quòd ea, quæ prædicaturus fuit eis, potiſſimum conuenirẽt atq; ineſſent, item ad inuendum, quòd eos aliis proponeret in exẽplum, & quia doctrinæ ſuæ erãt cæteris capaciores. Rurſus ad oſtẽdendum ſpecialem ſuum amorem ad ipſos, atque vt eos arctius ſibi attraheret, dum in omnium præſentia tam amoroſe ac reuerenter ſe ad ipſos habebat, per quod etiam alios ad ſuum diſcipulatum incitauit. *Beati pauperes.*

¶ Quæri hic poteſt, an iſte ſermo ſit idem cũ illo qui à Matthæo deſcribitur, cuius quæſtionis proſequutionem ac ſolutioné omitto quia ſuper Matthæum hæc ſcripſi, id verò ſciẽdũ, quia quæ in iſto capitulo ac ſermone recitat Lucas, Matthæus glorioſus Euangeliſta tribus capitulis multo plenius atq; diffuſius ſcribit, & ſermo ille quem tribus illis deſcribit cap vocatur ſermo domini in mõte, ſuper quem Auguſtinus F ſpecialem librum compoſuit: in quo ſermone continetur, & datur lex Euangelica, & quicquid ad optimos mores, Chriſtianæq; vitæ pertinet perfectionem, de quo quidem ſermone quia ſuper Matthæũ prolixe conſcripſi, nunc breuius pertranſibo. Lucas itaque non niſi quatuor beatitudines exprimit, quarum primam ponit eandem quã Matthæus, ſed breuius, ſiquidem in Matthæo habetur, Beati pauperes ſpiritu: hic dicitur, Beati pauperes, quod dupliciter explanatur. Primò, de voluntaria paupertate propter deũ ſponte aſſumpta, deſiderata, vel complacente, qua terrene opes ſeu temporalia, quantum congrue fieri poteſt, ſpernũtur vel abiiciuntur, vt mens deo & contemplationi liberius atque perfectius vacet. Vnde & Chriſtus ait, Qui non renuntiat omnibus quæ

M.5.6.7.

Lucæ.14.

poſsidet,non poteſt meus eſſe diſcipulus.Tanto enim perfe A
ctius & expeditius anima intendit ſupernis ac vni ſuper om- Lucæ.10.
nia neceſſario,quanto minus circa plura & temporalia occu
patur,diſpartitur,diſtrahitur.Secundò exponitur,Beati pau-
peres, id eſt, humiles qui in oculis ſuis parui,defectuoſi, ſeu
indigentes ſunt,potiſſimum intuitu dei,qui nihil boni ſe à ſe
habere fatentur,& omne bonum deo aſcribunt,*Quia veſtrū eſt regnum dei.* Quia Chriſtus in diſcipulos viſum direxit,id-
circo ad eos verbum hoc dirigit.

¶In qualibet autem beatitudine duo ponuntur.Primum eſt per modum meriti.Secūdū per modum præmii,merito correſpondentis.Itaque poſtquam Chriſtus propoſuit meritum dicens,Beati pauperes ſpiritu,vtpote qui præfato modo terrena deſpiciunt,vel ſeipſos humiliant,proportionatū & cōſonum ſubiūgitur mox meritum, quia veſtrū eſt regnum dei, B
id eſt,opulentia fœlicitatis æternæ, altitudo regni cœleſtis. Præfatæ etenim paupertati illa opulētia correſpondet,& humilitati illi ſublimitas iſta,quemadmodū Chriſtus ait, Qui Lucæ.14.
ſe humiliat exaltabitur.Rectiſſime quoq; cæleſtiū bonorum poſſeſſio , cōtemnētibus propter deū temporalia bona,promittitur.Deinde ſecunda beatitudo ſubiungitur,quæ à Mat- Matth.5.
thæo ponitur quarta.*Beati qui nūc eſuritis* Cum beatitudo ſit excluſiua pœnæ atq; miſeriæ , mirum ꝙ Chriſtus eſurientes & flentes ac perſequutionem patientes aſſerit eſſe beatos.

¶Sed aduertēdum quòd duplex eſt beatitudo,videlicet viæ C
& patriæ.Beatitudo viæ eſt actus meritorius beatitudinis patriæ ſcilicet,actus virtuoſus , quod meritum eſt & diſpoſitio ad fœlicitatem patriæ.Itaq; eſurientes,flentes,aduerſa patiētes,pauperes,& cęteri,quos Chriſtus nūc aſſerit eſſe beatos, beati ſunt iam in re,loquēdo de beatitudine viæ:ſuntq; beati in ſpe,loquēdo de beatitudine patriæ.Porrò quod ait,Beati qui nūc eſuritis.Primò exponitur de corporali eſurie,prout eſt actus virtutis,videlicet abſtinētiæ, qua quis ſpōte propter deum corpus ſuū caſtigat,affligit, & quodammodo neceſſaria ſubtrahit ei:ſicut ait Apoſtolus,Caſtigo corpus meū 1.Cor.9.
& in ſeruitutem redigo.Et iterum,Qui autē ſunt Chriſti,car Galat.5.
nem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Beati ſunt quoque qui ex defectu alimētorum eſuriunt,dummodo hoc propter deum patiēter ſuſtineant,vel propter eū tantam elegerunt inopiam,vel propter eum alimentis priuantur ab

impiis,ſicut

D impiis, ſicut de multis martyribus legitur. Iſta ergo eſuries à Chriſto fertur beata, quia eſt diſpoſitiua ad gratiam, introductiua ad gloriam, ſatisfactoria pro peccatis & delectationibus inordinatis, ſpecialem quoque illuminationem & ſapiétiæ infuſionem meretur à deo, quemadmodú Danieli & ſociis eius infudit dominus ſapientiam magnam, eò quod abſtinentiæ operam contulerunt, vt legitur in Daniele, & in Eſaia inquiritur, Quem docebit dominus ſcientiã, & qué intelligere faciet auditum? Vbi protinus reſpondetur, Ablactatos à lacte, auulſos ab vbere, hoc eſt eos qui carnales ſpernũt delicias, & ſenſualitatem per abſtinétiam ac cętera virtutum exercitia rationi ſubiiciunt. Ideo ſcriptum eſt, Qui amat vinum & pinguia, non erit ſapiens. Secundò exponitur de ſpirituali eſurie qua quis iuſtitiam cordialiter appetit, prout iuſtitia eſt virtus generalis, omniſque virtus. Sic ſpiritualiter eſurire eſt quotidianum profectum in omni virtute optare, dei honorationem in omnibus deſiderare, omnium reformationem ac perfectionem intime affectare, quod venit ex charitate & zelo iuſtitiæ. Eſuriamus ergo iuſtitiã iſtam, nec vnquam ſatis iuſtos nos eſſe putem*, ſed omni hora ſatagamus proficere: cum & Apoſtolus dicat, Ego non arbitror me apprehendiſſe, & quæ retro ſunt obliuiſcens, in anteriora extédo meipſum. Huius autem beatæ eſuriei præmium ſubditur, *Quia ſaturabimini*, id eſt, bonis ſpiritualibus replebimini, præſertim donis gloriæ in patria, dicente Pſalmiſta: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Ibi nempe tota capacitas ac F deſiderium animæ adimplentur, & tota eius potétialitas ad actum perfecte reducitur, per hoc quod deum clare per ſpeciem contemplatur, ipſoque fruitur. Vnde quicquid ſcire vel habere cupit, ſcit & habet, quod potiſſimum erit poſt corporum glorificationem. Denique etiam in præſenti taliter eſurientes aliqualiter ſaturãtur chariſmatibus gratiarum, & pane ſacramentali, cum & Pſalmiſta loquatur, Benedic anima mea domino, qui replet in bonis deſiderium tuũ. Et denuo, Timete dominum omnes ſancti eius, quoniam nihil deeſt timentibus eum. De his quoque qui experiri ſolent quam dulcis eſt dominus, Memoriam (inquit) abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. Talis autem fructus nõ niſi de ſaturitate ſeu plenitudine quadam venit ſecundum Bernardum, imò ſæpe tanto dilectionis feruore, tanta contemplationis admiratione &

Marginal notes: Danie. 1. — Eſaiæ. 28. — E — Philip. 3. — Pſal 16. — Pſal. 102. — Pſal. 73. — 1. Petr. 2. — Pſal. 144.

ne & ſynceritate, tãto diuinæ ſuperſuauiſſimę bonitatis dulcore deſuper gratioſe implentur, vt nec ipſemet ferre præua leant, ſed mente & corpore deficiant & ſuccumbant, obrigeſcant & langueant quod expertus fuit, qui dixit, Defecit caro mea & cor meum. Et Hieremias, Factus eſt (inquit) ſermo domini in corde meo quaſi ignis exæſtuans, & defeci ferre non ſuſtinens. Verùm abundantia iſta non eſt continua neque ſimpliciter plena, quia interrũpitur ſæpe, & ad facialem ſuperbenedicti dei intuitionem, eiusque indeficientem beatificam fruitionẽ omnis talis aſpirat cum Apoſtolo clamans, Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Sequitur beatitudo tertia, quæ etiam à Matthæo tertia ponitur. *Beati qui nunc fletis*, id eſt, veſtra vel aliorum peccata charitatiue & doloroſe deplangitis, vel deſiderio patriæ cœleſtis huius exilii incolatũ deploratis, vel Chriſti paſsionem meditando ex eius cõpaſſione lugetis. Eſt demũ & alter nobiliſſimus ac fœliciſſimus fletus, non ex aliqua aduerſitate, pœna aut triſtitia manans, ſed ex ſynceriſſima quadam complacentia ſuperdelicioſiſſimi dei dum in alta contemplatione deus cum ſingulari quadam claritate ac ſynceritate oſtendit ſe intellectui contemplantis, ita quòd ſinus mẽtis, & apex affectus mox totus aperitur, expanditur, abſorbetur, in tam ſuperincomparabili, ſuperpulcherrimoque obiecto, & anima ineffabilem complacẽtiam concipit & habet in eo, atque ex hoc dulces per oculos guttę fundũtur, *Quia ridebitis*, id eſt, internam conſolationem, cordialemque iucũditatem in patria pro præmio ſuſcipietis. Non ergo de vano & exteriori riſu hoc dictum eſt ſed de alacritate & lętitia ſpirituali, de qua in Prouerbiis fertur de forti muliere, Ridebit in die nouiſſimo. In Iob quoq;, impleatur os tuum riſu, & labia tua iubilo. Hæc merces boni ploratus etiam in vita hac inchoatur, in his qui cum Pſalmiſta dicere poſſunt deo, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo cõſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Et rurſus, Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine. Itemq; cũ Apoſtolo, Benedictus deus qui cõſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Et denuo, Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita per Chriſtum abundat cõſolatio noſtra. Clementiſſimus etenim dominus etiam in præſenti ſeruulos ſuos conſolari & lætificare dignatur frequẽter & abundãter, eos videlicet qui præ-

fatis

A Pſal. 72. Hier. 20. Rom. 7. Mat. 5. B C Prou. 31. Iob. 8. Pſal. 93. Pſal. 30. 2. Cor. 1. Ibidem.

D ſatis luctibus ſe affligunt: qui omne carnale oblectamentum deſpiciunt, iuxta illud, Renuit conſolari anima mea, memor
Pſal.26. fui dei & delectatus ſum. Præterea contuendum, quòd Chriſtus in his duabus beatitudinibus addit nunc dicendo, Beati qui nunc eſuritis, Beati qui nunc fletis, ad inſinuãdum, quòd tempus vitæ præſentis ſit tẽpus pœnitentię ac mœroris, quia in valle lachrymarum, in carcere atque exilio conuerſamur, & innumerabilia extant pericula. Sequitur beatitudo quarta, quæ in Matthæo ordinatur octaua. *Beati eritis cum vos oderint homines* propter veritatem, & iuſtitiam veſtram ſeu aliam quamcunque virtutem & gratiam Sic autem odire non cõuenit niſi vitioſis hominibus. Vnde homo accipitur hic in malo, videlicet quantum ad id quod homines cõmuniter magis

E ſequuntur, quòd eſt, ſenſualitas, paſſionesque eius, iuxta
1.Cor.3. quem modum ait Apoſtolus, Cum ſit inter vos zelus & cõ-
Galat.1. tentio, nonne homines eſtis? Et iterum, Si hominibus place-
1.Cor.10. rem, Chriſti ſeruus non eſſem: cum tamen alibi proteſtetur,
Iohan.15. Ego per omnia omnibus placeo. Prętereà ſicut amare eſt a-
Lucæ.6. licui bonũ velle: ita odire eſt alicui malũ velle. De tali odio ait Chriſtus diſcipulis, Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit. Et alibi, Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Et quum ſeparauerint vos à
Prou.29. ſua ſocietate quaſi indignos eorũ conſortio, iuxta illud Pro-
Iohan.9. uerbiorum, Abominantur impii iuſtum. Et rurſus, Viri ſan-
1.Petr.4. guinum oderunt ſimplicem. Vnde in Iohanne habetur, Cõ-
1.Cor.4. ſpirauerunt Iudæi, quia ſi quis confiteretur Ieſum eſſe Chri-
F ſtum, extra ſynagogam fieret, & exprobrauerũt conuitia, & improperia irrogando: iuxta illud Petri, Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis. Et ad Corinthios ſcribit Apoſtolus, Maledicimur & benedicimus, *Et eiecerunt nomen veſtrum*, id eſt, nomen & famam, quibus Chriſtiani vocamini. Vel, nomen veſtrum, id eſt, voſipſos execrantur tanquam peſsimos, omnino impetuoſe expulerint, *Propter filium hominis*, id eſt, ob id quod in me creditis, vel mihi obeditis, & ſecundum mea præcepta aut conſilia viuitis. Itaque quicunque hæc patitur propter iuſtitiam aut virtutem, patitur propter Chriſtum. Non eſt autem magnũ hæc pati propter proprias culpas, imò cauendum ne taliter patiamur. Ideo in prima ſua
1.Petr.2. canonica loquitur princeps Apoſtolorum, Quæ eſt gratia, ſi peccãtes & collaphizati ſuffertis: ſi autẽ benefacientes ſuſtinetis,

ſectis, hæc eſt gratia apud deum? Et iterum ait, Nemo veſtrû A
patiatur vt homicida aut fur. Præterea quanuis Chriſtus bea 1. Pet. 4.
tos appellet eos qui odiuntur, & prædicta patiũtur aduerſa,
non tamen propterea optare debemus, vt alij nos odiant, &
infeſtent, præſertim inquantum talia habent ratione pecca-
ti, imò hoc eſſet charitati contrarium, deſiderare aliorũ rui-
nam. Sed ideo Chriſtus hæc dicit, vt in aduerſis patientiam
inconcuſſam ſeruemus, nec propter aliorum odium, & per-
ſequutionem viam iuſtitiæ relinquamus. *Gaudete in illa ho-
ra & exultate*, id eſt, deum iſta patimini, in eiſdem gaudete
interiori iucunditate, & exultate exteriori lętitia, vt corde,
& corpore ſeu appetitu intellectiuo ac ſenſitiuo lætemini, Pſal. 83.
iuxta quod ſcriptũ eſt, Cor meũ, & caro mea exultauerũt in
deũ viuum. Exaltatio quippe quaſi extra ſaltatio dicitur, dũ B
gaudiũ internum redundat in corpus, vireſque ſenſitiuas, ita
quod ex abundantia interioris delectationis ſigna lętitiæ fo
ris monſtrantur. Hoc fecerunt Apoſtoli, iuxta illud Actuũ,
Ibant gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti Act. 5.
ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Et beatiſſimus An-
dreas apoſtolus crucem eminus videns, Gaudens (inquit) ve
nio ad te, ita vt tu gaudẽs ſuſcipias me. Hinc Iacobus, Om- Iaco. 1.
ne gaudium exiſtimate fratres, quum in diuerſas tentationes
incideritis, *Ecce enim merces veſtra multa eſt in cælo.* Ideo ta-
liter gaudere & exultare debetis, quia pro tẽporalibus iſtis
perſequutionibus, præmium copioſum in regno cœleſti ha-
bebitis, de quo præmio Eſaias & Paulus teſtãtur, Quòd ocu C
lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcende- Eſa. 64.
runt, quæ præparauit deus electis. Hoc vtique præmiũ tam 1. Cor. 2.
multum eſt, vt innumerabile appelletur: tã pretioſum, vt in-
comparabile aſſeratur, tam magnum, vt inæſtimabile ſit: tam
diuturnum vt interminabile extet. Quæ enim beatitudo æ-
terna prout beatitudo dicitur ſtatus omnium bonorũ aggre
gatione perfect⁹. Hęc eſt vna ratio gloriãdi in aduerſis, pro-
pter quod ait Apoſtolus, Id quod in præſenti eſt momenta- 1. Cor. 4.
neum & breue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ põdus
operatur in nobis. Inſuper in aduerſis gaudere debem⁹, quia
per aduerſitatum ſuſtinentiam antiquis & præcipuis ſanctis
aſſimilamur, ideo addit ſaluator, *Secundum hæc enim faciebãt
prophetis patres eorum*, id eſt, præfatis modis perſequuti ſunt
eos odiendo, abiiciendo, exprobrando, carnales ac impij pa
tres

D tres Iudæorum temporis huius, à quibus & vos diſcipuli mei
Acto.7. eſtis aduerſa paſſuri. Ideo in Actis loquitur Stephanus eis, Dura ceruice & incircũciſi cordibus & auribus, vos ſemper reſtitiſtis ſpiritui ſancto, ſicut & patres veſtri. Quẽ prophe-
Mat.24. tarum non ſunt perſequuti patres veſtri?

¶ Itaque ex his ſaluberrimis Chriſti verbis, hortamentis & promiſſionibus, diſcamus aduerſa æquanimiter ferre, in eiſdem cordialiter gloriari nec fatigari, ſed vſque in finẽ inuicte perſiſtere, nõ ſolum propter cauſas iam tactas, ſed præſertim, quia per hoc deum potiſſimum honoramus, dum omne aduerſum lætanter perferimus, eo quod deum frequẽter inhonorauimus atque offendimus: quem quanto ſyncerius, perfectiusq́; diligimus, eo peccata noſtra plus diſplicẽt no-
E bis, & omnem aduerſitatem ac pœnam atque confuſionem propter ea libẽtius ſuſtinemus, vt deo ſuperaltiſſimo aliqua ſaltem recompẽſatio fiat. Item quia per aduerſa à vitiis expurgamur, ad gratiam præparamur, in omni virtute proficimus Chriſto propter nos paſſo aſſimilamur, futura tormenta euadimus, imò miſericordia & ꝓtectio dei in tribulatio-
Pſal.90. nibus potiſſimũ prona eſt ſubuenire, ſicut ait in Pſalmo, Cũ ipſo ſum in tribulatione. Hinc ad Hebræos monet Apoſtolus, Per patientiam curramus propoſitum nobis certamen, aſpicientes in authorem fidei & conſummatorem Ieſum qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem. Recogitate eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, vt non fatigemini animis veſtris. Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis.

E ¶ Cõtemplandum eſt hic, quemadmodum filius dei, qui venit reprobare gloriã mundi, eiusq́ue perfectum docere contẽptum, præinducta quatuor ponit, beatificat, & cõmendat quæ maximè contrariantur his quatuor quæ mundani homines potiſſimum quærunt & amant, atq; in quibus felicitatẽ ſuam conſtituunt, quorum primum eſt, Affluentia diuitiarũ, quæ multorũ fomentum eſt vitiorum, contra quam ait Saluator, Beati pauperes. Secundum eſt carnalium deliciarum poſſeſſio, contra quam loquitur Chriſtus, Beati qui eſuritis. Tertium eſt ludorum, iocorum & vanitatum diſſolutio, cõtra quam dicit, Beati qui fletis. Quartum eſt temporalium honorum, ſecularium que fauorum procuratio, contra quam prædicat, Beati eritis cum vos oderint homines, &c.

¶ Poſtre-

¶Poſtremò hæc quatuor à Chriſto inducta, quatuor virtu- A
tibus cardinalibus coaptantur, puta paupertas temperãtiæ
quæ ſuperflua reſecat:eſuries iuſtitiæ,cuius eſt corpus caſti-
gare:fletus prudentiæ,qui eligit hic legere, vt gaudium ac-
quiratur æternum:perpeſſio aduerſitatum fortitudini, cuius
eſt difficilia fortiter pati.Inſuper Chriſtus ad ampliorem,&
euidentiorem inductarum quatuor beatitudinum commẽ-
dationem ac laudem vituperat & condemnat vitia eis oppo
ſita, quæ à mundi amatoribus felicitates quædam reputan-
tur,ſed à Chriſto infallibili iudice cenſentur miſeriæ, quia
per eas deus fons totius veræ fœlicitatis,eiusq; dona,vide-
licet gratia in præſenti,& gloria in futuro perduntur,atque
æterna obtinetur damnatio.Itaque ait, *Veruntamen,væ,vo-
bis diuitibus,qui habetis conſolationem veſtram,* tanquam dicat E
Quamuis fœlices vos æſtimetis,tamen æternæ damnationis
dolor debetur,& imminet vobis. Vnde ſecundum Chriſo-
ſtomum in ſcripturis per væ,æterna damnatio deſignatur.
Loquitur autem Chriſtus de diuitibus diuitias ſuas immode
rate amantibus:eiſque abutẽtibus, qui ex eis delicate ſe nu-
triunt,& conſolationes habent carnales.Ideo ſpiritualẽ cõ-
ſolationẽ guſtare indigni ſunt, ſicque in Matthęo dominus
proteſtatur,Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire Mat.19.
quàm diuitem intrare in regnũ cœlorum. Apoſtolus quoq; Marc.10.
ad Timotheum,Qui volunt diuites fieri,incidunt in tenta- Lucæ.18.
tionem & laqueum diaboli,& deſideria vana,quæ mergunt 1.Tim.6.
hominem in interitum & perditionẽ.Hinc Iacob' ait, Agi- Iacobi.5.
te nunc diuites,plorate vlulantes in miſeriis quæ aduenient
vobis.Sed non omnes diuites tales ſunt,quia ſunt aliqui eis G
bene vtẽtes,& liberales ac miſericordes,ſpiritualia tempo- Pſal.61.
ralibus præferentes,& illud Pſalmiſtæ implentes,Diuitiæ ſi Eccle.31.
affluant,nolite cor apponere.Hinc in Eccleſiaſtico habetur
Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula, qui poſt aurũ nõ
abiit,nec ſperauit in pecuniæ theſauris, quod quam rarum
atque difficile ſit, conſtat ex eo quod ilico ſubditur, Quis
eſt hic,& laudabimus eum?Fecit enim mirabilia in vita ſua.
Nõ ergo nos cõmittamus periculo,*Væ vobis qui ſaturati eſtis* Luc.21.
id eſt,vę vobis guloſis,qui nõ ad neceſſitatẽ,ſed ad volupta- Rom.13.
tem vos reficitis,& fœtidã carnẽ ſuperflue adimpletis. Hinc Rom.8.
alibi ait Saluator, Videte ne grauentur corpora veſtra cra-
pula vel ebrietate.Et Apoſtolus,Carnis(inquit) curã ne fe-
ceritis

D ceritis in deſideriis. Et ad Romanos, Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Ideo ait Hieronymus, Non eſt poſſibile vt quis hic impleat ventrem, & in futuro mentem. Hoc eſt quod ſubditur, *Quia eſurietis*, ſicut in beatitudinibus: ita in vitiis eis oppoſitis ponit Chriſtus retributiones ſeu merce-
Sapié. 11. des correſpondentes. Vndé & in libro ſapientiæ dicitur, Per quæ quis peccauit per hęc & punietur. Quamuis ergo guloſi in inferno eſurient per omnium bonorum delectabilium carentiam, tamen vitio ſuæ guloſitatis ſpecialiter promerētur famis & ſitis afflictioné. Dicit autem Baſilius, Subiectio corporis per nihil aliud ſic obtinetur ſicut per abſtinētiam, qua ſicut quodam freno decet compeſcere iuuētutis feruorem. Eſt ergo abſtinentia intercéptio criminis, amotio paſſionum
E vitæ ſpiritualis initium, obtundēs in ſe illecebrarū aculeum. *Væ vobis qui ridetis nunc.* Si riſui debetur æterna damnatio, quis poteſt eſſe ſecurus? Sed nō de quocunq; riſu iā loquitur Chriſtus, verùm de riſu inordinato, ineptæ lętitiæ, vanæq́ue diſſolutionis, qui tantę immoderantiæ aut frequentiæ eſt, vt
Eccle. 20. ſpirituali gaudio charitatis diuinæ præponatur aut contra-
Eccle. 7. rietur: de quo Eccleſiaſtes, Riſum reputaui errorem: & gau-
Eccle. 21. dio dixi, quid fruſtra deciperis? Hinc iterū Eccleſiaſtes proteſtatur, Melior eſt ira riſu, quia per triſtitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. Moderatus tamen, honeſtus & mo-
Eccle. 7. dicus riſus pro cauſa, loco, & tēpore non prohibetur, ſed cachinatio & diſſolutio ſtultis conueniunt, iuxta illud Eccleſiaſtici, Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam, ſapiens autem vix
F tacite ridebit. Eccleſiaſtes quoque inquit, Sicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla, ſic riſus ſtulti. Dicit hoc loco Baſilius, cum dominus ridentem arguat palam, quod nunquam erit fideli tempus ridendi, præcipue in tāta multitudine eorum qui in peccato moriūtur, pro quibus oportet lugere. Superfluus riſus eſt immoderantiæ ſignum, & effrenis animæ motus, ſed vſque ad vultus iucunditatem exprimere animæ paſſionem non dedecet. Chryſoſtomus quoque dicit, Dic mihi, cur cōcuteris riſu & defluis qui debes aſſiſtere terribili iudicio, & ponere rationé de omnib⁹ quę operaris? Sed obiici poteſt illud Sapientiæ, Tempus flendi, & tempus ridendi, quod ex dictis ſolutum eſt. De modeſto nanque riſu hoc dicitur, quemadmodum etiam ponitur virtus eutrapoliæ, per
Iob. 26. quam homo moderate ſe habet in ludis. Talé riſum ſanctus

Iob habuiſſe ſe pandit, dicendo, Siquando ridebā ad eos, nō A
credebant mihi. Deinde ſubditur debita pœna vitioſi riſus,
Quia lugebitis interiori dolore, *Et flebitis* pœna & vlulatu
exteriori in inferno, preſertim quādo & in corpore erit plo
ratus, quanuis nō per lachrymarum reſolutionem, ſed cere-
bri conturbationem, & vultus mœſtiſſimam, indiſpoſitionē.
Diſcamus ergo riſum frenare, & qui ad riſum ex naturali di-
ſpoſitione procliuus eſt ſpecialem ad eius refrenationē co-
natum adhibeat, quemadmodum qui ad iram ſeu ad quodcū-
que pronus eſt vitiū, ſingulariter ad illius extirpationē de-
bet conari, & quod propriis nequit virib⁹, diuinę gratiæ ſub
ſidio poteſt, imò inter ea ex quibus facile perpēditur qualis
ſit homo, vnum eſt riſus, de quibus in Eccleſiaſtico legitur, Eccle. 19.
Ex viſu cognoſcit vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſen- B
ſatus, Amictus corporis & riſus dentium, & ingreſſus homi-
nis enūtiant de illo. Deinde reprobatur fauor inanis, adula
tio vana, ſecularisque amicitia. *Væ* æternæ calamitatis de-
betur & imminet *Vobis* ô homines, ad voſipſos reflexit,
Cum benedixerint vobis, i. vos & facta veſtra iniqua laudaue-
rint, adulationibus vos demulſerint, *Omnes homines*, quan-
tumcunque multi ſint illi, quod facere nō ſolent niſi iniqui.
Itaque loquitur Chriſtus de his quibus vana laus placet, qui
adulationibus attrahuntur, qui ſeculi huius fauorem, amici-
tiamque requirunt. Itaque tam his quàm benedictoribus ho
rū *væ* imminet, quia plus nocet lingua adulatoris, quàm gla-
dius perſecutoris. Ideo (iuxta Bedā) adulatio eſt nutrix pec-
cati, ita quod ſicut oleum flāmis iniectum præbet eis fomē- C
tum, ſic adulatio nutrit culpam, & tamen frequenter hoc agi
tur, dicente Pſalmiſta, Quoniā laudatur peccator in deſide- Pſal. 9.
riis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur. Verùm vt in prouer- Prou. 27.
biis ſcriptum eſt, Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm frau
dulenta odiētis oſcula. Huic autem eloquio Saluatoris illud
Eſaiæ cōſonat, Popule meus qui te beatum dicūt, ipſi te de- Eſa. 3.
cipiunt, & viā greſſuum tuorum diſſipant. Vitemus ergo hāc
peſtem occultā atq; viliſſimam exemplo ſancti, qui ait, Cor- Pſal. 140.
ripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me, oleum au-
tem peccatoris nō impinguet caput meū. Et Apoſt. ait, Ne-
que aliquando fuimus in ſermone adulationis. Inſuper ſecū-
dū gloſſam, magna pars pœnæ peccati eſt, ſcelera non ſolum 1. The. 2.
non argui, ſed etiam quaſi bene geſta laudari. *Secundū hæc*

D *faciebant prophetis*, id eſt, falſis prophetis verba laudis, benedictionis, & adulationis exibuerunt, *Patres eorum* carnales patres Iudæorum, qui ſanctorum Prophetarũ verba ſpreuerunt, & pſeudo applauſerunt: de quibus in Eſaia legitur,
Eſa.30. Dicunt videntibus, nolite videre: & aſpicientibus, nolite aſpi-
Mich.3. cere: nobis ea quæ recta ſunt, Loquimini nobis placentia, videte nobis errores. De falſis autẽ prophetis ſcriptũ eſt, Hæc dicit dominus ſuper prophetas, qui ſeducunt populum meũ, qui mordent dentibus ſuis, & prædicant pacem: & ſi quis nõ dederit in ore eorum quippiam, ſanctificãt ſuper eum præ-
Hier.23. lium. De quibus multa in Hieremia ſcribuntur, domino loquente, Non miſi eos, Viſionẽ cordis ſui loquuntur. Iſti pſeudo ad capiendum principum ac vulgi fauorem multa finxe-
E runt, atque vt eis crederetur, modum loquendi verorum prophetarum aſſumpſerunt, dicendo, Hæc dicit dominus. Interdum quoque non verbis tantum, ſed & factis prophetabãt,
Hier.28. quemadmodum in Hieremia patet de Anania: qui cum fregiſſet catenam quæ fuit in collo Hieremiæ, adiecit, Hæc dicit dominus. Sic confringam iugũ Nabuchodonoſor regis.
3.Re.22. Idem patet in libris regum de Zedechia, qui fecit ſibi cornua ferrea, dicens regi Iſrael, His ventilabis Syriam. Iſtis pſeudo crediderunt, & applauſerunt Iudæi, Hieremiã verò contradicentem Ananiæ, & Michæam cõtradicentem Zedechiæ, perſequebantur, & incarcerabant. Ecce quomodo in verbis præhabitis æterna & increata ſapiẽtia dei patris vnigenitus filius Ieſus Chriſtus mundi huius ſapientiam, & proſ-
F peritatem cõdẽmnat, omnemq́ue vanitatem excludit, cuius verba merito inducere ad cordialem ac plenum mundi cõtemptũ nos debent, præſertim, quia ea tam rigoroſe, terribiliter que condemnat, quæ à mũdanis hominibus vix mala pu-
Lucæ.6. tantur. Non enim ait Saluator, Væ homicidis, væ raptoribus væ adulteris: ſed væ diuitibus, væ ſaturatis, væ ridẽtibus, væ gloriam mundi amantibus. Quid ergo de grauioribus fiet, ſi ea quæ nec alicuius putantur exceſſus, æternis puniũtur ſupplicijs? Potius ergo in hoc breuiſſimo vitæ huius curriculo actibus pœnitentiæ inſiſtamus reprehendi, caſtigari, vilipendi optemus, ſeu patiẽter ſaltem feramus, quam propter vitæ huius incertiſſimæ, breuiſſimæque delicias, opes, honores, infernalia incidamus tormenta, imò quod grauius eſt, cœleſti ac ſempiterna felicitate priuemur.

¶ Tro

¶ Proſequutio Capitis. VI. Ab eo loco quo dicitur, A

Diligite inimicos veſtros.

ARTICVLVS XVI.

Hriſtus paulo ante docuit diſcipulos, quid alij inimicis eſſent paſſuri, nunc inſtruit quid ipſi
C illis ſint acturi ac reddituri *Sed vobis dico qui auditis*, id eſt, ea quæ loquor diligenter aduertitis: & non corporalibus tantum, ſed & interioribus aurib' verba mea attenditis, *Diligite inimicos veſtros*, id eſt, eis qui vobis volunt, & cupiunt ſeu inferũt mala econtrario bona deſiderare. Quemadmodum autem amare eſt alicui bonum velle, ita odire eſt alicui malum velle. B

¶ Multiplex verò eſt bonum, videlicet bonum delectabile, bonum vtile, & bonum honeſtum: iterum aliud eſt bonum gratiæ, aliud bonum naturæ, aliud bonũ fortunæ. Omnibus ergo hominibus quantuncunq; aduerſantibus optare debemus bonum ſpirituale, vtpote chariſmata gratiæ in præſenti, & bona gloriæ in futuro, reliqua bona nõ ſunt eis optanda, vel non eſt neceſſe eis optare, niſi inquantum ſaluti eorum expediens eſt. Diligendi ſunt ergo inimici ex charitate propter deum, ſicut amamus noſipſos, vt ſcilicet idem bonũ fœlicitatis æternæ eis optemus, quod ipſimet volumus nobis. Diligendi ſunt ergo quantum ad ipſam eorum naturam bonam, qua ad dei imaginem facti, beatitudinisque capaces ſunt, non quo ad culpam, imò ſic audiendi ſunt, iuxta illud, Perfecto odio oderã illos: ſed ſic eos odire eſt verè diligere, quia eiuſdem rationis eſt atq; ex eodẽ charitatis fonte procedit, bonum alicuius amare, & malum eius odire. Nil autem tam malum, tam nociuum, tam aduerſum eſt homini, vt peccatum ipſius. ¶ Porrò ſecundum Thomam in ſecunda ſecundæ, de inimico poſſumus loqui tripliciter. Primo, inquantum eſt inimicus, ſicq; amandus non eſt, quia inimicitia eius peccatum eſt, diſplicere nobis debet, quod inimicatur & peccat. Secundò, conſideratur inimicus ſecundum eſſe naturæ, qua ad dei imaginem factus eſt, ſed tamen in vniuerſali, inquantum eſt homo, ſicque dilectio inimici eſt de neceſsitate ſalutis, quia ab illa generali dilectione qua deum, proximũ-

Gen. 5. C Sapien 2. Pſal. 138.

D que amare iubemur, excludi non debet. Tertio conſideratur
Deut.6. vt eſt ſingularis perſona, & ita inimicorum dilectio non eſt
Matt.22. abſolute de neceſsitate ſalutis, quia nō tenemur in ſpeciali ad
Mar.12. eum motum dilectionis habere, imò neque ad alios, quia im
Lucæ.10. poſsibile eſt ſingulos ſingulatim amare. Verūtamen dilectio inimici taliter in ſpeciali neceſſaria eſt ad ſalutē, quo ad præparationem animi, vt ſcilicet homo paratus ſit mente ſubuenire inimico, ſi articulus neceſsitatis occurreret, & etiā actualiter charitatiue ferri ad eum cauſa exigēte & caſu ſe offerēte, ſed ſine tāli neceſsitate, dilectionem impendere, & ſubuenire, ad perfectionem, nō ad præcepti pertinet neceſsitatem.
E & iuxta hoc verum eſt quod in Enchiridio loquitur Auguſt.
Matt. 6. Hoc tam magnum bonum, vt eſt inimicos diligere, non eſt tantæ multitudinis quantam credimus exaudiri in oratione qua dicimus, Dimitte nobis debita. Sed huic Chriſti præcepto obuiare videtur quod in veteri teſtamēto, multa leguntur, ex quibus videtur, quòd inimici ſint odiendi. Vt cū Moyſes ait, Non quæres eis bonum, & odio habebis inimicum. In Hieremia quoque habetur, Ne propitieris iniquitati eorum,
Pſal.9. & peccatum eorum non deleatur. Ad hoc Thomas præfato loco reſpōdet, quòd tales imprecationes & loquutiones tri-
Sapien.1. pliciter poſſunt intelligi. Vno modo per modum propheticæ prænuntiationis, vt cum dicitur, Cōuertantur peccatores in infernum, id eſt, cōuertentur. Secundo per modum optationis ex zelo iuſtitiæ, nō tamen quantum ad pœnam hominis ſed quò ad iuſtitiam punientis, vt, ſcilicet diuinæ iuſtitiæ ſe
F optans cōformet, quia nec deus lętatur in perditione impiorum, ſed in ſua iuſtitia. Tertiò, vt deſideriū referatur ad culpæ amotionem, nō ad pœnam, vt, ſcilicet deſtruantur peccata. Quibus adiici poteſt, quod præfatæ imprecationes ſcripturæ etiam ſic accipi poſſunt, vt inimicos optemus in vita hac taliter caſtigari ne pereant in æternū: ſi verò ſint inimici eccleſiæ & boni communis, optari poteſt, vt tollantur de medio, quia & hoc expedit eis, ne grauius peccent, & ita ex æquitate, & charitate hoc deſideratur. *Benefacite his qui oderūt vos*, Quia non ſufficit intus diligere niſi dilectio procedat in opus: loco, & tempore oportunis, imò cum nulla forma tam prōpte ac delectabiliter operetur vt charitas, quę & omnes virtutes mouet & excitat ad agendum, non veraciter diligit alium, qui ei exigentibus cauſa, loco, & tempore nō ſuccurrit

tit nec benefacit. Qnumque ex anima & corpore cõſtet homo, ſecundum corpus & animam, benefacere ei debemus, vi delicet ſpiritualia & corporalia impendẽdo, ſecundum modum prætactum, quemadmodum in Prouerbiis Salomon loquitur, Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. Hoc eſt quod ait Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Hoc & Chriſtus impleſſe ſe pandit, dicendo Iudæis, Multa bona oſtẽdi vobis ex patre meo, propter quod horum me lapidatis? *Benedicite maledicentibus vobis*, id eſt, eis qui vobis maledicunt, vt non ſolum opera bona, ſed etiam pia, charitatiuáq; verba pro maledictoriis verbis rependatis his, qui detrahunt vobis ſiue blaſphemãt vos. Hoc & Paulus ad Romanos ſcribit, Benedicite (inquit) & nolite maledicere, Talibus ergo patienter loquendum eſt, ſi ſpes ſit quod ex collatione ſeu reſponſione ſint emendandi, alioquin ſilendũ eſt caute, & benedicendum occulte, ac condolendũ peccantibus, iuxta illud Pſalmiſtæ, Poſui ori meo cuſtodiã dum con ſiſteret peccator aduerſum me, obmutui, & humilitatus ſum, & ſilui à bonis. Veruntamen ſi ex maledictione prauorum ſi des aliquorum vel bonum commune periclitaretur aut iacturam pateretur iuſtitia, ſapienter ac iuſte reſpondendum, renitendumve eſſet: & ſi maledicẽtes ſeu perſequẽtes ſint obſtinati in malo, ſeu religioni inſidientur, orare licet ex zelo iuſtitiæ vt corrigantur ſeu punientur à deo, quemadmodum Eſaias, & Ezechias contra regem Aſſyriorum oraſſe leguntur. ¶ Poſtremò quod maledicentibus ſit condolendum, oſtendit Chryſoſtomus, dicens, Qui proprias animas percutiunt, digni ſunt lachrymis, & fletibus non maledictionibus. Nihil enim deteſtabilius eſt anima maledica, nec immundius aliquid lingua maledicente. Homo es, aſpidum venena non euomas, nec vertaris in beluam. Os tibi datũ eſt, non vt mor deas, ſed vt aliorũ vulnera ſanes. *Orate pro calumniãtibus vos*, qui ſcilicet crimina vobis falſe imponunt, ſeu aliter aduerſan tur ſeu iniuriantur. ¶ Quomodo autem & quando exhiben da ſint aduerſariis ſigna ſeu opera iſta dilectionis, ſanctus Thomas docet, Signa (inquiens) atque effectus charitatis ex interiori procedunt, & proportionantur eidem. Ideo ſicut tenemur inimicos diligere in communi de neceſsitate, & ex præcepto, in ſpeciali verò ſecundũ animi præparationem, ſic quoque communia dilectionis beneficia, & ſigna eis ſubtrahere

A
Prou 25.
Rom. 12.
Iohan. 10.
Rom. 5.
B
Pſal. 138.
2. Par. 32.
C
Mat. 5.
Lucæ. 6.

D here nephas eſt, vt ſunt ea quæ impenduntur proximis in cō-
muni, vt dum quis orat pro cunctis fidelibus, aut communi-
tati aliquid præſtat, ſi talia ſubtraherentur inimicis, ſignum
eſſet inuidiæ & vindictæ: cōtra quod Moyſes ait in Leuitico,
Leui.19. Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuo-
rum. ¶ Porrò alia ſunt ſpecialia charitatis ſigna ſeu benefi-
cia, quæ alicui ſpecialiter exhibentur, & talia inimicis im-
pendere, non eſt de neceſsitate præcepti, niſi ſecundum cor-
dis præparationem, vt homo ſic ſtet quod talia eis imparti-
ret, ſi neceſsitatis articulus ſe offerret, aliàs hoc facere eſt
perfectionis: qua quis ſtudet nō ſolum vinci à malo, quod eſt
neceſsitatis, ſed inſuper vincere in bono malum, ſatagens ini
micum beneficiis ad amorem ſuum inducere, quod ad perfe-
E ctionis cumulum pertinet, ſicut & gloſſa inſinuat. Quo au-
Rom.12. tem quis perfectius diligit deū, eo intuitu eius amplius amat
homines vniuerſos, & abundantius benefacit eis, præſertim
orando pro ipſis, & hoc maxime, quoniam cordialiſsime
deum cupit ab omnibus honorari ac diligi, atque de eius in-
honoratione præcipue contriſtatur. Iſtud Chriſtus etiam in
Lucæ.23. cruce pendens impleuit orando, Pater ignoſce illis, prout
per Eſaiam fuit prædictum. Ipſe peccata multorum tulit, &
Eſa.53. pro tranſgreſſoribus rogauit. *Et ei qui percutit te in vnam ma-
xillam præbe & alteram.* Iſtud conſilium eſt, non præceptum,
ideo nō oportet hoc ſemper exteriori opere adimplere, ſed
habere cor præparatum ad ſuſtinendum alterius percuſsio-
nem maxillæ, antequam percuſſus ſcandalum ſuſcitet, vel cō
F tra charitatem quid operetur, Vnde & Chriſtus à ſacrilego
in faciem cæſus alteram non præbuit, ſed ſceleratum ſapien-
ter & charitatiue corripuit. Implendum eſt ergo hoc conſi-
lium, ſecundum quod proximo prodeſſe videtur.

¶ Hic quoque penſandum quantum euāgelicæ legis doctri-
na perfectior ſit lege Moſaica, quæ mandauit talem reddere
percuſſurā cædenti qualem intuliſſet. Dicit autē Chryſoſto-
mus, Medici dum calce feriuntur ab inſanis & ægris, tūc ma-
xime miſerentur eis: Tu quoque ſimilem habeas pietatem
ad delinquentes. Ipſi enim præcipue infirmantur, nec prius
deſiſtamus quam amaritudinem euomerint totam, tunc ipſi
ad cor redeuntes vberes tibi gratias agent, & deus te coro-
nabit, eò quòd fratrem tuum à peſsima ægritudine liberaſti.
Sed contra hoc maxime agunt (vt ait Baſilius) qui nō ſolum

non cæſi indignantur aut vlciſcuntur, ſed etiam ſi tanta eis A
non impendatur reuerētia quanta ſe dignos arbitrātur. Iterum ait Chryſoſtomus, Qui repercutit, legis implet mandatum non Chriſti. Sed dicis, Dignus eſt repercuti. Etiam Sed tu non es dignus repercutere, quia illius diſcipulus es, qui cū malediceretur non maledicebat. Si alterius oculum excutis, nunquid tuum recuperaſti? Non, ſed cum membro tuo patiētiam perdidiſti. Diabolus procurat vulnera corporū propter vulnera animarum: ſi non repercuſſeris, ab homine quidem victus videris, ſed diabolum viciſti. Itaque ſublime eſt iſtud implere conſiliū, ſicut & Beda affirmat, Quid tam magnum ſicut percutiēti præbere maxillam? Nónne indignantis animus frangitur, ita ſedatur, & per patientiam huius ille mutatur, vel ad pœnitentiā inuitatur? Ergo per huius im- B
pletionem mandati & conſilii homo CHRISTO conformatur, diabolus ab homine vincitur, plena pax inter homines obtinetur. *Et ab eo qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere*, id eſt, non ſolum quiete, patienterque feras, quod veſtimentum tuum iniuſtè tollat à te, ſed permitte eum auferre tibi tunicam tuam quæ vicinior, magisq; neceſſaria corpori extat quam veſtimentum exterius. Circa quod ait Cyrillus, Vult te dominus eſſe contemptorē rerum. Hæc eſt enim virtus animæ, quę omnino auerſa eſt à paſsione cupiditatis diuitiarum, decet nanque eum qui pius eſt obliuiſci malorū, vt & ea quibus charos amicos iuuamus perſequētibus conferamus. Chryſoſtomus quoque, Non dixit, inquit, Chriſtus, ſuſtine humiliter iniuriantis animum, ſed procede C
per ſapientiam & vlterius diſpone te ad faciendum, quod iniurians facere cupit, & ſupera inſolentiam eius vbertate prudentiæ tuæ, vt habito pudore in excellenti patientia tua diſcedat. ¶ Sed dices, Quomodo poteſt hoc fieri? Cum tamen videas deum factum hominem tot paſſum propter te. Et adhuc quæris & dubitas, quomodo poſſibile ſit nequitiis ignoſcere conſeruorum? Quid tale paſſus es quale dominus tuus Chriſtus, dum ligaretur & flagellaretur, ſputa perferēs mortemque patiens?

¶ Denique huius verbo eſt ſimile quod in Matthæo loquitur Chriſtus, Ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuā tollere, dimitte ei & pallium. Circa quæ multa ſcripſi ibidem, propter quod lectorem ad locum illum remitto. Matth. 5.

D Aliqui quoque breuiter dicunt, quod iſtud ſit conſilium, atque ſecundum animi præparationem intelligendum, ſicut & verbum præcedens, vt ſcilicet potius ſuſtineat homo ſibi indumenta prædicta ac ſimilia tolli quàm ſuſcitet ſcandalum, vel aliquid agat charitati contrarium. Non autem ſuſtinendum eſſet quando ex tali permiſsione nutriretur rapiens in ſua malitia, imò in tali caſu non eſſet bonum hoc ſuſtinere, niſi propter ſcandalum, vel aliud maius malum vitandum, quòd de ſcandalo puſillorum veniente, videlicet ex infirmitate aut ignorantia maximè intelligendum eſt, vel ſcandalum alio modo ſedãdum eſt, vt errans primo inſtituatur, inſtruatur, vt ſcandalizari deſiſtat, quod ſi informari noluerit iam ſcandalum eius non erit ſcandalum puſillorum aut infir-

E morum, ſed Phariſæorum, quod ex malitia oritur. Propter quod vitandum, non ſunt bona temporalia dimittenda, quia hoc vergeret in detrimentum boni communis, & rapiẽtibus noceret anima, ideo verbum Chriſti intelligendum eſt ſecundum animi præparationem, videlicet dum modo aliunde expediat. Bona autem eccleſiæ atq; reipublicæ propter ſcãdalum vitandum, dimittenda non ſunt, ſicut nec cætera quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, quia talium conſeruatio imminet his quibus commiſſa ſunt. Hæc aliorum dicta recitando inducta ſunt. *Omni autem petenti te tribue*, Non ſemper tribuendum eſt quod petitur, vt ſi quis petat ſibi omnia bona alterius ſimul dari Itaque ſi diſcrete ac rationabiliter petit dandum eſt ei quod petit, ſi petito adſit facultas, dandumque eſt ſecundum veræ prudentiæ diſcretionem: quod ſi irrationabi

F liter aliquis petit, dandum eſt ei ſpirituale beneficium, ſcilicet rectæ inſtructionis, conſolationis, ædificationiſve verbum, quod corporali beneficio extat præſtantius, iuxta illud

Eccle. 18. Eccloſiaſt. Nónne ardorem refrigerabit ros? Sic & verbum melius quam datum. Nónne ecce verbum ſuper datum bonum? Dicit autem Ambroſius, Eiuſdem criminis eſt habenti ſua auferre, & indigenti quod quæris denegare, cum poſsis tribuere, quia & Chryſoſtomus proteſtatur, homines nõ domini, ſed diſpenſatores ſunt diuitiarum. Sed iſtud ad eos potiſsimũ pertinet, vt liberaliter dent egenis qui beneficia pinguia habent eccleſiæ, quibus ait Bernardus, Quia quicquid ſimplici victui atque veſtitui ſuperſeruauerint ſibi, furtum, rapina, ſacrilegiumq; exiſtat. De hoc in Matthæo plenius dictum

ctum eſt, *Et qui aufert quæ tua ſunt ne repetas*, ſcilicet cum A
lite & contentione,vel cum ſcandalo puſillorum.Huic conſonat illud Apoſtoli, Iam omnino delictũ eſt in vobis quod iudicia habetis inter vos.Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Circa quod loquitur Auguſtinus. Hoc ipſum veſtro peccato agitur,quod inter vos negotia iudicio determinãda habetis:quia peccatum 1.Cor.6.
eſt habere iudicium contra fratrem. ¶ Porrò ſi hoc abſolutè intelligatur, daretur iniuſtis & imperfectis grandis libertas atque occaſio rapiendi bona aliorum maximè innocentium, ideo aliqui addunt,quod perfectis liceat ſua repetere ſimpliciter,hoc eſt,ſine lite,ſine cauſa,abſque iudicio. Sed non cõuenit eis inde mouere cauſam coram iudice. Infirmis verò ſeu imperfectis liceat repetere ſua corã iudice, & contra fratrem habendo iudicium,ſed non contentioſè aut fraudulenter,ſeu corã iudice infideli.Sed nec hoc videtur ſatis reſolutoriè dictum. Eccleſia nanque non peccat habendo iudicia, B
& religioſis licet coram iudice ſua repetere.Fideles quoque in terris infidelium habitãtes,nec iudices fideles habere valentes, poſſunt vt apparet, ad infideles concurrere iudices. Hinc alii dicunt, quod liceat non autem expediat ſecularia habere iudicia,& quod religioſis ac perfectis licet coram iudice ſua repetere quaſi bona communia,nõ vt propria. Itaque verbum hoc ſaluatoris ſicut & cætera quædam præhabita intelligendum eſt ſecundum animi præparationẽ,& dummodo aliunde expediat, vt magis ſit homo paratus pati dãnum quam ſcandalum puſillorum ſuſcitet,ſi illud aliter ſedari non valeat, aut aliud agat charitati contrarium. *Et prout* C
vultis voluntate rationabili diſcreta.*Vt faciant vobis homines,* Leuit.10.
& vos facite illis ſimiliter, hoc enim fraterna requirit dile- Matt.22.
ctio, vt ſicut tenemur proximos diligere tanquam noſipſos, Marci.12.
ita tenemur facere eis ſicut nobis ab ipſis fieri cupimus. Lucæ.10.
Rom.15.
¶ Præterea inter præcepta legis naturalis ſunt duo commu Galat. 5.
nia atque præcipua,quorum primum eſt negatiuum,vt habe Tob.4.
tur in Tobia,Quod ab alio oderis tibi fieri,vide ne alteri facias, aliud eſt affirmatiuum,& ponitur hic à Chriſto, & quoniam iſtud affirmatiuum eſt maioris perfectionis maiuſque continet quam negatiuum illud præfatum, ideo decuit hoc à CHRISTO in euangelica lege, quæ eſt lex perfectionis proponi, implendum eſt autem præceptum illud loco & tépore

D pore opportunis. Et quo aliquis perfectius illud impleuerit, eo in charitate perfectior comprobatur, *Et ſi diligitis illos qui vos diligunt*, id eſt, ſi illos duntaxat diligitis. *Quæ vobis eſt gratia?* id eſt, merces à deo præſtanda, vtique nulla de condigno, & niſi pœnitendo, inimicos quoque dilexeritis. *Nam & peccatores diligentes ſe diligunt*, quia hoc naturale eſt. Veruntamen peccatores non ſemper diligunt eos à quibus ſpiritualiter diliguntur, imò frequenter odiunt eos, quia corripiuntur aut caſtigãtur ab eis, ſicut in Prouerb. ſcriptum eſt, Non amat peſtilens eum qui ſe corripit. Et Amos, Odio (inquit) habuerunt corripientem, & loquentẽ perfectè abominati ſunt. Signum autem quod quis diligat amicos non ex charitate quæ eſt amor infuſus ac ſpiritualis, & meritorius, ſed ex amore carnali, naturali, ſociali. Mercenario autem ſimilis eſt dum inimicos non diligit, quia charitas ſe extendit ad omnes. Qui ergo inimicos non diligit, in peccato mortali eſt, tanquam diuinæ inobediens iuſsioni, idcirco talis nihil meretur à deo de condigno, nec aliquod præmium fœlicitatis æternæ, quanuis deus ex ſua pietate nullum bonum, etiam in peccato mortali factum, relinquat irremuneratum, quia aliquid in vita præſenti rependit pro illo.

Prou.15. Amos.3. E

¶ Porrò amicos diligere ſpiritualiter, ſcilicet propter deum ex charitate, & non tantum quia amici ſunt, ſeu quia nos diligunt, meritorium eſt vitæ æternæ, ſicut & omnis actus ex charitate procedens, imò multo innaturalius vitioſiusq́; cõſiſteret non amare amicos, quam non amare inimicos. Plures nanque ſunt rationes diligendi amicum quam inimicum. Gratia autem non deſtruit, aut tollit, ſed perficit: propter quod dilectio ſpiritualis, dum naturalem amorem ſibi ſubſternit, format ac perficit, perfectiſsima dicitur. Quid autem ſit melius magiſq́ue meritoriũ diligere amicum vel inimicum, tetigi ſuper Matthæum. Dicit circa hæc Chryſoſtomus: Plures cauſæ ſunt quæ varias dilectiones conſtituunt, Dilectio verò ſpiritualis vniuerſas præcellit. Nihil enim terrenum eam parit, non vtilitas, non beneficium, non natura, non tempus, ſed de cælo deſcendit. Quid autem miraris, ſi non indiget beneficio vt conſiſtat, quando nec ex caſu malorum peruertitur? Pater quidem carnalis paſſus iniurias, rumpit fœdus amoris, coniunx poſt iurgia virum relinquit, filius

F

lius ſi longæuum videat patrem, grauatur: ſed Paulus apoſtolus iuit ad lapidantes beneſacturus eis. Moyſes pene lapidabatur à Iudęis, & tamen orabat pro eis. Adipiſcamur ergo ſpirituales amicitias, quia ſunt inſolubiles. A Actu 14. Exod. 17.

¶ Denique qui alium ſpiritualiter diligit intuitu dei, hoc agit, ita quòd deus eſt finis, & ratio diligendi, optatque proximo bona gratiæ in præſenti, & dona gloriæ in futuro, ita vt diligat eum, vel quia bonus eſt, vel vt bonus ſit, idcirco quamuis ille ingratus & malus ſit, iſte illum non ceſſat diligere. Diligere quoque alium propter bonum opus quod agit gratuitum eſt, diligere verò propter beneficiū ſeu proprium commodum, mercenarium eſt. *Et ſi benefacitis his qui vobis benefaciunt? quæ vobis eſt gratia?* id eſt, præmium deſuper dandum, *Siquidem & peccatores hoc faciunt*, qui cum ſint in peccato mortali, nihil meritorium vitæ æternæ operantur. Iſtud rurſus intelligi debet, ſicut verbum præcedens, videlicet quòd benefactoribus & non malefactoribus, ſeu aduerſariis benefacere, vtpote non intuitu dei, nec ex ſpirituali dilectione, ſed quia benefactores ſunt, non ſit alicuius meriti apud deum. Nihilominus prauiſsimum & innaturaliſsimum eſſet, benefactoribus non rependere vicem pro poſſe, tempore opportuno, imò magis debitum, hoc eſt, quam benefacere aliis, ſed dum quis ſic benefacientibus ſibi, quod aliis non benefacit loco & tempore cōgruis, ſignum eſt quòd illis benefacit, non ex dei amore, ſed ſolum quia benefecerunt ſibi. *Et ſi mutuum dederitis his*, hoc eſt, pecuniam aut ſimile quid conceſſeritis illis. *A quibus ſperatis recipere* in perſolutione quod mutuaſtis, *Quæ gratia eſt vobis*, id eſt, à deo mercedem habebitis nullam in vita beata, quod intelligendum eſt, quando mutuum alicui conceditur, non ex charitate ſpirituali dei & proximi, & propter præmium vitæ æternæ, ſed ex affectu carnalis vel naturalis amoris cum propoſito repetendi, *Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur*. Aliqua concedendo, *Vt recipiant æqualia*, id eſt, tanta ſeu tanti valoris vt ſunt quæ mutuauerunt ſeu conceſſerunt. Itaque plus peccatores à Chriſto cenſentur qui ad vſuram concedunt. *Veruntamen diligite inimicos veſtros*, naturam ſeu perſonam, non culpam in illis amando, *Et benefacite eis*. Iſtud iam paulò ante dictum eſt, atque expoſitum, *Et mutuum date*, id eſt, concedite. *Nihil inde*

B

C

D *hil inde ſperantes*, id eſt, vltra quod conceſſiſtis nil exquirentes, nec fauorem, aut ſeruitium tẽporale, ſeu ſimile aliquid, nec propter tẽporale, quid principaliter mutuantes, ſed principaliter ex dei amore propter fœlicitatem æternam. Vnde
Ezec.18. per Ezechielem dominus iubet, Vſuram & ſuperabundantiã
Pſal. 14. non accipietis. Et Pſalmiſta virum iuſtum deſcribens, pecu-
Deut.23. niam (inquit) ſuam non dedit ad vſuram. Quod autem Moy-
Mat. 5. ſes in Deuteronomio ait, Non fœnerabis proximo tuo, puta
Matt.19. Iudęo, ſed alieno: permiſſio fuit mali minoris, propter maius
Marci.10. malum vitandum, ſcilicet ne ſuis proximis ad vſuram conce-
Deut.15. derẽt: ſicut permiſit eis dare libellum repudii, ne vxores ſuas occiderent, quia ad vtrunque hoc vitium fuerant proni. Itaq; dandum eſt mutuum, cum & in Deuteronomio ſcriptum ſit,
E Non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum tuam, ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuũ quo eum indigere conſpexeris. ¶ Denique quantum ſit ſcelus vſuræ teſtatur Gregorius Niſſenus, Malignam fœneratorum excogitationem, ſi quis appellet furtũ & homicidium nõ peccabit. Nam quid refert ſuffoſſo pariete quenquam erepta poſſidere, ac fœnorum neceſſitate poſſidere illicita? Quam difficulter verò debeat quis ad vſuram accipere, ex verbis Baſilii patet, dicẽtis: Sed ais, Qualiter ergo victum acquiram, videlicet, ſi à fœneratore nõ debeo mutuum ſumere? Certe labora, ſerui, mendica, vnumquodque tolerabilius eſt fœnoris mutuo.

¶ Ex inductis elicitur, quam grauiſsima ſit clericorũ vſura,
Eccl. 10. eorũ præſertim, qui de redditibus ſeu bonis eccleſiæ ſibi in-
F uicem ad vſuram cõcedunt. Nam & philoſophus naturali ratione inductus, affirmat quod vſura ſit maxime contra naturam. Vſurariis verò potiſſimum competit illud Eccleſiaſtici, Auaro nihil eſt ſceleſtius: nihil eſt iniquius, quam amare pecuniam. Hic enim & animam ſuam habet venalem.

¶ Præterea verbum Chriſti, quo ait, Mutuum date, nihil inde ſperantes Baſilius & alii quidam ita intelligunt, vt concedendum ſit abſque propoſito, & ſpe repetẽdi & recipiẽdi ab eo cui conceditur, atq; à ſolo deo merces ſit præſtolãda. Ait quippe Baſilius, Conſidera virtutem ſermonis, videlicet verbi Chriſti, quo ait, Date mutuũ, &c. & miraberis pietatẽ authoris. Cum daturus es pauperi diuinæ charitatis intuitu, id ipſum & donum eſt, & mutuum, Donum, ob inſperatã retributionem: mutuum, ob munificentiam domini, qui vice pau-

peris

peris tibi reſtituet. Vnde & in Prouerbis ſcriptũ eſt, Fœne- A
ratur deo qui miſeretur pauperi. Cui expoſitioni cõſonat li- Prou.17.
tera ſequẽs, qua Chriſtus promittit, *Et erit merces veſtra mul-* Eſa.64.
ta, i. copioſum à me præmium ſuſcipietis *In cælo* quod nec 1.Cor.2.
oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor humanum compre-
hẽdere valet, imò ipſemet de⁹ glorioſus & fœlix eſt obiecta
lis merces atque fœlicitas horum qui præinducta Chriſti im
pleuerint verba. Expoſitio autem Baſilij potiſſimũ locũ ha
bet ad indigẽtes qui facultatem reſtituendi, aut non, aut vix
habẽt. Gloſſa verò exponit, ſicut ſuperius dictum eſt. Siqui-
dem ait, Duo ſunt beneficij genera. Primum cum aliquid be
neuole damus, aliud cum reddituro communicamus. Vtrun-
que autem fieri debet, non in ſpe retributionis humanæ, ſed B
diuinæ quia ſicut deus eſt omnis boni principiũ, ita vult eſſe
finis, certumque eſt, quòd verba Chriſti implere iuxta expo.
ſitionem Baſilij, multo plus meritorium ſit. Verbũ quoque
Chriſti dicentis, Erit merces veſtra multa, non refertur ſolũ
ad verbũ immediate precedens de mutuo, ſed ad cætera pre-
inducta, præſertim ad dilectionem & beneficẽtiam inimico
rum. Nam & de ampliori promiſſione mercedeq; ſubditur,
Et eritis filii altiſſimi, id eſt, ſummi dei, cuius filii ſunt homi-
nes virtuoſi prædicta implentes per operum imitationẽ, per
adoptionis gratiam, per dilectionis conformitatem, quod a-
gitur in præſenti. Deus enim inimicis ſuis multa bona largi-
tur, nec ꝓpter retributionẽ hoc agit, quia noſtris bonis nõ
indiget, ſed ex ꝓpria bonitate, charitate & pietate, & finali
ter propter ſeipſum, cũ ipſe ſit omnis boni ſummus, vltima- C
tusque finis. Eius ergo perfectionẽ imitemur inimicos amã
do, eiſq; benefaciendo, & indigentibus ſuccurrẽdo, finaliter
propter deum, nõ intuitu priuati, aut proprij cõmodi, vt in
bonis ad noſipſos nõ reflectamur, ſed ad deum ſtemus ſem-
per pure conuerſi, In futuro autẽ erimus filij dei per ſimili-
tudinem ampliorem, quia per dona gloriæ deo ꝑfectiſſime
aſſimilantur beati, ſicut ait ſanctus Iohannes, Nunc filii dei
ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniã cũ
apparuerit ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.
Et Paulus, Tunc (inquit) cognoſcam ſicut & cognitus ſum.
Beatificat nempe cognitio & fruitio mentẽ creatam deo ſu
perdigniſſimo præeminẽter ineffabiliterque conformat, ita
quod tota ſtat indeſinenter atq; inauertibiliter trãsformata
in deum

D in deum & deificata in ipſum. Ecce quanta dignitas hominis eſſe filios altiſſimi, hoc eſt, incõparabilis dei, qui penitus infinite præſtantior eſt vniuerſis & ſingulis. Vnde de cauſa filiationis huius ſubiungitur, *Quia ipſe begninus*, hoc eſt, clemens atque munificus *Eſt ſuper ingratos & malos*, id eſt, peccatoribus, qui dei beneficia nõ attẽdendo, nec deo benefactori incomparabili gratias referendo, ingrati ſunt. Mali verò ſunt diuina transgrediendo præcepta, vel ingrati per auerſionem mentis à ſummo & incõmutabili bono: mali per conuerſionem mentis ad bonum caducum ac varum, iuxta quod per Hieremiam loquitur dominus, Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquę viuæ & foderũt ſibi ciſternas diſſipatas. *Eſtote ergo miſericordes ſicut & pater*

E *veſter miſericors eſt*. Miſericordia virtus eſt, qua quis alterius miſeriæ condolet, releuatq́ue eandem pro poſſe. Deo ergo miſericordia non cõpetit quãtum ad primum iſtorum, quia compaſſionis affectus in diuinitatis inuariabili, impaſſibiliq; natura nõ cadit, ſed ſecunda iſtorum perfectiſſime conuenit deo, qui omnibus indigentibus & miſeris ad ſe clamantibus ſubuenit, miſeriã culpæ aufert, de neceſſariis prouidet, & tãdẽ ab omni calamitate culpæ ac pœnę ereptos, ad æternã fœlicitatẽ perducit, imò ingratos & peſſimos ſæpiſſime pręuenit gratioſe, hortatur, cõuertit, ſaluificat, dona quoq; naturæ ac bona fortunę bonis & malis indifferẽter & copioſe largitur. Vnde in Matthæo aſſerit, Pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, & ſolẽ facit oriri ſuper bonos & malos. Quẽadmodũ itaque

Mat.5.

F ipſe ſuperclementiſſimus deus ex pura ſua bonitate & maxima pietate non propter vtilitatẽ, aut profectũ ſibi inde euenientẽ, ſed ob noſtrã ſalutẽ hæc operatur, & taliter miſeretur, ita & nõ aliis cõpati & ſubuenire ex charitate & pietate debemus, ad vtilitatẽ, profectũ & ſalutẽ eorũ, nõ proprij intuitu cõmodi. Talis miſericordia nos deo vehemẽter commendat, cõformat, charos efficit, atq; placentes, per quam & miſericordiam impetramus à deo, iuxta illud Matt. Beati

Mat.5. miſericordes, quoniã ipſi miſericordiã conſequentur.

Prou.14. ¶ Inſuper cũ duplex ſit miſeria (vtpote culpę) de qua in Pro

Iob.39. uerbiis Sapiens, Miſeros (inquiẽs) facit populos peccatũ, & hęc miſeria eſt ipſamet culpa beatitudinis excluſiua & repugnatiua. Alia eſt miſeria pœnæ ſcilicet aduerſitatis, tribulationis vel indigẽtię, de qua ſanctus Iob ait, ad meas miſerias

deuolutũ

deuoluti ſunt. Multo auté maior eſt miſeria culpæ quam pœ A
næ, ideo potiſſimum miſericordes eſſe debemus, ſuccurrẽdo proximis, vt à peccatis ſuis purgẽtur, ipſos hortando, docendo, corripiẽdo, pro ipſis orãdo, & peccantibus, etiã dum peccant in nos, condolendo: nõ mox indignando, iraſcẽdo, aut vlciſcẽdo, Quod ſi fecerimus, tũc deus peccãtibus nobis miſericorditer indulgebit, gratiamq́; emendationis infundet.

¶ Deniq; ſi pẽſemus quam graue atque nociuum ſit vulnus peccati in anima, peccantibus vtiq; cordialiſſime compatietur, & primo nobiſmetipſis, prout ordo charitatis efflagitat, ſicut in Prouerbiis ſcriptum eſt, Benefacit animæ ſuæ vir mi Prou. 11.
ſericors. Et alibi, Miſerere animæ tuę placẽs deo. Hinc teſte Eccle. 3.
Ambroſio, Summa Chriſtianæ religionis in miſericordia & pietate conſiſtit, *Nolite iudicare & non iudicabimini* His ver- B
bis prohibet nobis Chriſtus inordinatum iudicium aliorum, potiſſimum ſuperiorũ noſtrorũ ac meliorũ magiſq́; ſapientum, quorũ potius eſt nos iudicare, quam verſa vice. Inordinatorũ aut iudiciorum quoddam dicitur vſurpatũ, vt dum iudicanti deeſt authoritas iudicãdi, aliud temerarium ac ſuſpitioſum, quod ſcilicet non procedit ſecundum rationem prudentiæ, aliud iniuſtum atq; peruerſum quod procedit nõ ex ratione & virtute iuſtitiæ, ſed ex impetu paſſionis. Huiuſmodi inordinata iudicia oportet vitari, nec incerta & dubia diffinire, quali & quo facta ſint animo. De manifeſtis verò & quę bono animo fieri nequeũt, iudicare permittimur. Quoniã ergo debiles ſumus in ratione, ita vt faciliter fallimur & erramus, proniq́; ſumus ad paſſiones & vitia rectũ iudicium C
peruertẽtia Chriſt⁹ à multis periculis & peccatis nos eripit & præſeruat, dũ iudicare nos ꝓhibet, quod vtiq; paſſionatis ſumme periculoſum eſt, & præſertim cauẽdũ eſt eis, ne ꝓni ſint iudicare eos, ad quos minus bene afficiũtur ſeu inclinantur, cõtra quos cito tẽtantur, ne paſſione cæcati, de illis iudicent vitioſe: ſed ſeipſum vnuſquiſq; diſcutiat, attẽdat, diiudicet increpet & caſtiget, cũ dicat Apoſtolus, Si noſipſos diiudicaremus nõ vtiq; iudicaremur. Hinc ſecundum Cyrillum, 1. Cor. 11.
Chriſtus hic ſedat & tollit peſſimam conſuetudinẽ & paſſionem animarũ noſtrarũ, principiumq́ue contẽptus aliorum. Cum enim deceat homines ſeipſos circunſpicere, atq; ſecũdũ deũ conuerſari: hoc tamen multi nõ faciũt, ſed examinant aliena: & ſi viderint aliquos infirmari ſeu cadere, tanquã ꝓpriarum

relam, *Et dimittetur vobis* peccatum quo deo feciſtis iniuriā A
ideo in Eccleſiaſtico ſcriptū eſt, Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecāti tibi peccāta ſoluētur. Et ecce hęc eſt infinita clemētia atq; dignatio ſuperſublimis & incōparabilis dei, quod ipſe vult illi dimittere ſua peccata, qui ignoſcit peccanti in ſe, cum tamen peccatum per comparationē ad deum habeat enormitātem quodammodo infinite maiorē, quam per comparationem ad hominem contra quē, fit ſicut deus eſt dignitatis, ſanctitatis, ac maieſtatis, in infinitum maioris quā homo. Nō ergo ſimus deo ingrati, nec ad ignoſcend i proximis tardi ſeu graues. Poteſt & ita intelligi, Dimitte ea quæ pauperes vobis debent, vel captos quos expedit dimitti, vel temporalia bona: ſecundum quod petrus effatur, Ecce nos dimiſimus omnia, & dimittet vobis peccatū quo deo obligati ac ſpiritualiter vincti eſtis, iuxta illud Prouerbij, Funibus peccatorū ſuorū impius cōſtringetur. Hinc in Eſaia habetur, Dimitte eos qui cōfracti ſunt liberos. *Date* beneficia corporalia vel ſpiritualia, imò vtraque, præſertim egentibus *Et dabitur vobis* à deo præmium copioſum. Et ei qui dat propter deum temporalia, cōferuntur ab eo ſpiritualia. Qui verò ſpiritualia beneficia alteri præſtat, orādo, hortando, docendo, corripiendo, magnum ſpiritualium chariſmatum ſortitur à deo profectum.

Eccle. 28.

Mar. 16.

B

Proue. 5.

Eſa. 58.

¶ Denique generoſi animi eſt pronū eſſe ad dandum, quoniam iuxta diuinum Dionyſium, Bonū eſt ſui diffuſiuum, & amor eſt communicatiuus eius quod habet, Dare quoque ad liberalem eſt pertinēs. Liberalitas verò facit hominem aliis valde acceptum & charum ſecundū philoſophum, vt patuit in beato Martino, quando adhuc militauit. Tenaces verò & ſemper ad ſeipſos reflexi, ignobilis exrant mētis. Hinc in Actis Paulus, Oportet (inquit) reminiſci verbi domini Ieſu, quia beatius eſt magis dare quam accipere. Et in prouerbiis quoq; inducitur, Victoriam & honorē acquirit, qui dat munera. Et in Eccleſiaſtico Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta. At tamē pauci heu ſunt, qui non proniores ſint ad accipiendum quam ad dandum, iuxta illud Eſaiæ, Omnes diligunt munera, ſequuntur retributionē. Et Paulo teſtante. Omnes quæ ſua ſunt, quærūt. Nihilominus multi plus abundarent, ſi facilius darent, quia indiuiduæ ſortis ſunt dare & dari. Nam & deus miſericordibus ac

C

Acto. 20.
Prou. 12.
Eccle. 4.
Eſa. 1.
Philip. 2.

D liberalibus etiam in temporalibus benedicit. Eſtq; commune dictum. Qui non dat, quod amat, nõ capit quod optat. In
Prouer. 3. Prouerbis quoque legitur, De primitiis frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua ſacietate. Non tamẽ prodigalitas commendatur, ſed datio iſta ex virtute debet procedere rationeque regi.

¶ Poſtremo hac breui doctrina erudit Chriſtus quomodo cum proximis conuerſemur, vt, ſcilicet iniurias dimittamus & beneficia demus. Quanuis autem ad præinducta implenda ſatis & ſuper ſatis inflammare nos debeat bonitas dei, & eius præceptũ, conſilium ve ad iſta, nihil minus Chriſtus noſtram nõ neſciens tarditatem, promiſſa proponit, imò & beneficia multo maiora nobis ſpõdet reddenda, vt vel merce-
E dis intuitu prouocemur, ſi tantæ perfectionis non ſumus, vt ex ſyncero dei amore iſta agere enitamur. Hinc ſubditur, *Menſuram bonam & confertam & cogitatam & ſuperfluentem dabunt in ſinum veſtrum* Per omnem hanc circũlocutionem inſinuatur, quod ineffabiliter copioſa erit retributio operũ charitatis, ac pietatis in cœlo: quæ retributio per menſuram exprimitur, quoniam præmium merito correſpondet ac proportionatur quemadmodum menſurato menſura: & quoniam deus ſecundum ſapientiæ ſuæ cenſuram omnia moderatur, atque in pondere, numero & menſura cõſtituit vniuerſa. Quanuis autem iſta menſura efficienter detur ab vno deo, Chriſtus tamẽ pluraliter loquitur, dabunt videlicet pauperes quibus opera pietatis impenditis, quia illorũ interuẽ-
F tione ac meritis partim datur hæc merces, Itaq; menſurã bonam, id eſt, legitimam, ita quod nõ minus quam debetur ſeu tribui decet præſtabitur: & confertam, id eſt, plenam & pinguem & coagitatam vt per compreſſionem plus capiat: & ſuperefluentem, id eſt, tam abũdantem & cumulatam, vt ſuperefluat vndiq;: dabunt in ſinum veſtrum, inſinum vtrique mentis in ſecretiſſimo cordis, in ipſo intellectu & voluntate vt intellectus æternam veritatem contẽpletur, & ea reficiatur, voluntas ſumma bonitate fruatur.

¶ Præterea quadruplex bonum datur à deo propter opera pietatis, vtpote bonum fortunæ, hoc eſt, exteriores diuitiæ, quæ ſubiacent inſtabilitati fortunæ: ad iſta poteſt referri menſura bona Alia ſunt bona naturæ, ad quæ refertur menſura cõferta. Tertia vero ſunt bona gratiæ, ad quæ pertinet

mẽſura

menſurâ coagitata. Quarta ſunt bona gloriæ, ad quæ menſura ſuperfluens ſpectat. *Eadem quippe menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis*, hoc eſt, iuxta modum veſtræ actionis, ſeu ſecundum proportionem & gradum conuerſationis, ſeu meriti veſtri, vel prout aliis feceritis, erit menſura, ſeu modus & gradus præmij veſtri, quia præmiũ merito correſpondet, magisque penſatur ſecundum magnitudinem interioris affectus, quam operis exterioris: iuxta quod in Marco ait Saluator, Quod vidua quæ miſit duo minuta, plus omnibus miſit. Hinc in Iohanne dicit, In domo patris mei manſiones multæ ſunt, id eſt, diuerſi gradus præmiorum, ſecundum differentia meritorum. Et Paulus teſtatur, Qui parce ſeminat, parce & metet: & qui ſeminat in benedictionibus de benedictionibus metet vitam æternam. In Apocalypſi quoque habetur, Quantum glorificauit ſe, & in delitiis fuit, tãtum date illi tormẽtum & luctum. Et per Eſaiam dominus ait, In menſura contra menſuram iudicabo eam.

A

Marci.12. Iohan.14. 2.Cor.9.

B

Apoc.18. Eſa.27.

¶ Nec obſtat, quod pro temporali merito datur merces æterna, quod item dominus electos ſupra condignum remunerat, & reprobos citra condignum affligit, quia iſta menſuræ æqualitas, identitas, ſiue proportio conſideratur in genere, vt qui plus peccauit, plus puniatur: qui amplius meruit, glorioſius coronetur. Sed dicet aliquis, Si eadem menſura qua metimur, nobis remetietur, ergo, ſi iniqua menſura metimur, iniqua menſura nobis diuinitus remetietur. Sed iam patet huius ſolutio. Non enim ille eſt ſenſus, ſed quòd ſicut fecerimus fiet nobis, id eſt, retribuetur nobis ſecũdum exigentiam meritorum noſtrum: & ſi nos fuerimus aliis immiſericordes ac duri, de⁹ quoq; erit nobis ſeuerus, quemadmodum Iacobus aſſerit, Iudicium ſine miſericordia erit ei, qui non fecerit miſericordiam. *Dicebat autem illis quibus ſermonem hunc fecit, præſertim diſcipulis ſuis, ſimilitudinem* quæ ſubditur, *Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt?* Hoc in corporalibus ita eſt, nec eſt ſimilitudo tantum, ſed veritas res. Atamen CHRISTVS hoc pro ſimilitudine dixit, quia per hoc aliud deſignauit, videlicet quod etiam in ſpiritualibus ita ſit, vtpote quòd ille qui ſpiritualiter cæcus eſt mẽte, id eſt, ignarus, paſsionatus, ſeu vitioſus, nõ eſt idoneus regere ſeu per ſemitas æquitatis ad æternam beatitudinẽ ducere alios, ſed tam ipſi quã ei ſubditi ſeu

C

Iaco.2.

D commiſsi cadunt nunc quidem in foueam, id eſt, viuorũ pro-
Prouе. 18. funditatem, de qua in Prouerbiis inducitur, Impius cum in
Ezec. 31. profundum venerit peccatorum contemnit, deinde ruunt in
Pſal. 87. lacum gehennæ, de qua ſæpius fertur in Ezechiele, Dormie-
Iob. 40. runt, cum his qui deſcendunt in lacum, atq; in Pſalmo, Aeſti-
matus ſum cum deſcendentibus in lacum. Itemq; Iob, Facies (inquit) ſuperborum in foueam de merget. His verbis Chriſtus diſcipulos ſuos omnesque prælatos, doctores, & prædicatores edocuit, quòd ſapientia diuinorum, ſcientia ſcripturarum ſplendor virtutum, charitas mentis, ſint neceſſar.ę eis ad hoc, quod aliis digne præſint, aliter ſeipſos aliosq; præcipitant. Vnde qui paſsionatus eſt, & ex aliorum defectibus ſeu propter iniuriam ſibi illatam mox iraſcitur, indignatur, tur-
E batur, alios ſimilibus morbis infectos non valet curare, ſed verbo & exemplo alios debet illuminare, & ſua humilitate, patientia, mãſuetudine atque modeſtia, aliorum ſuperbiam, iram, inſolentiam, peruerſitatem curare. Itaque ridiculoſa, imò potius periculoſa res eſt ſpeculator cæcus, doctor inſcius, præco mutus, præcurſor claudus, prælatus negligens, rex iniuſtus, ideo ait Gregorius, Dum paſtor per vitiorũ abrupta graditur, neceſſe eſt vt per pręcipitium grex ſequatur. Siquidem paſtor ſe habet in populo, ſicut oculus in corpore.
Hiere. 10. Vnde in Hieremia ſcriptum eſt, Quia ſtulte egerunt paſtores & dominum nõ exquiſierunt, propterea omnis grex eorum diſsipatus eſt. *Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum*, Hoc ge-
F neraliter ita eſt, loquendo de magiſtro, diſcipuloq; formaliter, quia diſcipulus inquantum diſcipulus inferior eſt magiſtro, inquantum magiſter eſt, ſicut & pater eſt dignior filio, quamuis materialiter diſcipulus, id eſt, homo qui eſt diſcipulus poſsit eſſe magiſtro ſuo potẽtior, altior, ſanctior, ingenioſior, imò & doctior. Si autem ſpecialiter per magiſtrum
Matt. 23. hoc loco Chriſtus intelligatur, qui in Matthæo ait, Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus, certũ eſt, quòd hoc magiſtro nullus diſcipulorũ ſit maior, ſed omnes inferiores & imperfectiores ſunt eo, ſecundum quòd deus eſt infinitæ virtutis, ſed & ineffabiliter inferiores ſunt eo ſecundũ naturam aſſumptã. *Perfectus autẽ omnis diſcipulus erit ſi ſit ſicut magiſter eius*, id eſt, ſi ei aſsimiletur per imitationẽ, aut cõformetur per æqualitatẽ. Nõ tamẽ ſimpliciter erit perfectus, ſed perfectus in certo gradu, ſtatu, ſeu ordine, vtpote perfectus quò ad id quod

à ſuo

à ſuo diſcit magiſtro. Si autem per magiſtrũ Chriſtus intelli- A
gatur, conſtat quód quanto quis hunc magiſtrum plenius
imitatur, eó verè perfectior inuenitur, imó huius magiſtri
imitatio omnium eſt Chriſtianorũ perfectio, Auguſtino di-
cente, Summa Chriſtianæ religionis eſt imitari quem colis.
¶ Porrò iſta loquutus eſt Chriſtus, vt ſeipſum proponeret
diſcipulis in exemplum. Quaſi dicat, Cum ergo prędictas vir
tutes, præcepta cõſiliáq; impleuerim, aduerſarios diligendo,
inimicis benefaciendo, & cætera quę dicta ſunt adimplendo,
decet vt & vos diſcipuli mei hæc faciatis. Hinc in Iohanne Iohan. 13.
ait, Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & Iohan. 15.
vos faciatis. Rurſusque, Si me perſequuti ſunt, & vos perſe-
quentur, quia nõ eſt ſeruus maior domino ſuo. Vel prædindu
cta hæc verba protulit Chriſtus, eſt oſtendendũ ꝙ cęcus cæ- B
cum nõ valeat ducere, id eſt, prælatus inſipiens alios rege-
re, quia prælatus eſt velut magiſter ſubditorum ſuorum, ideo
ipſo errante, illi pariter errãt, nec perfectiores ſunt eo, regu
lariter loquendo, quanuis deus electos ſuos non deſerat, ſed
informet vnctione ſuperna & directione angelica.
¶ Deinde Chriſtus hortatur vnumquenq; ad ſui ipſius custo
diam, pariterque demonſtrat per ſimilitudinem aliam quod
ſupra dixit, videlicet cæcum à cæco duci, ſeu peccantem à ſi-
bi ſimili emendari non poſſe. *Quid autẽ vides feſtucam*, id eſt,
paruum & veniale peccatũ conſideras, *In oculo fratris*, id eſt,
in corde vel intẽtione ſeu aperto opere proximi tui, *Trabem
autem quæ in oculo tuo eſt*, id eſt, grande atq; mortale peccatũ
quo cor tuũ obtenebatur, *Non conſideras?* quaſi dicat, Stulte C
te habes in hoc, quia (vt alibi Chriſtus teſtatur) quid proficit Mat. 16.
homo ſi vniuerſum mũdum lucretur, ſeipſum autem perdat? Marc. 8.
Ideo charitas debet eſſe ordinata, vt homo primo per chari Lucæ. 9.
tatem ſanet ſeipſum, & aliis exemplarem ſe præbeat: ſicque
idoneus ſit eos arguere, ne in ſuis prædicationibus ſcandali
zentur. *Et quomodo potes dicere fratri tuo*, id eſt, Proximo, *Fra-
ter, ſine*, id eſt, permitte & patienter ſuſtine. *Vt eiiciam feſtu-
cam de oculo tuo*, id eſt, veniale peccatum de corde tuo per in-
crepationem, caſtigationemque auferam, *Ipſe in oculo tuo
trabem non videns?* id id, in proprio corde mortale peccatum
non penſans. Tanquam dicat Saluator, O peccator ſapiẽter
& ordinate non potes hæc dicere, quoniam ordo charita-
tis requirit, vt primo animam tuam à magnis vulneribus cu-

D res,antequam alios à paruis læſionibus ſanare adiicias. Teneris quoque te idoneum exhibere ad exequutionem tui officij ó prælate,vt ſcilicet deo obediendo & virtuoſe viuēdo, non præſumptuoſe,ſed ordinate tuum proſequaris officium. *Hypocrita*,quia eo ipſo quo alios de paruis reprehendis ſeu curare vis culpis,oſtendis te zelatorem iuſtitiæ, charitatiuū ac virtuoſum, & tuam pallias iniquitatem,cum tamen ſis vitioſus & præſumptuoſus,*Ejice primum trabem de oculo tuo*, id eſt,imprimis per contritionem, confeſsionem , ſatisfactionem,purga teipſum à tuis magnis exceſsibus , ſicut teneris, non ſolum inquantum es Chriſtianus,ſed inſuper quia aliis præſides aut prædicas,*Tunc perſpicias*,id eſt,illuminatū mentis oculum habebis *Vt educas feſtucam de oculo fratris tui* ,id
E eſt,de minoribus eum peccatis expurges ſeu arguas. De iſta
Matth 7. materia ſuper Matth.multa conſcripſi,nihilominus propter ipſius fœcunditatem addenda ſunt pauca.

¶ Itaq; quæritur primo an liceat peccatori &vitioſo prelato qui in mortalib⁹ vitiis iacet,ſeu doctori aut predicatori male viuenti,prædicare, & alios increpare ſiue corrigere. Quod non apparet ex verbis Chriſti iam habitis. Deniq; Thomas ſuper quartum ſententiarum affirmat,quod qui non implet quod docet & prędicat,eo ipſo mortaliter peccat,& pulchrā rationem aſsignat ibidem,Inſuper Durandus ait,quòd ſacerdos in omni actu ſui officij quem facit indigne, videlicet in peccato mortali,peccet mortaliter,ſcilicet celebrando, con feſsionem audiendo,vel prædicando.Ambro. quoq; ſcribit,
F Iudicet de errore & culpa alterius qui in ſeipſo non habet quod iudicet,ne cum de alio iudicat,in ſeipſum ferat ſententiā.Sed & Chryſo.
Chryſo. Omnis(inquit)ſacerdos qui vult docere populum,primo doceat ſemetipſum,alioqui nec aliū reprehendat aut doceat.His authoritatibus multi conſentientes, affirmant,quòd ſi arguentis ſeu prædicantis aut iudicis peccatum ſit publicum,& tamen reprehendit,docet ſeu iudicat alium,peccat peccato præſumptionis,& ſcādali. Si verò peccatū eius ſit occultum,peccat per prēſumptionē.Aliqui verò dicunt ꝙ peccator aut corrigit vt prelatus aliū,aut vt perſona priuata.Si vt prelatus,tūc aut eſt peccator notorius,& ſic corrigēdo,aliū peccat,tam ſcandalizando, ꝙ ſuū officiū indigne exequēdo:aut occultus, & tunc peccat indigne officiando,ideóq; reprehēditur,Porrò ſi corrigit,vt perſona priuata,

non peccat niſi forſitan peccato ſcandali, ſi notorius ſit peccator, aliis tamen apparet ꝙ etiam præſumptionis vitio maculetur. Thomas autē teſtatur, quòd ſi peccatū prælati aut iudicis ſit occultum, incumbatque ei ex officio iudicare ſine arguere: poteſt cum timore & humilitate hoc agere. Vnde & alii dicunt, quod ſi corde pœniteat, poteſt fratrē cū humilitate arguere. ¶ Sed circa hęc quæritur, quid ergo prælatus aut iudex huiuſmodi faciet, quia ſiue corripiat vel doceat ſiue nō, incurrit periculum, & ſic videtur eſſe perplexus. Et reſpōdendū, ꝙ nequaquam perplexus eſt, ſed in prōptu habet cōſilium, inuenitq; remediū, quia ſtatim poteſt, & debet pœnitere, & vitę emēdationē incipere. ¶ Preterea patet, quòd veniale peccatū cōparatur feſtucæ, mortale trabi: quia ſicut feſtuca leuior eſt trabe, ſic veniale mortali, & ſicut feſtuca oculum corporalem nō excæcat, ſed turbat & aliqualiter lædit, trabs autē ſeu magna pars eius illū excæcat, ita veniale, oculum interiorē non proiſus excæcat, ſed turbat, mortale verò excæcat. Itaq; qui proni ſunt reprehendere alios, proniores ſint reprehendere ſemetipſos, & patiēter ferant dum ab aliis arguuntur. Sed videmus frequēter oppoſitū, imò quo aliquis magis ſe occupat conſiderando, obſeruando, arguendo aliorum defectus, eò proprios defectus minus attēdit, & alicuius virtutis ſe putat cum nihil ſit, dumque corripitur, indignatur aut cōuitiatur. Ideo dicit Baſilius, Non ſolū oculus corporalis exteriora videns ſuper ſe viſu nō vtitur. i. ſeipſum non intuetur, ſed & ipſe noſter intellectus cū alienū velociter conijciat peccatum, lentus eſt circa propriorū perceptionē defectuum. Conuenit autem iſtud maxime doctoribus & prælatis ſecundum Theophilum: qui cum ſubditorum minima puniant, propria impunita relinquant. Ideo Chriſtus eos vocat hypocritas. ¶ Poſtremò, qui alium vult corrigere, iſta obſeruet, In primis corrigat ſeipſum, quia vt Salomon loquitur, Iuſtus prior accuſator eſt ſui. Secūdo pie, & māſuete hoc faciat, niſi forte quis quaſi incorrigibilis videretur, aut ſpecialis cauſa exigeret aliud. Ideo aſſerit Auguſtinus, Raro & non ſine magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ. Tertiò ex zelo charitatis atque iuſtitiæ fiat hoc, non ex impetu paſſionis. Quartò, opportunitatē loci, temporiſq; perpēdat, vt ſicut ait Saluator, præcedat ſecreta correptio. Deinde Chriſtus per quædā ſimilia probat, exempliſque pandit,

A B C Prou. 18. Mat. 18.

D quòd vitioſus atque hypocrita non ſit idoneus corrigere alium, quoniam opus virtutum verè non manat ab ipſo. *Non eſt enim arbor bona, Quæ facit fructus malos, Neque arbor mala faciens fructus bonos*, hoc in arboribus ita eſt. Etenim eo ipſo quo arbor vtiles profert fructus, bona cēſetur. Nulla quoque arbor naturaliter mala eſt, quaſi natura eius ſit mala: ſed quędam mala, id eſt, inutilis appellatur, quæ fructus vtiles non producit. Arbor nanq; ad fructum ſeu vtilitatem ex eo prouenientem finaliter ordinatur. Ideo ſi malos proferat fructus rite mala aſſeritur. Hinc ſubditur, *Vnaquæque arbor de fructu ſuo cognoſcitur*, quemadmodum cauſa cognoſcitur per effectum. Vnde ſi fructus ſint boni, arbor eſt bona, quia effectus bonitatem à ſua cauſa ſortitur, bonitasq; effectus præexiſtit in cauſa, nec aliquid tribuit alteri, quod nō habet. Hoc con-
E ſequenter exemplariter declaratur. *Neque enim de ſpinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuas*. Ideo dum quis in aliqua arbore inuenit ficus, concludere poteſt quod ſit ficulnea & vbi inuenerit botros, elicit quòd ſit vitis. Sic ergo arbores ex ſuis fructibus dinoſcuntur, Sed Chriſtus ita principaliter non protulit propter arbores vel de ipſis arboribus, ſed inquantum per eas, homines boni ac mali figuraliter ſeu ſimilitudinarie deſignantur. Hinc præhabita quaſi exponens, adiecit, *Bonus*, id eſt, virtuoſus ac ſapiens. *Homo de bono cordis ſui theſauro*, id eſt, de ſpirituali ſua opulentia, puta de gratia gratum faciente, fide, ſpe, charitate, cæteriſque habitibus virtutum atque donorum, *Profert bonum*, id eſt, virtuoſas ac meritorias meditationes, affectiones, verba & facta ſeu
F opera Habitus nanque eſt quaſi altera natura. Virtus autem eſt habitus, quo nullus male vtitur, ſecundum Auguſtinum. Ideo ſicut naturà eſt naturalium operationum principium, ita virtutes & dona proferunt germina virtuoſa iam dicta, *Et malus*, id eſt, vitioſus homo *De malo theſauro*, id eſt, interiori malitia, de conſuetudine praua, de habitu vitioſo, *Profert malum*, id eſt, vitioſa producit quia affectus ſuæ cauſæ proportionatur, & qualis quiſque eſt, talia operatur, operatio quoq; arguit formam, id eſt, qualis ſit forma vnde ori-
Matt. 12. tur, pandit. Ex *abundantia enim cordis os loquitur*, quia quod intus abundat, foris erumpit. Itaque ſi in corde regnet atque abundet virtus & gratia, charitas atque deuotio, ex ore prodibunt verba diuina, virtuoſa ac ſancta: ſi verò in corde abūdent

dent vanitas atque peccatum, inania & iniqua verba ex ore A procedent, quia & ea quæ ſunt in voce, ſunt earum quæ ſunt in anima paſſionum notæ, id eſt, ſigna ſiue indicia. Ideo Seneca ait, Qualis vir, talis eſt ſermo eius. Et iterum, Cordis Ibidem. imago eſt ſermo. Nã qualis ſit homo, ex verbis perpenditur. Ideo iuxta ſcripturam, Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis damnaberis. Dum ergo loquaces, clamoroſi, contentioſi, pugnitiuiq́ue ſumus, quid æſtimari poteſt de nobis ab audientibus, niſi quòd diſſolutam, intimoratam, inquietam, ac vitioſam mentem habemus? Hinc religioſi potiſsimũ linguas ſuas refrenare tenentur, & hoc maxime corã extraneis Iacobi.1. ne ſcandalizentur. Propter quod in Iacobo habetur, Qui putat ſe religioſum eſſe non refrenans linguam ſuam, huius vana eſt religio. Et in Prouerbiis Salomon, Vidiſti (inquit) aliquem velocem ad loquendum, ſtultitia magis ſperanda eſt, quàm illius correctio. Atque in pſalmo, Vir linguoſus nõ dirigetur in terra. Itaque per arborẽ homo deſignatur, & per arborem bonã, homo virtuoſus, per malam, vitioſus. Quemadmodum ergo arbor bona, quandiu permanet bona, malos non poteſt producere fructus, nec arbor mala vt talis, bonos poteſt fructus producere, ſic homo virtuoſus, inquãtum huiuſmodi, mala non operatur, nec agere poteſt, quia non agit niſi ſecundum inclinationem, formam, habitumq́ue virtutis ac gratiæ, malus quoque ſecundum quod vitioſus, nec agit, nec agere poteſt bona. Veruntamen non eſt per omnia de arboribus & hominibus ſimile, quoniam arbor ſolam naturæ ſequitur motionem. Homo autem liberi extat arbitrii, C ideo poteſt conuerti atque auerti, ita quòd virtuoſus poteſt fieri vitioſus, & ecõtra, loquẽdo de eis materialiter, & in ſenſu diuiſo, non autem loquendo de eis formaliter, & in ſenſu compoſito. Vnde elicitur in quo ſenſu iſtæ ſint veræ. Superbus non poteſt ſaluari. Amans deum non poteſt perire, quia in ſenſu compoſito veræ ſunt. Superbus enim, vt talis, nõ valet ſaluari. Iuxta quem ſenſum multa in epiſtolis Pauli, cæteriſq́ue leguntur ſcripturis, vt cum ait Apoſtolus, Neq; adulteri, neque fornicarii, neque auari regnum dei poſſidebunt. Deinde ſicut ex abundãtia cordis os loquitur, ſic ex eadem abundantia, manus, pes, & cætera membra operantur atque mouẽtur, quoniam anima motrix eſt corporis, & corpus inſtrumentum eſt animæ in agendo. Hinc ſicut ex fructu co-

Prou.29. B

Pſal.139.

1.Cor.6.

gno-

D gnoſcitur arbor, ſic ex actibus ſuis cognoſcitur homo. Vnde quod dicitur, Potentiæ cognoſcuntur per actus, & obiecta, verificatur non ſolum de cognitione potētiarum quò ad eſſe naturale, ſed etiam quo ad eſſe formale. Nihilominus quia hypocritæ & iniqui ac callidi multa mala operantur ſub ſpecie boni, quia ieiunant, orant, & cætera ex genere bona effi-
Matth 7. ciunt, propter quod in Matthæo loquitur Chriſtus, Attendite vobis à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouiū, idcirco non ſemper cito & facile tales ex ſuis agnoſcūtur operibus, ſed ſæpenumero cum grandi diligentia diuturnitateque temporis, ita quòd finaliter cognoſcuntur. Porrò an homo ſit verè virtuoſus præcipue perpendi ſolet, ſi patiēs ſit in aduerſis, ſi non detrahat bonis, ſi laudem humanā non
E captet, ſi honores in ipſo non varient mores. In Eccleſiaſtico ſcriptū eſt. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos ten-
Eccle. 27. tatio tribulationis. In prouerbiis quoque fertur, Quomodo
Prou. 27. probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: ſic probatur homo ore laudantis. Inſuper ſicut in corporali theſauro ſunt argentum, aurum, & gemmę, precioſæque veſtes, & herbæ atque vnguenta: ita in ſpirituali theſauro eſt aurū, videlicet charitas & ſapiētia, de quo auro ſcriptum eſt in A-
Apoc. 3. pocalypſi, Suadeo tibi emere aurum ignitū probatum. Item argentum, id eſt, ſcientia, & eloquētiæ iuxta illud Pſalmiſtæ, Eloquia domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum.
Pſal. 11. Gemmæ ſunt præſtātiſsima ſeptem dona ſpiritus ſancti, quibus anima cōſolidatur in deo, Veſtes precioſæ ſunt virtutes,
F quibus anima decoratur: iuxta illud Eſaiæ, Induit me veſti-
Eſaiæ. 16. mento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. Herbæ
1. Cor. 2. ſunt vita exemplaris, bonaque fama, ſicut ait Apoſt. Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Vnguēta ſunt opera pœnitentialia ac ſalutis remedia, quibus animarum ſananda ſunt vulnera. *Quid autē vocatis me Domine domine, Et nō facitis quæ dico*, quaſi dicat, Inutiliter me dominum vocatis, & ingeminatis, dum mihi non obeditis. Hoc ait ſaluator, ne quis abun-
Mat. 19. dantiā verborum putet ſufficere ad ſalutē, quia iam dixit, Ex abundātia cordis os loquitur, & itē vt doceat nos ꝙ obſeruātia præceptorum ſit ad cōſecutionē ſalutis neceſſaria, ſicut & alibi ait, Si vis intrare ad vitā, ſerua mādata. Vnde qui Chriſtum nominat ſuum dominum, nec tamen ei obedit, mātitur & ſimilis eſt arbori, folia, non fructū portanti, quia de ratio-

ne

ne ſerui eſt domino deſeruire,& obedire,ideo per Malachiã A
deus loquutus eſt,Seruus timet dominũ ſuum:ſi ergo domi- Malac. 1.
nus ego ſum,vbi eſt timor meus.Hinc malus & impius Chri
ſtianus grauius dãnatur q̃ infidelis, quia magis ingratus eſt,
& de ignorãtia excuſationem nõ habet,Nec hoc verbo Sal-
uatoris repugnat quod ait Apoſt.Nemo poteſt dicere domi- 1.Cor.12.
num Ieſum,niſi in ſpiritu ſancto:accipit enim, dicere, ſtricte
ac proprie,pro expreſſione attẽta & affectuoſa,quę charita-
tem exigit.Deinceps oſtendit Saluator quæ ſit vtilitas obe-
diendi præinductis ſuis præceptis, ſeu acquieſcendi præfatis
conſilijs. *Omnis qui venit ad me* hoc Chriſtus de corporali ac
ceſſu,auditorum ſuorũ dicere potuit. Nunc autẽ de ſpiritua-
li acceſſu exponitur quo per fidẽ,charitatem,cõtemplationẽ
deuotionẽ accedimus Chriſtum, *Et audit ſermones meos*.i.do- B
cumẽta,cõſilia,& præcepta quæ dixi auribus corporis & ani
mæ auſcultando,quando ab homine proferũtur,vel ſolis in-
terioribus auribus dum per diuinam alloquutionem ſeu an-
gelicam inſpirationem intus dicuntur:iuxta illud in pſalmo,
Audiã quid loquatur in me dominus deus, *Et facit eos*,id eſt, Pſal 94.
opere implet,quod nõ ſolũ de opere exteriori,ſed & interio
ri quoque actione intelligi debet,quia preceptum charitatis
per interiores actus præcipue adimpletur. Sic quoque accipi
tur Chriſtus opus in Iohãne,dicens,Hoc eſt opus dei,vt cre- Iohan.6.
datis in eum quem miſit ille.Sic etiam accipiẽdũ eſt opus, dũ Pſal. 23.
ſcriptura teſtatur,Vnũquemq; ſecũdum ſua opera accepturũ
à deo.Conſtat enim quòd in interioribus actibus ratio meri
ti atq; demeriti magis conſiſtat,ideoq; ſecundum iſtos maxi C
me remuneratur homo à Chriſto.Itaq; audire verbũ dei or-
dinatur ad operari,quia vt dicit Iacobus,Scienti bonũ,& nõ
facienti,peccatum eſt illi, *Oſtendam vobis*,id eſt,docebo, *Cui
ſimilis ſit*,in prudentia,& exercitio eius, *Similis eſt homini ædi* Iacobi. 4.
ficanti domum,qui fodit in altum,id eſt,in profundum. Altum
quippe in ſcripturis pro profundo accipitur,ſicut in Pſalmo,
Veni in altitudinem maris. Et in Iohanne,Puteus altus eſt. Pſal. 68.
Et poſuit fundamẽta domus ſuper petram,id eſt,ſuper ſolidum, Iohan.4.
ſaxoſumq́ue locum. *Inundatione autem facta*, id eſt,aquis a-
bundanter confluentibus. *Illiſum eſt flumen domui illi*,id eſt,
cum impetu parietes domus concuſſit. *Et non potuit eam mo-
uere*,id eſt,lædere ſiue deſtruere, *Fundata enim erat ſupra pe-
tram*, ideo fortis fuit, & ſtabilis, quemadmodum ergo talis

ædifi-

D ædificator egit prudenter, ac fructuoſe, nec paſſus eſt damnum ſtructuræ, ſed in ea à fluuiorum ſubuerſione eſt præſeruatus: ita qui verbis Chriſti obedit, ſpiritualem domum, id eſt, conſcientiæ ſuæ ſecretum mentiſque thalamum, vel virtutum ædificationem, bonorumque actuum compaginationem ac nexum, fundat ſupra petram, id eſt, ſtabile fundamentum, videlicet Chriſtum, de quo ait Apoſtolus, Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt,
1.Cor. 1. quod eſt Chriſtus Ieſus. Et itẽ, Petra erat Chriſtus. Vel fun-
1.Cor. 10. damentum iſtud eſt fides, timor, ſiue humilitas. Talis quoque fodit in altum, id eſt, ſeipſum profunde cõſiderat, nouiſſima prouidet, terrenas atque carnales affectiones de ſui eiicit agro cordis Cumq; abundantibus perſequutionibus, ad-
E uerſitatibus, tentamentis irruerit ſuper eum flumen, id eſt, abundãtia tentationum, non proſternetur, nec ſtructura virtutũ ſuarũ deiicietur, ſed virtute & gratia Chriſti, cui innititur, reſiſtet ac præualebit atq; ſaluabitur Porrò ſpiritualiter homo cui obediẽtes aſsimilãtur, eſt ipſemet Chriſtus, qui domum id eſt eccleſiam ædificauit ſupra petram, id eſt, fidei firmitatem, vel ſuper ſeipſum, quemadmodum ait, Super hanc petrã ædificabo eccleſiã meã. Fodit quoq; in altũ. i. in pfun-
Mat. 16. do humilitatis ac paupertatis, à quo ſermonẽ pręſcriptũ exorſus eſt, & præceptis humilitatis, vana ac tumida de cordibus eiecit fidelium. Huic itaque aſsimilantur fideles, qui domini ſui ſequuntur veſtigia. Qui enim ſe dicit in CHRISTO
F manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare, vt Iohannes ait, *Qui autem audiuit* verba mea, *Et non fecit* quę do-
1.Iohã. 2. cui & præcepi, *Similis eſt homini ædificanti domum ſuam ſuper terram ſine fundamento, in quam illiſus eſt fluuius, & continuo cecidit, & facta eſt ruina domus illius magna*, tanto vtique maior quò ſtabili fundamento amplius caruit, hoc in exterioribus ita eſt, atque ad literam planum eſt. Tali igitur ſtulto ædificatori aſsimilatur, qui verba diuina, quæ audit aut ſcit, opere non obſeruet, domum etenim ſuam, hoc eſt, operũ ſuorum congeriem, vitiorum molitionem, conſcientiam, mentem ſeu intentionem, ædificat ſuper terram, id eſt, terrenorum amorem, & ſuper iſta tranſitoria carnalia & caduca, in quibus nulla eſt vera ſtabilitas, ideo fundamento caret virtutum, nec Chriſto innititur. Hinc fluuio, hoc eſt, abundantia tentationum irruente in eum, mox cadit & vincitur, fitq;

magna ipſius ruina, quia ſpiritualiter deſtruitur, imò & anihilatur, ita vt omni eſſe gratiæ ad promerēdū idoneo ſpoliatur, atque à deo, vt nihilum reputatur, & vſque ad inferni profunda dilabitur. Magna ergo eſt ruina, qua homo corruit per peccatum, quoniam rationalis anima ſpiritualiter moritur, ab altitudine charitatis & gratiæ præcipitatur, in vitiorum voraginem mergitur, fœlicitate quoque priuatur cœleſti, & calamitate obruitur æterna ac infernali. Poſtremò per hominem ſtultè ædificantem, cui alij aſſimilantur, intelligi poteſt negligens paſtor vitioſus prælatus, prædicator & doctor non operoſus, qui domum ſuam .i. propriam cōſcientiam ſeu gregem ſibi commiſſum ædificat ſuper terram, ſecundum ſenſum expoſitum. Talis quoq; præſidens dum carnalis eſt, terrenaque ſapit, rectè terra vocatur, quemadmodum in Eccleſiaſtico ſcriptū eſt, Quid ſuperabit terra & cinis eſt? Cumque eis quibus præeſt aut prædicat, perſuadet, vt ipſum ſequantur, ædificas eos ſuper terram, hoc eſt, ſuper ſeipſum & opera atque exēpla iniqua & vana, propter quod domus talis ſeu cōgregatio illa tentationibus omnino deiicitur, iuxta illud prophetæ Iob, Qui habitant domus luteas, & terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tinea. Et in Eccleſiaſtico, Secundum iudicem populi, ſic & miniſter eius. Et qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitātes in ea.

A B Eccle. 10. Iob. 4. Eccle. 10.

¶Elucidatio Capituli. V I I.

Cum autem impleſſet omnia verba ſua.

C

ARTICVLVS. XVII.

Quoniam in præcedenti capitulo deſcripſit Euangeliſta, mirabilem ſeu ſupernaturalē & inauditam Chriſti doctrinam. Deinde narrat præclara eius miracula, ſoli diuinæ poſſibilia poteſtati, quibus oſtenditur doctor talium documētorum verè à deo loquutus, dum ei deus ita teſtimonium perhibet atque ad ſuæ confirmationem doctrinæ talia operatur, imò & ipſe Chriſtus verus deus eſſe probatur, dum propria virtute imperialique modo talia efficit ſigna. *Cum autem*

Lucæ. 6.

D *autem impleſſet*, id eſt, perfectè protuliſſet *Omnia verba ſua* præcedenti ſcripta capitulo, *In aure plebis*, diſtinctè enim, facundè ac intelligibiliter loquebatur. quorũdam etiam audientium, nõ ſolum corporales aures impleuit, ſed & interiores inſtruxit: ita vt verba dei fructuoſè hauſerũt. *Intrauit in Capharnaum*. Primo tamen ſanauit leproſum, vt Mat-
Mat.8. thæus habet. *Cẽturionis autem cuiuſdam ſeruus male habens erat moriturus*, hoc eſt, lætaliter infirmabatur, fuitque paralyticus ſecundum Matthæum, & de infirmitate illa obiſſet, niſi CHRISTVS impendiſſet ei ſuffragium. Fuit ergo moriturus, ſecundum cauſas inferiores, naturales & proximas, quia mortifera fuit eius infirmitas: iuxta quem modũ quar-
4.Re.20. to Regum legitur Eſaias Ezechię loquutus, Diſpone domui
E tuæ, quia morieris tu & non viues. Porrò ſecundũ cauſam ſuperiorem, ſcilicet prouidentiam dei, & virtutem, pietatéq; Chriſti fuit curandus, *Qui illi erat pretioſus*, hoc eſt, valde charus, ideo ſolicitus fuit pro eo, quaſi pro filio, & quaſi pro
Eccle.33. ſemetipſo, implens illud Sapiẽtis, Seruus fidelis ſit tibi quaſi anima tua. *Et cum audiſſet de Ieſu*, id eſt, famam Chriſti in ſapientia, poteſtate, pietate miraculis, & quod intraſſet Capharnaum.

¶ Denique Centurio nõ eſt proprium nomen perſonæ, ſed nomen dignitatatis ſiue officij. dicitur nãq; Cẽturio, qui cẽtum ſub ſe milites habet, quemadmodum quinquagenarius, qui quinquaginta milites habet ſub ſe: Decurio, qui decem: quaternio, qui quatuor. Fuit autẽ iſte Cẽturio natione Gen-
F tilis, & ab Imperatore Galilææ præfectus in certis negotiis, vel ad eius Cuſtodiam deputatus, *Miſit ad eum ſeniores Iudæorum* in Capharnaum habitantium, *Rogans eum, vt veniret & ſaluaret ſeruum ſuum ab infirmitate.* Dicunt aliqui ꝙ Centurio non rogauit Chriſtum, vt veniret ad ſeruum curandum, quia infra habetur, nõ ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Veruntamen, quia Euangeliſta manifeſte hic ait, ꝙ rogauit Ieſum, vt veniret, potius reor, quod primò rogauit vt Chriſt⁹ veniret, ſed poſtea maieſtatem Chriſti profũdius penſans, reputauit ſe eius aduẽtu indignũ. Nec verbis Lucæ
Mat.8. obuiat quod in Matthæo legitur, Centurio Ieſum acceſſiſſe atq; rogaſſe. Hoc nãq; feciſſe aſſeritur, quia per ſuo amicos id fecit. Miſit quoq; ſeniores Iudæorũ cũ propter reuerentiã Chriſti, tũ vt per illos facilius exaudiretur, quia ſenes ma-

gis

g'is ſunt honorandi & audiendi,tũ propter magnitudinẽ cau A
ſæ:pro magna etenim re rogauit.Ideo magnos direxit legatos.Cur autẽ perſonaliter nõ acceſſit,ipſemet poſt pauca fatetur. *At illi cum veniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſolicite*, id eſt,diligenter, *Dicentes ei. Quia dignus eſt vt hoc*,id eſt,ſerui curationem *Illi præſtes,diligit enim gentem noſtram*, fortè ideo dilexit Iudæos , quia vidit eos vnius ſummi, veriq́ue dei cultores,& honeſtiori religioni deditos,quàm gentiles quos nouit,vel quia inter. Iudæos morando didicit quanta beneficia deus populo illi contulerat,& quàm magni ſancti videlicet prophetæ ac patriarchæ inter illos fuerint, *Et ſynagogam ipſe ædificauit nobis*, id eſt , ſuis fecit ædificari expenſis . Synagoga verò hic dicitur domus cultus diuini, ad quam confluxerunt Iudæi , non ad ſacrificia offerenda,quia B
hoc extra Hieruſalẽ non licebat templo conſtructo & ſtante,ſed ad orandam,laudandumq; deum , & ad legendum ac audiendum libros legis ac prophetarum:has duas cauſas allegant hi ſeniores,tanquam dicant,Cum diligat gentem noſtram,cuius tu membrum ſiue ſuppoſitum es,patet quòd diligat te,debeaſq; eum diligere,tum quia te amat, tũ amore populi tui. Rurſus quia tu cæteris religioſiores,propter hoc præcipue debes ei affectum atque effectum charitati impendere,quoniam domũ cultus diuini cõſtruxit. Apparet quoq; ex circũſtantia huius euangelicæ lectionis, quòd Centurio fuit effectus proſelytus, id eſt,ad Iudaiſmum conuerſus,vel ſaltem idolorum relicta cultura vnius veri dei cultor effectus, quia ſynagogam conſtruxit Iudæis, ſicut nec iam aliquis ædificaret Chriſtiſtianis eccleſiam,niſi coleret Chriſtũ. C
Ieſus autem ibat cum illis ,non quia abſens curare non potuit ſed ne ſeruum viſitare videretur deſpicere , ſed humilitatis daret exemplum & charitatis,ne & nos proniores ſimus viſitare diuites ægrotantes, quam pauperes , præſertim cum Pauperes ſolatio atq; ſubſidio magis indigeant. Hinc Chriſtus ad filium reguli pergere excuſauit,vt patet in Iohanne. Inſuper iuit cum illis ne preces rationabiles ſeniorum videretur abiicere, & præſertim quia cor Centurionis intuebatur,vnde propter eius fidem humilitatẽ,deuotionẽ,rudentiam,dilectionem tam promptes fuit ei impartiri, quod petiit Quemadmodũ autẽ Iudæi tam ſolicitè rogauerunt pro Centurione,ita & nos Chriſtum in cœli regnantem, ſolicite ora Iohã.4.

D te orare debemus pro benefactorib⁹ & amatoribus noſtris, ac populi noſtri, præſertim pro his qui cultum augent diuinum, aut neceſſaria ad obſequiũ dei miniſtrant. *Et cum iam non longe eſſet Ieſus à domo eius* Centurionis. Secundum humanitatem quippe conuenit CHRISTO diſtare, appropinquare, trãſire localiter, qui vt deus nuſquam deeſt, & omnia implet, imò ipſis illabitur eſſentiis rerum, *Miſit ad eum Centurio amicos, dicens, Domine, noli vexari*, id eſt vſq; ad domum meã venire, ex quo acceſſe corporaliter poſſis laſſari, quẽ-
Hier. 23. admodum apud Iohannem legitur factum, cum dicitur, Ie-
Iohan. 4. ſus fatigatus ex itinere. *Non enim dignus ſum, vt ſub tectum meum*, id eſt, in domum meam intres, quia peccator ſum,
Lucæ 5. & aliquãdo idola colui Sic & Petrus dicebat, Exi à me, quia
E homo peccator ſum domine, *Propter quod & meipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirent ad te.* Quia ego indignus ſum tibi coniũgi, non præſumpſit venire ad te. Sciebat quoq; Centurio, ꝙ Iudæi deteſtarentur communicare cum gentibus. Quoniam ergo vidit Chriſtũ cũctis Iudæis tam præfulgentem in ſanctitate, ſapiẽtia & virtute, imputauit ſe eius acceſſu indignum, *Sed tantum dic verbo*, id eſt præcipe, *Et ſanabitur puer meus*, in quibus verbis oſtenditur humilitatis profunditas ac fidei magnitudo in Centurione. Porrò ſeruũ ſuum nominat puerum, vel propter dilectionem ad eum: iux-
Eccle. 7. ta illud Eccleſi. Serus ſenſatus ſit tibi dilectus q uaſi anima tua: vel quia conſuetudo eſt tam ſcripturis diuinis, quàm in modo loquendi multerum, vt ſerui pueri appellẽtur. Quã-
F admodum in libris Regũ loquitur Dauid, Fuerunt vaſa puerorum ſancta.
1. Re. 21. ¶ Quæritur, quomodo Centurio habuit tantã fidẽ de Chriſti dignitate atque potentia? Et reſpondendum probabile eſt, quod audiuit famam miraculorum CHRISTI, & quàm imperioſe ac ſubito paulò ante curaſſet leproſum, forſitã etiam à Iudæis audiuit aliquid de aduentu Meſſiæ. Et rurſus, quomodo aliqui dicerent Ieſum eſſe Meſſiam. Veruntamen ſecundum Ambroſiũ & Bedam, potius ex inſpiratione diuina fuit in eo fides huiuſmodi, ſicut & cæteræ virtutes ipſius Videtur quippe fuiſſe vir religioſus & bonus, quem admodũ de Cornelio Centurione in actibus fertur. Deinceps oſtendit per locũ à maiori, Quòd Ieſus ſolo imperio etiã abſens, poſſet ſanare. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate cõſtitutus, imperato-*

peratori ac præſidi, tribunoq; ſubditus, *Habens ſub me milites* A
centum poteſtati meæ ſubiectos, *Et dico huic, vade & vadit & alio, veni & venit*, id eſt, vni militi iubeo, perge illuc: alteri veni huc, moxq; obediunt, *Et ſeruo meo iubeo, fac hoc, & facit*, id eſt quicquid ei præcepero, ſtatim obtéperat. Poſt expreſſionem autem militum nominat ſeruum, quia præter milites habebat & alios domeſticos famulos, quemadmodũ in actibus legitur Cornelius Cẽturio vocaſſe duos de domeſticis ſuis, & militẽ vtique vnum. Denique his verbis innuebat Centurio, ꝙ multo plus Ieſus ſolo poteſtatis ſuę imperio, aut etiam angelorum miniſterio poſſet ſanitatẽ conferre, ita ꝙ ægritudo eo imperãte diſcederet, ſanitaſque accederet. *Quo audito Ieſus miratus eſt*, magnitudinem fidei & ſapientiæ Centurionis, quòd ſcilicet Chriſti intelligeret maieſtatem. Quomodo autem in Chriſto fuerit admiratio, ſuper Matthæũ diffuſè tractaui, & nunc breuiter tangam. Itaq; qui in Chriſto non ponunt ſcientiam aliquam acquiſitam, dicunt in eo non verè fuiſſe admirationem, cum (iuxta Damaſcenum) admiratio ex imaginatione ſubito oriatur, Chriſtus autem ſecundum iſtos, omnia ab exordio incarnationis, tam pręterita q̃ pręſentia ac futura nouit, & intuebatur in verbo, imò & per ſcientiam habitualẽ inditam ſeu infuſam, ideo nil improuiſum aut ſubitum fuit in eius apprehenſione, Sed ꝙ miratus aſſeritur, intelligendũ eſt, quòd habitũ, ſeu apparatum prætendebat mirantis ita quòd miratio fuit in ſigno & apparentia, non in anima, nec quò ad ſtuporẽ, de nouo imaginantis, quæ apparentia nõ fuit inutilis aut deceptoria, ſed fructuoſè, rationabiliterque aſſumpta: quia ad hoc, vt Chriſtus doceret admirari debere, fidem Cẽturionis, aliorumq; miram conuerſionem, & Iudæorum incredulitatem. Hinc Beda ait, Quis in Cẽturione fecerat ipſam fidem, niſi Ieſus qui mirabatur? Sed etiam ſi alius illam feciſſet quid miraretur, qui præſcius erat: quod ergo miratur dominus, nobis mirandum eſſe deſignat. Omnes enim tales motus, cum de deo dicuntur non perturbati ſigna ſunt animi ſed docenti magiſtri. Alij ponentes in Chriſto ſcientiam acquiſitam, dicunt quòd fuit in eo verè miratio, ſecũdum iſtam ſcientiam, quia ſic fuit in eo aliquid de nouo cognitũ prius incognitũ quò ad iſtum modũ habitúmve ſciendi, ex cuius apprehenſione recenti admirabatur. *Et conuerſus ſequentibus ſe turbis, dixit*,

Acto. 10.

B

Mat. 8.

C

f conuer-

D conuertendo faciem ſuam corporalem ad eas, *Amen*, id eſt, verè *Dico vobis*, hoc eſt, ad veſtram inſtructionem, humiliationē ac vtilem cōfuſionem, quæ pœnitētiam parit, *Nec in Iſrael tantam fidem inueni*, hoc rurſus difficultatem ſortitur, non enim fides Centurionis maior fuit fide virginis glorioſæ, aut Ioſeph ſpōſi ipſius, nec iterum maior fuit fide Iohannis Baptiſtæ & parentum ipſius, aut Symeonis & Annę, ad quod multipliciter reſpondetur. Primò, quoniam multitudo dicitur aliqua agere, vel non agere, quando principales, aut maior pars eius hoc agit, ſiue nō agit. Quoniam ergo maior pars & principales Iudæorum fuerunt increduli, CHRISTVS ait ſe in Iſrael, id eſt, populo Iudeorum tantam fidem non reperiſſe, imò quia credentes ex Iudæis com-
E paratione aliorum pauciſſimi erant, & quod modicum eſt, pro nihilo reputatur, Chriſtus præfato loquutus eſt modo: vel facilitate credendi præfertur fides Centurioni. Aliqui quoque affirmant, ꝙ Chriſtus ſumit hic Iſraelem pro ſynagoga, ſecundū quod illa à primitiua diſtinguebatur eccleſia, ad quā præfati ſancti ac Chriſti diſcipuli pertinebant. Aliæ
Mat. 8. ſolutiones poſitæ ſunt ſuper Matthæū. Planè autem loquendo apparet, ꝙ Chriſtus nil aliud voluit dicere, quam quòd in communi Iſraelitica plebe, ſeu populo illo communiter non tantam inuenerit fidem. *Et reuerſi qui miſſi fuerāt à Centurione*, domum ipſius, *Inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum*. Quia vt in Matthæo habetur Centurioni loquutus eſt Ieſus, non vtique ore ad os, ſed per internuncios, vade & ſicut credidiſti, fiat tibi. *Et ſanatus eſt puer in illa hora*. Mora-
F liter, per Centurionem exprimitur quicūque bonus prælatus, fideliſque princeps, cuius ſeruus ſeu puer, id eſt, quicunque ſpiritualiter infirmatur, turbatur, tentatur, ita vt niſi ei gratia dei ſubuenerit, protinus morietur in anima, incidendo peccatū mortale, deinde æternā mortem gehennæ. Pro tali ergo infirmo & paſſionato ſolicitetur qui præſidet, & ſi ſeipſum cenſet ad orādum pro peccatore tali indignum, deuotos & religioſos dirigat, & inducat ad intercedendum ꝓ languido: tuncq́; Saluator videns prælati ſeu principis fidē, humilitatem & charitatem, interceſſorum quoque inſtantiā gratioſè ſuccurret.

¶ Rurſus ꝑ Centurionem intelligitur intellectus, cui centum milites, hoc eſt, vniuerſitas bonarum ac fortium meditationum

tationum atq; affectuum parent, dum ad eius imperiũ oriun- A
tur & conquieſcunt: qui dum vires animę habuerit reforma-
tas, dicit huic cogitationi, affectioni ſeu actioni, veni, & ve-
nit, quia ad eius præceptum, cogitatio ſeu affectio, vel actio
bona ſibi ineſt, aſsiſtit, cohæret: alteri verò dicit, vade, & va-
dit, quia nunc vni actioni virtuoſæ, nunc alteri oportet inſi-
ſtere, vnde ſæpe bonæ cogitationi ſeu actioni virtutis vnius
iubendum eſt, vt alteri cedat. Inordinatis verò actibus inte-
rioribus & exterioribus iubendũ eſt vt recedant. Porrò, ſer-
uus languẽs & paralyticus moriturus, eſt appetitus ſenſitiuus
vehemẽter infectus & paſsionibus, niſi Chriſtus auxilietur,
ſubdendus, prò cuius reformatione orare debet intellectus,
& ſeniores Iudæorũ ad orandum tranſmittere, id eſt, cõfeſ-
ſiones propriæ culpæ ac laudis diuinæ, quarum merito Chri- B
ſtus opem impendet. Poſtremò, ſi Centurio tantam charita-
tem, humilitatem, conatum, ſolicitudinemq; monſtrauit, pro
ſananda corporali ægritudine ſerui, quanto amplius oportet
prælatum & patrem, pro curandis vitiorum languoribus in
ſubditis, ſeu filijs ſuis hæc agere? Aliam moralitatem poſui
ſuper Matthæum. *Et factum eſt deinceps*, id eſt, poſt ſanatio-
nem ſerui Centurionis, quanuis non immediate poſt illam,
ſicut ex alijs Euangeliſtis probatur. *Ibat Ieſus in ciuitatem,
quæ vocatur* Naim, quæ fuit ciuitas parua, duobus miliaribus
diſtans à monte Thabor, ſecundum Bedam. *Et ibant cum il-
lo diſcipuli eius, & turba copioſa*, quotidie etenim creuit fama
& magnificentia Chriſti, ita quòd frequenter multa milia
comitabantur eum, & diuerſis ex cauſis, diuerſi ſecum per- C
gebant, vt dictum eſt, maximè tamen confluebant ad eum,
propter incomparabilem excellentiam atque frequentiam
eius in faciendis miraculis, quia per miraculoſos effectus cor
hominis maximè attrahitur, concutitur, vincitur & moue-
tur. *Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus ef-
ferebatur, filius vnicus matris ſuæ, & hæc vidua erat, & turba ci-
uitatis* Naim *Multa* fuit *Cum illa*, pergente, ad ſepelitionem
filij ſui. Narrat autem ſanctus Lucas tam diſtinctè rem iſtam
ad maiorem veritatis certificationem. *Quam cum videret do-
minus* oculis corporalibus ac interioribus, & benignisſimo
compaſsionis affectu. ¶ Attende quod in ſcripturis non ſo-
let quis abſolutè dominus appellari, præſertim à ſanctis, niſi
verus deus, qui per Eſaiã teſtatur, Ego dominus, hoc eſt, no-

D men meum. Et in Pſal. Dominus nomen illi, quoniam ergo
Pſal.67. Euangeliſtæ præſertim Lucas Chriſtum frequenter dominum nominat, inſinuat, quòd ipſe verus ſit deus. *Miſericordia motus ſuper eam*, hoc eſt, viduæ compatiens. Fuerunt nanque multæ atque fortiſsimæ rationes compatiendi viduæ illi. Primo, quia in maximo fuit conſtituta dolore, propter mortem vnici filij ſui, quemadmodū enim nil charius vnico filio, ſic
Hier.6. dolor de morte ipſius intenſiſsimus extitit. Propter quod in
Zacha.12. Hieremia habetur, Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum, Zacharias quoque, Dolebunt ſuper eum, ſcilicet Chriſtum, ſicut doleri ſolet ſuper vnigenitum. Secundò, quoniam talis amor ad vnicum filium maximus cōſiſtit in vidua, quia
E viri eſt deſtituta ſolatio, idcirco dolor eius de vnigeniti morte vehementiſsimus eſt. Tertio, quia vidua eſt perſona multum miſerabilis, quemadmodū orphanus & pupillus ac pere-
Pſal.145. grinus & pauper. Ideo fertur in Pſalmo, Dominus cuſtodit
Deut.16. aduenas, pupillum & viduam ſuſcipiet. Et in Deuterono. x.
Eccle.11. capitulo, Dominus deus veſter facit iudicium pupillo & vi-
Eſai.1. duæ, amatque peregrinum. Item in Eccle. Nónne lachrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & à maxilla aſcendunt vſque ad cœlū? Hinc crudelibus iudicibus Eſaias improperat, Cauſa viduæ non ingreditur ad eos. Hinc itaque Chriſtus miſericordiæ viſceribus ineffabiliter affluens, miſertus eſt viduæ huic, de vnici filij amiſsione, præſertim cum & ipſe vnicus eſſet, ſuæ dulciſsimæ filius genitricis, & ſciret quantum diligeretur ab ea, & quantum de futura ſua morte & paſsione illa
F eſſet cōtriſtanda, ploratura & affligenda. Quarto, quoniam filius viduæ, in adoleſcentia ſua fuit defunctus, ideo plus fuerat condolendum. Adoleſcentum enim mors miſerabilior eſt, quia in flore ætatis ſuæ fuerunt, & cum grandi labore ac ſolicitudine parentum ad iſtam ætatem perducti ſunt.

¶ Inſuper adoleſcentes ſolent eſſe ad mortem minus diſpoſiti, quoniam homines in illa ætate conſueuerunt eſſe laſciuiores, inſtabiliores & minus experti. Propter quod in Ec-
Eccle.11. cleſiaſte Salomon loquitur, Adoleſcentia & voluptas, vana
Prou.30. ſunt. In prouerbiis quoque profitetur, quod via viri in adoleſcentia ſua ſibi ignota, *Dixit illi* viduæ deſolatæ, verbum bonum, verbum conſolatorium, *Noli flere*, quia cauſa fletus iam tolletur à te, & cauſam copioſam gaudendi habebis tanto maiorem, quanto inopinatiorem. *Et acceſsit, & tetigit loculum,*

culum, hoc eſt, repoſitoriū exanimis corporis. *Qui autem portabant*, *ſteterunt* ſperantes quòd Ieſus non fruſtra talia diceret, ſicque accederet. *Et ait, adoleſcens tibi dico*, hoc eſt, diuina ac propria poteſtate omnipotenti præcipio, *Surge*, id eſt, reuiuiſce, & ſigna vitæ oſtende ſurgendo ac ambulando. A

¶ Quæritur, cur CHRISTVS dixit, Surge, quando enim verbum hoc protulit, adoleſcens adhuc mortuus fuit, ergo non fuit tunc adoleſcens? Et reſpondendum, quòd in ſcripturis multoties ponitur pars pro toto, & totum pro parte, quemadmodum in Iohanne legitur, ibi videlicet in ſepulchro poſuerunt Ieſum, & Maria Magdalena ait, Tulerunt dominum, ſcilicet de monumento, ita & CHRISTVS nomine adoleſcentis intelligere potuit corpus eius, cui iuſſit iterum animari ſeu viuificari, vel animam eius, cui iuſsit corpori rurſus vniri, vel vtrunque, quamuis ſeparatim ab inuicem, iubens illud coniungi. *Et reſedit qui erat mortuus*, hoc eſt, protinus reuixit, ſeque erexit, ac ſedit ſuper inſtrumentum quo portabatur, *Et cœpit loqui* in ſignum quod verè reuixit, Et *dedit illum matri ſuæ*, hoc eſt, aſsignauit eum ſuæ matri viuentem, vt cum eo læta rediret ad dominum, quemadmodum Helias ſuſcitato filio viduę, dixit, En viuit filius tuus, vt legitur in libris Regum. Similiter egit & Heliſæus, cum filium Sunamitis ſuſcitaſſet. Iohan. 16. Iohan. 20. B 3. Re. 17. 4. Reg. 4. Mar. 2.

¶ Denique ſicut alij infirmi à Chriſto curati mox plenariè reſtituti ſunt ſanitati ac robori naturali, vt patet de paralyticis, quib⁹ curatis, ſtatim præcepit proprios lectos deferre: ſic credo quod adoleſcens hic ſuſcitatus, ſtatim ſanus & fortis proceſſerit: opera nanque Chriſti perfecta fuerunt, quemadmodū Moſes in Deuteronomio teſtatur, Dei perfecta ſunt opera: hinc creditur Chriſtus adoleſcentem iſtum, etiam ſpiritualiter ſuſcitaſſe, hoc eſt, à vitiis emundaſſe, ſi quæ habuit, quod ſi in mortali peccato diſceſsit, magnificentior fuit ſuſcitatio iſta, eò ꝙ animā de pœnis inferni abſtraxit, ad quas tamen tunc nondum abſolutè adiudicatus fuiſſet. *Accepit autem omnes timor*, hoc eſt, vniuerſos qui iſtud conſpexerunt miraculum, timor inuaſit: qualis fuerit iſte timor, & de cauſis eius patet ex dictis. Non enim fuit directè & propriè timor afflictiuus, deſolationem inducens, ſed fuit timor admirationis ac reuerentialis, conſolationem & grandem iucunditatem habens admixtam, *Et magnificabant*, id eſt, magnum Iohan 5. Deute. 32. C

 glo-

D gloriosum, potentem deum eſſe profitebantur, quia ex effectu, tam miraculoſo ſupernaturali & inclyto omnipotentiam dei penſabant, laudabant & honorabanr, vnde & gratia miraculorum, ſicut & cæteræ gratiæ gratis datę ordinantur ad aliorum vtilitatem, videlicet ædificationem eorum in fide atque reuerentia dei, ſicut ait Apoſtolus, Vnicuiq; datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, *Dicentes*, *Quia*, id eſt, quod *Propheta magnus*, hoc eſt, magnæ ſanctitatis & poteſtatis *Surrexit in nobis*, id eſt, inter nos apparuit ac præfulſit: quanuis etenim nōdum putarent Ieſum eſſe deum, non tamen dubitabant, quin diuina virtute feciſſet hoc ſignū: ideo deum principaliter collaudabant, Ieſum verò tanquam dei miniſtrum, per quem & cuius ſanctitate ac meritis, deus feciſſet tantum prodigium.

E ❡ Denique in iſto miraculo modus agendi mirabilior fuit, q̄ opus, quod ſcilicet Ieſus tam imperialiter, ac repente fecit hoc ſignum. Non enim Helias aut Heliſæus taliter mortuos ſuſcitauerunt, ſed inſtanter orando, & ſuper defunctos procumbendo. Porrò per prophetā magnum aliqui putant eos intellexiſſe Prophetam, de quo per Moyſen dominus dixit. Prophetam ſuſcitabo eis de fratribus eorum tanquam te: ſed hoc literaliter de Chriſto prædictum eſt, vt ipſemet docet, Aut ergo illi Iudæi ſcripturā illam intellexerunt de Chriſto prænunciatam, quo dato confeſsi ſunt Ieſum eſſe meſsiam, quemadmodum Samaritani apud Iohannem, dicentes, Quia hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum: aut de alio aliquo præcipuo vate, & ſic non intendebant aſſerere q̄ Chriſtus eſſet Meſsias: potius tamen reor, quod nomen prophetæ ſumpſerūt cōmuniter, intendentes quod Chriſtus eſſet magnus Prophera, quemadmodū Helias & Heliſæus ac alij quidam fuerūt. Vnde & alio loco, cum quæreret Chriſtus à diſcipulis, quem dicunt homines eſſe filiū hominis? reſpōderūt, alij Iohannē, alij Heliā, alij Hiere. &c. *Et quia deus viſitauit plebem ſuam*, hoc eſt, miſericorditer fecit cū populo Iudęorū, mittendo eis tam magnum prophetam, tanta quoque beneficia impendendo plebi ſuæ per illū. Cur autē populus Iudæorū ſpecialiter dictus ſit populus dei, dictum eſt plenius. ❡ Poſtremò, Chriſtus ſuſcitauit tres mortuos corporaliter, per quorū ſuſcitationē deſignatur triplex hominū gen⁹ ſpiritualiter mortuorū in anima, quos ſuſcitat ſpiritualiter.

3. Reg. 7. 4. Re. 4. Deut. 8. Iohan. 4. F Mat. 6. Marc. 8. Lucæ. 9. Mat. 9. Mar. 5. Lucæ. 8.

Suſci-

Suſcitauit enim filiã archiſynagogi iacentem in lecto,atq; in A
thalamo,per quã figuratur,qui ſolo cõſenſu peccati in anima
mortui ſunt,vel ſola praua affectione,ſeu cogitatione,occul
tiſve vitiis. Suſcitauit & iuuenẽ iſtũ extra portã elatum:quo
deſignantur peccatores,qui proceſſerunt in opus,& publice Iohan.11.
peccant. Suſcitauit & Lazarũ iã ſepultũ,quo exprimũtur qui Pſal.63.
conſuetudine vitioſa oppreſſi ſunt,ſuper quos puteus clauſit
os ſuũ,hoc eſt,qui in pfundũ vitiorũ prolapſi ſunt , indurati Hier.5.
in vitiis,de quibus in Hieremia habetur, Indurauerũt facies
ſuas ſupra terrã,& noluerũt reuerti. ¶Præterea,cõuenĩẽter
Euangeliſta iſtud recitauit miraculũ poſt deſcriptionẽ cura-
tionis ſerui lætaliter infirmantis,vt iſto illud cõfirmetur mi-
raculo. Quãuis etenim ſeruus ille veraciter ſecũdũ naturaliũ
proceſſum cauſarũ fuerat de ſuo moritur⁹ lãguore, ita vt ei⁹ B
curatio æquiualuerit ſuſcitationi defũcti,poſſet tamẽ peruer
ſus quis dicere, ꝙ nõ fuit ſic moriturus,& quod nõ fuit in Ie-
ſu poteſtas ſuſcitãdi defunctos, ſed hoc iſto miraculo repro-
batur,nec dici poteſt,ꝙ iſtud cõfictũ ſit,quia toti Iudææ cõ-
ſtabat,quãdo Lucas hæc ſcripſit multi vixerũt,qui illud vide-
runt,nec auſus fuiſſet iſta cõfingere,quia & tẽpore, quo iſta
deſcripſit,Chriſtiani ex paganiſmo cõuerſi ardẽtiſsimi exti-
terũt,& vndiq; ad loca terræ ſanctę ex maxima deuotiõe mul
ti eorũ pergebãt,nec dubiũ quin ſoliciti fuerũt ad inquirẽdũ
de veritate eorũ,quę in Euãgelio cõtinẽtur, & ſi nõ ex incre
dulitate,tamen deſiderio veritatis perfectius cognoſcendæ.
¶Denique ſubditur, *Et exiit hic ſermo* hoc eſt, rumor huius
miraculi, *In vniuerſam Iudæã de illo* videlicet Chriſto,autho- C
re tanti prodigii. *Et in omnem* circa *Regionem*.i.ad circumia-
centes prouincias ſcilicet Tyri & Sydonis atque Samariæ.

¶Expoſitio reſiduæ partis huius ſeptimi capituli.
Et nuntiauerũt Iohãni diſcipuli eius de omnibus his,&c.

ARTICVLVS XVIII.

ET *nuntiauerunt Iohanni* Baptiſtæ, qui à baptizã
do Baptiſta eſt cognominatus, *Diſcipuli eius de
omnibus his*,hoc eſt, non ſolum ſuſcitationem
prefati adoleſcẽtis defuncti,ſed & cętera quę-
dam Chriſti miracula. Vnde in Matthæo ſcri- Mat.11.
bitur,Iohannes cum audiſſet in vinculis opera Chriſti.

 ¶Præt erea

D ¶Præterea, ſecundum Bedam & Gloſſam diſcipuli Iohãnis iſta magiſtro ſuo nunciauerunt, non ex corde ſyncero, ſed ex tabeſcente inuidia, dolentes quòd Ieſus ita præfulgeret, famaretur, ac preferretur magiſtro eorũ Iohãni, ſed mirũ videtur, quòd diſcipuli, tam ſancti magiſtri quo maior inter natos mulierũ non ſurrexit, tã carnales & paſſionati fuerunt, imò & popu-

Matt.10. laribus imperfectiores. Nam turbæ Chriſtum & eius opera extollebant, ad quod puto dicendum quòd vtiq; quidam diſcipulorũ Iohãnis vere deuoti ac virtuoſi fuerunt, aliqui verò carnales & imperfecti amantes Iohannẽ & zelantes pro eo, nõ ſapienter, ſed indiſcrete quemadmodũ de Iudæis ſcri-

Rom.1. bit Apoſtolus, Teſtimonium illis perhibeo, quòd zelum dei ha-

Num.35. bent ſed non ſecundum ſcientiam. Nec mirãdum eſt hoc ni-

E mis, de diſcipulis quibuſdam Iohannis, cum & electus ille è

Num.11. multis Ioſue legatur inordinate zelatus pro Moyſe, nempe cum puer Moyſi retuliſſet duos viros prophetare in caſtris, Ioſue air, Domine mi Moyſes prohibe eos: cui increpatorie

Deut.37. Moyſes dixit, Quid æmularis pro me? *Et vocauit duos de diſcipulis ſuis.* Cæteris prudentiores ſecundum Cyrillum, vt ipſi à Chriſto edocti, cæteros edocere eſſent idonei, *Et miſit eos ad Ieſum, dicens*, duos pariter miſit, quia vnus non ſufficit ad teſtimonium perhibẽdum, ſed in ore duorum vel triũ teſtium ſtat omne verbũ, & item, quia pergenti per vias ſolatioſum eſt habere ſocium viæ, præſertim cum homo naturaliter ſit animal ſociale.

¶Inſuper quoniam tutius eſt duos tẽdere ſimul quam vnum

F ſolum, ad vitandum pericula, iuxta illud Eccleſiaſtis, Væ ſo-

Eccle.4. li, quia ſi ceciderit non habet ſubleuantem. Melius eſt duos

Ibidem. eſſe ſimul, habent enim emolumentũ ſocietatis ſuæ. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Quarto propter ſocialis vitæ cõmendationẽ. Hinc infra habetur quòd Ieſus deſignans ſeptuaginta duos diſcipulos miſit eos binos, in omnẽ ciuitatẽ & locũ, quo erat venturus, *Tu es qui venturus es, an aliũ expe-*

Lucæ.10. *ctamus?* Quod Iohannes certiſſime nouerat Ieſum eſſe Chriſtum in lege & prophetis promiſſum ac prænuntiatum, nullus dubitat Chriſtianorũ: nam & ante ſuam incarcerationem de ipſo teſtimoniũ perhibens, venit (inquit) fortior me, cuius non ſum dignus corrigiam calciamenti ſoluere. Et rurſus,

Iohan.1. Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi.

¶Denique quando Iohannes quæſtionẽ hãc fecit, Chriſtus

iam

iam venerat, cur igitur ſciſcitatur, tu es qui venturus es, itaq; A
aduertẽdum quòd verba hæc dupliciter exponuntur. Quidã Marci. 1.
nanq; ſequẽtes beatum Gregorium, ea exponunt, Tu es qui Lucæ. 3.
vẽturus es, ad paſſionem ac lymbum inferni, an alium expe-
ctamus, qui pro mundi ſalute paſſurus ſit, vnde ſecundũ Gre-
gorium Iohannes duo quæſiuit. Primò, an Chriſtus per ſeip-
ſum deſcenderet in infernum, id eſt, lymbum præfatum. Se-
cundò, an mori dignaretur, pro mũdi ſalute, & de iſtis ſecun
dum Gregorium dubitauit Iohãnes, ſed hoc communiter nõ
tenetur, quia Iohãnes propheta, & ſpiritu ſancto repletus in
vtero matris, imò pluſquam propheta, non minus, ſed magis
illuminatus fuit de Chriſti myſteriis, quam prophetę veteris
teſtamẽti, quibus euidẽter innotuit Chriſtum eſſe paſſurum,
imò in Eſaia, & Pſalmo cuius exordium eſt, Deus deus meus B
reſpice in me, paſſio Chriſti tam clare atq; diffuſe fuit prędi- Eſaiæ. 53.
cta, vt magis ibidem videatur res geſta narrari, quam futurũ Pſal. 21.
prędici. Hieronymus tamen dicit in prologo ſuper Danielẽ, Danie. 9.
quòd nullus prophetarum tam euidenter de Chriſto, eiuſq;
paſſione prophetauit vt Daniel, quod intelligendum, quantũ
ad temporis determinationem, quia nõ ſolum prænuntiauit
Chriſtum vẽturum atq; paſſurum, ſed & tempus certum ex-
preſſit, certiſſima quoque ſigna paſſionem Chriſti concomi-
tantia addidit, dicens, Non erit eius populus, qui eum nega-
turus eſt, & ciuitatem ac ſanctuarium diſſipabit populus cum
duce venturo, & finis eius vaſtitas, & vſque in finem perſe-
uerabit deſolatio, vt à Daniele plenius ſcribitur. Per Zacha- Zacha. 6.
riam inſuper prædictus eſt Chriſti ad lymbum deſcenſus. C
Propheta ad Chriſtum loquente, Tu quoque in ſanguine te-
ſtamenti tui emiſiſti vinctos de lacu, in quo nõ eſt aqua. Non Lucæ. 2.
ergo iſta ignorauit Iohannes. Lucæ. 1.

¶ Præterea ſancti qui erant in lymbo, expectabant certiſſi-
me Chriſtum ad eos educendos venturum: nec ignorabant
Chriſtum eſſe iam natum, ac virilis ætatis, quia & eius infan
tiam à Symeone & Anna, parentibusq; Iohannis audire qui-
uerunt, imò & audierunt: quod verò paſſurus eſſet, paſſioni-
que proximus, vt cætera taceã, à Moyſe ſcire valebãt, ante-
quam Chriſtus patiebatur, quoniam ante ipſius paſsionem Mat. 17.
Moyſes & Helias apparuerunt cũ eo in monte, cõferebãnt-
que ſecum de paſſione ſua futura. Credẽdum eſt etiam quòd
angeli ſancti, præfatos frequentius viſitabant, & de proxima

eorum

D eorũ liberatione eos appropinquante paſſionis tẽpore conſolabantur. Hinc prætactam expoſitionem reprehẽdens Cyrillus, Omnino (inquit) reprobãda eſt talis opinio. Nuſquam enim reperimus ſacram ſcripturã diſſerere, quòd infernalibus prænuntiauerit Baptiſta Chriſti aduentũ. Nouerat quoque Iohãnes quòd Chriſtus illuminaturus erat infernum, id eſt, detẽtos in lymbo, cũ pro omnibus, ſcilicet viuis ac mortuis mortem guſtaſſet, ſed quia ſcriptura hunc prædixit futurum tãquam deum & dominum, alii verò ſancti miſſi ſunt ſicut famuli ante ipſum, ideo omnium Saluator ac dominus à prophetis nominabatur & deſignabatur per verba hæc, qui
Pſal. 117. venit, vel qui venturus eſt; iuxta illud in Pſalmo, Benedictus
Matt. 21. qui venit in nomine domini, atq; in Abacuch propheta, Poſt
E modicum qui venturus eſt, veniet, & non tardabit ſicq; Ba-
Lucæ. 11. ptiſta nomen accipiens à ſcriptura interrogat. *Tu es qui*
Lucæ. 13. *venturus es*, hoc eſt, an tu ſis Chriſtus qui prænuntiatus es
Iohan. 12. eſſe venturus, tanquã præcipuus & omniũ ſummus. His ver-
Abacuc. 2. bis Cyrilli concordat illud Iohannis, Illi homines cum vi-
Iohan. 6. diſſent quod fecerat ſignum, dixerũt, Quia hic eſt verè pro-
1. Cor. 1. pheta qui venturus eſt in mundum. Interrogauit ergo Iohãnes Ieſum an eſſet Chriſtus, non ex dubitatione vel ignorãtia, ſed ad diſcipulorum ſuorum ignorantiam inſtruendam, quatenus ex verbis & factis Chriſti ædificarentur in fide, atque ad Chriſti allicerentur reuerentiam ac amorem Sciebat quippe Iohannes, quàm fructuoſe ac optime Chriſtus dei patris ſapientia increata ac infinita reſponderet.

F ¶ Præterea Ambroſius aliam tangit expoſitionẽ, ꝙ ſcilicet Iohannes non dubitauit, an Ieſus eſſet Chriſtus, ſed an eſſet pro hominibus moriturus: ſic tamen vt inde dubitauerit, nõ tanquam dubius, ſed tãquam pius vates, ita ꝙ nõ fide, ſeu ex fidelitate, ſed pietate dubitauit, ſicut & Petrus, cũ audiſſet à Chriſto quòd crucifigẽdus eſſet, dixit ad eum, Propitius eſto
Marci. 10. tibi domine, nam hoc non fiet Sed iſtud ſtare nõ poteſt, nec beatus Ambroſius aſſerendo, ſed aliorum opinionẽ recitando hoc ſcribit, nã & pietas talis nõ vera neq; laudabilis pietas extitiſſet, & ex errore vel imperfectione notitiæ, ſeu incõſideratione aut ignorãtia emanaſſet: propter quod Petro
Mat. 16. Chriſtus ad præinducta verba reſpondit, Vade retro me ſatana, quia non ſapis quæ dei ſunt, ſed quæ hominum.

¶ Poſtremò Iohannes ante Chriſti paſſionem non minoris fuit

fuit perfectionis in ſanctitate ac ſapientia, quàm Apoſtoli A
poſt Chriſti paſſionem, ſanctiq; ſpiritus ſuſceptionem. Nulla
ergo quaſi pietas ſic eum affecit ad Chriſtũ, vt crederet aut
putaret eum non moriturum pro mundo, ſicut nec virginem
glorioſam, quãuis maiore pietate tam naturali quam infuſa
afficerẽtur ad Chriſtum, certam nanq; & firmam de Chriſti
paſſione habuerunt notitiã, ideo non eſt ſimile de Petro, qui
ſicut & alii Apoſtoli ante Chriſti paſſionem magnæ ſimpli-
citatis fuit ac ruditatis, vt Chriſtus in Euangelio ſæpius pan-
dit, & Iohannes Euãgeliſta de ſeipſo teſtatur. Nondum ſcie-
bat ſcripturas, quia oporteret Chriſtũ à mortuis reſurgere.
Quamuis itaque Petrus auditis Chriſti verbis, quibus ſe præ-
dixit paſſurum non putauerit ea falſa, quia tamen firmam ac B
fixam inde notitiam nõ habebat, pietas quædam eum ad con
tradicendum, ſeu dubitandum induxit. *Cum autem veniſſent
ad eum viri dixerunt, Iohannes Baptiſta miſit nos ad te, dicens, Tu
es qui venturus es,* id eſt, Chriſtus quem prophetæ prædixe-
runt venturum in mundum, ad hominum redemptionem. *An
alium* Chriſtum ac redemptorem *Expectamus?* id eſt, præ-
ſtolari debemus. Iſti fuerunt legati fideles verba mittẽtes, fi-
deliter proponentes, non addendo aut ſubtrahẽdo quos ſe-
qui debemus, niſi forte quis per nos talia annũtiaret, quæ in
priſtina forma proferri non expediret. Scriptum eſt enim in
Prouerbiis, Legatus fidelis ſanitas. Rurſus ſcriptum eſt, Lin- Prou. 13.
gua tertia multos cõmouit, ſed & in Prouerbiis legitur, Qui Eccle. 28.
alio repetit ſermone ſeparat fœderatos. *In ipſa autem hora* Prou 17.
qua quæſtionẽ hanc propoſuerunt, *Curauit Ieſus multos à lã-* C
guoribus, id eſt, grauioribus, ſeu prolixioribus morbis, qui Eccle. 10.
per naturam difficilius curantur, ſecundum illud Eccleſiaſti- Lucæ. 18.
ci, Lãguor prolixior grauat medicum, ſed in Chriſto cæleſti
medico hoc locum non habuit, quippe cui non fuit difficile
omne verbũ, imò omnia ſibi æque poſſibilia erant ſecundum
naturam diuinã. *Et plagis* violenter illatis, aut accidentaliter
ortis, *Et ſpiritibus malis.* i. dæmonibus, quorũ licet natura ſit
bona (quia à deo creata) tota tamẽ mente inconuertibiliter
ad mala intẽti ſunt, & ſi bonũ quid ex genere agãt, aut verũ
dicãt, vel inuiti hoc faciunt vel ad malũ referunt finẽ, *Et cæ-
cis multis donauit viſum* Chriſtus etenim intuens vniuerſa, &
ſciẽs cur diſcipulos ſuos miſiſſet Iohãnes, tũc veriora fecit mi
racula, vt nõ verbis, ſed factis ſe Chriſtũ oſtẽderet, atq; illo-

D rum auferret errorem, *Et reſpondens dixit illis*, *Euntes*, id eſt,
Malac.3. recedentes à loco hoc *Renuntiate Iohanni* amico & conſanguinæo Baptiſtæ, paranympho, præconi, præcurſori & angelo meo, *Quæ vidiſtis*, id eſt, miracula quæ hac hora vobis præſentibus feci, quæ ſtatim ſubdentur. *Et audiſtis*, i l eſt, miracula quæ me ab aliis percepiſtis feciſſe, vel meã doctrinam. *Quia cæci vident*, id eſt, qui ante cæci fuerunt, nunc me eis viſum miraculoſe reddente corporaliter vident, *Claudi ambulãt* multos cecos & claudos à Chriſto eſſe curatos Mat
Mat .9. theus, Lucas, & Marcus copioſe teſtantur, nullus tamen eo-
Marci.8. rum explicite docet aliquem à natiuitate cæcũ aut claudum à Chriſto ad viſum aut greſſum eſſe reductũ, ſed horũ vtrun-
Iohan.7. que ſcribit Euangeliſta Iohannes, non tamen hoc recitat, ni-
E ſi de vno cæco vnoque claudo. An verò plures tales curaue-
Acto 3. rit Chriſtus, neſcitur. Non enim omnia ſcripta ſunt, imò de
Iohan.21. miraculis Chriſti, ab Euangeliſtis comparatiue loquendo pauca in ſpeciali conſcripta ſunt, prout Euãgelia legentibus patet, vnde de cæcis, claudis, ac ſurdis, de quibus iam mentio fit, incertum eſt, an quidam eorum ex vtero matrũ tales fuerunt. ¶ Porrò claudi in duplici genere ſunt. Nam quidam eorum actu progreſſionis totaliter carent. Alii recte, ſeu expedite nequeunt ambulare, vtroſq; autem Chriſtus curauit: illis greſſum totaliter dando, in iſtis hunc reformando ſeu perficiendo *Leproſi mundantur* à lepra, me præcipiente. In toto veteri teſtamento nõ legitur quis curaſſe leproſum, ni-
4.Reg. 5. ſi Heliſeus propheta, qui etiam vnum ſolũ ſanauit leproſum.
Lucæ.17. Chriſtus autem quàm plures tales mũdauit, imò vt infra ha-
F betur, vna vice decem leproſos curauit, *Surdi audiunt*, hoc eſt, qui pauloante ſurdi fuerunt, me agente recipiunt auditũ, *Mortui reſurgunt*, ſi Chriſtus quando hæc dixit, nõ niſi vnum ſuſcitaſſet defunctum, probabile eſt, quod pluraliter non dixiſſet, mortui reſurgunt, plures ergo ſuſcitaſſe ante hæc verba piè credendum eſt, quanuis ex Euangelio non innoteſcat eum ſuſcitaſſe ante hæc verba, niſi filium viduæ quanuis for-
Lucæ. 7. te & filiam archiſynagogi ante hæc ſuſcitauit. Tres autem
Matt. 9. mortuos ſuſcitaſſe in Euangelio ſcibitur, ſed an plures ſuſci-
Marc.5. tauerit, ignoratur, præſertim, quia ſolenniſſimam illam La-
Lucæ. 8. zari ſuſcitationem tres Euangeliſtæ, Matthæus, Marcus, &
Iohan.11. Lucas ſcribere omiſerunt. Matthæus quoq; & Marcus de ſu-
Mat.5. ſcitatione filii viduæ nil ſcripſerunt. *Pauperes euangelizãtur*,

hoc

hoc eſt, à me beati predicantur, qui dico, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, cũ tamen mundus beatos reputet diuites, vilipendatque pauperes, ſtultam quippe fecit Chriſtus ſapientiam huius mundi. Et prudentia carnis, mors eſt Vel euangelizantur, id eſt, in Euangelica lege gratia inſtruuntur à me, ita quòd diuites pauperibus non præpono, nec perſonarum acceptor ſum, iuxta illud Eſaiæ, vbi Chriſtus ait de patre euangelizare pauperibus miſit me, ſi autem euangelizari deponentale ſit verbũ, iuxta antiquã grãmaticã ſenſus poterit eſſe, quod pauperes euangelizantur, hoc eſt, euangelium prædicant, quia diſcipuli Chriſti qui omnia relinquerunt, populum baptizabant ac inſtruebãt, vt in Iohanne & alibi innoteſcit. & iſtud verũ eſt, ſiue per pauperes intelligantur humiles, ſiue voluntarie inopes. A Luc. 6. 1. Cor. 1. Rom. 8. Acto. 10. Eſa. 61. B

¶ Propterea patet, quòd ad quæſtionem Iohannis Chriſtus non verbis, ſed factis & vtique ſupernaturalibus factis reſpõdit, vt ſolutio quæſtionis tanto firmior eſſet ac certior, quãto efficacius eſt teſtimonium operis quam ſermonis. Rurſus iuſſit CHRISTVS hæc referri Iohãni, ſciẽs eũ in prophetis ſupernaturaliter eruditum, ita vt ex miraculis iſtis, potuit ſuis probare diſcipulis Ieſum eſſe Meſſiam eo quod fecerit iſta tam imperioſe atque in confirmationem ſuæ doctrinæ, qua ſe Chriſtũ perhibuit eſſe, deus enim falſitati nõ atteſtatur, aliqua in illius confirmationem agendo, & quia de Chriſto ita fuerũt prędicta per Eſaiam, Ecce deus veſter veniet, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorũ patebũt, tũc ſaliet ſicut ſeruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Vnde in Iohanne loquitur Chriſtus, Opera quæ ego facio in nomine patris mei teſtimoniũ perhibent de me. Et rurſus, Si nõ facio opera dei, nolite credere mihi, ſi autẽ facio, & ſi mihi non creditis, operibus credite. Mat. 28. Iohan. 5. Eſa. 35. C Iohan. 10.

¶ Præterea, vt ſæpius tactum eſt. Quos Chriſtus ſanauit in corpore ſanauit in mente. Itaque ſpiritualiter cæcos, ſurdos leproſos, claudos, mortuosq́; curauit, imò interim innumerabiliter fecit hoc, & quotidie facit.

¶ Vnde ſex incommoda hominis hic tanguntur, iuxta tropologicum ſenſum, quæ Chriſtus gratiam ſuam tollit à nobis. Primũ eſt enim excæcatio rationis, videlicet, error, ignorantia, ſeu perfidia mẽtis, quam Chriſtus tollit ab anima, intellectum illuminãdo per fidem, cæteraſque virtutes ac dona,

D na intellectum perficientia, vt ſunt, ſapientia, ſcientia, conſilium atque prudentia Secundũ eſt claudicatio interioris hominis: videlicet mutatio, inſtabilitas, accidia, ſeu obliquitas
Pſal. 17. affectionis, qua mentis ad deum impeditur proceſſus, iuxta
3. Re. 18. illud in Pſalmo, Filij alienij inueterati ſunt, & claudicauerūt à ſemitis ſuis. Et in libris Regū Helias ait vanis filiis Iſrael, Vſquequo claudicatis in duas partes? Hoc malum ſanatur, dum deus animam diuino amore inflamāt, & alacrem facit. Hinc ſecundum Auguſtinum, Pes animæ amor eſt, qui ſi rectus fuerit, dicitur charitas: ſi inordinatus, ſeu curuus, vocatur cupiditas. Tertium eſt animæ lepra, videlicet carnalis cõcupiſcentiæ fœditas, quæ in diuitibus atque potentibus magis regnat, quam Chriſtus tollit, à vitiis gulę & luxuriæ ho-
E minem emūdando. Quartum eſt ſurditas animæ, vtpote duritia ſeu rebellio eius ad obtemperandum verbis dei, quàm aufert Chriſtus, mentem per gratiam emoliendo, vt docilis,
Ezec. 36. obediensq́ue cõſiſtat, quemadmodum per Ezechielem dominus loquitur, Spiritum nouum ponam in medio veſtri, & auferā cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Quintū eſt mors animę, hoc eſt, ſeparatio eius à deo, per peccatū mortale quā Chriſtus aufert animā, per charitatē viuificando ſeu ad pœnitentiam excutiādo. Sextū eſt paupertas, hoc eſt, carentia gratiæ & virtutū, quam Chriſt⁹ aufert ſpiritualia chariſmata infundendo. Sicq́; pauperes euangelizantur, hoc eſt, qui ſine gratia erant per gratiæ infuſionem beati cenſentur. *Et beatus eſt* Nūc in ſpe, & per inchoationē, ac meritum fœlicitatis futuræ, *Qui nō fuerit ſcādalizatus in me* hoc eſt, ex verbis & factis ac perſecutionibus meis, non fuerit ad ruinam peccati inductus, mihi inuidendo, meis operibus detrahēdo, ea ſiniſtre interpretādo, vel de mea ma
ieſtate ac veritate diſcredendo, propter aduerſa & paſſionē mortis, quam tolerabo. Multi quidem viſis Chriſti miraculis
Mat. 26. credebāt eum eſſe Meſſiam, ſed viſa ignominioſiſſima occiſione ipſius, à fide prolapſi ſunt, imò & ipſi Apoſtoli in chriſti captione ſcādalizati fugerunt, ſicut prædixit, Omnes ſcādalum patiemini in me, in iſta nocte. ¶ Porrò Chriſtus directè nullum ſcandalizauit, quia omne verbum & factum eius ordinatiſſimū fuit: ſed multi ex ſua infirmitate aut peruerſitate in eo ſcādalizati fuerūt, ita quod fuit occaſio atq; materia, nō cauſa directa ſcādali talis. Per inducta autē verba tā-

git & admonet Chriſtus Iohãnis diſcipulos, qui vt dictũ eſt A
ſcandalizabantur in Chriſto, dolẽdo ꝙ magiſtro eorũ Iohã
ni ſic præponeretur à populo, *Et cum diſceſſiſſent nuncii Iohã-
nis* duo eius diſcipuli, rẽdeuntes ad ſuũ magiſtrum *Capit* Ie-
ſus *Dicere de Iohanne ad turbas*, i. eum publice commendare,
quod non fecit in præſentia diſcipulorum Iohãnis, ne blan-
diẽs videretur. Primò autẽ laudat Iohannẽ de mentis cõſtã-
tia, & hoc ideo, ne plebs, quæ ante audiuit Iohannẽ teſtimo
nium Ieſu Chriſto præbentẽ, & iam quæſtionis eius formam
audiuit, tu es qui venturus es &c putauit Iohannem inſtabi-
lem, & ex leuitate ante teſtatũ nuncq; ex ignorãtiã ſuſcita-
tum. *Quid* hoc eſt, qualẽ virũ, *Exiſtis in deſertum* quo mo-
rabatur Iohannes *Videre*? Pluries quippe percurrebant tam
longi deſerti itinera, vt eum viderent, ſecundum Cyrillum, B
Arundinem vento moueri? Inquiſitiue & negatiue legendũ eſt
hoc. Quaſi dicat, An exiſtis videre hominem leuem, inſtabi- Marc. 1.
lem, inſciũ, carnalem, qui nunc aliquid aſſerat, & paulò poſt
id neget, vel dubitet, qui ſimilis eſt arundini ſeu calamo, quẽ
ad omnem differentiam loci vẽtus impellit? Talis ẽrgo Io-
hannes baptiſta non fuit, ſed tales ſunt homines paſſionati,
infirmi, & præſertim laudis propriæ amatores, qui impetu
paſſionum à medio rationis faciliter proſternuntur, & nunc
immoderate lætantur, nunc inordinate triſtantur, iam nimis
inclinantur, ſeu afficiuntur ad aliquem, iam nimis auertũtur
ab eo, proſperis extolluntur, aduerſis franguntur, tam laude
quàm vituperio à rectitũdine iuſtitię inclinantur, quia amo-
re priuato infeliciter pleni ſunt, non virtutibus radicati. Ta- C
les ergo nõ ſimus, ſed mentem in deo ſignamus, nec aliquid
nos perturbet, imò imperturbatũ animũ habeamus ſoli deo
placere optãtes, nec extra ipſum aliquid exquirẽtes, imò de
aduerſitatibus, vituperiis, atq; iniuriis gloriantes, inquãtum
per eas appropinquamus ſaluti: vnde inconſtantia vile & ma
gnum eſt vitium: ad ſtabilitatem verò mentis ſacra ſcriptura
præcipue nos hortat. Ait nãque Apoſtolus, Stabiles eſtote
& immobiles, abundantes in opere domini ſemper. Et alibi,
Non cito moueamini à veſtro ſenſu. Et rurſus, Optimũ (in- 1. Cor. 15.
quit) eſt gratia ſtabiliri cor. Et in Eccleſiaſtico, Nõ te vẽtiles 2. The. 2.
in omnẽ vẽtum: eſto firmus in via domini, & in veritate ſen- Heb. 13.
ſus tui. Quemadmodum autem virtus, & ſapientia ſtabiliũt Eccle. 5.
mentem iuxta illud Salomonis, Vir ſapiens fortis eſt, & vir Prou. 24.
doctus

D doctus, robuſtus, & validus. Sic peccatum & paſſio inconſtā-
Pſal. 1. tiam pariunt ſecundum illud Pſalmiſtæ, Impij tanquam pul-
Epheſ. 4. uis, quem proiicit ventus à facie terræ. Itaque Iohannem ſe-
ctando, impleamus illud Apoſtoli, Iam nō ſimus paruuli flu-
ctuantes, nec circunueniamur omni vento doctrinæ:

¶ Conſequenter laudat Chriſtus Iohānem de rigore iuſti-
tiæ in corporis caſtigatione. *Sed quid exiſtis videre?* hoc eſt,
ad qualem videndum egreſſi eſtis in eremum? *Hominem mol-
libus veſtibus indutū?* Quaſi dicat, Si hoc feciſtis, erraſtis, quia
Iohānes pretioſis & delicatis veſtibus vſus nō eſt, ſed veſte
humillima, vili & aſpera, vtpote de pillis camelorū cōtexta.
Iſte eſt ſenſus textus: quanuis aliqui per veſtem mollem adu
latoria verba accipiant. Dicit autem Gregorius, Nemo pu-
E tet in fluxu, & ſtudio veſtimētorum peccatum deeſſe, quum
1. Tim. 2. dicat Apoſtolus, Non in veſte pretioſa. Hieronymus quoq;
teſtatur, Mollia veſtimenta, molliciem animæ inducunt. Et
Chryſoſtomus, Mollis veſtis rigidam animā diſſoluit. *Ecce
qui in veſte pretioſa ſunt*, id eſt, pretioſis indumentis vtuntur
Et in delitiis, hoc eſt, voluptatibus carnis & oblectationibus
Mat. 2. vanis *In domibus regum ſunt*, id eſt, in curiis principum eſſe
Marc. 1. cōſueuerunt. Iohannes autem non ibi, ſed in ſolitudine ver
Mar. 16. ſabatur, maluitq; Herodem iuſte arguere, & propter hoc in-
carcerari, quām eius peccata palpare, ac per hoc ipſius fami-
liaritatem habere. Tangit autem Chriſtus hæc tria ad vitam
carnalem ſpectantia, ſcilicet veſtes pretioſas, delectationes
ſenſuales, loca amœna, que tria pœnitētibus ſunt ſpernēda.

F ¶ Deinde oſtenſo, quid Iohannes non ſit, cōſequenter oſtē
dit quid ſit, id eſt, perfectionem & excellētiam eius declarat
Sed quid exiiſtis videre? hoc eſt, ad quid videndū intraſtis ere
mum ad videndum *Prophetam?* id eſt, an egreſſi eſtis ad in-
tuendum Iohannem quaſi prophetā? Hoc Chriſtus quęren-
do non negat, ſed concedit & addit. Non ſubditur, *Vtique
dico vobis, & plus quàm prophetam*, id eſt, Iohānes ad quem
videndum exiſtis, fuit plus quàm propheta, Fuit quippe pro-
pheta, Chriſti myſteria prænuntiando, eique viā verbis pro-
pheticis, atque operibus præparādo. Vnde dictum eſt ſupra,
Tu puer propheta altiſſimi vocaberis, Fuit quoq; plus quàm
propheta, quoniam ſcripturas prophetarum monſtrauit im-
Lucæ. 1. pletas, Chriſtum præſentialiter oſtendendo, ſicque Euāge-
Iohan. 1. liſtę impleuit officium, & ſicut Chriſtus, ſic & ipſe Iohānes

fuit prophetice prænũtiatus, fuit & in vtero matris ſanctificatus, atque ibidem Chriſto eſt atteſtatus, & inter legẽ ac Euangelium medius fuit. Nec obſtat, quod vt apud Iohannem habetur, Interrogatus Iohannes, propheta es tu, reſpõdit: Non ſumit enim nomen prophetæ adequate, pro eo, in quo vltra hoc donum non inuenitur reuelatio altior. Quod autem Iohãnnes fuit prophetice prænuntiatus ſubiungitur *Hic eſt de quo ſcriptum eſt*, Per Malachiam, *Ecce ego* Deus pater *Mitto angelum meum* hoc eſt Iohannem conuerſationis angelicę virum, & opus angeli exercentem, annuntiãdo Chriſti aduẽtum. Non tamen fuit angelus in natura. In veteri autem teſtamento angelus ſæpiſſime pro nũcio ponitur ſicut in Eſaia, Ite angeli veloces ad gentẽ auulſam. Et rurſus Angeli pacis amarè flebũt. In Aggęo quoque propheta, vbi Hieronymus tranſtulit, dixit, Aggæus, Nuncius domini de nunciis domini. Alia trãſlatio continet, dixit Aggæus, Angelus domini de angelis domini *Ante faciem tuam* ô Chriſte vnigenite mi, id eſt, de proximo ante te, vel ante tuã manifeſtationem ac præſentationẽ in publico, Nõ enim Chriſtus orſus eſt publice prædicare, ſignaq; facere, niſi poſt prædicationis *Iohannis* exordium, *Qui præparabit viam tuam ante te* hoc eſt, homines ſua prædicatione, atteſtatione, baptizatione, diſponet ad ſuſcipiendum fidem, doctrinam, & precepta tua (ô Chriſte) antequã tu publice prædices. Iſtud expoſitum eſt plenius ſupra, vbi habetur, Tu puer propheta altiſſimi vocaberis, preibis enim ante faciem domini parare vias eius. Quomodo autẽ Iohãnes, etiam per Eſaiã prænuntiatus eſt, & viam Chriſto parauit, ſemel expoſitũ eſt, ſuper illud, Vox clamantis in deſerto, parate viã domini, rectas facite ſemitas. Allegat verò euãgeliſta Lucas verba Malachiæ magis quãtum ad ſenſum quam quò ad formam verborum. Sic enim trãſlatio noſtra habet, Ecce ego mitto angelũ meũ & præparabit viam ante faciẽ meã, & ita dicuntur hęc verba in perſona filij dei. *Dico enim vobis* Ad confirmandum, quod Iohãnes ſit plus quam propheta. *Maior* ſpirituali magnitudine. i ſanctior & dignior *Inter natos mulierum propheta Iohanne Baptiſta non eſt* id eſt, nullus prophetarum maior eſt eo. Et ſumitur iam mulier prò fœmina viro mixta, ſicque Chriſtus de virgine natus accipitur, & ipſa virgo Chriſtifera, non inter natos, ſed natas ponenda eſt. Matthæus autem

A Malac. 3. Eſa. 18. B Eſa. 33. Agg. 1. C Lucæ. 1. Eſa. 40. Mat. 3. Marc. 1. Lucæ. 3. Iohan. 1. Mat. 11.

D plenius ac latius ſcribit, inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta: quibus verbis oſtendit Chriſtus, quòd nullus illorum fuit maior illo. Non tamen negat, quin quidam ei æquales ſint. Magna etenim fuit ſanctitas Moyſi
Prou.26. & Heliç. Hieronymus quoque ait ſuper Hieremiam. Neminem puto ſanctiorẽ Hieremia Aliqui vero affirmant Iohannem prædictis eſſe maiorem. Sed quoniã Salomone proteſtante, Spirituum ponderator eſt dominus, ſtemus contenti verbis Chriſti, nec incaute addamus, quanuis certum ſit Iohannem quãtum ad aliqua fuiſſe prædictis ſanctis maiorem, ſiquidem in virginitate atq; martyrio maior eſt Moyſe. Multæ etiam prærogatiuæ conſiderantur in eo, quæ alijs defuerũt, ſicut in quodam ſermone pulcherrime docet Bernardus
E Poſtremò Chriſtus tam ſecurè de ſanctis iudicando oſtendit ſe hominum dominatorem ac iudicem. *Qui autem minor eſt*
Mat.13. *in regno dei, maior eſt illo* Per regnum dei Chriſtus in Euan-
Ibidem. gelio frequenter eccleſiam intelligit militãtem, ſicut quum ait, Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Et rurſus, Mitte filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcãda
Mat.7. la. Interdum verò per regnum cœlorum accipit triumphantem eccleſiã, vt cum ait, Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem patris mei. Si ergo hoc loco per regnũ dei, intelligatur præſens hæc, militanſq; eccleſia, ſenſus eſt, Qui minor eſt in regno dei.i. Chriſtus, qui natiuitate, & quorundam æſtima-
F tione poſterior & minor fuit Iohanne, quẽ omnes Iudęi ad tempus putabant eſſe meſſiam, maior eſt illo. Chriſtus enim vt [illegible]s incomparabiliter & in menſe excedit Iohannem, in omni dignitate, ſanctitate ac perfectione, ſecundũ naturam quoque aſſumptam, vt verbo vnitã & gratię plenitudine decoratam, maior eſt illo, imò & omni intellectu creato, ſicq; Chriſtus protulit verba hęc, ne quis ex inducta laude Iohãnis incideret errorẽ, putãdo ꝙ & ipſo Ieſu Chriſto cõſiſteret maior Obſcure tamẽ loquebatur, ne ſe videretur iactare
¶ Porrò ſi per regnum dei intelligatur triumphans eccleſia ſenſus eſt, Qui minor eſt in regno dei.i infim⁹ beatorũ deo in patria fruẽtium, maior eſt illo. Quilibet enim comprehẽſor, perfectior eſt in contemplatione, dilectione, quocũque puro viatore, nec meritũ æquatur præmio in actuali perfectione.

ctione. Nihilminus multi viatores, præſertim virgo digniſsima, in vita hac maioris meriti fuerunt quàm angeli multi vnquam, imò quàm aliquis angelicorum ſpiritum, loquendo de virgine glorioſa, & ita in diſpoſitione propinqua maiores illi fuerunt. Preterea contuendũ, quòd quando Christus hæc dixit, nondum aperta fuit ianua regni cœleſtis: Idcirco ipſo Chriſto excepto, nullus hominum fuit in cœlo. Hinc quod ait, qui minor eſt in regno dei, de angelis ſanctis accipitur, qui non ſolum in donis gratiæ ſeu gloriæ, ſed etiam in natura ſpecifica maiores fuerant Iohanne, ſicq; Chriſtus his verbis excluſit errorē dicentium, Iohannē eſſe angelũ incarnatum, *Et omnis populus*, id eſt, vulgus audiens preſcriptam commendationem Iohānis à Chriſto, *Et publicani iuſtificauerunt deum* nō effectiue, ſed oſtenſiue, id eſt, iuſtum eſſe dixerunt, & operibus manifeſtauerũt, *Baptizati baptiſmo Iohannis* ab ipſo Ioāne. Et hoc enim quod audiebant Iohānem ita laudari à Chriſto, laudauerunt deum in ſeruo ſuo Iohāne, per cuius prædicationem ac baptizationem ipſi deo agente, ad iuſtitiam à vitiis redierunt: vnde & deum iuſtũ ac iuſte operatum dixerũt, opere profitentes illud Pſalmiſtæ, Iuſtus dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnib⁹ operibus ſuis. ¶ Denique deum iuſtificamus, primò, dum confitemur quòd ipſe iniuſtitiam, omnemque culpam odit ſecundum illud Sapientiæ, Odio ſunt deo, impius & pietas eius. Secundò, cum ei aſcribimus, quòd iuſtitiam & omnē virtutem, bonitatemque diligit, iuxta illud. Iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit. Tertiò, quòd omnis iuſtitia ab ipſo procedit. Quartò, quòd virtuoſos iuſte glorificat, & impios iuſte condemnat. *Phariſæi autem* præ cæteris religioſiores ſe reputabant, & videri volebant, cum tamen hypocritæ eſſent, & inani gloria pleni, *Et ſcribæ* qui de legis ſcientia tumuerũt, *Conſilium dei ſpreuerunt in ſemetipſos*, id eſt, conſilium Chriſti, videlicet inſtructionem eius ſalutarem, de vitæ correctione abiecerunt cōſilium quoq; dei, id eſt, ſecretum illud æternæ ſapientiæ decretum de modo ſaluandi genus humanum, per verbi incarnationem, ac paſsionē recipere contempſerunt Chriſto hoc docenti credere reſpuentes, de quo conſilio Paulus in Actis loquitur, Non ſubterfugi quo minus annuntiarem vobis omne conſilium dei. Huius conſilij contemplatio dulciter ſapuit Auguſtino, ſecundum quod fertur de eo, quod nō ſatiabatur

A | B | Pſal. 144. | Sapiē. 14. | Pſal. 10. | C. | Acto. 20.

D batur præ dulcedine dei, conſiderando altitudinem conſilij
Iohan. 10. eius, ſuper ſaluatione generis humani. ¶ Inſuper ſpreuerunt
conſilium dei, id eſt, conſilia Chriſti de paupertate, & cæte-
Iohan. 14. ris actibus ſupererogationis. Vnde cum Chriſtus contra aua-
1. Cor. 1. ritiam prædicaret, deridebant eum, dicentes, Inſanit, quid eũ
auditis? Poſtremo ipſemet Chriſtus conſilium dei patris vo-
catur, ſecũdum Auguſtinum, per appropriationem quandam
quemadmodum dicitur veritas, ars & ſapiẽtia patris. Qui e-
nim per modũ intellectualis emanationis procedit à patre,
ea quæ ad intellectum proprie pertinent, ei appropriantur.
Hoc increatum dei conſilium iſti ſpreuerunt, dicentes, Quia
Beelzebub habet. Et nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt.
Inſuper verba hæc quæ iam expoſita ſunt, quaſi ab Euangeli-
ſta interpoſita verbis Chriſti præcedẽtibus quibus laudauit
Mat. 11. Iohannem, atq; ſequentibus, quibus arguit phariſæos ac ſcri-
E bas intelligi poſſunt, quaſi à Chriſto immediate poſt verba
Mrc. 3. prędicta, prolata, eritq; ſenſus, Omnis populus audiens præ-
Lucæ. 11. dicationem Iohannis antequã caperetur iuſtificauerũt eum,
Iohan, 9. ſubdentes ſe ei, & peccata propria cõfitentes, per quod deum
eſſe iuſtum, quaſi peccata obedientem monſtrabãt: phariſæi
verò & ſcribę, conſiliũ dei quo per Iohannẽ docuit cõfiteri,
baptizari, & Ieſum pro Chriſto recipere ſpreuerũt: hoc ergo
ſpreuerũt *In ſemetipſos*, id eſt, cõtra ſeipſos, cõtra animarum
ſuarũ ſalutem ad propriam perditionem atq; perniciem, vel
ſpreuerunt conſilium dei, in ſemetipſos, id eſt, ad ipſos dire-
F ctum. De hac excæcatione, & peruerſitate iſtorum dominus
per Eſaiam prædixit, Quis ſurdus, niſi ad quem nũtios meos
Eſa. 42. miſi: quis cæcus niſi ſeruus meus *Nõ baptizati ab eo*, ſcilicet à
Iohanne, cuius baptiſmum, doctrinam, & teſtificationem de
Chriſto ſpreuerunt, ſicut vſque in præſens quidam qui cæ-
teris religioſiores videntur & doctiores, difficilius corri-
guntur. ¶ Deinde infidelium ſcribarum ac phariſæorum in-
crepationem Chriſtus ſubiungit, *Cui ergo ſimiles dicam homi-
nes generationis huius*, id incredulę huius collectionis, quibus
illud Deuteronomij aptatur, Generatio peruerſa eſt, & in-
Deut. 32. fideles filij. Sumitur quoque hic generatio pro hominibus
generatis, *Et cui ſimiles ſunt?* Quærit Chriſtus & quæſtionẽ
ingeminat, vt audientes reddat ad ſolutionem attentos. *Si-
miles ſunt pueris ſedentibus in foro, &c.* vt ait Cyrillus, Fuit
quidam ludus apud pueros Iudæorum, ita quòd conuenien-
tibus

tibus pueris in vnum diuidebatur caterua eorũ in duas partes,qui ad deſignandam ac contemnendam repentinã tranſmutationem rerum tranſitoriarum vitæ præſentis ſic ſtatuerunt,vt vna eorum pars gauderet, canticumque iucundum cantaret, alia verò mœrens carmen cancerent lugubre, inſuper gaudẽtibus nõ cõgaudebant mœrentes nec gaudentes congaudebant mœrentibus, deinde arguebant ſe inuicem, aut vna pars ſe alteri non conformauit. Iſtis aſsimilat Chriſtus ſcribas ac pharisæos,atq; eorum fautores:nam ait, Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, quia in foro publice pueri iſta fecerunt,& diuiſim ſedentes,prædicta egerunt,Loquentibus inuicem & dicentibus,id eſt,quorum vna medietas dixit ad aliam.*Cantauimus vobis*,id eſt,ad veſtram exhilarationem,canticum iucũditatis cecinimus *Tibiis*, quia ſimul cum muſicis inſtrumentis fiebat huiuſmodi cantus, ſicut & Dauid pſalmos ore decantans ſimul cum cithara luſit, *Et non ſaltaſtis*,id eſt,nobis congratulati non eſtis, nec ſigna lætitiæ chorizando monſtraſtis Reſonat quippe quædam conſona ex muſico organo melodia, ſecundum quam dum homo pede,& conſono corporis motu ſe agitat,diſpoſitionem cordis manifeſtat intrinſecam. Deinde ponuntur verba exprobratoria alterius medietatis, puta mœrentium ad gaudentes,*Lamentauimus*, id eſt, lugubre carmen vobis cecinimus,vt vos ad compaſsionem prouocemus, *Et non ploraſtis*, id eſt,compaſsi nobis non eſtis,nec per fletum compaſsionis oſtendiſtis affectum. Deinde Chriſtus comparationem iſtam exponit,applicatque ad propoſitum.*Venit enim Iohannes Baptiſta*, id eſt,deo agente atque mittente,natus eſt, in mundo vixit,ad homines à deſerto egrediens venit. *Neque manducans panem*. Eſca enim ipſius fuerunt locuſtæ, & mel ſylueſtre,vt Matthæus & Marcus habent, *Neque bibens vinum*,quemadmodum ſupra angelus dixit, Vinum & ſiceram non bibet,vnde hoc loco per panem,& vinum conſueta, ac delicata hominum fecula,poculáque ſignãtur,*Et dicitis, Dæmonium habet*, Iohannes dæmoniacus eſt. Impij nempe cum viderint quempiam inconſuetam abſtinentiam, præcipuumque rigorem vitæ ſeruantem,opera eius ſancta peruertentes, quaſi obſeſſum diffamant. *Venit filius hominis*, id eſt,vobis apparui,& inter vos conuerſatus ſum, *Manducans & bibens, id eſt*, ſolitis hominum refectionibus vtens, &

A

2.Re.6.

B

C

Mat.3.
Mar.1.
Lucæ.1.

D inter eos ſocialiter viuens, *Et dicitis de me*, mihi detrahendo. *Ecce homo deuorator*, id eſt, guloſus, *Et potator vini*, id eſt, ebrioſus & voluptatis gulæ amator, *Amicus publicorum*, id eſt, magnorum tranſgreſſorum, *Et peccatorum* omnium, id eſt, talibus ſe conformans, applicans & applaudens, vt poſsit inuitari & delicate ſuſtentari ab eis, ſicque & mala culpæ fouens in eis.

¶ Itaq; præfatis pueris, ſcribæ & phariſæi cōparantur, quoniam ſicut vna pars puerorum illorum, alteri parti mœrenti
Baruch. 3. non condolebat: ſic iſti Iudæi Iohanni Baptiſtæ lugubre carmen canenti, id eſt, rigoroſe conuerſanti pœnitentiam edocenti atque ad luctum ſaluberrimum inuitanti non conſenſerunt, neque ſe conformauerunt. Iterum ſicut alia pars puero
E rum illorum, parti gaudenti non congaudebat, ita præfati Iudæi Chriſto inter homines dulciter conuerſanti, futuræ vitæ gaudia prædicanti, ad ſpiritualem conſolationem inuitanti acquieſcere, ſeque cōformare ſpreuerunt. Tales & modo in eccleſia multi ſunt homines, ſenſus peruerſi, qui omnia aliorum opera etiam bona interpretantur in peius, imò quæ optima ſunt, peſſima arbitrantur. Et quia huiuſmodi excellentia opera ſanctitatis videntur eis impoſsibilia eſſe hominibus, opinantur, & dicunt talia cooperatione dæmonum fieri, eo ꝙ dæmonum ope multa fieri queant, quæ homines naturaliter facere aut pati non valent, quemadmodum in arrepticiis, & poſſeſsis conſpicimus. Nam & dæmones corporalem hominis naturam, & harmoniam ſic poſſunt immutare ac deor-
F dinare, vt homo multis diebus non afficiatur ad cibū aut potum neque indigeat: quia calor more naturali non agit in humidum radicale. Iſti ergo peruerſi omnia aliorum facta peſſime iudicantes, ſunt homines malæ inclinationis, ſeu aſſuefactionis, vani & inuidi, qui aliorum non congratulantur profectui, ſed triſtantur, quòd quis eis apparet perfectior, ideóq; bonum quod eis deeſt, non laudant, nec ſequuntur, nec ve-
Sapien. 2. nerantur, ſed perſequuntur in aliis detractores & irriſores, deo odibiles: quo vitio quidam qui religioſos ſe putant, animas ſuas commaculant excæcante eos ſua malitia.

¶ Porrò aliis ſunt homines bonæ inclinationis ſeu indolis, proniores ad congratulandum aliorū proſperitati, quàm ad detrahendum eorum profectui ſiue defectui, quod in ſeipſis non habent, in aliis pie mirantur, honorem ſequuntur: ſicq;

aman-

amando, fouendo, congaudendo participes fiunt gratiæ aliorum. A

¶ Præterea patet, quòd pars puerorum gaudentium Chriſto aptatur, qui tanquã ſponſus inter ſuos conuerſans ad ſpiritualem prouocat lætitiam, ſed pars puerorum mœrentium aptatur Iohanni, qui ſtrictiſsimam in eremo duxit vitã. Lucæ.19. Quoniam enim Chriſtus venit quęrere & ſaluũ facere quod perierat, peccatoribus conueſci, ſeq; cõtemperare dignatus Matt.5. eſt, vt ſua charitate, communione, familiaritate & clementia Marci.2. eos ad pœnitentiam traheret, virtutibus ædificaret, ad diſcipulatum ſuum alliceret: ſicq; amauit eorum naturã ſiue perſonam, non vitia. Poſtremo de horum expoſitione verborũ ſuper Matthæum plenius dictum eſt. Itaque nõ aſsimilemur Lucæ. 5. ſcribis & Phariſæis, quibus indociles, incorrigibilesque ſunt conformes ſed dociles ſimus atque tractabile, & pueris B in foro ſedentibus, id eſt, ſanctis viris, deuotis prælatis, veris prædicatoribus in eccleſia, quæ dominicum forum eſt, quo fideles ad collocandum deo conueniunt, vbi & cæleſtiũ prẹceptorum iura conduntur, acquieſcamus, ita vt ſpiritualiter gaudentibus, & ad gaudendum in deo hortantibus congaudeamus, flentibus autem ſua, ſeu aliorũ peccata, vel ob alias rationabiles cauſas compatiamur, cõformemur & collugeamus, ſicut ait Apoſtolus, Flete cũ flentibus, gaudete cũ gaudentibus, vt nec inordinata lætitia, nec immoderata triſtitia inueniatur à nobis. Verum vt Gorrha hic ſcribit, Scribis Rom.12. & phariſæis adhuc aliqui ſimiles ſunt, qui ſi viderint aliquem Iob.31. humilitati ſtudentem, iudicant eum hypocritam: ſi manſuetudini & patientiæ, iudicant timidum: ſi ſimplicitati, fatuum: ſi maturitati, flegmaticum: ſi deuotioni ſingularem: ſi 1.Cor.1. paci & ſilentio, melancholicum ſiue phantaſticum: ſi orationi atque vigiliis, indiſcretum: ſi corripit alios, turbator eſt C pacis, qui cohabitat talib⁹, dicere poteſt illud Iob, Frater fui draconum & ſocius ſtrutionum. *Et iuſtificata*, id eſt, iuſta reputata, honorata, & cognita. *Eſt ſapientia*, id eſt, euangelica Chriſti doctrina, ſapientialis atque diuina, vel Chriſtus dei patris virtus & ſapientia, *Ab omnibus filiis ſuis*, id eſt, vniuerſis veraciter veritatem, ſapientiamque amantibus, ſeu cunctis CHRISTI diſcipulis, quos dedit mihi dominus: de quibus per Eſaiam teſtatur, Ecce ego & pueri mei. Eſaiæ. 8. In Iohanne quoque ait, Filioli adhuc modicum vobiſcum Iohan.7.

 ſum,

D ſum,tanquam dicat ſaluator, Licet à vobis ò infideles Iudæi contemnar,& vana docere affirmer,nihilominus electi Iudæi me audientes, me verè ſapientem & ſapientialia prædicantem cognoſcunt,fatentur,honorant.

¶ Præterea iuſtificari quis dicitur tribus modis. Primò,dum de iniuſto fit iuſtus,ſicque dicunt doctores hominem non iuſtificari ſine gratiæ infuſione , ſic Chriſtus non iuſtificatur. Secundo,dum iuſtus fit iuſtior per profectũ,iuxta illud Apo-
Apoc.22. calypſis,Qui iuſtus eſt,iuſtificetur adhuc,& ſanctus ſanctifi-
Iohan. 15. cetur adhuc. Et apud Iohannem ait Saluator,Omnẽ qui fert
Iohan.3. fructum,purgabit eum pater,vt fructum plus afferat,ſic rur-
Iudith 13. ſus non competit Chriſto iuſtificari, niſi quantum ad mani-
Ezec.38. feſtationem,prout de Chriſto dixit præcurſor, Illum opor-
E tet creſcere,me autem minui. Tertiò,quantũ ad aliorum re-
Eſaiæ 1. cognitionem,honorationem ſeu oſtenſionem,ſicut dum ali
Mat. 8. cuius æquitas aliis declaratur,vel ab eis cognoſcitur, laudatur & honoratur, ſicque deo & Chriſto ſecundum vtranque naturam competit iuſtificari,ſicut & magnificari & glorificari. Chriſtus quoque nunc loquitur de filiis per gratiã adoptionis , de quibus ait Apoſtolus, Quicunque ſpiritu dei aguntur , hi filii ſunt dei. Interdum verò aliqui dicuntur filii dei ratione creationis , aut ſpecialis cuiuſdam promiſsionis, de qualibus per Eſaiam dominus loquitur, Filios exaltaui & enutriui,ipſi autẽ ſpreuerunt me. Et Chriſtus in Euangelio, Filii(inquit)regni proiicientur in tenebras exteriores.

F

¶ Proſequutio expoſitionis præſentis.Cap.VII.
Rogauit autem illum quidam ex Phariſæis,vt manducaret cum illo.

ARTICVLVS. XIX.

Qvod in fine præcedentis capituli Euangeliſta doctrinaliter dixit , iam exẽplariter docet,videlicet ſapientiam,quæ Chriſtus eſt,à ſuis deuotis iuſtificari , ab aliis ſperni. *Rogauit autem illum*, ſcilicet Ieſum,*Quidam ex Phariſæis*
1.Cor. 1. cuius (vt infra dicitur) nomen extitit Simon, *Vt manducaret cum illo. Et ingreſſus domum Phariſæi,diſcubuit*,id eſt,cũ eo come-

comedit Chriſtus totius humilitatis magiſter, omnisq́; perfectionis exemplar, nec cum publicanis propter eorum manifeſta peccata, nec cum Phariſæis propter eorum latētia vitia, præſertim ſuperbiam, nec cum diuitibus, nec cum pauperibus edere ſpreuit, in omnibus amans naturam, vt fœlicitatis capacem atq; ad dei imaginem factam: ſimulq́; inſtruens nos ad perfectam humilitatem, ne quis noſtrum incautè aliquem aſpernetur aut vitet, niſi quantum docet ſeu iubet eccleſia. *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.* A

¶ Quæ fuerit mulier iſta aliquādo inter expoſitores grādis diſceptatio fuit, ſed nunc ſancta Eccleſia cū beato papa Gregorio tenet, ꝙ fuit Maria Magdalena. Idem aſſerunt Auguſtinus & Beda, & quòd verum ſit, hoc non ſolum ex legenda beatiſsimæ Mariæ Magdalenæ, ſed & ex ſcripturis canonicis, puta ex Euangelio euidenter oſtendi ſuper Matthæum. B Mat. 26.
Vnde non videtur de hoc amplius dubitandum, & quæ præfato loco conſcripſi, iam non arbitror repetenda. Rurſus de ciuitate eſt quæſtio, in qua ſcilicet ciuitate iſtud quod nunc ſcribitur factum ſit. Ad quod Beda reſpōdet, quòd in ciuitate quadam Galilææ. Alii, quòd in Hieruſalē. Ait etenim Beda, Auguſtinum atque Gregorium ſequēs quòd Maria Magdalena bis vnxerit Chriſtum, ſemel & primo in vrbe Galilææ, in medio euangelicæ prædicationis: ſecundo in Bethania villa Iudææ, circa terminum prædicationis præfatæ paſſione inſtante, vt alii recitāt Euangeliſtæ. ¶ Iterum quæſtio eſt, cur Lucas mulierem hanc, non proprio explicet nomine, ſed peccatricem appellet? Ad quod ex Marco Euāgeliſta patet reſponſio. Siquidem Marcus inquit, Surgens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia, per quæ intelliguntur ſeptē peccata mortalia, quibus fuit repleta, quod etiam in principio ſequentis capituli Lucas teſtatur, quòd ſcilicet ſeptem dæmonia fuerūt ex ea eiecta, plures quoque ſanctorum inſinuant, eam actibus luxuriæ fuiſſe ſubiectam. Hinc quaſi habituata atque abundans ſceleribus appellatur peccatrix, quæ etiam ideo ſic vocatur, vt eius exemplo ad pœnitentiam prouocemur, deſperatione & puſillanimitate non frangamur, diuinæ miſericordiæ fiducia inflammemur, quantumlibet vitioſi fuerimus. Inſuper peccatricem eam iam appellat, quoniā emendatio eius nondū innotuit aliis, ſed ab omnibus adhuc reputabatur,

C Marci. 14. Marci. 13. Iohan. 13.

D tabatur peccatrix, *Vt cognouit quòd Ieſus accubuit*, id eſt, comedens fuit in domo Phariſæi, *Attulit* (id eſt, ſecum portauit) *Alabaſtrum vnguenti*. Alabaſtrum ſecundum Bedam eſt genus marmoris candidi variis coloribus intertincti, quod ad conſeruanda vnguenta ſolet cauari, quia optimè conſeruare dicitur incorrupta. Alabaſtrum ergo hic ſumitur pro vaſe facto de huiuſmodi marmore, in quo cōtinebatur vnguētum, quo vtebatur Maria tempore ſuæ vanitatis, pro corporis ſui odore ac refrigerio atque mollitie. *Et ſtans retro ſecus pedes eius*. Conſiderando enim peccatorum ſuorum enormitatem, in tantum contempſit ſeipſam, quòd prorſus indignam ſe reputauit, coram CHRISTI facie apparere, eius vultum aſpicere, oculos ad eum leuare, quemadmodum pu-
E blicanus nec oculos audebat leuare ad cælum, ſed percutie-
Lucæ.8. bat pectus ſuum, dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori, hoc eſt, Maria hæc & ſi non verbis, tamē tota animæ, corporisque diſpoſitione ac geſtu dicebat. Sua quippe peccata, nō verbis, ſed rebus & fletibus confitebatur, paratiſsima vtique ad oris cōfeſsionē, ſed tūc talis cōfeſſio nondū fuit præcepta. Chriſtus nanque ſacramentum pœnitentiæ, ſeu cōfeſſionis primo inſtituit. Denique, quia publica fuit peccatrix, omnibus ſua repurauit peccata ſatis aperta, *Lachrymis cœpit rigare pedes eius*. O quanta, quam cordialis, intenta ac penetratiua fuit huius compunctio, contritio, deuotio mulieris, quæ non vocata coram tot diſcumbentibus eſt ingreſſa, omnibus conſpiciendā ſe repreſentans, & tam vberrimè co-
F ram eis ſeipſam deplorans, cum tamen tantæ nobilitatis & opulentiæ eſſet. Sed quia ſua peccata clarè aduertit, dignè penſauit, ſeipſam profundiſsime humiliauit, ineffabiliterque contempſit. Idcirco non ſolum non verebatur confundi, deſpici, irrideri, imò omnia iſta optauit, vt deo quem ipſa inhonorauit aliquam recompenſationem, honoremq; faceret dum ſicut ipſa deum maximè inhonorauerat per peccata, ſic propter illius honorem recompenſandum, ſeipſam præbet maximè confundendam, *Et capillis capitis ſui tergebat*. Itaque primo ſtetit poſt tergum CHRITSI, deinde ſe pedibus eius prouoluit, lachrymis eos humectans. Ex CHRISTI etenim prædicatione fuit inenarrabiliter inflammata, compuncta, & tota quaſi in lachrymas reſoluta, ipſumque CHRISTVM ardētiſsime cœpit diligere. Et quamuis con-

tactu pedum CHRISTI ſe iudicaret indignam, tamen magnitudine dilectionis victa ſe cohibere nequiuit. Feruidus A
nempe amor neſcit modum, menſuram non tenet, rationem non ſequitur, non tamen directè, reprehenſibiliter aut irrationabiliter, ſed ſuperrationabiliter operatur, ſancti ſpiritus ſequens tactum, ſuccenſionem, & ſurſum actionem, propter quod communi lege non coartatur, *Et oſculabatur pedes eius* ex dilectionis ardore ſereno ac ſpirituali, & quaſi gratias agẽs pedibus ſanctis, qui corpus illud deferebãt, per cuius os ſeu prædicationem ipſa fuit conuerſa. Præterea, quia pedes ſunt inferiores corporis partes, ad eos audacius fiducialiusque acceſsit. Patet quoque ex his, quòd nudis pedibus Chriſtus inceſſerit, *Et vnguento vngebat*, quia vnguentum B
hoc refrigeratiuum fuit, & boni odoris, ac corporis delinitiuum. Quemadmodum verò ait Apoſtolus, Omnis creatura dei bona eſt, ſcilicet quantum ad id quod à creatore naturaliter, purè, infiniteque bono ſortita eſt, abutẽtibus verò aliquæ creaturæ ſunt malæ, prout in libro Sapientiæ legitur, 1.Tim.4. Sapié.14.
Creaturæ factæ ſunt in laqueum pedibus inſipientium. Igitur Maria Magdalena creaturis quibus fuit abuſa, videlicet propriis membris, ac aliis rebus orſa eſt bene vti in Chriſto. Oculos nanque quibus vaniſsimè & laſciue fuit multos intuita iam lachrymando afflixit: capillos quibus ſe vane ornauit, ad deponendos pedũ Chriſti pulueres, immunditiamque protendit: labia quæ aliis libidinoſè applicuit, pedibus Chriſti lachrymoſè impreſsit. Sic & vnguento ſuo iam optimè vſa eſt, quo ante vtebatur peruerſe. *Videns autem Phariſæus qui vocauerat eum*, id eſt, Ieſum ad conueſcendum inuitauit. Videns inquam, quomodo mulier iſta lachrymis ſuis pedes Chriſti rigaret capillis tergeret, oſcularetur ac vngeret, *Ait intra ſe*, id eſt, cogitauit, *Dicens*, verbo mentali quod eſt mentis conceptus, ex quo verbum vocale procedit. *Hic* id eſt, Ieſus iſte quem inuitaui aſpernanter ſic cogitauit, indignans Chriſto quòd ſe à peccatrice ſic cõtrectari permitteret. Vnde ſicut interdum ex indignatione non exprimimus nominatim eum de quo loquimur verbo vocali, quemadmodum Iudæi tempore paſsionis dixerunt de Chriſto. Hunc inuenimus ſubuertentem gentem noſtram. Et rurſus, Non hunc, ſed Barrabam, ſic aliquando cogitãdo de aliquo dedignamur eum interiori verbo nominatim intus exprimere, C Lucæ.23. Iohan.18.

D primere,ſed per cōmune aliquid eum notamus, *Si eſſet propheta* cuius eſt ex reuelatione diuina intueri ſecreta. Itaque ſi eſſet propheta,vt multi exiſtimant,& ipſemet innuit, *Sciret vtique* deo reuelante, *Quæ* determinate ac nominatim & quæ perſona. *Et qualis* in conuerſatione, ſeu q̄ ſpernenda,ac vilis. *Eſt mulier quæ tangit eum* pedes eius lauando,tergendo,oſculando,vngendo, *Quia peccatrix eſt*, id eſt, magna & inueterata præuaricatrix.

¶Aliquando in ſcripturis peccator ſiue peccatrix vocatur quicūq; peccauit, etiam ſi ſolum venialiter fuerit peccans & pœnitentiam egerit,imò dato quòd nūquam actualiter peccauerit atque ab omni culpa immunis ſit,ſed originali pecca to quandoq; fuit obnoxius. Aliter verificari non poſſet quod

E ſcriptum eſt, Nemo mundus à ſorde,etiā ſi vnius diei fuerit

Iohā. 15. vita eius ſuper terram. Et nihilominus conſtat,quòd infantes baptizati omni careant macula culpę,& morientes mox

1.Tim.1. euolent. Chryſoſtomus quoq; in homilia ait de Iohāne Baptiſta,quòd fuit peccator, interdū magis proprie fertur,peccator,qui mortaliter eſt tranſgreſſus,quanuis pœnituerit & abſque mortali ſit.Sic Paulus non ſolū peccatorē,ſed & peccatorum primū ſe nominat. Propriiſſime verò peccator aſſeritur,qui in mortalibus vitiis iacet ſciēter,præſertim qui diu, & animo indurato ſic permanet,ſicq; Phariſæus Mariā hanc nominat peccatricem, inſinuans ſe peccatorem non eſſe.

¶Porrò in verbis iſtis mētalibus fuit hic Simon multipliciter errans & peccans.Primò,temerarie iudicando,quia tam Chriſtum quam Mariam iudicauit culpabilem in hoc facto.

F Secūdò,vitioſe indignando,quia tā pœnitenti mulieri,quàm ſuſcipienti,miſerentique Chriſto fuit indignans. Tertiò,culpabiliter reprehendendo,nam Mariā hanc de actu pœnitentiæ, & Chriſtū de actu miſericordiæ quaſi de vitioſis actibus reprehendit. Quartò,dupliciter mentiendo,non enim cōſequens eſt,vt ſi quis ſit propheta,propterea ſciat omnia aliorū ſecreta:nec iſta Maria,quando hæc egit fuit peccatrix ſecundum Phariſæi intentionem,imò iam per cordialem contritionem fuit iuſtificata fuitque amore diuino ſuccenſa. Sed (vt ait Gregorius)vera iuſtitia habet compaſſionē,falſa,indignationē. Vnde ſi Maria hæc Phariſæi ſe pedibus proſtrauiſſet,eam forte calcibus repuliſſet. Et ecce vſq; in præſens, multi huic Phariſæo ſunt ſimiles,qui non obſtante quòd ipſi

fuerunt

uerűt vel ſunt peccatis,defectibus,paſſionibus ſqualidi,ple- A
i ac lacerati,aliis tamen peccãtibus mox immiſericorditer
ndignantur,detrahunt & illudunt,non condolent,nec ſuc-
urrunt,non penſantes illud Apoſtoli,Qui ſtat,videat ne ca 1.Cor.10.
lat,Et rurſus,Fratres, ſi præoccupatus fuit homo in aliquo Galat.6.
delicto,vos qui ſpirituales eſtis,huiuſmodi inſtruite in ſpiri- Ibidem.
u lenitatis,Itemq́;,Alter alterius onera portate, & ſic adim
olebitis legem Chriſti.Iſti ſunt imperfecti,inanes & leues,
qui cum modicum quid iuſtitiæ & virtutũ inceperint,ſtatim
atuè gloriantur,denſibiliter extolluntur,alios aſpernãtur.
qui ſi verè illuminati,ſapientes,virtuoſiq́; eſſent,aliis chari
atiue cõpaterentur,cõſilio atq; auxilio ſuffragarẽtur.Hinc
dicit Gregorius,Neceſſe eſt,vt cum peccatores quoſque cõ
ſpicimus,noſmetipſos prius in aliorum calamitate,ſeu vitiis
defleamus:quia in ſimilibus aut lapſi ſumus, aut labi poſſu- B
mus.Itaque propriam infirmitatẽ ſemper penſemus,omniq́;
peccanti cordialiter condoleamus,pẽſantes,quòd nos quo-
que aut tãtum aut grauius caderemus,ſeu lapſi eſſemus, niſi
diuina pietas miſericorditer affuiſſet atq; adeſſet.Si ita ege
rimus,verè ſapientes,miſericordeſq́; ſumus,& fiet in nobis
quod Chriſtus promiſit,Beati miſericordes,quoniã ipſi mi- Mat.5.
ſericordiam conſequentur,Propter quod monet Apoſtolus, Galat.6.
Conſidera teipſum,ne & tu tenteris,*Et reſpondens Ieſus*, nõ
verbis vocalibus,ſed mentalibus ſeu cogitationibus phari-
ſæi,per quod oſtendit ſe plus quàm prophetam,cordis cogi
tationes intuendo,plãdendo,ac inſtruendo,cum cogitatio-
nes affectioneſque mẽtis inſpicere,deo ſit propriũ, nec pro-
phetis id competat,niſi ex reuelatione diuina, *Dixit ad illũ* C
puta ad Simonẽ, *Simon,habeo tibi aliquid dicere*, Ecce Chri-
ſtus phariſæum reprehẽſurus,quàm dulciter eum familiari-
terque affatur, & nomine proprio exprimens eũ, facit intẽ-
tum,ad innuendũ ꝙ qui alium corripere cupit aut habet;pie
ac mittit er hoc facere debet,dũmodo per huiuſmodi incre-
pationem alter valeat emendari:ideo ſcriptũ eſt,Corripiet Pſal.146.
me iuſtus in miſericordia & increpabit me, *At ille ait,Magi-
ſter dic*,deinceps Chriſtus proponit paradigma ſiue parabo-
lam,quæ ſecundum ſenſum ſuperficialem,difficultatem non
habet,vt patet in textu:ſed myſtica ei⁹ intelligẽtia pulchri-
or eſt.Eſt ergo parabola iſta de quodam piiſſimo creditore,
& duobus pauperibus debitoribus Chriſto dicente *Duo de-
bitores*

Debitores Erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quingentos & alius quinquaginta, non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque, id eſt, ambobus debita illa dimiſit.

¶ Itaque per fœneratoré myſtice deſignatur deus omnipotés liberaliſſimus dator omnis boni, & iuſtiſſimus vltor omnis peccati, qui dicitur fœnerator duplici ratione. Primò, quoniam pro culpa pœnam exigit & infligit, imò pro culpa temporali ſupplicium æternū. Secúdò quia pro donis naturæ & gratiæ, quæ nobis largitur, exigit bonum vſum illorū & gratiarū actionem, atque profectum à nobis. Porrò secúdum hāc duplicem cauſam, cur deus fœnerator vocatur, de-
Actu.10. bitores dupliciter poſſunt intelligi. Si enim ob primā cauſam
Roma.3. deus fœnerator dicatur, per debitores intelligédi ſunt pec-
E catores, qui pro ſuis exceſſibus tenentur ſatisfacere deo, ſeu debitas luere pœnas. Vnde per debitoré quingentorū denariorum accipiendus eſt qui valde grauiter, multipliciterque deū offendit, per debitorem verò quinquaginta denariorū, qui minus peccauit. Iſti debitores vnde reddant non habent quoniā viribus ſuis abſque gratia dei ſatisfacere nequeūt aut abſolui, & preſertim nō habent vnde ſatisfaciāt deo pro pœnæ debito infinitæ, ſed de⁹ donat, id eſt, indulget vtriuſq; dū veniā poſcunt, & quod in ipſis eſt faciunt, imò interdum ex ſua pietate immēſa totaliter, ac gratioſiſſime præuenit eos excitat ad ſeipſum, vt patet in Paulo Apoſtolo Rurſus deus donat iſtis vtriſq;, id eſt, gratuitum gratiæ donum infundit quia ſine gratiæ dono nō fit culpæ remiſſio, aut iuſtificatio. dicēte Apoſtolo, Iuſtificati gratis per gratiā ipſius. Si autem
F propter ſecundā rationē deus fœnerator vocetur, per debitores intelliguntur, qui varia dei beneficia ſunt ſortiti, & per debitorem quingentorum nummorū, qui multa maiora, per alium, qui minora. Iſti non habét vnde reſtituant, id eſt, deo dignam viciſſitudinem reddere nequeūt, nec ſatis regratiari ſeu obſequi, præſertim pro eo quod vnigenitus dei filius tāta pro eis aſſumpſit, fecit, ac pertulit, & tamē ſi pro poſſe deo humiliter regratientur, ac feruide obſequantur. benigniſſimus deus humani generis ſciens imbecillitatem, ac inſufficientiā non ſolum non deſpicit eos propter imperfectionem eorū, ſed etiā donat. id eſt, dona gratiæ & varia beneficia ſua au-
Mat.13. get in eis. Habēti eum, id eſt, de eo quod accepit gratias re-
Lucæ.19. ferenti, dabitur, & abundabit. Deinde Chriſtus volens con-

cludere

ludere phariſæũ ex ſuiipſius reſponſo, interrogat eũ. *Quis* A
ergo eum plus diligit? id eſt, quis duorum debitorum fœnera-
torem, imò condonatorẽ illum plus diligere obligatur? *Re-
ſpondens Simon, dixit, Aeſtimo* Sobrie loquitur phariſæus, ti-
mens ex propriis verbis conuinci à Chriſto, cuius ſapientiã
nouerat eſſe magnam, *Quia is cui plus donauit*, id eſt, qui ma
iorem indulgentiam aut beneficentiã eſt adeptus. Ille quip-
pe cæteris paribus plus amare tenetur, quia plus datũ eſt ei.
Quãto enim quis ab aliquo maiora cõſequutus eſt bona, ve-
niamve maiorẽ tanto plus habet illum diligere. Et iſtud præ
cipue verum eſt & contingit in rebus humanis, vbi amor fre
quẽter cauſatur ex præcedẽtibus donis, ideo amor maior ex
donis procedit maioribus, *At ille dixit, rectè iudicaſti*, id eſt,
verũ à falſo rite diſcreuiſti, veritatemq; affirmaſti. Itaq; hoc B
Chriſti exẽplo approbanda eſt veritatis prolatio à quocũq; Grego.
ſit pronutiata, nec ex odio, ſeu vilipenſione perſonæ debe-
mus veritati ab ea prolatæ aut æquitati ab ea peractæ cõtra-
dicere aut reniti, vt moris eſt hominũ, paſſionibꝰ ſubiecto-
rum, Deinceps Saluator parabolam hãc applicat ad propo-
ſitum ſeu intentũ. *Et conuerſus ad mulierem* Hoc de duplici
conuerſione verificatur. Præfatis nanq; verbis prolatis Chri
ſtus faciem ſuam corporalem ſpiritualiter cõuertit ad mulie
rem retro ſecus pedes ſuos ſtantem, vel potius iacentẽ atq;
proſtratam illos tergẽdo ac oſculãdo. Spiritualiter quoque
ſe conuertit ad eam: per reſpectum mentis ſuæ piſſimum, &
maiorem gratiæ infuſionẽ, nam & ante ſic cõuerterat ſe ad
ipſam dicẽte Gregorio, Quid miremur fratres Mariam ve- C
nientem, an dominum ſuſcipientem? Suſcipientem dicam an
trahentem? Sed & verius fatear, & trahentẽ dicam & ſuſci-
pientem. Ipſe enim ad pœnitentiam traxit intus, qui per mã
ſuetudinẽ ſuſcepit foris, *Dixit Simoni, vides hac mulierem?* id
eſt, aſpicere & conſiderare merito debes perſonam & facta
hæc eius. Vnde & Chriſtus notãter ait, hanc mulierem, quaſi
dicat, Attende fœminam iſtam valde notabilem, cuius geſta
hæc ſunt conſideratione digniſſima, cum ipſa ſit pœnitentiæ
forma, peccatorum exemplar, & ſpei, electioniſq; vaſculum,
in quo ſicut prius abundauerat culpa, ita abundat nunc gra-
tia. *Intrauit in domum tuã*, inuitatus à te, ideo curialiter cha-
ritatiue atque hilariter à te ſuſcipi debui, cum tamen ita fa-
ctum non ſit ſaltẽ tam perfectè vt decuit. Nam *Aquã pedibus* Rom. 5.
meis

D *meis non dediſti*,id eſt pedes meos aqua quæ in promptu eſt,
nec lauiſti,nec lauari feciſti, cum tamen hoc de iure vel cõ-
ſuetudine hoſpitalitatis extar, & Chriſto præcipue fieri de-
buit,qui nudis pedibus pergens,pedes frequenter habuit laſ
Gene.19. ſos,pulueratos,afflictos.Hinc in Geneſi leguntur Abraham
Gene.24. & Loth dixiſſe ad angelos quos homines exiſtimabãt, Laua
te pedes veſtros. Et rurſus Laban legitur dediſſe aquã ad la-
uandum pedes camelorum & virorum qui cum Abrahæ ſer
uo aduenerant. H*ac autem* quam Chriſtus nominatim nõ
exprimit,nõ ex eius aſpernatione,ſed appretiatione,& quia
prædemonſtrabilis fuit in pœnitentiæ actione, & exempli
oſtẽſione, cæterisque actibus,quæ Chriſtus tam diligenter
enumerare dignatur, *Lachrimis rigauit pedes meos*, cum ta-
E men lachrymæ ab interiori trahantur, nec ita habeantur in
promptu, & pretioſus ſint humor,quo paret,quod valde ex
cellat te circa me,qui mihi nec aquam ad pedum ablutionẽ
dediſti.Præterea quàm beata ſit pia lachrymarũ effuſio:pan
dit Chryſoſtomus,dicẽs,Sicut vbi vehemens imber prorum
pit,fit ſerenitas,ſic lachrymis effuſis oritur & apparet men-
tis tanquillitas,& perit caligo reatuum,& ſicut per aquam
& ſpiritum,ſic per lachrymas & confeſſionem denuo mun-
damur. E*t capillis ſuis terſit* quo claret quantũ nunc crinium
ſuorum priſtinum contempnat ornatum,quæ pedum inmũ-
dicias abſtergit per eos,cum tamen fœminæ in decore,com
poſitione criniũ ſoleant præcipue gloriari. O*ſculum mihi nõ
dediſti*, H*ac autẽ ex quo intrauit,non ceſſauit oſculari pedes meos*
F quo innoteſcit quòd magis charitatiue atq; humilius habuit
ſe ad me quàm tu,qui nec oris oſculũ mihi dediſti,quod pa-
cis & amicitiæ ſignum eſt, & fieri conſueuit in primitiua ec-
cleſia in mutuo Chriſtianorum occurſu & ſalutatu congruo
Rom.16. loco & tẽpore,propter quod Paulus ſæpe in ſuis ſcribit epi
2.Cor.16. ſtolis,Salutate inuicem in oſculo ſancto. Nam & Chriſt⁹ di
1.Pet.5. ſcipulos ſuos ad ſe redeuntes ſeq; ſalutãtes in oſculo ſancto
2.Cor.13. ſuſcipere cõſueuit : propter quod inſtãte paſſione,proditor
Mat.26. loquebatũ,Quẽcunq; oſculatus fuero,ipſe eſt. Vnde pateſcit
quàm pleniſſima dilectione Chriſtus amauerit naturã huma
nã hominũq; perſonas. Hæc autẽ de oſculo ſpirituali quod
ex vera & interna dilectione emanat ſunt intelligenda.

¶ Porrò ſicut amor carnalis totaliter vitioſus & fœdus eſt,
ita & oſculum ex eo progrediens. O*leo caput meũ nõ vnxiſti*
cum

cum tamẽ nudo capite ſim incedens, & oleũ tale quale mihi fœmina hęc impendit, mihi ſit congruens. *Hac autem vnguento vnxit pedes meos* cum tamen pedes ſint capite, loco, & dignitate inferiores, quo patet, quòd ipſa magis appretiata ſit pedes meos quàm tu caput meum. Ex prædictis Chriſtus concludit. *Propter quod* id eſt, quia tam charitatiue, reuerenter atque humiliter ſe habuit circa me, *Dico tibi, Remittuntur ei peccata multa*, id eſt, vniuerſa eius peccata, quæ multa ſunt, remiſſa ſunt ei à me authoritatiue, ſecundũ quod deus ſum: & miniſterialiter, ſecundum quod homo ſum. Peccata nempe mortalia, quantum ad culpam pariter remittuntur, *Quoniã dilexit multum* feruor enim dilectionis eſt ſpiritualis ignis peccata conſumens, propter quod Salomon proteſtatur. Vniuerſa (inquiens) delicta operit charitas, Ideo Petrus hortatur, Ante omnia (inquiens) mutuam charitatem in vobis continuam habentes, quoniam charitas operit multitudinem peccatorum. A B Prou. 10. 1. Pet. 4.

Circa hæc oritur difficultas. Supra enim aſſeruit Chriſtus, ideo quenquam plus diligere, quia plus condonatum eſt ei, hic verò infert oppoſitum, dicens, quòd ideo dimiſſa ſunt huic multa peccata, quia multum dilexit, vnde in parabola inuit, quòd magnitudo remiſſionis & veniæ ſeu donum, ſit cauſa magnæ dilectionis, nunc verò affirmat, quòd amor ſit cauſa doni, & magna dilectio cauſa magnæ remiſſionis. Præterea, ſi ideo dimiſſa ſunt ei peccata multa quia multum dilexit, apparet quod dilectio, imò & magna dilectio remiſſionem peccati præcedat, ſicque in eodem erunt peccatum mortale & charitas. Ad iſta eſt reſpondendum, quod dupliciter dicitur peccatum dimitti, videlicet quantum ad culpam & quantum ad pœnam, CHRISTVS autem nunc loquitur de remiſſione peccati quãtum ad pœnam, & hanc remiſſionem præcedit & efficit magna dilectio, nõ obſtãte, quod ex remiſſione maioris culpæ maior oriatur dilectio, quantũ ad actum amandi, loquẽdo de vna atque frequenti cauſa dilectionis maioris & cæteris paribus. Frequenter enim cõtingit, quòd qui grauius peccaſſe ſe recordantur, feruentiores fiant & deo plus regratiantes, atque inſtantius pœnitentes ac obſequentes, dicente Apoſtolo, Vbi abundauit delictũ, ſuperabũdat & gratia Non tamen eſt conſequens, nec Chriſtus vult dicere, quòd ſemper plus diligant, aut gratiã poſſi- C Rom. 5.

D dicant ampliorem quibus plura ſunt condonata peccata. Nō enim latro crucifixus cum Chriſto, & veniam cōſecutus, feruentior factus eſt Petro, Iohāne, aut Iacobo, nec aliquis horum virgine glorioſa, cui nullum actuale peccatum vnquam remiſſum eſt, quia nō ſola peccati remiſſio aut doni receptio cauſat & auget amorem, pręſertim loquēdo de diuino amore, qui interdum ex ſola dei bonitate, quibuſdam perfectior interiorq; pręſtatur. Vnde Chriſtus nunc loquitur de cauſa amoris & eius effectus, prout ad ſuum cōgruebat propoſitū ad reprimendum phariſæi errorem.

¶ Aliqui verò ad iſta aliter reſponderunt, dicentes: ꝙ quædam eſt dilectio, remiſſionem culpæ præcedens, & quædam E hanc ſequēs, quia iniuſtificatione impij tria ſunt, ſcilicet primariæ gratiæ infuſio, vtpote fidei, ſpei & charitatis, cordis quoque cōtritio & culpæ remiſſio. Et quāuis hæc tria ſimul ſint tempore, non tamen cauſalitate. Nam infuſio gratiæ eſt cauſa contritionis, & contritio eſt cauſa remiſſionis culpæ. Itaq; patet, quod primaria dilectio præcedit remiſſionē peccati. Eſt autē & alia dilectio, quæ ſequitur culpæ remiſſionē. Cum etenim anima ſentit ſe ſancto ſpiritu aſpiratā, creditq; probabiliter culpam ſibi à deo dimiſſam, amplius diligit & magis mouetur ad bene agendum: & forte iſta ſecūda dilectio eſt præcedentis augmentatio, cauſata ex cōſideratione remiſſionis præcedentium peccatorum. Ergo de primaria dilectione, intelligitur quod dicitur. Remittuntur ei peccata F multa. De ſecūdaria autem loquutus eſt phariſæus, Aeſtimo quia is, ſcilicet plus diligit, cui plus donauit.

¶ Conſtat igitur, ꝙ Maria, ſeu quilibet pœnitēs dilectionē dei primariam & gratiam prius habuit quā remiſſionem peccati, nō prioritate temporis, ſed cauſalitatis, præſertim in genere cauſæ formalis, cū naturaliter prius ſit eſſe gratiæ ſicut & cuiuſlibet rei, quàm ſuum agere: & ita prius eſt eſſe gratię quàm ſuum officium oppoſitum, puta peccatum expellere.

¶ Denique huic dicto Gorræ concordat, quod in prima ſecundæ aſſerit Thomas, quòd iuſtificatio paſſiua impij, eſt motus eius ad iuſtitiam, quemadmodum paſſiua calefactio eſt motus ad calorem. Deinde oſtendit quomodo ad iuſtificationem hanc requirātur infuſio gratiæ, & motus liberi arbitrij ad conſenſum, acceptionemque gratiæ infuſæ, & motus fidei, motus etiam charitatis, ſine qua nihil meritorium

extat,

extat, itemque motus liberi arbitrij contra peccatum renitendo ei, & fugiendo hoc ipſum. A

¶ Poſtremò exigitur remiſsio culpæ, quia per hoc motus iuſtificationis cõpletur, quòd culpa remittitur. Aſſerit quoque Thomas, quòd licet iuſtificatio impij fiat in inſtanti, nihilominus inter ea iam dicta, quæ requiruntur ad eam eſt ordo, ita quòd naturali ordine prior eſt infuſio gratiæ, deinde motus liberi arbitrij in deum, ſeu in gratiæ acceptionem, tertio loco ſequitur motus liberi arbitrij cõtra peccatũ, remiſsio autem culpæ eſt vltimum, quia ad ipſam totus motus ordinatur. Veruntamen ex parte hominis, prior eſt remiſsio culpæ, quàm infuſio gratiæ, ſecundum viam generationis. Oportet enim impedimentum auferri, ante introductionem oppoſiti. Hæc omnia ſanctus Thomas circa finem præallegatæ ſummæ, pulchre declarat, quæ ob prolixitatem vitandam omitto. Deinceps ait Saluator, *Cui autem minus dimittitur, minus diligit* Hoc clare videmus, quòd ſæpe qui mi⁹ grauiter deliquerunt, tardius confitentur ſeu conuertuntur, & poſt conuerſionem remiſsius habent ſe, quàm qui grauius peccauerunt. Nam illi minus ſibi indultum arbitrantur, & iſti magis. Ob hoc tamen nullus audacius debet peccare, quia & verbum hoc Chriſti intelligendum eſt cæteris paribus, & vt frequenter, non autem ſimpliciter atque in omnibus. Non enim Maria Magdalena plus diligit deum quàm benedicta virgo Chriſtifera, quamuis minus dimiſſum ſit virgini glorioſæ, imò nullum actuale peccatum dimiſſum eſt ei, ſed aliunde eſt ei maior ratio diligendi deum quàm Magdalenæ. Alij quoque in innocentia ſua perſiſtentes multo feruentius deo deſeruierunt, quàm multi precipui peccatores conuerſi, ſicut de ſanctiſsimis Chriſti pueris Gregorio & Bernardo, ac Thoma' aliiſque innumeris certum eſt. Hinc ait Chryſoſtomus, Opus eſt nobis feruenti anima, quia nihil impedit hominem fieri ſpiritualiter magnum. Nullus ergo in peccatis cõſtitutus deſperet, nemo virtuoſus dormiteт, nec vane confidat. ſepe enim meretrix precedit eum, nec iniuſtus diffidat: poſsibile nanque eſt eum primos ſuperare. *Dixit autem ad illam, Remittuntur tibi* à deo *Peccata tua* vniuerſa. Larga enim dei pietas veniam non dimidiat.

Thomas. B C Chryſoſ.

¶ Porrò quod ait, Remittuntur, &c. Si intelligatur de remiſſione, quantum ad culpam, exponendũ eſt, remiſſa ſunt, ſicut

D præ tactum eſt. Si verò accipiatur de remiſsione quantum ad pœnam, exponi poteſt, per modum temporis præſentis, quia & dicitur in hac vice, Chriſtus indulſit Mariæ Magdalenæ peccata ſua, quantum ad pœnas eis debitas, plene ſiue totaliter propter ardentem eius ad Chriſtum amorem, & vehementem ſuarum horrorem culparum. Remiſsio quippe peccati mortalis, aut nulla eſt, aut totalis, ſed remiſsi pœnę, communiter fit per partes, & non tota ſimul, ſecundũ communem vt tactum eſt curſum, quanuis interdũ fiat tota ſimul, ob charitatis ingentem ardorem, peccati ruborem, contritionis intentionem, cõfeſsionis humilitatem, vitiorum deteſtationem, quæ omnia fuerunt in Magdalena, quia vt ſi verbis non confitebatur, lachrymis tamen, ſuſpiriis atque operibus hoc
E agebat, nec tunc ſacramentum confeſsionis requirebatur. *Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere intra ſe*, hoc eſt cogitare. *Quis eſt hic qui etiam peccata dimittit?* Quaſi dicant, Quàm præſumptus eſt iſte, aut quomodo audet ſic loqui: quanuis nanque Chriſtus non dixerat, Remitto tibi, ſed remittuntur tibi peccata, ipſi tamen hæc verba ſic acceperunt, tanquã dixiſſet, Remitto tibi, &c. Frequenter enim Chriſtus de ſeipſo quaſi de alio loquebatur in tertia perſona.

¶ Aduertebant quoq; ꝙ peccata dimittere deo ſit propriũ,
Eſa.43. qui ait per Eſaiã, Ego ſum qui deleo omnes iniquitates tuas.
Iob.14. & cui in libro Iob dicitur, Quis poteſt facere mundũ de immundo conceptũ ſemine? Nonne tu qui ſolus es? Sed hæc nõ ſunt contra Saluatorem, qui ſecundũ quod deus dimiſit pec-
F cata authoritatiue, imò cũ patre & ſpiritu ſancto vnus eſt peccati dimiſſor: ſecundum naturã verò aſſumptam, relaxat peccata inſtrumentaliter, atq; vt meritoria cauſa. *Dixit autem ad mulierem*, Non enim reſpondit ad cogitationem illorũ peruerſam, quia vt ait Gregorius, Cœleſtis medicus ægros reſpuit, quos de medicamine deteriores fieri videt: verunta-
Iohan. 21. men non ſequitur, quod Chriſtus nõ reſponderit illis, quanuis euangeliſta non ſcribit. Multa ſiquidem fecit & dixit Saluator quæ nullus euangeliſtarum cõſcripſit, imò eorum quæ operatus atq; locutus eſt, pauca in ſpeciali ſcripſerũt, vt euãgelica legenti volumina eluceſcit. *Fides tua te ſaluam fecit*, hoc eſt, merito fidei tuæ, à peccatis tuis es liberata. Vnde in
Act.21. Actis Apoſtolorum fertur de deo, Fide purificãs corda eorũ.
Heb.13. & Paulus, Sine fide (inquit) impoſsibile eſt placere deo. Nã

fides

fides eſt fundamentum principiumq; virtutum, & per ipſam primò mẽs cõiungitur deo. Nec obſtat quod paulo ante Chriſtus aſſeruit, mulieri huic multa eſſe dimiſſa peccata, quia dilexit multũ: ad eundem equidem actũ virtuoſum multæ concurrere poſſunt virtutes. Nunc quoq; eſt mentio de fide formata, quæ dilectionem includit, & operatur per eam, *Vade*, hoc eſt, à me diſcedens perſeuera *In pace*. pectoris, quouſq; inducaris ad pacem æternitatis à vitiis quoq; ceſſa, nec in priſtinam vitiorum deordinationem labaris. Sed iugiter regratieris, quemadmodum ad Romanos ait Apoſtolus, iuſtificati ex fide, pacem habeamus ad deũ. Hæc eſt pax vera & bona, mentis in deo tranquillitas, quã ad Galatas ponit Apoſtolus inter fructus ſpiritus, qua iniuſti non tranquillantur, iuxta quod in Eſaia legitur, Non eſt pax impiis dicit dominus. A Galat.5. Eſaiæ.57. B

¶ Circa præhabita quæritur, Quis plus amare & regratiari tenetur, innocẽs vel peccator cõuerſus. Apparet quod innocens, quoniã donum innocentiæ, maius eſt dono gratię reſtitutæ. Auguſtinus quoq; fatetur, multo ardẽtius diligere debes deũ, qui flagitioſis quęcunq; mala dimiſit, in ea te cadere nõ permiſit. Oppoſitũ apparet ex eo, quod dixit Saluator verba Symonis approbando. Cui plus donatum, hoc eſt, condonatũ eſt, plus diligit, & cui minus dimittitur, minus diligit.

¶ Ad hanc quæſtionem Thomas in ſecunda ſecũdæ reſpondet, dicendo, Vbi maior eſt gratia ex parte dantis, requiritur maior gratiarũ actio ex parte recipiẽtis, Gratia verò ex parte dantis dicitur maior dupliciter, vno modo ſecundũ quãtitatem dati, & ſic innocens deo magis regratiari tenetur, eo quòd donum innocentiæ maius ſit, dono gratiæ redditæ, cæteris paribus, eſt etiam donum innocentiæ magis continuatum, & inceſſabilius conſeruatum. Alio modo gratia dicitur maior, quia magis gratis tribuitur, & ſic pœnitens magis regratiari tenetur. Eadem autem eſt ratio de amando magis aut minus. Aliqui etiam dicunt, quòd innocens plus tenetur amare deũ & grates ei rependere ex cõmiſſo, ſed pœnitens ex dimiſſo. Itaq; quoniã ſtatus innocentiæ abſolute loquendo melior eſt ſtatu pœnitentiæ, patet quòd cæteris paribus ſimpliciterq; loquendo, innocens amare habet & regratiari. C

¶ Poſtremò, quomodo myſtice per phariſæum iudaicus populus: per Mariam verò conuerſa deſignetur gentilitas, beatus Gregorius in homilia ſatis proſequitur.

D

Expoſitio Cap. VIII.

Et factum eſt deinceps & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella prædicans.

ARTICVLVS XX.

ET *factum eſt deinceps & ipſe* vnigenitus dei *Iter faciebat per ciuitates & caſtella* Iudææ, Galilææ,
E Samariæ *Prædicans* hortando ad bene agendũ, *Et euangeliZans regnum dei*, id eſt, cœleſtis regni fœlicitatem pro præmio dandam iuſtis palam pronuntians. Dicitur autem regnum dei & regnum cœleſte,
F regnum quidem dei à regnante & dante, regnũ cœleſte ſiue cœlorum à loco vel ciuibus regni illius. Euãgelizauit quoq; Saluator regnum dei, id eſt, ſtatum, proceſſum, gratiã, & præmium eccleſiæ militantis, quæ vbertim regnũ dei & regnum cœlorum in euãgelio nominatur. Itaq; & nos Chriſtum ſectemur non vana & friuola, ſed cœleſtia proferendo & ædificatoria proponendo, penſantes illud Hieronymi, Omne quod non ædificat audientes, in periculum vertitur eorundem *Et duodecim* puta Apoſtoli *Iuant cũ illo* Apoſtoli quippe
Lucæ, 6. magis continue & familiarius quàm cæteri diſcipuli Chriſto vbilibet adheſerunt, de quorum electione & inſtitutione dictum eſt. *Et mulieres aliquæ* ibant cum Ieſu *Quæ erant curatæ* ab ipſo *A ſpiritibus malignis* Hoc dupliciter intelligi poteſt. Primò, quod quædam illarum fuerunt obſeſſæ. Secundò vt
F dicantur à dæmonibus curatæ, quia à vitiis valde multis & magnis fuerunt per Chriſti prædicationem, gratiamq́ue mũdatæ. Certi autem dæmones à certis vitiis nomina ſortiuntur, quia ad ea ſpecialiter tentant, inducunt. Vnde dicitur, ſpiritus ſuperbiæ, ſpiritus fornicationis, qui autem huiuſmodi vitiis ſordent, à dæmonibus ſpiritualiter poſsidentur, tanquam captiui & ſerui eorum. A quo enim quis victus eſt,
Iohan.14. huius & ſeruus eſt, vt in ſecunda canonica loquitur Petrus &
2.Pet.2. Paulus de impiis loquens, Reſipiſcant (inquit) à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem *Et infirmi-*
2.Tim.2. *tatibus* corporalibus. Merito ergo ſecutæ ſunt Chriſtum tanquã magiſtrũ & medicum cordium corporumq; earum, gratè cõſiſtere & plus proficere cupientes, videlicet, *Maria quæ vocatur Magdalene* A caſtro nomine Magdalũ. Fuit enim ſo-

ror Marthæ ac Lazari, filia opulenti atque prænobilis viri, A
& ex hæreditate parentum deuenit ei hoc caſtrum, *De qua dæmonia ſeptem exierant*, hoc eſt, peccata ſeptē mortalia quibus aliquando plena fuit. Vnde & in Marco legitur, Surgens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptē dæmonia. *Et Iohanna vxor Chuſe procuratoris Herodis* forte eius qui tēpore quo facta ſunt hæc, vixit, videlicet Herodis qui decollauit Baptiſtam, *Et Suſanna* quæ cordis conſtantia & virtute atque prudentia, ſimilis facta eſt, præclaræ illi Suſannæ, de qua in Daniele habetur: de Iohanna autem præfata infra habetur, quod cum Maria Deut. 13.
Magdalena venit cum aromatibus ad ſepulchrū, viditq; duos angelos ſanctos, & forte idem intelligendum eſt de Suſanna B
ſicut ex verbis ſancti Lucæ ibidem coniicitur, *Et alia multæ* mulieres, ſexus nēpe fœmineus ad deuotionē ſolet eſſe magis diſpoſitus, quàm ſint viri, quia fœminæ communiter humilioris & mollioris ſunt cordis, *Quæ miniſtrabant ei*, Scilicet Chriſto, & eius diſcipulis, qui pauperes erant, ſeu omnia reliquerunt, *De facultatibus*, hoc eſt, opibus *Suis*, quia opulentæ fuerunt atque deuotæ, & rationabile eſſe penſabant, vt ſicut ipſi ſpiritualia à Crhiſto quotidie ſuſceperunt, ſic ei in temporalibus miniſtrarent, præſertim, quia à corporis & animæ morbis fuerunt liberatæ per Chriſtum. Vnde nec cōdignum aliquid ei valebant rependere, cum in Eccleſiaſtico Eccle. 30.
ſcriptum ſit, Melius eſt corpus validum, quàm cenſus immēſus, quemadmodum autem cōtra Iulianum ſcribit Hierony- C
mus, Conſuetudinis Iudaicæ fuit, vt mulieres deuotę de ſubſtantia ſua victum atque veſtitum ſuis præceptoribus & doctoribus miniſtrarent. Sed quia hoc in gentilibus ſcandalum facere potuit, Paulus abieciſſe ſe proteſtatur, nihilominus 1.Cor. 9.
idem Apoſtolus pro modico reputauit, ſi illorum tēporalibus ſuſtentaretur, quibus ipſe ſpiritualia impendebat, dū lo- Matt. 9.
quitur, Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt, ſi veſtra carnalia metamus? Hinę iterum ait, Nunquid nō habemus poteſtatē ſororem, mulierem circunducēdi, ſicut cæteri Apoſtoli. Itaq; Chriſtus à mulieribus deuotis talia ſumens dedit exemplum fidelibus, quòd his qui aliis ſpiritualia impartiuntur, liceat de illorum corporalibus ſuſtētari. Propter quod ad Corinthios ait Apoſtolus, Ordinauit dominus his qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere.

D ¶ Conſequenter deſcribitur prędicatio Saluatoris, *Cum autē turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarēt ad eum*, ſicut in Matthæo legitur, vbi & quæ ſequuntur, habentur in turba hac, multi carnales & imperfecti fuerunt, vnde nō omnes propter eandem ad Chriſtum confluxerant cauſam, ſed quidam ex deuotione, quidam ex curioſitate, vt viderēt miracula, quidam ex inuidia, vt inſidiarentur, quidam vt ſana-
Matth. 7. rentur, quidam vt alerentur, *Dixit per ſimilitudinem*, id eſt, parabolico vtebatur ſermone, proponens parabolas. Eſt autē parabola rerū diſſimilium genere ſub aliqua ſimilitudine facta comparatio. ¶ Præterea multæ aſſignantur cauſæ, cur Chriſtus turbis, in parabolis loquebatur, primo vt diuina ſecreta, ac ſuperna myſteria, carnalibus & indignis manerent
E ignota, ſecundum illud Matthæi, Nolite ſanctum dare canibus. Hinc diuinus Dionyſius in myſtica theologia loquitur Timothæo, Vide vt nemo indoctorum hæc ſciat: ſecundo vt fidelibus detur occaſio fructuoſæ exercitationis, in addiſcendo, perſcrutando, & exponēdo parabolica dicta, iuxta quod
Prou. 1. in Prouerbiis inducitur, Sapiēs animaduertet parabolam & interpretationem, verba ſapientum, & ænigmata eorum. Tertiò, vt diuinitatis perfectio, & diuinorum proprietas doceantur in ſenſibilibus, cunctiſque rebus aliqualiter relucere, quemadmodum theologus Dionyſius proteſtatur. Nil (inquiens) eſt, quod diuinę bonitatis participatione omnino fit
Rom. 1. expers. Et ad Romanos ait Apoſtolus, Inuiſibilia dei, per ea quæ facta ſunt cognoſcuntur. ¶ Inſuper per hoc, quod ſalua
F tor totiēs ſimilitudinibus ex corporalium rerū genere ſumptis eſt vſus, clariſſime condemnatur inſania Manichæi, qui terrena hæc dixit, à principe tenebrarū diabolo eſſe creata. Deinde parabola ſubditur, *Exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum*. Hoc ſicut ſequentia, quantum ad ſenſum per verba immediate ſignatum, difficultatem non habet. Sed ſenſus principalis, imò & literalis in parabolicis ſermonibus nō eſt, qui per verba immediate inſinuatur, ſed qui per res verbis ſignificatas intenditur, & ita exponenda ſunt iſta. Itaque ait, *Exiit qui ſeminat* hoc eſt, Chriſtus ſeminator verbi cæleſtis, in cordibus hominum *Exiit ſeminare*, id eſt, ad ſeminandum. *Semen ſuum* hoc eſt, euangelicæ doctrinæ prædicationem, hæc
Oſee. 10. eſt ſeminatio ſpiritualis, de quo in Oſea legitur, Seminate vo
2. Cor. 9. bis in iuſtitia, & metite in ore miſericordiæ, de quo ait Apo-

ſtolus

ſtolus, Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus A
metet vitam æternã. ¶ Præterea quanuis quod nunc ait ſaluator de exitu ad ſeminãdum, intelligi debeat de exitu ſuo à cælo in terram per incarnationis myſterium, qui exitus vocatur deſcenſio, de qua dicit Apoſtolus, quod autem aſcẽdit, quid eſt niſi quia primo deſcẽdit, in inferiores partes terræ? Ephe. 4.
Et Pſal. A ſummo cælo egreſſio eius. Itẽ de exitu ſuo ex vtero virginis, iuxta illud Pſal. Ipſe tanquam ſponſus procedens Pſal. 18.
de thalamo ſuo. De exitu quoque locali, quo egreſſus eſt de domo ad publicũ locum, vbi cõuenientibus audiretur à multis, nihilominus exitus competit Chriſto, etiam ſecundũ diuinam naturã, quia eo ipſo quo à patre æternaliter gignitur, ab ipſo exire ſeu egredi dicitur: quemadmodũ in Iohãne loquitur, Exiui à patre, & veni in mundũ, quocirca ait Hilarius Iohan. 16.
B
ſexto de trinitate, A patre veniſſe, & à deo exiiſſe, nõ eſt ſignificationis eiuſdẽ: cũ aliud ſit à deo in ſubſtãtiã natiuitatis exiiſſe, aliud à patre in hũc mũdũ, ad cõſumãda ſalutis noſtræ ſacramẽta veniſſe, cũ exire à deo ſit ex natiuitate ſubſiſtere. Aug. quoq; ſuper Iohannẽ, Exiit (inquit) à patre, quia de patre eſt: in mũdũ venit, quia mũdo ſuũ corpus oſtẽdit. De quo etiam Chriſti exitu Michæas aſſerit, Egreſſus eius ab initio à Miche. 5.
diebus æternitatis. Rurſus exitus cõuenit Chriſto ſecundum diuinam naturã, quantũ ad operationẽ eius ad extra, vt ſecũdũ quod deus dicatur exire. i. in actũ procedere, imò ſic deus
C
dicitur īter homines ambulare & habitare, iuxta illud Deut. Dominus deus tuus ambulat in medio caſtrorũ tuorũ. Et per Deut. 32.
Abacuc dicitur deo, Egreſſus es in ſalutẽ populi tui, in ſalutẽ Abacu. 3.
cum Chriſto tuo, Hinc ſanctus Dionyſius ait, ꝙ deus ad omnia regrediẽs & procedẽs, per bonitatis ſuæ cõmunicationẽ Hier. 10. Eſaiæ. 46.
manet in ſeipſo ingreſsibilis atq; immobilis, *Et dum ſeminat.* Eſaiæ. 14.
i. Chriſto verbum ſapientiæ ſalutaris euangelizante. *Aliud cecidit ſecus viam*, id eſt, magna pars prædicationis Chriſti deſcendit in corda hominum mundanorum, carnalia ſpiritualibus præponentium, qui ſecus viã ſunt, id eſt, latis itineribus ſeculi huius, videlicet operibus vitioſis adhærent, nec à lata via perditionis elongare ſe volunt: quo cõtra per Hieremiam dicitur, Iuxta vias gentium nolite diſcere. Eſt autem & alia bona de qua loquitur Eſaias, Secus vias paſcentur, hoc enim ait de virtuoſis, *Et conculcatum eſt*, id eſt, ſtrepitu cogitationum malarum tẽtationum & affectionum vitioſarum

à fructu

D à fructu boni operis impeditum, calcatum, & victum, *Et volucres cæli*, id eſt, dæmones ſeu aëreæ poteſtates, quæ volucres cæli dicuntur, quia in aëre caliginoſo morantur, & propter ſubtilitatem naturæ eorum, itemque ob inſtabilitatem & leuitatem mentis ipſorũ, & quoniã inordinate aſcendere ſunt moliti. Interdum vero per auem intelliguntur angeli ſancti, & etiam Chriſtus, ob contemplationis ſublimitatem & velocitatem, ac agilitatem in eis. Itaq; volucres cæli, *Comederunt illud*, hoc eſt, verbum dei de prædictorum cordibus audientium ſuis tentationibus abſtulerunt, ad quod ſpiri-

Eſaiæ.7. tualiter pertinet illud Oſeæ, Comederunt alieni robur eius,

Hier.5. & ipſe neſciuit. *Et aliud cecidit ſupra petram*, hoc eſt, in cor-

Hebr. 3. da indurata atq; rebellia, de quibus Hieremias loquitur, In-

E durauerunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reuerti. Vnde ad Hebræos monet Apoſtolus, Adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati, *Et natum aruit*, id eſt, cum verbum dei in corde huiuſmodi cœperit parum fructificare, ſtatim ceſſat ab opere bono atque auffertur, *Quia non habebat humorem*, id eſt, ſapientiæ ſalutaris fluentia, gratiæ rorem, charitatiſque nutrimẽtum. In talibus equidem cordibus non ſunt virtutes & dona ſpiritus ſancti ſaltem ſtabiliter. Quemadmodum autẽ humor aquarum alit, & conſeruat arbuſta: ſic gratia dei, virtutes & dona ſpiritus ſancti mentem nutriunt, conſeruant, dicẽte Apoſtolo, Optimum eſt gratia ſtabiliri cor. Hinc per

Hebr.13. Hieremiam dominus de homine impio dicit, Maledictus ho-

F mo, cuius cor recedit à deo. Erit enim quaſi myricæ in de-

Hier.17. ſerto, & habitabit in ſiccitate. In Iob quoque ait ſcriptura,

Iob. 8. Nunquid viuere poteſt ſcirpus abſque humore? Itaque ſicut

Prou.28. hic dicit Saluator, Videmus interdum, quòd ex prædicatione verbi cæleſtis compũguntur ad horam corda lapidea indurata timore mortis, & inferni iudiciique diuini. Sed orien te in eis aliqua paſſione, ſeu tentatione, mox prauitati conſentiunt & areſcunt, quemadmodum ſcriptum eſt. Qui mentis eſt duræ, incidet in mala. Deinde ponitur differentia audientium tertia. *Et aliud cecidit inter ſpinas*, hoc eſt, in corda paſſionata, ambitioſa & vana, qui ſuperfluis curis, inordinatis timoribus, mortiferiſque triſtitiis afficiũtur, pungun tur, torquentur, dum ad temporales diuitias, & caducos honores immoderate aſpirant. Vnde & talia perdere trepidãt, haben-

habentibus inuident, perditisq; talibus contriſtantur. Hinc A
ſecundum Gregorium, Nihil quietius, quam nihil huius mun
di appetere. Nihil inquietius, quàm ſummo & inuariabili bo
no relicto, vanis & tranſitoriis inhærere. Veruntamen ſicut
in Iob ſcriptum eſt, ſub præfatis ſentibus eſſe multi delitias
reputant, *Et ſimul exorta ſpinæ ſuffocauerunt illud*, id eſt, præ- Iob. 30.
fatæ affectiones, & ſolicitudines inordinatæ cū verbo præ-
dicationis accepto, & fructificare incipiente pariter erūpen-
tes, oppreſſerunt fructum operis boni, & germen virtutis vi
cerunt & expulerunt, ſecundum quod virtutes & opera eius
à vitiis eradicari feruntur: dum enim huiuſmodi homines
incipiunt aliquid boni cogitare aut operari, ſtatim exurgunt
& miſcent ſe cogitationes, & affectiones de tēporalibus re-
bus, ac præualent. Tales ſunt homines paſſionibus ſubditi, B
qui mentis ſuæ agrum ab huiuſmodi ſpinis, ac tribulis nō Prou. 24.
emundant, quòd quàm fatuum ſit, pandit Salomon. Per a- Hier. 4.
grum (inquiens) hominis pigri tranſiui, & per vineam viri
ſtulti, & ecce totum impleuerant ſpinæ, operuerunt ſuperfi-
ciem eius vrticæ. Auferenda ſunt ergo à corde paſſiones, &
vitia, vt verbum dei conualeſcat in eo, propter quod per Hie
remiā dominus loquitur, Nouate vobis nouale, & nolite ſe-
rere ſuper ſpinas, circūcidimini & auferte præputia cordium
veſtrorum, ne egrediatur vt ignis indignatio mea, & ſuccen
datur, & non ſit qui extinguat. Sequitur differentia audien-
tium quarta, *Et aliud cecidit in terram bonam*, hoc eſt, in cor
docile ac deuotum, ſeu ad deuotionem diſpoſitum, quod ve-
re ſtabiliter acquieſcit ſermonibus dei. *Et ortum*, id eſt, in C
actum procedens, ac germinans. *Fecit fructum*, id eſt, opus
perfectum, & fructum protulit copioſum, quemadmodum
alicubi terra fertur tam fertilis, quàm ſemē in eam proiectū,
centuplicatur. Vnde in Geneſi de Iſaac legitur, quòd inuenit Gene. 26.
in ipſo anno centuplum, quamuis hoc forſitam fuerit ex ſu-
pernaturali terræ illius fœcundatione.

¶ Porrò de hac fructificatione differentiam tripartitam in-
ducit, dicendo, *Aliud* ſcilicet facit fructum, *Centeſimum, a-
liud ſexageſimum, aliud triceſimum*, quod ſuper Matthæū dif-
fuſius extat expoſitum. Ecce Chriſtus quatuor ponit differē
tias audientium ſuas prædicationes, & in ſola quarta aſſerit
ſermocinationem ſuam proficere, pauci etenim Iudæorum
(comparatiue loquendo) per ipſum fuerunt conuerſi. Non
ergo

D ergo prędicator, exhortator, ſiue orator, immoderatè triſte- tur, puſillanimitate deiiciatur, aut à bono inchoato deſiſtat, ſi ſua prędicatio aut oratio, non tantis proficiat ſicut deſiderat, imò magnum omniq́ue labore digniſsimum arbitretur, ſi vel vnum lucrari valuerit, pro quo fuſus eſt ſanguis Chriſti. CHRISTVS quippe eſt ſeminator, prout in Matthæo profitetur, Qui ſeminat bonū ſemen eſt filius hominis. Cæteri verò prædicatores ſunt velut cophini ſeminatoris illius, qui ex ipſis & per ipſos verba cæleſtia in mentes ſpargit humanas. Etenim cathedram habet in cælis, qui hominum corda docet in terris. Hinc loquitur Auguſtinus, Ego per quem Chriſtus ſeminat quid ſum, niſi cophinus ſeminātis, noli attendere ad vtilitatem cophini, ſed ad poteſtatem ſeminis, &

E charitatem ſeminatoris, hæc quæ parabolicè prolata ſunt, *Dicens clamabat*, vt audientes faceret bene attentos, & magna continere myſteria verba ſua oſtenderet, *Qui habet aures audiendi audiat.* Quanuis hoc communiter de interioribus auribus exponatur, vt ſit ſenſus, Qui habet aures intellectuales, videlicet capacitatem mentalem ad intelligēdum, audiat, hoc eſt, quę dico diligenter attēdat. Nihilominus exponi etiā de corporalibus auribus poteſt, eritq́; ſenſus, Qui habet aures audiendi audiat. i. corporales aures, per quas fit primordialis, ſeu ſenſitiua auditio, audiat, non ſolum corporaliter, ſed intellectualiter quoq́; audita cōſideret. Naturale eſt equidem homini, vt intellectiua ſua cognitio ex ſenſitiua ſumat exordium. Interior autem auditus eſt ipſemet intelle

F ctus, qui pro quolibet ſenſu interiori accipitur, ſeu per quēlibet illorū exprimitur. Sicut ait Baſilius. Deniq́; triplex aſsignatur auditus, videlicet ſenſitiuus, intellectiuus & obeditiuus: quia tūc propriè dicimus præcepta dei audire dum obedimus eiſdē. Hanc aurium diſtinctionem tāgit Moyſes, cum

Deut. 13. in Deuteronomio loquitur Iſraëliticis, Vos vidiſtis vniuer-
Apoc. 2. ſa magnalia, quæ coram vobis fecit dominus, & non dedit
Apoc. 3. vobis dominus cor intelligens, & aures quæ poſſent audire.

¶ Poſtremò vt aſſerit Beda, quotiens in Euangelio vel Apocalypſi hęc admonitio, Qui habet aures &c. interponit myſticum eſſe quod dici demōſtratur atque intenſius inquirendum. *Interrogabant autem eum diſcipuli eius quæ eſſet*, id eſt, quid ſignificaret. *Hæc parabola*, hoc ſciſcitati ſunt non ſtatim propoſita iſta parabola, aut in naui qua prædicabat. Sed in Mar-

In Marco habetur cum eſſet ſingularis, id eſt, ſeparatus & A
vacans à turba Itaque diſcipuli veritatis, auidi eſſe debent, Mar.4.
ac ſtudioſi ad cognoſcendum veritatem, & cum quæ audie-
rint ſeu legerint non intellexerint, à magiſtris & doctorib⁹,
inquirere intelligentiam non omittant, nec erubeſcăt, quia
Apoſtoli hoc fecerunt. Porrò vt aſtruit Origenes, parabola
eſt ſermo quaſi facti, non autem facti, iuxta id quod dicitur,
ſed poſſibilis fieri, ſignificatiuus rerum per tranſumptionem
earum, quæ in parabola tradũtur, Aenigma verò eſt proceſ-
ſus ſermonis, in his quæ dicuntur quaſi facta, quæ tamen nõ
ſunt facta, nec poſſibilia fieri: ſignant verò aliquid in occul-
to, ſicut quod dicitur in libro Iudicũ, Ierunt ligna vt vnge- Iudic.9.
rent ſuper ſe regem, *Quibus* puta Apoſtolis, *Ipſe dixit*, *Vo-
bis datum*, hoc eſt, de ſuper conceſſum *Eſt*, & frequenter B
conceditur, per gratiam ſingularem, tanquam æternaliter
prædeſtinatis ad beatitudinem tãtum, noſſe myſterium re-
gni dei, hoc eſt, palam intelligere ſpirituales, ac myſticos
intellectus diuinæ ſcripturæ ſeu ſacra ſecreta militantis ec-
cleſiæ. Tam enim ſcriptura quàm militans eccleſia, regnum
dei & regnum cœlorum vocatur, in qua cœleſtis regni fœli-
citas nunciatur, atque ſpiritualiũ epularũ delitioſa refectio
continetur: vel ſapientia euangelicæ legis vocatur myſteriũ
regni dei, quia eſt quoddã occultum incredulis & peruer-
ſis, per quod ad regnum ſupernum pertingitur, & quia quid
ſit beatitudo regni ſeu patriæ beatorum, & qualis ſit ſtatus
eorum, in ea addiſcitur. Vnde in Iohãne ait Saluator, Pater, Iohã.17.
manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi de C
mundo. Et denuo. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcãt te ſolũ Mat.11.
verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Alibi quoq;, Lucæ.10.
Confiteor (inquit) tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapiẽ-
tibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: denique apoſto
lis tanquam poſt Chriſtum ſummis eccleſiæ doctoribus re-
uelanda luculentius erant ſripturæ myſteria, ac diuina ſe-
creta, vt de his alios edoceret. *Cæteris autem* datum eſt noſ-
ſe myſteriũ regni dei *In parabolis*, id eſt, ænigmatice & ob-
ſcure, propter incapacitatem ſeu culpam eorum, *Vt viden-
tes* corporaliter *Non videant*, ſpiritualiter, quia meam hu-
manitatem atque miracula foris cernentes, diuinitatẽ meam
& miraculorum virtutem non conſiderauerunt, *Et audien-
tes* verba mea corporali auditu *Non intelligant* ea men-
tali in-

D tali intuitu, & quod ait Saluator (vt) non cauſaliter ſed cōſecutiue accipitur, non enim ad hoc Chriſtus parabolice eſt loquutus, vt illi excæcarentur, ſed ad ſuam prędicationem illorum excæcatio eſt ſequuta, & iuſto iudicio negata eſt illis tanquam indignis intelligentia ſpirituali, quia & ſi eam audiſſent forſitan deſpexiſſent. *Eſt autem hæc parabola*, hoc eſt, ita vt ſubditur exponenda *Semen eſt verbum dei*, id eſt, per ſemen intelligitur prædicatio, ſeu doctrina verbi cœleſtis, ſiue ſcripturæ. Verbum autem dei aptiſſimè ſemen vocatur, quoniam mentem fœcundat, opus meritoriū inchoat, fructum virtutis producit, animam reficit, & inſtar ſeminis in audientium cordibus ſpargitur. Sed & ipſemet Chriſtus increatum dei verbum dicitur ſemen, iuxta illud in Geneſi,

E In ſemine tuo benedicētur omnes gentes, Chriſt⁹ etiam orſus prædicare, vt ſeipſum audientium cordi inſereret, in ipſumque crederent ac ſperarent, ſicque per fidē, ſpem & charitatem in ipſis maneret, Sicut ait Apoſtolus, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris.

Gene. 26. Iohan. 5. Epheſ. 3.

¶ Præterea quadruplex aſſignatur ſemen, primum eſt ſemē ſeminatum, & in vtero virginis incarnatum pro nobis, videlicet Chriſtus, dicente Apoſtolo, Non dicit in ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, in ſemine tuo, quod eſt Chriſtus. Secundum eſt ſemē ſeminatū in nobis, vtpote verbum dei, gratia, virtutes & dona ſpiritus ſancti, de quo ſemine hic fit ſermo. Tertium eſt ſemen ſeminatū à nobis, id eſt, opera virtuoſa, iuxta illud Pſalmi, Euntes ibant & flebāt mittentes ſemina ſua. Quartum eſt ſemen ſeminatum de nobis (puta noſipſi) quos Chriſtus in ſua ſeminauit Eccleſia, de quo ſemine ſcriptum eſt in Eſaia, Niſi dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi ſodoma fuiſſemus. De quo etiā in Matthæo loquitur Chriſtus, Bonum ſemen ſunt filij regni. i. electi. Vnde in Eſaia fertur de Chriſto, Si poſuerit pro peccato animā ſuā, videbit ſemen longæuū *Qui autem ſecus viam*, i. homines auditores deſignati per locū propè viam, penitus infœcundum. *Hi ſunt qui audiunt verbum dei*, corporali auditu, informique ſeu inobedienti intellectu, quibus cōpetit illud Iacobi, Si quis auditor eſt verbi dei, & nō factor, hic comparabitur homini conſideranti vultum ſuum in ſpeculo. Cōſiderauit enim ſe, & abiit & ſtatim oblitus eſt qualis fuit, *Deinde venit diabolus* non eſſentiæ animæ illabendo, ſed

Galat. 3.

F

Eſa. 1. Mat. 13. Eſa. 53.

Iacob. 1.

do,ſed per tentationis ſuggeſtionem,eam aggrediendo cu- A
ius aduentus vitioſis & reprobis eſt periculoſus & peſſi-
mus,ſecundum illud Apocalypſis,Væ terræ & mari,quia ve Apoc.12
nit ad vos diabolus,habens iram magnam. Inuidet nempe
humanæ ſaluti,& tunc quoq; magis cupit tẽtare,cum vide-
rit eum boni aliquid inchoare. Et quoniam auditio verbi
dei, eſt melioris vitæ exordium, potiſſimũ verbo dei inſi-
diatur,& illud dei auditorũ corde auferre molitur, propter
quod ſubditur, *Et tollit verbum de corde eorum*, hoc eſt,ſalu-
brẽ verbi memoriã,& executionẽ obedientialẽ ſua tẽtatio-
ne tollit ab eis,quia nõ ritè reſiſtũt diabolo,*Ne credites* fide
formata *Salui fiant*, euadendo peccata,conſequendo gra-
tiarum chariſmata & dona gloriæ ſempiterna.Ad illã quip-
pe beatitudinem aſcẽdere nos mortales & corporales maxi B
mè dolet & impedire conatur, à qua ipſe immortalis, in-
corporaliſque ſpiritus eſt prolapſus.Hinc prout in Sapien- Sapiẽ.2
tiæ libro habetur, inuidia diaboli mors introiuit in orbem
terrarum.Deinde exponit ſecundã differentiam auditorum,
& ſenſus iam habitus eſt. *Nam qui ſupra petram*, id eſt,ſi-
gnificati per petroſum & ſterilem locum fruſtra ſeminatum
Hi ſunt qui cum audierint cum gaudio ſuſcipiunt verbũ dei,hoc
eſt,libenter atque hilariter audiunt prædicationem ipſa ve-
ritate delectati & iuſtitiam ſuam ſynderefi approbantes,ſi-
cut præcipuè ſunt homines quidam bonæ indolis, *Et hi ra-
dices non habent*,hoc eſt,profundas, fixas & habituales gra-
tiæ ac virtutum perfectiones ſeu fœcunditates, & firmum
propoſitum ac ſtabile fundamentum, ex quibus opera fru-
ctuoſa ac meritoria oriuntur,quemadmodum ex radice vir- C
gulta.Hinc in libro Sapientiæ aſſeritur,Adulterinæ planta-
tiones non dabũt radices altas.Et in Oſea,Radix eorũ, ex- Oſee.9.
ſiccata eſt,fructum nequaquã faciet.Porrò verbum dei, ra- Eccle.24
dicatur finaliter in ſolis electis, propterea in Eccleſiaſtico 1.Cor.1.
deus pater ait ſapiẽtiæ,quæ eſt Chriſt⁹,In electis meis mit- Prou.8.
te radices.Hinc apud Iohannem ſcriptum eſt,Qui natus eſt Eccle.24.
ex deo,nõ peccat, quoniam ſemen eius manet in eo,qui e- 1.Iohã.3.
enim ex deo eſt,per prædeſtinationem nõ peccat finaliter,
id eſt,in peccato non conſummatur,ſed gratia dei in ipſo fi-
naliter radicatur, *Quia ad tempus credunt*, fide aliqualı-
ter tendente in opus, *Et in tempore tentationis recedunt*, id
eſt, quando à viſibilibus & inuiſibilibus hoſtibus, mun-
do,car

D do, carne, dæmone, impugnantur, mente auertuntur à bono & vitii cõſentiunt falſitati. Tales ſunt homines corde inſta biles, inſtar oui verſatiles, & ſicut arbor, idcirco radice priuatur, quia valde multoties trãſplantatur: ſic hi virtutũ radicibus non firmãtur, quia nimis facile de bono in malũ mutã tur, & ſicut Saül inter ꝓphetas ꝓphetabat, & inter iniquos inſaniebat: ſic iſti inter virtuoſos compungũtur, & inter vitioſos mox ſubuertuntur, quo contra ſcriptũ eſt, Non te vẽtiles in omnẽ ventum, eſto firmus in via domini, & in verita

1. Re. 10. te ſenſus tui. Apoſtolus quoque, Stabiles (inquit) eſtote, & immobiles, abundantes in opere domini ſemper. Poſtremò, Chriſtus ad literam hæc conuenientiſſimè protulit de auditoribus ſuis, quorum multi viſis eius miraculis & doctrinis

E ipſius auditis, crediderunt quòd eſſet propheta aut Chriſtus ſed poſtea inſurgente contra Chriſtum, ſacerdotum & phariſæorum, atque ſcribarũ perſequutione, receſſerunt à Chri

Mat. 27. ſto, præſertim tempore paſſionis à fide ipſius dilapſi ſunt:

Mar. 14. quando populus vniuerſus clamauit, Sãguis eius ſuper nos. Et, Non hunc, ſed Barrabam. Deinceps tertiam audientium differentiam interpretatur Saluator. *Quod autem in ſpinis cecidit*, id eſt, deſignati per terrã ſpinoſam ac ſterilem, *Hi ſunt qui audierunt* verbum dei à prædicante, *Et à ſolicitudini*

Philip. 4. *bus* id eſt curis rerum terrenarum ſuperfluis, vnde ait Apoſtolus, Nihil ſoliciti ſitis. Et Salomon, Expectatio ſolicitorum peribit, Et diuitiis id eſt, immoderato amore & abuſu diuitiarum, contra quod ait Pſalmiſta, Diuitiæ ſi affluant,

F nolite cor apponere, nõ enim ſubſtãtia creaturæ, ſed poſſidentis ſuperfluus amor, & inordinatus vſus in culpa ſunt & condemnant, *Et voluptatibus vitæ*, id eſt, delectationibus vitæ carnalis, quæ opulentiã ſequi ſolẽt, Diues etenim currit ad libitum, labitur ad illicitum, propter quod per Hiere-

1. Tim. 2. miam dominus proteſtatur, Saturaui eos, & mœchati ſunt, *Euntes* id eſt, in ſeculo atq; exilio iſto, quod velut patriam diligunt conuerſantes, aut corporaliter à loco prædicationis ad ſua euntes negotia *Suffocantur*, id eſt ſpiritualiter opprimuntur, & occiduntur vitam gratiæ amittentes, & vitia mortalia, quæ ſunt interitus animæ incſtlentes. Hinc ait Apoſtolus, Qui volunt diuites fieri, incidũt in tẽtationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa, inutilia & nociua, quæ mergunt hominem in interitum, & perditionem. Et in

Eccleſiaſtico quoque legitur, Poſt concupiſcentias tuas non A
eas, & à voluptate tua auertere. Si præſtiteris animæ tuæ cõ
cupiſcentias eius, facient te in gaudium inimicis tuis. Rectè
autẽ diuitiæ vocantur à Chriſto ſpinæ, quia pœnales gene-
rant affectiones in anima poſſidẽtis, eò ꝙ cum timore per-
dendi poſſideantur, & cum dolore perduntur, *Et non refe-
runt fructum*, id eſt, pro eo ꝙ verbum dei annunciatum eſt
eis, opus ſeu meritum obedientiæ non reportant, quibus ti-
mendum eſt illud archiapoſtoli, Melius eſt non cognoſcere
viam iuſtitiæ, quàm poſt cõgnitionem reuerti retrorſum.
Cõtigit enim eis illud veri prouerbij, Canis reuerſus ad vo- 2. Pet. 2.
mitum ſuum, & ſus lota in volutabro luti. Poſtremò, quarta
audientium differentia explanatur. *Quod autem in terrã bo-
nam*, id eſt, figurati per terram fructiferam, & per ſemen B
proiectum in eam, *Hi ſunt qui in corde bono* per dona na-
turæ, *Et optimo* per dona gratiæ. Dona enim naturæ a-
ptant hominem ad virtutes & ſubſeruiunt gratiæ *Verbum
retinent*, id eſt, auditam prædicationem memoriter ſer-
uant, iuxta illud in Pſalmo, In corde meo abſcondi eloquia
tua, vt non peccẽ tibi, *Fructum afferunt* id eſt, opera virtuo-
ſa producunt, cognita adimplendo, ſicut Iacobus monet, E-
ſtote factores verbi, & non auditores tãtum, fallentes voſ- Pſal. 118.
metipſos. Afferunt itaq; fructum *In patientia*, id eſt, æqua- Iacobi. 1.
nimi tolerantia aduerſitatũ atque longamini futurorũ præ- Hebr. 6.
ſtolantia præmiorum diſpoſitionẽ dei fideliter & infrãgibi- Heb. 11.
liter preſtolando, ſicut ad Hebr. ſcribit Apoſtol. Abraham
lõganimiter ferens adeptus eſt repromiſſionem. Et denuo,
Per patientiam curramus ad propoſitũ nobiſ certamẽ. Vn- C
de ait Gregorius, Terra bona fructum per patientiam red-
dit, quia nulla ſunt bona quæ agimus, ſi non æquanimiter
proximorum mala toleramus. Et in Iacobo legitur, Agrico-
la patienter expectat fructum terræ: imò vt breuiter dicam
ſine patientia nemo poteſt proficere, pacem mentis habere
deo glorioſo placere, Ideo Paulus ad Hebr. fatetur, Patien
tia vobis neceſſaria eſt, vt reportetis repromiſſionem. Siqui
dem patiẽtia eſt virtus moralis, qua refrenatur immodera-
ta triſtitia ex vitæ præſentis aduerſitatibus orta. Cum ergo
hæc vita ſit aduerſis occurſibus plena: imò tãto quis mole-
ſtius à diabolo impugnetur, quanto ſe virilius ad virtutes ex
tendere nititur, cõſtat ꝙ ſine patientia nullus noſtrũ queat D

D proficere. *Nemo autem accendens lucernã, operit eam vaſe, aut ſubtus lectum ponit, ſed ſuper candelabrũ, vt intrantes videãt lumen.* Hoc iuxta ſuperficiem literæ in exterioribus certum eſt, quòd nemo rationabiliter agens, accendit lucernã, niſi vt lumine eius quiſquam vtatur, etiam ſi ad horam occultetur lucerna, ideo tamen accenſa eſt vt congruo tẽpore præbeat illis lucem.

¶Sed per lucernam intelligit CHRISTVS apoſtolos à ſe illuſtratos, quibus regni cœleſtis patefecit myſterium, ideo
Iohan.5. planè & ipſi illud aliis declararent. Vnde de Iohanne Bapti-
Prou.6. ſta teſtatus eſt Chriſtus. Ille (inquiens) erat lucerna ardẽs
Mat.10. & lucens. Rurſus lucerna intelligi poteſt euangelica doctri-
E na ac iuſſio, ſecundum illud prouerbiorum, Mandatum lucerna eſt lex, lux. Itemque in Pſalmo, lucerna pedibus meis verbum tuũ Hanc lucernam Chriſtus in apoſtolorum cordibus imflãmauit, & illuſtrauit, vt eam non occultarent, ſed panderent vniuerſis, prout in Matthæo fatur, Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta. Inſuper (vt Maximus ait) ipſemet Chriſtus vt homo, lucerna eſt, quam deus trinitas illuſtrauit, vt omnibus habitantibus domum, id eſt, hunc mũ-
Pſal.2. dum effulgeat, & ſuper candelabrũ poſita eſt. i. ſuper eccleſiam, ſicut ait in Pſalmo, Ego autẽ cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptũ eius.
Mat.10. Porrò nomine vaſis intelligi poteſt occultatio verbi dei ex timore carnali procedens: per lectum verò ſignatur occultatio verbi dei, ex proſperitate & delectatione quietis terre-
F næ emanans, quorum vtrumque prohibetur, Chriſto dicente, Nolite timere eos qui corpus occidunt. Candelabrũ verò vocat eccleſia, iuxta illud Apocalypſis, Septem cãdelabra ſeptem eccleſię ſunt. Itaq; euidenter & publicè prædicãdum docet Saluator, vt nec timore aduerſitatis, nec amore proſperitatis, lucerna diuini occultetur ſermonis. Quẽadmodũ autem candelabrũ in altum erigitur, & in ipſo lumen leuatur, ſic qui in eccleſiis præficiuntur, debẽt eſſe ſublimes per vitam virtuoſam, intusq; lucidi per fidem, rectam intentionem ac ſapientiam, & foris lucẽtes per doctrinam & exem-
Gene.1. plarem conuerſationẽ, in cuius ſignum creator ab exordio conſtituit luminaria in firmamento, quod eſt pars ſuperior mundi, beſtias verò in terra, quia carnales & fatui non debent eſſe prælati, ſed ſubditi. Sed heu cõtrario modo fit ho-
die

die, iuxta quod in Eccleſiaſte Salomon loquitur, Vidi ſeruos A in equis & principes ambulantes quaſi ſeruos ſuper terram. Nam & Ariſtoteles ait, Qui deficit ratione atque prudentia, naturaliter ſeruus eſt: etiam ſi accidentaliter dominetur, & qui prudentia viget, naturaliter dominus eſt, etiam ſi fortuito ſeruus ſit. *Non eſt enim occultũ quod non manifeſtetur, neque abſconditum quod non cognoſcatur, & in palam veniat.* Per occultum intelligi poteſt quod ex propria natura homines latet, vt ſunt cogitationes, affectionesque cordis. Per abſconditum verò quod per humanam latet aſtutiam, vt ſunt exteriora opera callidorum ſpeciem boni habẽtia, cum ſint mala. Vult ergo affirmare ſaluator, quòd omne vitæ huius ſecretum in die iudicij publicabitur. Sicque verba hæc ſunt quaſi cõminatoria pœnæ & per modum comminationis inducentia ad hoc, vt verbum dei publicè prædicetur. Secundò intelliguntur hæc verba de myſteriis quæ Chriſtus manifeſtauit apoſtolis, & iuſsit per eos aperiri hominibus, qui quòd ipſe docuit in obſcuro, voluit per eos clare annunciari in mũdo. *Videte ergo quomodo auditis*, id eſt, ſolerter perpendite qua ratione & intentione vocis iſta denunciem, & diligenter hæc auſcultate, atque cæteris eadem ſicut vobis commiſero, prędicate. *Qui enim habet*, hoc eſt, dona dei & verbum doctrinæ ſolicitè audit, memoriter tenet, vigilanter cuſtodit & implet, *Dabitur ei* incrementum gratiæ ac virtutum. Rurſus qui habet, id eſt, deo datori gratus eſt cõſiderando vnde acceperit, gratiasq; agendo, dabitur ei gratia maior, ſed & habenti gratiam & meritum, datur gloria & præmium: habenti bonum propoſitum & feruentem affectum, datur gratia exequutionis & operandi facultas, *Et quicunque non habet*, hoc eſt, donum quod habet debite non cuſtodit vel deo gratias non exoluit, vel modicum habet, ita vt comparatione aliorum quaſi nil videatur habere, vt illi, qui per locum petroſum atque ſpinoſum ſignati ſunt reſpectu eorum, qui per terram bonam notantur, quaſi nihil habere videntur, *Etiam quod putat ſe habere*, id eſt, ſecurè aut ſtabiliter poſsidere, *Auferetur ab eo*, quia per ingratitudinem & negligentiam ſuam meretur bonis ſibi conceſsis priuari, quemadmodum dictum eſt de authorib⁹ malis verbi cœleſtis, quòd per tentationes & tribulationes irruentes, vincuntur, donisque gratiæ deſtituuntur, Itaq; quanto quis gratiam ſibi collatam

Mat. 10.

B

C

D diligentius, timoratiusque cuſtodierit, atque in ea creſcere ſtuduerit, tanto plus bonis ſpiritualibus abundabit, & mens eius à deo multiplici dono implebitur. Quanto autem intimoratior, incuſtoditior, & vane ſecurior fuerit, tanto citius
Prou.4, gratiā dei amittet. Ideo ait ſcriptura, Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Et rurſus, Omni cuſtodia cuſtodi cor tuum. Itemque, Si non inſtanter tenueris te in timore dei, cito ſubuertetur domus tua. Sed quia hæc multi non implent cito à bono labuntur propoſito, dum ab obiectis diuitiarum, deliciarum aut honorum ſeculi huius mouentur. Neceſſe eſt ergo vt in virtutibus ſtabiles ſimus, & paſsiones habeamus rationi ſubiectas, omnemque motum inordinatum prompte vincere valeamus. *Venerunt autē ad illum*, ſcilicet Ieſum *Ma-*
E *ter & fratres eius*, hoc eſt, cognati, non filij Mariæ Chriſtiferæ, vt mentiens dixit immundus Heluidius, nec filij Ioſeph ex alia coniuge, vt aliqui putant, quorum æſtimationem Beda redarguens, aſſerit etiam ſanctum Ioſeph in virginitate manſiſſe, vt pudiciſsimæ virginis cuſtos & ſponſus eſſet condignus. De his aut talibus fratribus Chriſti, ſcriptum eſt in
Iohan.7. Iohanne, Neque enim fratres eius credebant in eum. Eſt e-
2.Re.20. quidem conſuetudo ſcripturæ, vt conſanguinei alicuius fratres eius vocentur, ſicut in Geneſi Abraham ait ad Loth, Fratres ſumus. Et in libris Regum Ioab ad Amaſiam, Salue mi frater. *Et non poterant adire*, id eſt, accedere *Eum præ turba*. Dicunt nonnulli ſequentes Chryſoſtomum, quòd diabolus cernens, quemadmodum Chriſtus oſtenderet ſe eſſe filium
F dei, induxit parentes eius carnales, vt per illorum præſentiam eius obſcuraret diuinitatem, videlicet ne à populo dei filius crederetur, dum eius carnalis adeſſet propinquitas. Sed nequaquā inductione aut ſuggeſtione diaboli arbitror beatiſsimam virginem ad acceſſum hunc motam, ſed ex feruida ſui vnici filij dilectione, imò potius ex ſpiritus ſancti ordinatione ob noſtram occaſionem huius acceſſus datam inſtructionem, ſicut ſubiungitur. *Et nunciatum eſt illi, Mater tua & fratres tui foris ſtant, volentes te videre*. Lucas hoc loco non obſeruat ordinem rei geſtæ, quia vt in Matthæo & Marco patet, quod iam dicitur contigit Ieſu exiſtente in domo ante præſcriptum ſermonem. Et quanuis aliqui dicant eum qui Chriſto prædicante nunciauit adeſſe matrem ſuam ac fratres, fuiſſe inſidiatorem & malitioſè commotum, tanquam

diaboli aduocatum,& experiri volentem an Chriſtus pro- A
pter carnales propinquos, actum prædicationis omitteret,
quod ſi faceret,eum de carnali increparet affectu,nihilominus
abſolutè credendum,quod in Marco manifeſtè habetur,
videlicet quòd iſte fuerat miſſus à matre Chriſti & fratribus
eius ad eum. *Qui reſpondens dixit, Mater mea & fratres mei hi
ſunt, qui verbum dei audiunt & faciunt.*

¶ Hoc multipliciter intelligi poteſt. Primò, vt Chriſtus dicat
auditores,factoreſque verbi dei ſuam matrem & fratres
ſuos,id eſt,ſibi tam charos ſicut mater à filio,& fratres à fratre
amantur. Secundò, quòd tanto propinquiores ſint ſibi
quanto rebus diuinis fuerint magis intenti. Tertiò,vt mater
Chriſti ſpiritualiter nominetur, quoniam per contempla- B
tionem ipſum corde concipiunt, atque per prædicationem
& exemplarem conuerſationem in aliorum cordibus ipſum
gignunt,ſicut ait Apoſtolus ſuis diſcipulis, In Chriſto Ieſu 1.Cor.4.
per Euangelium ego vos genui,id eſt, ad eſſe ſpirituale in-
duxi, vt Chriſtus per fidem & charitatem eſſe & habitare
inciperet veſtris in mētibus,de qua generatione aliqui pro-
babiliter dicunt intelligendum,quod per Eſaiam de Chriſto Eſaiæ.53.
prædictum eſt,Generationem eius quis enarrabit? Ibi enim
ſubiungitur,quia abſciſus eſt de terra viuentium, vt Hiero-
nymus tranſtulit. Septuaginta autem interpretes tranſtule-
runt, quia tolletur de terra vita eius, & redit in idem, cer-
tumque eſt,quod abſciſio Chriſti de terra viuentium,vtpote C
crucifixio eius non ſit cauſa ineffabilitatis ſuæ generationis
diuinæ à patre æterno,nec etiam ſuæ generationis maternæ
ex virgine, ſed occiſio illa eſt cauſa quòd ineffabiliter admi-
rabilis ſit ſpiritualis generatio Chriſti in corde credentium,
per multiplicationem fideliū,nempe hoc ſumme,ineffabili-
terque mirabile eſt,quòd totus penè mundus potuit ad tam
incomprehenſibilem fidem ac arduiſsimam legem homi-
nis in patibulo interfecti conuerti. Deniq; tales etiam ſunt
fratres Chriſti non ſolum quia in natura humana in ipſo
communicant, ſed & quia adoptiui ſunt filij patris æterni,
& Chriſto affectu ac opere aſsimilati. Vnde in Iohanne aſ-
ſeritur, Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem
filios dei fieri. Ad Hebræos quoq; ait de CHRISTO Apo- Iohan.1.
ſtolus, Debuit per omnia fratribus aſsimilari. Et rurſus, Non Hebr.2.
confunditur fratres eos vocare, dicens, Nunciabo nomen

D tuum fratribus meis.

¶ Præterea Chriſtus verba protulit prædicta, non quaſi excludens honorem & amorem parentū, cum ipſe per Moyſen iuſſerit, Honora patrem tuum & matrem tuam, nec quaſi aſpernans & negans matrem & cognationem carnalem, quaſi phantaſticum habuerit corpus, vt Manichæus confinxit, ſed ſecundum Ambroſium, vt paternis myſteriis magis quàm maternis affectibus ſe debere oſtendat, & religioſiores populæ mentium doceantur eſſe quàm corporum, nec propter opus externum debere omitti opus diuinum: item vt declararet ſe non ſolum habere matrem & fratres carnales, ſed etiam ſpirituales, & rurſus vt doceret nos carnalem affectum abiicere, nec propter cognatos ſiue parentes à dei E ſeruitute debere recedere, ne operi dei quicquam præferre.

Eccle.3.

Mat.7.

¶ Poſtremò Chriſtus ita loquutus eſt ad oſtendendum, quòd fœlicior eſt conceptio ſpiritualis quàm carnalis ſecundum ſe. Ideo Auguſtinus in libro de virginitate teſtatur, Beatior fuit Maria profitendo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti, quia nil ei materna propinquitas profuiſſet, niſi illa fœlicius corde, quàm carne geſtaſſet. Ex his domini Ieſu verbis, factiſque patet, quàm reprehenſibiles ſint Chriſtiani, præſertim clerici, & maximè religioſi, qui facili occaſione infra horas vel debitas orationes occurrentibus dant reſponſum ſine neceſsitate, vel chorum egrediuntur & interrumpunt diuina ſeu verba inania adniſcent. Vtinam tantum honorarent deum dignitatis & gloriæ infinitæ, F quantum hominem alicuius reputationis, cui ſi colloquerentur, non tam abruptè & irreuerenter ſe ab ipſo auerterent ſeu abirent, præcipue ſi inferior illo quæreret eos affari. Itaque in hoc ipſo nos emédemus, penſantes quod in libris Regum ait altiſsimus, Quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

1.Reg 2.

¶ Proſequutio elucidationis huius capituli à loco quo dicitur, *Factum eſt autem in vna dierum, & ipſe aſcendit in vnam nauiculam.*

ARTICVLVS XXI.

VI A ſupernaturalis fuit Chriſti doctrina & lex quam præſtabat, oportuit eam ſupernaturalibus argumētis, puta miraculis ſoli deo poſſibilibus roborari, vt conſtaret eam eſſe diuinā cum ad eius confirmationem talia operaretur deus, qui falſitatis, nec teſtis, nec confirmator poteſt cōſiſtere. Hinc in Iohāne Euangeliſta ait Saluator, Opera quæ dedit mihi pater, teſtimonium perhibēt de me. Vnde per totū euangelicæ legis textum cōmixtim deſcribūtur Chriſti documēta atq; miracula, vt vnum fulciatur ex alio. Nunc ergo quoddā magnificū filii dei opus narratur, *Factum eſt autem in vna dierum*. Quemadmodum in Marco habetur, quod hic factum deſcribitur. Contigit eodē die quo prædicatio parabolæ ſeminationis & acceſſus virgineæ matris immediate præſcriptus, *Et ipſe aſcendit in vnam nauiculam*. Paupertatis enim & humilitatis magiſter abiecta & parua elegit, atque in omnibus ad humilitatem nos inuitauit, idcirco paruam conſueuit ingredi nauim ipſe, de quo ait Pſalmiſta, Quoniam ipſius eſt mare & ipſe fecit illud, *Et diſcipuli eius*, puta Apoſtoli qui ei familiarius adhæſerunt, *Et ait ad illos, Transfretemus trans ſtagnum*, id eſt, vltra aquam hanc ſtantem non effluentem, quæ etiam dicitur mare iuxta proprietatem idiomatis Hebræorum, qui quancunque magnam congregationem aquarum nominant mare. Dicitur quoq; hæc aqua ſtagnum, à ſtādo, quia alueum quo extra proprium locum fluat non habet vt flumina, ſed in ſuo ſtans loco ventis atque procellis eſt inquietum, hincq; appellatur Genezareth quaſi generans auram criſpantibus eius vndis ex ventorum impulſu. *Et aſcenderunt* in nauiculam. *Nauigantibus autem illis, obdormiuit* Qui futuram mox tempeſtatem & Apoſtolorum trepidationē præuidit, non caſu aut ſine magna ratione inſtanti obdormiuit periculo, *Et deſcendit procella venti in ſtagnum*, vel ex naturalibus cauſis, vel potius deo miraculoſe ſic ordinante, ad oſtendendam Chriſti potentiam, *Et complebatur nauicula* aquis: iuxta illud Matthæi, Ecce motus magnus factus in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, *Et periclitabantur*, ita quòd mortis periculum eis inſtabat, & accidiſſet, ſi non ſubueniſſet Saluator. *Accedentes autem ſuſcitauerunt eum, dicentes, Præceptor, perimus*, quaſi dicant, Tu qui tam imperialiter miracula agis, aſpice neceſſitatem ſer-

[Margin: A; Q; Iohan.7.; Marci.4.; Matt. 11.; 1.Cor. 1.; B; C; Matt. 5.]

D uorum & diſcipulorum tuorum. Præcipere autē & dominari propriiſſime cōpetit Christo ratione ſuæ diuinitatis, quia ſic propria authoritate, indepēdentiq; poteſtate iubet ac dominatur tanquam nulli ſubiectus. Conueniunt quoq; hæc ſibi ſecundum ſuam humanitatem, inquantum omni creaturæ prælata & verbo æterno hypoſtatice eſt vnita, habens ſuper ſe omnem creaturam imperialem potentiā, ſed dependentē ac inſtrumentalem, propter quod ipſe ait, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, non quòd poſt reſurrectionē primo donata ſit ei, imò ab incarnationis exordio data eſt ſibi, ſed poſt reſurrectionem dicitur data, quantum ad manifeſtationem & vſum ſeu exequutionem ſolito ampliorem. *At ille ſurgens* à ſomno, qui fuit in Chriſto ſecundum naturam

E ſuam ſenſitiuam, non quo ad partem animæ ſuæ intellectiuam. Nam intellectus & voluntas animæ Chriſti nunquam à ſuis actibus ceſſarunt, puta ab actibus beatificæ fruitionis, ſed indeſinenter per beatam viſionem & fœlicem fruitionē fuerunt diuinitati intentæ, Certumque eſt, quòd in diuina natura ſomnus non cadat. Itaq; Chriſtus inſtante tempeſtate, ſponte ſe dedit ad ſomnum, vt in ſe veritatē naturæ monſtraret humanæ, nec rogaretur ſuccurrere, niſi præualēte plenaria tempeſtate, ſicq; futurum glorioſius perpetraret miraculum. Si enim vigilaſſet, diſcipuli incipiēte tempeſtate mox Chriſti imploraſſent ſuffragium. Ideo quoque voluit tempeſtatem hanc euenire, vt diſcipuli ſui ex tempeſtatis tam grā-

F dis ſubitanea & ſupernaturali ſedatione, confirmarēturin fide, & ipſe ſe dominum maris oſtenderet, ſicut ante per ſigna in terra peracta, dominum terræ ſe cōprobauit. Nam & ideo nauim ingreſſus eſt ſecundum Origenem, *Increpauit*, id eſt, per modum increpantis alloquutus eſt, *Ventum & tempeſtatem*, hoc eſt, commotionem *Aquæ*, id eſt, non quod (iuxta Platonicorum quorundam & hæreticorum inſanias) omnia elementa ſint animata, ſed quia creatori obediunt ac ſubduntur ad nutum ipſius quaſi intellectualis eſſent naturę. Vnde & actus vitales eis metaphorice aſcribuntur, iuxta il-

Pſal. 56. lud Pſalmi, Viderūt te aquæ & timuerunt, Itemque. Mare vi-

Marci. 4. dit & fugit. Hinc ſcriptum eſt, Surgens Ieſus comminatus eſt vēto, & dixit mari, tace & obmuteſce. Idcirco in omni natura creata ponitur potentia obediētialis, qua deo creatori in cunctis obedit Sed nunc ſubditur, *Et ceſſauit* tempeſtas, Et

facta

facta eſt trãquillitas, tã materialis in mari,quàm ſpiritualis in A
mentibus diſcipulorum de ſua ereptione gaudẽtium, in quo
miraculo ſuam diuinitatem oſtendit, quia tam imperioſe &
repente hæc egit *Dixit autem illis*, id eſt diſcipulis, *Vbi eſt
fides veſtra*? Secundum Matthæum dixit, Quid timidi eſtis Matt. 8.
modicæ fidei?Marcus verò ſcribit eum dixiſſe, quia timidi e- Marc. 4.
ſtis,nondum habetis fidem,Sed nulla eſt Euangeliſtarum di-
ſcordia,quia totum redit in idem, imò ſecundum Auguſtinũ
in libro de conſenſu Euangeliſtarum, Omnia verba hæc di-
cere potuit & forſitan dixit,videlicet,Quid timidi eſtis,vbi
eſt fides veſtra modicæ fidei,&c.Itaque ait,Vbi eſt fides ve-
ſtra?quaſi dicat,Conſtat ex hac veſtra trepidatione,ꝙ necdũ
habetis fidem perfectã,quam ſi haberetis,tempeſtatem hanc
potuiſſetis ſedaſſe,imò & mõtes transferre. Habuerũt tamẽ B
aliquantulam fidem, qua credebant Ieſum poſſe ſuccurrere.
Porrò quòd ſuſcitauerunt Ieſum, ex fidei imperfectione &
ignorantia prodiit. Aeſtimabant enim Chriſto dormienti,
non omnia tam clare innoteſcere vt vigilanti,quaſi ſomnus
in ipſo actum rationis interrumperet,ipſeque dormiens eo-
rum periculum non aduerteret,aut preces nõ ſciret. *Qui ti-
mentes admirati ſunt adinuicem dicentes*. Quanuis aliqui dicãt
non diſcipulos,ſed alios qui erant in naui fuiſſe miratos,ma-
gis tamen credendũ eſt,quòd omnes qui aderant ſint mirati,
quia nec diſcipuli ante tale conſpexerunt miraculum, nec
Chriſti maieſtatem perfecte nouerunt.

¶ Sed cur facta tranquillitate timebãt? Dicendum quòd iſte Lucæ. 5. C
fuit timor reuerentiæ & ſtuporis,ſicut & Petrus timuit,viſo
miraculo captionis piſcium miraculoſæ,vel etiam timuerũt,
quia cõparatione & cõſideratione ſanctitatis, maieſtatiſ-
que Chriſti,propriam imperfectionem, fragilitatem & cul-
pam profundius attendebant, ſicque diuinum formidabant
iudicium,& animarũ ſuarum ſpirituale periculum: Vel cer-
te timuerunt Chriſto appropinquare,arbitrãtes ſe eius præ-
ſentia eſſe indignos, ſicut & Petrus loquutus eſt, Exi à me,
quia homo peccator ſum domine. Sic legitur in vita beatiſſi
mi Mauri diſcipuli ſancti Benedicti, quòd illuſtris ille Flo-
rus ſancto Mauro ſe ſubdens viſis præclariſſimis Mauri mi-
raculis,non audebat eum attingere, & vix ſine reuerentiali
timore audebat eum aſpicere. *Quis putas hic eſt?* tanquam di-
cãt,maior eſt quam ſcimus,vel à populo æſtimatur, ita quòd
ſupra

D ſupra hominem quid apparet in ipſo, *Quia & ventis imperat & mari & obediũt ei*, ex quo cõſiderauerũt, ꝙ vel deus eſſet, vel deo charus ac familiaris, quòd ad ſuum præceptum ele-
Ioſue.10. menta mox obtemperabãt, quemadmodum Ioſue quaſi imperans loquutus eſt Soli & Lunæ vt ſtarent.

Mat.8. ¶ Poſtremò de myſtica horũ ſignificatione pertrãſeo, quia
Pſal. 103. ſuper Matthæũ hinc ſcripſi, Nos verò diſcipulorũ Chriſti ſequentes veſtigia, aſcẽdamus cum Chriſto in nauim, id eſt, ſeculi huius aduerſitates & tribulationes pati nõ dedignemur, ſed viriliter trãsfretemus hoc mare magnũ & ſpatioſum, id
Act.14. eſt, præſens exiliũ inquietudine & amaritudine plenũ, ſcientes quia per multas tribulationes oportet nos ingredi regnũ cælorum. Deniq; tentationũ tempeſtate nos inuadẽte, mox Chriſtum deuotiſsimis precibus eum omni fiducia accedamus,
E eumque velut à ſomno excitemus, dicentes, Exurge domine adiuua nos. Qui enim in ſeipſo iam nunquam dormit, nobis quodãmodo dormit, dum nos tribulari permittit, imò quò dignior eſt anima corpore, eò inſtãtius clamemus in cęlum, vt ab animæ periculis, puta peccatis, eripiamur, quàm à corporis nocumẽtis. Cumq; virtute & gratia Chriſti ſenſerimus nos adiutos, eius charitatem atque clementiam circa nos miſerrimos peccatores humiliter admiremur, & Chriſto cordialiter ac iugiter regratiemur.

¶ Conſequenter recitatur aliud Chriſti miraculum. *Enauigauerunt autem*, id eſt, ſtagnum præfatum tranſnauigando venerunt Chriſtus & eius diſcipuli, *Ad regionem Geraſenorũ*,
F quorũ regio ſic dicta eſt à principali ciuitate terræ illius nomine Geraſa circa quod ait Beda, Geraſa eſt vrbs inſignis Arabiæ trans Iordanem iuxta montem Galaad, quam tenuit
Matt.8. tribus Manaſſe, nõ longe à ſtagno Tyberiadis, in quod porci præcipitati ſunt. Veruntamẽ Cyrillus ait, Veraciora exemplaria nec Geraſenorum habent nec Gadarorũ, ſed Gergeſinorum. Eſt enim Gadara ciuitas in Iudæa, ſtagnum autẽ vel mare nullatenus inuenitur in ea. Sed Geraſa ciuitas Arabiæ eſt, nec mare nec ſtagnum iuxta ſe habens. Eſt autẽ Gergeſa, aqua & Gerſei vrbs antiqua iuxta Tyberiacum ſtagnum, circa quam eſt rupes ſtagno vicina, in quod oſtẽditur, deiectos fuiſſe porcos à dæmonibus Quia tamẽ Geraſa & Gadara cõfinium habent cum terra Gergeſinorum, veriſimile eſt inde ad horum terram porcos fuiſſe adductos, hæc Cyrillus. Fuit

autē hæc regio ex alio littore maris prædicti, ideo ſubditur, A
Quæ eſt contra Galilæā, id eſt, ex oppoſito eius. *Et cū egreſſus
eſſet* Ieſus de naui *Ad terram* regionis iam dictæ, *Occurrit
ei vir quidam*, non ratione virtutis, ſed ſexus vir dictus, *Qui
dæmonium habebat*, id eſt, à multitudine dæmonum poſſeſſus,
vt ſtatim patebit ex textu, *Iam temporibus multis*, ita φ diu
fuit inſanus, *Et veſtimento non induebatur*, quia præ inſaniæ
& furoris magnitudine veſtimenta ſibi adhibita lacerauit,
Neque in domo manebat Dæmoniaci nanque, quietis ſunt im-
patientes, *Sed in monumentis*, id eſt, in foueis ſeu ſpeluncis
pro mortuorū ſepultura paratis. Dæmon itaq; mortis inuen-
tor & prima occaſio, vaſa à ſe poſſeſſa facit libenter in ſepul
chro morari, cupiens animas ad lacū trahere infernalem. *Is* B
vt vidit Ieſum, procidit ante illū. Homo obſeſſus Ieſum corpo-
raliter vidit, ſed dæmones Ieſum ſpiritualiter cognouerunt,
& vas à ſe poſſeſſum ad procidēdum atque loquendum mo-
uerūt, ideo verba à dæmoniaco iſto prolata dęmonib⁹ aſcri-
buntur & competunt, in quorū perſona dæmoniacus loque-
batur. Procidit autem diabolus ante Ieſum, non humilitate,
ſed neceſſitate: non amore boni, ſed timore grauioris ſuppli
cii. Et ſimili modò confeſſus eſt & loquutus verba ſequētia.
Et exclamans voce magna dæmon per hominē, dixit, *Quid mi-
hi & tibi Ieſu fili dei altiſſimi?* quaſi dicat, Nulla nobis volun-
tatis communio, nulla intentionis & vitæ cōformitas. Quid
ergo accedis ad me? Hoc eſt quod ait Apoſtolus, Quæ cōuē- 2. Cor. 6.
tio Chriſti ad Belial? Et in Eccleſiaſt. ſcriptum eſt, Sicut com-
municabit lupus cum agno aliquādo, ſic peccator iuſto. Quæ C
communicatio homini ſancto ad canem.

¶ Deinde tāgitur cauſa, cur pręfata verba veritatis, laudiſq; Chriſti dixerit diabolus, qui mendax eſt ab initio, & mēdacia ex proprio loquitur ac libenter, vera aut inuitus aut coactè ſeu praua intentione, ſcilicet, vt ſeducat tādem veris falſa miſcendo. *Obſcro te ne me torqueas*. Diabolus quippe iam fuit expertus, quàm potēter & imperialiter Chriſtus ſpiritus malignos eiecerit, idcirco formidabat à Chriſto expelli, atque ab hominum læſione compeſci, quod ſibi tanto pœnalius eſt, quanto plus odit genus humanum. Sed & Chriſti pręſentia ſibi fuit pœnalis, ſicut reo pręſentia iudicis & ſeruo fugitiuo præſentia domini ſui. Timuit quoq; à Chriſto in Philipp. 2. infernū retrudi. Iā in hac dæmonū multitudine cœpit imple-

ri, quod

D ri quod ait Apoſtolus, In nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium ac terreſtrium & infernorum. Nec mirum, quod dæmon metuebat à Chriſto torqueri, cuius iam cœpit ſentire pœnoſum imperium. *Præcipiebat enim ſpiritui immundo, vt exiret ab homine* ¶ Sed ſi Chriſtus hoc iuſsit, cur dæmon ſtatim egreſſus non eſt? Et reſpondendum, quòd Chriſtus non imperauit diabolo ſtatim exire, imò eódem momēto egreſſus eſt quo Chriſtus illum egredi voluit. Cur autē Chriſtus nondum rogatus in tantum compaſſus eſt huic obſeſſo, ſubiungitur, *Multis enim temporibus arripiebat illum*, id eſt, diabolus hominem iſtum inuaſit, poſſedit & agitauit atq; vexauit, *Et vinciebatur* obſeſſus iſte *Catenis*, in manibus, ne manibus ſuis cuiquam noceret, *Et compedibus cuſtoditus*, id eſt,
E pedes eius ligati fuerunt cōpedibus & aſtricti, ne diſcurrendo aliquem læderet, & ruptis vinculis, non humana, ſed diaboli poteſtate, *Agebatur à dæmonio in deſerto*, id eſt, impellēte diabolo per deſerta currebat, ad quod eum impulit dæmon, ne homo aliqua arte aut poteſtate tētus denuo ligaretur, & vt omni humano priuaretur auxilio in deſerto. Sciebat nēpe diabolus, quàm veraciter ſcriptū ſit, Væ ſoli, quia ſi
Philip. 2. ceciderit, non habet ſubleuantē. *Interrogauit autem illum Ieſus, dicens*, non ex ignorantia inquiſiuit, ſed vt ex dæmonis reſponſione excellentia virtutis Chriſti in dæmonum expulſione clarius emicaret: & ad multiplicem noſtrám informationē, vt agnoſcamus quàm innumerabilis ſit multitudo inuiſibilium aduerſariorum noſtrorum, ſicque cū timore & tre-
F more noſtram operemur ſalutem, in domino confidentes. *Quod tibi nomē eſt?* Sciebat Chriſtus, quòd multitudo dæmonū eſſet in homine, ſed quia vnus pro omnibus loquebatur, ab ipſo Chriſtus nomen vel illius vel totius cateruæ ſciſcitabatur. *At ille dixit, legio.* Hoc reſpondit pro ſe & tota caterua ſecum hominē poſſidente. Porrò quod ſubditur, ſunt verba Euangeliſtæ cauſam huius reſponſionis pandentis, *Quia intrauerunt multa dæmonia in eum*, id eſt, in hominem iſtum. An tamen fuerit ibi præciſe legio, videlicet ſex millia, ſexcēti, ſexagintaſex, incertum putatur. *Et rogabant eum* ſcilicet Chriſtum vno illorum loquēte, forſan pro omnibus, *Ne imperaret illis, vt in abyſſum irent*, id eſt, in profundū inferni aut
Marci. 5. pelagi. Vnde in Marco habetur, Rogabant eum ne expelleret eos extra regionem. Optabāt equidē inter homines ſeu

apud eos manere:nõ ex amore,ſed odio vt nocerẽt. ¶ De- A
niq; abyſſus variis modis accipitur in ſcripturis.Primò, pro
magni maris immenſurabili profunditate ac mole, ſecundũ
illud Geneſis, Rupti ſunt fontes abyſſi magnæ.Secũdò,pro Gene.7.
infernalis ergaſtuli profundiſſima vaſtitate.Tertiò,pro in- Geneſ.1.
formi materia,vt rurſus,Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.
Quartò,pro humanę mentis inſcrupttabilitate. Quintò,ꝓ di
uinæ diſpoſitionis incomprehenſibilitate, iuxta illud in pſal
mo,Iudicia tua abyſſus multa.Maximè autem metuebant hi
dæmones ad inferni profunda iactari,ad quæ tamẽ ſe noue
rant tandem Chriſti virtute mergendos,ſaltem in die iudicij
iuxta illud Eſaiæ,in die illo viſitabit dominus ſuper malitiã
cœli in excelſo,id eſt, aëreas poteſtates,& cõtrarias fortitu
dines,& ſuper reges terræ,& congregabuntur cõgregatio- B
ne vnius faſcis in lacum,& claudẽtur ibi in carcere . *Erat autem ibi grex porcorum multorum*,ſcilicet duorum miliũ,ſecun-
dum Marcum, *Paſcentium*, id eſt, alimentum ſumentium,
In monte.Nec obſtat quo Marcus ait,circa montem. In tan-
ta enim porcorum multitudine conſtat quoſdam eorũ pro-
pe montem,quoſdam ſuper montem iuiſſe. *Et rogabant eum*
non ex humilitate,ſed coacta ſubiectione & maioris tormẽ
ti formidine, *Vt permitteret eos in illos ingredi*, Ex quo pa-
tet,quòd ſine diuina permiſſione rationali creaturæ nil face
re præualent ſeu nocere, quando & brutis nocere nõ queũt
niſi permiſſi à deo.Vnde vt patet in Iob:nec ſubſtantiæ atq; Iob.2.
familiæ ſancti Iob,nec ipſi beato Iob aliquid poterant mali
inferre,niſi de ſuper permiſſi.

¶ Sed cur petierũt in porcos intrare?Ad quod vna reſpõſio C
eſt,quia porci iuxta hunc locũ fuerũt, & vt grauiorẽ euade
rent pœnam:velut ſi reus igne necãdus gladium petat:item,
quia per porcos ſignantur luxurioſi,in quibus dæmones libẽ
ter morantur. Aliqui inſuper dicunt quòd tantus ſit dęmo-
nũ rancor in homines,quòd & iumẽtis & cæteris rebus eo-
rum optant nocere. *Et permiſit illis* ingredi in porcos,non
propter dæmonum pręces qui indigni ſunt exaudiri, ſed ob
alias rationabiles cauſas.Primò vt oſtenderetur dignitas ra
tionalis creaturę ſuper irrationales,dum ob vnius viri cura-
tionem permittitur tanta brutorum ſuffocari pluralitas. Se-
cundò,vt occaſione occiſionis porcorum, iſtud miraculũ e-
minẽtius diuulgaretur ad gloriam dei, ædificationemq; ho-
minum

D minum. Tertiò, vt dæmonum crudelitas plenius panderetur & forte etiam propter peccata hominũ illorũ permiſit porcos eorum occidi. *Exierunt ergo demonia ab homine, & intrauerunt porcos, & impetu abiit grex* porcorũ à dæmonibus agitatus, *Per praceps*, id eſt, valde præcepitanter atque celerrime *In ſtagnum*, hoc eſt, mare Genezareth *Et ſuffocatus eſt in aquis*, in quo facto dæmonum patet crudelitas. *Quod vt viderunt factum qui paſcebant* ſcilicet porcorũ cuſtodes, *Fugerunt* ne damnum porcorum eis imputaretur, & ex timore ne & ipſi à dæmonibus impeterentur, tam horrendum quoque, inſolitumq; negotium eos in fugam conuertit, ne ſimile quid eis in corpore eueniret *Et nunciauerunt in ciuitatem*
E Geraſa *Et in villas*, id eſt, in locis vbi habitabant ad quos porci ſpectabant. *Exierunt autem habitatores vrbis* prædictæ atq; villarum, *videre quod factum eſt*. Naturale etenim eſt hominib⁹ noua & mira atq; inſolita libẽter videre, nec ſufficit eis illa audiſſe. Homo enim eſt animal admiratiuum naturaliter ſcire deſiderans, *Et venerunt ad Ieſum*, quem perceperunt mirabilium horum factorem, *Et inuenerunt hominem*
Gene. 71. *ſedentẽ à quo dæmonia exierant veſtitum ac ſana mente ad pedes eius*, tanquam humiliter gratias referentem, diſcere cupientem, & Chriſto de cætero adherere optantem, *Et timuerunt* eodem modo & cauſis eiſdem, ſicut paulo ante dictũ eſt, expauiſſe eos qui fuerunt cum Ieſu in naui, quum ad imperium Chriſti mare & ventus protinus obediſſent. *Nuntiauerũ autem illis*, de vrbe præfata & villis ita aduenientibus, *Qui vi-*
F *derant quomodo ſanus factus eſt à legione*, id eſt, qui cum Chriſto præſentes erant, quãdo obſeſſum à dæmonũ legione curauit. Hi inquam narrauerunt illis qualiter Chriſtus dæmoniacum liberauit, quia de paſtorum affirmatione forſam cõtenti non erant, ſed ab eis damnum intendebant exigere, ſicut Labam à Iacob, ſed iſti excuſauerunt paſtores. *Et rogauerunt illum*, videlicet Ieſum *Omnis multitudo regionis Geraſenorum*, id eſt, magna pars & forte principales gentis illius, iuxta quem modum loquendi dicitur ciuitas aliquid facere, quia principales perſonæ ipſius hoc faciunt, *Vt diſcederet ab ipſis* cuius præcibus ſubiungitur cauſa, *Quia timore magno tenebantur*, id eſt, grandi terrore comprehenſi fuerũt ſecundum modum de exiſtentibus in naui cum Chriſto prætactum, ideoque rogabãt, vt ab eis diſcederet, vel quia eius præſen-

pręſentia ſe conſiderabant indignos, vel quia ſimilia aut ma A
iora damna timebant, ſi apud eos diutius moraretur aut plu
res curaret. Sed miſeri iſti & imbecilles fontē ſalutis à ſe de-
precabātur abire, cuius inſtructione eatenus indigebant, &
hoc quare, niſi quia eum non nouerant, vera in ſpirituali-
bus diſcretione carebant, & ad terrena magis quàm ad cœle
ſtia ac ſpiritualia afficiebātur. *Ipſe autem aſcendens nauim re-
uerſus eſt* ad loca & populum Iudeorum, ad quos primo ac
ſpecialiter miſſus fuit à patre. ¶ Itaque infirmos quibus Mat. 15.
ſe oneri eſſe conſpexit, ex probitate ſua reliquit, prædicato-
ribus dans exemplum, vt quum viderint ſe in vno non profi-
cere loco, migrent ad alios, ne ex eorum importunitate ali-
qui deteriorētur. Propter quod in Eccleſiaſtico ſcriptū eſt,
Vbi non eſt auditus, non effundas ſermonem. Et iterum ait B
ſcriptura, In auribus inſipientium ne loquaris, ne deſpiciant Eccle. 32.
doctrinam eloquij tui. Itemque, Quaſi cum dormiente lo- Eccle. 22.
quitur, qui narrat verbum non audienti. *Et rogabat illum* ſci-
licet Ieſum, *Is à quo dæmonia exierant, vt eſſet cum eo*, id eſt,
vt permiteret ſe cum ipſo tranſire, & ſe in diſcipulum acce-
ptaret: quod ideo flagitauit ne elongatus à Chriſto, rur-
ſus à dæmonibus comprehenderetur, & vt Chriſti doctrina
plenius inſtrueretur. Sed & ſpecialē cōcepit dilectionis affe-
ctum ad Chriſtū pro beneficiis tantis, atque in eius præſen-
tia, efficientia & eloquentia delectabatur, quia ſpecioſus for
ma fuit prę filiis hominum, diffuſaque extitit gratia in labiis
eius. Ideo ei de cętero inſeparabiliter adhęrere, corporali-
terq; optauit adeſſe, in quo vtique rationabiliter mouebat. C
Sed rationabilius fuit quòd Chriſtus ei cōmiſit, vt ſubditur,
Dimiſit autem eum Ieſus hoc eſt, à ſe redire pręcepit & ad ꝓ-
pria reuerti iniunxit, *Dicens, Redi in domum tuam* materia-
lem ſeu ad tuam cognitionem, *Et narra quanta tibi fecit deus*,
id eſt beneficia tibi à deo collata cūctis tuis denūtia ad glo- Mat. 5.
riam dei, & ad conuerſionem illorum.
¶ Circa prædicta aliquæ quęſtiones occurrūt. Primò, cur
Chriſtus huic præcepit prædicare mirabilia in ipſo patrata, Lucæ 5.
cum aliis à ſe curatis tacere mādauerit? Secundò, cur hūc ad
ſuum diſcipulatum non ſumpſit? Ad primum dicendum, quòd
Chriſtus huic præcepit miracula ſua narrare, & aliis inde ta-
cere: quia ſæpe ex humilitate cælanda ſunt talia, ſæpe autem
ex charitate dei, & proximi ſunt pandenda. Ideo quoque
iuſſit

D iuſſit huic iſta narrare, quoniã regio illa fuit veri dei cultu & cognitione priuata. Et Chriſtus receſſit ab eis, ideo quaſi vicarium prædicatorem ipſis reliquit.

¶ Inſuper quoniam Chriſtus, dando humilitatis exemplum dixit ſanato, narra quanta tibi ſecit deus, nõ quanta tibi ego feci. Ideo quando ad patrem retorquet miraculum, dicit, narra. Quando verò loquitur de ſeipſo, hortatur tacere. Ex his claret preſponſio ad ſecundum, ad quod tamen quidã reſpõdent, quia diſcipulis Chriſtum ſequentibus, cõtulit Chriſtus poteſtatem faciendi miracula, vt infra habetur. Si autẽ poſt ſuam curationem feciſſet miracula, potuiſſent malitioſi, & etiam ſimplices homines æſtimaſſe, quòd iſte talia coopera tione dæmonum faceret, ſicque & iam cæterorũ diſcipulo-

E rum prodigia diffamata forte fuiſſent, & ex hoc conſuetum eſſe dicunt in eccleſia, vt dæmoniaci furioſi quanuis curati ſint, non tamen ad eccleſiaſtica promouentur officia. Deinde deſcribitur obedientia huius curati *Et abiit per vniuerſam ciuitatem*. i per totam vrbem de qua fuit per omnẽ vrbem re gionis præfatæ, *Prædicans quanta illi feciſſet Ieſus*. Ieſus autem præcepit ei prædicare, quanta ſibi feciſſet deus Sed iſte prædicauit quanta ſibi feciſſet Ieſus, quoniam opera Ieſu cre debat diuina poteſtate peracta, vel (vt aliqui dicunt) iam ex illuminatione ſuperna credidit Ieſum eſſe deum.

¶ Præterea oritur queſtio, cur Lucas non niſi vnum dæmo-

F niacum narret à Chriſto in loco iam dicto curatum, cũ Matthæus aſſerat duos ſimul ibidem à Chriſto curatos? ad quod ſancti patres reſpondent, quòd vnus illorum fuit celebrior, aut magis inſanus, ſed & numerus maior nõ excludit mino rem, neque econtra, quando abſolute exprimitur, ideo inter Euangeliſtas nulla extat diſcordia. Præterea circa verba diaboli quibus ſuperius ait, Quid mihi & tibi Ieſu fili dei altiſſi

Mat. 8. mi, poſſet inquiri, qualem de Chriſto notitiam habebat diabolus, ad quod plene reſponſum eſt ſupra.

¶ Iuxta intelligentiam ſpiritualem, per dæmoniacum iſtum ferociſſimũ & furioſiſſimum intelligi poteſt quilibet pecca tor in vitiis obduratus, ſine verecundia peccans, qui & ſi ver ba dei multoties audiat, ſe tamen emendare non acquieſcit. Qui talis eſt, obſeſſus fuit à dæmonũ turba, quia quod morta libus vitiis ſordidatur, quaſi à tot malignis ſpiritibus poſſide tur, qui ei ſpiritualem ſenſum atque ſalubrem rationis vſum miſe-

miſerabiliter abſtulerunt, ita quòd propria ſuæ mẽtis vulnera nõ ſentit, nec ſibi indicari permittit, imò ipſum curare cupientibus indignatur, nec in his quæ ad ſuam ſpectant ſalutem, rectum ſortitur iudicium, ſed vere dulcia cenſet amara, & tenebras luci præponit. ¶ Denique veſtimẽtis nõ vtitur quoniam anima eius, dei gratia, donis atque virtutibus non ornatur. Nec manet in domo, hoc eſt, in thalamo conſciẽtię ſuæ, nec in eccleſiaſticę vnitatis obediẽtia ſalutari, ſed in monumentis, hoc eſt, vitiorum ſpurcitiis, & in corpore ſuo mortali, vili, ac fœtido: iuxta illud, Sepulchrum patens eſt guttur eorum. Vinciebatur quoq; catenis atque compedibus, id eſt vitioſis habitibus, atque prauiſſimis conſuetudinibus, velut dęmonum laqueis irretitus fuit & inuolutus. Quemadmodũ in prouerbiis ſcriptum eſt, iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur. Sed & ruptis vinculis, hoc eſt, prauis habitibus in actum erumpentib⁹ agitur in deſerto, id eſt, per latiſſima vitiorum diſcurrit itinera, & à nemine vult domari. Cathenæ quoq; & cõpedes intelligi poſſunt præcepta legis naturalis & euangelicę, quib⁹ anima hominis bene ligatur, ne ad vitia deiiciatur. Sed impius quamuis animæ eius hæc proponantur, aut conſtent, nihilominus ea diſrumpit, ſpernit, & præuaricatur, quemadmodum per Hieremiam dominus ait plebi rebelli. A ſeculo cõfregiſti iugum meum rupiſti vincula mea, & dixiſti, Non ſeruiã. Talis quoque præcipue fuit populus gẽtilis, antequam per Chriſti Apoſtolos conuerterentur ad legis Euangelicæ æquitatem. Vnde Auguſtinus, & alij multi, per terram Gerazenorum intelligunt omnem regionem gẽtilium: & per demoniacum iſtum, populum illum. Sicque per hec quod Chriſtus poſt maris transfretationem in naui dormitionẽ, & ſuſcitationẽ, ingreſſus eſt Gerazenorum prouinciam, figuratur quòd poſt cõuerſationem ſuã in ſeculo iſto, de quo ait, Veni in altitudinem maris, poſt dormitionem ſuam in cruce ac monumẽto, & reſurrectionem introiuit terras Gẽtilium, mittendo ad illos Apoſtolos ſuos, & mẽtes eorum ingrediẽdo per fidei & gratię infuſionem. ¶ Poſtremò, quamuis homo vitiis obſtinatus incõuertibilis videatur, & ſecundũ curſum communem raro huiuſmodi emẽdetur, interdum tamẽ per omnipotentem dei clementiam tangitur, compungitur & ſaluatur, ita vt virtutibus veſtiatur, ſanaque mente ad pe-

A B C Pſal. 68.

D des Chriſti reſideat, hoc eſt, eius doctrinis fideliter ſit intentus, intantum, vt omnes qui viderint obſtupeſcant: cui ita cõuerſo præcipitur, vt quãta ſibi fecerit deus, proximis ſuis ad dei gloriam eorumque ædificationem denũtiet. Sicque gratiam ſibi conceſſam aliis pro viribus impartiatur, & dicat, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?
1. Pet. 2. Ideo Petrus hortatur. Virtutes (inquiẽs) annũtietis eius qui vos vocauit admirabile lumen ſuum. Et rurſus, Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminſtrantes, ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ dei. Vnde & Eſaias ait, Miſerationum domini recordabor, laudem domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis dominus, & quę largitus eſt nobis ſecundum indulgentiam ſuam.
Eſa. 63.

E

¶ Declaratio reſiduæ partis huius cap. ab eo loco quo habetur, *Factum eſt autem cum rediſſet Ieſus, &c.*

ARTICVLVS. XXII.

C Onſequenter in reliqua huius parte capituli recitantur duo preclara Chriſti miracula, in quibus ſicut in cæteris eius prodigiis glorioſior ac mirabilior videtur fuiſſe modus agendi quam opus, ſicut patebit. Quanquã vnũ ſignorũ iſtorum non niſi diuina fieri quiuerit poteſtate, *Factũ eſt autem cum rediſſet Ieſus*, A terra Gerazenorum ad Galilæam,
F vt præcedenti capitulo tactum eſt, excepit illum turba hilariter & deuote. Vulgus enim magis adhæſit Chriſto, & pauci primatum. Vnde & in Iohanne pharſæi loquuntur, Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum? Sed turbã hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt *Erant enim omnes expectantes eum.* Deſiderantes eum à præfata terra reuerti, vt eloquẽtiſſimis eius ſermonibus & præclariſſimis ſignis inſtruerentur. Omnes ergo qui erãt in turba illa ipſum præſtolabãtur, *Et ecce venit vir, cui nomen* Iairus, *& ipſe princeps ſynagogæ erat* Eodem ordine quo Lucas, etiam Marcus recitat iſtud miraculum. Sed difficultatem ad literã facit, quod Matthęus ait in libro ſuo, in quo legitur, quód Chriſtus à terra prædicta rediens ingreſſus eſt ciuitatem ſuam, & ibi curauit paralyticũ à quatuor viris allatum. ¶ Deinde vocauit Matthæũ à telo-
Iohã. 7.
Mat. 9.

à telonio ad ſuum diſcipulatũ. Ingreſſusq; eſt domum ipſius, A
& manducauit cum ipſo, & loquente ibidem Chriſto, Iairus
iſte acceſsit eum. Hinc in libro de conſenſu Euangeliſtarum
aſſerit Auguſtinus. Quod adiungit, Et ecce vir cui nomen
Iairus non continuo factum, accipiendum eſt, Sed poſt illud
de conuiuio publicanorum, ſicut narrat Matthæus, cui rei
ſic coniungit hoc, vt non poſsit aliud factum conſequenter
intelligi. Itáq; innoteſcit, quòd Euangeliſtæ non vbiq; eodem ordine geſta, & verba Chriſti deſcribunt. Sicut in cęteris veteris teſtaméti codicibus, ac libris propheticis frequenter non obſeruatur ordo temporis in deſcriptione factorũ.
¶ Potuit quoque Lucas nomen viri iſtius propter maiorem certitudinem facti, quod nomen à Matthæo expreſſum non B
fuit. Ideo Titus ait, Eſt autem nomen poſitum cauſà Iudæorum qui tunc nouerunt quod accidit, vt ipſum nomen quædam demonſtratio miraculi fieret. Quocirca notandũ quòd Lira hic ait, Vir iſte in Hebręo idiomate vocabatur Iair. Sed nomina propria Hebraica quãdo transferuntur ad latinum, communiter accipiunt hanc ſyllabam us in fine quemadmodum Iacob in Hebręo, Iacobus in Latino, & Saul Saulus, eodemque modo Iair Iairus. ¶ Deniq; princeps fuit ſynagogæ. Quamuis nanque Iudæi non niſi vnum templum habuerant ad ſacrificia offerendá, in ſingulis tamen vrbibus ſuis quaſdam domus habebant, ad quas cauſa rationis & lectionis diuinæque laudis certis horis cõfluebant, quę domus vocatæ ſunt ſynagogæ, ſicut iam vocãtur eccleſiæ, & qui domi- C
bus illis & ad eas confluentibus pręerant, archiſynagogi, ſeu principes ſynagogę ſunt appellati, quorum vnus fuit hic Iairus. *Et cecidit ad pedes eius* ſcilicet Chriſti, in quo patet ipſius humilitas, qua impleuit illud in Eccleſiaſtico ſcriptum, Quãtò maior es, humilia te in omnibus. *Rogans eum, vt intraret in domum eius, quia filia nuncia erat illi fere annorum duodecim, & hæc moriebatur* Apud Matthęum ſic legitur, Ecce princeps Mat. 9.
vnus acceſsit & adorauit eum dicens, Domine filia mea mo do defuncta eſt, ſed veni impone manum tuam ſuper eam & viuet Porrò in Marco ſic ſcribitur, Procidit ad pedes eius Marc. 5.
ſcilicet Chriſti, & deprecabatur eũ multum dicens, quoniam filia mea in extremis eſt, ſed veni, impone, &c.
¶ Itaque Lucas formam orationis archiſynagogi huius nõ ponit, ſed cauſam, cur tam affectuoſe atque humiliter Chri-

D ſtum precatus ſit,pandit & innuit triplicem cauſam. Prima eſt,quoniam filia ſua moriebatur.Secunda,quia etiam vnica filia fuit,ideo magis dilecta,& de eius morte grauior dolor. Tertia,quia annorum fere duodecim, ſicque quaſi ad nubiles annos deuenit,& magna ſpes poſteritatis ſuorũ fuit parentum,idcirco de eius morte vehemẽtiſsime triſtabatur, ſicut & parentes Thobiæ iunioris,dum reuerti tardabat.

Mat.9. Marc.5. ¶Sed circa hæc oritur quæſtio.Quomodo Matthæus dicat patrem puellæ dixiſſe ad Chriſtum, Filia mea modo defuncta eſt,quum Marcus aſſerat eum loquutum,Filia mea in extremis eſt.Ad quod patet ſolutio,ex eo quod Lucas hic loquitur,dicens,quòd moriebatur, quo conſtat quod Iairo à filia ſua recedente vt veniret ad Ieſum,filia illa agonizabat, E & ad mortem ſe cœpit diſponere,ideo Iairus quum ad Chriſtũ deuenit,probabiliter æſtimauit quòd mortua eſſet,mortuamque aſſeruit,iuxta modum loquendi, quo aliquid dicitur factum,cum pene iam factum eſt,vel certum eſt, ꝙ protinus fiet,quemadmodum illũ mortuum affirmamus,quem ſcimus mox moriturum.Aliam demùm ſolutionem poſui ſuper Matthæum. *Et contingit dum iret* Chriſtus cum Iairo, cuius precibus acquieuit,quia dolori & neceſsitati eius condoluit.Iairus quoq; fideliter atq; humiliter Chriſtũ fuerat deprecatus,quanquã fides eius nõ fuerit ita perfecta vt Centurionis,nec Chriſti diuinitatẽ cognouit, quoniã corporalem eius præſentiam ad ſuſcitationem filiæ putauit neceſſariam, vt ex verbis Matthæi & Marci probatur. Nec tamen ob hoc iudicandus eſt infideliter acceſsiſſe.Nondũ enim ad tam ex-F plicitam fidem de Ieſu obligabatur. ¶Præterea contuendũ

Mat.8. quomodo ea quæ apud mundũ ſunt eminentiora apud Chri-
Lucæ.7. ſtum frequenter ſunt viliora ſeu minus curantur.Nam roga-
Mat.9. tus à Regulo,vt deſcenderet ad domum eius pro ſanando filio eius non acquieuit deſcendere, quamuis rogatus: ad Iairi autem filiam rogatus acceſsit,ad ſeruum verò Centurionis
Iohan.4. etiam non rogatus venire voluit. Et contingit dum iret A
Mat.9. *turba comprimebatur* quia non ſolum diſcipuli, ſed & turba
Lucæ.7. copioſa ſecundum Marcum ibat cum Chriſto. Sperabant nempe glorioſum videre miraculũ. *Et mulier quædam erat in fluxu ſanguinis ab annis duodecim*,Per duodecim annos certis horis ſanguinis fluxum ſuſtinuit *Quæ in medicos erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam*,id eſt,omnes diuitias *Nec ab illis potuit*

tuit curari vel quia naturaliter incurabilis fuit, aut valde diffi- A
culter curabilis. Frequenter etiã pluralitas medicorũ pericu
loſa eſt, quia ſæpe ſibi inuicem in pluribus cõtradicunt, & ſe
mutuo in ſanatione ægroti impediunt atque circa particula-
ria faciliter errant. Hippocrate dicente, Vita breuis, ars lon-
ga, experimentum fallax, iudiciumque difficile. Ex quo vide-
tur, quòd mulier iſta non fuit Martha ſoror Mariæ Magdale
næ, quanuis quidã hoc dixerint Martha enim vſque ad Chri-
ſti paſsionem extitit opulẽta, alter eũ & eius diſcipulos tam
liberaliter non hoſpitaſſet ac aluiſſet, & ipſa poſt ſpiritus ſan
cti miſsionem legitur ſuas vendidiſſe diuitias, atq; ad pedes
Apoſtolorũ pretium poſuiſſe. Verius ergo putatur, quòd in
eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Euſebius Cæſarienſis, quod mu-
lier hæc fuit ciuis Cæſareæ Philippi. Ait ergo ſeptimo libro B
præfatæ hiſtoriæ. Mulierem quam ſanguinis profluuio labo
rantem à Saluatore curatam tradiderunt Euãgeliſtæ, Cæſa-
reæ Philippi conſtat ciuem fuiſſe, & præ foribus domus illius
baſis quædam in loco euidentiore collocata monſtratur, in
qua ærea imago videtur mulieris illius, quaſi genibus prouo
lutæ, & pro ſanitate palmas ſuppliciter protendentis. Aſtat
verò & alia ſtatua ære fuſa, videlicet Chriſti imago ſtola cir-
cundata, & dexteram porrigens mulieri, atque ad pedem ſta
tuæ huius quædam noua ſpeciẽ naſcitur herba, quę cum exor
ta fuerit, excreſcere vſq; ad ſtolæ illius fimbriam ſolet, quam
cum herba vertice ſuo creſcens cõtigerit, vires inde ad depel
lendos omnes morbos languoresq; conquirit, vt quæcun- C
que fuerit illa infirmitas corporalis, hauſtu exiguo madefa-
cti germinis depellatur, quæ herba nil virium habet, ſi ante-
quam æreæ fimbriæ ſummitatem tetigerit, diſrũpatur. Hanc
ſtatuam ſimilitudinem vultus Ieſu formatam tradebant,
quæ permanſit vſque ad tempora ita ſicut nosipſi oculis no-
ſtris inſpeximus Præfatos quoq; inſignes triumphos bene-
ficij ſibi à Chriſto collati ſtatuit ipſa hæc mulier in memo-
riam rei geſtæ. ❡ Prætereа diuturnitatem, incurabilitatem
& ſumptuoſitatem præfatæ infirmitatis Euangeliſta tam vi-
gilanter expreſsit, vt mox deſcribendum miraculum demon
ſtretur magis præclarum, *Acceſſerit retro*, ex pudore, & humi-
litate, & quia occulte voluit tangere. Secũdum legem quo-
que fuit immunda, *Et tetigit fimbriam veſtimenti eius*. Circa
hoc aliqui dicunt, quòd Chriſtus portauit veſtimentum ſe-

D cundum conſuetudinem Iudæorum, quemadmodum in Nu-
Leuit. 14. meris deus legitur filiis Iſrael præcepiſſe, vt facerēt ſibi qua-
Num. 18. tuor ſimbrias, per quatuor angulos palliorū, in quibus pone rent vittas hyacinthinas, quas intuendo recordarentur omnium præceptorū dei. Hoc eſt cærimonialia pertinebat præcepta, & obſeruabatur à Chriſto, ſicut & alia quædā cærimonialia iuſſa *Et cōfeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius* Cum magna enim deuotione & fide tetigit veſtem Chriſti, quia (vt ait
Mat. 9. Matthæus) dicebat intra ſe. Si tetigero tantum veſtimentum eius, ſalua ero. Tantam etenim credidit ſanctitatem ac poteſtatem ineſſe Chriſto, vt redundaret & diffunderetur vſq; ad veſtimenta ipſius, ſique illa eſſent inſtrumentum curandi, inquantum fuerunt indumenta Chriſti. *Et ait Ieſus, Quis eſt*
E *qui me tetigit?* Hoc eſt, Quæ perſona taliter me tetigit? Non ex ignorantia quærit, nec de qualicunque tactu quæſiuit, cum à pluribus non ſolum tangeretur, ſed etiam comprimeretur, ſed quærit vt ex mulieris humili confeſsione turba ædificetur, & Iairus in fide & ſpe roboretur, ipſaque mulier meritum ſortiatur, & deus ab omnibus glorificetur. *Negantibus autē omnibus* Quod eum tetigiſſent. Sed quomodo omnes negare hoc poterāt, quum plures tetigerint eum? Et reſpondendum, quòd omnes, hoc eſt, quidā de omnibus id negabant, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, nō pro ſingulis generū *Dixit Petrus, & qui cū illo erant* Putat apoſtoli inter quos Petrus eminebat, idcirco pro omnib' loquebatur, *Præceptor* Ideo Chriſtum præceptorem vocauit, quia vi-
F debat, quod tam imperialiter mirabilia perpetrabat, & quia dignum putauit, vt Chriſto omnes parerent, item quia præſertim diſcipulorum ſuorum magiſter fuit ac dominus: magiſtri autem præceptores dici conſueuerunt. Vnde & Alexander Ariſtotelem ſæpe præceptorē appellat in epiſtolis quas ei direxit, *Turba te comprimunt & affligunt*, hoc eſt, comprimendo corporalem quandam tibi inferūt pœnam, quia a turba ſic premi pœnale eſt *Et dicis, quis me tetigit?* Quaſi dicat, Mirum quòd hoc quæris. Petrus enim putauit de ſolito ſimplicique contactu quærere Chriſtum. Sed Chriſtus de ſingulari quodam tactu ex fidei magnitudine prodeunte ſe ſciſcitari inſinuans, repetit quæſtionem, eiuſq; cauſam annectit. Nam ſubditur. *Et dixit Ieſus, Tetigit me aliquis.* hoc eſt, aliqua perſona. Non enim à viro ſe tactum declarare intēdit.

Nam & ego noui virtutem de me exiſſe. Hoc dupliciter expla- A
natur, quia per virtutẽ intelligi poteſt miraculoſus iſte effe-
ctus curationis. Itemque virtus actiua huius effectus quæ
exiuit, id eſt, in opus proceſsit, ſeque diffudit. Nec mirum ſi
à Chriſto virtus ſanatiua proceſsit cum gemmæ & herbæ
nonnullæ ſuo queant tactu curare.

¶ Porrò virtus illa à Chriſti diuinitate, tãquam à cauſa pri-
ma & principali egreſſa eſt: & ab eius humanitate, tanquam
à cauſa ſecundaria inſtrumẽtali, quia humanitas Chriſti fuit
ſuæ diuinitatis inſtrumẽtum animatum, coniunctum imme-
diatum ac proprium, ſicut & corpus noſtrum eſt animæ no-
ſtræ inſtrumentum, ſupraque iam habitum eſt, ꝙ omnis tur-
ba quærebat eum tangere, quia virtus exibat de eo, & ſana- B
bat omnes. *Videns autem mulier*, hoc eſt, ex Chriſti repenti- Marci 5.
ta inquiſitione & aſſertione, qua dixit, Nouit virtutẽ de me Lucæ. 6.
exiſſe, atque ex vultus ſui diſpoſitione, *Quia non latuit eum*,
ſcilicet Chriſtũ ſua curatio, quo patet, ꝙ mulier hæc imper-
fectam cognitionem habebat de Chriſto, putans eum occul
ta neſcire, *Tremens venit*, quia tantus fuit timor interior, ꝙ
redundauit in corpus, & tremorem cauſauit in eo. Forſitan Leuit. 15.
autem timuit increpari à Chriſto, ꝙ cõtra cõmunem legem
ipſa immunda auſa fuiſſet contingere ipſum, *Et procidit ante
pedes eius*, ex humilitate & quaſi gratias agens ac veniam
poſtulãs, ſi eum in aliquo offendiſſet. *Et ob quam cauſam te-
tigerit eum, indicauit corã omni populo* qui aſtabat, & quemad-
modum cõfeſtim ſanata ſit. Hoc etenim totũ ad Chriſti cu- C
ratoris ſui gloriam pertinebat. At ipſe tanquam indulgẽtiſ-
ſimus & verè dulciſsimus, *Dixit, Filia* quia vt creditur de
genere Abrahæ fuit, & filia propter charitatẽ Chriſti pater-
nalem ad eã, & quia electa à deo. Fidei quoq; ac gratiæ par-
ticeps *Fides tua te ſaluam fecit*, hoc eſt, vt per fidẽ tuam cha-
ritate formatam meruiſti curari, imo & mẽte ſi quas culpas
habebas ſanari. Chriſtus enim quos corporaliter curauit, ſpi-
ritualiter quoque fertur ſanaſſe. *Vade in pace*, hoc eſt, eſto
ſecura, & in mẽtis trãquillitate, deo gratias age & permane.

¶ Iuxta myſticum ſenſum, per fœminam ſanguine duode-
cim annis fluentẽ, intelligi poteſt quælibet anima vitiorum
inſtabilitate diſperiens, & præſertim, quæ carnaliũ concupi-
ſcentiarũ operibus fœtet, ſqualet & tabeſcit. Talis anima ſæ-
pe ſe emẽdare concupiſcit ac molitur: ſed deſideriorũ, volu-

D ptatumque vehementia retardatur ac vincitur, ideo medicos cõſulit, id eſt, homines ſpirituales & prædicatores pro ſe orare precatur, atque vt faciat hoc exteriora ſua eis largitur à quibus cum ſe curari non poſſit aduertit, eo quòd in peccandi perſiſtat affectu, ſicque obicem ponat exauditioni precis illorum. Tunc retro accedit ad fimbriam veſtis Chriſti, hoc eſt, perſonaliter manum ponit ad aratrum & Chriſtimolitur ſequi veſtigia, humiliãdo ſeipſam, & opera pietatis ac pœnitentiæ aggrediendo. Sicque tangendo fimbriam veſtis Chriſti ſanatur, hoc eſt, ſacramenta Saluatoris, ſub quibus Chriſtus ſeu gratia eius tegitur, & conſiſtit ſumendo à culpis curatur.

Matth. 5. *Adhuc eo loquente*, hoc eſt, Chriſto hæc verba ad mulierem præfatam loquente, *Venit quidam ad principem ſynagoga, dicens ei, quia* hoc eſt, ꝙ *Mortua eſt filia tua, noli vltra vexari illum*, Marcus autem ſic ait, Adhuc eo loquente venerũt

E nuncii ad archiſynogogum dicentes, Quia filia tua mortua eſt, quid vltra vexas magiſtrum? Sed non eſt inter beatiſſimos Euãgeliſtas diſſonãtia vlla, cum non ſolum in ſacra ſcriptura, ſed & in communi vſu loquendi frequenter numerus ſingularis pro plurali ponatur, & econtra, ſed & numerus minor nõ excludit maioré, imò & maior includit minorem. ¶ Inſuper patet ex verbis his filiam nondum fuiſſe defunctam, quando pater eius receſsit ab ea ad CHRISTVM. Nuncius quoque de quo recitat Lucas aliquid boni videbatur prætendere, quia nolebat Chriſtum fruſtra vexari, id eſt, eundo ad domum Iairi fatigari, ſed errauit dupliciter. Pri-

F mò, quia putabat Ieſum ſuſcitare non poſſe defunctam. Secundò, quia putabat Chriſtum more aliorum de neceſsitate fatigari in tranſeundo, cum tamen volũtate eius hoc fieret, piaq; diſpenſatione ac dignatione, vt veritatem in ſe humanitatis monſtraret, & ſuis fatigationibus atq; laboribus gratiam nobis multiplicé mereretur. ¶ Præterea, Chriſto moleſtum non fuit miſericordiam impartiri, cum proprium ſit

Eſaiæ 5. ei miſereri, & parcere, imò iuſtitiæ rigoré, vltionemq; exercere ſibi, quaſi moleſtum eſſe inſinuat, dicendo per Eſaiam, Heu ego cõſolabor ſup hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis, alienũ quippe & peregrinũ eſt opus iſtud ab eo, qui naturaliter bonus & pius eſt, & noſtra peruerſitate hoc efficit, vt apud Eſaiam habetur, Ieſus auté audito hoc verbo nuncii præinducti, dixit patri puellæ, eum piiſsimè conſolando, atque

do,atque in fide & ſpe roborando. *Noli timere*, quòd defun- A
ctam ſuſcitare non queam, *Crede tantum*, non reſpiciendo
ad naturaliũ curſum,ordinemqte cauſarum , ſecundum quas
impoſsibile eſt mortuum ſuſcitare, *Et ſalua erit*, hoc eſt,à
morte redibit ad vitam & ſanitatem.Quo patet,quàm ſecu-
rus fuerat Chriſtus de miraculo à ſe perpetrando. *Et cum ve
niſſet* ad Iairi domum, *Non permiſit intrare* locum vbi pu-
ella iacebat defuncta, *Secum quemquam niſi Petrum & Iohan-
nem & Iacobum fratrem eius*. Hos enim CHRISTVS fecit Matt.17.
ſibi familiariores & cæteris eminentes, vnde transfigura- Marc. 6.
tioni eius interfuerũt,& paſsione inſtãte aſſumpſit eos, cœ- Lucæ. 9.
pitq; coram eis pauere ac cõtriſtari. Tres quoque ſuffecerãt
ad teſtimonium de miraculo perhibendum, quemadmodum
ait ſcriptura,In ore duorum vel triũ teſtium ſtabit omne ver B
bum. ¶ Inſuper turbam & cæteros diſcipulos à ſuſcitatione Mat. 8.
puellæ intuenda remouendo,docuit nos vanam gloriam fu- Iohan. 8.
gere,& propter oſtentationẽ nil agere, præſertim in ſuper-
naturalibus factis , permiſit etiam ſecum intrare patrem &
matrem puellæ, quia ad patris eius inſtantiam fecit hoc ſi-
gnum,& puella ad ſuos parentes præcipuè pertinebat. *Fle-* Mat. 6.
bant autem omnes qui erant in Iairi domo, *Et plangebant il-
lam*, id eſt, mortem defunctæ corde & oculis deplorabant.
Erant etiam ibi ſecundum Matthæum tibicines,hoc eſt,quę-
dam perſonæ lugubre carmen canentes,vt alios prouocarẽt
ad compaſsionem & fletum, ſicut tunc moris fuit in funeri-
bus Iudæorum. *At ille dixit,nolite flere*, hoc eſt, immoderatè C
propter mortem puellæ plorare, quaſi mox reſuſcitãda non
ſit.Sic & Apoſtolus Theſſalonicẽſibus ſcribit, Nolumus vos
ignorare de dormientibus,vt non contriſtemini ſicut cæteri
qui ſpem non habẽt. Non autem prohibet Chriſtus piam ac
moderatam mortuorum charorum deplorationem , cum in Eccle. 22.
Eccleſiaſtico legatur , Luctus mortui ſeptem dies : ſed talis
ploratio nõ debet exceſsiua conſiſtere,præſertim,quia mor-
tuus naturaliter reuocari non poteſt ad vitam , idcirco ho-
mo conſolari debet ſeipſum, & conſiderare quòd plorando
nil proficit.In ineuitabilibus quoque damnis, periculis, atq;
defectibus precipuum remedium,mœſtitiæque ſolamen ex-
tat obliuio. Hinc Dauid ait,Propter infantẽ dum adhuc vi- 2.Reg. 12.
ueret,ieiunaui & fleui : nunc autem quia mortuus eſt,quare
ieiuno? nunquid potero eum reuocare? Ego vado magis ad

eum,

D eum,ille verò non reuertetur ad me. Verũtamen variæ ſunt cauſæ,cur mortui magis aut minus ſint deplorandi, aut quia imparati ſublati ſunt, aut quia ex eorum morte aliis periculum imminet. *Non eſt enim mortua puella, ſed dormit.* Per hoc negare non voluit, puellam illam verè eſſe defunctam morte naturæ,ſed dicere intendebat,quòd per reſpectum ad ſe non eſſet penitus mortua, ſed potius ſimilis dormienti, quia facilius potuit eam reuocare ad vitam, quàm aliquis noſtrum valeat dormientem ſuſcitare à ſomno. *Et deridebant eum,* Non parentes puellæ, ſed tumultuans turba exiſtens in domo,ſcientes quia mortua eſſet,ſed non intellige-

Iohan. 4. bant altitudinem ſenſus verborum Chriſti, & eum qui eſſentialiter veritas eſt,mentiri putabant, & forſitan irridebant,

E quòd ſe ad ſuſcitationem defunctæ præberet,qui tanto falleretur errore. ¶ Deniq; frequenter legitur Chriſtus à reprobis improbisque irriſus, nec tamen ob hoc à ſuæ efficientia pietatis ceſſauit. Non igitur ægre feramus,ſi etiam à quibuſcunque irrideamur,nec ob illorũ irriſiones à bono inchoato ceſſemus? Sed nec ipſos irriſores noſtros temerarie iudicemus,nec nobiſmetipſis inaniter placeam*, ſi eſſe cupimus diſcipuli ſaluatoris. Etenim qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ambulauit,& ipſe ambulare. Et Paulus ait, De-

Rom.15. bemus nos firmiores, imbecillitates infirmorũ ſuſtinere, & non nobis placere. Hinc loquitur Auguſtinus, Omnes qui volunt in Chriſto piè viuere, neceſſe eſt vt ab impiis & diſſimilibus patiantur tanquam inſani & ſtulti, quoniam ipſi

F iuſti præſentia bona amittunt, & inuiſibilia ac futura perquirunt. ¶ Poſtremò,irriſores illud Salomonis perpendant, Parata ſunt deriſoribus iudicia,& mallei percutientes, ſtultorum corporibus. *Ipſe autem tenens manum eius,clamabat,di-*

Prou.16. *cens:puella,ſurge.* Poterat vtique eam reſuſcitare ſine contactu atque clamore,ſed manu ſua manum illius apprehendit, ad oſtendendum quòd interior ſua poteſtas interiora puellæ viuificaret,& quòd corpus ſuum diuinitatis exiſteret inſtrumentum,imò ſicut iuxta philoſophum, manus eſt organum

Auguſt. organorum,ita ſecundum Auguſtinum, verbum eſt ſignum ſignorum. Propter quod Chriſtus clamorem adhibuit,quod & ideo egit,vt magnitudinem demonſtraret miraculi,atque ad excludendum omnem maleficii ſuſpitionem occulti,itéq; ad oſtendendum longam illam diſtantiam,quia anima puel-

læ di-

læ diſtabat à corpore eius. Anima enim illius vel in purgatorio fuit, ſi pro venialibus non ſatisfecit, vel in lymbo patrū, ſi ſatisfecit. Vel in inferno ſi in mortali peccato defuncta eſt, quod tamen non reor. Sed quia cum hæc Chriſtus clamauit, non erat puella, ſed corpus exanime, cur dixit Saluator, Puella, ſurge? Ad quod faciliter reſpondetur, quòd hic ponitur pars pro toto, ſicut Iohannis decimonono, ibi videlicet, In ſepulchro poſuerunt Ieſum. *Et reuerſus eſt ſpiritus*, hoc eſt, anima *Eius*, quæ eſt ſpiritualis natura. Reuerſus eſt (inquam) ab occulto receptaculo ſuo ad corpus exanime, Chriſto iubente, & angelo ſancto (vt creditur) reducente, *Et ſurrexit continuo* in quo patet, quàm potenter, imperioſe, & glorioſiſsimè operatus ſit tantum miraculum. Neq; enim orationem fudiſſe deſcribitur, & adhuc ſonus verborum eius reſultabat in aëre quando effectus tam miraculoſus ſoli diuinæ poteſtati poſsibilis eſt ſequutus. Recolamus quo modo in veteri teſtaméto Helias & Heliſæus mortuos ſuſcitauerunt orando, & ſuper defunctos incumbendo frequenter: tuncque certius cognoſcemus excellentiam perſonę & operum Chriſti ſuper illos, & ſuper ſigna eorum. *Et iuſsit illi dare manducare.* Ad comprobandum quòd verè ſuſcitata fuiſſet, ſicut & Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam apparens diſcipulis, & de reſurrectionis ſuæ veritate ambiguis, Habetis (inquit) hic aliquid quod manducetur? Marcus quoque teſtatur, quòd puella protinus ambulauit. *Et ſtupuerunt parentes eius* ſtupore maximo ſecundum Marcum præ admiratione tanti miraculi tam repente imperialiterq; exhibiti, *Quibus præcepit, ne alicui dicerent, quod factum erat.* Hoc Chriſtus præcepit, non quia putauit tantum miraculum debere celari, ſed vt nos humilitatem amare, vanitatem & oſtentationem vitare doceret. Itaque Chriſti exemplo laudem humanam iactantiamque ſpernamus. Vnde Gregorius ait, Præcepit ne alicui dicerent, oſtēdens quòd ipſe largitor bonorum ſit non gloriæ cupidus, datque totum nihil recipiens: qui verò venatur operum gloriam, aliquid exhibet, & aliquid recipit.

A

B

3. Reg. 17.

C

Marci. 5.

¶ Poſtrmò, licet Chriſtus præceperit miraculū iſtud celari, protinus tamen à turba quæ Chriſtum deriſit, & puellam fuiſſe defunctam cognouit, fuit vndique diuulgatum, iuxta illud Matthæi, Exiit fama hæc in vniuerſam terram illam. Matth. 9.

¶ Myſticè

D ℂMyſtice per archiſynagogũ prælatus eccleſiæ deſignatur, qui ſi filiam, id eſt, congregationem ſuam ſibi commiſſam viderit vel ſpiritualiter mortuam per peccata mortalia, aut morti tali iam proximam per diſpoſitionem ad vitia, ſtatim cum ſolicitudine & feruore accedat ad thronũ gratiæ Chriſti,& in terram proſtratus inuocet Chriſti auxilium. Si interea ſibi denuntietur,quia mortua eſt filia tua,id eſt, indurata,incorrigibiliſque effecta,non mox deſperet, nec deum ceſſet feruidiſſime deprecari pro reformatione illius, tuncque CHRISTVS cernens,charitatem,humilitatem,& diligentiam tam boni prælati ac patris,intus cõſolabitur eum, & à deiiciente ac opprimente timore eum piiſſime releuabit atque interius ſeu per ſcripturas vel angelum dicet,Tantum

E modo crede,& ſalua erit, id eſt,de mea gratia non diffidas, ſed crede me in infinitum in omni pietate,bonitate, indulgentiaque maiorem ac potentiorẽ quam alicuius ſit aut eſſe poſsit impietas:ideo cõgregationem, aut perſonam tibi cõmiſſam gratioſe ſaluabo,dummodo perſeueraueris fideliter pulſans,ſicque CHRISTVS per ſpiritualem viſitationem aduenıens,tibicines,id eſt, eos qui cõgregationem ſeu perſonam huiuſmodi quaſi deſperabiliter lapſam deplorant,redarguit,dicens,Nolite ſic flere,quia congregatio ſeu perſona,non eſt irreparabiliter mortua,vt damnati morte peccati:ſed dormit ſomno negligentiæ & culparum,ita quòd gratia mei,qui omnipotens medicus ſum,valeat curari. Si verò præfati planctores CHRISTVM hoc aſſerentem,id eſt,a-

F liquem eius vicarium ſeu miniſtrum ex parte Chriſti ſic cõſolantem derideant, CHRISTVS tamen ex ſua benignitate immẽſa porrigit virtutis ſuę auxilium ſpiritualiter mortuis:atque ſublimi clamore,id eſt, feruida exhortatione per ſuiipſius inſpirationem internam,per angelicam directionẽ, per prælatorum prædicationem,per informationem ſcripturarum ſanctarum, per aduerſitatum & tribulationum inflictiones multiplices,mortuis talibus gratiæ vitam reſtituit & ſpiritualibus eorum parentibus præcepit, vt eis dent manducare panem refectionis mentalis videlicet ſacramentum Euchariſtiæ,panem pœnitentialium lachrimarum,panem obedientiæ ſalutis.

¶ Elucidatio Cap. IX. A

Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem, &c.

ARTICVLVS. XXIII.

POſtquã Saluator Apoſtolos multipliciter erudiuit, atque in fide miraculis roborauit, conſequenter ad aliorum informationẽ dirigit eos, & vt diligentius audiantur, datur eis ſupernaturalis poteſtas ad miracula perpetranda, per quẽ etiam ſe diuinitus eſſe miſſos confirment. *Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem &* pro, id eſt, *Poteſtatem ſuper omnia demonia, & vt lãguores curarẽt* hoc eſt, vim ſanandi morbos cõtulit illis. Vnde quod ait virtutẽ, referri poteſt ad dæmonũ expulſionem: quod verò ſubiungit, & poteſtatẽ ad lãguorũ miraculoſam curationem: vel virtus refertur ad vim interiorem, poteſtas autẽ ad potentem executionem. B

¶ Porrò in Matthæo plenius ſcriptũ eſt. Dedit eis poteſtatem ſpirituum immundorum, & vt curarent omnem languorem & omnem infirmitatem, vbi per languorẽ intelligi poteſt morbus inueteratus & grauis, difficulter curabilis. Sed hæc omnia exteriora prodigia ſicut & ipſa Apoſtolorũ prędicatio ad ſpiritualem animarum curationem ordinabantur vt ad eam auditores per prædicta inducerentur. Mat. 10.

¶ Circa hæc quæritur, qualiter CHRISTVS dedit Apoſtolis præfatam virtutem & poteſtatẽ agendi miracula, an, ſcilicet ſic quod in ipſis Apoſtolis de cætero fuit aliqua vis realis eis inhærẽs ad miraculoſos effectus cauſaliter cooperans & concurrens, an potius ſic, quòd ipſe de cætero voluit per Apoſtolos facere ſigna, nõ exiſtẽte in eis aliqua vi præfata, ſed huius ſolutio ſupra inducta eſt. C

¶ Denique in hac collatione huiuſmodi poteſtatis, oſtẽdit Chriſtus veritatem & omnipotentiã ſuæ diuinitatis. Facere quippe miracula propriæ dicta naturalẽ creaturæ facultatẽ tranſcendit: ſecundum illud Pſalmiſtæ, Benedictus dominus deus Iſrael qui facit mirabilia ſolus Aliis verò hanc conferre virtutem, prorſus diuinum eſt, diuinitatiſque proprium Propter quod ait Cyrillus, attẽde hic diuinam filij poteſtatem, naturæ corruptibili non conuenientem. Agere nanque Pſal. 17.

D miracula aderat ſanctis non natura,ſed ſpiritus ſancti participatione,ſed hanc etiam aliis concedere poteſtatẽ omnino alienum erat ab eorum virtute. Qualiter enim poſſit natura creata ſupra ſpiritus ſancti dona habere dominiũ? At dominus noſter Ieſus tanquã naturaliter deus exiſtẽs, impartitur gratiã quibus vult,nõ inuocãs in eos alienam virtutem, ſed infundẽs ex prõptuariis propriis.Hoc itaq; conſtat ex dictis, quod Chriſto ex parte ſuæ deitatis cõpetebat hanc poteſtatem conferre,non ex ſua humanitate niſi inſtrumẽtaliter.

4.Re.2. ¶ Sed his obiici poſſet,quod Helias aſcẽſurus in paradiſum, dixit ad Heliſæum, Poſtula quod vis vt faciam tibi antequã tollar à te.Heliſæo autem petente,vt duplex ſpiritus Heliæ

E in ſe fieret,obtinuit quod petiuit,Helias(vt appatet)faciẽte ſeu dante,& ibidem per ſpiritum duplicẽ,intelligi ſolet gratia ſpiritus ſancti ad prophetandum, & ad miracula peragẽda.Et reſpondendum,ꝙ Helias non fecit nec dedit Heliſæo ſuum duplicẽ ſpiritum,niſi per modum cauſæ inſtrumentalis ac meritoriæ,vtpote impetrãdo ipſi à deo.Poſtremò in hac donatiõe Apoſtolis facta,vehemẽter humiliata eſt altitudo

Mat.10. diabolicæ pompæ,dum humilibus idiotis atq; ſimplicibus il

Lucæ.10. lis Apoſtolis,piſcatoribusque egenis ſuper omnia demonia poteſtas eſt diſtributa. Sic plane decuit impios ſpirit⁹ mortalib⁹ac corporalibus ſubiici creaturis,qui domino maieſtatis immenſæ aſſimilari volebant, *Et miſit illos prædicare regnum dei*,hoc eſt cœleſtia bona , beatitudinemq; æternam homi-

F nibus annũtiare,& deo obedientibus polliceri. Circa quod dicit Chryſoſtomus,Conſidera ꝙ nõ cõmittitur eis aliquid ſenſibile prædicare,ſicut Moyſes & prophetæ bona ꝓmittebant terrena,ſed regnũ cœlorum & quæcunque continẽtur in eo.Miſit autem illos ad prædicandum cõbinatos, vt dicit Marcus,& ſanare infirmos ab infirmitatib⁹ corporis & animæ.Ideo autẽ prædicationis officio Chriſtus gratiam miraculorum adiecit, vt oſtẽſio miraculorũ atteſtaretur magnitudini premiſſorũ quia(vt ait)Hieronymus hominibus illis ruſticanis,& abſq; eloquij venuſtate pollicẽtibus regnũ dei nemo crederet,niſi ſigna efficerent,vt fidẽ daret verbis virtus oſtenſa,nouaq; facerent qui noua docebant. *Et ait ad illos, Nihil tuleritis in via*,id eſt,nullum eorũ quę mox ſpecialiter nominabuntur.Cum enim arcta ſit via exonerare ſe debet viator,præſertim ſi ſequi hunc cupit,qui exultauit vt gigas

gas ad currendam viam. *Neque virgam.* Idem habetur apud A
Matthæum vbi & calciamenta Apoſtolis prohibentur.
¶Sed contrariari videtur quod in Marco ait ſaluator, nihil
tuleritis in via niſi virgã tantũ & vt calciati eſſent ſandaliis.
Et reſpondedũ, ꝙ ſecundum Auguſtinum libro de conſenſu
Euãgeliſtarũ, Chriſtus ad litterã permiſit Apoſtolos virgam
portare ad oſtendẽdum ꝙ victui neceſſaria eis ab auditorib⁹
deberẽtur. Cõſuetudo etenim erat apud Iudęos, ꝙ doctores
& prædicatores eorum virgam ferebant in manu, in ſignum
doctrinæ, & item in ſignum, ꝙ hi quibus prædicabant, tene-
rẽtur eis victualia miniſtrare. Porrò hoc loco & in Matth.
virga metaphoricè & ſpiritualiter ſumitur pro innitẽtia cor
dis ſuper quancunq; rem temporalem, vt ſit ſenſus, neq; vir- B
gam, id eſt, nõ innitamini alicui temporali, ſed deo, iuxta il- Eſa.50.
lud Eſaiæ, Quis ambulat in tenebris, & nõ eſt lumẽ ei? Spe
ret in nomine domini, & innitatur ſuper deũ ſuũ. De ſanda
liis verò dicendum, ꝙ ſunt incompleta calciamẽta, nec rẽpu
tẽtur pro calceis *Neque peram*, id eſt, repoſitoriũ victualium
Neque panem, quanto minus cibaria delicata, *Neque pecuniã, neque duas tunicas habeatis*, id eſt, veſtẽ ſuperfluam non poſſi
deatis. Hinc gloſſa Bedã ſequens teſtatur, Simplex veſtimẽ-
tum eſt, quicquid alicui neceſſarium eſt ſecundum qualitatẽ
loci aut tẽporis, Duplex autẽ eſt quod vltra neceſſitatẽ eſt.
Hieronymus quoq; ait, Non dicit vt aliquis inſtante frigore
vnica tunica cõtentus eſſe debeat, ſed vt in tunica veſtimẽ-
tũ intelligamus, ne alio veſtiti, aliud nobis futurorũ timore
ſeruemus: in quo reprehendũtur, qui perticas veſtiũt, & qui C
equos onerant mutatoriis veſtimentorum. Itaque ſecundũ
Gregorium Nazenzenum. Mittens Chriſtus ad prædicandũ
diſcipulos, ſic, vult eos virtuoſos eſſe, ſic conſtãtes atque mo
deſtos, & (vt breuiter loquar) cœleſtes, vt non minus ꝓpter
eorum modum viuẽdi, quam propter verbũ euãgelica pro-
pagaretur doctrina. Vnde ſecundum Chryſoſtomũ, quaſi ex
hominibus angelos fecit eos, iubẽs eos omni terrenarũ re-
rum ſolicitudine ac cupiditate carere, vt ſola cura teneantur
doctrinæ, & totam ſpem ſuam in deo conſtituant, menteq;
libera prædicationi & cæteris actibus vacent diuinis.
¶Sed circa hoc quæritur, Chriſtus nanque cœpit facere &
docere, cur ergo Apoſtolis prohibuit iſta, cũ ipſe in prædi- Actu.1.
cando tulerit ſacculum, peram, pecuniam quorum cuſtodem
poſuit

D poſuit Iudam? Cui cum in cœna dixiſſet, Quod facis fac ci-
Iohan. 13. tius, putabant Apoſtoli, ꝙ dixiſſet ei Ieſus, Eme nobis quæ ad diem feſtũ neceſſaria ſunt, aut vt egenis aliquid daret, nã & loculos habuit, & quæ mittebantur, portauit. Denique in Iohanne habetur, quemadmodum diſcipuli introierũt ciui-
Iohã. 4. tatem Samaritanorum vt emerent cibos. Et reſpondendum quòd Chriſtus, hęc ex elemoſinis habens tulit, & habuit ea pro communi gregis ſui ac egenorum neceſſitate, non quaſi propria, priuataque bona, dãs poſteris formam, quòd ob totius ſuſtentationẽ cógregationis hæc licitè habeantur: hoc quoque ſciendum, quòd iuxta temporum & locorum ac negotiorum diuerſitatẽ & congruentiam, Chriſtus diuerſa dedit præcepta diſcipulis. Bis autem miſit ad prædicandum di-
E ſcipulos, ſemel ante paſſionẽ, & pro tũc dedit eius prędicta mandata, quia tunc eis ſatis ab auditoribus præſtabatur, quoniam libenter audiebantur ab eis, eo quod nõ prædicarent tam incomprehenſibilia & ſupernaturalia de Chriſto ſicut poſt eius paſſionem, quando ſecundò miſſi ſunt à Chriſto ad prædicandum, & prędicauerunt ſupermirabilia de domino ſaluatore, cœperuntq; Iudæorum ad gentiũ vitia publice increpare, propter quod à pluribus inuite audiebantur ſicut Saluator prędixit, Eritis odio omnibꝰ hominibus propter nomen meum, ideo tunc permiſſi ſunt ſecũ ferre prędi-
Lucæ. 21. cta. Vnde in cœna CHRISTVS ait Apoſtolis, Quãdo miſi vos ſine ſacculo & pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? Quibus reſpõdentibus, nihil: adiecit, Sed nunc
F qui habet ſacculũ, tollat, id eſt, ſecum portet, ſimiliter & peram. Conſequenter Chriſtus docet diſcipulos vnde neſſaria habeãt *Et in quancunque domũ intraueritis*, gratia hoſpitandi, reficiendi, quieſcẽdi ac inſtruendi, *Ibi manete, & inde ne exeatis* hoc eſt, eam non totaliter relinquatis, quaſi nõ redituri ad eam, quandiu vultis in vrbe ſeu vila eadem prædicare, & hoc intelligendum eſt, niſi rationabilis cauſa mutandi, hoſpitandi eueniret, & quod ait, In quancunque domum nõ de qualicunq;, ſed de honeſta domo debet intelligi, pro-
Mat. 10. pter quod in Matthæo dicitur, In quãcunque ciuitatem vel caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit, ſcilicet veſtro ingreſſu, vt ſit bonę famæ atque laudabilis vitę, ne ex diffamia & vitiis hoſpitis veſtri incurratis infamiam, & alij in vobis ſcandalizentur, veſtramque contemnant doctrinam?

nam. Prohibet igitur Christus frequẽtem & inordinatã hoſpitij mutationem, leuitatis diſcurſum ſeu gyrouagationem Hinc ait Ambroſius, Alienum à prædicatione regni cœleſtis curſitare per domos & inuiolabilis hoſpitij iura mutare. Et Cyrillus, Iuſſit eos in vna domo manere, vt nec hoſpité grauem eũ, videlicet dimittẽdo, nec ipſi guloſitatis & leuitatis ſuſpitionem incurrant. Hinc in Eccle. ſcriptum eſt, Nequam vita hoſpitandi de domo in domũ. Vnde vt mentem noſtrã valeamus ſtabilire in deo, corpus noſtrũ à diſcurſibus vanis diſcamus frenare: & qui prædicator eſt verbi dei, ſeu paſtor ouium Chriſti, prædicatione & exteriori neceſſaria ſeu vtili occupatione ceſſante ad quietũ ſe tribuat locũ & deo intentus ſit, orando, legendo, prouidendo & contẽplando, imò & ſeipſum ſagaciter diſcutiẽdo, purgando ac perficiẽdo, vt illic gratiarum chariſmata ſortiatur à deo: quę poſtmodum deuotiſſime proponat atq; cõmunicet populo. *Et quicũque nõ receperint vos*, id eſt, hoſpitium vobis negauerint, & ſermones veſtros contempſerint, *Exeuntes de ciuitate illa*, id eſt dum inde exitis, *Etiam puluerem pedum veſtrorũ excutite in teſtimonium ſupra illos*, id eſt, in teſtimonium ſeu ſignum magnitudinis culpæ ac dãnationis illorum, abiicite verſus illos puluerem qui pedibus veſtris adhæſit, nõ ex impatiẽtia, ſed zelo iuſtitię. Excutiẽdus eſt itaq; puluis pedũ in illos. Primò in teſtimoniũ, quòd vſque ad illos deuenerint, ita quòd illi excuſationẽ non habent ignorantiæ ſuæ. Secundò, in teſtimonium peruerſitatis illorum. Tertiò, in teſtimonium quòd terrena eorum non quærãt. Quartò, in teſtimoniũ quod eis communicare non velint. Quintò, in teſtimoniũ futurę damnationis illorum qua in infernum excutientur.

A

B

C

Iohan. 15.

¶ Præterea (vt elicitur ex prædictis) Chriſtus hoc loco ſeptẽ prohibet prędicatoribus, paſtoribus & prælatis. Primum eſt pluralitas ſarcinarum ſeu multiplicitas temporalium onerum, cum dicitur, Nihil tuleritis in via, propter quod ſcribit Apoſtolus, Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Prædicator autem & prælatus ſi verè huiuſmodi ſit contra peccatores agonizat. Secundũ eſt, rigor immoderatus, cum ait nec virgam. Tertiũ eſt, curioſitas victus, dum dicit neque peram. Quartum eſt auaritia, cũ ſcribitur, neque pecuniam. Quintũ eſt, veſtium ſuperfluitas. vnde ait Apoſtolus, Habentes victum & quibus tegamur, his contenti ſimus.

1. Cor. 18.

D ſimus. Sextũ eſt inſtabilitas, dum ait, ibi manete. Septimum eſt, non communicare iniquis & induratis, cum ſubditur, quicunque nõ receperit vos. Deinceps ſubditur Apoſtolorũ obediétia. *Egreſſi autem* id eſt, corporaliter à Chriſto euntes ad loca præfixa, *Circuibãt per caſtella* per ciuitates quoque, vt patet ex verbis Matth. Vnde patet quod loca minora negligenda nõ ſunt propter habitantium paucitatem, prę ſertim cũ magnum atq; prę cunctis mundi opibus deſiderabile ſit ſaltem vnũ cõuertere. *Euangelizantes* id eſt, aliis ſalutaria documenta tradentes, non de bonis illorũ ſeipſos delicate paſcétes, ſicut iam multi qui de lacte, lanaq; ouium paſcunt & veſtiunt ſemetipſos, quibus tamen non prædicant. Propter quod per Ezechielé ęterna eis damnatio prædicitur, E *Et curantes* corpora languida materialiter, & animas

Acto 10. peccatrices ſpiritualiter. *Vbique* ſine perſonarum acceptione, puta in omni loco ad quem directi fuerunt, & vbi ægros curam optantes repererunt. Sed nunc prohdolor multi ſunt qui ſe animarum medicos profitentur, & tamen malis exéplis occidunt, quos ſpiritualiter ſanare tenentur. Porrò Marcus hęc Apoſtolorum geſta plenius exprimés, Exeuntes (inquit) prædicabant vt pœnitentiam agerent, & dęmonia multa eiiciebant, & vngebãt oleo ægros multos, & ſanabãtur. Iohannes quoque Euangeliſta teſtatur, quod baptizabant. Et ecce horum tam magnifica operãtium vnus extitit pro-

Iohan. 13. ditor Iudas. Nullus ergo præſumat nec periculoſam ſibi ſecuritatem promittat, ſed & dona gratię gratum facientis, humilitatem, manſuetudinem, patientiã magis quàm dona gra- F tiæ gratis datæ, expulſionem dæmonum, efficientiam ſanitatum optemus. *Audiuit autem Herodes tetracha.* Iſte eſt Herodes antipas, filius Herodis, cuius tempore natus eſt Chriſtus. Hic verò Herodes fuit Galilææ Tetrarcha, vt dictũ eſt ſupra plenius, *Omnia quæ fiebant ab eo* id eſt, præfata miracula Chriſti, & qualiter diſcipulos mitteret ad prædicãdum atque curãdum, & baptizaret per eos. Omnia autem opera Chriſti audiuit in generali magis quàm in ſpeciali, quan-

Lucæ. 2. quam multa etiam in ſpeciali perciperet, Fama etiam Chri-

Lucæ. 3. ſti vndique fundebatur, quoniam nunquam in veteri teſtaméto legitur quiſquam tot perpetraſſe miracula, nec diſcipulis ſuis rantam poteſtatem dediſſe. *Et hæſitabat* anxie ambigendo de Ieſu quis eſſet. Circa quod ait Chryſoſtomus,

Pecca-

Peccatores ſcientes & neſcientes quemque ſtrepitum perti- A
meſcunt: peccatum enim nemine arguente hominem prodit, nemine accuſante condemnat, & pigrum ac timidum reddit, delinquentem. Cauſa quoq; timoris ſubiungitur, *Eo quod diceretur à quibuſdam, quia Iohānes* Baptiſta *Surrexit à mortuis* quo audito, expauit Herodes, ne forte plagaretur ab eo, qui tantæ videbatur & erat potētiæ, ſicut quinquagenarij fuerūt ab Helia plagati. Itaque iſti credebant Ieſum eſſe Iohānem. Sed conſtat, quòd iſti non diu aut nunquam nouerunt, faciliterque viderūt Ieſum. Si enim ante decollationem Iohannis ipſum nouiſſent, non taliter æſtimaſſent.

❡ Circa hæc quæritur, quomodo Lucas aſſerat hæſitaſſe Herodem, cum in Matthæo & Marco ſcriptum ſit, quod Herodes affirmauerit Ieſum eſſe Iohannem. Matthæus nempe ait dixiſſe Herodem, Hic eſt Iohannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Ad quod Auguſtinus reſpondet in libro, de conſenſu Euangeliſtarum, quòd Herodes primo hæſitauit propter rumorum varietates, ſed poſtea credidit Ieſum eſſe Iohannem, ſicut & alij quidam propter vitæ ſanctitatem, famæ eminentiam, & quia congregauit multos diſcipulos, & per Apoſtolos baptizauit: hi quoque putabant Iohannem poſt ſuam reſurrectionem ad poteſtatem maiorē promotum, & ideo iam miracula agere, quāuis ante ſuam decollationem nullum fecerit ſignum, *A quibuſdam verò dicebatur, quia Helias apparuit.* Non dixerunt ſurrexit, ſed apparuit, quaſi de paradiſo reuerſus, ſcientes eum non fuiſſe mortuum ſed tranſlatum: hi ergo putabant Ieſum eſſe Heliam, propter miraculorum potentiam atque iuſtitię zelum. *Ab aliis autem* dicebatur, *Quia propheta vnus de antiquis*, id eſt, de numero antiquorum vatum, *Surrexit*, putantes Ieſum eſſe aliquem illorū. Multiplex autem error extitit in Iudæis, & quidam eorum putabant animas tranſcorporari. Dicit etiam hoc loco Theophilus, Iudæi reſurrectionē mortuorum expectabant in vita carnali & in comeſſationibus ac potibus. *Et ait Herodes*. Secundum Matthæum loquebatur pueris ſuis, *Iohannem ego decollaui*. Hoc ait ſecundum Chryſoſtomum non ſuum piaculum oſtentando, ſed ſuam formidinem conſolando. Attamen ei poteſt dici illud Dauidis, Os tuum loquutum eſt aduerſum te, dicens, Ego interfeci Chriſtum domini, *Quis autem eſt iſte, de quo ego audio talia?*

4. Reg. 1
B
Mat. 14.
Mar. 6.
C
Mat. 14.

D quaſi dicat, Aliquid magni eſſe videtur. *Et quærebat videre eũ* an eſſet Iohannes, cuius faciem nouerat, & ex curioſitate optans videre miracula. Sed deſiderium Herodis fuit accidiæ, ſuperbiæ & indeuotioni admixtum, aliâs facile perueniſſet ad Ieſum in Galilæa tunc prædicantem. Dicit autem Chryſoſtomus, quam magna res eſt virtus, nam Iohannem defunſunctum Herodes formidat & præ timore etiam de reſurrectione philaſophatur, *Et reuerſi Apoſtoli* à locis in quibus prædicauerunt, *Ad Ieſum, narrauerunt illi quæcunque fecerunt*, dæmones expellendo, infirmos curando, homines inſtruen-
Iohan. 1. do. Hoc ſuo nuntiauerũt magiſtro, quaſi illi totum aſcribentes, non ſeipſos iactantes. *Et aſſumptis illis receſsit ſeorſum in*
E *locum deſertum, qui eſt Bethſaida*, hic eſt propinquus ciuitati
Matt. 14. ſic dictæ, de qua Petrus & Andreas fuerunt. Denique (prout Matthæus & Marcus deſcribunt) decollato ab Herode iniquo ſancto Iohanne, venerunt diſcipuli eius, & nuntiauerũt hoc Chriſto. Quo audito, abiit (ſicut iam dictum eſt) non timore Herodis, quem potuit vnico annihilare imperio, ſed ob alias cauſas, quarum vnam Marcus tangit, dicendo, Erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec ſpacium manducandi habebant. Alia ratio fuit, vt doceret prædicatores atque prælatos poſt occupationes externas vitæ actiuæ recurrere ad locum abſtractum, ad vacandum contemplatiuæ actibus vitæ. *Quod cum cognouiſſent turbæ, ſequutæ ſunt illum.*
F Diuerſi enim diuerſas ob cauſas (vt dictum eſt) ſæpe Saluatorem ſequi ſolebant. *Et excepit illos* charitatiue ac pie delectatus deuotione ſimplicium. Minores quippe & ſimplices ſequebantur, maiores & ſcioli perſequebantur quemadmodũ vſq; in præſens contingit, *Et loquebatur eis de regno dei*, videlicet de magnitudine gaudiorum cœleſtiũ & beatitudine vitæ futuræ *Et eos qui cura indigebant*, puta infirmos *Sanabat*, tanquam piiſsimus medicus, exiſtentes etiam in peccatis & curari ſpiritualiter cupientes, ſibique acquieſcentes ſanauit ab animarum languoribus ſeu peccatis. ¶ Côſequenter deſcribitur præclarũ Chriſti miraculum. *Dies autem cœperat de-*
clinare, Vnde Matthæus ait. Veſpere autem facto. *Et acceden-*
Ibidem. *tes duodecim* principales diſcipuli Chriſto familiariores, atque ad alloquendum eum audaciores *Dimitte turbas* quas docendo & curando detines tecum, *Vt euntes in caſtella, villáſque quæ circa ſunt*, id eſt, huic loca propinqua *Diuertant & inueniant*

ueniant eſcas,quia hic in loco deſerto ſumus in quo nihil venale apparet, quanuis Apoſtoli hoc ex quadam compaſsione & prouidentia videantur dixiſſe,ſuam tamen imperfectionem in verbis his multipliciter oſtenderunt, non credentes, vel potius non penſantes,quod Chriſtus turbam poſſet miraculoſè reficere,opinantes quoque quod turbæ cũ Chriſto manentes poſſent fame periclitari *Ait autem ad illos,Vos date illis manducare.*Hoc ait omnium ſapientiſsimus magiſtrorum, imperfectionem fidei diſcipulorum piè redarguens:quaſi dicat,Nõ ſolum ego,ſed & vos poteſtis illos reficere,ſi tamen tantam fidem habetis vt decet. *At illi dixerunt*,*Non ſunt nobis pluſquam quinque panes,& duo piſces* qui panes ſecundum Iohannem,hordeacei erant,*Niſi forte nos eamus & emamus in omnem turbam hanc eſcas.*Ita diſcipuli ſunt loquuti,non quaſi ſuo indignantes magiſtro, aut irrationabiliter eum eſſe effatum inſinuare volentes,ſed ad deſignandum quam impoſſibile eis eſſet ꝓpria poteſtate implere quod dixerat Chriſtus,ideo ſubditur.*Erant autem viri fere quinque millia* vtpote præter mulieres & pueros,vt alij Euangeliſtæ teſtantur. Viri quoque dicuntur in ſcripturis, qui viginti annos ad minus ſorti ſunt,alij etiam Euangeliſtæ abſolute affirmant, ꝙ fuerũt quinque millia virorum.Scriptura enim diuina de minutiis numerorum vim non facit,videlicet an fuerunt modice plures aut pauciores.

A — Iohan.6. — B — Matth.14. Mar.6. Iohan.6. Num.1.

¶Deniq; apud Iohannem,vbi miraculum iſtud deſcribitur, leguntur Chriſtus & diſcipuli aliqua inter ſe de materia iſta loquuti,quę Euãgeliſtæ nõ ſcripſerunt,Illic quippe habetur, quod interrogauit Ieſus Philippum, dicens, Vnde ememus panes vt manducent hi?Deinde dixit Andreas, Eſt puer hic vnus qui habet quinque panes hordeaceos & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tantos?Sed hoc cum iſtis facile concordatur,& vt in libro de cõſenſu Euangeliſtarũ aſſerit Auguſtinus,Ex hac varietate loquẽdi ſalubriter edocemur, nihil eſſe quęrendũ in verbis,niſi loquentium voluntatem,cui demonſtrandæ inuigilare debẽt omnes veridici narratores, cum de homine vel de angelo, vel de deo aliquid narrant: *Ait autem ad diſcipulos ſuos*,id eſt,duodecim Apoſtolos,*Facite illos diſcumbere per conuiuia quinquagenos* ita vt quinquaginta ſedeant in ordine vno.Sapientis eſt omnia agere ordinate,& taliter ordinatis poterat facilius cibus inferri. C

D ¶ Sed obuiare videtur illud Marci, Diſcubuerunt per centenos & quinquagenos. Ad quod libro de conſenſu Euangeliſtarum, Auguſtinus reſpondet, quòd iſtud nullum mouere debet quia Lucas partem dixit, & Marcus totum. *Et ita fecerunt* Apoſtoli ſicut Chriſtus eis iniunxit, *Et diſcumbere fecerunt omnes. Acceptis autem quinque panibus & duobus piſcibus, reſpexit in cœlum* ſignificās ſe miſſum à patre æterno, & quod niſi virtute cœleſti, diuina & ſupernaturali facturus eſſet iſtud miraculum, itemq́ue quod omne bonum de ſurſum eſt, deſcēdens à patre luminum, *Et benedixit illis*, ſcilicet panibus & piſcibus, dādo eis vt mox multiplicarētur, ſicut in Geneſi legitur irrationabilibus benedixiſſe, quo facto nos informauit, vt cibum non accipiamus, niſi benedictione præmiſſa,

Marci. 6. Auguſt. Iaco. 1. Gene. 1.

E *Et fregit* panes in aliquas magnas partes non in minutias ſcidit, ſed frangendo multiplicabātur, *Et diſtribuit diſcipulis ſuis vt ponerent* panes & piſces multiplicatos, *Ante turbas. Et manducauerunt homines, & ſaturati ſunt*, non de quinque panibus, duobusq́ue piſcibus tantum, ſed de eo, in quod omnipotentia Chriſti multiplicauit quinque panes, duosq́ue piſces. *Et ſublatum eſt quod ſuperfuit illis, fragmētorum duodecim cophini*, ex quo conſtat quòd panes & piſces tam pauci multiplicati fuerunt in maximam multitudinem panum & piſcium, quia de reliquiis tot ſportæ impletæ ſunt.

¶ Porrò de ſpirituali huius miraculi intellectu tot à doctoribus dicta ſunt, vt penè ſuperfluū videatur quid addere, vnde nec moralitati nunc immorari intendo, præſertim quoniam ſuper Iohannē multa hic ſcripſi, nunc verò modice tangam.

Iohan. 6.

F Itaq; per turbam prætatam, quæ Chriſtū corporaliter ſequebatur, intelligi poſſunt vniuerſi fideles, qui vſque in præſens, eius veſtigia imitātur, ſicut ait Iohānes, Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare: per Apoſtolos verò ſignātur prælati quibus præcipit Chriſtus vt docēdo exemplariterq; viuendo alant ſibi cōmiſſos. Sed quia prælati ſine Chriſti ope & gratia nil valent, profitētur ſe ad ſpiritualem hāc nutritionem ſuis viribus impotentes, idcirco neceſſe eſt vt dona gratiæ eis cōceſſa quæ per panes quinque, duosq; piſces figurantur, perficiantur ac multiplicentur à Chriſto, cumq; à Chriſto hāc ſubuentionem rite petierint ipſe libēter eis auxiliatur, præcipiens vt greges ſibi cōmiſſos diſcumbere faciant, eisq́ue dona ſibi conceſſa cōmunicent.

1. Iohā. 2.

¶ Præterea

¶Præterea per primum panem intelligendus eſt panis pœnitentiæ,id eſt,cordialis contritio pro peccatis,confeſſio oris & ſatisfactio operis, ad quē panem debent prælati ſubditos ſuos hortari,& corda eorum ad compunctionē mouere, de quo pane accipi poteſt illud in pſalmo, Cibabis nos pane lachrymarum. Et rurſus,Percuſſus ſum vt fœnū, & aruit cor meum,quia oblitus ſum comedere panem meum. A Pſal.101. Pſal.79. Eccle. 15. Hier.3.

¶Secundus eſt panis doctrinæ,de quo in Eccleſiaſtico legitur,Cibabit illum pane vitæ & intellectus.Vnde per Hieremiam dominus loquitur, Dabo vobis paſtores iuxta cor meum,& paſcent vos ſcientia & doctrina. Tertius eſt panis exemplaris vitæ, qui ſubditis præcipuè neceſſarius extat, præſertim quum abſque eo panis doctrinæ modicum proſit. Cuius enim vita deſpicitur,prædicatio parum curatur. Ideo ait Apoſt.Eſto exemplum fidelium in verbo & cōuerſatione in charitate.Quartus eſt panis Euchariſtiæ,qui bene confeſſis,ſalubriterque inſtructis eſt porrigendus, de quo dicit Apoſtolus,Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem domini indigne,reus erit corporis, & ſanguinis domini.Quintus eſt panis orationis ſeu meditationis deuotæ,qui mentem valde confortat. Vnde pro ſubditis prælati inceſſanter intercedere debent, & ipſos ad orandum inducere,quum dicat Apoſtolus,Sine intermiſſione orate. Inſuper per duos piſces panibus bonum ſaporem præſtantes,intelliguntur conſolatio gratiæ in præſenti,& ſpes fœlicitatis futuræ,quæ duo reddunt animæ vniuerſa etiam aduerſa ſuauia intantum, vt cum Apoſtolo dicat, Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et item, Benedictus deus qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Hanc cōſolationem copioſiſſime ſenſit,qui tam affectuoſiſſime dixit, Quam magna multitudo dulcedinis tuæ domine.Poſtremò ſubditorum gregibus ita refectis manent copioſæ reliquiæ: quia quò ſpiritualia bona liberalius communicantur, eò amplius abundant atque augentur intantum, quòd & ipſi prælati meritis eorum quos præfatis nutriunt panibus adiuuantur. Poſtremò, quæri poſſet ad literam,an,ſeu quid potauit hęc turba in refectione præſcripta, de quo quid arbitrer ſcripſi ſuper Iohannem. *Et factum eſt quum ſolus eſſet orans,erant cum illo & diſcipuli eius.*

1.The.4. Tit.2. 1.Tim.4. 1.Cor.11. B 1.The. 5. Rom. 8. 2.Cor.1. C Iohan. 6.

D ¶ Videtur in verbis his eſſe oppoſitum in adiecto, Si enim ſolus extitit orans, quomodo ſecum erant diſcipuli eius. Vel ſi erant cum illo, non ſolus fuerat orans? Sed ad hoc facile reſpondetur. Primò, quia ſi oratio iſta in ſenſu formali ſumatur, ita quòd dictio, ſolus, excludat non communionem perſonæ, ſed actus orandi, potuit eſſe ſolus orans, etiā ſi in medio multorum millium non orantium ſtetiſſet. Secūdò, quod dicitur, erant cum illo diſcipuli eius, non oportet intelligi, quod prope corpus ipſius ſteterunt, ſed quòd turba quæ paſta fuit recedente, apoſtoli nō abierunt, ſed ſecum, id eſt, non longe ab ipſo fuerunt. Tertiò, ſolus poteſt hoc loco facere excluſionem extraneorum, & non domeſticorum, ſicut epiſcopus dicitur eſſe ſolus in domo, quamuis cum eo ſit fami-
E lia. Itaque CHRISTVS vt homo orationem facturus, ſeceſſit ſeorſum, non quod aliorum tumultu aut ſtrepitu mens eius poſſet in deuotione, attentione, vel cōtemplatione vllatenus impediri, ſed ad noſtrā informationem hoc egit, vt præſertim tēpore orationis, impedimēta deuotionis, & occaſiones diſtractionum vitemus. Propter quod apud Mat-
Matt. 2. thæum ait Saluator, Quum oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem in abſcondito.

¶ Præterea (ſicut Iohānes refert) Ieſus facto prædictæ refectionis miraculo, fugit in montem, ſciens quod venturi eſſent quos pauit, vt raperent eum & facerent eum regē, ideo forte nunc dicitur, quod erat ſolus orans. *Et interrogauit illos, di-*
F *cens, Quem me dicunt eſſe turbæ?* non ex ignorantia quærit, ſed vt occaſione reſpōſionis diſcipulorum inſtruat eos. *At illi dixerunt, Iohannem Baptiſtam, alii autem Heliam, alii* dicūt *Quia* id eſt, quod *Propheta vnus de prioribus ſurrexit*. Matthæus autem adiungit, quod etiam quidam dixerunt eum eſſe Hieremiam. Cur quidam dixerint Ieſum eſſe Iohannem Bapti-
Mat. 16. ſtam, alii Heliam, alii quendam veterum vatum, paulo ante iam dictum eſt. Omnes itaque iſti reſurrectionem credētes, putabant viros ſanctos poſt reſurrectionem ſuā maioris eſſe potentiæ, & quoniam Chriſtus præ cæteris vatibus fuit miraculis glorioſus, dicebant eum eſſe aliquem præcedentium prophetarum. Veruntamen quidam ex turba credebāt atque dicebant Ieſum eſſe Chriſtum, ſicut in Euangelio Iohannis
Iohan. 6. facillimè demonſtratur, qui etiam multos ex principibus aſſerit crediſſe in eum: & apud Iohannem habetur, Illi ergo homi-

homines cum vidiſſent quod fecerat ſignũ, videlicet in præ- A
fata turbæ refectione, dicebant, quia hic eſt verè propheta,
qui venturus eſt in mundum, videlicet Chriſtus, vt Chryſo-
ſtomus tangit, qui circa verba Iohannis ſic ait, Ex hoc quod
dicunt qui venturus eſt in mundum, manifeſtũ eſt, quòd pro-
phetam quendam principalem expectabant: & ideo quod
dicitur, Hic eſt verè propheta, in græco cum adiectione ar-
ticuli ponitur ad oſtendendum, eum ab aliis eſſe prophetis
diſcretum. Inſuper (vt Matthæus refert) iſta interrogatio fa- Matt.16.
cta eſt in partibus Cæſareæ Philippi, ſed Marcus factã enar- Marci. 8.
rat eam in via, in prædicta terra, quod ab inuicem nõ diſcor-
dat, quia exiſtendo in illa prouincia ambulauit in ea, & am-
bulando in ea, iam venit & fuit in ea. Lucas autẽ non expri- B
mit vbi ſit facta quæſtio iſta, nec tamen immediate facta eſt Matt. 10.
poſt turbæ refectionẽ, vt ex Matthæo & Marco pateſcit, ni-
ſi ſæpius facta dicatur, Vnus autem Euangeliſta quædam o-
mittit quæ alii ponunt, nec ipſi beatiſsimi Euangeliſtæ ſem-
per ordinem rerum obſeruant geſtarum in deſcribendo *Di-
xit autem illis, vos autem* qui mihi familiariores eſtis, & facta
mea ac ſapientiam meam præ cæteris ſcitis, imò experimen-
taliter noſcitis, *Quem me eſſe dicitis? Reſpõdens Simon, Petrus,*
præ omnibus & pro omnibus aliis apoſtolis, qui ab infantia
ſua vocatus eſt Simõ, & poſtea à Chriſto vocatus eſt Petrus, Iohan. 11.
Dixit Chriſtum dei eſſe te dicimus .i. regẽ Meſſiã dei electũ,
à deo in lege ac prophetis promiſſum, & noſtro hoc tẽpore Mat.16.
diuinitus miſſum. Matthæus verò Petri reſpõſionem plenius
exprimit, ſcribens, Tu es Chriſtus filius dei viui. *At ille in-* C
crepans eos, præcepit ne cui dicerent. Hoc ſolus Petrus reſpon-
dit, ſed quia pro omnibus dedit reſponſum, exigentibus for-
te ab eo idipſum apoſtolis, ideo Chriſtus increpat omnes.
¶ Sed cur increpat eos, quum veritatẽ loquutus ſit Petrus,
imò (vt in Mattheo legitur) Chriſtus pro hac reſpõſione Pe-
trũ vehemẽter laudauit, dicendo, Beatus eſt Simon Bariona:
&c. Et reſpondendum, quod increpatio hic extẽſe accipitur
pro ſerioſa commiſſione tacẽdi, per modũ increpationis pro
lata, vnde Marcus, Comminatus eſt (inquit) eis, vel forte pro
aliqua alia culpa increpauit eos, vt iſtam commiſſionem dili Marc. 8.
gẽtius obſeruarẽt, vt moris eſt facere. ¶ Præterea quæritur,
cur præcepit apoſtolis iſtud tacere, cũ ipſemet ſæpius aper- Iohan.10.
te ſe dixerit Chriſtum, imò & deum verum, dicendo Iudæis,

D Ego & pater vnum ſumus, & pater quod dedit mihi, maius omnibus eſt, puta diuina eſſentia, quam filius per generationem æternam habet à patre. Et rurſus, Quæcunque facit pater, hæc & filius ſimiliter facit: & ſicut habet pater vitã in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo: multaq; talia, quæ ſacratiſſimus ſcribit Iohannes. Denique Iohannes Baptiſta publice prædicauit Chriſtum veniſſe. Ieſumque eſſe Chriſtum etiam digito demonſtrauit. Sed & vtiliſſimum fuit Iudæis ſcire, quòd Ieſus eſſet Chriſtus, cur ergo prohibuit hoc ipſum Apoſtolis? Et reſpondẽdum, quòd Chriſtus, vtpote increata ac infinita ſapientia patris omnia ordinate, ſapiẽterq; egit, congruo loco, aptoq; tempore, ideo aliqua bona quibuſdam ad tempus prohibuit, vt poſtea congruentius

Marc. 3. Marc 1. Lucæ. 3. Iohan. 1. 1. Cor. 1. Sapiẽ. 8.

E fierẽt. In tantũ quoq; verbis & ſignis declarauit ſe eſſe Chriſtum: quòd Iudæi ſemper ignorantiam omnino excuſare nõ queunt, non tamẽ tam euidẽter hoc manifeſtauit ante ſuam paſſionem vt poſtea, ne ſua paſsio impediretur, qui ad hoc venit vt pateretur, quem ſi dominum gloriæ cognouiſſent, crucifigere non auſi fuiſſent. Hinc ergo ante ſuam paſſionem noluit ab apoſtolis prædicari eſſe ſe Chriſtum, vt poſt ſuam reſurrectionem, & aſcenſionem hoc opportunius facerẽt: ipſi quoq; apoſtoli non fuerunt ante paſſionẽ Chriſti tãtæ ſapiẽtiæ, fortitudinisq; in deo, ꝙ idonei erãt prædicare Chriſti diuinitatem, aut pro hoc ferre perſequutionem, & mortem, vt tangit Ambroſius, qui etiã dicit, Dominus Ieſus Chriſtus prædicari ſe primo noluit, ne vllus ſtrepitus naſceretur, & vt fallat principem mũdi, vt declinet iactantiam,

Iohan. 18. 1. Cor. 2. Ambroſ.

F doceat humilitatem, & ne rudes ac imperfecti adhuc diſcipuli maxime prædicationis mollibus opprimãtur. ¶ Poſtremò & ipſe Chriſtus rationem prohibitionis ſuæ adiecit, vt ſubditur, dicens, *Quia oportet filiũ hominis multa pati, & reprobari à ſenioribus* Iudæorũ, qui erant quaſi iudices ordinarii eorundem. *Et principibus ſacerdotum* ſcilicet pontificibus, *Et ſcribis*. i. legis doctoribus. Quomodo factum ſit hoc, infra duobus capitulis, in quibus paſſio continetur, deſcribitur, *Et tertia die reſurgere*. Quomodo autẽ iſtud oportuit ſeu neceſſarium fuit, infra diffuſe habetur, & nunc breuiter tãgi poteſt, quod neceſſarium fuit, non quia aliter genus humanum liberari ab omnipotente deo nequiuerit abſolute loquendo, ſed quia nullus fuit alius modus tam aptus, Rurſus neceſſarium

fuit, nō neceſſitate abſolute, ſed potius ex ſuppoſitione, quia A
deus ita prædixit, & neceſſitate cōditionata, videlicet ſi ſcripturæ verificari deberēt. ¶ Poſtquam Saluator paſſionē ſuā prædixit, cōſequēter declarat eos qui per ipſum ſalutem cupiunt adipiſci, oportere ſequi eius veſtigia. Nā ſequitur *Dicebat autem ad omnes* videlicet ad turbā in generali. Secretiora nanq; ſua myſteria ſolis reuelauit diſcipulis, ſed quę ad ſalutem omniū exiguntur, omnibus patefecit. *Si quis vult venire* Iohan.17.
poſt me.i. me ſpiritualiter ſequi, meę conuerſationi cōformari, ad patriā fœlicitatis pertingere, vt vbi ego ſum, & ipſe ſit mecū, *Abneget ſemetipſum*, hoc eſt, propriam voluntatem relinquat, priſtina vitia deſerat, vitā ſuam pro deo & veritate morti exponat. Propria autē voluntas hominis appellatur, quæ deo & ſacræ ſcripturę præceptis ac documentis contra- B
riatur, per quam quis propria cōmoda quærit, & ad ſeipſum inordinate reflectitur, atq; quæ deo diſplicēt obtinere molitur. Hinc ait Baſilius, Abnegatio ſuiipſius eſt totalis præteritorū obliuio, & receſſus à proprijs voluntatibus, *Et tollat crucem ſuam*.i. cruciformē ſeu pœnitentialē cōuerſationē æquanimiter portet, ducat, ſuſtineat, & omnē tribulationē, tētationem ſeu perſequutionē & aduerſitatē ſibi occurrētē viriliter ferat, corpus ſuum caſtiget, domet, & rationi ſeruitutiq; dei ſubiiciat: ſicut ait Apoſt. Qui ſunt Chriſti, carnē ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis. Ad quod etiam ad Romanos nos adhortans, Obſecro (inquit) vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, deo placentē, rationabile obſequium veſtrum. ¶ Porrò ſecundū Gregorium duobus modis crux tollitur. Primò, corpus (vt dictū eſt) per abſtinentiam affligendo. Secundò, animum per compaſſionem circa alios afficiēdo: ſicut ait Apoſtolus, Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcādalizatur, & ego nō vror? Et iterum, Flete cum flentibus. Hæc autē agenda ſunt non vno die duntaxat, ſed perſeueranter vſq; in finē. Propter quod ſubdit, *Quotidie* vnde & Zacharias loquutus eſt, Seruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia corā ipſo, omnibus diebus noſtris. *Et ſequatur me*.i. per prædicta mihi adhæreat, obſequatur, & per ſemitas vitæ per virtutum itinera mea ſectetur veſtigia. Denique iuxta præinductam expoſitionem, neceſſarium eſt ad ſalutem cunctis fidelibus abnegare ſeipſum, & tollere crucem ſuam quotidie, vt ſcilicet quantum ad ea quæ diuinis repu-

Baſilius. Galat. 5. Rom.12. C 2.Cor.11. Rom.12. Matt. 24. Luc.1

D repugnant præceptis, & cæteris quæ ad ſalutem exiguntur
Matth.7. abnegemus noſipſos, noſtramq́ue crucē tollamus quotidie, eundo per arctam viam, quæ ducit ad vitam. Alio modo hæc exponuntur, prout ad conſilia, ſupererogationiſq́ue opera pertinent, ac religioſos cōcernūt, vt ſit ſenſus, Qui vult poſt me venire, id eſt, ad perfectionem tendere atq; pertingere, ſicut ego in omnibus totius perfectionis formā me præbui, abneget ſemetipſum, id eſt, propriam voluntatē omnino relinquat, illam deo per totum obedientiæ offerendo vicario dei, tanquam deo in omnibus quæ profeſsionem reſpiciunt obediendo, vt faciunt religioſi clauſtrales, quibus diligentiſſimè eſt penſandum, quid de huiuſmodi voti fida ac celeri perſolutione dicat ſcriptura. Scriptum eſt equidem in Deu-
E teron. Quod ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſeruabis & facies ſicut promiſiſti domino deo tuo. In Eccleſiaſte etiam præcipitur, Si quid vouiſti deo, ne moreris reddere Diſplicet enim deo ſtulta & infidelis promiſsio, imò ſecundum doctores, promiſsio illa obligat magis quàm iuramentum, vt iam inueniatur periuro deterior clauſtralis, qui profeſsionē ſuam implere non ſatagit. Veruntamen ad primam horum expoſitionem verborum ſpectat quod dicit Gregorius circa hæc verba, quia niſi quis à ſeipſo deficiat, ad eum qui ſuper ipſum eſt non appropinquat, nec valet apprehendere quod ſuper ſe eſt, ſi neſcierit mactare quod eſt. ¶ Conſulit autem Chriſtus triplicem abnegationem, in qua fundatur profeſſio
F ſeu promiſsio trium virtutū, quæ de cuiuſlibet religionis eſſentia eſſe dicuntur. Prima eſt abnegatio rerum exteriorū,
Lucæ.14. de qua infra habetur, Qui non renunciauerit omnibus quæ poſsidet, nō poteſt meus eſſe diſcipulus. In hac fundatur paupertas. Secūda eſt abnegatio eorū quę ſunt partim intra nos, & partim extra nos, vt ſunt, vxor, ſoboles, & cognati, de qua abnegatione infra dicit Saluator, Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem & vxorem, nō poteſt meus eſſe diſcipulus, in qua fundatur cōtinentia. Tertia eſt abnegatio ſuiipſius, de qua hic, in qua fundatur obedientia, & tollat crucem ſuam quotidie, id eſt, obſeruantias regulares, arctas, & arduas, ſeu ſtatuta monaſtica ritè obſeruet, quod eſt verè Chriſto configi eiuſq; paſsionibus communicare & compati, quòd & præcipuè meritorium eſt, conſolationis gratiæ in præſenti, glorificationiſq́ue patriæ in futuro, ſecundum il-

lud Apo-

lud Apoſtoli, Sicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita A
per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. Et iterum, Fidelis Galat. 2.
ſermo, ſi commortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinemus, & 1. Cor. 1.
conregnabimus. Itemque qui internam conſolationem iam 2. Tim. 2.
cupit guſtare, & demùm æternam beatitudinem poſſidere,
qui Chriſto vult conformari in gloria, modo non aſperne-
tur pati conuitia, aſpera & aduerſa, imò glorietur in talibus
ſicut nos hortatur beatiſſimus Petrus, Communicãtes Chri 1. Pet 4.
ſti paſſionib⁹ gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius gaudea 2. Cor. 4.
tis. Et Paulus, Semper mortificationem Ieſu in corpore no-
ſtro circunferẽtes, vt & vita Ieſu manifeſtetur in carne no-
ſtra mortali, *Et ſequatur me*, qui deſcendi de cœlo, non
vt facerem voluntatem meã, ſed eius qui miſit me. Hæc ita-
que obſeruare eſt religioſorũ, qui ſeipſos deo totaliter ve- B
lut in holocaſtum in ſua profeſſione obtulerunt, nil ſibi de
ſeipſis proprium reſeruantes, qui ſi quod vouerũt, digne im-
pleuerint, optimi ſunt: ſi autem implere neglexerint peſſimĩ
comprobantur. Quod autẽ abnegatio iſta, & propriæ crucis
portatio quotidiana ſint aſſumendæ, conſequenter Chriſtus
oſtẽdit. *Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet
illam*. Verbum hoc per ſe ſumptum dupliciter poteſt intelli
gi: ſed quia mox ſubditur, *Nam qui perdiderit animam ſuam
propter me, ſaluam faciet illã*, Senſus literalis eſt iſte, Qui vo-
luerit animam ſuam ſaluam facere, id eſt, in præſenti volue-
rit eã in proprijs voluntatibus, deſiderijſq; e nutrire & con
ſeruare, ſeu carnalem ſalutẽ ſortiri, vel à mortis temporalis
eripere pœnis, fugiendo martyrium perdet eam, id eſt dam- C
nationi æternæ obnoxiam faciet, perditamq́ue in futuro
comperiet, ita quòd mortem temporalem pro iuſtitia fugi-
ens, mortem incurret æternam, & carnalem proſperitatem
amplectens, veram amittet ſalutem. Hinc communiter di-
citur, quòd impoſſibile ſit nunc cum mundo gaudere, & po-
ſtea cum CHRISTO regnare. Econtrario autem ſubiun-
gitur. *Nam qui perdiderit animam ſuam*, id eſt, in præſenti
voluntates & cõcupiſcentias eius mortificauerit inſtar Pau-
li, qui dixit, Viuo autem iam nõ ego, viuit verò in me Chri-
ſtus ſeu pœnis mortis expoſuerit eã, Ita vt vita præſenti ac
ſenſitiua priuetur, *Propter me*, id eſt, amore mei, & fina-
liter propter me, vt me ſummæ fœlicitatis obiectũ in æter-
num poſſideat, *Saluam faciet illam*, id eſt, ad veram perdu-
cet ſa-

D cet ſalutem, & per mortem ſeu mortificationem temporalē pertinget ad vitam gloriæ æternalem. Huic ſimile eſt quod in Iohanne loquitur CHRISTVS, Qui amat animam ſuam perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo: in vitam æternam cuſtodit illam. Porrò quod dictum eſt, Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam, per ſe acceptum, poteſt & ita exponi, Qui voluerit eam in futuro verè facere ſaluam ſiue beatam, perdet eam, id eſt, in ſeculo iſto afflictionibus ſeu pœnis mortis exponet. Per tribulationes enim peruenitur ad requiem: iuxta illud Pſalmiſtæ, Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium. Itemq́; , Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas, & cōuerſus viuificaſti me. Vnde Iudith ait, Omnes qui placuerunt deo, per multas tribulationes tranſierūt fideles. Illi autem qui tentationes non ſuſceperūt, in timore domini & in patiētia ſua exterminati ſunt. ¶ Inſuper quod ſic temporaliter perdenda eſt anima, vt in æternum ſaluetur Chriſtus ſubiungit. *Quid enim proficit homo, ſi lucretur vniuerſum mundum*, id eſt, totius mundi huius delitias, diuitias & honores acquirat, & temporalia cuncta poſſideat, *Seipſum autem perdat*, id eſt, damnationem æternam mereatur atque incurrat, *Et detrimentum ſui faciat?* id eſt, bonis gratię priuetur in ſeculo iſto, & donis glorię in futuro, ſicq́; ſeipſum ſpiritualiter quaſi nihilū faciat & inane, ſpiritualium detrimentum ſeu carentiam incidendo, quaſi dicat, Talis nō proficit, ſed ineffabiliter deficit, & quanto videtur fœlicior præſentia obtinendo, tanto extat miſerior, vilior, & pauperior ſpiritualibus bonis carendo, æterna quoque ſupplicia promerendo. Vnde quanto anima corpore conſiſtit præſtātior, tanto plus eligenda ac obtinēda ſunt bona ipſius, videlicet virtutes ac dona ſpiritus ſancti, fœlicitasq́; æterna, ſed & omnis delectatio vana vitæ præſentis cum indicibili aſpernatione vitanda eſt amore cœleſtium gaudiorum. Denique iſta authoritas applicari ſolet contra quoſdam qui zelum animarum habere videntur, ſed non ſecundum veram diſcretionem: qui circa aliarum conuerſionem ſeu profectum intantum ſe occupant, vt negligant ſemetipſos, qui contra charitatis ordinem agunt, quia tenetur homo poſt deum prę cipuè amare ſeipſum & propriæ prouidere ſaluti, atque in primis implere quod ab ipſo exigit deus, vnde & charitas dicitur

Rom. 01.

E

F

citur incipere à ſeipſa. ¶ Deinceps Chriſtus per comminationem pœnæ inducit ad obſeruantiam prædictorum. *Nam qui me erubuerit & meos ſermones*, id eſt, ex pudore mundano & vitioſo omiſerit cõfiteri me, & dogmata mea verecundans publicè confiteri coram aduerſariis fidei atque iuſtitiæ, ſe in hominem crucifixũ credere, in illo ſperare, eúmque adorare verecundans, etiam confiteri ea quæ Chriſtianæ ſunt fidei, vt quod deus eſt vnus & trinus, quod vnigenitus dei eſt incarnatus ac crucifixus, quod Chriſtus in vnitate perſonæ eſt deus & homo quod futura ſit reſurrectio mortuorum, quæ interdum confiteri fuit ſe irriſioni innumerabilium incredulorum atque crudelium tyrãnorum exponere, *Hunc filius hominis erubeſcet*, id eſt, per modum erubeſcentis ſe circa illum habebit, eum abiiciendo quaſi verecũdaretur de ipſo, ſicut & pater familias ſeruum impium nominare dedignatur, & ad ſe pertinere verecundatur aſſerere, *Cum venerit in maieſtate ſua*, id eſt, in magna & ſumma ſua poteſtate, virtute & gloria, *Et patris*, id eſt, in præfata maieſtate diuina quæ ſibi & patri, haud dubium quin & adorando ſpiritui ſancto vna eſt & communis, *Et angelorum*, id eſt, competenti & maximo angelorum exercitu quod erit in die iudicij, quando Chriſtus in maieſtate & gloria omnium beatorum vallatus agminibus deſcendet ad iudicandũ viuos & mortuos, vt infra clarius deſcribetur. Tunc nempe reprobos diiudicabit, repellet, dãnabit, vel quod ait in maieſtate ſua, poteſt ad glorificatam ſuam humanitatem, eiusque creatã referri potentiam, omni alij creatæ poteſtati prælatam. Non enim in ſecundo aduentu venturus eſt in humilitate, paſſibilitate & infirmitate, ſicut in primo aduentu, dum venit vt iudicaretur, ſed in humanitate glorificata, impaſſibili, præpotẽti, vt iudicet. Sic itaque veniet in maieſtate ſua creata, humana, & patris, id eſt etiam in maieſtate diuina ſibi ac patri communi, & tunc deus & homo ab omnibus eſſe ſcietur, non tamen eius diuinitas à reprobis per ſpeciem cognoſcetur, & angelorum, quia hæc maieſtas illorum aſſeritur, inquantum ei deſeruiunt. Poteſt quoque ita intelligi, cum venerit in maieſtate ſua, id eſt, cum poſt ſuam paſſionem, reſurrectionem & aſcenſionem apparuerit atque reſederit in regno ſuo cœleſti ac glorioſo, quod etiam eſt regnum patris vt principis, & angelorum vt ciuium ac ſer-

A. B. Mat. 25. Lucæ. 21. C.

D ac ſeruorum. Ex tunc enim Chriſtus in natura humana perfectè glorificata cœpit particulare exercere iudicium. Inſuper exponi poteſt hoc modo, cũ venerit, id eſt, eſſe innotuerit. In maieſtate ſua, id eſt, in vera deitate ac maieſtate diuina, tanquam deus verus, æternus, immenſus, Chriſtus quippe vſque ad ſpiritus ſancti miſſionem & publicam apoſtolorũ prædicationem non cognoſcebatur eſſe verus deus à viatoribus, niſi pauciſſimis, ſed miſſo ſpiritu ſancto per apoſtolorum prædicationem cœpit hoc innoteſcere multis. Eſt autem cõſuetudo ſcripturæ, vt aliquid tunc fieri, eſſe ſeu venire dicatur dum manifeſtatur.

¶ Circa hæc quæritur, vtrum & quando ac qualiter confeſſio fidei neceſſaria ſit ad ſalutem? Ad hoc Thomas in ſecunda
E da ſecundæ reſpondet, cum fidem confiteri ſit quid affirmatiuum, nõ cadit niſi ſub præcepto affirmatiuo: præcepta autem affirmatiua obligant ſemper, ſed nõ ad ſemper, imò obligant ſolum pro loco & tempore, atque ſecũdum alias circunſtantias ad virtutum opera requiſitas. Hinc fidem confiteri tunc ſolũ eſt de neceſſitate ſalutis, quando ꝑ huius actus omiſſionem honor deo debitus ei ſubtraheretur, aut proximorum vtilitas. Si autem fides videretur periclitari, tũc quilibet tenetur fidem publicè confiteri: ſi verò ex confeſſione fidei oriatur maior ſeditio, aut infideliũ irriſio, & nulla ꝓximorum vtilitas, tunc non eſſet laudabile fidem confiteri,
Mar. 7. ne canibꝰ ſanctum detur. Sed quoniam ardua ſunt quæ Chriſtus de ſui imitatione cruciformi & toleratione martyrij,
F abnegationeque ſui præmonuit ſeu præcepit conſequenter promiſſione quadam ſolatij & remuneratione in vita præſenti ad illa inducit. *Dico autem vobis verè, Sunt aliqui hic ſtantes*, & meum ſermonem hunc audientes, *Qui non guſtabunt*, hoc eſt, non experientur aut ſentient, *Mortem* naturalem & corporalẽ, quæ à ſanctis fertur guſtari, quia tam cito eis pertrãſit, & quaſi vitæ æternæ ingreſſum eam ſuſcipiunt, *Donec videant regnum dei*. i. militantẽ eccleſiã in ſeculo iſto inclyte exaltatã, innumerabiliter quãtũ ad ſuppoſita credẽtia multiplicatã, & per quatuor plagas terræ diffuſã, quod nõ ſolũ ante beati Iohannis Euangeliſtæ mortem cõ-
Coloſſ. 3. ſtat impletum, ſed & ante Petri & Pauli occiſionẽ, quod ali-
Galat. 2. bi ſatis monſtraui, & ipſemet Paulus ad Coloſſenſes teſtatur, Euangelium peruenit ad vos, ſicut & in vniuerſo mundo eſt.

do eſt. Et rurſus, Euangelium prędicatū eſt in vniuerſa crea A
tura quæ ſub cœlo eſt. Sic exponit Gregorius. Ambroſius ve
rò & Theophilus ſic exponunt, Donec videam regnum dei, id eſt, gloriā in qua iuſti erunt. Hoc autē dixit de ſua transfiguratione, quæ forma erat gloriæ futuræ in regno cœleſti. Sunt aliqui hic ſtantes, videlicet Petrus, Iacobus & Iohannes, qui non attingent mortem, donec tempore trāsfigurationis meæ videant, in qua gloria erunt qui me confitentur. Glorificatio etenim illa corporis Chriſti ſimilitudo & ſignū fuit gloriæ, quā in regno cœleſti habitura ſunt corpora electorum. Itaque ex perceptione præſentium munerum certa effecta eſt expectatio futurorum.

B

¶ Proſecutio Cap. IX. à loco quo dicitur, *Factum eſt autem poſt hæc verba, &c.*

ARTICVLVS. XXIIII.

C Onſequenter deſcribitur, qualiter Chriſt' impleuit, quod in fine præcedentis dixit capituli, Sunt quidam hic ſtantes &c. *Factum eſt autem poſt hæc verba* In præcedenti ſcripta articulo, *Fere dies octo*, hoc eſt, quaſi octo dierum tempus defluxit, & contigit quod ſubditur, *Et aſſumpſit Petrum, & Iacobum & Iohannem, & aſcendit in mōtem vt oraret. Et facta eſt dum oraret, ſpecies vultus eius altera, & veſtitus eius albus refulgens.* Matthæus iſtud clarius pleniusque deſcribit intantum, vt quod ibi habetur, ſit quaſi expoſitio horum verborum. Sic equidem dicitur ibi: Aſſumpſit Petrum, & Iacobum, & Iohannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt coram eis, & reſplēduit facies eius ſicut ſol, veſtimēta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. ¶ Circa hæc primo inquiritur: cur Lucas dicat Factū eſt poſt hæc verba ferè dies octo, &c. cum Matthæus & Marcus affirment, quòd poſt dies ſex fecerit quæ hic ſcribuntur. Ad quod reſpondetur, quòd quanuis abſolutè Lucas dixiſſet, Poſt dies octo, adhuc tamen repugnātia nulla eſſet, quia intelligendum eſſet per incluſionem diei, in quo Chriſtus iſta prædixit, itemq; diei in quo ea impleuit. Si verò di-

C

Mat. 17.
Mar. 9.

Dicendo, Fere octo, intellexit ſeptem dies, intelligendũ eſt ꝑ
Deut. 17. incluſionem vnius dierum illorum. Matthæus verò & Mar-
Mat. 18. cus dies integros intermedios computarũt. ¶ Inſuper que-
Iohã. 8. ritur, cur duntaxat tres ſecum aſſumpſit Apoſtolos, & cur
1. Cor. 12. iſtos magis quàm alios. Et reſpondendum, vt in ore trium ſtaret teſtimonium transfigurationis, & ob ſummæ trinitatis deſignandum myſterium. Numerus quoque ternarius diuerſis de cauſis fertur perfectus. Nã & philoſophus loquitur, Omnia ſuper tria ponimus. Aſſumpſit autem ſaluator hos tres Apoſtolos tanquam præcipuè ſibi familiares & eminentes, & vt aſſerit Damaſcenus, Petrum aſſumpſit tanquam futurum totius eccleſiæ præſidem & paſtorem: Iacobum autem tãquam moriturum pro Chriſto ante alios: Io-
E hannem verò tanquam theologiæ puriſſimum organum, vt viſa gloria filij quæ non ſubiacet tempori, reſonet illud, In principio erat verbum, &c. ¶ Porrò Ambroſius ait, Petrus aſſumitur qui claues regni cœlorum accepit, Iohannes quoque, cui committitur mater: & Iacobus, qui primus ſolium ſacerdotale conſcendit. Ex quo verbo Ambroſij ſequi vide-
Mat. 16. tur, quòd Iacobus iſte extitit Iacobus minor, qui Chriſtiano-
Iohã. 10. rum primus fuit in Hieruſalem pontifex, quod etiam Au-
Mat. 17. guſtinus ſuper epiſtolã ad Galatas ſentire videtur. Sed quia in præallegato verbo Matthæi Euangeliſtæ manifeſtè habetur, quod aſſumpſit Iacobum & Iohannem fratrem eius, certiſſimè eſt tenendum, quòd fuit Iacobus maior. Aliqui verò piè excuſant, quod ait Ambroſius, & habetur in gloſſa, di-
F centes, quod per ſolium ſacerdotale intelligunt cœlũ, quod eſt ſolium Chriſti primi pontificis, vel martyrium, quia in primitiua eccleſia ſacerdotes & epiſcopi primi ad martyrium trahebantur, Certumque eſt, quod inter Apoſtolos Iacobus maior primus per palmam martyrij alta conſcendit cœli empyrei. Aſcendit itaque Chriſtus in montem Tabor in Galilæa in quo poſtea vndecim Apoſtolis ſe oſtendit, vt
Mat. 28. in Matthæo legitur, de quo monte Petrus in ſecunda ſua ait
2. Pet. 1. Canonica, vt dicetur, vt oraret, inſinuans, quòd præſertim tempore orationis eleuanda ſit mens ad deum, & à terrenorum affectibus ſeparanda, *Et facta eſt, dum oraret, ſpecies*, id eſt, diſpoſitio ſeu figura *Vultus eius altera*, id eſt, mirabiliter alterata, quia radioſa atque ſplendiflua inſtar ſolis, non autem ſubſtantialiter mutata eſt ſubſtãtia carnis Chriſti aut quan-

quantitas eius, ſed qualitas clarificata, nec ſola facies Chri- A
ſti, ſed tota eius caro huiuſmodi fuit ſplẽdore perfuſa. Quòd ſi tantam claritatem aſſumpſit, quantam poſt reſurrectionem & nunc habet in corpore ſuo, conſtat quod vultus eius quaſi ineffabiliter ſit clarior ſole.

¶ Denique rite factum eſt iſtud Chriſto orante, ad deſignãdum quòd tempore orationis vultus interior mentis diuinitus illuſtratur, quòd item per orationem mereamur glorificationem futuram, quodque feruor atque deuotio orationis diſpoſitio eſt ad transfigurationem ac extaſim mentis. Vnde in Actibus fertur, quod Petro orante, cecidit ſuper eũ mentis exceſſus. ¶ Præterea in reſurrectione futura, qua- Acto. 16.
tuor erunt dotes corporum glorificatorum, claritas, agilitas, impaſsibilitas atque ſubtilitas, quæ (vt dicitur) erunt in corporibus ex redundantia beatitudinis animarum beata- B
rum in corpora ſua. Cum ergo anima Chriſti à primo ſuæ creationis inſtanti fuerit diuinitatem per ſpeciem beatificè videns tam clarè, vt modo, præfatæ dotes extunc fuiſſent in corpore eius ex redundãtia prælnducta, niſi diuina diſpenſatione fuiſſet redundantia illa dilata, quæ tamen in transfiguratione hac fuit permiſſa, quantum ad claritatem: quanuis aliqui dicant, quòd claritas illa non fuit dos, nec dotis habuit rationem, licet fuerit ſecundum eſſentiam eiuſdem rationis cum claritate quæ ponitur dos. De ratione nanque eſt dotis, vt fixe permanẽterque inſit, ſed claritas illa inerat trãſeunter. ¶ Inſuper de hac materia ſcribit Thomas in ter- C
tia parte, Voluit Chriſtus coram diſcipulis transfigurari, vt oſtenderet eis mercedem expectandam in patria, dandã pro tribulationibus vitę præſentis, vt per hoc in laboribus & paſſionibus vitæ huius, animarentur & certificarentur de præmio. Dotes autem corporis glorioſi ex beatitudine animæ deriuantur, ideo claritas illa Chriſti in transfiguratione ex eius diuinitate, fœlicitatéque animæ ſuę fuit originata. Hinc aſſerit Damaſcenus, Clarificata fuit & Moyſi facies, ſed claritate extrinſecus adueniente. Chriſtus autem ex innato diuinitatis fulgore eſt clarificatus. *Et veſtitus eius albus reſulgens effectus eſt* Hoc ſanctus Marcus clarius deſcribit, dicens, Veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia & candida nimis, quaſi nix, qualia fullo non poteſt ſuper terram candida facere. Sed qualiter factum ſit iſtud diuerſimode aſsignatur,

D quoniam Auguſtinus ſentire videtur, quòd claritas ſeu albedo in CHRISTI veſtimentis apparens non ſubiectiue in eis, ſed ex aëris illuſtratione albæ apparuerunt, ac ſplendidæ, ſicut pars cœli vicinior ſoli. Aliis tamen apparet, quòd ad futuram corporum electorum glorificationem declarandam, veſtes Chriſti ſint veraciter in ſe dealbatæ & glorificatæ. Claritas etenim veſtimentum Chriſti præfigurauit futuram claritatem ſanctorum, gloriamque reſurrectionis venturæ, propter quod angelus reſurrectionis dominicæ teſtis ac nuncius, in veſte candida, in Marco legitur apparuiſſe. *Et ecce* Rectè præmittit demonſtratiuum hoc ecce, quia res valde magna atque notabilis ſubditur: *Duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyſes & Helias viſi in maieſtate*, hoc E eſt, in magna claritate, dignitate, ſeu reuerentia apparentes Hi duo præ cæteris apparuerunt, quia præ cæteris patribus veteris teſtamenti in multis excellenter laudantur ac cæteris præferuntur, præſertim in gloria miraculorum, in vitæ ſanctitate, & ſicut Moyſes fuit mitiſsimus, ſic Helias erat iuſtiſsimus. Tam præclara igitur membra tanquam præcipuas ſynagogæ perſonas decentiſsimum fuit cum Chriſto domino ſynagogæ apparere ac loqui, quia Chriſtus ſimul mitiſsimus fuit atque iuſtiſsimus. Specialem quoque hi duo viri conformitatem habent cum Chriſto. Nam & Moyſes legiſlator ac mediator fuit populis veteris teſtamenti, & facie ad faciem loquebatur cum deo, quem etiam in hac vita per ſpeciem creditur conſpexiſſe, ſed & tantæ cla-F ritatis habuit vultum, quod filij Iſrael eum nequibant aſpicere. Sic Chriſtus populi noui teſtamenti, legiſlator eſt & mediator, cuius anima à ſuo exordio inceſſanter vidit deum, per ſpeciem, & tanti ſplendoris in transfiguratione habuit faciem quòd Apoſtolorum reuerberauit intuitum. Helias verò ſecundum CHRISTI præcurret aduentum, vtque ſuis precibus cœlum clauſit ac reſerauit, & in virginea puritate permanſit. Sic Chriſtus claudit & apperit regnum cœleſte, cuius ingreſſum prohibet impiis, & præſtat electis Rurſus per Moyſen verè defunctum, & Heliam nondum mortuum monſtratum eſt CHRISTVM eſſe viuorum & mortuorum iudicem, per quod etiam apparitionem apertiſsimè condemnatæ ſunt hæreſes aſſerentium alium eſſe deum legis ac prophetarum, deum & Euãgelicæ legis, & quod prophetæ

phetæ de Chriſto præloquuti non ſint. A

¶ Denique Chriſtus teſtes ſuæ tranſfigurationis adeſſe voluit tam ſanctos veteris teſtamenti, quam ſanctos nouæ ac Euangelicæ legis,ad inſinuandum quòd homines vtriuſque teſtamẽti ſaluentur per ipſum. Tenendum eſt quoque quod Moyſes & Helias perſonaliter & verè affuerint,non in ſimilitudine quadam,aut angeli in eorum perſona,vt quidam dixerunt, Moyſen autem quidam dixerunt ad horam ſuſcitatum à morte, atque in proprio corpore apparuiſſe. Vnde Hieronymus ait,quod reſurrexit ab inferis.Auguſtin⁹ quoque ſuper Iohannem de beatiſsimi Iohannis Euangeliſtę diſputans ſepultura idem ſentire videtur, intercætera dicens, Quaſi diuina virtus non potuerit ad horam corpus Moyſi B ſuſcitaſſe,videlicet in Chriſti transfiguratione.Alij opinantur,quòd apparuit in corpore aſſumpto vt angeli, quòd etiã Thomas in tertia parte affirmat.

¶ Poſtremò,de Helia tenendum eſt,quod in proprio corpore de paradiſo terreſtri adductus ſit virtute diuina, angelico forſan obſequio. *Et dicebant exceſſum*, hoc eſt, paſſionem eius *Quem completurus erat in Hieruſalem*, hoc eſt, complete paſſurus ſeu completurus,quia ſeipſum tradidit in mortem, ſicut in Iohanne loquitur, Nemo tollit animam meam à me,ſed ego pono eam.Et ab Eſaia dictum eſt,Tradidit in mortem animam ſuam. Apoſtolus quoque, In fide (inquit)viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.Dicitur autem paſsio ſeu mors CHRISTI exceſſus, quia in ea oſtenſus eſt exceſſus ſummæ dilectionis C & pietatis eius ad nos, & propter exceſsiuum eius dolorem pro nobis,atque ob exceſsiuam crudelitatem Iudæorum in eum.

¶ Denique in libro Machabæorum habetur, quòd Antiochi vitæ exceſſus ita ſe habuit, quo patet quòd per vitæ exceſſum mors deſignetur,in qua præſens vita exceditur,quoniam extra intrinſecum terminum eius tranſitur. Itaque de Chriſti paſsione,tanquam de profundiſsimo maximóque myſterio præclariſsimi viri hi loquebantur cum Chriſto, ei gratias referendo, pro mundi ſalute prę̨cando, Iudæorum impietatem mirando atque dolendo. *Petrus verò & qui cum eo erant*,ſcilicet Iacobus,Iohannes, *Grauati erant ſomno.* Si ante hunc ſomnum cœperunt Chriſti claritatem præfatam

D conſpicere, ac etiam Moyſen & Heliam, mirum quòd tam cito obdormierunt, cum tam inſolita viſio timorem, ſtuporem, totiusque naturæ ingentem alterationem & concuſſionem, per quæ ſomnus ſatis diu aufertur ac impeditur, incutere ſoleat, Hinc Chryſoſtomus aſſerens eos ante hunc ſomnum Chriſti claritatem vidiſſe, per ſomnum intelligit incuſſum eis vehementem ſtuporem ex viſione prædicta. Neque enim nocturnum tempus erat, ſed lucis excellentia grauabat oculorum eorum debilitatem Ambroſius quoque concordare videtur, dicendo, Premit incomprehenſibilis ſplendor diuinitatis noſtri corporis ſenſus, nec dei gloriam humanorum ferre poteſt corruptella membrorum. Verun-
E tamen textui magis conſonare videtur, vt de ſomno naturæ ſeu corporali dormitione hæc exponantur: nam protinus ſubditur, Et euigilantes, & cætera. Itaque reor quòd antequam CHRISTI transfigurationem ſeu claritatem videre cœperunt, ſomno oppreſsi ſint, Chriſto videlicet ante ſuam transfigurationem ſatis diu orante, quo interea tranſfigurato expergefacti ſunt Apoſtoli, & tunc Chriſti fulgorem conſpicere orſi ſunt, quod & textus inſinuare videtur. Nam ſubditur, *Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius*, hoc eſt, claritatem magnificam & eminentiam eius ſupra Moyſen & Heliam, de quibus ſubiungitur, *Et duos viros qui ſtabãt cum illo* in vertice montis. Hinc dicit Theophilus, Chriſto orationi vacante, Petrus ſomno deprimitur, quia infirmus erat,
F & quod humanum erat, impleuit. Excitatus verò, eius gloriam cernit.

❡ Quæritur quomodo Petrus & alij duo Apoſtoli Moyſen & Heliam, quos ante non viderant tunc nouerunt? Ad quod aliqui dicunt, quòd illuſtratione claritatis prædictæ. Arbitror autem quòd Moyſes & Helias ſe ad Apoſtolos benigniſsimè conuerterunt, & eos amoroſè aſpexerunt, ac aliquo ſigno ſe innotuerunt eiſdem, vel forte Chriſtus audientibus Apoſtolis alloquebatur nominatim Moyſen & Heliam ſicut amici conuenientes ſolent ſe inuicem ex nomine ſalutare. *Et factum eſt cum diſcederent ab illo*, videlicet Moyſes & Helias à Chriſto, quia repente dum Chriſto complacuit, diſparuerunt, atque ad ſua reuerſi ſunt loca, *Ait Petrus ad Ieſum, Præceptor, bonum eſt nos hic eſſe*, hoc eſt, valdde delectabile, & ſecurum eſt nos tecum in monte hoc commorari, vt

te in

te in tanta claritate & gloria hilariter cõtemplemur. Forte A
hoc dixit Petrus etiam ideo quia videbat quomodo ſcribæ &
Phariſæi Chriſto inſidiarentur,ideo optauit in loco hoc tuto manere. Chryſoſtomus verò ait eu ideo hoc dixiſſe,quia Chryſo.
à Moyſe & Helia audiuit Chriſtum in Hieruſalem paſſurum eſſe. Sed non apparet certum, quod Petrus verba illa Moyſi atq; Heliæ audierit. Lucas nanque iam ſcripſit verba illorum prolata antequam Petri & aliorũ Apoſtolorum ſomnum & excitationem deſcribat, *Et faciamus tria tabernacula, vnum tibi, vnum Moyſi, & vnum Heliæ.* Non ſex,ſed tria tabernacula fieri flagitabat,reputans ſe & cõdiſcipulos ſuos in tabernaculis illorũ trium magnorum poſſe manere, quẽadmodum ſerui in domibus dominorum ſuorum morantur, B
ſe tamẽ in tabernaculo magiſtri ſui manere optauit,Arbitrabatur quoq; Heliæ deſiderabilius eſſe in hoc monte manere cum Chriſto, quam terreſtri in paradiſo. Hæc autem locutus eſt Petrus velut in vehemẽti ſtupore & extaſi mẽtis,ideo ſubditur, *Neſciens quid diceret*, hoc eſt, præ affectionis,admirationis,delectationis, deuotioniſque magnitudine,ſenſum propriorum verborum, non multum aut non ſatis aduertens,nec conſideranda conſiderans, Non enim conſiderauit, quòd ſi Chriſtus ibi maneret, non prædicaret neque miracula faceret,nec pro ſalute ſeculi moreretur,ſicque hominum ſalus impediretur

¶ Inſuper non in terra, ſed in cælo locus manſionis finalis Marc. 9.
quęrendus eſt,nec in contemplatione claritatis humanę na- C
turæ Chriſti,ſed diuinitatis eſt conſtituenda fœlicitas.Porrò Lucæ. 1.
Marcus aliam huius inaduertentiæ Petri cauſam aſſignat,dicẽdo ꝙ ipſe aliiq; diſcipuli erãt pterriti, quia & hoc naturale eſt homini viſo aliquo inſolito,ſupernaturali,atq; magnifico formidare, vt plenius dictũ eſt de formidine Zachariæ. Exceſſiuus quoq; timor,ſicut & cæterę paſſiones immoderatæ ſeu prædominãtes vſum rationis valde impediũt. Nam & anima vehementer in actu vnius potentiæ occupata,in aliarum vſu actuq; virium minoratur & debilitari aſſeritur. *Hæc* Mat. 17.
autem illo loquente, facta eſt nubes lucida ſecundum Matthæũ, quæ ſupernaturaliter facta videtur angelico famulatu, quia & decliuius deſcẽdit, quam ſolent deſcendere nubes, vt ſtatim patebit, *Et obumbrauit eos*, hoc eſt,tẽperãte operuit eos, videlicet Chriſtum,Moyſen & Heliam ſecundum quoſdam.

D Ait nãque Theophilus, Petro dicente, Faciamus tria taber-
Theophil. nacula, dominus tabernaculum non manufactum fabricat, &
Hebr. 9. in illud ingreditur cum prophetis, vt oſtenderetur quòd non
Exod. 18. minor eſt patre, ſicut enim in veteri teſtamento habitare in
Exod. 19. nube dominus dicebatur, ſic & nunc nubes ſuſcepit dominũ,
Exod. 34. non caliginoſa ſed lucida. Nam obſcuritas legis tranſierat.
Exod. 40. Sed quia nunc dictum eſt, Factum eſt cum diſcederẽt ab illo, videlicet Moyſes, & Helias, ait Petrus, bonũ eſt nos hic eſſe. Alii aliter hæc exponunt dicentes, quòd nubes obumbrauit,
Leuit. 16. non Moyſen & Heliam qui iam abierunt, ſed Apoſtolos, tẽ-
Auguſt. perans eis ſplendorem Chriſti transfigurati ad intuendum. Auguſtinus quoq; libro de conſenſu Euãgeliſtarum teſtatur poſt receſſum Moyſi ac Heliæ hæc contigiſſe, *Et timuerunt*
E *Apoſtoli* ex tam admirabili viſione. Nec obſtat quod etiam lætabantur, & dulci deuotionis perfundebantur affectu, quia de eadem re ſecundum diuerſas conſiderationes variæ cõcipiuntur affectiones. Apoſtoli itaque gloriæ Chriſti congratulabantur, & in aſpectu tantę pulchritudinis oblectati fuerunt, propter quod ibi manere optabant. Huiuſmodi autem timor humanæ fragilitatis eſt ſignum atq; effectus, quæ magnarum rerum aſpectum ferre nõ valet ſine fauore. Idcirco
Grego. ait Gregorius, In quantã miſeriam cecidimus, qui ipſum bonum ferre non poſſumus, ad quod creati ſumus, *Intrantibus illis* videlicet Moyſe & Helia (vt aliqui dicunt) in nubem: ſed quia iam dictum eſt, quòd Moyſes & Helias nunc abierunt,
Lucæ. 3. potius ad Apoſtolos refertur, qui dicuntur nubem intraſſe,
F quia operiebat protegebatque eos, quanquam ex tã inſoli-
Iohan. 1. to terrerentur operimento *Et vox facta eſt de nube, dicẽs. Hic eſt filius meus dilectus.* Hoc ipſum ſupra diligenter expoſitum eſt. Chriſtus quippe eſt filius dei patris, patri coæternus, cõſubſtantialis & coæqualis, à patre infinite dilectus, inquantum eſt deus, inquãtum verò eſt homo plus eſt dilectus à patre ſeu tota ſuperbeatiſſima trinitate quam vniuerſitas creaturarum ſimul accepta, *Ipſum audite*, auribus cordis & corporis, ei in omnibus obediẽdo cum ipſe ſit via, veritas & vita, nemoq; veniat ad patrẽ niſi per ipſum. Ipſe enim eſt ſum-
Iohan. 14. mus magiſter atq; ſaluificus mediator. Et ſi grauiter peccauerunt, qui Moyſen ſeruũ dei non audierunt, nec eius iuſſionibus paruerũt: quam enormiter peccãt, qui vnigenitum dei filium non aduertunt, nec per obedientiam venerantur.

¶ Denique

¶ Denique ſimilis facta eſt apparitio & conteſtatio in Chriſti baptiſmo,& transfiguratione,ſed ibi oſtenſus eſt ſpiritus ſanctus in forma columbæ,ad oſtẽdendam Chriſti innocentiam. Hic autem in nube lucente, per quam ſpiritus ſancti illuminatio atq; à calore vitiorũ gratioſa refrigeratio deſignantur. Hinc aſſerit Beda, Sicut domino in Iordane baptizato, ſic etiam in mõte clarificato totius trinitatis myſterium declaratur, quia gloriam illius quam in baptiſmo confitemur, in reſurrectione videbimus. Nec fruſtra ſpiritus ſanctus hic in lucida nube,illic apparuit in columba, quia qui nunc ſimplici corde fidem quam percepit,ſeruat,tunc luce aperte viſionis,quod credidit,cernet. Rurſus quoniã Chriſti baptiſmus fuit figura & cauſa noſtræ regenerationis in gratia, & in eis tráſfiguratio figura & cauſa fuit noſtræ clarificationis in gloria,decuit vtrobiq; Chriſto teſtimoniũ perhiberi à patre pro noſtræ fidei cõfirmatione. Columba dæmùm quæ de terra eſt,gratiã vitæ præſentis,nubes verò de cælo apparens gloriam vitæ cæleſtis congruentius præfigurat : ideo in baptiſmo columba,in tranſfiguratione nubes fuit oſtenſa.

¶ Præterea de hac re princeps Apoſtolorum in ſua canonica inclyte loquitur, Non indoctas ſecuti, notam vobis fecimus domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & præſcientiã. Accepit enim à deo patre honorem & gloriam,voce delapſa ad eum huiuſmodi à magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene cõplacui,ipſum audite. Hinc etiã Iohãnes ſcribit, Qui nõ credit in filiũ,mendacem facit patrẽ,quia nõ credit in teſtimoniũ quod teſtificatus eſt deꝰ de filio ſuo.

¶ Poſtremò Thomas in tertia parte, In tráſfiguratione,inquit,atque baptiſmo Chriſti vox patris audita eſt,Hic eſt filius meus dilectus, ad oſtendendum ꝙ CHRISTVS ſit dei filius naturalis,cuius filiationis ſimilitudinem quandam ſortiuntur fideles per gratiã,quæ in baptiſmate datur,& per lumen gloriæ quæ in eius tráſfiguratione ſignificabatur,vnde ſpiritus ſanctus in nube lucida in transfiguratione apparuit. In gloria nanq; futura,omnes ſancti fulgebunt vt ſol. *Et fieret vox* patris præfata,quę angelico miniſterio fertur formata *Inuentus eſt Ieſus ſolus* hoc eſt, à Moyſe & Helia corporaliter ſeparatus. Non autẽ eſt hoc intelligendum, quòd vſq; ad vocis huius prolationẽ Moyſes & Helias cum Ieſu permãſerunt,quia vt dictũ eſt ante iam abierunt,ne ad eorũ aliquem

credereturA

B

1.Petr. 1.

1.Iohan.5.

C

Mat. 17.

D crederetur vox facta, ſed vt ait Matthæus, cum fieret vox il-
Mat. 17. la magnifica & tubalis, audiẽtes eam diſcipuli, ceciderunt in
facies ſuas, timuerũtq; valde, & acceſſit Ieſus & tetigit eos,
dixitque eis, Surgite, nolite timere, & tunc inuẽtus eſt Ieſus
ab eis ſolus, ceſſauitque charitas ſui vultus, ita ꝙ poterãt eũ
irreuerberatis aſpicere oculis. *Et ipſi tacuerunt & nemini di-*
Mat. 15. *xerunt in diebus illis quicquam ex his quæ viderant.*
Marci. 9. ¶ In hac transfiguratione quia, vt Matthæus & Marcus de-
ſcribunt, deſcẽdentibus eis de monte Chriſtus pręcepit, Ne-
mini dixeritis viſionem donec filius hominis à morte reſur-
gat, cuius iuſſionis multæ ſunt cauſæ. Prima, vt doceret nos
Chriſtus propriam laudem, perfectionem ſeu excellentiam,
quandiu hic viuimus occultare, niſi forte cauſa valde idonea
E requirat oppoſitum. Secunda, vt perſonis deuotis daret exẽ-
plũ, nõ faciliter nec ſine rationabili cauſa reuelationes ſuas
manifeſtãdi. Vnde & Paulus nõ niſi poſt quatuordecim an-
nos raptum ſuũ deſcripſit. Tertia, ne viſio iſta ob ſuã magni-
tudinem incredibilis putaretur, & ſic alii non credendo pec-
carent. Quarta, ne tempore paſſionis grauius ſcandalizaren
tur, qui ante poterant ædificari ex viſionis huius relatione.
Apoſtoli quoque fideliter ac obedienter tacẽdo, reliquerũt
nobis exẽplũ tenẽdi in ſecreto quod nobis ſecrete inſinua-
tur aut occultãdum nobis cõmittitur: imò oppoſitum facere
eſt contra fidelitatem, & ex ſuo genere peccatũ mortale ſe-
cundum Thomam, propter quod in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt,
Eccle. 27. Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & denudare amici
F myſteria deſperatio eſt animæ infœlicis. In Prouerbiis quo-
que Salomon loquitur, Qui ambulat fraudulenter, reuelabit
arcana: qui autem fidelis eſt, cælat amici commiſſum. Dama-
ſcenus inſuper ait, quod ideo Chriſtus iuſſit viſionem taceri,
quia ſciebat alios diſcipulos adhuc imperfectos, tanquã non-
dum plenã ſpiritus ſancti infuſionẽ ſortitos, idcirco fuiſſent
forte immoderate triſtati, ſi à tam præclariſsima viſione ſe
agnouiſſent ſecluſos, & ne proditor ad inuidiã cõcitaretur.
¶ Conſequenter deſcribitur mira obſeſſi curatio. *Factum eſt
autem in ſequenti die, deſcendẽtibus illis*, videlicet Ieſu cum Pe-
tro, Iohanne & Iacobo, *De monte* in quo transfiguratio fa-
cta eſt Chriſti. Verba autem hæc ſonãt quaſi Ieſus & tres iſti
Apoſtoli pernoctaſſent in monte, quemadmodum ſupra ſcri-
ptum eſt, Exiit Ieſus in montem orare, & erat pernoctans in
oratione

oratione dei, *Occurrit illi turba multa*, quę fuit circa alios nouem Apoſtolos cōgregata, & vt in Marco habetur, Viſo Ieſu accurens ſalutauit eum. Quemadmodum autē Chriſtus cum diſcipulis in montem aſcendit vt oraret & diuina perageret, deinde ad turbas cum diſcipulis rediit, vt fraternæ charitatis opera adimpleret, ſic prælati cum officiatis, & bonis filiis ſuis debent ſæpe ad loca ſecreta cōfugere, vt contēplatiuæ actibus vitæ inſiſtant, & rurſus ad actiuæ opera vitæ reuerti, vt proximis ſuffragentur. Si autē aliqui ſubditorū guſtata dulcedine vitæ cōtemplatiuæ ex inſpectione pulchritudinis increatæ voluerint prælatum ſuum ab operibus ſanctis vitæ actiuæ retrahere, & cum illo in contemplationum exercitiis permanere, non acquieſcendum eſt eis ſed ad deſcēſum ſunt inducendi, dum charitas hoc requirit. *Et ecce vir de turba exclamauit dicens*, *Magiſter obſecro*, hoc eſt, per ſacra te rogo, eſtque obſecratio digniſſima ſpecies orationis & ad impetrādum efficaciſſima *Reſpice in filium meum*, id eſt, oculo pietatis & ſubuentionis eum intueri digneris. Hæc oratio probitatis ſagacitatiſque fuit, quia in generali locutus eſt, & CHRISTI aſpectum confeſſus eſt eſſe ſaluificum, *Quia vnicus eſt mihi* ideo magis condolendum eſt mihi, eo quòd alterius prolis ſolatio caream, & iſte mihi tā charus neceſſariuſque conſiſtat, *Et ecce ſpiritus* vtique malus puta diabolus, qui ob naturæ ſubtilitatem dicitur ſpiritus, & ratione peccati diabolus. *Apprehendit eum*, id eſt, inuadit & obſidet, *Et ſubito clamat* hic filius meus ex repentino ac vehementi dolore, vel ſpiritus clamat per ipſum ſeu ipſum facit clamare, *Et elidit*, id eſt, proſternit, iuxta illud Matthæi, Sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam, *Et diſſipat eum cum ſpuma*, id eſt, membra eius quaſi confringit, vndique eum vexando, fatigando, ac debilitando: ita quòd facit eum ſpumare ſecundum illud Marci, vbicunque ſpiritus apprehendit eum illidit ipſum & ſpumat, & ſtridet dentibus & areſcit, *Et vix diſcedit*, hoc eſt, ſæpe non niſi cum magna difficultate recedit à filio meo & ab eius vexatione ceſſat. *Dilanians*, id eſt, grauiſſime eum affligens in tali viciſsitudinato receſſu. Quibus verbis innuitur, quòd iuuenis iſte non fuit continuè obſeſſus, ſed certis horis tanquam arreptitius: ideo ſcriptum eſt in Matthæo, quia lunatic⁹ eſt & male torquetur. Dicūtur nempe lunatici, quia ſecundum lunationes ſeu tempore nouiluniorum

A Marci. 9.
B
C Matt. 17.
Marc. 9.
Matt. 17.

D uiluniorum furorem incurrunt, *Et rogaui diſcipulos tuos*, id eſt, nouem Apoſtolos, qui te exiſtente in monte manſerunt cum turba. *Vt eiicerent illum, & non potuerunt.* Aliqui dicunt, quòd iſte vir falſe accuſat Apoſtolos, ita quòd defectus eiectionis diaboli nõ fuit ex parte Apoſtolorum, ſed viri iſtius, ſcilicet propter incredulitatem ipſius, & hoc ſatis videretur
Matt. 17. poſſe defendi, ſi non aſpicerentur niſi verba Lucæ ac Marci,
Mat. 9. ſed ea quæ in Matthæo ſcripta ſunt intuẽdo inuenitur oppoſitum, idcirco dicendũ, quòd defectus iſte fuit partim ex imperfectione fidei diſcipulorum, partim ex imperfectione fi-
Ibidem. dei patris huius obſeſſi. Ait quippè Matthæus, Acceſſerũt diſcipuli ad Ieſum, ſecreto, & dixerunt, Quare nos non potuimus eiicere eum? Dicit illis Ieſus, Propter incredulitatẽ ve-
E ſtram In Marco autẽ Ieſus loquitur patri huic, Si potes cre-
Marci 6. dere omnia ſunt poſſibilia credẽti, & exclamans pater pueri, cum lachrymis ait, Credo domine adiuua incredulitatem meam. Patet ergo quod habuit fidem, aliter nõ rogaſſet pro hac re, primò Apoſtolos, poſtea Chriſtum, ſed imperfectam, *Reſpondens autem Ieſus, dixit, O generatio infidelis & peruerſa, vſquequo ero apud vos, & patiar vos* hoc loquitur Chriſtus patri pueri, vt aliqui dicũt, cæteriſq; Iudæis incredulis. Alii dicunt quod nõ patri pueri huius obſeſſi, ſed ſolis induratis Iudæis iſta locutus ſit. Loquitur autẽ ſcriptura de duplici generatione, videlicet bona & mala, ita quòd vniuerſitas hominũ electorum, virtuoſe viuentium, nominatur generatio bona,
Pſal. 23. de qua fertur in Pſalmo, Hæc eſt generatio quærentium fa-
F ciem dei Iacob, Reprobi verò, vitioſique homines dicuntur
Deut. 31. generatio mala. De qua in Deuteronomio, Generatio pra-
Lucæ. 11. ua atq; peruerſa. Et infra, Veniẽt hęc omnia ſuper generationem iſtam. Itaque generatio dicitur infidelis quãtum ad intellectum: peruerſa, quãtum ad affectum, quaſi à deo & à via veritatis ac æquitatis auerſa.

¶ Præterea Chriſtus loquutus eſt verba hæc nõ ex indignatione culpabili, ſed ex affectu & zelo iuſtitiæ, qui aliquando appellatur indignatio bona, videlicet contra peccata. Itaque ait, Vſquequo ero apud vos, per corporalem præſentiam, & patiar vos, id eſt, veſtrã infidelitatem & prauitatẽ quas deteſtor, & propter quas triſtor. Hoc ait inſinuando quòd cito eſſet receſſurus per paſſionẽ de ſeculo iſto & quòd ad patrẽ optaret reuerti, item, quòd vitia hominũ penitus abomina-

retur, non autem quaſi impatiẽs aut tædio victus hæc protu A
lit, ſed grauitatem infidelitatis illorum declarans, quod poſt
tanta ſua documenta, exempla atque miracula nõ fuerũt cõ
uerſi. *Adhuc huc filium tuum.* Hoc Chriſtus præcepit patri
obſeſſi, non quòd abſentem curare nõ poſſet, ſed vt ad alio-
rum ędificationem miraculum publice fieret, *Et cum accede-
ret* obſeſſus ad Ieſum, *Illiſit*, i. in terrã proiecit, *Illum dæ-
monium, & diſſipauit* ſicut expoſitum eſt, ideo autem Chri-
ſtus permiſit dæmonem hanc ſuam crudelitatẽ exercere in
puerũ iſtum, vt dæmonis malignitas turbæ magis clareſce-
ret, ſicque ſaltem timore pœnarum vitam corrigerẽt, itẽ vt
miraculi magnitudo, ad dei honorem clarius monſtraretur,
atque ad innuendũ quod diabolus homines tunc fortius tẽ-
tat, cũ cernit eos velle vitam corrigere, ſicque ab eis debere B
repelli. *Et increpauit Ieſus ſpiritum immundum* puta diabolũ
ob tantam ſuam ferociam, quia & ſi nõ abſque permiſſione
diuina ingreſſus eſt iuuenem, crudeliter tamen & praua intẽ
tione eum vexauit. Apud Marcum apertius ſcriptũ eſt, Cõ- Marc. 9.
minatus eſt Ieſus ſpiritui immundo, dicens illi, Surde & mu-
te ſpiritus, ego tibi pręcipio, exi ab eo, & amplius ne intro-
eas in eum, quo patet, quòd diabolus fuit ſurdus & mutus
Dicitur autẽ diabolus ſurdus & mutus ab effectu, quia poſ-
ſeſſum à ſe ſurdum facit ac mutum.

¶ Sed circa hoc queſtio oritur, quia iam dictum eſt, ꝙ puer
iſte apprehenſus à dæmone, mox clamauit? Et reſpondendũ,
quòd fecit eum mutum, id eſt, impotentem ad loquendum,
non ad confuſe vociferandum, *Et ſanauit puerum* dæmonem
expellendo, & puerum à ſua corporea infirmitate ſanando C
auditum quoque & loquelã ei reſtituendo. Sicque quatuor
ſigna in eodem ſimul peracta ſunt, quum dæmoniacus libe-
ratur, æger ſanatur, mutus loquitur, auditque ſurdus. Sed
tria hæc ſigna poſteriora ad primum per cõcomirantiã quã-
dam ſe habuerunt, quoniã iuuenis iſte ex naturali cauſa non
habuit loquendi aut audiendi defectum, ſed demon indiſpo
ſuit organa ſenſuum eius ac virium, ægritudinemque vexan
do induxit, idcirco expulſo diabolo alia incommoda paula-
tim ceſſaſſent: ſed Chriſtus ea ſupernaturaliter fecit ceſſare,
puerum citius ab eis eripiendo quam potuiſſet natura. Nam
Marcus teſtatur, Exclamans & multum diſcerpens eum dia- Mar. 9.
bolus, exiit ab eo, & factũ eſt ſicut mortuus, ita vt multi di-
cerent

D cerent,quia mortuus eſt,Ieſus autem tenes manum eius,ele uauit eũ,& ſurrexit,ideo ſubditur, *Et reddidit illum patri eius* ita ꝙ pater eius poſſedit eum, qui pauloante fuit à dæmone obſeſſus,& patri ſuo ablatus. *Stupebant autẽ omnes in magnitudine dei* id eſt,in tam magnifico ſigno diuinæ potentiæ oſtenſiuo,tã imperialiter facto vehementer mirati ſunt,imò ex conſideratione effectus ad cõtemplationem admirationemque cauſæ promoti ſunt,ita vt diuinæ potentię immẽſitatẽ ſunt admirati. Et hic eſt potiſſimus fructus huius miraculi vt ſcilicet ex eius intuitu homines,ad dei venerationẽ inducerentur. Quanuis,autem Chriſtus eius actor miraculi fuerit verus deus,hi tamẽ hoc ignorauerũt,ſed diuina vir-

Mat.17. E tute eũ crediderũt iſtud egiſſe. Dicit quoq; ſaluator in Matthæo: Genus hoc dæmoniorum non eiici,niſi in oratione & ieiunio,quod tibi expoſitum eſt ¶ Iuxta myſticum intellectum,Chriſtus perfectis aſcendit,eos contemplationis gratię illuſtrando,imperfectis ac turbis deſcẽdit,dum eos de facilioribus inſtruit,& leuiora eis proponit ac iubet,qui alta capere nequeunt. Porrò per obſeſſum, lunaticum,ſurdum, ac mutum intelligitur quicũque magnus peccator,qui inſtar lunę mutatur,& in vitiis nũc creſcit,modo decreſcit,qui ſurdus eſt corde ad obedienter audiendum ea,quę ſuam cũcernunt ſalutem,& mutus ad laudandum deum deuote,ad cõſitendum ſalubriter,ad orandum inſtanter. Talem apprehendit diabolus inducendo eum ad peccati dilectionem atq; cõ-

F ſenſum clamareque facit per intenſum peccandi affectũ,per murmurationem,præſumptionem,& impiorũ verborũ garrulationem. Elidit eum in diuerſa vitia præcipitando. Diſſipat per inordinatarum affectionum malarumque cogitationum corruptionem,ſtridere facit per iram,impatientiam,& rancorem,ſpumare facit per luxuriam,aridum efficit per indeuotionem bonorumq; operum omiſſionem vix diſcedit tenendo peccatorem in cõſuetudine vitioſa,dilaniat quoq; naturalia vulnerando, ſeu vires inficiẽdo, & ad bona infirmas reddendo.

¶ Elucidatio reſiduę partis huius noni Cap.
Omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat &c.

ARTICVLVS. XXV.

Quod

Q Vod in Eccleſiaſtico ſapienter conſulitur, Chriſtus ſe impleſſe oſtendit, qui omnibus ipſum magnificātibus, futuram ſuam paſſionem, & aſpernationem attendit, ſuiſque prædicit Apoſtolis, ſicut Euangeliſta proſequitur, *Omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat*, id eſt, vniuerſis miracula eius videntibus, admirantibus de cunctis mirabilibus quæ agebat, quia non minus admirabilis fuit modus agendi quàm facta eius mirifica, eo quòd tam tempeſtatiue, ac impetioſe egit miracula. *Dixit ad diſcipulos* puta Apoſtolos quibus tāquam familiarib⁹ & amicis ſua reuelauit ſecreta, quibus & dixit, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei, *Ponite vos in cordibus veſtris.* Non libris tantū vt multi, nec tantum in cordibus aliorum, vt illi qui prædicant, quæ non implent ſermones iſtos, & eos tāquam depoſitum cuſtodite, vt pote myſteriū paſſionis, *Filius enim hominis futurū eſt vt tradatur in manus hominū* hoc eſt, ſenſualitatem ſequentiū. Vnde quod ait hic hominum, ſonat in vitiū, ſicut cū ait Apoſt. Cum ſit inter vos zelus & contentio nōne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? interdum verò in ſcripturis hoc nomen homo, ſonat in bonum, & virtutē inſinuat, vt cū Paulus teſtatur, Si ſecundū hominē. i. rationabiliter ad beſtias pugnaui Epheſi, hoc eſt, cōtra homines beſtiales diſputaui in Epheſo. Ratio verò huius diuerſitatis eſt, quoniam licet homo à rationali perfectione ſpeciē ſortiatur, ita vt ꝓpriè dicatur homo, qui rationē ſequitur, & humanum quod pium & rationabile eſt, nihilominus maior pars hominū nō rationem, ſed ſenſualitatem, ſeu concupiſcentias, cæteraſq; eius paſſiones ſectatur, ita vt homo appelletur qui carnalis eſt, & humanū quod erroneū extat ac fragile. Quemadmodum dicimus humanū eſt deſficere & peccare. *At illi ignorabant*, id eſt, non intelligebant *Verbum iſtud, & erat velatum ante eos*, i. intellectibus eorum fuit occultatum atq; ignotū. Hoc eſt velamen ignorantiæ, de quo dicit Apoſt. Velamen ſuper cor Iudæorum poſitum eſt, *Vt nō ſentirent illud* id eſt, ſenſum verbum iſtorum non guſtarent, nec penetrarent, in quo magna eorum ſimplicitas innoteſcit, cum prophetę tam euidenter Chriſti prænuntiauerint paſſionem, ipſeq; Chriſtus eam tam præclare prædiceret. Non enim ſolum protulit verba quæ Lucas hic recitat, ſed vt Matthæus, & Marcus habent,

A Eccle. 11.
Mar. 4.
Lucæ. 8.
B
2. Tim. 1.
1. Cor. 3.
C

D bent, vebis his addidit, & occident eũ, & tertia die reſurget.

Mat. 17. Marc. 9. ¶ Sed notanda ſunt verba Bedæ dicentis, hæc ignorantia diſcipulorũ non tam de tarditate quàm de amore naſcitur, qui carnales adhuc & myſterij crucis ignari, eum quem dei filiũ cognouerunt, occidendum credere non valebãt. Et quia per figuras atque parabolas loqui ſolebat, etiã quæ de ſua traditione prędixit figuraliter, aliud ſignificare putabant. Sed his videtur cõtrarium, quod in Matthæo ſcriptum eſt, Et cõtriſtati ſunt vehementer ſcilicet auditis his verbis, quod non fuiſſet niſi intellexiſſent eum de ſua paſſione hæc loqui. Ad quod reſpondendum videtur quod quidam eorum aliqualiter intelligebant hæc verba, quanuis non plene: nam & paulò ante Petrus, Iacobus, & Iohannes audierũt in mõte Moyſen & Heliam de Chriſti paſſione conferre, *Et timebant eum interrogare de hoc verbo*, id eſt, quid ſermo iſte ſignificaret, cuius cauſam expoſitores aſſignant, quia iam ante audierunt Petrum dure increpari à Chriſto ſe occidendum prænũtiante, eo quod perſuaderet oppoſitũ dicens, Domine propitius eſto tibi, nam hoc non erit, propter quod audiuit à Chriſto Vade retro me ſatana, nõ ſapis ea quæ dei ſunt, ſed quę hominum. Itaque ſi iſta de cauſa timebant Chriſtum interrogare de intellectu verborum iſtorum, apparet quòd vtique conſiderauerunt eum de paſſione ſua profari. Ad quod puto dicẽdum, quòd quidam eorum ſuſpicabantur hoc ipſum, ſcilicet, ſed dubii errant nõ intelligendo plenarie, ideo cupiebãt interrogare, ſed formidabant redargui. *Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum eſſet maior*, id eſt, de hoc cogitare cœperunt, vel ex diabolica ſuggeſtione, vt aliqui dicunt: vel ex vanitate infirmitatis humanæ, fuitque iſtud tentatio quędã ambitionis, quia de prælatiõe ſolicita ſunt mẽte. Et (vt ait Chryſoſtomus) Chriſtus ſæpe permiſit diſcipulos ſuos in cogitando, loquendo & operando errare, vt ex illorum errore occaſionem accipiat docendi regulam æquitatis. Ait quoque Cyrillus, Multipliciter inſidiatur diabolus diligentibus optimã vitam, & quos per carnales illecebras ſperare nõ poteſt, per deſiderium vanæ gloriæ mollitur deiicere.

E

F

¶ Porrò huius tentationis occaſio fuit ſecũdum Theophilum, quia demoniacum preditum curare nequibant, eis de hoc altercantibus, & vno dicente, non propter meam impotentiam, ſed alterius curari non potuit, vt ex hoc accenſa cõ-

tentio

tentio fuerit, quis eorũ maior eſſet. Chryſoſtomus aliã cauſam aſſignat dicendo, quòd audita morte magiſtri ſui, cœperunt cogitare quis illo occiſo eis deberet præeſſe. Alij alias tradunt cauſas, quia videlicet nouem Apoſtoli viderunt tres ſeorſum in montem ductos, humanum quid paſſi ſunt, & itẽ quia videbãt Petrum præ cæteris in multis honorari à Chriſto. Vnde & ſæpe hanc tentationem incurrerũt: nam primò de ea cogitauerunt vt dicitur hic. Secundò, de ea diſputauerunt, iuxta illud Marci, interrogauit eos, Quid in via tractabatis? At illi tacuerunt. Siquidem inter ſe diſputauerũt, quis eorum eſſet maior? Tertiò diſputatam Chriſto determinandam propoſuerunt, ſecundum illud Matthæi, Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes, Quis putas maior eſt in regno cœlorum? Et non obſtante eorum increpatione, & Chriſti reſponſione ac informatione, adhuc quarto etiam in cœna nouiſſima contenderũt de iſta materia ſicut infra habetur, Facta eſt cõtentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior. Tantam autem imperfectionem ſapientiæ ac virtutum permiſit Chriſtus ſuis chariſſimis ineſſe diſcipulis (puta Apoſtolis) non ſine maxima diſpẽſatione ac rationabiliſſima atque vtiliſſima cauſa. Ex hoc enim fides Chriſtiana potiſſimũ confirmatur, quòd primi illi prædicatores ipſius, vſque poſt ſui occiſionem magiſtri tantæ imperfectionis fuerũt, & ſubito tantæ perfectionis, in omni ſapientia, virtute, atque conſtantia ſunt effecti quod certiſſimũ eſt non niſi diuinitus fieri potuiſſe. ¶ Poſtremò, etiã inter pauperes Chriſti inter eos qui mundo per vota ſolemnia abrenuntiauerũt, inter clauſtrales iſta ambitionis ſtultitia innaſcitur, ex qua demũ ſecundũ Gregorium culpæ innumerabiles oriuntur: quam niſi religioſus funditus extirpauerit, ſciat ſe parũ aut nihil profecturum, & nunquam ad veram perfectionem venturum. Tãtam ergo inſaniã velut infinitam amentiam ac totius profectus venenum prorſus abiiciamus. *At Ieſus videns* viſu mentali, *Cogitationes cordis illorum* quas vidit tam per intellectum diuinum & increatum, quàm per intellectũ humanum, *Apprehendit puerum, & ſtatuit illum ſecus ſe* Puerum illum quidã dicũt fuiſſe, ſanctum Martialem vnum de. lxxij. diſcipulis, *Et ait illis*, volens interiora eorum ſanare, ignorantiam informare, virtutes inſerere. *Ieſus* qui cogitata illorum cernendo, & verbo & facto ſe ea vidiſſe probando, deũ ſe eſſe mõ-

A
Marc 9.
Mat. 18.
B
C

B ſtrauit.

D ſtrauit, quia & Salomō & Petrus in Actis ait, Tu domine ſo
Acto.1. lus noſti corda omnium. *Quicunque ſuſceperit puerum iſtum*, id eſt, hoſpitauerit, ſeu charitatiue tractauerit hūc puerū innocentem, ſeu quemcunque pauperem deſignatū per ipſum *In nomine meo*, i. ideo quia fidelis eſt, pertinensque ad me, atque ob meum amorem & ad honorē nominis mei ſicut docet Apoſtolus, Omnia quæcunq; facitis in verbo vel opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti facite, gratias agentes deo patri per ipſum *Me recipit* quia tam gratum eſt mihi ac ſi meæ perſonæ id fieret, mihiq; reputo factū, iuxta illud Matthæi, Quandiu vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Et quicunque me recipit* modo iam dicto, vel etiam per ſpiritualem inhabitationem, & obedietialem obiectio-
E nem *Recipit eum qui me miſit*, videlicet deum patrem, & eius gratioſam inhabitationem. Pater quoque honorem filio ſuo exhibitum, ſibi arbitratur impēſum, filius etiā proteſta-
Iohan.14. tur, Ego & pater vnum ſumus. Et apud Iohannem loquitur, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionē apud eum faciemus. Itaq; deum recipimus, dum famulos & pauperes eius ſuſcipimus propter ipſum, quia tūc charitatē & gratiam ſeu charitatis & gratiæ incrementum meremur, charitatem autē & gratiā, ſeu earum augmentum ſuſcipiendo, deum ſuſcipere dicimur. Deus quoque in ſe reputat factum, quod ex charitate fit ſuis pauperculis ac miniſtris, imò & iniuriam eis illatam ſibi indicat factam, Quemadmodū per Zachariam
F fatetur, Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Et in Prouerbiis Salomon ait, Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ſuo. His verbis docet Chriſtus, nō prælationem ſed humilitatem & paupertatem eſſe quærendā. Poteſt au-
Rom.2. tem & ita exponi, Quicunque ſuſceperit puerum iſtū in nomine meo, id eſt, proprietates, & formam huius innocentis iuuenis propter me in ſe acceperit, imitatusq; fuerit, me recipit, id eſt, me ſpiritualiter induit, & mihi verè vnitur, placet, ac incorporatur, ſicut ait Apoſtolus, Induimini dominum Ieſum. Qui autē ita me recipit, recipit eum qui me miſit, quia in eo pater per gratiam magnam manet.

¶ Præterea Chriſto ſecūdum humanitatem competit mitti non ſolum à patre, ſed etiā à ſpiritu ſancto, imo & à tota ſuperbenedicta trinitate, videlicet etiam à ſemetipſo ſecundū quod

quod deus eſt, vt dictum eſt ſupra, Vnde apud Eſaiam loqui- A
tur Chriſtus, Et nunc dominus miſit me & ſpiritus eius. De- Eſa.48.
inde præinductum verbum Chriſtus corroborat. *Nam qui minor eſt inter vos omnes* id eſt, cæteris humilior, & minorem
ſeu viliorem ſe reputans, aut profundius ſeipſum deo ſubii-
ciens, *Hic maior eſt* id eſt, perfectior ſeu in gratiæ donis ſubli
mior. Deus enim humilibus dat gratiam, & tanto maiorem
quò plus humiliauerint ſemetipſos. Se enim humiliando, &
dei omnipotentiæ ſubſternendo, ad ſuſcipienda gratiarum
chariſmata mentes ſuas dignificant & coaptant. Ideo Petrus
hortatur, Humiliamini ſub potenti manu dei, vt vos exaltet Iacobi 4.
in tempore viſitationis His humilitatis auditis præconiis Io 1. Pet. 5.
hannes, quendam reprehendiſſe ſe ſciens, & non ſatis humi-
liter ſe hoc feciſſe metuens, dixit quòd ſubditur, *Reſpondens* B
autem, id eſt, ad verba Chriſti, conuenienter correſponden-
terve loquens, *Iohannes dixit, Præceptor vidimus quendam in nomine tuo*, id eſt, per inuocationem, adiurationem, ſeu expreſ-
ſionem nominis tui ſeu tuæ perſonæ, *Eiicientem dæmonia* ta-
les fuerunt, de quibus in Actis legitur, Qui dixerunt, adiuro Acto.19.
vos per Ieſum quem Paulus prædicat, *Et prohibuimus eum*,
hoc amplius facere tanquam indignum, *Quia non ſequitur nobiſcum*, id eſt, te nobiſcum non ſequitur, vel corporaliter cō
municando: vel ſpiritualiter omnia relinquendo, vel modo
vtroque, *Et ait ad illum Ieſus, Nolite prohibere illum* aut ſimi-
les ipſi à tali officio, *Qui enim non eſt aduerſum nos, pro nobis eſt*, id eſt, qui aliquid docet aut agit quod non eſt doctrinæ
meæ cōtrarium inquantū huiuſmodi eſt, pro noſtra eſt par- C
te, nec à tali actū eſt prohibendus, quia & vna veritas cōfir-
matur per aliā, ſic & iſte, quia in nomine meo dæmonia eii-
cit nomen meū glorificat, & per conſequens de me mala lo- Mar.9.
qui vix poteſt, vnde in Marco legitur Chriſtus dixiſſe, Ne-
mo eſt qui faciat virtuté in nomine meo, & poſſit citò ma-
lum loqui de me. ¶ Porrò dæmones eiicere, ſicut & infirmi-
tates miraculoſè curare ac prophetare, eſt donum gratiæ
gratis datæ, ideo bonis maliſque commune, nec requirit di-
gnitatem vitæ in eo qui agit, ideo ſuper illud Matthæi: multi Mat.7.
dicēt mihi in die illo, domine nonne in nomine tuo prophe-
tauimus: aſſerit gloſſa, Miracula facere, ꝓphetare, & dæmo-
nes eiicere, interdum non eſt meritum illius, qui hæc opera-
tur, ſed inuocatio nominis Chriſti hoc facit ad condemna-

 tio-

perunt eum Samaritani,vel ſic quòd in vrbem eorum non in- A
troiuit vt dicit Theophilus,vel ꝙ ei nec reuerenter occurre
runt,nec audientiam,neq; hoſpitium præbuerunt, *Quia fa-
cies eius erat euntis in Hieruſalem* i.vultus ſui diſpoſitione prę-
tendebat ſe Hieruſalem verſus proficiſci,vel Samaritani hoc
perceperunt,ideo eum ſuſciperę renuebant. Primò,vt aſſerit
Beda,quoniã Samaritani nõ cõtendebant cũ Iudæis vt patet
in Iohanne.ſicut nec Aegyptij,iuxta illud,Illicitum eſt Ae-
gyptiis comedere cum Hebræis. Secundò, quia Samaritani Iohan.4.
deteſtabantur pergentes in Hieruſalem cauſa orationis di- Gen.43.
centes debitum orationis locum apud eos cõſiſtere,propter Iohan.4.
quod mulier Samaritana obiecit Chriſto, dicens,patres no
ſtri adorauerunt in monte hoc,& vos dicitis,quia Hieroſoly
mis eſt locus vbi adorare oportet. Porrò Saluator cũcta pre- B
noſcens,quamuis præſciret Samaritanos nec ſe nec ſuos nun
tios recepturos,miſit tamen ad eos,quoniam quantum in ſe
fuit,voluit plebem illã ad meliora allicere,ſicut & ipſe prę-
dicauit plurimis Iudęorũ quos ex ſua prędicatione ſciuit pe-
iores futuros. *Cum autem vidiſſent Iacobus & Iohannes* Sama
ritanorum hanc culpam, *Dixerunt, Domine, vis dicimus* id eſt,
placet tibi vt dicẽdo agam?, *Vt ignis deſcendat de cœlo* aëreo
virtute diuina, *Et conſumat illos*, propter tantum eorum ex-
ceſſum in te. Secundum Ambroſium dixerunt hoc bono zelo Num.25.
& amore iuſtitiæ,ſcientes hoc ipſi Phinees ad iuſtitiam repu 4.Reg.1.
tatum,quod fornicantes transfodit,atq; Heliæ ꝙ ignem de
cœlo impetrauit ad ſuę vindictam iniuræ,vel potius ad puni-
tionẽ peccati deridentiũ ipſum. Sed Beda affirmat apoſtolos C
adhuc rudes iſta dixiſſe affectu vindictæ:hoc quoq; præſum-
ptionis fuiſſe videtur,quod ipſi adhuc tantæ imperfectionis
exiſtẽtes,poteſtatem & imitationẽ tam perfecti viri ac præ-
clariſsimi vatis,puta Heliæ,vſurpant,cui tamen poſtea in ſa-
pientia,poteſtate,ac perfectione nequaquam minores fue-
runt. *Et conuerſus*,id eſt,vultum ad eos dirigens ſeu ab allo-
quutione pia,ad increpationem rigoroſam ſe vertens, *Incre-
pauit illos & dixit, Neſcitis cuius ſpiritus eſtis*, hoc eſt,quo ſpi-
ritu moueamini non penſatis,videlicet an ſpiritu ſancto,vel
proprio ſeu proprię animę diſpoſitionẽ non aduertitis pro-
pria paſsione fuſcati,& arbitrantes vos bono dicere zelo,
quod dicitis zelo indiſcreto, ſeu vitioſo,aut paſsionato ac
perturbato. Paſsiones quippe rationis obſcurant iudicium,

D & irato apparet, quòd omnia liceant ſibi quæ paſsio ſuggerit. Ideo Seneca loquitur, Iraſcenti tibi, id eſt, dum iraſceris, nihil tibi volo dicere, quia dum iraſceris, omnia tibi putas licere. Iſti autem Apoſtoli, quia perſonaliter miſsi fuerunt ad Samaritanos, & quoniam conſanguinei fuerant Chriſti, ad præcipuam ſuam familiaritatem admiſsi, idcirco præ cæteris apoſtolis pro Chriſto zelati ſunt & iſta loquuti, *Filius hominis non venit animas perdere*, corporalem vitã extinguendo, & animas in peccatis mortalibus exiſtentes protinus à corpore auellendo atque damnãdo, dum homines peccant: idcirco non vult ſuam iniuriam mox vlciſci, cuius patientiam manſuetudinemque ſectari debent eius diſcipuli, *Sed ſaluare* earum pœnitentiam longanimiter expectando, imò & ad

E pœnitentiam eas hortando per ſeipſum, & ſuos miniſtros.

Iohan 3. Huic ſimile eſt illud Iohannis, Non miſit deus filium ſuum

1.Tim.1. vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mũdus per ipſum. Et Paulus, Chriſtus (inquit) venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Hinc ait Ambroſius, Non ſemper in eos qui peccauerunt eſt vindicandum, quia nonnunquam amplius prodeſt clementia tibi ad patientiam, & lapſo ad correptionem, ſicut & ipſi Samaritani poſt Chriſti aſcenſionẽ celeriter crediderũt, vt in Actibus habetur.

Acto.8. Inſuper Titus teſtatur, Chriſtus contra Samaritanos non cõmouetur, vt oſtẽderet quia non habet vltionis ſtudium virtus perfecta, nec vlla eſt iracundia, vbi plenitudo eſt charitatis, nec excludenda eſt infirmitas, ſed iuuanda: procul ſit & à religioſis indignatio, procul ſit à magnanimis cupiditas vltionis. *Factum eſt autem ambulantibus illis*, videlicet Ieſu, & eius diſcipulis. *In via, dixit*

F *quidam ad illũ*, ſicut ex his quæ per Matthæum ſcripta ſunt, comprobatur, iſtud non accidit ſtatim poſt immediate præhabita, ideo Lucas non exprimit tempus, nec viam determinat, inſinuans ſe ordinem hiſtoriæ nõ ſeruare, *Sequar te quocunque ieris*, hoc eſt, tibi in omnibus adhærebo, in proſperis & aduerſis. Sed non ſyncero ac ſimplici corde hoc dixit, ſed falſo ac ficto, ſicut ex Chriſti reſponſione elicitur. *Et ait illi Ieſus*, cordium ſecreta contemplans, *Vulpes foueas habent, & volucres cœli* aërei Nidos quod ad literam planum eſt, quoniam vulpes in antris ſuis morantur, & aues in nidis prolificant, *Filius autem hominis nõ habet vbi caput ſuum reclinet*, hoc eſt, pauperrimam in hoc mundo vitã elegi, ita quòd nec domici-

micilium habeo proprium, nec aliquod temporale reclinatorium. Ex qua ratione elicitur, quod vir iſte peruerſa intentione Chriſtũ acceſsit. Vidit quippe quòd Chriſtus diſcipulis ſuis poteſtatẽ contulit faciendi miracula, ideo voluit fieri eius diſcipulus ſaltem per corporalem imitationem, vt & ipſe poteſtatem à Chriſto adipiſceretur præfatam, atque per eius vſum honores ac mundi diuitias obtineret, vel vt Chriſtum induceret ad plurimorum curationem, ſicq; ab illis lucra acquireret, ſicut Gyeſi Naaman Syro. Simili intentione Symon Magus loquutus eſt Petro & Iohanni, Date mihi hãc poteſtatem, vt cuicunque manum impoſuero, accipiat ſpiritum ſanctum. Denique ſecundum Matthæum, ſimulator iſte fuerat ſcriba, vnde per ſuam peritiam confidit ſe plurima lucraturum: ſed Chriſtus ei verba reſpondit inducta, tanquam dicat, Cum tantæ ſim paupertatis, quid quæris me ſequi ob congregandas diuitias? Vel dicit hoc iſta intentione, Si vis me ſequi, oportet te paupertatem meam voluntariam ſponte ſectari, omnemque cupiditatem vitare. A Matt. 8. Acto. 14. Mat. 8. B

¶ Quæritur quomodo dicat Saluator, nil ſe in hoc ſeculo poſsidere, cum tamen apud Iohannem proteſtetur, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius? Sed & virgo Maria quæ parentibus ſuis vnica fuit ex parte patris, domum & opes ab eis accepit? Et reſpondendum, quòd Chriſto ſecundum naturam aſſumptam ab incarnationis exordio data fuit à patre poteſtas atq; dominium ſuper omne creatũ, ſed poteſtate hac vſus non eſt quantum ad actualem temporalium poſſeſsionem & vſum, imò vitam elegit pauperrimam. Primò, vt ſuæ inopiæ merito bonis gratiæ in præſenti, & bonis gloriæ in futuro ditemur. Propter quod ait Apoſtolus, Cum diues eſſet, propter nos egenus factus eſt, vt eius inopia diuites eſſemus. Item vt non ſolum verbis, ſed & factis, futuram vitam doceret quærẽdam, quod maximè egit omnia temporalia perfectiſsimè contemnẽdo. Rurſus vt viam perfectionis, verbo & opere prædicaret, ipſe quoq; cœpit facere & docere. Quoniam ergo omnium mundanorũ ac tranſitoriorũ venit docere cõtemptum, docuit eum omnia illa pleniſsimè abdicare. Hinc Chriſti paupertatẽ Hieremias admirans, ait, Quare quaſi colonus futurus es in terra, & quaſi viator declinans ad manendum? Poſtremò, virgo Chriſtifera, Chriſto prædicationẽ ſuam incipiente, ſi tẽporale quid poſſedit, cre- Iohan. 3. C Acto. 4.

D ditur vendidiſſe,atq; pauperibus cõtuliſſe. Non enim minus q̃ Apoſtoli,qui omnia reliquerũt, impleuit conſilia Chriſti.
Mat. 19. Poſſunt autẽ verba inducta metaphorice ſic exponi,Vulpes, i.ſimulatores & callidi,foueas habẽt,hoc eſt,doloſitates excogitatas & duplicitates profundas,in quibus latent ſuamq; abſcondũt nequitiã,& volucres cęli.i.ambitioſi & arrogantes in altũ ſe erigẽtes,nidos habent.i.prælationes ſeu dignitates terrenas,in quibus finaliter corde quieſcunt,illis magis q̃ bono incõmutabili inhęrentes. Filius autẽ hominis nõ habet vbi caput ſuũ reclinet. In talibus ſcilicet, *Ait ad alterum, ſequere me.* Iſte alter iam cœpit eſſe Chriſti diſcipulus ſecundũ
Mat. 8. Matthæũ, ideo Chriſtus inuitat eũ ad ſui perfectã ſequelam, vt cunctis relictis ſibi perfectè adhæreat. *Ille autem di-*
E *xit, domine, permitte mihi primo ire & ſepelire patrem meum.* Ad hoc enim ſe obligatũ putauit pręcepto legis, quę iuſsit honorare parentes,imò mortuos ſepelire eſt vnũ de operibus mi-
Exod. 16. ſericordię,de quo & ſpecialiter ore angelico commendatur Tobias. *Dixit ei Ieſus, Sine vt mortui* in anima per mortale peccatũ,ſeu infidelitatẽ. *Sepeliant mortuos ſuos* morte naturæ, vel mortuos,ea morte qua & illi,vt ſcilicet tales ſe inuicem opportuno ſepeliant tẽpore. *Tu autẽ vade & annuncia regnũ dei.*i. cæleſtis regni beatitudinem prædica. Denique Chriſtus his verbis honorationẽ & ſepulturã parẽtũ,opusq; pietatis nõ vetat ſimpliciter,ſed in caſu,ad inſinuandũ,ꝙ omittenda ſunt opera minus virtuoſa,vt fiant opera virtuoſiora, & ꝙ corporalibus ac terrenis præferenda ſint ſpiritualia ac
F diuina,quãdo neceſsitas aliud nõ requirit aut charitas, ideo dum parentes habere queunt aliunde victũ aut ſepulturam, non eſt propter illorũ ſuſtentationẽ aut ſepulturã,omittendum opus diuinũ,cæleſte ac ſpirituale, præſertim ſi magna ſit operis huius neceſsitas, ita ꝙ ex eius omiſsione ſeu dilatione animæ periclitentur. *Et alter ait ad Ieſum,* quem alterũ quidã dicunt fuiſſe Chriſti diſcipulum,ſed imperfectum, *Sequar te domine,* tibi perfectè de cætero adhæſurus, *Sed permitte mihi ire & renũciare his qui domi ſunt.* Sic & Heliſæus ab Helia vocatus, Obſculer(inquit)oro te,patrẽ meum & matrem meam,& ſic ſequar te. Prætereà aliqui dicũt,ꝙ iſte voluit renunciare domeſticis ſuis,ſeu cognatis,ſiue parentibus, eis duntaxat vale dicendo,ſeq; ab eis licentiãdo & ne quærerent eum:alii dicunt,ꝙ volebat eorũ cõſenſum exquirere,

& eos

& eos ſuper re iſta conſulere. *Ait ad illum Ieſus, Nemo mittens manum ſuam ad aratrum*, hoc eſt vitā pœnitētialē ſeu meliorem, qua ager cordis excolitur per vitiorū extirpationē, ſpiritualemq́; gratię inſertionē ac fœcundationē, & operū productionem bonorum aggrediens. *Et reſpiciens retro*.i. à bono inchoato deficiens, & mēte ad ſecularia rediens, ſicut filii Iſrael corde in Aegyptum reuerſi ſunt, *Aptus eſt regno dei*, hoc eſt, dignus fœlicitate regni cœleſtis, quia qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit: & ſola perſeuerātia coronatur, Hinc de talibus loquitur Petrus, Melius erat nō cognoſcere viam iuſtitiæ, q̄ poſt agnitionē retrorſum reuerti. Cōtingit enim eis illud veri prouerbii, Canis reuerſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti. His verbis (vt aſſerit Gorra) non reprobat Chriſtus actū renunciandi domeſticis, ſed periculum eundi ad illos, ideo quoq; Chriſtus hæc ait, vt doceat q̄ periculoſa ſit mora ſeruiēdi deo, & præſertim periculoſum eſt redire ad ſuos, cauſa cōſulendi eos ſuper religionis ingreſſu, niſi fortè ſpirituales exiſterēt. Continuandū eſt ergo opus bonū inceptum, & quæ pro deo reliquimus, rurſus appetere non debemus, vt faciunt ambitioſi & vani: qui cum diu fuerunt in clauſtro ad officia accenduntur tam fatuæ, & carnalia quæ reliquerunt pro Chriſto, rurſus viſitare, intueri, tractare peroptant. Vnde ait Beda, Si diſcipulus dominum ſequuturus arguitur, quia vel domui renunciare velit, quid fiet illis, qui nulla vtilitatis gratia ſæpe viſitant domos illorum, quos habent in mundo? Vel ſic, Nemo mittens, &c. aptus eſt regno dei, id eſt, dignus illud aliis prædicare. Itaque verbis his Chriſtus illos tanquam verè inſipiētes redarguit, qui propter non neceſſariam rerum ſuarum ſeu parētum, vel aliorum propinquorum diſpoſitionem, aut prouiſionem omittunt, ſeu periculoſè, diſpendioſeque differunt religionis ingreſſum, aut vitæ perfectionem. Tam ineffabiliter etenim magnum eſt ſalutis noſtræ negotiū, vt omnia vana & friuola ſint ſine dilatione ſpernenda, nec aliqua temporis portio eſt infructuoſè, ſeu negligenter expendēda. Idcirco ait ſcriptura, Non tardas conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, & in die vindictæ diſperdet te.

A Prou.20. B C

¶ Enarratię

D ¶ Enarratio Cap. X. *Poſt hæc autem deſignauit dominus Ieſus & alios* LXXII *diſcipulos.*

ARTICVLVS. XXVI.

Eſcripta in præcedenti capitulo inſtructione ac miſsione & corroboratione Apoſtolorũ ad

Lucæ. 9. D prædicandum, iam inferiorum diſcipulorum informatio, cõformatio, ac deſtinatio ad prædicandum deſcribitur. *Poſt hæc autem*, quæ præcedẽti capitulo ſunt recitata, *Deſignauit*, id eſt, à ſe intus electos foris monſtrauit, ab aliiſque diſtinxit, & quadam ſpeciali diſcipulatus ſui gratia decorauit *Dominus Ieſus*

E Chriſtus, qui inquantum deus, eſt omnium dominus ſummus ac vniuerſalis per authoritatem, imò cum patre & ſpiritu ſancto, vnus deus, vnuſque dominus. Porrò ſecundum naturam aſſumptam etiam omni prælatus eſt creaturæ, & dominus eſt quaſi per ſubſeruientiam inſtrumẽtalem, & poteſtatem participatam ac dependentem, *Et alios ſeptuaginta duos diſcipulos*, qui ſecundum Bedam præfigurauerunt preſbyteros, ſicut Apoſtoli ſancti epiſcopos, & iuxta eũdem bene LXXII. mittuntur, quia totidem mundi gentibus fuerat Euangelium prædicandum, quemadmodum ordinati ac miſſi ſunt duodecim Apoſtoli, quia duodecim tribubus Iſrael, vt pote aliquibus de duodecim tribubus fuerant primo prædicaturi. Quanuis enim decem tribus tunc captæ fuiſſent, mul-

F ti tamen de qualibet tribuum illarum capti non erant, & in terra duarum tribuum, ac alibi hinc inde habitauerunt, *Et miſit illos binos*. Cur diſcipulos ad prædicandum miſerit combinatos prætactum eſt, & iam breuiter tãgi poteſt. Primo enim hoc fecit ad ſocialis vitæ commendationem: deinde ob

Prou. 8. mutuam conſolationem & confortationem. Frater nempe

Deut. 17. qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas munita, atque ad verita-

2. Cor. 13. tis prædicandæ certiorem conteſtationem, quia in ore duo-

Gene. 7. rum, triúmve teſtium ſtat omne verbum. Aliæ cauſæ traduntur. Quoniam duo ſunt charitatis præcepta, & bina fuerunt in arcam ſancti Noe animalia miſſa: ſed hæ cauſæ ſunt quædam adaptationes. Itaque combinatos miſit. *Ante faciem ſuam*, id eſt, facialem præſentiam corporalem, cum tamen ipſe ſecundum diuinitatis incircumſcriptibilem maieſtatem

vbique

ubique ſit præſens, *In omnem ciuitatem & locum quo erat ipſe venturus*, id eſt, tam ad loca maiora atque minora, quæ ipſe fuerat acceſſurus, vt diſcipuli iſti ſuis prædicationibus, miraculis & exemplis homines carnales ac rudes ad ſuſcipiēdam Chriſti doctrinam diſponerent. *Et dicebat illis*, *Meſsis quidem multa*, id eſt, copioſa eſt hominum multitudo, capax gratiæ & doctrinę, & ſi non actu aut habitu, tamen potentia vtique apta cōgregari in horreum Chriſti, hoc eſt, intra eccleſiam dei militātem per fidem & ſpem, cæteraſque viatorum virtutes: & intra eccleſiam triumphantem, per luminis gloriæ ac mercedis æternę ſuſceptionem. Hinc ait Saluator, Videte regiones, quia albæ ſunt ad meſſem, *Operarii autem pauci*, quia Apoſtoli & hi LXXII. diſcipuli, cæteriq́ue præſides, ſacerdotes, prędicatores, prę lati, per Apoſtolos, illoſq; diſcipulos prę ſignati, comparatiue aliorum, ſcilicet communitatis ſunt pauci, præſertim loquendo de operariis verè ac ritè docentibus, & quæ dicunt implentibus virtuoſe viuentibus. Hinc ait Gregorius, Sine graui mœrore dicere nō poſſumus, quod ait, operarii pauci: quia & ſi ſint qui bona audiant, deſunt qui efficaciter dicant, Ecce mundus ſacerdotibus plenus eſt, ſed tamen in meſſe dei rarus valde inuenitur operator: quia officium quidem ſacerdotale ſuſcepimus, ſed opus officii non implemus. Itaque iuxta Bedam, ſicut meſsis multa eſt omnis turba credentium, ita operarii pauci ſunt apoſtoli & imitatores eorum. *Rogate ergo dominum meſsis.* Paulò pòſt aſſerit CHRISTVS ad operarios, Ecce ego mitto vos, &c. Conſtat itaque, quòd ſeipſum dominum meſſis appellet. Ipſe enim inquantum deus, iure creationis eſt omnium dominus, & ſpecialiter hominum, etiā ratione gubernationis prouidentialis, & per multiplicium beneficiorum collationem, *Vt mittat operarios*, id eſt, paſtores, prædicatores, prælatos, omne quod ad ſuum ſpectat officiū cōdigne implentes, *In meſſem ſuam*, id eſt, plebem à ſe creatam, potiſsimum ad eccleſiam, quæ ſicut vinea domini, ita & meſsis dei vocatur.

A

Iohan. 4.

B

C

¶ Porrò veri in eccleſia operarii ſunt dicendi, qui quærunt òpus & onus, ſataguntq́ue prodeſſe non qui quærunt otium ac honorē, & optant præeſſe: ſed heu multi plus quærunt diuitiarū copiam, propriūq; honorem, quam animarū ſalutem. De quibus Apoſtolus Paulus, Huiuſcemodi ſunt operarii ſubdoli. 2. Cor. 11.

Apoſtolis, vnde ex dictis in expoſitione exordij illius capitu A
li patet ſenſus verbi iſtius, & ratio huius cõmiſſionis. Dicit
autem Gregorius, Tãta debet prædicatori in deo eſſe fidu-
cia, vt quanuis ſibi præſentis vitæ ſumptus non prouideat, ta
men hos ſibi non deeſſe certiſſimè ſciat, ne dum circa tẽpo-
ralia eius mens occupatur, aliis minus idonea prędicare æter
na monſtretur, *Neque calciamenta*, de huius quoque verbi
intelligentia dictum eſt præcedentis tractatu capituli. Non
etenim prohibet calciamenta, ſi loci aut tẽporis ſeu perſo-
næ neceſſitas exigat, ſed ſuperfluitatem in illis, *Et neminem
per viam ſalutaueritis* Simile huic eſt quod in libris Regum 4.Re.4.
Heliſæus iuſſiſſe legitur Gyeſi ſuo miniſtro, quẽ miſit ad ſu
ſcitandum puerum mortuum, Si occurrerit tibi homo, nõ ſa
lutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas ei. B
¶ Veruntamen circa hoc dubium oritur, Salutare nãque eſt
alicui ſalutem optare ſeu dicere: quod cum ſit actus charita-
tis ac pietatis, prohibendum non eſt, ſed & virgo Maria ſalu
tauit Elizabeth, & CHRISTVS fœminas religioſas poſt
reſurrectionem, dicendo, Auete. Et reſpondendum, ꝙ Chri-
ſtus non prohibet abſolute proximum ſalutare, ſed prædica
toribus in via prædicationis conſtitutis committit neminẽ
ſalutare in via, ad inſinuandum quòd cum ſumma diligentia
debeant prædicationis exequi actum, cuncta vitando diuer-
ticula, obſtacula, moraſque prædicandi, & ea quæ menti in-
gerunt diſtractionem à deo, ſeu obliuionẽ prædicandorum.
Vnde verbum hoc Chriſti accipi poteſt per hyperbolicæ mo
dũ loquutionis, qua aliquid dicitur ꝑ exceſſum. Hinc Gor- C
ra Hylarium allegans diſſeruit. Attendenda eſt cauſa dicto-
rum, & nulla erit cõtrarietas. Salutare etenim viatorem cũ
mora vel ex curioſitate non eſt bonum, ne prędicator à ſuo
itinere prædicationiſque fructu impediatur, ſalutare autem
ex amicitia, vel ad conſolandum, eſt bonum, ita tamẽ, vt me-
lius non omittatur. Ait quoq; Grego. Qui nõ amore æternę
patriæ ſed præmiorum ambitu, hoc eſt, proprij lucri deſide-
rio ſalutem audientibus prædicat, quaſi in itinere ſalutat, quia
ex occaſione, nõ ex intentione ſalutem audientib⁹ optat. *In
quamcumque domum intraueritis, primũ dicite, pax huic domui*,
hoc eſt, habitatoribus eius vniuerſis,

¶ Triplicem etenim pacem, proximis noſtris optare debe-
mus videlicet pacem pectoris, quæ eſt tranquillitas mentis
bene

D bene ordinatæ in deo:pacem tẽporis,quæ eſt quies ab exte-
riori impugnatione ſeu perſequutione:& pacem æternitatis
quæ eſt pax beatorum in patria,ad quam vtraque illa prædi-
cta pars ordinat,Pax autẽ ſpiritualis interna & vera,eſt cha-
ritatis effectus:quemadmodum ſcriptum eſt,pax multa dili-
gentibus legem tuã:ideo pax iſta tam optanda ac neceſſaria
eſt omni fideli,omniq; homini, quàm appetẽda & ad ſalutẽ
neceſſaria eſt charitas,ſine qua impoſſibile eſt ſaluari. Hinc
Chriſtus hominũ amator,& eorum cum patre recõciliator,
primo vult pacẽ optari,preſertim quia in ea cętera bona gra
tię virtualiter includuntur.Preterea eſt & pax alia nõ optã-
da,quæ eſt pax falſa,ſimulata,inquinata,carnalis,qualem ha
E bent filii ſeculi huius,quorum ratio cõcupiſcẽtiis non repu-
gnat,vitiiſque conſentit:de qua ait Saluator,Hieruſalem,&
quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi,& denuo,Non ve-
ni pacẽ mittere,ſed gladium.Quæ autẽ hic Chriſtus ſeptua-
ginta duobus diſcipulis mãdat ſeu loquitur vel permittit,in
Matthæo Apoſtolis prædicat, & quædam iſtorũ pręcedenti
capitulo ſcripta ſunt atq; expoſita, *Et ſi ibi*, puta in domo,
quam introitis, *Fuerit filius pacis*, id eſt,aliquis virtuoſus,
& pace ęterna cõdignus,ſeu ad eius ſuſceptionem diſpoſitus
aut æternaliter prædeſtinatus,ſicque ſecundum prædeſtina-
tionẽ diuinæ & increatæ pacis filius,tanquã ad eius beatifi-
cam fruitionẽ vẽturus, *Requieſcet ſuper illum pax veſtra*, hoc
eſt,ſalutatio veſtra ſortietur in eo effectũ,& pax quam ei im
F precati fueritis,infũdetur eidem,vel ſi eam iam habet in ip-
ſo augebitur. Quidam autem & ſi pacem & gratiam nondũ
habeant,ſint tamẽ in diſpoſitione proxima, ſeu propinqua
ad eam,Ita ꝙ vel ſua, vel aliorũ oratione eam facile adipi-
ſcuntur, *Sin autem*, id eſt, ſi ibi non fuerit filius pacis, *Ad
vos reuertetur*, hoc eſt, charitatiua ſalutatio veſtra debito
præmio nõ carebit,ſed merito eius,veſtra pax perficietur in
Pſal.34. via,cõſummabitur quoq; in patria.Sic & Pſalmiſta teſtatur,
Oratio mea in ſinu meo conuertetur. *In eadem autem domo
manete*, ſi fuerit cõgruum tempus manenti,nec alia reſtent
agenda extra eam ante refectionem,vel poſt illa expleta re
deundum erit ad eam,*Edentes & bibentes, quæ apud illos ſunt*,
ſi dare potuerint atque voluerint.Et hoc CHRISTVS ait
non præcipiendo,ſed præmitendo ſeu concedendo: nec de
quocunq; cibo & potu neceſſe eſt hoc exponi,cũ interdum
virtuo-

virtuoſi⁹ ſit quibuſdã abſtinere à vino & carnib⁹. Vnde quod A
ait, Edentes & bibentes quæ apud illos ſunt, non eſt iuſſio
vt omnia talia aſſumãtur, ſed eſt exhortatio potius, vt ſuffi-
ciant appoſita, nec quærantur ſuperflua, vt volucres cœli, pi-
ſces maris, & beſtiæ terræ. *Dignus eſt enim operarius mercede
ſua* id eſt, prædicator verbi dei ſeu quilibet in ſpiritualibus
& aliis deſeruiens ac laborans, dignus eſt capere ſuſtẽtacu-
lum vitæ ab eis, quibus ſpiritualia bona impendit, propter
quod ait Apoſtolus, Dominus ordinauit his qui euangelio
deſeruiunt, de Euangelio viuere. Sed hoc permiſſio fuit, nõ
iuſſio: propter quod Paulus ſcribit ſe hac poteſtate vſum nõ 1. Cor. 9.
eſſe, ſed propriis laboribus manualibus neceſſaria procuraſ-
ſe, ne quem grauaret aut ſcandalizaret, & auaris occaſionem
auaritiæ amputaret, alios tamen Apoſtolos ſic feciſſe teſta- B
tur. Nec intelligenda ſunt hæc quaſi corporeus cibus & po-
tus, ſit principalis merces aut finis vltimatus prædicationis
aut cuiuſcunque miniſterij ſpiritualis, neque propter cibum
& potum, quaſi ob præmium condignum ſunt ſpiritualia ex-
ercitia finaliter exequenda. Sic enim tẽporale & corporale
præponeretur bono diuino & ſpirituali, quod eſſet mortale
peccatum, ſed vitæ ſtipendium eſt merces minus principalis
& ſecundaria, accidentaliterque intenta, quia videlicet ſine
corporeo alimẽto vita iſta ſtare nõ poteſt, & per cõſequẽs,
nec prædicatio exhiberi. *Nolite tranſire de domo in domum*,
hoc eſt, ſine rationabili cauſa mutare hoſpitium, ne leuita-
tis vitium incurratis, aut alios ſcandalizetis, ſeu delicatoria
quæratis. Verbum hoc in præcedentis capituli expoſitione
plenius eſt tractatum. *Et in quamcumque ciuitatem intraueri-* C
tis, & ſuſceperint vos ciues illius, *Manducate quæ apponun-* Lucæ. 9.
tur vobis, & idem iudicium eſt de potu, *Et curate infirmos,
qui in illa ſunt*, vt per miraculorum operationem credam ve
ra eſſe quæ prædicatis, atque ad opera pietatis inducantur,
ac plene cõuertantur ad deum. Quis enim aliter crediſſet
idiotis Chriſti diſcipulis ſupernaturalia, inuiſibilia, ac in-
comprehenſibilia prædicantibus, niſi per miracula ſoli deo
poſſibilia oſtendiſſent ſua verba eſſe diuina, & de ſuper con
firmata. Deus equidem falſitatis cõfirmator eſſe non valet.
Ideo apud Marcum Euangeliſtam ſcriptum eſt, Profecti pr̨
dicauerunt vbique domino cooperante, & ſermonem confir
mante, ſequentibus ſignis, *Et dicite appropinquabit in vos re-* Mar. 16.
gnum dei,

D *gnum dei*, hoc eſt, tempus gratiæ nunc aduenit, & non bona terrena, ſicut in veteri lege, ſed cœleſtia vobis promittūtur prędicantur & offerūtur. Hinc ait Apoſtolus, Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Itemque, Ecce nūc tempus acceptabile ecce nunc dies ſalutis. Tunc quoque cū hæc prædi cabantur, inſtabat tempus paſſionis Chriſti, per quam ianua regni cœleſtis aperta eſt. Rurſus regnum dei appropinquat in eos, ſeu eis, qui ſe ad veræ beatitudinis adeptionem diſponunt, terrena atque carnalia contemnendo. Poteſt etiā per regnum dei, CHRISTVS ac ſacra ſcriptura intelligi. *In quamcunque ciuitatem intraueritis, & nō receperint vos, exeūtes in plateis eius, dicite, Etiam puluerē qui adhæſit nobis, de ciuitate veſtra extergimus in vos.* Hoc idē præcedenti capitulo Chri-
E ſtus cōmiſit Apoſtolis, quòd ibidem expoſitum eſt: multęq; ſunt cauſæ poſitę excuſſionis pulueris, in nō recipiētes Chriſti diſcipulos. *Hoc tamen ſcitote, quia appropinquauit regnū dei*, id eſt quanuis nos accipere cōtemnatis, nihilominus veritatem vobis denūtiamus, & quod in nobis eſt ac nobis cōmiſſum peragimus, quanuis hoc vetgat in maiorē veſtram damnationem, ita quòd excuſationem de ignorantia non habetis. *Dico autem vobis, quia Sodomis*, id eſt, Sodomitis *In die illa* notabili, & famoſa, puta in die iudicij, *Remiſſius erit*, hoc eſt, minor pœna, ſeu tolerabilior damnatio, *Quam illi ciuitati*, in eſt, habitatoribus eius vos abiicientibus.

¶ Circa hoc quæri poteſt, cum pœna correſpondeat culpæ, ſi minor erit pœna Sodomitarum, quam eorum qui Chriſti
F diſcipulos non receperunt, videtur ꝙ minora fuerūt pecca-
Gene. 19. ta Sodomitarum quam horum: cum tamē in Geneſi ſcriptū ſit, quòd homines Sodomitæ peſſimi erāt? Ad hoc aliqui reſponderunt, quòd verbum Chriſti intelligendū ſit non ſimpliciter, ſed quantum ad aliquid vtpote quod inhoſpitalitas & immiſericordia Sodomitarum in alios non fuit tanti peccati, nec erit tanti ſupplicij, ſicut eorum qui Chriſti diſcipulos reſpuerūt. Propterea ait Beda, Quanuis Sodomitæ inhoſpitales fuerunt, nulli tamen apud eos hoſpites tales, quales Apoſtoli ſunt reperti. Et licet Loth aſpectu & auditu iuſtus erat, non tamē ibi aliquid docuiſſe, aut ſigna feciſſe perhibetur. Deniq; angeli ſancti in Sodomitis inuenerunt hoſpitiū, imò à Loth cū adoratione, prece ac reuerētia ſunt ſuſcepti. Si ergo in vrbæ aliqua nec vnus extiterat diſcipulos Chriſti

ſuſcipiens

ſuſcipiens, quò ad hoc peior Sodomis comprobatur. De hac A
quæſtione, & an abſolute loquēdo, maior erit damnatio nō
recipientium diſcipulos Chriſti, quam Sodomorum, pretermitto, quia & ſuper Matthæum plura de ea conſcripſi. *Væ* Mat. 11.
tibi Coroſaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sydone facta fuiſſent virtutes, quæ in vobis factæ ſunt, olim in cilicio & cinere ſedentes pœniterent. Quando aut quo affectu Chriſtus hæc dixerit, apud Matthæum clarius ſcribitur. Tunc videlicet quando Iohannes Baptiſta in vinculis poſitus miſit diſcipulos ſuos ad Chriſtum, quibus cum Chriſtus reſpōdiſſet, & illi abiiſſent, inter cætera quæ prædicauit, cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus plurimæ eius virtutes factę ſunt, quia non egiſſent pœnitentiam, & dixit, Væ tibi Coroſaim, væ tibi Bethſaida, & cætera.

¶ Porrò Coroſaim, Bethſaida, Capharnaum, Tyberias, ſunt B
quatuor ciuitates Galilææ, ſitæ in littore laci Genezareth, qui ab Euāgeliſtis mare Galilææ ſeu Tyberiadis appellatur, in quibus vrbibus Chriſtus peſonaliter prædicauit, & multa egit miracula, & forte Apoſtoli quoq; in eiſdē vrbibus, iam prædicauerunt & ſigna egerūt, Ideo habitatores vrbium harum tanto grauius offenderūt, quanto maiora eis beneficia ſunt impenſa, quæ cōtempſerunt, & poſt tanti magiſtri atq; paſtoris prædicationem in ſuis permanſerunt ſceleribus. Itaque Chriſtus zelo Iuſtitiæ ſeu compaſſionis affectu, & more propheticę prenuntiationis ac comminationis, exprobrauit incolis vrbium harum, conteſtans ꝙ gentilibus eſſent peiores: quia ſi olim in Tyro & Sydone aliquis ſanctorum talia feciſſet miracula, exhortādo eos ad pœnitentiam, qualia C
fecit in vrbibus dictis Saluator, habitatores Tyri & Sydonis cilicia induiſſent, & cinerem ſuis ſuperieciſſent capitibus ex magnitudine contritionis, quemadmodum Niniuitæ ad prædicationem Ionæ. Porrò, quod verum ſit hoc, res ipſa probauit, quia poſt Chriſti paſſionē, ſtatim ex prædicatione diſcipulorum Chriſti conuerſi ſunt multi in vrbibus iſtis, & poſtea omnes. Vnde in Actibus Apoſtolorum deſcribitur deuotio Tyriorum, in quibus etiam multi ſpiritu ſplenduerunt prophetico, & Paulo Apoſtolo vaticinabantur futura. *Veruntamen Tyro & Sydoni,* id eſt habitatoribus ciuitatū illarum in paganiſmo defunctis, *Remiſſius erit in iudicio quam vobis,* quia multo minus peccauerunt quam ingratiſſimi, in-

D corigibilesque iſti Iudæi, qui & legẽ naturalem & ſcriptam tranſgreſſi ſunt, & inſuper euangelicæ legis veritatẽ à Chriſto accipere noluerunt. Siquidem ſeruus ſciens vel ſaltem dici ſibi audiens voluntatem domini ſui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Vnde de induratis, ingratiſſimisq; Iudæis loquitur Chriſtus, Si non veniſſem & loquutus eis fuiſſem, peccatum non haberent, videlicet, tam magnum, nũc autem

Eccle 15. excuſationem non habent de peccato ſuo.

¶ Conſequẽter ſpecialiter reprehendit Capharnaum, quia præ cæteris fuit ingrata ac ſcelerata, *Et tu Capharnaũ vſq; in cœlum exaltata*, quod dupliciter poteſt intelligi. Primò, vt dicatur vſque in cœlum exaltata, hoc eſt, valde præcipue hono-

E rata, eò quòd Chriſtus frequenter fuit, & ad tempus aliquantulum habitauit in ea: frequẽter quoque prædicauit, & pro-

Mat. 11. digia multa ac præclara egit ibidem, ſicut Matthæus & Mar-

Marc 2. cus clariſſime ſcribũt. Secũdò vt dicatur ratione ſuæ ſuperbiæ, vſque in cœlum exaltata, propria æſtimatione ac vanitate, & quoniam Chriſto ſuperbiſſimè fuit rebellis. Hic ſenſus literalior eſt, quia in Matthæo legitur Chriſtũ dixiſſe, Et tu Capharnaum nunquid vſque in cœlum exaltaberis? *Vſque ad infernum demergeris*, vt pœna proportionata ſit culpæ, & magnitudini honoris, correſpõdeat magnitudo deiectionis. Quemadmodum enim homo, tãto plus meretur exaltari in cœlo, quanto plus humiliauerit ſe in terra, ſic tãto plus meretur deiici in inferno, quanto plus in terra extollit ſeipſum

Iob. 20. iuxta illud Iob, Si aſcenderit vſque ad cœlum ſuperbia eius,

F & caput eius nubes tetigerit, quaſi ſterquiliniũ in fine perdetur, velut ſomnium auolans non inuenietur, tranſeat quaſi viſio nocturna. Ideo in eccleſiaſtico dicitur. Humilia valde ſpiritum tuum, quia vindicta impij ignis & vermis. Præterea eſt aduertendũ, quam verè mira & incõprehenſibilia ſint ſummæ ac infinitæ ſapientiæ iudicia, quoniam Chriſtus in propria perſona & per ſuos miniſtros, tã prophetas, quã Apoſtolos prædicauit & miracula egit his quos ſciebat non credituros, imò ex hoc grauius condemnandos: his autẽ nec prædicauit, neque miracula demonſtrauit, quos nouerat credituros & conuertendos, ſi eis prædicationẽ atque miracula impendiſſet. Vnde Ezechieli loquutus eſt, fili hominis nõ ad populum profundi ſermonis & ignotæ linguæ tu mitteris, & ſi ad illos mitteris, ipſi audirent te: Domus autem

Iſrael,

Iſrael, ad quā mitto te, nolunt audire te. Itaq; quod penetrare non poſſumus, ſobrie admiremur, formidoloſeque honoremus, ſcientes, quòd deus ſublimis & benedictus ſit eſſentialiter ipſa ſapientia atque iuſtitia, propter quod eius quoq; iudicia, nec iniuſta, nec irrationabilia eſſe queunt. A

¶ Conſequenter Saluator docet præfatam cōminationem, ac pœnā non illis duntaxat imminere qui ipſum in propria eius perſona nō receperunt, verbis eius credendo, iuſsionibusq; parendo, ſed & omnibus qui eius diſcipulos, vicarios & prelatos deſpiciunt, doctrinas eorū non aduertendo, nec ipſis obediendo, in quibus ſubiecti ſunt ipſis. *Qui vos* prædicatores, paſtores, prælatos *Audit* verba veſtra reuerenter ſuſcipiendo ac obſeruādo. *Me audit* qui tam gratū eſt mihi, ac ſi me in propria audirent perſona: & quia ego per meos loquor vicarios, & illi meam repreſentant perſonā, *Et qui vos ſpernit* i. veſtra documēta & iuſſa audire aut adimplere contemnit *Me ſpernit* quia intantū diſplicet mihi, ac ſi me viſibiliter preſentem loquentemq; aſpernaretur ob cauſas prætactas. Audiāt, penſent & metuant hec increduli & rebelles, peruerſi, duri, pertinaces, indociles proprium ſenſum ſectantes, quoniā ſuos nō curando ſuperiores, aut eis obſequendo, reſiſtendo, aut cōtumaciter reſpondēdo, nō mediocriter peccant nec viles paruipendūt perſonas, ſed eum cuius dignitatis & excellentiæ non eſt finis, vnigenitum dei, principemq; paſtorū, imò & deū patrem, prout Saluator adiecit, *Qui autem me ſpernit* Non credendo, aut non obediendo, *Spernit eum qui me miſit.* Mittēs quippe honoratur, ſeu inhonoratur in ſuo legato, dominus in miniſtro, pater in filio, paſtor in vicario. Pater quoq; & filius, haud dubiū quin & ſpiritus ſanctus, ſubſtantialiter vnū ſunt, & inſeparabiliter ac inconfuſibiliter per circūinceſſionem in ſe inuicem æternaliter incōprehenſibiliterq; cōſiſtunt, ita quòd trium ſuperexcellentiū ac ſuperhonorabilium perſonarum eſt vna volūtas: ideo qui vnam offendit, in ſingulas peccat. Hinc apud Iohannē filius proteſtatur, Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Itaque prælatis & patribus noſtris reuerentiam debitam ac obedientiam impendamus, conſiderantes eos nō vt homines qualeſcunque, neq; vt tales aut tales perſonas, ſed vt dei vicarios, eius circa nos perſonam repræſentantes Nam & dominis temporalibus, non ſolum bonis,

B (margin, at "loquor vicarios") · Hebr 13. (margin, at "paſtorū") · C (margin, at "Spernit eum") · Iohan. 5. (margin, at "proteſtatur")

D ſed etiam diſcolis, iubet ſanctus Apoſtolus Petrus, cum om-
1. Pet. 2. ni timore ſubiici ac parere miniſtros, quanto magis ſpiritua
libus obediendū eſt patrib⁹? Propter quod ad Hebræos Pau
lus ſcribit Apoſtolus, Obedite præpoſitis veſtris & ſubiace-
te illis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus
veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gemen-
tes. Hoc enim expedit vobis. Moyſes quoq; in exodo rebel-
libus ait, Non contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra
deum. Et Paulus Apoſtolus ſcribit ad Theſſalonicenſes, Qui
hæc ſpernit (inquit) non hominem ſpernit, ſed deum.
¶ Porrò ſi prelatorum vicariorumq; Chriſti aſpernatio tam
graue extat piculum, in omni vtriq; Chriſtiano, quanto ma-
E gis in religioſis, qui ad obedientiā voto ſe aſtrinxerunt? Nō
ergo minus abhorreant ſuo patri non obedire, quàm conti-
nentię aut proprietatis votum infringere. *Reuerſi ſunt autem
ſeptuaginta duo diſcipuli ad Ieſum* Qui miſerat eos ad prædi-
candum. Vnde prædicationis peracto obſequio ad eum re-
uerſi ſunt, *Cum gaudio* ſpirituali, aliquid tamen inordinatio-
nis admixtum habente, vt ſtatim dicetur, *Dicentes* gratias re-
ferendo, Chriſti potentiam confitendo, *Domine* qui non ſo-
lum in terra hominibus, ſed & dæmonibus dominaris *Etiam
dæmonia ſubiciuntur nobis nomine tuo*, hoc eſt, tua virtute, &
per tui nominis, ſeu tuiipſius inuocationem, nō ſolum infir-
mos curauimus, ſicut nobis cōmiſeras, ſed dæmonia quoque
F expellimus, quod ad tuum præconium tibi non quaſi igno-
ranti referimus, ſed vt te qui nos intantum honoraſti hono
rificemus, *Et ait illis, Videbam ſatanam*, hoc eſt, diabolum, hu
Matt. 26. manæ ſalutis aduerſarium *Sicut fulgur*, hoc eſt, valde celeri-
ter *De cælo cadentem* quando ob ſuam inde eiectus eſt elatio-
nem. Vel, ſicut fulgur, id eſt, terribilior Quòd enim per ſimi
litudinem emicationis fulguris celeritas, terribilitasq; ſigne
tur, patet per illud Matthæi, Sicut fulgur exit ab oriente, &
apparet vſque ad occidentem, ita erit aduentus filij homi-
nis. Secundum Gregorium aliquid elationis, vanæq; gloriæ
inerat diſcipulis iſtis ex tanta poteſtate eis conceſſa, ad cuius
culpæ repreſsionem commemorat Chriſtus exēplū horri-
bile ruinę angelicæ, tanquā dicat, Si angelo ſuperbienti deus
tantam mox intulit vltionem, penſare, quàm vitanda ſit vo-
bis ſuperbia, inanisq; gloria. Vnde Petrus inquit, Si deus an-
gelis peccantibus non pepercit, nouit iniquos in die iudicij
crucian-

cruciandos reſeruare.Deniq; ruinam diaboli,Chriſtus ſecũ- A
dum quod deus intelle&ualiter vidit,principaliterq; effecit.
¶Quæritur quomodo de cœlo corruiſſe dicatur diabolus,
cum in Eſaia dixiſſe legatur,In cœlum conſcendã,quo appa-
ret,ꝙ nondum erat in cœlo?& reſpondendũ quod in cœlo
empyreo fuit,& conditus erat ſecũdum ſtrabam & Bedam,
indéq; cecidit.Porró quod dixit,In cœlum conſcendam, de
ſpirituali ſuperbenedictæ trinitatis cœlo exponitur, quia ad
dei excellentiã aſpirabat.Hoc ſuperficialiter ac breuiter di-
ctum ſit.Plena enim reſponſio pluribus indiget verbis.
¶Præterea,verbum inductum, à Chriſto prolatum poteſt
exponi tãquam approbatiuum ſermonis diſcipulorum,quaſi
dicat,non mirum , ſi mea dæmones compeſcantur potentia
qui exordio vidi & videns feci dæmonum expulſionem de B
cœlo.Vnde in libro Iob ſcribitur, Prudentia eius percuſsit
ſuperbũ.Et rurſus,In angelis ſuis reperit prauitatẽ. Itemq;,
Obſtetricante manu eius,eductus eſt coluber tortuoſus.At-
que in Pſalmo , Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum.
Per Ezechielem quoq; Chriſtus teſtatur,Tu cherub extẽtus
& protegens repleta ſunt interiora tua iniquitate , & eieci
te de monte ſancto dei,ô Cherub de medio lapidũ ignito-
rum. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcor-
piones*,Hoc dupliciter accipi poteſt,Chriſtus enim dedit di-
ſcipulis ſuis non ſolum poteſtatem calcandi ſpiritualiter ſu-
per ſpiritus malignos per ſerpentes & ſcorpiones figurali-
ter deſignatos,ita quod illos poſſent eiicere,ſuperare, affli- C
gere,ſed etiam præſtitit eis,virtutem calcandi corporaliter,
& abſque læſura ſuper quæcunque animalia venenata, quod
& in veteri teſtamento præfiguratum videtur.Quemadmo- Deute.8.
dum in Deuteronomio legitur,Simile huic eſt illud in Pſal- Prouer. 9.
mo,Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis.
¶Præterea,per ſerpentes ore venenũ fundentes,ſignantur
tam inuiſibiles quã viſibiles hoſtes,qui electos dei palã ten-
tant ſeu perſequuntur.Per ſcorpionesverò qui pũctione cau
dæ inficiunt,deſignantur æmuli occulte inſidiantes ſiue ten
tantes *Et ſupra omnẽ virtutem inimici*,id eſt,ſuper quodcunq;
genus dęmonũ,& ſuper vniuerſam calliditatẽ & poteſtatem
eorũ.Quãuis enim naturalis illorũ poteſtas maior ſit omni
poteſtate naturali in terra verſantiũ,vt patet in Iob,ſuperna Iob.40.
turalis tamẽ poteſtas fideliũ per gratiã præſtitam dęmonum

 vincit

D vincit virtuté, quanuis variis modis quærant nocere hominibus, & diuerſimode tentent atq; ad varia inclinent peccata. *Et nihil vobis nocebit* quod corporaliter in Chriſti diſcipulis conſtat impletũ, ita vt nec venena, nec venenata eis quid nocumenti potuerũt inferre. Vnde & Paulus viperã excuſsit in ignem, & Euãgeliſta Iohannes peſsimũ ſine læſione potauit
Act. 28. venenũ. Ideo in Marco loquitur Chriſtus, Signa eos qui cre
Marci. 16. diderint, hęc ſequẽtur, In nomine meo dęmonia eiicient, ſerpentes tollent, & ſi mortiferũ quid biberint nõ eis nocebit. ❡ Inſuper corporalis ſeu ſpiritualis perſecutio hominum malignorum ac dæmonum electis Chriſti diſcipulis quantum ad finalem deiectionem ſeu optati damni illationem nil nocuit, quia electis dei omnia cooperãtur in bonum, & tempo
E ralis tribulatio ad perpetuã eos duxit coronã, ideo ſcriptum eſt, Filius iniquitatis non apponet nocere ei. *Veruntamen in hoc nolite gaudere* Inordinate aut immoderate, videlicet eo modo quo nũc gaudetis, *Quia ſpiritus* puta dæmones qui ob naturæ ſimplicitatem ſpiritus appellantur, *Subiiciuntur vobis*, hoc eſt, per poteſtatem vobis collatam eiiciuntur. Hoc enim ſicut & alia ſigna peragere, pertinet ad dona gratiæ
Marci. 7. gratis datæ, quæ ad aliorum vtilitatem ordinantur, & bonis ac malis communia ſunt hominibus. Nam vt aſſerit Chriſtus Multi reprobi in die iudicij ſunt dicturi, Domine nonne in nomine tuo dęmonia eiecimus? Idcirco de hoc dono gloriãdum non eſt, quaſi de principali atque ſaluifico bono, quãuis debeat homo de omni bono ſibi diuinitus dato, gratias agere deo, & aliquo modo gaudere in ipſo, ſecundum quod bo
F num illud collatum maius aut minus eſt.

❡ Poſtremò, vnde principalius atque præcipue ſit gaudendum, ſubiungit, *Gaudete autem* In domino ei regratiando, nõ veſtris meritis aſcribendo, *Quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis*, hoc eſt, voſipſi inter electos dei iam eſtis per prædeſtinationem computati, & in cœleſtibus manſionibus æternaliter collocandi, atque in libro vitæ ſcripti, quod nullus de ſe præſcire certitudinaliter poteſt, niſi ex reuelatione diuina, CHRISTVS verò diſcipulis ſuis hoc potuit reuelare, imò ad conſolationem eorũ reuelare dignatus eſt, vt in tanto fortiores eſſent in omni ſancto labore & afflictione, quãto certiores eſſent de beatifica retributione.

❡ Poſtremò, liber vitæ in deo metaphorice ponitur, quemadmodum

admodum enim apud homines ſolent deſcribi,qui ſpecialiter ſpectant ad eos, ſic electorũ in diuina mente cõſcriptio, hoc eſt,firma eorum notitia ſeu tenax memoria,in intellectu diuino,dicitur liber vitæ loquẽdo de vita gloriæ ad quam electio finaliter pertinet,Vnde & liber vitæ,nõ niſi æterna prædeſtinatio nominatur, qua quidam ad vitam gloriæ à deo ſunt æternaliter præordinati. A

¶Proſecutio elucidationis huius decimi cap. ab eo loco quo dicitur,I*n ipſa autem hora exultauit in ſpiritu ſancto.*

ARTICVLVS XXVII.

B

C Hriſtus hominum amator veriſsimus de multiplici gratiæ dono per ipſum à patre hominibus electis collato, vehemẽter gauiſus eſt,imò quilibet bonus prælatus de hoc præcipue gloriari,deoque gratias agere debet,quo ſubditos ſuos conſpicit virtuoſos,& diuinæ clemẽtiæ gratioſa munera abundare in eis,idcirco Iohannes dicit, Maiorem horum gratiam non habeo, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. Et Paulus diſcipulorum ſuorum virtutes cõmemorans,Gratias(inquit)ago deo ſuper inenarrabili dono eius. Sic egit & Chriſtus, vt ait Euangeliſta, I*n ipſa autem hora*, qua Chriſtus verba immediate præhabita diſcipulis dixit, Quemadmodum poteſtatem eis dediſſet ſuper omnem virtutem inimici, & quòd nomina eorum ſcripta eſſent in cælis, *Exultauit in ſpiritu ſancto*,hoc eſt,ex motione ſpiritus ſancti, qui animã Chriſti in vniuerſis direxit, ac gubernauit & mouit, propter quod ab Eſaia de ſeipſo prædictum eſt,Requieſcet ſuper eum ſpiritus domini,&c. Fuit etenim anima eius pleniſsima ſeptemplici dono ſpiritus ſancti. 1.Reg.3. C

¶Porrò,dona ſpiritus ſancti faciunt mentem creatam bene atque faciliter dirigibilem, ſeu mobilem à ſpiritu ſancto,ſicut virtutes morales faciunt appetitum ſenſitiuum,prompte mobilem gubernabilemq́; à ratione.Itaque Ieſus ſecundum aſſumptã humanitatem & volũtatẽ humanam,exultauit ſpiritu ſancto,quia ex affectu ſeu dilectione procedente à ſpiritu ſancto, & item ſpiritualiter ſecundum volũtatem ſpiritus ſancti. At verò ſuperglorioſæ & ſuperdigniſſimæ trinitatis

D inimicus, quanuis vilis ac debilis ſacrilegus Arrius, dicens, vnigenitum dei puram creaturam, nec ipſo Chriſto fuiſſe animam rationalem, ſed loco animæ fuiſſe ipſum verbũ corpori Chriſti vnitum hac euangelica authoritate apertiſſime reprobatur. Ipſe enim reprobus Arrius finxit ſpiritum ſanctum eſſe puram creaturam, & à verbo ſeu filio dei creatum, quo dato Chriſtus à ſpiritu ſancto nullam directionem aut gubernationem, vel perfectionem ſpiritualem accepiſſet, *Et dixit Ieſus* aperiens cauſam ſuæ exultationis. Præterea, contemplandum quod anima Chriſti à ſuæ creationis exordio, deum vidit per ſpeciem, atque in beatificæ fruitionis extitit gaudio indeſinenter. Idcirco quod in hac hora dicitur exultaſſe, non eſt intelligendum, quod ante in gaudio interiori E non fuerit, ſed interioris gaudii nunc quædã ſigna foris ſpecialiter demoſtrauit, ita quòd fuit iam quædam ſolito plenior redundãtia internæ lætitię in inferioribus ſenſitiuis viribus & corporali natura ipſius, cuius iudicia forinſecus apparebant, ideo Lucas conuenientiſſime aſſerit exultaſſe. Exultatio nanque dicitur, quaſi extra ſe ſaltatio, quando videlicet ex abundãtia gaudii interioris, ſigna lætitiæ foris erumpunt. *Confiteor tibi pater domine cæli & terræ.* ¶ Communiter à ſanctis atque doctoribus aſſignatur duplex cõfeſſio, de qua fatur ſcriptura. Vna eſt confeſſio, gratiarum actionis & laudis, alia autem eſt confeſſio culpæ. Plenius tamen loquendo, hoc adiiciendum, quòd ſacra ſcriptura loquitur de triplici confeſſione laudabili. Prima eſt proteſtatio credendorum

Rom. 10.

Mat. 01.

F de qua ait Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autẽ cõfeſſio fit ad ſalutem. Et Saluator ait, Qui me cõfeſſus fuerit coram hominibus, &c. Et iſta confeſſio eſt actus fidei. Secunda eſt confeſſio gratiarum actionis, & laudis diuinæ, videlicet ipſa laudatio dei, aut gratiarum actio ei exhibita, & iſta eſt actus latriæ, de qua confeſſione nũc ſermo eſt, de qua etiam ſæpiſſime habetur in libro Pſalmorum, ſicut cum dicitur, Cõfitebor tibi domine in toto corde meo. Tertia eſt cõfeſſio culpæ, videlicet accuſatio & enũtiatio propriæ culpæ, & iſta eſt actus pœnitentiæ, de qua Iacobus in ſua Canonica ſcribit, Confitemini alterutrum peccata veſtra. Itaque cõfiteor tibi.i. laudo te, regratior tibi, pater meus, non per adoptionis gratiam, vt hominum aliorum: ſed per veram æternam, naturalemqu: generationem, qua me incommutabili-

ter genuiſti in identitate naturæ ex tua ſubſtãtia, iuxta illud A
Pſalmi, Ex vtero ante luciferum genui te. Et rurſus, Eructauit cor meum verbum bonum Itemq́;. Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te Hoc teſtimonio rurſus cõfuſus eſt ſceleratiſſimus Arrius, filium nec ab æterno fuiſſe, nec patri conſubſtantialem eſſe dicere auſus, domine cæli & terrę, hoc eſt, cæleſtium atque terreſtrium, ſuperiorum, ac inferiorum, ſeu omnium quæ in cælo cõtinentur & terra, ſicut ait Pſalmiſta, Tui ſunt cæli, & tua eſt terra Omnium horum eſt deus omnipotens, dominus iure creationis ac gubernationis, & cõſeruationis, ſolusq́; deus eſt dominus vniuerſalis, ſummus ac indepẽdens, vtpote propria authoritate dominans, cui ad nutum ſubiecta ſunt omnia, ad quẽ omnis dominus circa ipſum ſe habet vt ſeruus ad dominum, vt inſtrumẽtum ad artificem, vt medium ad finem, de quo habetur in B
Iob, Quem conſtituit alium ſuper terram? aut quẽ poſuit ſuper orbem quem fabricatus eſt? ¶ Præterea hoc teſtimonio confuſa eſt hæreſis Manichæi, hæc inferiora atq; terrena nõ eſſe à deo creata dicentis. Vnde (vt Epiphanius ait) Euangelium à Marcione æditũ, habet, Regratior tibi domine cæli, tacens quod dicitur terræ, & quod dicitur pater, nec intelligatur quòd Chriſtus vocat patrem creatorem cæli & terræ. Hæreſis autem Manichæi à Marcione ſumpſit exordium, *Quia abſcondiſti hæc* mea documenta & fidei Chriſtianę myſteria, legiſque euangelicæ ſacramenta quæ prædico, *A ſapientibus & prudentibus*, hoc eſt, ſuperbis, qui ſeipſos arbitrãtur magnos & eruditos, in ſenſu proprio confidentes, & ſuæ C
prudentiæ innitentes, quales fuerunt multi Philoſophi, ac alii ante tempora Chriſti, ſcribæ & Phariſæi tempore Chriſti, de quibus iam ad literam magis eſt ſermo, multi quoque literati, & de ſua ſcientia tumidi poſt tempus Chriſti, de quibus ſcribit Apoſtolus, Videte vocationem veſtram, quia nõ multi ſapientes ſunt inter vos, ſed quæ ſtulta ſunt mũdi elegit deus, vt confundat ſapientes. Et alibi, Dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt. Hinc Salomon, Non ſis ſapiens apud temetipſum, & ne innitaris prudentiæ ruæ.

¶ Inſuper deus dicitur iſta reprobis abſcondiſſe, eo modo quo dicitur eos indurare & excęcare, non quod ipſe ſit directe cauſa ignorantiæ & peccati, ſed quoniã iuſto iudicio mẽtem humanam obſcurari permittit & indurari, gratiã & vir-

tutem

D tutem non influendo,quemadmodum ſol dicitur ſuo receſſu cauſa cõgelationis,& nauta per ſuã abſentiam cauſa naufragii.Sapientes autẽ & prudentes diſtingũtur in hoc, quòd ſapientes dicuntur eruditi in rebus diuinis,prudentes,periti in
Pſal.50. humanis. ¶ Denique vſq; in præſens,deus incerta & occulta ſapientiæ ſuæ, deguſtationẽ ſuæ dulcedinis,vitæ internæ ſaporem, myſticam theologiam ſuæ familiaritatis experiẽtiã, ſuarum illuſtrationum ſplendores,clariſſimos ſuarum inflãmationum ardores præferuidos,ſapientibus & prudẽtibus in ſeipſis tumentibus,menteq; vanis,abſcondit,quæ tamen humilibus mũdi vanitates ſpernẽtibus,timoratis, ſynceris,animo depuratis,ſimplicibusq; reuelat,quemadmodum in Prouerbiis fertur,Cum ſimplicibus ſermocinatio eius, Atque in
E Pſalmo,Teſtimonium domini fidele,ſapientiã præſtans paruulis. Talis enim quia in dei amore ardentes ſunt,in ſapientiæ dono ſunt præfulgentes,& per illud efficiuntur quaſi ſecretarii dei,idcirco adiecit Saluator, *Et reuelaſti ea paruulis*, hoc eſt, humilibus, qui in oculis propriæ mẽtis ſunt paruuli, dum omne bonum deo aſcribunt,& ſibi in ſeipſis vileſcunt, ſeu deprimunt,deo & ſuperioribus ſe ſubdũt ac parẽt, quod Chriſtus ad literam de ſuis dixit diſcipulis & eorum ſequacibus ¶ Deniq; Paulus in ſcripturis tripliciter dicitur.Primò, ratione ætatis, quemadmodum de Chriſto ſcriptum eſt per Eſaiam,Paruulus natus eſt nobis.Secundò,ratione imperfectionis ſapientiæ,ac virtutum, ſecundum illud Prouerbiorũ, Vſquequo paruuli diligitis infantiam,& ſtulti,quæ ſibi nocia
F ua ſunt,cupient. Et ad Hebræos,Omnis qui lactis eſt parti-
1.The.5. ceps,expers eſt ſermonis iuſtitiæ,Paruulus enim eſt,Tertiò, ratione innocẽtiæ,humilitatis,ac ſimplicitatis, ſicut hoc loco,quemadmodum etiam ait Apoſtolus,Facti ſumus paruuli in medio veſtrũ. Hanc quoq; vtranq; paruuli acceptionẽ tãgit Apoſt.Nolite(inquiens)pueri effici ſenſibus,ſed malitia, paruuli eſtote,ſenſibus autẽ perfecti. Deinde Chriſtus opus hoc patris æterni approbãs,operiſq; cauſam aſſignans adiecit *Etiam pater* hoc eſt,vtiq; ſic feciſti,*Quia ſic placuit ante te*, i.in tua ſapiẽtia bonum ſic viſum eſt,& tuæ ita cõplacuit veritati , quo patet quod de diuina prædeſtinatione ac reprobatione cũ omni reuerentia,timorate,ac ſobrie loqui debemus,nec ſummæ mẽtis iudicia præſumptuoſe ſcrutari,aut temerarie iudicare,præſertim cum intellectus noſtri capacitas

à di-

à diuini intellectus comprehenſione & excellentia deficiat, A
& occumbat penitus infinite. Ideo in Prouerbiis aſſeritur. Si Prou. 25.
cut qui mel comedit multum, non eſt ei bonum, ſic qui perſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria. Itaque quòd deus vnum elegerit, & gratia decorauerit, alium reprobauerit, atque reliquerit, cauſa prima & ſumma eſt beneplacitũ, ſeu voluntas ipſius, quæ quum ſit eſſentialiter ſapiẽtia, atque iuſtitia eius, nec iniuſta, neq; irrationabilis eſſe poteſt. Hinc de patribus veteris teſtamenti fatetur Pſalmiſta deo, Bra- Pſal. 43.
chium eorum non ſaluauit eos, ſed dextera tua, & brachium Epheſ. 1.
tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiſti in eis. Atque Apoſtolus ad Epheſios, Prædeſtinauit nos (inquit) ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ. Et item, Gratia dei ſuperabundauit in nobis, in omni ſapientia, & prudẽtia, vt no- B
tum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundũ beneplacitum eius. ❡ Veruntamen quis nõ videat, quam pium, & iuſtum ac rationabile ſit hoc quod deus maieſtatis ac gloriæ infinitæ, dona ſuæ clementiæ gratioſa, potius humilibus quàm ſuperbis communicet. Humilitas nãque ad diuinorum ſuſceptionem chariſmatũ mentẽ diſponit creatam, quoniam creatori ſuo eam ſupponit, ſuperbia verò incapacẽ gratię efficit eam, & creatori rebellem, ſed hoc potius imperſcrutabile eſt, cur deo ordinante ac cooperante vnus ad diſpoſitionẽ gratiæ ſuſceptiuam magis pertingit quam alter, & cur vnus potius prçordinatus eſt in vas miſericordię quàm alter. Hinc ſanctus ac ſuperliberrimus deus clare ac inclyte proteſtatur C
in exodo, Miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Ideo humiliemur ſub potenti manu Dei. Et quod in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Vnuſquiſq; noſtrum ſatagat adimplere. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quę præcepit tibi de⁹ illa cogita ſemper. Attamen reuerẽtialis ac moderata conſideratio mirabilium dei myſteriorumq; fidei, licita eſt his quorũ purgatus & illuminatus eſt animus, ſicut ait Pſalmiſta, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Rurſusque, Mirabilia teſtimonia tua domine, ideo ſcrutata eſt ea anima mea.

❡ Poſtremò, circa hæc ait Gregorius, His Chriſti verbis exemplũ humilitatis accipimus, nec temere diſcutere ſuperna cõſilia de aliorum vocatione, aliorũ verò repulſione præſumamus. Iniuſtum eſſe non poteſt, quia placuit iuſto. In cunctis

D ctis ergo, quæ exterius diſponuntur aperta cauſa rationis eſt occultè iuſtitia volũtatis. *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo*, hoc de Chriſto ſecũdum vtranque eius naturam exponitur, quia ſecũdum diuinam ſuam naturam, omnia ei à patre ſunt tradita, eo quòd per generationem æternam accepit à patre totam patris ſubſtantiam, & quicquid excellentiæ, opulentiæ, ac perfectionis in ea eſt, ſiue in patre. Propter quod in Iohãne profitetur, Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt. Et rurſus alloquens patrem, Omnia (inquit) tua mea ſunt. Hæc autem traditio eſt per modum naturalis emanationis, de qua iterum aſſerit vnigenitus dei, Pater quod dedit mihi maius omnibus eſt. ¶ Inſuper Chriſto ſecundũ ſuam humanitatem, tradita ſunt omnia, hoc eſt, prælatio, præſidentia,
E ſeu dominiũ totius entis creati, ita quòd omnia ſunt eius humanitati ſubiecta ab incarnationis exordio. Propter quod
Hebr. 12. ait Apoſtolus, Omnia ſubiecit ſub pedibus eius, Et denuo, in eo quod dicit, Omnia nihil dimiſit non ſubiectum ei.

¶ Porrò ſecundum Athanaſium, Omnia Chriſto ſunt tradita ad reformandum, vt ſicut per verbum facta ſunt omnia, ſic per verbum carnem factũ omnia inſtaurarẽtur. Rurſus omnia tradita ſunt Chriſto homini, de quibus in Iohanne proteſtatur, Ego ſi exaltat⁹ fuero à terra omnia trahã ad meipſum, videlicet, omnia genera hominũ electorum, ſeu quoſdam de omni genere hominum, cuiuſcunq; conditionis, ſtatus, ſeu gradus conſiſtant. His verbis ſecundum primam expoſitionem Chriſtus oſtẽdit ſe patri æqualem in poteſtate.
F ¶ Deinceps inſinuat æqualem ſe patri in ſapientia. *Et nemo* hoc eſt, nullus *Scit* ſcientia plenæ comprehenſionis, *Qui ſit filius*, hoc eſt, ipſum vnigenitum ſecundum ſuam diuinitatem, *Niſi pater*, qui infinitæ eſt perſpicacitatis in cognoſcendo ſicut & filius, imò in patre & filio, haud dubium quin & ſpiritu ſancto, eſt vnus & idẽ numero intellectus, & quicquid de vna trium ſuperhonorabilium perſonarum abſolutè dicitur, de ſingulis intelligitur. Vnde exceptio hoc nomine (nemo) deſignata, dicitur eſſentialis, nõ perſonalis, quia excipitur omnis alterius eſſentiæ, non omnis alterius perſonę. *Et qui ſit pater*, hoc eſt, patrem nullus plenariè comprehendit, *Niſi filius*, quoniam ſicut pater eſt infinitæ actualitatis & intelligibilitatis, ſic filius ſecundum quod deus eſt infinitę intellectiuitatis ſeu perſpicacitatis & claritatis in intelligendo

ligendo. Hinc Iohannes, Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius, qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. *Et cui noluerit filius reuelare*, ille cognoſcit patrem, non tamẽ plena cõprehenſione, & tam perfectè vt filius, ſed filio reuelante, fideles in hoc ſeculo cognoſcunt per ſpeculum in ægnimate, per fidem & per donum ſapientiæ, atque per informationẽ ſacræ ſcripturæ: in patria verò cognoſcunt clarè per ſpeciẽ, ſeu facie ad faciem, vnde & comprehendere deum dicuntur comprehenſione extenſe accepta, quia conſpiciunt deum ſicuti eſt in ſeipſo. Propriè autem deum comprehendere dicitur, qui eum cognoſcit tam perfectè ſicut cognoſcibilis eſt ex ſua natura, quod nequit competere niſi intellectui perfectionis immenſæ. A 1. Iohã. 4. 1. Cor. 12.

¶ Denique probatur ex dictis, quòd opera patris & filij ad extra ſunt indiuiſa, quoniã pauloante perhibuit filius reuelari diuina à patre, & nunc aſſerit ſe patris cognitionem cõferre hominibus, alibi demùm affirmat cognitionem ſuam à patre homini dari, cum loquitur Petro, Beatus es Symõ Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus. Hoc interea aduertẽdum, quòd etiam per naturalem rationem deum in hac vita aliqualiter cognoſſere poſſumus, & quoniam ratio naturalis à deo collata eſt, ideo illa cognitio quæ de deo per naturalem rationem habetur interdum reuelatio appellatur, vt cum ad Romanos ait Apoſtolus, inuiſibilia dei per ea quæ facta ſunt cõſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, quia quod notum eſt dei manifeſtum eſt in illis, deus enim illis reuelauit. Veruntamen, per naturalem rationẽ nullus philoſophorum cognouit aliquam diuinam perſonam ſecundum proprietatem perſonalem, nec ſuperbeatiſſimam trinitatẽ. Alia eſt reuelatio altior, qua deo reuelãte cognoſcimus eum per fidem & alia quędam, in qua relatione ſunt varij gradus, ſecundum quod variæ aſſignantur ſpecies contẽplationis. Vnde ſecundum quod homo mentem ſuam magis purgauerit, & in diuina dilectione magis profecerit, ſecundum hoc magis illuminatur diuinitus & clarius ſibi reuelatur pater æternus totaque trinitas ſupereſſentialis. Altiſſima tamen contemplationis dei ſpecies in hac vita dicitur myſtica theologia quæ eſt ſecretiſſima & ardentiſſima mentis cum deo locutio: in qua contẽplatione, quanto plus mens de ſuper illuſtratur, B Mat. 16. C

D ſtratur, tanto ſplendidius intuetur deum prorſus incomprehenſibilem eſſe, & tandem vnitur ei, tanquam omnino imperſcrutabili & ignoto, per omnium entium abnegationem de eo eum intuendo. Ideo diuinus & magnus Dionyſius ſcribit, Hoc eſt deum vere cognoſcere, & videre ſuperſubſtãtialem ſuperſubſtãtialiter per omnium entium ablationem laudare. Hinc ait Chryſoſtomus, Philoſophi de deo quærere contendentes, nil aliud ſe inueniſſe confeſſi ſunt, niſi quòd incognoſcibilis eſt deus. Sicut enim qui innauigabilem oceanum vſurpat nauigare, neceſſe eſt, vt per eãdem viam reuertatur, ſic illi ab ignorantia cœperunt, & ad ignorantiam finierunt. *Et conuerſus ad diſcipulos ſuos*, hoc eſt, vultum ſuum

E dirigens ad eos, vt faceret eos attentos, & dilectionem ſuã ad eos oſtẽderet, eosq́; aliis in exẽplum imitationis proponeret *Dixit, Beati oculi qui vident quæ vos videtis.* Hoc ait Saluator, quia iam pauloante gratias egit patri, ꝙ diuinorum myſteriorũ notitiam, ſapientibus atque prudentibus ſeculi huius propria ſuperbia excæcatis abſcõdit, & humilibus ſuis ea reuelauit diſcipulis, idcirco beatos aſſerit eorum oculos, præſertim interiores, beatitudini ſpei, ac meritoriũ, ad plenam beatitudinem perducẽtium. Itaque beati oculi veſtri ô diſcipuli mei, qui vident, hoc eſt, intelligũt quæ vos videtis. *Dico enim vobis, quòd multi prophetæ & reges voluerũt videre quæ vos videtis*, videlicet vnigenitum dei incarnatũ inter homines conuerſantem, eius quoque miracula, & cõuerſationem ſanctiſſimam, voluerunt etiã intelligere quę intellexe-

F runt diſcipuli Chriſti, quibus ipſe loquutus eſt, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni dei *Et non viderunt* hæc oculo corporali, nec intellexerunt iſta diſtinctè, voluerũt quoque ſeu optauerunt, ſi fuiſſet poſſibile, *Et audire*, ex ore meo prædicationem Euangelicæ legis, *Quæ auditis*, qui me ſecundum quod placet interrogatis, & informationem à meipſo accipitis, *Et non audierunt* eo modo quo vos, vtpote ex ore meo.

¶ Circa hęc quęritur, an intelligẽda ſint iſta de viſu auditúque corporali, vel potius de viſu & auditu mentali, ſeu interiori. Primum dici non poteſt, quia taliter reprobi Iudæi ac proditor Chriſtum viderunt ac audierunt, quibus tandem grauis fuit ad videndum, Nec ſecundum videtur poſſe dici, quoniam ea quæ diſcipuli iſti viderunt ac audierunt, multi

prophetæ

prophetæ ac reges ſpiritualiter cognouerunt, & deo docē- A
te,ſeu angelo intus loquente,ſpiritualiter audierūt,iuxta illud Pſalmi,Tunc loquutus eſt in viſione ſanctis tuis.Itemq; Pſal 88.
Audiam quid loquatur in me dominus deus. Et Zacharias, Pſal.84.
Angelus loquebatur in me. Zacha.2.
¶ Denique quę Chriſtus in carne exhibuit, fecit & docuit prædixerunt prophetæ. Vnde in Amos legitur, non faciet Amos.3.
dominus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos Heb.1.
ſuos prophetas.Et Apoſtolus, Multipharie multisq; modis Hiero.
deus olim loquens patribus in prophetis. Hinc de Eſaia ait Eſa.9.
Hieronymus,quòd omnia Chriſti myſteria, ita ad liquidum Eſa.35.
proſecutus eſt, vt Euangeliſta potius q̄ Propheta dicendus ſit.Sed & ipſe ſpiritualiter mirabili claritate vidit Chriſtum in carne cum dixit,Puer natus eſt nobis,eius quoq;vidit mi- B
racula quando dixit,Ecce deus veſter veniet & ſaluabit vos, Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt.Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.Similiter paſſionem Chriſti clariſſimè vidit in ſpiritu,dum loquitur,Vidimus eum,& non erat aſpectus, verè languores noſtros ipſe tulit,&c.Idem de Dauid rege,& Daniele cæteriſque prophetis poſſet oſtendi. Nec dubiū quin Salomō tempore ſuæ illuminationis prophæticæ,& alij re- Eſa.53.
ges iuſti veteris teſtamēti, qui Chriſti futurum nouerunt aduentum, ipſum videre atque audire optauerunt, ſcilicet Aſa,Ioſaphat,Ioathan,Ezechias,Ioſias.De Abraham quoq; ait Saluator, Exultauit vt videret diem meum, vidit & gauiſus eſt.¶ Ad hæc rationabiliter reſpondetur,quòd prædi- C
cta intelligenda ſint,de viſu & auditu interiori coniuncto vi ſui atque auditui exteriori.Talis etenim viſus & auditus hominibus connaturalior eſt atque iucundior & deſiderabiliſſimum,iucundiſſimumq́ue fuit taliter videre & audire vnigenitum dei hominem factū.Hinc in Nume. Balaam loquēs clariſſimè de tempore Chriſti & eius myſteriis,inter cætera ait,Heu quis victurus eſt,quando iſta faciet dominus?Et in Actibus Petrus Apoſtolus,Omnes(inquit)prophetę à Samuele,& deinceps annunciauerunt dies iſtos. Alias demū duas poſui reſpōſiones ad dubium iſtud ſuper Matthæum.
¶ Poſtremò,pro eo quod hic dicitur,Multi prophetæ & reges,&c.in Mattheo legitur,multi ꝓphetę & iuſti.Iuſti enim Mar.13.
ſecundum Bedam ſunt reges magni,quia tentationū ſuarum Iohā.8.
moti-

D motibus non conſentiendo ſuccũbere, ſed regendo ac ſuperando, præeſſe nouerunt. Ait autem & Origenes circa hæc verba, Saluator dicit plures prophetas, & iuſtos prædicta optaſſe, non omnes, quia de Abraham dicitur, quia vidit diem Chriſti & lętatus eſt, quam viſionem non plures, ſed pauci attigerunt. Fuerunt autem & alii prophetæ & iuſti, nõ tanti vt viſionẽ Abrahæ & peritiam Apoſtolorum attingerent, & hos dicit non vidiſſe, ſed optaſſe. *Et ecce quidam legiſperitus*, id eſt, doctus in lege. Magiſtri autem Iudæorum maiores vocabantur ſcribæ & legiſperiti. Vnde & Apoſtolus ait

Titum. 3. Zenam legiſperitum. *Surrexit* quaſi reuerentiam exhibens Chriſto docenti, quo prædicante auditores ſedere ſolebant

E Vel ſurrexit, vt à cunctis melius audiretur, vel vt auditores ad ſuum aſpectum atque præconium incitaret. Fuit autem peritus in lege loquẽdo de informi ſcientia, quæ nõ eſt charitate & virtuoſa cõuerſatione ornata, quibus ornatur bonorum ſcientia propter quod vocatur formata. Rurſus peritus fuit peritia literali, nõ intelligentia ſpirituali, *Tentans eum*, id eſt, circumuenire & fallere cupiens. Dicit nãque Chryſoſtomus, Erant quidam verboſi circumeuntes totã regionem Iudæorum, accuſantes Chriſtum, dicentes, quòd præcepta Moyſi inutilia diceret, & noua induceret documenta. Volẽs ergo legiſperitus ſeducere Chriſtum, adeſt tentans eum & quærens, *Magiſter*, Magiſtrum vocat, cuius inſtructioni

F ſubiici dedignatur, *Quid faciendo vitam æternam poſſidebo?* hoc eſt, quibus operibꝰ promereri potero, & ſortiri beatitudinem æternam. Sciebat itaque quod non loquendo duntaxat, ſed etiam operibus virtuoſis inſiſtendo obtineatur fœlicitas. Occaſionẽ huiuſmodi tẽtationis, & inquiſitionis ſecundum Bedam ſumpſit ex eo quòd audiuit à Chriſto, Gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis Rectéque dixit, Poſſidebo, quia fœlicitas ſimul habetur, & nunquã amittitur, dicente Boetio, Aeternitas eſt internabilis vitæ tota ſimul perfecta poſſeſſio. Et rurſus, Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. *At ille* Summus magiſter cordiũ ſecretiſſima infallibiliter intuens *Dixit ad*

Mat. 12. *illum, in lege* Moyſi *Quid ſcriptum eſt, quomodo legis?* in libris Moſaicæ legis? Quaſi dicat, Non rectam formam tenes in legendo, quia non imples quæ legis & prædicas. Quidam equidem legunt, nec faciunt: quidam faciunt, & legere nequeunt,

nequeunt, alij legunt & faciunt. ¶ Præterea, quoniã legiſperitus voluit Chriſto imponere q aliquid contra Moyſen ageret aut doceret, Chriſt⁹ ſua inquiſitione oſtendit oppoſitum. *Ille reſpondens, dixit, Diliges dominum deum tuum, ex toto corde tuo*, hoc eſt tota voluntate, ſeu toto voluntatis deſiderio & affectu. Itaque per cor deſignatur voluntas, quoniam ſicut cor eſt primum viuens, & cætera membra mouens: ſic voluntas per charitatem primo viuificatur, & ceteras animę mouet vires, *Et ex tota anima tua*, hoc eſt, ſecundum potentias animales ac ſenſitiuas, vt ſenſus interiores & exteriores appetitusque ſenſitiuæ, tam concupiſcibilis quam iraſcibilis, rationi ac legi diuinæ ſubdantur, atque ſecundum deum, & vt exigit eius dilectio, ad charitatisque profectum expedit, refrenentur ac dirigantur, propter quod orat Pſalmiſta Auerte oculos meos ne videant vanitatem. In Eccleſiaſtico quoque docetur, Sæpi aures tuas ſpinis, & noli audire linguã nequã. Iubemur ergo deum ex his viribus ſenſitiuis diligere, non quòd potentiæ iſtæ organicæ deum ſimpliciſſimum habeant pro obiecto, vel ad eius dilectionem directè ac immediatè pertingant, aut diuinæ dilectiõis exiſtant ſubiecta, ſed quia taliter ſunt regẽdę vt expedit ad charitatis adeptionem, conſeruationem, profectum, & conſummationem, pro quo adimplendo dicitur in Eccleſiaſtico, Domine pater, & dominator vitæ meæ. Excellentiam oculorum meorum ne dederis mihi, & omne deſiderium prauum auerte à me, Aufer àme ventris concupiſcentias, & concubitus concupiſcẽtiæ ne apprehendat me, *Et ex omnibus viribus tuis*. Iam de viribus per cor & animam deſignatis mentio facta eſt. Cur ergo nunc addit, & ex omnibus viribus tuis? Ad quod dupliciter reſpõdetur. Primò, vt iſtud intelligatur de viribus reliquis, de quibus nondum quid dictum eſt, quia & vires vegetatiuæ in actibus ſuis regendæ ſunt ratione, ſecundum deum quantum fieri poteſt. Non enim totaliter rationi ſubduntur ſed naturaliter operantur: attamen obiecta earum applicanda ſunt eis ſecundum rectæ rationis cenſuram, & quãtum ad modum, locum, ac tempus actionis, rationi quodã modo ſubiiciũtur. Secũdò, vt quod ait, ex omnibus viribus tuis, intelligatur quantum ad executionem & vſum viriũ in exterioribus operibus, quatenus etiam illa viriliter ad dei honorem cum diſcretione agantur, vt ait Apoſtolus, Rationa-

A
Deute. 6.
B
Eccle. 23.
C

D bile obſequiū veſtrum. Et *ex omni mente tua* ,id eſt,toto intellectu & intētione,ne in intellectu ſit error ſeu hæreſis,aut intentio charitati dei repugnans.Porrò præceptū hoc ſcriptum eſt in deuteronomio,vbi legitur,Diliges dominū deū tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota fortitudine tua. ¶ Circa quod quæritur,cum Moyſes non exprimat niſi tria,ex quibus totis amandus eſt deus, cur hic dicuntur quatuor eſſe ſcripta in lege?Ad quod reſpondetur,ꝙ tria illa à Moyſe dicta includunt hæc quatuor,ideo quatuor iſta ſcripta ſunt ibi ſaltem virtualiter atque implicitè,nempe quòd dicitur hic,ex omnibus viribus tuis,Moyſes per fortitudinem intellexit,totum autem cor frequenter, intellectū

Deut.6.

E & voluntatem comprehendit ac denotat, ſicut cum dicimus Confitebor tibi domine in toto corde meo.Deni que apud Matthæum ponuntur tria, cum dicitur, Diliges dominum deū tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& in tota mente tua:vnde ibidē omittitur,ex tota fortitudine tua,ſeu ex omnibus viribus tuis,quod tamē per totam animam ſatis inſinuatur. Anima nanque dicitur totum poteſtatiuum. quia plures continet vires.

Mat.22.

¶ Oportet ſcire quòd præceptum iſtud tripliciter poteſt intelligi & exponi.Primò,quantum ad indeſinētem actum, vt ſcilicet cor,mens,anima,fortitudo, ſemper actualiter atque totaliter ferantur in deum abſque admixtione mali contra-

F rij,ſicque præceptum iſtud non impletur à viatoribus nobis in vita præſenti,ſed à beatis in patria.Vnde iuxta hunc ſenſum diligere deum toto corde,eſt eum diligere actuali amore inceſſanter in deum erecto,ſecundum totum poſſe voluntatis,ſine admixtione omnis inordinati affectus, charitatis minoratiui Diligere autem deum ex tota mēte, eſt deo per contemplationem indeſinenter,ſemper, actualiter ſecundū extremum poſſe intēdere,abſque admixtione omnis euagationis,erroris & deceptionis. Diligere verò deū ex tota anima,eſt ſecūdū cæteras vires animales & ſenſitiuas eſſe ordinatū in deo,inceſſanter cōplete:quod in beatis erit potiſſimū poſt reſurrectionē futurā,dū oēs ſenſuū interiorū & exteriorū ſenſitiuiq; appetitus operationes ordinatiſſimè erūt in deo,& ad dei conferent laudem,amorem & cōtemplationem.Diligere autem deum ex omnibus viribus, eſt omnem exteriorem actum habere promptiſſimum iugiter ad dei ho

norem

norem & cultum atque imperium, quod totũ non niſi in patria valet impleri, & implebitur, non ſolum abſque difficultate, imò & cum indicibili iucunditate: in patria ergo impleatur præceptum iſtud perfectè, in via imperfectè. Secundò exponitur hoc præceptum quantum ad actum ſupererogationis, vt ſic deus diligatur toto corde, totáq; mente, & cætera quatenus dei intuitu & amore omnia deſiderantur, quę voluntatem, intellectum, animam, & operationem ſeu vires impedire ſolent, & poſſunt à dei amore & cõtemplatione in vita pręſenti, vt ſunt diuitiæ, parentes, cognati, proles, volũtasque propria: ſicq; præceptum iſtud charitatis implere ad religioſos dignoſcitur pertinere. Tertio exponitur quantũ ad actum neceſsitatis, vt ſic corde, mente, anima, fortitudine deum amemus, quatenus nil charitati diuinæ contrarium operetur aut appetamus, *Et proximum tuum ſicut teipſum*, id eſt, verè, ordinatè, ac ſpiritualiter, optando ei bona gratiæ in præſenti, & dona gloriæ in futuro: item ſicut teipſum, id eſt, propter deum & ob fœlicitatem æternam, videlicet quia deus præcepit, & quia ad eius imaginem factus eſt proxim' tuus, & quoniam deus eſt prima cauſa ac ratio totius amabilitatis, ac puræ dilectionis, cũ ipſe ſit prima, fontalis infinitaque bonitas. Rurſus, ſicut teipſum, id eſt, perſeueranter vſque in finem, & non condeſcendendo ei in vitiis, ſicut nec tibi vis cõſcendi in eis, ſi tamen re vere ac ſpiritualiter diligitis, non tamen oportet diligere proximum tam immenſe ſicut teipſum: vt, ſicut, dicat ſimilitudinem, nõ æqualitatem. Hoc autem præceptũ ſumptum eſt ex eo quod in Leuitico ſcriptum eſt, Diliges amicum tuũ ſicut teipſum: vbi ſeptuaginta tranſtuliſſe dicuntur, proximum tuum. Per proximum autem intelligitur omnis homo gratię & glorię capax: damnati verò, ex charitate amandi non ſunt, quia nec gratiæ nec gloriæ ſunt capaces. Omnem igitur hominem viatorem, quãtumlibet aduerſantem, ex charitate ſicut noſipſos diligere obligamur. Dicit autem Baſilius, Quis non nouit, quoniam manſuetum & communicatium animal eſt homo non ſolitarium & ſylueſtre? Nihil enim tam proprium eſt noſtræ naturæ, ſicut ad inuicem communicare & mortuo indigere, & cognatum amare. Quorum ergo præueniens dominus nobis tradidit ſemina, horum conſequenter & fructus requirit, *Dixitque illi*, ſcilicet legiſperito dominus Ieſus.

A B Leui. 19. C Baſilius.

D *Recte reſpondiſti,quia* veraciter ſcriptum eſt, quod ſcriptum allegas,*Hoc fac*,id eſt,hæc duo charitatis præcepta adimple, *Et viues*,vita gratiæ in exilio,& vita gloriæ in regno,ſicque ſoluta eſt quæſtio,qua quærebat quid faciendo vitam æter-

Origen. nam poſsidebo,ex qua Chriſti reſponſione oſtendit Origenes hæreticam prauitatem,Valentini & Marcionis atque Ba-

Eccle.7.

Iob.15. ſilidis.*Ille autem volens iuſtificare*,id eſt,iuſtum monſtrare, & ſuam eminentiam oſtentare,cum tamen in Eccleſiaſtico ſcriptum ſit,Non te iuſtifices ante deum Iob quoque ait,Quid eſt homo vt immaculatus ſit,& iuſtus appareat natus de muliere? *Ait,Et quis eſt meus proximus?* Hoc rurſus quæſiuit vt caperet CHRISTVM in ſua reſponſione. Aduertit enim (vt apparet)quemadmodum Chriſtus doceret etiam inimi-

E cos eſſe diligendos,quod iſte putauit eſſe contra Moyſi legem,quia Iudæi quamplurimi per proximum non intelligebant niſi Iudæum,& cæteros reputabant alienos. Hinc interrogauit,quis eſt meus proximus, vt ſi Chriſtus diceret, quilibet homo vitæ præſentis,probaret eum legis aduerſarium:ſi verò diceret,quicunque Iudæus,probaret ſe iuſtum, dicendo,omnẽ amo Iudæum. Sed(vt Salomon loquitur) fru

Prou.1. ſtra iacitur rete ante oculos pennatorum. Vnde & Chriſtus ſapientiſsimus ſic reſpondet,quòd inſidiatorem propria rurſus reſponſione concludit,proponens parabolam. *Suſpiciens autem Ieſus*,ſurſum aſpiciens, ſeu latè & altè circũducens,ad inſinuandum,quòd de re magna eſſet loquuturus atque cõpatiens communi humani generis calamitati,dixit, *Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in la-*

F *trones.* Senſus ſuperficialiter literalis difficultatem non habet, & quod hic quaſi parabola dicitur,potuit eſſe res geſta,

Baſilius. quia(vt dicit Baſilius) Hieruſalem in cacumine ſita eſt, Hiericho autem deorſum,inter quas vrbes fuit deſertum,in quo latrones conſueuerunt quoſdam occidere.

¶ Porrò iuxta intelligentiã ſpiritualem,per hominem hunc intelligitur primus noſter parens Adam, ſeu genus humanum,ſiue quilibet homo poſt innocẽtiam baptiſmalem atq; iuſtitiam,ad iniquitates prolapſus. Talis ergo deſcendit, id eſt,peccãdo ſpiritualiter deorſum collapſus eſt, à Hieruſalem,hoc eſt,paradiſo terreſtri,in quo Adam realiter fuit, vel à cœleſti Hieruſalem,ſeu regno cœlorũ,in quo per ſpem &

Philip 3. meritum eſt omnis iuſtus viator,cũ & Apoſtolus dicat,No-

ſtra

ſtra conuerſatio in cœlis eſt: vel à tranquillitate interna, & A
cõtemplatione pacis mẽtalis. Cum enim Hieruſalem interpretetur viſio pacis, per eam hæc tria ſignatur, videlicet paradiſus terreſtris, qui eſt locus quietis, in quo fuit viſio pacis ſupernæ, quanuis non tam clara ſicut in patria, imò viſio ſeu contemplatio, quæ fuit in Adam ante peccatum, & modo in paradiſo eſt in Helia, habet ſe medio modo inter contemplationem patriæ, & cõtemplationem communem deuotorum in iſto exilio. Item per Hieruſalem figuratur regnũ cœleſte, in quo eſt beatifica viſio pacis æternæ, quæ omnẽ ſenſum exuperat, ipſa quoque mentalis trãquillitas animæ viatricis, in deo pacatæ, ac dulciter ſtabilitatæ per Hieruſalem denotatur. Inſuper ſicut omnes in Adam eramus atq; cecidimus, ſic omnes in ipſo paradiſo terreſtri extitimus, & in ipſo inde expulſi elapſiq; ſumus. Per Hiericho verò hic mundus inſtabilis, ſeu vitæ præſentis mortalitas, & defectus intelliguntur. Hiericho quippe interpretatur luna, per quam in ſcripturis defectus exprimitur inſtabilitas, inſipientia atque mortalitas, propter iugem lunę variationẽ, creſcentiam atque decreſcentiam. Vnde in Eccleſiaſtico ſcribitur, Stultus mutatur vt luna, ſicut & luna à ſole deficit in ſplendore, ſic ſtatus vitæ huius mortalis à ſtatu paradiſi, ac immortalitatis. Itaq; homo iſte peccando incidit in latrones, id eſt, in dæmonum acies, qui animarum iugiter quærunt vitam ſpiritualem occidere. Nam & inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Et diabolus homicida ab initio fuit, vt Chriſtus apud Iohannem fatetur, *Qui etiam deſpoliauerunt eum*, hoc eſt, donis gratiæ ac virtutum ſpiritualiter nudauerunt, quia dum hominem per tentamenta ad peccatum mortale perducunt, donis ac virtutibus, quæ ſunt animæ veſtes ac ornamenta eum mox priuant, ipſumq; Adam originali nudauerunt iuſtitia atque multiplici virtutum ornatu, de quibus in Eſaia ait eccleſia, loquens de ſponſo cœleſti, Induit me veſtimento ſalutis, & indumẽto iuſtitię circũdedit me. His indumentis animæ noſtræ in baptiſmo fuerunt indutæ, quæ peccando amiſimus, ſed per pœnitentiã, & cætera ſacramẽta ea recuperare valemus, de quibus etiã veſtimẽtis in Apocalypſi loquitur Chriſtus, Qui nõ inquinauerũt veſtimenta ſua ambulabunt mecum in albis, *Et plagis impoſitis abierunt*, i. cum hominẽ multipliciter vulneraſſent in anima, ad horã ceſſauerunt

B (margin)
Eccle.27.
Sapien 2.
Iohan.8.
C
Eſa.61.
Apoc.3.

D uerunt ab eius læſione. Vel, abierunt, inſidias abſcondendo Specialiter autem incurrit genus humanũ, quatuor vulnera animæ ex originali peccato, videlicet malitiam, id eſt, pronitatem ad mala in voluntate, ignorantiam in intellectu, infirmitatem in vi iraſcibili, cõcupiſcentiam in concupiſcibili, *Semiuiuo relicto*, quia licet per peccatum mortale, vita gratiæ & charitatis totaliter auferantur, manet tamen in homine liberum arbitrium, quo poteſt reſurgere durante hac vita, ſeu aptitudo ad pœnitendũ ita vt radicaliter ſeu potentialiter maneat vita ſpiritualis in anima. Rurſus, quanuis peccata dona naturæ inficiant, non tamen totaliter deſtruunt ea, vnde & vita gratiæ deficiente, manet vita naturæ. *Accidit autem vt ſacerdos quidem deſcenderet eadẽ via, & viſo eo præteriit.*

E Per ſacerdotem iſtũ intelligitur Aaron, vel chorus ſacerdotum legalium, qui eadem via deſcendit, quia per originale peccatum venit in mundum, & cognita generis humani ſeu Adæ vulneratione, ſeu deſtitutione, qua gloria beatitudinis

Hebr.7. fuit priuatus, pertranſiit, quia deliberare & ſaluare nequi-

Galat.2. uit, quemadmodum in epiſtola ad Hebræos copioſè probat apoſtolus, & ad Galatas ait, Si ex lege eſſet iuſtitia, ergo Chriſtus eſt mortuus gratis. *Similiter & Leuita cum eſſet ſecus locum & videret eum*, ſcilicet hominem ſemimortuum, *Pertranſiit*. Per Leuitam exprimitur Moyſes frater Aaron Leuites, ſeu chorus miniſtrorum templi aut prophetarum, qui

F cum eſſet in mundo hoc viuens, & genus humanum intelligeret ſauciatum, ſaluare illud non potuit, imò pertranſiit, & moriendo ad lymbum inferni deuenit. *Samaritanus autem quidam iter faciens.* Per Samaritanum ob nominis interpretationem, CHRISTVS deſignat ſeipſum, quoniam Sama-

Pſal.120. ritanus cuſtos interpretatur, quod competit Chriſto, iuxta il-

Pſal.114. lud Pſalmi, Ecce non dormitabit neque dormiet qui cuſto- dit Iſrael. Et rurſus, Cuſtodiens paruulos dominus. Cui di-

Iob.7. citur apud Iob, Quid faciam tibi ô cuoſtos hominum? Chri-

Iohan.1. ſtus itaque iter fecit in ſeculo iſto, iuxta illud Iohannis, Ver-

Baruch.3. bum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Baruch quoque, Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt, *Venit ſecus eum*, i. humano generi clementiſsimè ſe coniunxit, & illud ſicut medicus languidum viſitauit, quemad-

Pſal.39. modum loquitur patri in Pſalmo, Holocauſtũ & pro peccato

Zach.2. non poſtulaſti, tunc dixi, ecce venio. Et per Zachariam,

Gaude

Gaude & lętare filia Siō,quia ecce venio,& habitabo in medio tui. *Et videns eum* oculo corporali ac intellectuali, *Miſericordia motus eſt*, ſecundum illud Threnorum, Miſericordiæ domini quia nō ſumus conſumpti,imò quò Chriſtus nos magis dilexit, eò noſtris miſeriis tam pœnalibus quam culpabilibus magis coudoluit.Quod ſemper penſare debemus, ſicut Eſaias ait,Miſerationū domini recordabor, ſuper omnibus quæ largitus eſt nobis ſecundum indulgentiam ſuam, *Et appropriãs*, hoc eſt,generi humano ſe medicinaliter, ac proportionabiliter applicans,dicēte Apoſtolo, Chriſtus exinaniuit ſeipſum,formam ſerui accipiens, atq; in ſimilitudine carnis peccati apparens. Debuit quippe per omnia fratribus aſſimilari, qui ſecundum ſuam diuinitatem diſtat ab hominibus infinitè nō loco,ſed perfectionis ſeu exceſſu ac diſſimilitudine, *Alligauit vulnera eius*, id eſt, per infuſionem charitatis & gratiæ,aliorum quoque habitum fortium,ſcilicet virtutum & donorum,vires animæ vulneratas à peccatis retraxit,cohibuit & curauit:potiſſimū in baptiſmo.Propter quod in Actis loquitur Petrus, Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine IESV CHRISTI in remiſsionem peccatorum,& accipietis donum ſpiritus ſancti.

Hebr. 2. A B Acto. 2.

¶ Præterea CHRISTVS per ſui paſsionem ſaluificā vulnera iſta alligauit atque curauit,inquātum paſsio ſua fuit ſatisfactoria pro totius mundi peccatis,& meritoria gratię omnibus nobis.Idcirco apud Eſaiam ſcriptū eſt,Vere languores noſtros ipſe tulit,& peccata noſtra ipſe portauit.Itemq; Petrus ait,Peccata noſtra ptulit in corpore ſuo ſuper lignū. Sed & tota Chriſti predicatio,conuerſatio,miraculoſa operatio,medela fuit vitiorum noſtrorum, *Infundens oleum*, id eſt,ſpiritus ſancti vnctionem & conſolationem,piamque informationem,*Et vinum*,hoc eſt, confortationem & exhortationem feruentē ad bona, ſeu iuſtam increpationem propter peccata. Nam & Petro loquutus eſt,Vade retro me ſatana. Hinc per Eſaiam CHRISTVS teſtatur de patre, ad annuntiandum manſuetis miſit me,vt darem lugentibus coronam pro cinere,oleum pro luctu.Et ſponſa fatetur in Cāticis,Introduxit me rex in cellam vinariam.

C Marc. 8.

¶ Deniq; ſicut Chriſtus primo dicitur oleū infudiſſe & poſtea vinū:ſic prelati & omnes exhortatores primo debēt pie & charitatiue corripere,ſiue inſtruere delinquētes:deinde ſi

D opus fuerit, rigoré iuſtitiæ admiſcere. Hinc ad Galatas ſcribit Apoſtolus, Fratres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis. Ait quoq; Bernardus, Semper punire eſt crudelitatis, ſemper parcere puſillanimitatis, nec hoc, nec illud æquitatis. Opus eſt ergo diſcretione, vt ſciatur quãdo hoc & quando illud agendũ, & qualiter ſit contemperandũ vtrunq;. ¶ Præterea varii aſſignantur deteſtabiles, miſerrimiq; effectus peccati, qui in verbis Chriſti præinductis tangũtur. Primò enim per peccatum exhæredamur à regno cæleſti, quod eſt terra viuentium, quod notatur quum dicitur, *Deſcendebat à Hieruſalem*. Secundò per peccatũ captiuamur ſub defectu multiplici, & mẽte inſtabiles, exulesque efficimur, quod
E notatur cum ait, in Hiericho. Tertiò per peccatum ſubiicimur ſeruituti peccati atq; diaboli, quia & Petrus Apoſtolus cõteſtatur, A quo quis victus eſt, huius ſeruus eſt. Vnde Paulus hortatur, Nõ ergo regnet peccatũ in veſtro mortali corpore, hoc notatur quum dicitur, incidit in latrones. Quartò per peccatũ ſpoliamur donis gratuitis, ideo ait, deſpoliauerunt eum. Quintò per peccatum vulneramur in naturalibus, vnde dicitur, plagis impoſitis. Sextò per peccatum mortificantur precedentia opera noſtra meritoria, præmioq; priuamur, hinc dicitur ſemiuiuo relicto. *Et imponens in iumentum ſuum*, hoc eſt, corpori ſuo nos iungens, ſicut capiti membra iunguntur, atq; in ſuo corpore noſtra ſcelera luens, iuxta illud Eſaiæ, Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium no-
F ſtrum. Itaque per iumentum Chriſti, corpus eius digniſſimũ
Pſal. 27. explicatur, quod rite iumentum vocatur, non ob beſtialẽ vilitatem, ſed ob obedientiam, ſubiectionẽ, ac ſeruitutẽ promptiſſimam, qua in omnibus animæ Chriſti promptiſſimè paruit ac ſeruiuit. Hinc & vir obediens loquitur deo, Vt iumẽtum factus ſum apud te, *Duxit in ſtabulum*, hoc eſt, eccleſiæ ſuæ ipſum incorporauit. Eccleſia nempe eſt Chriſti ouile, in quo ipſe ſuos fideles multiplici reficit pabulo ſpirituali, de
Iohan. 10. quo ſtabulo ait in Iohanne, Fiet vnus paſtor & vnum ouile,
Hebr. 13. in quo etiam corpore & ſanguine Chriſti reficimur. Præterea potius ait ſtabulum quam domum, vt præſentis vitæ fœtores atque miſerias attendamus, & in ſeculo iſto tanquã in exilio lugeamus, ad patriam iugiter feſtinantes, quemadmodum ad Hebræos ait Apoſtolus, Non habemus hic manen-

tem ciuitatem, ſed futuram inquirimus, *Et curam illius eg it.* A
Chriſtus nanq; quandiu conuerſabatur in ſeculo iſto,diligẽtiſſime pro ſalute humani generis exorauit,& tempore quo prædicauit,nonne variis modis tanquam aptiſſimus medicus animarũ,homines curauit ſaluare,prædicando, miracula faciendo,diſcipulos ſuos ad prædicandum & ad miracula peragenda mittendo , varia gratiarum chariſmata tribuendo? Quanuis enim(vt Sapiẽs habet)cura ſit deo de omnibus,maxime tamen de rationabilibus creaturis. *Et altera die* , hoc eſt,tempore ſuam paſſionẽ ſequente, videlicet poſt reſurrectionem.In ſcripturis enim ſæpiſſimè dies pro tẽpore ponitur,maxime in prophetis,vt cum loquitur Eſaias, In die illa erit germẽ domini in magnificẽtia & gloria.Et Iohel,In illa (inquit)die ſtillabunt montes dulcedinem, *Protulit duos denarios* , id eſt,noui ac veteris teſtamenti notitiam, *Et dedit ſtabulario*,id eſt,choro Apoſtolorũ , ſeu primitiuæ eccleſiæ, cui poſt reſurrectionem,præſertim in die pẽtecoſtes,infudit omnium notitiam ſcripturarum,per infuſionem ſpiritus ſancti,quemadmodum paſſione inſtante promiſit Apoſtolis Iohãnis loquens, Quum venerit ille ſpiritus veritatis,docebit vos omnẽ veritatẽ. Sed & per quadraginta dies,quibus poſt reſurrectionem vſq; ad aſcenſionẽ apparebat diſcipulis ſucceſſiue,docuit,& euãgelicæ legis declarauit eis myſteria,*Et ait*,*Curam illius habe*.Præcepit enim Apoſtolis,vt totum genus humanum ſolicite erudirent.Vnde in Matthæo loquitur eis,Euntes,docete omnes gentes Petro quoq; ante aſcẽſionem ſpecialiter dixit,Paſce oues meas Cum omni nempe diligentia prælati eccleſiæ gregibus ſibi commiſſis debẽt verbo & factis virtuoſè preeſſe.Hinc in Prouerbiis Salomõ ait, Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuosq; greges cõſidera.Etenim quãto nobilior eſt anima rationalis omni irrationali creatura,tanto eſt diligẽtius cuſtodienda,docenda & perficienda. *Et quodcunque ſupererogaueris*, hoc eſt,vltra debitum feceris,ſeu de tua induſtria atq; labore addideris, cooperando gratiæ meæ & pro aliorum conuerſione fideliſſime deſudando .Sed vtinam paſtores & prædicatores iam debitum ſuum exoluerent:imò proh dolor,ſtipẽdia larga accipiunt,& plebem non inſtruunt,ſeu cõdigne non alunt, vita exemplari atque doctrinæ,quibus per Ezechielem deus improperat,Lac comedebatis & lana operiebamini,gregẽ autem

Iohel. 3.
B
Iohan.16.
Acto. 1.
C
Mat. 28.
Iohan. 21.
Prou.27.

D rem meũ non pauiſtis. Quo cõtra in Eccleſiaſtico omni aliorum rectori ſaluberrime dicitur, Rectorem te poſuerũt, noli extolli. Eſto in illis quaſi vnus ex ipſis. Curam illorũ habe, & ſic conſidera, *Ego quum rediero* ad iudicium generale corporaliter deſcendendo ſecundum naturam aſſumptam, vel ad iudicium particulare, quod fit in mortibus ſingulorum, vbi Chriſtus reuertitur non locum mutãdo, ſed per retributionem viſitando. Vnde ait, Vigilate, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit Et item Beatus ille ſeruus, quem

Mat.24. quum venerit dominus eius, & pulſauerit ianuam, inuenerit vigilantem, *Reddam tibi*, id eſt, condignam dabo mercedem Hinc in Apocalypſi ait, Ecce venio cito, & merces mea mecũ eſt, dare vnicuiq; iuxta opera ſua. Conſequenter Chri

E ſtus quæritur à legiſperito non quaſi ignorans, ſed inſtruere illum volẽs. *Quis horum trium*, videlicet, an ſacerdos, an Leuita, an Samaritanus, *Videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui fecit miſericordiam in illum*, hoc eſt, ita vt dictum eſt, ei ſubuenit. Ille enim magis quam alii duo, proximus promeruit appellari ratione beneficii tanti. Præterea cõtuendum quòd multipliciter dicitur homo pro-

Pſal.37. ximus alteri. Primò, ratione cognationis, ſicut in Pſalmo, Amici mei & proximi mei. Secundò, cauſa religionis eiuſdem, vt omnes Chriſtiani. Tertiò, ratione pietatis & beneficii, & ita nunc potiſſimum proximus appellatur: ſicque Ambroſius

Eccle.13. aſſerit, Nõ cognatio facit proximũ, ſed miſericordia. Quartò, ob cõformitatem naturæ. Sic omnes homines ſibi inuicẽ

F proximi nuncupãtur: iuxta illud, Omne animal ad ſibi ſimile coniungetur. *Et ait illi Ieſus, Vade* ſpiritualiter proficiendo & legem Moyſi veraciter intelligendo, *Et fac ſimiliter*, hoc eſt, nõ verbis, ſed veritate & opere charitatiuo ac pio, oſtẽde te proximum non ſolis Iudæis, ſed omni homini viatori egenti, ſi caſus euenerit, vt aliquis tibi occurrat tua indigens ope. Deniq; Auguſtinus primo libro de doctrina Chriſtiana affirmat. Ex his intelligimus illum eſſe proximum noſtrum,

Mat 5. cui officium pietatis eſt exhibendum ſi egeat, & etiam illum in quo nobis impendẽdum eſt pietatis officium, ſeu beneficium pium. Proximi etenim nomen ad aliquid eſt, nec quiſq; eſſe proximus niſi proximo poteſt Nemo autẽ exceptus eſt, cui ſit beneficium pietatis denegandum, Chriſto dicẽte, Benefacite his qui oderunt vos. Vnde manifeſtum eſt hoc præ-

cepto

cepto, quo iubemur diligere proximum, etiam ſanctos ange A
los contineri à quibus tanta nobis miſericordiæ impendun-
tur officia, quia & ipſe dominus noſter Ieſus Chriſtus proxi
mum noſtrum dici ſe voluit, ſignificans ſe ſubueniſſe ſemiui- Mat. 11.
uo iacenti in via.

¶ Declaratio reſiduæ partis huius capitis, ſcilicet *Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum.*

ARTICVLVS. XXVIII.

Q Vicquid CHRISTVS geſſit in corpore myſteriis plenum eſt, & noſtræ côuerſationis informatiuum. Et quoniam CHRISTVS venit B tam actiuæ quàm cõtemplatiuæ vitæ inſtituta docere, nũc factũ quoddam ipſius deſcribitur, in quo breui eloquio vtriuſq; vitę diſtinctionẽ oſtendit Lucas: tamen hoc loco ordinem hiſtoriæ non obſeruat, *Factum* Iohan. 11. *eſt autem dum irent Ieſus & eius diſcipuli*, de loco ad locum ad Lucæ. 24. plurimorum inſtructionem, *Et ipſe intrauit in quoddam caſtellum.* Marci. 16. Circa quod Beda, Huius (inquit) caſtelli nomen Lucas Mat. 21. hic tacet, ſed Iohannes exprimit, vocans ipſum Bethaniam. Sic enim ait, Erat quidam languẽs Lazarus à Bethania de caſtello Mariæ & Marthæ, ex quibus apparet, quòd ipſa Bethania, quæ fuit villa, vocetur caſtellum. Vnde & infra legitur, Quod duo ex diſcipulis ibant in caſtellũ, cui nomen Emaus, G pro quo Marcus ſcribit, quod ibãt in villam. Deniq; quod in Matthæo ait Saluator duobus diſcipulis, Ite in caſtellũ quod contra vos eſt de ipſa vrbe Hieruſalẽ ſolet exponi. Caſtellũ tamẽ proprie dicitur paruum caſtrum. Fuit autem in Bethania caſtrum Mariæ & Marthæ ac Lazari, quod forſan interdum comparatiue loquẽdo nominatur caſtellũ, & ſicut frequẽter totũ à ſua parte nomẽ ſortitur, ſic forte villa Bethania ratione caſtri ſiue caſtelli in ea cõtẽti appellatur caſtellũ, *Et mulier quædam Martha nomine*, quam aliqui putant fuiſſe illam quam Chriſtus à ſanguinis curauit profluuio, cuius op- Mat. 9. poſitum ſupra ſatis probatum eſt, *Excepit illum in domũ ſuam.* Lucæ. 8. Ipſa quippe ſpecialis extitit hoſpita Chriſti, propter quod (ſicut in eius legẽda habetur) poſt Chriſti aſcenſionem cõſueuit CHRISTVM ſub nomine hoſpitis inuocare. Itaq; cum

grandi

D grandi reuerentia & charitatis feruore acccepit Chriſtum in ſua domo,quæ fuit caſtellum ſeu caſtrum. Nobilis enim fuit
Iohan. 11. & opulenta,& ſicut in Iohanne ſcriptum eſt,Ieſus diligebat
Marc.16. Mariam,Martham,& Lazarum. *Et huic erat ſoror nomine Maria*,ſcilicet Magdalena,de qua in Marco fertur, Surgens Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ,de qua eiecerat ſeptem dæmonia. *Quæ etiam ſedens ſecus pedes domini,audiebat verbum illius*, in quibus verbis inſinuatur eius humilitas ac diligentia, quia ad pedes Chriſti humiliter ſe locauit, & auidiſsime intenta fuit prædicationi ipſius,Quò autem humilius ſedit,diligentiusque aduertit, eò plus ſpirituales hauſit profectus, & riuos doctrinæ ex fonte ſapientiæ,ſumpſit.Chriſtus quippe eſt fons ſapientiæ, iuxta
E illud Eccleſiaſtici, Fons ſapientiæ verbum dei in excelſis.
Eccle.1. Deus quoque hominibus dat gratiam.

¶ Præterea,ſicut ait Baſilius,Omnis operatio atque loquutio ſaluatoris regula eſt virtutis ac pietatis.Ob hoc enim induit corpus noſtrum,vt nos cõuerſationem ipſius imitemur pro poſſe.Suo ergo exẽplo docuit diſcipulos,omnesq́; prædicatores,& ad aliorum exhortationẽ idoneos,qualiter habere ſe debent in domibus hoſpitãtium eos,vt ſcilicet ſuſce-
1.Petr.5. pti non ſtatim reſupini quieſcãt,ſed ſuſceptores ſuos exhortationibus repleant ſacris,vnde & reuerenter ac charitatiue ſunt ſuſcipiendi.Primò,quoniam hoſpitatores eorum ædificabuntur ſalutaribus documentis.Secundò,quoniam charita
F tis adipiſcentur mercedem. *Martha autem ſatagebat*, hoc eſt, ſatis agebat, occupataque fuit ſeu laborabat, *Circa frequens miniſterium*, id eſt, circa corporalis refectionis quotidie neceſſariæ præparationem & exhibitionẽ,*Quæ ſtetit* ab obſequio & diſcurſu modice ceſſans,vt Chriſtum reuerentialiter alloqueretur,& eius præſtolaretur reſponſum, *Et ait, Domine,non eſt tibi curæ quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare?* Hoc videbatur irrationabile Marthæ,quia apparuit ei,quod ob Chriſti honorabilitatem,aliorumque hoſpitum multitudinem,Maria merito adiuuiſſet.Itaque interrogauit,Domine,non eſt tibi curæ,non quaſi Chriſtum reprehẽdens,quod Mariæ non dixerat, Adiuua ſororem tuã,ſed quaſi admirans de hoc,ideo addidit. *Dic ergo illi,vt me adiuuet*,quia ad literam multa erant agenda in tot hoſpitum cibatione. Et quod Martha dicit ſe ſolam miniſtrare,non eſt intelligendũ, quod nulla

nulla fœmina adiuuerit eã,habuit enim ancillam iuuantem A
vnam aut plures vt reor, ſed aſſerit miniſtrare per excluſionem ſuæ ſororis,ad quã miniſtratio illa æque pertinuit,ſecundum Matthæi opinionem, *Et reſpondens,dixit illi dominus* Ieſus Chriſtus,qui ad reſpondendum ſapienter,deliberatione,inquiſitione,ſtudio non egebat quoniã ſapientia plenus, imò & ipſa ſapientia,deique patris vnicũ verbum fuit, *Martha,Martha* Bis nominat propter diligentiorem eius prouocationem ad auertendum,& item in ſignum dilectionis ſuæ 1.Cor.
ad eam,quam eligit in hoſpitem ſui,ac diſcipulorum ſuorum Iohã.
Solicita es,Et turbaris erga plurima,id eſt,circa hæc temporalia adminiſtranda,& circa corporalia alimenta,& circa corpora reficienda,quæ occupatio quanuis fuerit bona & actus prudentiæ,ac miſericordię & liberalitatis,ex charitate imperialiter procedens,nihilominus ſtabilitatẽ & pacem men- B
tis in deo frequenter diminuit,interrupit,ac impediuit.Pluribus nempe intendens animus,ſingulis non æque perfectè valet intendere vni,quia & virtus vnita eſt fortior quam diſperſa. *Porrò,Vnum eſt neceſſarium,* hoc vnum quod præ cæteris neceſſarium dicitur,poteſt dici ipſa fœlicitas patrię,ſeu deus omnipotens,obiectũ,& dator beatitudinis eius,vel cõtemplatio,ſeu dilectio dei in vita hac,ſeu pax mẽtis in deo, aut vnio cordis cum eo,ſeu deo debite ſeruire, & ſaluti propriæ prouidere. Quanuis autem ad obtinendam ſalutẽ multa ſint neceſſaria,ſcilicet,fides,ſpes,charitas,ſacramenta, impletio præceptorum, vnum tamẽ neceſſarium dicitur antonomatice, quia præ cæteris neceſſariũ extat,vel neceſſitate
finis,& propter ſe atque ſimpliciter, alia verò ꝑ reſpectum C
ad finem,& propter eius adeptionem, *Maria optimam partẽ elegit,* videlicet deo vacare:iuxta illud pſalmi, Mihi autem Pſal.72.
adhærere deo bonum eſt,deum diligere, mente quieta contemplatiuam ducere vitam, & ipſum incommutabile bonũ quærere ac habere, de quo in Threnis ſcriptũ eſt,Pars mea dominus,dixit anima mea,propterea expectabo eum Hanc digniſſimam partẽ elegit Maria, terrenis cõtemptis & corporalibus occupationibus tanquam minus bonis, maioriſq; boni impeditiuis relictis, *Quæ non auferetur ab ea,* quoniam pars hæc incipit in hac vita,& continuatur in patria,perficitur quoque in ea,quoniam contẽplatio viæ per fidẽ eſt quædam inchoatio contemplationis beatorũ per ſpeciem: propter

D pter quod ait apoſtolus, Nunc cognoſce ex parte, tūc autem
1.Cor.13. cognoſcam ſicut & cognitus ſum. Et videmus nūc per ſpeculū in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Itaque Chriſtus Martham de ſuo deuoto & charitatiuo obſequio nō reprehendit, ſed partem Marię præponit: quoniam exercitia vitæ contemplatiuæ præclariora ſunt exercitiis vitę actiuę. Veruntamē de hoc videtur Martha aliqualiter reprehēſa, quod ſororem ſuā voluit à ſpirituali actu vitæ cōtemplatiuæ abſtrahere, vt corporalibus occuparetur, quum tamē neceſſarium non fuiſſet, & quia Mariam putauit negligenter ſe habuiſſe, non impendendo auxilium in corporali obſequio.

¶ Denique circa illud, ſolicita es, & turbaris erga plurima,
E dicunt Cyrillus & Baſilius, Cum aliqui ſuſceperint alios hoſpitio, non ſolicitentur circa multum obſequium, præparando diuerſa & delicata cibaria, nec poſtquā quæ præ manibus non ſunt, & neceſſitatem excedunt. Grauat enim paſſim in qualibet te quod ſuperfluit. Hoſpitantib⁹ nanq; generat tędium, conuiuis autem videtur, quòd ſint aliis cauſa laboris.

¶ Sed quoniam ſenſus literalis planus eſt ſatis, tāgendus eſt myſticus intellectus, iuxta quem per Bethaniam quæ interpretatur domus obedientiæ, deſignatur cor bonam conſciētiam habēs, eo quòd diuinis obediuit præceptis, ideo Chriſtus illud libenter ingreditur per gratiæ augmentationē tanquam charum, familiareque ſibi. Porrò per Martham anima vitę actiuę exercitiis debita explicatur, quæ Chriſtum in ſua
F recipit domo, hoc eſt, in archanis cōſcientiæ ſuę cuius ſoror Maria, hoc eſt, quæcunque anima illi vt ſoror dilecta, contemplatiuæ vitæ inſiſtens, ſedet ſecus pedes Ieſu, id eſt, ei humiliter ſe ſupponit, eiusq; humilitatem perpēdit, ac veſtigia imitatur, iuxta illud Threnorum, Sedebit ſolitarius & tacebit quia leuabit ſe ſuper ſe, & audit verbū illius, aſſerens cū
Pſal.84. Pſalmiſta, Audiam quid loquatur in me dominus deus. Ani-
Eccle.38. ma quippe quieſcendo fit prudēs, & diuinam inſpirationem ſuſcipit ac auertit. Propter quod in Eccleſiaſtico habetur, Qui minoratur actu ſapientiam percipiet.

¶ Præterea in quiete huiuſmodi audit verba diuina aure mētali, illis obediendo, quæ legit aut meditatur, Martha autem ſatagebat circa frequens miniſterium. Hoc cōpetit his, qui operibus miſericordiæ & cæteris exterioribus virtutū actibus corporalibus occupantur, Et ſicut Martha conqueſta eſt

Chriſto, dicens, Domine non eſt tibi curæ, quod ſoror mea A
reliquit me ſolam miniſtrare: ſic interdum perſonæ deuotæ
quæ operibus vitæ actiuæ intendere compelluntur, & contemplatiuam
vitã magis deſiderant, cõſequerentur Chriſto
ſeu eius prælatis, quòd ipſe præ cæteris ſibi ſtatu, gradu, ſeu
profeſſione, ſimilibus in exterioribus ſeruire cogũtur. Et ſicut
ait ſanctus Bernardus, Beata eſt cõgregatio, vbi Martha
taliter cõqueritur de Maria. Sed heu iam multi inſtar perfidorum
filiorum Iſrael cœleſtem nauſeantium panem, etiam
ad Aegyptias, id eſt, mundanas conſolationes aſpirant, quibus
contemplatiuæ vitæ non ſapit refectio. Quemamodum
verò Chriſtus Martham inſtruxit, ne Mariam ad exteriora Num. 21.
ab contemplationis exercitiis euocaret, ſic prælati ſunt inſtruendi,
ne abſque neceſſitate aut euidenti vtilitate poſtu B
lent aliquem à contemplatiuæ actibus abſtrahi.

¶ Circa hunc locum Euangelicum multa poſſent de vita cõtemplatiua
& actiua, earumque diſtinctione induci, & quæ
ſit dignior inueſtigari, de quibus ſpecialem tractatum compoſui,
& nunc breuiter tangi poteſt, quod abſolute loquẽdo
vita contemplatiua ſit dignior quàm actiua, ſi in vita actiua
ſolum penſetur, quod eſt vitæ actiuæ. Ad quod Ariſtoteles
decimo Ethicorum octo pulchras atq; ſubtiles rationes adducit.
Prima eſt, quoniam vita contemplatiua competit homini
ſecundum digniſſimam ſuam potentiam, ſcilicet intellectum
ſpeculatiuum, & quò ad dignior obiecta, quia circa diuina
verſatur: vita verò actiua competit homini ſecundũ practicum
intellectum, & circa exteriora, ac ſenſibilia occupatur
obiecta. Secunda eſt, quia vita contemplatiua ex ſua natura
eſt magis cõtinua. Tertia, quia eſt delectabilior pura delectatio.
Quarta, quia eſt ſibi in ſe magis ſufficiens. Quinta, C
quoniam magis quæritur propter ſe ipſam, imò actiua ordinatur
ad ipſam. Sexta, quia in vocatione & quiete conſiſtit:
actiua autem in labore & motu. Septima, quia eſt magis diuina.
Octaua, quoniã cõpetit homini per id quo à beſtiis ſeparatur,
Actiua verò competit ei etiam ſecundum vires animę
inferiores. Nihilominus vita actiua præfertur contemplatiuæ
ſecundum quid, pura in caſu propter bonum commune
& neceſſitatem, ac vtilitatem vitę præſentis.

¶ Præterea præter rationes prætactas ſunt aliæ, cur contẽplatiua
vita eſt dignior, quarum vnam tangit Saluator, quia
videl-

D videlicet vita contemplatiua non aufertur homini per mor tem, ſicut actiua Contemplatiua quoque magis propinquat beatitudini patriæ, & eſt magis ſupernaturalis, quàm vita actiua, Veruntamen intuendum, quòd duplicia ſunt vitæ actiuæ opera. Quædã ſunt omnino corporalia, vt exteriora miſericordiæ opera, quæ & corporalia appellantur, de quibus certum eſt, quod vita contemplatiua preferẽda ſit ipſis. Alia ſunt opera vitæ actiuæ, quæ ſi idoneæ fieri debeant, contemplatiuæ vitæ perfectionem quãdam præexigunt, vt ſunt prædicare, in ſpiritualibus præeſſe, ſcripturas interpretari, publicas ꝓ aliis preces effundere, & cætera de quibus aliqui opinantur, quòd contẽplatiuæ præferenda ſint vitę, quia vtriuſque vitæ perfectionem videntur includere: vnde & decimo-

E nono de ciuitate dei Auguſtinus diſtinguit triplicem vitam, videlicet otioſam, hoc eſt, contemplatiuã: negotioſam, id eſt actiuam, & ex vtraque temperatam.

¶ Denique Euangelium iſtud in aſſumptione beatiſſimę virginis legitur. Primò quoniam feſtiuitas illa aliud ſpeciale nõ habet Euangeliũ. Secundò, quia vtriuſque vitæ perfectio in ea reſplẽduit, quoniam humanitati filij ſui corporaliter deſeruiuit, & eius diuinitatem ſpiritualiter contemplabatur lucidius cæteris. Tertiò, quoniam myſtica, ſeu allegorica expoſitio huius Euangelii ei præcipue competit. Ipſa enim inuictiſſima virgo fortiſſima mulierum, fuit caſtellum quod ingreſſus eſt Chriſtus, quando deſcẽdit de cœlo, & incarnatus

F eſt in vtero eius, aſſumẽs ex puriſſimo ſanguine eius corpus humanum. Quemadmodũ autem caſtellum debet eſſe alte ſitum, muro clauſum, foſſato circundatum, turre leuatum, armis & alimentis prouiſum, aquis quoque munitũ: ſic benedicta virgo Maria fuit per vitæ eminentiam alte ſita, imò in ſtatu altiſſimo poſita, vtpote in ſtatu maternitatis dei, ita quod fuit & eſt comparentalis deo patri, eundem cum illo fi-

Lucæ. I. lium habens, Fuit quoque muro clauſa, id eſt, firmiſſima virginea caſtitate ornata, itemque humilitate quaſi foſſato ꝓfundata, & charitatis feruore velut turre erecta, cunctis virtutibus tanquam armis firmata, ſpiritualibus alimẽtis & gratiarum fluentis repleta. Hæc glorioſa virgo maria vocatur Martha, inquantum actiuæ vię perfectionem poſſedit, ſicq; Martha excepit Chriſtũ in domũ ſuã, quia in vtero ſuo, nec dubium quin ipſa multo humilius ſedit ad pedes filij ſui dum

prædicaret, eius quoque prędicationem affectuoſius, diligẽtiusq; audiuit, quam Maria Magdalena, vnde & ipſa optimã partẽ perfectiſſime prælegit. Prælatis verò atq; doctorib' aliorum cõpetit vtriuſque vitæ exercitia ordinate proſequi & habere. ¶ Poſtremò ſecundum Auguſtinũ quod Martha accepit Chriſtũ in domum ſuam, deſignat eccleſiã, quæ nũc accipit dominũ in cor ſuum. Maria verò quæ ſedit ad pedes domini audiens verbum eius, deſignat eandem eccleſiã, ſed in futuro, vbi ceſſans ab opere miniſterioq; indigentiũ, ſola ſapiẽtia pefruetur. Conemur ergo & nos harum venerabilium mulierũ perfectiones ſectari, & quilibet noſtrũ digne conuerſari nitatur, ſecundum exigentiã vocationis qua vocatus eſt, prout monet Apoſtolus. A 1. Cor. 7. B

¶ Elucidatio Cap. XI.

Et factum eſt quum eſſet in quodam loco orant

ARTICVLVS. XXIX.

SAluator in huius capitis exordio docet orationis formã atque inſtãtiã, dat quoq; impetrandi fiduciam. Itaque Lucas hiſtorialiter inchoans, ait, *Et factum eſt quum eſſet in quodam loco orans, vt ceſſauit orare, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eũ.* Quo loco aut tempore contigerit iſtud, Euãgeliſta iſte determinate nõ exprimit. Porrò, vt in Matthæo habetur, Dum Ieſus in monte coram ſuis prædicaret diſcipulis, euangelicã tradens legem, inter cætera modum orandi edocuit, atque ſubſequentẽ orationẽ dominicã primus inſtituit ac deprompſit: vnde apparet quòd Lucas hoc loco ordinem non obſeruet hiſtoricũ, difficultasque oritur, quomodo ea quæ hic leguntur, his quę in Matthęo ſcribuntur cõcordent. Ibi quippe non legitur Chriſtus ante huius inſtitutionẽ orationis oraſſe, nec occaſione alloquutionis diſcipuli orationem hanc docuiſſe, ſed quaſi ꝓprio motu eam ſuo inſeruiſſe ſermoni. Sed ad hæc reſpondendo certum & tutum eſt dicere, quia frequenter contingit, vt quod vnus Euãgeliſta omiſit, ſuppleat alter, quemadmodum in iſto capite, multa à Chriſto de oratione prolata, recitat Lucas, de quibus Matthæus non ſcripſit Forte etiam eandem orationẽ Saluator bis docuit occa- Matt. 6. C

E ſione

D ſione diuerſa & propter diuerſos, vno præſente, quum defuit alius. Itaque Chriſtus orauit ſecundum quod homo ad noſtram inſtructionem, & propter indigentiam noſtram, quia orauit pro nobis, quanuis ſæpe orauerit pro ſeipſo, videlicet
Iohan.17. pro ſui corporis glorificatione, accidentaliq́ue præmio, iuxta illud Iohannis, Pater glorifica me.

¶ Præterea per hoc quod diſcipulus Chriſti non petiit formam orãdi à Chriſto niſi poſtquam ceſſauit orare, docemur non interrumpere orationẽ & pſalmodiam, ſeu horarũ per ſolutionem ſeruorum dei. Quod, quia nonnulli nimis faciliter faciunt, grauiter peccant, nõ penſantes quòd orantes atque pſallentes cum deo altiſſimo ſint loquẽtes Ideoq; præ-
E ſertim ob dei reuerentiam ab eius colloquio nõ ſunt faciliter abſtrahẽdi, præſertim quum loquentẽ cum rege terreno vix aliquis abſq; neceſſitate audeat auocare, propter reuerẽtiam regis *Domine doce nos orare, ſicut Iohannes*, ſcilicet Baptiſta *Docuit diſcipulos ſuos* Veruntamen qualiter Iohannes docuerit diſcipulos ſuos orare, & vbi, & quam formam orandi eis præfixerit non docet ſcriptura Canonica.

¶ Inſuper quanuis multæ orationes in veteri teſtamẽto legantur, diſcipulus tamen Chriſti aliquam ſingularem atque præcipuam orationis formam ab eo popoſcit, tãquam ab eo in quo tam excellentem ſanctitatem conſpexit: perpendẽs quod à feruẽtiori deuotioriq; corde efficacior prodiret oratio, quum oratio deſiderij ſit interpres ac nuncius, Vnde & boni filij ac diſcipuli à deuotiſſimis patribus ſuis formam o-
F rationis petere conſueuerũt, quatenus eodẽ deuotionis ſpiritu ac feruore diſcãt, & aſſueſcãt altiſſimum inuocare, quo patres eorũ id agunt. Tanta quoque eſt orationis dignitas, vtilitas, atque neceſſitas, vt merito de modo orandi inſtructionem quærere debeamus. *Et ait illis, Quum oratis* hoc eſt, orare intẽditis ſiue incipitis, ſeu orationi inſiſtitis inter cætera. *Dicite* cum ſpecialiſſima deuotione. Vnus diſcipulorum rogat, ſed reſpontionem Chriſtus cunctis qui aderant diſcipulis dirigit. Quia & vnus ille pro omnium informatione quæſiuit. *Pater, ſanctificetur nomen tuum*, Lucas breuitati ſtudens, in huius deſcriptione orationis, verba aliqua prætermiſit, quoniam à Mattheo ea ſatis deſcripta cognouit aut quia ſub verbis hic poſitis virtualiter includũtur, aut quia ad ſubſtantiã petitionum hic tactarum nõ pertinẽt, vt quod

refert

refert Matthæus, Qui es in cœlis, ad primę petitionis nō ſpectat eſſentiã, duæ quoq; petitiões à Mattheo tactę, atq; à Luca omiſſæ in petionibus hic poſitis cōprehendūtur, ſicut patebit. Itaq; Chriſtus orationem ſic incipiendam hortatur, Pater, nempe qui deū exorat cum plena fiducia atq; pręcipua dilectione hoc agere debet. Quemadmodū Iacobus Apoſtolus ait, Poſtulet in fide nihil hęſitans, ſed nomine patris. Horum vtrunq; potiſsimum concipitur, inflammatur, augetur. Filius nāq; dei patris ſui bonitate præſertim confidit, & eū permaxime diligit. Vt ergo cū omni fiducia feruidóque amore, deū precemur Chriſtus ſic inchoandū edocuit. Pater, quo nomine etiam beneuolentiã dei captamus. Sed caueamus, ne inueniamur indigni, deum altiſsimum patrem vocare. Si enim rebus creatis, vanis & vilibus magis, quam ipſi inhæremus, ſi transgrediendo diuina præcepta, ipſum inhonoram⁹, ſi creata amplius quàm creatorē quærimus & amamus, prorſus indigni ſumus ipſum patrem vocare, nec inter filios ſuos electos nos computat, ſed tanquã degeneres ac rebelles, tãquam impios & ingratos condemnat. Hinc per Malachiã teſtatur, Filius honorat patrem ſuū. & ſeruus timet dominum ſuū. Si ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi domin⁹ ego ſum, vbi eſt timor meus? ¶ Prę̨terea contuendum, ꝙ pater in ſcripturis multipliciter dicitur. Primò, ę̨terna generatione, ſicut in Pſal. Ex vtero ante luciferū genui te. Sic Paulus ad Corinthios ait, Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti. Sicq; in diuinis Pater perſonaliter ſumitur, & ſoli perſonę patris cōpetere dicitur. Et quãuis hoc modo in oratione dominica accipi poſsit, cōgruentius tamen aliis modis in ea ſuſcipitur ſicut dicetur. Veruntamen quia in miſſæ officio orationes ad perſonã patris cōmuniter diriguntur, dum oratio dominica in hoc officio pronuntiatur, nomē patris perſonaliter ſumitur. Secūdò, pater dicitur redemptione, iuxta illud Eſaiæ prophetæ, Tu domine pater noſter & redēptor, à ſeculo nomē tuum. Et ſic rurſus pater perſonaliter dicitur, loquendo de redēptione nō ſolum affectiue dicta, ſed & miniſterialiter exhibita: ſecundū quod modus redemptionis fuit per filij paſsionem exhibitus, & ſic ſoli filio cōuenit nomen patris. Tertiò, Pater dicitur prædeſtinatione, vt quū ait Apoſtolus ad Epheſios, Gratia vobis & pax à deo patre noſtro. qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per IESVM

A Mat. 6. Iac. 1. B Malac. 1. Pſal. 109. 2. Cor. 1. C Eſa. 63. Ephe. 1. Deut. 32.

 Chriſtum,

D Chriſtum Quartò, pater dicitur creatione, ſecundum illud Deuteronomij, Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? Fecit vtique quãtum ad corpus, creauit quantum ad animam, & poſſedit ſecundum vtrunq;. Quintò, dicitur pater ſacramentali regeneratione, prout in
1. Pe. 5. prima ſua canonica loquitur Petrus, Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenerauit nos in ſpem viuam. Sextò, dicitur pater fidei inſtructione, iuxta illud Iohannis Quotquot autem receperunt eum dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Septimò, gratiæ adoptione, dicente Apoſtolo, Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum. Octauò, glo-
Gala. 4. riæ collatione, ſecundum illud Pauli ad Galatas, Itaque iam non eſt ſeruus ſed filius: quod ſi filius, & hęres, per deum. O-
E mnes hi modi tribus perſonis ſuperdigniſsimis & æternis ſimul côueniunt, quoniã opera ſuperbenedictæ trinitatis ſunt indiuiſa. His quoq; modis pater in oratione dominica ſumitur, per patrem intelligendo totã ſupereſſentialem, incircũſcriptamq; trinitatem vnum verũ ſimpliciſsimum deum, cui cum omni humilitate, reuerentia & gratiarum actione confidenter atq; ardenter dicere, ac ſupplicare debemus, Pater,
1. Tim. 1. ſanctificetur nomen tuũ, hoc eſt, tu ipſe ô pater omnipotens & immenſe, ab omnibus honoreris, & tua ſanctitas omnibus innoteſcat, ac tibi in ſanctitate & iuſtitia ab vniuerſis iugiter ſeruiatur, hoc eſt, primo ac maxime affectare debemus videlicet glorificationem ſeu honorem & gloriam dei in omnibus: aliter boni filij eius non ſumus, nec vere fideles quemadmodũ apud Iohannem Chriſtus ad peruerſos ait Iudęos, Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo deo eſt non quæritis.

¶ Denique ſicut homines virtuoſi deum ſanctificant, dum ſancte viuendo deum cui ita deſeruiũt, ſanctum eſſe demonſtrant eiusque ſanctitati fideliter atteſtantur, ſic vitioſi iniuſte, ac turpiter conuerſando, nomen maculare dicuntur, quia ſic viuunt, ac ſi deus iniuſtitiam approbet, nec ſanctus ſit: alijs quoque quantum in ipſis eſt, præſtant audaciam, & exemplum inhonorandi deum. Hinc per Ezechielem deus perfidis filiis Iſrael improperans, Commaculaſtis (inquit) nomen ſanctum meum. Et rurſus, Sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum eſt per vos inter gentes. Itaq; dum oramus, ſanctificetur nomen tuum, pro toto mundo hoc ipſum

ſum precemur,cordialiſsime cupientes,vt ſanctitas dei cun- A
ctis innoteſcat hominibus digne honorificetur ab omnibus,
imò quò bonum commune diuinius eſt quam proprium, eò
plus diuinum, meritoriumq; conſiſtit orare pro multis,præ-
ſertim pro omnibus,quam pro ſe ſolo, aut paucis. *Adueniat
regnum tuum.*Regnum dei eſt militans ac triumphans eccle-
ſia,ideo de vtroque regno iſtud exponitur.Primò,Adueniat
regnum tuum,id eſt,militans eccleſia numero ac merito cre
ſcat,& vndique diffundatur,& tu ſolus per fidem & gratiam
multiformem regnes in ea:hoc eſt,in cordibus vniuerſorum
ac ſingulorum fidelium,aduerſariis tui honoris ac noſtræ ſa
lutis,præſertim dæmonibus inde eiectis.Secundò, Adueniat
regnum tuum,id eſt,triumphans eccleſia impleatur,ad cœle
ſtem Hieruſalem protinus perducamur,ad regnum cœlorum B
mereamur venire.Sub his duab' petitionibus includitur ter Mat.16.
tia,à Matthæo expreſſa,qua dicitur, Fiat voluntas tua ſicut
in cœlo & in terra,id eſt,ſicut à cœleſtibus ciuibus tibi in o-
mnibus obeditur,ita & à terrigenis quantum poſsibile eſt,
tibi in omnibus obediatur. *Panem noſtrũ quotidianum da nobis
hodie.*Hoc de multiplici pane exponitur.Primò, de pane ſa-
cramentali,hoc eſt,de corpore & ſanguine Chriſti in ſacra-
mento altaris,quemadmodum ait Saluator, Caro mea verè
eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus.Et denuo,Ego ſum
panis viuus,qui de cœlo deſcendi.Hic panis animam reficit,
ſpiritualiterq; ſaginat,ſi dignè acceperit eum. Secũdò, expo
nitur de pane ſpirituali,videlicet de habitibus,actibusq; vir- C
tutum,de conſolatione interna,de conformatione mentali,
de diuinorũ ſapore:de quibus ait ſcriptura,Cibabit illũ do-
minus pane vitæ & intellectus,& aqua ſapiẽtiæ ſalutaris po-
tabit illum.De pane quoq; obediẽtiæ ait in Iohanne Salua-
tor,Meus cibus eſt,vt faciã voluntatem patris mei,Similiter
de pane pœnitentiæ fert Pſalmiſta,Cibabis nos pane lachry
marum.Et,Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.
De ſpiritualiũ autem cõſolatione ac delectationum,diuino-
rumq; guſtũ refectione,ſponſus cœleſtis ait in Canticis. Co
medite amici & bibite,& inebriamini chariſsimi.His itaque
cibis oremus quotidie ali diuinitus,ne ſpiritus noſter debili-
tetur,vitiisq; ſuccumbat.Tertiò exponitur de corporali ali-
mento,vt ſit ſenſus,Panem noſtrũ quotidianum,hoc eſt, ne-
ceſſaria vitæ, quibus quotidie indigemus,da nobis. Qui-

D bus verbis excluditur auaritia, quæ cōgregat in lōginquum, & vltra neceſsitatem, ac ſolicitudo immoderata de craſtino. Circa quod ait Theophilus, Ex eo quod Chriſtus iuſsit quærere quotidianum alimentum, videtur quòd ſuos fideles nihil concedat habere, ſed magis honeſtā colere paupertatem. Non enim habentium panem, ſed oppreſſorum penuria eſt quærere panem quotidianum pro hodie. Propter quod dicit Chryſoſtomus, Poſtulanda ſunt diuinitus neceſſaria vitæ, non diuerſitates ciborum, & odorifera vina, ac cætera quæ delectant guttur, onerant autem ventrem & mentem perturbant ſed panis petendus eſt, qui poteſt ſubſtantiā

Mat.6. corporis ſuſtentare, & ille qui nobis quotidie tantummodo ſufficit, vt de craſtino non cogitemus, *Et dimitte nobis peccata*

E *noſtra*, culpam penitus auferendo & pœnas, quas peccando meruimus relaxando, vel partim ſiue totaliter.

¶ Porrò, peccata mortalia pariter dimittūtur, ita ꝙ vnū ſine alio nō dimittitur, quantum ad culpam, ſed tāto plus dimittitur nobis de pœna, quò maior in nobis eſt pudor, ac intimus dolor de peccatis, inquantū ſunt cōtra iuſtitiam, deiq; offenſiua, & quò maior nobis ineſt feruor, charitas ad deū ac proximum, quò item efficaciora ſatisfactionis agimus opera.

¶ Præterea ſine venialibus peccatis vitam hanc nec ducimus, nec ducere diu valemus: quia & ſi omnia, nō tamen ſingula quimus vitare, ſed contra e a prouiſa & data ſunt nobis deſuper multa remedia, quorum vnum eſt, ſecundum Auguſtinum, oratio iſta dominica. Deinde tangitur ratio quædam

F impetratiua effectus huius petitionis, videlicet veniæ, *Siquidem & ipſi dimittimus omni debenti nobis*, hoc eſt, omnibus iniuriantibus nobis pie ignoſcimus, ad minus culpam ſeu iniuriā dimittendo, quamuis interdum debita pœna ſeu emendatio pœnalis & ſatisfactoria exigi poſsit ex charitate, ſecundum formam iuris, ordinemq́ue iuſtitiæ, præſertim propter bonum commune, & ne peccantes ex facilitate veniæ, fiant ad iniuriandum ac vitia proniores. Itaque qui alteri non ignoſcit, bona fronte orare non valet hanc clauſulam.

Eccle.28. imò quam impie agat in Eccleſiaſtico aperitur, quo legitur Homo homini ſeruat iram, & à deo quærit medelam? Ipſe quum caro ſit in ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & tamen de peccatis ſuis deprecatur altiſsimum? Quis exorabit pro peccatis illius? Itaque ſicut optamus & exoramus, vt

peccan-

peccantibus nobis,deus iuſte nobis non iraſcatur,aut vindi- A
cet,ſed piæ noſtræ cęcitati,ac fragilitati condoleat & igno-
ſcat:ita & nos iniuriantium nobis, fragilitati & cæcitati cõ-
patiamur,& innoſcamus ſimul orãtes pro illis, vt ſimus filii
patris cęleſtis qui pius & clemens eſt ſuper bonos & malos.
Iſtud verò ad prelatos & patres ſpirituales & religioſos prę- Mat .5.
cipue pertinet,qui in omni charitate ac pietate cæteris præ-
fulgere tenentur,quorũ interiora in ipſum bonitatis ac cha-
ritatis effectum debent cõuerti,aut eſſe conuerſa, quãquam
ex charitate & æquitate iuſtam ſæpe debeant peccãtibus in-
fligere pœnam,vt per eam à pœnis eripiantur futuris,& gra
tiam conſequantur maiorem , præſertim vt deo aliqualiter
ſatisfaciat. ¶Poſtremò circa hæc ſcribit Chryſoſtomus, B
Hæc animaduertentes, gratias agere debemus debitoribus
noſtris. Fiunt enim nobis(ſi ſapimus)cauſa indulgentię ma-
ximæ,& pauca exhibentes,ſeu modica dimittentes, plurima
reperiemus. Nã & nos multa debemus & debita magna do-
mino , quorum ſi minimam partem à nobis vellet exigere,
iam periſſemus. *Et ne nos inducas in tentationem* hoc eſt, non
nos permittas ab hoſtibus noſtræ ſalutis ſupra vires tentari,
id eſt,ad conſenſum illicitũ trahi,tentationibus ſuperari,ſed
da gratiam reſiſtendi ac præualendi. Dicitur autem deus in
tentationem inducere, quia ab aduerſariis nos permittit tẽ- Iacobi.1.
tari. ¶Interdum autem & deus dicitur tentare,non vtique
tentatione deceptoria ac fallaci,quum Iacobus dicat,Nemo
quum tentatur,dicat,quia à deo tentetur. Deus enim nemi- C
nem tẽtat,ſcilicet modo præfato,ſed tẽtatione probationis
& exercitationis quę ad bonũ tentari ordinatur tẽtare deus
aſſeritur. Itaq; ex huius clauſulæ declaratione iã patet quod
in ea virtualiter,ac ſententialiter includatur ſeptima,ac vlti-
ma petitio orationis dominicæ à Matthæo expreſſa,qua di-
citur,Sed libera nos à malo. Vnde Auguſtinus in Enchiridio
ſcribit,quod Matthæus in vltimo poſuit,Sed libera nos à ma
lo,Lucas non poſuit,vt intelligeremus hoc ad pręcedentem Marc. 6.
petitionem pertinere. Ideo quippe ait,Sed libera,non,Et li-
bera:tanquam vnam petitionem demonſtrans. Verũ de mul-
tis concernentibus expoſitionem huius præclariſsimæ ora-
tionis, quæ ſecundũ Henricum de Heſsia,etiam à Iudæis ac
Saracenis dici poteſt,prętermitto quoniã ſuper Matthęũ in-
de loquutus ſum. Hoc tamen addendum,quia vt aſſerit Gor-

D ra, aliud eſt tentari, aliud in tentationem incidere, aliud in tentationem induci. Nam primum iſtorum dicit ſenſum ſimpliciter, ſed non ſemper conſenſum. Secundum, dicit ſenſum & cōſenſum ex ſubreptione, & præter propoſitum. Tertiū, dicit ſenſum & conſenſum ex deliberatione. Primum poteſt eſſe ſine peccato. Secundum abſq; peccato mortali. Tertium verò eſt grauius & frequenter mortale. ❡ Conſequēter Saluator per quandam parabolicam ſimilitudinem nos hortatur ad fiducialem orationis cōſtantiam, inceſſabilem, feruidamque frequentiā. *Et ait ad illos* ſcilicet ad diſcipulos ſuos. *Quis veſtrum habebit amicū, & ibit ad illū, &c.* Parabolæ huius ſenſus ſuperficialiter literalis, penitus planus eſt. Siquidē per ſimilitudinem hanc intēdit Chriſtus probare, quòd deus E ſuperpiiſsimus, preces conſtanter, indeſinenter, ac feruidè continuatas, & repetitas non deſpicit, ſed exaudit.

❡ Porrò myſtice, per amicum intelligitur deus ſublimis cui per Sapientem dicitur, Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quę feciſti. De quo ait Apoſtolus, Propter nimiam Ephe.2. charitatem ſuā, qua dilexit nos deus. Similiter nomine amici intelligi poteſt vnigenitus dei incarnatus, quia de ſeipſo teſtatus eſt, Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. De quo iterū legitur, Quum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, vſque in finem dilexit eos. Ad hunc amicū ire debemus mentis deuotione, cōtēplatione, & dilectione, iuxta illud Pſalmi, Accedite ad eū & illuminamini. Vnde ad Hebræos hortatur Apoſtolus capitulo F quarto, Adeamus cum fiducia ad thronū gratiæ eius, vt miſericordiam conſequamur. Eundum eſt autem *Media nocte* ſicut fatetur Pſalmiſta, Media nocte ſurgebam ad confitēdum tibi. Vel, media nocte, hoc eſt, durante præſentis vitæ tribulatione, aduerſitate, ignorātia atque multiplici peccati ruina, *Et dicet illi, Amice,* In exordio precis nomen amici præmittit, vt ex mutuæ dilectionis recordatione, attētione, ſeu inflammatione, ille qui petitur ad exauditionē citius inclinetur, quum charitas impetrandi ſit ratio. Nam & (Auguſtino teſtāte) amor eſt primum donum, in quo omnia dona donantur. *Commoda mihi tres panes.* Iſti tres panes intelligi poſſunt, illuminatio intellectus, charitatiua inflammatio voluntatis, & ſtabilitas memoriæ in diuinis, ſeu actus fidei, ſpei & charitatis, quibus deus præcipuè colitur.

❡ Item

¶ Item tres panes ſunt Panis pœnitentiæ,hoc eſt, deploratio,ſeu ſatisfactio pro peccatis. Panis Euchariſtię,de quo loquitur Chriſtus apud Iohannem ſexto capitulo, Ego ſum panis vitæ, Et panis contemplationis internæ. Hi panes cōmodari nobis à deo dicuntur, quoniam de donis nobis deſuper datis,ratio exigetur à nobis, vt ait Saluator apud Lucā duodecimo capitulo, Cui plus datum eſt. plus requiretur ab eo. Et Gregorius aſſerit, Dum creſcūt dona,rationes creſcūt donorum, *Quoniam amicus meus venit de via ad me*. Per amicum iſtum,ſecūdum quoſdam intelligitur animus ſeu ſpiritus noſter, qui dum per terrena, vana, atque carnalia detrahitur, oblectatur, & euagatur,à nobis recedit, iuxta illud in Pſalmo, Cor meum dereliquit me. Propter quod per Hieremiā prophetam dicitur, Vſquequo delitiis diſſolueris filia vaga? Quum autem ad interiora ſua regreditur, & ſalutaria meditatur, de via lata perditionis ad noſipſos reuertitur, ſicut Eſaias teſtatur, Redite præuaricatores ad cor. A B Hier.31.

¶ Præterea per poſtulātem tres panes, intelligi poteſt, quicunque alterius exhortator, & per amicum de via venietem quicunq; proximus exhortationibus indigēs, ſicque exhortatori,ſeu prædicatori tres panes ſunt neceſſarii, vtpote ſapiētia mētis, ordinata loquutio oris, exēplaritas cōuerſationis, *Et non habeo quod ponam ante illum* hoc eſt, à meipſo nil virtutis aut gratiæ habeo, vt ſpiritum meū ſeu proximū ſpiritualiter valeam roborare atque reficere, dicēte Apoſtolo, Quid habes quod non accepiſti? Et rurſus, Non ſumus ſufficiētes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficiētia noſtra ex deo eſt. Nemo ergo ſe iactet, nec de viribus ſuis præſumat, neque inaniter glorietur, *Et ille deintus reſpondens dicat*. Recte ait deintus reſpondens. Deus enim omnia implet, & animabus noſtris illabitur, intusq; eas occulta inſpiratione alloquitur. Propter quod ait Pſalmiſta, Audiam quid loquatur in me dominus deus. *Noli mihi moleſtus eſſe*, hoc eſt, precibus immoderāter pulſare. Hoc intelligendū eſt, nō quaſi glorioſus, ac inuariabilis deus poſsit propriè dictam ſuſtinere moleſtiam, aut hominum precibus inquietari: ſed quia frequēter affectu & more humano loquitur in ſcripturis, debilitari noſtræ intelligentiæ condeſcendens, quemadmodum ait per Eſaiam primo capitulo, Laboraui ſuſtinens. Et holocauſta ſeu feſta veſtra facta ſunt mihi moleſta. Rurſusque 1.Cor.4. 2.Cor.3. C

D ſuſq; loquitur Eſaias capitulo ſeptimo, Nunquid parũ vobis eſt eſſe moleſtos hominibus, quia moleſti eſtis & deo meo? Itaque deus ait, Noli mihi moleſtus eſſe, ad inſinuãdũ quàm difficulter, & protracte ſæpe audiat deprecantes, Quemadmodum ſanctus Iob loquitur deo, Clamo ad te, & non exaudis: ſto, & non reſpicis me. Mutatus es mihi in crudelem, &
Hier.7. in duritia manus tuæ aduerſaris mihi. Per Hieremiam quoque loquitur deus Hieremiæ de reprobo populo Iudæorum Noli (inquiens) orare pro populo hoc in bonum, nec aſſumas laudem & orationem pro eis, & non obſiſtas mihi, quia non exaudiam te, *Iam enim oſtium clauſum eſt*, hoc eſt, aditus ſeu acceſſus ad impetrandum à me modo tibi non patet, ita quòd præces tuæ adhuc locum non habent. Quo contra
E in Eccleſiaſtico habetur, Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, Et beatiſſimo Cornelio Centurioni dictum eſt ange-
Acto.10. lo, vt habetur in Actis, Orationes tuæ aſcenderũt in memoriam in conſpectu dei, *Et pueri mei* hoc eſt, electi atque beati ciues regni cæleſtis mecum ſunt *In cubili*, id eſt, in sereniſſima requie cæleſtis palatii, vbi quaſi in thalamo, Eccleſia triumphans ſuo ſponſo æterno inauertibiliter eſt coniũcta, & immediate, feliciterq; vnita, facialiter cernens dilectũ nec per culpæ diſſimilitudinẽ diſtans ab ipſo, quemadmodũ viatores: quibus dominus per Eſaiã aſſerit, Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter deum veſtrum & vos, *Non poſſunt ſurgere* i.
3.Re. 14. in actum exauditionis procedere, *Et dare tibi* quæ petis.
¶ Denique quod deus ait omnipotens, Nõ poſſum, nõ im-
F poſſibilitatẽ, ſed difficultatem exaudiendi deſignat, non vtique ex parte dei, quum deo nihil ſit difficile, prout à Hieremia ſcriptũ eſt, Domine deus nõ eſt tibi difficile omne ver-
Hier. 32. bum: ſed difficultas eſt ex parte orantis, propter indignitatem, indiſpoſitionemque eius quemadmodum Eſaias populo Iſrael dicit, Ecce nõ eſt aggrauata auris domini vt nõ exau-
Eſaia.59. diat, ſed peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne audiret. Interdum quoque ſuperſapiẽtiſſimus deus differt & tardat exaudire preces bonorum ac diſpoſitorũ propter rationabiles cauſas ei notas ac placitas, vtpote ne homini orãti dona diuinorum vileſcant chariſmatum ex facilitate obtinẽdi petita, & ne exauditionem meritis propriis tribuat, aut vane exultet, ſeu alios ſpernat, item vt diu orando amplius incaleſcat, ſuoq; tempore copioſius exaudiatur, & impetrata, vi-

ta, vigilantius ſemper cuſtodiat, de eorum amiſsione formi- A
dās. Hinc ait Baſilius, Forſan adhuc differt, vt agnoſcas quid Baſilius.
ſit donum, & in timore donata cuſtodias. Quod enim homo
multis acquirit laboribus, nititur cuſtodire, ne cū illud perdi-
derit, ſuum laborē amittat. Hoc eſt, quod in Prouerbiis Sa- Prou. 11.
lomon ait, Subſtantia feſtinata minuetur: quæ autem paula-
tim colligitur, manu multiplicabitur. Auguſtinus quoq; affir- Auguſt.
mat, Differt deus dare & exaudire, vt amplius optes dilatū,
ne vileſcat celeriter datū. ¶ Poſtremò Gregorius Niſſenus
Oportune, inquit, eos qui per arma iuſtitiæ impaſſibilitatem
ſibi vendicauerunt, pueros appellauit. Nam quando aliquis
abrenūciās carni, per rationem exercitio vitæ virtuoſæ, paſ-
ſionem confutauit, tunc quaſi puer inſenſibiliter ſe habet. *Et
ille* ſcilicet orans. *Si perſeuerarit pulſans* hoc eſt, deum inſa- B
tigabiliter inuocās, nec pudore, nec tædio, nec deſperatione
deiectus, *Dico vobis* qui nec fallor nec fallo, mentirique ne-
queo. *Et ſi non dabit illi* tam inſtanter oranti *Surgens*. i. actua-
liter opem impēdens, ſecundum illud Pſalmi, Exurge domi- Pſal. 43.
ne adiuua nos, *Eò quòd amicus ſit*. i. ratione amicitiæ, *Propter
improbitatem tamen eius*. i. propter importunam ſeu indeſinē-
tem eius inſtantiam, improbitati aliquid ſimile cōtinentem,
præſertim humano iudicio in petitionibus homini porrectis.
Homo nanq; ſi inſtanter & diu rogetur etiā ab agente, cito
precem talem nō neceſſitati, ſed improbitati aſcribit, *Surget
& dabit illi quotquot habet neceſſarios* ſcilicet tres ſicut roga-
uit, imò & plures, ſi tūc pro pluribus panibus poſtuletur, ne
ad lectū reuerſus, denuo inquietetur. Vnde elicitur, quia ſi pe C
tātur ſuperflua in exterioribus rebus, deus nō præſtat, quini-
mo ſuperflua iubet pauperib⁹ erogari. De ſpiritualibus quo-
que gratiæ donis, tantum deus largitur digne ac perſeueran
ter petentibus quantum eis neceſſarium cōſpicit ad ſalutem.
¶ Ex his Chriſtus concludit intētum, quaſi per locum à mi-
nori arguens, comparationémve faciēs, quia ſi homo nō na-
turaliter, nec totaliter & perfecte bon⁹, charitatiuus & pius
precum ſuperatur inſtantia, quanto magis deus ſubſtantiali-
ter, pure & infinite bonus amans & pius, imò eſſentialiter a-
mor, bonitas atq; benignitas, orationū inſtantia ſe ad exau-
ditionem inclinat, & preces tam multoties ac ardenter ſibi
oblatas nō aſpernatur? Quemadmodū etiam infra Chriſtus
docet, & per exemplū demonſtrat, dicendo, Oportet ſemper
orare

D orare & non deficere. Nam iudex erat in ciuitate quadam
Lucæ, 24. qui deum non timebat, nec hominem verebatur. Vidua autem quædam erat in eadem ciuitate, & veniebat ad eum, dicens, Vindica me de aduerſario meo, & nolebat per multum tempus, poſt hæc dixit intra ſe. Etſi deum nõ timeo, nec hominem reuereor, tamẽ quia moleſta eſt mihi hæc vidua vindicabo illam. Hinc Chriſtus nunc ſubdit & conſulit, *Et ego*
Iohan. 16. *dico vobis*, *Petite* neceſſaria corpori & chariſmata gratiæ donaque gloriæ, *Et dabitur vobis*, veſtræ petitionis effectus à deo dummodo ſalubriter & inſtãter petatis, quod etiã præſertim intelligẽdũ eſt de orationibus pro ſeipſo effuſis, quia non ſemper exaudiũtur deuoti pro aliis propter incapacitatem illorum. Hinc etiam Chriſtus tempore paſsiõnis inſtã-
E ter dixit, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. *Quærite & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis.* Eandem ſententiam Chriſtus ſub aliis verbis frequenter reſumit, vt iuſsionis huius vtilitas denotetur: & quod ait ſaluator, noſtris mentibus fortius imprimatur. Sicq́ue ad inſtantiſsimam orationem nos prouocet.

¶ Poſſunt hæc verba per appropriationem quandam diuerſimode explanari, dicendo, Petite cordiali affectu, quærite oratione vocali, pulſate conuerſatione laudabili. Itemq́ue, petite, bona incipiendo, quærite, proſequendo, pulſate, vſq; in finem perſeuerãdo. Vel, petite per fidẽ, quærite per ſpem, pulſate per charitatem. Feruide quippe amando & appetendo diuina, quaſi indeſinenter pulſamus ad oſtium ſupernæ
F clementiæ. Hinc ait Pſalmiſta, Lætetur cor quærentium do-
Pſal. 104. minum, quærite dominum & confirmamini, quærite faciem
Sapien. 1. eius ſemper. Et in libro Sapientiæ habetur, In ſimplicitate cordis quærite illum, quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum. *Omnis enim qui petit accipit* A deo quod petit iuxta ſenſum prætactum, *Et qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur*, hoc eſt, acceſſus ei ad deum patebit, atque æternam beatitudinem ingredietur: dummodo oret ſicut orandum eſt, orãdo in nomine Ieſu Chriſti, hoc eſt, ſalubriter pro his quæ pertinent ad ſalutem, & perſeueranter ac pie, & etiam pro ſeipſo.

¶ Conſequenter Chriſtus arguens per locũ à maiori, oſtendit quàm fiducialiter inuocandus ſit deus. *Quis autem ex vobis patrem* carnalem *Petit panem*, *nunquid* pater *Lapidem*

dabit illi? videlicet filio ſuo carnali, non vtique. *Aut piſcem,* A
nunquid pro piſce ſerpentē dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem? Nequaquam. Ex his ſimilitudinibus CHRISTVS concludit, *Si ergo vos* homines fragiles & mortales, *Cum ſitis mali,* hoc eſt, multipliciter defectuoſi, atque ad peccata procliues, & in multis ſaltem venialibus peccatis quotidie culpabiles, *Noſtis bona data dare filiis veſtris,* hoc eſt, bona exteriora corpori verè neceſſaria, quę datis filiis veſtris carnalibus. *Quanto magis pater veſter de cœlo,* id eſt, pater cœleſtis, videlicet trinitas, deus, qui dicitur pater variis modis, vt dictum eſt, *Dabit ſpiritum bonum,* id eſt, ſpiritum ſanctum eſſentialiter bonum, & puram immenſamq́; bonitatem, de quo ait Pſalmiſta, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam *Petentibus ſe?* ſecundum debi- B
tum modum orandi. Oratio nempe (vt aſſerit Damaſcenus) Pſal.43.
eſt petitio decentium à deo. Dicitur autem ſpiritus ſanctus Rom.5.
dari his quibus ſua dona ad gratiam gratum facientem pertinentia infunduntur, dicente Apoſtolo, Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Itaque ſi pater carnalis, carnalibꝰ filiis corporalia bona largitur, multo magis deus omnipotēs, creator ſpirituū, ſpiritualiſque pater rationabilium animarum, filiis ſuis ad ſe inceſſanter clamantibus ſpiritualia bona diſtribuit, præſertim cū ipſe in omni bonitate, dilectione, pietate, & opulentia cunctos infinite excedat. Præterea aduertenda ſunt verba ſancti Baſilij ſic ſcribentis. Si quis ex corpore exibeat ſe deſideriis vanis, ſeu concupiſcētiis acquieſcat, & traditor C
ſuiipſis fiat in manus hoſtium: hunc deus nec adiuuat, nec exaudit, quoniam per peccatum ſe fecit alienum à deo. Decet ergo hominē offerre deo quicquid intereſt ſua, clamare quoque ad deum vt adiuuet eum. Eſt autem diuinum ſubſidium implorandum non remiſſe, nec mente huc illucq́ue vagante, eò quòd talis non ſolum non impetrabit quod petit, imò magis dominum irritabit. Nam ſi quis coram principe ſtans fixum ac cuſtoditum habet tam extrinſecum quàm intrinſecum oculum, ne forſitan puniatur, quanto magis coram deo attentum, tremebundum oportet aſſiſtere? Si verò debilitatus mente à peccato, fixe non vales orare quantumcūque potes teipſum cohibeas, vt ſtando coram deo, ad ipſum dirigas intellectum, & deus ignoſcit, eò quòd non ex negligen-

D negligentia, ſed ex fragilitate nō poteſt ſtare vt oportet. Si ſic ergo teipſum cōpellis, ne diſcedas donec accipias. Ideo autem quandoque petis & non accipis, quoniam perperam poſtulaſti, vel infideliter aut leuiter, aut non expedientia ad ſalutem, vel deſtitiſti nimis cito. Poſtremò, per verba inducta, Chriſtus omnem fidelem ineffabiliter cōſolatur, certiſſimam præſtans fiduciam exauditionis diuinæ, ideo certi de veritate promiſſionis vnigeniti filij dei, & de bonitate, charitate ac munificentia patris æterni, iuconcuſſibilē ſpem habeamus ad deum & filialem affectum ad eum, omnemque diffidentiam, hæſitationē, puſillanimitatem, in infi-
E nitum procul abiiciamus, implentes illud Apoſtoli, Sine in-
1. Theſ. 5. termiſſione orate.

¶ Proſequutio expoſitionis huius vndecimi capituli, à loco quo ait, *Erat Ieſus eiiciens dæmonium, & illud erat mutum.*

ARTICVLVS. XXX.

Tota euangelicá ſeries, ſicut plena eſt ſupernaturalibus documentis ſeu aſſertionibus, ita & ſupernaturalium operum deſcriptionibus, vt
F vnum confirmetur per aliud, vnde & nunc poſt præinducta CHRISTI documenta narratur quoddam ipſius miraculum. *Et erat Ieſus eiiciens dæmonium* ad homine obſeſſo, *Et illud erat mutum*, id eſt, mutum efficiens hominem: dicitur etenim dæmon ſurdus aut mutus, non formaliter, ſed effectiue, eo quòd organa hominis impediat ab vſu ſenſuum auditus & viſus. Hinc ſubditur, *Et cum eieciſſet dæmonium, loquutus eſt mutus*. Amota ſiquidem cauſa, remouetur effectus. Ideo dæmone mutitatem cauſante eiecto, priſtinam linguæ facultatem adeptus eſt homo, *Et admiratæ ſunt turbæ* de tanto miraculo tam imperialiter facto. Porrò à Matthæo ſignum iſtud plenius recita-
Mat. 12. tur, vbi legitur, Tunc oblatus eſt, ei, ſcilicet CHRISTO, homo dæmoniū habens cæcus & mutus: & curauit eum, ita vt loqueretur & videret: vbi ait Hieronymus, Tria ſigna in eodem ſimul præſta ſunt, quia obſeſſus curatus eſt. & idem

cæcus

cæcus ac mutus viſum recepit atque auditum. *Quidam autem ex eis dixerunt.*. Iſti ſecundum Matthæum, phariſæi fuerunt pleni inuidia contra CHRISTVM eo quòd ſanctitate, fama, eloquentia, ſapientia & miraculis eos præceſſit, cũ ipſis humanæ laudis & gloriæ cupidiſſimi eſſent, quorum inſaniam multi vſque in præſens ſequuntur, quibus competit illud Chryſoſtomi, Sicut ſcarabæi nutriuntur ſtercoribus: ſic inuidi aliorum infortuniis, *In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit demonia*, id eſt, virtute, ope ſeu inuocatione Beelzebub principis dæmonum expellit dæmones ab obſeſſis, quaſi dicant, Non diuina virtute hoc agit, nec per aliquam vitæ ſuæ ſanctitatem, ſed cum peſſimus ſit, ſi familiaritatem & pactum habet cum principe dæmonum, qui inferioribus dæmonibus iuſſit, vt ad Ieſu præceptum egrediantur, quatenus per hoc homines fallantur, putando quòd Ieſus ſit filius dei. Itaque ſecundum hos impiiſſimos phariſæos eiectio iſta dæmonum fuit obedientia eorundem, in principem ſuum, & ſimulata coactio. Vt autem in libro Regum habetur, Beelzebub fuit deus Acharon, ita quòd acharionitę idolum illud colebãt, in quo Iudæi principem dęmoniorum habitare dicebant, ſicque nomine idoli illius etiam principem dæmoniorum nominauerunt. *Et alii tentantes*, id eſt, experiri volentes, an Chriſtus diuina virtute eiiceret dæmones, *Signum de cælo*, id eſt, aliquod cœleſte & magnum miraculum ſoli deo poſſibile, *Quærebant ab eo*, vt ſcilicet tale miraculum ageret ſeu diuinitus fieri prouocaret, quęadmodũ ad inuocationem ſeu potius iuſſionẽ Ioſue ſol & luna ſteterunt in cœlo immobiles ſpatio diei vnius, ſicq; certitudinaliter ſcirent Ieſum diuina operari virtute. Denique conſuetudinarium fuit Iudæis quærere ſigna, vt conſtat ex veteris & noui teſtamenti decurſu, propter quod ait Apoſtolus, Iudęi ſigna quęrunt. Et apud Iohannẽ ait Saluator, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. *Ipſe autem vt vidit*, id eſt, intellectualiter inſpexit cogitationes eorum, dixit eis. Secundum Bedam, non ad dicta, ſed ad cogitata illorum reſpondit eis, vt vel ſic complerentur credere potentiæ eius, qui cordium nouit occulta.

A (margin, beside line 1); B (beside "tenus per hoc homines… ſit filius dei"); 4.Re.1; C; Ioſue.10; 1.Cor.1; Iohã.4 — marginalia

¶ Sed quomodo verum eſt hoc, cum Euangeliſta iam dixerit quoſdam illorum dixiſſe, In Beelzebub principe dæmoniorum, &c. & alios ſignum à Ieſu quæſiſſe? Ad quod reſpõdendum

D dendũ videtur, quòd phariſæi baſſe & ſecretè prædicta ver ba inter ſe contulerunt, & ſignum quærere decreuerũt Vnde Chryſoſtomus ait, Cum phariſeorum ſuſpitio irrationabilis eſſet, metu multitudinis non audebant eam diuulgare, prętereа cordium ſecreta cognoſcere, aliorumq; cogitationes certitudinaliter intueri, vtpote ſingulorum ſingulas deo eſt proprium nec homo hoc poteſt, niſi deo dante ac reuelã te. Circa hoc ſcribit Gorra. Poteſt homo aliquas cogitationes alterius cognoſcere, de quibus agnoſcendis legitur Plato librũ compoſuiſſe, ſed ſingulorũ ſingulas ſolus deus cognoſcit Conſequenter tangit Chriſtus rationem, qua reprobat verba dicẽtium, In Beelzebub, &c. *Omne regnum in ſeipſum*, id eſt, contra ſeipſum *Diuiſum*, ita quod vna pars re-
E gni contra aliam præliatur, *Deſolabitur*, id eſt, continuo debilitabitur, & cito peribit, duräte inteſtina lite atq; diſcordia, quoniam ſicut per concordiam paruę res creſcunt, ſic per diſcordiam res maximæ dilabuntur. Secundum Hieronymum; Virtus quoque vnita fortior eſt quàm diſperſa. Hine
Oſee. 10. per Oſeam ſcriptum eſt, Diuiſum eſt cor eorum, nũc interibunt. *Et domus ſupra domum cadet*, id eſt habitatores vnius domus irruent ſuper habitatores domus alterius, vel mutuo deſtruent ædificia ſua, vel habitatoribus interfectis, ædificia vetuſtate deficient. *Si autẽ & Satanas in ſeipſum diuiſus eſt*, id eſt, ſi vnus eorum contra alium pugnat & machinatur, ita quòd ego ſuccurſu principis dæmonum expello dæmonia, *Quomodo ſtabit regnum eius?* id eſt, regnum principis dæmo-
F niorum, cum ipſe contra proprium regnum agat expellẽdo ab omnibus dęmones ei ſubiectos: quaſi dicat, Non diu durabit, cum tamen tandiu duraturum ſit, quouſque homines electi in hoc mundo per ipſum probandi ſunt, quod erit vſq; ad ſeculi finem. Si autem Iudæi & reprobi iudaizantes affirment quòd ad vocem CHRISTI princeps dæmoniorum expulit dęmones, non ad ſui regni diſcipationem, ſed confortationem, vt ſcilicet homines æſtimantes Chriſtum eiicere dæmones diuino auxilio, maioribus implicarentur erroribus, tenendo Ieſum eſſe filium dei, hoc facile reprobatur, cũ vniuerſa quæ CHRISTVS ore & factis edocuit, dęmoni potiſſimum contrarientur. Nempe ad quid tendit omnis Chriſti doctrina, niſi ad priuati amoris omnimodam extirpationem, atque ad diuinæ dilectionis ſynceriſſimam integritatem,

gritatem, ad ſuiipſius cordialem contemptum, & ad dei diligentiſſimam venerationem, ad profundiſſimam humilitatē, ad patientiam inconcuſſam, ad omnium etiam inimicorum beneficentiam & amorem, ad plenam in deo fiduciam, ad idololatriæ extirpationē, ad continuam, puram ac feruidam mentis cum deo adhæſionem? Per quæ omnia certiſſimum eſt, regnum diaboli potiſſimum infirmari ac diſcipari. Non ergo Chriſtus cum principe dæmoniorum fœdus quiuit habere, & iſtud veris ac deuotis Chriſtianis, non fide duntaxat, ſed experimentaliter quoque certiſſimum eſt, & per innumerabilia miracula ſoli omnipotenti deo poſſibilia eſſe ſic probauerunt, per quod vaniſſima atque ſacrilega Porphyrij contra Chriſtianam fidem excogitata figmenta penitus deſtruuntur. Deinde Chriſtus ad idem rationem aliam introducit. *Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia*, ſicut expoſitum eſt, *Filii dei*, id eſt, Apoſtoli, cæteriq́ue diſcipuli mei de veſtra progenie orti. Vel filij veſtri, id eſt exorciſtæ veſtri, *In quo eiiciunt?* qua poteſtate dæmonia ab obſeſſis expellunt. Supra ſcriptum eſt, quemadmodum apoſtoli & diſcipuli Chriſti eiecerunt dæmonia. Inſuper inter Iudæos fuerunt aliqui exorciſtæ, qui per exorciſmos ſeu adiurationes à Salomone editos, dæmones expellebant. *Ideo ipſi hi* i. filij veſtri, *Iudices veſtri erunt*, id eſt, quia dæmonū expulſiones per ipſos factas, non diabolo, ſed deo aſcribitis, quas à me factas principi aſcribitis dæmoniorū. Hinc filii iſti veſtri erunt in die iudicii iudices veſtri, nō poteſtate, ſed comparatione, ſecundum Hieronymum. Quoniam comparatione eorum iſti peruerſiſſimi phariſæi magis damnabiles apparebunt, cum filii illi dæmonum expulſiones deo attribuāt iſti diabolo. Præterea ſi per filios intelligantur apoſtoli, conſtat quòd illi iudices erunt infidelium Iudæorum in die iudicii aſſeſſoria dignitate, quem admodum Chriſtus eis prędixit, Vos qui ſequuti eſtis me, ſedebitis ſuper thronos iudicātes duodecim tribus Iſrael. *Porrò* pro ſed, *Si* pro quia *In digito dei eiicio dæmonia*, In Matthæo legitur, Si in ſpiritu dei eiicio dæmones: quo patet hoc loco per digitum dei intelligi ſpiritū ſanctum, vt ſit ſenſus, Si in digito dei, id eſt, poteſtate & operatione ſpiritus ſancti eiicio dæmonia, *Profecto peruenit in vos regnum dei*, id eſt, regnum cœleſte, ſeu beatitudo æterna per me pateſit vobis, dum regnum diabo-

A
B
Lucæ. 10.
C
Mat. 19.
Mat. 12.

D li vinco atque debilito,cœleſtiſque regni vobis introitũ pręparo. Expulſio quippe vnius contrarij eſt alterius introductio. Hinc in canonica Iohannis ſcriptum eſt, In hoc apparuit filius dei,vt diſſoluat opera diaboli. Vel peruenit in vos regnum dei,id eſt,regnatiua virtus ac dominatio creatoris, qui per me hominem & per meam humanitatem operatur in vobis dæmonum expulſionem,ita quòd ego ſum Chriſt⁹ vobis in lege ac prophetis promiſſus,tanquam inter vos regnaturus,de quo Hieremias prædixit,Regnabit rex & ſapiens erit.Angelus quoque virgini glorioſæ de Chriſto prædixit, Regnabit in domo Iacob in æternum , & regni eius non erit finis. Itaque ſpiritus ſanctus dicitur digitus dei,id eſt,patris ac filii,qui ſicut ſunt vnus verus deus,omniumque

1.Iohã.3.

Lucæ.1.

E vnus creator,ita ſunt vnum principium & vnus ſpirator ſpiritus ſancti.

¶ Dicitur ergo ſpiritus ſanctus digitus dei. Primò, quia ſicut per digitum entia indicantur , ita per ſpiritum ſanctum diuina hominibus demonſtrãtur: iuxta quod loquitur Chriſtus,cum venerit ille ſpiritus veritatis,docebit vos omnem veritatem.Secundò,quia ſicut per digitum res ſentitur, ſeu quomodo ſapiat experitur, ita per ſpiritum ſanctum homo diuinam experitur dulcedinem.Tertiò,quia ſicut per digitũ homo præcipuè opera ſua exequitur, ita per dona ſpiritus ſancti, omnis homo electus opera æternæ vitæ meritoria operatur Auguſtinus verò in lib.de quæſtionibus Euangelii ſcrib.t,quòd ſpiritus ſanctus dicitur digitus dei, propter par

Iohan.16.

F titionem donorum,quæ ab ipſo præſtatur. Aliis enim (vt ait Apoſtolus)per ſpiritum datur ſermo ſapiẽtiæ, aliis gratia ſanitatum, aliis operatio virtutũ,& cætera.Et paulò poſt addit Apoſtolus, Hęc omnia operatur vnus atq;idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. In nullis autem mẽbris noſtris magis apparet partitio q̃ in digitis noſtris. Rurſus quemadmodum filius dei dicitur manus & brachium patris, quoniã pater per filium omnia operatur,ſic ſpiritus ſanctus digitus dei vocatur,quia per eum veritas indicatur . ¶ Poſtremò penſandum , quòd filius dei hic aſſerit ſe ſpiritu ſancto minorem, quoad ſuam humanitatem, quoniã ſancti ſpiritus poteſtate ſua humanitas operatur miracula, per quod impiĩ Arrii falſitas declaratur, dicentis ſpiritum ſanctum puram creaturam,filiique miniſtrũ,& creatum à filio, quum tamen

1.Cor.12.

in Chri-

in Chriſto non poneret veram animam rationalem, ſed ſolum verbum & carnem, quo ſtante, Chriſtus à ſpiritu ſancto nullam eſſet ſortitus virtutem. ¶ Deinceps Saluator per aliã rationem ac ſimilitudinem probat ſe dæmoni contrarium, non confœderatum. *Quum fortis armatus, &c.* Similitudo ſeu parabola iſta, quantum ad literalem intelligentiam ſuperficialiter ſumptam, planiſsima eſt, ſed exponenda eſt myſticè, vt ſit ſenſus, Quum fortis armatus, hoc eſt, diabolus, fortis fortitudine naturali: quia ſicut eſt ſublimis naturæ, ita & magnæ potentiæ, propter quod in Iob habetur, Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei. Dicitur quoque armatus, multiformi aſtutia, longa experientia, naturali induſtria atque ſcientia. Naturalia enim in dæmonibus permanſerunt ſecundum Dionyſium quarto capite de diuinis nominibus, multiplici quoque nequitia ſeu acie vitiorum ac malignorum ſpirituum ſibi ſubſeruiẽtium, *Cuſtodit atrium ſuum,* id eſt, impiorum conuenticulum, ſeu mundum in maligno poſitum, ne homines pœniteant, cõuertantur, ſaluantur. Sic enim ante Chriſti aduentum diabolus homines impios cuſtodiuit, ne ſibi ſubtraherentur, quia tunc penè in toto mundo idololatria ac cæterà vitia præualuerunt, *In pace ſunt ea quæ poſsidet,* hoc eſt, iuxta ſuam voluntatem poſsidet tales, quia (vt ait Apoſtolus) ad voluntatem ipſius captiui ab ipſo tenentur: & qui ſic diabolo ſunt ſubiecti, carnalem, falſamq; pacem habent, & dæmoni infœliciter damnabiliterque concordant, quam pacem venit Chriſtus deſtruere, quemadmodum ait, Non veni pacem mittere in terram. Eſt itaque pax vera, quæ eſt tranquillitas mentis in deo, & concordia in bonis: falſa verò pax concordia eſt in malis, ſicut dum ſpiritus ſeu ratio carnalibus deſideriis acquieſcit: de qua pace ait Pſal. Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Eſaias verò de vera, ſpiritualique pace teſtatur, Non eſt pax impiis. *Si autem fortior illo,* id eſt, Chriſtus potentior diabolo. Chriſtus namque ſecundum naturam ſuam diuinam, infinite potentior extat diabolo, totóque vniuerſo, ſecundum humanitatem quoq; ſuam fortior fuit & eſt diabolo, per poteſtatem creatam ſuæ humanitati ſupernaturaliter datam, *Superueniens.* Chriſtus enim deſuper venit: iuxta illud Iohannis, Qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt, *Vicerit illum:* Chriſtus quippe in omnibus vicit diabolum, puta in tenta-

[Margin: A; Iob. 41.; B; 2. Tim. 2.; Mat. 10.; C; Pſal. 72.]

D tione illam viriliter reſiſtendo,in paſsione illam patientiſſimè tolerãdo,in deſcenſu ſuo ad inferos,infernum ſpoliando.Hinc de Chriſto dixit Pſalmiſta,Quis eſt iſte rex gloriæ? dominus fortis & potens,dominus potens in prælio. De ipſo quoque in Apocalypſi habetur,Ecce vicit leo de tribu Iuda, *Vniuerſa arma eius auferet*,hoc eſt,verſutas eius fallacias, tentationumque machinamenta fraudulentiis plena,quibus decipit homines,compeſcet,deteget, ſuperarique faciet ab electis,ſicut ſuperius dixit diſcipulis, Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones,& ſuper omnem virtutem inimici, *In quibus confidebat*. Diabolus namque in ſuis confidit aſtutiis iam præfatis, quem multi hominum aſſequuntur,videlicet ſimulatores & callidi, qui pro-
E uocant iram dei, qui in Eſaia loquuntur, Poſuimus mendacium ſpem noſtram,& mendacio protecti ſumus. De quibus
Iob.30. rurſum aſſeritur,Cõfidunt in nihili, & loquũtur vanitatem, *Et ſpolia eius diſtribuet*. Spolia diaboli ſunt peccatores, quos tentando decepit, & creatori quaſi ſubtraxit, ac ſuo ſubiecit dominio.Hos Chriſtus per gratiam ſuam redemit,& dæmonibus abſtulit, eosque diſtribuit cuſtodiæ angelorum, eccleſiaſticis quoque officiis aſsignauit.Captiuam enim ducens captiuitatem, dedit dona hominibus, quoſdam quidem Apoſtolos,alios Euangeliſtas,alios autem prophetas,alios verò doctores ordinans,ſeu paſtores.Denique diuerſas mun
Epheſ.4. di gentes à dæmone captiuatas Chriſtus diſtribuit apoſtolis conuertendas,dicendo, Euntes in mundum vniuerſum,
F prædicate Euangelium omni creaturæ. Vnde paſsione inſtante prænunciauit, Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.In Eſaia quoque de Chriſti appellatione prædictum eſt,Voca nomen eius,accelera,ſpolia detrahe, feſtina præ-
Iohan.12. dari. *Qui non eſt mecum*,id eſt,qui mihi nõ conſentit,nec cõcordat,nec cooperatur, *Aduerſum me eſt*, i. mihi contrarius & opera operibus meis contraria facit, *Et qui non colligit mecum*,hoc eſt,homines ad deum creatorem non reducit, nec virtutibus vnit,prout poteſt,& obligatur,videlicet orando, docendo,ſeu exemplariter conuerſando, *Diſpergit*,id eſt, à deo auertit atque erroribus ſe ac alios quantum in ſe eſt,implicat.Per hoc Chriſtus inſinuat ſibi cum diabolo nullam eſſe communionem aut conuentionem,quum ipſe ſit humilis & benignus,diſperſosque per vitia & errores,reducens &

congre-

congregans ad vnitatem fidei,ſpei & charitatis,atque vnanimem dei cultũ. Porrò diabolus ſuperb⁹ & malignus,ſemper conatur homines ab vnitate prædicta auertere, à veri dei cultu diſpergere, per idololatrias ac cætera diſgregare peccata. Hinc ait Apoſtolus, Quæ cõuentio Chriſti ad Belial,aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Et in Iohanne legitur,Ieſus moriturus erat,vt filios dei qui erant diſperſi,congregaret in vnum. ¶ Conſequenter oſtendit Saluator populum Iudæorum ſibi incredulum à dæmonibus inhabitari. A 2.Cor.6. Iohan.11.

Quum immundus ſpiritus exierit ab homine, &c. In Matthæo, vbi verba hæc ſcripta ſunt,legitur Chriſtus protinus ſubdidiſſe,Sic erit generationi huic peſſimæ, quo conſtat hæc de populo Iudæorum principaliter dici,ita quod nomine hominis,populus ille ſignatur,ſicut frequenter in veteri teſtamento,de toto populo illo,quaſi de homine vno, fit ſermo. Itaque, *Quum immundus ſpiritus*,id eſt,diabolus,qui ratione ſimplicis ſuæ naturæ dicitur ſpiritus,& ob abundantiam ſuæ culpæ vocatur immundus, *Exierit ab homine*,id eſt, à populo Iudæorum expulſus eſt,quando per Moyſen data eſt ei lex à deo in Sinai monte, *Ambulat per loca inaquoſa*, id eſt, per corda & collectiones gentilium,aqua ſapientiæ ſalutaris carentia circumit,*Quærens locum*,id eſt,manſionem in eis ad decipiendum eos, quemadmodum Petrus ait, Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circumit,quærens quem deuoret,*Et non inueniens*, hoc eſt,in gentilibus fixam atque perpetuam non reperiens manſionem,quia per Chriſti Apoſtolos ſunt conuerſi, *Dicit,Reuertar in domum meam vnde exiui*,id eſt, ad ſynagogam ſeu populum Iudæorum, de quo exiui,eo tempore, quo deo digne ſeruiuit, ſed quando CHRISTVM recipere renuit, dæmon rurſus ingreſſus eſt populum illum. *Et quum venerit* diabolus ad ſynagogam, *Inuenit ſcopis mundatam*,hoc eſt, forinſecus ſuperficialiter ornatam quibuſdam cærimonialibus obſeruantiis & phariſæorum traditionibus,apparentique ſanctitate,quæ omnia tempore euangelicæ legis reprobantur: vnde de hypochriſi CHRISTVS in Euãgelio preſertim redarguit ſcribas et phariſæos, *Et tunc vadit* diabolus cernens ſibi patere introitum ad Iudæos, *Et aſſumit ſecum alios ſeptem ſpiritus nequiores ſe*, id eſt,multitudinem & copiam tentatorum ac vitiorum. Septenario quippe vniuerſitas explicatur,quemadmodũ Chri- Mat.12. Exod.3. B 1.Pet.5. C Mat.23.

 ſtus

D ſtus dicitur de Maria Magdalena eieciſſe ſeptem dæmonia, id eſt,vniuerſa peccata mortalia. *Et ingreſſi habitant ibi*. Iam enim videmus quàm indefinenter corda infidelium Iudæorum à dæmonibus fuerint inhabitata,quia(vt ait Apoſtolus) peruenit in eos ira dei vſque in finem, de quibus in Apocalypſi proteſtatur Iohannes, Dicunt ſe Iudæos eſſe & non ſunt,ſed ſunt ſynagoga Satanæ *Et ſunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus*. Sicut enim hæc Iudæorũ captiuitas quaſi incomparabiliter maior eſt omni captiuitate,quam ſub lege perpeſſi ſunt,ita nunc grauiora ſunt peccata eorum, & propter enormiores transgreſsiones,Patiuntur hæc aſpera, videlicet propter Christi perſequutionem & occiſionem, & quoniam vſque in præſens quotidie Chriſtum blaſphemant, ſecundum Hieronymum.

Mar.16.
1.Theſ.2.
Apoc.3.

E ¶ Præterea iſta moraliter explanantur de quocunque homine recidiuante,à quo tempore ſui baptiſmi ſeu pœnitentiæ dæmon expulſus eſt, tuncque pergit per loca inaquoſa, id eſt,corda bonorum a fluxu concupiſcentiæ deſiccata,atque per abſtinẽtias arrefacta,tentare aggreditur ac ſuperare molitur,in quibus locum non inuenit,dum ei viriliter reluctantur. Tunc ergo ad priorem reuertitur, quem ſi inuenerit non verè intus purgatum,ſed foris duntaxat ornatum, & non veram ſanctitatem,ſed apparentem, virtutum decorem inaniter cupientem,tunc vadit & aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe,ſecundum ſenſum prætactum, qui ingreſsi habitant in recidiuante,ita vt poſteriora eius peccata fiant prioribus ſuis vitiis deteriora. Vulnera etenim repetita ſunt

F periculoſiora,tam in corpore quàm in anima. *Factum eſt autem, quum hæc diceret*, hoc eſt, tam ſapienter, promptè, euidenter ac fortiter CHRISTVS ſuos aduerſarios reprobaret, *Extollens*, id eſt,deuotè & libere eleuans, *Vocem quædam mulier de turba, dixit illi*, Quidam hanc fœminam dixerunt fuiſſe ſanctæ Marthæ ancillam,quæ admirata ſapientiam atque conſtantiam CHRISTI loquuta eſt, *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti*, id eſt, tanta eſt dignitas, ſanctitas & perfectio tua ô Chriſte,vt te ſatis commendare non valeam,ſed merito etiam beatifico eam quæ te meruit generare,cuius membra beatificata proteſtor ex tuo contactu, atque obſequio tibi impenſo. Quis enim digne collaudet ſacroſanctiſsimæ virginis illius inuiolatiſsimũ ac caſtiſsimum

vterum,

vterum,in quo vnigenitus dei,deus maieſtatis immēſæ præelegit incarnari,homo fieri,tot mēſibus commorari,creſcere & nutriri,cuius poſt natiuitatem ſuam vbera ſuxit? Nōne admirabilis ac præſtantiſſima virgo illa , ex filii huius vnione,communione,contactu,obſequio,inæſtimabiliter dignificata,ac deificata, credenda eſt? Præterea quoniā Christi matrem eſſe vnicum ac ſingulariſſimū donum eſt,Chriſtus vniuerſale profert preconium,ad quod omnes valemus pertingere. *At ille dixit*, *Quinimo*,id eſt , vtique ſic eſt ſicut dixiſti, nec tātum hoc ſolum ſic eſt,ſed &, *Beati qui audiunt verbum dei & cuſtodiunt illud*,id eſt,qui verba dei aure mentis aduertunt,ſeu corporaliter libenter audiunt, vt ſciāt & impleant, memoriter retinendo,& operi mancipando, beati ſunt iam in ſpe,& tandem beati erunt in re, ſortiendo in patria fœlicitatem æternā, dummodo iam laudabiliter perſeuerēt vſq; in finem.Hinc in Iohanne aſſerit Chriſtus, Qui eſt ex deo, verba dei audit. Etenim verbum dei eſt vita, cibusque animæ , quia non in ſolo pane viuit homo , ſed in omni verbo quod procedit de ore dei.Denique Chriſtus his verbis conceptum ſui ſpiritualem prætulit conceptui corporali , ita vt nec virgini glorioſæ profuiſſet ad ſalutē eſſe carnalem filii dei matrem,niſi & verè deuota fuiſſet,& Chriſtum in mente ſpiritualiter concepiſſet. Idcirco ſecundum Auguſtinum, beatior fuit concipiendo Chriſtū fide ſeu mente,quàm ventre.Vnde & nos de aliorum,quātumlibet propinquorū ſanctitate non præſumamus quod proſit nobis,niſi illorum virtutes ſectari curemus. *Turbis autem concurrentibus* ad Ieſum vt verba ſapientiæ eius audirent,& ſigna potētiæ ſuæ cōſpicerent, *Cœpit dicere, Generatio hæc,generatio nequam eſt*.Supra in iſto capite dictum eſt,quod quidam dixerunt Chriſtū in principe dæmoniorum eiicere dæmones,quibus Chriſtus hucusque reſpondit,niſi quod interpoſita ſunt verba mulieris Chriſtum laudantis. Alii verò ſignum de cælo quærebant à Saluatore,quibus nunc loquitur & reſpondet,dicēdo, Generatio,id eſt,plebs iſta poſtulans ſignum,nequam eſt, quia callida intentione,non proficiendi deſiderio ſignum quęrit. Porrò in Matthæo legitur,ꝙ iſti ſignum quærentes fuerunt ſcribæ & Phariſæi. Scribæ autem fuerunt doctores & clerici Iudæorum. Phariſæi verò fuerunt religioſi eorum, vt aſtruit Beda, & tamen peccata illorum Chriſtus hic publicè coram

A

B

Mat. 24.
Iohan. 8.
Deute. 6.
Mat. 4.
Lucæ. 4.

C

Mat. 12.

D laicis reprehendit, vt etiam notat hic Gorra *Signum quærit*, quærebant etenim ſignũ aliquod magnũ à Chriſto, per quod certitudinaliter nōſcerent eum eſſe Chriſtũ, ſicut expoſitum eſt, *Et ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ*. Certum eſt ꝙ Chriſtus poſt horum prolationē verborũ multa præclariſſima per ſeipſum & per ſuos diſcipulos miſſo ſpiritu ſancto, egit coram Iudæis miracula, oſtendendo ſe eſſe Chriſtũ: quomodo ergo nunc ait, Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ? Et reſpondendum, quòd ſenſus eſt, Signum non dabitur ei, id eſt, ego hac vice ſignum ei non dabo, quo Chriſtũ me eſſe cognoſcat, niſi ſignum Ionæ, id eſt, excepta re illa myſteriali ac typica, quæ in figuram Chriſti accidit Ionæ prophetæ. Iſti equidem peruerſi ſcribæ ac Phariſæi iam multa
E præclara Chriſti viderunt aut perceperunt miracula, infideliter quoque, malitioſe & irreuerenter quærebant ſignũ, idcirco à Chriſto exaudiri non meruerunt. Deinceps exprimit Chriſtus ſignum ſeu myſticum factum Ionæ prophetæ, quod in libro Ionæ, qui in numero duodecim prophetarum minorum quintus eſt, plenius continetur. *Nam ſicut Ionas ſignum fuit Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi huic*. Ionas quippe ſignum fuit Niniuitis, prædicendo eis eorum ſubuerſionē, videlicet niſi conuerſi pœnitentiam agerent: ſic Chriſtus viua voce ſcribis & Phariſæis æternam eorũ damnationem prædixit, niſi verbis ſuis crederent atq; veraciter pœni-
Mat. 12. terent. Veruntamen Matthæus præfigurationem iſtam clarius recitat, dicens, Sicut enim fuit Ionas in ventre cæti tri-
F bus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ, id eſt, in monumento tribus diebus & tribus noctibus, vtpote ponendo partē pro toto. Inſuper Chriſtus declarat magnitudinē culpæ & pœnæ ſcribarum ac phariſæorum. *Regina auſtri*, id eſt, regina Saba, quæ dicitur regina auſtri, quoniã regio illa Saba fuit in parte auſtrali, reſpectu Iudææ, *Surget*, id eſt, reſuſcitabitur & apparebit *In iudicio*, id eſt, in die extremi ac generalis iudicii, *Cũ viris generationis huius*. Boni nauq; & mali ſimul reſurgent. Dicitq; Beda hoc loco, Regina auſtri, electa eſſe non dubitatur. *Et condemnabit illos*, nō poteſtate iudiciaria, ſed cōparatione operis melioris, ſecundum gloſſam, quoniã ex facto bono illius reginæ, iſti apparebunt damnabiles, imò & damnabiliores. Hinc ſubditur, *Quia venit à finibus terræ*, id eſt, à locis valde remotis, *Audire ſapien-*

re ſapien-

re ſapientiam Salomonis vt patet in libris Regum, venit enim A
cum grandi exercitu & Aromatibus multis, *Et ecce plus quam* 3.Reg.10.
Salomon hic, id eſt, ſapientior Salomone ſum ego, qui ſecundum quod deus ſubſtantialiter ſum ſapientia infinita: ſecundum naturam quoque aſſumptã, ſapientior ſum omni mente creata, etiam angelica atque Seraphica, & tamen à vobis contemnor ac reprobor, dæmoniacusque appellor. *Viri Niniuitæ* qui habitauerunt in Niniue ciuitate magna, itinere dierum trium, vt ſcribitur in Iona. *Surgent in iudicio cum ge-* Ionæ. 3.
neratione hac & condemnabunt illam eo modo, quo de regina auſtri expoſitum eſt, *Quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ*. Quum enim Ionas in Niniue prædicaret, Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur: rex & populus in Niniue magnam pœnitentiam aſſumpſerunt, induentes ſe B
ſaccis & ieiunantes, deumque valide inuocantes, vt à Iona ſcribitur. *Ecce plus quam Ionas hic*. Ille enim fuit Propheta, CHRISTVS autem rex & dominus prophetarũ: ille creatura, iſte creator & deus: & tamẽ ad prædicationẽ Ionæ, paucis diebus in Niniue, id eſt, quadraginta, ſecundum Gorram, prædicantis, nec aliquod ibi miraculum facientis, conuerſi ſunt Niniuitæ. Chriſto autem multo diutius prædicanti & multa ac magna operanti miracula ſcribæ & Phariſæi credere contempſerunt, nec conuerſi ſunt, niſi perpauci.

¶ Conſequenter Chriſtus demonſtrat ſe propter Iudæorũ iſtorum inconuertibilitatẽ non debuiſſe à ſapientiæ ſuæ cõmunicatione ſeu prædicatione ceſſare, quia & vna ratio, ob quam animæ ſuæ data fuit ſapientia tanta erat, vt per ſapientiam ſuam malis & bonis verbum dei annuntiaret, omnesq; C
quantum in ipſo fuit illuſtraret: iuxta illud Eſaiæ de Chriſto prædictum, dicente patre ad filium, Dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorũ, & educeres de concluſione vinctum. Itaque per ſimilitudinem Chriſtus declarans propoſitum, ait. *Nemo lucernam accendit & in abſcondito ponit* eam, *Neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediuntur* domum *Lumen videant*. Hoc vtique in exterioribus obſeruari ſic conſueuit, quo CHRISTVS intendit, quod deus trinitas animę ſuæ tantam ſapientiam non infudit, vt eam prorſus abſconderet, ſed vt congruo tempore per eam alios illuſtraret, publice prædicando. Itaque lucerna eſt CHRISTI humanitas luce ſapientiæ præclariſsi-

D me illuſtrata, quã deus noluit in abſcõdito ponere, hoc eſt, ſub vmbra legis noluit eam latere, ſed per gratiæ fulgorem atque euangelicæ veritatis prædicationẽ manifeſtari, *Neque ſub modio*, id eſt, ſub Iudæorum climate noluit eam arctare, ſed totum mundum per ipſam illuminare. Hinc per Eſaiam pater loquitur Chriſto, Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas: dedi te in lucem gẽtium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Poſuit ergo deus lucernam hanc ſuper candelabrum, id eſt, electæ ſynagogę, videlicet & primitiuæ eccleſiæ arcẽ, imò & toti eccle-
Pſal.2. ſiæ Chriſtum præfecit, ſecũdum quod ait in Pſalmo, Ego autem cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicãs præceptũ eius. De quo candelabro ſeptẽplici
E dono ſancti ſpiritus refulgẽte exponitur illud Zachariæ, Et
Zacha. 4. vidi & ecce cãdelabrũ aureum, id eſt, eccleſia diuino amore ornata, & lãpas eius, vtpote Chriſtus, eam illuminans ſuper caput eius, & ſeptem infuſoria, id eſt, vniuerſitas doctorum,
Apo. 1. lucernis erãt. Hinc in Apocalypſi ſeptem Eccleſiæ Aſiæ per ſeptem candelabra aurea deſignãtur. Quemadmodum enim vna eſt vniuerſalis eccleſia, & multę eccleſię particulares, ita dicitur vnum candelabrum & multa cãdelabra. Igitur ſuper candelabrum, id eſt, eccleſiam Chriſtus eſt poſitus, vt omnes qui ingrediuntur eccleſiaſticam domum, conſpiciant lumen Chriſti, hoc eſt, doctrina euangelica clarificentur atq; regãtur. Porrò quod Chriſto ſecũdum ſuam humanitatem cõpetit eſſe lucernã, conſtant ex eo quod in Apocalypſi habetur,
F Dominus deus omnipotẽs illuminabit eam, videlicet ciuita-
Prou.31. tem dei ſanctã Hieruſalem, & lucerna eius eſt agnus, de qua & illud Prouerbiorũ ſumitur, Non extinguetur in nocte lucerna eius, puta mulieris fortis, per quã ibi figuratur eccleſia, quam Iohannes in Apocalypſi ſponſam atq; vxorem agni appellat. Ex præinductis Chriſtus ad noſtram ſe informationem conuertit. *Lucerna corporis tui oculus tuus.* Hoc de materiali oculo ad literã verificatur per ſimilitudinem oculi cum lucerna. Quemadmodum enim in lucerna lux cõtinetur, totam lucernam ſua claritate perfundẽs: ita in corporali organo oculi lux continetur viſiua, qua totũ corpus in ſuis motibus actibusque dirigitur. Sed Chriſtus (ſicut ex cõſequentibus oſtenditur verbis) non de corporali oculo principaliter loquitur, ſed per verbũ prahabitum innuit, quod ſicut ocu-

lus

lus corporalis eſt ſenſibilis corporis noſtri lucerna, ſic oculus noſter interior, ſcilicet intellectus ſeu eius intentio, eſt oculus animæ noſtræ, operumq; noſtrorũ, quæ myſtice corpus vocantur. Anima quippe eſt totum poteſtatiuum plures in ſe vires habendo ac continendo, quemadmodum corpus multa continet membra, ſic & totalitas ſiue congeries operum, corpus tropologice nuncupatur. *Si oculus tuus fuerit ſimplex*, hoc eſt, ſi intellectus vel eius intentio fuerit abſque errore & obliquitate, hoc eſt, abſque duplicitatis ſeu ſimulationis ſiue hypocriſis plica & macula, *Totum corpus tuum lucidum erit*, id eſt, tota anima recte dirigetur ab intellectu & luce ſapientiæ eius clareſcet, operum quoque congeries, verè virtuoſa conſiſtet, quia intentio imprimit ſpeciem operi, ſecundum Ambroſium. A

B

¶ Denique (vt ſcribit hic Gorra) intentio dupliciter dicitur, vno modo motus mentis ordinantis opus in finem, alio modo ipſe finis intentus, ad quem mens ordinat opera ſua. Itaque de intentione loquendo primo modo, ex ipſa intẽtione iudicantur opera ſiue bona ſiue mala: nam ille motus mentis ſic ordinantis nunquam eſt bonus, niſi ordo ſit rectus, nec ordo eſt rectus, niſi cõueniẽter ordinentur extrema. Sed ſecundo modo de inuẽtione loquendo, nõ omnia opera ex intentione iudicantur, ſed illa quæ de ſe bona ſunt vel indifferẽtia. Quædam verò ſunt de ſe vitioſa & mala, quæ hoc modo ex intentione bona ſeu fine bono bonitatẽ non ſortiuntur, vt ſi quis adulteretur quatenus à concupiſcentiæ moleſtia releuatus, quietus ſpiritualibus vacet. Hinc alii dicunt, quòd duplex eſt finis ſiue intentio, vtpote intendentis & rei ſeu operis. Finis autem intendentis eſt quẽ agens ſibi præfigit, quanuis media non ſint proportionata ad huiuſmodi finem, idcirco bonitas talis finis non ſemper ſufficit ad bonitatem moralẽ operationis. Alius vero finis, vtpote finis rei ſeu operis, dicitur finis operibus ſeu mediis ad finẽ ordinatis proportionatus ac congruens, idcirco à tali fine operatio dicitur bona & mala, *Si autem nequam fuerit*, id eſt, ſi intentio tua ſeu intelligẽtia aut ratio fuerit peruerſa, *Etiam corpus tuum tenebroſum erit*, id eſt, operum tuorum congeries ſiue collectio, ex tali intẽtione procedens vitioſa cõſiſtet, & tota anima tenebris vitiorum & ignorantiarum implebitur. Nempe ſi praua præcedat intentio, opus ſequitur vitioſum, C

quanuis

D quamuis foris bonum appareat, vt ſi quis eleemoſynā tribuat ex intentione laudis humanæ. Idcirco ſecundum Auguſtinum, primo curandum eſt, vt recta ſit mentis intentio, & ne intellectus peccatis ac paſſionibus obſcuretur, ſicq́; in iudicando ſit errans. Intellectus etenim habet ipſam volūtatem, quæ de cæca aſſeritur, omnes quoque alias animæ vires in actibus ſuis dirigere. *Vide ergo* id eſt, caue, ſecundum quod cautio eſt pars prudentię, ad quam pertinet pericula deuitare. Vnde Apoſtolus monet, Videte quomodo caute ambuletis, *Ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint*, id eſt, ne tua ratio ſiue intenſio ſit peruerſa, aut modis prętactis obſcura & obliquata, quod fit ſi opera noſtra ad debitum finem non ordinemus, videlicet ad dei gloriam & honorem, beatitudinemq́ue

Epheſ. 5.

E æternam, ſed ad carnales delitias, corporales diuitias, aut tēporales huius vitæ honores, vel ad aliquid deo contrarium. Hinc hortatur Apoſtolus, Omne quodcunque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti agite, gratias agētes deo patri per ipſum, *Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit*, id eſt, ſi vniuerſitas ſeu tota congeries operū tuorum fuerit virtuoſa, vt tam intētio quàm actio inde procedēs ſint bonæ. *Non habens aliquem partem tenebrarū* id eſt, nullum peccatum mortale habens admixtum. Partes enim tenebrarum, id eſt, ſpecies vitiorum ſunt ſuperbia, auaritia, luxuria, &c. *Erit lucidum totum*, id eſt, tunc totum opus tuum erit verè, atque ſimpliciter meritorium, deoq́ue placitum. Nā vno mortali peccato omnia opera meritoria mor-

Coloſ. 3.

F tificantur: ſi verò nullum inſit peccatū mortale, charitas dei & gratia reddunt opera coram deo ſplendentia. Hinc in Eccleſiaſtico habetur, Qui in vno peccauerit multa bona perdet, *Et ſicut lucerna fulgoris*, id eſt, lucerna præfulgida *Illuminabitur*. i. inclyte decorabit, ita quòd anima tua his bonis coram deo pulchra erit ac fulgida, Quemadmodū enim virtutes & dona ac gratia ſpiritus ſancti ſunt lumina quædam illuminantia mentem: ſic & actus virtuoſi ſunt mentis illuſtrationes, & per eos anima ad illuminationē diſponitur ampliorē, ſicut opera vitioſa tam interiora quàm exteriora ſunt animæ obtenebrationes, & vnum eorum ad aliam obſcurationem inducit. Hinc in Prouerbiis aſſeritur, Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendēs procedit, & creſcit vſque ad perfectam diem, via verò impiorum tenebroſa, neſciunt vbi corruunt,

Eccle. 9.

Prou. 9.

Itaque puris cogitationibus, ſanctis affectionibus, vtilibus A quoque ſermonibus, ac virtuoſis operibus, noſipſos iugiter adornare nitamur.

¶ Elucidatio reſiduæ partis vndecimi cap.
Et quum loqueretur rogauit illum quidam Phariſæus vt prãderet apud ſe.

A R T I C V L V S. XXXI.

Onſequenter deſcribitur iuſta ac ſapiẽtialis increpatio Phariſæorum & Scribarum à Chriſto
C *Et quum loqueretur* Chriſtus, non ait Lucas, cũ loqueretur hæc vtpote ſtatim præhabita, quia B non ſtatim poſt prolationem illorum accidit quod hic narrat, vt patet ex his quę in Matthęo ſcripta ſunt. Ibi nanque habetur, adhuc eo loquente ad turbas, ſcilicet ea quæ ſtatim præhabita ſunt. Ecce mater eius & fratres eius Mat. 12. ſtabãt foris querẽtes ei loqui: ad quod cũ reſpõdiſſent, rogatus eſt à phariſæo ſicut nunc dicitur, *Rogauit illum quidã Phariſæus vt pranderet apud ſe* Cauſa iactantiæ, & ex hypocriſi dicitur hoc Phariſæus egiſſe. Chriſtus tamen qui peccatores venit ſanare ac informare acquieuit rogãti. Nam ſubditur, *Et ingreſſus* domum Phariſæi *Recubuit, Phariſæus autem cœpit intra ſe reputans dicere*, id eſt, Chriſto ad menſam ſedẽte ſeu accedente. Phariſęus reputans Chriſtum cõtra bonos mores feciſſe intra ſe, dixit ſeu cogitauit. *Quare non baptiſatus eſſet ante prandium*, id eſt, cur Chriſtus manus ſuas non la C uiſſet ante acceſſum ad menſam. Hoc quippe fuit contra cõſuetudinem Iudæorum: iuxta illud Marci, Phariſæi autem & Marc 7. omnes Iudæi niſi crebro lauent manus ſuas, non manducãt. Huic conſuetudini Chriſtus non fuit ſubiectus, nec eam hac vice ſeruauit, vt tali occaſione ad ſaluberrimam Phariſæorũ increpationem, ac inſtructionem veniret. Pro eadem etiam cauſa diſcipuli Chriſti à ſcribis & phariſæis increpati leguntur apud Matthęum, vbi habetur, Quare diſcipuli tui tranſ- Mat. 15. grediuntur traditiones ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas quum manducant, *Et ait dominus* Ieſus *Ad illum* non ad verba vocalia, ſed mentalia phariſæi Chriſtus reſpondit, oſtendẽs ſe cordium inſpectorem, de quo in Prouerbiis Salomon

D lomon loquitur, Qui inſpector eſt cordis, ipſe intelligit, & Prou.24. ſeruatorẽ animæ tuæ nihil fallet. *Nunc vos phariſæi quod deforis eſt calicis, & catini, mũdatis*, id eſt, vaſa exteriora, ex quibus bibitis atque comeditis, lauando purgatis, *Quod autem intus eſt veſtrum*, id eſt, mens ſeu anima veſtra *Plenum eſt rapina*, id eſt, peccato & amore rapinæ *Et iniquitate* in deũ & directe commiſſa, ita quòd pleni eſtis vitiis contra deum & proximum. Ecce quantus fuit in Chriſto zelus iuſtitiæ, quia homini ipſum inuitanti, à tam acuta increpatione nõ peper cit, Nil enim ipſum ab æquitate quiuit auertere, *Stulti* Quo modo Chriſt⁹ qui cœpit facere & docere, phariſęos hos ſtul tos appellat, cum ipſemet dicat, Qui dixerit fratri ſuo fatue, E reus erit gehennæ ignis. Et reſpondendum quòd quum verba oris ſint expreſiua interioris conceptionis, affectionisq́; cordis, culpa & virtus iudicantur eſſe in verbis, ex qualitate diſpoſitionis, ſeu conceptionis, affectionisve cordis, idcirco ex contemptu & elatione dicere, Fatue, cũ animo exprobrãdi, prohibetur à Chriſto. Non autem ſi dicatur ex charitate animo corrigendi. Præſertim à ſuperiori & iudice cuius eſt aliũ iuſte & charitatiue arguere. Sic etenim Paulus ſcribit ad Galatas, O inſenſati Galatę. Et Chriſtus poſt reſurrectio nem dixit diſcipulis, O ſtulti & tardi corde ad credendum. Chriſtus verò omnium ſcribarum & phariſæorũ index, prin ceps, & dominus fuit, tanquam verus & ſummus rex Iſrael, *Nõnne qui fecit quod deforis eſt* hoc eſt, corpus humanũ quod vultis lauando mundari, ac corporalia reliqua, *Etiam id quod* F *deintus eſt* vt pote anima quam à vitiis non purgatis *Fecit*? per creationẽ, quo conſtat quod vtriuſq́; naturę deus requirat munditiam, prout monet Apoſtolus, Mundemus nos ab omni inquinamento mẽtis & corporis perficientes ſantificationẽ in timore dei, imò quò anima corpore extat preſtantior, eò plus internę puritati ſtudendum eſt.

¶ Præterea hac Chriſti authoritate, clariſſime refutatur hęreſis ſacrilegi Manichęi, duo ponentis principia rerum, aſſerentis corpus humanum à diabolo factum, animã verò à deo lucis, quod etiam cõtra naturalem eſt philoſophiam, quum de ſummo deo Ariſtoteles aſſerat, Ab hoc ante omnib⁹ deriuatum eſt eſſe, & viuere, his quidem clarius, his autem obſcurius, quod plato atq; Platonici ſubtiliſſime probauerũt, preſertim Proclus Platonicus in elementatione ſua theologica in qua

in qua & ipſam primam materiã probat per ſe à bono exor A
tam. ¶ Deinceps Chriſtus animarum ſapiẽtiſſimus medicus
poſt increpationem rigoroſam, adiũgit informationem be
nignam, tãquam poſt vinum auſteritatis adhibens oleũ pie-
tatis: & poſt vulneris oſtenſionem, applicans medicinam. *Ve-
runtamen quod ſupereſt*, id eſt, quod tam multo ſcelere conta
minatis pro remedio reſtat *Date eleemoſynam* vel quod ſu-
pereſt, id eſt, de his quæ ſuperfluunt vobis videlicet neceſſa-
rio victui atque veſtitui veſtro, ac dom⁹ veſtre facite eleemo
ſynam *Et ecce omnia munda ſunt vobis* id eſt, virtute eleemo-
ſynæ à peccatis omnib⁹ efficiemini puri. Quemadmodũ au
tem in libris de ciuitate dei, recitat Auguſt. Quidam horum
occaſione verborũ dixerũt, eos qui opera miſericordię exer
cẽt, in æternum non poſſe damnari: quorum error faciliter B
reprobatur: Chriſt⁹ etenim loquitur de eleemoſynarum lar
gitione, prout eſt actus miſericordiæ ad charitatem infuſam
pertinẽtis, ita quòd eleemoſynarũ largitio, eſt opus virtuo-
ſum à charitate imperatũ, & à virtute quæ miſericordia nun
cupatur, elicitiue procedens, ſicque eleemoſynã agere me-
ritorium eſt vitæ æternæ. Nec ideo Chriſtus hæc ait, quaſi
ſola eleemoſynarum largitio ſit purgatiua à vitiis, ſed quia
inter remedia contra peccata eſt quodam præcipuum & per
appropriationem quãdam, veniam deſuper promeretur, quia
condecẽs eſt, vt deus ſic faciat nobis, ſicut nos facimus pro-
ximis noſtris. Propter quod ait Chriſt⁹, Beati miſericordes,
quoniam ipſi miſericordiã conſequentur. Hinc Daniel Na Mat. 5.
buchodonoſor regi conſulit, Peccata tua (inquiens) eleemo C
ſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperũ. Vn-
de in Tobia ſanctus dei angelus Raphaël poteſtatur, Ele- Tob. 12.
emoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata, & Prou. 15.
facit inuenire vitam æternam. Salomon quoque, per fidem
(inquit) & miſericordiam purgantur peccata.
¶ Poſtremò, Chriſtus tanquam ſapientia patris diſcrete lo-
quut⁹ eſt, quod ſupereſt, id eſt, de ſuperfluo neceſſitatis ve-
ſtræ date eleemoſynam: quia nõ ita agenda eſt ſecundũ Be-
dam eleemoſyna, vt teipſum cõſumas inopia. Dicit quoque
Chryſoſtom⁹, quòd eleemoſyna pręſtãtior eſt ieiunio, quã-
uis illud ſit laborioſius. *Sed væ vobis phariſæis*, i. ęterna da-
natio imminet vobis, niſi pœnitẽtiã dignã egeritis. *Qui de-
cimatis mentem & omne olus*, i. de rebus his paruis ac vilibus

D decimas datis, ſiue exigitis vſq; ad minima, magnam vim faciētes in obſeruantiis minorum, & nullā aut paruā in obſeruantiis præcipuorum, prout conſequenter Chriſtus declarat. ¶ Porrò quemadmodum olus valet ad alimentum, ſic ruta & menta ad medicamentum. Nā ruta acuit viſum, mēta reficit & confortat olfactum. *Et præteritis iudicium* i. veram diſcretionem omittitis, nec proximis ac ſubditis rectū iudicium facitis, nec iudicialia dei præcepta ſeruatis, ſed neque voſipſos rite diſcutiendo ſalubriter iudicatis, cōſiderando, confitendo, arguendo, & caſtigando propria veſtra peccata. Et *charitatem dei* ita quòd nec verè diligitis, nec proximis charitatem dei, id eſt, charitatem verā ac ſpiritualem

E à deo infuſam, ac iuſtam, impenditis, ſed carnali pleni eſtis amore. ¶ Denique Chriſtus aptiſſime iudicium charitati coniunxit, quia iudicium ſine charitate in crudelitatem conuertitur, charitas autem ſine iudicio in remiſſionem, charitas verò cum iudicio in æquitatem, ita quòd pietas miſcetur iuſtitiæ. *Hæc oportuit facere*, id eſt, charitatē dei iudiciumque ſeruare in primis ac principaliter eſt neceſſe. Charitas nanque ſumma eſt virtus, vitaque animæ, ſine qua nulla virtus proficit ad ſalutem, nec rationem virtutis perfectè ſortitur, nec aliqua actio ſine charitate eſt meritoria. Hinc in Michæa habetur, Indicabo tibi homo quid ſit bonum, vtique facere iudicium. *Et illa minora* vtpote decimationem mentæ & rutæ ac olerum, N*on omittere*, ſed implere ſecundum il-

Prou. 3. lud prouerbiorum, Honora dominum de tua ſubſtātia, & de

F primitiis frugum tuarum. Quanuis autem iſta decimatio ad cæremonialia præcepta pertinuit, nihilominus Chriſtus aſſeruit eā non debuiſſe omitti, quia dū iſta loquutus eſt, nōdum fuerat Euangelium vndique publicè diuulgatum, idcirco cærimonialia legis adhuc erant ſeruanda.

¶ Præterea contuēdum, quòd in lege fuit decimatio triplex Vna fuit debita ſeu præcepta, quę dabatur Leuitis, de frugibus vniuerſis. Altera fuit partim ſpontanea, partimq; debita, vt oblationes quæ fiebant in ſcœnophegia, id eſt, Paſcha & pentecoſte, quia pro libito ſuo licebat Iudæis tūc offerre plus aut minus: & quo ad hoc, oblatio talis dicebatur: & quoniam aliquid tenebantur offerre, dicebatur quodāmodo debita. Tertia fuit omnino ſpontanea, quæ gratis dabatur. Dicit autem circa iſta Chryſoſtomus, Iuſtitiam, miſericordiam

& fidem

& fidem, propter ſuam gloriam deus mandauit, decimas verò propter ſacerdotes qui de ſuo lucro ſolicite agebant, ſed de dei gloria in ſalute hominũ negligẽtes fuerũt. Sic & nũc omnes de honore ſuo ſoliciti ſunt, de dei autem honore pauci aut nullus, ſuas portiones vigilanter defendunt, obſequiũ eccleſiæ non attendunt, idcirco væ eis. Itaque vſque in præſens, multi etiam apparentes religioſi, phariſæos ſequuntur, quia de interiori puritate, interna deuotione, ſynceraq; dei ac proximorum dilectione ac cæteris principaliter obſeruãdis modice curant, de exterioribus verò quibuſdam cerimonialibus obſeruationibus, ſeu punctis parum ponderantibus deuotionumq; apparentiis nõ mediocriter extãt ſoliciti, qui iuxta Christi doctrinam principaliora & neceſſariora ac viciniora ſaluti, primo & principalius ſatagant cuſtodire, deinde & alia ordinate, imò obſeruãda ſunt omnia bona atq; ſalubriter inſtituta, quum Salomõ dicat, Qui timet deum, nihil negligit. In eccleſiaſtico quoque legitur, Qui ſpernit modica paulatim decidit. Etenim Auguſt. teſtãte, Sicut ſubmergitur qui ſaxis deprimitur, ita qui arena obruitur. A B Eccle. 7. Eccle. 19.

¶ Inſuper reprehendit Saluator ſuperbiam & ambitionem phariſæorum. *Væ vobis phariſæis qui diligitis*, id eſt, vano affectu appetitis *Primas cathedras in ſynagogis*, id eſt, dignitates, & loca altiora ibidem, quum in eccleſiaſtico ſcriptum ſit, Noli quærere cathedram honoris. Et nõ ait Chriſtus, Væ qui habetis primas catheras, ſed qui diligitis eas, quoniã hæc iniuncta ſuſcipere charitatis eſt, appetere verò ambitionis, *Et ſalutationes in foro*, vbi cauſæ tractãtur, deinde arguit iſtos de ficta ſanitate, atque hypocriſi. *Væ vobis qui eſtis vt monumenta quæ non apparent*, Hoc eſt, quomodo intus diſpoſita ſint, *Et homines ambulantes* ſupra ſepulchra huiuſmodi *Neſciũt* qualia intus exiſtant, ita & vos Phariſæi quum ſitis hypocritæ callidita tibus pleni, quum foris virtuoſi paretis, intus pleni eſtis ſpurcitiis vitiorũ, & ſpecie ſuperductę ſanctitatis decipitis homines, vnde apud Mathæum comparatio iſta clarius ſcripta eſt, Chriſto dicente, Væ vobis qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, qui à foris, parent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorũ & omni ſpurcitia, ſic & vos, à foris quidem paretis hominibus iuſti, intus verò pleni eſtis hypocryſi & iniquitate. O quam multi nunc ſimiles illis miſeris phariſæis inueniuntur, qui quum ſint hypocri- Eccle. 7. C Mat. 23.

D pocritæ, hominibus magis quàm deo omnipotenti, incompa rabili, & immenſo cupiunt complacere: ſicque ſuos perdunt labores & per opera de genere bona, per quæ æternā beatitudinem mererentur, ſi ex charitate ad dei honorē hęc facerent, infernalia promerētur incēdia. Abiiciamus ergo totaliter tam viliſſimum crimen, quia & in Iob ſcriptura fatetur, Laus impiorum breuis eſt, & gaudium hypocritæ inſtar pūcti, imò quam deteſtabile ſit hypocritarum vile collegiū, & quàm enorme piaculum exiſtat hypochriſis, cōſtat ex eo quod in Iob legitur, Nunquid deus exaudiet vocem hypocri
1.Cor. 10. tæ, quum venerit ſuper eum anguſtia, aut poterit in omnipotente delectari? ¶ Denique ſecūdum Chryſoſtomum, Iuſto
E rum corpora templa ſunt dei, quemadmodū ad Corinthios ſcribit Apoſtolus, Membra veſtra templa ſunt ſpirit9 ſancti, Corpora verò peccatorū ſupulchra dicūtur quia in eis ſunt animæ ſpiritualiter mortuæ. Rurſus ſecundum Chryſoſtomum, Sepulchrum quandiu clauſum eſt, pulchrum videtur: ſi autem apertum fuerit, apparet horribile: ſic ſimulatores quandiu non cognoſcuntur laudabiles reputātur, quum autem cogniti fuerint, vituperabiles cognoſcūtur. Sepulchrū dicitur quaſi ſemipulchrū: tales ſunt hypocritę, exterius nitidi, interius fœtidi, ideo nam ſicut filij eccleſiæ, quæ ait in Canticis, Nigra ſum ſed formoſa. Nigra vtique exterius, ſed formoſa interius. Iſti contra intus ſunt fœdi, & foris volunt apparere pulchri, ac boni, contra quos ait Chryſoſtomus. O
F hypocrita ſi bonum eſt eſſe bonum, cur nō vis eſſe, quod vis apparere. Aut ergo eſto quod appares, aut appare quod es. Quod eſt ſophiſma in philoſophia rationali, id eſt hypocriſis in morali. *Reſpondens autem quidam ex legiſperitis ait illi, Magiſter, hæc dicens*, contra Phariſæos *Etiam nobis* legiſperitis *Contumeliam facis*, id eſt honori, & ſtatui noſtro derogas. Hoc præſertim dixit hic legiſperitus, quoniam Chriſtus inter cætera arguit phariſæos, quòd primas cathedras amarent in ſynagogis. Fuerunt autem inter Iudæos cathedrę doctorum & iudicum atque potificum. Cathedra verò doctorum congruebat legiſperitis, qui fuerūt ſcribæ & doctores, ac clerici Iudæorum: phariſæi autem religioſi eorū fuerunt. ¶ Porrò vt ait Cyrillus, redargutio quæ māſuetos transfert in melius ſuperbis hominib9 intollerabilis eſſe ſolet. Et ecce quàm miſera cōſcientia, quæ audito dei verbo, ſibi cōtumeliam

meliam fieri putat, & cõmemoratis vitiis impiorum, ſe tangi, aut ſuſpicatur, aut indignatur. Etenim mala ſibi pſis de ſuis vitiis conſcij, de ſe opinantur omnia dici, correctionémque culpæ reputant cõtumeliam perſonæ: quibus penſandum eſt illud Prouerbiorũ, Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ſuperueniet interitus. *Et ille ait* Chriſtus vtique qui neminem palpat. *Et vobis legiſperitis væ*, id eſt, ſimilis cum phariſæis damnatio imminet vobis *Qui oneratis homines oneribus quæ portari non poſſunt*, id eſt, magna & grauia vulgo agenda iniungitis, videlicet cærimonialia legis & inſtituta varia ſeniorum veſtrorum. De hoc cærimonialium obſeruantiarum onere vix portabili Petrus Apoſtolus in Actibus conteſtatur, Quid tentatis iugum imponere ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuimus? Lex etenim Moyſi, quo ad cærimonialia vix poterat obſeruari, præſertim quantum ad ſenſum literalem, *Et ipſi vno digito veſtro non tangitis ſarcinam*, id eſt, nec ad modicum curatis obſeruare, & opere adimplere, quæ alios edoceris. Tales ſunt modo quàm plures, qui fortia prædicãt, & vix minima ſeruãt, perfecti in verbis, prauiſsimi factis, ſed & ſacerdotes nonnulli, qui in abſoluendo indiſcreta pœnitentia grauant confeſſos, his verbis notantur. A Prou. 15 Act. 15 B

¶ Inſuper arguit Scribas de ſimulata deuotione. *Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum*, Non reprehenduntur de hoc quod prophetis propter iuſtitiam interfectis veneranda ac pulchra conſtruxerunt monuméta, ſed quia hoc vana intentione egerunt; & quia in malo ſtatu fuerunt, impiorum patrum ſuorum ſequendo facinora factis, quæ deteſtabantur verbis mendacibus, *Patres autem veſtri occiderunt illos*, puta prophetas, ſcilicet Hieremiam, Eſaiam, &c. *Profecto*, id eſt, certe *Teſtificamini*, id eſt, contra voſipſos teſtes eſtis, non verbis, ſed factis *Quod conſentitis operibus patrum veſtrorum*, id eſt, conformes eſtis per malitioſos effectus, patribus veſtris carnalibus, *Quandoquidem ipſi* patres veſtri carne, & impietatis exemplari præceſsione *Eos* puta prophetas, *Occiderunt*, *vos autem ædificatis ſepulchra eorum*, videlicet prophetarum curioſe ac prætioſe ad captandum vulgi fauorem, vt videamini iuſti ac deteſtantes crimina patrum veſtrorũ, quibus perſequuti ſunt ſanctos prophetas: & tamen pari, imò multo maiori impietate perſequimini me, C

D ni me, meosque diſcipulos, quam patres veſtri perſecuti ſunt vates: quo conſtat, quòd modo expoſitio veſtris patribus cõſentitis me perſequendo, eo quòd veritaté vobis denuntiem, & iuſte vos increpem, quemadmodú illi prophetas ſunt perſequuti, quoniam iuſtas illorũ increpationes pat i ſpreuerũt. Sic & modo quidam ſunt præteritorum ſanctorum cultores, & præſentium cõtemptores. Quemadmodum autem Chryſoſtomus ſcribit, Quidam ædificant martyrum monaſteria, monumenta, baſilicas, & tamen violentiam faciunt. Sed non gaudent martyres aut ceteri ſancti, quãdo de pecuniis honorantur, pro quibus pauperes plorant. Qualis eſt iſta iuſtitia munerare mortuos, & expoliare viuentes? Propter hoc in
Eccle.34. Eccleſiaſtico aſſeritur, Qui offert ſacrificium de ſubſtantia
E pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris. *Pro-*
1.Cor.1. *pterea & ſapientia dei dixit*, hoc eſt, ego Chriſtus qui ſum virtus & ſapientia dei patris, ab æterno, dicendum decreui, &
Mat.11. nunc dico quod & per prophetas prædixi, videlicet, *Mittam*
Luc.7. *ad illos*, id eſt, ad vos Scribas ac Phariſæos cæterosq; Iudæos *Prophetas & Apoſtolos* Apoſtoli nanque fuerunt prophetæ, & ante Apoſtolorum miſsionem miſit Chriſtus Iohannem Baptiſtam, prophetam & plus quàm prophetã, ſed & prophetæ antiquiores miſsi ſunt, nõ ſolum his, qui ſuis fuerunt temporibus, ſed & poſteris eorum, hoc eſt, ad informationem præſentium atq; ſequentium. *Et ex illis occident & perſequentur* hoc eſt, quoſdam eorum necabunt & infeſtabunt: nam Iacobum minorem occiderunt, Iacobum quoq; maiorem ab
F Herode occidi procurauerunt, ſiue gauiſi ſunt. Omnes quoque Apoſtolos multipliciter perſequuti leguntur in Acti-
Acto.12. bus Apoſtolorum. *Vt inquiratur ſanguis omnium prophetarum qui effuſus eſt à conſtitutione mundi, à generatione iſta* quod ait à generatione iſta, referri poteſt ad verbum inquiratur, item ad cõplexum hoc, qui effuſus eſt. Et quod dicit vt, &c. notat concomitantiam, non cauſalitatem directam, quia nõ ad hoc impij occiderunt prophetas, vt ſanguis prophetarũ requireretur ab eis: ſed ad occiſionem illam conſequuta eſt requiſitio iſta, quemadmodum ait Pſalmiſta, Tibi ſoli peccaui, vt
Pſal.50. iuſtificeris, &c. Itaq; ſenſus eſt, vt ſanguis omnium prophetarum qui occiſi ſunt ab initio mundi, requiratur à generatione iſta, hoc eſt, culpa effuſionis ſanguinis illorum generationis malorum imputetur. Sicut enim omnes electi & boni

ſunt

ſunt vnum corpus & vna ciuitas Chriſti,& vna generatio no A
minantur,de qua fatetur in Pſalmo, Hæc eſt generatio quærentium dominum,ſic omnes mali ac reprobi,ſunt vnũ corpus & ciuitas vna diaboli,vnde & vna generatio nominantur,ſicq; communi damnatione diſpereunt, & ſimile ſunt in pœnis, Pœna quoq; vnius redundare poteſt in aliũ,nõ tamen ſingula mala ab impiis impetrata,à ſingulis impiis requirun tur,nec quilibet reprobus pro peccatis cuiuſlibet reprobi punietur ſecundum Chryſoſtomum, ſed vnuſquiſque onus ſuum portabit,vt dicit Apoſtolus, Nihilominus omnis ſanguis prophetarũ prætactus à generatione mala exquiretur, hoc eſt,ab ea vel ab aliqua eius parte, A *ſanguine Abel* qui inter prophetas annumeratur:non quia verbo prophetauit, ſed quoniam *facto*(vtpote morte ſua)paſsionem Chriſti,ſeu B
perſequutionem cuiuſlibet iuſti præfigurauit,qui ſecundum Bedam, primus martyrium paſſus eſt, occiſus à Cain fratre ſuo propter iuſtitiam *Vſque ad ſanguinem Zachariæ qui periit*, hoc eſt,occiſus eſt, *Inter altare & ædem*, id eſt, templum in quo ſecũdum gloſſam,erant duo altaria,vnum incenſi quod fuit interius,aliud holocauſtorum, quod fuit exterius, puta in atrio ante faciem templi, inter quod altare, & templum, dicitur Zacharias iſte occiſus.Quis autem fuerit Zacharias inquirit Hieronymus,improbatque opinionem dicentium, quod fuit Zacharias,vnus inter duodecim prophetas minores,ſimiliter opinionem refutat dicentium, quod fuit pater Iohannis Baptiſtæ, quam aliqui affirmabant à Iudæis occiſum,quia Chriſtum iam natum aſſeruit, quod Hieronymus C
apocryphum proteſtatur,affirmans quòd Zacharias iſte fuit ſacerdos & pontifex,filius Ioiadæ ſacerdotis atque pontificis,Iuſſu Ioas regis lapidatus in templo, vt in Paralypome- 1.Pet. 24.
non legitur,Ioada autem pater ipſius fuit, vt aliqui dicunt binomius,ita quod alio nomine dictus eſt Zacharias.

¶ Præterea refert Gregorius Niſſenus,quemadmodũ quidam dixerunt,Zachariam iſtum fuiſſe patrem Iohannis Baptiſtæ,ideóque à Iudæis in loco præfato occiſum, quoniam Mariã Chriſti genitricem dixit virginem,nolens eam in tem plo à loco virginum ſequeſtrare.Græcus verò expoſitor recitat quoſdam tradere aliam cauſam occiſionis Zachariæ iſtius, videlicet quia Elizabeth inſtãte paruuolorũ innocentum occiſione ab Herode cum Iohanne infantulo fugit in

 eremum.

D eremum. Hinc Herodis ſatellites Elizabeth ac Iohannē non recipientes, conuerterunt iram in zachariam, & eum occiderunt in templo tunc miniſtrantem. *Ita dico vobis requiretur ab hac generatione* Sanguis omnis ille iuſtorum ſicut expoſitum eſt, hoc repetit Chriſtus in confirmationem ſuę ſententiæ. ¶ Poſtremò, Chriſtus arguit ſcribas de abuſu ſuæ ſcientiæ, vel de falſa ſcripturarum expoſitione, *Væ vobis legiſperitis, quia tuliſtis*, id eſt, portaſtis ac habuiſtis *Clauem ſcientiæ*, doctoratum ſeu authoritatem exponendi, vel expoſitionem ſcripturæ veteris teſtaméti. *Ipſi non introiſtis*, id eſt, verum ſpiritualemq́; intellectum legis ac prophetarum non cognouiſtis nec à me diſcere voluiſtis, ſed ad literā quæ oc-
2. Cor. 13. cidit, eſtis ſequuti, quemadmodum ait Apoſtolus, Quod ve-
E lamen ſuper cor eorum eſt poſitum in lectione legis ac prophetarum, *Et eos qui introibant* hoc eſt, ſcripturas verè intelligere optauerunt, *Prohibuiſtis* à vera intelligentia ſcripturarum, eas praue interpretando. Alij ita exponunt, Væ vobis legiſperitis, quia tuliſtis, id eſt, abſtuliſtis vobiſmetipſis ac alijs multis, clauem ſciētiæ, hoc eſt, fidem de Chriſto, per quam ad intellectum ſcripturæ intratur, Eſaia dicente, Niſi credideritis, non intelligetis. Iſti autem in Chriſtum pręſentem credere cōtempſerunt, alioſq́; ab eo auertere auſi ſunt. Horum ſcribarum impietatem ſequuntur quidam prauiſſimi, qui ſcripturarum habentes notitiam, ſecundum eas non viuunt, nec regnum ingrediuntur cœleſte, quin potius ſimpli-
F ces ac deuotos ab ingreſſu regni cœleſtis, hoc eſt, à cōuerſatione laudabili impedire nituntur. Deniq́; (vt Auguſtin⁹ libro de cōſenſu Euangeliſtarū cōſcribit) ea quę Lucas hic re-
Mat. 23. citauit dicta à Chriſto adhuc iter agente Hieruſalem verſus, Matthæus dicta refert, poſtquam Chriſtus in Hieruſalem venit. Vnde mihi (ait Auguſtinus) videntur ſimiles eſſe ſermones, quorum vnum Matthæus, alterum Lucas deſcripſit.

¶ Porrò, quàm verè Chriſtus phariſæos ac ſcribas reprehenderit, ipſi per effectum mox oſtenderunt ſicut ſubiungitur, *Quum hæc ad illos diceret, cœperunt phariſæi & legiſperiti grauiter inſiſtere*, id eſt, ſe Chriſto opponere. *Et os eius opprimere*, hoc eſt, verba eius reprobare ac calumniari. *De multis inſidiantes ei*, hoc eſt, ex variis verbis factiſque Chriſti, quærentes aliquid elicere, quod ei obiicerent, *Et quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accuſarēt eum* Principibus ſacerdotū,

ſeu

ſeu Pilato ſiue Herodi,aut communitati,tanquam derogantem deo aut imperatori.Itaque patet quod qui ſibi videntur aliis excellentiores,ſiue in vita, vt Phariſæi, ſiue in ſcientia, vt ſcribæ,frequenter difficilius corriguntur, & magnis indignantur atque remurmurant arguenti,ob hoc verè ſtulti eſſendi ſunt, & verificatur in eis illud Eccleſiaſtici, Sicut ſagitta infixa femori canis,ſic verbum in corde ſtulti:verbum,videlicet correptionis,quod pungit eos tāquam ſagitta, & ſicut canis ſagittatus mordet ſagittam, clamans ac latrans:ſic iſti verbum correptionis mente reuoluunt ac murmurant, non pēſantes quod in Prouerbis ſcriptum eſt, qui abiicit diſciplinam,deſpicit animam ſuam,qui autem acquieſcit increpationibus,poſſeſſor eſt cordis. Sed & Iacobo Apoſtolo in ſua Canonica proteſtante,Si zelum amarū habemus,& contentiones ſunt inter nos,ſapiētia vera caremus.Non eſt(inquit)ſapientia iſta à deo,ſed terrena,animalis, & diabolica. Quæ autem deſurſum eſt ſapiētia,primo quidem pudica eſt, deinde pacifica,modeſta,ſuaſibilis,bonis conſentiens,plena miſericordia, & fructibus bonis.

A
Eccle.23.
Prou. 14.
Iacob. 3.
B

¶Elucidatio capituli duodecimi. *Multis autem turbis circumſtantibus, ita vt ſe inuicem conculcarent.*

C

ARTICVLVS XXXII.

Irca præcedentis finem capituli dictum eſt, quemadmodum ſcribæ ac Phariſæi Chriſto multipliciter inſidiari cæperunt, vt plebem ab ipſo auerterent:ſed oppoſitum contigit eis hac vice,quia tam euidens fuit veritas ſapientiæ prædicationumque Chriſti contra iniquos,tamque præclara eius in miraculorū operatione poteſtas,vt vulgus certatim ad ipſum conflueret, ſicut glorioſus Euangeliſta iam recitat. *Multis autem turbis circumſtantibus* Chriſtum, ita ꝙ ipſe fuit in medio earum, nullum repellens,dansq; prælatis

 exemplum

D exemplum vt ſtent in medio gregis ſui, non ad vnam perſonam potius quàm ad aliam declinando, ex inordinato affectu, ſed ſine perſonarum acceptione ad omnes charitatiue ſe habeant. *Ita vt ſe inuicem conculcarent*, in quo patet quod cum maxima auiditate vndique concurrerunt ad Ieſum, & quilibet illi propinquior fieri affectauit, quemadmodum ſuperius dictum eſt, Omnis turba quærebat eũ tangere, quia virtus exibat de illo & ſanabat omnes, *Cœpit dicere ad diſcipulos ſuos*, tanquam ad peculiarius charos & magis capaces, quorum inſtructio ad ipſum ſpecialiter pertinebat. Nihilominus quod dixit diſcipulis ſuis, ad aliorum quoque retulit inſtructionem, ſecundum quod alibi conteſtatur, Quod vni

Marc. 13. dico, omnibus dico, *Attendite*, hoc eſt, ſolerter cauete &

E fugite *A fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis*, id eſt, ipſam hypocriſim in Phariſæis regnantem præcipue euitate. Quamuis enim quædã ſint vitia hypocriſi grauiora, ipſa tamen hypocriſis mẽtem vehementer excæcat. Nunc quoque hypocriſim ſpecialiter docet vitandam, quia in præcedenti capitulo dictum eſt, quemadmodum Phariſæi Chriſto cœperunt inſidiari ſub ſpecie ſanctitatis.

¶ Denique hypocriſim Chriſtus appellat Phariſæorum fermentum, quoniam ſicut fermẽtum maſſam dei qua fit panis, alterat, & corrumpit, ſi immoderatè addatur: iuxta verbum

1. Cor. 1. Pauli, dicentis, Modicum fermẽtum totam maſſam corrumpit, ita hypocriſis alterat & corrumpit cordium intentiones, affectiones, & opera. Nihil enim ſic alterat mores, ſicut hy-

F pocriſis, ſecundum Theophilum ¶ Inſuper Chriſtus in Euangelio à duplici Phariſæorum fermento docet eſſe cauẽdum, videlicet à fermento peruerſæ doctrinæ, prout in Mar-

Marci. 8. co habetur. Itẽ à fermento hypocriſis, ſicut hoc loco. Interdum verò fermentum in bono accipitur, ita, quòd fides ſeu charitas per ipſum ſignatur, quoniam ſicut fermentum moderate ſumptum dat pani bonum ſaporem, ſic fides ſeu charitas, omne opus meritorium dirigit, ſeu informat. Quemad-

Mat. 3. modum apud Matthæum CHRISTVS loquitur, Simile eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermẽtatum eſt totum.

¶ Conſequenter Chriſtus efficaciſsimam rationem adiungit cur hypocriſis ſit vitanda. *Nihil autem opertum eſt*, hoc eſt, nullum opus vitioſum tanta ſimulatione poteſt colorari

ſeu

ſeu tegi, quin eius prauitas ſuo tēpore aperietur, quia in die A
iudicii à Chriſto cunctis pandetur, *Neque abſconditum quod non ſciatur*, id eſt, nulla interior actio ſeu paſſio animæ, ita vt in præſenti vita poterit hominibus occultari, quin à Chriſto iudice, in hora iudicii ſit manifeſtanda, quoniam cogitationes, affectionesque cordis tunc aperientur, præſertim, ſi per pœnitentiam non ſint deletæ, etiam quæcūque actiones iniquæ. In die quippe iudicii (vt ait Apoſtolus) illuminabit dominus abſcōdita tenebrarum, & manifeſtabit cōſilia cordium. Secundò exponitur ſic, Nihil opertum, hoc eſt, obſcurè & myſtice dictum, *Quod non reueletur*, hoc eſt, me illuſtrante clareſcat, iuxta illud Danielis, Ipſe reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta. 1. Cor. 4.

¶ Porrò ſecūdum Origenem, ideo Chriſtus hoc dixit, quoniam quantumcunque conetur quis occultare bona aliorum infamius, bonum naturaliter latere nō poteſt, quaſi Chriſtus dicat diſcipulis, & cunctis verè fidelibus. Quamuis iam aliqui vocent vos ſeductores & impios, tēpus tamē omnia deteget, arguetque eorum calumniam, & veſtram declarabit iuſtitiam. *Quoniam quæ in tenebris dixiſtis*, hoc eſt, obſcurè vel in aduerſis, *In lumine dicentur*, id eſt, clarè omnibus patefient. *Et quod in aure locuti eſtis*, hoc eſt, voce ſubmiſſa, *Et in cubiculo*, puta in loco quantumcunque ſecreto. *Prædicabitur in tectis*, id eſt, tam euidenter ac ſi ſuper tecta prædicaretur. Et loquitur Chriſtus ſecundum morem Paleſtinæ, vbi hæc dixit, vbi & plana ſunt tecta, ita vt homines ſuper ea ſtent ad loquendum. B C

¶ Denique verba hæc multipliciter verificantur. Conſtat enim quod in die iudicii virtutes bonorum & vitia impiorum detegētur. Rurſus quæ Apoſtoli in aduerſitatibus, & carceribus ſeu locis anguſtis egerunt, & prædicauerūt in primitiua eccleſia, interim fide inualeſcente, vbique prædicata ſunt publicè, & in eccleſiis nunc ſolenniter legūtur. Sed quia ſaluator ob ſuam iuſtitiam varias pertulit perſecutiones, hortatur diſcipulos, omnesq; Chriſtianos, ne corporalem mortē inordinatè formident, eius metu deſerendo iuſtitiam. *Dico autem vobis amicis meis*, Ex quo claret, quòd verba ſequentia perfectis ac virtuoſis præſertim dicuntur, qui cum Apoſtolo dicere queunt, Quis nos ſeparabit à charitate dei? Veruntamen aliquo modo ad omnem pertinent Chriſtianum Rom. 8.
adultum,

D adultum, ita quod ſunt de neceſsitate ſalutis. *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus*, hoc eſt, non timeatis inordinatè, vtpote mundano aut carnali timore tyrãnos & perſequutores, qui vos corporaliter occidere poſſunt, *Et poſt hac*, id eſt, poſt corporis occiſionem, *Non habent amplius quid faciant*, id eſt, magis nocere ſiue affligere nequeunt, quoniam animam à corpore ſeparatam quum ſit inſenſibilis, nequeunt moleſtare, corpus quoque exanime nil valet ſentire. Quo patet, quanta fuerit perfidorum inſania, qui mortuis martyrũ corporibus inhonorationes irrogare conati ſunt.

¶ Præterea contuendum, quòd timor eſt multiplex, ſcilicet naturalis quo quis naturaliter metuit mala pœnæ, videlicet tormenta & mortem, & de illo CHRISTVS non loqui-

E tur, imò ipſemet tempore paſsionis illum timorem ſponte

Marc.14. ac diſpenſatiue aſſumpſit, ſecundum illud Marci, Cœpit Ieſus pauere & tædere. Hic etenim, timor ſecundum quòd naturalis, non eſt illicitus, neque culpabilis, ſed indiget moderamine rationis, ne fiat immoderatus, atq; illicitus, ſicut cæterę paſsiones ſenſitiui appetitus. Alius verò eſt timor carnalis, quo quis immoderatè timet propriè pelli, ita quòd potius eligit in culpam corruere quàm pœnas aut mortẽ corporis

Pſal.36. pati: quem Pſalmiſta ſibi petit auferri, dicẽdo, A timore inimici eripe animam meam. Eripe (inquam) non, vt non occidat, ſed ne occidentem carnaliter verear. Alius autem eſt timor mũdanus, quo quis immoderanter timet damna rerum, diffamiam, atque ſimilia, & de iſtis vitioſis timoribus loqui-

F tur CHRISTVS, Quemadmodum verò omnis Chriſtia-

Exod. 20. nus tenetur deũ ſuper omnia toto corde diligere, ita tene-

Deut. 6. tur deo tam fortiter amoroſeque adhærere, vt malit occidi,

Mat. 22. & quælibet damna pati, quam fidem negare, præcepta non

Marc.12. obſeruare, mortalitérve peccare, & quẽtum ad hoc præſens

Lucæ. 10. Chriſti doctrina vim habet præcepti, Hinc ait Chryſoſto. Omnia mala operatur timor mortis, ſcilicet inordinatus, & omnia bona operatur cõtẽptus mortis. Si gratis poſt modicũ morituri ſumus, quare non & ante modicum in cauſa dei, cũ gloria morimur, vt fiat voluntarium quod futurum eſt neceſſarium. Si mutuo acceperis bouem, æquum aut aſinum, operaris inſtãter, & dicis, Fortè cras tolletur à me. Quare nõ idem agis in corpore? Itaque ſi propter timorem eorum qui corpus occidunt, impium eſt veritatem tacere: quomodo nõ maior

maior impietas eſt propter miſerum ventrem, & ſpem vani A
honoris tacere veritatem? meliorémque facere gloriam panis & honoris, quam gloriam dei ac veritatis? Itaque mala culpæ incidere, id eſt, peccare, iugiter formidemus, iuxta illud Prouerbiorum, Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Sed mala pœnalia huius vitę immoderanter non timeamus, imò aduerſa cum gaudio toleremus. Propter quod in Eſaia habetur, Nolite timere opprobrium hominum, & blaſphemias eorum. Prou. 28.

¶ Conſequenter Saluator docet ſalubrem ac ordinatum timorem. *Oſtendam autem vobis*, hoc eſt, docebo. *Quem timeatis. Timete eum qui poſtquam occiderit corpus, habet poteſtatem mittere in gehennam*, hoc eſt, corpus & animam æternaliter condemnare, qui tanto plus metuendus eſt, quanto intolerabilius eſt æternalia pati incēdia acerbiſsimaque tormenta, quam breuem ac momētaneam ferre corporis mortem. Propter quod per Eſaiam præcipitur, Domine exercituum ipſum ſanctificate, ipſe pauor veſter & terror veſter. Et ſanctus Iob proteſtatur, Semper quaſi tumētes ſuper me fluctus timui deum. *Ita dico vobis, hunc timete*, quaſi dicat, Hic DEVS omnipotens incomparabiliter magis timendus eſt quàm alia omnia, imò ipſe ſolus perhibetur timendus, quoniam alia non ſunt timenda, niſi propter ipſum, in ipſo, & ſecundum ipſum. Propter quod Salomon aſſerit, Qui timet deum, nihil trepidabit. Sed multi ſunt viles ac vitioſi, qui homines magis quàm deum verentur, cum tamen in Prouerbiis dicat ſcriptura, Qui timet hominem, cito corruet. B Eſaiæ. 8. Iob. 31. Eccle. 33. C Prou. 29.

¶ Præterea triplex eſt timor dei. Primus vocatur ſeruilis, quo quis metuit deum, nō amore iuſtitiæ, ſed intuitu pœnæ, qui timor eſt imperfectorum, imò & impiorum, quoniā charitate & gratia carēt, quibus inhæret, diſponit tamen ad bonum, & præparat ad virtutes, inquantum retrahit à peccatis. Secundus eſt timor initialis, quo quis timet deum, partim amore boni ac iuſti, partim timore ſupplicii, qui timor ſpectat ad proficientes. Tertius verò eſt timor filialis, caſtus & ſanctus, quo deus timetur ſolum amore bonitatis, zeloque æquitatis, eſtque timor iſte fuga mali culpæ ſeu deteſtatio offenſæ, inhonorationiſque dei, pertinens ad perfectos ac dei amicos, qui timent deum ne eum offendant, ne ſeparentur ab

D tur ab ipſo, ne ipſum in aliquo inhonorẽt, de quo timore nũc potiſſimum loquitur CHRISTVS, quanquam & de timore initiali verba eius poſſint intelligi. Quemadmodũ autẽ perfe-
1. Iohã. 4. cta charitas foras mittit ſiue expellit timorẽ ſeruilẽ, ita producit, cõiunctumq́; habet timorem filialem, quo deum ſemper timere debemus, tanquam fideliſſimum ac benigniſſimũ patrem: de cuius timoris eminẽtia multipliciter loquitur ſacra
Eccle. 23. ſcriptura, vt cum in Eccleſiſtico ſcriptum eſt, Nihil dul-
Eccle. 25. cius quã timere deum. Et Timor domini ſuper omnia ſe po-
Pſal. 33. ſuit Atq; in Pſalmiſta. Timete dominum omnes ſancti eius,
Eccle. 12. quoniam nihil deeſt timẽtibus eum. In Eccleſiaſte quoque, Deũ time & mãdata ei⁹ obſerua, hoc eſt enim omnis homo. ¶ Inſuper filius dei docet inordinatũ timorẽ abiicere, atq;
E pro deo mortem libenter ſufferre, ex conſideratione diuinę prouidentiæ, quæ nullum malum relinquit inultum, nec aliquod bonum irremuneratum. *Non quinque paſſeres veneunt*, id eſt, vẽduntur *Dipondio*, id eſt, pretio leuiſsimi ponderis, quod ex duobus aſſibus cõſtat, videlicet pretio paruo ac vili, *Et vnus ex illis non eſt in obliuione coram deo?* hoc eſt, quilibet paſſer deo eſt inuariabiliter cognit⁹, & eius prouidẽtiæ ſubiacet
1. Cor. 9. Nec obeſt quod Paulus ait Apoſtolus, Nũquid cura eſt deo de bobus? Loquitur enim de cura ſeu prouidẽtia ſpeciali, puta doctrinæ ac diſciplinæ qua creaturas rationales gubernat: hic verò eſt ſermo de prouidentia generali qua deus
Sapiẽ. 12. cuncta diſponit & regit, iuxta illud Sapientiæ, Non eſt alius deus quam tu, cui cura eſt de omnibus. *Sed & capilli capitis ve-*
F *ſtri numerati ſunt*, i. deo perfectè, diſtinctèque cogniti. *Nolite ergo timere* corporum occiſores, *Multis paſſeribus pluris eſtis*, id eſt, amplioris dignitatis ac pretii, ideo ſi paſſeres & capilli ſub diuina ſic cadunt prouidentia, multo magis homo, vnde ſe deo debet cõmittere, nec timore aduerſitatũ à creatore, eiusq́; lege recedere, certus de prouidẽtia dei omnia moderantis. Itaque ſi paſſer, cuius pretium eſt nummus viliſſimus diuinæ prouidentiæ moderamine incipit, defluit & finitur, cum ſit dei creatura, quãto magis homo, cuius pretium, ſanguis eſt Chriſti, & qui ad imaginẽ dei creatus eſt? Hinc ſcriptum eſt, Nihil in terra ſine cauſa fit, Secundum Origenem, quinque paſſeres, ſenſus ſpirituales iuſtorũ deſignãt, qui ſenſus excelſa & ſuper hominem ſentiunt, deum intuẽtes, vocẽ audientes diuinam, panem vitæ guſtantes, olfacientes odorẽ vnguen-

vnguentorum Chriſti, palpantes viuum verbum, qui dipondio venientes, id eſt viliꝑenſi ab eis, qui ea quæ ſunt ſpiritus ſtultitiam iudicant, non dantur in obliuione coram deo. Iob. 5.

℄ Preterea per capillos ſecũdum Gregorium myſticè deſignantur minutiſſime cogitationes, quia ſic deus vias noſtras cõſiderat & greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitationes ac tenuiſſima verba quæ apud nos vſu viluerunt, eius iudicio remaneant indiſcuſſa. Non ergo ſunt negligẽdæ cogitationes, affectiones & loquutiones quantumlibet paruę, de quibus reddenda eſt ratio. Hinc ſapiens in omnibus metuit. Et ſanctus Iob loquitur deo, Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea. ℄ Poſtremò circa hũc locum Athanaſius dicit, Quæro ab arrianis, ſi quaſi dedignaretur deus alia facere, ſolum filium fecit, cætera verò filio ſubrogauit, quomodo ꝓuiſione vtitur vſque ad tam modica, id eſt, capillũ & paſſerem? Quorum enim prouiſione fungitur horum creator eſt ſuo verbo. Deinceps oſtẽdit Saluator nullo timore à ſe eſſe recedendum, ex intuitu retributionis honorũ atque malorum. *Dico autem vobis. Omnis quicũque confeſſus fuerit me corã hominibus*, id eſt tẽpore perſequutionis nõ omiſerit me corã quibuſcunq; tyrannis ac perfidis cõfiteri, ex timore, pudore, aut ſimili cauſa, ſed fidem ſuam verbis conſtanter: fideliterq́ue expreſſerit, conteſtando me eſſe vnicum dei filium, deum verum ac hominẽ, & cętera quæ ad Chriſtianã pertinent fidem, *Et filius hominis confitebitur illum corã angelis dei*, id eſt, ego filius virginis in conſpectu angelorum ſanctorum proteſtabor illum pertinere ad me fide & actu, atque cõdignè à me Chriſto, Chriſtianũ fuiſſe vocatum, propter quod æternam beatitudinẽ ei condonabo, iuxta illud Apocalypſi. Eſto fidelis vſque ad mortẽ, & dabo tibi coronam vitæ. Hinc ad Romanos ait Apoſtolus, corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Hæc nempe confeſſio eſt fidei actus, vtpote proteſtatio credendorum.

Iob. 31. Eccle 12. Iob. 14.

A B C

℄ Quomodo autem confeſſio iſta ſit neceſſaria ad ſalutem Thomas in ſecunda ſecundæ quæſtione tertia docet, dicendo, Confeſſio fidei cum ſit quid affirmatiuum, non niſi ſub affirmatiuo cadit pręcepto. Porrò pręcepta affirmatiua obligant ſemper, ſed nõ ad ſemper, imò obligant ſolum pro loco & tempore, & ſecundum alias circunſtantias ad actum virtutis requiſitas. Itaque fidem ſeu CHRISTVM confiteri

D teri coram incredulis, tūc ſolum eſt neceſſarium ad ſalutem; quando per huius actus omiſſionem honor dei ſubtraheretur, aut proximorum vtilitas. Si autem fides videretur periclitari, tunc quilibet tenetur fidem publice confiteri. Quod ſi ex fidei confeſſione maior oriretur ſeditio, aut infidelium irriſio, & nulla proximorum vtilitas, tūc non eſſet laudabile fidem confiteri, ne canibus ſanctum detur.

Mat. 7.

¶ Poſtremò præter prætactā laudabilem cōfeſſionem, quæ eſt fidei actus: Eſt adhuc duplex confeſſio virtuoſa, quarum vna eſt actus latriæ puta laudatio dei, de qua fertur in Pſalmo, Confiteátur tibi domine omnia opera tua: alia eſt actus pœnitētiæ, eſtque accuſatio propriæ culpæ, de qua Iacobus ait Apoſtolus, Confitemini alterutrū peccata veſtra. Debemus ergo Chriſtum confiteri mēte & ore, imò & opere coram cunctis. Aliqui verò fide informi, & ore inani corā fidelibus Chriſtū dominum confitentur, ſed opere negant, iuxta illud, Dicunt ſe noſſe deum, factis autē negāt, Factis quippe (ſecundum gloſſam) negat Chriſtū, qui eius iuſſionibus non obedit, *Qui autē negauerit me coram hominibus*, id eſt, fidem Chriſtianā ſeu me coram perſequutoribus timore quodam verbis negauerit, aut factis, peccando mortaliter negans me fuerit, *Denegabitur corā angelis dei*, id eſt, ego omniū iudex proteſtabor, tam in particulari eius iudicio, quā in generali omniū iudicio, nō pertinere eum ad me, per prædeſtinationem & meritum, quod intelligēdum eſt de Chriſti negatione finali, de qua homo ante mortem nō pœnitet, nō de negatiōe, quę per cōtritionē deletur. Sic enim Petrus negauit.

Pſal. 144. Iacob. 5. E Titum. 1.

F *Et omnis qui dicit verbum in filiū hominis remittetur illi, ei autē qui in ſpiritum ſanctum blaſphemauerit non remittetur.*

¶ Locus iſte ſecundum Auguſtinum ita difficilis eſt, vt vix in tota ſcriptura canonica aliquid difficilius inueniatur. Denique vt eius difficultas eluceat, aduertēdum quid alij Euangeliſtæ cōſcribant. Itaque in Matthæo ſcriptum eſt, Omne peccatū & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autē blaſphemia non remittetur. Et quicūque dixerit verbum, cōtra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, nō remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro. Porrò in Marco ſcriptum eſt, Omnia dimittētur filiis hominum peccata quibus blaſphemauerūt, qui autem blaſphemauerit in ſpiritū ſanctum, non habebit remiſſionem

Mat. 12. Marc. 3.

ſionem in æternũ, ſed reus erit æterni delicti. Itaque ex ver A
bis his nõ explanatur, ſed potius difficultatur verbum Lucæ
iam exponẽdum. Non enim ſic intelligẽda ſunt verba Euan
geliſtarum expreſſa, quaſi peccata quedam mortalia, de quibus in hac vita homo contritus non eſt, poſt vitam hanc dimittatur: ita quod pœna inferni aliquando finiatur: nec rurſus ita ſunt intelligenda, quaſi aliquod peccatum quãtumlibet graue ſit, abſolute loquẽdo viatorib⁹ irremiſſibile, quia tota hæc vita eſt via ad vitã futuram: & in quacũq; hora ingemuerit peccator condigne ex corde, deus indulget. Igitur iſte eſt ſenſus, Omnis qui dicit verbum in filiũ hominis, id eſt, opera Chriſti humana blaſphemauerit ex cõſideratione naturalis inperfectionis ſuæ humanitatis, ſicut fecerunt Iudæi dicentes de Chriſto, Homo vorax, potator vini, amicus Mat. 11. B
peccatorũ, remittetur ei, id eſt, ex ſe cauſam habet remiſſibilitatis, quia quodammodo excuſabilitatis aliquid habet ꝓpter naturalem defectuoſitatẽ naturæ creatæ. Vel ſic, Omnis qui dicit verbum in filium hominis, id eſt, qui ex ignorãtia peccauerit, quæ opponitur ſapiẽtiæ, quæ appropriatur filio dei, remittetur illi, id eſt, peccatũ eius præfatũ remiſſibilitatem habet, & pœnitẽti ſatis facile remittetur. Ignorãtia nãque partim excuſat ſi affectata non ſit, propter ꝙ Paulus ad Timothæum, inquit, Ideo miſericordiã conſequutus ſum, quia ignorãs feci. Et paulo poſt in hoc capitulo ait Saluator 1. Tim. 1.
Seruus qui non cognouit voluntatem domini ſui, & fecit digna plagis: vapulabit paucis: ei autem qui in ſpiritum ſanctũ blaſphemauerit. i. ex certa malitia aut ex contẽptu eorũ quę peccata impediunt, in peccatũ proceſſerit, taliter enim peccans dicitur in ſpiritũ ſanctum peccare, quia malitia contrariatur bonitati, que ſpiritui ſancto appropriatur. Propriè tamen ſecundum Thomam dicitur peccatũ eſſe in ſpiritũ ſanctum, quia eſt ex cõtemptu eorum quæ peccata impediũt vt ſunt timor diuinæ iuſtitiæ, & ſpes diuinę miſericordiæ. C

¶ Deniq; ſecundum Auguſtinũ, ſex ſunt peccata in ſpiritum ſanctũ, quæ etiam proprie appellantur ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum, videlicet prę́ſumptio, deſperatio, impœnitẽtia obſtinatio, impugnatio veritatis agnitę, & inuidẽtia fraternæ gratiæ: quorũ diſtinctio ſumitur penes ea, vel penes contemptũ eorũ, per quæ homo à peccati electione retrahitur: quorum quædam ſunt ex parte diuini iudicij, quædã ex parte do-

D te donorum dei, quædam ex parte peccati. Auertitur nanque homo à peccato, conſiderando iudicium dei, in quo cõprehenduntur miſericordia atque iuſtitia: & ex conſideratione miſericordię oritur ſpes, ex cõſideratiõe autẽ iuſtitię timor. Cum ergo peccator tollit à ſe ſpẽ de miſericordia dei diffidendo, dicitur deſperatio, cum verò timorem abiicit, dicitur præſumptio: dum aut præſumit gloriam ſine meritis, aut veniam ſine pœnitẽtia adipiſci. Dona verò dei quib⁹ à peccato retrahimur ſunt duo, videlicet agnitio veritatis, cõtra quam eſt impugnatio veritatis agnitæ, dum homo agnitã fidei veritatem impugnat, vt licẽtius peccet, aliud eſt gratiæ interioris auxilium, cõtra quod eſt inuidentia gratiæ fraternæ, dum

E homo nõ ſolum perſonę proximi ſui, ſed gratiæ dei in eo eſt inuidens Ex parte quoq; peccati ſunt duo, per quæ homo à peccato retrahi debet. Primũ eſt inordinatio ſeu turpitudo peccati, & contra hoc eſt impœnitentia, nõ ſecundum quod dicit permanentiam in peccato vſq; in finẽ, quia ſic eſt communis circunſtantia culpæ: ſed prout dicit propoſitum non pœnitendi. Aliud eſt prauitas ac breuitas boni, quod in peccato optatur, & hoc remouetur p obſtinationẽ, qua quis in ſe firmat propoſitum inhærendi peccatis. Hæc eſt diſtinctio peccatorum in ſpiritum ſanctum, ſecundum Thomã in ſecũda ſecundæ, quæſtione decimaquarta, vbi de iſta materia pulchre ſcribit, quorũ, multa breuitati ſtudens omitto. Dicit demũ Richardus de ſancto victore, Quędam peccata homi-

F num ſpecialiter pertinent ad corruptelam propriã, vt ebrietas & ſtupra: quædam verò ad iniuriam proximi, vt homicidia, furta: quædam autem ad contumeliam dei, ſicut blaſphemia, ſed quidam hanc incidunt ex coactione & infirmitate, & hi peccant in patrem: alij ex deceptione, qui peccant in filium, alii ex ſola malignitate, & hi peccant in ſpiritũ ſanctũ. Eſt autẽ hoc genus ſceleratiſſimũ, in quo malitia creuit vſq; ad ſummum, quando quis in vituperiis dei delectatur & gloriatur. Hinc ſecũdum gloſſam ſpiritus ſancti blaſphemia eſt, cum quis opera dei magnifica intelligit, & cũ virtutem negare non poſſit, ſtimulatus inuidia calumniatur, aſcribens diabolo, quæ ſpiritus ſancti poteſtate geruntur.

¶ Poſtremò ſi inquiratur, quomodo peccatũ in ſpiritum ſanctum irremiſſibile aſſeratur, cum de nullo viatore ſi voluerit pœnitere ſit deſperandũ? Dicẽdum, quòd quantum ad illam

huius

huius peccati ſpeciem, quæ finalis impœnitentia nominatur A
irremiſſibile eſt omnino, quia nec in præſenti ſeculo, nec in
futuro dimittitur: ſed quātum ad alias eius ſpecies irremiſſi-
bile dicitur, nō quia remitti nō poſſit, ſed quia difficulter re
mittitur, non ex parte dei, cuius miſericordia eſt immenſa &
infinita potētia: ſed ex parte hominū, qui de huiuſmodi pec-
cato raro difficulterq; pœnitent. Poſtremò (vt aliqui dicūt)
irremiſſibile tripliciter dicit, ſcilicet negatiue, priuatiue, cō-
trarie. Negatiue, quod nullo modo eſt remiſſibile, vt pecca-
tū demonū & omnium damnatorum. Priuatiue, quod habet
aptitudinē vt admittatur: ſic omne peccatū mortale eſt irre
miſſibile Cōtrarie, quòd habet diſpoſitionē cōtrariam re-
miſſibilitati, ſicque peccata in ſpiritum ſanctum irremiſſibi-
lia perhibentur, quia excludūt & ſpernūt ea per quæ remiſ- B
ſio fit culparum, videlicet miſericordiam, gratiamque diui-
nam. Hoc quoque ſciendum, quod quolibet peccato tota ſu-
perbenedicta trinitas æqualiter offēditur, ſed quædam pec-
cata dicuntur contra patrem, quædam cōtra filium, quædam
contra ſpiritum ſanctum per appropriationem propter cau-
ſam præhabitam. Sed quia tam horribiliter comminatus eſt
CHRISTVS negantibus eum, conſequenter præſtat fidu-
ciam, auxiliumque promittit fidelib⁹ ſuis, *Cum autem indu-
cent vos*, ſcilicet tyranni ac perfidi *In ſynagogas* id eſt, ad
publicos ſuos conuentus, & multitudine ſua vobis timorem
incutiant, *Et ad magiſtratus* id eſt, principes ſynagogæ,
quemadmodum CHRISTVM & apoſtolos induxerunt
Iudæi, *Et poteſtates* id eſt, ad præſides ſeculares, *Nolite ſoli* C
citi eſſe, id eſt, formidoloſi aut anxij. *Qualiter aut quid reſpō-
deatis*, ita nec de modo reſpondendi, nec de inuentione re-
ſponſi ſitis perplexi, *Aut quid dicatis* pro fidei defenſione
& aduerſariorum confutatione *Spiritus enim ſanctus docebit
vos in ipſa hora*, cum adducti fueritis coram fidei inimicis,
Quæ oportet dicere, id eſt, prompta, ſapientialia, atque con-
ſtātia vobis inſpirabit reſponſa, quia hoc bellum non eſt ve-
ſtrum, ſed dei: eſtque ſupernaturale, in quo infirmitas humā
na potiſſimum indiget ope diuina. Quam veriſſima fuerit
hæc CHRISTI promiſſio, & quam innumerabiliter ac co-
pioſiſſime ſit impleta abundantiſſime patet in ſanctorum le-
gēdis & in viris ac fœminis pro CHRISTO martyrizatis,
eſt ſuperplene ac glorioſiſſime adimpleta, ſicut in beatiſſi-

D mis Apoſtolis, atque in ſancto Laurentio, Vincentio, aliisq; innumeris, qui etiã naturaliter rudes & idiotæ fuerunt: præclariſſimè tamen in ſanctis puellis ac fœminis cõſtat eã eſſe completam, ſicut in ſacratiſſ. Catharina, Agata, Agnete, &c. in quibus fuit euidentiſſimum opus diuinitatis omnipotentis, quod tam prõpte ac ſapientialiter reſponderunt tamq̃ue imperterritæ & conſtantes permanſerunt.

¶ Inſuper Chriſtus auaritiam docet eſſe vitandam, *Ait autẽ ei*, ſcilicet Chriſto quidam de turba. *Magiſter dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem*, id eſt, iuſtam faciat hæreditariorum bonorum noſtrorũ diuiſionem inter ſe & me, *At ille dixit ei, Homo quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem* tẽporalium

E facultatum *Inter vos?* id eſt, inter te & fratrem tuum. Chriſtus hunc reprehendit, quia cor eius intendit ſeu vidit. Quanuis enim talis diuiſio licite poſſit peti, Saluator tamen mentem huius inſpiciens, cognouit ꝙ ex auaritia id petiuit, prout ex verbis claret ſequẽtibus. Iterũ redarguit eum, quia iſtam diuiſionẽ non congruo tempore poſtulauit, interrumpendo Chriſti prædicationẽ, de rebus ſpiritualibus ac diuinis tractantẽ per propoſitionem huius cauſæ terrenæ, & tẽporalium cauſam tractatui diuinorum miſcendo. Rurſus redarguit eum, quia petiuit à Chriſto quod ad ipſum Chriſtũ nõ pertinebat, videlicet temporalium rerũ cauſas diſcutere, & per hoc diuina ſaltem ad tempus omittere cum Chriſtus idcirco in ſumma venerit paupertate, vt doceret terrena ꝓ

F pter cœleſtia derelinqui. Hinc ait Ambroſius, Non dignatur iudex eſſe litium aut arbiter facultatum, qui viuorũ & mortuorũ habet iudicium. Venit enim Saluator in ſpiritualibus, non in tẽporalibus determinare atq; diſcernere, quo exẽplo realiter docuit & impleuit, quod poſtea ad Timotheũ Paulus cõſcripſit, Nemo militans deo implicat ſe ſecularibꝰ negociis. Nec voluit Chriſtus intermittere ſpiritualia propter temporalia, quod ſecuti ſunt ſancti Apoſtoli, dicentes illud actuum, Non eſt æquũ nos relinquere verbũ dei & miniſtrare mẽſis, cuius contrariũ faciunt multi iam ſacerdotes atque canonici, qui propter occupationes terrenas etiã eis nõ neceſſarias, omittũt prædicatiões & miſſas ac orationes diuerſas. Vnde ex his verbis, factoq; Chriſti deberẽt prelati exemplum accipere, ne iudicia ſecularium frequentarent, imò iudicia temporalium aliis delegarent quemadmodũ Corinthiis

ſcribit

ſcribit Apoſtolus, Secularia iudicia ſi habetis, contemptibi- A
les qui ſunt in eccleſia, conſtituite ad iudicandum.
¶ Denique Chriſtus dicendo homo, ſumit nomen hominis 1.Cor.6.
prout ſonat in vitium, puta interrenitatem & carnalitatem.
quemadmodum & cum ait Apoſtolus, Cum ſit inter vos ze-
lus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum homi-
nem ambulatis? Itemq;, Si hominibus placerem, Chriſti ſer-
uus non eſſem, *Dixitq; ad illos*, ſcilicet ad vniuerſos qui ade-
rant, quoniam auaritia quam prohibere volebat, cõmune eſt
vicium clericorum ac laicorum, ac ſeniorum, ac iuniorum,
iuxta illud Eſaiæ, Omnes diligunt munera, ſequuntur retri-
butiones. Hieremias quoque, A minori vſq; ad maiorem o-
mnes auaritię ſtudent. Magis tamen ſolet hoc vitium regna-
re in ſenioribus. *Videte* per intellectualem cõſiderationem, B
& cauete per doctrinæ meæ adimpletionem. *Ab omni auari* Galat.1.
tia mente & actu illam vitando, quia quo quis ad tempora- Hier.6.
lia magis inordinate afficitur, eò à diuino amore & creato-
re altiſsimo vehementius elõgatur, & corde deorſum pre-
mitur, atq; in infimis excæcatur, Auaritia verò eſt immode-
ratus amor temporalium diuitiarum. Cum itaq; corporalia
& terrena ad ſpiritualia ordinentur ſicut ad finem intantum
poſſunt amari, appeti, & exquiri, quantũ ſunt homini neceſ-
ſaria ad viuendũ in dei obſequio, & ad proſequendũ ratio-
nis iudiciũ. Propter quod dicit Apoſtolus, Habentes victum
& quibus tegamur, his cõtenti ſimus. ¶ Porró, quã deteſtan
da ſit auaritia pandit Apoſtolus, Omnium malorũ radix eſt
cupiditas. Et rurſus auaritiã idolorũ nominat ſeruitutẽ. Pro- C
pterea in Eccleſiaſtico ſcriptũ eſt, Auaro nihil ſceleſtius Nil Eccle.5.
eſt iniquius quam amare pecuniã. Hic enim animam ſuã ha
bet venalem. Itaq; cauendũ eſt ab omni auaritia, ſcilicet tam
mobiliũ quam immobiliũ à parua & magna, quoniã parua di
ſponit ad magnam: eſtq; vitanda auaritia, tam in acquirendo
quam in conſeruando & in erogando, *Quia non in abundan-
tia cuiuſquã vita eius eſt ex his quæ poſsidet* Ordo verborum eſt
iſte auaritiã omnem, quia non in abundantia cuiuſquam, id
eſt, non in opulẽtia alicuius ex his quę poſsidet, vtpote tem
poralium rerum cõſiſtit vita eius. Opulentia enim tempora
lium rerũ non facit hominem diutius viuere, imò frequẽter
occaſio eſt, ꝙ diues citius moritur, eò quòd ſuis abutens diui
tiis crapuloſe ſe habeat vitamque gratiæ perdat, & exigente

D diuina iuſtitia propter ſua peccata citius ab hac vita tollatur. Hinc Seneca cõteſtatur, Queris quis ſit diuitiarũ modus? Primò habere quod naturę eſt, ſecundò quod ſatis eſt. Nulli poteſt ſecura vita cõtingere, qui de ꝓuidenda re nimis cogitat. ❡ Præterea, quia in moralibus documẽtis plus cõferunt particularia quàm generalia dicta, magisq́; mouent audientium corda particularia exempla, quam cõmunia monita, idcirco Saluator exemplum ponens ſimilitudinẽ introducit, quæ tamen potuit eſſe res geſta, imò frequenter id contingit. *Dixit autem ſimilitudinem ad illos dicens.* Talis ingeminatio in loquendo frequens eſt in veteri teſtamento, vt cum in libris Regum dominus ait ad Heli. Loquens loquutus ſum, &c. *Hominis cuiuſdam diuitis* non in temporalibus rebus, ſed in ſpiritualibus inopis, *Vberes*, id eſt, copioſos *Fructus attulit*,

E id eſt, produxit, *Ager.* Occulto nempe ac iuſto dei iudicio, mali & reprobi in hoc ſeculo proſperantur, iuxta illud Pſalmi, Mei autem penè moti ſunt pedes, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns. Veruntamen deus naturaliter, infiniteq́; bonus ac pius, tẽporalia iſta largitur iniquis, vt quantum in ſe eſt, per munificentiam ſuam trahat eos ad ſui imitationem, ad gratiarum actionem, ad liberalitatem, vt ſint miſericordes egentibus, ſicut pater cœleſtis ipſis miſericors eſt, ſintq́; liberales in dando, non tenaces in reponẽdo, ſicq́; ad ſummi benefactoris inflammentur amorem, & ei gratiarũ actionem rependant perpetuam Sed heu multi beneficiis dei prorſus ingrati contrariũ agunt, & quò plura habent aut adipiſcuntur, eo cupidiores redduntur: quibus inſtar

F hydropicorum ſitis ex potu creſcit, ſecundum Gregorium, quorum vnus fuit hic diues. Nam ſubditur, *Et cogitabat intra ſe dicens, Quid faciã?* Quo verbo exprimitur anxia eius in temporalibus ſolicitudo. Diuitiarum nanq; poſſeſsio ſolicitudinem gignit pœnalem, multiplicicemq́; timorem, ꝓpter quod aſſerit Auguſtinus, Diues auarus formidat omnem hominem, nam videt diuitem & putat prædonem, videt pauperẽ & ſuſpicatur furem, *Quod*, id eſt, quia, licet ex hoc quod *Non habeo quo congregem fructus meos* ſecundum ſuam excæcationem ex auritia ortam hoc dixit. Si enim illuminatæ mentis fuiſſet, ſciuiſſet vtiq; vbi fructus ſuos ſaluberrime colligere potuiſſet. Ideo Rabanus ait, Mentitur, nam horrea parata, ſunt pauperum eſuriẽtium ventres. Sed neſciebat iſte diues

cogitare

cogitare niſi de congregatione temporali,non de cœleſti, A
cuius horrea ſunt pauperes *Et dixit*,Hoc *faciam*,*Deſtruam hor rea mea,& faciam maiora,& illuc congregabo omnia , quæ nata ſunt mihi* in anno præſenti,*Et bona mea* ex annis prioribus ha bita atque reſidua,Hoc eſt terrenæ ſapientiæ conſilium, de qua ait Apoſtolus,Prudẽtia carnis mors eſt.quo contra con ſilium æternæ ſapientiæ habetur in Matthæo, Nolite theſau rizare in terra.Denique iſte auarus & omnes iniqui, quoniã ſummo & incommutabili bono, videlicet ſuper glorioſiſsi mo creatori,eiuſque ſpiritualibus donis ac gratiis præferũt Roma.8.
atque præeligunt iſta terrena,carnalia atque caduca, idcirco talia vocant & reputant bona ſua potius quam ſpiritualia & diuina,cum tamen bona hominis ſecundum quod homo eſt, ſint bona ſpiritualia & æterna,non carnalia & terrena , di- B
cente Ambroſio,Non ſunt bona hominis quæ ſecum ferre non valet. Gregorius quoque teſtatur,Non eſt hominis ter rena poſſeſsio,ſed cœleſtis.

¶ Refert Valerius de quodam philoſopho,qui cum euaſiſ ſet incendium ait. Ego nil perdidi , bona mea mecum ſunt. Animo enim illa porto non humeris. Itaque corporalia non ſunt hominis bona, niſi ſecundum quod ei neceſſaria ac ad- miniculatoria ſunt ad ſpiritualia bona , ideo tantum appeti poſſunt & poſsideri,quantum neceſſaria atque vtilia ſunt ad ſpiritualia obtinenda:propter quod ait Apoſtolus,Habentes victum & quibus tegamur,his cõtenti ſimus, *Et dicam animæ meæ*,id eſt,mihiipſi.Anima nanq; eſt principalior pars homi- nis,ideo pro toto homine ponitur, & aliqui dicunt materiã C
nõ eſſe de eſſentia materialium ac naturalium rerum.*Anima habes multa bona poſita in annos plurimos*,id eſt,copioſas diui- tias,de quibus per multos annos laute viuere potes.Hæc eſt vna cæcitas auarorum,quod ſibi longam in hoc ſeculo vitam promittunt,aut ſupereſſe exiſtimant:ſicque loquuntur quaſi diu victuri,cum de craſtino ſint incerti,cõtra quem modum loquendi incautum ſcribit ſanctus Iacobus in ſua canonica, Iacob 4.
Ecce nunc qui dicitis,hodie aut craſtino ibimus in illã ciui- tatem,& faciemus ibi quidem annũ,& mercabimur & lucrũ faciemus:qui ignoratis quid ſit vobis futurum in craſtino. Quæ enim eſt vita veſtra?Vapor eſt ad modicum parens,de- inceps exterminabitur,pro eo vt dicatis, ſi domin⁹ voluerit & ſi vixerimus,faciemus hoc aut illud. Nunc autem exultatis

D in ſuperbiis veſtris Præterea ſanctus Baſilius ait, Si fateris temporalia tibi diuinitus prouenisſe,an iniuſtus eſt deus inæqualiter res nobis diſtribuens? Cur tu abundas, ille verò mendicat:niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris, ille verò patientię brauio decoretur? At tu nonne ſpoliator es,qui quę diſpenſanda ſuſcepiſti,propria reputas? Eſt panis famelici,quem tu tenes,nudi tunica,quã in conclaui conſeruas,diſcalciati calceus,qui penes te marceſcit: indigentis argentum quod poſsides inhumatũ. Quocirca tot pauperib⁹ iniuriaris,quot dare valeres. Hęc eadem ſcribit ſanctus Ambroſius,quę valde penſanda ſunt cunctis diuitibus,potiſsimũ clericis,qui multa aut pinguia beneficia habent,& de patrimonio crucifixi,boniſq; pauperum recõdunt theſauros,lauta parant cibaria,diuerſaq; fercula,pretioſa quoq; ac pluri-

E ma veſtimenta:quod quãtę ſit impietatis, quanti ſacrilegij, quam incomprehenſibilis damnationis ex præinductis ſancti Baſilij verbis,clarius verò ex dictis ſanctorũ patrum Hieronymi & Bernardi probatur. *Requieſce* à labore & otioſitatibus vaca,cum tamen otia dent vitia. Sic & de reprobis ait

Pſal.72. Pſalmiſta,In labore hominũ nõ ſunt:veruntamen primo di-

Gene.3. ctum eſt homini poſt peccatũ,in ſudore vultus tui veſceris pane tuo, *Comede,bibe,epulare.* Ecce qui ſpirituales ignorant delicias,qui non delectantur in deo, qui in ſpiritualibus exercitiis nõ exultant,in carnalibus rebus atque oblectamentis ſummum ſuum ponunt ſolatiũ ac vltimum finem, beſtiis

F ſimiles,imò incomparabiliter peiores ac viliores. Tanguntur autem hic quatuor vitia diuitias cõcomitantia, ſcilicet otioſitas,ibi,requieſce: guloſitas, ibi comede:ebrietas, ibi, bibe:commeſſationis celebritas,ibi,epulare.

¶ Poſtremò, ſicut guloſi malunt ventrem ſuum intantum implere,vt non ſolum ſaluti animæ, ſed & corporis noceat ſanitati:ita auari malunt in horreis blada ſua putreſcere, quam pauperibus erogare *Dixit autem illi deus.* Dum enim diues auarus ſibiipſi in abdito loquitur, eloquia eius in cœlo examinantur, iudicantur & reprehenduntur. *Stulte.* Stultus veriſsimè eſt omnis peccator in mortalibus vitiis manens. Primò,quoniam æternę ſapientię nõ conſentit neq; obedit, ſed potius per inobedientiam contrariatur,dum diuina precepta tranſgreditur. Secundò,quoniam illa ſapientia,quę eſt donum ſpiritus ſancti, caret, & ſtultia, puerilitatiſque vitio adimple-

adimpletur: eſtque ſimilis puero,qui poma & pira, auro & A gēmis prælegit,quia ſic ipſe ſpiritua ibus & æternis, tranſitoria atque carnalia præfert. Tertiò,quoniam animā ſuam inceſſabiliter vulnerat,odit,imò æternæ damnationis exponit periculis. Quid enim ſunt peccata, niſi animæ vulnera? Et qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam, quia hoc vult quod animę ſuæ maxime eſt nociuum. Quartò,quia atrociſsimis ſuis hoſtibus,puta dæmonibus,ſe ſubiicit & cōſentit,eosq́; per ſuam impiam lætificat vitam, angelicæ verò inſpirationi non præbet aſſenſum. Quintò,quia quotidie poſſet in ſpiritualibus tantum proficere,atque æternam ſibi fœlicitatem augere,& tamen vice verſa,omni ſpirituali neglecto profectu,quotidie ſe in ſpiritualibus efficit pauperiorem,& à vera beatitudine diſtantiorem. Nonne hæc agere, B & taliter ſe habere,eſt ſummæ inſaniæ,imò infinitę ſtultitię,

Hac nocte animam tuā repetent à te,id eſt,à corpore tuo egredi exigent exactores duriſsimi,puta dæmones,quibus ſeruiſti,atque peccando tuam animam vendidiſti: dum pro delectatione ab eis oblata,teipſum illorum dominationi obligaſti ac ſubdidiſti, propter quod deus iuſtus & ſanctus illos licentiat,vt animam tuam eis obligatam requirant,ſecumq́ue pertrahant in infernum.

¶ Deniq; de hoc verbo ſcribit Gregorius in moralibus ſuper Iob, Eadem nocte ſublatus eſt, qui multo tēpore fuerat præſtolatus: vt qui in longum ſibi temporalia congregauit vnum diem ſequētem nequaquam videret. Dicit autē, repetent à te, expoſcebāt enim eā forſitan terribiles quædā virtutes ad hoc miſſæ: quoniam ſi de ciuitate in ciuitatē migrātes indigemus ductore, multo magis anima abſoluta à corpore, & ad futuram vitam tranſmigrans eget ducatu, & ob hoc multoties recuſat anima, & regreditur in profundum quum debet exire à corpore. Semper enim ſtimulat nos cōſcientia peccatorum, ſed præcipue quum debemus trahi ad terribile dei iudicium. Tunc enim tota congeries criminum innouatur,& præ oculis poſita percutit mētē. Et ſicut incarcerati ſemper doloroſi ſunt,tunc autem præcipue quum debent iudici præſentari,ſic & anima, maxime in ipſo tempore egreſsionis inſtantis de peccato cruciatur ac dolet, multoq́ue magis cum fuerit euulſa. Rectè inſuper dicitur anima impii nocte euulſa, quia in vitiorum ſuorum obſcuritate eſt C

D deprehenſa, & lucem ſaluberrimæ conſiderationis adiecit, per quam mortis ſuæ horam præcogitare, parareque debuit. ¶ Poſtremò ſecūdum gloſſam, dicere dei ad hominē vitioſum, eſt prauas eius operationes ſubita diſtrictione æquitatis compeſcere. *Quæ autem paraſti, cuius erunt?* id eſt, diuitiæ tuæ cui manebunt: imò ſæpiſſime accidit, vt defuncti damnatio atque punitio augeantur propter iniquitatem abutētium ſuis diuitiis, eò quòd materiam peccandi illis parauit ac dereliquit. Ita quòd illorum peccata in ipſum redūdant. Hinc

Pſal. 38. de homine vano, veræ ſapiētiæ illuſtratione priuato ait Pſalmiſta, Theſaurizat & ignorat cui congregabit ea In Eccleſ.

Eccle. 11. quoque ſcriptum eſt, Eſt qui locupletatur & dicit, Inueni requiē mihi, & manducabo de bonis meis ſolus: & neſcit quod

E tempus prætereat illum, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis & moriatur. *Sic eſt qui ſibi theſauriZat*, id eſt, præfato diuiti auaro & fatuo corā deo ſimilis eſt in culpa, & par erit in pœna, qui ſibi temporalia cupide colligit, nec ea egenis communicat, *Et non eſt in deum diues*, id eſt, charitate dei infuſa, cæteriſque ſpiritualibus donis ſpiritus ſancti atq; virtutib⁹ caret Veræ enim hominis diuitiæ ſunt virtutes & merita ſanctitatis, per quę deus fit eius poſſeſſio, & æternā beatitudinem ſibi habet repoſitam ac paratam: ita quòd dicere

Pſal. 15. poteſt illud Threnorū, Pars mea dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Et illud, Dominus pars hæreditatis meæ. Hinc Beda teſtatur, Qui vult eſſe diues in deo, non theſaurizet, ſcilicet priuatæ vtilitati, ſed pauperibus poſſeſſā

F diſtribuat. Ambroſius quoque ait, Noſtri ā temporalia iſta nō ſunt quę nobiſcum auferre non poſſumus. Sola virtus comes eſt defunctorum, ſola nos ſequitur miſericordia, quæ defunctis tabernacula promeretur æterna. De hac diuitum periclitatione ait Pſalmiſta, Turbati ſunt omnes inſipientes corde,

Pſa. 75. dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.

¶ Proſequutio cap. XII. A loco quo ait,

Dixitque ad diſcipulos ſuos.

ARTICVLVS. XXXIII.

Poſtquàm

POſtquàm Chriſtus docuit immoderatum affe- A
ctum temporalium eſſe vitandum, iam docet etiam ſolicitudinem inordinatam neceſſariorum funditus extirpandam, nam & ſolicitudo neceſſariorum frequenter induit ſolicitudinem ſuperfluorum. *Dixitque ad diſcipulos ſuos*, illos quippe de hac re ſpecialiter inſtruit, & ad mundi inuitat contemptum, quia futuri erant prædicatores huius euangelicæ prætectionis ac legis atque magiſtri totius mundi, idcirco oportuit eos iſta primo pefectè implere, prout de Chriſto ſcriptum eſt, Cœpit Ieſus facere & docere, prædicanti nanque & non agenti ait Apoſtolus, Qui alium doces, teipſum non doces? Ideo, id Acto.1.
eſt, quia taliter, ſicut iam dixi, contigit diuiti auaro. *Dico vobis*, Fœlix enim quem faciunt aliena damna peritum, *Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ*, id eſt, vobis ſeu veſtræ perſonæ, B
ponendo partem pro toto, vt dictum eſt præcedéti articulo. Vel, animę veſtræ, id eſt, vitę veſtræ animali, vel animæ proprie dictæ quæ indiget cibo, potu, & veſtibus, non inquantum eſt intellectualis ac ſpiritualis eſſentia, ſed inquãtum eſt corporis forma, illud conſeruans in vita corporea, quæ ſine alimentis & tegumentis non conſeruatur. Anima quoque in corpore poſita eſt, vt quam diu in eo cõſiſtit, virtutibus ſeipſam exerceat: quod implere non valet, niſi corpus ſuum cibo ac neceſſariis ſuſtentetur, ipſa quoque illi talia adminiſtret, ſeque indiget illis, *Quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini*, id eſt, neque de alimentis, neque de veſtimentis ſitis ſoliciti. C

¶ Quocirca ſciendum, quòd eſt ſolicitudo quædam inquietudinem gignens in anima, & ex diffidentia quadam prouenieus, ſeu immoderationem includens, qua quis anxie circa aliquid occupatur, quaſi non eſſet prouidentia dei, & de iſta potiſsimum Chriſtus nunc loquitur, de qua etiam ad Epheſios Apoſtolus dicit, Nihil ſoliciti ſitis, & in prouerbiis Salomon loquitur, Expectatio ſolicitorum peribit. Alia eſt ſolicitudo prudentiæ, & ſic circa exteriora ordinate ſolicitari, ea ad ſpiritualia ordinando Chriſtus permittit, imò & quibus ex officio incumbit meritorium eſt hoc ipſum. De hac ſolicitudine dixit Saluator ad Martham, Solicita es & turbaris erga plurima, de qua Apoſtolus, Solicitus (inquit) fui hoc ipſum facere, vtpote ſanctis pauperibus qui in Hieruſalé erant Epheſ 4.

eleemo-

D eleemoſynas congregare. Tertia eſt ſolicitudo ſpiritualis, quæ eſt diligentia cordis circa diuina chariſmata, & vt deo complaceatur, quæ eſt valde laudãda, de quo in Michæa habetur, Indicabo tibi quid ſit bonum vtiq; ſolicitũ ambulare coram deo. Et in Deuteron. Cuſtodi temetipſum & animam tuam ſolicite. ❡ Præterea quãuis Chriſtus prohibeat ſolicitudinem, nõ tamen laborem, cum ſcriptum ſit, Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit. Et Apoſtolus dixit, Qui non laborat, non manducet. Deinde legifer noſter ponit rationem, cur vitanda ſit ſolicitudo prædicta, per quem libertas mentis in deo, & quieta deuotio, ſtabiliſque profectus in ſpiritualibus maxime impediuntur. *Anima plus eſt quàm eſca*, id eſt, maioris dignitatis, cum ſit immortalis, vitaliſque forma, & rationalis ſui creatoris E imago, *Et corpus plus eſt*, id eſt, dignius, *Quàm veſtimentum*. Corpus nanque eſt inſtrumentum ſeu organum animatum, coniunctum, immediatum ac proprium animæ. Itaque qui abſque noſtra ſolicitudine nobis corpus & animam dedit, de cibo & veſtimentis ſine præfata ſolicitudine in ſe ſperãtibus prouidebit. Deinde aliã rationem inducit, in qua ſicut & ſupra arguit quaſi per locum à maiori *Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt, quibus non eſt cellariũ neque horreũ, & deus paſcit illos* qui per diuinam prouidentiã neceſſaria victui inueniunt & procurant, *Quanto magis vos pluris*, id eſt, maioris valoris ſeu dignitatis. *Eſtis illis?* irrationabilibus creaturis, quum ſitis intellectualis naturæ. Ergo ſi deus illis de neceſſariis prouidet, etiam vobis potius prouidebit, ſi in F ipſo ſperantes fueritis, immoderata ſolicitudine ſpreta: non tamen diſcreta prouiſio reprobatur, quia & aues neceſſaria quærunt. ❡ Porrò ſecundum Theophilum ſpecialis de coruis ſit mentio, quoniam pullos coruorũ deus ſpeciali prouidentia alit: nam corui pariunt, ſed pullos ſuos non nutriunt, quibus miro modo ab aëre pabulum quadam aura allatum ad os peruenit, quod hiantes ſuſcipiunt. Aliqui quoq; affirmãt, quod coruus cernens pullum ſuum plumis albeſcere, tãquam non ſuum relinquit, ſed alitur pullus rore cæleſti aut quibuſdam vermiculis circa os ſuum volantibus. Conſtat itaque quòd prouidentia dei vſque ad irrationalia, imò vſque ad infima quæque pertingit, & vniuerſa includit. Vnde in libro Iob habetur, Quis præparat coruo eſcam, quando pulli eius clamant

clamant ad deum vagiẽtes, eò quòd non habeant cibos? Itẽ- A
que in Pſalmo, Qui dat iumẽtis eſcam ipſorum, & pullis cor- Pſal. 103.
uorum inuocantibus eum. Et rurſus, Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore. Inſuper tertium argumentum adducit. *Quis autem veſtrum cogitando poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?* quaſi dicat, Certum eſt quòd nullus veſtrum poteſt corporis ſui naturalem ſtaturam ſola cogitatione augere, nec ſola nutritione, ſed diuina prouiſione corpus menſuram ſortitur augmẽti, *Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis*, id eſt, ſi agere non valetis, hoc quod in ſe valde paruum eſt & deo facillimum, vtpote aliquid augmenti ſtaturæ adiicere cogitando, volendo aut imperãdo, ſeu breuiſſimam horæ morulam vitæ opponere, *Quid de cæteris ſolliciti eſtis?* videlicet de neceſſariis corpori, tanquam dicat, Crea- B
tori talem curam relinquite. Denique ſicut maxima opera animæ, ſunt operationes virium intellectiuarum, quia cognitione, & electione reguntur, magna verò ipſius opera ſunt, operationes virium ſenſitiuarum, quia cognitione regũtur: minima verò, operationes virium vegetatiuarum, quoniam naturali neceſsitate reguntur: ſicut maxima opera dei, ſunt opera gloriæ: magna verò ſunt opera gratiæ: minima autem opera naturæ.

¶ Inſuper idem probat Saluator, cõſideratione inanimatorũ, quibus deus neceſſaria prouidet, ergo & hominibus ſibi obediẽtibus prouidebit ſine eorum ſolicitudine immoderata. *Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt,* ſine humani cultus labore. *Non laborant* vt incrementum plenum acqui- C
rant, *Neque nent* vt decorentur, *Dico autem vobis, quia nec Salomõ in omni gloria ſua*, id eſt, in ſtatu ſuo inclyto & famoſo, *Veſtiebatur ſicut vnum ex iſtis* liliis agri, id eſt, tam ſpecioſe ornatus non eſt veſtibus quibuſcũque, ſicut lilium ſuo ornatur colore, cæteriſque quibus ſuperficietenus decoratur. Quamuis enim ars imitatur naturam, non tamen poteſt æquari eidem. Nec mirum ſi deus pulchrius veſtiat, quam homo vnus alium queat veſtire. Apte quoque de Salomone fit mentio, quia diuitiis & delitiis ac ſapientia ad excogitandum decora, plurimum abundauit. *Si* pro quia *Autem fœnum quod hodie in agro eſt.* Quidam per fœnum intelligunt lilium agri, ſecundum quod fœnum vocatur quodlibet huiuſmodi germẽ terræ. Alii per fœnũ intelligũt herbam ſeu gramen.

D men. Vnde in Geneſi, vbi noſtra tranſlatio habet. Producat
Gene. 2. terra herbam. Alia continet producat terra fœnum, *Et cras*, id eſt, paulopoſt ſeu in futuro, ſicque in veteri teſtaměti frequéter accipitur cras, vt cum in Deuteronomio Moyſes ait, Si interrogauerit te filius tuus cras? In Geneſi quoque Iacob
Gene. 35. teſtatur, Cras reſpondebit mihi iuſtitia mea, *In clibanũ mittitur*, cum ſcilicet fuerit deſiccatum & apta materia ignis, *Deus ſic veſtit*, id eſt, colore, & aliis tam pulchre ornat, *Quãto magis vos*, id eſt, multo plus vobis de veſtimento prouidebit, ſi confidatis in eo ô homines, *Puſillæ*, id eſt, modicæ Fidei? quia tam proni eſtis ad diffidendùm de prouiſione diuina, quod conſtat per hoc, quod tam ſolicitè atque ſuperflue vobis temporalia prouidetis. Hinc Petrus, Omnem
E ſolicitudinem veſtram proiicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Et ad Hebræos, Paulus, Sint mores ſine auaritia contenti præſentibus: Deus enim dixit, Non te deſeram neque derelinquam, ita vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo Et Pſalmiſta fatetur, Dominus ſolicitus eſt mei. Itemque, Iacta (inquit) ſuper dominum curam tuam, & ipſe te enutriet O quã multi qui religioſi videntur, contra hanc Chriſti agunt doctrinam, non ceſſantes circa temporalia augenda ſolicitari, in alimětis & veſtimětis, nõ ſolũ neceſsitati, ſed & voluptati accurioſitatiq; ſatisfacere, & ita terrena accumulare, quaſi non eſſet vita poſt hanc vitam. Itaque ex præinducta irrationalium prouiſione, inanimatorũq; decoratione, clarè oſten
F ditur prouidentia dei ad cuncta pertingere. Hinc quinto de ciuitate dei aſſerit Auguſtinus: deus nec exigui & cõtemptibilis animantis viſcera, nec auis pennulam, nec herbę floſculum, nec arboris folium, ſine ſuarum cõuenientia partium, & quadam veluti pace relinquit, Hugo quoque libro de tribus diebus diſſeruit. Eſt verum & euidens diuinæ ſapientiæ argumentum, ꝙ omne genus ſimile ſibi procreat, & in tã multis ſimilitudo vna propagata, prime originis formam nõ variat, vnumquodq; ſuam ſpeciem habet, & vnumquodq; generis ſui ſimilitudinem ſeruat. Vide folium quomodo ſerratis dentibus per gyrum diſtinguitur, quomodo intrinſecus productis coſtulis, huc illucq; intexitur. Numera vnum, numera aliud, omne quod vni⁹ eſt generis, vnius inuenies ſimilitudinis: tot dentes in vno quod in alio, tot coſtulas in vno

quod

quod in alio: talem colorem & formam in vno, qualē in alio. A
¶ Inſuper ex horum contemplatione ſubtili, quidam precla ri philoſophi, attenderunt & conſcripſerūt prouidentiā dei ſublimis & benedicti, vſque ad inferiora ac ima pertingere. Propter quod decimo de ciuitate dei aſſerit Auguſtinus. Plotinus Platonicus de prouidentia diſputans eam à ſummo cuius eſt intelligibilis atque ineffabilis pulchritudo, vſque ad hæc terrena & ima pertingere, ex floſculorum ac foliorum pulchritudine comprobat, quæ omnia quaſi abiecta & velociſcime pereuntia, decentiſſimos formarū ſuarum numeros habere non poſſe confirmat, niſi inde formentur, vbi forma intelligibilis, & incommutabilis ſimul exemplariter habēs omnia, perſeuerat. Hinc etiam Beda, Quæ (inquit) purpura B
regum, quæ pictura textricū, poteſt floribus in pulchritudine comparari, ¶ Poſtremò ſi deus glorioſus & fœlix, rebus tam vilibus tantum impreſſit decorem, vt in pennis patet pauonis, quàm ſuperexcellens, incomparabilis, & immenſa eſt pulchritudo ipſius in ſeipſo, quamq́; delectabiliſſima ad videndum, idcirco vt eam nunc per fidem & ſapiētiæ donū, & deinde per ſpeciem intueri ſimus diſpoſiti, mētem ab omni labe peccati mūdemus. Etenim beati mundo corde, quoniam ipſi deum videbunt, cuius pulchritudinem intueri, vera & plena fœlicitas eſt omnis mentis creatæ.

¶ Denique vt prædicta Chriſti documenta nobis magis inhæreant, ipſe ea reſumit. *Et vos nolite quærere quidnam mādu cetis aut quid bibatis?* Iſtud tamen aliqui dicunt, ad exteriorem actum referri, vt non ſolum interiorem ſolicitudinē im C
moderatam vitemus, ſed etiam actus importunos ex ea manantes, quibus aliqui circa prædicta corporalia agitātur, vel ſecundum gloſſam, quod hic dicitur, potius referendum eſt ad ciborum qualitatem quam ad eorum ſubſtantiam. ¶ Preterea circa cibum & potum ſex modis peccamus. Primò, nimis ardenter deſiderando. Secūdò curioſè & lautè parando. Tertiò, ante tempus congruum manducādo. Quartò, ſuperflue ſumendo. Quintò, indiſciplinate edendo. Sextò, delectationem carnalem in eis quærendo. *Et nolite in ſublime tolli,* id eſt, ſuperbire & ambitioſi eſſe, ſicut monet Apoſtolus, No Rom. 11.
li altum ſapere, id eſt, teipſum magnum reputare, ſed time. Hoc cōuenientiſſimè Chriſtus totius perfectionis magiſter, adiecit. Sicut enim ad temporalem & exteriorem opulentiā

ſequi

D ſequi ſolet carnalis ac ſecularis ſuperbia: ita ex interioribus diuitiis, id eſt, virtutum profectibus, ſolet oriri ſpiritualis ſuperbia. Admonet ergo Chriſtus, vt ſiue in temporalibus, ſiue in ſpiritualibus abundemus, nequaquam inaniter erigamur, ſed deo in omnibus humilimè regratiemur. Hinc ad Timotheum ſcribit Apoſtolus, Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarũ, ſed in deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundè.

Iob. 35. ¶ Porrò quàm deteſtabilis, & deo cõtraria ac rebellis ſit ſuperbia, patet ex eo quòd in Iob improperatur ſuperbo, Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitãs, attonitos habẽs oculos? quid tumet contra deũ ſpiritus tuus? Deinde à Chriſto tangitur duplex ratio, cur temporalia nõ ſint ſolicitè exquirenda. Prima eſt, *Hæc enim omnia* puta diuitias & cætera ad vitam præſentẽ ſpectantia *Gentes mundi*, hoc eſt, homines ſeculares amatores mundi magis quàm dei, qui præſentia magis quàm futurum ſeculum penſant, *Quærunt*, ſolicitè, ſed deuoti & electi qui ſunt filij dei, quærunt regnum patris æterni, Ex hoc Chriſti ſapientiſſimo verbo vnuſquiſque perpendat, an pertineat ad gẽtes mũdi, vel ad filios dei, nempe ſi carnalia & terrena, atque præſentia amplius cogitat, quærit & appetit quã ſpiritualia, cœleſtia & futura, vtique de numero eſt gentium mundi, deinde ſecunda ad idem ratio ſubditur, *Pater autem veſter ſcit quoniã his indigetis*, id eſt deus creator pater cœleſtis qui pater hominum piiſſimè vocari dignatur, certiſſimè noſcit, quantum & qualiter corporalibus rebus egetis, idcirco in ipſum filialiter, immobiliterque confidite: nã & ideo pater noſter vocari dignatus eſt vt prouocet nos ad plenam fiduciam, ac perfectum amorem. Quis autem pater qui filio ſuo ad ſe cõuerſo, neceſſaria nõ miniſtrat ſi habeat? Deus autem cum ſapiẽs ſit, omnia nouit & quia omnipotens, omnia poteſt, & quoniam pater eſt, piè vult, ideo ad prouidendũ eſt ſummè idoneus: & qui naturam creauit eius indigentiam noſcit, ideo loquitur Auguſtinus, Scit cœleſtis medicus, quid nobis daturus eſt ad conſolationem, quídve ſubtracturus ſit ad exercitationẽ. Non ergo timendum eſt, quin prouideat nobis, cum nec homo neceſſaria ſubtrahat ſuo iumento, ſed homines peccãdo frequenter merentur, vt fame deficiant, *Verũtamen quærite regnum dei*, id eſt, cœleſtem patriã, æternã fœlicitatem, regnũ cœleſtẽ

E

F

amate,

amate, appetite, & bene agẽdo adipiſci ſatagite. In Mattheo A
habetur. Quærite primùm, id eſt, primò ac principaliter re- Mat. 6.
gnũ dei. Ipſa enim beatitudo regni cœleſtis eſt finis noſter
vltimus, ad quem omnia alia ordinare debemus. Finis quoq;
eſt primùm intentione ſecũdum philoſophos, idcirco ante-
quã exteriora & manualia opera aggrediamur, primò quę-
rere debemus regnum cœleſte deum orãdo, diuina meditã-
do, mentem ad deum leuando, miſſam audiẽdo, ſimilia bo-
na agendo: ſicq; ac hoc principale bonum, cętera opera no-
ſtra referre debem⁹. Sed iſtud implere nõ valet homo, quã-
diu in mortali iacet peccato. Hinc quotidie diſcutienda eſt
conſcientia: & ſi de peccato mortali conſcius ſibi fuerit ho-
mo, ſtatim cordialiter doleat, veniã poſcat, confiteri, vitare,
& ſatisfacere ac emẽdare firmiter, integraliterq; proponat.
Et hæc omnia id eſt, corporali vitæ neceſſaria *Adiicietur vo-* B
bis, id eſt, diuinitus concedentur, tanquam minus princi-
palia, Nihilominus homo facere debet quod ad ſuum perti-
net ſtatum, & quod in ſe eſt, ne ſit quaſi tẽtans deũ. Ecce per
verba & documenta præhabita docet nos Chriſtus certiſſi-
mã habere fidẽ de prouidentia dei, plenã quoq; poſſidere fi
duciam ad deum, tanquam ad fideliſſimum patrem, omniũq;
infallibilẽ prouiſorẽ, Propter quod ait Pſalmiſta, Iunior fui
etenim ſenui, & nõ vidi iuſtũ derelictũ, nec ſemen eius quę-
rens panem Sed quia ſolicitudo ſuperflua ex inordinato ti-
more procedit, Chriſtus talẽ timorẽ docet vitandũ datq; fi-
duciam quærendi regnum cœlorum. *Nolite timere* carnali
aut ſeculari timore: de ſpeciebus autẽ timoris dictũ eſt artic.
xxxi *Puſillus grex*, id eſt, vos diſcipuli cęteriq́ue electi qui C
puſilli eſtis, quoniam humiles in oculis veſtris, & pàrum re-
putati ab aliis pauciq; numero reſpectu reproborum. Mul-
ti enim vocati, pauci electi. *Quoniam complacuit patri ve-* Mat. 22.
ſtro hoc eſt, deo creatori qui vos prædeſtinauit *Dare vo-*
bis regnum cœlorum poſt vitam præſentem in re, & plenã
poſſeſſionem, nunc autẽ in ſpe & quodam prægustu, & hoc
placuit ſibi ab æterno, dare vobis hæc bona tempore ipſo
prærordinato, ita quòd non veſtra merita ſed eius voluntas,
amor, clementia, ſunt ratio predeſtinationis & gratię veſtrę
ſeu complacẽtię qua ei complacuit dare vobis regnum cœ-
lorum, & dona gratiæ per quæ illud mereamini adipiſci.
Hinc Chriſtus in Iohanne ait diſcipulis. Non vos me elegi-
ſtis,

D ſtis, ſed ego elegi vos. Et alibi, Confiteor tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapiētibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: etiā pater, quia ſic placuit ante te. Apoſtolus quoque ad Epheſios fatetur, Deus prædeſtinauit nos in adoptionē filiorum per Ieſum Chriſtum ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ. Itemque Pſalmiſta, Brachium eorum non ſaluauit eos, ſcilicet patres noſtros: ſed dextera tua, quoniam cōplacuiſti in eis. *Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam*, hoc cōſilium eſt perfectionis, & opus ſupererogationis ſi ita intelligatur, vt omnia vendita dentur pauperibus, ita quod vēditor nil proprium ſibi reſeruet: ſi verò vltra hoc etiā de cætero de propriis laboribus viuat, & eleemoſynas largiatur, ſicut ſe feciſſe Paulus teſtatur, erit opus valde perfectum: ſi

Iohā. 15.

Mat. 11.

E verò ſic intelligatur, vt vendita, partim dentur pauperibus, & partim remaneant venditori ad neceſſaria vitæ, erit conſilium, ſed non perfectum. *Facite vobis ſacculos qui non veteraſcunt*, id eſt, nolite in hoc ſeculo pecunias congregare atquē in burſis ſeu repoſitoriis corruptibilibus ponere ad cōmodum priuatū & inordinatū, ſed in regno cœlorū eas colligite dando eas modo egenis, vt ibi inueniatis mercedem, quemadmodum ſanctus Laurentius Decio dixit, Facultates eccleſiæ quas requiris, in cœleſtes theſauros manus pauperū deportauerunt. Hinc ſubditur, *Theſaurum non deficientem in cœlis* quia hic ſacculi ſunt theſaurus cœleſtis nunquam deficiēs, hoc eſt, merita copioſa & diuitiæ interiores per intētionem in cœlo repoſita, per quæ ad regnum deuenitur cœ-

F leſte, *Quo fur non appropiat neque tinea corrumpit*, quia in cœlo nulla eſt violentia, nulla iniuria, nulla corruptio, nulla iniquitas, quæ merita tollat aut præmia, hoc autem diligenter implendum eſt. *Vbi eſt theſaurus veſter*, id eſt, res à vobis præcipuè amata, & congregata ſiue poſſeſſa, *Ibi & cor veſtrum erit*, id eſt cogitatio atque affectio animæ veſtræ verſabitur & quieſcet. Vnde ſecūdum Auguſtinum, Anima potius eſt vbi amat quam vbi animat. Si ergo in terra quis theſaurum reponat, animā ſuam quę dei imago eſt, terrenis immergit, quod enorme peccatū eſt. Si verò circa deū & beatitudinem æternalem, ſtudium applicat, deſideriumq; defigit, iam in deo eſt cor eius, & conuerſationem habet in cœlis. Hinc ait Hieronymus, Guloſus cor habet in ventre, laſciuus in ludicris, lubricus in libidine, auarus in pecunia.

¶ Inſuper

¶ Inſuper Chriſtus hortatur nos habere vitam paratam ad A
corporalem hanc mortem, æternaque gloria dignam. *Sint lumbi veſtri præcincti*, id eſt, parati agileſque eſtote ad exequemdum opera dei, ad ambulandũ in via domini, ad refrenandum concupiſcentiam, voluptatemque carnis, quæ viget in lumbis. Denique duplices ſunt lumbi hominis, ſcilicet carnales ex quibus prodeunt concupiſcẽtiæ carnis & opera impudica, de quibus lumbis ſcriptũ eſt in Iob, Fortitudo eius in lumbis eius. Hi lumbi per diſciplinæ rigorẽ ac temperantiam refrenantur ac præcinguntur, quod omni Chriſtiano neceſſarium eſt ad ſalutem, dicente Apoſtolo, Qui autẽ ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcẽtiis. Hoc enim eſt abſtinere à carnalibus deſideriis quæ militant aduerſus animam. Vnde rurſus ait apoſtolus Si ſecun- B
dum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. ¶ Porrò alij ſunt lumbi ſpirituales videlicet intellectus atque effectus, ex quibus cogitationum & appetitionum ſpiritualium abundantia oritur, propter quod præcingendi ſunt ſpirituali cinctorio, vtpote aſſidua cordis cuſtodia, & meditatione diuinæ ſcripturæ continua, ne ex eis emaneant inutilium cogitationum ac deſideriorum proflumina: iuxta illud in Pſalmo, In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Hinc ad Epheſios hortatur Apoſtolus, State ergo ſuccincti lũbos veſtros in veritate, *Et lucernæ ardentes* Per lucernas intelliguntur diſcretio rationis in agendis, & eruditio aliorũ verbo aut facto: ſint ergo lucernę ardẽtes. i. diſcretio dirigat opera & inflãmet, iuxta illud Apoſtoli ad Romanos, Rationa- C
bile, id eſt, diſcretũ ſit obſequiũ veſtrũ, & ratio hominis proximos illuminet & accendat, docẽdo, exemplariterq́; viuẽdo, quemadmodum apud Matthæum ait ſaluator, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videãt opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Vnde ſecundum Gregorium, Lumbos præcingimus, dum carnis luxuriã coarctamus lucernas quoque ardentes in manibus tenemus, cum proximis exẽpla virtutũ monſtramus. Itaque lucernæ nõ ſolum debent eſſe lucẽtes, per veritatis notitiã, ſed & ardẽtes per charitatis feruorẽ, quia cognitio veritatis abſque dilectione bonitatis informis eſt. Rurſus per lucernas poſſunt intelligi diuina eloquia & præcepta, quib' noſtræ animæ il-

D Iuſtrantur,iuxta illud prouerbium, Mandatum lucerna eſt, & lex lux. Atque in Pſalmo, Lucerna pedibus meis verbum tuum. Hæ autem lucernæ fiunt ardentes, quãdo ex charitate conſiderantur ac obſeruantur. *Et vos ſimiles ſitis hominibus expectantibus dominum ſuum, quãdo reuertatur à nuptiis: & cũ venerit & pulſauerit, cõfeſtim aperiãt ei*, id eſt, ſicut ſerui boni præſtolantur reditum domini ſui à nuptiis cum diligentia ac patientia, non audiẽtes ſe interim malè habere, nec hinc inde vagari, ſed domum cuſtodientes, ſemperq́; parati oſtium redeunti domino aperire: ita & vos cum omni diligentia ac patientia expectate meum aduentum ad vos, quo venturus ſum ad vos tam in iudicio veſtro particulari, videlicet hora

E mortis, quàm in generali iudicio, quando in forma humana deſcẽdam ad iudicãdum viuos & mortuos. In particulari autem iudicio venit CHRISTVS per æquitatis ſuæ effectum, retribuẽdo quod anima in corpore ſuo promeruit. Dicitur quoque Chriſtus venire à nuptiis, quia in cælo ſibi vniuit triumphantem eccleſiam, pleniſſima vnione tãquam ſponſus penitus illibatam, indeſinenter ac cointime ſibi cõiunctã, de quibus nuptiis in Apocalipſi ſcribitur, Beati qui ad cœnam nuptiarũ agni vocati ſunt: à quibus dicitur Chriſtus reuerti, non quòd eas relinquat, aut quia aliquando finiantur, ſed quia à loco voluptatis illius puriſſimę corporaliter aut ſpiritualiter venire aſſeritur. Itaque CHRISTVM iudicem præſtolemur, vt cum venerit ad nos in hora mortis

F vel in extremo iudicio & pulſauerit, id eſt, mortis debitum exegerit, ſeu per infirmitatem lętalem tetigerit, cõfeſtim aperiamus ei, id eſt, parati ſimus ad mortem, & Chriſtum iudicem ſecurè atque hilariter, vel ſaltem prõptè ac obedienter ſuſcipiamus. Talis fuit paulus qui dixit, Cupio diſſolui & eſſe cũ CHRISTO. Pſalmiſta quoque clamat, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. Hinc in Iacobo habetur Patientes eſtote vſque ad aduentum domini, & cõfirmate corda veſtra, quia aduentus domini appropinquabit. Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit, *Beati* ſunt nunc in ſpe, & per merita virtuoſa *Serui illi*, ſimiliter & ancillæ, *Quos cum venerit dominus* Ieſus Chriſtus in iudicio particulari ſeu vniuerſali, vt dictum eſt, *Inuenerit vigilantes*, hoc eſt, in diuino obſequio diligẽtes, nõ pigros aut ſomnolẽtos, ſed mẽtis oculos ad ſupernæ lucis cõtemplationem apertos habẽtes

tes cōſiderando diuina. Quemadmodū ad Epheſios orat Paulus Apoſtolus, Pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ in agnitionē eius, illuminatos oculos cordis veſtri. ¶ Preterea ſicut lumen corpale oppoſitum oculis ſomnolentiam pellit, ſic illuminatio lucis diuinæ perfundens & clarificans mentem, negligentiam, deſidiāq; ab ea auellit. *Amen* id eſt, verè *Dico vobis, quod præcinget ſe*, hoc eſt, Chriſtus iudex diſponet ſe ad dandū eis dignam fœlicitatis æternæ mercedem, ſecundum vniuſcuiuſq; capacitatem, proportionem ſeu meritum, vt ſicut ipſi præcinxerunt ſe ad eius obſequium, ſic ipſe præcingat ad eorum glorificationem ſeu præmium cūm fuerint ſuo iudicio præſentati, *Et faciet illos diſcumbere*, id eſt, plene quieſcere, & cum angelis ſanctis, in menſa æternæ fœlicitatis reficere, id eſt, diuinitatis beatifica fruitione repleri ac ſatiari, quemadmodum ait Pſalmiſta, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Itemq;, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Vnde infra loquitur Chriſtus, Ego diſpono vobis regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam. Hinc diuinus Dionyſius in epiſtola ſua ad Titum ſcribit, Diſcubitum opinamur quietem à multis laboribus, & vitam ſine læſione, & cōuerſationem diuinam in lumine, in regione viuentiū, vniuerſo ſancto affectu adimpletam, copioſam donationē omniū donorū ſecundum quā lætitia adimpletur. *Et tranſiens*, id eſt, ſingulorum corda iucundiſsimè viſitans, atq; in cunctis ſpiritualiter gradiens illos cōuertendo, ſeu potius conuerſos tenendo in ſe: vel tranſiens, id eſt, ſecundū humanitatem ſuam à loco iudicij generalis ad cœlos reuertens, miniſtrabit illis, id eſt, omnia ad eorū beatitudinem pertinentia, promptè ac copioſiſſimè, amoroſè atq; lætiſſimè exhibebit. Hęc quippe eſt miniſtratio ſuffragij, nō obſequij, miniſtratio charitatis nō ſubiectionis, quę eſt miniſtratio ſufficiētiæ beneficiorū, ſicut pater filiis miniſtrat expenſas, nam & angeli ſancti ac fœlices nobis pauperrimis, peccato & miſeria plenis miniſtrare dicuntur, quamuis ſecūdum Bernardum ſint domini & principes noſtri. Sed quoniā deus nouit pronitatem noſtrā ad vitia, atq; inſtabiliſsimam noſtrā fragilitatē, idcirco longanimis eſt ſuper nos, nec ſtatim vlciſcitur, ſed ſemper durante hac vita, paratus eſt noſtram pœnitentiam conuerſionémque ſuſcipere, ideo ſubditur, *Et ſi venerit in ſecunda vigilia*,

A — B — Pſal.35. Lucæ.22. — C

D id eſt, ſi Chriſtus hominem viſitauit ad iudicandũ eum tempore ſuæ iuuentutis, *Et ſi in tertia vigilia venerit*, id eſt diutius permiſerit eum viuere, & viſitauit eum ad iudicandum tempore ſenectutis, *Et ita inuenerit*, id eſt, hominem ad mortem paratum cõpererit, *Beati ſunt ſerui illi*, qui à Chriſto fuerint ita parati, atque in bonis operibus vigilantes inuenti, quia coronabuntur glorioſe ab ipſo. Itaque ſecundum Gregorium prima vigilia primæuum tempus eſt vitæ noſtræ, videlicet pueritia, ſecunda vigilia eſt iuuentus ſeu adoleſcentia, tertia autem ſenectus, quarta verò eſt illa ætas, quæ decrepita nominatur. Qui ergo in pueritia male vixit, in iuuentute pœniteat & emẽdet. Quod ſi in iuuentute quoque
E cõuerſatus eſt vitioſè, ſaltem in ſenectute à malitiis reſipiſcat, De prima autem vigilia nõ fit hic mentio, quia in illa ætate non ſunt homines tam apti ad ardua virtutum ſimiliter nec in ætate decrepita, vnde nec de ipſa fit ſermo, nã & pœnitentiam quæ in ipſa fit, deus minus acceptat: & quoniam raro eſt pœnitentia vera, quæ eſt adeo ſera, vt aſſerit Auguſtinus: verũtamen in Marco Chriſtus omnes has quatuor tangit ætates dicendo, Vigilate, neſcitis enim quando dominus veniat, ſerò, an media nocte, an gallicantu, an mane.

¶ Fit autem ſermo de ætatibus vitæ humanæ, ſeu partibus vitæ hominis metaphoricè, ad ſimilitudinem partium noctis Sunt verò quatuor vigiliæ noctis. Prima vocatur conticinium, ſecunda intempeſtum, tertia gallicinium, quarta antelucanum. Sic enim vigilantes in mœnis ciuitatum & caſtris noctem conſueuerunt diuidere, vt ſibi inuicem in vigilando ſuccedant: deinde Saluator per ſimile in exterioribus rebus compertum, monet impleri quæ dixit & dicit, *Hoc autem ſcitote, quia ſi ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtiq; & non ſineret perfodi domum ſuã* à fure. hoc ad literam ita eſt, quòd homo tantum diligit corporalia bona ſua, vt contra furis aduentum vigilando ſe præpararet, ſi ſciret, quãdo vẽturus ſit fur. Multo ergo plus cuſtodire debet homo animam ſuam, & ſpiritualia bona ſibi à deo collata, ſeq; diligentem diuinorum obſeruantiam præceptorum, contra ſpiritualem furem parare atque armare, id eſt, contra diabolum qui domum mentis, id eſt, conſcientiam indeſinenter perfodere ſeu lædere ac maculare conatur, ſeu cõtra mortẽ ne ipſum corpus corrumpat, antequam anima ad cõcurrendum

dum Chriſto,& ad eius ſuſcipiendum iudicium ſeipſam pa- A
rauerit. ¶ Porrò, Theophilus per furem intelligit Chriſti aduentum ad iudicandum, eo quòd inſtar furis venturus ſit improuiſe,iuxta illud Apoſtoli, Dies domini ſicut fur in nocte ita veniet.Itaque mentem noſtram contra peſsimum ac callidiſsimum furem,puta diabolum indeſinenter cuſtodiamus,ne nos omni gratiarum chariſmate ſpoliet: quia ſi nos ad tentationis ſuæ conſenſum induxerit,omni virtute & gratia protinus nos priuabit.Ideo paulus nos hortatur, Nolite locum dare diabolo.Et Iacobus,Reſiſtite (inquit) diabolo, & fugiet à vobis.Petrus quoque,Sobrij(ait)eſtote & vigilate,quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit,quærens quem deuoret,cui reſiſtite fortes in fide.

¶ Deinceps Chriſtus iſtud exemplum ad propoſitum applicat. *Et vos eſtote parati*, id eſt,ſemper & indeſinéter in charitate & gratia eſſe & viuere ſatagite, nec mortale peccatum vobis inhæreat,imò ſi(quod abſit) euenerit, per pœnitentiã mox tollatur.Sic ergo eſtote parati ad Chriſti aduentum,ad mortem,ad diuinum iudicium. *Quia qua hora non putatis*, id eſt, tempore vobis incerto. *Filius hominis*, ſcilicet Chriſtus *Veniet*, id eſt,per mortis inflictionem,ſeu per iudicij exhibitionem vos viſitabit:quod tam de hora mortis, ſeu particulari cuiuſlibet iudicio,quam de die extremi iudicii poteſt intelligi.Vnde & alibi loquitur Chriſtus,Vigilate itaque,quia neſcitis diem neque horam.Et in actibus Apoſtolorũ, Non eſt veſtrum noſſe tempora vel mométa, quæ pater poſuit in ſua poteſtate,quod de tempore finalis dixit iudicij ¶ Porrò vtranque hanc horam dominus voluit nos latere, vt tanto diligentius ac indeſinentius ad mortem,& ad diuinũ nos iudicium diſponamus,quanto determinatum tempus minus agnoſcimus,ſcientes quia reuera periculum eſt immenſum, ſi quis inuentus an deprehenſus fuerit imparatus. Hinc quoq; in Apocalypſi loquitur Chriſtus reprehenſibili ſeruo, In mente habe,qualiter acceperis & audieris,& pœnitentiam Apoc.3.
age,& eſto vigilans.Si ergo non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur,& neſcies qua hora veniam ad te. Sed & ſummus ille philoſophus Plato in Phedone diſſeruit,quod ſumma philoſophia ſit meditatio mortis aſsidua.Seneca quoque teſtatur,Quoniam diem mortis neſcimus, quælibet noſtræ vitæ dies ordinandus eſt tanquam vltimus dies.

D ¶ Poſtremò prædictis Chriſti verbis non obuiat, quod quidam ſanctorum & ſingulari dei gratia diem mortis ſuæ per reuelationem præcognouerunt diuinam. Chriſtus enim loquitur hæc ſecundum legem communem, quemadmodum
Eccl.9. Salomon in Eccleſiaſte, Neſcit (inquit) homo finem ſuum, ſed ſicut piſces capiuntur hamo, & aues laqueo, ſic capiuntur homines tépore malo, cum eis extemplo ſuperuenerit.

¶ Expoſitio reſiduæ partis. *Ait autem ei Petrus, Domine, ad nos dicis parabolam hanc, an ad omnes?*

ARTICVLVS XXXIIII.

E

It autem ei Petrus, Circa hæc ait Theophilus, Petrus cui iam commiſſa eccleſia fuerat quaſi
A omnium curam gerens inquirit, An ad omnes dominus præinductam parabolam protuliſſet. *Domine, ad nos* tuos Apoſtolos atq; diſcipulos tuos, qui non ſolum præcepta, ſed & conſilia tua obſeruant *Dicis hanc parabolā, an ad omnes?* ſaluandos ſeu Chriſtianos, quaſi dicat, Pertinet hæc tua doctrina ad nos duntaxat, an ad omnes fideles? Sed quia facillimū fuit penſare, quod parabola immediate præhabitat ad omnem ſpectet ſaluandū, vt ſcilicet ſemper ad mortem & Chriſti aduentum paratus ſit. Ideo Beda & quidam eum ſequentes affirmant Petrum de hac nō interrogaſſe parabola, ſed de ſubtilibus illis vitæ cœleſtis inſtitutis, quibus ſuperius dixit Saluator, Vendite quæ poſſidetis. Facite vobis ſacculos qui nō veteraſcunt, &c. Veruntamen magis videtur ſecundum ſeriem textus quod de
B parabola immediate præhabita ſciſcitatus ſit Petrus, præſertim quia adhuc ſimplex & rudis fuit, & in ſuperioribus illis verbis, non videtur Chriſtus poſuiſſe parabolam, quanuis metaphoricè quædam ibi loquutus ſit. Hinc quoque Ambroſius atque Theophilus exponūt iſtud de parabola immediate præmiſſa, qua dictum eſt, Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, &c. *Dixit autem dominus Ieſus: Quis putas eſt fidelis diſpenſator & prudens, quem cōſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis in tempore tritici menſuram.* Quaſi dicat,

eat, præhabita parabola omnes cōcernit, ſed iſta ad vos meos A
diſcipulos ſpecialiter pertinet, quos meos diſpēſatores effi-
cio, dum vos aliis ad regendum, & ad erogandum eis docu-
menta ac ſacramēta ſalutis præficio, ideo quæro, Quiſputas,
&c. Non quaſi quis ſit talis ignorans, ſed innuēs, quam diffi- Philipp.2.
culter ac raro diſpenſator huiuſmodi reperiatur, eò quòd
omnes quæ ſua ſunt quærant, pauciſſimiq; conſiſtant, qui di-
rectè, pure, irreflexe, ad deum conuerſi ſint, illius honorē tā-
tum non proprium commodum exquirētes. Itaque, Quiſpu-
tas eſt fidelis diſpenſator & prudens, hoc eſt, aliorum predi-
cator, rector ſiue prelatus, qui fidelitate iuſtitię ac diſcretio-
ne prudentiæ ſit ornatus, quem cōſtituit dominus deus om-
nipotens ſeu CHRISTVS ſummus eccleſiæ pontifex ſuper B
familiam ſuam, hoc eſt, gregem fidelium, vt det illis in tem-
pore, id eſt, congruo tempore tritici menſuram, hoc eſt, ſpiri
tualem alimoniam? videlicet prædicationis verbum, virtutis
exemplum, ſacramenta ſalutis, ſecūdum dignitatem & capa-
citatem illorum. Itaq; diſpenſatoribus Chriſti, puta ſacerdo-
tibus & prælatis ac prędicatoribus verbi dei pręcipue neceſ-
ſaria ſunt fidelitas, atq; prudentia, vt fideles ſint Chriſto, in-
tendendo & quærendo eius honorem in omnibus ac diuina
populis fideliter erogādo, ſeu ſuum officium efficaciter ad-
implendo, quod totum cum diſcretionis moderamine debi-
to eſt agendum. Hinc ait Apoſtolus, Hic iam quæritur inter
diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. *Beatus ille ſeruus* 1.Cor. 4.
eſt, iam in ſpe, & per merita, quibus beatitudine ſempiterna
condignus eſt, ſeruus (inquam) non à ſeruitute timoris ſerui- C
lis, de quo in Iohanne loquitur CHRISTVS, ſeruus non Iohan.8.
manet in domo in æternū, ſed à ſeruitute filialis timoris, ſeu
obeditionis & obſeruantiæ præceptorum, *Quem cum vene-
rit dominus* ad iudicium eius particulare vel ad iudicium ge-
nerale, *Inueneritita facientem* hoc eſt, fideliter ac prudenter
ſuum officium proſequentē, & non verbis tantū, ſed & ope-
ribus virtuoſis docentem. Peccatori enim dixit deus, Qua- Pſal.49.
re tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum
per os tuum? Tu verò odiſti diſciplinam, & proieciſti ſermo-
nes meos retrorſum. *Vere dico vobis, Quia ſuper omnia quæ
poſsidet, conſtituet illum*, hoc eſt, ſuper quædam omnium bono-
rum, quæ poſſidet, CHRISTVS ponet, huiuſmodi ſeruum,
quia in regno cœleſti eum valde eminenter ac ſingulariter

D eleuabit, & non ſolū pro ſuis coronabitur meritis, ſed & pro meritis vniuerſorū, qui ſua directione cōuerſi fuerint ac ſaluati, ita quòd pro ſuis meritis adepturus eſt auream, & pro acquiſitione aliorum aureolam. Vnde Theſſalonicenſibus ſcribit Apoſtolus, Quæ eſt ſpes noſtra, aut gaudium, aut corona gloriæ. Nonne vos ante dominū noſtrum Ieſum Chriſtum? Auguſtinus quoque teſtatur, Apud deum nihil beatius, epiſcopi & presbyteri, aut diaconi officio, ſi eò modo militetur, quo noſter præcepit imperator, hoc eſt, ſi fiat & impleatur, quemadmodum Chriſtus iubet.

¶ Deniq; quia oppoſita iuxta ſe poſita clarius innoteſcunt, dicto de gloria boni diſpenſatoris, de mali diſpēſatoris pœna ſubiungitur, *Quòd ſi dixerit ſeruus ille*, à domino ſuper e-
E ius familiam conſtitutus, hoc eſt, aliis prælatus. *Moram facit dominus meus venire* hoc eſt, aduc longū eſt tēpus quo viſitabor à Chriſto, per particulare iudiciū meum, tēpore mortis meæ, Vel in die finalis iudicii, hæc eſt vana & ſtulta promiſſio, qua ſuggerente diabolo, multi fallunt ſeipſos, iuxta illud Eccleſiaſtici, Repromiſſio nequiſsima perdidit multos. *Et cœperit percutere pueros & ancillas*, hoc eſt, ſubditos ſibi commiſſos, præſertim puſillos qui per pueros & ancillas cōgrue deſignantur. Talis autē paſtor ſeu diſpēſator indignus, percutit tribus modis ſcilicet verbis iniurioſis, iuxta illud Hie-
Hier. 18. remiæ, Venite & percutiamus eum lingua, malis exemplis,
1. Cor 8. ſecundum illud Apoſtoli, Sic peccātes in fratres, & percutiē-
Mat. 27. tes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Et
F manibus violētis, prout in Matthæo legitur, percutiebāt caput eius arundine, *Et edere & bibere & inebriari* hoc eſt, carnalitati vacare quæ hominem facit dementem. Tales ſe-
Rom. 16. cundum Apoſtolum, Chriſto nō ſeruiūt, ſed ſuo ventri. Circa hæc ſcribit Beda, In hoc ſeruo, cunctorum præſulum malorum narratur damnatio, qui neglecto dei timore, non ſolum ipſi luxuriæ vacant, ſed etiā ſubditos iniuriis ſtimulant, *Veniet dominus ſerui illius*, ſcilicet Chriſtus iuſtus iudex. *In die qua non ſperat, & hora qua neſcit* ſeruus ille malignus, puta in die mortis ſiue iudicii, *Et diuidet eum*, hoc eſt, à conſortio electorum & à gratia ſpiritus ſancti, eum æternaliter ſeparabit, iuxta illud in Eſaia, Tollatur impius ne videat gloriam
Mat. 25. dei. Et in Matthæo, Ite maledicti in ignem æternum. Vnde
Marc. 3. per Malachiam dominus apertiſſime ait de die nouiſſimo, &

ſeparatione

ſeparatione electorum à reprobis,Cõuertimini & videbitis quid ſit inter iuſtũ & impiũ,& inter ſeruientẽ deo & nõ ſeruientẽ ei:Ecce enim dies veniet ſuccenſa quaſi ignis, & erũt omnes ſuperbi,& omnes faciẽtes impietatem,ſtipula,& inflammabit eos dies veniens,& orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ. *Partemque eius cum infidelibus ponet*, id eſt,cum incredulis erit retributio ſeu damnatio eius, imò grauius illis torquebitur,quum dicat Apoſtolus,Si quis ſuorum & maxime domeſticorum curam nõ habet fidem negauit,& eſt infideli deterior.Itaque acerbiſſima erit impiorum & negligentium prælatorum ac diſpẽſatorum damnatio, ſicut in libris Sapientiæ habetur,Iudicium duriſsimum, in his qui præſunt,fiet.Exigua enim conceditur miſericordia, potentes autem potenter tormenta patientur , & fortioribus fortior inſtat cruciatus. A 1.Timſ. Sapiẽ. 6. B

¶ Conſequenter CHRISTVS oſtendit quòd mali diſpenſatores,imò & omnes eruditi ſed vitioſi,grauiora ſuſtinebũt ſupplicia, ex ſua ſcientia. *Ille autem ſeruus* nomine non re, niſi forte ſeruitute ſeruilis timoris, *Qui cognouit voluntatem domini ſui*,id eſt,præcepta diuina,& quid ab ipſo deus requirat,*Et non præparauit*,id eſt, ad bene agendum ſe non diſpoſuit,nec mẽtẽ aptauit. Homo nanq; debet facere quod in ſe eſt,iuxta illud Prouerbiorũ, Hominis eſt animũ præparare. Propter quod Samuel in libris Regum hortatur, Præparate corda veſtra domino,*Et non fecit ſecũdum voluntatẽ eius* obediendo dei imperio, *Plagis vapulabit multis*, id eſt,pluribus ac grauioribus punietur ſuppliciis, quia grauius multipliciusque peccauit,ideo ſcriptũ eſt,Scienti bonum facere,& nõ faciẽti,peccatũ eſt illi. Petrus quoque, Melius(ait)erat non cognoſcere viam iuſtitiæ, quã poſt agnitionẽ retrorſum reuerti.Contigit enim eis illud veri prouerbii, Canis reuerſus ad vomitũ ſuum,& ſus lota in volutabro luti.Hinc ait Gregorius,Vbi donum maioris ſcientiæ,ibi tranſgreſſor maiori ſubiacet culpæ. Et Cyrillus hic loquitur,homo perſpicacis ingenii,qui turpibus ſe inclinat, inexcuſabile cõmittit peccatum: ſed homo ruſticanus rationabilius veniam impetrabit. *Qui autem non cognouit* voluntatem domini ſui,*Et fecit digna plagis*,id eſt,peccata quibus debentur tormenta, *Plagis vapulabit paucis*,id eſt, minoribus ſubiacebit pœnis : nihilominus æternaliter punietur,ſi in mortali peccato diſceſſit. Prou. 16. 1. Reg. 7. Iacob.4. C 2.Petr. 2.

¶Quo-

D ¶ Quocirca ſciẽdum, quòd omnis peccans eſt ali quo modo ignorans & errans, quoniam caret ſcientia actuali & practica, boniq; approbatiua, & eſt in eo error electionis ideo in
Prou.12. Prouerbiis habetur, Omnis via viri recta ſibi videtur. Malum nanque ſecundum quod tale non appetitur, quum bonum ſit appetitus obiectum Vnde ſanctus Dionyſius faſſus eſt, quòd nullus reſpiciens ad malum operatur. Appetit enim agitque malum vt bonum apparens.
Gene.29. ¶ Inſuper aduertendum, ꝙ duplex eſt ignorãtia, vtpote fa-
Gene.4. cti & iuris. Ignorantia facti eſt duplex, quia interdum adhibetur debita diligentia, & tunc ignorantia excuſat à toto, vt patet de cõcubitu Iacob cum Lya. Interdum nõ adhibetur diligẽtia debita, & tũc excuſat à tãto nõ à toto, vt patet in ho-
E micidio quo Lamech occidit Cain putans quod beſtia eſſet. ¶ Porrò ignorantia iuris eſt duplex, ſcilicet vincibilis & inuincibilis Ignorantia quoque vincibilis duplex eſt, quædam eſt affectata, quę à nullo excuſat quia nec à toto, neq; à tanto, vt dũ quis nõ vult aut ſpernit ius ſcire, vt peccet liberius, quædam eſt non affectata quæ excuſat à tanto. Ignorantia quoq; inuincibilis duplex eſt, quædã enim accidit ſine culpa, ſicut dum homo operã dando rei licitæ efficitur furioſus, & hæc excuſat à toto. Alia accidit ex culpa. Vnde de hac ignorantia aliqui dicunt, ꝙ excuſat à tãto. Quòd verò dicit Ambroſius, Grauiſsime peccas quia ignoras, intelligẽdum eſt nõ de enormitate culpę, ſed de magnitudine periculi. Qui enim peccare ſe neſcit, nõ dolet nec cõfitetur de tali peccato ſal-
F tem in ſpeciali Deinceps ratio aſsignatur, cur ſciẽter peccãs grauius cõdemnatur. *Omni autem cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo,* hoc eſt, quanto deus alicui plura beneficia eſt largitus, videlicet plura aut maiora dona naturæ aut gratiæ, fortunæ ſiue eccleſiæ, tanto diſtrictiorem ab eo exiget rationem, & maiorem requiret gratiarũ actionem, perfectioremque ſeruitutem, cæteris paribus. Sed ei qui ſcit voluntatem dei, & nouit quid agendum, quid item vitandum, plus datum eſt, ergo plus requiretur ab eo, *Et cui commendauerunt multum, plus petent ab eo,* id eſt, ſicut homines plus exquirunt ab eo cui plus commendauerunt, ita & deus.
¶ Porrò hæc duo, videlicet datum & commendatum referri poſſunt ad idem, & tamen diſtinctim ponuntur, ad innuẽdum quòd bona nobis diuinitus impartita, ſic data ſunt nobis, v

bis, vt tamen non liceat nobis vti eis ad libitum noſtrum, ſed A
aliquando de eis ratio exigetur à nobis, propter quod quaſi
commendata ſunt nobis. Vel datum refertur ad dona homini pro ſeipſo collata, commendatum verò ad dona homini præſtita pro aliorum directione, vel ad gregem dominicum alicui commẽdatum, & certum eſt quòd plus requiretur ab eo, cui maior animarum cura commiſſa eſt, quia de cunctis & ſingulis daturus eſt rationem, ad quod applicari poteſt illud Regum, Cuſtodi virum iſtum: qui ſi lapſus fuerit, erit 3.Re.20.
anima tua pro anima illius. Ioſeph quoque in Geneſi in figura CHRISTI ait fratribus ſuis patriarchis, perſonam prælatorum tenentibus, Nõ videbitis faciem meam, niſi adduxeritis fratrem veſtrum minimum ad me. Præterea audiant B
hæc & contremiſcant homines excæcati, vani & ſtulti, qui de bonis dei ſeipſos erigunt & extollunt, qui de ſubtilitate ingenii, excellentia ſcientiæ, eloquentia, pulchritudine, opulentia, nobilitate, potentia, dignitate ſe iactant, inaniter gaudent & alios ſpernunt, quaſi hæc ipſa à ſeipſis, non à deo ſortiti ſint, & quaſi nõ ſint de vniuerſis & ſingulis diſtrictiſſimo iudici rationem daturi, quum tamen vnumquemq; oporteat tanto eſſe deo ſubiectiorem, gratiorẽ, atq; de eius iudicio amplius timoratum, quãto plura deſuper ſortitus eſt dona. Idcirco beatus homo qui ſemper eſt pauidus, perpẽdens quam horrendum ſit incidere in manus dei viuentis. Vnde Apoſtolus ſciſcitatur, Quid habes quod non accepiſti: Quod ſi accepiſti, cur gloriaris quaſi non acceperis?

¶ Conſequẽter oſtendit Saluator, ꝙ præinducta ſua prætexta documenta, ſiue conſilia implenda ſint potius amore C
diuinitatis, quã timore damnationis, quia multo perfectius eſt omittere mala & agere bona ex puro dei amore ſeu zelo iuſtitiæ, quam terrore ſupplicii. *Ignem veni mittere in terram*, id eſt, ad hoc à ſummo cælo deſcendi, hominibusq; apparui per incarnationis myſterium, vt diuini amoris ardorem in cordibus hominum collocarem, *Et Quid volo niſi vt accendatur?* hoc eſt actuetur, & ſpiritus ſancti motione inflammetur, atq; in opus virtuoſum erũpat. Porrò cor humanum inſtar terræ per ignorantiam fuit obſcurum, per cõcupiſcentiã molle, & per malitiã frigidũ, ideo eguit igne hoc charitatis inflammante contra frigiditatẽ, illuminante contra obſcuritatẽ, conſolidante cõtra molliciem. Rectè ergo charitas ignis vocatur,

quia

D quia per eam peccati labes conſumitur, affectus accenditur, ſpiritus in cœleſtia eleuatur. Poteſt quoq; per ignem intelligi euangelica Chriſti doctrina, quæ mentem à vitiis purgat, atq; inflammat, quemadmodum aurum per ignem purgatur & incaleſcit Similiter lex noui teſtamenti, quę eſt lex charitatis & gratię, ignis rite aſſeritur, iuxta illud Deuteronomii,
Deut. 33. In dextera eius ignea lex. Vnde & ſpiritus ſanctus in ſpecie ignis, ſeu igneis linguis Apoſtolis miſſus eſt, vt igneam legē euangelizarent ſermone feruenti. De prædicto dilectionis
Pſal. 38. igne ait Pſalmiſta, Cōcaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. De igne autem diuini ſermonis fatetur: Ignitū eloquiū tuū vehementer, Hieremias quoque
Hier. 20. que inquit, Factus eſt ſermo domini in corde meo quaſi ignis
E exæſtuās, Nō ergo pigro & frigido corde deo altiſſimo obſequamur: ſed corde feruenti atq; promptiſſimo, nempe quò opus ex promptiori feruentiorque corde procedit, eo plus complacet deo. ¶ Deinde Chriſtus præcedit, ſe mortē crucis paſſurum antequam genus humanum prædicto charitatis igne inflammetur. Chriſtus enim ſua ſacratiſſima paſſione, tantam gratiam humano promeruit generi, atque ex ſuæ paſſionis memoria præcipue accenduntur corda fidelia. *Baptiſmo autem habeo baptizari*, hoc eſt, mihi incumbit & reſtat ex prçordinatiōe diuina, vt baptiſmo ſanguinis, ſcilicet proprii cruoris effuſione inſtar aquæ perfundar atque intingar in cruce pro totius mundi redemptione, *Et quomodo coartor*, id eſt, ſecundum iudicium rationis ad paſſionem hanc vehementer afficior, tum ex amore diuino quo patris honorē inſtaurari peropto, vt eius cœleſte regnum adimpleatur, tum ex amore hominum, quo eorum ſalutem exopto. Hinc Chriſtus in nouiſſima profeſſus eſt cœna, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum antequàm patiar, Et Petro paſſionnem diſſuadenti dixit, Vade retro me Satana, quia nō ſapis ea quæ dei ſunt. Itaque coartor, *Vſque dum perficiatur*, hoc eſt, quouſque mea paſſio conſummetur, & dicam, Conſummatum eſt. Chriſtus enim inceſſabiliter fuit in actu interiori dilectionis. ¶ Denique Chryſoſtomus ponit ſex genera baptiſmorum, quorum primus fit verbo, quemadmodū in Iohanne loquitur Chriſtus diſcipulis, Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem loquutus ſum vobis. Secundus fit aqua tantum ſicut fuit baptiſmus Iohannis. Tertius ſpiritu

tántum,de quo in Actibus Apoſtolorũ ait diſpcipulis Chri- A
ſtus:Iohãnes quidem baptizauit aqua,vos autem baptizabi
mini ſpiritu ſancto. Quartus fit aqua & ſpiritu, iuxta illud
Iohãnis,niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,nõ Eſa.4.
poteſt introire in regnũ dei. Quintus fit igne tribulationis
& pœnitentiæ,ſecundũ illud Eſaiæ,Si abluerit dominus ſor
des filiarum Sion ſpiritu ardoris.Sextus fit per martyrium,
de quo nunc ſermo,de quo etiam Chriſtus loquutus eſt filiis
Zebedæi.Poteſtis baptizari baptiſmo quo ego baptizor?Cõ
muniter autẽ ponitur triplex baptiſmus, videlicet fluminis
flaminis,ac ſanguinis. Deinde ponitur modus perueniendi
ad diuini perfectionem amoris. *Putatis quia pacem veni dare
in terram.* q.d.nolite putare quod ad hoc venerim,vt pacem B
carnalem,mundanam & inordinatam præſtem hominibus,
per quam concordent in vitiis,& proſperitatem conſequan
tur terrenam. *Non dico vobis*, id eſt,talem pacem dare non
veni,*Sed ſeparationem*, hoc eſt,bonam,ac ſaluberrimam di-
uiſionem ſpiritualem,imò,corporalem, vt ſcilicet homines
in me credẽtes amore dei,deſiderio'que pacis internę diſſen
tiant à malis hominibus & diſcedant ab eis, qui eos à ſpiri-
tuali profectu & ſynceritate diuini amoris quærũt auertere
aut impedire nituntur.

¶ Eſt igitur pax ſpiritualis interna & bona,quę eſt quies mẽ Iohã.14.
tis in deo ſeu ordinata concordia propter quã dandã Chri- Pſal.72.
ſtus potiſſimum venit:propter quod iuſſit diſcipulis,In quã-
cũque domum intraueritis,primum dicite, Pax huic domui. C
Et iterum,Pacem(inquit)relinquo vobis,pacem meã do vo
bis. De inordinata verò,falſaque pace loquitur ad Hieruſa-
lem,In hac die quæ ad pacem tibi.Et Pſalmiſta,Quia zelaui
ſuper iniquos pacẽ peccatorũ videns:ſed de vera pace,quam
Apoſt.ad Galatas inter fructus ſpiritus cõputat,ſcriptum eſt
apud Eſaiam,Non eſt pax impiis,dicit dominus.Illa etenim
pax interna,eſt charitatis effectus,& imperturbatum quod-
dam gaudium mẽtis in deo,quę vocatur pax pectoris, & eſt
inchoatio & prægustatio quędam pacis ſanctorum in patria,
quæ eſt pax æternitatis,de qua fertur in pſalmo, Qui poſuit
fines tuos pacem. *Erunt enim ex hoc*, id eſt, de cætero,præ-
ſertim poſt Euangelicæ legis diuulgatiõẽ vbiq;, *Quinque*
perſonæ *In domo vna* manentes *Diuiſi* hoc eſt,diſſentien-
tes,ita quòd boni non conſentient malis,Nam *Tres* erunt
diuiſi

D diuiſi *In duos*, id eſt, contra duos, & ſimiliter *Duo erunt* diuiſi, *In tres*, id eſt, contra tres *Diuidentur*, *prout con*ſequēter exemplificatur in textu, *Pater in filium, & filius in patrem* ita vt vnus eorum diſcors erit ab alio amore iuſtitiæ, potius volens deo adherere, quàm homini vitioſo, quantumcū que propinquo: ſicque gratia in electis præualebit naturæ, amorque ſpiritualis amori carnali, iuxta eundē ſenſum *Mater* diuiſa erit *In filiā, & filia in matrem ſuam*: *ſocrus* quoque *In nurum ſuum, & nurus in ſocrum ſuam*. Sed cur iam ſex perſonę exprimuntur, quum ſupra de quinque facta ſit mētio? Ad quod reſpondet Ambroſius, quòd quanuis ſex perſonæ exprimantur, realiter tamen ſunt quinque, quia eadem
E perſona eſt mater & ſocrus. Quæ enim eſt mater filij, ſocrus eſt vxoris filii ſui. Denique iſtud in primitiua eccleſia potiſſimum accidit, quando in eadem domo aliqui erant fideles, aliqui in fideles, & adhuc ſæpe cōtingit in tantum, vt filii & filiæ inuitis parentibus religionem introeāt.

¶ Præterea quum Chriſtus de primo ſuo aduentu atque ſecundo, & de paſſione ſua ediſiſſet ſermonem, reprehēdit Iudæos, incredulos præſertim. *Dicebat autem ad turbas*, *Quū videritis nubem orientem ab occaſu*, hoc eſt, à plaga occidentali exurgentem, *Statim dicitis, nymbus*, id eſt, pluuia, *Venit*, hoc eſt cito pluet, *Et ita fit* frequenter, quanuis non ſemper propter cauſam contrariam, interdum emergētem, Ab occidente etenim pluuialis ventus exurgit, quia tunc calor ſolis deb:lior fit, ita vt vapores callidos eleuet, & eorum humidi
F tatem non deſiccet, propter quod pluuia generatur, *Et quum auſtrum*, id eſt, ventum auſtralem ſeu meridionalem, *Flantem videritis* id eſt, cognoueritis, vel tactu ſenſeritis. Viſus enim pro quolibet ſenſu accipitur, *Dicitis, quia æſtus erit*, id eſt, calida aura, *Et ita fit*, quoniam ventus auſtralis eſt callidus: iuxta illud Iob, Nōne veſtimenta tua callida ſunt, cum perflata fuerit terra auſtro? *Hypocritæ*, ſicut in Matthæo
Mat. 16. ſcribitur, Chriſtus potiſſimum hæc phariſæis, Sadducæiſque dixit qui pleni erant hypocriſi, *Faciem* id eſt, diſpoſitionem *Cæli* aërei *Et terræ probare*, hoc eſt, per prefata ſigna præconiecturare, *Noſtis*, videlicet quòd tempeſtas erit aut calor, *Hoc autem tempus quomodo non probatis*, id eſt, Quare ex oraculis prophetarū non aduertitis neque probatis quòd modo impletum ſit tempus primi aduentus Chriſti

vobis in lege & prophetis promiſſi? Quia ex his, quę in lege A
& prophetis ſcripta fuerunt, hoc debuerũt aduertere, potiſſimum phariſæi. Nam Chriſto iſta loquẽte, ablatum fuit ſceptrum à Iuda: & alienigena imperauit Iudæis per quod patuit eſſe tempus primi aduentus Chriſti, quemadmodum in Geneſi Iacob prædixit, Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt & ipſe erit expectatio gẽtium. Similiter numerus hebdomadarum, de quibus Daniel prophetauit, & infra quas Chriſtum prędixit venturum, tunc fuit completus. Chriſtus quoque fecit miracula, quæ Eſaias eum eſſe facturum prædixit, Ecce deus veſter (inquit) ipſe veniet, & ſaluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdoru m patebũt, tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Sed ne aliqui Iu B
dæorum de ignorantia ſcripturarum veteris teſtamẽti ſe excuſarent, Chriſtus adiecit. *quid autem à vobiſipſis* hoc eſt, cur ex naturali ratione veſtra *Non iudicatis quod iuſtum eſt?* I. non concluditis me eſſe Chriſtũ, quum per tot miracula me eſſe Chriſtum demonſtrẽ? Quum enim verbis proteſter me eſſe Chriſtum, ſi ita non eſſet, eſſem peſſimus blaſphemator nec poſſem operari miracula, propriè dicta ſoli deo poſſibilia, quum deus non ſit teſtis falſitatis, nec per impios agit miracula ad roborationem mendaciorum. Hinc in Iohanne Iohan. 15
Chriſtus fatetur, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, imò Ieſus ex modo agẽdi miracula, vtpote tam authoritatiue & imperialiter atque repente ea agendo, Chriſtum dei filium ſe eſſe probauit. Di C
cit prętereа Origenes, Niſi eſſet nobis naturaliter inſitũ id quod iuſtum eſt iudicare, numquam Saluator verbum iſtud dixiſſet, Dicit quoque Baſilius, Neceſſariæ ſunt humanæ vitæ ſyderum coniecturę, dummodo quis vltra menſuram nõ perquirat eorum iudicia. Contingit autem quędam de pluuiis futuris prænoſcere, plura quoque de æſtibus, & impetu ventorum, quanta verò commoditas ex taliũ coniectura vitæ humanæ præſtetur, quis neſcit? Pertinet nanq; ad nautam prænoſticare procellarum pericula, ad viatorem mutationẽ aëris, ad colonum fructum copiã. Præterea CHRISTVS hortatur ad cautiſſimam periculorum damnationis æternæ declinationem. *Quum autẽ vadis cum aduerſario tuo ad principem.* Gregorius & Beda per aduerſarium iſtum intelli-

gunt

D gunt verba ſacræ ſcripturæ ſeu diuinum ſermonem, qui noſtris carnalibus deſideriis cõtrariatur. Auguſtinus autem interdum per aduerſarium iſtum intelligit conſcientiã remordẽtem. Origenes verò per aduerſariũ iſtum intelligit diabolum. Itaque ſecundum primam acceptionem iſte eſt ſenſus, Quum vadis cum aduerſario tuo, id eſt, cũ ſermone diuino, ad principem, id eſt, ad Chriſtum omniũ dominatorẽ. Nunc enim habendo in nobis verba dei propinquamus ad Chriſti tribunal, properando ad mortem, *Da operam*, id eſt, ſatage, *Liberari ab illo*, id eſt, ab eius accuſatione, hoc eſt, acquieſce, & obediens eſto diuino ſermoni, ne per allegationem ipſius in diuino iudicio inueniaris reus atque damnabi-

Iohan. 15. E lis, prout apud Iohannem loquitur Chriſt⁹, Sermo quem locutus ſum, iudicabit eum in nouiſſimo die, *Ne forte trahat te apud iudicem*, i, ne tranſgreſſio diuini ſermonis ſeu prenũtiatio eius ſit cauſa, quòd etiam inuitus compellaris coram Chriſto iudice cõparere: ſicut ait Apoſtolus, Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Dicit autem forte, propter libertatem arbitrij, qua poteſt homo malum vitare, *Et iudex tradat te exactori*, id eſt, diabolo, qui exigit tibi pœnã pro culpa inſligi, teque ſibi puniendum adiudicari, *Et exactor mittat te in carcerem*, infernalem, de quo apud Eſaiam prædicitur, Claudentur in carcere. *Dico tibi*, non ſolum comminando, ſed etiam certiſſime prænunciando, *Non exies inde*, id eſt, de pœnis inferni non erueris, quamuis in hora iudicij localiter cõtingat exire ad modicum tempus, vel interim per

Roma. 15.

Eſa. 34.

F diſpenſationem diuinam, *Donec etiam nouiſſimum minutũ reddas* id eſt, pro minimis culpis debitas tuleris pœnas, quod nunquam implebitur, quia nunquam plenarie illud debitum perſoluetur, eo quod pœna æterna debeatur peccato mortali directè, ſed venialibus peccatis non debetur pœna æterna in quantum ſunt venialia, ſed ratione adiuncti, id eſt, peccati mortalis ſibi annexi.

Pſal. 122. ❡ Denique quod ait, donec, quamuis frequenter accipiatur

Mat. 1. incluſiue, hic accipitur excluſiue: ſicut cum dicitur, Iſte non receſſit à ſuo errore: donec obiit. Sic quoque ſumitur in ſcripturis, quum dicitur, Oculi noſtri ad dominum deũ noſtrum donec miſereatur noſtri. Et, Non cognouit eam, ſcilicet Ioſeph Chriſtiferam virginem, donec peperit. Secundo exponitur, Quum vadis cum aduerſario tuo, id eſt, remurmurãte

conſcientia, ad principem Chriſtum, da operam liberari ab A illo, id eſt à remorſu conſcientiæ te expurga emendando quod conſcientia reprehendit: ne trahat te ad iudicem, id eſt ex eius remorſu & teſtimonio cõtra te inueniaris damnabilis. Cætera ſicut iam dictum eſt exponātur. Tertio ſic, Cum vadis cum aduerſario tuo, id eſt, diabolo ad principem Chriſtum, quia durante hac vita, in qua viator es, tendẽs ad aliam vitam, & ad diuinum examen, tentator te non deſerit, ſed inſidiando graditur tecum, da operam liberari ab illo, id eſt, ab eius tentamentiſ te excute, viriliterque reſiſte, ne trahat te apud iudicem, id eſt, poteſtatem & ius habeat in te, ita vt poſſit te violenter trahere ad diuinum tribunal, & iudex tradat te exactori diabolo. Poteſt quoq; per exactorem intelligi angelus bonus, exigens iuſtitiam fieri contra iniquos, qui mittit in carcerem permiſſiue ſeu effectiue. Vnde B in Matthæo Chriſtus de angelis ſanctis profatur, In conſummatione ſeculi exibunt angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminũ ignis. Poſtremò Origenes hic ait, quòd quilibet homo duos angelos habet, videlicet malum, qui hortatur ad vitia: & bonum, qui perſuadet ad bona ac optima. A malo autem angelo liberamur, habẽdo virtutes: & ſi abſque peccato fuerimus, ſecure ei poſſumus reſpondere, Nihil debeo tibi. Mat. 13.

¶ Expoſitio Cap. XIII. *Aderant autem quidam ipſo tempore, nuntiantes illis de Galilæis.*

ARTICVLVS. XXXV. C

Am præcedenti capitulo longam fecit Saluator de pœnis peccantium mentionem, ideo hac Lucæ. 12.
I occaſione quidam aſtantium nuntiauerunt ei de occaſione quorundam, qui inique ſe habuerunt, quaſi alludentes eloquio Chriſti. *Aderant autem quidam*, hoc eſt, Chriſto corporaliter aſſuerunt *Ipſo tempore*, quo ſermonem præcedenti capitulo ſcriptum depromſit, *Nuntiantes illi*, ſcilicet Chriſto, quaſi ipſe non omnia ſciret, vel vt quid ipſe de materia proponenda ſentiret callide explorarent, De *Galilæis, quorum ſanguinẽ Pilatus miſcuit cum ſacrificiis eorum*, hoc eſt, quos Pilatus occidit dum

D ſacrificarent, ita quòd ſanguis eorum & ſanguis victimarum quas mactabant ſeu ipſa eorum ſacrificia ſe inuicē cōtingebant, vel iungebantur. Porrò ſecundum Cyrillum, hi Galilæi ſequebantur doctrinam Iudæ Galilæi, de quo in Actibus

Act. 5. Apoſt. habetur, qui docuit, nullum præter deū debere dominū appellari, neq; Iudæos debere tributa ſoluere imperatori, nec pro imperatore, populoq; Romano Iudęos debere ſacrificia immolare. Hinc contra eos indignatus Pilatus, ipſos necauit. *Et reſpondens* Ieſus, *Dixit illis* ſibi hæc nuntiantibus. *Putatis quod hi Galilæi* à Pilato tāliter interfecti *Præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt*? hoc eſt grauiorib[9] inuoluti criminib[9], quia talia paſſi ſunt, eo quòd præ cæteris ſint

E occiſi. Hoc enim poſſet alicui apparere, eo quòd pœna debeatur, proportioneturq; culpæ, Vnde qui grauius puniūtur, enormius peccaſſe videntur. Sed in hac vita non ſemper ſic accidit, quia iudicia humana ſunt imperfecta, nec iudices huius mundi de omnib[9] iudicāt. Verū in diuino iudicio ſumme perfecto & omnia includēte, ſemper ſic eſt, quod maiori culpæ maiorem infligit pœnā ſecundum iuſtitiæ ordinem poſt hanc vitam quando in hac vita non præceſſit correctio aliqua. Hinc ſubdiut, *Non dico vobis* i. præfati occiſi non fuerūt omnibus cæteris Galilæis peiores, quamuis iniqui fuerīt, & morte hac digni, *Sed niſi pœnitentiam habueritis* i. dolorem veræ contritionis de veſtris peccatis, *Omnes ſimiliter peribitis*, hoc eſt, æternaliter condemnabimini, quemadmodum illi in

F ſuis ſacrilegis ſacrificiis deprehenſi atq; perempti Vel ideo ait ſimiliter peribitis, quia & ipſi Iudęi, quia de Chriſti occiſione non pœnituerunt, poſtea à Romanis pro magna parte occiſi ſunt, nō obſtāte quod tunc ſacrificia plurima deo pro

Eſa. 8. ſua liberatione in Hieruſalem obtuliſſent *Sicut illi decem &

Iohā. 9. octo, ſuper quos cecidit turris in Syloa*. Syloa fōs eſt in Hieruſalem: iuxta illud Eſa. Pro eo quod abiecit populus iſte aquas Syloæ, quæ tranſeunt cū ſilentio. Et in Iohanne Chriſtus loquitur cæco nato, Vade ad natatoria Syloæ, iuxta hunc fontem, quidā Hieroſolymitarū turrim ædificauerunt, quæ ſubito cadens, decē & octo ex illis oppreſſit, *Putatis, quia & ipſi debitores fuerunt*, hoc eſt trāſgreſſores, & talis mortis ſupplicium promerentes: peccator quippe eſt debitor pœnę vt eā luat: & pœna ei debetur, vt ei infligatur, niſi emendet, *Præter omnes homines habitantes in Hieruſalē*: i. cæteris iſtis exceptis,

ptis, ita quòd iſti ſimilia aut maiora pati nõ meruerunt. *Non* A
dico vobis i. ipſi ſoli non fuerunt illo mortis ſupplicio digni. Deus enim quorundam peccata in præſenti vlciſcitur, vt ſuã iuſtitiam, prouidentiamq; oſtendat, atque vt cæteri terreantur, & vitam emendent, vel vt per vltionem vitę pręſentis, à grauioribus futuris eruantur ſuppliciis; vel ne diutius hic viuendo, grauius peccent & duriora ſibi parēt tormēta. Quorundam verò peccata, quanuis maiora, non vindicat in præſenti, ſuam in eis oſtendens longanimitatem, patiẽtiam, pietatem, & vt diu piiſsime tolerati, tandem ad cor conuertantur. Quod ſi facere neglexerint, poſtea iuſtius cõdemnẽtur, grauiusq; æternáliter puniẽtur, in quib⁹ ſicut in cæteris mul- Rom. 11.
tis apparet quam incomprehenſibilia ſint ſublimis dei iudi- Prou. 25.
cia, quæ nec temere perſcrutari nec comprehẽdere velle li- Iob. 24.
cet conari, quia ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria, *Sed* B
ſi pœnitentiam non egeritis, ante exitum animæ de corpore, *Omnes ſimiliter peribitis*. Deus enim peccatum multum ire non patiatur. Ideo in Eccleſiaſtico legitur, Si pœnitentiã nõ egerimus, incidemus in manus dei, & non in manus hominum. Eccle. 7
Poſtremò cõſtat ex his quòd ea quę caſualiter euenire videntur, & quæ per humana ſiunt iudicia in punitione reorũ, nutu & moderamine prouidentiæ diuinæ aguntur. ¶ Deinde Saluator exemplo parabolico ruinã ſynagogæ prænuntiat, *Dicebat autem hanc ſimilitudinem*, volens humiliare Iudæos, qui ſemper ſe iuſtos putare, cæteriſq; præferre proni extitērunt, *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea ſua*. Per arborem fici intelligitur ſynagoga, quæ olim fuerat deo valde grata, familiaris & chara, bonis ac dulcibus fructibus ple- C
na, quemadmodum ficus primatum habet in fructibus, vnde in Deuteronomio Moyſes loquitur ſynagogæ, Te elegit domin⁹, vt ſis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui ſunt Deut. 7.
ſuper terram. Hanc arborem habuit Chriſtus, qui ſecundum ſuam diuinitatem æternus eſt, & plebis eius creator. Vnde Iudas Apoſtolus ſcribit, Ieſus populum ſaluans de terra Aegypti, &c. Hanc itaque ficum habuit Chriſtus plantatam in vinea ſua, hoc eſt, in populo Iudæorum, ita vt nunc per arborem fici intelligatur plebs Iudaica habitans in Iudęa, de cuius euerſione per Romanos completa, Chriſtus iam fatur, per vineam verò totus Iſrael populus per varia mundi climata ſegregatus ac habitans, quando Chriſtus hæc dixit.

D Quod autem populus Iſrael, dei vinea nuncupetur, certiſſimum eſt. Scriptum eſt enim in Eſaia, Vinea domini exercituum, domus Iſrael eſt. Et apud oſeam, Vitis frondoſa Iſrael
Eſa.5.
Oſee.10.
Pſal.79. Atque in pſalmo, Vineam de Aegypto tranſtuliſti, *Venit* filius dei, per humanæ naturæ aſſumptionem, & inter Iudæos
Baruch.3. conuerſans, ſecundum illud Baruch, Poſt hæc in terris viſus eſt: & cum hominibus conuerſatus eſt *Quærens fructum*, id eſt, opera virtuoſa, *In ea, & non inuenit*, non quòd tépore aduentus Chriſti nulli Iudæorũ fuerint virtuoſi, ſed quia pauciſsimi, ita quòd reſpectu aliorũ quaſi nulli videbantur, propter quod in Iohanne habetur de Chriſto in propria venit,
Iohan.1. & ſui eum non receperunt. *Dixit autem* Chriſtus *Ad cultorem vineæ*, i. ad cœtum & ordinem Apoſtolorum, aliorumq́;
E diſcipulorũ qui poſt Chriſti aſcenſionem ad tempus ſoli huic
Acto.4. Iudæorum populo prædicauerunt. Huius autem multitudinis fuit cor vnũ & anima vna ideo ſingulariter cultor vocatur. Nam verbo prædicatonis atq; exemplaris vitę virtute, variiſq; miraculis, & precibus amoroſis ſynagogam à peccatis purgare, ad pœnitentiam ſcindere, virtutibus fœcundare intra horreum dei, quod eſt eccleſia, cõgregare conati ſunt, *Ecce anni tres ſunt ex quo venio, quærens fructum in ficulnea hac*, id eſt, ſatis diu plebis huius emendationem ſum prę ſtolatus, quia per tria tépora cõdiſtincta, ſcilicet ante captiuitaté Ba-
F bylonicam, & item poſt reditum Iudæorum de bylone, &
Iudicũ.2. nunc tertio, in meo aduentu quæſiui opera virtutũ in plebe hac, *Et non inuenio* id eſt, huc uſq; non reperi, non quia nullo tempore bene ſe habuit ſynagoga, quum in libro Iudicum ſcriptum ſit, quemadmodum filij Iſrael tempore Ioſue & ſeniorum, qui longo poſt eum vixerunt tempore, domino ſeruierunt, ſimiliter tempore Dauid, & aliis quibuſdam temporibus, vt ex libris Regum, Paralipomenonque probatur: ſed quia comparatiue loquẽdo, qui domino ſeruierũt, pauci fuerunt, & tépora quibus hoc cõtigit, breuia erant, quemadmodum ex decurſu libri Iudicum & Regum oſtenditur, propter
Hier.31. quod deus per Hieremiã de Hieruſalem proteſtatur, In indignatione, & in ira facta eſt ciuitas iſta, à die qua fundata eſt. Dicitur autem Chriſtus quærere, nec inuenire, non quòd infœcunditatem malorum ignoret, ſed vt ſuam ad nos diligentiam, prouidentiamque demonſtret, & vt humanam declaret ignauiam, ſeq; pro noſtra ſalute probet ſolicitum, &

exami-

examinatorem totius vitæ noſtræ,ſecundum id Pſal. Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum,vt videat ſi eſt intelligens aut requirens deum. *Succidite ergo illam* hoc eſt, deſtruendam atq; damnandam prænuntia,eo quòd non ſuſceperit Chriſtum ſicut per Danielem prædictum eſt,Ciuitatem & ſanctuarium diſsipabit populus cum duce venturo.Et in Pſal.Fiat habitio eorum deſerta. Iuxta hunc modum loquendi,dominus loquitur per Hieremiam,Eiice illos à facie mea,id eſt,eiiciendos prænuntia.*Vt quid etiam terrã occupat*? hoc eſt,cur inaniter terrã promiſsionis,quæ eſt omniũ terrarum egregia immoratur?Terrã nanq; inutiliter.indignéq; occupat,qui locum ſuæ manſionis,bonis operibus non adornat.Et ſicut talis indignus eſt pane quo veſcitur, ita indign⁹ eſt terra qua ſuſtentatur.*At ille*,id eſt, præfatus vineæ huius cultor,videlicet chorus Apoſtolorum ac primitiuæ eccleſiæ in Hieruſalem congregatæ, *Reſpondens, dixit illi*, videlicet Chriſto.*Domine dimitte illam & hoc anno* hoc eſt,clementer differ hanc vltionem,quouſq; tempus prædicationis meæ in Iudæa compleatur,quod per quadraginta duos circiter annos durauit,*Vſque dum fodiam circa illam*,id eſt,orando, docendo,exemplariterq; viuendo,& miracula operando,mentem populi huius ad ſuſcipiendam fidem,& gratiam tuã aperiã,vel hoc facere nitar,*Et mittam ſtercora*,id eſt,per memoriam vitiorum eius,eam ad humilitatem & compunctionem inducam.Peccata enim ſunt ſtercora, quorum doloroſa recordatio ac deploratio cordialis, agrum mentis impinguat atq; fœcundat quemadmodũ fimus terram.*Et ſiquidem fecerit fructum*,ſupple bene res geſta eſt, nec ſuccidetur , & hic eſt modus loquẽdi truncatus vt moris eſt loqui eis, qui ex vehementi dolore loquuntur.Ideo Apoſtolorũ chorus ſic loquitur,quoniã ſynagogam pro maxima ſua parte nouit nõ conuertendam,propter quod cordialiſsime triſtabatur,prout ad Romanos fatetur Apoſtolus,Triſtitia mihi magna eſt,& dolor continuus cordi meo pro fratribus meis,qui ſunt Iſraelitæ.*Sin autem*,id eſt,ſi conuerſa non fuerit,*In futurum ſuccides illam*,hoc eſt,poſt quadragintaduos annos Romanorũ manibus eam trades,quantum ad corporis mortem,animas vero demonibus æternaliter puniẽdas, vt nouimus contigiſſe. Ex præmiſsis(vt dicunt nõnulli)patet,quòd precibus ac meritis Apoſtolorũ ac primitiuæ eccleſiæ fuit dilata Iudæorum

Marginalia: A; Pſal. 13.; Danie. 9.; Pſal. 68.; Hier. 15.; B; C; Rom. 9.

D ſucciſio per tot annos,intra quos multa millia eorundẽ fue-
runt conuerſa. ¶ Preterea quoniam ſynagoga figura fuit ec
cleſiæ,facile eſt parabolam hanc ad eccleſiam applicare,ſeu
ad religionem quamcunq; quæ frequenter venit lapſum no-
tabilem,maximè tyrannorum perſequutione ceſſante, ita ꝙ
Chriſtus voluit eã in parte plagare,& extirpare,ſicut proh-
dolor in terra ſancta dudum iam fecit, quam propter Chri-
ſtianorum facinora canibus tradidit poſsidendam,ſed cultor
eccleſiæ,ſcilicet chorus bonorum paſtorum ac prædicatorũ
precibus obuiauit,ſæpeq; veniam impetrauit,vt deus in hoc
anno,id eſt,tempore gratiæ parcat & differat vltionem.
¶ Poſtremò,quidam per ficulneam intelligunt genus huma
num,quod peccauit in lege naturæ,in lege ſcripta,& in lege
E euangelica. ¶ Conſequenter præclarum deſcribitur Chriſti
miraculum ſuæ doctrinæ roboratiuum . *Erat autem docens in ſynagoga eorum*,ſcilicet Iudæorum,*Sabbatis*,id eſt,die quodã
ſabbati,imò ſabbatis frequentius docuit,eo quòd dies illa ce
lebris fuit Iudæis:& tunc copioſius confluebant ad ſynago-
gam,id eſt,ad domum orationi & doctrinæ ſeu lectioni de-
putatam,eratq; in ſingulis Iudæorum vrbibus communiter
talis domus,imò & in ciuitatibus,vbi ſub dominio gẽtilium
morabantur,ſynagogas habebant,ſicut ex actibus Apoſto-
lorum facile eſt probare.Interdum verò ſynagoga Iudæo-
rum collectionem deſignat . *Et ecce mulier* fuit ibidem præ-
ſens,*Quæ habebat ſpiritum infirmitatis*,id eſt,infirmitatem ex
diabolico ſpiritu ſibi deo permittente inflictam,vel propter
ſua peccata,quemadmodum ſpiritus malus vexauit Saulem,
1.Re.16. vel propter maiorem fœminæ huius exercitationem , pro-
1.Reg.18. fectum & gloriam , vt fuit infirmitas ſancti Iob à dæmone
1.Reg.19. percuſsi,vel vt ex fœminæ huius tam miraculoſa ſanatione,
Iob.2. virtus Chriſti pateſieret,glorificareturque deus:ſicut de cæ-
Iohan.9. co nato dicitur in Iohanne, quòd natus eſt cæcus , vt opera
dei manifeſtarentur in eo, *Annis decem & octo* , ſicq; infirmi-
tas fuit magis inolita difficiliuſque curabilis ex ſua natura
Ouidius. iuxta illud Ouidij , Sero medicina paratur, quum mala per
longas inualuere moras : quanuis omnipotentiæ Chriſti nil
eſſet difficile,*Et erat inclinata* hoc eſt, vultu & corpore ver-
ſus terram depreſſa & incuruata inſtar brutorum,contra na-
turalem hominis figuram & ſitum,cui competit caput habe
re erectum,quoniã congruit ei cœleſtia quærere & terrena
tranſ-

tranſcendere ſupernotum intuitu & amore, *Nec omnino poterat ſurſum reſpicere*, tanquam ita contracta. *Quam quum vidiſſet Ieſus* corporali intuitu, imò potius miſerationis affectu, *Vocauit ad ſe.* Poterat vtique à ſe corporaliter diſtantem curare, ſed vocauit eam ad ſe, vt cunctis pateret miraculum ad dei honorem & hominum ædificationem, *Et ait illi, Mulier, dimiſſa es ab infirmitate tua*, hoc eſt, me iubēte hęc tua indiſpoſitio in inſtāti fugatur & deſinit, quia meum dixiſſe, feciſſe eſt, & virtuti immenſæ cōpetit agere in inſtāti, quum nil ei queat reſiſtere. Chriſtus autem ſecundum quod deus, omnipotens eſt, & immenſus in omni perfectione, ſanctitate & gloria. *Et impoſuit illi manus*, non quia ſine tactu huiuſmodi non potuerit eam ſanare, ſed ad inſinuandū quod corpus ſuum fuit diuinitatis ſuæ inſtrumentum, potentia plenū, B
& item ad oſtendendū beneuolentiā, charitatem & humilitatem ſuā ad pauperes & infirmos. *Et confeſtim erecta eſt* corpore, & ad naturalem ſitum reducta eſt. In quo patet quam imperialiter Chriſtus egit miracula. Et ſicut fœminam iſtam non rogatus curauit, ſocrum autem Petri rogatus, ita interdum gratiæ dona largitur antequam inuocetur, vt patet in Pauli conuerſione, interdum vult inuocari. *Et glorificabat deum*, id eſt, mulier hæc deo gratias retulit, eiuſque poteſtatē cognouit, cōfeſſa eſt, & exaltauit corde, verbo & opere, pro tā gratioſa ſua curatione. Et quāuis fortaſſe nondū tunc nouerit, quòd ille qui eam ſic vocauit, tetigit & ſanauit, conſiſteret deus, nō tamen fuit ambigua, quin poteſtate eam curaſſet ſupernaturali atque diuina, ideo deo ſpecialiter gratias dixit, nec dubium quin & Chriſto tanq̄ homini ſancto. C

Mat. 8. Marc. 1. Lucæ 4. Acto. 9.

¶ Iuxta intelligentiam ſpiritualem, per fœminam inclinatā intelligi poteſt quæcūque anima ſeu perſona carnalibus vitiis implicata, quam deo iuſtè permittente diabolus diu intus ligauit vinculis peccatorum: iuxta illud Prouerbiorum, Prou. 9.
Iniquitates ſuę capient impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringetur. Talis igitur anima à diabolo vincta, ita efficitur debilis, ſpiritualiterque infirma, vt hoſtibus ſuæ ſalutis nequaquam reſiſtat, ſed in omni penè tentatione ſuccumbat, atque quotidie frequentiſsimè vulneretur, diuina tranſgrediendo præcepta, ac mortalia incidendo peccata. Itaq; toto affectu terrenis immerſa, ſurſum non valet reſpicere, deū ſynceriter cōtemplando, eius iudicia cōtuendo, &

D quæ ad ſalutem ſuam pertinent ponderando, quemadmodū
Dani. 13. in Daniele de luxurioſis presbyteris legitur, quòd euerterūt oculos ſus, vt non aſpicerent cœlum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Talem autē animam Chriſtus interdū miſericordiſsimè aſpicit, præuenit, & per inſpirationem internam, per directionem angelicam, per exhortationem humanam, ſeu alio modo ad ſe vocat, videlicet ad conuerſionē mentalem, pœnitentiamq; condignam, & paulo poſt infundit ei fiduciam de remiſsione peccatorū ſuorum, manū quoque, hoc eſt, ſuum ei impendit auxilium, ita quòd ſubito ad diuinorum meditationem atq; amorē erigitur, ſicq; cognoſcens in quantis fuit periculis, erroribus & peccatis, deo totis regratiatur præcordiis, & tanto feruētius eis obſequitur,
E quò maiorem ab ipſo miſericordiam eſt ſortita ¶ Denique Chriſtus in corporali huius fœminæ curatione quinque efficit, quæ in ſpirituali impiorum curatione ſpiritualiter agit. Etenim fœminam illā, vidit, vocauit, ſanauit, tetigit, & erexit. Similiter peccatorem ſpiritualirer curaturus. Primò
Mat. 9. videt eum oculis ſuæ clementiæ, ſicut vidit Matthæū in Telo-
Job. 34. neo ſedentem. Secundò, vocat per inſpirationē internā: iux-
Apo. 3. ta illud Iob, Vocabis me, & ego reſpōdebo tibi. In Apocaly-
Eſaiæ. 43. pſi quoq;, Ego ſto ad oſtiū, & pulſo. Tertiò ſanat per pecca-
Hier. 71. torum remiſsionem, quemadmodū per Eſaiā loquitur, Ego
Pſal. 102. ſum qui deleo iniquitates tuas. Vnde per Hieremiā petitur,
3. Re. 10. Sana me domine, & ſanabor, atque in Pſalmo, Qui propitia-
Eſaiæ. 50. bitur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmita-
F tes tuas. Quartò tangit per virtutum infuſionē, & per exercitationem mentis ad ſatisfactionē, ſeu opera quælibet bona, ſecūdum illud Regum, Abiit cum eo pars exercitus quorū tetigerat deus corda. Quintò erigit ad cœleſtia per æternorum contemplationem, feruidumq; amorem, prout apud Eſaiam ſcribitur, Dominus erigit mihi aurem, vt audiam eū quaſi magiſtrum. *Reſpondens autem archiſynagogus*. Reſpondit autem non ad alicuius interrogationem, quia interrogatus non legitur, ſed ad miraculoſum opus Chriſti aptè ſe loqui putauit aut finxit. Porrò archiſynagogus eſt nomen officii, non perſonæ, quia principem ſynagogæ deſignat, *Indignans, quia ſabbato curaſſet hominem*, hoc eſt, fœminam iſtam
Rom. 16. *Ieſus*, in quo patet indiſcretio, ignorantia & falſa iuſtitia, imò & inuidia eius: indiſcretio, quia zelum legis habuit, ſed

non

non ſecundum ſciētiam, ignorantia, quia præceptum de obſeruantia ſabbati non intellexit: falſa iuſtitia, quia indignatus eſt CHRISTO, vera enim iuſtitia habet compaſsionē, falſa dedignationem, ſecundum Gregorium: Inuidia (quia vt ait Chryſoſtomus) non indignabatur ob ſabbati violationem, ſed propter CHRISTI glorificationē: hinc infra vocatur hypocrita, quia finxit ſe ob ſabbati violationem turbari quum torqueretur inuidia. *Dicebat turbæ, Sex dies ſunt* in hebdomada *In quibus operari oportet*, hoc eſt, licet & expedit, ſicut deus ſex diebus omnia fecit, ſeptimo autem die quieuit, in cuius memoriam iuſsit ſeptimum diem ſeu ſabbatum celebrari, *In his ergo* ſex diebus, *Venite & curamini* qui eſtis infirmi, *Et non in die ſabbati*, ne præuaricemini diuinum præceptum. Conſequēter Saluator archiſynagogum redarguit, oſtendens quòd ille magis contra ſabbatum fecit quam ipſe, & quod pręceptum de ſabbati obſeruatione non intellexit, quia non quæcūque opera deus ſabbato fieri prohibuit, alioqui nō licuiſſet ſabbato comedere, bibere, loqui, cibaria ſcindere, potum effundere. Seruilia ergo opera fuerunt illo die illicita, non opera charitatis, pietatis & neceſſitatis. Hinc ait Ambroſius, Deus ſeptimo die ab operibus mundi quieuit, non ab omni operatione, quum ſempiterna & iugis ſit operatio eius, ſicut filius ait, Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor, vt ad ſimilitudinem dei ſecularia noſtra opera, non religioſa, ceſſarent. *Reſpondit ad illum dominus, & dixit*, Archiſynagogus auſus non fuit Chriſtum directè arguere, ſed populum alloquendo, quaſi indirectè redarguit eum. Sed CHRISTVS dei iniuriam non ſuſtinens, nec populi deceptionem ferēs, apertiſsimè redarguit archiſynagogum, & eius fautores. *Hypocrita*, qui iuſtum te ſimulas quum plenus ſis vitiis, *Vnuſquiſque veſtrum in ſabbato non ſoluit* propria manu, vel per miniſtrantem, bouem ſuum aut aſinum, & ducit adaquare? Quaſi dicat, Imò hoc facitis, quum tamen hoc ſit opus magis manuale, quam infirmum verbo curare, aut manu cōtingere. *Hanc autem filiam Abrahæ*, Tam carnis propagatione, quàm fidei ac virtutum imitatione, *Quam alligauit*, hoc eſt, vinculo infirmitatis conſtrinxit. *Satanas, & ecce decem & octo annis, non oportebat ſolui à vinculo iſto die ſabbati?* Quaſi dicat, Vtique expediebat, tum quia homo nobilior eſt iumento, tum quia indigentia

fœminæ

A Chryſo. Gene 1. B Iohan. 5. C

D fœminæ huius maior fuit quam iumentorum in ſabbato, tum quia alligatio iſta miſerabilior fuit. *Et quum hæc diceret, erubeſcebant omnes aduerſarii eius.* Quia clariſsime eos conuicit, & deriſione dignos monſtrauit, *Et omnis populus*, hoc eſt, populares & ſimplices, nam aduerſarii erant ſcribæ & Phariſæi, humanæ gloriæ cupidi, ideo Chriſti honorationem ferre non poterant. *Gaudebat in vniuerſis quæ glorioſe fiebant ab eo*, hoc eſt in præclariſsimis Chriſti miraculis, quæ ipſe potentiſsimè atque promptiſsimè fecit, ita quòd ſumma numerum ſuperauit: iuxta illud Iohannis E-
Iohan. 21. uangeliſtæ, Multa alia fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum mundum arbitror poſſe capere eos qui ſcribendi ſunt libros. Naturale equidem eſt menti humanæ, in
E tam ſupernaturalibus atque inſolitis delectari, eo quòd naturaliter ſcire & in cognoſcendo proficere optet, vnde & noua placent.

¶ Denique Chriſtus aduerſarios ſuos variis modis conuicit. Primò, per operationem miraculorum, ſicut quum di-
Mat. 9. xit, Quid eſt facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata, an di-
Mat. 21. cere, ſurge & ambula, &c. Secùdò per allegationem ſcripturarum, ſicut quum allegauit illud ex Pſalmo, Ex ore infantium & lactantium perfeciſti laudem propter inimicos tuos,
Pſal. 8. &c. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes. Tertiò, per
Pſal. 117. propoſitionem parabolarum, vt quum dixit ad Phariſæum,
Mat. 23. Duo debitores erant, &c. Quartò, efficacia teſtimoniorum,
Marc. 12. ſicut quum dixit Iudæis, Vos miſiſtis ad Iohannẽ, &c. Quin-
F tò ſubtilitate quæſtionũ, vt quum interrogauit Iudæos, Cuius imago hæc & ſuperſcriptio? Itemque, Baptiſmus Iohannis de cælo erat, an ex hominibus. Sextò, exhibitione exemplorum, ſicut hoc loco.

¶ Poſtremò, quia Iudæi Chriſtũ frequenter de ſabbati trãſgreſsione reprehenderũt, ideo multipliciter ſe excuſat, & illos conuincit. Primò, ex hominis dignitate, vt ait apud Marcum, Sabbatum factum eſt propter hominem, nõ homo propter ſabbatum. Secundò, ex ſua maieſtate, vt quũ ait in Mat-
Mat. 12. thæo, Dominus eſt filius hominis etiam ſabbati. Tertiò, ex
Iohan. 7. legis authoritate, dum ait, Si circũciſionem accipit homo in ſabbato vt non ſoluatur lex Moyſi, &c. Quarto, ex ſacerdotum operatione, quoniam ſacerdotes ſabbatum violabant, nec tamen ſe reos reputabant, prout in Matthæo allegat.

Quintò,

Quintò, ex eorum cupiditate & peruerſitate, quoniã curam A
pecorum ſanationi hominum præferebant. Sextò, ex operis qualitate, quoniam ſoluere hominem à vinculo ſatanę, opus eſt charitatis: & hi duo modi in præſenti loco tanguntur.

¶ Præterea, confutatis incredulis, ſubditur inſtructio credentium, qui in Chriſti operibus gloriabantur. *Dicebat ergo* Ieſus ad turbas, *Cui ſimile eſt regnum dei, & cui ſimile eſſe exiſtimabo illud?* Primò interrogat, & interrogationem ſub aliis verbis reſumit, vt attentos redderet auditores, & materiæ proponendę excellentiam declararet, deinde reſpondit. *Simile eſt grano ſynapis.* ¶ Regnum dei ſeu regnum cœlorum in ſcripturis multipliciter ſumitur. Primò, pro eccleſia militanti. Secundò, pro eccleſia triumphante. Tertiò, pro B
æterna fœlicitate, ſeu prę mio beatorum. Quartò, pro cœleſti mãſione eorum, puta pro cœlo empyreo. Quintò, pro actiuo regimine dei. Sextò, pro negotio, quod in militãti eccleſia agitur. Septimò, pro ſtatu eccleſiæ militantis. Octauò, pro virtute & gratia eccleſiæ militantis, per quas ad eccleſiã triumphantem perducitur. Nonò, pro ſacra ſcriptura. Decimò, pro ipſo domino ſaluatore, ſecundum Hieronymum. Itaque regnum dei hic accipi poteſt, primo, ſexto, ſeptimo, octauo, nono, & decimo modis. Cum enim Chriſtus hæc dixit primitiua eccleſia militans, ſcilicet plebs credens, in ipſum inſtar grani ſynapis parua fuit. Vnde ſuperius vocauit eam gregem puſillum. Rurſum prædicationis negotium quod tunc in plebe hac agebatur à Chriſto, in loco agebatur anguſto, & in paruo terrę angulo fuit comparatione or- C
bis terrarum.

¶ Præterea ſtatus huius eccleſiæ, & virtus ac gratia eius tunc modici erant, præſertim extenſiue loquendo, quia adhuc pauci credebant, & ipſi quoque Apoſtoli adhuc rudes tunc erant, valdeque imperfecti. Similiter ſcriptura diuina tunc nondum fuit multiplicata per mundum, vt poſt modum per Apoſtolorum prædicationem, ſed & ipſe Chriſtus tunc adhuc paruus fuit in cordibus Iudæorum, quia modice reputabatur ab eis. Vnde Iohannes Baptiſta prædixit, Iohan. 3.
Illum oportet creſcere, me autem minui. Itaque ſimile eſt regnum dei grano ſynapis, quod primo permodicum eſt, *Quod acceptum, miſit homo in ortum ſuũ, & creuit, & factum eſt in arborem magnam, & volucres cœli requieuerunt in ramis eius.*

Pariſor-

D Pariformiter primitiuam eccleſiam militantem miſit deus in ortum ſuum, hoc eſt, in tẽplum Hieruſalem, quod fuit locus cultus diuini, & habitaculũ dei, in quo Apoſtoli ſuſcepto ſpiritu ſancto poſt CHRISTI aſcenſionẽ primo orſi ſunt prædicare Euãgelicam legem. Quotidie quoq; vnanimiter fuerunt in tẽplo & porticu Salomonis, prout in Actis Apoſtorũ habetur. Deinde eccleſia creuit mirabiliter omni die, velut in arborem magnam, quia per totum mũdum diffuſa eſt, & plena fuit fructibus bonis, ita quòd volucres cœli, hoc eſt, viri cõtemplatiui, ac ſpirituales doctores, atque prælati requieuerũt in ramis eius ſub protectione & vmbra, documẽtis & gratia Apoſtolorũ, qui fuerunt velut rami eccleſiæ, per climata mũdi hinc inde extenti, vel rami eccleſiæ ſunt poteſtas eius ſpiritualis ac ſecularis. Quemadmodum autem dictum eſt de incremento eccleſię, ita de incremẽto euangelicæ prædicationis, & eccleſiaſtici ſtatus, itẽq; virtutes & gratiæ primitiuæ eccleſiæ eſt dicẽdũ, quia hæc omnia, primo in Hieruſalem & Iudæa, quaſi in loco anguſto fuerunt, deinde per quatuor mũdi plagas diffuſa ſunt, fueruntq; iſta plantata in horto dei, hoc eſt, in ipſa eccleſia ſeu corde credẽtiũ. Vnde ſponſa in Cãticis ait, Veniat dilectus meus in ortũ ſuum. Inſuper ſcriptura ſacra primo paucis cognita & cõceſſa, per diſcipulorum Chriſti prædicationẽ, toti mundo eſt communicata, in cuius ramis, hoc eſt, variis expoſitionibus præfatæ volucres cœli quieſcunt, diuinis vacando.

Act. 1. — E — Cantic. 5.

¶ Poſtremò, Chriſtus primo inter Iudæos modice reputatus, imò vilipenſus reprobatus & crucifixus, per Apoſtolorũ prædicationem ac ſigna toti mundo innotuit, atq; in cordibus electorum ſic creuit, quòd agnitus eſt honoratus ac adoratus, vt verus deus, ſicq; in eius ramis, hoc eſt, poteſtatibus, defenſionibus & gratiis requieuerũt fideles. Vnde apud Danielem deſignatus eſt Chriſtus per lapidẽ abſciſum de monte abſque manibus, qui lapis factus eſt mons magnus impleuitque totam terram. Sed & Chriſtum miſit pater in hortũ ſuum, hoc eſt, in eccleſiam & primo ad ſynagogam. *Cui ſimile æſtimabo regnum dei?* De quo iam dictum eſt, *Simile eſt fermento quod acceptum mulier abſcondit*, hoc eſt, miſcuit. *In farinæ tria ſata*, id eſt, in tres menſuras farinæ aqua aſperſæ. Satũ enim ſecundum Bedam eſt menſura iuxta morem prouinciæ Paleſtinæ, vnum & dimidium modium capiens, *Donec fermentare-*

F — Daniel. 2.

mentaretur totum, hoc eſt, tota maſſa à ferméto virtuté acci- A
peret, vt eſſet apta materia panis. Simili modo, ſacra ſcriptu
ra ſeu Chriſtus, vel fides & charitas eius, ſeu prędicatio
euãgelica, tanquã virtuoſum optimumq́; fermentũ à muliere,
hoc eſt, ab increata ſapientia, tanquam à cauſa principali,
& ab apoſtolica congregatione, tanquam à cauſa ſecũdaria
inſtrumentali ſeu miniſterio illibatæ carnis Chriſti commixta
eſt congregationi fidelium ſeu credentium cordi infuſa,
tanquam in tria ſata propter ſummæ Trinitatis myſterium,
vel propter tres ſtatus ſeruorũ dei, ſcilicet incipientiũ proficientium,
& perfectorum: vel propter ſtatum coniugatorũ
continentium, & virginum, donec fermẽtaretur totum, hoc
eſt, quouſque vniuerſum myſticum corpus Chriſti, quod eſt
vniuerſa eccleſia electorũ fidelium Chriſto incorporaretur B
eiusq́; fide, charitate & gratia formaretur, & per ſacram ſcripturam
inſtrueretur, & tãtam à Chriſto virtutem acciperet,
vt de ea Apoſtolus fateatur, Vnus panis & vnũ corpus, mul
ti ſumus. Itaque fermẽtum hoc loco in bono accipitur. Alibi 1. Cor. 10.
verò in malũ accipitur, vt cum Apoſtolus ait, Modicũ fermẽ 1. Cor. 5.
tum totã maſſam corrũpit. Et in Oſea legitur, Quieuit ciui- Oſee. 7.
tas paululum à commixtione, donec fermentaretur totum.

¶ Proſequutio expoſitionis huius capituli,
ab eo loco quo dicitur,
Et ibat per ciuitates & caſtella docens.

ARTICVLVS. XXXVI. C

Q Vuoniam Chriſtus iam de euangelicæ prædica
tionis ac fidei multiplicatione figuraliter eſt lo Deute. 10.
quutus conſequenter facto verba ſua verificat 2. Par. 19.
Et ibat Ieſus cum diſcipulis *Per ciuitates & ca-* Iob. 34.
ſtella Galilææ atque Iudææ, *Docens* tam vr- Eccle. 35.
banos quàm villanos tanquam perſonarũ acceptor nõ exi- Eſai. 42.
ſtẽs, ſed omnes tam paruos quàm magnos, tam doctos quã Mat. 22.
idiotas, quãtum in ſe fuit ad ſalutem inducens, *Et iter faciens* Lucæ. 20.
in Hieruſalem, hoc eſt, ad locum ſuæ paſſionis propinquans, Act. 10.
& genus humanum liberare deſiderans, ſicut iam ante teſta Lucæ. 12.
tus eſt. Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor do
nec perficiatur? *Ait autem illi quidam Domine, ſi pauci ſunt qui*
ſaluan-

D *ſaluantur*? Hoc ideo interrogauit, quia audiuit Chriſtum de cœleſti regno plurima prædicare, documentaque ardua tradere pro acquirenda ſalute. *Ipſe autē dixit ad illos* Vnus quęſiuit, Sed Chriſtus ad omnes qui aderāt, dirigit reſpōſionē, quoniam queſtionis ſolutio ad omnes ſpectauit, & forte iſte vnus ex aliorum interrogauit inſtinctu *Contendite*, id eſt, cum lite & pugna contra dæmones & peccata cōtra mundū & propriam carnem, irrefrenatamque propriam voluntatē ſatagite *Intrare*, hoc eſt, ad æternam beatitudinem profi-

Iohan. 10. ciſci per interiores, exterioresque actus virtutum, *Per an-*

Iohan. 14. *guſtam portam*, id eſt, per vitam pœnitentialem, per indeſinentem cordis cuſtodiam, per conuerſationem timoratam,

E vel per chriſtum, eius ſequendo veſtigia qui ait, Ego ſum oſtium. Itemque, Ego ſum via, &c.

¶ Porrò, Chriſtū ſequi, & per ipſum intrare, eſt aduerſa æquanimiter ferre, bona pro malis repēdere, inimicos diligere, malle mori, quā viā virtutis & æquitatis deſerere. Hinc

2. Tim. 2. Paulus teſtatur, Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto perſequutionem patiētur; Et Iohannes, Qui ſe dicit in Chriſto

1. Iohā. 2.

Mat. 7. manere, debet ſicut & ille ambulauit, & ipſe ambulare. Hæc

Mat. 11. eſt porta anguſta, de qua apud Matthæum apertius loquitur

1. Pet. 2. Chriſtus, Intrate (inquiens) per anguſtam portam, quia lata & ſpatioſa eſt via quæ ducit ad perditionē, & multi inueniūt eam. Quam anguſta porta & arcta via quę ducit ad vitam & pauci inueniunt eam. Sed videtur his obuiare, quòd in Matthæo dicit, Iugum meum ſuaue eſt, & onus meū leue & re-

F ſpondendum, quòd eadem via eſt imperfectis ac incipientibus arcta, laborioſa, dura ſiue amara: proficientibus verò deſ ceſſit & perfectis, puta ardenter amantibus eſt ſuauis atque amœna, quia guſtarunt quàm dulcis eſt deus, & quanta ſit delectatio, mente tranquilla deo vacare, virtutib⁹ occupari, habentque paſſiones reformatas, & vitia de facili vincūt.

¶ Denique ſi ſępe corporaliter affligātur ſuſtinendo aduerſa, mente tamen conſolantur & gaudent in domino, quēadmodum Iacobus in ſuæ epiſtolæ monet exordio. Omne gau

Iacob. 5.

dium exiſtimate fratres cum in diuerſas tentationes incideritis. Nam & quælibet virtus quanto perfectius alicui ineſt, tanto maiorem habet delectationem ſuæ operationi adiun-

Proue. 4. ctam, hinc in Prouerbiis ſapiētia loquitur; Ducam te per ſemitas æquitatis, quas cum ingreſſus fueris, non arctabuntur greſſus

greſſus tui. Vnde Hieronymus, Virtutes duræ ſunt incipienti, molles proficienti, ſuaues peruenienti. Et Auguſtinus, Semitæ æquitatis dum inchoantur, Arctæ videntur & anguſtæ dum autem profectum accipiunt, ſpacioſæ videntur & latæ. Veruntamē quanuis perfectis ſeu fortiter proficiētibus ſuaue ſit & iucundum, pſalmis, orationibusq; vacare, cōtemplationi intendere, cæteris quoq; ſpiritualibus exercitiis, inhærere, nihilominus difficultas & labor eis cōtingunt in refrenatione cordis ab omni euagatione, in venialium peccatorū euitatione, in quotidianorū defectuum deploratione ac caſtigatione in multiplici quoque afflictione ſeu compaſſione qua propter aliorum peccata, & ruinā eccleſiaſtici ſtatus intimo afficiūtur dolore. Nam & Paulus teſtatus eſt, Supra modū grauati ſumus, ita vt tęderet nos viuere, Sed & abbas agathon dixit, Nō eſt labor ſicut orare deum, videlicet propter difficultatem vitandi omnem animi euagationem, tempore orationis pręcipue deuitandam. Interdum quoque viris bonis ſpiritualis conſolatio, alacritas cordis, fiduciæ gaudiū, ad tempus diſpēſatiuè diuinitus ſubtrahuntur tuncq; dura ſunt eis que ante cum lætitia gerebantur. A 1. Cor. 1. B

¶Poſtremò, ſi quis velit clariꝰ ſcire, quid ſit dicere, arcta eſt via ſalutis: aduertat illud Apoſtoli, Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Et denuo, Cum metu (inquit) & tremore ac timore veſtrā ſalutē operamini. Sed heu multi ſunt iam nominetenus Chriſtiani, qui abiecto CHRISTI præcepto ac documento contendunt, quomodo abundent diuitiis (& quod periculoſiſſimum eſt) quomodo pluribus beneficiis adēptis, lautā & carnalem vitā deducant, quomodo ad eccleſiaſticas dignitates, ad prælationes, ad maioritatem pertingant vt honorentur Itaque contendite intrare per portam anguſtam, *Quia multi dico vobis quærent intrare* regnum cœleſte *Et non poterunt* quia nō efficaciter quæſierunt, nec fer[illegible]ide optauerunt, ſed pigre ac negligēter aut nimis tardè, quemadmodum virgines fatuæ Sunt igitur quàm plures fidem informem ac ſeruilem timorem habentes, qui frequenter abhorrent pœna inferni, ſe cogitant morituros, diuinū formidant iudicium, cupiuntq; beatitudinem æternalem, ſed carnali amore, ſeculariq; vanitate ſeu ambitione, & fœminea quadam mollitie retrahuntur à via ſalutis, à bono propoſito aut incepto, ſed & difficul- Galat. 5. Philipp. 2. C

D difficultas incedendi per viam artam eos deterret, nec fiduciam ſumũt in domino, ideo miſeri miſerabiliter, irreparabiliterque diſpereunt. Cum autem intrauerit paterfamilias, hoc eſt, dum Chriſtus omniũ fidelium princeps & dominus, completo finali iudicio cum vniuerſis electis cœleſtẽ paradiſum ſeu cœlum empireũ ingreſſus fuerit ſecũdum naturã aſſumptam, locum mutando, qui ſecundum diuinitatem ſuam incircunſcriptibilis, inuariabiliſque conſiſtit, Et Clauſerit oſtium, hoc eſt, aditum regni cœleſtis, ita quòd pœnitentiæ & precũ
Mat. 25. locus non erit, quia finita erit tũc via, id eſt, præſens vita, qua durante tempus promerendi ac demerẽdi & qua finẽ ſumẽte, fininitur huiuſmodi tempus Et incipietis foris ſtare, id eſt,
E ab electis, loco ad præmio ſegregari, cum quibus in hac vita corporaliter mixti fuiſtis, Et pulſare oſtiũ ſcilicet ingreſſum depoſcere, ſeu Chriſtum qui oſtiũ eſt præcari, Domine aperi nobis ianuam gloriæ noſque exaudi Et reſpondens Chriſtus dominus Dicet vobis verbo oris ſeu facto Neſcio vos Per approbationem Nnde ſitis, hoc eſt, de numero electorum, de ſorte iuſtorum, vos eſſe non fateor.

¶ Eſt autẽ duplex notitia, ſcilicet approbationis & ſimplicis intelligentiæ ſeu viſionis. De prima ergo notitia iam ſermo, ſecundum quam deus nõ nouit niſi iuſtos, & ea quę ſunt virtutis & gratiæ. Sic quoque de homine veraci dicitur, ꝙ
Iob. 12. neſcit mẽtiri. Loquendo autem de notitia ſimplicis viſionis deus ſcit bona & mala ſecũdum illud Iob, Ipſe nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatẽ nonne cõſiderat? Rurſ
F ſuſque, Ipſe nouit decipientem, & eum qui decipitur, Tunc incipietis dicere, hoc eſt, dicere optabitis, vel corde dicetis, vel ſi poſſetis, diceretis Manducauimus corã te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti Hoc primo exponitur de Iudęis illius tẽporis inter quos Chriſtus corporaliter cõuerſabatur, qui coram ipſo, & cum ipſo, ſæpe cibum, & potum ſumpſerũt, & in eorum prædicauit viis, ſinagogis, & locis.

¶ Poteſt quoque exponi communiter de Iudæis, qui ſecundum legẽ certis temporibus in tẽplo de victimis ſuis & oblationibus comederunt, in quorũ plateis & ſynagogis, Chriſtus per doctores veteris teſtamẽti dicitur docuiſſe. Spiritualiter verò de Chriſtianis exponitur qui corpus & ſanguinẽ Chriſti indigne participant, propter quod damnationẽ incurrunt maiorẽ: in quorũ etiã plateis, viis, eccleſiis Chriſtus per ſuos miniſtros

miniſtros quotidie docet, imò & in plateis animarum eorũ, A
hoc eſt, in lata capacitate intellectus ipſorum, per inſpirationem internam, atque angelicam directionẽ ſpiritualiter docet ac loquitur, ſed ipſi aduertere, ac parere recuſant. *Et dicet vobis, Neſcio vos vnde ſitis* ſicut expoſitũ eſt. Vnde ad Iudæos olim electos deus ait per Amos prophetã, Tantũmodo vos cognoui ex omnibus populis. *Diſcedite à me omnes operarii iniquitatis*, i. qui in peccatis mortalibus deprehenſi eſtis, nec finaliter pœnituiſtis, hoc eſt, quod in Matthæo loquitur eis Chriſtus, Ite maledicti in ignẽ ęternum. Ideo dicit Pſalmiſta, Neq; habitabit iuxta te malignus, neque permanebũt iniuſti ante oculos tuos. Et vice verſa de electis decãtat Veruntamẽ iuſti cõfitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo. *Ibi* videlicet in inferno *Erit fletus & ſtridor dentiũ* Fletus ibi erit ex diuerſis generibus infernalium tormentorũ. Etenim ignis, ſulphur, ſpiritus procellarũ, pars calicis eorũ, id eſt, pars ſunt ſupplicij dãnatorũ. Stridor verò ibi ſpecialiter, ex vehemẽtiſſimo frigore: iuxta illud Iob, Ab aquis niuium trãſiet ad calorẽ nimium. Ex indignatione quoque impatiẽtia, & furore, poterit ſtridor eis ineſſe: iuxta illud Pſalmiſtæ, Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Quemadmodũ enim ſecundũ Dionyſiũ, ſunt in dęmonibus phãtaſmata proterua, amẽs furor, & irrationabilis cõcupiſcentia: ſic & de cunctis dici poteſt damnatis. Vnde deum benedictũ inceſſanter blaſphemare dicũtur.

Amos. 3.
Mat. 25.
Pſal 5.
Pſal. 139.
Pſal. 10.
B
Iob. 24.
Pſal. 111.

¶ Præterea quæritur, an fletus ille damnatorũ poſt reſurrectionẽ erit corporalis. Ad quod reſpondent doctores, ꝙ duplex eſt fletus, vtpote ſpiritualis, qui eſt intenſus dolor interior, quem certũ eſt eſſe in tartaris. Alius eſt fletus corporalis, in quo duo conſiderãtur. Primum eſt reſolutio lachrymarum, qui in damnatis nõ erit, quoniã ceſſante motu cœli generatio corruptioq; ceſſabũt. Et item cum damnatio illa ſit æternaliter duratura, eſſet & lachrymarũ reſolutio infinita, ſecundum quod in fletu corporali cõſideratur, & oculorum & capitis turbatio & obnubilatio, quod erit in illis, *Cum videritis Abraham & Iſaac & Iacob & omnes prophetas*. Qui ſpiritu ſancto eos non ſolum per gratiam gratis datam, qualis eſt gratia prophetiæ, ſed etiam per gratiam gratum facientem inhabitantem loquuti ſunt, *In regno dei* quieſcentes. C

¶ Circa quod quærit, quomodo reprobi electos viſuri ſint

D tunc in regno dei, quum ſecundum Gregorium poſt diem iudicij damnati non amplius ſint viſuri electos in regno cœleſti? Et reſpõdendum, quòd reprobi ad ſuæ calamitatis augmentum videbunt electos lata ſententia in cœlos conſcẽdere, ſicque facta illa aſcenſione, videbunt, hoc eſt, certiſſime ſcient eos eſſe in regno cœleſti.

¶Denique CHRISTVS ſpecialiter nominat hos tres patriarchas propter præcipuam eorum ſanctitatem & quoniã deus in veteri teſtamento ſpecialiter ſe vocauit deũ eorum: iuxta illud Exodi, Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob. Hoc nomen mihi eſt in æternũ: item quia ad hos ſpecialiter facta eſt promiſſio, imò & eadẽ promiſſio de Chriſto & ſaluatore facta per ipſum, Abrahæ enim loquutus eſt
E dominus in Geneſi, Benedicentur in ſemine tuo omnes gen
Galat.3. tes, hoc eſt, in Chriſto, ſicut ad Galatas exponit Apoſtolus.
Gene. 26. ¶Porrò, ad Iſaac loquutus eſt dominus, Benedicẽtur in ſe-
Gene. 38. mine tuo omnes gẽtes terrę. Ad Iacob quoque loquutus eſt deus, Benedicẽtur in ſemine tuo cunctæ tribus terræ. Vnde quòd aliqui dicunt ad Abraham, & ad Dauid tantum modo factam eſſe repromiſſionem, ſane intelligendum eſt. *Vos autem* videbitis per experientiam *Expelli foras*, hoc eſt, ex-
Mat.25. cludi à regno atque collegio electorum, ſecũdum illud Matthæi, Inutilẽ ſeruum proiicite in tenebras exteriores. Et in Apocalypſi vigeſimoſecundo capite, Foris canes & venefici & impudici & idolis ſeruientes, & omnis qui amat & facit
F mendacium. *Et venient* electi *Ab oriente & occidente & aquilone & mari*, hoc eſt, non ſolum ex Iudæa, ſed à quatuor plagis ſeu partibus terræ, & accumbent, id eſt, fœliciter reficientur ac requieſcent *In regno* quia ſicut iam de omnibus mundi partibus nõ Iudæi dun taxat, ſed & innumerabiles gentilium ſunt conuerſi ad CHRISTVM per fidem, ac gratiam: qui ſicut nunc requieſcunt in regno eccleſiæ militãtis, hoc eſt, in ipſa eccleſia peregrinãte ac viatrice, ita poſt
Mat.28. finale iudicium, æternaliter ac beatiſſime cõquieſcent in eccleſia triumphãte. Hinc apud Matthęum loquitur Chriſtus de ſemetipſo, Mittet angelos ſuos cũ tuba & voce magna & cõgregabit electos à quatuor ventis, & accumbent in regno dei. Ad quod applicari poteſt quod magnus ille Eſaias propheta prędixit, ecce iſti de longe venient, & ecce illi ab aquilone & mari, & iſti de terra auſtrali. Moraliter per oriẽ

tem

tem deſignatur ortus natiuitatis, per occidẽtem, occaſus ſeu A
interitus mortis: per aquilonem, qui eſt vẽtus duriſsimus, du
ritia aduerſitatis: per auſtrum, qui eſt calidiſsimus ventus, fa-
uor & lenitas proſperitatis. Itaq; ſpiritualiter ab oriente ve
niunt, qui conſideratione ſuæ originis conuertuntur, penſan
tes illud Iob, Homo natus de muliere breui viuens tempo-
re, repletur multis miſeriis. Ab Aquilone veniunt, qui mor-
tis memoria, iudicij metu, inferni formidine conuertuntur,
penſantes illud Apoſtoli, Horrendum eſt incidere in manus Hebr. 10.
dei viuentis. Ab Aquilone veniunt, qui neceſsitate vrgente,
vel aduerſitate mouẽte cõpunguntur, & redeũt ad ſalutem,
de quibus ait Saluator, Compelle intrare, de quibus Eſaias
aſſerit, Domine in anguſtia requiſierunt te, in tribulatione
murmuris, doctrina tua eis, in quibus impletur quod per O- B
ſeam loquitur dominus, Ecce ſepiam viam tuam ſpinis, & ſe-
piam eã maceria, & quæret amatores ſuos, & non inueniet,
& dicet, Vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia
bene mihi erat, tunc magis quàm nunc. Ab auſtro veniunt,
qui arridentibus ſibi proſperis, nihilominus deo inhærẽt, in
talibus deo gratias referentes, & magis offendere metuẽtes
ſicut beatus Petrus hortatur: gratias agite deo, qui vos voca
uit in admirabile lumen ſuum. Hinc inſuper conſtat, quòd
moraliter fando, ab oriẽte veniũt nobiles, ab occidẽte igno
biles, ab auſtro diuites, ab Aquilone pauperes, & de his omni
bus aliqui ſaluabuntur, ad quod illud Ezechielis coaptatur,
A quatuor vẽtis cœli veni ſpiritus, inſuffla ſuper interfectos
iſtos, & reuiuiſcant. *Et ecce ſunt nouiſsimi, qui erant primi* hoc C
eſt, Iudæi, qui ante Gentiles fuerunt ad Chriſti fidem admo-
niti, propter ſuam incredulitatem ſunt facti extremi & vlti-
mi, id eſt, conuerſis Gentilibus poſtponendi, *Et ſunt primi
qui erant nouiſsimi*, hoc eſt, Gentiles cõuerſi incredulos pre-
ceſſerũt Iudæos, qui ante Gentiles fuerunt vocati. Interdum
quoque contingit, quod primi, id eſt, in gratia atque virtu-
tibus perfectiores fiunt nouiſsimi, id eſt, peiores, quia pau-
latim tepeſcunt, quemadmodum in Apocalypſi deus cuidam
improperat, Habeo aduerſum te, quòd charitatem tuam pri-
mam reliquiſti. Auguſtinus quoq;, Vidit (inquit) cedros liba-
ni cecidiſſe. Ideo monet Apoſtolus: qui ſtat, videat ne cadat. 1. Cor. 10.
Fiunt etiã primi qui erãt nouiſsimi, dum homines vitioſi pœ
nitendo creſcunt in viros virtutum, in quibus impletur illud

D Apoſtoli, Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. ¶ Poſtremò, primi, hoc eſt, magni & inclyti in ſeculo iſto, ſunt in futuro ſeculo quādo damnantur, nouiſsimi: & qui hic reputantur nouiſſ. id eſt, viles & deſpecti, in futuro fiunt primi, dum humiles in cœleſtibus exaltantur, nam vt Paulus fatetur, Quæ ſtulta ſunt mundi, elegit deus, vt cōfundat ſapientes: & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. *In ipſa die* qua Chriſtus verba ſtatim præhabita dixit, *Acceſſerunt quidam Phariſæorum dicentes illi*, Exi de terra hac Galilææ, *Et vade hinc* ſcilicet extra territoriū poteſtatis Herodis, *Quia Herodes vult occidere te* quod de Herode Antipa filio Herodis Aſcalonitæ, qui occidit infantes, eſt intelligendum.

1.Cor.2.

¶ Porrò, ſecundum Cyrillum, Phariſæi hi iſta malo zelo loquuti ſunt, tanquam prouocati contra Chriſtū propter verba ipſius, quibus gentiles, Iudæis præpoſuit. Alij quidam exiſtimant, quòd forte aliqui eorū bono zelo dixerunt iſta. Cur autem Herodes quæſierit Chriſtum occidere, aliqui opinantur, quod ideo, quoniam audiebat tot millia ſequi Chriſtum, ſuſpicabatur, ne forte à Chriſto tanquam à Galilæo concitaretur ſeditio contra regnum ſuum, vel forte finxerunt iſtud, vt Chriſtum terrerent & effugarent. *Et ait illis, Ite, dicite vulpi illi*, hoc eſt, callido & doloſo Herodi. Vulpes quippe ſecundum Bedam, eſt animal fraude plenum, in foueis ad inſidiādum latens, odore fœtens, & nunquam itinere recto incedens. Sic princeps iniquus eſt animal per vitam beſtialem, doloſus per calliditatem, in foueis latens, hoc eſt, ſimulatione & duplicitate ſuā prauitatem abſcondens, atq; inſidians per excogitatam verſutiam, fœtens per malā famam, curuè incedēs per cōuerſationem iniuſtam. Simili modo deus per Eſaiam nominauit Achas vulpem. *Ecce eiicio dæmonia & ſanitates perficio*, hoc eſt, languidos curo, *Hodie & cras*, id eſt, nūc & tempore oportuno, quouſque in corpore hic ſubſiſto. Cras enim in ſcripturis accipitur pro tempore propinquo, ſicut in Geneſi Iacob effatur, Cras reſpondebit mihi iuſtitia mea, *Et tertia die cōſumor*, hoc eſt, ſtatim poſt tēpus præfatum occidar, & implebuntur quæ de me prædixerunt Prophetæ. *Veruntamen oportet me*, hoc eſt, ad hominum ſalutem expedit, & me decet, ſeu etiam neceſsitate conditionata neceſſe eſt, vt præordinatio diuina & prophetæ de mea paſſione impleantur in me, *Hodie & cras & ſequenti die*, hoc eſt, per

E

F

per tempus aliquantum iam currens,citoque finiendum, ſi- A
cut expoſitum eſt, *Ambulare*,id eſt,in ſeculo hoc conuerſa-
ſari, & opera diuina peragere,ſeu Hieruſalem verſus profi-
ciſci, *Quia non capit*,hoc eſt, capacitatem ſeu congruentiam
non habet *Prophetam perire*,id eſt, occidi *Extra Hieruſalem*
Hoc per modum hyperbolicæ locutionis dictum videtur.
Non enim omnes prophetę occiſi,in Hieruſalem ſunt occi-
ſi,cum Hieremias in Aegypto, & Ezechiel in Chaldæa, &
Amos in terra decem tribuum legantur occiſi,ſed ideo Chri
ſtus hoc dixit, quia cõmuniter in Hieruſalem talia cõtigerũt
& ibi innocentium ſanguis freqũeter ac copioſe effuſus eſt,
quia ibidem reges iniqui,pontifices impij, ſcribæ & phari-
ſæi malitioſi habitauerunt,qui à prophetis increpari & in-
ſtrui contempſerunt. Sumitur autem hoc loco Hieruſalem B
non ſolum pro ſpacio infra mœnia cõprehenſo,ſed pro vr-
be ſimul cum appendiciis,& adiacentiis eius,cum certum ſit
Chriſtũ extra muros Hieruſalem crucifixum, ſecũdum illud
Apoſtoli Pauli,Ieſus vt ſanctificaret populum extra portam Hebr.3.
paſſus eſt *Hieruſalem, Hieruſalem*,id eſt, ô plebs vrbis illius,
Hęc repetitio nominis,eſt ſignũ cõpaſsiõis,vel ſerioſitatis,
& excitationis ad aduertentiã diligẽtem. *Quæ occidis prophe-
tas, & lapidas eos qui mittuntur ad te*,id eſt,ſæpe hæc crimina
perpetraſti,adhuc autẽ cito factura es talia:Nam Zachariam 2.Pa.24.
filium Ioiade lapidauerunt,Eſaiã ſerra diuiſerunt, *Quoties
volui* quaſi dicat,multotiens volui *Congregare filios tuos* hoc
eſt,pertinentes ad te,ſcilicet totum populum Iudeorũ,cuius
metropolis fuit Hieruſalem quos Chriſtus ſecundũ ſuam di- C
uinitatem,diu ante ſuam incarnationem voluit per Moyſen
alioſq; ſanctos veteris teſtamenti,ſcilicet per iudices & pro
phetas ac patriarchas ſpiritualiter cõgregare ſub ſua gratio-
ſa defenſione,ſub deuoto cultu vnius dei, ſub fide & chari-
tate, *Quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis*,id eſt, ſicut
auis defendit,& cõtinet pullos ſuos in nido locatos ſub pro-
priis alis, ne à rapacibus auibus diripiantur *Et noluiſti* taliter
congregari,quia deo & ſanctis eius fuiſti rebellis.

¶ Deniq; ſi interdum populus ille bonis conſenſit,hoc raro
fuit,& pro maiori parte plebis ac tempori fuerunt peruerſi.
Chriſtus quoque antequam verba hæc protulit,ſæpe in Hie-
ruſalem fuit, & quædam ibi miracula fecit ac docuit,per quę
omnia voluit plebem illam conuertere,nec dubium,quin &

D orauit frequẽter pro ipſis. ❡ Circa hoc quæritur, Cum diuina voluntas ſit omnipotens cui nullus reſiſtere poteſt, quomodo ſi deus vult homines cõgregare, cõuertere & ſaluare, aliter accidere poteſt? Ad quod reſpõdet Damaſcenus, quòd voluntas dei antecedens non ſemper impletur, quia non eſt voluntas abſoluta & plena, ſed voluntas dei cõſequens ſemper impletur. De hoc alibi ſæpe clarius ſcripſi, *Ecce relinquetur vobis*, id eſt, ad veſtrã confuſionem, veſtrarumq; culparũ vindictam, *Domus veſtra*, id eſt, templum vel vrbs ſeu natio veſtra *Deſerta* quod factum eſt, quando Romani deſtruxerunt Hieruſalem, & occiderunt, vendiderunt, ac diſperſerunt plurimos Iudæorũ, ſicut frequenter iam dictũ eſt, & ex
E ſcripturis veteris teſtamenti probatum. Nam Daniel dixit, Ciuitatem & ſanctuariũ diſsipabit populus cum duce venturo. Et Pſalmiſta, Fiat habitatio eorũ deſerta. *Dico autẽ vobis, quia non videbitis me, donec veniat* tempus *Cum dicetis, Benedictus qui venit in nomine domini* Aliqui dicunt iſtud impletũ in die Palmarum, quando pueri clamabant cum turbis, Oſanna
Mat. 21. benedictus qui venit, Veruntamen ſecundum ordinem narrationis beatiſsimi euangeliſtæ Matthæi, Chriſtus verba hæc protulit poſt facti illius executionem, imò & poſt diem Palmarum: ſimiliter ſecundũ beati Lucę enarrationem Chriſtus hęc dixit cum eſſet in via Hieruſalem verſus, ante diem Pal-
F marum: & ſicut ex Euangelio ſancti Iohãnis probatur, Chriſtus poſt hæc verba ſæpe in Hieruſalem fuit, ideo iſtud exponitur de ſecundo eius aduentu, vt ſit ſenſus, Dico vobis incredulis & ingratis, non videbitis me, hoc eſt, in veſtra cæcitate relinquemini iuſto dei iudicio, propter veſtras malitias, ita quòd non agnoſcetis me eſſe Chriſtum filium dei, donec veniat, cum dicetis, id eſt, vſq; ad diem iudicij quando corporaliter videbitis Chriſtum eſſe ſcietis quem cõfixiſtis, tuncq; inuite dicetis ſeu confitebimini, Benedictus qui venit in nomine domini, quia in nomine Ieſu Chriſti omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Porrò ſecundum Theophilum Chriſtus dicendo, Nõ me videbitis, non ſignificat horam illam qua hæc dixit, ſed tempus crucis: quaſi dicat, Poſtquam crucifixeritis me, non amplius videbitis me, donec iterum veniam omnia iudicaturus.

❡ Poſtremò, in ſcripturis aliqua per anticipationẽ dicuntur, & Chriſtus eadem verba ſæpius potuit prædicare.

A

¶ Elucidatio Cap.XIIII. *Et factum eſt quum intraret in domum cuiuſdam principis Phariſæorum.*

ARTICVLVS XXXVII.

Hriſtus qui venit in mundum hunc peccatores cõuertere, variis modis ſtuduit eos trahere ad

C

ſalutem. Vnde & eis conueſci dignatus eſt, vt perfectiſſima morũ ſuorũ honeſtate ac ſapientiſsima collocutione aliis modis ipſos ad meliora alliceret, prout in huius capituli fertur exordio. *Et factum eſt quum intraret* dominus Ieſus, *In domum cuiuſdã principis Phariſæorum ſabbato manducare panem* forte inuitatus ad prandium. Per panem autem in ſcripturis intelligitur quilibet cibus, ſicut per aquã quilibet potus, vt cõſtat ex eo quod in libris Regum Heliſæus loquitur regi Iſrael de Syriis. Pone panem & aquam corã eis, vt comedant & bibãt. Moxque ibidem ſubiungitur, Et appoſita eſt eis ciborum magna præparatio & comederunt & biberunt. *Et ipſi* Phariſæi *Obſeruabant eum*, quomodo in verbo aut facto poſſent reprehendere eũ præſertim an aliquid contra feſtiuitatẽ ſabbati ageret. Chriſtus nempe (vt ait Bernardus) in factis paſſus eſt obſeruatores, in dictis contradictores, in tormẽtis illuſores. De quibus obſeruatoribus Chriſtus ait in Pſalmo, Qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerũt in vnum. *Ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.* Ordinatione diuina hydropicus ille aduenit, vt in eius curatione potentia Chriſti clareſceret, & per hoc error Phariſæorum confutaretur

B

4.Reg.6.

Pſal.70.

C

¶ Porrò ab hydor, quod eſt aqua, dicitur hydropiſis, quæ eſt morbus aquoſus, ex veſicę vitio natus cum inflatione turgẽte & anhelitu fœtido. Proprium quoq; Hydropico eſt, quòd quãto plus bibit, tanto plus ſitit. Idcirco per eam auari & lubrici deſignantur, qui quanto plus delectationibus ſe exponunt & rebus acquirendis intendunt, tanto eorum affectus plus ad venerea & ad temporalia inflammantur.

¶ Denique ſeptem ponuntur proprietates hydropici, per quas ſeptem mortalia peccata denotantur. Prima, eſt tumor corporis & membrorum, per quem ſignatur ſuperbia: iuxta illud Iob, Quid tumet contra deum ſpiritus tuus? Secunda eſt, expreſsio ſpirituum per quam ſignificatur inuidia, quæ

Iob.52.

D aliorum laudabilia comprimit ne pandantur. Tertia eſt, ardor ſitis, quæ deſignat auaritiam. Quarta eſt indignatio humorum, quæ iram ſignificat, Quinta eſt, pigritia ſeu tarditas pedum, per quam notatur accidia. Sexta eſt, genitalium inflatio, qua ſignatur luxuria. *Et reſpondens Ieſus*, non ad verba vocalia, ſed ad inſidioſas cogitationes illorũ, quas intuebatur. *Dixit ad legiſperitos*, id eſt, ſcribas atque doctores Iudæorum, *Et ad Phariſæos* Iſti enim præcipue inuidebant famæ Chriſti, obſeruabantq́ue eum, cupientes famam Chriſti denigrare, quoniam ipſi laudis humanæ cupidiſſimi erant. *Si licet ſabbato curare?* à corporali infirmitate ſupernaturaliter & miraculoſe. Nõ quaſi ignorans hoc quærit, ſed vt illorum errorem corrigeret. Taliter enim curare, eſt opus diui-
E num & charitatiuum, à vocatione dei nequaquam impediẽs, ſed ad diuinæ poteſtatis contemplationem, ad diuinæ pietatis amorem & laudẽ vehementer accendens, tam eũ qui curatur, quàm omnes qui adſunt aut audiunt: niſi omnino peruerſi, inuidiq́ue conſiſtant. *At illi tacuerunt*, quia ſciebant ſubtilitatem atq; prudentiam Chriſti, ideo conuinci & argui metuebant quicquid reſponderent. *Ipſe verò* Ieſus potẽtiſſimus atq; piiſſimus medicus animarum, & corporum, *Et apprehenſum eum*, puta hydropicum, quem apprehendit cum manu ex humilitate, non quòd abſque corporali cõtactu nequiuerit eum curare, Sanauit imperialiter ac repente, *Ac dimiſit* abire expedite, vt veritas ſuæ curationis pateret. *Et reſpondens* ad cogitationes legiſperitorum ac Phariſæorum
F qui viſo hoc ſigno, cœperunt cogitare & iudicare, quòd ſabbatum Chriſtus ſoluiſſet, ideo cõtra hoc. *Dixit ad illos*, *Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die ſabbati?* quaſi dicat, Si licet iumentis cum grandi labore die ſabbati ſubuenire, cur nõ potius licet homini ægro ſanitatis opem hoc die impendere, præſertim quãdo hoc fit, tamẽ ſine labore, imò facillime. ¶ Deniq; peruerſis & excæcatis illis legiſperitis, ac Phariſæis iam in eccleſia multi etiã prælati & animarũ curã habẽtes ſunt ſimiles, quia ſi viderint pecoribus ſuis aliquid aduerſitatis contingere, mox ſuccurrunt: ſed ſi viderint proximos ſuos aut ſubditos ſpiritualiter lædi atq; occidi, i. peccare mortaliter aut notabiliter, tacẽt, diſſimulant, non curant, nec dolent, quo patet, ꝙ veram dei ac proximi charitatem non habent, nẽpe quò anima præſtã-

tior eſt corpore,omniq; iuméto, eò de animarũ læſione,ſeu A
vitiis plus dolendum eſt ac amplius ſuccurrendum, quàm de corporum aut pecorum læſionibus ſit triſtandum. *Et non poterant ad hæc reſpondere illi* Videbant nanq; ſe eſſe conuictos, nec aliqua ſolutione poſſe vim arguméti euadere. Itaq; obturato ore inuidorum, hydropiſiq; corporali ſanata in vno, conuertit ſe Chriſtus ad ſpiritualis hydropiſis, id eſt,ſuperbiæ & ambitionis curationẽ in omnibus talibus tũc ibi præſentibus *Dicebat autem & ad inuitatos parabolam* i.ſermonẽ aliquid myſtice ſignificãtem, quia per corporalia iſta innuebat ſpiritualia documenta, *Intendens* id eſt,cõſiderans vel intelligi dans, *Quomodo primos accubitus eligerẽt*.id eſt,quilibet eorum ad eminentiora loca in mẽſis aſpiraret auiditate honoris,& etiã fortè propter fercula lautiora quæ altius ſedẽtibus ſolent apponi, *Dicens ad illos, Quũ inuitatus fueris ad nuptias, nõ diſcumbas in primo loco*.i.nõ teipſum vane ingeras ad ſedendum in loco altiori, ſeu primo, *Ne forte honoratior te, ſit inuitatus, &c* Senſus ſuperficialiter literalis difficultatem non habet,ſed magiſter humilitatis hoc exemplo, hacq; rationabili perſuaſione intẽdit nos informare, vt ſemper quãtum in nobis eſt,parui faciamus noſipſos,nec vltra propriam menſuram nos erigamus,imò potius etiam inferioribus nos viliores arbitremur. Denique quum per Chriſti miniſtros,id eſt, prædicatores & prælatos inuitati fuerimus ad nuptias, id eſt, vnionem mentis cum deo in via iſta per fidem & gratiam ac dona ſpiritus ſancti,in patria verò per beatificam viſionem,quia hæ nuptiæ hic inchoantur,& in futuro æternaliter continuãtur, non debemus in primo loco diſcũbere, C
id eſt,aliis nos præferre,neque de meritis noſtris præſumere, ne cum Chriſtus omnium iudex venerit iudicaturus,nos cõfundat atque deiiciat. Huic autem morali documento Saluatoris concordat quòd in Prouerbiis Salomon ait,Ne glorioſus appareas coram rege,& in loco magnorũ ne ſteteris. Prou. 25.
Melius eſt vt dicatur tibi,aſcẽde huc,quàm vt humilieris coram principe, *Sed quum vocatus fueris* ad menſam plurimorum, ſiue ad nuptias, *Vade recumbe in nouiſſimo loco*, id eſt, humiliorem locum quantum in te eſt elige, præſertim ſi ſtatus aut ordo permittat, *Vt quum venerit qui te inuitauit, dicat tibi*, non grauiter obiurgando, ſed leniter iniungendo. Sufficit enim monitio apud diſcretos, *Amice aſcende ſuperius,*

D *rius*,ſicque per humilitatem honor acquiritur. Hinc ſubditur. *Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus*, iuxta illud Iob, Qui humiliatus fuerit erit in gloria. Dicit autē Baſilius, Occupare vltimum locum in conuiuiis, iuxta mandatum Chriſti, conueniens eſt, ſed rurſus in hunc contentioſe ſe ponere, vituperabile eſt, tanquam deſtructiuum ordinis, & cauſatiuum tumultus, & de eo mota contentio, æquiparabit nos litigantibus de primatu. Quapropter (ſicut docet hic Chriſtus) expedit accubitus ordinem cōmittere facienti cōuiuium. Sic enim in patientia nos mutuo ſuſtinētibus honeſte, & ſecundum ordinem omnia proſequentes, *Quia omnis qui ſe exaltat* per ſuperbiam, *Humiliabitur* humilitate pœnali in futuro, tanto confuſibilius atque pœnalius à Chriſto

Iob.22.

1.Cor.14.

E omnium iudice, quanto ſe nunc magis extulerit, niſi per veram pœnitentiam ſeipſum in vita hac humiliauerit, ſuā confitendo, deflendo & emendando ſuperbiam. *Et qui ſe humiliat*, id eſt, veram humilitatem fuerit amplexatus, propriam paruitatem, defectuoſitatem ſe culpando, penſando, ſeq; coram deiiciendo aut poſtulando, & eius miſericordiam iugiter implorando, *Exaltabitur* in hac vita per ſublimia dona gratiæ dei, & in futuro per alta dona glorię eius. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus verò dat gratiam. Hinc Moyſes ait, Anima quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, quoniam aduerſus dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo: verbum enim domini contempſit. In Eccleſiaſtico quoq; habetur, Odibilis coram deo & hominibus eſt ſuperbia. Noli te

Iacobi. 4.

F extollere in faciēdo opere tuo. Quantò maior es, humilia te in omnibus, & inuenies gratiam coram deo & hominibus. Vnde ſicut diſcretio ſeu prudentia vocatur quadriga virtutum, quia in omni actu virtuoſo dirigit hominem, faciens eū ſeruare modum, vt ſit rationabile & diſcretū eius obſequiū: ita humilitas vehiculum eſt virtutum, promouens actus virtuoſos ad ſpecialem complacentiam dei, & quāto quis vitam ſuam in profundiori, ſtabiliori ac perfectiori humilitate fundauerit, tāto plus atq; celerius in omni gratia & virtute proficiet, citiusque ad perfectionem venturus eſt. Cur enim tam parum proficimus, cur ad iram & impatientiam ſumus tam proni, niſi quia ſyncera & plena humilitate caremus? Poſtremò & ipſa humilitas ab omni vanitatis ſtultitia eſt diligentiſsime cuſtodienda, ne quis de ipſa ſua humilitate inaniter glo-

Rom. 12.

glorietur, erigatur, aut ſibiipſi cōplaceat, aliósve tanquā ſuperbos diiudicet, & cōtemnat. *Dicebat autem ei qui ſe inuitauerat*, ſcilicet principi Phariſæorum, cui pro refectione corporali, ſpiritualem ac meliorē retribuit, inſtruēs eum ad virtutes. *Quum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos*, i. eos inter quos & te eſt amicitia ſecularis atq; politica, *Neque fratres tuos neque cognatos* id eſt, cōſanguineos ſeu affines, *Neque vicinos diuites* Quod ait, diuites, referendum arbitror ad omnes præfatos, ſcilicet ad amicos, ad fratres, ad cognatos. Si enim hi pauperes eſſent, meritorie inuitarentur, imò (cæteris paribus) potius eſſent inuitandi quàm alii, non principaliter neq; duntaxat, quia amici & fratres ac cognati, ſed quoniam pauperes & egētes, & potiſſimum intuitu & amore Chriſti ad gloriam dei, qui ita requirit, vt non ſolum dilectio, ſed & ordo charitatis ſeruetur, qui exigit, vt ꝓpinquiores magis amentur, non ſolum amore naturali, ſed etiā ſpirituali cæteris paribus. Propter quod in Canticis ſponſa teſtatur, Ordinauit in me charitatē. Et Paulus Apoſt. Si quis (inquit) ſuorum & maxime domeſticorum curam nō habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. De hoc Auguſtinus libro de doctrina Chriſtiana. Et Thomas in ſecunda ſecundæ plenius tractāt. Deinde Saluator ponit cauſam cur tales præfato modo inuitandi non ſint, *Ne forte & ipſi te reinuitent*, vt carnalibus moris eſt, *Et fiat tibi retributio* corporalis in hac vita, ita quod apud deū mercedem non habeas. Dicit autem hic Beda, Fratres & amicos ac diuites alterutrum cōuiuia celebrare, nō quaſi peccatū Chriſtus interdicit, ſed ſicut cætera neceſſitatis humanæ cōmercia, ad promerenda vitæ cœleſtis præmia nil valere oſtendit, cui ſimile eſt quod alibi dicit, Si benefeceritis his qui vobis bene faciunt, quæ gratia eſt vobis, Hinc Gorra teſtatur, Amici, & fratres, & cognati atq; vicini, aut ſunt pauperes, & tūc meritorie inuitātur: aut ſunt diuites, & tūc aut vocātur propter faciendā mutuā charitatem, & ſic eſt meritoriū: aut propter laſciuiā ſeu aliā malam cauſam, videlicet propter carnalia illa immoderata ſolatia, & tunc eſt demeritorium: aut propter quandā liberalitatem & amicitiam naturalem, & ſic eſt quaſi indifferens, *Sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos*, qui ſi ire nequiuerint, adducēdi ſeu apportādi ſunt, *Et beatus eris*, id eſt, pro tāta pietate ex charitate procedente, æternā beatitudi-

A B C

1. Tim. 5.

Lucæ, 6.

D titudinem conſequeris, *Quia non habẽt retribuere tibi* in hac vita beneficium corporale, in ſpiritualibus tamen poſſunt ac debent rependere, orãdo fideliter pro benefactoribus ſuis, *Retribuetur enim tibi*, id eſt, plena merces tibi à deo preſtabitur, ſcilicet duplex ſtola ſeu corporis & animæ glorificatio ſempiterna, ſi interim beatitudinem animæ non fueris conſequutus, *In reſurrectione iuſtorum*, id eſt, in die nouiſsimo, per hoc quòd inter electos reſurges. Vnde reſurrectio illa finalis, quanuis bonorum erit atque malorum, ſpecialiter tamen dicitur eſſe iuſtorum, quoniam illis erit ad gloriam, reprobis ad miſeriam. ¶ Porrò moraliter, cum facimus prandium, id eſt, cum ad orationes aut celebrationes accedimus,
E vt ſpiritualiter reficiamur, & de menſa domini communicemus, non ſolũ oremus pro amicis & parentibus ac cognatis, & pro diuitibus, id eſt, pro iuſtis qui in chariſmatibus ſpiritus ſancti abundant, ſed etiam pro inimicis & peccatoribus, qui verè & infideliter pauperes ſunt. Sed in hoc multi deficiunt, quia pro inimicis raro, aut tepide orant, pro amicis & propinquis frequenter, quod eſt quaſi reliquias menſæ ſuæ mittere principi. ¶ Præterea inuitationes atque cõuiuia ex diuerſis cauſis procedunt. Primò, ex naturali dilectione, ſi-
Iob. 1. cut de filiis Iob pater, Si tamen naturalis dilectio ſpirituali dilectione formetur ac eleuetur ad deũ, tunc hoc meritorium erit, ſicut de filiis Iob credendum videtur, quia Gregorius dicit eos fuiſſe iuſtos. Secundò, ex pietate, ſicut fecit
Lucæ. 1. Tobias. Tertiò, ex reuerentia, ſicut Matthęus fecit Chriſto,
F ſicq; religioſis & iuſtis facere conuiuiũ ex reuerẽtia, inquantum ſunt per Antonomiam famuli dei, valde eſt meritoriũ. Quartò, ex liberalitate, ſicut in Tobia legitur de Raguel. Quintò, ex approbata conſuetudine, ſicut in nuptiis: & hæc duo ſi ex charitate fiunt, ſunt meritoria. Sextò, ex oſtẽtatione, vt legitur in Heſter de Aſſuero. Septimò, ex guloſitate, vt patet in libris Regum de Nabal. Octauò, ex ambitione, vt faciunt canonici electione inſtante, ſicq; fecit Adonias. Nonò, ex malignitate & ſimulatione, vt Abſalon.

¶ Poſtremò Chryſoſtomus ait, Nõ ſub hac ſpe aliis beneficia cõferamus, vt nobis retribuant, hæc enim frigida eſt intẽtio & talis amicitia celeriter euaneſcet: ſi verò pauperem vocaueris, deũ nunquam obliuiſcentem habebis debitorem. Quanto enim minor eſt frater, tanto magis Chriſtus per eũ accedit

accedit & viſitat. Nam qui magnũ ſuſcipit, ſæpe propter vanam gloriam facit hoc, ſed & vtilitas ſæpius quæritur, vt per illũ promoueatur. Sed dicis, Immundus eſt pauper & ſordidus. Leua eũ & fac tecum in mẽſa ſedere: ſi veſtes ſordidas habet, mundum indumentum exhibeas. Chriſtus accedit per eum, & tu friuola loqueris. Gregorius quoque Nyſſen' hortatur, Non negligas iacentes, quaſi nullo ſint digni honore. Cogita quid ſint, & precioſitatem eorũ inuenies. i. ſaluatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum hæredes ſunt & regni cœleſtis clauigeri, accuſatores & excuſatores idonei, nõ loquentes, ſed inſpecti à iudice. Itaque (vt ait Chryſoſtomus) decet eos in ſolario reuerẽter locari, ſed ſi hoc nõ placet, ſaltẽ deorſum vbi ſunt ſubiugalia & miniſtri, Chriſtũ ſuſcipias, fiat ſaltem pauper ędituus, id eſt, domeſticus tuus: & ſi non ſecum conſedeas, mitte eis fercula de tua menſa. A B

¶ Myſticè ſecundum Origenem, Qui vanam gloriam vitat, vocat ad ſpirituale cõuiuium pauperes. i. imperitos, vt eos ditet: debiles. i. conſcientiã læſam habẽtes, vt eos ſanet: claudos. i. declinantes ratione, vt rectas ſemitas faciant, cæcos. i. qui carent contemplatione virtutis, vt veram videant lucẽ. Hæc ſcilicet, quod Chriſtus dixit de beatifica retributione in reſurrectione finali præſtanda, *Cum audiſſet quidam de diſcumbentibus* tactus deſiderio retributionis illius, *Dixit illi*, ſcilicet Chriſto tanquam alludẽs verbis ipſius, *Beatus* eſt iam in ſpe & in prædeſtinatione æterna, *Qui manducabit panem*, id eſt, ſpiritualiter reficietur clara & fruitiua diuinitatis viſione, quæ eſt panis fortitudo atque refectio omniũ electorum in patria puta *In regno dei*, quod eſt triumphans eccleſia ſeu beatificæ locus, ac manſio viſionis. Præterea dicũt quidam, quòd iſte fuerit de opinione Sadducæorum qui vitã futuram putant eſſe carnalem, & quod cibum manducarent corporeum. Sed iſtud non eſt perite dictum. Sadducei nãque prorſus negabant reſurrectionem futuram, dicentes animã eſſe mortalem, & nec angelũ eſſe nec ſpiritũ, prout in actibus Apoſtolorum habetur. ¶ Conſequẽter Saluator per parabolam docet quàm multi per diuerſa obſtacula impediantur à reſurrectione beata. *Homo quidam fecit cœnam magnã & vocauit multos.* Per hunc hominem intelligitur CHRISTVS, qui fecit cœnam, id eſt, beatificam æternæ gloriæ reſurrectionẽ præparauit electis, de qua ait Apoſtol', Oculus non C Act. 24.

D lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendo-
Eſa. 64. runt, quæ præparauit deus diligentibus ſe. Ad hanc cœnam
1. Cor. 2. Chriſtus multos vocauit, dicendo, Pœnitentiã agite, appro-
Mat. 4. pinquabit enim regnum cœlorum. Vnde ait in Pſalmo, An-
Pſal. 39. nunciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum,
Et miſit ſeruum ſuum, id eſt, Apoſtolorum omniumque prædi
catorum chorum ſeu ordinem. Sæpe etenim in ſcripturis fit
ſermo de tota aliqua plebe ſeu multitudine, quaſi de vna p-
Exod. 4. ſona, ſicut in Exodo deus loquitur Pharaoni, Dixit tibi, Di-
mitte filium meum, id eſt, populum Hebræorum, *hora cœ-
næ*, iſt eſt, in hac vltima mundi ætate, in cuius fine cœna iſta
exhibenda eſt plenè cunctis electis, & interim à tẽpore paſ-
E ſionis ſeu deſcenſus Chriſti ad inferos cœpta eſt dari: quo-
niam CHRISTVS precio ſui ſanguinis ianuam regni cœ-
leſtis aperuit, de hac hora ſcriptum eſt Filioli noniſſima ho-
ra eſt. Porrò refectio iſta beata dicitur cœna magis quàm
prandium, quoniam alia ei non ſuccedet refectio, & quies
1. Iohã. 2. æterna ei adiuncta eſt, quemadmodum cœnæ quies nocturna
coniũgitur, de qua cœna ſcriptum eſt in Apoc. Beati qui
ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt, *Dicere inuitatis*, id
eſt, hortari homines ad regni cœleſtis præmia promerenda
Vt venirent, id eſt, deum proximoſque amando, & iuſtè ac
timoratè viuendo, ad patriam beatorũ inceſſanter appropin
quare ſtuderent, nempe amando & iuſtè agendo, non corpo
raliter trãſeũdo venitur & appropinquatur ad regnũ cœle-
F ſte, *Quia iam parata ſunt omnia*, id eſt, ſuperna gaudia meri-
to paſſionis Chriſti hominibus ſunt parata, dummodo vir-
tus, gratia ſeu meritum paſſionis Chriſti eis per ſacramen-
ta eccleſiæ applicetur, & ipſi obicem ſuæ non ponãt ſaluti,
ideo dicit Gregorius, Omnia ſunt parata, quoniam Chriſto
immolato patet introitus regni cœleſtis. *Et cœperunt ſimul
omnes excuſare* ſe ab executione operum virtuoſorum, & ab
adeptiõe regni ſuperni, qui terrena & ſenſibilia potius quã
ſpiritualia & diuina amabant, ideo excuſauerunt ſe, & ſi nõ
verbo, tamen facto. *Primus dixit ei, villam emi, & neceſſe ha-
beo exire & videre illam*, *Rogo te habe me excuſatum*. Per pri-
mum hunc inuitatum, qui ex occupatione circa villam quam
emit, neglexit deo ſeruire ac obedire, deſignatur pluralitas
ſuperborum & ambitioſorũ, qui ita ſe occupant circa hono-
rem, principatum, & excellentiam acquirendos ſeu poſſi-
dendos

dendos in ſeculo iſto, quòd diuina negligunt adimplere præ A
cepta, nec ad æternos ſummæ beatitudinis aſpirant honores, ſed temporalia atque præſentia æternis præferũt ac futuris, propria excæcat ſuperbia, quæ mentem ineffabiliter, Iohan.5. damnabiliterq́ue obtenebrat, ita quòd fidem formatam & viuam non habent, ſecundũ quòd talibus ait Saluator, Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriam ab inuicẽ accipitis, & gloriam quæ à ſolo deo eſt non quæritis? Superbia nanque & ambitio impediunt mentem, ne ſe creatori ſuo ſubſternat, idcirco influxum gratię eius nequit ſuſcipere. Porrò per hoc quod ait Rogo te habe me excuſatum, datur intelligi, quòd ſuperbi ſicut & cæteri vitioſi, maximè tamen ſuperbi de ſuis excuſant peccatis. Nam ſicut accuſatio ſuipſius effectus eſt & ſignum, ſeu comes humilitatis: ita excu- B
ſatio propriorum vitiorum eſt effectus, ſignum & comes ſuperbię: propter quod orat Pſalmiſta deum, Nõ declines cor Pſal.5.
meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in pec- Hier.2.
catis, Vnde taliter ſe excuſanti dominus ait per Hieremiam, Ecce ego iudicio cõtendam tecũ, eo quòd dixeris, non peccaui. Poſtremò ſecundum Gregorium, quod ait, Rogo te habe me excuſatum, tantum eſt, ac ſi dicat, Ora pro me, quia cõuerti non poſſum, ſicq; humilitas ſonat in voce, dum ait, Rogo te, ſuperbia verò in actione dum venire contemnit. Et *alter dixit, Iuga boum emi quinque*, id eſt quinque paria boum *Et eo probare illa, rogo te habe me excuſatum*, Per hunc ſecundum intelligitur multitudo hominum auarorum qui ita circa terrenas diuitias congregandas, ac conſeruandas intenti ſunt, quòd ſpiritualium ac cœleſtium obliuiſcuntur bono- C
rum, ſicq́ue circa pecunias & poſſeſſiones ſuas afficiuntur, quaſi eas nunquam eſſent amiſſuri, & quaſi nõ eſſet vita poſt hanc vitam, & tanquam corpus eſſet nobilius anima. Tanta denique eſt grauitas huius peccati, vt auaritiam nominet ſer Epheſ.5.
uitutem idolorum apoſtolus. Et iterum, Radix (inquit) om- 1.Tim.6.
nium malorũ eſt cupiditas Nam ſicut idololatria colit idola ſua, falſoſq; deos magis quàm verum deum, ita auarus plus cupit, amat & colit opes terrenas, quàm deũ altiſſimũ. Ideo ſapiẽs vir teſtatur, Nihil iniquius quàm amare pecuniam. Et Eccle.10.
rurſus, Auarus animam ſuam habet venalem. Cum enim bona temporalia ſint finaliter ordinata ad ſpiritualia bona, nõ plus debemus amare & congregare aut retinere temporalia

quàm

D quàm neceſſe, ſeu vtile nobis eſt ad ſpiritualia obtinẽda. Propter quod ait Apoſtolus, Habentes victũ & quibus tegamur his contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli. Præterea ſecundum Gregorium, quoniam ſenſus corporales interna cõprehendere nequeunt, ſed ſola exteriora cognoſcunt, rectè per hunc ſecũdũ, qui quinque iuga boum emit, id eſt, quinque ſenſus exteriores à deo accepit, tãquam rationem redditurus de eis, curioſi ſignantur, qui dum aliorum quærunt vitam diſcutere, proprios defectus omittunt aſpicere. Et *alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire.* Per hunc deſignanrur luxurioſi. Nam quanuis matrimonium ſit bonum ac licitum, atque ad propagandam ſobolem diuina prouidentia inſtitu

Ephes. 5.

1. Tim. 6.

E tum, multi tamen per hoc non fœcũditatẽ prolis, ſed turpitudinem expetunt voluptatis. Ideo per rem iuſtã ac licitam non incongrue deſignatur res impia, vt dicit Gregorius. Et quia voluptas carnalis fortiſſimè ligat & occupat, infimisq; immergit hominẽ, ideo tertius iſte non dixit, Rogo te habe me excuſatũ, ſed ſimpliciter loquitur, nõ poſſum venire, nã & ipſa voluptas carnalis parit accidiam atque faſtidium diuinorum, facitque hominem ad virtutum opera impotentem. Propter quod in Oſea habetur, Fornicatio & ebrietas & vinum auferunt cor. Itaque Chriſtus in iſta parabola denotat, quòd per ſuperbiam, auaritiam, atque luxuriam homines, à ſua præcipue impediãtur ſalute. Ideo Iohannes aſſerit, Omne quod eſt in mũdo, concupiſcentia carnis eſt, & cõcupiſcẽ

Oſee. 4.

1. Iohã. 2.

F tia oculorum & ſuperbia vitæ. Et *reuerſus ſeruus* id eſt, ordo prædicatorum ab actu prædicationis ad contemplationis quietem reuertẽs, quia poſt operum exteriorum exequutionem, debet prædicator atque prælatus ad interiora ſua redire, deo vacare, & coram eo cor ſuum effundere *Nunciauit hæc* per interiorem confeſſionem & alloquutionem, *Domino ſuo,* ſcilicet Chriſto. Prædicatores namque & prælati deuoti ac feruidi zelo ſalutis proximorũ ſuccenſi, deo doloroſè ac pie conqueruntur, dum parum aut nihil proficiunt: ſicut & maximè gaudent, dum multos conuertunt: quemadmodum Apoſtolus, Multa mihi fiducia eſt apud vos, multa mihi gloriatio eſt pro vobis, repletus ſum cõſolatiõe, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra. Dicitur autẽ ſeruus domino Chriſto nũciare, non quaſi ipſe ignoret quid ge

2. Cor. 7.

ſtum ſit

ſtum ſit, ſed vt nos ordiné parabolæ ſiue hyſtoriæ intelliga- A
mus. *Tunc iratus pater familias*, ſcilicet Chriſtus propter tã-
tam hominum ingratitudiné. Ira autẽ non competit Chriſto
ſecundum ſuam diuinitatem ad paſſionum affectus, ſed quò
ad ſimilitudinem operis. Porrò ira per zelum, quę eſt appeti
tus vindictæ ſecundum rationis dictamẽ fuit in Chriſto ſe-
cundum ſuam humanitatem, *Dixit ſeruo ſuo*, id eſt, ordini
prędicatorum ſuorum præcepit, *Exi* à contemplatione ad
aliorum informationẽ ac cõuerſionem, *Cito*, quia pericu-
lum eſt in mora, & ſine dilatione prouidendũ eſt animarum
ſaluti, quo verbo redarguuntur prædicatores & prelati igna
ui & tardi, qui facili occaſione prædicationem omittunt aut
differunt *In plateas & vicos ciuitatis*. Per ciuitatem hoc lo-
co intelligitur ſynagoga, quę fuit aliquando ciuitas dei, ſicut
nunc eſt eccleſia, fuitque ſynagoga lege munita, quaſi muro B
clauſa, per plateas quoque ſignantur multitudines hominũ
maiores, vicos autem minores, quia non multis tantum, ſed
& paucis eſt prædicandum, vel per plateas notantur qui in
proſperis quaſi in latitudine erant per vicos qui aduerſitati-
bus premebantur. Platea enim eſt latior vico, *Et pauperes*,
id eſt, gratia dæi ac ſpiritualibus donis carentes, *Et debiles*
ad bene agendum Peccatum enim vulnerat naturalia, ita vt
vires animæ fiant debiles ad actus virtutum, *Cæcos*, id eſt
veritatis notitia deſtitutos, *Et claudos* i. rectitudinem iuſti
tiæ non ſeruantes ſiue inſtabiles, qui quaſi in vtranque clau-
dicant partẽ, dũ in nulla virtute conſtantes exiſtunt, de qua-
libus fertur in Pſalmo, Filij alieni inueterati ſunt & claudica
uerunt à ſemitis ſuis. Vndę & in libris Regum inſtabilibus fi C
liis Iſrael ait Helias, Vſquequo claudicatis in duas partes. Pſal. 17.
Introduc huc id eſt, ad regnum cœleſte perducere ſtude præ- 3. Re. 18.
dicando, orãndo, exemplariterque viuendo. Itaque principi
bus ſacerdotum & maioribus Iudeorũ ad Chriſtum conuer-
ti nolentibus, multa millia ex minoribus eiuſdẽ populi ſunt 1. Re. 18.
cõuerſa, ſicut in actibus deſcribitur. Nam (vt ait Gregorius)
hos elegit deus, quos deſpicit mundus & ipſa deſpectio plæ
runque hominem reuocat ad ſeipſum, & tanto celerius dei
vocem aliqui audiunt, quanto minus in mundo hoc habent
vbi delectentur. *Et ait ſeruus, Domine, factus eſt vt impera-
ſti*, id eſt, Iudæis prædicauimus ſicut iuſſiſti, quanuis non
omnes conuerti voluerint vt mandaſti. *Et adhuc locus eſt*,

 id eſt,

D id eſt, adhuc vacant loca in regno cœleſti, in quibus recipi queant gentiles. Non enim numerus hominum prædeſtinatorum ex Iudæis erat implendus in cœlis *Et ait dominus ſeruo, Exi in vias & ſepes*, id eſt, ad populos gẽtiles per lata perditionis itinera incedentes, qui lege caruerunt diuina Iudæis collata ſicq; quaſi agreſtes fuerũt: propter quod per ſepes ſignantur. Itaque primo fuit prædicandũ Iudæis, deinde gentilibus Propter quod Paulus & Barnabas loquuntur Iudeis Vobis oportebat primùm loqui verbum dei, ſed quoniam repuliſtis illud, conuertimur ad gẽtes. Sic enim precepit nobis dominus, *Et compelle intrare*, id eſt, quaſi importune &

2. Tim. 4. per comminationes damnationis æternæ inſtiga illos, vt cõ uertantur, prout ait Apoſtolus, Prædica verbum, inſta oportune, importune argue, obſecra, increpa, in omni patientia.

Hier. 24. Vnde per Hieremiam dominus loquitur, Nunquid nõ verba mea ſunt quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petram? Itaque quod ait, cõpelle intrare, nõ intelligitur de coactione abſoluta atque omnimoda (quia ſic liberũ arbitrium cogi nõ poteſt, nec de⁹ vult habere coacta obſequia) ſed aliquali

Baruch. 3. & inductiua *Vt impleatur domus mea*, id eſt, numerus præ-

Iohan. 14. deſtinatorum compleatur in cœlo, de qua ait Saluator in domo patris mei manſiones multæ ſunt, de qua & illud Baruch poteſt exponi, O Iſrael quàm magna eſt domus dei, & ingẽs locus poſſeſſionis eius, magnus & non habens finem, excelſus & immenſus. Sed ſi finẽ non habet, quomodo poteſt impleri? Et reſpondendum, quòd immenſus vocatur, non

F propter interminabilitatem, ſed ob ſuã latiſſimam & ineffabilem capacitatem, *Dico autem vobis, quòd nemo virorum illorũ* vtpote ſe excuſantium, *Qui vocati ſunt*, vocatione exteriori per prædicatores, *Guſtabit cœnam meam*, id eſt, æternam cœleſtis fœlicitatis ſuauitatem non experietur. Hoc quoque notandum, quòd deus interdum vocat inſpiratione interna, interdum prædicatione externa, aliquando beneficiis, quãdoque flagellis: ad quod deſignãdũ dicit in Cãticis quater,

Cant. 6. reuertere. Sic enim ait ibidẽ ſponſus cœleſtis, Reuertere, reuertere quonã itis, reuertere, reuertere. *Ibãt autẽ turbæ multæ cum eo*, ſcilicet cũ Ieſu ob varias cauſas, vt dictũ eſt ſepe. Etenim eloquentia ſuauiſſima prædicationis eius, eminentia miraculorum, morum venuſtas, turbas attraxit, *Et conuerſus ad illos*, quia faciem ſuam corporalem, interiorem quoque

pietatis

pietatis ſuæ reſpectum & bonorum ſpiritualium cõmunicationem conuertit ad eos, ita & nos ſi cor noſtrum ad ipſum cõuertimus, ſi eum ſequi conamur, ſi eũdeſideramus, clementiam, ſtatim pietatis ſuæ effectũ nobis impendit, ſicq́; ad nos ſe conuertet: quemadmodũ per Zachariã teſtatur. Conuertimini ad me dicit dominus exercituum, & cõuertar ad vos dicit dominus exercituum, *Dixit, Si quis venit ad me*, id eſt, me ſequi voluerit per vitę aſsimilationem, & debitam ſeruitutem, *& nõ odit patrem ſuũ, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores*. Omnes iſtæ perſonæ odiendæ ſunt ſeruis Chriſti, nõ quantũ ad id quod habent à creatore, videlicet quò ad eſſe naturæ ſuæ aut gratiæ, ſed quantũ ad id quod habent à ſeipſis, hoc eſt, propria inordinata volũtate, vtpote quantum ad culpã & impietatẽ quã habent, qua etiam nobis in via dei contrariantur, à ſalute nos nitendo retrahere, aut à profectu virtutũ. Naturæ autem & perſona amandæ ſunt, iuxta prætactã dictionem homo conformat ſe deo qui omnia amat ſecundum id quod ſunt per naturam, gratiã aut gloriam, prout Sapiens loquitur. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Nilominus odit iniquos, ſecundum quod tales, quemadmodum in eodem libro ſcribitur, Odio ſunt deo impius & impietas eius, Atq; in Pſalmo, Odiſti omnes qui operãtur iniquitatem. Per Hieremiã quoq́;, Non eſt anima mea ad populum iſtum, *Adhuc autem & animam ſuam*, id eſt, ſpiritum, ponendo partem pro toto. Eodem quidem modo debemus diligere & odire nos, quo & proximos. Cum enim amare ſit alicui bonum velle, odire autem alicui malum velle: debemus nos ipſos, aliosq́; diligere nobiſipſis ac aliis neceſſaria naturæ, donáque gratiæ & munera gloriæ ſempiternæ optãdo ac imprecando. Porrò noſipſos ac alios debemus odire, id eſt, impietates noſtras ac alienas abhorrere & velle nõ eſſe, atq; pro malis culpæ mala pœnæ nobis ac aliis affectare zelo iuſtitiæ, imò & noſipſos ac nobis commiſſos debite caſtigare, inordinatis affectibus & carnalibus concupiſcentiis reluctari. Iſtud eſt bonum, virtuoſumque odium ex ſpirituali procedens amore, de quo ait Pſal. Perfecto odio oderam illos. ſicq́; Dauid odiuit ſeipſum cum deprecatus eſt deum, dicens, Vertatur obſecro manus tua in me, & populus tuus non percutiatur, *Non poteſt meus eſſe diſcipulus*, id eſt, veraciter Chriſtianus, vtpote meæ do-

A (margin, top)

Sapien. 11. (margin: Zacharias)

B (margin)

Sapien. 11.

Pſal. 5.

Hier. 51.

C (margin)

Pſal. 138.

2. Re. 24.

D ctrinæ obeditor,ſeu adimpletor. ¶Præterea quæritur, an iſtud ſcilicet odire parentes & cæteros atque ſeipſum ſit cõſilium vel præceptum? Et reſpondendum, quòd ſecundũ aliquem modum ac ſenſum eſt præceptum,& aliquo modo cõſilium. Eſt enim præceptum quantum ad hoc,vt carnales affectus prædictarum perſonarum contrarios charitati ſpirituali abiiciamus, & item vt præfatas vitemus ac odiamꝰ perſonas quantum ad hoc,quòd nos ab impletione præceptorũ impedire nituntur. ,Sed eſt cõſilium quo ad hoc, vt carnales affectus,carnaliterq; propinquos ſiue coniunctos odiamus, relinquamus,vitemus,quantum ad hoc, quòd nos impedire nituntur, aut poſſunt à ſpirituali profectu ad perfectionem tendente per actus & opera ſupererogationis,vt ſcilicet car

E nales præfatarum perſonarum affectus abiiciamus, non illos duntaxat qui charitati diuinæ contrariantur directè,ſed illos quoq; qui charitatis profectum,ardorem & perfectionem impediunt. Et *qui non baiulat crucem ſuam*, id eſt, opera pœnitentiæ non exercet,corpus per abſtinentiam nõ affligit,proximis ſuis non condolet tempore oportuno, *Et venit poſt me*,talia bona exercendo, non vana intentione pro laude humana,ſed ad laudem & gloriam dei,ędificationemque proximi,ſecundũ quod ego feci,prout apud Iohannem

Iohan. 8. proteſtor, Ego non quæro gloriã meam,ſed honorifico patrem meum, *Non poteſt meus eſſe diſcipulus*. Iſtud quippe loquendo in genere,ad omnem pertinet Chriſtianum,dicente

Galat.5. Apoſtolo, Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixe-

Mat 7. runt cum vitiis & concupiſcentiis. Iſtud etenim aliud prorſus non eſt niſi per arctam viam incedere,quæ ſola ad ſalutem perducit:ſicq; iſtud eſt præceptum,non conſilium. Poteſt tamen exponi vt ſit conſilium,eritq; ſenſus, Qui nõ baiulat crucem ſuam,id eſt,ſeipſum totaliter non mortificat, ſe & cætera hæc terrena propter deũ derelinquendo: & venit poſt me,id eſt,me ſequutus non fuerit per ſemitas perfectionis,videlicet,per ſpontaneam paupertatem, perpetuam caſtitatem,plenamque obedientiam, quæ ſunt ſubſtantialia omnium ordinum,nõ poteſt meus eſſe diſcipulus,id eſt,imitator perfectus,non ſolũ in pręceptis,ſed & in cõſiliis euangelicis obſeruandis me audiens,atque efficaciter acquieſcẽs. Denique quod documenta inducta obſeruanda ſint cunctis fidelibus ſaluari optantibus,præſertim ad perfectionem vir-

tutum

tutum in hac vita pertingere cupiētibus. Chriſtus cōſequenter declarat per duas ſimilitudines ſiue parabolas. Primam tangit dicendo, *Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius ſedens cōputat ſumptus qui neceſſarii ſunt ſi habeat ad perficiendum? Ne poſteaquam poſuerit fundamentū, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant illudere ei, dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare.* Hoc in exterioribus ita eſt, quòd homo prouidæ mentis non incipit aliquid ædificare, niſi ante præcogitet an habeat facultatē conſummandi ſtructuram, ne ſi aliter euenerit, cuncti aſpicientes irrideant eum quòd ſe inconſideratè habuerit, inchoando quod cōplere nequiuit. Cōformiter eſt in ſpiritualibus, quod ſi quis fidelium propoſuit ſeu in religione ꝓfeſsionem B
fecerit, ſe ad apicem humilitatis, aliarumque virtutum eminentiam, ſeu vitæ perfectionem quotidie tranſiturum, antequam iſtud attentet ſeu inchoet, perpendere præmeditariꝗ; debet, an poſsit continuare atq; perficere quod cupit incipere, vtpote, an ſit diſpoſitus, aptus, idoneus, ad exercitia vitæ intentare. Quod ſi in ſeipſo viribus propriis ſe ſufficientem non inuenerit ac potentem, debet in deo confidere, eiuſque implorare auxilium, & impedimenta ſuæ vitare ſalutis. Iſti enim ſunt ſumptus neceſſarij ſibi ad conſummandum quod aggredi debeat & optet. Vnde ſi iſta non egerit, in proceſſu deficiet, & hoſtes ſuæ ſalutis ſpiritus maligni videntes eum in proceſſu ſuccumbere, irridebunt atque de ſua perditione gaudebunt. Vnde Gregorius, Omne quod agimus præuenire per ſtudium conſiderationis debemus. Hoc eſt, quod in C
Eccleſiaſtico docetur, Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis. Apoſtolus quoque ait, Sine præiudicio, id eſt, præuio iudicio nihil facias. Hinc prouidentia ponitur pars prudentiæ, quia per prouidentiā futura cauentur pericula, & de neceſſariis prouidetur. Porrò diaboli & vaſa eorū, ſcilicet homines impij, qui bonos à via ſalutis retrahere moliuntur, de eorum perditione ſeu apoſtaſia quos tentando ſuggerendoque vicerint, gloriantur, iuxta illud Eccleſiaſtici, Si præſtes animæ tuæ cōcupiſcentias eius, faciente in gaudium inimicis tuis. Atque in Pſalmo, Qui tribulant me exultabunt ſi motus fuero, ego autē in miſericordia tua ſperaui. Idcirco in Eccleſiaſtico vir ſapiēs orat, quòd & nos ſemper orare debemus, Domine pater & dominator vitæ Pſal. 12.

D meæ, ne derelinquas me in cogitatu & conſilio illorum, & incidam in conſpectum aduerſariorum meorum, & gaudeat inimicus meus. Itaque peſsimos ac inuidiſsimos aduerſarios noſtros diabolos, nil aliud niſi animarum noſtrarum ſanguinem ſirientes non lætificemus, negligenter & viliter nos habendo, mundanas conſolatiunculas exquirendo, mentis cuſtodiam omittendo, ſed in lingua cunctiſq; ſenſibus & cordis cuſtoditione iugiter cuſtoditi eſſe conemur.

¶ Poſtremò parabola iſta religioſis potiſsimum eſt penſanda, ne tēpore procedente tepeſcant, ſed quotidie feruentiores effici ſatagant, ne conueniat illis illud Apoſtoli, Sic ſtulti eſtis, vt cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſumemini. Vn-

Apoc.² E de in Apocalypſi Chriſtus ait cuidam, Habeo aduerſus te, quod charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris, & pœnitētiam age. Aduertant hæc qui ſibi in clauſtris de annorum quibus fuerunt in ordine multitudine blandiuntur, cum tamen adhuc leues & paſsionati monſtrentur. Sed & omni Chriſtiano conſideranda ac metuenda ſunt iſta, præſertim cum in via dei non progredi ſit retroire. Deinde ſecunda parabola ſubditur. *Aut quis rex iturus committere bellum aduerſus alium regem, nonne prius cogitat, ſi poſsit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea quæ*

F *pacis ſunt.* Parabola plana eſt, quia rex prouidus contra alium regem pugnaturus, ſi viderit regem alium multo potentiorem ante congreſſum, pacem componit cum illo ſi poteſt, nec ſe committit periculo. Ita & nobis ſi contra principem ſeculi huius diabolum præualere optamus, neceſſarium nobis eſt proprias vires perpēdere, quòd ſi conſpexerimus nos non poſſe propria virtute aciem dæmonum expugnare, ad dei auxilium debemus confugere, & vanam ſecuritatem abiicere. Porrò cum diabolo pacem inire, vt ab impugnatione deſiſtat vituperabile eſt, quia cum illo nequaquam cōcordare debemus. Vnde ſicut in rege ſe inferiorē cernente, pacem ab aduerſario poſtulare ex infirmitate procedit, quāuis aliquo modo prouidentiæ aſcribitur, ita & diabolo cōcordare, id eſt, malle peccare, quàm contra tentationes viriliter dimicare, ex infirmitate & imperfectione hominis talis cauſatur.

¶ Quidam autē per regem contra quē homo tendit ad prælium, intelligunt deum contra quem quaſi pugnare præſu-

munt,

munt qui ſeipſos excuſant,iuſtificant,& meritis ſuis ſaluandos eſſe de iure cōtēdūt,de qualibus dicit Apoſtolus. Quod dei iuſtitiā ignorantes,& ſuam volentes ſtatuere,iuſtitię dei nō ſunt ſubiecti. Hi ergo redeūtes ad cor,& ſe ſuis operibus non poſſe ſecundum iuſtitiæ rigorem ſaluari,niſi ad immenſam dei confugiant pietatem; iuxta illud Iob, Non iuſtificabitur homo cōpoſitus deo,& ſi voluerit cōtendere cum eo, non poterit reſpondere vnum pro mille. Hoc ergo penſantes,cum Chriſtus rex adhuc longe eſt, id eſt, iudiciū differt, & corporaliter ac viſibiliter in cœlo conſiſtens nōdum apparet, legationem mittunt,hoc eſt, per opera ſatiſfactionis deo reconciliari precantur,& pacem cum ipſo adipiſci nitūtur,ſicut hortatur Apoſtolus,Obſecramus pro Chriſto recōciliamini deo. Itaque flendo,abſtinendo,orando,offerendo, & alia opera virtuoſa agēdo cum iudice Chriſto cōponunt, ſeque in cunctis humiliant,ſicut ſanctus Iob egit dicendo,Si me iuſtificare voluero, os meum condemnabit me: etiam ſi habuero quidpiam iuſtum , non reſpondebo ei,ſed vt meum iudicem deprecabor, Idem fecit Beatus Dauid orando, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine. *Si ergo omnis ex vobis , qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*, id eſt, qui caute non habuerit ſe , abiiciendo cupiditatū & carnalitatum affectus,&c. quæ profectum virtutum impediunt , non poteſt realiter dici diſcipulus meus, quia doctrinæ meæ non acquieſcit,ſicut non poteſt prudenter ædificari qui ſumptus non prouidet.

A Rom 10. 2.Cor.5. B Iob. 9. Pſal. 142.

¶ Porrò,ſi quod dictum eſt de odio parētum & propinquorum ac propriæ animæ,exponatur vt eſt conſilium, tunc renunciare hic ſumitur pro omnimoda derelictione omnium poſſeſſionum ſeu propriorū,quod eſt religioſorum,qui cum Petro Apoſtolo dicere poſſunt Chriſto,Ecce nos reliquim^9 omnia Si verò exponitur vt eſt præceptum,tunc renuntiare deſignat abiectionem immoderatæ affectionis & curæ circa poſſeſſa:ſicq; accipit Beda, Diſtat(inquiens)inter renūciare omnibus,& relinquere omnia Paucorū enim,ſcilicet perfectorum eſt relinquere omnia,id eſt,curas mūdi poſtponere: cunctorum autem fidelium eſt renunciare omnibus,hoc eſt, ſic tenere quæ mundi ſunt,vt tamen per ea non teneantur in mundo,ſed licite eis afficiantur atque vtantur. Hoc eſt quod hortatur Pſalmiſta,Diuitię ſi affluāt,nolite cor apponere. Et

C Pſal. 61.

D Apoſtolus, Reliquum eſt, vt qui habent vxores, ſint táquam
1.Cor.4. non habentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam nō vtentes. Præterit enim figura huius mūdi. *Bonum eſt ſal*, Eſt enim vtile valde, ac neceſſarium ad condimenta ciborum. *Si autem ſal quoque euanuerit*, id eſt, vigorē ſuū amiſerit, & corruptionem incurrerit, *In quo condietur?* id eſt, aptum nō erit vt alicui miſceatur cibario, *Neque in terra neque in ſterquiliniū vtile eſt.* Terram enim à ſua impedit fœcunditate, nec expedit ipſum miſcere fimo, ſeu ſterquilinio ad terram fœcundandam, *Sed foras mittetur*, id eſt, eiicietur tanquam omnino inutile. Per hoc ſaluator inſinuat, quòd ſimili modo oportet diſcipulum ſuum omnibus renunciare, ne per terrenorū carnaliumq; amorem euaneſcat, eſſe gratiæ, ac virtutum perdē-
E do, & putrefiat vitia incurrendo, ſicq; ad nihil valeret, niſi vt in ignem mittatur gehennæ, ſicut apud Iohannem loquitur Chriſtus. Si quis in me nō manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligēt eum, & in ignē mittent. Denique per ſal intelligitur ſapiētia ſeu diſcretio, quæ omni opere virtuoſo neceſſaria eſt, & condimēta largitur. Ad quod deſignādū deus in Leuitico pręcepit, Quicquid obtuleris ſacrificiū, ſale condies. Itemque in omni ſacrificio offeres ſal. Et apud Marcum admonet Chriſtus, Habete in vobis ſal, id eſt, diſcretionem, vt ſcilicet iuxta Pauli doctrinam, omnia honeſte & ſecūdum ordinem fiant in vobis, ſi ergo ſal iſtud euanuerit, hoc eſt, ſi per indiſcretionem & negligētiam noſtram lumen diſcretionis ac ſapientiæ amiſerimus, in quo condietur,
F id eſt, quid eo perficietur? Conſtat quòd nihil, cum ſit corruptū. Ideo foras mittetur, id eſt, tolletur, eſſeq; deſinet in eo quo fuit. Rurſus per ſal deſignatur prælatus ac prædicator, ſeu doctor aliorū, cuius eſt audientiū corda diſcretione cōdire, ſapiētia erudire, ad guſtum virtutū & ſpiritualium rerum ſaporē perducere. Hinc in Matthæo Chriſtus ait Apoſtolis, Vos eſtis ſal terræ, Sal quippe (vt dicit Euſebius) ſecundum ſubſtantiā ex aqua conſtat, modicum terreſtreitatis participans, deſiccatq; fluidam naturā vel materiā corporū, corruptorum, & mortua corpora cōſeruat. Hinc Chriſtus diſcipulos ſuos rectè comparat ſali, quia alios regeneraturi erāt ex aqua & ſpiritu, corruptamq; hominū vitam à fluxu vitiorum debebant reſtringere. Porrò, ſi ſal iſtud euanuerit. i. ſi prædicator ſiue prælatus aliqua vitioſa affectione corrūpatur in

mente

mente, *In quo condietur?* id eſt, ineptus erit aliorũ corda præfato modo condire, ita quòd in terram, nec in ſterquilinium, vtilis erit, hoc eſt, nec ad hoc vt his præficiatur qui ſani ſunt mente & fœcundi vt terra, nec his qui inſtar ſterquilinii, vitiis, & carnalitatum fœtoribus ſqualent ſordentq́ue, iuxta illud Iohelis, Computruerũt iumenta in ſtercore ſuo, hoc eſt, carnales in gulæ atq; luxuriæ inquinamentis corrupti ſunt. ¶ Poſtremò, quia præhabita Chriſti eloquia erant obſcura, parabolica & profunda, hortatur ad ſagacem dictorũ ſuorũ intelligẽtiam, vel quia ſaluberrima ſunt, monet vt efficaciter impleantur. *Qui habet aures audiendi*, hoc eſt, intellectũ habet bene diſpoſitum & capacem, *Audiat*, id eſt, aduertat, agnoſcat & impleat quę iam dixi. Itaque de interioribus auribus, obedientali quoque auditu, dicit hoc Chriſtus. A B

¶ Expoſitio Cap. XV.

Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores, vt audirent illum.

ARTICVLVS. XXXVIII.

QVIA Saluator verbis & factis exhibuit, miraculiſque oſtendit ſe potentiſſimũ atque piiſſimum medicum animarum, & tam per comminationes æternæ damnationis, quàm per promiſsiones perpetuæ ſaluationis, hortabatur ad pœnitentiam peccatores. Hinc cõfluebant ad ipſum, ſicut iam recitat Euangeliſta, *Erant autem appropinquantes ei publicani*, hoc eſt, qui publicis negotiis intendebant, videlicet veſtigalia, ſeu tributa exigendo, leuando aut conducendo. Et quoniam tale officium vix aut raro fit abſque peccato, ideo Phariſæi & ſcribæ publicanos reputabant magnos atque notorios peccatores. Hi ergo *Et peccatores*, hoc eſt, qui minus vitioſi erant, aut putabantur. Iſti appropinquauerunt Chriſto corporaliter & ſpiritualiter, ſcilicet localiter accedendo ad eum, ſecũdum ſuam circunſcriptã humanitatem, & mentaliter ſe vertendo ſeu diſponendo ad ipſius incircunſcriptibilem deitatem, ſeu ad eius charitatem & gratiam, *Vt audirent illum* auribus mentis & corporis. CHRISTVS nanque aliquos taliũ gratioſe præuenit, attraxit, cõuertit Concurrerunt C

D currerunt quoque ad ipſum propter incomparabilis ſuę eloquétię motiuam & affectuoſiſſimam venuſtatem, ob morum eius condecentiam, ob vitæ & famæ eminétiam, ob miraculorum claritatem & abundátiam, & præſertim quoniã Chriſtus valde charitatiuum, dulcē, compaſſiuum, & pium ſe eis
Eccle. 9. exhibuit, ſicut mox ſubditur. *Et murmurabant Phariſæi & ſcri*
Pſal. 110. *bæ, dicentes, Quia hic* Ieſus *Peccatores recipit, & manducat cum*
Pſal. 17. *eis*, quaſi dicant, non decet cum Salomon dixerit, Viri iuſti ſint tibi commenſales. Et Pſalmiſta, Superbo (inquit) & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Et item, Cum peruerſo peruerteris. Sed CHRISTVS qui peccare non poterat, atque ad hoc venit in mūdum, vt peccatores intus curaret atq; conuerteret, abſq; periculo & cum fructu ingēti peccatori-
E bus ſe adiunxit, ac côueſci dignatus eſt, nec præfatis authoritatibus prohibebatur, quin iuſti hac intétione poſſent ſe peccatoribus ſociare, vt eos ad dei obſequiū, perpetuamq; ſalutem inducerent. Chriſtus quoq; in cuius aduētu tempus gratiæ, & lex charitatis cœperunt, veterem legem non fregit, ſed perfecit, omnemque charitatem verbo & factis edocuit. ¶ Porrò Phariſæi qui erant religioſi Iudæorum, & ſcribæ qui fuerunt doctores eorum, non verè charitatiui & iuſti, ſed magni & ſapientes in oculis ſuis, falſeque iuſti, indignati ſunt de CHRISTI clementia, de qua gaudere debuerant. Falſa nanque iuſtitia habet indignationem, vera iuſtitia compaſsionem ſecundum Gregorium.

¶ Inſuper CHRISTVS ſolitus vti parabolis, per quaſdam
F parabolas oſtendit Phariſæorum, ac ſcribarum errorem, ſeq; agere quod ad ſuum pertinebat officium, quod fuit paccatores conuertere, perditos quærere, ſpiritualiter mortuos per gratiam viuificare, per peccata diſperſos iu deo, per fidem & charitatem colligere. Hinc ſubditur prima parabola. *Quis ex vobis homo qui habet centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, &c.* Parabola iſta ad propoſitum Chriſti declarandum aptiſsima fuit, & eſt, atque planiſsima. Aliud nempe oſtendere nō intendit per eam niſi quòd ex quo homo multas poſſidens oues, ſi vnam amiſerit, diligenter eam inquirit, atque inuētam hilariter recipit, multomagis filius dei omnium dominus, genus humanum, ſeu peccatorum collegium quòd amiſit, per illius propriam culpam, & dæmonis fraudem requirere debuit per ſuam pietatem & gratiam, atq; recipere ad pœ-

ad pœnitentiā & ſalutem. Per hominem itaq; iſtum intelli- A
gitur CHRISTVS, qui habuit centum oues, hoc eſt, vniuerſitatem angelicorum ſpirituum, & genus humanum. Etenim angeli ſancti oues ſunt dei, propter ſuam innocentiam ac beatificam refectionem, qua indeſinēter paſcuntur a deo. Similiter homines oues ſunt dei, iuxta illud Pſalmiſtæ, Nos Pſal.94.
autem populus eius & oues paſcuę eius. Quòd de bonis hominibus creatori ſuo ſubiectis, & ab eo per chariſmata gratię & ſacramenta eccleſiæ paſtis, potiſſimum verum eſt, quarum paſtor eſt CHRISTVS: quia ſub virga ſuæ directionis ambulant, dum ſecundum Euangelicæ legis præcepta fideliter conuerſantur, de quibus apud Iohannem proteſtatur, Ego Iohan.10.
ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcūt me meæ, & animam meā ponam pro ouibus meis. Dicūtur autē B
oues hæ cētum, propter numeri huius perfectionem. Harum verò ouium periit vna, quia in primis parentibus perdita fuit natura humana. Nam ſecundum Apoſtolum, in vno cecidimus, & in Adam peccauimus omnes, ita quòd eramus natura Rom.5. Ephe.5.
filii iræ. *Nonne dimittit nonagintanouem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam?* Hoc fecit vnigenitus filius dei, dum ciues cœleſtes, puta angelicos ſpiritus, in cœlo quòd homo deſeruit, peccando reliquit, & non angelū, non legatum miſit, ſed in propria venit perſona, aſſumpta in vnitate perſonæ natura humana, quæſiuitque genus humanum, pro illius conuerſione, reductione, ſaluatione, orādo, prędicando, miracula faciēdo, moriendo, ſpiritum ſanctum mittēdo ſeu infundendo, Apoſtolos cæteroſq; diſcipulos deſtinādo, ideo ait Apoſtolus, Fidelis ſermo & omni acceptione di- C
gnus, quia IESVS CHRISTVS venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Et per Zachariam, Lauda & lętare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, ait dominus. Et applicabuntur gentes multę ad dominum in die illa, & erunt mihi in populum. Zacha.2.

¶ Porrò hæc applicatio populorum ad deum, eſt eorū conuerſio atq; inuētio qua inuenti ſunt à Chriſto, quibus in prima canonica ſua loquitur Petrus, Eratis aliquādo ſicut oues 1.Petr.2.
errantes, ſed cōuerſi eſtis nunc ad epiſcopum & paſtorē animarum veſtrarū. *Et cum inuenerit illam, imponit in humeros ſuos gaudens.* Hoc egit Saluator, quia dum quoſdam Iudæorum cōuertiſſet, pro illis & pro cūctis electis hominibus propriis

humeris

D humeris crucem tulit ad ſupplicii locum, quod faciendo pec-
Eſaiæ. 53. cata noſtra ſuper ſe ſumpſit, portauit & luit. Propter quod
Pſal. 68. per Eſaiam ſcriptum eſt, Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſum⁹. Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Verè lãguores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Hinc Chriſtus fatetur in pſalmo, Quæ non rapui, tunc exoluebam.

¶ Denique Chriſtus hæc fecit gaudens, quia licet de paſsionis ſuæ acerbitate vehementer doleret, nihilominus de paſſionis eiuſdem fructu ſecundum ſuperiorem animæ portionem gaudebat, *Et veniens domũ, cõuocat amicos, & vicinos dicens illis, Cõgratulamini mihi quia inueni ouẽ meã quæ perierat.*

E Sic Chriſtus in die aſcenſionis reuertens ſecundum naturam
2. Cor. 5. humanam ad cœlum empyreum, de quo ait Apoſtolus, Quã
Iohã. 24. ædificationem habemus ex deo, domũ non manufactã æter-
Epheſ. 4. nã in cœlis. Et Chriſtus, In domo patris mei mãſiones mul-
Pſal. 67. tę ſunt: illuc Chriſtus ouem perditam reportauit, quoniã teſtibus Apoſtolo & Pſalmiſta, Aſcendens Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem. Tunc conuocauit, hoc eſt, ſibi occurrere fecit amicos & vicinos, hoc eſt, angelicos ſpiritus diuinę volũtati plene & inauertibiliter conformatos, diuina ſecreta ſciẽtes, & deo in omnibus obedientes, ſecumque in ſupermundano illo habitantes pallatio, atque ipſius vultum immediate cernentes, cum exuberantiſsimo gaudio ſempiterno, propter quæ merito amici & vicini, ac filii dei vocan-
F tur, quos hortatur, vt ſibi de ouis ſuæ inuentione congratulentur, in quo patet dilectio dei ad nos, & quãtum optat no-
1. The. 4. ſtram ſalutem. Vnde ait Apoſtolus, Hæc eſt volũtas dei ſan-
Neem. 7. ctificatio veſtra. Et Neemias, Gaudium dei eſt fortitudo ve-
Eſaiæ. 48. ſtra Per Eſaiam quoque dominus loquitur Iſraelitico populo, Vtinam attendiſſes mandata mea.

¶ Denique Chriſtus hãc ouem laborioſiſſime recuperauit, & pretioſiſſime liberauit ſeu emit, ſicut ait apoſtol⁹ Petrus, Nõ corruptibilibus, auro vel argẽto redempti eſtis, ſed pre-
1. Petr. 1. tioſo ſanguine agni immaculati. Et Paulus, Empti eſtis pre-
1. Cor. 7. tio magno. Chriſtus tamẽ redemptionẽ hanc reputat & ap-
Prou. 8. pellat inuẽtionem, quaſi nil ponderans quicquid pro ea expoſuit, præ nimia ſua dilectione ad genus humanũ. Propter quod faſſus eſt in Prouerbiis, Deliciæ meæ eſſe cũ filiis hominum

minum In Canticis quoque, Si dederit homo omnem ſubſtã A
tiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eã. Sed Canti. vi.
& per Hieremiam dominus dixit, Lætabor ſuper eis cum be Hier. 32.
ne fecero eis. ❡ Præterea, vt ſcribit Gorra, Ouis de ſua natura eſt animal innocens. Cætera autem animalia aut mordẽt dẽtibus, vt canis & lupus: aut impingũt cornibus, vt aries & taurus: aut percutiũt pedibus, vt equus & mulus: aut dilaniãt vnguibus, vt leo & vrſus: ſed ouis nihil iſtorum facit. Igitur ouem Chriſti ſe non eſſe agnoſcat, qui vel dentibus mordet detrahendo, vel impingit cornibus alios violẽter opprimẽdo, aut percutit pede proximis iraſcendo, aut dilaniat vnguibus aliena rapiendo.

❡ Poſtremò ſecundum Theophilum, ſupernæ virtutes oues dicuntur, eò quòd omnis creatura reſpectu dei ſit beſtialis.

Dico vobis, quod ita gaudiũ erit in cœlo, ſuper vno peccatore pœnitentiã agente, quam ſuper nonaginta nouẽ iuſtis, qui non indigẽt pœnitentia. B Si iſtud generaliter de quocunque pœnitente & quibuſcũque iuſtis, ſeu innocentibus intelligatur, nõ eſt abſolute ſumendũ, vt ſonat quaſi ſimpliciter angeli ſancti plus glorientur de quolibet pœnitẽte, quam de quibuscunq; nonagintanouem iuſtis. Non enim plus gaudent de peccatore, qui poſt pœnitentiam non pertingit ad magnã perfectionẽ, quam de glorioſiſſima virgine Maria, & beatis Apoſtolis, ac aliis ſanctis gauiſi ſunt, quando adhuc erant in terra, vel quã modo de ipſis lętẽtur, imò nec de Paulo, nec de Maria Magdalena maius gaudium eſt in cœlo, quàm de ſola virgine glorioſa. Ideo quòd gaudium de peccatore pœnitẽte dicitur, magis intelligendum videtur, non ſimpliciter, ſed quantum C
ad aliquid, & quo ad recentem quandam & euidẽtiorẽ manifeſtationem gaudij, quo ſe de hominum ſaluatione lætari oſtendit, quia de peccatoris conuerſione eſt Chriſto ſpecialis, imò & multiplex ratio gloriandi. Primò, quoniã peccator dum conuertitur de periculo grauiori, eripitur. Etenim conſuetiſſimum eſt, vt de eo ſpecialiter & quodãmodo amplius exultemus, quẽ de maiori periculo erui cernimus, quanuis abſolute loquendo non plus eam amemus. Secũdo, quia in peccatoris conuerſione miſericordia dei præcipue declaratur. Tertiò, quoniã fructus dominicæ paſſionis in illo euidentiſſimè commendatur. Quartò, quia in peccatoris cõuerſione aduerſarij Chriſti, ac noſtræ ſalutis, puta diaboli, ſpeciali

D cialiter cõfunduntur. ¶ Denique abſolute loquendo, ſi cõ-
paremus ſtatum ad ſtatum, conſtat quòd ſtatus innocẽtiæ
præferendus ſit ſtatui pœnitentiæ, eo quòd maius dei donũ
exiſtat innocentia quàm pœnitentia. Si verò cõparemus ꝑ-
ſonam vnius ſtatus ad perſonam alterius habẽt ſe ſicut exce
dens & exceſſum, ita quod quidam de ſtatu vno præferũtur
quibuſdam de ſtatu altero, ſecundũ quod ſunt in maiori aut
Rom. 5. minori charitate & gratia. Hinc abſolute loquendo de mul-
tis iuſtis ac innocentibus tanquam de ſimpliciter meliorib⁹
& deo magis dilectis, maius eſt gaudium Chriſto ſupernisq́;
ciuibus, quam de peccatoribus pœnitentibus quibuſcũque.
¶ Poſtremò quoniam teſte Apoſtolo, Vbi abũdauit delictũ
E ſuperabundat & gratia, frequenter cõtingit, vt impii pœni-
tentes, tanto poſtmodum in diuino fiant feruentiores obſe-
quio, tantoque humiliores, ac meliores, quanto ſe grauius
deliquiſſe: & deum circa ipſos clementius egiſſe cõſiderant
ſicq́; de eorũ conuerſione ſpecialis cauſa lætãdi oritur ange
Mat. 18. lis dei. Vnde & qualiter maioritas gaudii huius ſit intelligen
da in Matthæo plenius tãgitur, vbi habetur, Si fuerint alicui
cẽtũ oues, & ſi errauerit vna ex eis, nõne relinquit nonagin
tanouem in mõtibus, & vadit ad eam quæ errauit, & ſi inue
nerit eam, gaudet ſuper eam magis, ꝙ̃ ſupra nonagintanouẽ
quæ non errauerunt. Itaque ſicut pater familias plus lætatur
de vna oue poſt perditionẽ inuẽta, quam de reliquis cunctis
quæ non errauerunt, non ꝙ vnam plus diligat ꝙ̃ cæteras om
nes, ſed quia de inuentione quædã ſpecialis, ac noua exulta-
F tio ingignitur ei, tum quoniã ouẽ illã magis conſiderat, tum
quia propter præcedentem de eius perditione mœrorẽ, op-
poſitum de eius inuẽtione gaudiũ magis efficit, & ſentitur.
Sic proportionabiliter de peccatore pœnitente ciues cœli
plus gaudent aut ſigna lætitiæ abundantius mõſtrant. Nam
& angeli ſancti de hominum ſibi commiſſorum tranſgreſſio
ne & recidiuatione dolere & flere feruntur quod tamẽ ſane
intelligi par eſt. Non enim veraciter ineſt eis aliqua pœna-
lis affectio, ſed per modum dolentis ſe habent iuxta quẽ ſen
ſum ira, furor, & pœnitudo, deo attribuuntur. ¶ Conſequẽ-
ter per aliam parabolã docet Saluator, quod peccatores nõ
debuit ſpernere & vitare, ſed potius clemẽter admittere, at
que ad viam ſalutis reducere. *Aut quæ mulier habens dragmas*
i. huiuſmodi nũmos, *Decem, ſi perdiderit dragmam vnã, nonne*
accen-

accendit lucernam preſertim ſi tépore tenebroſo aut in locis A
obſcuris quærere velit, *Et euertit domum* i. conteṫa in domo
trãsfert de loco ad locum, ne forte ſub aliquo illorũ iaceat
lateatque quod quæritur, *Et quærit diligenter* perditã drag-
mam, *Donec inueniat* eam præſertim cum fœmine, vehemen
ter afficiantur ad rem quum ad ẽam cœperint affici. *Et cum
inuenerit, cõuocat amicas & vicinas, dicẽs, Congratulamini mihi
quia inueni dragmam quam perdideram.* Hoc literaliter ita eſt
Spiritualiter verò per mulierem hanc intelligitur æterna, &
increata ſapientia dei, quæ ob ſuam amabilitatẽ, ſpecioſita-
tem, pietatem & fœcũditatem, ſponſa & mulier appellatur.
De qua Sapiens proteſtatur, pudicus & purus amator, Hanc Sapiẽ. 8.
amaui & exquiſiui à iuuentute mea, & quæſiui ſponſam eam B
mihi aſſumere, & amator factus ſum formę illius.

¶ Porrò per lucernam intelligitur Chriſti humanitas quam
verbum æternum eodem quo eam aſſumpſit inſtanti accẽdit
hoc eſt diuinę charitatis feruore, totius ſapientię ſplendore,
omnique virtute nullam imperfectionẽ in ſua ratione inclu-
dente impleuit, ſicque ſapientia incarnata inter homines cõ
uerſando euertit domum, hoc eſt, populum Iudeorũ multi-
pliciter excitauit, mouit, deduxit, docendo, exemplariter
conuerſando, miracula perpetrando, qui vt in actibus loqui-
tur Petrus, Pertranſiuit benefaciendo, & quæſiuit diligenter Act. 11.
hominem perditum ſummi regis imagine inſignitum, ſicque
per dragmam congrue deſignatum. Venit enim filius homi- Infra. c. 9.
nis quærere & ſaluum facere quod perierat. Donec inuenit, Iohan. 17.
id eſt, ſua paſſione redemit genus humanum, quemadmo- C
dum apud Iohannem loquitur patri, Opus conſummaui,
quod dediſti mihi, vt facerem. Inuenta itaque dragma hac,
id eſt, homine taliter liberato, Chriſtus in die Aſcenſionis
conuocauit amicas atque vicinas, id eſt, cœleſtium ciuium
ſocietates beatas diuinæ voluntati perfecte conformatas, &
deum altiſſimum clare per ſpeciem immediate cernentes.
Propter quod mentes angelicæ & beate merito nuncupan-
tur dei amicę atque vicinæ quia nonſolum prope eas, ſed e-
tiam in eis moratur, easque ſibi familiariſſimè ac amoroſe ni
mis vnire dignatur. Dixit eis, Cõgratulamini mihi, quia in-
ueni dragmam quam perdidi. Chriſtus quippe in ſua aſcen-
ſione angelicos ſpiritus ſibi fecit occurrere: quibus interro-
gantibus, Quis eſt iſte rex gloriæ, vt ait Pſalmiſta, Itemque, Pſal. 23.

D Quis eſt iſte qui venit de Edom? Et quare rubrum eſt indu-
Eſai. 63. mentum tuum? vt recitat Eſaias, Reſpondit, Torcular calca-
ui ſolus, hoc eſt, per paſſionis preſſurã liberaui genus huma-
nũ, tũcque vt in hymno ait Ambroſius, gauiſa ſunt cœli re-
gna reditu vnigeniti. Tanta autẽ eſt Chriſti dilectio ad nos,
vt noſtram ſaluationem ſuam fateatur eſſe lætitiam, *Ita di-
co vobis, gaudium erit coram angelis dei*, id eſt, in regno cœleſti
adinuicem lætabuntur angeli ſancti, & Chriſtus eis præſen-
tibus exultabit, *Super vno peccatore pœnitentiam agente*, quia
de eius euaſione qua euadit æternæ damnationis periculum
charitatiue & piè congaudent, & quoniã prædeſtinationem
diuinam vident impleri, pretium quoque ſanguinis Chriſti
fructificare, & cœleſtis Hieruſalem inſtaurari ruinam, atque
E intellectualis creaturam naturæ quã diligunt deo vniri, crea
torisq; omnium, honorem & cultum in ea augeri, dæmones
ſuperari, & vitia quibus deus offenditur minui: ſic & in pala-
tio Regum lætitia oritur quando propinquus ſeu filius re-
gis de maximis aduerſis eripitur. Itaque Chriſtus ſapientia
patris habuit dragmas decem, id eſt, nouẽ ordines angelo-
rum, & genus humanum quod tanquam decima dragma
per originale peccatum deperiit.

¶ Præterea ſicut Chriſtus hæc egit, ita & omnis Chriſti vi-
carius aliorum ſibi habens curam commiſſam, ſi contigerit
quempiam ſibi commiſſum peccando errare, cæteris ſub bo-
na cuſtodia derelictis, debet ad illum reducendum ſe totum
F conuertere, properare, ſatagere, illum quærendo, hortando,
Galat. 4. & ſi opus fuerit iuſte puniendo, ad Chriſti gratiam reuoca-
re, ſicut ad Galatas ſcribit Apoſtolus, Filioli mei, quos iterũ
parturio donec formetur Chriſtus in vobis.

¶ Poſtremò ſecundum Bedam, Ouem & dragmã perditam
Chriſtus inuenit, quando hominẽ reſtaurauit, & ſuper eam
inuentam maius gaudium eſt in cœlo quàm ſupra nonagin-
tanouem iuſtis, ſeu angelis pœnitẽtia non indigẽtibus, quo-
niam maior diuinæ laudis materia eſt in reſtauratione homi
num quàm in creatione aut etiam beatificatione angelorũ
Mirabiliter nanque angelos deus creauit, ſed hominem mi-
rabilibus reſtaurauit.

¶ Inſuper ad idem declarandũ, videlicet quòd decuit Chri-
ſtum peccatores ad pœnitentiam inuitare, & venientes cle-
menter ſuſcipere, inducit Chriſtus parabolam tertiam, cæte,
ris

ſis euidentiorem, ac pulchriorem. *Homo quidam*, hoc eſt, A
de⁹ pater ſeu vnigenitus dei propter nos incarnatus, de quo
ſecundum antiquam tranſlationem loquitur Hieremias, Et
homo eſt, & quis cognoſcet eũ? Atque Pſalmiſta, Homo na- Pſal. 86.
tus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus, *Habuit duos fi-* Hier. 7.
lios, id eſt, duos populos, Iudaicum & gentilem. Eſt autem
cõſuetudo ſcripturæ, totum aliquem populum nomine filij
aut filiæ deſignari, quemadmodum in prophetis Iſraëlitica
plebs frequenter per filiam Sion aut filiam Hieruſalẽ deno-
tatur, vt patet in Sophonia & Zacharia. Nec ſolũ populus
ille Iudaicus, ſed & Gentilis, ita à deo vocatur, iuxta illud Eſa. 47.
Eſaiæ, Deſcende, ſede in puluere virgo filia Sion, quod fit ad
inſinuandum, quòd ipſa natura ſecũdum ſe à creatore pater-
no amore, quaſi filia diligatur. B

¶ Preterea, per hos duos filios indeterminate intelligi poſ
ſunt quicunque iuſtus, ſeu innocens & tranſgreſſor, quia &
impius appellatur quodammodo filius dei, in quantum ad e-
ius imaginem eſt creatus, vel in baptiſmo ſpiritualiter rege-
neratus interdũ quoque aliquis totus populus dicitur filius
prout per Oſeam dominus loquitur, Puer Iſrael & dilexi eũ,
& ex Aegypto vocaui filium meum, *Et dixit adoleſcentior ex
illis* duobus *Patri* hoc eſt, populus Gentilis, qui rite ado-
leſcẽtior nominatur. Primò, quoniã ab exordio generis hu-
mani prior fuit cultus veri dei, quam gentilitatis error, ritus
ac cultus, imò poſt diluuiũ idololatria cœpit. Secundò, quo
niam Gentiles Iudæis fuerunt pueriliores, inſipientiores, &
beſtialiores, quia vt aſſerit Auguſtinus, Nihil tã puerile vt
idola colere, & nihil ſtolidius, quàm diuinæ legis non obedi C
re præceptis Hinc quoque de populo Iudæorum deus teſta
tur, Filius meus primogenitus Iſrael. Et per Hieremiam, Pri
mogenitus meus Effraim. Exod. 4.

¶ Porrò, Gorra ait hoc loco, Qui idola coluerũt, puta Gẽ-
tiles, amiſerũt nomẽ diuinæ filiationis, & dicti ſunt filij ho-
minum, vt in Geneſi Videntes filij dei filias hominũ. Verun-
tamen hoc intelligendum non eſt, quaſi illi qui filii hominũ
nuncupantur, qui vtique diluuium præceſſerunt venerati ſint
idola, aut quòd idololatria diluuium ipſum præceſſerit. Vn-
de quod Gorra allegat de idololatris, ad literam dictum nõ
eſt, ſed de poſteritate Cain, qui non ob idololatriam, ſed ob
vitia carnis filii hominum appellantur ibidem. Itaque adole

D ſcentior filius dixit verbo, ſeu potius facto patri ſuo, ſcilicet deo, *Da mihi portionem ſubſtantiæ quæ me contingit* hoc eſt, poſſeſſionem doni pertinentem ad me, quæ poſſeſſio eſt portio ſubſtãtiæ, id eſt, pars boni creati mihi cõueniens, ſeu partialis ſubſtantia ſpectans ad me Omne quippe bonum creatum eſt creatoris ſubſtantia ſiue poſſeſſio: ſicut in Geneſi Abraham ait, Leuo manum meam ad dominum deum poſſeſſorem cœli & terræ. Ex hac verò ſubſtantia aliquid ad hominem ſpecialiter pertinet, vtpote corpus eius, & anima & naturalia dona ipſius, ſupernaturalia quoque dona ſibi conceſſa & bona fortunæ, Petiit ergo adoleſcẽtior filius ſibi partem pertinentem à patre ſuſcipere, quia naturalib⁹ donis, ac

Gene. 14.

E cæteris bonis ſibi à deo collatis voluit ſecundum voluntatẽ propriam vti, potius autem abuti, nec ſubiici legi diuinę, aut protegi ſupernaturalibus donis gratiæ Saluatoris, quẽadmodum per Hieremiam quibuſdam loquitur deus, A ſeculo confregiſti iugum, rupiſti vincula, & dixiſti, non ſeruiam. Hinc ait Pſalmiſta, Homo quum in honore eſſet non intellexit, cõparatus eſt iumentis inſipientibus Iſtud quoque ſimiliter dicit omnis tranſgreſſor legis diuinæ. *Et diuiſit illis ſubſtãtiam* hoc eſt, vnicuique dedit quod petiit, & quemlibet facere permiſit quod voluit, ſecundum illud Eccleſiaſtici, Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui appoſuit tibi aquam & ignem, ad quodcũque volueris porri-

Pſal. 48.

Eccle. 15.

F ge manum tuam. Hinc & Apoſtolus faſſus eſt, Vnuſquiſque proprium donum habet à deo. Iudæis quoq; dedit dona gratiæ ac legẽ ſcriptam, diuinam, ac ſupernaturalem. Gentilibus verò dona naturę, quos & in naturali lege reliquit, quã pauci eorum cõſeruaſſe leguntur. *Et non poſt multos dies*, hoc eſt, paucis euolutis diebus, *Cõgregatis omnib⁹ quæ ad ſe pertinebãt*, hoc eſt, bonis ſibi deſuper præſtitis, ad proprium cõmodum pariter ordinatis, ac vitioſe reflexis, *Adoleſcentior filius peregre* à patria beatorum per impiam vitam ſe elõgando, quæ eſt peregrinatio mala, qua quis hoc mundo atq; pręſenti exilio pro patria vtitur, *Profectus eſt* non tam corporaliter trãſeundo q̃ mentem ſuam à deo improbe auertẽdo. Sicut enim ad deum incircũſcriptũ vbiq; ſubſtantialiter verè præſentem acceditur mẽtis affectu, non corporis greſſu, niſi inquãtum exterior actus habet rationem virtutis ex interiori intellectu, voluntatiſq; actu, ita à deo receditur mẽtis auerſio-

1. Cor. 15.

auerſione, nō corporis motione, niſi inquantum actus exte- A
rior ex interiori mentis in ordinatione, ſeu culpa efficitur vi
tioſus, *In regionem longinquam* hoc eſt, peccati ſtatum, diſsi-
militudinem & cōtinuationem, per quam longe à deo diſta-
tur, iuxta illud Prouerbiorū, Longe eſt dominus ab impiis.
Atq; in Pſalmo, Longe à peccatoribus ſalus. Hęc eſt ſpiritua Prou. 15.
lis diſtantia, vtpote diſsimilitudo, *Et ibi diſsipauit ſubſtantiam* Pſal. 118.
ſuam i dona gratię gratū facientis amiſit, bona fortunæ cō
ſumpſit, dona naturæ infecit, ac peiorauit, *Viuendo luxurioſe*
corporali fornicatione, quæ eſt peccatū mortale: itemq; for
nicatione ſpirituali, quæ eſt auerſio mētis à bono incommu-
tabili, & immenſo, atq; cōuerſio eius ad bonum creatum, ca Deut. 31.
ducum & vanū. Potiſsimū tamen idololatria ſpiritualis for B
nicatio dicitur, prout in Deuteronomio deus loquutus eſt Oſee. 1.
Moyſi, Populus iſte fornicabitur poſt deos alienos. Et in O-
ſea, Fornicans fornicabitur terra à domino. Porrò ſecundum
diuinum Dionyſium quarto cap de diuinis nominibus, Pec-
cati quanuis dona naturæ nō penitus corrūpunt aut tollunt,
ea tamē inficiunt, & rationē obtenebrāt. Propter quod aſſe-
rit Damaſc. Peccatum eſt auerſio ab eo quod eſt ſecundū na
turam ad id quod eſt præter naturam. Hinc etiam peregrinū
vno modo vocatur, quod eſt à natura rei alienum: ſicut in E-
ſaia vltio dicitur opus dei, ſed peregrinum ab eo, quoniā deo Eſa. 28.
ſecundū ſe & ex propria natura propriū eſt miſereri & par-
cere. Vlciſci autem competit ei propter noſtrā malitiam. *Et*
poſtquam omnia cōſumpſiſſet hoc eſt, dona ſibi diuinitus præ-
ſtita aut amiſiſſet aut conſumpſiſſet, aut infeciſſet: nam teſte C
Apoſtolo, Qui fornicatur in proprium corpus peccat, quia 1. Cor. 6.
per immoderatam luxuriā homo interiora ſua quaſi cōſumit
& vires eneruat. *Facta eſt fames valida in regione illa*, i. inter im
pios & carnales grandis ſpiritualiū bonorū carentia conti-
git, gētilibus quoq; gratiarūchariſmata ſpecialiter defuerūt,
vitioſis quoq; hominibus propter eorū peccata interdū cor
pori neceſſaria ſubtrahūtur. *Et ipſe cœpit agere* omnibus per-
tinētibus ad ſalutē quę peccādo amiſit, videlicet gratia atque
virtutibus, quēadmodū occidioſis cōtingere ſolet, ſecundū il
lud Prouerb. Vſquequo piger dormies? Paululū dormies, pau
lulū dormitabis, & veniet tibi quaſi vir armatus egeſtas. *Et* Prou. 6.
abiit ſe à deo infelicius elongando: à quo tanto vehemētius
elongamur, quāto grauius vehemētiuſve peccamus Peccatū

piens aſſerit)non impletur pecunia,& quanto auarus plura acquirit,tanto ad plura acquirenda anhelat. A

❡ Denique nullum bonum creatum,ſatiare & quietare valet animę appetitum.Propter quod loquitur Auguſtinus,Domine creaſti nos propter te,& inquietum eſt cor noſtrū donec perueniat ad te.*In ſe autem reuerſus*,id eſt,ad recte rationis dictamen ſe vertens,ſeipſum diſcutiens,interiora ſua cōſiderans,quemadmodum per Eſaiam iubetur, Redite præuaricatores ad cor.Homo enim peccando extra ſe viriliter euagatur,limiteſq; rationis trāſcendens,terminos ſibi à deo præfixos trāſgreditur.Interdum tamen dicitur quis ad ſe reuerti,propter ſolā veritatis conſiderationē,iuxta illud Actuū Petrus ad ſe reuerſus dixit,Nunc ſcio vere,dixit, cordialiter pœnitendo,& ex afflictione ſua ſe ſuper ſe reflectendo,ſecūdum illud Eſaiæ,Vexatio dabit intellectum, *Quanti mercenarii*,id eſt,valde multi deo propter æternā mercedem deſeruientes,ſecundū illud Pſalmiſtæ,Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum,propter retributionem.Vnde de Moyſe ait ad Hebræos Apoſt.Aſpexit in remunerationem. Et in Geneſi Abraham loquitur deo, Domine deus quid dabis mihi?Cui & in Geneſi domin⁹ ait,Ego protector tuus,& merces tua magna nimis.*In domo patris mei*.i. in eccleſia militanti,quæ dicitur domus dei,ſeu patris cœleſtis,prout ſcribit apoſtolus, Scias quomodo te oporteat in domo dei cōuerſari,quæ eſt eccleſia dei viui,*Abundant panibus*, hoc eſt,multiplici alimonia ſpirituali,videlicet pane ſacramentali:de quo ait Saluator,Ego ſum panis vitæ.Itemq;, Caro mea verè eſt cibus. ❡ Inſuper pane pœnitentiali, de quo fertur in Pſalmo,Cibabis nos pane lachrymarū,Et,Cinerem tanquam panem manducabam.Eſt etiam panis bonæ operationis,de quo Chriſtus,Meus cibus eſt,vt faciā voluntatem patris mei.Eſt demùm & panis cōtemplationis: iuxta illud Eccleſiaſtici,Cibabit illum pane vitæ & intellectus,Eſt iterum panis ſanctæ affectionis,de quo fatetur ardens amator,Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.His panibus abundant,qui in eccleſia deo diligentiſſimè obſequuntur ſicut ait fidelis miniſter,Dominus regit me,& nihil mihi deerit,in loco paſcuæ ibi me collocauit.

Eccle.5. Eſa.46. Acto.10. B C Pſal.79. Pſal.101. Eccle.15. Pſal.41. Pſal.22.

❡ Itaque hoc loco mercenarij in bono accipiuntur,qui licet intuitu præmij deo miniſtraut ex amore quo ſeipſos amant

 ſpiri-

D ſpirituali amore in deo, principaliter tamē hoc agunt ex dei amore, atque ad laudem & gloriam eius, ad quam finaliter ordinant ſeipſos, & omne meritum ſuum ac præmium alias nil mererētur, quoniam omne opus meritorium oportet ex diuina procedere charitate, quæ vita eſt animæ. Interdū verò mercenarij ſumuntur in malo, puta pro his qui proprij intuitu cōmodi, ſeu propter tēporalia principaliter deo miniſtrant, de quibus in Euangelio teſtatus eſt Chriſtus, Quia

Mat. 6. receperunt mercedem ſuam. Tales quippe non ſibi conſtituunt deum pro fine, ſed ex priuato operantur amore propter ſeipſos, *Ego autem hic fame pereo*, id eſt, ego qui quoniam filius ſum patris cœleſtis ſecundum modum præhabitum, poſſum deo ſeruire puro ac filiali amore, quod altius eſt,

E quàm amore mercedis ſeruire, ex ſpiritualis defectu alimoniæ in anima morior, vitam gratiæ nō habendo, & peccata quæ ſunt interitus animæ quotidie incidendo. Hoc verbum Chriſtus in perſona membrorū ſuorū dicere poteſt. Quanti mercenarij, id eſt, prælati & doctores commoda ſunt quærentes, propter quod mercenarij magis ſunt quàm paſtores, in domo patris mei, ſcilicet in eccleſia, abūdant panibus corporalibus, id eſt, alimentis, & ſcientia ſcripturarum, & ſacramentis: ego autem in membris meis, puta egenis ac ſubditis, fame pereo ex defectu materialis cibi aut ſpiritualis edulij, ſcilicet verbi dei & boni exempli. *Surgam* id eſt, à peccato

Epheſ. 5. deſiſtam, & à terrenis ad cœleſtia me leuabo, ſicut hortatur

F Apoſtolus. Surge qui dormis, Et Eſaias, Excutere de puluere, *Et ibo* per mentis conuerſionem, veramq; contritionem

Eſa. 52. *Ad patrem meum* cœleſtem: vbique præſentem, prout monet

Pſal. 33. Pſalmiſta, Accedite eum & illuminamini, Vnde per Zacha-

Zacha 1. riam dominus miſericordiſsime loquitur, Conuertimini ad

Hebr. 4. me, & cōuertar ad vos, Hinc ad Hebræos Apoſtolus, Adea-

Pſal. 3. mus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt miſericordiam conſequamur & gratiam, *Et dicam ei*, me accuſando, iuxta quod ſcriptum eſt, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, *Pater*, per creationem & redemptionem, *Peccaui*, Mala committendo, & bona omittendo, *In cœlum*, id eſt, coram ſupernis ſpiritibus, & ſpecialiter cōtra angelū vitæ meæ cuſtodem, cuius præſentiam inhonoraui peccando, & eius inſpirationibus non acquieſcendo.

¶ Præterea, qui creatorē offendit, totius creaturæ meretur offen-

offenſam incurrere,atque vt omnis creatura contra eum inſurgat,& creatoris ſui in eo vlciſcatur iniuriam:nam & peccando in deum omnem creaturam quodammodo inhonorat,cuius deum ac creatorem ſic paruipendit, inhonorat ſeu ſpernit,quemadmodum qui regem terrenum iniuſtè percuteret,quemlibet eius ſubditum inhonoraret atque offenderet. Sicut enim honor ita & inhonoratio regis & cuiuſlibet pręſidentis redundat in ſubditos.Veruntamen creatura incõparabiliter magis debet deum creatorẽ ſuum amare ac venerari quàm ſubditi regem terrenũ. Vnde de dei inhonoratione ſummè dolendum eſt. Rurſus cœlum,terra,&c.quæ intellectum non habẽt,deum materialiter laudant,benedicũt,glorificant & honorant:quia conſiderantibus ea oſtendunt,deũ creatorem ſuum ſuper omnia eſſe laudandum & honorandũ,idcirco qui peccat, illa quodãmodo inhonorat,quia eorum materialibus laudationibus realiter contradicit: ſicque potiſsimum peccat in cœlum,quod præ cęteris corporalibus creaturis clarius , magnificentiusque oſtendit , quàm incomparabiliter honorandus ſit deus. Peccator quoque in cælum peccat,quia peccando meretur cœleſti manſione priuari, *Et coram te*, qui omnia clariſsimè intueris,ideo impudẽter & irreuerenter me habui,quòd te præſente & conſpiciente peccare præſumpſi.Vnde ad veram ſapientiam pertinet,vt deum vbique præſentem & cuncta inſpicientem iugiter attendamus , ex qua ſapientiali conſideratione mox gignitur caſtus pudor, pudicusque timor,quo in diuini vultus præſentia turpiter & iniuſtè erubeſcimus nos habere. Hic iuxta Boetium , Magna nobis indicta eſt ratio probitatis, quoniam in conſpectu iudicis vniuerſa cernentis omnia agimus, *Iam non ſum dignus vocari filius tuus*, quia te toties & tam grauiter inhonoraui,quod filio non licet,cum ſcriptum ſit,Honora patrem tuum. Et per Malachiã ait creator altiſſimus,Filius honorat patrẽ ſuum.Si ergo pater ego ſum,vbi eſt honor meus? Rurſus , Indignus ſum vocari filius tuus, quia imaginem tuam in me peccando multipliciter deturpaui,meq; tibi valde diſsimilem feci.Item,quia peccando feci meipſum ſeruũ diaboli & peccati.A quo enim quis ſuperatus eſt,huius & ſeruus eſt,vt Petrus Apoſtolus ait,Rurſus, quoniam extra diſciplinam tuam me poſui, quod non competit filio,dicente Apoſtolo,Si extra diſciplinã eſtis,ergo adulte-

A · B · C

Exod. 20. Malac. 1. 2.Pet. 2. Hebr 12.

ri, & non filii eſtis, *Fac me ſicut vnum de mercenariis tuis*, id eſt, ad gradum, nomen ac gratiam filii recipi fateor me indignum, idcirco humiliter precor ſaltem inter mercenarios cõputari Sic & Abigail prudentiſsima fœmina, cognito quòd
1.Reg.25. Dauid vellet eam in coniugem ſumere, dixit, Ecce famula
2.Par.15. tua ſicut in ancillam, vt lauet pedes ſeruórum domini mei.
¶ Denique ſunt mercenarii boni, qui ſeruiunt deo pro retributione æterna, quibus dicitur, Confortamini & non diſſoluátur manus veſtræ, erit enim merces operi veſtro. Alii verò ſunt mercenarii mali, qui pro temporali mercede deo ſeruire
Iohan.10. videntur. Vnde in Iohanne loquitur CHRISTVS, Mercenarius & qui non eſt paſtor, vidit lupum venientem & fugit. *Et ſurgens*, id eſt, à peccatis ſe erigens, & à carnalibus
E ad ſpiritualia ſe diſponens, *Venit ad patrem ſuum*, id eſt, per attritionem, & per opera bona ex genere cœpit ad deũ mente redire, atque ad gratiam gratum facientem, veramq; contritionem cor ſuum diſponere. *Cum autem adhuc longe eſſet*, quia nondum per charitatem infuſam, veramque contritionem & virtutum adeptionem fuit deo coniunctus, imò adhuc fuit in ſuis peccatis quouſque attritio in contritione mutata eſt, *Vidit illum pater ipſius*, ſcilicet deus pater oculo pietatis paternę ac prędeſtinationis æternę, de quo orat, qui
Pſal.118. ait, Aſpice in me & miſerere mei. Interdum verò aſpectus dei accipitur pro animaduerſione diſtrictæ, iuſtæve vltio-
Abacuc.1. nis, iuxta illud Abacuc, Quare non reſpicis domine ſuper iniqua agentes? *Et accurrens*, id eſt, per gratiam præuenien-
F tem, clementer illi cooperans & ſuccurrens, Cũ etenim facit quis quod in ſe eſt ſe præparando ad gratiam, deus mox ſubuenit, gratiamq; infundit, *Cecidit ſuper collum eius*, id eſt, pie & amoroſę illum ſuſcepit, non ſolum dimittendo pecca-
Iob.34. ta, ſed & gratiarum infundendo chariſmata. Propter quod apud Iob habetur, Si direxerit homo ad deum cor ſuum, ſpiritum illius & flatum ad ſe trahet, *Et oſculatus eſt eum*, id eſt, familiariter & intimè atque ſuauiter eum ſibi vniuit, ita
Cant.1. quòd pacem internam ei infudit, per quam mens in deo abſque perturbatione quieſcit, ſicut in Canticis orat ſponſa, Oſculetur me oſculo oris ſui. Hoc oſculum eſt adhæſio, vnio, ſeu informatio mentis creatæ cum deo, quia vt ait Apoſto-
1.Cor.6. lus, Qui adhæret deo, vnus ſpiritus eſt cum illo.
¶ Circa hæc ait Chryſoſtomus, Quid eſt quod pater accurrit,

rit, niſi quod peccatis noſtris nos impedictibus, propria virtute ad eum venire nō poteramus? Ipſe pius & potens ad inualidos deſcendit. Oſculatur autem os filii, per quod emiſſa de corde confeſsio pœnitentis exierat, quam pater lætus ſuſcepit. Ait quoque Gregorius Nyſſenus, Confeſsio placauit ei patrem, ita vt obuiam iret ac oſcula daret. Si ergo & nos optamus vt deus nobis clementer accurrat, ſubueniat, adſit, cordialiter pœniteamus, & per humilem confeſsionem dominum accedamus. Propterea in Prouerbiis aſſeritur, Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur: qui auté confeſſus fuerit & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. *Dixitque ei*, ſcilicet patri clementiſsimo. *Filius. Pater, peccaui in cœlum & coram te*, ſicut expoſitum eſt, *Iam non ſum dignus vocari filius tuus* Hoc dixit, conſiderando ſe ſecundum peccata quæ fecit, ſeu ſecundum id quod fuit per culpam, quemadmodum dixit Paulus, Non ſum dignus vocari Apoſtolus. Veruntamen conſiderando ipſum ſecundum id quod factus fuit per gratiam, veramque pœnitentiam, iam priſtinum recuperauit honorem & gradum, & filius meruit dici, præſertim quia oſculatus à patre in ſignum concordiæ & amoris. A Prou. 20. B 1. Cor. 15.

¶ Denique quāto deus omnipotens hominem peccatorem gratioſius viſitat & illuſtrat, tanto ſe ille profundius humiliat, grauiusque accuſat, nempe quo dei pietatem euidentius circa ſe experitur, & maieſtatem ac ſanctitatem ipſius clarius contemplatur, eò propriam ingratitudinem, peruerſitatem & prauitatem lucidius intuetur, cordialius deteſtatur, plenius confitetur. Hinc Eſaias poſt contemplationem illam ſublimem, quā vidit dominum in excelſo ſolio reſidētem, teſtatus eſt, Væ mihi, quia vir pollutis labiis ego ſum. Veruntamen filius iſte tantam circa ſe dei patris dilectionem expertus per oſculum illud internum, non efficit mentionem de mercenarii ſtatu, ſed inter filios dei cōputari cōfidit, & deo propter puram ipſius bonitaté adhærere ac deſeruire proponit. Ait autem Ambroſius, Seruus eſt qui timore pœnæ præſentis, ſiue futuræ tēperat ſe à vitiis. Mercenarius qui ſpe & deſiderio regni cœleſtis deo miniſtrat: filius verò, qui amore dei & zelo virtutum ſuccēſus, quicquid deo contrariū eſt, toto ſtudio deteſtatur. Hoc tamen intelligendum eſt de ſeruo ſeruitute timoris omnino ſeruilis, in quo nullus eſt amor iuſtitiæ, de quo apud Iohannem loquitur C Eſaiæ. 6.

D Chriſtus, Seruus non manet in domo in æternum. Eſt autem
Iohan.8. & ſeruus ſeruitute timoris initialis ſeu filialis, cui loquitur
Mat.25. iudex cœleſtis, Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium
domini tui. De talibus ſeruis iam ſubditur, *Dixit autem pater ad ſeruos ſuos*, id eſt, prælatis & miniſtris eccleſiæ, puta
Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, prædicatoribus atque
doctoribus iuſsit. *Cito proferte ſtolam primam*, id eſt, inno-
Mat. 18. centiæ veſtem in baptiſmo ſuſceptam, quam iſte peccãdo amiſit, ei miniſterialiter exhibete ſeu prædicando promittite, ſed & gratia gratum faciens, ſeu fides formata dici poterit ſtola prima. De adeptione autem innocentiæ dicit Saluator, Niſi conuerſi fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non
intrabitis in regnum cœlorum, *Et induite illum* id eſt, ani-
E mam eius hac virtute ornate, cooperando mihi in eius interiori veſtitione, de qua in Eſaia habetur, Induit me domi-
Eſaiæ. 61. nus veſtimento ſalutis. Et ſponſa in Canticis, Indui (inquit)
Cant.5. me tunica mea. Virtutes quippe & dona ſpiritus ſancti ac opera virtuoſa ſunt veſtes & arma, ornamentaq́; animę. Vnde
Apoc. 3. in Apocalypſi Chriſtus hortatur, Veſtimẽtis albis induaris,
vt non appareat confuſio nuditatis tuæ Porrò ſupergloriofiſsim' deus qui omnia per ſeipſum pleniſsimè facere poteſt,
aliquos ſibi aſſumit & efficit cooperatores, vt bonitatẽ ſuã
creaturis ſuis magis cõmunicet, eiusq́; perfectio in rebus clarius eluceſcat. Hinc ait Apoſtolus, Dei adiutores ſumus, dei
1.Cor. 3. cooperatores ſumus, *Et date* miniſterialiter ſeu diſpoſito-
Iacob.2. riè cooperationi *Annulum*, id eſt, veræ fidei ſignaculum
F *In manu*, id eſt, operatione *Eius*, vt bene agendo oſtendat ſe fidem viuam habere. Fides enim ſine operibus mortua
eſt, quemadmodum corpus ſine anima, imò tam virtuoſè cõuerſetur, vt quicunque conuerſationis ſuæ ſynceritatem attenderit, ipſa facti euidentia quaſi conuictus, fateri cogatur
veram eſſe fidem, iuſtamque legem ipſius. Porrò per annulum ſphæricæ figuræ, in quo non eſt principium aut finem
aſsignare, notatur fides trinitatis æternæ, quo anima ſponſo
deſponſatur cœleſti, dicente hoc ipſo propheta, Sponſabo te
mihi in fide. Hinc ſacratiſsima & innocentiſsima Agnes dixit, Annulo fidei ſuæ ſubarrauit me, *Et calciamenta*, id eſt,
munimenta contra ea quę virtuoſi proceſſus ſunt corruptiua
Oſee. 2. *In pedes eius*, id eſt, in vtroque ſuæ animæ appetitu, ſcilicet
ſenſitiuo & intellectiuo, quibus in via dei proceditur, quando hi

do hi appetitus rationis iudicio diriguntur, amando nanque A
& deſiderando ordinatè, potiſsimum itur ad deum. Et quoniam calciamenta de mortuorum animalium pellibus fiunt, rectè per ea ſanctorum patrum exempla, quibus contra peccata, munimur, ſignantur, de quibus in Cãticis legitur, Quã Cant. 2.
pulchri ſunt greſſus tui in calciamentis filia principis. Apo- Ephes. 6.
ſtolus quoque hortatur, Calciati pedes in præparatione Euangelii pacis.

¶ Denique per pedes intelligi poſſunt intellectus atque voluntas, quoniam contemplando ac diligendo diuina, præcipue imus ad patriam. Hi pedes calciamentis reguntur, cum dono ſapientiæ & charitate infuſa ornãtur, quibus ad ſuperiora leuantur, ne terrenorum cogitatu aut affectu fœdentur, B
Et adducite vitulum ſaginatum, id eſt, Chriſtum pro nobis paſſum, & inſtar vituli propter nos immolati ei prædicate, imitandum proponite, & ſub ſpeciebus ſacramenti ſumẽdi præbete. Chriſtus autem ſecundum humanam naturam dicitur vitulus propter ſuam in cruce immolationẽ: & ſaginatus, quoniam omnium chariſmatum gratiæ plenitudine Eſaiæ. 55.
decoratus De huiuſmodi ſaginatione loquitur Eſaias, Dele Eſaiæ. 25.
ctabitur in craſsitudine anima veſtra. Et rurſus, Faciet dominus in monte hoc, ſcilicet in monte Sion, omnibus gentibus conuiuium pinguium, quod de refectione Euchariſtiæ exponitur, *Et occidite*, id eſt, Chriſti paſsionem commemorate, & eũ pro humana ſalute occiſum denunciate, ſecũdũ quod Petrus ait, Chriſtus paſſus eſt pro peccatis noſtris, C
iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret deo. Huius verò paſsionis 1. Petr. 3.
commemoratio præcipuè fit in miſſarũ celebratione, ſacramentiq; perceptione, ſicut ait Apoſtolus, Quotieſcũq; man- 1. Cor 11.
ducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortẽ domini annunciabitis, *Et manducemus & epulemur*, id eſt, de huius filii mei emẽdatione ſpiritualiter reficiamur & gloriemur. In primitiua quippe eccleſia Chriſtiani quotidie ſacramentum Euchariſtiæ acceperũt, In tantũ verò deus noſtram cupit ſa- 1. Theſ. 4.
lutem, vt de noſtra pœnitentia & ſpirituali profectu gloriari Apoc. 3.
ſe proteſtetur, nam & Apoſtolus ait, Hæc eſt volũtas dei ſan Ibidem.
ctificatio veſtra. Et in Apocalypſi loquitur Chriſtus, Ego ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis aperuit mihi, intrabo ad illum, & cœnabo cum eo, *Quia hic filius meus mortuus erat* per culpam, iuxta quem ſenſum in Apocalypſi alicui dicitur, Nomen ha-

D men habes quòd viuas,ſed mortuus es, *Et reuixit* per pœnitentiam,quæ ſecundum Hieronymũ eſt ſecunda tabula poſt naufragium. *Et cœperunt epulari* , id eſt , eius ſaluti & gratiæ congratulari:quæ eſt ſpiritualis refectio , de qua Corin-
2.Cor.7. thiis ſcribit Apoſtolus, refectus eſt ſpiritus Titi ab omnibus vobis. Et Pſalm. Iuſti epulẽtur & exultent in conſpectu dei.
Pſal. 67. Qui enim vere virtuoſi & charitatiui ſunt, de aliorum emẽdatione maxime exhilarãtur,& gratias agunt deo, qui actus ſunt cibus,imò & epulatio mentis. Epulatio enim vocatur ſolennis refectio. *Erat autem filius eius ſenior*,id eſt,Iudaicus populus,qui ſenior appellatur,quia gentiles præceſſit maturitate & ſapientia,cultuque veri dei, *In agro*,id eſt,in terrenis promiſſionibus occupatus,literali ſenſu cõtentus,non in
E cœleſtibus radicatus, nam & Chriſtum in primo ſuo aduentu putabant temporaliter regnaturum , & omnibus mundi diuitiis ſe copioſiſſime impleturum. *Et cum veniret*,id eſt,per legalium obſeruantiam deo appropinquare vellet, *Et appro-*
1.Timo.3. *pinquaret domus* id eſt,eccleſiæ,de qua Apoſtolus,Scias quomodo te oporteat conuerſari in domo dei , quæ eſt eccleſia dei viui. Legalia nanque erant,eorum quę in eccleſia credũtur & fiunt præfiguratiua, & diſponebant ad Chriſtũ, *Audiuit ſymphoniam*,id eſt, ſpiritualia cantica ex gentilitate conuerſorum ad fidem, *Et chorum*, id eſt, eoſdem gentiles conuerſos,deum conſona voce laudantes,atque in menſa, temploque Chriſti cordialiter exultantes & epulantes, *Et vocauit vnum de ſeruis* ad Chriſtum cõuerſis,ſeu aliquem ex pro-
F phetis vaticinia eius ſcrutando, *Quæ eſſent*,id eſt,quæ eſſent iſta Chriſtianorum ſolennia atque præconia.

¶ Deniq; in primitiua eccleſia fuerunt aliqui in Hieruſalem ex gentilibus ad Chriſtum conuerſi,multoque plures in Galilæa & Samaria ac aliis locis, de quorũ ſpirituali iucunditate & gratia admirãtes Iudæi interrogabãt quid eſſent huiuſmodi feſta. *Iiſque dixit illi*, *Frater tuus venit*, id eſt , gentiles eiuſdem tecum naturæ exiſtentes,de tenebris ignorantiæ & regione diſſimilitudinis puta à loco & ſtatu idololatriæ,aliorumque vitiorum,per fidem ad deum cõuerſus eſt,credendo in Chriſtum. Hãc equidem gentium conuerſionem prophetę & maxime Eſaias ſunt prælo quuti,vt cum loquitur Eſaias
Eſaiæ. 53. ad deum,Ecce gentẽ quam neſciebas,vocabis. Et rurſus, Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnã. Et Pſal.

Ecce

Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum hi fuerũt A
illic. Daniel quoque propheta, inquit, Omnes populi, tribus Pſal.86.
& linguæ ſeruiẽt ei. Hoc etiam Petrus Apoſtolus dixit Iu- Danie.7.
dæis. qui cum indignatione ſciſcitati ſunt eum cur ad Corne Acto.11.
lium introiſſet, oſtendens quòd eandem gratiam contuliſſet
deus illis gentibus, quam & Iudæis, *Et occidit pater tuus*, id
eſt, deus qui eſt omnium pater per creationem & ſpecialiter
fuit pater Iudæorum per gratiam ſingularẽ & gubernatio-
nem præcipuã in veteri teſtamẽto, quemadmodum in Deu- Deut.32.
teronomio plebi Iſraeliticæ Moyſes ait, Nunquid non ipſe Eſaiæ.3.
eſt pater tuus, qui poſſidet te, & fecit & creauit te? In Eſaia Deut.26.
quoq; habetur, Et nũc domine pater noſter es tu. Iudæi ete- B
nim fuerunt pecularis populus dei, *Vitulũ ſaginatum* ſcili-
cet Chriſtum ſecundũ expoſitionem præhabitam, quem pa-
ter occidit eo modo quo tradidit eum, vtpote permiſſiue, &
etiam inſpirando animæ CHRISTI voluntatem patiendi
pro mundi ſalute, itemque quia per Chriſti paſſionẽ decre-
uit ſaluare genus humanum. Hinc Eſaias quoq; proteſtatur,
Propter peccata populi mei percuſſi eum, Et in Actib⁹ aſſe- Eſaiæ.53.
rit Petrus, Deus qui prænũtiauit per os omnium propheta- Acto.3.
rum pati Chriſtum ſuum impleuit ſic, *Quia ſaluum illũ rece-
pit*, id eſt, gentilium populum olim perditum recuperauit.
¶ Sed cõtra hæc obiici poteſt, Nam Chriſtus occiſus eſt an-
tequã merito ſuæ paſſionis gentiles conuerſi ſunt, ſicq; dici
potius debuit, ſaluum illum recepit, quia vitulum ſaginatum
occidit. Sed ad hoc patet reſponſio ex inductis. Nunc enim C
dicitur pater hunc vitulum occidiſſe, inquãtum per ſuos mi-
niſtros, prælatos, & prædicatores eum eſſe paſſum pro gen- 1.Tim.2.
tibus denuntiauit. Inſuper pater CHRISTVM occidi per- Acto.11.
miſit, quia ſaluum recepit populum gẽtilem ſecundum prę-
deſtinationẽ æternã, hoc eſt, quia prærordinauit eum ita ſal-
uare, vel quod ait, quia ſaluum, &c. dixit cauſam à poſteriori,
quę potius eſt ſignum effectus quàm cauſa. *Indignatus eſt au
tem frater ſenior*, id eſt, Iudæi de gentiliũ cõuerſione & fide
in Chriſtum ad indignationem cõmoti ſunt, ſicut de incre-
dulis Iudæis ſcribit Apoſtolus, Omnibus gẽtilibus aduerſan-
tur, prohibentes nos loqui gẽtibus verbum dei vt ſaluæ fiãt
Præterea Iudæi conuerſi ad Chriſtũ de gentilium ſuſceptio-
ne murmurauerũt, dicentes ad Petrum illud actuum, Quare
intraſti ad viros præputium habẽtes, & mãducaſti cum eis?

Et nole-

D *Et nolebat introire* ad ſpirituale conuiuiũ, quod deus pater in eccleſia exhibet Chriſtianis, nec voluit gentilibus conuerſis cõmunicare in fide ſacramentiſq; Chriſti. *Pater ergo illius egreſſus*, nõ per loci mutationẽ aut motionẽ in ſe factam, ſed
Abacuc. 3. per recentẽ affectũ, quemadmodũ Abacuc dicit ei, Egreſſus es in ſalutẽ populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo. Egreſſus eſt autem à ſynagoga ad eccleſiam, illam iuſte relinquẽs, & hanc miſericorditer viſitans, *Cœpit rogare illum*, id eſt, Iudæos pie ac paternaliter inuitare ad Chriſtum, inſpiratione interna, exhortatiõe angelica, prædicatione apoſtolica. Vn-
Acto. 3. de in Actib' Petrus dixit ad illos, Fratres ſcio quia per igno
2. Cor. 5. rãtiam feciſtis ſicut & principes veſtri. Pœnitemini ergo, & conuertimini vt deleãtur veſtra peccata, ſicut & Paulus gẽ-
E tibus ait, Obſecramus pro Chriſto reconciliamini deo. *At ille reſpondens dixit patri ſuo*, cuius benigniſſimæ exhortationi non acquieuit, ſed reſtitit. *Ecce tot annis ſeruio tibi*, id eſt, multis annis tibi per legis veteris obſeruantiam miniſtraui, *Et mandatum tuum nunquam præteriui*.

¶ Quomodo verũ eſt, cum plebs illa pene ſemper deo re-
Tren. 3. bellis extiterit, & frequenter in idololatriam lapſa ſit? Propter quod in Threnis Hieremias in pſona loquitur Iudeo-
Eſdras. 9. rum, Nos inique egimus, & ad iracũdiam prouocauimus dominũ. Et Eſdras ſimiliter cõfitetur, Iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſuper caput noſtrum, & delicta noſtra creuerunt vſque ad cœlum. Ad iſtud eſt duplex reſponſio. Prima, quòd iſtud verificatur non de omnibus, ſed de aliquibus Iu-
F dæorum, qui in innocẽtia permãſerunt, ſicut Helias & Hieremias. Secunda, quòd iſtud eſt præſumptio, non veritas: nec mirum ſi mentiuntur, qui inuident fratri & credere reſpuũt *Et nunquam dediſti mihi hœdum*, id eſt, tanta mihi beneficia non præſtitiſti in veteri teſtamento, ſicut nunc præſtas gentilibus in euangelica lege. Vel per hœdum intelligitur Chriſtus, qui veteri populo promiſſus fuit, non exhibitus, *Vt cum amicis meis epularer*, id eſt, cum cæteris tibi miniſtrantib' mihi charis, de tuis beneficiis gloriarer atq; reficerer. Poteſt etiam hoc referri ad epulationẽ fœlicitatis æternę in patria, ad quam Iudæi perduci non poterãt ante Chriſti occiſionem, *Sed poſtquam filius tuus hic*. Aſpernando hoc dicit, quia Iudæi cõtemnebant gentiles, tanquam dicat, Poſtquã iſte peruerſus & vilis quem fratrẽ vocare deſpicio. Vnde

in Actibus

In Actibus loquitur Petrus, Vos ſcitis quomodo abominatũ A
ſit viro Iudæo coniungi aut accedere ad alienigenam. *Qui* Actu. 10.
deuorauit ſubſtantiã ſuã cũ meretricibus hoc ante expoſitũ eſt
Venit ad te per pœnitentiam *Occidiſti illi vitulum ſaginatum*,
id eſt Chriſti paſſionem ei annunciaſti, Chriſtumque paſſum
ei exibuiſti, & meritum paſſionis eius illi communicaſti.
At ipſe pater piiſſimus *Di it* illi filio ſeniori ac inuido. *Filii tu ſemper mecum es*. Hoc ideo dicitur, quoniã aliqui Iudæorum toto veteris teſtamẽti tẽpore deo ſtabiliter adhęſerũt,
Et omnia mea tua ſunt, id eſt, dona gratiæ meæ in præſenti, & dona glorię in futuro tibi parata ſunt dari, & ego quæ habeo per naturã, tibi parata ſunt, vt ea participes p beatificã fruitionem: de quibus bonis ait Apoſtolus, Oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit deus his qui diligunt illum. 1. Cor. 2.

B

¶ Poſtremò, omnia quæ patris ſunt, id eſt, quę patri abſolute cõueniunt, ſunt filii ac ſpiritus ſancti p ſubſtãtialem vnitatem & identitatem. Propter quod filius ad patrẽ, Omnia tua mea ſunt, & mea tua ſunt, *Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat* p peccatũ, de qua morte ait Saluator, Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Vita enim animæ eſt charitas dei, quæ per mortale peccatũ amittitur, & ipſum mortale peccatum mors animæ perhibetur, Iohan. 17. Mat. 8.
Et reuixit, per gratiæ infuſionem, *Perierat*, æternam damnationẽ merendo, & dæmonum manum incidendo, *Et inuentus* eſt id eſt, ad manus paſtoris, ſaluatoriſq; ſui redactus eſt, non vtique caſu, ſed præordinatione diuina, quæ nullũ electorum perire permittit, quãuis ſinat eum ad tempus errare. C
Hinc talib⁹ ſcribit Apoſt. Petrus, Eratis aliquãdo ſicut oues errantes, ſed cõuerſi eſtis ad paſtorẽ, & epiſcopum animarũ veſtrarum: itaq; ex hac docemur parabola, quàm incomprehenſibilis & immenſa ſit miſericordia dei in pœnitentes, qui etiam frequenter in illis in quibus abundauerunt delicta, ſuperabũdare facit gratiarũ chariſmata, & eos qui longo tẽpore vitioſe vixerũt, facit eos præire, qui à pueritia in innocẽtia permanſerũt. Nemo ergo deſperet, nullus quoque pręſumat, nec aliquis, quanuis feruentior videatur, alium ſpernat. 1. Pet. 5. Rom. 5.

¶ Deniq; ſenſum huius parabolæ diuus Dionyſius in libro Eccleſiaſticæ hierarchiæ deuotiſſimè introducit, exponendo myſticas rationes cærimonialium actuum, quos in primitiua

eccleſia

D ecclesia epiſcopus,ſeu hierarcha circa batizandos exhibuit. Itaque ſentétialiter ait, Verè optimus & ſuperoptimus deus, qui & redeuntibus ſe præbet amabilé, & accedentib⁹ obuiat & occurrit,totusq; totos amplectés ſalutat,ſuſcipit,& velut in humeris tollit,nec de priorib⁹ malis illos accuſat, ſed feſtum peragit diem,conuocatq; amicos, vt ſit omnium letantium habitudo,optimos quoque in lætitiá ſuſcitat angelos.

¶Elucidatio Cap. XVI.
Dixit autem ad diſcipulos ſuos,
Homo quidam erat diues.

E

ARTICVLVS. XXXIX.

Mar.1. Mat.13. Lucæ.8.

I N iſto capite Saluator hortaẽ ad opera pietatis, præſertim ad eleemoſynarum largitionem primo per parabolam,ſecundo per rem(vt creditur) geſtam *Dixit auté ad diſcipulos ſuos*, quibus præ cæteris datum fuit noſſe myſterium regni dei, & quos tanquam totius mũdi futuros doctores ſingulariter de euangelica lege edocuit,ad quos etiá iſta parabola præcipue pertinebat,inquantum ipſi omnium prælatorum tenebant figuram. *Homo quidam*, videlicet vnigenitus dei ꝓpter nos incarnatus, de quo in Baruch ſcriptũ eſt, Qui fecit ſtellas,hic eſt deus noſter: & poſt hæc in terris viſus eſt & cũ hominibus conuerſatus eſt, *Erat diues* quia ſecundum

F naturam diuinam diues eſt in ſeipſo infinitis diuitiis, quoniã patris ac filij & ſpiritusſancti vna eſt opulentia,ſicut & vna

Baruch.8. eſſentia,& hæc opulentia eſt ipſa diuinitas adoranda,in qua eſt,vel potius quæ eſt omnium bonorum atque pulchrorum ac deſiderabiliũ ſuperplena & interminata poſſeſſio. Vnde & in libro de cauſis habeẽ, Cauſa prima eſt diues in ſe & diues in aliis.Porrò ſecundum aſſumptam humanitatem, Chriſtus quoque eſt diues & ditior vniuerſis,quoniã eius humanitas prælata eſt omni enti creato,omniſq; creatura ſubie-

Mat.8. cta eſt ei:propter quod in Matthæo dixit,Data eſt mihi omnis poteſtas,in cœlo & in terra.Spiritualis quoque opulẽtia animę Chriſti eſt maxima in donis gratiæ,boniſque gloriæ. Dicit auté Auguſtinus in libro de ciuitate dei, Deus eſt diues,nõ pecunia,ſed omnipotentia.Veruntamen téporalé in corpo-

corporalibus paupertatē propter nos CHRISTVS aſſumpſit, vt eius inopia corporali, nos diuites efficiamur opulētia ſpirituali. Denique ſicut Sapiens ait, Si diuitiæ quærun- tur, quid ſapientia locupletius? de qua in Prouerbiis legitur, Longitudo dierum in dextera eius, & in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Et rurſus, Sapientia quoque cum ſit vna, omnia poteſt, *Qui habebat villicum*, id eſt, diſpenſatorem. Quamuis autem villicus villæ rector & cuſtos proprie nūcupetur, hic tamen pro œconomo, ſeu domus procuratore & diſpēſatore accipitur, qui vniuerſam ſubſtantiam domus diſpenſat: œconomus quippe tam pecuniæ, quam frugum & omnium quæ pater familias poſſidet, diſpenſatorem deſignat, *Et hic diffamatus*, id eſt accuſatus *Eſt apud illum* ſcilicet Chriſtum omnium iudicem, quem latere nihil poteſt. A 2 Cor 8. Sapiē. 8. Prouer. 3. Sapiē. 7. B

¶ Porrò diffamatio iſta iniqui apud deum ſeu Chriſtum fit variis modis, teſtimonio quoque multiplici. Primò p ipſam infallibilem & omnia intuentem ſapientiā dei, qui per Hieremiam fatetur, Ego ſum teſtis & iudex. Secūdò, per angelos bonos, qui zelo iuſtitiæ coram deo opera hominū bona & mala proponunt, vt ſuper Danielem expoſitores affirmāt. Tertiò, per angelos malos, quemadmodum in Zacharia patet de Satā, qui Ieſu filio Ioſedech aduerſabatur per accuſationem procacē. Quartò per remorſum conſcientiarū ſecūdum illud ad Rom. Teſtimoniū reddente illis conſciētia ipſorum. Quintò, per euidētiā operum in Geneſi dominus ait ad Cain, Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Et rurſus, Clamor ſodomorū venit ad me. Sextò, querela vicinorum atq; egentiū: vnde in Prouerb. Salomon ait, Qui abſcōdunt frumētū in tēpore, maledicētur: benedictio autē ſuper caput vēdentiū, *Quaſi diſſipaſſet bona illius* i. bona ſibi ad erogandū atq; vtendum cōmiſſa inutiliter conſumpſiſſet & expēdiſſet. Hier. 29. Zacha. 3. Rom. 2. Gene. 4. Gene. 18. C Proue. 11.

¶ Per villicum iſtum intelligi poteſt quicunq; aliorum prælatus aut princeps, imò & quilibet Chriſtianus. Nam quilibet horū dona & beneficia ſibi de ſuper data, corpus & animā, ſeu ſibi cōmiſſos iuſte ordinare debet ad honorē & gloriam dei, potiſſimum autē qui aliis in ſpiritualibus præſident, gregē ſibi cōmiſſū & eccleſiæ, bona rectè diſponere obligantur, ſermone & opere ſubditos ædificando, & tēporalia fructuoſe ac ſalubriter: nō ſuperflue aut carnaliter expēdendo, ſed & principes ſeculares ea quæ ſibi ſuperfluunt in pios

D debent vſus cōuertere,& quilibet Chriſtianus donis naturæ & gratiæ ac fortunæ ſibi conceſſis legitimè ad dei honorificentiā vti tenetur. Omnia equidem quę habemus,dona ſunt
1.Cor.4. dei,& eorū diſpēſatores potius quàm poſſeſſores aut domi-
Rom.8. ni ſumus,vtpote rationē de eius daturi. Porrò pretioſiſſima dei bona ſunt in animæ rationales Chriſti ſanguine liberatę,quas diſſipat,qui prauis exēplis,falſis doctrinis aut negligētia eas ad vitia trahit aut trahi permittit, nec reuocat, quod tāto ſceleratius eſt apud deū, quāto exterioribus reb⁹ preſtātiores ſunt animę immortales. *Et vocauit* dominus *Illū* villicum.Hęc vocatio nō eſt illa qua quiſq; tempore mortis ad diuinū vocatur tribunal, ſed ea qua quis in vita preſenti
E diuinitus admonetur per inſpirationē angelicam,ſeu diuinā, per beneficia & flagella, per predicationes hominum & cōminationes æternaliū tormentorū,vt cogitet quam ſuo tempore deo de omnib⁹ rationē reddere poſſet, *Et ait illi*, *Quid hic audio de te?* id eſt, cur ita te habuiſti,ꝙ mihi taliter accuſaris?Vt autem Gorra hic ſcribit,in hoc verbo datur prelatis exemplum in quatuor.Primò,ne peccata ſuorū diſſimulent. Secūdo,vt veritatē famę inquirant.Nā ait,quid audio. Tertiò ne accuſatores prodāt,quia nō ait,ille vel talis mihi hoc dixit,ſed audio.Quartò,vt articulum de quo quis accuſatur aut diffamatur ſpecificēt.Melius enim poteſt ſe homo corrigere cū ei exprimitur in quo deliquit, aut excuſare ſi inno-
F cens ſit.Nam ait,quid hoc. *Redde rationē villicationis tuæ*, id eſt,ad reddēdū te prepara,& quomodo reddere poſſis examina,iamque dum tempus merēdi ſuperest coram deo te pone,& quaſi ante eius tribunal adductus eſſes à te ipſo exige rationem diſpēſationis tibi creditæ, & qualiter vſus ſis beneficiis dei, *Iam enim non poteris villicare*,id eſt,in proximo eſt,vt de hac vita tollaris,& beneficiis dei ad meritū diutius vti non queas,quia poſt mortē non eſt tempus merendi. Ergo dum tempus habemus,operemur bonum ad omnes,ſicut & Salomō hortatur, Quodcunq; poteſt manus tua,inſtāter
Galat.6. operare, quia nec opes,nec ratio nec ſciētia erūt apud infe-
Eccle.9. ros,quo tu properas. *Ait autem villicus intra ſe*, id eſt,prouide cogitauit,atq; conſilium à propria ratione quæſiuit,quid ſibi in tanto eſſet agendū diſcrimine.Sic timor multos inducit ad meliora. *Quid faciam?* potius cogitauit quid faciam, quàm quid dicam,ſciens ꝙ apud iuſtum ac infallibilem iudicem plus

dem plus valeant opera virtuoſa, quàm verba pulchra, dicēte A
Apoſtolo, Non in ſermone eſt regnū dei. Et Chriſto, Nō o- 1. Cor. 4.
mnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnū cœ- Mat. 7.
lorum, ſed qui facit voluntatē patris mei, *Quia dominus meus aufert à me villicationem*, id eſt, comminatur ꝙ ſtatim auferet me de vita præſenti, ita ꝙ in eius bonis dominari & promereri non potero: ideo niſi mihi modo prouideam, nūllū poſt mortē mihi reſtabit remediū. *Fodere non valeo*, id eſt, dura pœnitentiæ opera exercere nō queo, abſtinendo, me flagellando, flendo & vigilando. Quamuis opera iſta ſint viris perfectis dulcia atq; facillima, qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus, & in omni actu virtutū ſpiritualiter delectantur, *Mendicare erubeſco*, id eſt, aduerſa æquanimiter ferre non poſſum, ſeu alios ad intercedendū pro me precari verecundor, niſi & ego ipſe aliquid boni agam, & tēporalia tribuendo merear ſpiritualia mihi rependi ſuffragia. B
Scio quid faciam, quia ratio mea per euangelicæ legis doctrinam inſtructa dictat mihi quid debeam agere, *Vt cū motus fuero à villicatione*, id eſt, per mortem ſublatus fuero de hac vita, ita ꝙ nec aliis, nec mihipſi præeſſe poſsim ad meritū, *Recipiant me*, hi quibus benefacere cogito *In domos ſuas*, id eſt, meritis ac ſuffragiis pauperum atq; humiliū perducar ad regnum cœlorū, Mat. 5.
quod domus eſt pauperum: ſicut ait Saluator, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorū. Et ait pluraliter, in domos ſuas, quia in vno regno cœleſti diuerſę ſunt manſiones, hoc eſt, diuerſi gradus præmiorum, ſecundū gradus varios meritorum: prout aſſerit Chriſtus, In domo patris C
mei manſiones multæ ſunt. Homines quoque ſecundum exi- Iohan. 14.
gentiam meritorum ſuorū ad angelorum ordines aſſumuntur. In has domos cœleſtes non ingrediuntur adulti, niſi per oſtium ſeu opera miſericordiæ corporalia aut ſpiritualia, in cuius figuram, legitur in libris Regum quòd Salomon fecit 1. Reg. 6.
in ingreſſu ſancti ſanctorum duo oſtiola de lignis oliuarum, per quæ pietatis opera exprimuntur. *Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui*, id eſt, religioſis & indigentibus, qui Mat. 6. Lucæ. 11.
quācunque libet iuſti ſint, attamen debitores ſunt dei, vel propter peccata ſua quotidiana venialia ſaltem, propter quorum remiſsionem exclamant, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus: vel quia de acceptis donis deo ſeruire ac regratiari tenētur, nec deo æquiualēs, valent repen-

D dere, dicebat primo, *Quantum debes domino meo?* *At ille dixit, Centũ cados olei.* Cadus eſt amphora certę menſurę ſeu quantitatis. Porrò parabola iſta ſecundũ expoſitionem hanc non tenet in omnib9, quia & omne ſimile eſt aliquo modo diſsimile, aliter, idem eſſet nõ ſimili. Non ergo neceſſe eſt, vt parabola ſeu ſimilitudo ſemper quatuor pedib9 currat. Poſſunt tamen per centum cados vniuerſa humanæ fragilitatis pec-
Iaco.3. cata ſignari, quia (vt Iacobus ait) in multis offendim9 omnes. Qui autẽ vult ſibi ignoſci à deo, debet & aliis libẽter ignoſcere, *Dixitq; illi, Accipe cautionẽ tuã* i cartham in qua ad cau-
Tob.4. telam deſcribitur forma cõtractus ſeu debitũ, quæ à Tobia chirographum appellatur, *Sede cito.* Celeriter enim agenda ſunt bona, & præſertim miſericordię opera Sicut enim hilarem, ita & celerem datorem diligit deus. Et qui cito dat, bis
E dat, neſcit dare qui dare tardat. Propter quod aſſerit Auguſt. Et rem perdit & meritũ, qui pauperẽ moleſta mora ſuſpẽdit. Hinc Salomon ait, Ne dicas, vade cras dabo tibi, cum ſtatim dare poſsis. *Et ſcribe quinquaginta*, ſicq; mediam partem di-
2.Cor. 9. mittit. *Deinde alio*, ſecundũ antiquã grammaticam, id eſt, al-
Prou.3. teri, *Dixit. Tu verò quantum debes? Qui dixit, Centum choros tritici.* Chorus hic ſumitur pro menſura. *Et ait illi, Accipe literas tuas*, quæ paulo ante dictę ſunt cautio. *Et ſcribe octoginta* Cur minus dimiſit huic quàm præcedenti? Reſpondetur ꝙ ad inſinuandũ, quòd indigentiorib9 magis ſit tribuendũ: rurſus, ad innuendum, ꝙ cordialius debeamus indigentibus cõpati quàm ſuccurrere valeamus. Oleo nanq; compaſsio, tritico
F autem ſubuentio deſignatur. Itaq; ad hoc Chriſtus hanc induxit parabolã, vt ſciamus quòd ſicut diſpenſator qui de bonis domini ſui fecit liberalitatem & curialitatem in illorum receptus eſt domibus quibus taliter fecit: ita & nos de bonis nobis cõceſsis aliis cõmunicare debemus, & præcipue diuites ſeculi huius pauperibus debent liberaliter ſubuenire, vt per hoc in domo illorũ, id eſt, in regno cœlorũ ſuſcipi me-
1.Timo.6. reantur, quemadmodũ ad Timotheum ſcribit Apoſtolus, Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarũ, ſed facilę tribuere. *Et laudauit dominus villicum iniquitatis*, id eſt, diſpenſatorem iſtum iniquum qui & ante bona ſui domini diſsipauit, & nunc de reſiduo, furtum cõmiſit, *Quia prudenter egiſſet*, id eſt, non de furto & dilapidatione rei alienæ eum laudauit, quoniã laus debetur virtu-

virtuti, non vitio, ſed de quadam apparenti prudentia, quæ A
tamen non fuit vera prudentia, ſed iniuſtitia, attamen aliquid ſimile veræ prudẽtiæ in eius opere fuit, nam induſtrioſe ſibi ꝓuidit, & acute excogitauit, vnde & laudatio eius nõ fuit laus abſoluta, ſed ſecundum quid. Multo magis Chriſtus qui nullum ſuſtinet damnum, & verè piiſsimus eſt, laudabit prælatos ac diuites, ſi ſubditis & egenis miſericordes extiterint, *Quia filii huius ſeculi*, id eſt, dilectores mundi, qui mundum iſtum pro patria amant, in terrenis hæreditatem exoptant ſeculo ſe conformant, temporalibusque potius quàm diuinis intenti ſunt, de quibus Iohãnes dicit, Ipſi de mundo Iohan.4.
ſunt, & de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Tales ad Iohan.17.
deum non pertinent, & frequenter mũdi nomine exprimũtur. De quibus loquitur filius dei patri æterno: non pro mun B
do rogo, ſed pro his quos dediſti mihi de mundo, quia tui ſunt. Vt ergo nõ ſimus de numero filiorum ſeculi huius obtemperemus Apoſtolo exhortanti, Nolite conformari huic ſeculo, ſed renouamini ſpiritu mẽtis veſtre, *Prudentiores*, hoc Rom.12.
eſt, aſtutiores & diligentiores in temporalibus acquirendis, conſeruandis & expediendis, *Filiis lucis*, hoc eſt, deuotis & ſpiritualibus hominibus *In generatione ſua* carnali, hoc eſt, inter ſuos *Sunt* Hoc dicitur, non quod impiis inſit vera prudẽtia cum dicat Apoſtolus, Prudentia carnis mors eſt. Ariſto- Rom.8.
teles quoque in ethicis probat, quòd ſolis virtuoſis inſit prudentia: ſed ideo Chriſtus ſic loquitur, quia mundani homines ſoliciriores agilioresq́; ſunt terrena negocia quam ſpirituales circa diuina, & circa ſpiritualem chariſmatum diui- C
norum profectum, quum tamen ſpiritualia bona incomparabiliter præſtantiora ſint rebus carnalibus & terrenis. Propter quod incomparabiliter plus laborandum eſſet pro ſpiritualibus quam terrenis. Vnde & aliqui, vtpote viri ſancti infragibiles ardentiſsimique fuerunt. Sed tales comparatione aliorum paucíſsimi fuerunt, & ſunt. Chriſtus autem loquitur ſecundum quod cõmunius accidit. Huius quoque ratio aſsignatur. Prima eſt mentis noſtræ obſcuratio, ſeu naturę per peccatũ corruptio ſiue infectio, propter quam procliuior eſt homo ad vana ac mala quam ad bona atq; ſalubria. Secũda eſt ſpiritualium rerum ſubtilitas ſeu ad cognoſcendum difficultas. Senſibilia nanque ſunt groſsiora & notiora. Spiritualia verò ſubtilia minusq́ue nota, ideo minus

eſt ſine macula,qui poſt aurum non abiit,nec ſperauit in pe- A
cunia & theſauris. Quis eſt hic & laudabimus eũ? Fecit enim
mirabilia in vita ſua. ¶ Inſuper diuitiæ dicuntur iniquitatis,
quaſi inæqualitatis,quia inæqualiter poſsidẽtur, & nõ æque
retinentur,quia quod quis vltra neceſſaria vitę ſibi reſeruat,
nec proximorum neceſsitati cõmunicat , mammona iniqui-
tatis cenſetur. Menſuram verò recti moderaminis in diuitiis 1. Tim. 6.
appetẽdis,aut conſeruandis docet Apoſtolus,dicens, Habẽ-
tes alimenta, & quibus tegamur his contenti ſimus. Poteſt
etiã verbum iſtud exponi de diuitiis vitioſo affectu aut actu
prauo adeptis,de quib⁹ eleemoſyna fieri poteſt, vt de acqui
ſitis per lenocinium meretricium,aut laborẽ in die feſto.De
diuitiis verò iniuſto titulo acquiſitis,nõ debet fieri eleemo-
ſynarum largitio , ſed reſtitutio. *Vt quum defeceritis* à vita B
pręſenti,hoc eſt,obieritis:de quo defectu ſcriptum eſt,Defi-
ciens Abrahã mortuus eſt, *Recipiant vos* præfati amici , ſci-
licet deus & angeli ac pauperes ſancti, *In æterna tabernacula* Gene. 25.
id eſt,manſiones cœleſtes,quæ non à parte ante, ſed à parte Pſal. 83.
poſt nuncupantur æternæ:de quibus ait Pſal. Quam dilecta
tabernacula tua domine virtutum. Quanuis autem quilibet
electorum recipiatur ad aliquã ſpecialem & certam manſio-
nem regni cœleſtis,tamen qui vnam ingreditur, in taberna-
cula ingredi dicitur,hoc eſt,ad locũ illum ſeu patriã beatorũ
vbi mãſiones plurimæ diſtingũtur,itemq; ad totius cœleſtis
curiæ ſocietatẽ,ſed & frequẽter in ſcripturis numerus plura-
lis pro ſingulari & ecõtrario ponitur. Horũ tabernaculorum
fuerunt figuræ habitacula filiorũ Iſrael,de quibus in Nume- C
ris Balaam ait,Quã pulchra tabernacula tua Iacob,tentoria Num. 24.
tua Iſrael. Vel cum defeceritis à propriis meritis,illis carẽdo
recipiãt vos,ſcilicet angeli & pauperes præelecti,id eſt,gra-
tiam pœnitendi, & finaliter obtinẽdi vitam beatam ſuis ſuf-
fragiis vobis procurent. *Qui fidelis eſt in minimo*,hoc eſt,vſu
erogatione,ſeu diſpẽſatione temporalium rerum & opũ. *Et
in maiore fidelis eſt*, id eſt , in vſu , & diſpenſatione ſpiritua-
lium. Qui enim temporalibus ordinate vtitur, referendo ea
ad ſpiritualia bona,per hoc ipſum meretur,& ſuſcipit gratiã
bene ſe habendi circa res ſpirituales, quas temporalibus cũ-
ctis præponit,& circa eas virtuoſe exercendas , tractandas,
cõmunicandas,præſertim ſe occupat. Spiritualia autem hæc
bona ſunt prædicatio, & ſacra doctrina, eccleſiaſtica ſacra-

ua prorſus extranea,ideo nõ ſunt proprie noſtra eius. Vnde A
& emigrantes de ſeculo iſto, ferre ea nobiſcũ nõ poſſumus.
dicente Apoſtolo, Nihil intulimus in hunc mundum, haud
dubium,quia nec auferre quid poſſumus. Et Pſalmiſta, Ho- 1 Tim 6.
mo quum interierit,non ſumet omnia. Vera igitur hominis Pſal. 48.
bona ſunt ac veræ diuitiæ,quę ſibi nolenti offerri nõ queunt
quæ eum intus perficiunt, & ſecundum intellectiuam animæ
portionem ſibi conueniunt, atque in diuino conſpectu eum
diuitem reddunt. Hinc quidam Philoſophus dixit, Theſaurum meum mihi nullus auferri poteſt,per Theſaurum ſapiẽtiam ſuam intelligens.

¶ Præterea aduertendum,quòd Chriſtus loquens de bonis viæ,ait,Quis credet,id eſt,committet vobis,quia de eis redditurus eſt rationem, ſed de bonis patriæ dicit, quis dabit B
vobis, quoniam bona patriæ dari dicuntur,eo quòd donum ſit datio irreddibilis ſecundum Philoſophum, de bonis autem gloriæ perceptis non eſt amplius ratio exigẽda.Sed obiici poteſt, quòd bona gloriæ ſunt præmium quod cadit ſub debito, non ſub dono, ſicque redditur magis quàm datur. Ad hoc Gorra reſpondet,Quum præmium æternũ recepturus ſit homo propter meritum operum bonorum,ſi cõparetur præmium ad radicem meriti,puta ad gratiam quam deus gratis contulit homini ad merendum,tunc dicitur præmium dãdum, quoniam datum eſt illud quo operatur ac promeretur,ſcilicet gratia. Si autẽ comparetur, ad opera meritoria, tunc dicitur reddẽdum ſicut merces pro labore,& ſicut præmium pro merito condigno. Condigno(inquam)non condi C
gnitate valoris,quum præmium ſit bonum infinitum, meritum autem bonum finitum, ſed condignitate conuentionis. Sic enim deus cõuentionẽ fecit cum homine, vt finaliter laboraret in vinea ſua,id eſt,in eccleſia, dabit ei pro operibus meritoriis denarium æternæ beatitudinis.

¶ Conſequẽter diſſuadet & prohibet Chriſtus ſeruire cupiditati, imò & omni iniquitati, eo quòd peccato deſeruiens, deo ſubiectus nõ ſit,ſicque ſummũ incõmutabile,& immenſum bonum amittit,ob cuius amiſſionem vitandã,debet homo omne peccatum ſummo cũ ſtudio deuitare, atq; ob cuius amorem & adeptionem debet omne opus bonum infatigabiliter communicare. *Nemo ſeruus poteſt duobus dominis ſeruire* ſeruitute vtriſque placente,dominus(inquam)voluntate con-

D te contrariis inquantum contrariis, hoc eſt, in eo, in quo ſibi inuicem contrariantur. Et per hos duos dominos intelligũtur hoc loco de⁹ omnipotẽs & diabolus de quo Chriſtus cõ
Iohan. 14. teſtatur, Venit ad me princeps mũdi huius. Ipſe enim eſt rex
Iob. 41. omnium filiorũ ſuperbiæ. His ſimul ſeruire nequimus, quoniam ſicut deo placet omne bonum verè honeſtũ virtuoſum & charitatiuum. Omne quoq; malum oppoſitũ diſplicet ei, ita diabol⁹ deteſtatur omne tale honeſtũ, & amat omne inhoneſtũ turpe ac vitioſum. ¶ Porrò idem eſt ſeruire diabolo, & mundo ac carni ſeu cõcupiſcẽtiis eius. Hinc omnis ſeruus peccati, eſt ſeruus diaboli, & ecõtra omniſq; amator mũdi, hoc eſt, vanitatum & impietatũ ſeculi huius, inimicus eſt dei. Quicunq; autem à tentatione ſeu cõcupiſcentia, paſſio-
E ne aut vitio ſuperatur, ſeruit vitio atq; diabolo, quemadmo-
2. Petr. 2. dũ Petrus dicit, A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt,
Iacob. 4. Hinc iniqui ſunt ſerui corruptionis. His cõſonat illud Iaco-
1. Iohã. 2. bi, Neſcitis quia amicitia huius mundi, inimica eſt deo? Qui-
Galat. 1. cunq; ergo voluerit amicus huius mũdi fieri, inimicus dei cõſtituetur. Illud quoq; Iohãnis, Nolite diligere mũdum, neq; ea quæ in mundo ſunt, quia ſi quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo, Sed & Apoſt. profitetur. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. *Aut enim vnum* ſcilicet diabolum *Odiet* qui non eſt amandus ex charitate, cum non ſit beatitudinis capax, ſed obſtinatus, tamen quãtum ad bonam naturam quam habet à creatore diligendus eſt naturali amore Sic enim & deus diligit eum, iuxta illud Sapiẽtię,
F Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti, *Et*
Sapiẽ. 11. *alterum* ſcilicet deum *Diliget* qui propter ſuiipſius puram
1. Iohã. 4. perfectam, immenſamq; bonitatem, propter ſeipſum primo ſumme incomparabiliterq; amãdus eſt, deinde, quoniã prior dilexit nos. ¶ Inſuper propter beneficia ſua atq; promiſſa, *Aut vni adhærebit* ſcilicet diabolo per cõformitatem affectus, ea videlicet cupiendo & amplectendo quæ diabolo placent, vt ſunt opera vitioſa. Diabolus quoq; ſecũdum Gregorium, omnium impiorũ eſt caput, ideo ei adhærent ſicut capiti mẽbra, & ipſe ſua ſuggeſtione peſtifera influit eis vitã iniquam vitiorumque motum, potius quoque ait Saluator, adhærebit quàm diliget, quia peccator non amat diabolum, quamuis ei conſentiat, *Et alterum* ſcilicet deum *Contemnet* eius præcepta paruipendendo, tranſgrediẽdo, & vana ac vilia ei præferen-

ferendo. Et ſecundum Auguſtinum nō ait, odio habebit, ſed contēnet, quia vt dicit nullius ferè conſcientia, deum poteſt odiſſe. Auguſtinus tamen ſecūdum Gorram hoc verbum retractauit. Nam & frequenter in ſcripturis legūtur iniqui deū odiſſe quum apud Iohannem Chriſtus teſte ur, Oderunt me & patrē meum Et Pſalmiſta loquitur deo, Quoniā ecce inimici tui ſonauerunt, & qui oderunt te extulerunt caput Verūtamen dici poteſt, quod deus conſideratur dupliciter. Primò, ſecundum ſe, & ſic cum ſit pura bonitas nō poteſt odiri. Secundò, inquantum prohibet & punit ea, quę peruerſis voluntatibus placent, & ita peruerſi odiunt eum. *Non poteſtis eodem tempore deo ſeruire, & mammonæ*, hoc eſt, diuitiis ſeu dæmoni de auaritia diuitiiſque tentati, Qui enim deo veraciter ſeruit, eius mandata cuſtodit, & nulli ſubiacet peccato mortali, ſed in ſummo ac inuariabili bono finem ſibi conſtituit, illi magis quàm alicui rei creatę per charitatem mentaliter adhærēdo, qui autem mammonæ ſeruit, in terrenis opibus ſibi finem cōſtituit, & eas magis quàm deum cupit ac amat, eſtque auaritię ſeruiens ac ſubiectus. Quæ tantę eſt impietatis, vt eam Apoſtolus idolorum nominet ſeruitutem. Et in eccleſiaſtico ſcriptū eſt, Auaro nihil eſt ſceleſtius, nihil eſt iniquius quàm amare pecuniam, *Audiebant autem hæc*, id eſt, præſcriptam Chriſti diſputationem contra auaritiam. *Phariſæi*, qui cæteris religioſiores videbantur, *Qui erant auari*, quorum peruerſitatem & carnalitatē multi clerici & ſpecie tenus religioſi iam aſſequuntur. *Et deridebant eum* Carnalis enim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei, ſecundum Apoſtolum. Tales ſunt omnes indurati in vitiis, & ſapientes in oculis propriis, qui dum vitia ſua tangi, ſeque reprehendi aduertunt, indignantur atq; deridene. Quemadmodum ſcriptum eſt in Amos propheta, Odio habuerunt corripientem, & loquentem perfecte abominati ſunt. Contra quos in Prouerbiis aſſeritur, Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ſuperueniet ei interitus.

A — Iohan. 15. — Pſal. 82. — B — Epheſ. 5. — Eccle. 10. — C — 1. Cor. 2. — Eſaiæ. 5. — Amos. 5. — Prou. 29.

¶ Denique Phariſæi ideo Chriſtum docentem hæc deridebant, quia in veteri lege temporalium abundantia promittebatur, & quoniam Abraham multique alii virtuoſi in lege illa diuites fuiſſe ſcribuntur. Sed Phariſæi iſti verba Chriſti non intellexerunt. Nō enim ſimpliciter opulētiam, ſed auaritiam ſeu ipſis deſeruire diuitijs reprobauit. Temporalium

quoque

D quoque affluentia non promittebatur in veteri lege, tanquam vltimatum ac principale præmium virtutum, ſed tanquam minus principale & introductorium. Plebs nanque illa Iſraelitica pro maxima ſui parte carnalis fuit ac rudis, idcirco per temporalium promiſsionem alliciebatur ad ſpiritualia ac diuina.

Pſal. 62. ¶ Poſtremò, iuſti non ſeruiunt diuitiis, ſed diuitiæ ſeruiunt eis, quoniam implent illud Pſalmiſtæ, Diuitię ſi affluant, nolite cor apponere. ¶ Deinceps CHRISTVS modeſta increpatione, atque ſalubri informatione deriſores iſtos cōfutat. *Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus*, hoc eſt, veſtra vitia palliatis, & multa mala ſub ſpecie boni peragitis, atq; per ſimulatam iuſtitiam decipitis homines, ita vt iuſtos vos arbi-

E trentur. Bona quoque quæ videmini agere, non propter dei gloriam, ſed ob propriam laudem efficitis. Contra quos ait

Mat. 6. Saluator apud Matthæum, Videte ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis. De quibus legitur

Iob. 36. in Iob, Simulatores & callidi prouocant iram dei. *Deus autem nouit corda veſtra*, hoc eſt, iniquitates veſtras latentes, in-

Hier. 23. fallibiliter inſpicit. Prout per Hieremiam proteſtatur, Si occultabitur vir in abſconditis, & ego non videbo eum. Vnde

1. Reg. 16. & in libris Regum habetur, Homo videt quæ patent, dominus autē intuetur cor. Hęc eſt notitia reprobationis. De qua

Amos. 1. per Amos prophetam loquitur deus, Cognoui multa ſcelera veſtra. *Quia quod altū eſt hominibus*, hoc eſt, ab hominibus

F magnum reputatur, vt ſimulata iuſtitia, opulentia rerum, ornatus exterior, pompa atque proſperitas mundi, *Abominatio eſt apud deum*, ſeu ante deum, hoc eſt, diuinæ mentis ſuperſapientiali iudicio vanum ac deteſtabile reputatur, quia à vera beatitudine impedit, ſeu à ſynceritate æquitatis ac veritatis recedit, ideo alia ſunt iudicia dei, alia iudicia hominum.

1. Re. 16. Propter quod in libris Regum profatur, Non ſecundum

Eſaiæ. 55. intuitum hominum ego iudico. Per Eſaiam quoque fatetur, Non enim cogitationes meę cogitationes veſtræ, neque vię meæ, viæ veſtræ. Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatę ſunt viæ meæ à viis veſtris: & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.

¶ Denique quòd de vitiis dictum eſt, etiam de vitioſis hominibus accipi poteſt, quia frequenter contingit, quod hi qui ſua aut aliorum hominum reputatione ſunt magni, prudentes, ſeu

tes, ſeu virtuoſi, coram deo ſint viles & vitioſi, quemadmo- A
dum per Oſeam dominus loquitur de quibuſdam, Facti ſunt Oſee. 9.
abominabiles ſicut ea quæ dilexerũt. In prouerbiis quoque Pro. 8.
increata ſapientia aſſerit, Arrogantiam, & ſuperbiam, & viã
prauã, & os bilingue deteſtor. Sed & ſimulata æquitas non
eſt æquitas, ſed duplex iniquitas. Quòd verò nunc ait Salua-
tor, Quod altum eſt hominibus, de hominibus carnalibus &
mundanis, nõ de hominibus verè ſapientibus ac diuinis po-
tiſſimum intelligendũ videtur. Homines enim ſpirituales, ſa-
pientes, diuini, verè ac deiformiter iudicant, & in iudicando
ſe deo conformant, quia per dona ſpiritus ſancti quibus ple
ni ſunt, diriguntur ab eo in iudicando, nec paſſiones, & va-
nitates ſequuntur, ſed habent intellectum ſyncerum, atque
purgatum affectum. Vnde quæ placent deo, placent & eis, &
quæ diſplicent deo, diſplicent eis. Propter quod de homine B
iuſto ait Pſalmiſta, Ad nihilum deductus eſt in cõſpectu eius
malignus. In libro quoq; Iob, in perſona iuſti quis ait, Ego Pſal 14.
vidi impiũ firma radice, & maledixi pulchritudini eius. Ve- Iob 5.
runtamen ſæpe decipi queunt in iudicando, quamdiu in hac Mich. 6.
vita ſubſiſtunt. Itaq; coram deo ſupermundiſſimo ſynceriter Rom 5.
ambulemus, omnem vanitatem verſutiãque vitantes, neque
hominibus placere inaniter affectemus. Quoniã deus diſſi-
pauit oſſa eorum qui hominibus placent, confuſi ſunt, quo- Pſal. 54.
niam deus ſpreuit eos. Ecce quid horribilius dici poteſt, quũ Eccle. 7.
Salomon dicat, Conſidera opera dei quòd nemo corrigere
poteſt, quem ille deſpexerit?

¶ Conſequenter CHRISTVS breuiter tãgit, cur Phari-
ſæi non debuerunt ſe contra ſua documẽta quibus pauperta C
tem opulentiæ prætulit, & affluentiam temporalium rerum
diſſuaſit defendere, *Lex & prophetæ vſque ad Iohannem*, hoc
eſt, Legalia & prophetica illa promiſſa, quibus cultoribus
dei temporalium abundantia promittebantur vſque ad Iohã
nis Baptiſtæ prædicationem durauerunt, *Ex eo regnum dei
euangelizatur*, hoc eſt, à tempore quod Iohannes prædica-
re exorſus eſt, cœperũt cœleſtia bona manifeſtè ꝓmitti, &
vita æterna doceri, atq; euangelica perfectio prædicari, quæ
amore ſpiritualium cœleſtiũq; bonorum ac tẽporalium in-
ducit contemptum. Hinc Matthæus ſcribit, Venit Iohannes Mat. 5.
prædicans in deſerto, & dicens, Pœnitentiã agite, appropin-
quabit enim regnum cœlorum. Tempus autem prędicatio-
nis Io-

D nis Iohannis & Chriſti diſcipulorúque eius, reputatur vnū & idem quia prædicatio Iohannis diſpoſitiua fuit ad Chriſtum & modico tempore Chriſti prædicationem præceſſit, qui apertius quàm Iohannes paupertatē edocuit, cœleſtiſq; regni beatitudinem euangelizauit, & ipſo iubente diſcipuli eius Vnde in libro de eccleſiaſticis dogmatibus dicitur, Bonum eſt facultates cum poſſeſſione pauperib' erogare, melius eſt cum intentione ſequendi Chriſtum, totum ſimul donare, & abſolutum à ſolicitudine cum Chriſto egere.

¶ Poſtremò, ob cauſam prætactam Iohannes vocatur quaſi orizon ſeu medium veteris & euangelicæ legis. Itemq;, Finis legis & principium euangelicæ veritatis. Potius tamē cōpetit Chriſto eſſe finem legis, quia legē impleuit, ceſſareque
E fecit & figuræ legalium, ac vaticinia prophetarum in ipſo
Rom.10. ſunt adimpleta. Propter quod ſcriptum eſt, Finis legis eſt
Iohan.1. Chriſtus Et in Iohanne, Veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Hinc aliqui dicunt, quòd Chriſtus fuit finis legis extra, Iohannes verò finis intra, quia & ipſe ad legis obſeruātiam tenebatur, *Et omnis in illud vim facit* id eſt, quicūque regnū cœlorum adipiſci ſatagit & meretur, neceſſe eſt vt per bonā violentian vincat ſeipſum, corpus ſuum ſubdendo ſpiritui, & propriam voluntatem volūntati mandatiſque dei, quod difficile extat potiſſimum in principio conuerſionis Paſſiones nanque ſunt fortes, & viam iuſtitiæ continuare vſque in finē non eſt mediocriter laborioſum. Propter quod ait Pſal
Pſal.16. miſta, Propter verba labiorum tuorum, ego cuſtodiui vias
F duras Quanuis perfectis charitate feruentibus ſuaue ſit iu-
Mat.11. gum dei & leue onus ipſius, qui dicunt, Viam mandatorum
Pſal.118. tuorum cucurri cum dilataſti cor meum. Itemque, In viam
Ibidem. teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus di-
Mat.11. uitiis. Itaque omnis tēdens in illud regnū, vim facit ſibimetipſi Hinc in Matthæo clarius ait Chriſtus, Regnum cœlorum vim patitur & violenti rapiunt illud.

¶ Præterea teſte Gregorio, Quidam rapiunt regnum cœlorum per omnium abiectionem, alii illud mercātur per eleemoſynarum largitionem, alij id furantur per occultam ſanctitatem, alij quaſi compelluntur ipſum acquirere per tēporalem aduerſitatem. Itaque à propriis vitiis non vincamur, paſſionibus non ſubdamur, prauis conſuetudinibus efficaciter reluctemur, implentes illud Apoſtoli, Labora ſi ut bonus mi-

nos miles Chriſti,vt impleatur in nobis quod in Apocalypſi A
ſpondet Saluator,Vincenti dabo edere de ligno vitæ quod 2.Tim.2.
eſt in paradiſo dei mei. Apoc.2.

¶Deinceps,CHRISTVS oſtendit,quòd præinducta non protulit vt legis veritati in aliquo derogaret,quũ & in Matthæo teſtetur,Non veni ſoluere lege,ſed implere. *Facilius eſt cœlum & terram præterire*, hoc eſt, annihilari quãtum ad abſolutam omnipotentiã dei,hoc ipſum potentis per ſolam ſuæ conſeruationis liberrimæ ſubtractionẽ:iuxta illud Machabeorum,Nos in omnipotenti deo cõfidimus, qui poteſt nos & vniuerſum mundum vno motu delere,*Quam de lege, vnum apicem cadere*,id eſt,quam minimam legis portiunculam,iuſſionẽ,ſeu verbum veritate deſtitui, effectu impletionis priuari,irritari, caſſari. Lex enim illa Moſaica cum fuerit ſupernaturalis atque diuina, increatæ veritati innitebatur,ideo quàm impoſſibile eſt deum non eſſe veracem tam impoſſibile eſt legem ipſius eſſe inanem. Sed quicquid in ea contentum eſt,verificatur,& obſeruatur pro loco & tempore,vel literaliter, vt de præceptis moralibus patet, vel ſpiritualiter, vt de cærimonialibus conſtat præceptis. Hoc eſt quod in Matthæo loquitur CHRISTVS Donec tranſeat cœlum & terra,vnum iota aut vnus apex,non præteribit de lege.Ideo Eſaias ſcribit, Verbum dei noſtri ſtabit in æternum, Mat.5. 2.Mac.8. B Mat.5. Eſaiæ.40.

¶Porrò,quòd ita ſe habeant CHRISTVS conſequenter quaſi exemplariter manifeſtat,*Omnis qui dimittit vxorẽ ſuã*. ſibi legitime copulatam, ita quòd inter eos contractum eſt matrimonium verum, *Et ducit alteram*, prima adhuc viuente, *Mœchatur*, adulterium committendo, quia cum altera non contrahit verum matrimonium,eò quòd vinculum matrimoniale ſit indiſſolubile. Vnde quod in Matthæo addit Saluator, excepta cauſa fornicationis, intelligendum eſt de dimiſſione quantum ad thorum,quia ſic licet eã ob fornicationẽ relinquere,non quantum ad vinculum, quod ſolum in morte diſſoluitur, *Et qui dimiſſam à viro ducit,mœchatur* eam cognoſcendo, quum non ſit veracicer coniunx eius legitima,priori viuente marito.Itaque Chriſtus oſtendendo vinculum coniugale eſſe indiſſolubile,legem perfecit,non ſoluit. Lex enim vxoris admiſit repudium,non tanquã culpa carens ac licitum:ſed propter maius malum vitandum,quia ad C Mat.5. Deut.24. Mat.19. Marc.10.

vxorici-

D vxoricidium proni fuerunt Iudæi. Vnde in Malachia, poſtquam domin' dixit, Quum odio habueris eam, dimitte. Adiecit, Operiet autem iniquitas veſtimentum eius.

Malac. 2.

¶ Moraliter ſecundum Gorram, qui dimittit vxorem ſuam ſpiritualē, ſcilicet parrochiam, & ducit aliā, vtpote pinguiorem, quia pinguior eſt, mœchatur: quia nō quærit ſpiritualem fructum, ſed temporale lucrū. Superius Chriſtus hortatus eſt ad auaritiæ deteſtationem eleemoſynarumq; largitionem per parabolam: hic idem agit commemorādo rem geſtam. *Homo quidam erat diues*, in exterioribus, pauper in anima, quia, virtutibus carens Non dicitur hic, quòd ſit parabola, ideo cōmuniter dicunt expoſitores, quod ſit res geſta, putantq; aliqui quod nomo iſte fuit Nabal, de quo in libris Regum habetur, *Et induebatur purpura*, quæ eſt veſtis regii ornatus ac habitus, rubeiq; coloris, qua veſtiebat exterius ad oſtentationem inanem, *Et Byſſo*. Byſſus eſt veſtis ſeu genus candidiſſimi atque molliſſimi lini, quod tantū naſcitur in Aegypto. Byſſo ergo interius induebatur ad carnem propter ipſius mollitiem. ¶ Porrò circa veſtium vſum ſeu fluxum, multa iuſtè reprehenduntur. Primum eſt precioſitas ſeu præſumptuoſitas. Indignum eſt nanque vile corpus cadauerque putridum, veſtibus immoderāter præcioſis ornari, vnde plurimi pauperes Chriſti poſſent refici & veſtiri. Secundum eſt multiplicatas mutatoriorū ſeu veſtimentorū, iuxta varietatem dierum aut temporum, aut feſtorum, contra quod ait Hieronymus, Rapere aliena conuincitur, qui retinere ſibi ſuperflua cōprobat. Vnde multis præſertimq; clericis dici iam poteſt, Veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Tertium eſt curioſitas, quæ reſpicit ſtudium exterioris ornatus. Multi enim plus ſtudent ad ornatum veſtium, vt hominibus placeant quam virtutum vt placeant deo. Contra quod loquitur Auguſtinus, Non affectetis veſtibus placere, ſed moribus. In Eccleſiaſtico quoq; fertur, In veſtitu ne glorieris vnquam, & in die honoris tui, non extollaris Et Gregorius ſcribit, Nemo putet in luſtu & ſtudio veſtium deeſſe peccatum: aliâs Chriſtus de aſperitate veſtitus non laudaſſet Iohannem. Quartum eſt, indecentia reſpiciens perſonæ ſtatum aut ordinem, quia nō decet clericū veſtiri vt hiſtrionem aut militem, propter quod per Sophoniā dominus cōminatur, Viſitabo ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina. Sed

E 1. Re. 25. F Iacob. vi. Eccle. 11. Mat. 10. Sopho. 1.

na. Sed heu quia canonici iam incedunt veſtiti tanquam mi- A
lites. Quintum eſt oſtẽtatio, quia multi tunc ſe precioſis ve
ſtiunt, cum à pluribus videndos ſe arbitrantur.

¶ Denique ſuperfluus veſtium cultus tam in viris quàm in
fœminis valde damnabilis eſt, quia ad libidinem prouocat,
propter quod in vſu veſtiũ multi mortaliter peccant. ¶ Con
tra diabolicam verò & inſenſatiſſimam vanitatem fractilla-
tionis, inſtitutioniſque veſtium, dominus ait per Iohelem, Iohel. 2.
Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, *Et epulaba-
tur quotidie ſplendide*, hoc eſt, delicatè, crapuloſè, ſuperfluè,
põpoſè: excedendo in ciborũ & potuum multiplici varie-
tate, exquiſita præparatiõe, ſumptúoſa, ſeu præcioſa conſum
ptione, vaſorumque ornatu curioſo ac ſplẽdido, atque in his
aſſiduus fuit, gulam in conſuetudinem vertens, ex qua luxu-
ria. accidia, & alia varia conſequuntur peccata Huic carnali B
tati iam maximè ſubiacent, qui de crucifixi patrimonio ſu-
ſtentantur, cum tamen ad præcipuam moderantiam obligã-
tur. Talibus dicit Iacobus, Epulati eſtis ſuper terrã, & in lu- Iacob. 5.
xuriis enutriſtis corda veſtra. Quo contra hortatur Apoſto- Rom. 13.
lus, Curam carnis ne feceritis in deſideriis. Et denuo ad Ro Rom. 8.
manos, Debitores ſumus non carni, vt ſecũdum carnem vi-
uamus Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi au
tem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et Chriſtus
infra ait xxi capitulo, Attendite ne grauẽtur corda veſtra
crapula & ebrietate, & curis huius vitę O quam multi enor
miter excedunt in iſtis, quorum cum fuerit ſatisfactum natu
ræ, vnius cibi aut duorum ſumptione. iam tertium ferculum
apportatur, & appetitus de nouo ad gulam & voracitatẽ in- C
fœliciter prouocatur. Tales diuina illuminatiõe ſe reddunt
indignos, & propriam vitam abbreuiant, ſanitateque priuãt
quum Salomon conteſtetur, Qui amat vinum & pingua, nõ Prou. 20.
erit ſapiens Natura quoque paucis contenta eſt, & ſuperflui
tate obruitur, atque grauatur, *Et erat quidam mendicus nomi-
ne Lazarus*, Non diuitiis, ſed egeni & ægri nomen propriũ
Chriſtus expreſſit, quoniam pauperem iſtum per approba-
tionẽ cognouit, & in libro vitæ ſeu prædeſtinationis æter-
næ habuit ſcriptum: diuitem verò per approbationem non
nouit, ſicut & reprobis loquitur, Non noui vos. Hinc Moyſi
ait inueniſti gratiã coram me, & teipſum noui ex nomine. Prou. 21.
Ecce quomodo alia ſunt iudicia dei, alia mundi, & quõmodo

D ſapientia ſeculi huius, ſtultitia eſt apud deum. Certè apud
Mat.7. hunc mundum immundum, hoc eſt, nomines ſeculares, car-
Exod.33. nales, magis famoſa, & nota ſunt nomina opulẽtorũ, quàm
1.Cor.1. egenorum. Sed apud deum eſt econuerſo.

¶ Porrò ex hoc quòd CHRISTVS pauperẽ nomine certo deſignat, coniicitur iſtud eſſe res geſta ſecundum Ambroſium, *Qui iacebat ad ianuam diuitis* in quo patet, quòd infirmus ac debilis fuit, & diues per ignorantiã ſe excuſare nequiuerit, quoniam intrans & exiens illum aſpexit, *Vlceribus plenus*, tanquam alter Iob, & ſic miſerabilior fuit, magiſque impium fuit ei nõ ſubuenire, *Cupiens ſaturari de micis*, hoc eſt, fragmentis, *Quæ cadebant de mẽſa diuitis*, *& nemo illi dabat*, quo conſtat, quòd minima poſtulauit, & quòd
E non ſolum diues ille, ſed & miniſtri eius duri, immiſericordiſſimiq; fuerunt, qui infirmo, egeno, famelico, tam par-
Eccle.10. ua negabãt. Crudeles nanque & immiſericordes domini, ha
Prou.29. bere ſolent familiam ſibi cõſimilem: iuxta quod in Eccleſiaſtico legitur, Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Salomon quoque fatetur, Rex impius, omnes miniſtros habet iniuſtos, *Sed & canes* diuitis *Veniebant*, *& lingebant vlcera eius*, Sicque canes benigniores fuerunt pauperi huic quàm diues. Canes quippe naturali magiſterio ſuæ linguæ vulneribus pauperis medebantur, quem diues contempſit contra ius naturale. Diues etiam ſuis canibus beneficentior fuit quàm pauperi. Et heu quàm multi ſunt hodie tales, qui pauperes aſpicere vix dignãtur, aut ex eorum aſpectu
F grauantur, qui illud Iacobi aduertant, Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecit miſericordiam. *Factum eſt autem vt moreretur mendicus*, hoc eſt, non caſualiter, ſed deo ſic
Iacob.2. diſponente cõtigit pauperem iſtũ mori. Deus enim vnicuique præſtituit certum tempus viuendi, *Et portaretur ab angelis*, id eſt anima eius ab angelis ſanctis honorifice ducebatur *In ſinum Abrahæ*, hoc eſt ad ſecretam illam quietẽ ſanctorum in lymbo patrum, quæ per ſinum Abrahæ deſignatur. Per ſinum etenim quies exprimitur, qui dicitur Abrahæ ſinus, non quòd ipſius ſit tantum aut ipſe primus in lymbum illum deſcendit, ſed quoniam ipſe ſpecialiter pater creden-
Galat.3. tium multarumque gẽtium appellatur, ſecundum illud Apo-
Rom.4. ſtoli Pauli, Qui ex fide ſunt, hi ſunt filij Abrahæ. Laudatur enim Abraham præcipuè de magnitudine fidei ſuæ, propter quod

quod ait Apoſtolus, quod contra ſpem in ſpem credidit, & non eſt infirmatus in fide, ſed pleniſsimè credidit. Hinc loquitur Auguſtinus, Sinum Abrahæ, intelligo remotã ſedem quietis, atque ſecretam vbi extitit Abraham, quæ ipſius dicta eſt, non quòd ipſius ſit ſolum, ſed quoniam ipſe ibi multarum gentium pater eſt poſitus, quibus eſt ad imitandum fidei principatui præpoſitus. Veruntamen ſecundum Petrum Rauennenſem dicitur ſinus Abrahæ, propter hoſpitalitatis officium, in quo Abraham fuit excellens, ita quòd nunc ſe beatum quaſi nõ crederet, ſi in ſuperna gloria, à ſuo ceſſaret hoſpitalitatis officio. ¶ Prætereà conuendũ, quòd quia Abraham iam de limbo inferni ad cœleſte tranſlatus eſt regnum, nunc per ſinum Abrahæ ſignificatur quies ſanctorum in patria. Vnde ſanctus Martinus dixit, Abrahæ me ſinus ſuſcipiet. Ecce quam ſalubre eſt in ſeculo iſto egere, infirmari, cõtemni, dummodo propter deum patienter feratur. Patientia nanq; opus perfectũ habet. Et vtique ad deportationem animæ Lazari vnus ſuffecerat angelus, ſed vt ait Chryſoſto. Multi angeli aduenerunt, vt chorũm lætitiæ facerent, & pauperis animam abundantius conſolarentur ac honorarent. Merito quippe huic egeno angelica exhibebãtur obſequia, cui negata fuerunt humana. *Mortuus eſt autem diues* morte naturæ, quia anima ſeparatur à corpore, & morte culpæ qua ſeparatur à deo. Itemque morte gehennæ, qua ſeparatur à ſuperna fœlicitate, *Et ſepultus eſt in inferno*, hoc eſt, anima eius in profundo infernalium ſuppliciorũm eſt collocata, & infra terram quaſi in tumulo poſita, concluſa ac relegata: quemadmodum in Ezechiele ſepulchra regum Aegypti & Aſſur dicuntur in inferno in circuitu eorum conſiſtere ibi ſepeliuntur parrochiani diaboli. Quemadmodum autem parrochianus dei vocatur, qui eius baptiſmo intinctus eſt, eiq; primitias ſoluit ac decimas, & horas eius ac miſſas libẽter audit propter quod moriens dignus eſt in ipſius cœmiterio ſepeliri: ſic parrochianus diaboli iudicatur qui concupiſcentiarũ carnaliũ aquis intingitur, & primitias ſeu exordia operum ſuorũ diabolo offert, agendo quæ illi ſunt placita, bonáque temporalia vitioſè conſumit, & cantilenis mũdanis, verbis ſcurrilibus, detractoriis & iniquis, quaſi diaboli horis intendit, idcirco moriens ſepelitur in cœmiterio infernali, ſepultura aſini, hoc eſt ſine honore. Meritò ergo pſalmi-

A | B | Iacob. 1. | C | Zacha. 32.

 ſta;

D ſta, Mors peccatorum peſsima. Et rurſus, Sicut oues in in-
Pſal. 33. ferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos. *Eleuas autem oculos ſuos*
Pſal. 48. interiores, id eſt, altiora conſiderans, & quia ſola anima di-
uitis ibi fuit, corporales oculos nec habuit nec leuauit, *Cum eſſet in tormentis* damni & ſenſus, videlicet in carentia beatificæ fruitionis dei, atque in ſenſibilibus ſupplicijs tartari. Eſt quippe in illis æternaliter condemnatis valde multiplex dolor, vtpote ex dæmonum horribili viſione ex maioris mali pœnalis futuri timore, ex remorſu conſcientiæ, ex certa cognitione irrecuperabilis ſuæ damnationis, & deſperatione omnis ſalutis, nec tãtum affliguntur ab igne tartareo, quantum puniuntur in mente, ex eo quòd ſciunt nũquam ſe liberandos, vt dicit Albertus. *Vidit Abraham à longe*, id eſt, con-
E ſiderauit eum eſſe in loco alte ſuper ſe poſito, quia non ſolum diſsimilitudine, ſed & locali diſtantia inter ſe diſtabant loca præfata, ſcilicet lymbus patrum, infernusque damnatorum. Itaque huic diuiti cõdemnato intellectum dedit vexatio, propter quod ait Gregorius, Oculos quos clauſit hic culpa, ibi aperuit pœna. In hac etenim vitia impiis delectationibus mente cæcatus, non conſiderauit pœnas prauorum & gaudia beatorum, *Et Lazarum in ſinu eius*, id eſt, in participatione quietis & certæ expectationis cœleſtis beatitudinis, in qua Abraham fuit.

¶ Quocirca ſcribit Gregorius, ꝙ damnati vſq; ad diem iudi-
Eſa. 28. cij ſanctos ſuper ſe attendunt: ſeu vident in gloria, non autem poſt diem iudicij. Quod quomodo intelligendũ ſit, Lyra maiorum iudicio ſe committere perhibet, & addit ꝙ dam-
F nati vſq; ad diem iudicij videant gloriam beatorum. Vt ſonare videntur verba Gregorij, nõ habetur ex hoc loco ſufficiens argumentum, quia Saluator narrat hic rem geſtam ante ſuam paſsionem, quãdo Abraham nondum fuit in gloria. Sed Gorra aliquo modo elucidat verba Gregorii, dicens, Videre requiem aut gloriam beatorũ contingit dupliciter Primo in generali, ita ꝙ damnati cogitent ſanctos eſſe in quiete & gloria, ſed in quali non vident. Secundò, in particulari, ita vt videant qualis ſit gloria electorũ. Primò, modo reprobi vſq; ad iudicium cernunt requiem beatorum, ſed ſecundo modo non vident. Nec tamẽ de huiuſmodi viſione lætantur, ſed contriſtantur tam ex alienæ fœlicitatis inuidia, quam ex illius quietis carẽtia: poſt diem verò iudicij ad proprias pœ-

nas

nas conſideratio eorum magis reflectetur, ita quòd de ſanctorum gloria nō cogitabunt. Sed contra hæc verba obiici poſſet, quia in reprobis in æternū manebit pœna damni, quę eſt ex conſideratione fœlicitatis amiſſæ, ergo & poſt iudicium cogitabunt iniqui de fœlicitate cœleſti, quàm ſcient ſe amiſiſſe & electos obtinuiſſe. Verūtamē ſatis pbabile reor, quòd quanto tunc illorum pœna augebitur, tantum eorum de gloria beatorū conſideratio minuetur. Sed circa hęc multa difficilia poſſent moueri quę potius pertranſeunda exiſtimo, ne incerta pro certis inducam. *Et ipſe clamans*, iuxta illud Eſaiæ, Clamabitis præ dolore cordis, & præ cōtritione ſpiritus vlulabitis. Iſte tamē clamor ſpiritualis fuit atq; interior, ſcilicet affectio vehemens, quanuis indigna. *Pater Abraham*, Patrem vocat, cuius virtutes imitari neglexit, propter quod indignus fuit eum patrem vocare, quanuis carnalem ab eo aſſumpſiſſet originem. Vnde apud Iohannem Chriſtus ait Iudæis, Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Vos ex patre diabolo eſtis. Itaq; ſi diues iſte in pauperes pius ac liberalis & hoſpitalis fuiſſet, Abraham rite patrem vocaſſet. *Miſerere mei*, Cum damnati ſint in vitiis obſtinati, nec vnquā pœniteant, quomodo ſibi petunt & cupiūt miſereri? Dicendum quod de peccatis ſuis non pœnitent, inquantū ſunt dei offenſiua, turpia & iniuſta: ſed vt ſunt eis cauſa tanti ſupplicij. Sed & diues iſte damnatus petiit ſibi miſereri quantum ad pœnæ mitigationem, nō quo ad culpæ ablationem. Nam addit, *Et emitte Lazarum*, id eſt, dirige eum ad me, *Vt intingat extremum digiti ſui in aquam*, id eſt, aliquid, ſaltem modicum quid ſubuentionis mihi impendat. Chriſtus autem hoc loco, per corporalia ſpiritualia metaphoricè exprimit, vt communitas hominum magis intelligat, quæ ſpiritualia in ſua ſimplicitate non capit. *Et refrigeret linguam meam*, in qua quia magis peccauit, tam per delectationes guſtus in cibis & potibus, quam per verba inania, quæ abundant in crapula, ideo magis precatur releuamē pœnæ in lingua. Per quæ enim quis grauius peccat: per hæc & in his magis punitur. *Quia crucior in hac flamma*. Qualiter incorporei ſpiritus corporeo igne affliguntur, doctores ſuper quartum ſententiarum deſcribunt. Communis autem reſponſio eſt, quòd ille ignis inquantum eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ ſpiritus condemnatos affligit: quemadmodum aqua baptiſmi agit

[Right margin: A (line 1); Eſa.65. (beside "mo, ne incerta…"); B (beside "ham, Patrem vocat"); Iohan.8. (beside "ab eo aſſumpſiſſet"); C (beside "ad pœnæ mitigationem"); Sapien.11. (beside "ſimplicitate non capit")]

D in animam,inquantum eſt diuinæ miſericordiæ inſtrumentum, *Et dixit illi Abraham*. Secundum Auguſtinum, quòd in corporalibus facit ſitus,hoc in ſpiritualibus ordo. Ideo loquutio animarum & angelorum ad inuicem intelligenda eſt fieri per ſpiritualem conuerſionem ad inuicem. *Fili* carnis propagatione,non virtutum imitatione, *Recordare quia recepiſti bona* temporalia,diuitias,delitias & honores, *In vita tua* ſuper terram tranſacta,in qua ſi aliquid de genere operum bonorum egiſti,mercedem tuam vltra condignum ſortitus es. Nullum etenim bonum deus irremuneratum relinquit. *Et Lazarus* in vita ſua recepit, *Similiter mala*,id eſt,mala pœnalia,paupertatem,infirmitates,famem,opprobria copioſe perpeſſus eſt,per quæ culpæ eius quotidianæ quaſi per

E ignem purgatæ ſunt. Hinc ait Gregorius,Si quæ reprehenſibilia in pauperibus videmus, non debemus eos deſpicere, quia fortaſsis quos morum infirmitas vulnerat, hos medicina paupertatis curat. Diuitibus verò, etiam ſi bona appareant,omnino timendum eſt,ne fortè pro bonis quæ agunt, in præſenti à deo retributionem ſuſcipiant Nam vt ait Boëtius,quamuis occulta ſint dei iudicia, dum in ſeculo iſto electis proueniunt aſpera,& reprobis proſpera,occultiora ſunt tamen dum electis eueniunt proſpera,& reprobis dura. Potius igitur eſt in aduerſis quàm in proſperis gloriandum, quemadmodum Iacobus dicit, Omne gaudium exiſtimate

Iacob.1. fratres,quum in tentationes varias incideritis. *Nunc autem hic conſolatur*,in certa præſtolatione fœlicitatis æternæ, *Tu verò cruciaris* cruciatu perpetuo. Quemadmodū autem mo-

F mentaneum eſt quod hic delectat,æternum verò quod illic cruciat:ita & momentaneum eſt quod hic nunc in vita pœnitentiæ,temporalibusque aduerſitatibus cruciat, æternum autem quod in futura retributione delectat. Eligamus ergo cum Moyſe potius cum populo dei,id eſt,electis nunc in vita pœnitentiali affligi,quàm temporalis peccati habere iu-

Hebr.11. cunditatem:quia vt ait Apoſtolus,Non ſunt condignæ paſ-

Rom. 8. ſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur

2.Cor.4. in nobis. Rurſusque,Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ,ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. *Et in his omnibus*, id eſt,inter ea quæ ſpectant ad huius rei de qua loquitur materiam, *Chaos magnum*, id eſt, grandis diſtantia meritorum

&

& ſtatuum atque locorum. *Inter nos* electos in bono iam A
confirmatos, *Et vos* reprobos ac damnatos in malo inconuertibiliter obſtinatos, *Firmatum eſt*, id eſt, irremouibiliter conſtitutum rigore diuinæ iuſtitiæ, quæ poſt hanc vitam non dat pœnitétiæ locum ſecũdum legem communem, *Vt hi qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint*, id eſt, vobis aduenire & auxiliari non valent. Beati enim & ſancti ſic ſunt diuinæ iuſtitiæ poſt vitam hanc conformati, quòd damnatis ſubuenire nec poſſunt nec volunt, loquendo de voluntate deliberatiua & practica, quãuis voluntate naturali, eis præſertim ſuis propinquis & olim chariſsimis ſuccurrere vellent, ſi eſſet poſsibile. Iſtud verò non poſſe, eorum beatitudini non repugnat, ſicut nec non poſſe peccare. B

❡ Sed quæri poteſt, an beati poſsint in infernum deſcendere etiam corporibus reaſſumptis & glorificatis? Et apparet, quòd imò, quia (vt Auguſtinus & Anſelmus teſtantur) vbicunque eſſe voluerit ſpiritus, erit mox corpus, per dotem agilitatis. Localis nanque diſtantia motum corporum glorificatorum non poterit impedire. Et reſpondendum, quòd beati nunquam deſcendent, neque deſcẽdere volent ſeu cupient in infernum ad ibi manendum, vel ad inde eripiendum, ſi tamen rationabilis cauſa eis eſſet deſcendendi illuc, non impedirentur, *Neque inde huc tranſmeare*, id eſt, qui damnati ſunt, ad locum, & ſocietatem ſanctorum non queunt aſcendere, quia non pœnitent, ſed immobiliter manent in illa auerſione ac praua affectione, in qua à corpore C
receſſerunt: iuxta illud Eccleſiaſtis, Si ceciderit lignum ad Eccle.11.
auſtrum aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Hinc ſecundum Damaſcenum, quod angelis eſt ruina, hoc hominibus mors. Dicit autẽ Gregorius, dubium nullum eſſe, quin damnati vellent ad locum atque conſortium beatorum aſcendere ſi eſſet poſsibile.

❡ Sed contra hoc argui poteſt, quia ſecundum hoc damnati non manerent in auerſione ſua à deo, nec in ſua praua affectione quo ad carnalia & caduca ſe finaliter conuerterunt. Præterea in tantum odiunt deum, quòd non cupiunt ſibi vniri aut eſſe cum ipſo. Thomas quoque allegat Auguſtinum dicentem, quòd damnati non cupiunt verã fœlicitatem ſed deteſtantur omne bonum honeſtum. Inſuper ſancta Brigida in reuelationibus ſuis deſcribit, quemadmodum anima

D quædam peruerſa, tribunali CHRISTI oblata, dicebat Quanuis poſſem ſaluari non vellem, ne tu conſolationem, aut gaudium habeas de me. Cui alludens diabolus qui aſtabat, aſſeruit, Talis eſt etiam mea voluntas. Ad hæc breuiter reſpondetur, quòd ſicut damnati in hac vita maluerunt frui bonis caducis & vanis, quàm verò & incommutabili bono: ita perpetuo poſt mortem manet in eis talis peruerſa voluntas, mallentque turpiter delectari quam deum ſynceriter contemplari. Nihilominus tanta eſt eorum afflictio, quòd mallent eſſe cum beatis in cœlo, quam taliter cruciari in inferno, inquantum eſſe in cœlo atque in gloria eſſet eis euaſio tantæ miſeriæ & proprium commodum, non tamen appetunt eſſe in cœlo: aut cum deo ac ſanctis inquãtum hoc
E cederet ad honorem & gloriam dei, ſicque per hęc facile eſt quæ allegata ſunt concordare.

¶ Prætera prædictis obiici poteſt, quòd quidam ſanctorum leguntur quoſdam in peccatis mortalibus defunctos de inferno liberaſſe, damnati quoque interdum apparent viuẽtibus. Et reſpondendum, quòd nullus per ſententiam diffinitiuam & abſolutam damnatus liberari poteſt ſeu egredi de inferno tanquam non reuerſurus in illum, ſed per diſpenſationem diuinam ad tempus poteſt exire, imò in die iudicii omnes exibunt mox infœlicius ruituri in priſtinum lacum. *Et ait, Rogo ergo pater vt mittas eum*, ſcilicet Lazarum, *In domum patris mei, Habeo enim quinque fratres, vt teſtetur*, hoc eſt, firmiter & cum teſtimonio dicat *Ea quæ*
F pertinent ad ſalutem & quid mihi acciderit, *Ne & ipſi veniant in locum hunc tormentorum*, ſcilicet in infernum, qui
Iob. 10. (teſte beato Iob) eſt terra tenebroſa & operta mortis caligine, terra miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Cœlum verò eſt locus gaudiorum, & mundus iſte locus eſt meritorum. Damnatus iſta petiuit non ex charitate, quam nec in morte nec poſtea habuit, ſed ex ſeruili timore, ne ſuipſius damnatio augeretur ex fratrum ſuorum damnatione, cum quibus conſors fuit in vitiis, & quibus vitioſæ vitæ reliquit exempla, materiamque peccandi ſeu opes. *Et ait illi Abraham, Habent Moyſen & prophetas*, hoc eſt, libros legis & prophetarum, in quibus de agendis, credendiſque inſtruuntur, *Audiant illos* auribus cordis, intelligendo, videlicet, & obediendo. Et

do. *Et ille dixit*, Non pater Abraham, id eſt, Moyſen & prophetas non audiunt. Iſta cognouit damnatus hic ex recenti ſenſatorum memoria, ſeu coniecturali notitia ex conſideratione ſui iudicando de aliis. Porrò ex eo quòd Abraham ait de fratribus diuitis, Habent Moyſen & prophetas, elicitur, quòd Iſraeliticæ ſtirpis erant. *Sed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent*, quia ex inconſueta appari- A
tione atque ad ipſos exhortatione ſpecialiter facta, fortius mouebuntur. Sed frequenter contingit oppoſitum Huiuſmodi quoque apparitiones ſæpe iudicantur phantaſticæ: & licet ad horam aliquos moueant, multoties tamen tempore procedente parum fructificant. Hinc ſubditur. *Et ait illi Abraham, Si Moyſen & prophetas*, qui tantæ ſanctitatis & au- B
thoritatis fuerunt, *Non audiunt* per veritatis notitiam, atque iuſtitiæ adimpletionem, *Neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit*, ad eoſque venerit, *Credent ei*, credulitate proceden- Iohan. 12.
te in ſtabilem actum virtutum. Vnde Iudæi tempore Chriſti Mat. 27.
Lazaro fratri Marthæ ſuſcitato non crediderunt, ſed mortem inferre decreuerunt. Mortuis quoque qui cum Chriſto reſurrexerunt, & multis in ſancta ciuitate apparuerũt, Chriſtumque reſurrexiſſe teſtati ſunt, non crediderunt Iudæi, ſicut nec Chriſto.

¶ Ex hac euangelica lectione multa poſſunt ſaluberrima conſiderari, videlicet rigor atque ſubtilitas diuini iudicii, quo agente ſic accidit, ut diues qui nec minima Lazaro tribuit in hac vita, in nullo etiam minimo exauditus eſt poſt C
hanc vitam, iuxta illud Prouerbiorum, Qui obturat aures Prou. 21.
ſuas ad clamorem pauperis, ipſe clamabit, non exaudietur. Item, quòd ſicut electis omnia cooperantur in bonum, ſic peruerſis & reprobis omnia cooperantur in malum. Itaque nullus in veſtibus ſtulte lætetur, nemo in epulis ſe diſſoluat, nec tempore menſæ loquacitatem admittat, ſed cum cordis cuſtodia, timoreque de alimentis ſuſcipiat ad neceſſitatem, non ad voluptatem. Vnde ait Baſilius, Quantum poſſumus delicias mundi & ciborum opulentiam fugiamus, ne quando cruciati in flammis inferni, guttam aquæ quæramus, & nullum refrigerium conſequamur.

¶ Expoſitio

D

¶ Expoſitio Cap. XVII.

Et ait ad diſcipulos ſuos, Impoſsibile eſt vt non veniant ſcandala.

ARTICVLVS. XL.

T *ait ad diſcipulos ſuos. Impoſsibile eſt, vt nõ veniãt ſcandala* Non abſolute atque in particulari neceſſe eſt ſcãdala euenire, ſed eo modo quo impoſsibile eſt homines non peccare, impoſsibile eſt ſcandala non oriri. Scandalum nanque eſt dictum, aut factum minus rectum, præbẽs alteri occaſionem ruinæ culpabilis ſeu peccati. Et iſta deſcriptio datur de ſcãdalo actiuo. Scandalum verò paſsiuũ eſt huiuſmodi ruina peccati, quo quis incidit ex inordinato verbo aut facto alterius. Hoc tamẽ intelligẽdum eſt de ſcãdalo paſsiuo, quod directe & per ſe quis incurrit ex verbo aut facto alterius. Quocirca penſandum, quia vt ſcribit Thomas in ſecunda ſecũdæ, quæſt. xxxj. ſecundum Hieronymum, ſcãdalon græcè, latinè offenſio, ruina vel impingentia dicitur. Quemadmodũ enim in via corporali aliquando obex aliquis ponitur, in quem ſi tranſiens impingit, collabitur: ſic in via ſpirituali ſeu vitæ operumve proceſſu contingit hominem ex dicto aut facto alterius ad peccati ruinam induci, talisq; obex ſcãdalum nuncupatur. Nil autem ex ſua natura diſponit ad ſpiritualẽ ruinam, niſi aliquẽ rectitudinis debitæ patiatur defectum Nam & id quod ſpeciem mali habet, defectuoſum eſt atque vitandum, dicente Apoſtolo, ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

E

F

1. Theſſ. 5.

¶ Præterea aduertendum, quòd dictum vel factum hominis poteſt dupliciter eſſe alteri peccãdi occaſio: Vno modo per ſe, quando videlicet quis exemplo aut admonitione intendit alium ad peccatum inducere, vel etiam quanuis ipſe non intendat, hoc tamen opus ſuũ tale eſt, quod ex ſua natura aliũ ad peccatum inducere poteſt, vel quoniã malũ eſt, vel quoniam ſpeciem mali habet, taleque dictum ſeu factum dicitur ſcandalum actiuum. Secunda per accidens, quando ex dicto aut facto alicuius aliquis ſcandalizatur præter intentionem agentis, & præter conditionem corporis, vt cum opus in bonum eſt, ſed alter ex ſua malitia inde ad peccandum inducitur, & hoc eſt ſcãdalum paſsiuum ſine actiuo: nam agens nõ peccat,

peccat, nec quantum in ſe eſt alteri occaſionem ruinæ mini- A
ſtrat. Patet itaque, quòd interdum ſunt ſimul, ſcandalum a- 1.Cor.11.
ctiuum in vno & ſcandalum paſſiuū in altero, quādoq; verò
eſt ſcandalum actiuum in vno, nō autem paſſiuum in altero,
dum alius non cōſentit nec læditur. Sæpenumero quoq; eſt
ſcandalum paſſiuum ſine actiuo, ſicut nunc patuit. Itaq; im-
poſsibile eſt vt nō veniant ſcādala, eo modo quo ait Apoſto-
lus, Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiāt,
quæ eſt neceſſitas finis, quia ad aliorum probationem, ſcāda-
dala, hereſesq; proficiūt. Rurſus necesse eſt talia eſſe, neceſſi
tate cōditionata, ſicut præſcita à deo neceſſe eſt euenire. *Væ autem illi per quem veniunt*, id eſt, æterna damnatio imminet
& debetur ei qui ſcandalizat ſeu ſcādala parit, & hoc verum
eſt de ſcandalo illo actiuo, quod eſt mortale peccatum. Scan- B
dalum quippe actiuum eſt veniale peccatum, quando quis a-
ctum venialis peccati, vel qui ſolum habet ſpeciem mali cō-
mittit: quandoq; verò eſt mortale peccatum, vel quia homo
mortale peccatum committit, vel quia proximi ſalutem cō-
temnit, nō curat ſeu paruipēdit, nolens propter eā omittere
quod ſibi eſt placitū. Porrò ſcandalum actiuum per ſe, ex in-
tentione agentis tunc eſt mortale peccatum, dum quis alium
ad peccandum mortaliter conatur inducere. Quòd ſi ad ve-
niale peccatum inducere velit, erit veniale peccatum. *Vtilius eſt illi ſi lapis molaris imponatur in collo eius, & proiiciatur in mare, quam vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis.* Ad literam di-
cit hoc CHRISTVS de ſaxo molari, loquens ſecundum
conſuetudinem prouinciæ Palæſtinæ, vbi mos fuit, vt maio- C
ra crimina punirētur grandi lapide ad colſum rei ligato, ip-
ſum reum in aquam iactando ac ſubmergendo, per quod
CHRISTVS inſinuat enormitatem huius peccati. Melius
autem eſt corporaliter mori atque necari, quam impie viue-
re, & alium ſpiritualiter occidere.

¶ Inſuper duplex eſt ſcādalum, ſcilicet Phariſæorum, id eſt,
eorum qui ex ſua malitia ex verbo aut facto alterius quanuis
bono ſcandalizantur, quemadmodum Phariſæi ex verbis at-
que operibus CHRISTI, aliud puſillorum ſeu infirmorum
aut imperfectorum, quòd ex eorum infirmitate aut ignoran
tia naſcitur, de verbo aut facto alterius.

¶ Circa hæc quæritur an propter ſcandalum vitandum, ſint
bona ſpiritualia omittenda? Ad quod Thomas reſpondet, q̄
quædam

D quædam bona ſunt de neceſſitate ſalutis,ad quę homo tenetur, & hæc propter vitandum alterius ſcãdalum non ſunt de ſerẽda:alia ſunt ſpiritualia bona, non neceſſaria ad ſalutẽ,& circa illa eſt diſtinguendum : nam ſcãdalum quod ex talibus bonis cauſatur, quandoque eſt ex malitia ſcandalizati,vt de Phariſæis iam d ctum eſt. Vnde quum aliqui ſpiritualia bona impedire conantur,ſcandala concitãdo,non ſunt propter hoc bona huiuſmodi omittenda Interdum verò oritur ſcandalum de ſpiritualibus bonis ex infirmitate aliquorum,quod eſt puſillorum,& tũc propter charitatem ſunt ſpiritualia bona occultanda vel differenda , donec ratione reddita ceſſet ſcandalum tale Quòd ſi poſt rationem redditam non ceſſaret,tunc pertineret ad malitiam, eſſetque ſcandalum Phariſæorum,& non eſſent bona omittenda.

E ¶ Porrò,quod ait Hieronymus,Dimittendũ eſt propter ſcãdalum,omne quod poteſt prętermitti,ſalua triplici veritate, ſcilicet vitæ,iuſtitiæ & doctrinæ, de ſcandalo puſillorum accipitur. Itaque quamuis per viros virtuoſos ſæpe ſcandala veniunt,ſicut per Chriſtum venerunt,non tamen væ eis debetur:quia non accidit hoc ex culpa eorum,nec veniũt per eos cauſaliter,ſed occaſionaliter & indirectè, vtpotè occaſione aſſumpta non data Dicit quoque Hieronymus,Qui ſcandalizatur.paruulus eſt, Maiores enim ſcandala non recipiunt. Perfecti nãque deo firmiter cohærent,& in nobis ſunt ſtabiles,omnia ordinate agentes,idcirco ex inordinatis aliorum verbis aut factis non concutiuntur, aut mouẽtur ad culpam,

F ſed potius ad charitatiuam & piam cõpaſſionem , orationẽ, & ſubuentionem , ad pleniorem quoque proprii cordis cuſtodiam & cautelam. De hac materia loquitur Chriſtus diffuſius in Matthæo,vbi & multa de ea ſe ſunt dicta.

Mat. 18.

¶ Præterea,ſi tam grauę eſt crimen, vnum ſcandalizare puſillum,quid fiet de his qui totam ſcandalizant cõmunitatem, congregationem ſiue Eccleſiã?quod etiã in prælatis, doctoribus & religioſis grauius eſt peccatum. Ideo ſubditur. *Attendite vobis* id eſt,diligenter cauete, ne quempiam ſcandalizetis. Proximo enim debemus famam bonã ſeu ædificationem, deo honorem & gloriã, nobiſipſis debiti adimpletionem. Specialiter verò monet diſcipulos de non ſcandalizando,quoniam figuram gerebant tam prælatorum, quam religioſorum ac prædicatorum, ſiue doctorum,quorum ſcandalum

lum actiuum periculoſius, grauiusque conſiſtit, quia eorum A
verba & facta magis trahuntur in exempla. Et quoniã alio-
rum ſcandalo leſi, ſunt piè recuperandi, ſubdit Saluator. *Si
peccauerit in te*, id eſt, te ſciente, ſecundum Auguſtinum: vel
in te. id eſt: contra te tibi forefaciendo, *Frater*, id eſt, pro-
ximus *Tuus* quicunque ſiue vir ſiue fœmina, *Increpa illum*
id eſt, charitatiue redargue. Primò in ſecreto, apto loco &
tẽpore, & ſi ſit ſpes probabilis de emẽdatione ipſius. Primò
itaque ſecrete eſt increpandus, ne increpator nõ ſit pius cor
reptor, ſed fraterni criminis proditor, & ille pudore amiſſo
in vitiis perſeueret. Conſeruanda eſt equidẽ proximi fama
Et ſi pœnitentiam egerit, id eſt, dolere & emendare velle ſe di
cat ſeu facto demonſtret, *Dimitte illi*, offenſam in te com- B
miſſam. Semper enim dimittẽnda eſt iniuria quantum ad cul
pã, vt ſcilicet, qui offendat non odiatur, ſed diligatur: & quã-
to maiorem pœnitentiam monſtrat, veniamq; humilius pe-
tiĉ, tanto plus ignoſcendum eſt ei, non ſolum culpã non im-
putando, ſed etiam pœnam ſeu ſatisfactionem relaxando, in
parte vel totó, niſi relaxatio pœnæ vergeret in detrimentũ
reipublicæ, ſeu boni & pacis communis, aut in derogationẽ
obſeruationis iuſtitiæ, aut in nocumentũ, offenſoris, vt ſi ex
tali ignoſcentia prónior, & impudentior redderetur ad per-
petrandum iniqua, *Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties
in die conuerſus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi.* Septe
nario numero vniuerſitas multoties deſignatur, quoniã ſe-
ptem diebus omne tempus hoc voluitur Et tobiæ Raphaël Tob. 12.
angelus ait, Ego ſum vnus de ſeptem qui aſtamus ante deũ. C
Itaque ſenſus eſt, Quotiẽſcunque aliquis peccet in te, dimit
te illi quotiẽſcunque hoc ipſum petierit. Tamen (vt tactum
eſt) etiam non pœnitenti & nõ roganti ignoſcendũ eſt quã-
tum ad culpę & odij remiſſionem, quãuis maior ſit ratio di-
mittendi petẽti, quàm non petenti. Poſſent hoc loco pluri-
ma dici de correptione fraterna & modo ac ordine ei qua-
liter ſit agẽda, quomodo quoq; ad omnes pertineat, inquan
tum eſt actus charitatis, ſpecialiter autem ad præſides ſecun
dum quod eſt actus iuſtitiæ Quæ, quia ſuper Mattheũ pro- Mat. 18.
lixe ſunt habita, iam omittuntur. Itaque non ſimus difficiles Gene. 40.
ad parcendum, nec tardi ad ignoſcẽdum, nec proni ad vltio-
nem, neque immoderàter memores illatæ nobis iniurię, pẽ-
ſantes quod in Gene patriarcha ſanctiſſimus Iacob affirmat
Maledi

D Maledictus furor eorũ quia pertinax, & indignatio, quia dura In Leuitico quoque dominus ait, Non quæras vltionem,
Leuit.19. nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Ne oderis fratrem
Coloſ.3. tuum in corde tuo, ſed publice, id eſt euidẽter. Primò ſecretè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatũ. Hinc iubet apoſtolus, Deponite iram & indignationem, ſupportãtes inuicem, & donantes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querellã. Inſuper in Marco Chriſtus hortatur, Quũ ſta-
Mar.11. bitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquẽ: Quòd ſi non demiſeritis, nec pater veſter qui in cœlis eſt dimittet vobis peccata veſtra. Hinc in Eccleſiaſtico habetur,
Eccle.18. Qui vindicari vult, à domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, &
E tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Quum autẽ tãto grauior ſit offenſa, quãto maior eſt honorabilitas & excellẽtia
Mat.7. eius qui offenditur, nõne immenſa & irrationabiliſſima at-
Lucæ.6. que immenſa ſtultitia eſt vt homo, vas putridum, petat ſibi
Eccle.28. è deo ignoſci, quũ ipſe proximo ſuo non velit ignoſcere? Et rurſus, Nõnne infinita eſt pietas dei hanc nobis legẽ ponentis, vt quomodo volumus nobis ab ipſo fieri & ignoſci, ſic faciamus ignoſcamusque proximis. Ideo in Eccleſiaſtico ſcribitur, homo homini ſeruat iram, & à deo quærit medelam? In hominem ſibi ſimilem non habet miſericordiã, & de peccatis ſuis deprecatur altiſſimum? Quis exorabit pro peccatis illius? Itemq́; Memento nouiſſimorum tuorũ, & deſine inimicari, & non iraſcaris proximo tuo, & abſtine te à lite. Et
F *Dixerunt Apoſtoli domino, Adauge nobis fidem*, hoc eſt, perfice & cõforta fidem noſtrã, vt poſſimus hæc ardua tua præcepta & documẽta ſuper naturalia adimplere. Hoc petierunt Apoſtoli, quoniam tam inceſſanter iniuriãti ignoſcere & ſcãdala deuitare, delinquẽtemque corripere, procedũt ex magna fide, qua quis firmiter ac lucide credit prouidentiam ac iudicium dei, præmiumque beatum pro actibus bonis.

¶ Specialiter verò fidei petierunt augmẽtum. Primò, quoniam ipſa eſt fundamentum virtutum. Secundò, propter arduum eius difficultatem, quia difficile eſt rationem in omnibus fidei ſubiugare, ſicque intellectum in captiuitatem re-
1.Cor.10. digere: propter quòd dixit Saluator, Si potes credere, omnia
Mar.9. poſſibilia ſunt credenti. Et Paulus teſtatur, Non omniũ eſt
2.Te.5. fides. Tertiò quoniam audierunt Chriſtum frequẽter fidem præci-

præcipuè commendare, dicendo, Fides tua te ſaluum fecit, A
Quartò, quia præcipua eſt virtuoſitas fidei ad faciẽdum miracula, quæ Apoſtolis ad cõfirmationem prædicationũ ſuarum neceſſaria erant.

¶ Præterea fides augetur dupliciter. Primò, extẽſiue & quãtum ad eius obiectum, dum plura credibilia creduntur explicite, ſicut literati multa credunt explicite, quæ ſimplices credunt implicite credendo ſicut credit eccleſia. Secundo intenſiue & quo ad eius ſubiectum, dum credibilia lucidius cognoſcũtur & firmius, feruentiusque tenentur. Quod augmentũ datur potiſſimũ per donum intellectûs, quo homo rationes credendorum agnoſcit, atque per ſapiẽtiæ donum, quo veritatem diuinorum quam credit dulci prælibatione deguſtat experimentaliterque ſapit quod credit, & quam verè per fidem catholicam deo complaceatur & vniatur, & ita futuræ B beatitudinis ſaporem quẽdã & pignus non accipit, ita quòd nihil eſt ſibi certius, nilq; rationabilius ei apparet, quam ea quæ fides Chriſtiana proponit. Vtrumque autem fidei hoc augmentum præſertim neceſſarium eſt prælatis atque doctoribus, qui & cęteros erudire habẽt in fide, ideo Apoſtoli tanquam primi & ſummi poſt Chriſtum in Eccleſia eius prælati, & magiſtri rationabiliter petierunt ſibi fidem augeri, quam Chriſtus poſt ſuam reſurrectionẽ in eis paulatim perfecit quouſque in die Pentecoſtes eam in eis pleniſſimè cõſummauit. Vnde & conſequenter fidei virtuoſitatem eis demonſtrat. *Dixit autem dominus, Si habueritis fidem ſicut granũ ſinapis*, id eſt, fortem valdę & rigoroſam, intenſam atq; inuictam, quemadmodum granum ſinapis, quanuis ſit modicum quantitate, eſt tamen magnum virtute, feruidum, & amarum, venenique expulſiuum: ſic Chriſtianorum fides debet eſſe feruida per charitatem, amara per promptitudinẽ C ſuſtinendi aduerſa, ne tẽpore tẽtationis deficiat, omnis quoque veneni, errorum atque perfidiæ expulſiua, *Dicetis huic arbori moro, Eradicare, & trãſplantare in mare, & obediet vobis* hoc eſt, ad orationem ſeu iuſſionem veſtram arbor huiuſmodi ſubito de terra euelletur, & in mari plãtabitur, quum talis eradicatio ſubitanea ſit miraculoſa, & miraculoſior plantatio arboris in fluido maris loco. Sed omnia poſſibilia ſunt credenti, quia diuina virtute fiunt huiuſmodi, & frequenter angelico miniſterio. Porrò, in Matthæo & Marco Mat. 9. Mat. 21. Mar. 11.

Chri-

D Chriſtus exemplificat de monte, Dicetis (inquiés) huic mõti tollere & mitte te in mare, certũq́ue eſt beatiſſimos Apoſtolos & alios multos ſanctos valde mirabiliora & preclariora feciſſe miracula quam ſint iſta. Et quoniam Chriſtus ait, Dicetis huic arbori, quidam putant, quod quando hęc dixit, prope ſe huiuſmodi arborem vidit. Præterea quia Saluator ſuis electis excellentiſſima gratiarum chariſmata promiſit & contulit, præſtaturusq́ue fuit tam in donis gratiæ gratum facientis, quàm gratiæ gratis datæ, ideo poſt prædicta ſaluberrime inſtruit eos de ꝓfunda & inçõcuſſa humilitate ſemper in omnibus conſeruanda, vt omne bonũ omnipotenti creatori iugiter aſcribatur: & tanto plus ei regratiemur, quanto E copioſiora gratiæ dona ab ipſo ſortiti fuerimus. Ad hoc igitur perſuadendum aptiſſimam atque planiſſimam introducit parabolam *Quis autem veſtrum habens ſeruum arantẽ, aut boues paſcentem, qui regreſſo* ſeruo *De agro, dicat illi, Statim trãſi ad menſam, recumbe*, id eſt, quieſce ſeu comede, *Et non dicat ei para quod cœnam* hoc eſt, ad cœnandum præpara mihi cibum & mẽſam, *Et præcinge te, & miniſtra mihi donec manducem & bibam*, cibaria apponendo & deponendo, *Et poſt hæc tu manducabis & bibes? nunquid gratiam habet ſeruo illi?* id eſt, nunquid dominus habet grates agere illi ſuo miniſtro. *Quia fecit quæ ei imperauerat? non puto*, Seruus enim tenetur ad hoc, & poſt laborem in agro habet laborare in domo, vt

Eccle. 33. ſit aſſidue in labore, ne inſoleſcat: iuxta id Eccleſiaſtici, Ci-

F baria & virga & onus aſino, panis & diſciplina, & opus ſer-

Ibidem. uo. Itemq́ue, Seruum inclinant operationes aſſiduæ *Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis* à deo, ab Eccleſia, à recta ratione, *Dicite* ex toto corde cum plena humilitate, *Serui inutiles ſumus*, id eſt, noſtra ſeruitute nihil vtilitatis aut perfectionis deo attulimus, qui bonorũ noſtro

Pſal. 15. rum nõ eget. Vnde in Iob habetur, Si peccaueris, quid ei no-

Iob. 35. cebis? & ſi iuſte egeris, quid ei donabis? *Quod debuimus facere, fecimus* implendo præcepta.

¶ Hoc beatiſſimo documento aufert à nobis increata ſapiẽtia dei, omnem vanæ gloriationis, præſumptionis, ac pompę occaſionem, cauſam materiam.

¶ Si enim hi ſe ſeruos inutiles reputare debẽt, qui omnia impleuerunt præcepta, quid nobis incumbit, qui in tam multis offendimus, & ea ipſa quæ forſam implemus præcepta, tam imper

imperfecte implemus, ita vt (iuxta Eſaiam) vniuerſæ iuſtitiæ A
noſtræ ſint quaſi pannus menſtruatæ. Denique etiam ſecun Iacob.3.
dum philoſophum, Diis, parentibus & magiſtris repẽdi non Eſaiæ.64.
poteſt æquiualens. Quomodo igitur, vero omnipotentiq́ue
deo aliquid poterimus condignum rependere? Sed & quicquid ſumus, habemus ac agimus boni, ab ipſo eſt, & ipſius eſt ipſiq́ue adſcribendum tanquam datori & cõſeruatori, dicẽte Apoſtolo, Quid habes quod non accepiſti? Itaque eo ipſo 1.Cor.4.
quo totum quod habemus & ſumus, à deo ſuſcepimus, obligamur totũ hoc eius obſequio mãcipare, ad eius honorẽ & gloriã ordinare atque cõuertere, totumq́; ei pro poſſe ſubiicere: & quò plura nobis dona contulerit, eò ad regratiandum, obediendum & obſequendũ obligatiores cõſiſtimus. Hinc viri ſancti quò perfectiores & gratioſiores eò & humi liores fuerunt, ſuumque imperfectum ſemper penſabant, & B
quicquid boni in eis fuit, deo humillime adſcripſerũt, ſeque à ſeipſis nihil niſi deficere, & peccare habere profitebantur. Hos ergo, nos imperfectionibus pleni, ſequi conemur, iſtud Chriſti ſapientiſſimum documentum iugi memoria reuoluentes. Sed quum alibi dicat Chriſtus, Seruum inutilẽ proiicite in tenebras exteriores, quomodo iuſti verè ſe dicũt ſeruos inutiles? Et reſpondendum, quòd hic dicuntur inutiles Mat.25.
ſerui reſpectu dei ſecundum ſenſum præhabitum, alibi verò reſpectu ſui vel proximi, qui nec propriã ſalutem ſunt operati, nec aliis exemplares fuerunt.

¶ Conſequenter deſcribitur glorioſum à Chriſto peractum miraculum, vel potius plura miracula, quibus ipſius confirmabatur ſupernaturalis doctrina. Quemadmodum enim na- C
turalis ſcientia probatur per argumenta atque principia naturali ratione patentia, ſic ſupernaturalis ſapientia Chriſti in Euangelio trãdita per ſupernaturalia, ſoliq́ue deo poſſibilia roborata eſt opera per quæ deus teſtimonium perhibuit Euangelicæ veritati. *Et factum eſt dum iret in Hieruſalem*, id eſt verſus ciuitatẽ illã, in qua paulo poſt fuit paſſurus. Iſtud enim parũ ante feſtum palmarũ certum eſt contigiſſe *Trãſibat per mediam Samariam & Galileam*, id eſt, per mediũ prouinciarum iſtarum, in quibus plurima prędicauit & multa egit miracula. Per Hieruſalem, quæ pacis viſio interpretatur, ſuperna beatorum patria deſignatur: per Samariam autem, quæ interpretatur cuſtodia, intelligitur vita actiua, quæ in

Q obſer-

D obſeruantia præceptorum conſiſtit: Per Galileam verò, quæ tranſmigratio interpretata eſt, contemplatiua exprimitur vita, quæ in ſpirituali trāſitu à viſibilibus ad inuiſibilia ſita eſt. Qui ergo ad supernam cupit pertingere patriam, primo in actibus ſe exerceat vitæ actiuæ, deinde in actibus contēplatiuæ, ad quam ducit vita actiua, ſicut ad habitaculum ianua. Porrò (vt quidam hic ſcribunt) Samaria fuit terra Gentiliū, Galilæa Iudæorum. Sed aduertendum, quod Samaria multo tempore ad filios Iſraël pertinebat, quibus propter idololatriam à regibus Aſſyriorum vaſtatis, victis, tranſlatis, prouincia illa gentilibus data eſt, quos rex aſſyriorum ibi cōſtituit,

4.Re.17. prout in libris Regum clare deſcribitur. *Et quum ingrederetur quoddā caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi*, Non caſualiter, ſed viri illi cognita ex multorū relatu Chriſti potētia ad curandum, obſeruabant eius aduentum, *Qui ſteterunt à longe*, quia ſecundum legem Moyſi non debebant inter alios commorari aut conuerſari, & propter reuerentiā Chriſti non acceſſerunt ad eum, de ſua immūditia ſecundū Theophilum verecundantes & ſuſpicantes quòd Chriſtus ſicut & alij eos forſitan faſtidiret, *Et leuauerunt vocem ſuam dicētes*, ex vehemēti corporalis ſanatiōis affectu, quos nos ſpiritualiter lepra infecti .i. vitiorum varietate contaminati, ſectari debemus dicendo ex ardentiſſimo cordis affectu quod illi dixerunt, *Ieſu præceptor*, præcipere præcipuè præſertim ac propriiſſime competit Chriſto ſecundū quod deus eſt, ſed ſecūdum naturam aſſumptam competit ei participatiuè & miniſterialiter quantum ad deum, excelēter ramē reſpectu aliorum dei ſeruorum. Omnis nanque creatura etiam Chriſti humanitati creditur eſſe ſubiecta, *Miſerere noſtri*, id eſt, compatere & compatiendo ſuccurre nobis infirmis, liberando nos ab hac pœnali miſeria, quæ eſt lepra.

Hebr.2. ¶ Preterea quanto ratio mali amplius cōperit malo culpæ, quàm malo pœnæ, tāto plus exoremus tolli à nobis peccata quam corporalia incommoda, morbos ſiue aduerſa. Sed heu multi plus dolent ac deflent mala exteriora, corporalia ac caduca quàm interiora, ſpiritualia & æterna, quorum valde obturatus eſt interior oculus. *Quos vt vidit*. Non ſolum exteriori aſpectu, ſed interno cōpaſſionis affectu, mox in effectū miſericordiæ extendendo, *Dixit, Ite oſtendite vos ſacerdotibus*, Non dixit, Iubeo vos ſanari, aut curo vos, ſed oſtendite

dicte vos ſacerdotibus, vt doceat nos omnem oſtentationem A
ſuperbiamq; vitare, ne magna agamus, aut agere cupiamus
propter hominum admirationem, applauſum ſeu laudem.

¶ Miſit quoque eos ad ſacerdotes. Primò, vt tunc futurorũ inſtrueret inſaniam hæreticorum dicentium, legem Moſaicã non eſſe à deo, ſed à ſæuiſsimo quodam diabolo, quorum præcipuus extitit immundiſsimus Manichæus. Secũdò, vt legem ſponte ſeruando, humilitatis & obedientiæ nobis præberet exempla. Præceptũ enim fuit in Leuitico, vt emundati Leui. 14.
à lepra, ſacerdotibus ſe præſentarent, primò quatenus ſacerdotes iudicarent, an verè mundati eſſent, an non: ſecundò, vt pro ſua curatione offerét ſacrificium in lege determinatum. Legalia auté vſq; ad Chriſti paſsionem ac Euangelicę legis diuulgationem curſum habebant. Tertiò, propter myſticam B
rationem, videlicet ob poteſtatis clauium commendationem. Sacerdotum etenim nouę legis eſt mũdos ſeu pœnitentes admittere, immundos & impœnitentes excludere. *Et factum eſt dum irent, mundati ſunt* ad oſtendendum Chriſti pietatem atq; potentiam, & propter fidei & obedientię meritũ commendandum. Melior etenim eſt obedientia quàm victima. 1. Reg. 15.
Item, ne virtute legis, ſacrificiive legalis, aut ſacerdotum putarentur mundati, ſed ſola poteſtate diuina *Vnus autem ex illis vt vidit*, per experientiam ac corporalem intuitum, carne ſua in colore ac diſpoſitione tam euidenter ac mirabiliter ſubito immutata, *Quia* id eſt, quòd *Mundatus eſt* à lepra corporali, imò & ſpirituali, quia vt creditur Chriſtus mente curauit, quos corporaliter ſanauit, *Regreſſus eſt* ad Ieſum C
Cum magna, id eſt, amoroſa, deuota, grata, iucunda, ſenſibiliterque ſonora, ſeu alta, *Voce* gratiarum actionis & laudis, *Magnificans*, id eſt, ſpiritualiter magnum, vtpote omnipotentem, & pium eſſe proteſtans, & facto demonſtrans, *Deum*, cuius virtute tam mirabiliter ſe ſenſit eſſe curatum. Et quanuis iſte nondum fortaſſe explicite credidit Ieſum eſſe verum deum, credidit tamen ſanctum hominem ac prophetam, qui diuina poteſtate iſta egiſſet, *Et cecidit in faciem ſuam ante pedes eius*, ſcilicet Chriſti, illi regratiando, ſeque illi totis viribus humiliando cuius beneficio gratioſo tam clementer ac mirabiliter fuit curatus *Et hic erat Samaritanus*, id eſt, natione Gentilis, vtpote de illorum progenie natus, quos Salmanaſar tranſlatis decem tribubus conſtituit pro illis in terra

D Samariæ. Et forſan iſte proſelytus, id eſt, ad Iudaiſmum fuit
4.Re. 17. ante conuerſus. Per hoc autẽ quod dicitur Samaritanus fuiſſe, docetur quòd alij nouẽ erant Iudæi. Rurſus per hoc quod ipſe ſolus ad Chriſtum reuerſus eſt gratias agens, præfigurata eſt myſtice gentilium ad Chriſtum conuerſio, remanentibus in perfidia ſua Iudæis. ¶ Porrò alij nouem reuerſi non ſunt, quia ſuam curationem aſcripſerunt obſeruantiæ legis. Vel ideo, quoniá dixit ad eos, Oſtendite vobis ſacerdotibus. Vel, quia à ſacerdotib⁹ Chriſto inuidentibus ad hoc inducti ſunt, vt non virtuti & efficaciæ Chriſti, ſed legi ſuam adſcriberent ſanitatem. *Reſpondens autem Ieſus, dixit, Nonne decem leproſi Mũdati ſunt, & nouẽ vbi ſunt?* quaſi dicat, Patet ad oculum magna ingratitudo eorum ſeu impietas ſacerdotum,
E qui eos taliter ſubuerterunt. *Non eſt inuentus* de illis decem *Qui rediret* ad me *Et daret gloriam deo* id eſt, de ſua miraculoſa curatione gratias ageret deo, eiuſque potentiam glorificaret, ſeu me dei filium verumq; deum pro tanto beneficio honoraret, *Niſi hic alienigena* id eſt natione gentilis & alienus à deo ac lege. Sic & Naaman Syrus curatus à lepra per Heliſæum rediit ad eum, gratias deuotiſsimè agens.
4.Reg. 4. ¶ Præterea quæritur, quomodo iſti nouem reuerſi nõ ſunt, ſi à Chriſto nõ ſolum corporaliter, ſed & ſpiritualiter curati fuerunt? Ad quod reſpondere quis poteſt, quod ſimul corporaliter, ſpiritualiterq; in via ad ſacerdotes mundati ſint: ſed poſtquã ſacerdotibus ſunt loquuti, ab eiſdem ſeducti fuerunt, ſicque ingrati effecti ſunt: & recidiuauerunt, *Et ait illi*
F *Ieſus, Surge* à terra in qua iaces proſtratus, atque à priſtina in qua aliquando iacuiſti conſuetudine inclinationéque mala, *Vade* ad loca tibi accommoda, & de bono in melius ac de via ad patriam ſalutis æternæ, *Quia fides tua te ſaluum fecit* i. actu fidei tuæ meruiſti à me ita curari, & ſi non de cõdigno, ſaltem de congruo. *Interrogatus autem à Phariſæis* Vel ex curioſitate, vel ex deriſione *Quando venit regnum dei* i. quando cœleſtis beatitudo, quã promittis & prædicas conferetur aut manifeſtabitur, *Reſpondit, Non venit regnũ dei cũ obſeruatione,* hoc eſt, cũ certa temporis prætaxatione ſeu temporis præcognitione, ita quod obſeruari non valet, neque præſciri quando venturum ſit regnum iſtud. Tunc etenim veniet, cum hominib⁹ cõferetur quod erit in hora iudicij particularis, quãtum ad ſingulos, ſolamq; animę. In hora verò iudicij vniuer
ſalis

ſalis quantum ad omnes electos tunc corpore etiam glorifi A
candos. Cum ergo vtriuſq; iudicij dies,ſeu hora extet inco-
gnita,nec ſine reuelatione queat præſciri,certū eſt,quòd re-
gnum præfatum nō veniat cum obſeruatione,de quo regno
oramus quotidie, Adueniat regnum tuū, ideo quilibet dies Mat.6.
vitæ huius ordinādus & expendendus eſt tanquā ſit vltim⁹, Acto.1.
vt ſemper ſimus parati ad mortē, Vnde & Apoſtolis de hac
requærentibus, Chriſtus reſpondit, Non eſt veſtrum noſſe
tēpora vel momenta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Per
quæ verba Chriſtus repreſsit digitos omniū de hac re præ-
noſticare & calculare præſumentiū. Hi quoq; qui tēpus ad-
uentus Chriſti ad iudiciū determinate prędicere attentarūt,
vt abbas Ioachim & alij quidam, erraſſe inuenti ſunt, quo-
niam tempora ab eis determinata iam tranſierunt. *Neq; di-* B
cent hoc eſt,certitudinaliter prædicere nō valebunt quicun-
que ſint illi. *Ecce hic aut ecce illic*,id eſt,in quo loco appareat
Chriſtus ad iudicandum,ſed tunc primo id innoteſcet, cum
ipſe ſeipſum ad iudicandum præſentem oſtenderit. Iſtud qui-
dam exponunt de præneſcientia temporis ſecundum quod
dictum eſt Alij de præneſcientia loci,quia licet in valle Io-
ſaphat dicatur futurum iudicium,tamen determinatus locus
in quo Chriſtus ſedebit,fertur ignotus. Alioqui quoque per
vallem Ioſaphat intelligunt vallem iudicij,non locum ad li-
teram quia Ioſaphat interpretatur iudicium.

¶Conſequenter Saluator tangit cauſam,cur quæſtio iſta fa
cienda non ſit,vel cur ſibi credendum extiterit. *Ecce enim re*
gnum dei intra vos eſt,hoc eſt,in veſtra poteſtate eſt conſtitu C
tum,vt illud promereri poſsitis:quia ſi feceritis quod in vo- Iohan. 1.
bis eſt,deus gratiā tribuet promerendi. Vel regnum dei in-
tra vos eſt,hoc eſt,ego Chriſtus rex cœlorum per quem ve-
nitur ad regnum illud,qui regno in mentibus electorum in-
ter vos ſum vobiſque loquor,qui mentiri non valeō,de quo
apud Iohannem ait Baptiſta, Medius autem veſtrū ſtat,quem
vos neſcitis. *Et ad diſcipulos ſuos ait, Venient dies quando deſide*
retis,hoc eſt,in quibus optabitis *Videre vnum diem filii homi-*
nis,id eſt,famoſum & præcipuum illum Chriſti diem,quo ip
ſe in cœlo eſt regnaturus,qui eſt dies æternitatis & gloriæ,
de qua prædixit Pſalmiſta, Melior eſt dies vna in atriis tuis Pſal.83.
ſuper millia. Alij exponunt de die generalis iudicij,qui erit
vnus & deſiderabilis eſt electis, inquantum plenam beatitu-

D dinem cõſequentur in eo. Quidã verò ita exponunt, Deſideretis videre vnũ diem filij hominis, hoc eſt, Chriſtũ, quem nũc quotidie cernitis, ſaltẽ vno die habere corporaliter pro veſtra cõſolatione pręſentẽ. Per hęc verba Saluator inſinuauit diſcipulos multa paſſuros, & in perſecutionibus poſitos,
1.Cor.12. optare debere diem prędictũ, quia & Paulus teſtatur, Supra
Philip.1. modum grauati ſumus, ita vt tæderet nos viuere. Itemq; cu
Pſal.119. pio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Tale quoq; deſiderium ſæ
Pſal.41. pe oritur ex feruẽti amore, ſicut ait Pſalmiſta, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, &c. Et, Quemadmodũ deſiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita deſiderat anima mea ad te deus, *Et non videbitis* diem præfatum ſtatim ad libitum veſtrum, ſed tẽpore diuinitus præſtituto. Per viſionem autem
E diei intelligitur res optata in ipſo videnda. *Et dicent vobis*, Pſeudo prophetæ, qui ante ſecundum Chriſti aduentum multos decipient. *Ecce hic, & ecce illic*, hoc eſt, Vnus dicet Chriſtum hic eſſe ſeu de proximo apparere, alius dicet, quòd alibi ſit, & adhuc longe diſtet eius aduẽtus. Iſta dixit Chriſtus diſcipulis ſuis in perſona fidelium, qui poſtmodum erant futuri. Conſtat enim quòd diſcipuli Chriſti quibus hæc dixit, ante horum impletionem tranſlati fuerunt ad patriam *Nolite credere* talium erroribus, neq; ſectemini eos per vitę cõformitatem. *Nam ſicut fulgur choruſcans de ſub cælo*, id eſt, à nubibus in quibus generatur, quæ ſunt ſub cœlo ſtellato, & ſub qualibet ſphæra cœleſti *In ea quæ ſub cælo ſunt* id eſt, ſu
F per terram atque in aëre *Fulget* clare ac ſenſibiliter *Ita erit filius in die ſua*, id eſt, tam manifeſtus erit eius aduentus ad iudicium, die ad hoc diuinitus præordinata, ita quòd nulli de hoc nubilum relinquetur. Quidam ſæpe authoritatem iſtam allegant ad probandum, quod iudicium illud finale celerrime fiet ac finietur, quemadmodum quaſi momentanea eſt emicatio fulguris, per hoc reprobantes errorem Lactantij, aſſerentis quòd generale iudiciũ per tẽpora longa durabit, ſicque Thomas iſtud interdum allegat. *Primum autem*, hoc eſt, prius quam ſecundus eius compleatur aduentus *Oportet* neceſſitate cõditionata, & vtile eſt pro generis ſalute humani *Illum multa pati* videlicet diuerſa genera tormentorum, & plurimos acerbiſsimosque dolores in corpore, & in anima, in omnibus viribus atque membris, *Et reprobari*, id eſt, morti adiudicari, contemni, opprobriis affici, à generatio-

ratione hac,hoc eſt,à Phariſæis me nūc deridētibus,cæteriſ- A
que Iudæis. ¶Conſequenter CHRISTVS per duo exempla oſtendit, qualis erit ſecūdus eius aduētus ad iudicādum, vtpote celerrimus & incertus quantum ad præſcientiam tēporis,propter quod intimorati vana ſecuritate fallentur, & qui ſe modo non præparant,etiam tūc imparati erunt & diſperibunt. *Et ſicut factum eſt in diebus* Noe, hoc eſt, tempore Gene.6.
quo vixit,& deo iubente arcam conſtruxit,diluuiumque futurum prædixit, *Ita erit & in diebus filii hominis*, id eſt, circa ſecundum Chriſti aduentum,in quo ſuam potentiam mirabiliter declarabit, propter quod illud tempus dicitur ſpecialiter eſſe ipſius, quum tamen ipſe ſit dominus temporis vniuerſi. *Edebant & bibebant*, id eſt,crapuloſa *Vxores ducebant & dabātur ad nuptias*,propter voluptatem magis quàm B
propter prolis procreationem, *Vſque in diem in quo intrauit Noe in arcam*. Non enim crediderunt prædicationibus & comminationibus eius, ſed ludis, vanitatibus, & carnalitatibus intendebant, *Et venit in diluuium*, ſicut in Geneſi legitur, Anno ſexcenteſimo vitæ Noe, mēſe ſecundo,ſeptimo die menſis venit diluuium,apertiq; ſunt omnes fontes abyſſi magnæ,& cataractæ cœli apertæ ſunt & multiplicatę ſunt aquæ, & facta eſt pluuia ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus , & eleuauerunt aquæ arcam in ſublime Quindecim cubitis altior fuit aqua mōtibus excelſis,ob tinueruntque aquæ diluuii terrā centum quinquaginta diebus,& requieuit arca ſuper montes Armeniæ,*Et tulit omnes*, Gene.7.
id eſt,vniuerſos qui extra arcam erant ſubmerſit. Octo quippe homines fuerunt in arca,videlicet Noe cum coniuge ſua, C
& tres filii ſui cum eorū vxoribus.Propter quod Petrus ait, 1.Petr.3.
In arca paucæ,id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquā, Illud enim fuit vniuerſale diluuium. Conformiter inundatio vitiorum,vt hæreſum ac ſchiſmatū eos qui in eccleſiaſtica non permanent vnitate & charitate operit,perdit,condemnat. *Similiter ſicut factum eſt in diebus Loth*, fiet circa ſecundum aduentum filii hominis. *Edebant & bibebant* , *emebant & vendebant,plantabant & ædificabant*, id eſt, terrenis & carnalibus rebus immoderatiter cum falſa ſecuritate vacabant,abſque vllo timore peccātes, & quaſi diu victuri , coniugia ædificiaque agentes. *Qua die autem exiit Loth à Sodomis*, id eſt, à ciuitate Sodomorum, *Pluit* deus *Ignem* Gene. 16.

D *& ſulphur de cœlo* aëreo, vnde & aues cœli dicuntur, *Et omnes perdidit*, id eſt, habitatores Sodomæ & Gomorrhæ, & Adamæ, & Seboim ignis & ſulphur peremit, prout in Geneſi legitur. *Secundum hoc erit*, id eſt, ſimili modo fiet, *Qua die filius hominis reuelabitur*, id eſt, in iudicio omnibus viſibiliter oſtendetur, quia vſque ad diem illum, aut circiter, aliqui vitiis indurati in ſecura ſtultitia erunt, vtpote Antichriſto occiſo. Sed his obuiare videtur commune dictum catholicorum doctorum dicentium, quod Antichriſto occiſo, eiúſque fraudibus patefactis, omnes conuertentur ad Chriſtum, & ei deuotiſsimè obſequentur. Et reſpondendum, quòd nō ſimpliciter omnes ſic conuertētur, imò quidam duriſsimi in ſuis impietatibus impœnitentes manebunt, dicentes, quan-
E uis princeps noſter ſcilicet Antichriſtus occiſus ſit, nos tamē pacem habemus, de quibus ſcribit Apoſtolus, Quum dixe-
1. Theſ.5. rint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus. *In illa hora*, ſcilicet tempore illo parum ante iudicium, non in ipſa iudicii hora, in qua omnes domus erunt deſtructæ, *Qui fuerit in tecto, & vaſa eius* fuerint *In domo ne deſcendat tollere illa*, hoc eſt, tantum erit periculum, horror, & acceleratio illius iudicii, quod tunc non vacabit, neque expediet alicui circa temporalia occupari, quę tunc penitus auferentur ab eo, & ipſum protinus oportebit ad tribunal Chriſti deduci. Vnde tunc curandum non erit de minimis, cum inſtabit maxima & incomparabilis illa cauſa diſcriminis infiniti. *Et qui in agro fuerit ſimiliter, non redeat retro*, hoc eſt,
F ad ſua terrena per amorem ſeu corporalem motum reuerti nō curet, quum tunc omnia relinqui oporteat, ſed ſolū prouideat ſibi quomodo iudici metuendo pręſentetur ſaluādus. *Memores eſtote vxoris Loth*, id eſt, penſando quid fœminæ illi acciderit, præcauete inordinatam ad temporalia affectionem, ne ſimul cum illa tangat vos plaga dei. Nam ſicut illa contra præceptum dei retroſpiciendo conuerſa eſt ſubito in
Gene. 19. ſtatuam ſalis, ſic qui immoderanter ad carnalia & terrena ſe vertunt, peribunt. Vnde alibi aſſerit Chriſtus, Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno dei. *Quicunque quæſierit animam ſuam ſaluā facere*, hoc eſt, in præſenti vita voluerit eam à perſecutionibus & aduerſis corporali've nece eripere, malens CHRISTVM negare, ſeu æquitatem relinquere, quàm ſeipſum morti perſecutionibusque

tionibusque exponere, *Perdet illam*, hoc eſt, ſuo demerito A
& carnali timore ad æternam damnationem perducet. Poteſt & ita exponi, Quicũque quæſierit animam ſuam ſaluam facere æternaliter, in futuro perdet eam, hoc eſt, libẽter ſuſtinebit aduerſa, & ſi opus fuerit etiam mortẽ pro Chriſto. *Et qui perdiderit illam*, hoc eſt, vitam ſuam morti & tribulationibus expoſuerit propter deum atq; iuſtitiam, *Viuificabit illam*, hoc eſt, vitam gloriæ ſibi acquiret merito fortitudinis Mat. 16.
& conſtantiæ ſuæ Vnde in Matthæo ait Chriſtus, Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam. His conſonat quod in Iohanne dominus loquitur, Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Iohan. 12.
Dico vobis, In illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus aſſumetur, & alter relinquetur, hoc eſt, hora iudicii etiam quę nunc proximè ſibi inuicem copulãtur, ab inuicem diuidentur, ita quòd vnus erit electus, & propter ſuas virtutes aſſumetur ad numerum electorum, occurretque Chriſto in aëra, ſicut ait in talium perſona Apoſtolus, Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra. Alius reprobus erit, & ob ſua demerita relinquetur inter damnandos in terra cum corpore graui. B 1. Theſ. 4.

¶ Spiritualius autem loquendo, per lectum, quies ſeu ſtatus contemplationis accipitur. Sicque per duos iſtos deſignati ſunt qui in ſtatu cõtemplatiuorum ſunt poſiti, quorum multi tunc frigidi erũt, ſicut & nunc ſunt, quia in omni ſtatu ſunt boni & mali, atque in omni cõditione & gradu optimis admixti ſunt peſsimi, vt aſſerit Auguſtinus. Et Gregorio aſſerente, vbique Cain adiungitur Abel ad exercitationem. Tales ergo iniqui tunc relinquẽtur. Nullus ergo præſumat aut ſtultam ſibi ſecuritatẽ promittat, imò beatus homo qui ſemper eſt pauidus, & ſecundum Auguſtinum, tunc erunt ſecuri qui modo non ſunt ſecuri. *Duæ erunt molentes in vnum*, hoc eſt, pariter ſeu vna in mola, *Vna aſſumetur, & altera relinquetur*. Poteſt hoc literaliter accipi de mulieribus tunc circa temporalia occupandis, quarum vna tanquam bona erit ſaluanda, altera tanquam iniqua damnanda. Spiritualius verò per mulieres molentes ſignantur perſonæ in vita actiua conſiſtentes, quę temporalis ſolicitudinis põdere velut quadam mola grauantur, quarum quædam tunc ſaluabuntur, aliæ damnabuntur. *Duo erunt in agro, vnus aſſumetur, alter relinquetur.* C Prou. 28.

D *linquetur*. Per agrum deſignatur eccleſia, in qua creſcunt lilia & violæ virginum, roſæ martyrum, lilia confeſſorum & vniuerſarum fructus virtutum. Itaque per duos exiſtentes in agro exprimūtur prælati & prædicatores, qui præſunt eccleſiaſticis gregibus CHRISTI, quorum quidam paſtorale officium debite implent, & quæ docent operibus exequuntur, ideo ad beatitudinem aſſumentur. De quibus ad Timo-
1.Tim.5. theum ſcribit Apoſtolus, Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina. Alii negligenter & ſcandaloſe ſe habent, & quod verbis docent, opere deſtruunt, ideo relinquentur De quibus in libro Sapientiæ habetur. Iudicium duriſsimum, in
Sapien. 6. his qui præſunt, fiet. Tales quippe agrum eis cōmiſſum, hoc
E eſt, corda ſubditorum ſuorum à ſpinis & tribulis, id eſt, paſſionibus & peccatis non purgant, virtutum ſeminibus non fœcundant: ſed incultum relinquunt, indecorum & aridum,
Prou. 24. iuxta illud Prouerbiorum, Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant ſuper faciem eius ſpinæ. *Reſpondentes* diſcipuli, *Dicunt illi*. Quomodo dicuntur diſcipuli reſpondiſſe, cùm interrogati non fuerint, & verba eorum ſequentia non ad quæſtionem aliquam reſponſiua, ſed interrogatoria ſunt? Ad quòd dicendum, quòd multotiens in ſcripturis reſpondere ſumitur, pro correſpondēter ſeu aptè proportionateq; loqui ad verba ſeu facta alterius, ſicque nunc ſumitur. *Vbi domine*, id eſt, quo vnus aſſumetur, & alius relinquetur.
F *Qui dicit illis*, ad vnum iſtorum dādo reſponſum, ex quo patet alterius quoque ſolutio. *Vbicunque fuerit corpus*, hoc eſt, CHRISTVS homo verè corporeus, qui in forma humanitatis glorificata, indicabit illi. *Congregabuntur & aquilæ*, hoc eſt, ſancti qui ſuperna ſunt contemplati, & per deſideria ſancta ad cœleſtia in terris poſiti volauerunt. Membra nanque & ſerui ſuo capiti ac domino, coniungentur. Hinc in Io-
Iohan.17. hāne ait, Pater quos dediſti mihi, volo, vt vbi ſum ego, & il-
Iohā. 14. li ſint mecum, vt videant claritatem meam. Et iterum ait Apoſtolis omnibusque electis, Vado parare vobis locum, & iterum veniam, & aſſumam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis. ¶ Denique de præfatis aquilis, qui ſoli iuſtitiæ ſolique ſapientiæ viſum mentis ſuæ per cōtemplationē infi-
Eſaiæ.40. gunt. In Eſaia legitur, Qui ſperant in domino, mutabūt fortitudinem,

titudinem, aſſument pennas vt aquilæ, volabunt & non deficient. Tales quoque inſtar aquilarum ſpiritualiter renouantur proficiēdo in eſſe gratiæ ac virtutum per quod vitiorum abiiciunt vetuſtatem, prout ad Epheſios monet Apoſtolus, Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem. Sic renouatur qui pro ſpiritualibus bonis orans diuinitus exauditur. Propter quod dixit Pſalmiſta de deo loquens animæ, Qui replet in bonis deſiderium tuum, renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Iterum, Sicut volatus aquilæ in cœlo incertus celerrimusq́ue conſiſtit, ſic interna ſanctorum vita carnalibus eſt ignota, vehementerq́ue properat ad ſuperna. Carnalis enim homo, non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei ſecundum Apoſtolum. Et tanto plus ad patriam feſtinamus, quāto ardentius deum diligimus In Prouerbiis quoque Salomon loquitur, Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro. Viam aquilę in cœlo, viam colubri ſuper terram, viam nauis in medio maris, & viam viri in adoleſcentia ſua. ¶ Inſuper ſicut aquila in arduis ſibi nidificat, pulloſq́ue ſuos prouocat ad volandum: ſic contemplatiui in altiſsimis ſibi locum & quietem prçeligunt, vtpote in ſupernis, & ad actus contemplatiuos prouocant alios.

A

Epheſ. 4.

Pſal. 102.

1. Cor. 2.

B

Prou. 30.

¶ ELVCIDATIO CAP. XVIII.

Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniā oportet ſemper orare.

C

ARTICVLVS. XLI.

Q Via oratio eſt efficaciſsimum medium euadēdi omne periculum, & impetrandi omne bonum, ideo Chriſtus in iſto capitulo de ea pertractat, & qualis eſſe debeat pandit: videlicet continua, ſeu inſtans & frequens, ac humilis. Ad quod apertiſsimè declarandum, inducit quaſdam, vt patebit parabolas. Dicebat *autem & parabolam ad illos*, ſcilicet diſcipulos ſuos, & in eorum perſona ad vniuerſos fideles, *Quoniam oportet ſemper orare, & non deficere* ab oratione. Quòd ait ſemper, non denotat omnimodam temporis continuationem, ſed omnem horam oportunam

& debi-

D & debitam, ſeu congruam ad orandum. Sic & Apoſtolus ait
1. Theſ. 5. Sine intermiſsione orate. Et in Actibus legitur, Cornelius
Acto. 10. Centurio vir religioſus & deprecans deum ſemper.
1. Cor. 10. ¶ Deniq; æquiualenter ſemper orat, qui ſemper aliquid boni agit, ſeu quidquid facit, in dei gloriam propriamq; referi ſalutem, imò hoc modo non ſolum religioſa vigilia & abſtinétia, imò ſomnus atq; refectio meritoria eſſe poſſunt. Oratio nanque ſecundum Damaſcenum, eſt petitio decentium à deo. Petitur autem aliquid non verbis duntaxat, ſed & ſignis ac geſtis Deinceps CHRISTVS inducit parabolam de vidua, quę ſua importunitate impetrauit à iudice crudeli quod petiit. Per locum à fortiori acquiremus à Chriſto iudice clementiſsimo, quæ inſtanter præcamur, ſi implemus illud Ec-
Eccle. 18. cleſiaſtici, Non impediaris ſemper orare, & ante orationem
E præpara animã tuam, & noli eſſe ſicut homo qui tẽtat deum. *Iudex quidã erãt in ciuitate quadã qui deũ non timebat, & homines non reuerebatur.* Ideo indignus fuit authoritate, officio, & nomine iudicis. Iudex enim dicitur quaſi ius dicẽs, qui ex omni parte debet eſſe iuſtitia decoratus & timoratus, ne deũ cuius ipſe miniſter eſt, in quocunq; offendat. Hinc iuxta philoſophũ, iudex debet eſſe quaſi viua lex, & animata iuſtitia. Sed heu multi modo ſunt iudices huic conſimiles, qui cupiditate cæcantur, & munera diligunt, affectionẽ quoq; magis, quam rationem ſequuntur, diuinũ non formidantes iudicium: qui-
Sapiẽ. 8. bus dicit Sapiens, Audite & diſcite iudices terræ, quoniã data eſt vobis à domino poteſtas, qui interrogabit opera ve-
F ſtra, & cogitationes veſtras ſcrutabitur, quoniã cũ eſſetis miniſtri illius, nõ recte iudicaſtis, neque cuſtodiſtis legem iuſtitiæ. Cito & horrendè apparebit vobis. *Vidua autem quadam erat in ciuitate illa.* Ideo exemplum ponit de vidua, quia eſt perſona magis miſerabilis, quũ deſtituta ſit viri ſolatio, propter quod crudelius eſt ei non ſubuenire. Vnde per Eſaiã do-
Eſaiæ. 1. minus loquitur, Defendite viduam. Itemque deiniquis principibus proteſtatur ibidem, Cauſa viduæ non ingreditur ad eos. *Et veniebat ad eum dicens* ſupplicitet, *Vindica me*, ſecundum proceſſum iuris, *De aduerſario meo* mihi iniuriante. Hoc ex zelo iuſtitiæ licitum eſt poſtulare, idq; peragere ad
Rom 12. iudicem ſpectat, ſecundum illud ad Romanos, Miniſter dei eſt vindex in iram ei, qui malum agit. Potiſsimũ verò ad iudicẽ ſpectat perſonis miſerabilibus recto ſubuenire iudicio,

vtpote

vtpote oppreſſis,viduis, pupillis,orphanis, deſolatis, egenis,infirmis & peregrinis. Talibus quippe deus pręcipuè miſeretur,ſecundũ quod in Deuteronomio ſcribitur, Deus magnus atque terribilis facit iudicium pupillo & viduę,amatq; peregrinũ, *Et nolebat per multum tempus* in quo eius duritia & iniuſtitia patét: cui cõformes ſunt,qui cauſas prolongant dilationibus fruſtratoriis, trahentes iniquitatem in funiculis vanitatis. Quò contra ſanctus Iob de ſeipſo fatetur Oculos viduæ expectare non feci. *Poſt hæc autẽ dixit intra ſe* Non extra,ne ſua iniquitas innoteſceret aliis,& vt ex iuſtitia agere crederetur,quæ acturus fuit ex tædio ſuſtinendi moleſtiã deprecãtis, *Et ſi deum non timeo, nec hominẽ reuereor ita quòd* nec propter deũ,nec propter homines iuſtitiam ſeruo,tamẽ quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam,Victus enim fuit nõ pietate,ſed precũ viduæ importunitate. Improbus etenim labor omnia vincit, *Ne in nouiſſimo*, hoc eſt,ad vltimum,ad me, *Veniens ſuggillet me*, hoc eſt, importunis ſuis clamoribus ſtrangulet aut ſuffocet.

A Deut.10. Eſaiæ.5. Iob.31. B

¶ Denique ſimilitudo ſecundũ ſe eſt cauſa amoris,ideo ſimile ſuo ſimili ſe coniungit atq; applaudit,interiores quoq; habitus animæ eam ad actus ſuos inclinant. Hinc impij indices,quia impietatem nõ odiũt, eam ſyncera intentione non vlciſcũtur: & ſi vlciſcuntur,hoc ex crudelitate aut cupiditate,ſeu ſimili inordinato affectu,potius quam ex æquitatis zelo,efficiunt. Iuſti verò iudices quò fuerint iuſtiores, eò plus iniuſtitias deteſtantur & perſequuntur. *Ait autẽ dominus* Ieſus CHRISTVS,exhortando,vt ſubditur, *Audite*, id eſt, ſapienter attendite, *Quid iudex iniquitatis dicit*,id eſt,pręfata iam verba iudicis huius iniuſti dicẽtis,quia moleſta eſt mihi, &c. Et ex hoc Chriſtus concludit intentum, videlicet, quòd multo magis deus iuſtiſſimus ſuos exaudiet. *Deus autem non faciet*, id eſt, imò vtique faciet, *Vindictam electorum ſuorũ clamãtium ad ſe die ac nocte* pro iuſta vltione. Deus enim per Moyſen & Paulum hortatur, Mihi vindictã,& ego retribuam Nullum etenim malum impunitum relinquit *Et patientiam habebit in illis*?id eſt,nõ ſuſtinebit electorum ſuorum iniuriam.

C Deut.32. Rom.12. Heb.10. Mat.1.

¶ Circa hæc occurrũt dubia tria. Primum, quomodo per iudicem iſtum iniquum deus iuſtus valeat deſignari. Secundũ, quomodo electis dei liceat pro vindicta clamare ad deum,

quum

D quum alibi iubeat CHRISTVS, Orate pro perſequentibus & calumniantibus vobis. Tertium quomodo deus non differat neque ſuſtineat iniuriam electorum, quum frequẽter cernamus perſequutores iuſtorum vſque ad vltimam viuere ętatem ſanè ac proſperè. Ad primum dicẽdum, quòd in iſta parabola nõ ſit comparatio perſonę ad perſonam, ſed negotij ad negotium, non tam ſecundum ſimilitudinem quam ſecundum exceſſum, vt prçinducta declarant. Ad ſecundum dicendum quòd iuſti ſemper ſpiritualiter diligunt aduerſarios ſuos in vita præſenti nec ex odio orãt ꝓ punitione illorũ, ſed potius ex ſpirituali amore, inquãtum expedit pro ſalute illorũ, vt in vita hac corrigantur, ne grauius aut diutius peccent, neć communi noceant bono, vel vt per hoc miſericor-
E diam conſequantur, aut in futuro mitius torqueantur. Hinc pœnæ vitæ præſentis medicinales dicuntur. Rurſus iuſti ſic orant ſæpe zelo iuſtitiæ, & conformando ſe diuinæ iuſtitię. Ad tertium reſpondetur, quòd deus dicitur ſtatim vlciſci. Vel, quia interiori vindicta mox vindicat, gratiam ſubtra-
Pſal. 80. hendo aut peccantẽ durius relinquendo ac indurãdo, quem-
Deute. 23. admodum ait in Pſalmo. Dimiſit eos ſecundũ deſideria cor-
Deute. 7. dis eorum, ibũt in adinuentionibus ſuis, quæ eſt vtique metuendiſſima atq; grauiſſima dei vindicta. Aut quoniam tempore præordinato, mox vindicat, iuxta quod in Deuteronomio teſtatur, Mea eſt vltio, & ego retribuam eis in tẽpore. Hinc rurſus dicitur, Dominus deus tuus, ipſe eſt deus fortis, reddens odiẽtibus ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltra nõ differat, protinus eis reſtituẽs quod meretur. Ideo Chriſtus
F ait, *Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum.* Quia & vita hęc breuis eſt, & poſt eã grauiſſima eſt vltio dei, iuxta illud
Eccle. 16. Eccleſiaſtici, Vindicta impii ignis & vermis *Veruntamen fi-*
Mat. 28. *lius hominis veniẽs puta inueniet fidem in terra?* Tanquam dicat Quanuis deus ſic zeletur pro ſuis electis, attamẽ Chriſt⁹ veniens ad iudiciũ ſeu ad faciendam electorum vindictam, paucos cõparatiue loquendo inueniet verè fideles in terra, qui fide formata & fidelitate iuſtitiæ ſint fideles. Multi enim vo-
Mich. 7. cati, pauci verò electi. Ideo per Michæã ſcribitur, Periit ſan-
Philip. 2. ctus de terra & rectus in hominibus non eſt. Et paulus fate-
Eccle. 35. tur, Omnes que ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.
¶ Inſuper cum humilitas ſit ſecuriſſimum fundamẽtum virtutum, reddens orationem deo valde acceptam, iuxta illud Eccleſiaſtici,

Eccleſiaſtici, Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, idcir- A
co CHRISTVS conſequẽter ad humilitatem ſuos in for-
mat exẽplo. *Dixit autem ad quoſdam qui in ſe* id eſt, in pro-
priis meritis potius quam in pietate & gratia dei, *Confide-
bant tanquam iuſti*, id eſt, quaſi verè eſſent iuſti & virtuoſi,
quum fuerint vani, ſpiritualiterque ſuperbi, & illi fuerunt
pharisæi, quos modo ſequũtur qui in ſeipſis innaniter glorian
tur, & de meritis ſuis præſumunt, ſeu bona quæ agunt pro-
priis viribus ac laboribus magis quam gratiæ dei aſcribunt,
de quibus ait Apoſtolus, Ignorantes dei iuſtitiam & ſuam, Rom. 10.
quærentes ſtatuere, iuſtitiæ dei nõ ſunt ſubiecti. Cõtra quos 1. Cor. 4.
iterum vociferatur, Quid habes quod non accepiſt ? Si au-
tem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? *Et aſper-
nabantur cæteros* tanquam iniuſtos & viles quum tamen ipſi B
ſola ſuperbia aliis eſſent viliores, quoniam ſola ſuperbia de-
ſtruit omnia ſi comitetur.

¶ Deniq; ipſa eorũ aſpernatio oſtẽdit, q; verè iuſti non erãt
dicente Gregorio, Vera iuſtitia habet compaſſionẽ, falſa de-
dignationẽ Non etiã attẽdebant illud Eſaię, Væ qui ſpernis, Eſaiæ. 5.
nõne & ipſe ſperneris? Cum fatigatus deſieris contẽnere cõ
temneris. Huiuſmodi modo ſunt qui ſtulta ſingularitate læ-
tantur, nec in vero ſpiritualis vitæ fundamẽto ſe figunt, ſed
religioſiores cupiũt apparere, & quum prorſus carnales ſint
ſpirituales ſe arbitrantur. De quibus Iudas Apoſtolus in ſua
fatur canonica, Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales
ſpiritum non habentes, *Duo homines aſcendebant in tẽplum vt
orarent*, Ideo enim eccleſiam intrare debemus, vt oremus, C
& cætera quæ ibi agẽda ſunt diuina agamus. Idcirco væ illis
qui templum ingrediuntur ad fabulandum, ad inſpiciendum
mulieres, ad videndum & complacendum hominibus *Vnus
phariſæus* Phariſæi erant religioſi Iudæorum, ſicut nũc mo
nachi Chriſtianorum, erantque phariſæi ab aliis in habitu,
in obſeruantiis multis, cultuque religionis diſtincti, Propter
quod dicebãtur phariſæi, id eſt, diuiſi, eratq; ſecta eorum in-
ter Iudæos celebris & famoſa. Vnde in Actibus Paulus fate- Act. 26.
tur, Secundum certiſſimã ſectam noſtræ religionis vixi pha-
riſæus, *Et alter publicanus.* Publicani nominabantur qui pu-
blicis occupabantur negotiis, vectigalia exigẽdo, ſeu cõdu-
cendo, aut ſeculi huius lucra ſectãdo. Et quia talia raro fiunt
abſque peccato, publicani reputabantur publici peccatores

Phariſæus

D *Phariſæus ſtans* cum tamen magis debuiſſet ſe in terram proſternere ſeu genua flectere ad reuerentiã maieſtatis diuinæ ſed ſtetit vt ab aliis videretur ſicut & alibi ait de talib' Chriſtus: amant in ſynagogis & angulis platearum ſtantes orare

Mat.6. *Hæc apud ſe orabat* ſimulatorie magis q̃ verè. Oratio enim eſt deuota eleuatio mentis ad deum cum impetrandi affectu atq; vt ait Grego. Orare eſt in compũctione amaro gemitu ex corde non cõpoſita verba ſonare. *Deus, gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum* vtpote raptores, iniuſti, adulteri. ¶ Mirũ alicui poteſt videri, cur, vnde, & quomodo iſte phariſeus fuit ſuperb', qui bona ſua deo adſcripſit tãquã datori, & ei gratias egit. Sed multiplici laborauit ſuperbia.

E Primò, quia & ſi omne bonũ cognouit eſſe à deo, bona tamẽ ſua ſibi à deo preſtita æſtimauit, nõ ſolũ ex diuina clemẽtia, ſed etiam pro ſua induſtria, ſiue iuſtitia. Secũdò, quia ex verbis gratias egit, tamẽ mente ad ſeipſum reflectebatur, videri cupiens & laudari, imò & de ſua gratiarum actione vanitatẽ cõcepit. Tertiò, quia de bonis ſuis ſuper alios inſipienter ſe extulit. Quartò, quoniam alios temere iudicauit & ſpreuit, ſpecialiter publicanum cuius interiora non vidit.

¶ Porrò, vt ait Gregorius quatuor ſunt ſpecies ſuperbię prima, dum bonum quod quis habet, à ſeipſo habere ſe putat. Secunda, quando & ſi ſibi deſuper datum credit, tamen pro ſuis meritis ſibi datum exiſtimat. Tertia quando quod non

F habet habere ſe iactat, Quarta, dum deſpectis cæteris ſingulariter cupit videre, habere quod habet.

Prouer.18. ¶ Præterea, cum in Prouerbiis Salomon dicat, iuſtus in principio accuſator eſt ſui, phariſæus iſte inordinate exorſus eſt à propria laude. Rectus ergo ordo orãdi eſt, primò ſeipſum humiliter accuſare, deinde deum ſuppliciter exorare, atq; in fine gatias agere, ſicut ſacerdos in miſſa præmittit cõfiteor, poſtea orat, & poſtremò in gratiarũ actione cõſummat officium,

1.Cor.2. *Velut etiam hic publicanus* Deſpectiue hoc ait & temerarie iudicat,

Rom.8.1 Quis enim ſcit quid agatur in homine niſi ſpiritus hominis? Ideo dicit Apoſtolus, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum? Suo domino ſtat aut cadit. Vnde abſolute & certitudinaliter iudicare aliquẽ eſſe in peccato mortali nõ poſſumus, niſi videamus aut certè noſcamus eum eſſe in actu peccati mortalis, ſeu debiti actus omiſſione. Nõ igitur faciliter iudicemus, nec alios contemnamus, præſertim quia & ſi agnoſce-

agnoſceremus quales iam ſint: ignoramus tamen quales fu- A
turi ſint aut in præſentia dei exiſtant. Ideo formidoloſè putare habemus quod forte nos ſimus preſciti & ipſi prędeſtinati. Hinc in Malachia habetur, Nunquid non pater vnus o- Malac.2.
mniũ noſtrum? Nunquid nõ deus vnus creauit nos? Quare Galat.6.
ergo deſpicit vnuſquiſque noſtrum fratrem ſuum violãs pactum patrũ noſtrorum. Proterea ſapiẽtiſſimè monet Apoſtolus, Fratres & ſi pręoccupatus fuerit homo in aliquo delicto vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis cõſiderans teipſum, ne & tu tenteris. *Ieiuno bis in ſabbato,* id eſt, in hebdomada quæ apud Iudæos ſic vocabatur à ſabbato tanquam à die celebriori. Tale eſt ieiunium ieiunãtium ventre à cibis, non mente à vitiis, contra quos dominus per B
Eſaiam affirmat, Nunquid tale eſt ieiuniũ quod elegi? *Decimas do omnium quæ poſſideo,* quod magnũ non eſt, quum o- Eſaiæ.58.
mnia quę habemus à deo ſumpſerimus, propter quod Dauid 1.Par.29.
rex, deuotiſſimè cõfitetur, Quis ego & quis popul' tuus domine de', vt poſſimus tibi iſta promittere? Tua enim ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. *Et publicanus à longe ſtans,* ſcilicet in poſteriori parte tẽpli, reputans ſe indignum appropinquare ſacratioribus locis, vt choro atque altari. Per quod multorũ etiã clericorum ac ſacerdotum impudentiſſima reprobatur preſumptio, qui quum vitiis animæ & corporis pleni ſint, ſacra loca ingredi nõ verẽtur, pollutisq; labiis pſallere deo, aut etiam celebrare. *Nolebat nec oculos* corporales *Ad cœlum leuare* prę vitiorum & 1.Re.15.
priſtinæ turpitudinis ſuæ pudore, erubeſcens coram diuinę C
ſanctitatis præſentia apparere, & quaſi deũ nõ audens aſpicere habitantẽ in cœlis. Interiores tamẽ oculos raptim erexit ad deum cœli. Sic & Eſdras populi ſui peccata deteſtans, Eſdr. 8.
ait, Deus meus cõfundor & erubeſco leuare faciẽ meam ad te, quoniã iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt, ſuper caput noſtrum, & delicta noſtra creuerunt vſque ad cœlum. *Sed percutiebat pectus ſuum,* præ contritionis dolore, & reprehendens cor ſuum quod tantorum flagitiorum origo, cauſaque fuit: pectoris enim percuſſio eſt interioris prauitatis redargutio doloroſa, *Dicens, Deus propitius eſto mihi peccatori.* Oratio breuis verbo, ſed magna virtute, modica quãtitate, ſed plena ſcientia, quæ de fonte pectoris CHRISTI proceſſit. Hæc nanque eſt parabola, non res geſta, quamuis frequenter

D tale quid accidere quiuerit. Vnde CHRISTVS aſſerit ſic publicanum oraſſe, vt doceat nos ita orare. Frequẽter ergo hæc verba corde humillimo ac feruenti dicamus. Deinde ad noſtrã informationẽ ponitur iudicis ſuperni, videlicet Chriſti ſententia. *Amen*, id eſt, verè *Dico vobis, deſcendit hic* publicanus *Iuſtificatus*, id eſt, de iniuſto iuſtus effectus à deo

Ezec. 18. per ſuam verã ac humilem pœnitẽtiam: iuxta illud Ezechielis, Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius, *In domum ſuam ab illo*, id eſt præ phariſæo, qui ſicut peccator aduenit, ſic peccator reuerſus eſt imò maior peccator quàm ante, quia in tẽplo multa incidit peccata vt patuit. *Quia omnis qui ſe exaltat per ſuperbiam*, id eſt magnum & præclarum van e ſe reputat, laudem cupit

E humanam, ad prælationem, honores, excellentiam ſuiipſius aſpirat *Humiliabitur*, id eſt, à deo iudice deprimetur, reprobabitur, atque in tartarũ deiicietur poſt vitam præſentem, niſi ſe interim per pœnitentiam veram ſpõte humiliet *Et qui ſe humiliat* modo per peccatorum ſuorũ confeſſionẽ propriæ imperfectionis, defectuoſitatis & fragilitatis recognitionẽ, per ſuiipſius ſub diuinæ maieſtatis altitudine cordialem ac intimam inclinationem, depreſſionem, obedientialemque ſubiectionem, *Exaltabitur* in præſenti per gratiæ ſublimia incremẽta, & in futuro per dona gloriẹ altiora, iu-

Iob. 2S.
Prou. 28. xta illud Iob, Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, Hinc in Prouerbiis habetur, Humilem ſpiritu ſuſcipiet gloria. Itemque, Superbum ſequetur humilitas. Quod cõſonat CHRISTO dicenti, Qui ſe exaltat, humiliabitur, Quemadmodum

F enim in materiali ſtatera vna parte depreſſa altera eleuatur & econuerſo: ſic in diuinæ ſtatera iuſtitiæ eſt decretum, vt qui in vita hac per ſuperbiam eleuantur, in futura per pœnam confuſibilem deprimantur, & vice verſa. Hinc Petrus

1. Petr. 5. Apoſtolus hortatur, Humiliamini ſub potenti manu dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis. Et in eccleſiaſtico edocetur, Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam, quoniam ab humilibus honoratur. Quemadmodum enim aquarum fluenta ad vallium decurrunt profunda, & quò vallis eſt decliuior, eò plus aquẹ congregantur in ea: ſic diuitiarum chariſmata gratiarũ ad corda deſcendunt humilium, qui quanto humiliores extiterint, eò copioſioris ſunt gratiæ ſuſceptiui. Propter quod ait ſcriptura,

ptura, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. A
Sic & philoſophi morales teſtati ſunt quòd honor ſequitur Iacob.4.
fugientem. Væ igitur ambitioſis & vanis hominibus, quia Iob.41.
illius ſunt ſerui, de quo in Iob conſcriptum eſt, Ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ. Hinc Leo papa teſtatur, Tota Chriſtianæ ſapientiæ diſciplina non in abundatia verbi, non in aſtutia diſputandi, neque in appetitu laudis & gloriæ, ſed in vera & voluntaria humilitate conſiſtit, quam dominus Ieſus ab vtero matris vſque ad ſupplicium crucis pro omni fortitudine & elegit & docuit. *Afferebant autem ad illū & infantes*, hoc eſt, parentes ſeu alij infantulos adduxerunt ad Ieſum, *Vt eos tangeret*. Ex miraculis enim Chriſti, & ex eminentia ſapientiæ, eloquentiæ, conuerſationiſque ſuæ, crediderunt eum eſſe eximiæ ſanctitatis, ſicque ex eius contactu infantulos poſſe benedici ſeu gratiam conſequi, ſiue pro tunc, ſiue in poſterum, quoniā virtus CHRISTI per corpus ipſius redundauit ac diffundebatur in alios. B
Quod cum viderent diſcipuli, increpabant illos, qui infantulos adducebant, non quod nollent infantes à CHRISTO tangi & benedici, ſed quia putabant eum ex tali adductione infantium grauari, & offerentium importunitate laſſari. *Ieſus autem conuocans illos*, puta diſcipulos ſuos, *Dixit*, *Sinite pueros venire ad me*, quia propter eorum innocentiam & naturæ in eis puritatem, deiq; in eis expreſſam ſimilitudinem diligo eos, præſertim qui ab originali peccato mundati ſunt, & gratiam, charitatemq; habitualem habent in anima, quales & iſti infantes fuiſſe creduntur, vtpote circunciſi, *Et nolite vetare*, id eſt, prohibere Eos ab acceſſu ad me. *Talium eſt enim regnum cœlorum*, id eſt, innocentum, piorum, ſimplicium & mundorum, qui per pueros figurantur, & pueris quantum ad bonas puerorum proprietates aſsimilātur. Sed & puerorum ab originali purgatorum eſt regnum cœlorum ſi ante vſum rationis decedant, aut poſtea ſuſceptam gratiam non omittant. C
Amen dico vobis, quicunque non acceperit regnum dei ſicut puer, hoc eſt, qui per imitationem bonarum proprietatū pueri non tendit ad regnum cœleſte, *Non intrabit in illud*, Quemadmodum enim puer non perſeuerat in ira, ſed cito placatur, non aſpirat ad alta, ſed modicis contentatur, læſus non meminit, nec alteri inſidiatur, aut detrahit, vidēs fœminā nō inordinate afficitur: ita niſi quis iſtas proprietates per

D gratiam, exercitiumque ſequatur damnabitur. Ideo monet
2.Cor.14. Apoſtolus, Malitia paruuli eſtote. Et Petrus, Deponentes o-
1.Pet.2. mnem malitiam & omnē dolum & ſimulationes & inuidias
& detractiones, ſicut modo geniti infantes rationabiles, ſine
Prou.9. dolo, lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutem. In Pro-
Pſal 118. uerbiis quoque æterna ſapientia ait, Si quis eſt paruulus, ve-
niat ad me, Et Pſalmiſta, Declaratio ſermonum tuorum illu-
minat, & intellectum dat paruulis. *Et interrogauit eum qui-
dam princeps, dicens* Quidam dicunt, quòd princeps iſte fue-
rit legiſperitus, & princeps vocetur, quoniam diues fuit. Ve-
Mar.10. runtamen Marcus Euangeliſta vocat eum adoleſcentem, ſi-
Mat.19. militer & Matthæus. *Magiſter bone, Quid faciendo vitam æter-
nam poſsidebo?* hoc eſt, æternam beatitudinem in æternum ha-
E bebo. Bonus magiſter fuit Chriſtus ob vitę ſanctitatem, do-
ctrinæque veritatem, Et item, quia in prædicando diſertiſsi-
mus fuit, & ſupernauralia ſua documenta ſupernaturalibus
probationibus, puta miraculis ſoli deo poſsibilibus, robora-
uit. Recte etiam interrogauit, quid faciendo, non quid lo-
quendo, vitam æternam poſsidebo, quia nō nudis verbis, ſed
1.Cor.4. virtuoſis operibus vitam meremur æternam, dicente Apo-
ſtolo, Non in ſermone eſt regnum dei, ſed in virtute. Verba
quippe comparantur foliis, opera fructibus. Quemadmodū
ergo infructuoſa, ignique apta eſt arbor folia producens, nō
fructus: ſic homo qui verba abſque operibus habet, vanus &
vacuus, æternóq; igne dignus cenſetur. *Dixit autem Ieſus ei,*
F *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi ſolus deus.* Quum ergo
Ieſus fuerit bonus, optimusque magiſter, imò eſſentialiter
bonus ſecundum quod deus, cur redarguit principem iſtum,
qui verè loquutus eſt? Et reſpōdendum, quòd ideo eum re-
darguit, quia non omnifariè bene ſenſit de Chriſti bonita-
te, exiſtimans eum hominem purum, & non niſi participa-
tiue bonum, item ad innuendū, quòd ſoli deo competit bo-
nitas ſecundum perfectam, & plenam bonitatis rationem:
quoniam deus eſt ipſa bonitatis eſſentia, & bonitas omni-
formiter pura, quomodolibetq; perfecta & infinita, in quo
nihil eſt non boni nec priuatiue nec contrarie, nec contra-
dictorie. Præterea ad innuendum, quòd non ſine grandi &
rationabili cauſa admittenda eſt laus propria, præſertim co-
ram frequentia plebis. Nam (teſte Chryſoſtomo) vir iuſtus
& ſapiens quaſi in faciem cæditur, dum manifeſte laudatur.

Scit enim gloriam & honorem deo deberi,ſéq; à ſeipſo nil A
niſi defectuoſitatem & culpam habere.*Mandata noſti*, id eſt,
mandata legis,quæ erant triplicia,ſcilicet moralia,cærimo-
nialia,iudicialia. Chriſtus verò de moralibus ſolum proſe-
quitur,quoniam principalia erant & de naturalis dictamine
rationis atq; in euangelica lege ſeruanda. Hinc ſubditur.*Nõ
occides*,affectu & opere,iuſſu,conſilio,aut non impediendo
quum poſsis. Occidere autẽ hominem nemo debet propria
& priuata authoritate,ſed publica authoritate fieri poteſt,
& loquendo de homine vt eſt reus,quum in Exodo ſcriptum
ſit,Maleficos non patieris viuere.*Non mœchaberis*,corde aut
facto.*Non furtum facies*,*Nõ falſum teſtimonium dices*, quia te- Exod.19.
ſtis iniquus non erit impunitus.Talis enim peccat in deum Prou.19.
mentiendo ſeu peierando,atque in proximum ei nocumen-
tum inferendo,ſeu cauſam ipſius impediẽdo. *Honora patrem
tuum,& matrem*,hoc eſt, tam carnales quam ſpirituales pa- B
res,eis reuerentiam exhibendo,obediendo,& in quibus indi
guerint pro viribus ſuccurrendo,*Qui ait,hæc omnia cuſtodiui
à iuuentute mea*, quod valde perutile eſt,cũ in Threnis Hie-
remias teſtetur,Bonum eſt viro quum portauerit iugum ab
adoleſcentia ſua.Acceptiſsimum etenim deo eſt,quod homo Thren.3.
florem adoleſcentiæ ſuæ in diuino expendit obſequio, quia
paſsiones tunc fortius vigent,& homo huic mundo tunc a-
ptior eſt,Denique adoleſcens iſte verbum hoc verè protulit
non iactanter. Fuit equidem virtuoſus. Vnde ſecundũ Mar-
cum,præcurrit ante turbam,& genu flexo interrogauit, di-
cendo,Magiſter bone additq́ue Marcus,intuitus eum Ieſus, Marc.10.
ſcilicet poſt reſponſionem iam poſitam, dilexit eum, vnde
non ficte interrogauit,vt aliqui putauerunt, ſed intentione C
ſyncera.*Quo audito,Ieſus ait ei,Adhuc vnum tibi deeſt*. Quo
verbo oſtẽditur,quòd princeps ille verè loquutus ſit. Itaque
vnum ei defuit,ſcilicet adimpletio conſiliorum, quod eſt o-
pus ſupererogationis,nec neceſſarium eſt ad ſalutem,niſi ei
qui ſe ſponte obligauit ad hoc.Veruntamen ſanctus Hiero-
nymus dicit eum eſſe mẽtitum, quum paulopoſt legatur,cõ-
triſtatus, audito quòd omnia ſua dare deberet pauperibus,
ex quo concludit Hieronymus,quòd non dilexit proximum
ſicut ſeipſum,ſed hoc faciliter ſolueretur, dicendo quod di-
lexit proximum ſicut ſeipſum,& eleemoſynas tribuere con
ſueuit quantum diuina requirunt præcepta, non vt exigit

D conſiliorum perfectio, vnde & nunc ſunt aliqui boni Chriſtiani ſua pauperibus communicantes, qui tamen parati non ſunt omnia ſua propter Chriſtum vendere atque pauperibus dare. Aliqui quoque affirmant, quòd princeps iſte omnia præcepta cuſtodiuit, quantum ad opus exterius, nō quò ad opus interius, quod ſi verum eſſet, Chriſtus qui cordis eius fuit inſpector, ipſum tanquam bonum & iuſtum non dilexiſſet. *Omnia quæcunque habes vende*, ſcilicet immobilia bona pręſertim, nam pecunias quas habebat, & alia quædam ſimilia poterat non vendita æque apte dare pauperibus, *Et da pauperibus* pure propter deum, non diuitibus, nec propter
E fauorem, laudem vel obſequium hominum. Craton philoſophus, de quo legitur in vita beatiſsimi Iohannis Apoſtoli, docuit diſcipulos ſuos temporalia vendere atque contemnere, ſed non docuit ea pauperibus elargiri, ſed potius ad captandum hominum laudem inutiliter diſpergere. Apoſtolus tamen conuertit eundem cum ſuis diſcipulis, *Et habebis theſaurum*, hoc eſt, præmium copioſum, diuitiasque æternas, *In cœlo*, quæ eſt fœlix mercatio, ſapiens commutatio, abundantiſsima remuneratio. Quod enim pauperibus propter Chriſtum donatur, ipſi Chriſto confertur, ideo Chriſtus bona ſua cœleſtia danti rependit. Et qui dei amore terrena reliquit, merito cœleſtia recipit. Itaq; ſicut lex promittebat temporalium abundantiam, ſic Euangelium conſulit illorū abiectio-
F
Iohan.14. nem, vt terrenorum amore, ſolicitudine, occupatione quoq;
Iohan.10. multiplici derelictis aptior ſit ad diuinorū homo amorem, & expedita ſimplici ac libera mente tendat quotidie ad æterna. Hinc ait Hieronymus, Si habes in poteſtate rem tuam vende, ſi non habes, proiice. Et Bernardus, Gloria & diuitiæ in domo Chriſti ſuperna, ſed pauperras non inueniebatur in ea, ſed in terra abundauit. Ideo Chriſtus eam elegit, vt ipſam ſua æſtimatione nobis faceret pretioſam, *Et veni*, per mentis ſpontaneam promptitudinem, *Sequere me*, per vitę imitationem. Chriſtus enim ductor infallibilis, ipſe via & oſtium, perfectio & exemplar, iudex & præmium. *His ille auditis, contriſtatus eſt*, quia ex vna parte graue ſibi fuit, cuncta ſua relinquere, atque ex alia parte erubuit, grauéq; ſibi fuit Chriſti conſilio quod tam reuerenter genibus flexis petiit, nō parere, in quo patet bonitas eius & imperfectio bonitatis ipſius. Habuit quippe affectionē aliqualiter immoderatam ad opes ſuas.

ſuas. Nam ſubditur. *Quia diues erat valde.* Iudęi quoque paupertatem non mediocriter abhorrebāt, cum in Deuteronomio Moyſes dicat, Omnino indigens, & mendicus non erit inter vos. *Videns autem Ieſus illum triſtem factum* inordinata & excelsiua triſtitia, quæ ex anima eius redūdauit in corpus ipſius de qua in Eccleſiaſt. habetur, Triſtitiā non des animæ tuæ. Apparuitq; in vultu illius, ſecundum illud Eccleſiaſtici, Cor hominis immutat faciem illius, ſiue in bono ſiue in malo, *Dixit, quam difficile qui pecunias habent.* i. diuitias quæ per pecunias hic ſignantur, quia numiſmate omnia comparātur, *In regnum dei intrabunt* hoc eſt, valde difficile eſt hoc & rarū, quāuis non ſit impoſsibile, quia difficile eſt tēporalibus abūdare, & ad ea inordinate non affici, nec eis ſuperflue vti, potiſsimum his, qui nō ſunt in charitate perfecti. Obiecta enim huiuſmodi fortia mouent vires intēſe, & difficile eſt rationi affectiones & operationes earum in omnibus moderari *Facilius eſt camelum per foramen acus trāſire, quàm diuitem intrare in regnum dei.* Hoc loco per diuitē cōmuniter intelligūt expoſitores immoderatum diuitiarum amatorem, ita quòd eas plus amat quàm deum. Talis enim eſt in mortali peccato, & rite auarus cenſetur, nec poteſt ſaluari, ſi manet huiuſmodi ſecūdum ordinatam dei potentiam, quum tamen deus poſſet camelum per foramen acus tranſducere, tranſſubſtantiando quid modicum in camelum quod ire poſſet per acus foramē. Si verò per diuitē intelligatur qui tēporalibus rebus abūdat, & ad eas aliqualiter inordinate afficitur, tamen citra deum, tūc vtrunq; iſtorum eſt deo poſſibile ſed quodammodo mirabilius agit deus talem diuitem à peccatis mortalibus præſeruando, æternaliterque ſaluando, quàm ſi camelum prętacto modo per foramen acus tranſduceret, ſecūdum quē modum (Auguſtino teſtante) mirabilior eſt iuſtificatio impii, quam creatio mundi, quæ nō eſt minus incomprehēſibilis & miranda, quā eſſet præfata cameli per acum trāſitio Metuēda ſunt iſta diuitibus, maxime his, qui de patrimonio Chriſti diuites ſunt, aut fieri querunt in beneficiis Eccleſiaſticis, plus quærentes proprium cōmodum, q̄ diuinum obſequium, quibus omnibus penſandum eſt illud Hieronymi, Difficile, imò impoſſibile eſt, vt prę́ſentibus & futuris fruatur quis bonis, vt hic impleat vētrē & ibi mentē, vt de deliciis ad delicias tranſeat, vt in terra & in cœlo appareat glorioſus. Hinc ſa-

A Deut.15. B C

D cratiſſimus Iacobus Apoſtolus in ſua clamat canonica, Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis quæ aduenient vobis. Sed (vt ait Bernardus) excuſant ſe quidã, dicẽtes, Abraham & Iſaac & Iacob terrenas diuitias habuerũt. Sufficit nobis eſſe tales, vt illi fuerũt. Quid reſpõdebimus, inquit, imitatoribus antiquorum ſanctorum? Imponant ſuper altare vitulos & immolẽt hircos. Hoc enim fecit Abrahã & patres, quibus meliores non ſumus. Sed dicũt, vbi reuelata eſt veritas iſta tranſierunt. Quid ergo ſi tẽporales diuitias vmbram fuiſſe dixerimus futurorum, & quid mirum ſi terrena poſſident, quibus ſola terrena promiſſa ſunt? *Et dixerunt* diſcipu-
Mat. 7. li Chriſti ad eum, Qui hæc audierunt. *Et quis poteſt ſaluus*
Hier. 6. *fieri?* hoc eſt, ſi tam arcta eſt via ſalutis, quis poterit beatitu-
E dinem adipiſci? præſertim ſi ſolus diuitiarũ affectus facit eſſe
Sapien. 6. damnabilem? Et Hieremias teſtatur, A minore vſque ad ma-
Gene. 8. iorem omnes auaritiæ ſtudent.
Mat. 7. ¶ Porrò difficultas conſequendi ſalutem faciunt quinq;. Primũ eſt corruptio naturæ ſeu vulneratio viriũ eius, quæ difficulter curatur. Vnde in Sapiẽtię libro aſſeritur, Corp⁹ quod corrumpitur, aggrauat animam. Et in Geneſi, Sẽſus & cogitatio cordis humani proni ſunt in malum ab adoleſcẽtia ſua. Secundum eſt, arctitudo viæ, iuxta illud Matthæi, Arcta eſt via quæ ducit ad vitã. Difficile enim eſt in omnibus medium obſeruare, & neq; ad dexteram, neque ad ſiniſtram declinare. Tertium eſt repugnantia inuiſibilium hoſtium callidiſſi-
F morum fortium & infatigabilium, quibus reſiſtere tam diffi-
Ephes 6. cilius eſt, quàm propriæ carni & mũdo: vt ad Epheſios dicat
Pſal. 17. Apoſtolus Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, cõtra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Quartum eſt, praua ſocietas, quẽadmodum ſcriptum eſt, Cum peruerſo peruerteris. Quintum eſt, deſiderabilitas, apparẽſque bonitas & delitioſitas in rebus creatis exiſtens, quæ fortiter allicit, mouet, accendit, ita vt difficile extet reſiſtere. Sed hanc difficultatem rectè viuẽdi, ſeruiendique deo mitigare debent & tollere, atq; in facilitatem & delectationem cõuertere debet amor dei feruidus & ſyncerus: cui cuncta quæ dei ſunt, facilia & iucunda videntur: exemplum Chriſti, omniumque ſanctorum magnitudo præmii æternalis, pauor incendii infernalis, formido diuini iudicii, odium diaboli & omnis peccati *Et ait illis, Quæ impoſſibi-*

poſſibilia ſunt apud homines,poſſibilia ſunt apud deū,id eſt,quã- A
uis homines propriis viribus nequeât terrena iia deſpicere,
vitia ſuperare,& vitam mereri æternam,adiutorio tamẽ om
nipotentis dei hæc poſſunt,ſicut ait Apoſtolus Omnia poſ- Philip. 4.
ſum in eo qui me confortat.Rurſusque, Spiritus adiuuat in- Rom. 8.
firmitatem noſtram.Deo quippe propriũ eſt in ipſam ratio- Prip.4.
nalis creaturæ voluntatem immediate agere,& eam pro ſuo
libito immutare,cõuertere,inflammare.Propter quod Salo-
mon loquitur,Cor regis in manu dei eſt,quocũque voluerit
inclinabit illud, *Ait autem Petrus*, qui tanquam os Apoſto-
lorũ,vertex collegii,futurusq; princeps non ſolũ Apoſtolici
chori,ſed totius vniuerſalis eccleſiæ,primus in excellẽtia mi
raculorum,magnitudine beneficiorum, prælatione omnium B
Chriſtianorum.Talem nàque primatum decuit plenũ Chri-
ſti vicarium ſuper vniuerſam eccleſiam. *Ecce nos* Apoſto-
li *Dimiſimus omnia* temporalia propter te quãtum ad domi-
nium, & ſi non quantum ad vſum, *Et ſequuti ſumus te* , non
corporaliter ſolum,ſed ſpiritualiter quoque credendo,obe-
diendo,amando.Non enim ſufficit exterior exteriorum re-
lictio , niſi adſit interior interiorum imitatio , vt diſcamus
à CHRISTO humilitatem , patientiam, manſuetudinem,
charitatem. Hæc dixit Petrus,cupiens de præmio informa- Mat.19.
ri à Chriſto Vnde ſecundum Matthæum adiecit, Quid ergo
erit nobis? *Qui dixit eis*, ſcilicet cunctis illis in quorum per-
ſona , & pro quibus Petrus fuerat ſciſcitatus. *Amen dico vo-
bis,nemo eſt qui relinquit domum*, hoc eſt, locum natalem ſeu C
habitaculum aut familiam ſiue cognatos , *Aut parentes aut
fratres* , per quos intelliguntur & ſorores, *Aut vxorem*, quæ
poſt matrimonium conſummatum non eſt relinquenda, niſi
de communi amborum conſenſu,& ób religionis ingreſſum
ſeu aliam idoneam cauſam , quæ tunc relinquitur quantum
ad thorum & domum , nõ quantum ad vinculum coniugale,
quum ſit ante mortem inſolubile. Poteſt quoque exponi de
muliere nondum habita,vel de habita ante matrimonii con-
ſummationem,*Aut filios,& non recipiat multo plura in hoc tem
pore* , hoc eſt,præſtantiora , abundantioraque bona in vita
præſenti,vtpote præcipua munera gratiarum,conſolationes
internas , contemplationes ſynceras , quotidianum in ſpiri-
tualibus rebus profectum,pacem internam,interiores diui-
tias.Fit quoq; de numero amicorum,filiorum dei,& omnes
ange-

D angeli ac beati atque deuoti, vt amicum & fratrem familiariter diligunt eum, quod tamen intelligendum eſt, ſi præfata relinquendo ſimul abiiciat omnes eorum carnales affectus
Gala. 5. vitioſoſque motus, nec corde redeat in Aegyptum, priorem relinquendo feruorem, & quod ſpiritu cœperit, conſummando in carne. Aliàs externa illa relictio, quid prodeſſet? pauendumque ei eſſet quod in Apocalypſi dominus comminatur,
Apoc. 2. Habeo aduerſus te pauca, quia charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris, & age pœnitētiā, alioquin venio tibi cito. *Et in ſeculo futuro vitam æternā*, hoc eſt, beatificam dei viſionem, glorioſam ſuperbatiſſimæ trinitatis fruitionem, facialem diuinitatis intuitum. Hoc eſt plenum, & perfectè quietatiuum, contentatiuumque præ-
E mium electorum, quo omnis potentialitas eorum reducitur prorſus ad actum increatæ, & infinitæ beatitudinis participatio præoptanda, delitioſa, digniſsima, de qua in Iohanne
Iohan.17. loquitur CHRISTVS ad patrem, Hæc eſt vita æterna, vt
Iohan.1. cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti IESVM CHRISTVM. Itemque Iohannes, Quum apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Præterea verbis his datur conſolatio & fiducia maxima his qui euāgelica ſectari conſilia elegerunt, & in clauſtris clauſtraliter conuerſantur. Quod ſi tanta promittitur merces his qui reliquerūt domum aut parentes aut fratres, & cætera, quanta erit merces eorum qui hæc omnia etiam in flore iuuentutis deſeruerunt, ſi tamen in dei itinere non tepeſcant, ſed in anteriora
F iugiter extendant ſeipſos?
Philip. 3. ¶ Poſtremò, ad voluntariam paupertatem multa inducunt.
Iob. 1. Primum, quia nudi naſcimur in hunc mundum: ideo dicit
1.Tim.6. Apoſtolus, Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus. Secundum, quoniam ſenſitiua & vegetatiua nil poſsidendo ſufficientiam ſortiuntur,
Mat. 6. propter quod ait ſaluator, Reſpicite volatilia cœli, quoniam
Ibidem. non ſerunt neque metunt, & pater veſter cœleſtis paſcit ea. Et alibi, Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Tertium eſt ſacra ſcriptura ad hoc hortans. Quartum, quoniam Chriſtus, & electiſsimi eius vitam pauperem elegerunt. *Aſſumpſit autem Ieſus duodecim diſcipulos ſuos*, id eſt, Apoſtolos, in-
Iob. 1. ter quos tunc proditor vnus fuit, qui tanquam Satan adfuit
Mat. 20. inter filios dei, *Et ait illis* ſecretè, vt in Matthæo legitur, ad

vitam-

vitandum inquietudinem, turbationem & ſcandalum pluri- A
morum,& quorumdam aliorum diſcipulorũ ſuorũ,qui Apoſtolis infirmiores fuerunt. *Ecce*, quod valde notabile eſt & mirum,quod ſcilicet vnigenitus filius dei ſpōte locum ſuę paſsionis acceſsit præcognoſcēs, *Aſcendimus Hieroſolymam*, quę in montanis ſita fuit,& ideo de Galilæa venientes ad eā localiter aſcendebant,de qua Chriſtus prædixit, Non capit prophetam perire extra Hieruſalem. *Et conſummabuntur*, id eſt,opere implebuntur. *Omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis*,hoc eſt,quæ ad ſuam pertinent paſsionem, & reſurrectionem,de cuius paſsione tam clariſsime propheta- Eſaiæ. 53.
tum legitur in Eſaia,& Daniele ac Pſalmo, qui incipit,Deus Dan.9.
deus meus reſpicę in me, vt potius videatur hyſtoria, quàm Pſal.21.
prophetia.Denique quoniam Chriſtus tantæ fuit dignitatis B
eiuſque paſsio tantæ fructuoſitatis, ac cætera eius myſteria tam miranda, imò omnia illa quaſi incredibilia, decentiſsimum & vtiliſsimum fuit ea diu,& per multos ante denũtiari,vt ſuo tempore facta & fieri crederētur: ideo omniũ prophetarum opus eſt Chriſtus,& vniuerſi prophetæ non ſunt loquuti niſi ſuper dies Meſsiæ,vt etiam Iudæorum teſtantur magiſtri. *Tradetur enim gentibus*. Primò enim ad capien- Iohan. 18.
dum eum venerũt cohors & tribunus, qui erant gentiles,& Iohan. 19.
miniſtri Iudæorum , vt in Iohanne habetur: deinde pontifi- Marc.15.
ces & eorum miniſtri tradiderunt eum Pilato, qui à ſuis mi- Mat. 27.
litibus fecit eum flagellari atque illudi, ſicut ſubiungitur, *Et* Eſaiæ. 50.
illudetur, dicentibus illis, Aue rex Iudæorum, *Et flagellabitur*,vſque ad coſtarum patefactionem,quod fuit nobiliſsimo C
atque tenerrimo corpori Chriſti pœna ineffabiliter magna. *Et conſpuetur* immundiſsimis canum illorum ſputis, quemadmodum per Eſaiam ait,Corpus meum dedi percutiētibus,& genas meas vellentibus. Faciē meam nō auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me,quod totum Sibylla apertiſsi- Sybilla.
mè pronuntiauit,ſicut in libro de ciuitate dei commemorat
Auguſtinus, *Et poſtquam flagellauerint occident eũ* Iudæi pro- Auguſt.
curando,Gentiles exequendo,Pilatus ſententiam dando, *Et die tertia reſurget*. Hinc per Danielem prædictum fuit , Poſt Danie. 9.
hebdomadas ſexagintaduas occidetur Chriſtus. Et per So- Sopho.3.
phoniam , Expecta me dicit dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum. Itaque Chriſtus paſsionem ſuam prædixit,vt ea impleta ex tali prænuntiatione roboraremur in fide,

D de, ſcientes quod ſciens & ſpontaneus venit ad paſsionem, item vt diſcipuli ſui tempore ſuæ paſsionis minus turbarentur & ſcandalizarentur, reſurrecturum quoque conſiderent. Iacula enim præuiſa minus lædunt. *Et ipſi nihil horum intellexerunt, & erat verbum iſtud abſconditum ab eis*, id eſt, incognitum, *Et non intelligebant quæ dicebantur* à Chriſto de ſua hac paſsione & reſurrectione, in quo patet magna & mira eorũ ſimplicitas, quum Chriſtus tam euidentiſsimè loqueretur. Sed eius præſentiam tãtum amabant, quod verba de ſua ablatione & morte, corda eorum non intrauerũt: & denuo quoniam Chriſtus eis ſæpiſsimè in parabolis loquebatur, etiam eum nunc aliquid parabolice loqui forte putabant. *Fa-*

E *ctum eſt autẽ quum appropinquaret Ieſus Hiericho* ciuitati, *Cæ-*

Marc. 10. *cus quidam*, qui à Marco Barthymæus, id eſt, filius Thi-

Mat. 20. mæi vocatur, *Sedebat ſecus viam mendicans*. In Matthæo le-

Marc. 10. gitur Chriſtus duos cæcos illuminaſſe quum abiret à Hiericho, & Marcus ſcribit vnum cæcum illuminaſſe quum à præfata vrbe diſcederet, ideo quidam dicunt, quòd iſte cæcus ſit alius ab illis, alii dicunt quòd ſit vnus illorum: & quod dicitur, quũ appropinquaret, exponunt, adhuc nõ lõge eſſet, ſeu prope exiſteret, *Et quum audiret turbam prætereuntem*. Multi nanque ibant cum Ieſu, diuerſi diuerſas ob cauſas, videlicet auiditate videndi miracula, audiendi eloquentiſsima & ſapientiſsima eius verba, ſuſcipiendi corporalia alimenta, recipiendi conſolationem ex eius intuitu, & ædificationem ex eius vita, & moribus: quidam verò vt obſeruarent eum & accuſarent. *Interrogauit quid hoc eſſet*, id eſt, cur tantus ibi

F populus iret, & qui eſſent. *Dicebãt autem quod Ieſus Nazarenus tranſiret*. ideo alii ſecum tranſirent, *Et clamauit, dicens, Ieſu fili Dauid miſerere mei*. Quamuis enim Ieſum corporaliter nunquam vidiſſet, tamen ex aliorum relatu & fama eum cognouit, Chriſtumque credidit. Et quoniam tanta eum audiuit perpetraſſe miracula, cum grandi clamore, ex ardenti ſanitatis affectu clamauit, vt ſibi ſuccurretur. Filium quoque Dauid vocauit, quoniam apud Iudæos vulgatum fuit, & pene omnibus cognitum, quod rex Meſsias ex Dauid ſemine naſceretur. *Et qui præibant*, Ieſum ſicut regem quidam præcedere ſolent, *Increpabant eum vt taceret*, vel attædiati clamoribus eius, vel metuẽtes ne Chriſtus eius clamoribus offenderetur, vel quia nolebant iter ſuum cum Chriſto retardari.

dari. *Ipſe verò multo magis clamabat, Fili Dauid miſerere mei.* A
Tanto equidem eius affectio in ſeipſa incendebatur, & fortior, calidiorque fiebat, atque in valentiorem vociferationem erupit, quanto maiorem contrarietatem ac reſiſtentiam ſentiebat, quemadmodum quedam qualitates, vt frigus & calor per antipariſtaſim, hoc eſt, ſui oppoſitionem cõtrarij intendũtur. Propterea ait Chryſoſtomus, Talis eſt natura fidei, vt quanto magis vetatur, eò magis accẽd tur, propter quod ſerui dei in perſecutionibus nõ vincuntur, virtuſque fidei in periculis eſt ſecura, in ſecuritate verò periclitatur. Itaque dicendo, Fili Dauid commemorat generis dignitatem, vt captet ipſius beneuolentiam, & pij ac liberalis patris, ſcilicet ſancti Dauid exemplo prouocet eum ad clemẽtiam. *Stans autem Ieſus, iuſſit illum adduci ad ſe.* Poterat vtiq; B non adductum & remote ſedentem illuminare, ſed ad gloriam dei, ædificationemque populi, ad ſuæ etiam confirmationẽ doctrinę, & corroboratioẽ fidei noſtræ, voluit iſtud miraculum manifeſtè atque ſolenniter exhibere. Chriſo.

¶ Denique hoc opus Chriſti ſectari deberẽt prælati, principes & iudices noſtri, vtpote ſtare quum audirent aut cernerent pauperes conquærentes, & vocare illos ad ſe, ad audiendum eorum quærellas ac poſtulationes, vt facerent eis Eſaiæ.1. ſubuentionem atque iuſtitiam expedite. Sed heu iam dici poteſt de illis illud Eſaiæ, Pupillo non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad eos, imò ſi ſæpenumero ingreditur, plus expendũt pauperes fortè quam tota eorũ valeat cauſa, antequam terminetur. *Et quum appropinquaſſet* cæcus iſte Chriſto corporaliter cui & ſpiritualiter propinquauit per fidei ac C deuotionis & bonæ affectionis augmẽtum, *Interrogauit illum* Ieſus omnia ſciens, *Dicens, Quid tibi vis faciam?*

¶ Propter varias cauſas vnus interrogat alium Primò, vt aliquid diſcat aut ſciat. Sic diſcipulus magiſtrum interrogat, magiſterquoque diſcipulum: quia etſi ſciat quod quærit, forſitan tamen ignorat an diſcipulus illud ſciat. Secundò vt inſtruat, Tertiò, vt alterius ignorãtiam demonſtret. Quartò, vt culpã eius tangat & increpet, ſicut deus dixit, Adam vbi Gene.3. es? Quintò, vt interrogati ſcientiam ad aliorum vtilitatem demonſtret Sextò, propter myſticam rationẽ, & hoc modo Ieſus interrogauit hunc cæcum, quod non ſolum ipſe Chriſtus & cæcus, ſed & omnes qui aderant, cognouerũt, Itaque interro-

D interrogauit, vt ex cæci reſponſione glorioſior appareret ſua curatio, vt verba pādunt ſequentia, atque ad oſtēdendū quātā ſit vis piæ orationis, ac bonæ affectionis multoties repetitæ: rurſus ad inſtruendum, quòd ad ſalutem neceſſaria ſit nō ſolum cordis creditio, ſed etiam interdum oris cōfeſſio. *At ille dixit, Domine, vt videam* corrporaliter, imò & ſpiritualiter. Senſus etenim viſus præ cæteris exterioribus ſenſibus vtilior, appetitior, iucundiorque conſiſtit, quia in pluribus deſeruit ac neceſſarius eſt hominibus, & pluriū rerum differentias nobis oſtendit. Vnde Tobias dixit, Quale mihi gau-
Tob.5. dium eſt, qui hic in tenebris ſedeo, & lumen cœli nō video?
Eccle.11. Et in Eccleſiaſte ſcriptum eſt, Dulce lumē & delectabile oculis videre ſolem. *At Ieſus dixit illi, Reſpice*, viſu exteriori
E & interiori. Quem enim corporaliter, etiā ſpiritualiter illuſtrauit, *Fides tua te ſaluum fecit*, per modum cauſæ meritoriæ & diſpoſitiuę, nō principaliter effectiue, hoc eſt, merito fidei tuæ illuminationem hanc procuraſti. Tanta ergo eſt fidei virtus, vt per eam obtineatur ſalus corporalis, vt hic, ſa-
Lucæ.7. lus ſpiritualis, vt in Maria Magdalena, cui & hæc verba di-
Mar.16. cta ſunt, & ſalus æternalis, ſecundum illud Marci, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. *Et confeſtim vidit* in quo patet poteſtas & magnificentia Saluatoris, cuius iuſſionem mox ſequebatur ſupernaturalis effectus, tāquam poteſtatiuè miracula faciētis: cui ſecundū quod deus eſt & infinitæ potentiæ, competit agere in inſtanti quando voluerit, ſicque inter ipſius dictum & factum non extitit medium, ſecundum Hilarium, *Et ſequebatur illum*, ſcilicet Ieſum ſuum
F illuminatorem corpore ſano & corde deuoto atque gratiſſi-
Hilarius mo, *Magnificans deum*, id eſt, omnipotentiam atque clementiam dei in ſeipſo materialiter repreſentans in ſua curatione, & corde ac ore magnitudinē dei in omni perfectione & gloria hilariter profitens, alios quoque ad idem inflammans, ſecundum quod ſubditur. *Et omnis plebs* quæ aderat, *Vt vidit* miraculum iſtud, in quo modus agendi mirabilior fuit quàm opus, quia tam imperialiter fecit hoc Chriſtus, *Dedit laudem deo*, ad quod tenebatur. Hoc enim deus à nobis requirit, & iuſtum eſt, vt ei in omnibus offeramus gloriam & honorem, tanquam omnium principaliſ ſimæ cauſæ independenti & nullo egenti. Propter quod per Eſaiam teſtatur, Ego dominus, hoc eſt, nomen meum, glo-
riam

riam meam alteri non dabo,& laudem meam ſculptibilib⁹. A
Pſalmiſta quoque zelo diuini honoris ſuccenſus præcatur, Eſa.42.
Non nobis domine non nobis,ſed nomini tuo da gloriam. Pſal.113.
Non igitur nobis iniuſtè aut vaniſſimè horum aliquid vſurpemus,quæ ſoli deo debentur, ne diuini fures honoris tanquam ſacrilegi reprobemur. Si autē hic cæcus & plebs hæc crediderunt explicitè Ieſum eſſe verum deum tunc nomine dei ipſum dominum Ieſum intelligebāt, ſi verò hoc nō credebant explicitè intendebant,quòd Ieſus diuina vtique hæc egiſſet virtute.

¶ Præterea intelligentiam ſpiritualem tangendo,per Hierico quæ interpretatur luna,quæ in mutatione extat continua,humanę mortal tatis ſignificatur defectus,cui quum filius dei p incarnationis myſterium propinquaſſet aſſumendo noſtras pœnalitates abſque peccato,cæcus quidam, hoc B
eſt, genus humanum vitiis obtenebratum ſecus viam ſedebat, quia pro maiori ſui parte extra iter fuit ſalutis, cui tamen pro aliqua ſui parte per prophetarum vaticinia, aliiſq; modis inſtructum, appropinquauit, expectando Saluatoris aduentum. Quem quum in terris videri,& inter homines Baruch.3.
conuerſari audiſſet, pro gratia illuminationis internæ cœpit ſuppliciter clamare,quod in Euangelicæ hiſtoriæ conſtat decurſu,quemadmodum à principio natiuitatis CHRISTI ex virgine quidam cognouerunt eius aduentum, & tam pro ſe,quàm pro totius humani generis deprecabantur ſalute vt Zacharias qui dixit,Illuminare his qui in tenebris, & i umbra mortis ſedent.Hoc cōſpiciētes ſpiritus maligni,qui Chriſti in corda noſtra aduentum per anticipationem impedire nituntur immittendo cogitatus, affectuſque vitioſos,increpabant taliter exorantes ad oppoſitum inſtigando C
ſimiliter Iudæi increduli, cernentes Gentilium conuerſionem ad CHRISTVM, increpabant eos, ne nomen ipſius inuocarent aut honorarent,ſicut in actibus Apoſtolorū docetur,quibus conſimiles ſunt omnes,qui alios à bono conātur retrahere.Sed electi tanto fortius clamauerūt ad dominum,quanto illi impudentius reſtituerūt. Nos quoque quāto grauius experimur nos impugnari, tanto feruentius atq; conſtantius enitamur,& exclamemus ad deum, quouſque cum Pſalmiſta dicere valeamus, Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ.Stans autem Ieſus,iuſſit illum adduci ad Acto.15. Pſal.68.

D duci ad ſe, quia per Apoſtolos, eorumq; coadiutores, iuſſiſſet prædicare vbique, & genus humanum ſibi per fidem adduci & incorporari, Sed & nunc quoque quotidie ſpiritualiter cæci per prælatos atque doctores eccleſiæ ad Chriſtum ſunt reducendi. Adducti verò ad ad Chriſtum per fidem, quum peterent illuminationem internam pleniorem, illuſtrati ſunt eminēter donis ſpiritus ſancti, ita vt reuelata facie gloriam
2. Cor. 3. domini cum Apoſtolo ſpecularentur, quo facto, totis præcordiis deo gratias obtulerūt, quod potiſſimum in primitiua fiebat eccleſia, quod vt omnis plebs per quatuor terræ plagas diſperſa cognouit, illorum amplexata eſt fidem, deditque deo laudem. Vnde & nos inceſſanter deum pro illuminatione ſua copioſa continua ac ſuperpiiſſima deprece-
E cemur, ne vnquā obdormiamus in morte peccati, ſed deo ſu-
Pſal. 12. perexcelſo quotidie alachrius obſequamur. Sic enim ad E-
Epheſ. 1. pheſios ait, & orat Apoſtolus, Pater gloriç det vobis ſpiritū ſapientiæ in agnitione eius.

¶ Enucidatio Cap. XIX.

Et ingreſſus perambulabat Hiericho Et ecce vir nome Zachaus, & hic erat princeps, &c.

ARTICVLVS. XLII.

F I N præcedentis capituli fine deſcriptum eſt, quod Ieſus appropinquans ciuitati, nomine Hierico, cæco præſtitit viſum, nunc autem hiſtoriā proſequens, Euangeliſta teſtatur, *Et ingreſſus* Ieſus vrbem hanc Hiericho, *perambulabat Hiericho*, tranſeundo per eā docens terrena eſſe pertranſeunda, hoc eſt, non immorandum eiſdem per immoderatum affectum, ſed ſummo & incommutabili bono iugiter debere nos adhærere. Per Hiericho enim præſens ſeculū variationibus plenum ſignatur, quoniam Hiericho luna interpretatur, quæ quotidie variatur. *Et ecce vir nomine Zachaus*, Zachæus inter alios aderat ibi, qui nominatim exprimitur, quoniam exēplare & virtuoſum eſt quod de ipſo hic recitatur, fuitque de numero electorum, *Et hic erat princeps publicanorum*, hoc eſt, eorum qui publicis negotiis intendebant, videli-

videlicet exactionibus tributorum, & teloneis, veſtigalibuſque leuandis, quę negotia implicare ſolent peccatis, & tales homines erant communiter peccatores, *Et ipſe diues* in temporalibus. Iſta de ipſo narrantur, vt eius conuerſio gratioſior mirabiliorque appareat, & ne magni peccatores deſperent, nec diuites contemnantur, ſed huius Zachæi imitētur exemplum. *Et quærebat videre Ieſum quis eſſet*, hoc eſt, Ieſum corporaliter intueri optauit, quia de eius ſapientia, eloquentia, ſanctitate, atque miraculis multa audiuit, eſtque naturale hominibus tales homines libēter aſpicere, ſicut & cætera magna & rara ac noua. Vnde & infra habetur, quòd Herodes multo tēpore fuit cupiēs videre Ieſum, & viſo eo gauiſus eſt valde, *Et non poterat præ turba.* Ex omni enim parte fuit Ieſus grandi turba ſtipatus, multis millibus ſecum pergentibus. A Lucæ. 23. B

¶ Deniq; à ſpirituali intuitu Chriſti multos quotidie impedit turba hominum incompoſitorum, ſecularium que curarum, carnalium quoque phantaſmatum ac carnalium propinquorum, ideo ad vacādum deo aptiſſimus eſt locus ſecretus. Propter quod ait Pſalmiſta, Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Et de electa anima dominus ait per Oſeam, ducam eam in ſolitudinē, & loquar ad cor eius. Abbati quoque Arſenio de ſuper dictū eſt. Fuge, tace, quieſce, *Quia ſtatura puſillus erat*, hoc eſt, corpore paruus, ſicut econtrario, Saul, & alij quidam magni ſtatura fuiſſe ſcribuntur. *Et præcurrens aſcendit in arborem Sycomorum.* Sycomorus eſt arbor in foliis moro conſimilis & in aliis, ficui, ſed ſtipite diſtans, & altitudine maior, per quam ſignificatur crux Chriſti propter mori rubiginem & ficus dulcedinem. Si ergo Chriſtum mente aſpicere volumus, ad crucem ipſius cōfugiamus, eāq; per dilectionem, meditationem, & imitationē aſcendamus conſiderando qui pro nobis paſſus ſit CHRISTVS, & eius ſectando veſtigia, ſicque illuminabimur gratioſè à deo, & CHRISTVM contemplabimur radioſè. Talis fuit Paulus qui ait, Chriſto confixus ſum cruci. Itemque, Ego ſtigmata domini IESV in corpore meo porto, *Vt videret illum* Beati etenim oculi qui Chriſtum fideliter aſpexerunt, *Quia inde*, hoc eſt, per viam illam *Erat tranſiturus.* In hoc patet vehemens feruor Zachæi ad Chriſti aſpectum, & quod non erubuit in arborē ſcandere quum eſſet princeps tam opulentus. Pſal. 54. C Gala 2. Galat. 6. Lucæ. 10.

S

D lentus. *Et cū veniſſet ad locum* illum, *Suſpiciens*, hoc eſt, ſurſum ad arborem illam aſpiciens, *Vidit illum Ieſus*, corporali intuitu, magis tamen interno pietatis aſpectu, quo & mentem Zachæi miſericorditer præuenit, tetigit, emolliuit, illuminauit, accēdit: & quicquid Zachæus foras fecit, Chriſtus intra ſe vidit, *Et dixit ad illum, Zachæe*. Proprio nomine eum appellat, quē forte corporaliter ante non vidit, nec nominari audiuit, ſed ipſe omnia in luce ſapiētię ſuæ cognouit, *Feſtinans deſcende*, quia opera bona cum feruore, & animo prompto ſunt peragenda, *Quia hodie in domo tua oportet me manere*, hoc eſt, tua deuotione hoc meruiſti, vt in materiali domo tua tecum ſim hodie per corporalem pręſentiā atque in ſpirituali domo tua, hoc eſt, in mēte tua permaneā

E per gratiæ inhabitationem: ſicut dicit Apoſtolus, Chriſtum per fidem habitare in cordib⁹ noſtris. Sic ergo & nos gratio

Ephes. 3. ſam Chriſti quæramus inhabitationem, ipſum feruore quæramus hominumque relinquentes tumultum, in altum aſcēdamus virtutum, carnalia deſideria aſpernātes. Vnde de in-

1. Cor. 1. creata ſapientia, quæ Chriſtus eſt, ſcriptum eſt in libro Sapi-

Sapiē. 6. entię, Clara eſt, & quæ nunquam marceſſit ſapientia, & facile videtur ab his qui diligunt illam, & inuenitur ab his qui quærunt illam, præoccupat eos qui ſe concupiſcunt.

¶ Porrò, quam verum ſit hoc innoteſcit in hoc opere Chriſti, qui nondum inuitatus à Zachæo inuitauit ſe apud eum, qui affectum ipſius cognouit, & plus illi exhibuit, quam ille auſus fuit rogare, quia ſeipſum præbuit illi ad commanēdum

F & conueſcendum. Chriſt⁹ quippe pietatatis ſuæ abundantia & merita ſupplicum excedit & vota: & quāto ardētius petitur, tanto ſeipſum ſuaq; dona copioſius impartitur, quoniā feruor amoris quaſi hiantem apertam & patulam facit mentem amantis, ad ſuſceptionem amati. *At ille feſtinans deſcendit* tanquam perfectè obediens, & priſtini tumoris altitudinem derelinquens. Nemo enim (vt ait Ambroſius) cum deſidia Ieſum quærit, Et vt ait Bernardus, Verus obediēs moràs

Ambro. Bernar. neſcit, nec mandatū procraſtinat oculos parat viſui, cor iuſſioni, aures auditui, manus operi, pedes itineri, & ſeſe totum recolligit intus, vt imperātis iuſſionē impleat foris. Et iſtud deo gratiſſimū eſt, quia nil acceptabilius ei offerre valemus quàm propriam voluntatem plenariè, *Et excepit illum in domum ſuam gaudens*, hoc eſt, gratias maximas agens, quod ta-

lis ac

lis ac tãtus ad ipſum diuertere dignabatur, in interiori quo- A
que domo ſua ſuſcepit eũ lætiſsime. Per hoc quod Chriſtus
mentem illius tam benigniſsimè illuſtrauit ad conſiderandũ
ea quæ dei ſunt, & ad veram ſpectant ſalutem, atque diuino
inflammauit amore. Ita & nos Chriſtum intus hilariter ſuſci
piemus, cõſolationes experiemur cœleſtes, ſi exhortationi-
bus ac iuſsionibus eius ac vicariorũ ipſius obedientes prom-
ptè fuerim' ab altitudine proprię reputationis totaliter de-
ſcendentes. *Et cum viderent omnes*, quod Ieſus ad Zachæum
cum ſuis iret diſcipulis, *Murmurabãt, dicentes, Quod ad homi-
nem peccatorem diuertiſſet*. Quaſi dicant: Hoc indecens fuit.
Iſti fuerunt phariſæi, & alij quidam in propriis oculis iuſti,
multipliciterque indiſcreti. Primò, temerariè iudicando, tam
de Zachęo qui iam per verã contritionẽ fuit cõuerſus & iu- B
ſtificatus, & de Chriſto qui quum animarum medicus eſſet, Num. 8.
peccatores vitare non debuit, ſed accedere vt eos converte
ret, nec tali cauſa cum peccatoribus ſe miſcere, fuit prohibi-
tum in veteri lege. Zachæus quoq; per ſuã pœnitentiã iam
à Chriſto meruit viſitari. Potiſsimũ autem præſumptuoſum
periculoſumq; eſt ſuperiorũ, & meliorum ac ſapientiorũ fa-
cta faciliter diiudicare. *Stans autem Zachæus*, Vt cum debita
reuerentia loqueretur ad Chriſtum, & bonum ſuum propo-
ſitum publice proteſtando oſtenderet, quod Saluator non
indecenter ad ipſum diuertiſſet, ſicque malignorum expri-
meret verba, *Dixit ad dominum* Ieſum: *Ecce dimidium bonorũ
meorum Domine do pauperibus*, purè propter deum, & vt mihi
mea dimittantur peccata, etiam quantum ad pœnam atque C
gratiam conſequar ampliorem, quoniam teſte ſcriptura: Si- Eccl. 15.
cut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit pecca-
tum. In his verbis patet magna & mira Zachæi cõuerſio,
ita quòd de ea potuit dici. Hæc mutatio dexteræ excelſi. Pſal. 76.
Nam ille qui paulò ante tam auarus fuit in acquirendo, &
retinẽdo terrena, ſubito factus eſt tam prõptus & liberalis
in dando. Non enim dixit, dabo, ſed do, tanquam nunc para
tus ad hoc, *Et ſi quid aliquem defraudaui*, Hoc eſt, per fraudẽ,
ſeu alio modo contra iuſtitiam alicui quid ſubtraxi. Et per
hoc quod ait, ſi quid aliquem, &c. innuit, quod ſibi conſ
ſcius non fuit, ſed multos aut plurimos defraudaſſe, reddo
in quadruplum paratus plus reddere ſi tu iubes. Non dixit,
reddam aut reſtitui faciam, quia ſecundum Auguſtinum to-

tius

D tenetur homo ſtatim reſtituere bona iniuſta ſi poteſt, & ſemper iudicandus eſt in mora, quouſq; reſtituatur res quæ reddi debet, & poteſt, nec redditur neque ante hoc agitur pœnitentia, ſed ſimulatur: nec dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Sed ſunt quidam qui quandiu viuunt, aut quandiu viuere poſſe confidunt, reſtituere differunt, lætaliter infirmantes, aut ſenectute confecti, diſponunt de reſtitutione, quorum vita & mors periculoſiſsima extat.

Exod. 22. ¶ Denique lex Moyſi in aliquibus iuſsit reddi duplum, in aliquibus quadruplum, in quibuſdam verò quintuplum, vt in exodo habetur. Salomon quoque in prouerbiis ait de fure, Deprehenſus reddet ſeptuplum. Vnde Zachæus videtur loqui de reſtitutione per erogationem, ita quòd ſciuit ſe talē defraudationem non commiſiſſe, in qua plus quàm duplum reddi iubetur, vel per vnam hanc mediam, quàm expreſsit, aliæ intelliguntur extremæ. Sed & pœna furti, ſecundū temporum varietatem, & cauſæ exigentiam potuit apud Iudæos eſſe diuerſa. *Ait autē Ieſus ad eum, Quia hodie ſalus domui huic facta eſt*, i. in hoc die gratia cōuerſionis & meritum veræ ſalutis cōceſſa ſunt deſuper patrifamilias huius domus & eius domeſticis, qui illius exemplo pœnituerunt, fuitque in cordibus illorum factus dies ſpiritualis, lucente in eorum mente ſole iuſtitiæ, qui tenebras vitiorum & noctem peccati inde fugauit, *Eo quòd & ipſe* Zachæus fit *Filius Abrahæ*.

Prou. 26.

E

1. Theſ. 5.

¶ Circa hoc dicunt Beda, Gloſſa, & Gorra, quod Zachæus dicitur filius Abrahæ, non carnis propagatione, ſed virtutū imitatione: ita quod natione fuit Gentilis, quod & Ambroſius ſentire videtur, dicendo, Zachæus nulla ingenitæ dignitatis, nobilitate ſublimis, exiguus meritis, ſicut populus nationum. Sed quibuſdam magis apparet, quòd fuerit natione Hebræus, aliàs Iudæis murmurando potius dixiſſent contra Chriſtum, quod ad hominē gentilem diuertiſſet, quam quod ad hominem peccatorem. Deteſtabilius enim reputabāt accedere Gentiles quam peccatores Iudæos. Propter quod in Actis loquitur Petrus, Vos ſcitis quomodo abominatum ſit viro Iudæo coniungi aut accedere ad alienigenam. Deinde quia Gentiles non tenebantur, niſi ad reſtitutionem ſimpli, niſi forte in aliquo caſu, & ſic ſi Zachæus fuiſſet gentilis, nō dixiſſet de redditione in quadruplum. Quid horū ſit verius certum non reor, quanquam hoc certum ſit, quod iſta argumenta

F

Act. 10.

menta nihil concludant, quia & Iudæi vocabant Gentiles A
communiter peccatores Nam & Paulus, Nos (inquit) natura Iudæi, & nõ ex gentibus peccatores. Zachæus quoque vt dictum eſt, ex deuotionis feruore per modum ſupererogationis mentionem fecit de reſtitutione in quadruplum. *Venit enim* in hunc mundum per incarnationis myſterium *Filius hominis*, hoc eſt, Chriſtus filius virginis, *Quærere* docendo, & per diuerſa loca eundo ad homines, *Et ſaluum facere*, hoc eſt, à peccatis & pœnis æternis eripere, atq; ad fœlicitatem cœleſtem reducere, *Quod perierat*, hoc eſt, genus humanum in primo parente originaliter vitiatum, & ob originale peccatum gratia & gloria priuatum, multis quoque actualibus & perſonalibus poſterorum peccatis infectum ac perditum. Idcirco dicit Apoſtolus, Fidelis ſermo & omni acceptione dignus, quia Ieſus Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Et per Eſaiam de Chriſto prædictum eſt, Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Angelus quoq; dixit ad Ioſeph. Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Ecce iſte Zachæus omnibus nobis in exemplum eſt poſitus, vt eius pœnitentiam, feruorem, liberalitatem & pietatem ſectemur. Quod ſi quis paratus non eſt, iniuſtè habita in quadruplum reddere, ſaltem in ſimplum reſtituat: & ſi alter ex ſua defraudatione damnũ perpeſſus eſt, non in ablato duntaxat, ſed etiam in aliis quæ per licitum vſum ablati, quiuit lucrari, ſtudeat pro poſſe ſatisfacere atque refundere. Vnde & mora in reſtituendo eſt periculoſa ac vitioſa, quum alter damnum patiatur ex ea. *Hæc illis audientibus*, hoc eſt, diſcipulis Chriſti, cæteris quoq; qui aderant, audientibus quod Chriſtus dixit ſe veniſſe ad quærendum atque ſaluandum quod perit, *Adiiciens* quæ ſequuntur, *Dixit parabolam* quæ ſtatim ſubiungitur, *Eo quòd eſſet prope Hieruſalem*, hoc eſt, ciuitati illi propinquaret. *Et quia æſtimarent* diſcipuli eius ac alii, *Quod confeſtim*, hoc eſt, mox quum Ieſus in Hieruſalem adueniſſet, *Regnum dei manifeſtaretur*, hoc eſt, regnum quod per prophetas Chriſtum habiturum prædixit, euidenter poſsideretur & haberetur à Chriſto, iuxta illud Eſaiæ, Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit. De quo & angelus dixit ad virginem, Dabit illi dominus deus ſedem Dauid patris, & regnabit in domo Iacob in æternũ. Iudæi quippe, imò & diſcipuli Chriſti

Galat.1. B 1.Timo.1. Eſa.53. Mat.1. C Eſa.9. Lucæ.1.

D. ante ipſius aſcenſionem credebant Chriſtũ in primo ſuo aduentu temporaliter in hoc ſeculo, cum maxima opulentia & magnificentia regnaturum, promiſſa prophetarum de Chriſti regno loquentium ad literam carnaliter intelligentes.
Actuũ. 1. Propter quod Apoſtoli in die aſcenſionis loquuti ſunt Chriſto, Domine, ſi in tẽpore hoc reſtitues regnũ Iſrael? Et quia Hieruſalem fuit Iudææ vrbs metropolitana ac regia, putabant Chriſtum in ea ſuum ſolium poſiturum, ſtatim quum hac vice eam fuiſſet ingreſſus, præſertim, quia iam tot ac tanta fecit miracula, ita quòd à plurimis credebatur Meſsias rex Iſrael, multaq; millia ſequebantur eum, tanquam parata ipſum acceptare in regem. Vnde & paulopoſt, ſcilicet in die
Mat. 3. Iohan. 12. palmarum occurrerunt ei cum mirabili reuerentia quaſi regi Meſsiæ. *Dixit ergo* ſequentem parabolam, ad excludendũ
E ab eis iſtum errorem. *Homo quidam nobilis*, hoc eſt, Chriſtus ſecundũ vtranque ſuam naturam prænobilis, quia ſecundum diuinitatem ex patre æterno æternaliter natus, & ſecundũ humanitatem ex virgine regiæ ac Dauidicæ ſtirpis ortus, *Abiit in regionem longinquam*, hoc eſt, de hoc mundo in cœlũ
Pſal. 114. empyreum, de quo fertur in Pſalmo, Placebo domino in regione viuorum. *Accipere ſibi regnum* ſuper vniuerſos ordines angelorum, qui licet ab exordio mundi fuerint Chriſto ſubiecti ſecundum quod deus eſt, tamen in ſua aſcenſione cœpit ſpeciali modo ſuper eos regnare etiam ſecundum ſuam humanitatem vt verbo vnitam. Omnes enim angelici ſpiritus
F ſubduntur ac ſeruiunt homini Chriſto, & purgantur, illuminantur ac perficiuntur ab eo, imò & ab eius humanitate, ſeu anima ſecundum diuini Dionyſij documenta. *Et reuerti* in die iudicij, ad dandum ſingulis quod merentur, quemadmodum in Apocalypſi fatetur, Ecce venio cito, & merces mea
Apoc. 22. mecum eſt, dare vnicuique ſecundum opera ſua.
Pſal. 18. ¶ Poteſt autem & ita exponi, Homo quidam abiit in regio-
Iohan. 3. nem longinquã, hoc eſt, de ſummo cœlo venit in hunc mundum inferiorem, quemadmodum ſcriptum eſt, A ſummo cœlo egreſsio eius. Propter quod Chriſtus apud Iohannẽ loquitur de ſeipſo, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo, accipere ſibi regnũ, hoc eſt, ex electis Iudæis & Gentilibus colligere ſibi populum, in quo regnaret per gratiam. Vnde in Pſalmo pater loquitur
Pſal. 2. filio, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuã, &c.

Per

Per Zachariam quoque de Chriſto prædictum eſt, Poteſtas A
eius à mari vſque ad mare, & à fluminibus vſque ad terminos Zacha. 9.
terræ, & reuerti in fine mundi, vel paulo ante, quando per
eius virtutem & gratiã Iudæi generaliter côuertentur ad fi-
dem per prædicationem Heliæ, vt in Malachia legitur. De Malac. 5.
quo & Paulus ad Romanos reſtatur, Cæcitas ex parte côti- Rom. 11.
git in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis
Iſrael ſaluus fieret, *Vocatis autem decem ſeruis ſuis*, hoc eſt,
cunctis credentibus, qui per decem ſignantur, propter deca-
logi adimpletionẽ, per quam digni ſunt ſerui dei vocari. Vel
quia denarius eſt primus limes numerorum, ſequentesq́; nu-
meri ſunt replicationes ipſius, ac partium eius. Poſſunt quo-
que per ſeruos iſtos ſpecialiter accipi ordo prælatorum, præ- B
dicatorum, ſiue doctorum, *Et dedit illis decem mnas*, hoc eſt,
varia dona, tam gratiæ gratum facientis, quàm gratiæ gratis
datæ: nec omnibus æque multum, ſed vnicuiq; ſecundum ip-
ſius virtutem, ſeu capacitatem. Hinc ait Apoſtolus, Alii per
ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, alii gra-
tia ſanitatum, alii operatio virtutum, alii genera linguarum,
alii diſcretio ſpirituum, alii interpretatio ſermonum. Itém-
que, Vnuſquiſque proprium donum habet à deo. 1. Cor. 12.

¶ Porrò ſecũdum Gloſſam mna decem dracgmas appendit
ſeu valet. *Et ait ad illos, Negotiamini dum venio*, hoc eſt, be-
neficiis doniſque dei vobis conceſsis fructuoſe vtamini, cre- 1. Cor. 7.
ſcendo in eis, & multiplicando ea per opera bona, ſeu meri-
ta, ſicque per bona vitæ præſentis mercando bona gloriæ vi-
tæ futuræ, & hoc per totum tempus vitæ iſtius vſque ad finẽ C
ſeculi, in quo ad iudicandum redibo.

¶ Interim nanque eſt ſtatus merendi ac demerendi. Hæc eſt
negotiatio ſpirtualis ac bona, qua regnum cœlorum emitur
paupertate, quies æterna temporali labore, honor & gaudi-
um regni cœliſtis confuſione & dolore incolatus terreſtris.
Hinc apud Matthæum ait Saluator, Simile eſt regnum cœlo- Mat. 13.
rum homini negotiatori. Eſt autem & negotiatio ſecularis, 1. Iohã. 2.
quæ in loco ſacro prohibetur, de qua dicit CHRISTVS, Mat. 27.
Nolite domum patris mei facere domum negotiationis *Ci-* Iohan. 15.
ues autem eius puta Iudæi, de quorum terra & populo ſecũ- Pſal. 68.
dum carnem natus eſt Chriſtus, *Oderant eum*. Nar. & Pila- Sapien. 2.
tus ſciuit quod per inuidiã tradidiſſent eum. Et apud Iohan- Ibidem.
nẽ aſſerit Chriſtus, Odio habuerũt me gratis. Imò intantum Prou. 15.

oderāt eum,quia grauis fuit eis ad videndum: cuius cauſa in libro Sapiētiæ clariſsime aperitur, vbi in eorū perſona aſſeritur,Tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo,& improperat in nos peccata legis, & abſtinet ſe à viis noſtris tanquam ab immunditiis,& diſsimilis eſt aliis vita illius Impletumq́; fuit in eis quod in Prouerbiis Salomonis legitur,Non amat peſtilens eum qui ſe corripit.Quorū peruerſitaté nunc multi ſequuntur, qui ab animarum ſuarum reſpuunt curari vulneribus, & indeſinenter vulnerant ſemetipſos. *Et miſerunt legationem poſt illum*, hoc eſt, poſt CHRISTI aſcenſionem conati ſūnt euangelicam fidem,ac legem,regnumque Chriſti in terra deſtruere. Ad quod faciendum quoſdam hinc in-

Acto.9. de miſerunt,quorum ad tempus vnus aſtitit Paulus, trāſiens

E ad Damſcum ad perſequendum ibidem Chriſtianos, Hinc

Hier. 11. in Hieremia dicitur,Eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur vltra,*Dicentes, Nolumus hūc regnare ſuper nos*,Hoc eſt,Ieſus non eſt Meſſias in lege & pro-

Iohan.19. phetis promiſſus.Vnde apud Iohannem dicitur, Non habe-

Daniel. 9. mus regem niſi Cæſarem. De quibus à Daniele legitur prophetatum, Non erit eius populus qui eum negaturus eſt *Et factum eſt vt rediret* ad generale iudicium,ad quod in fine ſeculi venit CHRISTVS, *Accepto regno*, quia ante finem ſeculi pene totus mundus conuertetur ad CHRISTVM, præcipue Iudæi per Heliam,& cæteri potiſsimum Antichri-

Danie. 7. ſto occiſo.Propter quod per Danielē ſcribitur,Dedit ei,ſcilicet pater, Chriſto poteſtatem & regnum,& honorem,&

F omnes populi tribus & linguę ſeruient ei,*Et iuſsit vocare ſeruos,quibus dedit pecuniam*, id eſt, credentes iubebit ad iudi-

2.Cor.5. cium ſuum adduci per angelos dicēte Apoſtolo,Omnes nos

Rom.14. ſtare oportet ante tribunal Chriſti, *Vt ſciret*, id eſt,per retributionis effectum,& iudicialem ſuam ſententiam eos ſcire atque aliis ſciri faceret, iuxta quem modū ſcriptum eſt in

Exod. 33. Exodo,Dixit dominus ad filios Iſraël.Iam nunc depone ornatum tuum,vt ſciam quid faciam tibi,*Quantum quiſque negotiatus eſſet*, id eſt, quantum in bonis operibus fructificaſſet,ſpiritualeque lucrum de donis dei ſibi conceſsis feciſſet, Cui enim plus datum eſt,plus requiretur ab eo,& qui ad al-

Lucæ.12. tiora ſe obligauit,ad perfectiora tenetur Vnde de prælatis & prædicatoribus hæc ſpecialiter poſſunt exponi;de quibus tunc duriſſimum fiet iudicium,quia cōmiſſæ ſunt eis animæ,

pro qua-

pro quarum ſalute CHRISTVS dignatus eſt crucifigi: A
tuncq; potentes potenter patientur tormēta, & fortioribus
fortior cruciatus inſtabit, vt dicitur in libro Sapientiæ. *Venit* Sapiē. 6.
autem primus, dicēs, Domine, mna tua decem mnas acquiſiuit Per
hunc primum ſeruum diuino tribunali in die iudicii præſen-
tandum intelliguntur, qui maiora gratiæ dona ſortiti ſunt,
atque eiſdem fructuoſe ſunt vſi, ſicut qui vltra præcepta ſer- 1. Cor. 15.
uant conſilia, vel paſtorale officium digne adimplent. Itaque
primus dixit, Domine, mna tua, id eſt, gratia mihi à te præ-
ſtita, decē mnas acquiſiuit, hoc eſt, copioſum fructum te co-
operante produxit: ſicut Apoſt. proteſtatur, Gratia dei in me
vacua non fuit. *Et ait illi* Chriſtus infallibilis iudex *Euge ſer-*
ue bone, id eſt, virtuoſe, qui bonitatem tibi conceſſam diffu- B
diſti, communicaſti, auxiſti Bonū enim eſt ſui diffuſiuum, vt Pſal. 39.
ſanctus Dionyſius effatur. Euge hoc loco, eſt interiectio deſi
gnans affectum commendantis non inſultantis, ſicut in Pſal-
mo quo fertur, Ferant confeſtim confuſionē ſuam qui dicūt
mihi euge euge, *Quia in modico fuiſti fidelis*, id eſt, bonis vitæ
præſentis, quę comparatione futurorum bonorum, parua &
pauca ſunt, laudabiliter vſus es ad gloriā dei, ædificationēm-
que proximi, & tuiipſius ſalutem, *Eris poteſtatem habens ſuper*
decem ciuitates, hoc eſt, abundantiorem fœlicitatem atq; ho-
norē ſortieris in cœlis, & pro omnibus, ac ab omnibus, qui-
bus fuiſti cooperator ſaluationis, glorificaberis in ſupernis.
Nam & poſt iudicium manebit in beatis ordo dignitatis, ac 1. Theſ. 2.
cōgruæ ad inuicē honorationis. Vnde dicit Apoſtolus, Quæ C
eſt ſpes noſtra, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos
ante dominum. *Et alter venit dicens, Domine mna tua*, id eſt,
gratia tua mihi collata *Fecit quinque mnas* hoc eſt cōpetentē
& mediocrem fructum produxit. Per hunc intelliguntur, qui
diuina præcepta ſeruare cōtenti ſunt. *Et huic ait, Et tu eſto ſu-*
per quinque ciuitates, hoc eſt, proportionatum, tibique debi-
tum ſuſcipe præmium & honorē in cœlo, vbi omnes ſunt re-
ges, vtpote gloria & honore coronati. *Et tertius venit, dicēs,*
Domine, ecce mna tua quam habui repoſitam in ſudario, hoc eſt,
donum quod à te ſuſcepi, & quo fructuoſe vſus nō ſum, illud
multiplicando, tibi reporto.

¶ Porrò ſudarium dicitur veſtis qua facies à ſudore deter-
gitur, vel mortuorum corpora inuoluuntur. Per hoc ergo
quod dicit ſe mnam in ſudario poſuiſſe, ſignatur, quòd à bo-

nis ope-

D nis operibus mortua fuit, vel propter vitam carnalem, nec ſibi nec aliis profuit. Quo contra dicit Apoſtolus, Hortamur vos ne in vacuum gratiam dei recipiatis. Itemque, Noli negligere gratiam dei quæ in te eſt. *Timui enim te* Si verè timuiſſet timore filiali, vitaſſet peccata amore iuſtitiæ, & ne dei offenſam incurreret: ſi verò timuiſſet deum timore ſeruili, vitaſſet ſaltem quodammodo quædam peccata timore pœnarum. Poteſt tamē hic timor intelligi puſillanimitas bene agendi, qua quidem retrahuntur à bonis operibus, *Quia homo auſterus es.* CHRISTVS nanque in iudicio terribilis erit & rigoroſus: nunc quoque ipſe qui in ſeipſo pius & dulcis eſt, quibuſdam peruerſis videtur auſterus, inquātum præ-
E cipit, quæ eis dura ac difficilia apparent ac diſplicent: eaque prohibet quæ eis delectabilia extant, & complacent, *Tollis quod non poſuiſti*, hoc eſt, plus requiris quam contuliſti. *Et metis quod non ſeminaſti*, hoc eſt, tibi aſcribis & aſcribi requiris, quod perſonaliter non effeciſti. Hoc ſeruus iniquus ideo dicit, quoniam CHRISTVS de donis gratiæ quæ dona-
Johan. 15. uit ſpirituale lucrum, vt dictum eſt, exigit, totumque bonum
Oſee. 13. quod operatur homo per gratiam eius, ſibi principaliter iubet adſcribi, dicens, Sine me nihil poteſtis facere. Et per Oſeam, Perditio tua ex te, in me tantummodo auxilium tuum. Hæc autem Chriſtus iuſtiſſime facit, quia ad hoc nobis habitus donorum atque virtutū largitur, vt per eos procedamus in actum, nec ſic totū attribuit, quin opera bona imputet nobis ad meritum, & pro eis copioſiſſimum conferat præmiū,
F remunerans vltra condignum, *Dicit ei* iudex *De ore* vel
Mat. 16. ſecundum quoſdam, ex ore *Tuo te iudico*, hoc eſt, ex propriis verbis tuis iam cōtra me dictis te reprobo, reumque cōprobo, ſicut ait ſcriptura, Ex verbis tuis iuſtificaberis, & ex ver-
Iob. 15. bis tuis condemnaberis. Vnde in Iob legitur, Os tuum condemnabit te, & non ego, & labia tua reſpondebunt tibi, *Serue nequam* quia fraudulentus in dominum tuum, & ei calumniam irrogans piger ad bene agendum, pronus ad impie accuſandum, proteruus ad emendandum. Itaque quod pro ſui excuſatione ſe apte dixiſſe putauit, vertitur ei ad culpæ augmentum, ideo grandis fatuitas eſt propria excuſare peccata, quia (vt ait Bernardus) in animā ſuam peccat qui ſeipſum excuſat, tanquam à ſe indulgentiæ medicinā repellens, & vitam gratiæ ſibi ore proprio intercludens. Quæ enim maior nequitia,

nequitia, imò & maior ſtultitia, quam cõtra propriam arma- A
ri ſalutem, & linguæ mucrone ſemetipſum confodere? Ideo
orat Pſalmiſta, Non declines cor meum in verba malitiæ ad Pſal. 140.
excuſandas excuſationes in peccatis. Agamus ergo quod ſan Iob. 13.
ctus Iob ait, Vias meas in conſpectu dei arguam, & ipſe erit
Saluator meus. *Sciebas quia homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui*, hoc eſt, ſi durum & rigoroſum me noueras, quare cognitio iſta non induxit te ad timoratius fructuoſiusque viuendum, attendendo quod mea diligentius eſſem exacturus? *Et quare non dediſti pecuniam meam ad menſam*, id eſt, cur donũ gratiæ tibi conceſſum non expendiſti ad aliorum ſpiritualem refectionem, inſtructionem, ſeu ædificationem, *Et ego veniens* ad iudicium vniuerſale vel particulare, id eſt, per actum iudicialem te viſitans B
Cum vſuris vtique, hoc eſt, ſpiritualibus lucris profectibus ſeu meritis tuiipſius vel alterius qui ex te ędificatus eſt, ſeu profecit, *Exegiſſem eam*, id eſt, rationem de ea quæſiſſem & præmium cõtuliſſem. Hoc enim exigit Chriſtus, vt de bonis quę præſtitit, proficiamus nobiſipſis ac aliis. Per hunc ſeruum intelliguntur negligentes rectores & infructuoſi doctores, inutilesque fideles, qui nec ſibi nec aliis ſunt fideles ac vtiles,
imò magis nociui, de quibus ait Apoſtolus, Mali homines 2. Timo. 3.
proficient in peius, errantes & in errorẽ mittentes. *Et aſtãtibus*, ſcilicet angelis quæ deo ad obediendum, miniſtrandum, laudandum, contemplandum, atque fruendum indeſinẽter aſſiſtunt ſeu adſtant, iuxta illud Danielis, Millia mil- C
lium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei, *Dixit auferte ab illo* nequam ſeruo *Mnam* hoc eſt, donum gratiæ ſibi collatum, quod dicitur auferri quantũ ad habitum, vel quãtum ad vſum ſeu fructum Angeli verò hoc auferunt, ſuam adminiſtrationem non amplius impendendo hominibus poſt hanc vitam, vel oſtẽdendo, quod homo iuſte priuetur gratia ſibi data vel executioni diuini iudicii cooperando, ſecundũ illud Matthæi, Mittet filius hominis angelos Mat. 13.
ſuos, & eos qui faciunt iniquitatẽ mittent in caminum ignis, *Et date illi qui habet decem mnas* hoc eſt, qui abundanti gratia ſibi donata, cum abũdanti fructu vſus eſt. Quãto enim quis in ſpiritualibus bonis plus quotidie proficit, tãto amplius gratia eius augetur, cunctę eius virtutes perficiũtur. Nam gratia bono ipſius vſu meretur augeri vt aucta mereatur & perfici.

Tullius

D Tullius quoque ait, Scientia eſt nobilis animæ theſaurus, quæ diſtributa recipit incrementum, & auarum dedignatur
Eccle.41. poſſeſſorem,& niſi publicetur,elabitur. Cui concordat illud Eccleſiaſtici,Sapientia abſcondita & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque?

¶Porrò gratia ab vno auferri, & alteri dari aſſeritur, non quòd eadem numero ſic tollatur & detur,quum accidēs non migret de vno ſubiecto in aliud: ſed quia in ſpecie ſimilis ſic confertur,& fructum gratiæ,quem vnus,ſi bene vixiſſet cōſequutus fuiſſet,cōſequitur alter, Angeli verò dant gratiam talem alicui diſponendo & cooperando ſeu illuminādo, vel impetrando. *Et aiunt* angeli *Ei,Domine decem mnas habet* hoc eſt,gratiarum chariſmata copioſa, *Dico autem vobis* ego
E Chriſtus omniū iudex *Quod omni habenti dabitur*, id eſt,habenti gratiam cum vſu fructuoſo ipſius maior gratia adiicietur. *Et abundabit* in ſpiritualibus bonis. *Ab eo autem qui non habet* vſum ſeu actum gratiæ, ad quem gratia ordinatur, vtpote à ſeruo accidioſo.Vel qui nō habet,hoc eſt, in cōparatione quorūdā electorum parū aut quaſi nihil gratiæ habet, quia quod modicum eſt,pro nihilo,ſecūdum philoſophū reputatur, *Etiam quod habet*, id eſt,ipſum habituale, ſeu modicum gratiæ donum, *Auferetur ab eo*.Ipſe enim peccando illud amittit,ſeipſumque illo priuat,& ſibi id aufert quodam modo effectiue,deus verò ſeu angeli permiſſiue. *Veruntamē inimicos meos*,hoc eſt,infideles præcipue Iudæos incredulos.
F *Qui noluerunt me regnare ſuper ſe*, Pilato quippe dicēte,Regem veſtrum crucifigam.Reſponderūt indurati Iudæi, Non habemus regem niſi Cæſarem. De quibus apud Hieremiam
Hier.5. habetur,Pręuaricatione pręuaricata eſt in me domus Iſrael, & domus Iuda ait dominus.Negauerunt dominum & dixe-
Ozee.7. runt,Nō eſt ipſe,de quibus verificatur quod per Ozeam dominus loquitur,Receſſerunt à me,& ego erudiui eos,& roboraui brachia eorū,& in me cogitauerunt malitiam,*Adducite huc* hoc eſt,ad meum tribunal, In die nanque iudicii,angeli ſancti deferent reprobos reſuſcitatos ad iudicii locum, prout in Matthæo aſſerit Chriſtus,In conſummatione ſeculi exibunt angeli,& ſeparabunt malos de medio iuſtorum, *Et interficite ante me* hoc eſt,in conſpectu meo in ignem æternū proiicite, æternaq; morte per approbationem dignos iudicate,Hęc eſt mors æternę pœnę atq; miſerię de qua in Apo-

calypſi inducitur, Timidis autem incredulis & execæcatis, & A
omnibus mendacibus, pars illorũ erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda, in quã infeliciſſimã, acer biſſimã, & indeficientiſſimã mortẽ angeli ſancti pariter trudent, atq; proficiẽt vniuerſum illum reproborũ triſtiſſimum cumulum, ſcilicet in infernum, vt dictum eſt. Quidam exponunt hæc de interfectione Iudæorum per Titum & exercitũ Romanorum, quæ in vltionẽ ſanguinis Chriſti facta eſt quadrageſimo ſecũdo anno poſt paſſionem ipſius, ad quam impiorum occiſionem deus inſtigauit Romanos, inquantũ fiebat in ſanguinis Chriſti vindictã, quãuis Romani hoc ignorarent, atque ob aliã cauſam id perpetrarent, quemadmodũ Hier. 5.
per Hieremiam & Ezechielem aſſeruit ſe aducere Caldæos B
contra Iudæos prauiſſimos prædictorũ tẽporibus prophetarum, vt patet in libris eorum, *Et his parabolice Dictis præcedebat* diſcipulos verbis & factis inſtruens eos ad animi fortitudinem atque conſtãtiam, vt eſſent parati ad mortem pro fide ſeu iuſtitia ſuſtinendã, *Aſcendens Hieroſolymam*, in qua ſe ſtatim paſſurum præſciuit & prænarrabit, ſicque facto monſtrauit quod verbis prædixit, in quo exemplum dedit prælatis voluntarie præeundi ad pœnam & mortem pro ſalute gregis eis cõmiſſi, aut etiam aliorum, cum fuerit opportunum, prout in libris Machabeorum de quodam ſic ſcribitur, Eleazarus ætate prouectus, glorioſiſſimam mortẽ magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariæ præibat ad ſupplicium Hinc in epiſtola Iohãnis ſcriptum eſt, In hoc cognouimus charitatem dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. *Et factum eſt quum appropinquaſſet ad Betphage & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliueti.* Secũdũ gloſam, Betphage fuit villa, ſeu viculus ſacerdotum prope montem Oliueti. Habebãt enim ſacerdotes veteris teſtamẽti vicos extra ciuitatẽ ad alendum pecora ſua. Bethania quoque villa fuit, nõ longe à latere montis præfati. Sciendum verò quod Lucas non obſeruat hic ſtrictè ordinem rei geſtæ. Primò etenim venit Chriſtus in Bethaniam, ſcilicet ſabbato ante ramos palmarũ & ibi tunc factum eſt conuiuium, de quo in Iohãne legitur, in quo Lazarus vnus fuit diſcumbẽtium, & Martha miniſtrabat. Die autẽ ſequenti veniens Ieſus à Bethania ad Hieruſalem, trãſiuit per Betphage, quæ erat in medio, & ſic venit ad mon-

Ezec. 28.
1. Mac. 6.
1. Iohã. 3.
C

D montem Oliueti, qui ideo ſic vocatur, quoniam multę oliuę
Lucæ.10. creſcebant in eo, *Miſit duos diſcipulos ſuos.* Eiſdem rationibus miſit duos, quibus (vt in expoſitione decimi capituli dictum eſt) miſit diſcipulos ſuos binos ad prædicandū, dicuntque aliqui quod ſecundum Chryſoſtomum duo iſti fuerunt, Petrus & Philippus, quorum alter, ſcilicet Petrus Corneliū quaſi aſinum, Philippus Samariam quaſi aſinam per fidē adduxit ad Ieſum ſiue conuertit. Sed iuxta hoc iſtud de Philippo Apoſtolo non poſſet intelligi, quoniam ipſe Samariā nō
Acto. 8. cōuertit, ſed de Philippo vno de ſeptem primis diaconibus, qui conuertit Samariam, vt in actibus deſcribitur, prout ibidem expoſitores teſtantur. Veruntamē Chryſoſtomus illud
E non aſſerit ſed in expoſitione cuiuſdam perhibet ſe legiſſe. Et ſi ritè recordor, legi quòd Origenes hoc dixerit, *Qui verò hi duo diſcipuli fuerint,* ſcriptura non exprimit, nec certū eſt, *Dicens, ite in caſtellum* hoc eſt, in ciuitatem Hieruſalem quæ vel deſpectiue vocatur caſtellum, quia nō fuit in ea vera vnio ciuiū, ſed magna diſſentio atq; inuidia, vel propter ſitum loci, quia in mōtibus poſita erat, & ob fortitudinē murorum, munitionumq; eius. Poteſt quoque (vt aliqui putāt) per caſtellum intelligi aliqua domus lapidea ſeu fortalitium iuxta murum, in qua vel prope quam aſina fuit. *Quod contra vos eſt,* i ex oppoſito veſtri ſecundum localem diſtantiā, vel contra vos, quia me veſtrum dominum ac magiſtrum habitatores eius nitūtur occidere, voſq; diſpergere, *In quod introeuntes inuenietis pullum aſinæ alligatum,*
F præſepi aut alteri rei ne vagando diſcurrat, *Cui nemo vnquam hominū ſedit* hoc eſt, ſuper quem nullus huc uſq; ſedit ad viam agendam, ob pulli iuuentutem & teneritudinem, *Soluite illum & adducite mihi,*
Mat.21. In Mattheo habetur, quòd Ieſus dixit, Inuenietis aſinam alligatam, & pullū cum ea, ſoluite & adducite mihi. Vnde elicitur, quòd vtrunq; animal fuit ligatum, & à Chriſto iuſſum adduci. *Et ſi quis vos interrogauerit, quare ſoluitis pullū? ſic dicetis ei, Quia dominus operam eius* id eſt, miniſtrationem *Deſiderat,* non ob ſuam neceſſitatem abſolutam, ſed propter ſcripturæ verificationem, & ad noſtram informationem ac myſticam rationem, quia per pulli ſeſſionem figurabatur, quòd Chriſti imperio gētilitas eſſet ſubdenda, ita quòd illud Apo
1.Cor.6. ſtoli adimpleret. Glorificate & portate deū, in corpore veſtro. *Soluentibus autem illis* duobus Chriſti diſcipulis *Pullum,*

lum, dixerunt domini eius ſcilicet pulli, id eſt cuſtodes, vel eo A frequenter vtentes, ſi non ad ſedendum, tamẽ ad aliqua alia. Vt enim communiter fertur, pullus & aſina cõmunibus hominum vſibus deputabatur. *Quid ſoluitis pullum?* ſuper quem nullus vſque nunc ſedit *At illi dixerunt, quia eum dominus neceſſarium habet,* ſecundum modũ prædictum, & propter cauſas iam tactas ¶ Sed quid ſciuerunt illi quem diſcipuli Chriſti deſignarent nomine domini? Ad quod reſpondetur, quod forte iam audierũt Ieſum Nazarenum illuc venire, & ex habitu ſeu aliis ſignis notabant, ꝙ illi duo eſſent diſcipuli eius, fuitque tunc rumor cõmunis, quòd Ieſus eſſet rex Meſſias, vnde per dominum intelligebant Ieſum. *Et eduxerunt illum.* ſ. pullum ſimul cum aſina, *Ad Ieſum. Et iactantes veſtimenta ſua ſuper pullum,* imò & ſuper aſinam ſecundum Mat- B thæum, vt Ieſus molius decentiusque ſederet, *Et impoſuerũt* Mat. 21. *Ieſum* ſuper pullum reuerentialiter miniſtrando.

¶ Circa hæc multa quæri poſſent ac dici, vtpote de myſtica ſignificatione caſtelli & pulli ac aſinæ, & an Chriſt' ſucceſſiue ſuper vtrunque animal ſedit, de quibus, quia ſuper Matthæum hæc ſcripſi, nunc nihil dicam. *Et quum appropinquaret iam ad deſcẽſum mõtis Oliueti, cæperunt omnes turbæ deſcẽdentium* cum Ieſu de altioribus locis circa montem hunc. Vel deſcendẽtium, id eſt, de Hieruſalem quæ altius ſita fuit, Iohan. 12. ei obuiantium, quia ſicut in Iohanne legitur, Turba multa quę cõuenerat ad diem feſtum, quum audiſſet quia venit Ieſus Hieroſolymam, acceperũt ramos palmarum & proceſſerunt obuiam ei, *Gaudentes* ſpirituali iucunditate de omni- C potentia dei & mirabilibus eius factis per Chriſtum, *Laudare deum voce magna,* id eſt, deuota ac ſonora, *Super omnibus quas viderant virtutibus,* hoc eſt vniuerſis Chriſti miraculis diuina virtute peractis quæ corporalibus oculis fieri conſpexerunt, dicentes, *Benedictus* id eſt, omni bona dictione ſeu appellatiõe dignus & ſanctus ſiue laudatus eſt & ſit *Qui venit in nomine domini,* in deo, videlicet in virtute, & ſecundum voluntatem ipſius, atque ad gloriam eius, *Pax in cælo* hoc eſt, in cœleſti regno eſt pax æternitatis, pax imperturbabilis & completa, hoc eſt, ſempiterna tranquillitas delitioſiſſima, inconcuſſibilis, & conſummata quietatio mentis omnium beatorum in deo.

¶ Porrò, per hoc quod dicũt, pax in cœlo, deſignatur reconcilia-

D ciliatio generis humani cũ deo,& angelis ſanctis, *facta per*
Coloſ.1. Chriſtum,quemadmodũ de Chriſto ait Apoſtolus,Pacificãs per ſanguinem crucis eius,ſiuæ quæ in terris ſunt,ſiue quę in cœlis:ſicq; exponi poteſt,pax, id eſt,pacificatio eſt in cœlo
Lucæ.2. dei & angelorum ad homines.

¶Præterea quæri poteſt, cur Chriſto naſcẽte angeli cecinerunt,pax in terra hominibus,nũc verò ipſo ad paſſionẽ tendente clamitant turbæ,pax in cœlo. Ad quod dicitur,quia in Chriſti incarnatione & natiuitate pax vera,ſcilicet Chriſtus de cœlo in terram deſcendit,ſed per paſſionem ipſius aſcẽdit pax iſta in cœlum, *Et gloria in excelſis*, id eſt,honor,glorificatio beatitudo,lætitia ſit deo in cœleſtibus habitanti, cui
E debetur omnis honor & gloria,vnde & ſupra angeli cãtaſſe
Ibidem. leguntur.Gloria in altiſſimis deo, vbi hæc plenius exponũtur, *Et quidam phariſæorum de turbis*, id eſt , inter populos iſtos tunc exiſtentes, *Dixerunt ad illum*, ſcilicet Chriſtum, *Magiſter* Non audebant ei irreuerenter loqui timore plebis, *Increpa diſcipulos tuos*,id eſt,iſtos qui te tã excelenter collaudant vel diſcipulos tuos,qui iſtud præ cæteris faciunt,ſeu alios ad hæc inducunt Hoc ex inuidia protulerũt, quoniam Chriſtum ſpernebãt,nec regem Iſraël eſſe credebant,nec a deo veniſſe. *Quib⁹ ipſe dixit,Dico vobis,quia ſi hi tacuerint lapides clamabunt* tãquam dicat,Hunc diem præordinaui, vt in ea debitus mihi honor exhibeatur & quis ac qualis ſim oſtẽdatur, ne per ignorentiam vos excuſare poſſitis quod mihi
F non creditis Idcirco ſi homines mea nõ loquerentur præconia,ſaxa aliquibus ſignis,ſciſſuris aut motionibus maieſtatẽ meam mirabiliter declararent quod etiam in Chriſti cõſtat paſſione cõpletum ſecundum Gloſſam Nam ipſo in cruce pendente petræ ſciſſæ ſunt, ſuiſque ſciſcionib⁹ creatori ſuo quaſi compatiebãtur,eiusq; eminẽtiam ipſo facto ſunt pro-
Mat.27. teſtatæ. ¶Poſſunt quoque per lapides dura gentilium corda intelligi,quorum quidam puta Centurio & ei conſimiles videntes mirabilia quæ in Chriſti paſſione fiebant, glorificauerunt deum dicentes,Verè hic homo filius dei erat *Et cum appropinquauit videns ciuitatem fleuit ſuper eam*.Corporaliter vrbi Hieruſalem appropiquauit ,à qua & corporis circũſcriptione diſtabat,qui ſecundum ſuam diuinitatem vniuerſum
Mar.15. inceſſabiliter mundum implet.

¶Deniq; quum eam corporalibus oculis aſpexiſſet,ſignum 3

præci-

præcipuè compaſſionis monſtrauit, præſentem ciuitatis iniquitatem atque futuram ipſius calamitatem ac pœnā deflendo, qui non ſolum ſecundum quod deus ſed ſecundū ſcientiā ſuam creatā ac inditam, ciuitatem illam, omnēque eius proprietatem, & qualitatem ab incarnationis exordio infallibiliter vidit intellectuali intuitu, ſed hac vice ſenſibiliter ea viſa præcipuè compaſſionis motum ſponte aſſumpſit, quam & materialibus lachrymis tanquam ſigno certo oſtendit. A

❡ Preterea lachrymatus eſt Ieſus. Primò in ſua natiuitate ſecūdum ſanctos doctores. Secundò, in ſua circuncifione, ſecundum Bernardum & alios. Tertiò, in Lazari ſuſcitatione vt fertur apud Iohannē. Quartò in hac ꝓceſſione Quinto inſtante ſua paſſione quādo & ſudor eius factum eſt ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram Vnde ad Hebręos dicitur, Cum clamore valido & lachrymis pręces offerēs. Sextò, in ſua paſsione, in qua & ſæpius præ acerbitate dolorum ſponte plorauit. Itaq; videns vrbē præfatam eiuſque pulchritudinem exteriorem, defleuit, ipſius culpam, & pœnam tam tēporalem quàm æternam. Nomine autem ciuitatis, habitatores eius intelliguntur. *Dicens, Quia & ſi cognouiſſes*, id eſt, ſi miſeriam & euerſionem tibi imminētem cognoſceres, *Et tu* vtique fleres, quæ modo infeliciter excæcata lætaris cùm malefeceris, & exultas rebus peſſimis, quia propriam peruerſitatem non penſas, & pœnas tibi debitas ac inſtantes nō præuides, Hoc modo quotidie homines virtuoſi prauorum excæcatorumque hominum obtenebrationem internam ac damnationem ęternam deplorant, qui neſciunt cur deflētur, de quibus Salomon proteſtatur. Relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas. Hanc Chriſti pietatem ſectari debemus, quia & ipſe tanquam piiſſimus etiam inimicę ciuitatis calamitatem defleuit. Vnde & nos non ſolum amicorum, ſed etiam inimicorum mala deflere, & pro ipſis orare debemus, dicente Apoſtolo, Quis infirmatur, & ego nō infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non ſcandalizor? Sic & ſanctus Iob ait, Flebam quondam ſuper eo qui afflictus erat & compatiebatur anima mea pauperi. Induratis verò in vitiis & cunctis iniquis cōdolendum eſt iugiter. Propter quod in eccleſiaſtico aſſeritur, Luctus mortui ſeptem dies, fatui autem & impij omnes dies vitæ illorum.

Iohā. 11. Lucæ. 2. Hebr. 5. B C 1. Cor. 11. Iob. 30. 2. Cor. 11. Iob. 30. Eccle. 22.

❡ Refert Auguſtinus in libro de ciuitate dei, quēadmodum

D quidam princeps militiæ Romanorum, ciuitatem Syracuſanam opulentiſſimam, atque pulcherrimam mox capturus & oppreſſurus, primo in eminenti ſtans loco ruinam illius deplanxit, *Et quidam in hac die tua*, hoc eſt in tempore & paruo & labili quo tuis vanitatibus, non creatoris tui viuis honori, & cultui, *Quæ ad pacem tibi*, id eſt, ea habes quæ ad tuam carnalem, fallacemque pertiuent pacem. Hoc modo filij ſeculi huius, qui in concupiſcentiis ſuis ac propriis voluntatibus ambulant, qui tẽporaliter proſperantur, hac carnali & deceptoria pace fruuntur, qui in trãſitoriis ac ſenſibilibus rebus ſibi finem conſtituunt, atque in talib⁹ mente vtcũque quieſcũt, de quibus ait Pſalmiſta, Quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum vidẽs: de quibus in Iob habetur, Domus E eorum ſecuræ ſunt & pacatę, & non eſt virga dei ſuper illos:

Pſal.78. ducũt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcẽdunt.

Iob.11. Eſt autẽ & alia pax vera ſpiritualis interna, quæ eſt tranquillitas mentis in deo, qua carent iniqui iuxta illud Eſaiæ, Non

Eſaiæ.57. eſt pax impiis dicit dominus: de qua in Iohãne ait Saluator,

Iohan.14. Pacem relinquo vobis, pacem meã do vobis, quam inter fru-

Gala 5. ctus ſpiritus ponit Apoſt. ad Galatas, dicẽs, Fructus autẽ ſpiritus, eſt charitas, gaudiũ, pax, patiẽtia, longanimitas, *Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis* hoc eſt, aduerſa tibi imminentia nunc te latẽt, quia & mihi ea tibi prænũcianti credere aſpernaris. Horum periculoſiſſimam ſecuritatem multi ſectantur, qui ex longanimitate & patientia dei audatius peccant & deteriores redduntur, in cõſuetudinem peccati ruẽ-

F tes. Propter quod in Eccleſiaſte dicit, Quia nõ cito profer-

Eccle.8. tur contra malos iudicium, abſque vllo timore filij hominũ perpetrant mala. Itemque ſunt impij, apud ſe cogitantes nõ recte Venite fruamur bonis quę ſunt, & vtamur creatura tãquam in iuuentute celeriter, *Quia venient dies in te*, id eſt, contra te, *Et circundabunt te inimici tui*, puta Romani, vi-

Ibidem. delicet Titus & Veſpaſianus cũ exercitu Romanorũ, *Vallo*,

Sapien. 8. id eſt, aggere: quia (vt legitur) tres ageres circa Hieruſalem ad eam capiendam fecerunt. Vel vallo, id eſt, exercitu ſuo inſtar valli per gyrum vrbis diſpoſito, ſecundum illud Eſaiæ,

Eſaiæ.29. Circundabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem. *Et coanguſtabunt te vndique*, hoc eſt, ſic obſidebunt, vt egredi nec poſſis nec audeas, ſed fame & ſiti ac aliis modis grauiſſimẽ affligaris. Ad tantam enim anguſtiam habita-

bitatores Hieruſalem deuenerũt, vt mulieres proprios pueros comederent, vt in libro de bello Iudaico Ioſephus refert, *Et ad terram proſternent*, quia tam homines, quàm ædificia Hieruſalem proſtrauerunt Romani, ideo ſubditur, *Et filios tuos*, id eſt, ciues, *Qui in te ſunt*. Ciuitas nanque ſeu communitas per modum matris ſe habet, reſpectu particularium perſonarum contentarum in ea, quas fouet & protegit, *Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem*, hoc eſt, funditus te ſubuertent. Hoc tamen per modum hyperbolicæ loquutionis intelligi poteſt, quemadmodum in Iudicum libro legun tur filij Beniamin ita ad certum fundis iecisse lapides; vt capillum tangere potuerint. Legitur quoque, quòd Tito ac Veſpaſiano deſtructa Hieruſalem, ad ſua reuerſis, Iudæi qui timore Romanorum in ſpeluncis, & ſyluis ſe abſconderunt, redeuntes, cœperunt ciuitatem Hieruſalem reparare, & ſacra loca reparare, & ſacra loca venerari. Quo cognito, miſerunt Romani Helium Adrianum, qui poſtea fuit Imperator, à quo ciuitas Hieruſalem fuit tunc omnino ſubuerſa: ita quòd lapis ſuper lapidem non remanſit. A B

¶ Denique, quoniam pœnam deus infligit propter culpam, & pœnam grauiorem propter culpam maiorem, conſequenter Chriſtus ſubiungit cauſam & culpam, ꝓpter quam tot mala pœnalia fuerant infligenda. *Eo quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ*, hoc eſt, non aduertiſti, neque cognoſcere voluiſti iſtis diebus me regem Meſsiam eſſe miſſum ad te; nec credis me eſſe Chriſtum, nec meum agnoſcis aduentum. Nam & ſi ad tempus aliqualiter iſta nouerunt, tamen tempore procedẽte, & Chriſto eos acriter increpãte, ꝓpria ſunt inuidia excæcati. Itaq; viſitatio Chriſti ſumitur hic in bono, & fuit eius in mundũ hunc miſsio, incarnatio, & inter homines conuerſatio, prædicatio, de qua ſupra loquutus eſt Zacharias, Benedictus dominus deus Iſraël: quia viſitauit, & fecit redẽptionem plebis ſuæ. Itemq;, Per viſcera miſericordię dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriens ex alto. Ad hãc Iudæorum excæcationem applicatur illud Eſaiæ prophetæ, Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſraël autem me non cognouit, & populus meus non intellexit. Et illud Hieremiæ ꝓphetę, Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum, populus autem meus non intellexit iudicium domini ſui. Præterea Chriſtus filius dei, deus & homo Lucæ. 1. Ibidem. C Eſa. 1. Hier. 8.

D viſitauit genus humanum, ſicut creator creaturã, ſicut dominus ſeruum, ſicut medicus ægrum, ſicut redemptor captiuũ, ſicut Saluator damnatum, ſicut vita mortuum, ſicut magiſter
Zach.2. ignarum. Vnde per Zachariam prophetam hortatur, Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego venio & habitabo in medio tui Sed heu reprobi & ingrati filij hominũ non cognouerunt creatorem, ſaluatorem, doctorem, & medicum ſuum, imò inſtar phreneticorum & tãquam furioſi, infirmi, inſilierunt in eum, & manus ſacrilegas iniecerunt in ipſum:
Iohan.1. iuxta illud Iohannis, Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam
Oſee.7. non cognouerunt. In propria venit, & ſui eum non receperunt. In quibus impletũ eſt quod per Oſeam dominus proteſtatur, Et ego redemi eos, & ipſi loquuti ſunt contra me
E mendacia. Et ego erudiui eos, ipſi autem receſſerunt à me,
Lucæ.2. & in me cogitauerũt malitiam. *Et ingreſſus in templũ*. Quum enim intraſſet ciuitatẽ Hieruſalem, primò ingreſſus eſt templum. Primò, quia vt ipſemet dixit, In his quę patris ſui erant oportuit eum eſſe, id eſt, in templo, & actibus ſacris quos in templo exercuit. Itaq; primo hoc fecit propter patris ſui honorem, quemadmodũ ait apud Iohannem, Ego honorofico
Iohan.8. patrem meum. Secundò, propter noſtram ædificationem, vt ſcilicet ciuitatem quamcunq; ingrediendo primò intremus eccleſiam, adoremusque dominũ. Hinc ait Chryſoſtomus, Tu Chriſti imitator quum ingreſſus fueris aliquam ciuitatẽ, ante omnem actum ad eccleſiã curras. Tertiò, vt abuſiones quæ erant in templo, corrigeret, & zelum dei atque iuſtitiæ
F nos habere doceret contra peccata. Nã ſubditur, *Cœpit eiicere ementes & vendẽtes in eo*. Apud Iohannem legitur, quòd flagello
Iohan.2. de funiculis facto illos eiecit. Veruntamen Iohannes loquitur ibi de alia eiectione, illa videlicet quæ contingit paſchali ſolennitate, primo ſequenti poſt mutationem aquæ in vinum, ideo non videtur tam certum an iſta quoq; eiectio per flagellum tale ſit facta. Vtraque tamen valde mirabilis fuit, atque (vt aſſerit Origenes) mirabilior mutatione aquæ in vinum ſuſcitationeque Lazari: quia tot hominum mentes compeſcere, vires ligare, ingenia immutare, mirabiliſsimum fuit. Egre diebatur quippe quidam diuinus ſplendor ex vultu, & oculis vnigeniti dei: quo territi, non audebant neque valebant reniti. Ex quibus probatur, quòd ſeculares actus, non debent in eccleſia exerceri.

¶Fece-

¶ Fecerunt autem principes Iudæorum in primo atrio tem A
pli ex auaritia tria loca venalibus, in quorum vno ſedebant vendentes,in alio nummularij, in tertio alij,& hoc ideo, vt nullus ſe poſſet excuſare ab oblatione.Si enim nō detulerūt ſecum offerenda,inuenerunt ea ibi venalia: & ſi pecuniā nō habebant,inuenerunt ibi nummularios ad mutuandum paratos,qui tamen in hoc cōmoda & emolumenta propria quæſierunt. Nam quia ſub manifeſta vſura concedere prohibiti erant fratribus ſuis Iudæis, mutabant eis propter quædam munuſcula fructuum. Dicit hoc loco Gorra,Per iſtos vendētes & ementes deſignantur ſeptem genera hominū ab eccleſia expellenda. Primi ſunt ſecularibus actibus dediti. Hinc placita nō debent in eccleſia fieri.Secundi ſunt tumultuoſi, ne deuotionē impediant diuini officij,Tertij ſunt clerici negotiatores,quia nō licet eis negotiari,dicēte Apoſtolo,Nemo militās deo,implicat ſe negotiis ſecularibus.Quarti,ſunt ſimonaici.Quinti,excommunicati.Sexti,interdicti. Septimi contentioſi,Ad quorum omnium eiectionem,iam vix ſufficerent funes magni,quū multi ſint vitiis his infecti. Dicit quoque Chryſoſtomus,Qui voluerit eſſe mercator, proiiciatur de eccleſia,dicente Pſalmiſta,Quoniam non cognoui negotiationes,introibo in potētia domini. Et ſimile huic Caſſiodorus ait,Ex quibus videtur negotiationis officium eſſe omnino illicitum,quod ſecundū Thomam in ſecunda ſecūdæ verum eſt de negotiatione quę ſolum atq; finaliter fit intuitu lucri,non propter finem licitum & honeſtum Itaq; Chriſtus eiecit de tēplo vendentes & ementes , & ne videretur hoc irrationabiliter agere , allegauit ſcripturam , *Dicens, Scriptum eſt* in Eſaia,in perſona dei dicentis, *Domus mea*, hoc eſt,templū,ſeu materialis eccleſia,diuino cultui conſecrata, *Domus orationis vocabitur*,id eſt,locus diuini officij,non ſecularium,illicitorumque actuum aut confabulationum. Enormiter igitur peccant,qui ſacris locis abutuntur,& eis irreuerentiā irrogant,vt qui intrant eccleſiam,vt inſpiciāt fœminas,& fœminæ intrantes vt videant viros, & qui ibi laſciue hinc inde aſpiciunt,aut libidinoſe ſe ac ſceleratiſsime concupiſcunt,aut aliis ſe oſtendunt,& qui ibi fabulationibus,ſcurrilitatibus,iocis, rebusque intenti ſunt . Nec in cœmiteriis debent ludis,aut aliis actibus vanis,ſed dei laudibus,orationibus,contēplationibus,prędicationibus & ſacris oblationibus

Margin notes: 2.Tim.2. — B — Pſal.70. — C — Eſa.vlt.

D bus ibidem cum omni reuerētia,& deuotione vacare,ne alia
ibi fiant,niſi propter quæ cōſtructus ac deo dedicatus eſt lo
cus,cui & ꝓpter dignitatem ſacramenti honor debetur præ-
cipuus,*Vos autem feciſtis eam ſpeluncam latronum*,id eſt, ſimi-
lem tali ſpeluncæ,tot ſcelera exercendo in dei domo,in qua
& animas ſpiritualiter occidiſtis,aliquos forſitan corporali
ter trucidaſtis,ſicut in primo tēplo lapidatus fuit Zacharias
filius Ioiade.Vnde per Hieremiam loquitur dominus,Nun-
2.Pa.27. quid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta? *Et erat quotidie*
Hier.7. *docens in templo.* Hoc verum eſt,quantum ad certum tempus,
quia in die palmarum & duobus diebus ſequentibus, nō au-
tem feria quarta,quia tunc manſit in Bethania,& proditor
vendidit eum.Itaque Chriſtus paſsione inſtante, à prædica-
E tionibus & ſanctis increpationibus non ceſſauit:quo doce-
mur,ne timore mortis aut cuiuſcunq; incommodi ceſſemus
à ſpiritualibus actibus debitis,per quod etiam quorundā in-
crepatur pigritia,qui dum ſeneſcunt,exponūt ſe otio & cor-
porali quieti,quum adhuc gregi ſibi commiſſo,ac aliis mul-
tis poſsint prodeſſe,imò tunc cum maiori reuerentia audi-
rentur.Aduertant hi quod ait Saluator,Qui perſeuerauerit
vſq; in finem,hic ſaluus erit.*Principes ſacerdotum*,puta ponti-
fices,*Et ſcribæ*,id eſt,legis doctores,& *Principes plebis* vide-
licet inferiores,rectores & ſeniores populi, *Quærebāt illum*
Mat.24. *perdere*, i. Chriſtum occidere , *Et non inueniebant quid facerēt*
illi hoc eſt,modum exequendi ſuam malitiam non inuene-
runt, quoniam ex timore communitatis non audebant in
F Ieſum mittere manum. Ideo ſubditur,*Omnis enim populus ſu*
ſpenſus erat i.mente valde attentus ad doctrinam atq; mira-
cula Chriſti, *Audiens illum* prædicantem auribus mentis &
Mat.21. corporis,nempe (vt Euangeliſta Matthæus teſtatur) Chri-
ſtus eadem hora multos cæcos alioſq; curauit infirmos.

¶ Ecce qualiter inuidia mētem excæcat,quomodo ambitio parit inuidiam,qualiter paſsiones rationem ſubuertunt, & quanta eſt cordis humani malitia . Nam quanto Saluator præclariora egit miracula , quò glorioſius prædicauit, quò plures habuit audientes,quò magis honorabatur à populo; tanto infeliciſsimi principes,ſcribæ,phariſæi,ſenioreſq; Iudæorum vehementius torquebātur inuidia , & accendebātur,non aliud cogitantes,niſi qualiter cū poſſent opprimere, qui eos ſapientia,eloquentia, fama, ſanctitate miraculis ſuperauit.

peraũit. Erant nanque valde ambitioſi, auari & vani, idcirco A
ſuum magiſterium paruipendi cernentes, & Chriſtum magnificari ab omnibus, grauiter affligebantur. Vnde dixerunt, Iohã. 12.
Videtis quia nihil proficimus. Ecce totus mundus abiit poſt eum. Et prohdolor hominum peruerſitatem multi ſequuntur, inter quos ſunt zelus & contentio, detractio & infœlicium ſuſpitionum tumultus, dum vnus veretur ne alius eum in honore præcedat, qui vtinam ſe mutuò in veris virtutibus ſuperare ſtuderẽt, quibus rectè clamat propheta, Filii hominũ vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatẽ, & quæritis mendacium? Verùm, vt idem fatetur, Beatus vir cuius eſt nomen domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas. Pſal. 4. Pſal. 39.
¶ Poſtremò, iuxta tropologicum intellectũ, quemadmodum dominus Ieſus vidẽs ciuitatem Hieruſalem B
eam defleuit, ſic vnuſquiſque veraciter CHRISTI fidelis conſiderans deformitatem ac ruinam militantis eccleſiæ, ſeu cuiuſcunq; eccleſiaſticæ perſonæ aut animæ ex charitatis fraternæ compaſsione eam deplorat, pro ipſa precatur, ei ſubuenire conatur, eique loquitur, quia ſi cognouiſſes, id eſt, ritè attenderes, quæ quanta tibi inſtent pericula, quanta ſuſtinebis (niſi pœniteas) ſupplicia, & tu fleres teipſum, ac vitam corrigeres, quę modo non penſas, quoniam ſeculari proſperitate & pace carnali perfrueris, & per eas ac cæteras tuas iniquitates ſic obtenebraris ac falleris, quod ad ſalutem tuam ſpectantia non perpendis. Sed venient dies, in quibus hi ab inuiſibilibus hoſtibus ſuis circundabuntur, impugnabuntur, anguſtiabuntur, vincentur, id eſt, ad æternalia pertrahentur tormenta. Quod totum in hora mortis præcipue C
agitur. Circundant nanque dæmones peccatorem, ad eius deiectionem concorditer propinquando, vallumque ei parant, varias decipiendi calliditates ei ponendo impugnant eum, vitia ſuggerendo, anguſtiant eum dire alliciendo, aut per aduerſa terrendo, vincunt & ad terram proſternunt, ad conſenſum ac praua opera perducendo, & non relinquunt in eo lapidem ſuper lapidem, id eſt, virtutem vnam alteri innitentem, quia dum homo ad mortale ruit peccatum, mox gratiam & virtutes infuſas amittit, quarum vna corroborat aliam, & vna innititur alteri: quemadmodùm in exercitu bene diſpoſito, vnus alteri præbet ſubſidiũ. Vnde ſecundum vnam conſiderationem, fides dicitur fundamentum

D virtutum, ſecundum aliam, humilitas, ſecundum aliam, charitas, ſine qua nullius virtutis actio extat meritoria. At verò quoniam domus dei eſt anima verè deuota, quæ eſt ſedes & thronus ſapiētiæ increatę, videamus ne anima noſtra fiat ſpelunca latronū, id eſt, habitatio dæmonum, vitiis inhærendo, aut alicui detrahendo ſeu inuidēdo, ne etiam fiat domus negociationū, ita vt pro bonis quæ agimus, laudes requiramus humanas, aut commoditates carnales, ſed ſoli deo placere & ſemper adhærere, æternaliterque vniri quæramus.

¶ ELVCIDATIO CAP. XX.

E *Et factum eſt in vna dierum, docente illo populum euangelizare.*

ARTICVLVS. XLIII.

C VM in ſacratiſsimo die palmarum audiſſent principes, ſcribæ, phariſæi & ſeniores Iudæorum Ieſum à populo regem Iſraël, id eſt, Meſſiam vocari, & maximis commendari præconiis, vidiſſentq; eum cum ingenti honore penè ab omnibus ſuſcipi, & in ciuitatem Hieruſalem introduci, quem ſtatim poſt reſuſcitationem Lazari concorditer diffinierūt occidere, vehemētiſsimè ſunt turbati, pluresq; F modos excogitauerūt, quibus eum poſſent circumuenire & capere, prout partim in præſenti tangit capitulo Euangeliſta. *Et factū eſt in vna dierum*, videlicet feria ſecunda poſt palmarum, vt patet ex his quæ à Matthæo ſcripta ſunt, *Docente illo*, ſcilicet Chriſto, *Populum* communem, qui eum reuerenter audiuit in templo, *Et euangelizante*, id eſt, bona æternæ beatitudinis nūciante, docuit enim eos moralia, vt pote vitia fugere, virtutum exercitiis inhærere, & euangelizauit eis æternam ſalutem eſſe eis præſtandam, ſi ſuis obedirēt doctrinis. *Conuenerunt principes ſacerdotum*, id eſt, pontifices, in quibus fuit maior authoritas, *Et ſcribæ*, hoc eſt, doctores, in quibus fuit maior ſciētia legis ſecundū aliquē modum. *Cum ſenioribus*, in quibus fuit maturior ætas, & ſucceſſerunt ſeptuaginta ſenioribus, quos deo iubente inſtituit

Mat.21.

Moyſes

Moyſes,vt ſecum onus populi ferrent. Iſti omnes videntes A
tantam eſſe Chriſti ſapientiam,facundiam, efficaciam atque Num.11.
conſtantiam,quòd facile ſuperari nõ poterat,ſimul venerũt,
vt ſua eum multitudine,authoritate,excellentia,peritia obruerent,terrerent ac vincerent. *Et aiunt dicentes ad illum, Dic nobis,in qua poteſtate hæc facis?* id eſt, qua authoritate aſſumis tibi iſtud prædicandi officium, & attrahis tibi populum, & increpas eos quos vis,quæ omnia ſpectãt ad noſtram authoritatem nobis legitime datam? *Aut quis dedit tibi hanc poteſtatem?* Quaſi dicant,Cum tu non ſis deus, propter quod à te ipſo poteſtatem iſtam non habes,volumus à te audire,à quo habeat eam. Nõ enim habes eam à nobis,nec ab Imperatore,neque à ſenatu,nec de ſacerdotali es tribu, nec credimus quòd à deo habeas eam. Videtur ergo quòd vſurpatorie facias iſta,& præſumptuoſè ad ea te ingeras dæmone inſtigante. B
Iſti potiſsimum Chriſto fuerant inuidẽtes. Nam ſacerdotes apud ſe agitauerunt. Nos eramus quaſi columna populi noſtri,& nũc populus innititur huic tanquã columnæ. Scribæ quoque dixerunt,Nos eramus quaſi viua & ſonãs lingua ſcripturæ,& iam iſte facundiſsimè ſonat, nec amplius reſonat muſa noſtra. *Reſpondens autem Ieſus dixit ad illos, Interrogabo & ego vos vnum verbum* complexum, videlicet vnam quæſtionem, ſeu vnum verbum,id eſt, vnam rem verborum complexu ſignificatam.Sæpe enim verbũ pro ſermone, aut re ipſa per verbum ſignificata,accipitur. Vnde in libris Regum loquitur Ezechias,Nõ fuit verbum in domo mea,quod 4.Re.20.
non oſtenderim eis, *Reſpondete mihi* ad vnum verbum, ſeu vnam interrogationem, vos qui duas mihi quæſtiones propoſuiſtis. C

¶ Chriſtus ſapientia patris omnium cordium arcana cõſpiciens,ſciẽs illos nõ deſiderio inſtructionis, ſed malitioſe interrogare,non reſpondit eis euidenter ad interrogata, ſed quaſi clauo clauum retundens ſic eis reſpondit,ſicut promeruerũt,& talem eis propoſuit quæſtionem,ex cuius ſolutione fuiſſent confuſi & victi:& ex cuius ſolutione omiſſa,nihilominus confundebantur. Itaque interrogauit. *Baptiſmus Iohannis de cælo erat,an ex hominibus?* hoc eſt,an ex diuina authoritate & commiſsione cœleſti Iohannes Baptiſta populum baptizauit,an ex humana tantummodo inſtitutione,cõmiſsione aut præſumptione? Vocatur autem baptiſmus Io- 1.Cor.1.

hannis

D hannis quaſi miniſtri,& quia in illo baptiſmo gratia non dabatur ſed totum quod fiebat in eo fecit Iohannes, quoniam tantũ erat ibi exterior lotio ex parte baptiſmi, ideo à Iohãne denominatur. Porrò in CHRISTI baptiſmate datur gratia ex vi ſacraméti, idcirco denominatur à Chriſto ſeu deo, non ab Apoſtolis cæteríſve miniſtris. *At illi cogitabant intra ſe dicentes*, verbo mentali, non vocali, *Si dixerimus* baptiſmum Iohannis *eſſe de cœlo*, id eſt, diuino cœleſtíque inſtituto, *Dicet nobis, Quare ergo non credidiſtis ei*? mihi teſtimonium perhibenti atque dicenti de me, Qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt. Et, Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi:
Iohan.1. imò tantum negauerũt & ipſum Iohãnem eſſe prophetam,
Mat. 11. aſſerẽtes quòd eſſet ſeductor, iuxta illud Matthæi, Venit Io-
E hannes non manducans neque bibens,& dicunt, dæmonium habet. *Si autem dixerimus, ex hominibus*, hoc eſt, inſtitutione ſeu adinuentione humana eſſe Iohannis baptiſmũ, *Plebs vniuerſa* à Iohanne baptizata, *Lapidabit nos*. Communis enim populus fuit pro maxima parte à Iohanne beatiſsimo
Marc.1. baptizatus, iuxta illud Marci, Egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio & Hieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab illo in Iordane. Vnde & ſupra dictum eſt, Factum eſt vt baptizaretur omnis populus. *Certi ſunt enim*, id eſt, pro certo tenent, *Iohannem eſſe prophetam*. Ad hoc quippe firmiter ſentiendum inducebantur ex recordatione miraculoſæ
Lucæ. 1. conceptionis ſancti Iohannis,& mirabilium quę fiebant circa patrem Iohannis, qui angelo ſibi apparente factus eſt mu-
F tus,& nato Iohãne recepit loquelam, ex ſanctiſsima quoque conuerſatione Iohannis, qui à puerilibus annis eremiticam
Mat. 3. duxit vitam,& conſtantiſsimus fuit zelator iuſtitiæ, vnde & tantæ reputationis extitit apud eos, quòd crediderunt eum eſſe Chriſtum.

¶ Itaque duæ cauſæ incitaſſent plebem ad lapidationẽ iſtorum, ſi dixiſſent baptiſmum Iohannis ex inſtitutione veniſſe humana. Prima eſt, quia hoc reputaſſent fuiſſe in derogationem Iohãnis, imò & dei, quia ſi ex hominibus fuiſſet eius baptiſmus, tunc Iohannes fuiſſet pſeudopropheta & præſumptuoſus. Secũda eſt, quia hoc reputaſſent eſſe in derogatione ſui, quia ex hoc ſequeretur quòd fuiſſent decepti, accipiẽ-
Mat. 14. do Iohannis baptiſma. *Et reſponderunt ſe neſcire vnde eſſet*
Acto. 13. Iohannis baptiſmus. Hoc dixerunt ex timore lapidationis

ſuæ

ſuæ à populo aut cōfuſionis ſeu deuictionis à Chriſto, vt cō- A
ſtat ex dictis, & tamen propria malignitate obtenebrati, putabāt iam baptiſmū Iohannis eſſe ex hominibus, nō ex deo, & prædicationē eius qua teſtimoniū perhibuit ſaluatori eſſe mendoſam. Veruntamen in exordio baptizationis ac prędicationis ſancti Iohannis potius putauerūt eum eſſe verum prophetam, & eius baptiſmū eſſe de cœlo, ſed tēpore procedente, Iohanne Chriſto teſtimonium dāte, ab eo auerſi ſunt aliterque ſenſerunt. *Ait illis Ieſus. Nec ego vobis dico in qua poteſtate hæc facio.* quia malitioſè interrogaſtis, & plana reſponſione eſtis indigni, nec crederetis mihi ſi veritatem quæſiti vobis proferrem. Aliunde quoque hoc aduertere debuerūt. Nam ante hanc interrogationem Chriſtus tam pręclara, ſolique deo poſsibilia fecit miracula publice, q̄ ex illis euidēter agnoſcere debuerunt eum deſuper eſſe miſſum, atq; diuina docere ac operari virtute. Itaque non ex impatiētiæ motu, ſed zelo iuſtitiæ Chriſtus ſic peruerſis illis reſpondit. B

¶ Subinde dominus Ieſus per introductionem parabolæ oſtendit beneficia dei patris circa Iudæos, & per ingratudinē ac maliuolentiā Iudæorū, prælertim pontificum & ſcribarū. *Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc*, plebs nanque eum gratanter audiuit, & maiores iam confutauit. *Homo quidam plantauit vineam.* Quanuis per vineam poſsit Eccleſia vniuerſalis militans deſignari, tamen hoc loco ad literam per vineam intelligitur ſynagoga, videlicet populus veteris teſtamenti, quæ in ſcriptura veteris teſtamēti multotiens vinea appellatur, ſicut in Pſalmo, Vineam de Aegypto trāſtuliſti. Et in Oſea, Vitis frondoſa Iſrael. Atque in Eſaia, Vinea domini Sabaoth domus Iſrael eſt, & vir Iuda germen delectabile eius. Dicitur autem ſynagoga & item eccleſia vinea per ſimilitudinem, quoniam inſtar vineæ profert dulcem, precioſumque fructum, vtpote filios ſpirituales, & actus virtutum. Hanc vineam quidam homo, hoc eſt, deus pater qui dicitur homo, non quòd corporalia habet liniamēta aut humana, ſed quia human⁹, hoc eſt, pius ac mitis, & intellectualis naturæ ac ratio ſumma, *Plantauit* ſpiritualiter & corporaliter, quoniam corda eorum fundauit in lege & gratia ſua, potiſsimum quantum ad electos, atque in terra promiſsionis eos cōſtituit, ac variis beneficiis radicauit eos ibidem, *Et locauit*, hoc eſt, ſub promiſsione & ſpe beatificæ remuneratio-

C
Pſal. 79.
Hebr. 10.
Eſaiæ. 5.

D neratiónis regendam & excolendam commiſit, *Eam agricolis*, hoc eſt, prælatis atque rectoribus ſynagogæ, videlicet, Moyſi, Aarom, cæteriſque prophetis, regibus, iudicibus, ac
Hier. 1. doctoribus Iudaicæ plebis. Vnde ait ad Hieremiam Conſtitui te ſuper gentes & regna, vt euellas & diſsipes, ædifices
Eſaiæ. 2. & plantes, Eſaias quoque ſynagogæ ſe eſſe agricolam pandens, ait ad eam, Tritura mea & filia areæ meæ, quæ audiui à domino exercituum reuelaui tibi.

Iohan. 15. ¶ Prẹterea quẹri poteſt, quomodo eccleſia aut ſynagoga dicta ſit vinea, cum apud Iohannem dicat Saluator de ſe, Ego ſum vitis vera? Quomodo rurſus prælati & doctores vocantur agricolæ, cum ibidē aſſerat Chriſtus, Pater meus agricola eſt? Et reſpondendum, quòd per eandem rem ſecūdum di-
E uerſas ipſius proprietates ſignificari poſſunt diuerſa, ſicuṭ per leonem, ratione fortitudinis, exprimitur Chriſtus, ratione crudelitatis, diabolus. Chriſtus itaque vitis ſeu vinea appellatur ſecundum naturam ſuam humanam, quam deus pater, totaque trinitas ſuperbenedicta per dona gratiæ rexit, floridam fecit ac fœcundauit. Synagoga verò propter cauſam prætactam dicitur vinea, ſimiliter eccleſia.

¶ Porrò deus pater ſeu trinitas ſumma, appellatur agricola principalis, quia interius operatur, vitia extirpando, gratiam & virtutes infundendo. Prælati verò & vicarii dei extant agricolæ inſtrumentales, extrinſecus operando, atque ad gratiam diſponendo, *Et ipſe peregre fuit multis diebus*, hoc eſt,
F deus pater diu quaſi abſentem ſynagogæ ſe exhibuit, plebē Iudaicam, libertati propriæ relinquendo, iuxta illud Eccle-
Eccle. 5. ſiaſtici. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui, hoc eſt, in poteſtate proprii, liberiq; arbitrii, eius quoque pœnitentiam expectando, atque iudicium differendo, ſecundum illud Eſaiæ, Propterea expectat dominus vt miſereatur veſtri. Vel dicitur, diu peregre fuiſſe quā-
Eſaiæ. 79. tum ad negligentes: quia vt Salomon conteſtatur, Longe eſt dominus ab impiis. Hinc ait Ambroſius. Qui vbiq; præſens
Prou. 15. eſt diligentibus, abeſt negligentibus. *Et in tempore vindemiæ miſit ad cultores ſeruum*. Quidā per tempus vindemiæ intelligunt tempus iudicii vniuerſalis aut particularis, quia tunc eſt tempus colligendi fructum operum virtuoſorum, cui expoſitioni nō videntur conſonare ſequentia, in quibus deſcribitur deus miſiſſe ad vineām iſtam tēpore vindemiæ ſeruos

per

per temporum interualla, per quos intelliguntur Moyſes & A
Aarõ, & poſteriores rectores atque doctores ſynagogæ: &
tandem filium ſuum regem Meſſiam. Aptius ergo per tẽpus
vindemiæ videtur intelligi tempus vitæ præſentis, in quo
certis oris tenẽtur fideles inſiſtere bonis operibus, & fru-
ctum proferre virtutum. Itaque in tẽpore vindemiæ, hoc eſt,
tẽpore colligendi fructum. Vnde apud Matthæum habetur, Mat. 12.
Cum autem tempus fructuũ appropinquaſſet, miſit ad cul-
tores hoc eſt, præfatos agricolas vineę ſeruum ſuum, videli-
cet Moyſen Iudæorũ legiſlatorem & primum eorum in de-
ſerto prælatum, vt de fructu vineæ darent illi, hoc eſt, opera
virtuoſa, ad quæ tenebatur ſynagoga Moyſi aſſignarent, o-
ſtendendo eidem ſe obſeruare legem eis deſuper datã. Pre- B
lati nanque opera bona à ſuis exigunt ſubditis, *Qui cæſum di
miſerunt eum inanem*, hoc eſt, Moyſen multipliciter afflixe-
runt, nec obtemperauerunt, ſed rebelles ei fuerunt, iuxta il-
lud Pſalmi, Vexatus eſt Moyſes propter eos, quia exacerba-
uerũt ſpiritũ eius. Propter quod dixit ad dominũ, Quid fa- Pſal. 10.
ciam populo huic? Adhuc pauxillum & lapidabit me. *Et ad-* Exod. 17.
didit alterum ſeruum mittere, hoc eſt, poſt Moyſen miſit ad ſy
nagogam alium ſeruum, per quem quidam intelligũt Dauid
regẽ & poteſt etiã per eum Samuël propheta intelligi, quo- 1. Re. 8.
rum vterq; multũ diligẽs fuit pro directione & ſalute Iſraë-
liticæ plebis. *Illi autem hunc quoque cædentes & afficientes con
tumelia, dimiſerunt inanẽ*. Nam Samuëlem eiecerũt ex princi-
patu, dicẽtes. Conſtitue nobis regẽ. Similiter perſecuti ſunt
Dauid adhærentes eius filio Abſaloni, voluerunt q; ſanctum C
Dauid priuare vita & regno, vt in libris Regũ habetur. Ni-
hilominus per hunc ſeruum ſecundum poteſt intelligi cho- 1. Re. 15.
rus ſeu vniuerſitas iudicum, qui pręfuerunt plebi poſt Moy- 16. 17. 18.
ſen, quorum quoſdam iniuſtiſſime afflixerunt, quemadmodũ
Effratæi inſurrexerunt cõtra Gedeonem & Iepte & viri Sy-
chimorum ingratiſſimi extiterunt beneficiis Gedeonis, Si-
militer tribus Iuda vinxit Sampſonẽ, vt traderet eum in ma-
nibus Philiſtinorum.

¶ Porrò Samuël vltimus iudicum fuit, & omnia iam præta-
cta in libro Iudicum ſunt cõſcripta. *Et addidit tertiũ mittere*.
Poſt illos miſit ad ſynagogam chorũ ſeu multitudinem pro-
phetarũ, qui ſub Samuële & Dauid ac aliis regib⁹, primò ad
vnicum totum regnum, deinde ad vtriuſque regni populos
miſſi,

D miſſi, puta ad regnum Iuda ac decem tribuum, populū erudierunt, & regum ac ſubditorum vitia acriter increpauerūt. *Qui & illum vulnerantes, eiecerunt*, hoc eſt, non ſolum verbis ſed & verberibꝰ reſtiterūt prophetis, & quoſdam interfecerunt, videlicet Eſaiam, Hieremiā, Amos, Vriam, & eos à ſuo
Acto.6. eiecerunt conſortio. Vnde beatus Stephanus dixit Quē ꝓphetarum non ſunt perſecuti patres veſtri? *Dixit autē dominus vineæ*, hoc eſt, deus pater omnipotens, legiſlator ac dominus ſynagogæ. *Quid faciam?* Quod ait, Quid faciā, non loquitur dubitando, ſed maximam populi peruerſitatem inſinuando, & quaſi eis compatiēdo, & de eorum ingratitudi-
E ne quaſi admirando, tanquam dicat, Tam inique ſe habent,
Gene.18. vt mirum ſit, & quid reſtet agēdum, quaſi per modum deliberantis
Exod.33. inquirant iuxta quem modum ait in Geneſi de Sodomitis, Deſcendam, & videbo an iuxta clamorem qui venit ad me, perficiant an non, vt ſciam In Exodo quoque dixit ad filios Iſrael idololatrantes, Iam nunc depone ornatū tuum, vt ſciam quid faciam tibi.

¶ Denique deus dicēdo, quid faciā, docet nos vt ſuo exemplo in arduis deliberemus, & cōſulamus quid agere debea-
Tob.4. mus. Vnde Tobias monet conſiliū ſemper à ſapiēte perqui-
Eccle.32. rere. In Eccleſiaſtico quoq;, Sine cōſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis. *Mittam filium meum dilectū* hoc eſt,
Mat.15. vni genitum meum per incarnationis myſterium mittam ad ſynagogā. Vnde & filius in Euangelio poteſtatur. Non ſum
F miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael.

¶ Porrò Chriſtum ſecundum deitatem diligit pater, amore prorſus immenſo, non vtique minus quam ſeipſum, ſecundū naturam quoque aſſumptam, plus diligit eum, quam totum reſiduę creaturæ qui hypoſtatico eſſe verbi æterni, coniūxit immediate Chriſti humanitatem *Forſitam cum hunc viderint verebuntur*, hoc eſt, deum vnigenitum meum incarnatum inter eos corporaliter conuerſari miraculis, ſapientia ac eloquentia, ſanitate præ omnibus radiare cōſpexerint, timebunt eundem nec perſequi eum audebunt.

¶ Quæri poteſt cur pater omnia certiſſime ſciēs ait, forſitā ꝙ dubitationis eſt ſignum cur etiam dixit, verebuntur filiū meum, cū aliter fuerit atque euenerit, vt protinus ſubditur? Reſpondetur quòd ait forſitan non ambigendo, ſed libertatem humani arbitrii deſignādo, & quod ait, verebuntur filiū meum

meum, non dicit quia ſic erat futurum , ſed quia merito ſic A
fuiſſet. Ex hoc loco ſancti doctores Hieronymus & Auguſt. ſumpſerunt contra impiſſimos hæreſiarchas Arrium atque Eunomium argumentum,quia dixerunt filium nō eſſe deum verum,eo quòd dicat ſe diem ignorare iudicii: nam & deus pater ait hoc loco,forſitan verebūtur filium meum,cum tamen quod ait forſitan exponi non poſſit tāquam dubitatiue prolatum,neque quod ait,verebuntur filium meum tāquam aſſertorie aut ignoratiue expreſſum. Conformiter ꝙ filius loquitur ſe diem iudicii ignorare non dixit ignorātiam aliquam in ſe inſinuando,ſed quaſi per modū ignorantis ſe habendo,quoniam inter ſuos conuerſans de illa hora eos non informauit,ſicut de aliis quæ quærebant. *Quem cū vidiſſent coloni*,hoc eſt,præfati agricolæ & cultores, videlicet pontifices,ſcribæ,& ſeniores *Cogitauerunt intra ſe dicentes*,verbo B
mentali,quoniam non audebant plebi manifeſtare machinationes ſuas aduerſus Chriſtum,tamen ſibi inuicem indicauerunt ſuos conceptus vt ſubditur. *Hic eſt hæres*, hoc eſt, verus rex Iſrael & Meſſias in lege promiſſus,domin⁹ ſynagogæ.Ex quo videtur quòd cognouerunt Ieſum Chriſtum ac filium dei.Cum tamē princeps Apoſtolorū teſtetur, Fratres, ſcio quia per ignorātiam feciſtis ſicut & principes veſtri.Et Paulus,Si cognouiſſent,nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Ad quod ſupra plene reſponſum eſt.Et ſuper Matth. circa hunc locum inde diffuſius ſcripſi. Vnde nūc in tantum tangi ſufficiat,quod ad tempus aliqualiter cognouerunt Ieſum eſſe Meſſiā, ſcientia coniecturali probabili , ſed tēpore procedēte Chriſto eos publice & acerrime reprehēdente,intollerabilem contra eum inuidiam ac diſplicentiam cō C
ceperunt,ex quibus excecati ſunt corde,& omnia facta eius interpretabantur in peius,ac priorē de Chriſto notitiā perdiderunt. *Occidamus eum,vt noſtra fiat hæreditas*,id eſt,principes & rectores ſynagogæ manebimus , nec terrā ac plebē perdemus.Hinc in Iohanne legitur Collegerunt pontifices & phariſæi conſilium & dicebant. Quid facimus?quia hic homo multa ſigna facit,ſi dimittimus eum ſic,omnes credēt in illum & venient Romani,& tollēt noſtrū locum & gētem. Tuncq; audito cōſilio Caiphe ex illo die cogitauerūt interficere eū.Vnde in Pſalmo ait ſaluator,Aduerſum me ſuſurrabāt omnes inimici mei:aduerſum me cogitabāt mala mihi.

Acto.3. 1.Cor.2. Iohan.11. Pſal.40.

¶Propte-

D ¶ Propterea quippe Chriſtum occiderunt, ne perderēt hæreditatē, hoc eſt templum, terram, & ſubditos: & tamē quia CHRISTVM interfecerūt, perdiderunt omnia illa, & per-
1. Theſſ. 2. uenit in eos ira dei vſq; in finem ſecūdum Apoſtolum. Propter quod CHRISTVS ait in Pſalmo; Effunde ſuper eos
Pſal. 8. iram tuam, & furor iræ tuæ cōprehendat eos: fiat habitatio eorum deſerta, quoniā quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt. *Et eiectum illum extra vineam occiderunt*, hoc eſt, Chriſtum extra ciuitatē
Heb. 13. Hieruſalem quæ fuit metropolis ſynagogæ ſeu plebis Iudaicæ, crucifixerunt: iuxta illud ad Hebræos, Ieſus vt ſanctificaret populum extra portā paſſus eſt. Vel eiectum extra vineā
E hoc eſt de cordibus Iudæorum excluſum, quia auerterūt populū quaſi totū à Chriſto, præſertim in die paraſceues quā-
Mat. 27. do vniuerſus populus exclamauit, Sanguis eius ſuper nos &
Iohan. 9. ſuper filios noſtros. Credētes quoque in Chriſtum excōmunicati ſunt, ſecundum illud Iohan. Iam cōſpirauerunt Iudæi, vt ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtū, extra ſynagogā fieret. *Quid ergo faciet illis dominus vineæ*, hoc eſt, quam pœnam pro tāto facinore infliget illis deus dominus ſynagogę. Hoc CHRISTVS interrogauit, vt illos faceret magis attentos atque vt enormitatem exceſſus illorum oſtēderet, quia occiſio filij dei fuit ſingulare, ſummum & incomparabile ſcelus, propter quod meruerūt vſque in finem relinqui, & corporaliter ſpiritualiterque vaſtari ac trucidari. Hinc Chriſt⁹ perſonaliter ad interrogationem ſuam reſpondet. *Veniet* Non
F locum mutando, ſed vltionem debitam exercendo, *Et perdet colonos iſtos*, hoc eſt, tradet in manus Romanorum, & ab inuiſibilibus hoſtibus permittet eos penitus excæcari, atq;
Hiere. 3. ad ſempiterna ſupplicia pertrahi, ſicq; in eis impletum eſt il-
Danie. 9. lud Hiere. Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione cōtere eos domine. Hoc & à Daniele apertiſſimè eſt prædictū, vbi poſtquam dictū eſt. Poſt hebdomadas ſexagintaduas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt: protinus ſubditur, ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus, cum duce venturo. Ac de præcedēti capitulo dixit Saluator, Non relinquent in te lapidem ſuper lapidē, eò quòd non cognoueris tempus viſitationis tuę. *Et vineam dabit aliis*, hoc eſt, ſynagogam quātum ad electos ex ea committet regendā Apoſtolis, qui poſt Chriſti paſſionem &

nem & miſſionem ſpiritus ſancti multa millia Iudæorum cō A
uerterunt ex eis primitiuam eccleſiam conſtruentes, ſicut in Actibus Apoſtolorum deſcribitur. *Quo audito dixerunt illi* puta præfati coloni, *Abſit.* ¶ Circa hæc duplex oritur quæſtio. Prima, quomodo Lucas affirmet ipſum met CHRISTVM reſpondiſſe hæc verba, Perdet colonos illos, cum in Matthæo ſcribatur coloni ſic reſpōdiſſe, Malos male pdet, &c. Secūda, quomodo Lucas ſcribat illos dixiſſe, Abſit: cum Matthæus referat eos dixiſſe verba prætacta affirmatiue, Malos male perdet, & vineam ſuam locabit aliis Ad hoc Mat. 21. reſpondetur ſecundum Auguſtinum libro de concordantia Euangeliſtarū, quòd Chriſtus dixit parabolam iſtam in præſentia ſacerdotum & ſcribarum ac plebis, in qua multi erant Chriſto fauētes, qui etiam parabolā iſtam plenarie non in- B
telligentes, primo reſponderunt, Malos male perdet, quorū reſponſionem Chriſtus approbando repetiit eam, & tunc ſacerdotes & ſcribæ intelligentes ad ſe pertinere parabolam, conſcientia remordente dixerunt, Abſit, Si autem obiiciatur, quia ſecundum Mattheū ſacerdotes & ſcribæ reſponderunt Malos, male perdet. Dicendum, quòd verba Euāgeliſtæ Matthæi determinate non exprimunt hoc, quia dicitur in Matthæo. Aiunt illi, tamen in ordine & contextu verborum ſatis apparet, ꝙ ipſi coloni, ſcilicet ſacerdotes, & ſcribæ, hoc reſponderunt. Quo cōceſſo, dici poteſt, quod quidā eorum ſimul cum plebe ſic reſpōderūt, & paulopoſt quidam acutius conſiderantes ſenſum parabolæ dixerunt, Abſit.
¶ Porò Chryſoſtomus aliam præſtat reſponſionem dicen- C
do, quòd Iudæi ſiue coloni, corde reſponderunt, vt ſcribit Matthæus, videlicet, Malos male perdet, ore autem dixerūt oppoſitum, prout recitat Lucas: ſcriptura autem frequenter cogitationes cordis refert quaſi dicta ſermonis. Dicit quippe Chryſoſtomus quoddam notabile, poſuit (inquiēs) quendam ſpiritum ſcientiæ boni & mali deus in hominibus, Vt quotieſcunque peccemus, ſpiritus ille in ſilentio factum noſtrum accuſet, & tacite loquatur ad animam, hoc eſt malum: & tūc homo cōſcientia ſua diſcuſſa, corde ſe peccaſſe fatetur, quanuis ore neget. Quemadmodum ſeruus in furto deprehenſus, quanuis interrogatus an dignus ſit cædi, reſpondeat ore, non, cōſcientia tamē dicit oppoſitum. At verò per ſpiritum ſcientiæ boni & mali, Chryſoſtomus, vt reor, intel-

D ligit ſynderesim,malo ſemper remurmurantē:ſic & iſti Iudæi aliter loquuti ſunt corde,& aliter ore. *Ieſus autem aſpiciens eos ait* id eſt ad ſacerdotes & ſcribas corporalem viſum ſuum ſpecialiter dirigebat.Primò,ad innuendum, quòd eos notauit Secundò, ad increpandum eos per talem aſpectum quod tam peruerſe & contra conſcientiam reſponderūt,&
Marci.3. ſic zelo iuſtitiæ fuit eis iratus quemadmodū fertur, & apud Marcum pro alia vice,Cōtriſtatus ſuper cęcitate cordis eorum circunſpiciens eos cum ira.Tertio,quia eorū errori ac calamitati futuræ condoluit:ſicut & videns ciuitatem,fleuit ſuper eam. *Quid eſt ergo hoc quod ſcriptum eſt*, hoc eſt,ſi vt vos dicitis vinea non eſt aliis danda,eo quòd coloni eius occiderūt hęredem ſeu Chriſtum quem ſignificat, aut qualiter
E verum eſt quod propheta ait in Pſalmo , *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes*, hoc eſt,CHRISTVS lapis vocatus
Pſal.117. quem præfati coloni ædificantes,hoc eſt, populum inſtruētes,& ad virtutū opera exortantes,reprobauerunt eum vituperando,& non Chriſtum,ſed ſeductorē eſſe aſſerendo, *Hic*
Iohā.7. *factus eſt in caput anguli*, hoc eſt,conſtitutus eſt principium, in quo duo populi vtpote Iudæi & Gētiles per fidem cōiuncti ſunt ad conſtituendam vnam eccleſiam:& per hoc Chriſtus ſimilis factus eſt lapidi angulari,in quo duo connectuntur parietes.Vnde fidelib⁹ ſcribit Apoſtolus, Superædificati ſuper fundamentum Apoſtolorū & prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.De quo princeps Apoſto-
Ephe.2. lorum ait,Ad quem accedentes lapidem viuum ab hominib⁹
F quidem reprobatum:à deo autem electum & honorificatū.
1.Petr.2. De quo lapide habetur apud Danielem, Lapis qui abſciſus
Danie.2. eſt de monte ſine manibus,factus eſt mons magnus, & im-
Eſai.28. pleuit vniuerſam ſuperficiem terræ. De quo & per Eſaiam
1.Cor.10. loquitur deus pater, Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem,probatum,pretioſum.

¶ Denique CHRISTVS lapis vocatur, dicente Apoſtolo,Petra erat Chriſtus.Primò, propter ſuam immobilē fortitudinem,atque in omni aduerſitate patientiam, firmam & inconcuſſam.Propter quod per Eſaiam conteſtatur,poſui faciem meam vt petram duriſſimam.Vnde Ezechieli prophetæ loquitur deus,Vt adamātem & ſilicem dedi faciem tuam. Secundò,propter operationis ſuę inſuperabilem poteſtatē, idcirco de lapide iſto in Daniele aſſeritur,Quod comminuit

ſtatuam

ſtatuam. Tertiò, propter ædificationis ſuper ipſum aptitudinem ſummam, de quo Paulus teſtatur, Fundamentum aliud nemo ponere poteſt præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. *Omnis qui ceciderit, ſuper lapidem illum, conquaſſabitur: ſuper quem autem ceciderit, conteret illum.* Quicunque mortaliter peccat, grauiter cadit. Fideles autem dum peccant, dicuntur cadere ſuper lapidem angularem præfatum, videlicet Chriſtum, quia & ſi charitatem ac gratiã perdãt, tamen manent in fide & ſpe informi, & ita non penitus conteruntur, quamuis ſpiritualiter lædantur ſeu conquaſſentur. Sed frequenter pœnitendo reſurgunt, & cautiores, fortioresque fiunt, ſicut ait Apoſtolus, Vbi abundauit delictum, ſuperabundat & gratia. A 2.Cor.3 Rom.5.

¶ Porrò infideles peccãdo penitus cõteruntur, quia nequaquam per fidem in Chriſto fundantur, ideo nec reſurgunt. B

¶ Itaq; omnis qui ceciderit ſuper lapidem illum, hoc eſt, omnis Chriſtianus mortaliter peccans conquaſſabitur, quia deſinit ſpiritualiter eſſe, tamen in fide & ſpe perſiſtendo aliquid boni habet, aptitudinemq; ſortitur ad pœnitendũ. Super quem autem ceciderit lapis iſte ſeu Chriſtus, id eſt, infidelis mortaliter peccans, ſuper quem irruet Chriſtus iudex per iudicij ſui rigorem, & conteret illum per finalem damnationem, quemadmodũ de Iudæis incredulis in Hieremia legitur, Duplici contritione contere eos domine deus noſter. Hiere.17

¶ Sed ex his ſequi videtur, quòd grauiora ſint infidelium quam impiorum Chriſtianorũ peccata atque ſupplicia, quoniam plus eſt conteri ſeu prorſus cõminui, quam conquaſſari, cum tamen huius oppoſitum communiter aſſeratur, & in multis exemplis legatur. Præſertim dicente Apoſtolo, Ideo miſericordiam conſequutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Quo conſtat, quòd ignorantia incredulitatis aliquo modo alleuiet culpam. Et reſpondendum ꝙ quamuis eodem genere peccati, & cæteris paribus, malus Chriſtian⁹ peccando grauius peccet quàm infidelis, iuxta quod ait Saluator ſupra duodecimo capitulo, Seruus qui cognoſcit voluntatẽ domini ſui & non facit, plagis vapulabis multis: qui autem non cognouit, & facit digna plagis, vapulabis paucis. Nihilominus infidelitas ipſa eſt culpa grauiſsima, & pódus offenſionis peccati infidelitatis pręponderat dimínutioni aliorũ vitiorũ, propter incredulitatis ignorãtiam, ideo infideles peccando C 1.Tim.1

D penitus conteruntur. Et quanuis fideles (vt dictum eſt) abſolute loquendo grauius peccent, tamen propter informes fidem & ſpem in eis manētes, altiores & propinquiores ſunt ad ſpiritualiter reſurgendum. Et etiam aliqua bona ex genere agunt ſecundum præcepta dei atque eccleſiæ, quanuis nō faciunt ea meritoriè. Vnde & per talia ſæpe diſponuntur ad gratiam. *Et quærebant principes ſacerdotum, & ſcribæ mittere in illum manus* violentas *Et timebant plebem* magis quam deum *Cognouerunt enim quòd ad ipſos dixerit*. Chriſtus *Similitudinem iſtam*, de vinea, & ita ipſo facto deſiderauerunt verificare verba Chriſti occidendo hæredem, & oſtendendo ſe eſſe prauiſsimos agricolas ac colonos, qui de charitatiua inſtructione, pia comminatione, vera concluſione, deterio-

E res effecti ſunt. Quibus aſsimilantur impatientes, & omnes qui de ſalubri correptione, & iuſta correctione efficiuntur peiores, ſe mendaciter excuſando, ac indignando, obloquendo, ſeu qualitercunque nocendo, quibus competit illud A-

Amos.5. mos, Odio habuerunt corripientem, & loquentem perfectè abominati ſunt. De talibus fertur in Eſaia, Dicunt aſpi-

Eſa.30. cientibus, nolite nobis aſpicere ea quæ recta ſunt. Loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Apoſtolus quoque,

1.Tim.4. A veritate (inquit) auditum auertent: ad fabulas autem con-

Prou.26. uertentur In quibus impletur & illud, Quaſi apprehende-

Mat.21. rit cum auribus canem, ita qui corripit impatientem.

¶ Hic quæri poſſet, Vtrum & qualiter præfati Iudæi Chriſtum nouerūt, de quo quia ſuperius & item ſuper Matthæum

F diffuſe tractatum eſt, idipſum prætermitto.

¶ Inſuper quoniam ſacerdotes, ſcribæ & phariſæi non audebant violentiam Chriſto, timore plebis, inferre, excogitauerunt aliam viam ad reprehendendum, non ad credendū & imitandum conſiderantes & explorantes, quorū ſectatores ſunt multi, qui proximos ſuos obſeruant ad accuſandum & calumniandum, & proprios defectus atque exceſſus penſare ac plangere negligunt: quibus Salomon loquitur, Qui

Prou.11. obſeruator eſt malorū, opprimetur ab eis. Et rurſus ait ſcri-

Eccle.21. ptura, Stultia eſt hominis auſcultare per oſtium, *Miſerunt ſimulatores, qui ſe iuſtos ſimularent, vt caperent eum in ſermone*, id eſt ex verbis & reſponſionibus Chriſti reprehēdere poſſent eum: vt quem veritate vincere non valebant, circumuenirēt & vincerent calliditate, nō attendentes neq; verentes illud

Iob,

Iob,Simulatores & callidi prouocant iram dei. Nec illud A
Prouerbiorum, Vir verſutus odioſus eſt.Itaque non acceſ- Iob.36.
ſerunt in perſona propria,ſed vt in Mattheo aſſeritur,Miſe- Proue.14.
runt ad eum diſcipulos ſuos cum Herodianis,quatenus ab il- Mat.22.
lis obſeruaret ſe minus,*Et traderent illum principatui*, id eſt,
dominationi Herodis,*Et poteſtati præſidis* puta Pilati, vel v-
trunque refertur ad præſidem,intelligendo per principatum
dominationem ſiue militiam eius,per poteſtatem verò iudi
ciariam eius authoritatem.Sic & quidam verſipelles, ac im-
pij proximos ſuos obſeruant,& ficte ac callide ſciſcitantur,
vt eos valeant accuſare,quibus cōtingit, Qui fodit foueam,
incidet in eā:& qui diſsipat ſepem, mordebit eum coluber. Eccle.10.
De talibus loquitur Hieremias,Sagitta vulnerans lingua eo- Hier.9.
rum,in ore ſuo pacem cum amico ſuo loquitur, & occulte B
ponit ei inſidias. *Et interrogauerunt illum dicentes*, *Magiſter ſci-
mus,quia recte*,id eſt,verè ac iuſtè,*dicis* ſeorſum loquendo,*Et
doces* publice prædicando.

¶Porrò vt ait Anſelm⁹,veritas eſt rectitudo ſola mēte per-
ceptibilis,*Et non accipis perſonam*,hoc eſt, nullius intuitu aut
amore recedis à veritate & æquitate,nec contra iuſtitiam a-
licui parcis,vnde in Actibus Apoſtolorum aſſerit Petrus, In
veritate cōperi,quoniam non eſt perſonarū acceptor deus.
Huius contrarium agunt quidā prælati,principes, iudicesq;
iniuſti,vni deliquentium,præſertim potentioribus, chario-
ribus,propinquioribuſve parcentes, & alterum punientes.
Propter quod quidam philoſophus leges principum telis cō
parauit aranearum,quæ imbecilliores capiunt muſcas,& for C
tiores euadere ſinunt.Similiter peccant,qui non ex charita-
te & zelo iuſtitiæ,ſed ex praua radice,videlicet odio, indi-
gnatione,impatientia,ira,cupiditate,corripiunt ac puniunt
reos.*Sed in veritate viam dei doces*,id eſt,diuina præcepta,do-
cumenta atque conſilia, quibus de peregrinationis huius
exilio ad ſummę ſalutis pertingitur patriam veraciter,abſque
falſitatis admixtione proponis ac inſtruis.Hanc ambulatio-
nem præmiſerunt,vt emollirent & vane delectarent, ac ſibi
allicerent mentem Chriſti ad reſpondendum pro volunta-
te eorum.Iſtud quippe hypocritis & verſutis eſt propriū ſi-
mulatorie commendare,placentia loqui,apparatu,verbo,ac
ſignis blande ſe applicare,ſicque alterius animum eneruare,
abducere,& ad beneplacitum ſuum attrahere, quemadmo-

D dum beſtiæ quę poteſtate nequeunt cōprehendi, blanda fricatione ac variis ſimulationibus capiuntur. Vnde mox quæſtionem proponunt. *Licet nobis tributum dare Cæſari an non?* Pompeius princeps Romanus Iudæā ſubiugauit Romanis, & extunc Romani exegerunt, à Iudæis tributum, quod & Iudæi ſoluerunt. Poſtmodum ſcribis & phariſæis viſum eſt Iudæos, vtpote populū dei peculiarem, non debere tributum dare terrenis principibus, nec legibus ſubiacere humanis, quia diuina lege regebantur, atq; in templo decimas primitiasq; ſoluebant. Quibuſdam verò Iudæis videbatur oppoſitum, eo quod Romani pro pace militabant communi. Ideo Chriſto propoſuerunt quæſtionem iſtam determinandam quatenus quicquid reſpondet reprehenderetur. Si enim diceret nō eſſe ſoluendum, mox eum accuſarent præſidi, tanE quam rebellem Romano imperio: ſi verò reſpondiſſet eſſe ſoluendum, iudicarent eum diuino derogare honori & legi, & affectabāt vt Chriſtus diceret tributū Cæſari nō eſſe ſoluendum, non ideo principaliter, vt viderentur à debito ſolutionis illius immunes, ſed vt accuſare poſſent ac morti tradere Saluatorem. *Conſiderans autem dolum illorum*, videlicet ſimulationem inuidioſam. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine, omnium cordium ſecreta, & quicquid in creaturis eſt, cognouit, non ſolum vt deus ſcientia increata, ſed etiam ſecundum aſſumptam naturā in verbo æterno creata ſcientia. *Dixit ad eos, Quid me tentatis*, id eſt, fruſtra & irrationabiliter me decipere conamini per ficta & adulatoria verba.

¶ Denique adulatio eſt graue peccatum: & qui aliū laudat
F incaute aut ei ficte blanditur grandi eum exponit periculo, vtpote gloriæ vanæ, qua omnem quam habet gratiam & virtutem amittat. Hinc Auguſt. Duo (inquit) ſunt perſequentiū genera, vnū eſt vituperantium, aliud adulantiū. Magis perſequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris. Adulator equidē perimit animā, corpus occiſor. Merito igitur ait
Pſal. 5. Pſalmiſta, Virum ſanguinū & doloſum abominabitur domi-
Pſal. 51. nus. Et rurſus, Sicut nouacula acuta feciſti dolum. Quemadmodum nanque acuta nouacula crines abſcindit, ſic adulator tollit virtutem. Hinc zelo iuſtitiæ cōtra adulatores & bilingues ꝓpheta ſuccenſus teſtatur, Loquuntur pacem cū proximo ſuo, mala autē in cordib⁹ eorū. Deinde precatur, Da illis
Pſal. 37. ſecūdum opera eorū, & ſecundū nequitiam adinuentionum ipſorum

ipſorũ. Propterea dominus Chriſtus iſtos adulatores ac frau A
dulẽtos,durè redarguit. Primò,vt adulatiões & fraudes ſemper
vitemus. Secundò,vt adulatores ſtrenue refellamus,cum
propheta pſallentes Corripiet me iuſtus in miſericordia,& Pſal.19.
increpabit me,oleum autẽ peccatoris non impinguet caput
meum. *Oſtendite mihi denarium* qui ad imperatoris præceptum
ſoluiturpro tributo Cumq; oſtendiſſet Chriſto denarium,interrogauit.
Cuius habet imaginem & inſcriptionem? id
eſt,ſuperſcriptionem exaratam in nummo. Non ignorantia
hoc quæſiuit,ſed vt ex eorum reſponſione daret eis irreprehenſibilẽ
ſolutionem. Ideo ſubditur, *Reſpondentes dixerunt*,
Cæſaris puta Tyberii,quo imperante paſſus eſt Chriſtus. *Et
ait illis*, *Reddite ergo quæ Cæſaris ſunt*, *Cæſari*,hoc eſt,ea quæ B
ei ex rationabili inſtitutione debetis,puta cẽſum,tributũ,ob
ſequiũ. Hæc nanq; ſpirituali libertati,& ſubiectioni ſub deo
ad quas ordinatur lex diuina, nõ derogãt:quia ſpiritualis libertas,
eſt immunitas à ſeruitute peccati,ac iugo diaboli. Pro Epheſ 6.
pter quod ſacratiſſimi apoſtoli Petrus & Paulus in ſuis epi- Tit. 1.
ſtolis hortãtur ſeruos fideles, vt infidelibus quoq; dominis 1.Pet.1.
fideliter obſequãtur, *Et quæ ſunt dei deo*.i.quæ deo tenemini,
ſcilicet obſeruantiam præceptorum ei iugiter exhibere,imò
voſipſos diuino cultui totaliter mancipare,quoniã totũ quod
eſtis,dei eſt,& cuius imagine inſignitur. Quemadmodum enim
denarius Cæſaris eſt metallum eius imagine decoratũ,
ita numiſma dei eſt homo ſummæ trinitatis expolitus imagine.
¶ Præterea non ſic intelligẽda ſunt verba Chriſti pręC
tacta,quaſi aliquid ſit imperatoris, quod nõ ſit creatoris,qui
iure creationis omnium dominus veriſsime perhibetur, ſed
idcirco ſic dixit Saluator,quoniã aliqua ſpecialiter deputantur
terreno præſidi,& aliqua creatori. *Et non potuerunt verbum
eius* hoc eſt præſcriptam Chriſti reſponſionem. *Reprehendere
coram plebe*, Non enim (vt Salomon ait) eſt ſapiẽtia Prou. 21.
non eſt ſcientia,non eſt conſilium contra dominum. De quo Iob. 5.
in Iob aſſeritur,Qui comprehendit ſapiẽtes in aſtutia eorũ,
& conſilium prauorũ diſsipat. *Et mirati in reſponſis* hoc eſt,
verbis reſponſalibus *Eius*, *tacuerunt* videntes ſe non poſſe ei
concludere,imò quo amplius eum interrogauerunt,eò plus
glorificabant eum,& confundebant ſeipſos. Itaque mirabãtur
quod tam irreprehenſibiliter mox reſpondit,& quod inſidiandi,
calumniandique locum non reppererunt.

D ℭ Cóſequēter deſcribitur quæſtio à Sadducæis Chriſto propoſita,per quam voluerunt Sadducæi Phariſæos cōfundere, & Chriſti ſapientiā explorare. *Acceſſerūt autem quidam Sadducæorum qui negant eſſe reſurrectionem* De triplici ſecta inter Iudæos exiſtente, videlicet Eſſæorum Phariſæorum ac Sadducæorum,& de diſtinctione eorum abinuicem dictū eſt ſupra. ℭ Porrò Sadduçei inter illos grauiſsime errauerunt,qui nec angelum,nec ſpiritum,nec futuram generalem reſurrectionem eſſe credebāt,imò animas hominum inſtar brutorū dixerunt eſſe mortales,receperuntque libros Moyſi nō prophetarum, quum tamen ex Moyſi libris luce clarius conſtet angelos eſſe. Et interrogauerūt eū,videlicet Sadduçei Chriſtum *Dicentes,Magiſter, Moyſes ſcripſit nobis* id eſt,in Deuteronomio,nobis deo iubente præcepit. *Si frater alicuius viri*
E *mortuus fuerit habens vxorem* vſque ad mortem, *Et hic ſine filiis fuerit*, id eſt,abſque legitima prole obierit,vt nomine filiorum intelligātur & filiæ,ſicut dum pater & filius correlatiue dicuntur,quum pater quis verè ac relatiue dicatur, etiā filio carens non filia,ſi filius denotat ſexum, *Vt accipiat eam frater eius vxorem & ſuſcitet ſemē fratri ſuo*, hoc eſt,de fœmina illa procreet prolem,quæ aſcribatur marito defuncto,vocetur que filius eius legalis, quanuis ſit filius carnalis mariti ſequentis Prima & literalis cauſa huius præcepti fuit,ne nomen atque memoria viri prioris de ſua tribu remoueretur. Secunda vt familiarum ac tribuum maneret diſtinctio.

Deut .25. ℭ Myſticè verò per iſtud præceptū ſignificatur,quòd fra-
F tre mortuo,id eſt, Chriſto propter nos crucifixo,frater ipſius,videlicet Eccleſiaſticus prælatus,debet ei ſuſcitare ſemē ſpirituale,aliquos conuertēdo ad ipſum,& bonos ad ſpiritualem profectum. *Septem ergo fratres erant* Iſraëliticæ ſtirpis *Et primus accepit vxorem,& mortuus eſt ſine filiis, & ſequens*,id eſt,ſecundus frater *Accepit eam* , poſt mortem prioris , *Et ipſe mortuus eſt ſine filio,& tertius accepit illam ſimiliter & omnes ſeptē*,id eſt,reliqui omnes.*Et non reliquerūt ſemen,& mortui ſunt Nouiſſima omnium mortua eſt & mulier.* Iſtā quæſtionem propoſuerunt Sadducæi,ad demonſtrandū quòd reſurrectio mortuorum nō eſſet poſſibilis,quia rationabiliter dici non poſſet, ad quem prædictorum fratrum ſpectaret vxor in reſurrectione futura , ideo ſubditur , *In reſurrectione ergo cuius eorum erit vxor? Siquidem ſeptem* fratres *Habuerunt eam* ſucceſſi-

ſucceſsiue Vxorem ideo qua ratione pertineret in futura re- D
ſurrectione ad vnum,pertineret quoque ad alium. Quo dato fratres ſimul & ſemel haberét eandem vxorem, quod eſt legi contrarium. Vnde beatiſſimus Iohannes Baptiſta dixit miſerrimo,impiiſſimoque Herodi,Nõ licet tibi habere vxorem fratris tui.

¶ Porrò Sudducæi in quæſtione hac, præſupponebát vnum mendacium,quod tamen à Phariſæis reputabatur verum,vtpote, quòd poſt reſurrectionem erit vſus ciborũ ac venereorum. Vnde & Nicolaus de Gorra teſtatur, quòd phariſæi Marc. 6.
poſt reſurrectionem credebant ſe habituros vxoré ac ſobolem,opulentiamque terrenam,& auream,ac gemmatã Hieruſalem deſuper concedendam per mille annos, atque poſt mille annos,ſe eſſe in cœlum fœliciter transferendos, quo- B
rum errorem dominus pandit ſicut ſubiungitur. *Et ait illis Ieſus,Filii huius ſeculi*, id eſt, qui generantur in mundo iſto, & filii ſunt generis humani, *Nubunt*, hoc eſt, vxores accipiunt. *Et traduntur ad nuptias* , etiam antequam ſint perfectæ ætatis,ac ſui iuris,quod neceſſe eſt vt ſpecies perſeueret, quoniam vita iſta mortalis eſt, propter quod dixit Philoſophus. Ad hoc generatio animalibus data eſt, quatenus eſſe, quod perpetuari non poteſt in indiuiduo, cõſeruetur in ſpecie per generationum videlicet ſucceſsionem. *Illi verò qui digni habebuntur ſeculo illo*,id eſt,electi & iuſti, quos deus dignos miſericorditer reputabit duratione ac habitatione futuræ fœlicitatis,& reſurrectione ex mortuis,id eſt,fœlici immutatione ac reſurrectione de morte naturæ ad vitam glo- C
riæ, *Neque nubent*, id eſt,fœminæ non maritabuntur, *Neque ducent vxores*, viri, cuius ratio veriſsima ſubditur , *Neque enim vltra mori poterunt* , quia nec mors naturæ , neque mors culpæ,nec mors miſeriæ, locum habere poteſt in eis. *Aequales enim angelis ſunt*, id eſt,angelis erunt æquales,quia ad diuerſos angelorum ordines aſſumentur , iuxta exigentiam diuerſitatis meritorum ſuorum, *Et filii ſunt dei*, filiatione perfectæ adoptionis per ſimilitudinem gloriæ,& perceptione hereditatis eternę,dicente Apoſtolo,Si filii,& he- Rom. 8.
redes,heredes quidem dei,coheredes autem Chriſti.Et Pſal. Pſal. 15.
Tu es qui reſtitues hæreditaté meã mihi. Hæc autem hære- 1.Cor.2.
ditas eſt eſſentiale pręmiũ beatorum,deinde eſt & pręmium accidentale.Vnde ait Apoſtolus, Oculus non vidit,nec auris

audi-

D audiuit,nec in cor hominis aſcenderũt,quæ præparauit deus diligentibus ſe, *Cum ſint filii reſurrectionis* beatificæ.i.beatæ immutationis,quæ propriæ reſurrectio appellatur, nã impii ad maiorem calamitatem reſurgẽt. ¶ Denique ex his æternæ,increatæ & infinitæ ſapiẽtiæ verbis,patet perfidia ſceleratiſsimi Machomæti,falſitas Alchorani,error Sarracenorũ & Iudæorum ac Tartarorum. Totius enim ſignifer falſitatis perfidiſsimus Machometus in ſuo Alchorano ſæpiſſime proteſtatur,quòd poſt reſurrectionẽ generalem iuſti erũt in paradiſo terreſtri,&cibis,potibus atq; venereis abundãtiſſime in perpetuũ perfructur. Et mira eſt cæcitas illius perditiſſimi Machometi,quia frequenter fatetur,quòd deus miſit Moyſi teſtamentum,Dauid Pſalterium, Chriſto Euangelium,& ſibi Alchoranum, cùm tamen in Alchorano quaſi innumerabilibus vicibus cõtradicat ſcripturis veteris teſtamenti & Pſalterii ac Euangelii,quemadmodum in tractatu,quem contra perfidias Alchorani,& cõtra ſingulos ſingulorum capitulorum eius errores compegi,luce clarius demõſtraui. Nec dubium,quin etiã ſit contra omnem naturalem philoſophiam, beatitudinem hominis in voluptatibus conſiſtere guſtus & tactus ¶ Conſequẽter veritas ſpecialiter reprobat Sadducæorum errorem,negantium reſurrectionem, *Quia verò reſurgunt mortui*,id eſt,mortuos eſſe reſurrecturos, *Et Moyſes oſtendit ſecus rubum*, id eſt,docet ac innuit,deſcribendo verba quæ deus per angelum loquebatur ad ſe circa rubũ,de cuius medio angelus loquebatur ad eũ,vt patet in Exodo, *Sicut*

Exod. 3. F *dicit dominum deum Abraham, & deum Iſaac & deũ Iacob*,ſecundũ quod ibi Moyſes recitat, quòd ipſe omnium dominus & creator vocauit ſe deum horum trium patriarcharum. Ex quo probatur,quòd aliquo modo viuant,puta in anima,cum eorũ corrupta ſint corpora. Quum etenim Moyſes interrogaſſet nomen dei,& deus dixiſſet, Ego ſum qui ſum. Hæc dices filiis Iſraël,protinus addidit, Dominus deus patrum veſtrorum,Deus Abraham,deus Iſaac, & deus Iacob,miſit me ad vos. Hoc nomen eſt mihi in æternum, & hoc memoriale meum in generationẽ & generationẽ. Præterea (vt ſanctus Syluester papa diſſeruit) deus voluit ſe horum triũ patriarcharum deum vocari, & ſub commemoratione nominũ eorum exorari,ad inſinuandum ſuperbeatiſſimæ trinitatis myſterium. Sunt & aliæ cauſæ. Prima,quia hi patriarchæ fuerunt

ſunt primi generales progenitores Iſraëliticæ plebis. Secunda, quia eximię ſanctitatis fuerunt, & in multis excellentiam aliquam ſortiūtur. Tertia, quia ad eos de Chriſti aduētu facta eſt repromiſſio manifeſta, vt patet in Geneſi. Quarta, vt filii Iſraël generis ſui dignitatem aduerterēt, ſicq; idololatriam euitando, verum colerent deum, & deo grati cōſiſterent. Quinta, vt horum patriarcharum virtutes cunctis eorum poſteris in exempla proponerentur. A

¶ Inſuper quòd ex prææallegatis Moyſi verbis, ſequitur hos viuere patriarchas, probat Saluator, *Deus autem non eſt mortuorum ſed viuorū. Omnes enim viuunt ei.* Sed contra hæc verba poteſt fieri triplex obiectio. Prima, quia deus dicitur iudex viuorū & mortuorū, ergo ſimiliter dici poteſt deus eorum. Secūda, quia præfati patriarchæ veræ ſunt mortui, quēadmodum ſcriptura deſcribit. Tertia, quoniam impii non viuunt deo, ſed propriæ potius volūtati corā deo mortui perhibentur. Et reſpondendum ad primum, quòd aliquid dicitur dupliciter mortuum. Primò omnino ſecūdum corpus & animam, & ita nō eſt deus mortuorum deus aut iudex. Secūdò, quantum ad corpus tantum: ſicque mortuorū deus & iudex eſt dominus. Ad ſecundum ex eodē patet reſponſio, quia præfati ſunt verè mortui quantum ad corpus. Ad tertium eſt dicendum, quòd impii ac damnati non viuunt deo, id eſt, ſecundum legem diuinam, nihilominus viuunt deo, id eſt, ad ſuæ iuſtitiæ declarationem, ſiue ad ſuæ maieſtatis honorem, quia in eis oſtēditur omnipotētia creatoris & æquitas eius, imò pietas eius aliquo modo, quoniā circa condignū puniūtur damnati, & impii in ſeculo iſto interdum miſericorditer cōuertūtur, & piè à deo tolerātur, ac varia eius beneficia ſortiūtur. ¶ Sed poſſet quis dicere, Qualiter ex his verbis probatur reſurrectio mortuorū, cum nō aliud ex eis conſequi videatur, niſi quod immortalis ſit anima rationalis? Reſpōdetur, ꝙ Chriſtus loquebatur Sadducæis, qui ideo reſurrectionē negabāt, quoniā animas dixerunt eſſe mortales, ideo immortalitate animæ demōſtrata, probata eis fuit reſurrectio corporū & etiam idē ex aliis poteſt inferri. Primò, cū anima ſit naturaliter corporis forma, naturalem habet inclinationē ad reunionē cum ipſo. Secundò, quoniam ſicut anima meruit atque demeruit, ita eſt finaliter remuneranda. Quemadmodum ergo in corpore meruit ac demeruit, ita in ipſo vltimate eſt

B Acto. 10. Gene. 35.

C

D te eſt præmiãda. Tertiò, quoniam anima cum ſit naturaliter pars alicuius totius, non poteſt in ſeipſa ſubſiſtentiam habere perfectam, ergo nec plenam fœlicitatem. Quartò, quoniã ſenſitiuæ vires radicaliter manent in anima, idcirco ad corpus, naturalem habet affectũ, nec abſque illo plene quieſcit aut contentatur. Vnde & Platonici dixerunt animas corporibus reuniendas, ſed errabant in hoc, quòd eas dixerũt corporib⁹ denuo morituris vniri. ¶ Poſtremò ex modo loquẽdi ipſius Moyſi in quinque libris ſuis clariſsimè innoteſcit animas hominũ eſſe perpetuas. Frequẽter etenim ait, eos qui obierunt eſſe collectos ad patres ſuos. Et Iacob patriarcha, Deſcendam (inquit) ad filium meum lugens in infernum. Abrahæ quoq; perhibuit deus, Merces tua magna eſt nimis.

Gene. 37.

E Temporalia autem non poſſunt eſſe ſufficiẽs retributio operum charitatis & gratiæ, quæ ſunt opera ſupernaturalis, ac præſtantiſsimæ dignitatis, temporalium rerum valorem ac dignitatem incomparabiliter excedẽtia. Denique multi iuſti & ſancti veteris teſtamẽti in vita præſenti, aduerſitatibus maximis, & diuerſis vſque ad finem vitæ affecti ſunt, & tandem pro iuſtitia interfecti, vt de ſeipſo recitat Hieremias, & de multis cõſtat prophetis, de quibus certum eſt, quòd in vita præſenti non ſunt pro ſuis meritis remunerati, ergo poſt vitam hanc. *Reſpondentes autem quidam ſcribarum*, qui erant legis doctores, *Dixerunt*. Sed quomodo reſpondiſſe dicuntur, qui interrogati non erant? Dicẽdum, quòd reſponderũt, id eſt, ad prærinducta verba Chriſti aptè & correſpondenter loquuti ſunt, *Magiſter bene dixiſti*, id eſt, veraciter reſpondiſti. *Et amplius non audebant eum quicquam interrogare*, phariſæi & Sadducæi, quia quo plus CHRISTVM interrogauerunt, eò ſapientia eius clarior apparebat & maior, & ipſi plus confutabantur: ſi autem pia intẽtione, deſiderio proficiendi interrogaſſent dominum Ieſum, quo ipſe celerius ac ſapientialius reſpondiſſet, eò ipſi auidius atque indeſinentius ſciſcitati fuiſſent. Itaque non audebant magiſtrum veritatis amplius interrogare ad tempus, ſcilicet die iſto, tamen paulo poſt tempore paſsionis ſæpe interrogauerũt eundem. Ex quibus elicitur inuidiam rationabiliter conuictam acrius malignari. Et quoniam non audebant CHRISTVM magis interrogare, ipſe eos charitatiue interrogauit, vt eorũ errorẽ excluderet, quia ſciebat eos malè ſentire de rege Meſſia

Hier. 20

F

ſia, vtpote quòd purus exiſteret homo. *Dixit autem ad illos,* A
videlicet ſcribas & phariſæos, *Quomodo dicũt Chriſtũ filium David eſſe?* id eſt, qualiter ſcribæ & phariſæi, cæterique cõmuniter affirmant CHRISTVM, de Dauid regis ſemine naſciturum, & eius filium appellandum, ita quòd ſecundum eos erit duntaxat filius Dauid, & non dominus eius. *Et ipſe* Pſal. 109.
David dicit in libro Pſalmorum, Dixit dominus ſcilicet deus pater *Domino meo,* vtpote Chriſto, *Sede à dextris meis,* id eſt, mihi æqualis eſto ac reſide, ſecundum quod deus es, atque ſecundum naturam tuam humanam in potioribus bonis, & beatitudine ampliori in cunctis beatis cõſiſte, vtpote prę omni pura creatura mihi propinquior, quia in donis gratiæ & gloriæ omnibus illis inæſtimabiliter es præfulgens. Itaque CHRISTO ſecundum vtranque ſuam naturam cõpetit ad dei patris dexteram reſidére, ſed diuerſimode, vt eſt B
tactum. *Donec ponam inimicos tuos,* omnes videlicet incredulos, impios & reprobos, *Scabellum pedum tuorum,* id eſt, eos tibi perfectè ſubiiciam ſubiectione coacta per diiudicationem & condemnationem, quod erit in finali iudicio & inferno. Porrò domino ſaluatori quantum ad ſuam humanitatem data eſt omnis poteſtas & omnium creaturarũ dominium ab incarnationis ſuæ exordio, quantum ad authoritatem & poteſtatis huius poſſeſſionẽ. Nam eo ipſo quo Chriſti humanitas vnita eſt verbo æterno hypoſtatica vnione, prælata eſt omni creaturæ: vnde & ante paſſionem dixit, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Et rurſus, Dedit ei poteſtatem iudicium facere quia filius hominis eſt In Mat. 28.
reſurrectione autem data eſt Chriſto homini iſta poteſtas, C
quantum ad eius manifeſtationem, quia extunc cœpit Chriſti maieſtas publicæ prædicari, & omnibus notificari. In vltimo verò iudicio dabitur ei poteſtas hæc, quantum ad plenam ipſius exequutionem, quando (iuxta Eſaiæ oraculum) Pſal. 45.
ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnant ei. *David ergo dominum eum vocat, Et quomodo filius eius eſt?* Tanquam dicat, Ex quo Dauid, qui fuit præpotens rex, eximiusque propheta, atque præcipuè ſanctitatis, Chriſtum nominat dominum ſuum, innuit CHRISTVM eſſe plus quàm prophetã, ac regem. Quomodo ergo filius eius eſt? Ad hoc nullus iſtorum Chriſto poterat reſpondere, vt in Matthæo Mat. 22.
habetur, Si autem cognouiſſent duplicem eſſe in Chriſto naturam

D turam ad generationem, facile reſpódiſſent, quòd ſecundum naturam diuinam & generationem æternam eſſet dominus Dauid & filius eiuſdem Dauid ſecundum naturam humanam & generationem temporalem. *Audiente autem omni populo*, qui prædicationi interfuit, *Dixit diſcipulis ſuis, Attendite* id eſt vos præſeruate & cuſtodite *A ſcribis qui volunt ambulare in ſtolis*, id eſt, albis ac candidis veſtibus, vt videantur cæteris ſanctiores quo conſtat, quòd amabant vanam oſtentationem, *Et amant ſalutationes in foro*, id eſt, ſalutationes publicas, & cum reuerentia ac capitis inclinatione exhibitas, præſertim à magnis perſonis ſicque humanum requirebant fauorem, *Et primas cathedras*, id eſt, honorabiliores ſedes in ſynagogis, quo innoteſcit eorum ambitio, *Et primos diſcubitus*, id eſt, ſuperiora loca *In conuiuiis*, per quod

E eorum guloſitas atque ſuperbia deſignatur, *Qui deuorant domos viduarum*, hoc eſt, facultates earum guloſe conſumūt, *Simulantes longam orationem*, id eſt, prolixe quaſi orantes, cū tamen ore, non corde orarēt, nec ex vera virtute, ſed cupiditate & vanitate orabant, vt ab hominibus, præſertim à viduis aliquid habentibus, reputarentur ſancti, ſicque copioſa à viduis acquirerent munera, quia ad dandum deuotis ſunt viduæ magis pronæ, ac liberæ quàm fœminæ maritatæ. Hi ſcribæ, in quibus fuit ſcientia in formis & inflans, *Accipiunt damnationem maiorem*, id eſt grauius punientur in ſempiternum: ſecundum quod aliis enormius peccauerūt. ¶ O quàm multi etiam modo in eccleſia horum ſcribarum & phariſæo-

F rum vitia imitantur, non dei honorem & gloriam, ſed propriam commoditatem, & venerationem, laudem & famam quærentes, carnalitati deſeruientes, ambitioſi & ſimulatores, ac ſpiritualia propter temporalia exhibentes, quemadmodum quidam presbyteri propter oblationes multiplicant miſſas. Væ ambitioſis prælatis, carnalibus, cupidiſque doctoribus, & vniuerſis ſuperbiæ filiis. Denique circa præhabita dicit Chryſoſtomus, Dum Iudaicos ſacerdotes CHRISTVS confundit, etiam Chriſtianos presbyteros monet, ne cum viduis commorentur magis quam cum cæteris fœminis, quia & ſi voluntas mala non eſt, tamen ſuſpitio mala eſt. Et iterum ait, Non ſolum corpore in nouiſſimo loco ſimus, ſed & animo nouiſſimos omnium nos reputemus.

¶ Poſtremò

¶ Poſtremo poſſet hic quæri, cur fons ſapientie verbum dei A
in excelſis, cuius omnis actio eſt noſtra inſtructio, clerū Iudæorum, videlicet ſacerdotes, ſcribas & phariſæos corā vulgo publicè, increpabat? & reſpondendum, quòd certum eſt eum hoc diuino feciſſe inſtinctu propter diuerſas cauſas. Primo, quia illorum vitia publica erant. Secundò, quoniam ſcādalizatiua fuerant plebis. Tertiò, pro informatione diſcipulorum, quatenus & maiores auderēt corripere. Quamuis autem omnis Chriſti actio ſit Chriſtianorum inſtructio, non tamen illa inſtructio eſt ſemper ad imitandum, ſed interdum ad fidei firmitatem aut morum reformationem, ſeu alia quædam. Hæc autem increpatio ſcribarum & phariſæorum à Chriſto multo diffuſius deſcribitur à Matthæo, in quo & Chriſti iuſtitia declaratur: quia dum eius reſponſionem B
commendaſſent ſcribæ, non eſt reprehenſibiliter emollitus, ita vt contra iuſtitiam ob eorum correptione tacere, ſed ꝑtinus eos durè corripuit: à cuius imitatione labuntur, qui humano fauore, adulatione laude, aut munere, mente ſic eneruātur, vt à fraterna correptione aut paterna correctione delinquentium retrahantur. Alij verò econtra nō ex charitate ac zelo iuſtitiæ, ſed ex ira, impatientia, auerſione aut alia paſſione ad correptionem ſeu correctionem proximorum mouentur, & dum alios videntur velle curare, grauius lædunt ſeipſos.

¶ Elucidatio Cap. XXI. C

Reſpiciens autē Ieſus, videbat eos qui mittebant munera ſua in gazophylacium.

ARTICVLVS. XLIIII.

R*Eſpiciens autem Ieſus*, id eſt, populum ſuas oblationes in templo facientem, conſiderās, vt aliquod ſpirituale proponeret documentum, & per exteriorem illum aſpectum inſinuauit, ꝙ eos qui bonis operibus ſunt intenti, libēter attendit atq; eorū deuotioni congratulatur, *Videbat eos qui mittebant munera ſua*, id eſt, oblationes ſuas ponebāt ſeu ꝓiiciebant. *In gazophylacium* diuites, id eſt, in repoſitorium

talium

D talium oblationum. Et dicitur gazophylacium à gaza quòd eſt diuitiæ, & phylaze quod eſt ſeruare, quaſi reſeruatorium diuitiarum. Eratque gazophilacium triplex. Vnum,in quo ponebantur oblationes ac donaria regum,quod in libris Regum muſac ſabbati appellatur. Secundum,in quo ponebantur oblationes ſacerdotum,vocabaturq; corbana. Tertium, in quo vulgi oblationes reponebantur,quod cōmuni nomine gazophilatium nominabatur, quod ſecundum Auguſtinum fuit arca, in qua ponebātur oblationes ad ſubſtētatiōnem miniſtrorum templi,vel etiam ad reparationem ædificiorum ipſius. Interdum quoque gazophylacium dicitur locus in quo erat huiuſmodi arca: iuxta illud Iohannis, Hæc verba loquutus eſt Ieſus in gazophylacio docēs in templo.
E interdum domus ſacerdotum ac leuitarum propè templum. nonnunquam horreum collationis primitiarum ac decimarum. Spiritualiter verò,arca dei ſit anima noſtra,in qua deo quotidie offeramus ſacrificium laudis,thymiama deuotæ orationis, ignem feruidorum affectuum,charitatis & contēplationum exceſſus. *vidit autem & quādam viduam pauperculam mittētem* in gazophilacium *Aera minuta duo*, id eſt duos exiguos obulos factos de ære,non de argēto aut auro qui ſecundum Chryſoſtomū valebant quartam partem denarij vſualis, *Et dixit, Vere dico vobis* diſcipulis meis. *Quia vidua hæc pauper plus quàm omnes miſit*,id eſt, cæteris omnibus hic modo offerentibus plus obtulit. Plus inquam,nō per reſpectum ad magnitudinem rei oblatæ in ſe, ſed per reſpe-
F ctum ad interiorem deuotionem,& ánimi promptitudinem atque diuinam acceptionem,& muneris qualitatem,quia de neceſſariis ſibi. Hinc ſubditur *Nam omnes hi*, ſcilicet diuites *Ex abundātia ſibi miſerūt munera dei*,id eſt, ex copioſa ſua ſubſtantia poſuerunt aliquid in gazophylacium inter oblata,quæ dicuntur munera dei. Primò, quia à deo hominibus ſunt collata, quemadmodum Dauid loquitur domino, tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Secundò,quia deo ab omnibus offeruntur,ideo viliora non ſunt domino offerenda,ſed meliora,quemadmodum in Geneſi legitur, quòd Abel obtulit de primogenitis gregis ſui, adipibuſque eorum,Cain verò de fructibus terræ. In Malachia quoque habetur, Si offeratis claudum aut languidum, nónne malum eſt? Offer illud duci tuo,ſi placuerit ei. Quaſi dicat,

dicat, Terren⁹ princeps tuus tibi indignaretur, ſi ei offerres A
quod vilius eſt. Et iterum dicitur ibi, Maledictus doloſus qui habet in grege ſuo Maſculum, & votum faciẽs immolat debile domino. *Hæc autem ex eo quod deeſt illi*, id eſt, vidua iſta paupercula ex terrena ſubſtantia quam non habet *Omnem victum ſuum quem habuit miſit*, id eſt, idipſum modicum quod habuit, ex quo ſe aliquantulum ſuſtentare potuit, obtulit: ſicque modicum iſtud fuit pars terrenæ ſubſtantiæ cõmuniter ſumptę, de qua ipſa pãrũ quid habuit, Et quod ait, omnem victum ſuum, &c. intelligi poteſt ſiue ſimpliciter, ita ꝙ de numiſmate nihil retinuit ſibi, aut per modũ hyperbolicæ loquutionis, quo aliquid dicitur per exceſſum.

¶ Si autem obiiciatur, quomodo CHRISTVS laudet viduam iſtam de huiuſmodi oblatione, cũ virtus circa mediũ B
dicatur conſiſtere? Reſpondetur, quòd virtus conſiſtit circa medium in his quæ ſunt neceſſitatis, non ſemper in his quæ ſunt ſupererogationis, in quibus ſæpe omnimoda temporalium derelictio, commendatur, vt patet in paupertate & caſtitate religioſorum. Præterea aduertẽdum, quòd cum ſit duplex proportio, vtpote geometrica & arithmetica, ſecundum alteram harum proportionum dicitur vidua iſta plus aliis obtuliſſe, quia per reſpectum ad ſubſtantiolã ſuam, plus obtulit quàm diuites per comparationem ad ſuas poſſeſſiones. Denique & nos cum vidua iſta offeramus deo duo minuta, videlicet corpus & animam, & quicquid poſſumus ac habemus *Et quibuſdam dicentibus de templo*, id eſt, aliquibus diſcipulis Chriſti dicentibus ei de templo Hieruſalem, C
Quod de lapidibus bonis & donis ornatũ eſſet, quod ex aptis lapidibus eſſet conſtructum, & precioſis vtenſilibus ſeu denariis decoratum, & pulchrè formatum. *Dixit* Saluator diſcipulis iſtis adhuc rudibus, quibus nunc multi aſſimilantur, qui magis reſpiciũt ad ornatum eccleſiæ corporalem quàm ſpiritualem, ad pulchritudinem ædificiorum quàm ſanctimoniam miniſtrorum, ad redditus quàm virtutes: vnde & magis eligunt in prælatos eos qui corporalia illa quàm qui ſpiritualia iſta poſſunt procurare augere, defendere: idcirco eccleſia ad deflendam deuenit ruinam. Hinc CHRISTVS reſpondit diſcipulis. *Hæc* templi ædificia *Quæ videtis. venient dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidẽ, qui nõ deſtruatur.* Lucæ. 19.
Hoc quadrageſimoſecundo poſt Chriſti paſſio-

D nem anno per Titum pro magna parte eſt factũ, deinde per Adrianum completum, vt ſupra plenius dictum fuit. *Interrogauerunt autem illum dicentes, Magiſter, quando hæc erunt*, id eſt, quando tam funditus deſtruetur Hieruſalem, *Et quod ſignum apparebit, cum fieri incipient?* Iſti diſcipuli, vt dicitur in

Marci. 13. Marco, fuerunt Petrus, Iacobus, Iohannes & Andreas, qui

Mat. 24. ſecreto ſciſcitati ſunt CHRISTVM, non ſolũ de iſtis, ſed & de finali iudicio, conſummationeque mundi, iuxta illud Matthæi, Acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecreto, dicẽtes, Dic nobis quando hæc erunt, & quod ſignum aduentus tui & cõſummationis ſeculi, *Quid dixit, Videte ne ſeducamini* à pſeudo ac impiis. *Multi enim venient in nomine meo dicentes, Quia ego ſum*, id eſt, in nomine meo venire ſe dicent, & nomen

E meum mendaciter ſibi aſcribẽt, ita quòd vnuſquiſque eorum dicet ſe eſſe Chriſtum, vel aliquem magnum, vt fuerunt hæreſiarchæ. Porrò Simon Magus dixit ſe Chriſtum & dei vir-

Acto. 8. tutem ac verbum, ſimiliter Simon Eſſæus dixit ſe eſſe Meſſiam ac liberaturum Iudæos à tributo atque domino Romanorum, vt Ioſephus refert: & iſti deſtructionẽ Hieruſalem præceſſerunt. Similiter ſecundum Chriſti aduentum præcedent tales iniqui.

¶ Præterea Chriſtus determinate nõ exprimit tempus præfatæ deſtructionis Hieruſalem, aut ſecundi ſui aduentus, conſummationiſque mundi, ſed ſigna quedam, quatenus temporis incertitudo reddat nos cautos ac timoratos, & ſignorũ

Lucæ. 12. euentus ſolicitos ac paratos. Vnde alibi ait Saluator, Vigi-

F late, quia qua hora nõ putatis filius hominis veniet, *Et tempus appropinquabit*. Hoc dupliciter poteſt exponi. Primò, quod pſeudo illi dicent, tempus appropinquabit, videlicet tempus ſaluationis fiendæ per eos, ſeu finalis iudicii. Secundò, vt ſit verbum Chriſti, ita quòd poſt illorum falſariorum aduentum appropinquabit ruina Hieruſalem, aut conſummatio ſeculi. *Nolite ergo ire poſt illos*, id eſt, nec corporaliter eos ſequamini, nec eis credatis aut cõſentiatis. Circa hæc ſcribit doctiſſimus Nicolaus de Gorra, Multi hodie ſequuntur Simonem Magum, Pauci nanque ſunt beneficiati, niſi aut prece, aut precio, aut temporali ſeruitio, vel intuitu ſanguinis aut amore, timoréve principis: multi quoque ſequuntur Antichriſtum, qui propter auaritiam deſerunt Chriſtum. CHRISTVS quippe in vna perſona habuit tres naturas,

ſturas, videlicet corpus, animam, deitatem, ambitioſi verò in A
vno ſubſiſtente, plures congregant perſonatus ſiue præbendas. *Cum autem audieritis prælia*, quæ inferẽtur ab extraneis, *Et ſeditiones*, quæ concitabuntur à conciuibus, *Nolite terreri* Proue. 28.
inordinato & mundano timore rationem turbante. Iuſtus nanque quaſi leo confidens abſque terrore erit, nec contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit, vt Salomon conteſtatur, *Oportet primum hæc fieri*, id eſt, ante deſtructionem Hieruſalem, ſeu ſeculi finem hæc neceſſe eſt euenire, non abſoluta & fatali neceſsitate, ſed neceſsitate conditionata & conſequentiæ, inquantum à deo præuiſa ſunt, quãuis in ſeipſis ſint contingentia. Rurſus oportet ea accidere, nõ deo cogente, ſed hominum malitia exigente, vel oportet, quia oportunũ & aliquo modo expediens eſt ea cõtingere: iuxta quem mo B
dum ait Apoſtolus, Oportet hęreſes eſſe, vt qui probati ſunt, 1. Cor. 11.
manifeſti fiant, *Sed nõdum ſtatim finis*, id eſt, eis euenientibus non determinate cognoſci valebit tempus & hora vaſtitatis Hieruſalem, nec protinus finis mundi inſtabit. *Tunc dicebat illis* ſigna prætacta magis in ſpeciali exprimendo, *Surget gens contra gentem*, id eſt, populi minorum prouinciarum contra ſe inuicem præliabuntur, *Et regnum aduerſus regnum*, id eſt, maiores prouinciæ ſeu regiones & reges earum aduerſus ſe cõpugnabunt, *Et terræmotus magni erunt per loca, & peſtilentia, & fames, terroresq́;, & ſigna de cœlo*, id eſt, grandis terror incutietur hominibus ex his quæ apparebunt in cœlo aëreo, & cœleſti atque angelica fient virtute, nempe vt refert Ioſephus, imminente deiectione Hieruſalẽ, igneæ acies, currus, equiteſque armati in aëre diſcurrentes apparuerunt, C
ac præliantes, ſtella quoq; formam gladij habens per annum pependit ſuper Hieruſalem, *Et ſigna magna erunt*, id eſt, ſupernaturales immutationes, inſolitiq́; euentus. Vnde & tunc vitula inter immolantium manus peperit agnam.

¶ Præterea quæritur, cum prælia, ſeditiones, terrẽmotus, peſtilentiæ, fames, atq; terribiles, ac diuerſæ exhalationes, impreſsiones, figuræ, & alterationes, vt ſunt cometæ, dracones volantes, capræ ſaltantes, caſtra ac cõſimilia, de quibus in libro methęororũ agitur, naturaliter fiant, quomodo poſſunt eſſe ſigna futurorum, præſertim naturaliter, non pręſcibiliũ, imò qualiter ſigna conſiſtere queunt, cum (teſte Gregorio) ſigna non ſint quæ naturaliter accidunt? Reſpondet ſanctus

D Gregorius, quòd Chriſtus loquitur de præinductis, ſecūdum quòd ſupernaturaliter venient, & ordinem temporum non obſeruant. Vnde & alij aſſerunt, quòd prædicta abundantius euenerunt, inſtante deſtructione Hieruſalem, & adhuc multo abundantius euenient mundi fine inſtante, quàm naturaliter ſoleant, & ita ſunt ſigna. Deniq; quia hæc ſigna tam ad deſtructionem Hieruſalem quàm ad ſecundum Chriſti aduentum valent referri, nec certum eſt in quanta abundantiæ maioritate ſeu menſura contingent mundi termino imminente, ideo ex eorum euentu prænoſci non poteſt determinatum tempus aduentus Antichriſti, conſummationiſq; ſeculi, prout Auguſtinus probat diffuſius. *Sed ante hæc omnia*, id eſt, priuſquam memorata euenient ſigna, *Iniicient vobis* E *manus ſuas*, id eſt, violentiam inferent, *Et perſequentur* de loco ad locum fugando, verbera & conuitium inferendo, ſeu aliter moleſtando, *Tradentes in ſynagogas*, id eſt, in publica ſua conuenticula vos adducentes, *Et cuſtodias*, id eſt, in carceres *Trahente* vos violenter & irreuerenter, tanquam ſacrilegos *Ad reges & præſides propter nomen meum*, id eſt, ob hoc quod Chriſtiani eſtis, & meam fidem ac legem euangelicam prædicatis. Quod autem hæc omnia in Chriſti Apoſtolis ac diſcipulis realiter ſint impleta poſt Chriſti reſurrectionem ante deſtructionem Hieruſalem, ex libro actuum Apoſtolorum clariſsimè demonſtratur. Ibi nanque leguntur Apoſtoli à Iudæis capti, in conciliū eorum adducti, incarcerati, flagellis cæſi, multipliciterque afflicti, quod tamen cum gaudio F pertulerunt. Petrus quoque Apoſtolorum prælatus & vertex, & Iacobus maior coram Herode rege fuerunt adducti, & Paulus ante diuerſos præſides extitit præſentatus, videlicet coram Felice & Feſto, ac aliis. Nihilominus poſſunt hæc ſub perſona & nomine apoſtolorum exponi de fidelib' circa finem mundi futuris, imò de aliis, præſertim de ſanctis martyribus. *Cōtinget autem vobis in teſtimonium*, id eſt, vniuerſa perſequutio præinducta eueniet vobis in ſignum & atteſtationem, quod verè diſcipuli mei fideliſsimi eſtis, & quod illi impie contra vos egerunt ac iuſte damnentur, quia ſpreuerunt & afflixerunt vos, nec credere voluerunt prædicationibus veſtri., per diuina miracula confirmatis. *Ponite ergo in cordibus veſtris*, id eſt fimiter proponite, *non præmeditari quemadmodum reſpondeatis* aduerſariis legis & fidei quàm tradidi

Acto.5.

tradidi vobis. *Ego enim* qui ſum æternus & omnipotẽs deus, A
verbum dei patris, fons ſapientiæ, & ſapientia increata ac
genita *Dabo vobis os*, id eſt, efficaciam, conſtantiamque loquendi,
Et ſapientiam, ad intelligendum quæ dei ſunt & fidei Chriſtianæ, atque ad reprobandam idololatriam & omnem hæreticam prauitatem,
Cui ſapientiæ *Non poterunt reſiſtere*, rationabiliter reſpondendo, *Et contradicere*, veraciter obiiciendo ac replicando, *omnes aduerſarii veſtri*, videlicet Iudæi & hæretici ac pagani, qui in Apocalypſi deſignantur per tres ſpiritus immundos, qui in modum ranarum de ore beſtiæ exierunt. Hinc quoque in Actibus legitur, quòd Iudæi non potuerunt reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur per Stephanum. Et in beatiſsimis vtriuſque ſexus innumerabilibus martyribus iſtud copioſiſsimè ac mirabiliſsimè eſt impletum, qui inter immaniſsima ac multiplicia ſuppliciorum genera tam promptiſsimè, ſapientiſsimè, conſtantiſsimè, tranquilliſsimè, inſuperabiliter reſponderunt, quaſi non ipſi, ſed in eorum perſona alij ſuſtinuiſſent tormenta, vel quaſi non ipſi, ſed alius formaſſet verba per eos, quod & vtique ita fuit, ſecundum quod Chriſtus alio loco dixit, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis, & erat ſupermirabile in multis illuſtriſsimis tenerrimiſque puellis valde iuuenculis, quæ ſua facundia, ſapientia, conſtantia, tyrannos & mundi ſapientes penitus confuderunt ac deuicerunt, quod ſine ſupernaturali dei auxilio fieri nullatenus potuiſſe luce clarius conſtat. Eſtque hoc ipſum veritatis Chriſtianæ fidei indubitabile argumentum, potiſsimum quia & martyres glorioſi in ſuis paſsionibus, ac poſtea tot & tantis coruſcabant miraculis. Ita quoniam fidem catholicam defenſare, & contra eius aduerſarios præliari ac pro ea pati & mori, eſt pugna dei, ideo Chriſtus ſuis dixit martyribus, ne anxia aut ſollicita pręmeditatione ſe arment, ſed deo ſuam committant cauſam, & eius inuocent opem, quatenus eos in omni aduerſitate confortare & conſeruare dignetur: & totam ſpem ſuã figant in eo, de ſuis viribus nil præſumentes.

Apoc.16. Acto.16. B C

¶ Poſtremò, ſi quis beatiſsimorũ martyrum, Dionyſij, Ignatij, Laurentij, Vicẽtij, Catharinæ, Agathæ, Agnetis, Eulaliæ, Chriſtianæ, & aliorum prorſus innumerabilium geſta & paſsiones, perſpicaciter legat, ſciet, quàm vera ſint iſta. *Tra-*

D *demini autē à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis*, id eſt, multos veſtrum occidēt, & hoc auxit ſupplicium, quod à tam propinquis & tam amicabilibus tradebantur & occidebantur. Moleſtius quippe feruntur aduerſa, quæ à propinquis & familiaribus, de quorũ præſumebatur amicitia, infliguntur: quia vltra corporalem tribulationem inflictam, mens de amiſſa charitate, & propinquorum ac amicorum infidelitate affligitur. Propter quod Chri-

Pſal. 54. ſtus de ſuo loquitur traditore, Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtiq;. Tu verò homo vnanimis, &c. Porrò in exordio primitiuæ eccleſiæ, Iudæi & Gētiles paſsim cōuertebantur ad Chriſtũ, parentibus, cæteriſq; cognatis inuitis, & ita tradebātur ab eis, & ſæpe occidebantur: quēadmo-

E dum ſacratiſsimā virginem Barbarā pater ipſius manu pro-

Mat. 10. pria decollauit, prout Chriſtus in Matthæo prænunciauit,

Marc. 10. Tradet frater fratrem in mortem, & ſurgent filij in parētes, & morte afficient eos. Et rurſus, Nolite (inquit) arbitrari ꝙ venerim mittere pacem in terra: Non veni mittere pacē, ſed gladiũ. Veni enim ſeparare hominē aduerſus patrem ſuũ, & filiam aduerſus matrem ſuā, & nurũ aduerſus ſocrũ ſuam, & inimici hominis domeſtici eius, *Et eritis odio omnibus hominibus*, id eſt, quibuſdam de omni genere hominum, vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, nō pro ſingulis generum: vt dicat omnibus hominibus, propter multitudinem odientium eos: iuxta quemadmodũ ait Apoſtolus, Omnes quę ſua

Philip. 2. ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti, *Propter nomen meum*, id

F eſt, propter prædicationem, confeſsionem & cultum nominis mei, & legis ac fidei Chriſtianæ, nēpe vt Terentius ꝓteſtatur, Sicut obſequiũ parit amicos, ſic veritas odium. ¶ Sed

1. Cor. 10. obiici poteſt illud Apoſtoli, Ego per omnia omnibꝰ placeo. Reſpondetur, ꝙ idē Apoſtolus loquitur, Si hominibꝰ placerem, Chriſti ſeruus nō eſſem. Itaq; aduertendũ, ꝙ ſcriptura loquitur de homine dupliciter. Primò, ſecundum id quod ſupremũ & melius eſt in homine, vtpote ſecundũ rationē, gratias & virtutē, & ita vocatur humanũ, quod rationabile eſt

1. Cor. 15. & pium: ſic Apoſtolus dicit, Si ſecundũ hominē, id eſt, rationabiliter ad beſtias, id eſt, contra beſtiales homines, pugnaui Epheſi, id eſt, diſputaui in Epheſo, & hoc modo ait Apoſtolus, Ego per omnia omnibus placeo. Secũdo loquitur ſcriptura de homine, ſecundũ id quod carnale & prauũ exſtat in

eo,quod & in maiori hominum parte prædominatur, quo- A
niam maior pars hominũ ſenſualitatem, errores & vitia ſe- Galat.1.
quitur,& ita nunc loquitur CHRISTVS, & item Apoſto- Iohan.16.
lus vbi ait,Si hominibus placerem Chriſti ſeruus non eſſem. Porrò cauſa odii huius eſt diſsimilitudo,quæ eſt inter ſeruos Chriſti & ſeculi,inter ciues Hieruſalem & Babylonis. Propter quod in Iohanne aſſerit CHRISTVS Apoſtolis, Si de mundo eſſetis,mundus quod ſuum erat diligeret.Quia vero de mundo non eſtis, ſed ego elegi vos de mũdo, propterea odit vos mundus. *Et capillus de capite veſtro non peribit.* Non eſt hoc ita accipiendum,quòd in reſurgentibus erunt omnes capilli qui fuerũt in eorum capitibus, ſed tot,quot ad capitis perfectionẽ & ornatum ſpectabũt.Poteſt & ita intelligi,nihil ad corporis veritatem,integritatẽ, decorẽ pertinens de- B
erit in reſurrectione electis.Si enim nõ peribũt capilli,multo minus membra,carnes,& oſſa. Spiritualiter verò,capilli ſunt cogitationes,affectionesque animæ,quæ ſi bonę & charitatiuæ fuerint, non carebunt beatitudinis præmio *In patientia veſtra*,id eſt,virtute & merito patientiæ veſtræ, *Poſſidebitis animas veſtras*,id eſt,eas ſalubriter cuſtodietis,& à varus præſeruabitis vitiis quæ per impatientiam incidit homo, easque rationi & deo ſubiectas habebitis, per impatientiam verò perdit homo animã ſuam,cum Salomon dicat,Qui im- Prou.14.
patiens eſt,operatur ſtultitiam.Iob quoq;,Quid perdis ani- Iob.18.
mam tuam in furore tuo? Tanta autem eſt patiẽtiæ virtus vt Iacob.1.
Iacobus dicat, Patiẽtia opus perfectum habet. Et Salomon, Prou 16.
Melior eſt patiẽs viro forti,& qui dominatur animo ſuo,ex- C
pugnatore vrbium.Eſt autẽ patientia virtus moralis per quã homo moderatur ac frenat paſsionem triſtitiæ,ne ſcilicet in aduerſis immoderate triſtetur, imò potiùs gaudeat in eiſdẽ propter multiplicem fructum inde prouenientem.Propter quod in exordio ſuæ canonicæ Iacobus monet, Omne gaudium exiſtimate fratres,cum in diuerſas tentationes incideritis. Deniq; omnium virtutum ſpiritualiumque profectum, patientia eſt probatrix,nec melius experiri poteſt an homo ſit verè humilis,charitatiuus,mãſuetus,proficiens,quàm per patientiam in aduerſis, in quibus ſi impatiens fuerit, patet imperfectio eius.Idcirco in Eccleſiaſtico legitur, Vaſa figu- Eccle. 27.
li probat fornax,& homines iuſtos tẽtatio tribulationis.Patientia nanque in aduerſis, eſt ſignum extirpationis priuati

D amoris qui omnium eſt vitiorum origo. Eſt quoque humilitatis indicium, impatientia verò eſt ſignum priuati amoris & elationis. Rectè ergo diſſeruit Salomon, Qui patiēs eſt, multa gubernat prudentia: qui autem impatiēs eſt, exaltat ſtultitiam ſuam. Inſuper (teſte Greg.) patientia vera eſt aduerſa æquanimiter perpeti, & cōtra eum qui iniurias irrogat, nullo dolore morderi.

Prou.16.

¶ Declaratio reſiduæ partis huius capituli à loco, *Cum autem videritis circūdari ab exercitu Hieruſalē.*

ARTICVLVS. XLV.

E

Conſequēter Saluator ponit propinquū deſtructionis Hieruſalem ſignum. *Cum autem videritis circundari ab exercitu Hieruſalem*, id eſt, ciuitatē Hieruſalem ab exercitu Romano, ſub Veſpaſiano & Tito vndiq; obſideri, prout quadrageſimo ſecūdo poſt Chriſti paſſionē factum eſt anno, *Tunc ſcitote quia appropinquabit deſolatio eius*, id eſt, ruina & preſſura grauiſsima, quia tunc protinus capta eſt. *Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiāt in mōtes*, id eſt, ad occulta & remota latibula mōtium, *Et qui in medio eius*, id eſt, in Hieruſalem habitantes *Diſcedant* ex ea antequam obſideantur tam grauiter, *Et qui in regionibus*, id eſt, habitantes in Iudæa, Galilæa, Samaria, *Non intrent in eam*, id eſt, in Hieruſalem, vt in ea ab hoſtibus

F defendantur, cuius tamen oppoſitum peregerunt quàmplurimi, & in ipſa Hieruſalem perierunt, *Quia dies vltionis hi ſunt*, id eſt, dies obſidionis & captionis ac deſtructionis Hieruſalem ſunt dies, in quibus deus ex ſua iuſtitia decreuit punire Hieruſalem propter ſua peccata, & vindicare ſanguinem CHRISTI, ac diſcipulorum ſuorum in Hieruſalem &

Lucæ.10. in Iudæa iniuſte effuſum, vt ſupra plenius dictum eſt, *Vt impleantur omnia quæ ſcripta ſunt*, id eſt, de vaſtatione Hieruſalem & punitione Iudæorum per prophetas ſunt prænūtiata, quia de hac vltima ac finali maxima Iudæorum deiectione, deſolatione, ac derelictione, in Eſaia, & in libro Pſalmorum, & in Oſea, ac Hieremia, aliiſque prophetis, præſertim in Daniele multa ſunt prophetata: ſicut eſt iſtud, Ciuitatem & ſanctuarium diſsipabit populus cum duce venturo & finis

eius

eius vaſtitas,& vſque ad finem perſeuerabit deſolatio. Atq; A
in Pſalmo, Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis Pſal.68.
eorum non ſit qui inhabitet. In Hieremia quoque, Reliqui Hier.12.
domum meam,dimiſi hæreditatem meam. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus, id eſt, mulieribus vicinis partui,& etiam eisquæ pepererunt aut paruulos nutriunt,erit tunc ſpecialis calamitas & væ multiplicis temporalis afflictionis,quia ex vehementi mœrore atque formidine interdum patiuntur abortiuum,aut ſuo tépore nequeunt parere,nec fugere poſſunt tam expedite vt alii,& iſtud ſpecialiter fuit in obſidione & captione Hieruſalem à Romanis, quando quædam fœminæ proprios ex magnitudine famis leguntur comediſſe infantulos, & ipſi infantes perimebantur. *Erit enim preſſura magna ſuper terram* hoc eſt,in regno Iudææ, & maxime in Hieruſalem erit áfflictio prorſus B
grauiſsima. *Et ira populo huic*, hoc eſt, iuſta caſtigatio populo Iudæorum propter exceſſus eorum, *Et cadent in ore gladii*, hoc eſt,gladio occidentur, ſicut ore conſumitur cibus, & captiui ducentur in omnes gentes. Etenim multa millia Iudæorum fuerunt à Romanis occiſa,multaque millia fame perempta,multa quoque millia vendita, intãtum quòd ſicut pro triginta denariis vẽditus fuit Chriſtus,ſic triginta Iudæi pro vno denario vendebantur,& ex eis fuerũt quidam hinc inde per omnia regna ſeu climata mundi diſperſi,quod tamẽ per modum hyperbolicæ locutionis poteſt intelligi,ad inſinuandum,quod per valde multas gentes Iudæi diſperſi ſunt.
¶ Denique diſperſio hæc Iudæorum deo ordinãte facta eſt, C
ad cõfirmationem fidei Chriſtianæ,& maiorem memoriam nominis Chriſti,dum conuerſi ex gentibus aduerſarios ſuos inter ſe vident morantes,ex quorum libris probãt quæ credunt, & in quorum tam longe & graui captiuitate ac deſolatione vident ad oculum eſſe impleta, quæ de eorũdem captiuitate ac diſperſione prædixerunt prophetę:atque incredulos intuendo Iudæos,memores fiunt dominicę paſsionis.
Hinc fertur in Pſalmo, Deus oſtendit mihi ſuper inimicos Pſal.58.
meos,ne occidas eos,ne quando, obliuiſcantur populi mei. Diſperge illos in virtute tua,& depone eos protector meus domine, *Et Hieruſalem calcabitur à gentibus*,id eſt,alienigenarum poteſtate tradetur,vel à gentilibus ad fidem conuerſis inhabitabitur, *Donec impleantur tẽpora nationum* Verbum

iſtud

D iſtud obſcurum eſt,quod tamẽ primo poteſt hoc modo intel ligi,tam diu Hieruſalem à gentilibus poſſidebitur,quouſque gentes omnes ad fidem conuerſæ ſint,aut circiter:quia vt ait

Rom.11. Apoſtolus, Cum plenitudo gentium intrauerit,tunc omnis Iſraël ſaluus fiet. Tunc enim & Iudæi conuertentur ad Chriſtum.Secũdo, videtur ſic poſſe intelligi,quòd Hieruſalẽ,ſeu terra ſancta à gentilibus non cõuerſis, vtpote Sarracenis inhabitabitur,quouſq; tempora nationum impleãtur, *hoc eſt*, quouſq; veniat tempus debellationis ſeu expulſionis Sarracenorum à terra ſancta,& ipſa reddatur cultui Chriſtiano.

¶ Deinde,Saluator prænuntiat mũdi excidiũ,& ſigna præceſſura generale iudiciũ. *Et erũt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis*

Mat.24. E Quæ erunt hæc ſigna,in Matthæo exprimit Chriſtus,dicendo,Statim poſt tribulationem dierum illorum,ſol obſcurabitur,& luna non dabit lumen ſuum,& ſtellæ cadent de cœlo.

¶ Quocirca dicũt expoſitores, ꝙ poſt terminationem perſecutionis Antichriſti,& eo occiſo,deus cõcedet deceptis ab Antichriſto quadraginta quinque dies vel circiter ad pœnitendum,ſecũdum quod hoc ex Daniele trahitur: quibus expletis erunt ſigna in ſole & luna Chriſti aduẽtum imminere teſtantia,quæ ſigna tripliciter poſſunt intelligi.Primò,quòd ſol & luna in ſeipſis non obſcurabũtur,ſed per interpoſitionem corporum opacorũ obſcurari videbuntur,quia nõ lucebunt hominibus,ſicut fit in ecclipſi,& aliqui opinãtur, quòd luna ſubponetur tunc ſoli, tamen ex hoc ſolo nõ ſequeretur vniuerſalis ecclipſis ſeu totius obſeruatio terræ. Secũdò,in-

F telligi poſſunt ſigna illa,ꝙ obſcurabitur ſol & luna ſolũ cõparatione veræ maioris lucis videlicet Chriſti,quemadmodũ ſtellæ obſcurãtur ſole naſcente.Nam tanta tunc erit claritas iudicis ad iudicium venientis vt eius comparatione cætera omnia obſcurãda dicantur,& hoc dicit Hieronymus, & poteſt ſaluari,ſi intelligatur pro ipſo momento aduẽtus Chriſti ad iudicandum, vt ſuper quartum ſententiarum Thomas fatetur.Tertiò,poſſunt ſigna illa intelligi,ita quòd ſol,luna, & cætera luminaria cœli,ſeu aſtra,verè in ſeipſis obſcurabũtur ad tempus,ad incutiendum terrorem hominibus,vt Rabanus aſſerit , & hoc ipſum Thomas allegat & approbat,ꝙ nil prohibet dici ſolem,luna & ſydera,ſuo lumine tunc verè eſſe priuanda,ita quòd erunt tunc denſiſsime,& quaſi palpabiles tenebræ ineffabiliter horridæ.

¶ Porrò

¶ Porrò ſtellæ dicuntur de cœlo caſuræ,non verè,ſed apparenter,quia tot igneę exhalationes ac ſcintillationes apparebunt & deſcédent in aëre,quod aſtra cadere videbuntur, *Et in terris* erit realiter *Preſſura gentium*, hoc eſt,anguſtia hominum,vel etiam compreſsio mutua ex ſuperabundāti concurſu eorū qui à ſuis manſionibus fugient, *Præ confuſione ſonitus maris & fluctuum*, id eſt,ex pauore quem habebūt propter fragores horribiles & impetuoſas cōmotiones ac ſonitus aquarum maris,aliorumque fluminum. Vnde inter quindecim ſigna quæ(vt fertur) præcedent iudicium,ſunt & iſta quòd mare extra naturalem ſuum eleuabitur locum tā alte, ꝙ quadraginta cubitis erit altius mōtibus: deinde tam profunde deprimetur ſub terra,vt videri vix queat. Et ſi iſtud negetur,aut incertum dicatur, nihilominus certū eſt,quòd vltra omnem æſtimationē & cōſuetudinē erunt proceſſoſiſſimæ inundationes ſonitus & fragores in mari & aquis, *Areſcentibus hominibus,præ timore & expectatione* afflictionum & periculorum, *Quæ ſuperuenient vniuerſo orbi*,hoc eſt,cunctis hominibus,præſertim iniuſtis,quia præ magnitudine formidinis & mœroris corporalis harmonia quandam deſiccationem & extenuationē incurreret in eis,ſicut Salomon loquitur, Spiritus triſtis exſiccat oſſa. *Nam virtutes cœlorum*, id eſt,angelicæ,poteſtates,& angeli vniuerſi *Mouebuntur* motu reuerentiæ & admirationis cuiuſdam, ex tam inconſuetis ac prahorrēdis iuſtitiæ diuinæ effectibus. Vel, mouebuntur, quia ad modum formidantium ſe habebunt : iuxta illud Iob, Columnæ cœli contremiſcunt & pauent ad nutum ipſius. A B C

¶ Inſuper mouebuntur in obſequiū iudicis, & cū eo deſcēdēt,quaſi in expeditionē cōtra hoſtes ipſius. Hinc ait Chryſoſtomus, Si rex terrenus cōtra aliquē procedit, expeditionē mādat in populo,dignitas omnis mouetur, exercitus cōcitatur,ciuitas feruet:quāto magis rege cœleſti exurgēte iudicare viuos & mortuos,virtutes mouentur angelicæ? Quidam per virtutes cœlorum intelligūt angelos medii ordinis, mediæ hierarchiæ angelicę,ad quos ſpectat(vt dicunt)miracula facere:idcirco tunc mouendi dicuntur, quia præ ſolito progredictur ad faciendum ſupernaturales tranſmutationes in creaturis. Itaque ſicut terreno principe ac patrefamilias iraſcente,offenſo & ſe ad vltionem diſponente, cōturbatur eius familia, aç plebs ſubiecta, & præparatio fit armorum:

ſic rege

D ſic rege ſuperno in fine ſeculi iraſcente, & iudicare volente, fiet in creaturis immutationes prætactæ, & operationes miraculoſæ ac cõſurrectiones in impios. Vnde in Sapientiæ libro habetur, Armabit deus creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit pro eo orbis terrarum cõtra inſenſatos. *Et tunc videbunt filium hominis venientẽ in nube*, id eſt, omnes boni ac mali, oculo corporali, videbunt Chriſtum iudicẽ ad iudicandum venientem in nubibus cœli lucifluis cum omni ciuium ſupernorum exercitu. Qui & angeli ſancti tũc omnes viſibiliter apparebunt, ſecundum Gregorium. Vnde in Apocalypſi aſſeritur, Ecce venit cum nubibus, & videbit eũ omnis oculus. Sicut enim aſcẽdit in nube, ita in nube ad iudicandum deſcẽdet: iuxta illud Actuum, Quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum, ita veniet, *Cum poteſtate magna* hoc eſt, vallatus omni beatorum exercitu, *Et maieſtate* hoc
E eſt, claritate, & gloria, ac omnipotẽtia cui nullus valebit reſiſtere. ¶ Deinde ponit Saluator iuſtorum conſolationem. *His autem* ſignis prætactis. *Fieri incipientibus, reſpicite* ea *Et leuate capita veſtra*, id eſt, corda ad deum erigite, in ipſo confidite, atque per ſpem animas veſtras exhilarate *Quoniam appropinquat redemptio veſtra*, id eſt, perfecta ſaluatio à præſenti exilio ac ſalus æterna.

¶ Denique Chriſtus hæc dixit ſub perſona diſcipulorũ ſuorum ad electos & iuſtos, qui erunt in fine mũdi. Qui tũc deſuper confortationem & cõſolationem accipient, quibus & propria conſcientia bonum teſtimonium perhibebit. *Et dixit illis ſimilitudinem* aptam ad intelligendum quod dixit de
F fine ſeculi, conſiderandam ex ſignis præhabitis. *Videte ficulneã & omnes arbores, quum producũt iam ex ſe fructum* puta in vere, dum folia, flores, & alia quædã ex arboribus producũtur *Scitis* ex naturali temporum curſu. *Quoniam prope eſt æſtas* & loquitur Chriſtus, iuxta conſuetudinem patriæ, & nomine fructus poteſt intelligi quicquid ex arbore producitur, *Ita & vos cum videritis hæc* ſigna iam recitata *Fieri ſcitote quoniam prope eſt regnum dei*, id eſt, cœleſtis patriæ conſummatio vltimata, qua totus prædeſtinatorũ numerus erit completus, & homines ſancti in corpore & anima glorificabuntur. Vel prope eſt regnum dei, hoc eſt, de proximo inſtat hora qua regnum cœleſte cõmunicabitur vobis, & ad cœleſtem perducemini patriam, audietisq; vocem illam dulciſsimam

nam, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratū vobis re A
gnum à conſtitutione mundi. Hinc oramus quotidie, Pater
noſter qui es in cœlis, adueniat regnum tuum. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc*, hoc eſt, genus humanum
ſeu plebs Iudæorum non deficiet ſuper terram in toto, *Donec omnia fiant* quæ ante iudicium dixi futura *Cœlum & terra tranſibunt*, id eſt, eſſe ceſſabunt quantum ad modum ſubſiſtendi, & ad accidentalia quædam, quia cœlorū motus ac influentia deſinent, & orbes cœleſtes elemēta innouabuntur,
iuxta illud Apocalypſis, Vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlum & prima terra abiit, ſed quantū
ad ſubſtantiale eſſe incorruptibiliter permanebunt, *Verba* B
autē mea non tranſibunt hoc eſt, veritate & adimpletione nō
caſſabuntur, quamuis verba vocalia ſanando tranſierūt, ſicut
& cętera ſucceſſiua, quibus eſt idem eſſe & fieri. *Attendite autem vobis*, id eſt, Cuſtodite vos, & conſiderati ſitis *Ne forte grauentur corda veſtra crapula, & ebrietate*, id eſt, vitiis gulæ, ſeu immoderantia cibi & potus. Quibus primo grauatur
corpus, & ex conſequenti, cor ratio, voluntas, interioresq́;
ſenſus grauent, & à virtutum operibus, à cōtemplationibus
diuinorum, ſpiritualibusque affectibus impediuntur. Diuerſa etenim vitia oriūtur ex gula, vtpote loquacitas, ſomnolētia, accidia, laſciuia, negligētia, hebetudo, ſed & diuerſi mor
bi ac in diſpoſitiōes ex ea naſcunt in corpore. Propter quod
plures dicūtur perire gula, quàm gladio, ideo ait Apoſtolus, Rom. 8.
Si ſecunda carnem vixeritis moriemini. Et rurſus, Non co- G
meſſationibus & ebrietatib⁹. Et Saluator, Vę vobis, qui ſaturati eſtis, Et iterum ait ſcriptura, In multis eſcis erit infirmitas. Propter crapulā multi obierunt, qui abſtinens eſt addiiciet ad vitam, ſpecialiter quoq; nocet ſuperfluus potus, quēadmodum maximè prodeſt potus moderatus: iuxta illud, Sa Eccle. 37.
nitas animæ & corporis ſobrius potus. *Videte quoque ne corda veſtra grauentur curis huius vitæ* hoc eſt, ſolicitudinibus cir
ca carnalia & terrena, pro quorum adeptione & cōſeruatione non eſt immoderata, & anxia ſolicitudo habenda, quę eſt
diffidētię filia, ſed in deo tanquā impiiſſimo ad prouidiſſimo
patre ſperandū eſt, ſicut de hoc ſupra ſunt introducta. vnde
in Matthæo loquitur Chriſt⁹, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinū
ſcit enim pater veſter cœleſtis, quia his omnibus indigetis. Lucæ. 12.
Itaq; vitia iſta cauete, *Ne & ſuperueniat in vos repentina dies* Mat. 6.
illa

D *illa*, hoc eſt, ne in die iudicij inueniamini imparati, *Tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ*, hoc eſt, improuiſe ac ſubito dies illa inuoluet tam eos qui tunc erunt in mundo quàm eos qui nunc ſedent ſuperficiẽ terræ, videlicet amatores ſeculi, qui in terra ſedere dicũtur. Quia pro patria diligunt eam, nec ita ſe habẽt vt peregrini & exules, qui vtuntur hoc mundo non eo fruuntur, ſed mente quieſcunt in deo tanquam in vltimo fine, Vnde Apo-
1.Te 5. ſtolus proteſtatur, Cum dixerint pax & ſecuritas. tũc repen-
Mat.24. tinus ſuperueniet eis interitus. Et Chriſt⁹ in mattheo loquitur, Sicut fuit in diebus Noë, &c. His conſonat illud Eccleſiaſtes, Neſcit homo finẽ ſuum, ſed ſicut piſces capiũtur hamo, & aues laqueo: ſic capiũtur homines tẽpore malo, cùm E eis ex templo ſuperuenerit. *Vigilate itaque omni tẽpore orantes*. Quod ait omni tempore, referri poteſt ad verbum vigilate, atque ad participium orantes. Omni ergo tẽpore opportuno, & quantum id fragilitati humanæ extat poſſibile, vigilare & orare debemus: ſicut & paſſione inſtante, dixit Chriſtus Apoſtolis, Vigilate & orate ne intretis in tẽtationẽ, Nam & corporalis ſancta & indiſcreta vigilia valde eſt fructuoſa, & paſſiones debilitat, ad orationes, meditationes contemplationeſque diſponit. Oratio quoque in deſinẽs nobis neceſſaria perhibetur, qui tot periculis, tot inuiſibilibus atrociſſimis, infatigabilibus hoſtibus circumuallamur. Propter quod beatiſſimus princeps Apoſtolorum in ſua Cano-
1.Petr.5. nica, Sobrii (inquit) eſtote & vigilate, quia aduerſari⁹ veſter F diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Et in Eccleſiaſti habetur, Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet ſomnum. Et rurſus, Sapiens cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad dominum qui fecit illum, & in conſpectu altiſſimi deprecabitur.

¶ Porrò ſomnus ſuperfluus maximè indecens eſt Chriſtiano & corpori ac animæ eſt nociuus, grauat naturam, hebetat ſenſum, rationem obfuſcat, & vitia nutrit. Propter quod Cato bene loquutus eſt, Plus vigila ſemper, ne ſomno deditus eſto: Nam diuturna quies vitiis alimenta miniſtrat. Et Sa-
Prou.6. lomon dicit, Vſquequo piger dormies, quando cõſurges de ſomno tuo? Et rurſus, Sicut oſtiũ vertitur in cardine ſuo, ſic piger in lectulo ſuo. Et iterũ monet ſcriptura, Noli diligere

ſomnum

ſomnum, ne te geſtas opprimat. O quàm multa neglıgũt bo- A
na, & quàm damnabiliter tempus ſuum expendũt ſomnolen-
ti & pigri, & qui de ſero in vitiis vigilias protrahũt, propter
quod tarde ſurgunt. Non eſt hoc arta via ſalutis, nec cõuer-
ſatio pœnitentialis, nec cordis cuſtodia, nec coram deo dili-
gentia vera. Vnde Saluator nunc ſubdit, *Vt digni habeamini
fugere omnia iſta*, quę futura ſunt, hoc eſt, diuino iudicio poſ-
ſitis euadere vniuerſa mala pœnalia reprobis in die iudicij
infligenda, *Et ſtare ante filium hominis* hoc eſt, coram ſummi
iudicis tribunali ſecuri conſiſtere. Quemadmodum Sapiens
aſſerit, Stabunt iuſti in magna cõſtantia aduerſus eos qui ſe Sapien. 5
anguſtiauerunt. *Erat* autem Chriſtus *Diebus docens in tem-
plo*, quia in die Palmarũ & duobus diebus ſequentibus præ-
dicauit in templo Hieruſalem, *Noctibus vero exiens moraba-* B
tur in mõte qui uocatur Oliuati, hoc eſt, de Hieruſalé ante ve-
ſperam egrediẽs, moram protraxit in mõte Olıueti, ibi ora-
tionibus vacans, deinde Bethaniam pergens atque in domo
Matthæ, cum diſcipulis ſuis conſiſtens, *Et omnis populus* vi-
delicet plebs communis manicabat, hoc eſt, mane & celeri-
ter venit *Ad eum in templo* ſecunda & tertia feria poſt Pal-
marũ. Nam quarta feria in Bethania mãſit. Similiter quin-
ta feria vſque poſt prandij horam *Audire eum*, quia re ve-
ra delectabile valde erat audire dei ſapientiam, verbũ patris
æterni vnigenitum dei, deum verum incarnatum in perſona
propria prædicantem. Propter ſuę doctrinę profunditatem
ac ſaluberrimam vtilitatem. Et propter ſuæ eloquẽtiæ gra-
tioſiſſimam venuſtatem, ſed & propter præclara ac copioſa C
miracula, eius prædicationem comprobantia.

¶ Præfatio in expoſitionem dominicæ paſſionis
ſecundum Lucam.

ARTICVLVS. XLVI.

CHriſtus dilexit nos & tradidit ſemetipſum pro
nobis, oblationem & hoſtiam deo in odorem
ſuauitatis, Hæc ſunt verba beati Pauli Apoſto-
li, in quibus tria tanguntur. Primum eſt, cau-
ſa originalis atque motiua, quæ Chriſtum in-
duxit, inflammauit, ac mouit ad ſuſtinendũ amariſſimam ac
ſalu-

D ſaluberrimam mortem pro nobis, quum dicitur, Chriſtus dilexit nos Chriſtus quippe ex ſumma, gratuita atque puriſſima dilectiōe ſua ad nos, voluit pati pro nobis propter quod ipſemet apud Iohannem proteſtatur, Maiorē hāc dilectionem nemo habet, vt animam ſuā ponat quis pro amicis ſuis. Et ad Galatas ait Apoſtolus, Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſū pro me. Secūdo, in themate tangitur ipſa traditio, qua Chriſtus ſeipſum ad paſſionem ſpontaneę obtulit, & paratiſſima mente exhibuit, ſicut Eſaias prædixit, Tradidit in mortē animam ſuā. Et denuo, Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Hinc Chri-
E ſtus in Iohāne profitetur, Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam, Et iterū, Ego (inquit) ſum paſtor bonus & animam meā pono pro ouibus meis, in quibus verbis anima accipi poteſt pro vita humana, animali ſubſtantia ac corporali, quę per mortē crucis fuit in Chriſto extincta. Tertiò, in themate tangitur fructuoſiſſimus finis, ſeu copioſiſſimus fructus dominicæ paſſionis, videlicet placatio dei patris & recōciliatio generis humani cū deo per mortē vnigeniti filij eius, quum dicitur, oblationē & hoſtiā deo in odorē ſuauitatis. Chriſt⁹ nanque fuit oblatio pacifica, hoc eſt, pacem faciens iter deum & homines, patrem æternū placando hominibus, iuſta illud Apoſtoli Pauli, Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, per crucem diſſoluens inimicitias in ſemetipſo. Chriſt⁹ quoque fuit hoſtia pro peccato, hoc eſt, ſa-
F tisfactoria pro peccatis recōciliando homines deo, prout ad Romanos dicit Apoſtolus, Reconciliati ſumus deo per mortem filij eius. Et alibi, Deus erat in Chriſto mundum recōcilians ſibi. De his itaq; tribus in præſenti collatione quantum ſpiritus ſanctus pręſtiterit loqui intendo. Sed quia in his omnib⁹ primò ac ſummè neceſſarium eſt nobis auxiliū ſpiritus ſancti, dicente Apoſtolo, Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficentia noſtra ex deo eſt, & ipſe ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram, cōſtat ꝙ ad digne ac meritorie loquendum ac audiendū de paſſione domini noſtri Ieſu Chriſti tanto plus neceſſarium nobis eſt auxilium ſpiritus ſancti, quāto hæc paſſio benedicta, ſaluifica, atq; ſanctiſſima, præſtantius opus dei eſt, & magis ſalubre ac cordialius recordandum, præſertim cum dicat Apoſtolus, Nemo poteſt dicere dominū Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto,

ĉo,hoc eſt nemo poteſt attēte,amoroſe ac meritoriè nomi A
nare dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,niſi per gratiam &
inſpirationem ac motionem internam ſpiritus ſancti. Huic
ergo loquuturi & audituri de paſſione & morte vnigeniti fi
lij dei inuocemus in primis deuotiſſimè ſubſidiū ſpiritus ſan
cti,vt ipſe corda noſtra purgare,illuſtrare, ac inflammare di
gnetur,ita vt digne,effectuoſe, & meritorie de paſſione Sal
uatoris noſtri loquamur ac audiamus.

¶ Porrò,auxilium iſtud gratię ſpiritus ſancti, citius ac ple-
nius conſequamur,matrem pietatis & gratię beatiſſimā at-
que dulciſſimam virginem Mariam aduocatam & dominam
noſtram cordialiter inuocemus angelica ſalutatione ſalutan
tes,& honorantes eandem,dicentes mente pia, Aue Maria.

¶ Chriſtus dilexit nos,&c.vt ſupra. Antequam textū & hi- B
ſtoriam dominicæ paſſionis,iuxta ordinem rei geſtę ediſſe-
ram, primò videndū eſt cur neceſſarium fuit Chriſtū filium
dei pati pro mundi ſalute:ſecundò,vidēdum eſt per quē mo-
dum,& qua iuſtitia genus humanū reconciliatū eſt deo pa-
tri per mortem ſeu paſſionem vnici filij eius.

¶ Circa primum igitur agnoſcēdum, quòd de humano ge-
nere tam quò ad eius primam cōditionem,quàm quò ad eius
finem,ob quam creatū eſt aliter docet ſacra ſcriptura quàm
naturalis philoſophorum doctrina,ſeu gentiliū ſecta. Quan
uis enim meliores ac ſubtiliores & doctiores,philoſophi ac
gentiles ſciuerunt & faſſi ſunt totum mundum ac genus hu-
manum à ſummo deo,quem nominauerunt primam cauſam
in eſſe proceſsiſſe,& depēdere ſeu cōſeruari, vt patet ex li-
bris Platonicis & Ariſtotelis,ſequaciūque illorum , nihilo- C
minus putauerūt mundū ab ęterno fuiſſe,ſicut ſi ſol ab ęter-
no fuiſſet,radius quoque ipſius ęternaliter extitiſſet & tamē
fluxiſſet à ſole. Inſuper putauerūt hominem in ſolis natura-
libus originaliter procreatum,& nō niſi propter naturalem
beatitudinem factum,in eo non ſciuerunt, quòd hominibus
neceſſari⁹ eſſet ſaluator ac mediator,videlicet Chriſt⁹ prout
fides catholica tradit,ſed ſacra ſcriptura diuinitus inſpirata
aliter docet videlicet quod mūdus ex tēpore à deo creatus
eſt,& homo primus à deo plaſmatus eſt,non in naturalibus
donis duntaxat,ſed etiam in ſupernaturalibus gratiæ donis,
atq; poſt ſuam plaſmationē mox in paradiſo eſt collocatus
& propter ſupernaturalem beatitudinē factus, videlicet ad

D videndum deum in regno cœleſti,per ſpeciē, per clarā æternam,,fruitiuamque viſionem:quam viſionem beneficam facialem & iucundiſſimam putauerunt philoſophi non ſolum menti humanæ,ſed angelicis quoque ſpiritibus,quos intelligentias nominant,impoſſibilē eſſe. Eſt igitur fides Chriſtiana,quòd deus omnipotēs & æternus hominem primū creauit in originali iuſtitia,per quam corpus eius ſubditum fuit animæ ſuæ, & ſenſualitas rationi,ac ratio deo,ita quòd corpus & ſenſualitas prōpte & abſque difficultate parebāt animæ & rationi,ſimiliter ratio & voluntas,deo.

¶ Denique hæc originalis iuſtitia ſic fuit prima noſtro parēti collata,quod ſi ipſe in ea māſiſſet eādem in ſuos poſteros transfudiſſet,& tam ipſe quàm poſteri eius in paradiſo manſiſſent terreſtri.Rurſus ita fuit primo conceſſa parenti,quòd E quandiu ratio eius maneret deo obediēs ac ſubiecta,tam diu corpus ſenſualitasque ipſius manerēt animæ ac rationi eius obedientialiter ſubdita. Quoniam ergo primus homo diuinum mandatum trangreſſus eſt, ita vt ratio eius & volūtas fuerint deo inobedientes,ideo originalem amiſit iuſtitiam, & caro eius ac ſenſualitas,ſtatim cœperunt animā aggrauare,rationi reniti. Nec ſolum amiſit originalem iuſtitiam ſibi,ſed & toti ſuæ poſteritati.Et ſicut trāſfudiſſet in eam, niſi ipſe peccaſſet:originalem iuſtitiam: ſic quia peccauit,trāſfudit in poſteros ſuos originale peccatum,quod ſecundū Anſelmum eſt carentia originalis iuſtitiæ debitæ ineſſe.Itaque propter illud primum ac originale peccatum Adæ,tam ipſe quā poſteri eius iuſto dei iudicio æternali,& ſupernaturali F beatitudine priuati fuerūt,ita quòd ad eam redire atq; perduci non valebant,niſi pro peccato illo originali ſatisfieret deo.Quamuis autē in voluntate & poteſtate poſterorū non fuit originale peccatum Adæ,non tamen fit eis iniuria,dum propter illud ipſi priuantur fœlicitate æterna, quia nec illa fœlicitas debebatur eis aliunde,ſeu ex aliqua dignitate,aut proprietate naturæ:ſed ex ſola munificētia creatoris,creati fuerunt ad eam ſecundum modum prædictū,& huius exemplum aſſignant ſanctus Thomas & Aegidius de Roma.Si Princeps terrenus cōferret alicui militi bonum feudale aut caſtrum,ea conditione,quòd ſi miles principi ſuo maneret fidelis,bonū illud ac donū ſibi maneret ac poſteris eius, ſi verò inobediens fieret principi ſuo,tam ipſe quam poſteri eius

Genc.3,

priua-

priuarentur bono prædicto. Si itaque miles ille fieret domi- A
no ſuo inobediens ac rebellis, eiusque aduerſario conſenti-
ret, certum eſt, quòd tam ipſe quàm ſoboles eius præſcripto
bono iuſte penitus priuarentur.

¶ Præterea, quum primus homo originalem amiſiſſet iuſti-
tiam, tam ſibi quàm ſuæ poſteritati, non potuit eam ſibi ac
poſteritati recuperare, ideo neceſſarius fuit toti generi hu-
mano Saluator ac mediator, qui genus humanum ab origi-
nalis peccato redimeret, atq; eidem gratiā redeundi ad ori-
ginali iuſtitiæ conformitatem mereretur, ſicque genus hu-
manum deo altiſsimo reconciliaret, & ad beatitudinem re-
duceret ſempiternam deleto obſtaculo perueniēdi ad eam,
videlicet reatu originalis peccati.

¶ Præterea, multæ ſunt cauſæ quare nec primus homo, nec B
aliquis purus homo, nec aliquis angelicus ſpiritus, nec aliqua
pura creatura fuit idonea totum genus humanum à peccato
redimere, atque eidem gratiam ac gloriā promereri. Prima
eſt grauitas ipſa peccati. Tāto equidem maior eſt enormitas
culpę, quanto ille in quē cōmittitur amplioris eſt dignitatis,
& quò plura beneficia eſt largitus, aut largiri paratus. Cū er
go deus ſublimis & benedictus infinitę prorſus dignitatis ac
ſanctitatis, atq; incōparabilis benefactor, à quo ſortiti ſumus
quicquid boni habemus aut ſumus, à quo & indeſinenter in
eſſe conſeruamur ac prouidemur, qui & æternam nobis beati
tudinem præparauit, ac promiſit, & dare paratus eſt, dummo
do obicem nō ponamus, conſtat quòd peccatū mortale, quo
ipſe offenditur, ſit quodammodo enormitatis immēſæ, ideo C
à peccato ſuo genus humanum liberari nequiuit, niſi per re-
demptorem dignitatis & efficaciæ infinitæ. Pura autem crea
tura infinitæ dignitatis eſſe non valet, ideo Saluatorem no-
ſtrum oportuit eſſe deum & creatorē. Hinc peccatū eſt infi-
nitæ fugibilitatis etiam veniale peccatum, ita vt pro nulla re
homo deberet venialiter peccare, ſed potius mortē ſubire,
quàm veniale cōmittere, præſertim cùm homo debeat deum
viuum & verum naturaliter bonum, incomparabiliter infini-
teque plus amare quàm ſeipſum, aut totum mundū. Secunda
cauſa ad idem, eſt dignitas gratiæ gratū facientis, quæ cum
ſit ſupernaturalis quædā ſimilitudo diuinæ eſſentiæ ponens
animam in eſſe ſupernaturali atq; idoneo ad promerendum
fœlicitatē æternā nō potuit toti generi humano promereri

D aut recuperari, niſi per mediatorem & ſaluatorem dignitatis immenſæ, quem deum eſſe, neceſſe eſt. Tertia cauſa eiuſdem eſt ineffabilis dignitas fœlicitatis & gloriæ ſempiternę quam peccando perdidimus. Hæc nanque beatitudo cum ſit immediata & clara viſio ſummæ & increatæ veritatis, diuinæque pulchritudinis, quæ eſt ipſa eſſentia diuina & plena fruitio immenſæ bonitatis atq; dulcedinis dei, eſt quodammodo infinitæ dignitatis, prætioſitatis, & excellentiæ, ideo nulla pura creatura potuit ad eam genus humanũ reducere, aut eam hominibus promereri. Quarta eiuſdem cauſa aſſignatur, eò quòd natura humana ſit quodammodo in infinitum communicabilis, ideo totam redimere, liberatori interminatę dignitatis competit ſolum, ſic igitur patet, cur ne-
E ceſſarium fuit Chriſtum pati pro mundi ſalute.

¶ Conſequenter dicendum, per quem modũ, aut qua æquitate genus humanũ reconciliatum eſt deo patri per paſsionem & mortem vnigeniti filij eius. Videtur enim quòd filio dei ab hominib⁹ tam crudeliſsimè ac impiiſsime imperfecto, deus pater plùs debuit hominibus iraſci quàm ante, præſertim cum occiſio filij dei fuerit multo maiùs peccatum, quàm originale peccatum hominis protoplaſti, propter quod deus
1. Theſ. 2. toti generi humano iram ſuam inflixit.

¶ Prætereà ſicut infra patebit, propter Chriſti occiſioné intantũ offenſus atq; iratus eſt deus pater Iudeis, quod ira ipſius peruenit in eos (vt ait Apoſtolus) vſq; in finem. Itaq; ap-
F paret, quod genus humanũ per Chriſti paſsionem nó ſit deo reconciliatum, ſed magis odibile factum. Poteſt quoq; huius exemplũ induci, quia ſi inter principem terrenũ: eiusq; vrbẽ ſeu cõmunitatem diſcordia eſſet & princeps ad vrbem illã vnigenitum ſuũ mitteret, vt eam ad obedientiã concordiãq; principis ſui reduceret, ſi tunc ciues huiuſmodi filiũ principis audire contemnerent: imò & trucidarent, princeps hoc facto plus prouocaretur cõtra vrbem illã, quam ante fuerat prouocatus. ¶ Huic demũ exemplo cõcordat quod in Euangelio Chriſtus loquitur in parabola de patrefamilias, qui vineam quam plantauit, locauit agricolis, qui tandem filiũ patrisfamilias occiderũt, ꝓpter quod perierũt. Ad iſta reſpondendum, quia (vt dicunt ſancti doctores) mors, ſeu paſsio vel
Mat. 21. occiſio Chriſti piiſsima fuit & impiiſsima, crudeliſsima, &
Mar. 12. miſericordiſsima, amoroſiſsima & inuidioſiſsima, ſũme meritoria,

ritoria,patriſq; placatiua,& ſumme de meritoria patriſq; of- A
fenſiua. Fuit etenim piiſsima,miſericordiſsima, amoroſiſsima,ſumme meritoria & deū patrē placans ex parte patientis,videlicet Chriſti inquantū paſsionem illā ſponte ſuſtinuit ex perfectiſsima charitate,clementiſsima cōpaſsione, atq; promptiſsima obedientia,qua charitate Chriſtus dilexit deū patrem & nos: & ex charitate, & ex pietate ſua ad nos cōpaſſus eſt noſtræ damnationi,qua etiam obedientia factus eſt obediens deo patri vſq; ad mortem,mortem autem crucis contemptibilem,amariſsimā & horrendam. ¶ Porrò, paſsio Chriſti,impiiſsima,crudeliſsima,inuidioſiſsima,& maximè demeritoria,patriſq; offenſiua fuit ex parte inferētis, hoc eſt,Iudæorum & aliorum,qui Chriſtum interfecerunt, quia ex ſumma inuidia,crudelitate,impietate fecerunt hoc. B
¶ Itaq; quoniam Chriſtus ſecundum quod homo patri in omnibus obediuit,docendo,& increpādo Iudęos prout deus pater ſibi præcepit,& ex hoc Iudęorum incurrit inuidiā,qui veritatem odio habuerunt,ita vt moti & inflāmati ſunt occidere eum,& Chriſtus illam occiſionem pro iuſtitia patientiſsimè tulit,imò & ex ardentiſsima charitate,& obedientia acceptauit ac pertulit,ordinās eam ad patris placationem & honorationem,hominumq; recōciliationem cum patre, idcirco paſsio Chriſti ſecundum quod ex iſta radice à Chriſto accepta eſt,& ad prædictum finem relata,placentiſsima atq; gratiſsima,ſeu acceptiſsima fuit patri,& eū genere placauit humano,ita quod virtute & merito paſsionis Chriſti toti generi humano dimiſit peccatum,cætera quoq; peccata,dummodo meritum dominicæ paſsionis eis applicetur per ſacramēta eccleſiæ,ſeu alio modo,puta per fidem in Chriſtū,ſeu aliter ſecūdum quod in lege naturæ & lege ſcripta Moſaica homines diuerſimode Chriſto omniū electorū capitis vniebantur,vt docet Hugo in libro de ſacramentis, Quum enim Chriſtus ſit caput omniū hominum electorū: homines meriti paſsionis Chriſti participes fieri nequeunt niſi in Chriſto aliquo modo iam tacto vniantur,& ſic paſsio Chriſti vniuerſa deleuit peccata,quia virtute & merito eius deus vniuerſis ignoſcit qui Chriſto per baptiſmum ſeu aliter vniuntur vt capiti. Vnde Auguſtinus teſtatur , quòd Chriſti ſanguis ſic fuſus eſt in remiſsionem omnium peccatorum,vt delere poſſet etiam illorū peccata qui ipſum fuderūt, & ipſum peccatum

Iohan.8.

C

Ephe.15.

D quo fuſus eſt: quia illi qui Chriſtũ occiderunt, merito paſsionis Chriſti veniã & ſalutem adepti ſunt, dummodo in Chriſtum credere eiuſq; baptimum ſuſcipere voluerint, imò vtique multi illorum ita ſaluati ſunt, redempti ipſo ſanguine quem fuderunt, vt loquitur Auguſtinus, Illos quippe Chriſtus in turba conſpexit, eiſq; dixit paſsione inſtante, Quum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum. Qualiter autem hoc ipſum impletum ſit ſanctus Lucas in actibus Apoſtolorũ deſcribit, recitans qualiter ad prędicationem beatiſsimi Petri Apoſtoli in die Pentecoſtes, primo cõuerſa ſunt tria millia Iudæorũ, deinde quinque millia, quum claudum natum Petrus curaſſet, & præter hæc quotidie tunc multi Iudæorum conuertebantur ad Chriſtum, intantum,
E quod etiam multa turba ſacerdotum ad fidem conuerſa ſit, vt recitat Lucas. ¶ Ex his patet qua æquitate ſaluatum ſit genus humanum per Chriſti paſsionem. Decuit enim bonitatem pietatemque dei patris, per talem ac tantam dilectionem: obedientiam, & paſsionem vnigeniti atque chariſsimi filij ſui placari, ac indulgere, & gratiam impartiri.

¶ Denique decuit, vt ſicut propter vnius hominis inobedientiam deus iratus fuit toti generi humano, ſic propter Chriſti mediatoris dei & hominum obedientiam, deus reconciliaretur hominibus. I.Tim.2.

¶ Præterea decuit, vt ſicut humanum genus damnationem incurrit per diabolicæ inuidiæ deceptionem, vtpote primũ
F homine noſtro parente aliunde decepto, ſic genus humanũ aliunde miſericorditer iuuaretur, & Chriſti charitate & ope redimeretur, Rurſus charitas facit omnia eſſe cõmunia, ideo Chriſtus per ardentiſsimam & maximam dilectionem ſuam ad nos meritum ſuum nobis potuit communicare.

¶ Poſtremò, etiam in terrenis principibus cernimus, quod rex ſeu princeps terrenus propter dilectionem, meritum inſtãtiamque vnius ignoſcit alteri, tanto vtique plenius atque facilius, quò ille qui rogat pro reo eſt maioris dignitatis, & principi magis dilectus.

¶ Sed tunc oritur quæſtio, quomodo per mortẽ Chriſti particularem, ac tẽporalem liberatum ſit genus humanũ, à morte generali ac æterna. Et reſpondendum, quod tanta fuit dignitas perſonæ Chriſti, vt eius obedientia, ac paſsio tãti fuerit meriti, & acceptabilitatis coram patre æterno, vt mors

Chriſti temporalis,ac particularis fuerit verè ſufficiẽs, ineffabiliterque ſuperficiens ad redimẽdum omne genus humanum ab omni malo,& nõ ſolum à morte communi ac æterna,ſeu damnatione infernali, ſed etiam à morte temporali, omniq; defectu,& corruptibilitate corporali. Vnde in reſurrectione futura merito paſſionis Chriſti omnes electi,corporis quoque incorruptibilitatẽ,impaſſibilitatem,& glorificationem conſequentur. Fuit quoq; paſſio Chriſti ſumme idonea, efficax & prædigna ad promerendum generi humano dona gratiæ in præſenti,& munera gloriæ in futuro,imò nõ ſolũ paſſio Chriſti,ſed & tota conuerſatio eius in ſeculo iſto fuit ad hoc ſumme idonea. Contemplandum eſt enim,quòd Chriſtus in vnitate perſonæ eſt deus & homo,ita quòd promereri & obedire,ac pati cõueniebant ei ratione ſuę humanitatis:idoneitas verò ac dignitas ad promerẽdum, ac ſatiſfaciendum pro hominibus conueniebat ei ex parte ſuæ diuinitatis. Cum ergo Chriſtus ſit verus deus, conſtat quòd fuit infinitæ idoneitatis ac dignitatis ad ſatisfaciendum, ac promerendum propter ſuã humanitatem ratione ſuæ ſuperdigniſsimę deitatis:ideo dici ſolet & verè ſic eſt,quòd minima gutta ſanguinis Chriſti, ſeu minima paſsionis ſuæ particula fuiſſet ſufficiens ad totius mundi liberationem. A B

¶ Præterea quò maior fuit ſanctitas,dignitas atq; perfectio humanitatis Chriſti,eo etiã ex parte ipſius fuit ſua obedientia ac paſſio meriti amplioris. Tãta autẽ eſt ſanctitas,dignitas & perfectio humanitatis Chriſti,vt ipſa ſola excedat ſanctitatem, dignitatem, & perfectionem omnium creaturarũ videlicet omniũ ſanctorum & electorũ,tam angelorũ quàm hominum,vniuerſique entis creati,& hoc potiſſimum cõpotit humanitati Chriſti ratione ſuæ hypoſtaticæ,ſeu perſonalis vnionis cum verbo ęterno,ſcilicet verò deo,& etiã ideo, quoniã gratia humanitati Chriſti collata,infuſa & indita fuit & eſt quodãmodo infinita,habuitq; virtutes & dona,& cæteras gratiæ perfectiones,ac munera in maxima,incomparabilique excellẽtia propter quod Iohannes Baptiſta dixit de Chriſto, Non ad menſurã dat deus ſpiritũ homini,id eſt,gratiam & dona ſpiritus ſancti Chriſto, ſecũdũ quod homo eſt. Itaque innoteſcit,quod Chriſtus nõ ſolum ratione ſuę diuinitatis,ſed etiã ex parte ſuę humanitatis tam perfectę,ac virtuoſæ fuit ineffabilis idoneitatis ad promerendũ. Adhuc au- C Iohan.3.

 tem quò

D tem quò Chriſtus fuit deo patri magis dilectus, eò efficacior fuit ad ſatisfaciendum pro noſtris peccatis, & eo omnis ſua cōuerſatio, oratio, obediētia, ac paſsio pro nobis in hoc mundo fuit exhibita deo patri amplius grata ac placens: magis quoque idonea ad ſubueniendum hominibus, ſeu meriti amplioris: ſed deus pater diligit CHRISTVM ſecundum ſuam diuinitatem amore penitus infinito, & tantum vtique ſicut ſeipſum, quia diuinitas Chriſti ſicut eſt infinitæ bonitatis, ſic & infinitæ amabilitatis conſiſtit. Diligit quoque pater CHRISTVM ſecundum ſuam humanitatem magis q̃ totum vniuerſum, omnesque ſimul ſumptas puras creaturas. Diligere quippe eſt alicui bonum velle. Vnde deus tanto plus diligit rem quanto maius bonum ei largitur. Cum ergo
E deo patre volente, & verbo aſſumente æterno aſſumpta ſit Chriſti humanitas ad increatum & hypoſtaticum eſſe verbi æterni, ita quod in eodem eſſe perſonali ſubſiſtit Chriſti humanitas, in quo verbum æternum æternaliter eſt ſubſiſtens, clarum eſt, quòd maius bonum datum ſit humanitati Chriſti, quàm ſi totum vniuerſum creatum, ideo magis deo dilecta eſt. Itaque Chriſtus etiam ex hac parte fuit ineffabiliter idoneus & acceptus, ad operādum & orandū, ac patiendum pro nobis ¶ Prçterea ſicut docent ſancti patres atq; doctores, quāuis deus omnipotens & eternus potuit per omnipotentiam ſuam, ſimpliciter loquēdo, genus humanū alio modo redimere, quàm per vnigeniti filii ſui incarnationē ac paſſionē, nullus tamē extitit alius modus ita cōueniēs ſicut iſte, ita quòd decētiſsimum fuit filium dei propter noſtram ſalu-
F tem incarnari ac mori, quod primo probatur dei incarnatione, quia in incarnatione filii dei, deo patri æqualis, præcipuè demōſtratur, atq; relucet bonitas dei, eò ꝙ ſe ſuæ creaturæ tam copioſiſsime communicauit, & infirmitatem proprii plaſmatis non cōtempſit, ſed naturam à ſe creatam, puta humanitatem, ad ſuum hypoſtaticum eſſe aſſumpſit. Proprietas equidem boni eſt eſſe communicatiuum, diffuſiuūq; ſui ¶ Inſuper in incarnatione filii dei, ineffabiliter, pulchrè oſtēditur & pateſcit dilectio dei ad nos. Amor enim eſt virtus vnitiua, idcirco in hoc quod deus noſtram naturam ſibi tam propinquiſsimè vniuit, ac intimè, patet quod vehementiſsime, ac ſpecialiſsimè nos dilexit. In incarnatione quoque mōſtratur miſericordia & dignatio dei ad nos, quod tā clementiſsi-

mentiſsimè ſuam maieſtatem ad paruitatem,vilitatemq́; noſtram inclinauit, & tam miſericordiſsimè nobis auxiliari dignatus eſt,noſtris ignoſcens ſceleribus, nec illam aſpernans naturam aſſumere,à cuius primo indiuiduo,cæteriſque ſuppoſitis tam multipliciter atq; enormiter fuit offenſus. Rurſus in incarnatione filii dei potiſsimum declaratur omnipotentia dei,quia naturam diuinam & humanam in vnitate copulauit perſonæ, cum tamen in ordine intellectualium ſubſtantiarum anima rationalis ſit ima ac infima , & præſertim corpus humanum à ſuperſimpliciſsima deitate inæſtimabiliter diſtat, ideo harum hypoſtatica vnio eſt diuinæ potentiæ quàm maximè declaratiua,imò magis, vt aliqui aſtruunt, q̃ totius mundi creatio.Sed & iuſtitia dei in incarnatione verbi oſtẽditur,quia non vi deus eripit hominem,nec alium facit ſuperare tyrannum quàm hominem , ſed ſicut homo eſt victus,ſic homo vicit, vt aſſerit Damaſcenus tertio libro.Similiter in incarnatione verbi,oſtenditur ſapientia dei, quod tam difficillimi negotii,tam decẽtiſsimam ſolutionem inuenit.Difficillimum nempe apparuit, qualiter genus humanũ, ſalua dei iuſtitia ac veritate, poſſet ſaluari, ſed ſapientia dei inuenit aptiſsimum modum ad hoc,ita hominem ſaluans, vt nec diuinæ veritati atque iuſtitiæ, neque diuinæ miſericordiæ derogaretur. ¶Præterea neceſſariũ dupliciter dicitur. Primò,ſine quo aliquod eſſe nõ poteſt, vt homo ſine anima: & ſic deum incarnari ad redimendum genus humanum,non fuit neceſſe,quia & aliis modis potuit deus hoc facere , cui non impoſsibile,imò neque difficile omne verbũ:prout Gabriel angelus & Hieremias propheta teſtantur. Secundò,dicitur neceſſarium,ſine quo res conuenienter, ſeu tã aptè eſſe non valet, ſicque ad redimẽdum genus humanum fuit neceſſe dei filium incarnari, quia(vt xiij. de trinitate loquitur Auguſtinus) ſanandæ noſtræ miſeriæ nullus fuit alius conuenientior modus.Per hoc nãque potiſsimum fides catholica roboratur, quòd ipſemet deus increatus nobis in Euãgelio loquitur ac teſtatur. Per hoc quoque permaximè ſpes ad deum augetur,& charitas in ipſo accenditur, quod deum propter nos ex nimia ſua ad nos dilectione cognoſcimus incarnatum: imò fiducialiſsimè deum accedimus & oramus, dum ipſum pro noſtra ſalute incarnatum fatemur , & quia tanta nobis deus per incarnationem verbi largitus eſt,vt ex ipſa

A

B

C

Lucæ. 1.

D ipſa incarnatione accẽdamur dei amore. ¶ Inſuper ſicut decentiſsimum fuit filium dei noſtram redemptionem inchoare per ſuam incarnationem, ſic decentiſsimum fuit, vt eandẽ noſtram redemptionem compleret per ſuam ſacratiſsimam paſsionem. Ex hoc enim quòd filius dei propter nos paſſus
Rom. 8. eſt, maximè innoteſcit, quanta ſit peccati enormitas, & quãtum deus peccata abhorreat, pro quorũ oblatione & ſatisfa ctione ipſemet vnigenitus filius dei tanta perpeſſus eſt. Ex paſsione etiam Chriſti agnoſcimus, quàm ineffabilis ſit dei patris iuſtitia, qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, malens illum tam acerbiſsimã mortem pati, quàm peccata hominum remanere inulta. Culpæ enim pœna debetur ſecundum iuſtitiam. Et quia per noſtra
E peccata æternas pœnas meruimus, hoc fuit infinitæ miſericordiæ dei patris, quod per temporalem ſui filii paſsionem nos ab æterna eripuit pœna, hoc verò fuit infinitæ iuſtitiæ eius, quòd ſuperdilectiſsimũ filium ſuum maluit pati & mori, quàm peccata noſtra impunita manere. Denique ex hoc quòd deus pater permiſit vnicum filium ſuum innocentiſsimum atque ſanctiſsimum à ſceleratiſsimis, viliſsimiſque hominibus taliter capi, tractari, affligi, occidi propter nos liberandos, clariſsimè patet incomprehenſibilis dilectio eius ad nos, ſimiliter dilectio perfectiſsima Chriſti ad nos. Hinc manifeſtatur, ꝙ tanta ac talia propter nos ſponte ferre dignatus eſt. Inſuper Chriſtus per ſuam paſsionẽ dedit nobis perfectiſsimum omnium virtutum exemplar, vt proſequendo
F hiſtoriam paſsionis patebit. ¶ Rurſus ex hoc quòd Chriſtus propter nos paſſus eſt, euidentiſsimè eluceſcit, quanta ſit infernalium pœnarum acerbitas, & quam delicioſiſsima, maxima, ac præſtantiſsima ſit electorum in cœlo fœlicitas, cum ideo paſſus ſit filius dei, vt nos ab illis erueret pœnis, & ad æternę beatitudinis gaudia reportaret. ¶ Poſtremò per hoc quòd Chriſtus pro nobis tam amariſsimã perpeſſus eſt mortem, noſtræ paupertati, ac indigẽtiæ copioſiſsimã opem impendit, quia paſsio illa quò amarior, eò & magis meritoria fuit, totumq; meritum illud Chriſtus communicat nobis, illudq; meritum eſt theſaurus eccleſiæ, ex quo indulgẽtiæ cõceduntur, & propter quod nobis quotidie relaxantur peccata, varia quoque cõferuntur gratiarum chariſmata, vnde tẽpus euangelicæ legis & Chriſti, tempus gratiæ nuncupantur.

tur. His igitur de Chriſti paſsione præmiſsis tanquam præambulis declarationem fidei Chriſtianę, cuius ſumma eſt ſapientia, & vt ea quæ de Chriſti paſsione dicenda ſunt clarius intelligantur, deuotius quoq; & amoroſius, imò & cum ampliori compaſsione & operis imitatione audiantur, conſequenter ad prædicationem & expoſitionem dominicæ paſsionis eſt accedendum. Intendo autem paſsionem ſecundum Lucam exponere, & ea quæ ipſe omittit, atque ab aliis conſcripta ſunt Euangeliſtis, inſerere huic ſermoni, ad laudem & gloriam domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus, Amen. A

Finis præfationis.

B

EXPOSITIO PASSIONIS ET Cap. XXII. *Appropinquabat autem dies feſtus Azymorum, qui dicitur paſcha.*

ARTICVLVS XLVII.

Appropinquabat autem dies feſtus azymorũ, qui dicitur paſcha, & quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ quomodo Ieſum interficerent. Cum filius A dei dominus noſter Ieſus Chriſtus tempore à ſuperbenedicta trinitate æternaliter præordinato, noſtram aſſumpſiſſet naturam, modico tempore inter homines côuerſatus eſt in hoc mundo, videlicet triginta tribus circiter annis & tribus circiter annis vltimis vitæ ſuæ in ſeculo iſto prædicauit, atque miracula fecit. Cũq; in prædicãdo ac miracula faciendo omnes ſanctos qui ante fuerũt, glorioſe excedere, à populo cum grandi auiditate audiebatur. Sed quoniam ſtatim poſt prædicationis ſuæ exordia cœpit errores & vitia ſacerdotum & ſcribarum, ac Phariſæorum juſtè & acriter increpare. iſti ſtatim cœperunt inuidiam contra eum concipere, eiq; detrahere, & omnia facta eius interpretari in pejus. Denique, quia inuidia eſt triſtitia de bono & proſperitate alterius, quanto CHRISTVS præclariora egit miracula, tãto præfati acutiori & amariori contra eum ſtimulabantur inuidia, & cogitare cœperunt, quomodo poſſent eum priuare vita & fama, ita vt nec memoriã eius permaneret

C Baruch. 3. Hier. 11. Iohan. 11.

D permaneret in terra, quemadmodum per Hieremiã in eorũ perſona fuit prædictum, Eradamus eum de terra viuentium, & nomẽ eius non memoretur amplius. Porrò cum Chriſtus Lazarum ſuſcitaſſet à mortuis, præfati Iudæi audito tam inſigni miraculo, vehementiſsime turbabantur, & ſuę liuore inuidiæ torquebantur, dolentes de CHRISTI magnificentia & honore: imò ſecũdum Auguſtinum, nullum Chriſti miraculum fecit illos ſic inſanire, ac fremere cõtra ipſum, quemadmodum ſuſcitatio Lazari, quia miraculum illud clariſsimũ fuit, & nulla tergiuerſatione poterat offuſcari, eo quòd ſolẽniſsime factum eſſet coram multis Iudæis, & quoniam Lazarus fuit vir nobilis & miles, de regia ſtirpe exortus, quatuor quoq; diebus extitetat mortuus. Vnde cum miraculum illud

E factum audiſſent, mox die ſequẽti cõuenerunt, & inter ſe cõ-

Ibidem. ſuluerũt, quid facerent Chriſto, iuxta illud in Iohanne, Quidam ex ipſis, ſcilicet de numero Iudæorum qui interfuerũt ſuſcitationi Lazari, & viderant quæ fecit Ieſus, abierunt ad Phariſæos, & dixerunt eis quę fecit Ieſus. Collegerunt ergo pontifices & phariſæi conſilium, & dicebant, Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit. Si dimittimus eum ſic, omnes credẽt in eum. Ab illo igitur die cogitauerũt interficere eum, ſecũdum quod Caiphas conſuluit eis. Ieſus ergo (vt ait Euangeliſta Iohannes) iam nõ in palam ambulabat apud Iudæos, ſed abiit in regionem iuxta deſertum in ciuitatem, quę dicitur Effrem, & ibi morabatur cũ diſcipulis ſuis, & hoc nõ

F niſi paucis diebus, videlicet octo aut circiter. Creditur enim quòd CHRISTVS Lazarum ſuſcitauit ſexta feria per quin-

Iohan. 12. denã ante diem paraſceues, in qua crucifixus eſt ipſe. Poſtea, ſicut in Iohanne deſcribitur, ante ſex dies paſchæ, id eſt, ſabbato ramis palmarum, quod fuit ſex diebus ante primum diẽ feſtiuitatis paſchæ Iudæorum tunc imminentis, quorum paſchalis ſolennitas incepit feria quinta ſequenti ad veſperam, & ſexta feria fuit prima integra dies ſolennitatis paſchalis, venit Ieſus Bethaniam, &c.

¶ Præterea (ſicut docet Euangeliſta Iohãnes) in ſabbato illo ramis palmarũ, cum veniſſet Ieſus cum Apoſtolis Bethaniam, fecerunt ei cœnam ibidem, & Lazarus vnus fuit ex diſcumbẽtibus. Fuit autem cœna illa non in domo Marthæ &

Mat. 26. Marię Magdalenæ, vt aliqui putauerunt ſed in domo Symo-

Marc. 14. nis leproſi, quem CHRISTVS curauit à lepra & in cœ-

na illa

na illa effudit Maria Magdalena vnguentum pretioſum ſu- A
per caput & pedes CHRISTI, ſicut ex dictis euangeliſta- Mat. 26.
rum Matthæi atque Iohannis probatur. Sequẽti verò die ve Iohan. 12.
nit Ieſus Hieruſalem ſedens ſuper aſellum, & tunc in Hieru-
ſalem predicauit, ac multa miracula fecit, prout Euangeli-
ſtæ deſcribunt. In ſuper feria ſecũda & tertia poſt palmatum
Ieſus ſimiliter in Hieruſalem prædicauit, & ſacerdotes ſcri-
bas, ac phariſæos duriſſimè coram omnibus increpauit, ac
reprobauit, ita vt maxima contra CHRISTVM accen-
debantur inuidia, quarta verò feria manſit in Bethania, ideo
Lucas Euangeliſta nunc ait, Appropinquabat dies feſtus a-
zymorum, id eſt, paſchalis celebritas, quæ dicitur azymo-
rum id eſt, panum non fermentatorum, quia in tota illa ſo-
lennitate quæ ſeptem durauit diebus, veſcebantur Iudæi pa
ne non fermentato, ſed azymis panibus. Quod autẽ dies fe- B
ſtus azymorum præfato modo iam accipiatur, conſtat ex
eo quòd ſubditur, qui dicitur paſcha, id eſt, paſchalis ſolen-
nitas, quę incipiebat à veſpera feriæ quintę Luna quarta de-
cima exiſtẽte, in qua veſpera auferebant Iudæi domibus ſuis
omnem panem fermentatum, edebantq; agnum paſchalem
cum azymis panibus in cõmemorationem, quòd patres eo-
rum aliter comedebant agnum paſchalem, quando egreſſu-
ri fuerãt de Aegypto, vt legitur in Exodo, vnde & nũc dies
aymorum dicitur paſcha, quia in præfata veſpera, quæ fuit
ſolennitatis paſchalis exordium, ędebatur agnus paſchalis.
Veruntamen quidam hoc loco accipiunt diem azymorum &
paſcha pro die paraſceues veſperam præfatã ſequente. Sed
prima expoſitio aptior eſt, quia paulopoſt ſubditur, Venit C
autem dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi paſcha,
quod certum eſt de quinta feria dici.

¶ Præterea paſcha in ſcripturis multipharià capitur. Primò,
pro tota hebdomada azymorum, ſeu ſolennitatis paſchalis,
quemadmodum in actibus Apoſtolorum ſcribitur de Hero- Acto. 12.
de, quò voluit poſt paſcha Petrum producere populo. Secũ-
dò, accipitur ꝓ celebritate paſchali exiſtẽte feria ſexta præ-
dicta. Tertiò, ꝓ hora immolationis & comeſtionis agni pa- Mar. 14.
ſchalis, prout in Marc. ſcriptũ eſt, Erat paſcha & azyma poſt Iohan. 18.
biduum. Quartò, pro quocunq; cibo vel pane, quo veſcebã-
tur Iudæi durante feſtiuitate paſchali, vt cum apud Iohannẽ
fertur, Iudæi non introierunt prętoriũ vt manducarent pa-
ſcha,

D ſcha, i. azymos panes. Quintò, pro agno paſchali. Sextò,
1. Cor. 15. pro figurato agni illius, puta pro Chriſto, de quo ait Apoſt.
2. Par. 15. Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Septimò, pro feſtiuitate epularum paſchalium. Vnde in libro Paralipomenon dicitur, Non fuit tale phaſe à diebus iudicũ quale fecit Ioſias. *Et quærebant principes ſacerdotum*, videlicet Annas & Caiphas, *Et ſcribæ*, id eſt, periti in lege, ſcilicet magiſtri atque doctores plebis, quibus conuenit illud Danielis,
Dani. 14. Egreſſa eſt iniquitas à ſenioribus, qui videbantur regere po
Iohan. 7. pulum, *Quomodo Ieſum interficerent*, quibus ipſe iam dixe-
Iohan 10. rat, Quare me quæritis interficere? Itemque, Multa ope-
Mat. 26. ra bona oſtendi vobis ex patre meo, propter quod horũ me
E lapidatis? Hoc facinus Iudæorũ Matthæus Euangeliſta plenius recitat, dicens, Tunc, videlicet quarta feria ante Chriſti paſſionem congregati ſunt principes ſacerdotũ & ſeniores populi in atrio principis ſacerdotũ qui dicitur Caiphas, & conſilium fecerunt, *Vt Ieſum dolo tenerent & occiderent*. Itaque quærebant, id eſt, inter ſe perſcrutabãtur, quomodo, id eſt, per quem modum interficerent, eum doloſe capiendo atque mendaciter accuſando, *Timebant verò plebem*. Non timuerunt deum omnipotentẽ. virtuoſo, ac ordinato timore, ne eum in tãta feſtiuitate offenderẽt: ſed vulgus inordinato, ac vitioſo timore: nouerant quippe quòd plebs Chriſtum libenter audiuit, ideo formidabant ne Chriſtum defenderet. Et quamuis comprehenſum de eorũ manu eriperet, timebant quoq; ne ſtrepitus periculoſus cõcitaretur in popu-
F lo propter quod propoſuerunt non occidere Chriſtũ durã-
Ibidem. te feſto paſchali, iuxta illud Matthæi, Dicebant autẽ, Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo. Porrò principes ſacerdotũ dicebãtur & erant pontifices, & quãuis eodem tempore vnus duntaxat princeps ſacerdotũ, ſeu pontifex exiſteret, tamen pluraliter principes & pontifices nominantur, quoniã annuatim vnus alteri tũc ſucceſſit, & põtificium à gentilibus emebãt principibus, quod contra legem Moyſi fuit, ſecundum quam filius patri ſuccedere in pontificatu debebat, ſed tunc legitima illa defecit ſucceſſio.

¶ Præterea narratur modus, quomodo Iudæorũ pontifices & principales plebis illius cõſilium & machinationem ſuam perduxerunt ad effectum. *Intrauit autem Sathanas*, id eſt, aduerſarius humanæ ſalutis, puta diabolus, *In Iudam, qui cognominatur*

cognominatur Iſchariotes, quia de vico ſic dicto in tribu Iſchar, A vt dicitur exiſtente fuerat oriundus, *Vnum de duodecim* principalibus CHRISTI diſcipulis, ſcilicet Apoſtolis, de quibus & de quo ait CHRISTVS, Nónne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? intrauit autem diabolus in Iudam, id eſt, in mentem ſeu animam eius, non ei eſſentialiter illabendo, quoniam ſolus deus creator incircunſcriptibilis & immẽſus eſſentiis rerum illabitur, & omnia implet, penetrat, & excedit, ſed intrauit per effectum, ſuggerendo CHRISTI venditionem. Nec hac vice ſolum intrauit hoc modo in eum, ſed & antea ſæpe, vtpote quotienſcũque illũ ad mortale induxit peccatum. Vnde apud Iohãnem legitur, Cœna facta diabolus cũ iam miſiſſet in cor, vt traderet eum B Iudas, Itaque nunc intrauit vas ſuum, illud plenius poſſidendo. Hoc etiam modo diabolus intrat corda eorum, qui eius tentationibus, ſuggeſtionibusq́; cõſentiunt. Non enim intra cogendo aut neceſſitando ad culpam, ſed ſuggerendo & alliciendo ad eam: nos autem ex negligentia noſtra ei libere aperimus, præbendo conſenſum: cõtra quód hortatur Apoſtolus Paulus, Nolite locum dare diabolo: Iacob⁹ quoque Epheſi. 4. Apoſtolus, Reſiſtite (inquit) diabolo, & fugiet à vobis. Omni ergo impiæ cogitationi, affectioni & ſuggeſtioni peruer ſæ iugiter atque viriliter reluctemur, deo & eius mandatis, ac teſtimoniis fortiter adhærẽtes, & quicquid veritati ac æquitati contrariũ eſt reſpuentes. *Et abiit* mentis auerſione & corporis greſſu à CHRISTO, cæteriſque Apoſtolis, *Et* C *loquutus eſt cum principibus ſacerdotum*, quibus competit illud in Eſdra, Manus principum fuit in tranſgreſſione hac prima, *Et magiſtratibus*, id eſt, rectoribus ac ſenioribus *Plebis*. Teophilus autem per magiſtratus intelligit præpoſitos fabricæ tẽpli, vel eos quos Romani præfecerũt Iudæis, ne ſe Romanis opponerent, quia ſeditioſi fuerunt, *Quem admodum* id eſt, quo modo *traderet illum illis. Et gauiſi ſunt*, inuenta tam congrua occaſioni cõprehendendi, occidendiq́; Ieſum: quibus competit quod in prouerbiis Salomon loquitur, Lætantur cũ malefecerint, & exultãt in rebus peſſimis. *Et pacti ſunt*, id eſt, fœdus ſeu pactum cum Iuda inierunt, *Pecuniam ei dare*, videlicet, triginta argenteos, *Et ſpondit* Iudas, id eſt, promiſit quód traderet eis Ieſum. Alij Euangeliſtæ factum hoc plenius deſcripſerunt, nempe (vt refert Matthæus)

Iohan. 6.

Iacob. 4.

Prouer. 2.

Mat. 26.
Mar. 14.
Iohan. 13.

D Matthæus) Iudas præfatos accedens, dicebat, *Quid vul-*
Mat.26. *tis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Et conſtituerunt id eſt, dare promiſerunt triginta argenteos. Occaſio quoque qua motus eſt Iudas vendere Chriſtum, fuit triſtitia illa qua doluit de vngento ſuper Chriſtum effuſo à Maria Magdalena in cœna facta in domo Simonis leproſi in Bethania ſabbato ramis palmarum. Vnde tunc dixit, Quare vnguentum iſtud non væniit trecentis denariis, & datum eſt ægenis? Porrò quilibet triginta argenteorum quos promiſerunt traditori, valuit (vt fertur) decem nummos, ſeu denarios vſuales, ita quòd triginta argentei valuerunt trecentos denarios vſuales, ſicque in venditione Chriſti recuperauit Iudas valorem effuſi vnguenti. Hinc per Zachariam Chriſt⁹
Zacha.11. prædixit, Appenderunt mercedem meam triginta argen-
E teos, decorum pretium quo appretiatus ſum ab eis. *Et quærebat opportunitatem*, id eſt, aptum locum & congruum tempus, *Vt traderet illum ſine turbis*, id eſt, ſecretè & tempore noctis, quando turba non adfuit Chriſto. Ex his patet quòd maximam paſſus eſt Chriſtus vilipenſionem, dum à proprio diſcipulo pro tam vili venditus eſt pretio. Ipſe in quo eſt omnium bonorum atque pulchrorum ac deſiderabilium plena perfecta & infinita poſſeſſio. Inſuper impietatẽ Iudæ Chriſtum venditis ſequuntur, qui pro temporali laude, lucro aut commodo, iuſtitiam deſerunt, falſum teſtimonium dicunt aut contra veritatem ſcienter iudicium proferunt: itemque eccleſiaſtica beneficia, ſacramenta vel iudicia vendunt: aſſimilanturque eis, de quibus in Michæa fertur, Principes eius in muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius in mercede do-
F cebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant. *Venit autẽ*
Mich.3. *dies azymorum* hoc modo expoſitum eſt, *In qua neceſſe erat occidi paſcha* id eſt, agnum paſchalem ad obſeruandum legis præceptum in Exodo ſcriptum, qui agnus feria quinta occidebatur, ac edebatur, & Chriſtum, eiuſque immolationem
Exod.12. & occiſionem euidenter præfigurauit. *Et miſit Petrum & Iohannem* quinta feria à Bethania in Hieruſalem, *Dicens, Euntes* Hieruſalem verſus, *Parate nobis paſcha*, iſt eſt, agnum
Mat.10. paſchalem, Vt illum ſecundum legem pariter *Manducemus.* Chriſtus enim non venit legem ſoluere, ſed implere CHRISTVS quoque diſcipulos ſuos cõſueuit mittere cõbinatos propter mutuæ ſocietatis ſolatiũ, atque ad ſocialis vitæ

vitæ commendationem, Nam(vt Salomon loquitur)frater A
qui adiuuatur à fratre,quaſi ciuitas munita. Porrò per eſum Prou. 18.
agni paſchalis deſignabatur ſumptio Chriſti in ſacramento
altaris:per Petrum verò vita actiua:per Iohannem contem-
platiua,Quemadmodum ergo Petrus & Iohãnes agnũ pręparauerũt paſchalem,ita & nos per actionem virtuoſam,& cõtemplationem myſteriorum,beneficiorumq́ue Chriſti & diuinitatis ſuæ præparare corda noſtra debemus ad ſacram communionem. *At illi dixerunt, Vbi vis paremus paſcha?* id eſt,in qua domo *Et dixit ad eos, Ecce introeuntibus vobis in ciuitatẽ* Hieruſalem, *Occurret vobis homo amphorã aquæ portãs*, qui homo ſecũdum Origenem fuit miniſter patris familias eius ad quem CHRISTVS direxit diſcipulos iſtos *Sequimini eum in domum in quam intrat*, Iſtud per naturalem rationem preſciri non potuit,quia futurorum pure contingentiũ B
non eſt determinata præcognitio, niſi diuinitus reueletur. CHRISTVS autem iſtud præſciuit,tam per increatam ſuã ſcientiam ſecũdum quòd deus, quam per creatam ſcientiam inditam,& per gratiã prophætiæ quam habebat pleniſſimè ſecundum naturam humanam Et *dicetis patrifamilias domus*, 2. Cor. 1.
Dicit tibi magiſter id eſt, CHRISTVS per excellentiam di Coloſ. 2.
ctus magiſter,tanquam ſapientia patris ſecundum diuinitatem,& in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſciẽtiæ ſecũdum humanitatem. CHRISTVS itaque ſeipſum vocauit magiſtrum,non vanitatis,ſed veritatis amore *Vbi eſt diuerſorium*, id eſt,locus ſecretus & quietus, *Vbi paſcha*, id eſt, agnum paſcalem. *Cum diſcipulis meis manducem? Et ipſe vobis oſtendet cœnaculum magnum ſtratum*, id eſt, diſpoſitum & paratum,ſeu aptum ad eſum agni. Communiter dicunt doctores, ꝙ domus patrisfamilias huius fuit propè montem Sion, C Iohan. 21.
& iuxta templum,in qua domo fuit cœnaculum iam præfatum in quo Apoſtoli poſt Chriſti reſurrectionem foribus Lucæ. 24.
clauſis latebant vſque ad pentecoſtem, tuncq́ue in eodem Acto. 2.
cœnaculo impleti ſunt ſpiritu ſancto. Quanuis autem beatus Ambroſius & gloſſa dicant hominem iſtum patremfamilias pauperem,ignobilemq́; fuiſſe,alii tamẽ probabilius arbitrãtur, ꝙ fuit homo multum potẽs,diues ac nobilis, intantum quod nõ obſtãte prohibitione pontificum,& ſpreto timore principalium Iudæorũ, auſus fuit Chriſtum & eius diſcipulos in domũ ſuam ſuſcipere, atq; poſt Chriſti paſſionẽ ram-

D diu eius diſcipulos hoſpitare, quaſi Iudæos nõ metuens, Pau-
peres quoque nõ ſolẽt domum tam magnam in qua ſit tam
Iohan. 12. grande cœnaculum, quemadmodum iſtud fuit, in quo cen-
tum viginti homines pariter concedentes, ſpiritum ſanctum
receperunt Denique aliqui putant, quòd fuit vnus diſcipu-
lorum CHRISTI, ita quòd nomine magiſtri cognouit
magiſtrum ſuum dominum Ieſum ſignificari, Habuit enim
CHRISTVS, etiam quoſdam diſcipulos diuites, à quibus
voluit interdũ refici ſe & ſuos diſcipulos pauperes, nam a-
pud Iohannem ſcriptum eſt, quòd multi ex principibus Iu-
Iohan. 14. dæorũ crediderunt in Ieſum inſtante hac cœna, *Et ibi para-
te* nobis paſcha *Euntes autem, inuenerunt* hominem lagenam
E aquæ ferentem, eiſque occurrẽtem, & domum atque cœna-
culum, *Sicut dixit illis* Ieſus, qui ſecundum quod deus eſt ve-
ritas per eſſentiam, & vt homo cõfirmatus fuit in bono ab
incarnationis exordio, ita quod mentiri non potuit, *Et pa-
rauerũt paſcha. Et quũ facta fuiſſet hora* veſpertina feriæ quin-
tæ, in qua hora agnus paſchalis ſecundum legem manducа-
batur, *Diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo.* Hinc Beda af-
firmat, hora manducandi paſcha deſignat quartam decimam
diem primi mẽſis perductam ad veſperam, & quintadecima
luna terris iam apparente,

¶ Circa hæc quærit Theophilus, qualiter dominus diſcum-
bere, id eſt, ſedendo comedere dicitur, cum Iudæi ſtantes pa
ſcha comederẽt, ſicut lex iuſſit. Ad quod (vt refert) aliqui di-
Exod. 12. cunt, ꝙ agnum paſchalẽ Chriſtus atq; Apoſtoli ſtando ede
F bant, deinde accubuerunt ſecundum cõmunem vſum quoſ-
dam cibos edentes. Aliqui etiam dicunt, quod menſa fuit ſu-
per terrã poſita, & Chriſtus cum ſuis Apoſtolis in terra cõ
ſedit, iuxta conſuetudinem veterum. Rurſus aliqui dicunt,
quòd etiã ſeptuaginta duo diſcipuli aderant, ſaltem pro par-
te, & agnum in alia menſa edebant. *Et ait illis, Deſiderio deſi-
deraui*, id eſt, intenſe ac feruide concupiui, *Hoc paſcha*, vi-
delicet agnũ iſtũ paſchalem, *Manducare vobiſcum antequam
patiar*, id eſt, à Iudæis occidar. Hoc equidẽ Chriſtus arden-
tiſſime affectauit, nõ principaliter propter agnum illum le-
galem ac præfiguratiuũ, ſed propter impletionem eius, quòd
ille agnus prçfigurauit videlicet propter inſtitutionẽ ſacra-
menti nouæ & euangelicæ legis, cuius ſacramẽti figura prç-
ceſſit in agno paſchali & eſu, ac immolatiõe ipſi⁹. Hoc enim
ſuperdi-

ſuperdigniſsimum ſacramentum inſtituere Chriſtus ſumme A
& ineffabiliter concupiuit. ad dei patris æternum honorem
& gloriã, & ad maximam fidelium vtilitatem, quemadmodum inæſtimabilem dilectionem habuit ad patrẽ & ad nos. Rurſus deſiderauit hoc paſcha nouiſsimum edere, vt legalibus obſeruãtiis finem imponeret, & veteris teſtamenti completis figuris nouum inciperet teſtamentum, atque vt cætera faceret ac doceret, quæ poſt cœnam egit, ac docuit.

¶ Porrò Theophilus ſic exponit, Deſiderio deſideraui, &c. quaſi dicat, Hæc vltima mihi cœna vobiſcũ eſt, propter quod ſingulariter amabilis eſt mihi, ſicut qui peregre profecturi ſunt, vltima ſua facta & verba affectuoſius exhibent. Porrò ſecundum Cyrillum, Chriſtus ideo verbum hoc protulit, quoniam Iudas auarus, tempus proditionis explorabat, ſed B
ne traderet Chriſtum ante completionem huius cœnæ, nõ explicauerat Chriſtus domum aut virum penes quem paſcha peragere, cuius cauſam per hæc verba oſtendit. Quod verò præfata manducatio huius agni paſchalis eſſet vltima Chriſti cum ſuis diſcipulis cœna, & ideo ſibi præoptata, pandit ſubdendo. *Dico enim enim vobis, quia ex hoc*, id eſt, poſt hanc horam *Non manducabo illud* paſcha ſeu agnum paſchalem, *Donec impleatur*, id eſt, veraciter compleatur, quod per agnũ illum figuraliter ſignificabatur. *In regno dei* id eſt, in eccleſia militante, quæ in Euangelio frequentiſsimẽ regnum dei vocatur. Legalis etenim ille agnus præfigurauit (vt dictum eſt) inſtitutionem & eſum ſacramẽti altaris, immolationemque Chriſti in ara crucis, quæ omnia poſt hæc verba implebantur, quia paulopoſt Chriſtus ſacramentum noui teſtamenti C
inſtituit, ſuiſque dedit, & patri obtulit ſeipſũ. Vnde iuxta hanc expoſitionem, donec, ſequens tempus excludit, quia poſt hanc horam Chriſtus typicum agnum non manducauit. Vnde ſecũdum Bedam, Chriſtus his verbis prohibet agnum paſchalem vltra carnaliter exhiberi, & aſſerit ſe vltra nequaquam paſcha Moſaicum celebraturum. *Et accepto calice*, id eſt, vaſculo, ex quo biberunt *Gratias egit* deo patri ſecundum quod homo fuit, docẽs nos deo gratias agere pro vniuerſis beneficiis eius, pro corporalibus etiam alimentis: vel gratias egit de conſummatione, ac terminatione legaliũ horũ ciborũ, quia & calix, ſeu potus iſte ad vetus cui finem imponebat, ſpectabat. Bis quippe in cœna hac legitur calicem

D accepiſſe. Primus pertinebat ad vetus paſcha, ac teſtamētum, ſecundus ad nouum, ſicut dicetur, *Et dixit, Accipite & diuidite inter vos*, id eſt, ſucceſsiue & per ordinem, de hoc potu, ſeu vaſculo bibite, prout moris fuit in eſu agni paſchalis potare, & potus ille ſumptionem ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus ſacramentalibus figurauit: vnde in inſtitutione ſacramenti Euchariſtiæ ceſſauerunt legalia quantum ad obligationem, & finis impoſitus eſt typico agno ac potui eius. Veniente enim veritate & re figurata exhibita, ceſſant figuræ & typica. *Dico enim vobis, quòd nō bibam de generatione vitis*, id eſt, de vino huiuſmodi quod generatur in vite, & fructus eſt vineæ, *Donec regnum dei veniat*, id eſt, quouſq; poſt paſsionem immortalis ſurrexero, ſicq; in me adueniat & monſtretur re-
E gnū militātis eccleſiæ, ita vt ego rex eccleſiæ glorioſus appaream, & in electis atq; fidelibus, per fidē & gratiam regnare incipiā, cōuertendo illos ad me, vel de nouo aut magis perfecte, Iuxta hanc expoſitionem inſinuauit ſe Chriſtus poſt paſsionem & reſurrectionem ſuā cum diſcipulis bibiturum, quod certum eſt contigiſſe. Vnde in Actibus Apoſtolorū Petrus teſtatur, quòd ipſe, cæteriq́ue Apoſtoli manducauerūt atque biberūt cum Chriſto, poſtquam reſurrexit à mortuis, nec dubium quin diſcipuli dederint Chriſto tunc bibere vi-
Acto 10. num, ſcilicet optimum quem habuerant potum. Vel ſic, non bibam de generatione vitis, id eſt, typicum iſtum potum vltra non ſumam, donec veniat regnum dei, id eſt, fides eccle-
F ſiæ prædicetur, ac recipiatur: ſicq́, Chriſtus inſinuauit legalem illū potum debere ceſſare, & rem per eum figuratā eſſe de cætero celebrandam, videlicet ſui ſanguinis ſumptionē, ſic quoq;, donec, accipi poteſt vt ante, ſcilicet excluſiue. Deniq; peractis & terminatis quę ad agnum pertinebant legalem, cōplet & inchoat quod figurabatur per illum, inſtituens atque conficiens Euchariſtiæ ſacramentum. *Et accepto pane*, id eſt, panem azymum ac triticeum, quo tunc veſcebantur, in manu ſua benedicta accipiens, *Gratias egit* vt homo deo patri pro vniuerſis beneficiis eius ſibi collatis, & quòd per ipſum decreuit redimere genus humanum: ſpecialiter verò tunc gratias egit de veteribus terminatis, & nouis myſteriis iam inchoandis, *Et fregit* panem iam conſecratum, quoniam integrum panem in ſuum corpus tranſſubſtantiauit.

¶ Fregiſſe autē dicitur panem, non quod tunc ibi eſſet ſubſtan-

ſtantia panis,aut quia ſuum corpus ibi exiſtens confregerit, A ſed quia ſpecies ſacramẽtalis,videlicet quantitas panis rema nens,ſub qua corpus domini cõtinebatur, veraciter frangebatur,& diuiſionis illius erat ſubiectum,ſicut & modo in hoſtiæ fractione, *Et dedit eis dicens*, *Hoc* quod vobis nunc porrigo,& ex ſumma dilectione,ac liberaliſsime tribuo, *Eſt corpus meum* verè nõ repæſentatiue duntaxat, *Quod pro vobis datur* id eſt,pro veſtra liberatione paſsioni ac morti iam exponetur,proditore tradente,& me ſponte ad paſsionem accedente. Vel,quod, pro vobis datur,id eſt,quod ego vobis nũc munificentiſsime do edendum ad veſtrum profectum & robur,vt gratia augeatur in vobis *Hoc facite*,id eſt,ſacramentũ iſtud ſuo tempore celebrate & conficite, date ac ſumite, *In meam commemorationem*,id eſt, in memoriã ſummæ dilectionis meæ ad vos, & amariſsimæ paſsionis meæ pro vobis. B Itaq; ſicut legale paſcha fuit figuratiuum futuri,ſic euangelicum iſtud paſcha eſt rememoratiuum præteriti:ſed quoniã Chriſtus ſacramentũ iſtud confecit,dicendo,hoc eſt,corpus meũ,ideo dixit hoc antequam porrigeret corpus diſcipulis, aliqui tamen dicunt, quòd porrigendo repetiuit hæc verba. Sed huiuſmodi difficultates prætermitto, quia hinc inde diuerſis libris copioſiſsimè inueniuntur ſolutæ.

¶ Deinde deſcribitur inſtitutio ſacramenti Euchariſtiæ ſub ſpecie vini,& ſpecialiter conſecratio ſanguinis Chriſti. *Similiter & calicem* ſumpſit in manibus, & dedit diſcipulis, *Poſtquam cœnauit*,id eſt,agnum comedit, *Dicens, Hic eſt calix nouum teſtamentum*, ſupple confirmans ac ſignans, *In meo ſanguine* dedicatum, confirmatum & conſecratum. C Ponitur autem cõtinens pro contento, cum dicitur, calix in meo ſanguine,vt ſit ſenſus,ſanguis meus exiſtens in calice. Itaque nouum teſtamentum in Chriſti ſanguine confirmatur, Hebr.9. quia in conſecratione ſanguinis eius inſtituebatur, & in effuſione ſanguinis eius roboratur. Teſtamentum nanque in morte confirmatur.

¶ Præterea aduertendum,quòd dominici corporis, ac ſanguinis ſacramentum inſtitutum eſt à Chriſto multis de cauſis. Primò, in recordationem ſuæ paſsionis & obedientiæ eius,vſque ad mortem,cæterorumq; myſteriorũ & actuum eius,vt illa ad memoriam deuotiſsime reuocemus ac imitemur,ſuæ paſsioni nos cõformando per proprij corporis caſtiga-

D ſtigationem & propriæ voluntatis mortificationem Ná (vt
Galat. 5. ait Apoſtolus) qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt
1. Petr. 2. cum vitiis & concupiſcentiis. Princeps quoque Apoſtolorũ
effatur, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquẽns nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Secundò, in ſignum atque memoriá charitatis ſuæ ad nos. Hoc enim maximè charitatis extat indicium, quòd proprium corpus & ſanguinem nobis reliquit in cibum, potumq́; animæ ſalutarem, quia & illa eſt amoroſa, munificentiſsimaq; donatio, qua quis alteri dat ſeipſum, quemadmodum Chriſtus hoc in ſacramento fuit, & eſt dator ac donum. Tertiò, in alimentum vitæ ſpiritualis, quia in ſacramento hoc fons gratiæ continetur, & præcipua gratiarum chariſmata digne ſumentibus ipſe largitur.
E Quartò, in robur mentalis cõfirmationis, quia hic cibus ro-
3. Re. 19. borat animã, ſicut alia eſca corpus. Quintò, in viaticũ huius peregrinationis, vt virtute huius digniſsimi alimenti, tendamus ac perueniamus vſque ad patriam paradiſi cœleſtis, ſicut Helias in fortitudine ſubcinericij panis ambulabat vſque ad montem Oreb. Sextò, in remedium ſatisfactionis prò noſtris peccatis, quia hoc ſacramentum multipliciter ſuffragatur ſumentibus digne ipſum, & per ipſius oblationẽ, ac ſumptionem noſtra relaxantur peccata, defunctis quoq; ſuccurritur. Septimò, in pignus & arram futurę hereditatis æternę. Beatificam enim fruitionem in patria prẹfigurat, quia quos Saluator iam ſui corporis, & ſanguinis ſacramento digna-
F tur reficere, tunc ſuæ diuinitatis ſpecie reficiet ſine fine, & quod nunc myſtice geritur, tunc veritate complebitur.

¶ Deniq; Chryſoſtomus ait, Vide ô homo calicis à Chriſto honoratus honore, quali & mẽſa potieris, quod angeli videntes horreſcunt, nec ſine reuerẽtia reſpicere audẽt ꝓpter eã, quæ intus fertur corruſcationem. Iterũ ait, oſtendens quanta ſit charitas Chriſti ad nos. Quis paſtor propriis mẽbris nutrit oues, ſed & matres quoq; filios ſuos tradũt aliis ad alendũ Chriſtus verò ita nõ egit, ſed quos genuit per ſeipſum & ex ſeipſo nutrit Itaq; tãtę charitati, liberalitatiq́; Saluatoris & dei noſtri grati eſſe iugiter ſatagamus, & ei in omnib⁹ ex puriſsima charitate fideliter obediamus, nec ſine debita prẹparatiõe, ac deuotiõe celebrem⁹ aut cõmunicem⁹. Alioquin quãto maior eſt dilectio & beneficentia Chriſti ad nos, tanto grauior erit ingratitudo, peruerſitas, & damnatio noſtra.

¶ Poſtremò,

¶ Poſtremò, quoniam Chiſtus propriis manibus ſuos communicauit diſcipulos, hinc in die cœnæ religioſi de manu ſui prælati corpus ſaluatoris accipiunt, *Qui pro vobis fundetur*, id eſt, pro veſtra ſaluatione ſanguinem hunc effundam, & effundi permittam: & per diſcipulos intellexit ſaluator omnes electos ſuo ſanguine liberã ſos. Nẽpe pro vniuerſis hominibus effuſus eſt ſanguis Chriſti quãtum ad ſufficientiam, quoniam quãtum in ipſo eſt, idoneus eſt omniũ auferre peccata, gratiamque cõferre, & gloriã, ſed pro ſolis electis effuſus eſt, quantum ad efficientiam, quia ipſi duntaxat dominicæ paſsionis fructum ſalubriter cõſequuntur. Itaq; huius ſacramẽti inſtitutionem, inſtitutioniſque cauſas quotidie cum debita attẽtione penſemus, & Chriſto vicem pro viribus rependamus Dicit autem Chryſoſtomus hic ſanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animæ non permittit marceſſere, protinus rigans animam magnamq; inſpirans virtutem. Hic ſanguis dæmones fugat, angelos aduocat, mũdũ lauit, cœlum acceſsibile fecit, & per ipſum participes eius fiunt ſupernis virtutibus amicti regio pallio, magis autẽ ipſo rege induti. Et ſicut ſi mũdus acceſſeris ſalubriter acceſsiſti, ſic ſi indutus conſcientia praua damnoſe accedit in culpam atque ſupplicia. Nam ſi qui imperatoriam coinquinant purpuram, pari pœna plectuntur cum eis qui illam diuellunt, abſurdũ non eſt, ſi & qui obſcœna mente, corpus Chriſti recipiunt, pari pœna plectantur cum his, qui illud clauis confixerunt. Hoc quoque ſciendum, quòd licet Chriſtus poſt cœnam dedit corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis Deinceps tamen ordinauit eccleſia ſacramentum hoc à ieiunis accipi propter reuerentiam eius, & vt deuotius accipiatur. A B C

¶ Conſequenter Chriſtus traditionẽ ſuam prædicit, ſicut & paſſionem ſuã frequenter prædixit, ne improuiſus & neſcius æſtimaretur traditus & occiſus, atq; vt ſe ſponte manifeſtaret tradi, capi & crucifigi. *Veruntamen ecce manus tradentis me*, id eſt, licet ego tanta vobis bona præſtiterim, nihilominus manus illius qui citò me tradet *Mecum eſt in menſa*, id eſt, traditor meus mecum quaſi amicus mãducat, quibus verbis Chriſtus quantum in ſe fuit admonuit Iudam, qui ſibi de ſuo ſcelere conſcius fuit, vt à malo deſiſteret ſe proditorem non nominat, ne in cœna pacis grandis turbatio oriretur, & ne quis diſcipulorum in proditorem conſurgeret. Iſtud

D quoque conqueritur Chriſtus de ſacerdotibus immundæ, ac impiæ conuerſationis, & cæteris indigne manducātibus, qui
1.Cor. 11. (vt ait apoſtolus) rei ſunt corporis & ſanguinis Chriſti, & iudicium ſibi manducāt & bibunt. *Et quidem filius hominis* ſcilicet Chriſtus filius virginis, & inter filios primi hominis ſummus, *Secundum quod definitum eſt*, id eſt, à patre æternaliter præuiſum, ac præordinatum, atque per proheras prædictum. *Vadit de vita ad mortem* de exilio iſto ad patriam, & de paſsione temporali ad gloriam ſempiternam, quia & hoc deus per prophetam prędixit, quòd Chriſtus à ſuo diſcipulo eſſet tradendus, Sancto Dauid in Chriſti perſona dicente.
Pſal. 40. Etenim homo pacis meæ, &c. Hinc in Actibus Petrus ait Iu-
Acto. 2. dæis, Ieſum Nazarenum definito conſilio, & præſcientia dei
E traditum interemiſtis. Deus enim pater per Chriſti paſſioné
Eſaiæ. 53. mundum ſaluare decreuit, quemadmodum Eſaias dixit, Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum, cuius liuore ſanati ſumus. Et rurſus ibidem loquitur deus, Propter ſce-
Ibidem. lus populi mei percuſsi eum. *Veruntamen væ homini illi, per quem tradetur*, id eſt, mortaliter peccabit, & ę. ...nam promerebitur ſortieturque pœnam: quo verbo Chriſtus quātum in ſe fuit retraxit proditorem à tāto facinore, terrore & com-
Iohan. 13. minatione ſupplicii. Circa quod ſagaciter perpendamus, quāta ſit fragilitas atque malitia mētis humanæ, eo quòd Iudas iſte miſerrim⁹, auditis tātis Chriſti ſermonib⁹ & admonitionibus iſtis, aliiſq; beneficiis à Chriſto ſuſceptis, etiam in hac cœna, in communione, & pedum ſuorum à Chriſto lotione,
F tot demùm viſis Chriſti miraculis, & in tā ſancta, ac electiſsima ſocietate Apoſtolorum tanto tépore conuerſatus, ad tātam impietaté dilapſus eſt, nec à concepto ſcelerato propoſito extitit reuocatus Nullus ergo noſtrum præſumat de viribus ſuis, neque inaniter glorietur, ſed ſemper ſit timoratus. Hinc ait ſanctus Bernard⁹, Si nec in regno maieſtatis, nec in paradiſo voluptatis, nec in collegio vnitatis, videlicet Chriſti, defuit caſus, quis poterit ſecurus eſſe, in hoc loco horro-
Mat. 26. ris & vaſtæ ſolitudinis? Præfatis quoq; verbis (vt ſcribit Euāgeliſta Matthæus) addidit Chriſtus, bonum ei eſſet, ſi natus non fuiſſet homo ille. *Et ipſi* innocentes Apoſtoli *Cœperunt quærere inter ſe, quis eſſet ex eis qui hoc facturus eſſet*. Vbi apparet, ac commendatur mirabilis ſancta ſimplicitas Apoſtolorum, qui licet nihil de magiſtri ſui traditione vnquā cogitaſſent,

gitaſſent,magis tamen credebāt Chriſto, quàm ſibimetipſis A
ideo inter ſe conquirebāt, quiſnam eſſet eorum tantū commiſſurus
piaculum:imò de hoc quærebāt tripliciter. Primò,
vnuſquiſq; ſuam diſcuſsit conſciētiā, an tale quid cogitaſſet,
Secūdò,inter ſe interrogauerūt. Tertiò,vt ait Marcus Euāgeliſta,ſingulatim
ſciſcitabātur à Chriſto. Nūquid ego ſum?
Etiam & Iudas dicebat,Nūquid ego ſum domine?Cui Chriſtus
reſpondit,Tu dixiſti Circa quod ſcribit Baſilius,Sicut in
corporalibus paſsionibus multæ ſunt,quas non ſentiunt patiētes,
ſed magis adhibent fidem coniecturæ medicorum:ſic
& in animæ paſsionibus, ſi quis in ſe peccatum non ſentiat,
credere debet his qui plus poſſunt cognoſcere eius peccata.
Facta eſt autem & contentio inter eos, puta Apoſtolos , *Quis
eorum videretur eſſe maior*,hoc eſt,cæteris altior.Quanuis ali B
qui dicāt,cōtentionem iſtam humilitatis fuiſſe, ita quòd conabātur
ſeinuicem honore præuenire,verius tamē eſt,quod
dicit Chryſoſtomus, aſſerens eam fuiſſe aliquantulæ elationis,quia
humanum aliquid paſsi ſunt,quod patet ex increpatione
& informatione eorum ſubiūcta:cuius occaſio fuit ſecundum
Gregorium,quoniam audierūt Chriſtum ſuam paſſionem
iam prædixiſſe,moxque futuram Ipſo autē eis oblato,debuit
vnus eorum cæteris loco Chriſti pręeſſe,ideo cœperūt
cōtendere,quis eorum maior, ſeu aptior eſſet ad hoc.
¶Porrò Theophilus ait,Cum inter ſe quærerent,quis eorū
eſſet dominum traditurus, conſequens erat adinuicē ſibi dicere,Es
tu proditurus,& ex hoc coacti ſunt dicere. Ego potior,ego
maior,atq; ſimilia. Quemadmodum verò Beda teſtatur,Sicut
boni ex ſcripturis quęrūt,& ſumūt,quibus proficiant, C
ſic peruerſi & reprobi ſiquid reprehenſibile in ſcripturis
inueniant,hoc libēter amplectūtur,vt per hoc ſuas excuſent
aut tegant nequitias. Vnde quidā ardentius legūt quòd
facta eſt cōtentio inter diſcipulos Chriſti.Sed eos potius videamus
& imitemur non quod adhuc carnales geſſerunt diſcipuli,ſed
quod iuſſerit ſpiritualis magiſter. *Dixit autem eis*,
increpādo eorum errorem, & ad humilitatē eos informans.
Reges gentium hoc eſt, gentilium *Dominantur eorum*, ita ꝙ
cum ambitione, & vana gloriatione ſuæ excellētiæ atq; potentiæ
præſident ſuis. Vnde gentilium meminit Chriſtus,vt
ambitionis deteſtabilitatem demonſtret, gentilium nanque
eſt ambire primatum. *Et qui poteſtatem habent ſuper eos* puta
gen-

D gentilium principes, qui in ſubditos ſuos poteſtatẽ exercẽt. *Benefici vocantur*.i. à ſubditis vane laudantur,& bene agẽtes dicũtur,etiam dum agunt iniuſte: principibus etenim plurimi blãdiuntur,& laudatorios ac adulatorios offerũt ſermones,vt eorum fauorem aut munera ſortiantur. *Vos autem nõ ſic*,id eſt, gentilibus illis principibus nolite aſsimilari, aſpirãdo ad principatum,quoniam illi quaſi carentes legibus ſacris, prætactis ſubiacent moribus , veſtrum verò culmen in vera humilitate fundatur & eſt, ideo ſubditur: *Sed qui maior eſt veſtrum* hoc eſt , ſapientior aut virtuoſior inter vos, *Fiat ſicut minor*,id eſt,præ cæteris humiliorem ſe præbeat,& tanto ſit deo ſubiectior,& proximis in omni virtute exẽplarior, quanto maiorem à deo adeptus eſt gratiam, & obligationẽ

E ſe conſpicit ad reddẽdam altiſſimo rationem. Propter quod
Eccle.2. in Eccleſiaſtico legitur,Quãto maior es,humilia te in omni
Eccle.7. bus,& coram deo inuenies gratiam. Rurſusq; ſcriptum eſt, Humilia valde ſpiritum tuum , quoniam vindicta impii,ignis & vermis.Signum enim veri ſpiritualis profectus,vereq; ſapientiæ & perfectionis,eſt vera ſtabilis,ac profunda humilitas,iuxta illud Prouerbiorum,Vbi fuerit humilitas,ibi & ſapientia.Circa hæc ait Chryſoſtomus, Principes mundi ideo fiunt,vt dominentur in minoribus ſuis,principes autẽ eccleſiæ,vt ſeruiant minoribus ſuis , vt proprias vtilitates negligant,& illorum procurẽt,vt nec mori timeant pro ſalute illorum. Principatum verò ſecularem appetere,& ſi ratio non eſt,vel cauſa eſt,principatum verò eccleſiæ cõcupiſcere, nec

F ratio eſt,neq; cauſa,quia nec iuſtũ,nec vtile eſt. Quis enim ſapiens ſuſtinet ſe ſubiici ſeruituti,ac tanto periculo,niſi forte qui non credit dei iudicium,vel qui deum non metuit,impios puniturũ? ¶ Hinc ait Baſilius,Non ergo extollat præſidentem dignitas ne ab humilitatis beatitudine corruat. Illud autem nouerit, quòd humilitas vera miniſterium pluriũ eſt.Sicut enim qui pluribus miniſtrat vulneratis,& abſtergit cuiuſlibet vulneris ſaniem, non ſumit ex miniſterio illo cauſam elationis, ſic & multo magis cui cõmiſſæ ſunt curæ fraternorum languorum,vt omniũ miniſter redditurus pro om
Hebr.13. nibus rationem,eſſe debet humilis atque ſolicitus. Veruntamen contra delinquẽtium vitia per zelum iuſtitiæ debet eſſe erectus,vt humilitas ſua diſcretione regatur,nec ita ſubditis ſe ſupponat,vt in correctione errantium puſillanimis fiat ſine re-

ne remiſſus,ſed authoritate ſua vt vicarius Chriſti fungatur, A
debitumq́; perſoluat ſui officii,quanuis in corde ſuo ſibi pręferat eos quos corrigit. *Et qui præceſſor eſt*, qui alios dignitate aut ſanctitate excedit,fiat *Sicut miniſtrator*,id eſt,obſequioſum ſe præbeat, ſecundum exigentiam loci & cauſæ,ac temporis & humiliter ſentiat de ſeipſo. Vt autē Chryſoſtomus loquitur,primatus fugientem ſe deſiderat, deſiderātem ſe horret.Iterum ait,Homo quod membrū habeat honorabi'e,& quod inhoneſtum agnoſcit. Ipſum autem membrum hoc de ſe nō cognoſcit,ne ſit ſchiſma in corpore. Sic differētiam inter ſanctos huius viæ agnoſcit Chriſtus, cuius mēbra ſumus:ipſis autem ſanctis non eſt conceſſum,vt agnoſcāt hic differentiam ſuam adiuuicem. Veruntamē etiam ſi quis ſciat B
per reuelationē eſſe ſe aliis virtuoſiorem, nihilominus aliis humiliter obſequi debet & humiliare ſe cęteris,quia ſecūdū aliquas conſiderationes,poteſt ſe aliis inferiorem veraciter iudicare, videlicet conſiderando ſe ſecūdum id quod eſt,aut habet,vel habuit à ſeipſo aut adhuc cito haberet,ſi relinqueretur à gratia,alios autem ſecūdum id quod habent, habuerunt,aut forte habebunt à deo. Sic quippe dixit Apoſtolus, 1.Tim.1.
Venit Ieſus peccatores ſaluos facere,quorū ego prim⁹ ſum.
¶ Denique ſic Chriſtus ſecūdum formam aſſumptam ſe humiliauit,ac miniſtrauit, quaſi excellentiam ſuam ignoraret, idcirco conſequēter ſuo exemplo hortatur ad humilitatem, *Nam quis maior eſt qui recumbit* ſedens ad mēſam, *An qui miniſtrat* recumbenti? *Nonne qui recumbit* ? maior & dignior C
eſt miniſtrante,ſecundum quod talis eſt,quanuis frequenter aliunde coram deo ſit maior in donis gratiæ qui miniſtrat. *Ego autem* qui contrario modo ad mundum me habeo, *In medio veſtrū ſum ſicut qui miniſtrat*,id eſt, cunctis vobis humiliorem me præbeo,quanuis maior ſim vobis,& obſequioſus ſim vobis.Nam & in cœna hac,Chriſtus lauit pedes eorum, corpus quoque & ſanguinem ſuum miniſtrauit eis in ſacramento, optima etiam ſpiritualia fercula gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro Chriſtus miniſtrat.Itaque conſtat ex dictis,& gloſſa hoc aſſerit,quia neceſſe eſt,vt rectorem ſubditis,& diſciplina patrem,& pietas matrē,& humilitas ſeruum exhibeat,nec aut diſtrictio rigida,aut pietas ſit remiſſa , ſed vtrobique ſeruetur diſcretio.

¶ Pro-

D ¶ Proſequutio expoſitionis huius Cap.à loco quo dicitur, *Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.*

ARTICVLVS. XLVIII.

Auloante prædixit CHRISTVS infideli diſcipulo væ æternum,ſcilicet Iudę proditori,
Iohan. 13. P qui cum verba ſequentia dicerentur, exiuit, quia vt apud Iohannem legitur,Cum accepiſſet buccellā exiuit continuo. Nunc ergo fidelibus ſuis diſcipulis cæteris, ſcilicet Apoſtolis bona promittit. *Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis,*
E hoc eſt,in tempore aduerſitatis & tribulationum,quas mihi intulerunt Iudæi,qui Chriſtum tentauerunt frequenter,nūc ſignum de cœlo petendo, nunc an liceret tributum ſolue-
Mat. 16. re inquirendo,propter quod dixit eiſdem,Quid me tentatis hypocritæ?nunc me lapidare volendo, & vſque in hanc horam,in qua mihi grauiſsima tribulatio inſtat, mecū māſiſtis. Vnde iam ante Thomas Apoſtolus ad coapoſtolos dixit,Eamus & moriamur cum illo, *Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum*, id eſt, in regno cœleſti beatificam manſionem præparo vobis, & paſsionis meæ merito ianuā regni æterni iam vobis reſerabo. Hinc apud Iohannem ait,
Iohan. 13. Vado parare vobis locum. Hoc autē Chriſtus peregit,ſicut pater æternus ſibi diſpoſuit,id eſt,per ipſum fieri decreuit &
F ordinauit,ſicut in Matthæo profitetur. Sedere ad dexteram
Mat. 20. meam,vel ſiniſtram nō eſt meum dare vobis,ſed quibus paratum eſt à patre meo,hoc eſt,nō humana virtute,ſed paterna ac diuina, diſpoſitione hoc præſto, vel ſicut diſpoſuit mihi pater,id eſt,quemadmodū pater ex ſua bonitate & charitate largitus eſt mihi, ſecundum meā naturā humanā bona gloriæ,& eadem mihi ab æterno parauit, atque ab incarnationis exordio,quantum ad eſſentiale præmium dedit,ſic ex bonitate,charitateque mea,ad vos bona gloriæ præparo, ac
Pſal. 35. tribuam vobis, *Vt edatis & bibatis*, id eſt,ſpiritualiter ple-
Cant. 5. nè ac iucundiſsimè reficiamini, iuxta illud Pſalmi, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et in Canticis,Comedite amici & bibite,& inebriamini chariſsimi *Super menſam meā*, id eſt,in diuinitatis fruitione

ſtuitione. Sicut enim ſuper menſam fercula collocantur, ſic A
in ſupereſſentiali ſuper benedicta ac ſuperſimpliſſima deitate eſt opulentia infinita, omnisq; beatifici alimenti, videlicet omnis bonitatis, ac pulchritudinis poſſeſsio iucundiſſima & immenſa Ipſa ergo ſpiritualis eſt menſa, ſimul eſca ac potus in regno meo cœleſti.

¶ Denique quidam exponunt hunc locum de regno militãtis eccleſiæ, in quo Chriſtus diſpoſuit apoſtolis principatũ ſuper fideles, iuxta quod ſcriptum eſt, Conſtitues eos principes ſuper omnem terram, vt ederent & biberẽt ſuper menſam ſuam, id eſt, in menſa altaris, ſacramentũ corporis & ſanguinis ſui acciperẽt. Itaque verba inducta non ſunt carnaliter intelligenda, quaſi in futura vita venturus ſit alimentorũ corporalium vſus, ſed per corporalia ſpiritualia deſignantur vt conſuetudo eſt ſcripturarum. Nam quia prærogatiua magna apud reges fungũtur terrenos, qui eorũ ſunt cõmenſales, Chriſt⁹ ſic loquitur, vt innuat, quãta erit electorum ſuorum fœlicitas, & planè hæc eſt mutatio dexteræ excelſi, vt qui nunc cum Chriſto humiliari, ſubeſſe, miniſtrareque eligunt, poſtea taliter exaltentur, *Et ſedeatis ſuper thronos duodecim.* Per thronos ſeu ſolia ſuper quæ ſedebunt Apoſtoli, poſſunt intelligi multitudines ab eis cõuerſæ, vel iudiciaria poteſtas eis conceſſa, in qua fœliciter cõquieſcunt, *Iudicantes* tanquam iudicis præcipui aſſeſſores, non quaſi ſententiæ prolatores, *Duodecim tribus Iſrael*, damnando eos, qui in infidelitate manſerunt. Nec ſolum Apoſtolis, ſed & cunctis perfectis, qui pro CHRISTO omnia reliquerunt, & apoſtolicam vitam ſequuntur, iſtud promittitur. Sed quomodo ait Saluator ſedebitis ſuper duodecim thronos, cum iam Iudas abiſſet & reprobus eſſet? Ad quod poterit reſponderi, quòd ideo quia loco eius alter ſucceſſit, puta Matthias Apoſtolus.

Pſal. 44. B

Dixit autem dominus Ieſus, qui ſecundum ſuam diuinitatem eſt omnium dominus ſummus, vniuerſalis & authoritatiuus *Simoni* Petro *Simon, Ecce ſatan expetiuit vos*, id eſt, ſtudioſè quæſiuit, licentiamque àd eo petiuit, quia homines tentare non valet, niſi inquantum à deo & angelis ſanctis permittitur *Vt cribraret*, id eſt, tentationis ſuæ in pulſu agitaret, concuteret & turbaret. *Sicut triticum* cribratur in cribro, ita quòd paleæ remanent, farinaque tranſit, ſic Iudas vt *furfur* remãſit diabolo ad tormenta, alii autem Apoſtoli tranſie-

C

D tranſierant ad gloriam. Eluceſcit autem ex verbis his, quòd quanto diabolus videt quem magis in gratia dei proficere, ſeu ad meliora diſpoſitum, tanto plus nititur eum tentamẽtis ſuis ſubuertere, quia plus inuidet ei, cum ſit omnis boni honeſti perpetuus deteſtator, *Ego autem rogaui pro te* Chriſto nanque ſecũdum naturam aſſumptam competebat ora-
Iohan. 17. re. Vnde apud Iohannem multa orat pro ſuis, cæteriſq; electis, dicẽdo, Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo quos dediſti mihi, *Vt non deficiat fides tua*, hoc eſt, ne penitus extirpetur, aut finaliter deficiat, quãuis ad tempus vacillet. Itaque CHRISTVS orauit pro Petro, non vt non tentaretur, ſed vt in tentationis malo nõ relinqueretur. Nec dubium quin pro aliis quoque electis Apoſtolis, CHRISTVS
E idem rogauerit, ſed idcirco hæc ſpecialiter loquitur Petro, quia inter Apoſtolos principalior, feruentior, atque audacior erat, & quoniam in maiorem fuerat tẽtationem lapſurus, ac magis caſurus, propter quod eum magis præuiſare & præmunire dignatus eſt. Item quoniam Petro ſpecialiter fuit eccleſia committenda. Vnde quod dicitur, vt non deficiat fides tua exponitur vt nõ deficiat fides eccleſiæ tibi cõmittendæ, ſicque ex verbis his ſummitur argumentum, ꝙ fides Romanæ eccleſiæ, quam in ea Petrus plantauit, ſit vſque in finem ſeculi duratura.

¶ Denique Chriſtus hæc verba pronunciauit, vt apoſtolos ad conſiderationem propriæ fragilitatis, ac imminẽtis periculi prouocaret, ne ex laude & promiſſione ingẽti præhibi-
F ta, extollerentur, *Et tu aliquando conuerſus*, id eſt, perfectè conuerſus, quòd maximè fuit, accepto in die Pentecoſtes ſpiritu ſancto, *Confirma fratres tuos*, id eſt, proximos ac fideles, & omnes quos tibi committam regendos, quod quàm fideliter egerit Petrus, partim patet in actibus Apoſtolorum, & in eius legenda itinerarioque Clementis. Hæc loquitur Chriſtus Petro præcipuè, quia ipſi commiſſurus fuit eccleſiã, vt patet apud Iohannẽ vbi dicitur ei, Paſce oues meas quaſi dicat, Sicut tu à me ſpecialem miſericordiam cõſeque-
Iohan. 21. ris, & poſt lapſum erigeris atque firmaberis, ſic tu cõuerſus perfectè miſericordiam impẽde proximis tuis, & robora ac ſubleua eos Vnde hæc fuit vna præcipua cauſa, cur Chriſtus futurũ eccleſiæ ſuæ paſtorem cæteris electis Apoſtolis grauius labi permiſit, vt in propria fragilitate, culpa & reparatione

tione piſſima diſceret, quomodo aliis compateretur ac ſub- A
ueniret. ¶ Tentatio quippe electis ad plurima prodeſt, videlicet vt propriam infirmitatem agnoſcant, deum feruentius inuocent, cautiores reſurgant, & aliis compati diſcant Eccle 34
ſicque coronam gloriæ adipiſcantur. Hinc in Eccleſiaſtico habetur, Qui non eſt tentatus, quid ſcit? Vir in multis exper Iacob. 1.
tus, cogitabit multa: qui nō eſt expertus, pauca recognoſcit. Et Iacobus, Beatus vir qui ſuffert tẽtationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronã vitæ. Qui dixit ei, quaſi nō metuẽs à tentatore deuinci, aut propria fragilitate ſuccumbere. *Domine, tecum paratus ſum & in carcerẽ & in mortẽ ire.* Hoc Petrus dixit incaute, de ſua cõſtantia præſumendo, nec gratiæ debite innitẽdo, neque humanam defunctuoſitatem B
penſando. Veruntamen præcipuus quidam feruor amoris ad Chriſtum, fuit ſibi occaſio tam confidenter loquendi, ſed dilectioni illi fuit admixta incõſideratio, ſeu indiſcretio quędam, & ex illa loquutus eſt Petrus, quod ſe ex dilectiõe virtuoſa dicere æſtimauit, Virtute equidem nullus directè malè vtitur, quoniam actus virtutis elicitus ſemper eſt virtuoſus, *Et ille dixit*, incautam Petri locutionem reprimendo. *Non cantabit hodie*, hoc eſt, in hac nocte, quæ eſt pars naturalis diei horas viginti quatuor continentis, *Gallus, donec ter abneges noſſe me*, id eſt, ter me abnegabis ore, non cor- Mar. 14.
de, antequam gallus cantet. Veruntamen in Marco loquitur CHRISTVS Petro, In hac nocte antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus, Vnde quod nunc ait, non C
cantabit, exponitur, id eſt, non percantabit, ſeu cantum Mat. 26.
ſuum non conſummabit, de hoc plenius ſcripſi ſuper Matthæum.

¶ Porrò (vt ait Theophilus) ex his magnam doctrinã habemus, ꝙ non ſufficit humanũ propoſitũ ſine diuino auxilio. Petrus enim quãuis feruens extiterit, derelictus tamẽ à deo, ſupplantatus mox fuit ab hoſte, Ait quoq; Baſilius, Deo pmittente, timorati interdũ lapſum patiũtur ad precedẽtis faſtus remediũ: ſed quãuis idẽ videatur eſſe delictũ timorati, & aliorum, refert tamen non modicum, nam timoratus ex quibuſdã inſidiis, & penè prout noluit, peccauit: alij verò nullam gerẽdo curã, nec dei, nec ſui, peccant, non diſtinguẽtes inter peccare, & agere virtuoſè. *Et dixit eis*, ſcilicet Chriſtus Apoſtolis, *Quando miſi vos* prædicare Iudæis, per loca

diuerſa,

D diuerſa, pręcipiẽs vos ire, *Sine ſacculo & perã*, id eſt repoſitoriis pecuniarum & alimentorũ, vt in ſolo deo eſſet ſpes veſtra, nec exteriora adminicula portaretis vobiſcũ, *Et calciamentis* quia nudis pedibus inceſſerunt, ſicut & Chriſtus, in ſignum contemptus huius mundi, *Nunquid aliquid* neceſſarium victui, *Defuit vobis? At illi dixerunt, nihil*, Tunc enim Chriſtus conceſſit Apoſtolis, vt alimenta ſuſciperent ab his quibus euangelizabant, à quibus & cõpetentiam vitæ ſuſceperunt. Natura enim modicis eſt contenta, ſed humanæ voluntatis abuſio multa quærit ſuperflua, & cito conquæritur quanuis vltra naturalem habeat neceſſitatem, ac vtilitatem, *Dixit ergo eis. Sed nũc qui habet ſacculum*, in quo ferat pecuniam, *Tollat* hoc eſt, ſecum portet, ac teneat *Similiter & peram*, in qua alimenta deportet, ſecum conferat, quaſi dicat.

E Ad hæc nunc vobis licentiã tribuo, quæ antea prohibui, eo quòd iam inſtet perſecutio vobis magna, qua durãte, nõ poteritis prædicare, neq; ab aliis more ſolito ſuſtẽtari, ideo vobis prouidere poteſtis. Leges nãque mutãdæ ſunt, dũ neceſſitas exigit, *Et qui non habet* gladium *Vendat tunicã ſuam & emat gladium*. ¶ Si hoc de materiali gladio intelligatur, Chriſtus propter myſticas rationes idipſum præcepit Apoſtolis. Primò, vt doceret, quod aliquando licita ſit moderata ſuiipſius atque amici defenſio. Secũdò, vt animaret Apoſtolos habere animũ præparatum ad ſui magiſtri defenſionem ex zelo amoris atque iuſtitiæ. Tertiò, vt per gladiorum pręſentiam comprobaret ſuis diſcipulis nõ defuiſſe facultatem

F reſiſtendi hoſtibus eius, præſertim hoſtibus diuina virtute proſtratis. Quartò, vt per gladium materialẽ, doceret eccleſię neceſſarium eſſe gladium ſpiritualem, qui eſt verbum dei lexque eccleſiæ. Hinc ait Ambroſius, alloquens Chriſtum, Cur gladium emere iubes, qui ferire prohibes? Cur habere præcipis, quem extrahi vetas? niſi fortè vt parata ſit defenſio, non neceſſaria vltio: & videaris potuiſſe vindicare, ſed noluiſſe. Ideo ſubdit cauſam huius præcepti, *Dico enim vobis quoniam adhuc?* id eſt, tempore iam inſtanti & pręter cętera iam in me completa *Hoc quod ſcriptum eſt* ad literam

Gene. 9. *De me* per Eſaiam, *Oportet* neceſſitate conditionata, *Impleri in me*, vt pote, *Et cum iniquis deputatus eſt*. Hoc quippe
Exod. 21. de Chriſto ſancto ſanctorũ Eſaias prædixit, & Chriſtus ſta-
Deu. 27. tim poſt verba hæc eadem nocte tãquam latro eſt captus, &
Eſa. 53.

die

die ſequenti inter latrones ſuſpenſus. *Etenim ea quæ ſunt de me* id eſt, quæ prophetæ de mea paſſione ſunt vaticinati, *Finem habent*, id eſt iam propè finem ſunt, & protinus implebuntur atque deinceps ad impaſſibilem vitam reſurgam. A
At illi dixerunt, *Domine, ecce duo gladii hic* ſunt, id eſt, duos gladios iam in promptu habemus, tanquam parati ad tuam defenſionem *At ille dixit eis, Satis eſt*, duo ſufficiunt ad id propter quod iuſſi gladios vos habere, vnus etenim gladius à Petro euaginatus, ſatis oſtendit promptitudinem Apoſtolorum ad defenſionem ſui magiſtri, & CHRISTI voluntariam paſſionem, qui gladij vſum vulneratiuum prohibuit: alius autem gladius non euaginatus, ſatis oſtendit non permiſſos fuiſſe Apoſtolos facere quod volebãt, quòdq; interdum virtuoſius ſit mortem patiẽter ferre pro deo & æquitate, quàm ſe defendendo reſiſtere. Vel ideo dixit, Satis eſt, quoniam duo gladij ſatis præfigurauerunt duos ſpirituales eccleſiæ gladios, videlicet ius ſpirituale ac ſeculare: quorum primum vtitur gladio verbi dei, aliud gladio materiali. B

¶ Porrò Ambroſius tangit aliquos modos exponendi hæc, videlicet de gladio ſpirituali, qui eſt verbum dei, ſeu ſacra ſcriptura, quæ duplex eſt, ſcilicet noui ac veteris teſtamẽti. Eſt etiam gladius paſſionis atque martyrii, quæ emitur ponendo corpus in mortem pro ſaluatore. Corpus autem eſt quaſi tunica animæ, ſed gladius verbi dei emitur, patrimonium vendẽdo, & omnia propter Chriſtum deſerendo. *Et egreſſus* de cœnaculo in quo quæ iam ſcripta ſunt, fecit ac protulit, *Ibat, ſecundum conſuetudinem in montem Oliuarum.* C
Nocturnis nanque temporibus conſueuit ad locum hunc cum diſcipulis ſuis venire cauſa orationis, ſed & gratia hoſpitandi ibat frequenter per montem hunc Bethaniam verſus. Matthæus quoque ait quod hymno dicto exierunt in montem Olíueti. In hoc etenim monte creſcebant abũdanterque ſtabant oliuæ, per quas pietas deſignatur, ideo locus ille CHRISTO totius pietatis, ac gratiæ fonti puriſſimo congruebat. Mat. 26.

¶ Porrò Iohãnes teſtatur, quòd egreſſus eſt cum diſcipulis trans torrentẽ Cedron, id eſt, Cedrorum circa torrentem illum creſcentium, qui torrẽs eſt inter Hieruſalem & montem Oliueti, & ad radices montis huius fuit villa nomine Gethſemani, in quam Chriſtus deuenit ſecundũ Matthæum, Iohan. 18. Mat. 26.

D eratque ibi hortus, in quem Chriſtus introiit & eius diſcipuli, qui hortus (vt aliqui dicunt) ſletit in campo iuxta villam præfatam. *Secuti ſunt autem illum & diſcipuli eius*, hoc eſt, vndecim apoſtoli ſimul cũ magiſtro ſuo egreſſi ſunt, & vt legitur gregatim propè eum fuerũt, ſicut pulli iuxta gallinam. Vt autem Theophilus ait, Poſt cœnam nequaquam inertia & iocus, ac ſomnus occupant dominum, ſed oratio & doctrina, quod prælatis præſertim eſt imitandum. *Et cum perueniſſent ad locum*, puta in hortum prædictum *Dixit illis, Orate ne intratis in tentationem*. Non ait, orate ne tẽtemini, quia hæc vita ſine tentatione non agitur, cùm ſcriptum

Iob.7. ſit, Militia eſt vita hominis ſuper terram: ſed ait, Orate ne intretis in tentationem, id eſt, ne tentatio vos capiat, includat ſeu vincat, ad conſenſum, vel opus, ſeu debiti operis

E omiſſionem vos pertrahendo, Initium quippe tentationis eſt ſuggeſtio culpæ, medium eius eſt conſenſus in delectationem ad opus. Cõſummatio eſt opus iniquum, aut debiti actus omiſſio.

¶ Denique oratio eſt fortiſſimus cõtra tentationẽ clypeus & protector, cùm oratio ſecundum Damaſcenũ ſit aſcenſus mentis in deum, ſicque mentem eleuat à terrenis deoq; coniungit, & eius opem meretur. Orandum eſt autem fiducialiter, feruidè, & inſtanter, ſeu indeſinenter, quemadmodum enim fur audito clamore fugit, & amici atque vicini properant ad ſuccurſum, ſic clamor orationis feruentis fugat diabolum, angelos prouocat ad iuuamen, atque à deo ſortitur

F auxilium. *Vt auulſus eſt ab eis quantũ iactus eſt lapidis*, id eſt tãto ſpatio ab apoſtolis receſſit, quò lapis leuis proiici poſſet: volens ſegregatim orare, non quòd eius mens per aliorum præſentiam à dei contemplatione & orationis attẽtione impediri potuerit, cùm cerneret deitatẽ per ſpeciẽ ſed vt ſuo nos informaret exẽplo, tẽpore orationis liberè fugere publicũ, & omnia quæ mentis recollectionem in deo impediunt, quoniã corde attento & mẽte tranquilla, colloquendum eſt deo ſublimi & benedicto. Inſuper (teſte Mattheo)

Mat.26. CHRISTVS aſſumpſit Petrum & filios Zebedæi Iacobum & Iohannem, cum eis ab aliis octo Apoſtolis parum procedens cœpitque cõtriſtari, & mœſtus eſſe, pauere etiam & tædere, ſecundum Marcum, & ait illis, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Suſtinete hic & vigilate mecum, progreſſus

greſſus quoque puſillum ab eis, videlicet quantum eſt iactus lapidis, procidit in faciem ſuam orans. Sed Lucas nunc ſubdit, *Poſitis genibus orabat, dicens*, idcirco dicendum, quòd vtroque modo ſeu ſitu orauit. Et probabile eſt, quòd primo genua flexit, deinde ſe in terram proſtrauit, deo patri ſe ſummè humilians, ac intentiſsimè ſupplicans, quod tantum ſibi competebat ſecūdum naturam humanam, tunc mortalem, & paulo poſt dire paſſuram, *Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me*. Orauit CHRISTVS, vt pater calicem iſtum, id eſt, amariſsimam hanc paſsionem auferret à ſe, non autem orauit hoc oratione abſoluta, & ſecundum rationem deliberatiuam, aut voluntatem ſimpliciter dictam, ſed conditionaliter, & ſecundum naturalem, ſenſitiuumque appetitum, quo mortem tam violentam, ac pœnaliſsimam natura eius tenerrima inferior ſenſitiua naturaliter abhorrebat. Oratio quippe (vt ait Auguſtinus ac Damaſcenus) eſt interprés, ac nuncia deſiderij, ideo quòd licet appetere, licet orare. Vnde eo modo quo CHRISTVS appetit non occidi, orauit calicem ſibi auferri, non autem appetiit hoc ſecundum voluntatem ſuam diuinam & increatam, quàm habet vt deus, quæ in ipſo & in patre, ac ſpiritu ſancto vna eſt numero, ſicut in tribus perſonis eſt vna eſſentia, nec appetiit iſtud ſecundum voluntatem ſuam humanam deliberatiuam, ſuperiorem & intellectiuam, quæ propriè atque ſimpliciter nominatur voluntas, nec ſecundum rationem. Hæc enim voluntas & ratio animæ CHRISTI fuerunt diuinæ & increatæ voluntati ſemper conformes, tam in volito, quam in modo à cauſa volendi. Talis nanque voluntas ſecundum ſe eſt indeterminata ad vnum, & liberè mouetur ad vtrumlibet oppoſitorum, ſed in Chriſto fuit à primo incarnationis inſtanti confirmata in bono, & diuinæ voluntati perfectè ſubiecta ac confirmata, ideo CHRISTVS appetiit iſtud ſolum ſecundum appetitum naturalem ac ſenſitiuum, qui eſt determinatus ad vnum oppoſitorum, inquantum eſt naturalis tantum, nec liberè fertur in vtrunque, idcirco non poteſt ſemper conformari voluntati diuinæ in volito, quia non poteſt velle niſi vnum, aut alterum oppoſitorum, non tamen in Chriſto aut cæteris ſanctis fuit omnino aut propriè loquendo voluntati diuinæ ac ſuperiori contraria, quia appetiit ſicut deus voluit eam ap-

D petere. Itaque ſecūdum hanc voluntatem naturalem & ſenſitiuam, quæ tamen impropriè nominatur voluntas, optauit, atque orauit Chriſtus calicem iſtum auferri à ſe, fuitque iſta ratio appetitus ſenſitiui, vt mouentis ad proponendum, & rationis vt proponentis, quemadmodum allegatio aliqua coram iudice, dicitur patris vt mouentis, & aduocati vt proponentis.

¶ Denique omnis oratio Christi, quam fudit ex ratione & voluntate intellectuali deliberatiua, fuit ſemper exaudita, & talis oratio dicitur propriè, ac abſolutè oratio: oratio autem quam fudit ex appetitu naturali, ac ſenſitiuo, dicitur quodammodo nō exaudita, ſcilicet quoad materiam, ſed illa oratio nō fuit abſoluta & ſimpliciter dicta oratio. Itaq; patet quòd omnis oratio Chriſti proprie dicta oratio fuit exau-
E dita. Propter quod ipſemet ait in Iohanne, Gratias ago tibi pater, quoniam audiſti me, ego autem ſciebam, qoniā ſemper me audis. Apoſtolus quoque ad Hebræos fatetur, quòd
Iohan.11. Chriſtus cum clamore valido & lachrymis orationem offe-
Hebr.5. rens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. ¶ Sed obiici poteſt,
Pſal.21. quòd in perſona Chriſti fertur in Pſalmo, Deus meus clamabo per diem, & non exaudies. Ad quod reſpondendum, quòd hoc intelligendum ſit de petitione Chriſti ſecundum quid, ſcilicet de oratione eius, quæ impropriè appellatur oratio, & ex ſenſitiuo appetitu originem ſumpſit.

¶ Inſuper Chriſtus ita orauit, quòd tamen nouerat fieri non debere. Primò, vt oſtenderet in ſe veram eſſe humanitatem, & naturales eius affectiones. Secundò, vt demonſtraret no-
F bis licitum eſſe aliquid ſecundum naturalem appetitū optare, quòd deus non vult. Tertiò vt monſtraret hominem debere ſuam voluntatem ſemper diuinæ voluntati ſubiicere. Quartò, vt doceret nos in omni neceſſitate ad deum orando confugere. Quintò, quia quòd alios docuit, ipſemet facere voluit, puta orare. Dicit autem Chryſoſtomus, Conſidera quàm magnum & mirum fuit audire, quod ineffabilis deus omnem intellectum tranſcendens, voluit in vtero virginis concipi, lac ſugere, & humana quæque pati: quoniā ergo ferè incredibile erat, quod erat futurum, primo præmiſit prophetas hoc nunciantes, poſtea ipſe indutus carne, veniēs, vt non phantaſma putaretur, quòd ſic permittit carnem ſuā ferre naturales defectus, eſurire, ſitire, laborare, dormire, affici,

affici,& anxiari,ideo & mortem naturali horrore recuſat, A
veram in ſe humanitatem demonſtrans. *Veruntamen non mea* Mat 4.
voluntas ſed tua fit,hoc eſt , non impleatur quod ſecundum Lucæ.4.
ſenſitiuam affectionem deſidero, ſed quod tu vis. Vnde de Iohan.4.
voluntate inferiori & ſenſitiua hoc dicit , ſecundum quam Mat.8.
abhorruit mortem. Iſtud orauit Chriſtus voluntate delibe- Marc.4.
rata, & in hoc exauditus eſt abſolutè. *Apparuit autē illi ange-
lus de cœlo,confortans eum*.Probabile eſt, angelum iſtum fuiſ-
ſe Michaëlem tunc principem ſynagogæ,cuius Chriſtus fuit
perſona digniſsima : apparuit autem angelus ille de cœlo,
hoc eſt ,deſcendens de cœlo & propè , ac ante Chriſtum
ſtans viſibiliter in corpore aſſumpto , confortauitque eum,
hoc eſt , verba conſolatoria & confortatoria laude plena
loquebatur ad Chriſtum, dicendo, O domine , tu modo li- B
beraturus es totum mundum , hanc horam tuamque ſalu-
berrimam paſsionem prophetæ prænunciauerunt, & ſancti
expectant in lymbo,hæc ſiue ſimilia dixit, per quæ miniſte-
rialiter tanquam ſeruitor , & occaſionaliter quaſi comme-
morans & proponens cauſam confortationis contra ingen-
tem Chriſti triſtitiam ac pauorem , Chriſtum confortauit
quantum ad partem animæ eius inferiorem ac ſenſitiuam,
ſecundum quam minor & inferior angelis fuit Vnde ex ver
bis iſtis, Chriſtus paulopoſt pœnalis illas ſenſitiuæ patris
affectiones minorauit , ſiue remouit, non quòd indiguerit
confortatione aut ope angelica , vel quaſi propria virtute,
ac poteſtate paſsionis,ſeu potius propaſsiones illas præfa-
tas mitigare & remouere nequiuerit , imò eas ſpōte & ex- C
præuio rationis iudicio ꝑpter rationabiles cauſas aſſumpſit,
ita dum voluit propria virtute eas fecit ceſſare , ſed voluit
etiam ab angelo cauſam confortationis audire , & occaſio-
naliter ſecundum ſenſitiuam ſuam partem confortari , ad o-
ſtendendum in ſe veritatem per omnia naturæ humanæ,
item ad noſtram inſtructionem, vt ſciamus quòd deuotè &
affectuoſè orantibus,angeli ſancti aſsiſtant, & opem ac con-
ſolationem impendant.Itemque,vt aliqui dicunt,ad conſo-
lationem & confortationem apoſtolorum propè aſtantium
ex quo ſequi videtur,quòd apoſtoli angelum iſtum corpo-
raliter conſpexerunt,præſertim tres illi,qui Chriſto vicinius
aderant, *Et factus in agonia*,id eſt in quodam interiori certa-
mine,ſeu reluctatione,qua naturalis & ſenſitiuus appetitus

D animæ Chriſti mortem abhorrens, & ratio, ſeu voluntas eius deliberata mortem acceptans & cupiens inter ſe quodammodo decertabant. Nec tamen ob hoc fuit in Chriſto inordinatio aut voluntatum contrarietas, quia ſuperior voluntas Chriſti tam diuina quàm humana, voluit inferiorem animæ ſuæ appetitum taliter affici ac moueri, propter cauſas prætactas, ita quod affectiones partis ſenſitiuæ rationē non præuenerunt nec impediuerunt, rationéque imperare ceſſauerūt: ſed in nobis aliter accidit, in quibus paſsiones præueniunt atque impediunt rationem, & eidem reſiſtunt, etiam ea inuita, vnde ſæpe eam ad lapſum perducunt, dum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & econtra.

Galat. 5. ¶ Præterea hæc agonia intelligi poteſt vehemens illa mortis imminentis anxietas, quam Chriſtus ſibi inſtare clariſſimè intellectualiter vidit, imò & in vi imaginatiua eam ſibi intus determinatè conſiderandam propoſuit, qua conſiderata, tenerrima, ac nobiliſsima eius natura inferior vltra æſtimationem expauit, ideo dicitur in agonia fuiſſe ſicut infirmi in extremis laborantes. *Prolixius orabat* pro mūdi ſalute, & in hoc patet ſua perfectio atque cōſtantia, quod in tanta anxietate prolixius orauit. *Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram*. Sicut hoc loco dicit veritatem, non ſimilitudinem tantum, quia veraciter ſanguinem Chriſtus ſudauit, quod ex vehemētiſsima anxietate, agonia, timoréque accidit, atq; (vt aliqui probabiliter aſſerunt) de F corpore Chriſti ſimul erupit ſudor & ſanguis, tingens ſudorem. Inſuper (vt aliqui dicunt) hoc ſupernaturale fuit & miraculoſum, quod de corpore Chriſti ſanguis pro ſudore effluxit, quaſi contra naturam ſit ſanguinem ſudare, vt ſcilicet Chriſtus iam ſanguinem ſuum effundere inciperet. Alij tamen dicunt quòd ſanguinem ſudare poſsit naturaliter eſſe, quāuis fortè fuerit miraculoſum, quòd guttę ſanguinis emanabant. Pręterea tam vehementem triſtitiā & timorē Chriſtus aſſumpſit, non ſolum ex cōſideratione paſsionis ſibi inſtantis, ſed etiam ex conſideratione ruinæ & ingratitudinis, deſtructioniſq; Iudęorum, propter quorum ſalutem ſpecia-
Mat. 15. liter fuerat miſſus, & quia videbat paſsionem ſuā tam multis nō debere prodeſſe, imò magis obeſſe, propter eorū ingratitudinem & peccata. Itemque, vt aliqui dicunt, quia omnium electorum ſuorū futuras tribulationes, quas pro ipſo paſſu-

paſſuri erant vſque in finem mundi in ſeculo iſto præuidit, & A
intime eis condoluit, inquantum tribulationes ſunt quædam
mala pœnalia. Legitur autem Chriſtus ſanguinem ſexies Ionæ. 2.
pro nobis effudiſſe. Primò, in circuncifione, cum eſſet octo Iohan. 19.
dierum. Secundò, in hac ſua feruentiſsima oratione. Tertiò, Mat. 27.
in ſua flagellatione. Quartò, in ſuà ſpinea coronatione. Marc. 15.
Quintò, in crucifixione, in qua vtique ter ſanguinem fudit, Iohan. 19.
ſcilicet bis in manuum perforatione, & ſemel dum pedes ſa- Marc. 15.
cratiſsimi pariter fodiebãtur. Sextò, in lateris apertione. Veruntamen reor, quod etiam in nocte poteſtati tenebrarum conceſſa, quando inquinati genas & os eius percuſſerunt, ſanguinem fuderit: & rurſus dum veſtes eius exuerunt, cum eſſet crucifigendus. Hæc omnia cum intima compaſsione, & pia imitatione pẽſare debemus, & Chriſto grati exiſtere, B
eius quoque exemplo in omni aduerſitate patientiam obſeruare, & tempore tribulationis deum feruide inuocare tuncque prolixius exorare, cum maius inſtat periculum: noſtram etiam voluntatem diuinæ volũtati cõformare, ac ſubdere, atque diuinæ pietatis ſapientiſsimæ, ac paternæ diſpoſitioni noſipſos fiducialiter, finaliterq; committere. *Et quum ſurrexiſſet ab oratione*, videlicet à loco & actu huius orationis, *Et veniſſet ad diſcipulos ſuos*, Petrum, Iacobum & Iohannẽ, qui ſibi redeunti primo in via fuerũt, *Inuenit illos dormien-* Mat. 26.
tes præ triſtitia. Erant enim vehementiſsime contriſtati, auditis verbis Chriſti, quibus dixit triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ, & viſa tãta afflictione in eo, qui ipſos ſemper dulcitet conſolari ſolebat, & quia nouerunt eum mox occiden- C
dum. Vnde apud Iohannem ait, Sed quia hæc loquutus ſum Iohan. 16.
vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum. Triſtitia ergo fuit cauſa Pſal. 118.
dormitionis eorum. Alia cauſa fuit, torpor & negligẽtia ipſorum, ita quòd anima eorum dormitauit præ tædio & quodam faſtidio exercitii ſpiritualis, videlicet orationis. Ideo dicit Hieronymus, quòd dormierunt non ſomno naturali, ſed etiam culpę. Tertia cauſa ſomni eorum fuit naturalis, videlicet aſcẽſus humorum ad cerebrũ, & quia profunda nox fuit, fatigatiq; erãt audiendo prolixum illum Chriſti ſermonem, & ex occupationibus aliis iam peractis. Vnde ſecundum philoſophum, ſomnus eſt impotentia ſenſuũ. Sed mirot ſi angelum diſcipuli iſti viderũt, quod eo viſo tã cito obdormierũt, cũ ex angelica apparitiõe ſoleat hominibus incuti ſtupor &

D admiratio magna, grādiſq; alteratio corporalis naturæ,quæ ſomnum ad tempus impediunt,niſi forte oratio Chriſti fuerit tam prolixa,quòd admiratione,ac alteratione præfatis aliqualiter mitigatis,ſomno oppreſsi ſint. *Et ait illis, quid dormitis?* Per quæ verba eos à ſomno ſuſcitauit, vel forte ante horū prolationem verborū,eos aliquo motu,tactu,ſeu modo alio ſuſcitauit,atque adiecit. Surgite, quaſi dicat, Inſtante vobis tāto periculo,& captione mea iam proxima,nō eſt tempus ignauiæ & torporis vel ſomni, ſed vigilantiæ & implorationis diuini auxilii, ideo ſurgatis tam à corporis proſtratione , quàm mentis veſtræ diſperſione, Et *orate* tanto ardentius,quò maior vobis incumbit orandi neceſsitas:nam E iuxta menſuram grauitatis, magnitudiniſque periculi debet eſſe orationis feruor atque inſtantia,*Ne intretis in tentationē*, hoc eſt,ne ab ea vincamini. Hoc omnibus nobis dicitur,& implendum committitur,cum in medio laqueorum poſiti ſimus,& Petro Apoſtolo proteſtāte, Aduerſarius noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Propter quod ait Saluator , Oportet ſemper orare, & non deficere. Et Paulus,Sine intermiſsione(inquit)orate.

1.Petr.5. Lucæ.18. 1.Theſ.5. Mat.26. Marc.14.

¶ Aduertendum,quòd Lucas hic aliqua prætermittit, quæ à Matthæo ſcripta iam nouerat,ſcilicet quomodo Chriſtus tribus vicibus patrem orauit,& ter ad diſcipulos rediit, atq; in prima oratione loquutus eſt, Abba pater omnia tibi poſſibilia ſunt,transfer calicē hunc à me Veruntamen nō ſicut ego F volo,ſed ſicut tu. Et venit ad diſcipulos, & inuenit eos dormientes,& dixit Petro,Simon dormis? Non potuiſti vna hora vigilare mecum? Specialiter enim increpauit Petrum,quia cęteris audacius fuit loquutus:ſpecialiter eum quoq; admonuit,quia futurus erat ſummus paſtor eccleſię,inſinuās quòd quantò quis in altiori fuerit gradu , prælationeque poſitus, tantò oportet eum diligentiorem, agilioremque eſſe in bonis Deinde loquutus eſt tam Petro quàm aliis duobus, Vigilate & orate,vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt,id eſt, anima veſtra ſecundum vires ſuas ſuperiores parata eſt mecū vigilare,pati,ac permanere,caro autem infirma,hoc eſt,ſenſualitas fragilis eſt, & prona in malum , caroque tarda eſt ad ſpiritualia opera,niſi per gratiam ſpiritus adiuuetur,ideo ſemper inuocādum eſt gratioſum ac clementiſſimum dei inceſſabile,cōtinuumque auxilium. His

dictis,

diƈtis, iterum ſecundo abiit & orauit Si non poteſt tranſire A
hic calix niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterum Mat 26.
ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes. Erant enim o- Mat. 6.
culi eorum grauati, & ſecundum Marcum ignorabant quid Marc. 14.
reſponderēt ei Non enim ſe poterant rationabiliter excuſa
re. Deinde tertio abiit, eundemque orauit ſermonem, & tūc
(ſicut Lucas deſcripſit) apparuit illi angelus, & factus in a-
gonia orauit prolixius, ſanguineum fundens ſudorem. Et re-
uerſus ad diſcipulos, inuenit eos dormiētes, & ait, Quid dor
mitis? ſufficit. Ecce venit hora, & filius hominis tradetur in
manus peccatorum. Surgite eamus. Denique per hoc quòd
CHRISTVS tertio ad diſcipulos rediit dedit prælatis exē-
plū paternæ ſolicitudinis de frequenti viſitatione & exhor- B
tatione, ac iugi cuſtodia proprii gregis, & ne tantum contē-
plationi, ac propriis immorentur profectibus, vt opera vitæ
actiuæ omittant, aut ſubditorum directionem relaxent. *Ad-
huc eo loquente*, id eſt, CHRISTO prædicta verba narran-
te. Tunc etiam CHRISTVS acceſsit cum prædictis tribus
Apoſtolis alios octo, admonens omnes ſimul, vt ſecum ob-
uiam irent aduerſariis ſuis, *Ecce turba*, id eſt, multitudo tur-
bata & vitiis inordinata. Porrò in turba hac fuerunt tam gē-
tilium quàm Iudæorum magnæ cateruæ, iuxta illud Iohan-
nis, Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, hoc eſt multitudi-
nem militum Romanorum ſub tribuno conſiſtentium, & à Iohan. 18.
pontificibus & phariſæis miniſtros. Muniuit enim ſe vtrinſ- C
que curiæ familia, ne quis CHRISTO auderet aut poſſet
ſuccurrere. Tribunū autē qui erat princeps cohortis, & co-
hortem miſit Pilatus ad inſtantiā Iudæorum, *Et qui vocabatur
Iudas*, quaſi indignus nomine illo, nec veraciter Iudas. Iudas
nāque interpretatur confeſsio, aut cōfitens domino: hic au-
tem infœliciſsimus mercator, dominum ſuum facto negauit
ac vendidit, *Vnus de duodecim* Apoſtolis, vocatione tempo-
rali nō prædeſtinatione æterna, & numero, non merito, *An-
tecedebat eos*, vt ſigno magiſtrum ſuum illis oſtenderet. *Et
appropinquauit Ieſu* corpore, non mentis deuotione, *Vt oſcu-
laretur eum* fraudulenter, ac proditorie. Vnde Matthæus te-
ſtatur, Qui autē tradidit eum, dedit eis ſignū, dicens. Quem-
cunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, atq; vt Marcus Mat. 26.
ait, adiecit, & ducite caute. Sciebat equidem Iudas magiſtrū Marc. 14.
ſuū eſſe ſubtilem, & de manibus Iudæorū frequēter elapſum,

D ideo hortatur, vt comprehenſum ducerēt caute. Deinceps ſignum cognoſcendi Ieſum contulit turbæ, ne errarēt in perſona, capiendo alium loco Chriſti, præſertim quoniam Iacobus minor ſimillimus fuit Chriſto in corporis diſpoſitione. Secundò, quia nox erat, & quanuis luminaria attuliſſent, facilius tamen decipi poterant quàm in die. Tertiò, quoniam Iudas timuit, ne Chriſtus ſe inter alios occultaret. Rurſus oſculum dedit iniquis pro ſigno, quoniā Ieſus diſcipulos à ſe recedētes, vel ad ſe redeūtes, in oſculo pacis dimiſit ſiue recepit, & item, vt minus ſuſpectus à Chriſto atque Apoſtolis
Cyrillus de proditione hac haberetur, quia (vt ait Cyrillus) Iudas immemor ſapientiæ Chriſti, putauit forſan poſſe ſe latenter hæc agere, ſcilicet Chriſto eius fallaciam ignorante.
E *Ieſus autem dixit ei, Iuda, oſculo filium hominis tradis?* quaſi dicat, ô Iuda quàm impie agis, quòd ſigno dilectionis me filium virginis hoſtibus tradis ad occidendum. Hæc protulit CHRISTVS, vt oſtenderet Iudæ ac cæteris, ſe proditoris ſui agnoſcere dolum, atque vt Iudam ad bonam erubeſcētiā pœnitentiamque induceret, nam & ideo proprio nomine il-
Iohan. 18. lum appellare dignatus eſt, vt animam induratam ad pœnitentiam emolliret. Hoc loco quædam Lucas omiſit, quæ Iohannes poſtmodum ſcribens, ſuppleuit dicendo, Ieſus omnia ſciens quæ ventura erāt ſuper eum, proceſſit, & dicit ad eos, Quem quæritis? Reſponderunt, Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus, Ego ſum. Stabat autē & Iudas cum ipſis. Vt ergo dixit eis ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terrā. Ite-
F rum ergo interrogabat eos, Quē quæritis? Reſponderūt, Ieſum Nazarenum. Reſpōdit Ieſus, Dixi vobis, quia ego ſum. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. Tāta itaq; fuit omnipotentia Chriſti, quòd vno verbo aduerſarios ſuos proſtrauit, quod miraculoſè accidit virtute diuina mediante hoc verbo illos terrente ac deiiciente, quæ vim tantam voluit in verbis Chriſti conſiſtere, quæ auribus impiorum ipſorum terribiliter inſonuerunt. Denique ſicut Chriſtus vultum ſuū oſtendit Iudæis in terrore ac maieſtate, egredientibus ex oculis eius igneis radiis, atq; diuino quodā fulgore in eis mirabiliter radiante, quando omnes ementes, ac vendentes eiecit è tēplo,
Iohan. 4. ita fecit & nunc, ſicque tam verbis quàm apparatu ſui vultus
Mat. 12. illos exterruit & proſtrauit, quod ſecūdum Origenē & Hie-
Marc. 11. ronymū maius fuit miraculum quàm Lazari ſuſcitatio, quia tot ho-

tot hominum ingenia cōpeſcere, ac vires elidere mirabiliſſimum fuit. His peractis dum Christo permittente, turba ſurrexiſſet, Iudas tanto prodigio nō correctus, acceſsit oſculās Ieſum, *Videntes autem hi qui circa ipſum erant*, id eſt, Apoſtoli propè CHRISTVM ſtantes corde & corpore, *Quod futurum erat*, id eſt, quòd Ieſus capiendus eſſet ab impiis, *Dixerunt ei*, ſcilicet Christo, *Domine ſi percutimus in gladio?* id eſt, das nobis licentiam lædēdi iſtos cum gladiis quos habemus, qui ſecundum Chryſoſtomum fuerunt magni cultelli, quibus in cōſciſsione piſcium vti ſolent piſcatores. Sed quomodo Apoſtoli formidoloſi audebant hoc dicere, vel vnde cōfidebāt ſe id facere poſſe, cum turba illa armata eſſet tam magna? Et reſpondendum, quòd Apoſtoli viſa turbæ deiectione, & quòd cum ſurrexiſſet à terra, adhuc tremula ſtaret ac perturbata, ſumpſerunt audaciam, confidentes quòd turba CHRISTI virtute frenata, eis nō poſſet reſiſtere. *Et percuſſit vnus ex illis*, videlicet Petrus, reſponſionem Chriſti non præſtolans & ardēti ſui magiſtri amore, aduerſatiorum crimen exhorrens, vlciſcique cupiens, *Seruum principis ſacerdotum*, videlicet Malchum ſeruum Cayphæ, qui pontifex fuit anni illius, *Et amputauit auriculam eius dextram*. Chryſoſtomus ait, quòd intēdebat ei amputare caput. Ambroſius aſſerit Petrum eruditū fuiſſe in lege, ita quòd nouerat Phinees filium Eleazari ſacerdotis diuinitus commendatum, eo quòd zelo dei accenſus, perfodit peccātes, propter quod ſimili zelo voluit Petrus dei filiū vindicare. Porrò quòd Malchum magis quàm alium læſit, cōtigit quia hic Malchus præ cæteris nitebatur mittere manus in Ieſum, ad cuius latus ſtetit Petrus tāquam audacior & paratior CHRISTVM tueri quàm Apoſtoli alii. *Reſpondens autem Ieſus ait, Sinite vſq; huc*. Hoc dupliciter explanatur. Primò ſic, Sinite vſque huc, id eſt permittite hūc Malchum percuſſum appropinquare ad me, vt curem eum, ſicque Chriſtus his verbis reſpondit id eſt, apte & correctiue loquutus eſt ad factum Petri, innuens eū reprehēſibiliter id egiſſe. Secundò, ſic Sinite vſq; huc, id eſt, turbam permittite venire vſque ad me, vt comprehēdat me, & nolite reſiſtere, ſicque Chriſtus reſpondit quæſtioni Apoſtolorum quærētiū, Domine, ſi percutimus in gladio. Vt autem alii Euangeliſtæ conſcribunt, cum Petrus ſeruum iſtum læſiſſet, loquutus eſt Petro Chriſtus, Mitte gladium tuū in vaginam:

A
Lucæ. 19.
Origenes
Hieron.
Chryſoſt.
B
Iohan. 10.
Chryſo.
Ambroſi.
Nume. 25.
C

D vaginam: Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam
illum? id eſt, non vis vt ſuſtineam mortem, quam deus pater
me ſuſtinere decreuit & vult? *Omnes enim qui acceperint gla-*
dium, gladio peribunt, id eſt, qui propria & priuata authorita-
te arripit quodcũque bellicum inſtrumẽtum, vt alterum læ-
dat, aut ſe vindicet, ipſa ſua iniquitate qua hoc faciẽdo com-
mittit, ſpiritualiter interimit ſemetipſum, peccãdo mortali-
Gene. 9. ter, iuxta quem ſenſum dominus in Geneſi ait, Quicunq; ef-
Prou. 23 fuderit ſanguinem humanũ, effundetur & ſanguis illius Et
Eccle. 10. Salomon loquitur, Qui fodit foueam, incidet in eam, & qui
diſsipat ſepem, mordebit eũ coluber. Ex his patet, quòd pra-
uiſsima ſit cõſuetudo multorum, qui aliquo ſuorum percuſſo
vel ſeipſis quid iniuriæ paſsis, ſtatim propria authoritate ni-
E tuntur vlciſci, & non potius ſecundum ordinẽ iuris ſuã cau-
ſam proſequuntur. *An putas, quia non poſſum rogare patrẽ meũ,*
& exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorũ?
Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? quaſi dicat Saluator ad
Petrum, Tua defenſione non egeo, qui tot millium angelo-
rum poſſem habere auxilium, & neceſſe eſt me pati, vt verba
prophetarum de mea paſsione prædicta verificentur, & im-
pleantur in me. *Et quum tetigiſſet auriculam eius*, ſcilicet Mal-
chi, *Sanauit eum*, reſtituendo auriculam priſtino loco, & vul-
nus repente ſanando.

¶ Propter eaſdem cauſas Chriſtus hoc egit, propter quas
turbam proſtrauit, videlicet. Primò, ad ſuæ potẽtiæ declara-
tionem. Secundò, vt tam pio miraculo daret impiis quantum
F in ſe fuit occaſionem pœnitẽdi. Tertiò, vt perſiſtẽtes in ma-
litia prorſus inexcuſabiles fierẽt. Quartò, propter Apoſtolo
rum in fide cõfirmationem. Quintò, ad noſtram inſtructio-
nem. Cõſideremus in his, & imitari conemur ineffabilẽ pie-
tatem, manſuetudinem, ac patientiam Chriſti, qui crudeliſſi-
mum ſuum hoſtem tam benigniſſime tetigit & curauit, im-
Mat 5. plens, implendumq; docens quod iuſſerat, Diligite inimicos
Lucæ. 6. veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Attende ô Chriſtia-
ne, quia à Chriſto Chriſtianus vocaris. Si ergo Chriſti vir-
tutes ſequutus non fueris, reprobabit te, & te nõ eſſe Chri-
ſtianũ cenſebit. *Dixit autem Ieſus ad eos qui venerãt ad ſe prin-*
cipes ſacerdotum, & magiſtratus templi, qui fuerunt officiales
in templo, ſeu aliorum doctores, *Et ſeniores* qui erant iudi-
ces ordinarii plebis, ſuccedẽtes ſeptuaginta ſenioribus, quos

Moyſes ordinauit. Iſti tres gradus Iudæorum præcipui, pro- A
curauerũt principaliter mortem Chriſti, quibus ideo ſpecia- Num. 11.
liter loquitur quæ ſequuntur. Sed non videtur quòd iſti per-
ſonaliter ibi adfuerint, imò miniſtros miſerunt, vt alij Euan-
geliſtæ fatentur. Ad quod primò reſpondetur, quod venerũt Mat. 26.
& adfuerunt non corporali præſentia, ſed authoritate, & in Mar. 14.
turba ab eis directa Secundò, quòd quidam eorum adfuerũt
vt res diligentius atque audacius fieret. Certum eſt tamen
quòd nec Annas nec Cayphas ibi perſonaliter extiterint, ſed
forte quidam alij inter ſacerdotes præcipui. *Quaſi ad latro-
nem exiſtis cum gladiis & fuſtibus*, imò etiam cũ laternis & fa-
cibus ſecundum Iohannem, ad comprehendẽdum me iner- Iohan. 17.
mem, ac innocentem, *Quum quotidie vobiſcum fuerim in tem-
plo*, id eſt, frequenter & diebus multis, ſed omnibus ad hoc B
deſuper prærordinatis, *Non extendiſtis manus veſtras* ſacri-
legas *In me* ſed iã tẽpore nocturno venitis ad me, quaſi mo-
do non queã euadere, qui vno verbo vos proſtraui. Hoc lo-
quitur Chriſtus probãdo iniuſtitiam & dolum illorum, quia
vt alibi ait, Omnis qui facit veritatem, venit ad lucem: qui
autem male agit, odit lucẽ. *Sed hæc eſt hora veſtra* id eſt ve- Iohan. 3.
ſtro dolo, peccatoque congrua, ſcilicet tempus nocturnum,
vel hora veſtra, id eſt, vobis conceſſa, ſeu permiſſa, ad inuadẽ
dũm me, *Et poteſtas tenebrarum*, id eſt, tyrannica violentia
principum veſtrorum & dæmonum, quorũ inſtigatione po-
teſtatem hãc exercetis in me, vel poteſtas tenebrarũ, id eſt,
veſtra tenebroſa, ac vitioſa poteſtas, propter eius abuſum
in me, *Cõprehendentes autem eum, duxerunt ad domũ principis* C
ſacerdotum. Hoc Iohannes plenius exprimit, dicens, Cohors Iohan. 18.
ergo & tribunus, & miniſtri Iudæorum cõprehenderunt Ie-
ſum, & ligauerunt eum & duxerunt ad Annam primùm, id
eſt, primo, antequam decernunt eum ad Caypham, quia (vt
dicitur) primo occurrit eis in via domus Annæ, & etiã ad cõ
placendum ei, & propter reuerẽtiam eius, quia præcedẽti an
no extiterat põtifex, & ſocer Cayphæ fuit. Ligarunt autem
Chriſtum duris funibus fortiter atq; crudeliter, & ſecundũ
Bernadum, ferream catenã miſerunt in collo ipſius. Time-
bãt enim, ne manus eorũ elaberetur, ſicut ſæpe fuit elapſus
& quoniam intendebãt eum præſidi præſentare, vt reũ mor
tis. Tales autem conſueuerunt ligare. Et hoc Chriſtus pati
dignatus eſt, vt nos à vinculis vitiorũ, atque ab æternæ dam-
natio-

D nationis nexibus liberaret. Tunc (vt ait Matthæus) diſcipuli omnes relicto eo, fugerũt. Nec obſtat quod ſubditur, *Petrus*
Mat.26. *autem ſequebatur eum à longe*. Primò enim fugit cũ aliis Apoſtolis, ſed cum turba cum Chriſto aliquantulum proceſſiſſet Petrus ſui magiſtri tactus amore rediit, & cũ timore à longe eſt ſequutus, nõ audens in via prope accedere, ne cognitus caperetur, Marcus quoque affirmat, quòd adoleſcẽs quidam ſequebatur eum à longe, amictus ſyndone, id eſt, albâ ac linea veſte ſuper nudo, ſcilicet corpore & tenuerũt eum.
Marci.14. At ille relicta ſyndone, nudus, hoc eſt, parum veſtitus profugit ab eis. Et quanuis aliqui dicant, adoleſcentem illũ fuiſſe Iacobum minorem, cõmunius tamen & probabilius fertur quòd fuit Iohãnes Apoſtolus, qui de ſeipſo teſtatur, Sequebatur Ieſum Simon Petrus, & alius diſcipulus. Diſcipulus au
E tem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium
Iohan 18. pontificis, ſcilicet Annæ, Petrus autem ſtabat ad oſtium atrii foris non audens vel non permiſſus intrare. Exiuit ergo ille alius diſcipulus qui erat notus põtifici, vel quia piſces ad domum eius aliquando ferre conſueuit, vel quoniã pulcher ac nobilis proſapiæ fuit, quia de tribu Iuda & ſemine Dauid, & dixit oſtiariæ, rogando eam vt Petrum ingredi ſineret, ſicq; illa annuente introduxit Petrum. Itaq; arbitror quod Iohannes & Petrus ſimul cœperũt ire poſt Ieſum iam comprehenſum, deinde Iohãnẽ tanquam minus timentẽ parum præiſſe Petrũ, & tunc ab impiis tentum, ſed euaſiſſe, & veſte ſua recuperata, rurſus iſſe poſt Ieſum, ita vt vſque ad crucẽ & mor
F tem eius non diſceſſerit ab eo. *Accenſo autem igne in medio atrio, & circumſtantibus illis* puta miniſtris pontificis ad ignẽ, quia (vt ait Iohãnes) frigus erat, vt moris eſt in Martio poſt mediam noctẽ, *Erat Petrus in medio eorum*, videlicet agnus inter lupos. Atriũ autem eſt ſpatioſum ſeu platea ſub dio, inter primam portã & ſecundam. Optauit autem Petrus videre rei exitum, vt ait Matthęus: *Quem quum vidiſſet ancilla*
Mat.26. *quadam ſedẽtem ad lumen, & eum fuiſſet intuita*, diligenter cõſiderans vultum eius, & apparatum ac habitum, vt cõiiceret an Petrus eſſet diſcipulus Ieſu, *Dixit* cæteris ad ignẽ ſedentibus. *Et hic vir Cum illo* ſcilicet Ieſu *Erat*, id eſt, ei ante ſuam captionem adhæſit, tanquam diſcipulus *At ille negauit eum, dicens, Mulier nõ noui illum*; in quo patet Petri fragilitas, *Et poſt puſillum*, videlicet modico tempore interiecto

Alius

Alius de miniſtris *Videns eum, dixit, Et tu de illis es* id eſt, de A
ſocietate & numero diſcipulorum Galilæi iſtius. *Petrus verò ait, O homo, non ſum. Et interuallo facto quaſi horæ vnius quidam affirmabat, dicens, Et hic cum eo erat* id eſt, cũ Ieſu, *Nam & Galilæus eſt*, ſicut & Ieſus, Vnde Matthæus dictum affirmat. Nam & loquela tua manifeſtum te facit. Quãuis enim Ibidem.
Galilæi eſſent Iudęi ſicut habitatores Hieruſalem, tamen in modo loquẽdi idioma Hebręũ aliqualiter diſcrepabat, quẽadmodum videmus vrbium eiuſdem prouinciæ in loquendo aliqualiter diſcrepare *Et ait Petrus, O homo, neſcio quid dicis.*
Porrò ſecundum Matthæũ, Petrus primo negauit ſimpliciter. In ſecũda interrogatione magis perterritus, negauit cũ iuramẽto. In tertia maximè territus, cœpit deteſtari, & iurare, quia non nouiſſet hominem, imò ſecundum Marcum, cœpit anatematizare, hoc eſt, cum execratione iurare, imprecando ſibiipſi mala, ſi mentiretur negando, in quo patet magna eius infirmitas. Sed Chriſtus nõ ſine cauſa permiſit tam prælectum Apoſtolũ taliter fuere & peccare, ſed vt Petrus ex propria fragilitate & culpa diſceret ſuo tẽpore aliis miſereri, & item, vt nec ipſe, nec cæteri fidelium iſta noſcentes de ſuis viribus vnquam præſumant. Ibidem. B Marc. 14.

¶ Prætetea aduertẽdum, quòd circa deſcriptionẽ trinæ negationis Petri, beatiſſimi Euangeliſtæ multùm diuerſimode loqui videntur, quamuis à veritate non diſcrepent, cõtrariari autem videntur. Primò, quia ſecundum Lucam, ſecũda negatio Petri facta eſt viro eum interrogante: ſecundum Matthæum verò facta eſt muliere ei imponente, quòd eſſet diſcipulus Ieſu, ſed (vt ait Iohannes) facta eſt ad plurium interrogationẽ & prope ignem, cùm tamen Matthæus dicat eſſe factam Petro ianuam exeunte. Sed iſtud ſatis facile cõcordatur. Ancilla etenim Petrum accuſante, viri hoc audiẽtes occurrebant, & verba fœminæ confirmabant, ideo Iohãnes dicit, hoc ad vocem plurium accidiſſe, Lucas ad vocem vnius qui forte importunius inſtitit Petro. Inſuper quod Iohãnes aſſerit iſtud prope ignem peractũ, Matthæus prope ianuam, concordatur dicendo, ꝙ Petro ſe vertente ab igne ad exeundum, aliqui inſecuti ſunt eum, imponentes ei ꝙ eſſet diſcipulus Ieſu, ſicque iuxta ignem negatio quaſi incepit, & modica fuit diſtantia inter ignem & oſtium, ideo Euangeliſtæ nõ curauerunt locũ tam determinate exprimére, ſed principaliter Mat. 26. C Iohan. 18. Ibidem. Mat. 26.

D intenderunt oſtendere Petrũ ter negaſſe, ſicut prædixit Saluator. Sed difficilius videtur poſſe concordare, quod ſecundum Iohannem prima negatio facta eſt in domo Annæ, quã
Mat. 20. Matthæus factam affirmat in atrio Cayphæ, Ad quod docto
Auguſt. res diuerſimode reſpõderũt. Auguſtinus enim tenet, omnes tres negationes in domo Annæ cõpletas, & quod alij Euangeliſtæ dicunt, per recapitulationẽ debere intelligi. Chry-
Chriſo. ſoſtomus verò ſentit, quòd tres negationes factæ fuerunt in
Iohan. 18. domo ſeu atrio Cayphæ, & quod Iohannes ait de prima negatione, per anticipationem eſſe intelligendũ. Multa enim in ſcripturis per anticipationem & recapitulationem leguntur, quoniam geſta nõ ſemper recitãtur eo ordine quo ſunt facta. Alii dicunt primam negationem eſſe factam in domo
E Annæ, alias duas in domo Cayphæ. *Et continuo adhuc illo loquente*, id eſt, Petro in verbis negationis Chriſti occupato,
Marci. 14. *Gallus cantauit* ſecunda vice ſecundum Marcum, vt tactũ eſt. *Et conuerſus dominus* Ieſus Chriſtus ab æquitate qua Petrum negare permiſit, opem gratiæ nõ preſtando ad ſue eſſe ꝙm clemẽtiæ, *Reſpexit Petrum* i. mentẽ eius miſericorditer tetigit, illuſtrauit, & ad ſui exceſſus cõſiderationem excitauit, compunctionis & pœnitentiæ gratiam dedit. Hic eſt reſpe-
Pſal. 85. ctus pietatis diuinæ, quẽ optat qui ait, Reſpice in me, & miſerere mei. *Et recordatus eſt Petrus verbi domini quod dixerat, quia priuſquam gallus cantet ter me negabis*, quod ſupra expoſitum eſt. *Et egreſſus foras*, ſocietatem & domum impiorum relinquens, quia ibi & inter tales non eſt aptus pœnitentiæ,
F fletuum locus, *Fleuit amarè*, id eſt, cum præcordialiſſimo cordis dolore ſuum deplanxit peccatum, quòd tam dulciſſimum, chariſſimumq; magiſtrum ac dominum toties & tam dire negaſſet.

Clemens. ¶ Refert autem ſanctus Clemẽs, quòd Petrus ex hac nocte traxit in cõſuetudinem, quòd omni nocte à primo gallorum cantu vſque ad horam matutinam ſtetit in oratione, ſuam vberrime negationem deplangẽs, ita quòd facies eius ex lachrymis videbatur quaſi exuſta. Denique Lucas & alij Euan
Iohan. 18. geliſtæ omittunt, quemadmodum Chriſtus in domo Annæ ab ipſo Anna interrogatus ſit de ſua doctrina & de diſcipulis ſuis. Cui Chriſtus nihil de diſcipulis ſuis reſpondit, quia iam fugerunt ab eo, nec erant laudandi pro tunc: de doctrina verò ſua reſpondit, Ego ſemper docui in ſynagoga, & palam:

Quid

Quid me interrogas? Interroga eos, qui me audierunt. Hoc A
protulit CHRISTVS, quia ſciebat quòd Annas malitioſe
nō animo addiſcendi interrogauit, tuncque vnus miniſtrorum
dedit alapam Ieſu, & Annas miſit ligatum ad Caipham.
Et viri qui tenebant eum, ſcilicet CHRISTVM cuſtodientes
eum ligatum, *Illudebant ei cadentes*, id eſt, caput, collum,
& genas ipſius impiſſimè percutientes, *Et velauerunt* Mar. 14.
eum, id eſt, oculos eius velo operuerunt. Marcus verò ait
velauerunt faciem eius, quod fecerunt Chriſtum vehemen
tiſſime deſpiciendo, & quaſi indignus eſſet eos aſpicere
aut videri ab eis, *Et percutiebant faciem eius*, alapas ei dando.
Matthæus autem plenius ait, Tunc expuerunt in faciē Mat. 26.
eius & colaphis eum ceciderunt, ſcilicet collum eius percutiendo,
quod fuit ex maxima Chriſti aſpernatione, qua- B
ſi viliſſimus, ſceleratiſſimusque omnium hominum extitiſſet.
Et ecce omnia propter nos pati dignatus eſt, dominus
virtutum, rex gloriæ, vniuerſorum creator, & ſanctus ſan- Pſal. 23.
ctorū, vt ſua deſpectione, vilipēſione, cōſputatione, percuſſione
tēporali, nos ab æterna reprobatione, aſpernatione, il
luſione, & tribulatiōe eriperet, deoq; patri honorabiles exhiberet
beatos & glorioſos. Itaque grati ſimus & iſta quotidie
cum debita pietate, compaſſione, gratiarū actione & imitatione
ſagaciter ac profunde penſemus. Horum intuitu,
omnem iniuriam, vilipenſionem, ac vituperationem, quaſi
nihil cum gaudio ſuſtinentes & gratias Chriſto agentes, Acto. 5.
quòd ſaltem in modico ei conformari, ac vicem rependere
nunc valemus, quemadmodum Apoſtoli ibant gaudentes à C
conſpectu cōſilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu
contumeliam pati. *Et interrogauerunt eum, dicentes, Prophetiza
nobis, quis es, qui te percuſſit?* Hoc ſimiliter irriſoriè, crudeliterque
dixerunt, quaſi oculis eius exteriorib⁹ velatis, interioribus
oculis intueri non poſſet, à quo eſſet percuſſus, &
quia ſe à populo prophetam dicit permiſit, iſtud inquirunt,
volentes probare, quòd percuſſorem ſuum ignorans, nō eſ Iohan. 7.
ſet propheta *Et alia multa blaſphemantes dicebant in eum*, id
eſt, verbis blaſphemis quam plurimis non deſcriptis ei conuitiabantur,
vocantes eū ſeductorem, ſacrilegum & blaphemum.
Et vt factus es dies, Multa hic omiſit Lucas, quæ Matthæus
& Marcus deſcribunt, quemadmodum in ipſa nocte Mat. 26.
ſeu ante mane Chriſto veniente ad Caypham, vbi tunc ſcri- Mar. 14.

D bæ & phariſæi ac ſeniores conuenerant, Chriſti præſtolantes aduentum Cayphas & omne conſilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderent, nec inuenire potuerunt, quamuis multi falſi teſtes contra ipſum teſtimonia falſa dixiſſent. Deinde duo falſi teſtes dixerunt,
Iohan.2. Hic dixit, poſſum deſtruere templum dei & poſt triduum reædificare illud. Quumque Chriſtus ad omnia hæc taceret Cayphas ira ſuccenſus, & ſurgens de ſolio, adiurauit Chriſtum dicendo, Adiuro te per deum viuum, vt dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius dei viui? Ad quod quum Chriſtus dixiſſet Tu dixiſti, & à modo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis dei, & venientem in nubibus cœli. Cayphas ſcidit veſtimẽta ſua, dicens Blaſphemauit, Quid vobis videtur? Reſponderũt, Reus eſt mortis, & tunc (prout Mattheus
E Mat.26. & Marcus deſcribunt) fecerunt Chriſto contumelias iam
Marc.14. præfatas, deinde accidiſſe videtur, quòd Lucas recitat *Et vt factus eſt dies* ſcilicet claro mane, *Conuenerunt ſeniores plebis, & principes ſacerdotum & ſcribæ, & duxerunt illum in conſilium ſuum*, id eſt, coram ſe præſentari iuſſerunt, *Dicentes Si tu es* CHRISTVS, *dic nobis palàm.* Itaque iam plures conuenerunt, quàm in nocte, & Annas iam adfuit, ſicque quæſtionem à Caypha ante propoſitam, nunc coram omnibus repetierũt, vt audita Chriſti reſponſione eum vnanimiter accuſarent. *Ait illis, Si vobis dixero veritatem* ſcilicet eſſe me Chriſtũ, *Non credetis mihi* ſicut nec ante mihi credidiſtis quando per multa miracula probaui me eſſe Chriſtum, quia
F non ad credendum, & proficiendum, ſed ad calumniandum, & accuſandum me interrogatis, *Si autem interrogauero vos, Non reſpondebitis mihi.* Hoc ait Saluator, qui iam ante interrogauit de Iohannis baptiſmo, an eſſet de cœlo, an ex hominibus. Item de Chriſto, quomodo Dauid voce eum dominũ ſuum, ſi filius eius eſt, & non reſponderunt ad iſta, vel ex ignorantia, vel ne plebis offenſam incurrerent, ac redarguerentur ac conuicerentur à Chriſto, ſicut & modo, ſi ad Chriſti interrogationem reſpondiſſent, *Nec dimitteris* abire vt innocentẽ, quum tamen ſim innocens. Ex *hoc autem* id eſt, poſt tempus iſtud *Erit filius hominis ſedens à dextris virtutis, dei*, id eſt, in potioribus bonis dei patris, quod impletũ eſt, quum in aſcenſione corpore glorificato aſcendit ad cœlum empyreum, & perfectam beatitudinem ſecundum ſuam humani-

manitatem ſortitus eſt, etiam quoad præmium accidentale: A
in eſſentiali autem præmio non profecit, ſed ab incarnationis principio fuit in illo profectus. Itaque dextera dei ſpiritualiter intelligitur fruitio optimorum bonorum ipſius, & beatifica vnio ſecum præcipua. Chriſtus quoque ſecundum diuinitatem æternaliter ſedet à dextris patris, & in vera æqualitate, & eadem maieſtate cum ipſo quieſcit. *Dixerunt autem omnes*. Aliquibus enim dicentibus, Cæteri conſenſerunt. *Tu ergo es filius dei?* Sciebant enim ex modo loquendi Chriſti, quòd per hominis filium notaret ſeipſum, & quoniam dixit filius hominis ſeſſurum ad dexteram patris, quod proprie conuenit Chriſto filio dei: iuxta illud, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, cõcluſerũt quòd Ieſus ſe dei filium affirmaret. *Qui ait, Vos dicitis*, quod verum eſt. *Quia ego ſum filius dei. At illi dixerunt, Quid adhuc deſideramus teſtimonium?* contra iſtum, quo mortis reus probetur. *Ipſi enim audiuimus de ore eius* quòd ſe Chriſtum filium dei nominauit, imò vtique, vt ex Euangelio Iohannis oſtenditur, hoc Chriſtus frequenter ac euidenter ante hunc diem proteſtatus eſt eis verbis & teſtimoniis ſcripturarum atque miraculis, ita quòd credere tenebantur. Vnde nunc impie concluſerunt, quòd ideo mortem promeruiſſet, quia eſſe ſe Chriſtum dei filium confeſſus fuit. Porrò, aliqui putant hanc Chriſti examinationẽ & interrogationẽ eſſe eandem, de qua Matthæus & Marcus loquuntur, vt tactum eſt, ſed obuiare videtur ꝙ Matthæus examinatione & interrogatione illa deſcriptis, ſimiliter Petri negatione, & Chriſti velatione, percuſsione, & conſputatione, quia ſe Chriſtum eſſe teſtatur fuit deſcriptis, ait, Mane autem facto, cõſilium inierunt omnes principes ſacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent.

B Pſal. 109. Mat. 21. Luc. 20.

C Mat. 26. Mar. 14. Mat. 27.

D ❡Cap. XXIII. *Et ſurgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad pilatum.*

ARTICVLVS XLIX.

Onſequeter deſcribitur, quomodo Chriſtus à
Mat.20. Iudæis præſentatus ſit præſidi gentili,& ab ip-
Mar.10. C ſo ac eius miniſtris occiſus,ac multipliciter tri
Lucæ.18. bulatus,ſecundum quòd Chriſtus prædixit,Ecce aſcendimus Hieroſolymã, & filius hominis tradetur gentibus ad illudendum & flagellandum, & conſpuendum,& occident eum. *Et ſurgens omnis multitudo eorũ*, id eſt,omnes principes ſacerdotum & ſcribæ ac phariſæi & ſeniores,ſequente eos populo copioſo, *Duxerunt illum*, videlicet Ieſum *Ad Pilatum* & vt ait Matthæus,vinctum obtu-
E lerunt eum Pilato,Marcus verò ait vincientes Ieſum tradi-
Mat 27. deruut eum Pilato,non quòd tunc primo vinxerint eum,ſed
Mar.15. forte ad tempus fecerũt eum à vinculis ſolui,& iam iterum vinxerunt,vel vinxerunt eum iam magis ignominioſe quàm ante,manibus forſitan retro ligatis. *Cœperunt autem accuſare illum,dicentes,Hunc* quem ex deſpectu nominatim non expreſſerunt,*Inuenimus ſubuertentem* id eſt, male inſtruentem ac decipientem,*Gentem noſtram* videlicet plebem Iudaicam, & *Prohibentem tributa dari Cæſari* vt ſic prouocaret Romanos aduerſus nos, *Et dicentem ſe Chriſtum regem eſſe* quòd aiunt Chriſtum regem,quaſi expoſitorie dicunt, vt Pilatus
F clariùs intelligeret eos.Ipſi autem nomine Chriſti intelligebant regem,imò & maximum regem,videlicet regem Meſſiam.Pilatus verò tanquam gentilis,non ita ſciebat quid notarent per Chriſtũ, ideo addiderunt regem,vt Pilatus intelligeret Ieſum voluiſſe vſurpare regnum terrenum. *Pilatus autem interrogauit eum,dicens,Tu es rex Iudæorum?* Iudæi iſta tria obiecerant Chriſto,ſed de primo non curauit Pilatus, ſcilicet an Chriſtus bene vel male docuiſſet Iudeos,ipſe enim fuit Gentilis,& legem Iudæorũ velut ſuperſtitionem contempſit,ſed alia duo videbantur contrariari Romano Imperio.Pilatus verò cognouit, quòd primum horũ duorũ eſſet falſum,quia iã ante percepit Ieſum dixiſſe, Reddite que ſunt
Mat.22. Cæſaris Cæſari,& quæ ſunt dei deo.Idcirco de tertio ſciſci-
Lucæ.20. tatur,quod magis videbatur derogare imperatori. Romani

ni etenim præceperunt,ne quis abſque eorum licentia ſeu A
cōſenſu ſe regem vocaret,nam monarchiam habebant. Petiit ergo Pilatus à Ieſu, an eſſet rex Iudæorum de iure, quia videbat quòd de facto non eſſet rex mundialiter regnans.

¶ Porrò, Iohannes Euangeliſta hic aliqua addit, quæ Lucas non ſcribit. Ait quippe Iohannes, Adducunt ergo Iudæi Ieſum à Caipha in prætorium,hoc eſt, in domum vbi prætores ſeu præceptores cauſas populi iudicantes ſedere ſolebant. Et ipſi Iudæi non introierunt prætorium,vt non contaminarentur,ingrediendo domum viri Gentilis,quia Pilati fuerat prætorium:ſed vt manducarent paſcha,id eſt,azymos panes,quibus immundi veſci nō poterant,immundos autem ſe reputaſſent,ſi contra legem domum intraſſent Gentilis. Exiuit ergo ad eos Pilatus foras,& dixit, Quam accuſationem affertis aduerſus hominem hunc? Quaſi dicat, Præſentaſtis eum mihi ita ligatum,quaſi mortis ſit reus. Quid ergo obiicitis ei? Conſuetudo nempe fuit Romanis non damnare hominem, niſi præſentes haberent accuſatores, locumque defendendi acciperet ad abluēda crimina ſibi impoſita,vt in Actis habetur. Reſponderunt, Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos,& ſecundū legem veſtram iudicate eum. Dixerunt, Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam. Hoc dixerūt, vel quia durante feſto Paſchali,hoc non licuit eis,ne ſanguinis effuſione,tantæ ſolennitatis ſanctitatem fœdarent: vel quia Romani abſtulerunt eis iudicium ſanguinis, quamuis minora iudicia reliquerint eis,vt aliqui opinantur: vel callidè hoc dixerunt,quatenus Chriſto à iudice Gentili damnato,ipſi viderentur immunes. Introiuit ergo in prætorium Pilatus, & vocauit Ieſum,vt ſibi in loco quieto ſeorſum,perfectius eum examinaret, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Hoc interrogauit Pilatus poſt accuſationem à Iudæis factā, quam hic Lucas deſcribit.

Iohan. 18.

B

Act. 25.

Ioh 8.

C

¶ Denique Lucas ſubiungit, *At ille* ſcilicet Ieſus *Reſpondens Pilato ait, Tu dicis*, quaſi dicat, Ego nec nego nec affirmo hoc nunc,ſed tu dicis quod verum eſt. *Ait autem Pilatus ad principes ſacerdotum & turbas, Nihil inuenio cauſæ in hoc homine*, Pilatus enim Chriſti reſponſionem accepit,quaſi diceret ſe non eſſe regem,ſcilicet temporalem. Vnde Iohannes pleniùs iſta deſcribens,ait Ieſum dixiſſe Pilato,Regnum meum Ibidem.

conuerſatus.Propter quòd Ieſus Nazarenus vocatus eſt. *Et vt cognouit*.Ex reſponſione eorum,quos interrogauit, *Quod de Herodis poteſtate eſſet*, id eſt, de prouincia atque dominio Herodis Antipæ,tetrarchæ Galilææ,qui decollauit beatiſsimum Iohannem Baptiſtam,& fuit maioris Herodis,ſub quo natus eſt CHRISTVS, filius *Remiſit eum ad Herodem*, cupiens ſe exonerare ab eius iudicio,quem nouit innocentem, mendaciter accuſatum,& ex inuidia traditum,& ne manum ſuam mitteret in meſſem alienam,& ſicut ait Theophilus,in hoc egit Pilatus ſecundum legem Romanorum, quæ iuſsit quélibet à ſuæ ditionis principe iudicari, *Qui & ipſe* ſcilicet Heródes *Hieroſolymis erat illis diebus* ſolénitatis paſchalis propter feſtum.Fuit enim Iudæus religione & natu,nam & pater eius, quamuis eſſet natione Gentilis,videlicet Idumæus, tamen proſelytus factus eſt,id eſt, Iudæorum ritum aſſumpſit,& circuncidi ſe fecit amore coniugis ſuæ, quæ fuit Iudæa,& vt dicitur etiam aliam habuit vxorem Hieroſolymitanam,de qua genuit hunc Herodem Antipam. *Herodes autem viſo Ieſu, gauiſus eſt valde*, non ex deuotione,ſed curioſitate, cuius gaudii cauſa ſubiungitur. *Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum*, id eſt, diu optauit Ieſum videre, præſertim ex eo tempore, quo decollauit Iohannem, quia poſt hoc cœpit Ieſus magis publicè prædicare,ac miracula facere,ita quòd fama eius ad Herodem peruenit, ideo ſequitur, *Ideo quòd audiret multa de illo*, videlicet de Chriſti miraculis,eloquentia & doctrina. Vnde Euangeliſtæ dicunt,ꝙ ſtatim in principio prædicationis Chriſti exiit fama eius in vniuerſam regionem, *Et ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri*. Naturale enim hominibus eſt, libenter videre mirifica atque inſolita: ſpecialiter quoque vt ait Apoſtolus, Iudæi ſigna petunt, & ſupra ſcriptum eſt dixiſſe Herodem de Chriſto, Quis eſt iſte de quo talia audio *Interrogabat autem illum*, ſcilicet Ieſum *Multis ſermonibus*, hoc eſt, varias quæſtiones propoſuit Chriſto, quæ nō ſunt ab aliquo Euangeliſtarum deſcriptæ,ſed aliqui opinantur, quòd interrogauit Ieſum,an eſſet ille propter quem pater ſuus fecit occidere infantes atque ſimilia, *Et ipſe Ieſus nihil ei reſpondebat*, quia Herodes indignus fuit,eo quòd ex curioſitate fuerit motus, Chriſtus quoque noluit per Herodem liberari à paſsione. Si autem feciſſet coram eo miraculum, aut iuxta ſapientiam

A Marc. 16. Lucæ.18. Iohan.18. Iohan.19. Acto.2. Lucæ.2. Marc.6. Lucæ.3.

B

C Mat.9. Lucæ.4. 1.Corr.1. Lucæ.2. Marc.2.

D ſuam reſpondiſſet Herodi, nõ permiſiſſet Herodes eum occidi, ideo quoque tacuit Ieſus, vt daret exemplum vitandi oſtentationem coram magnatibus. *Stabant etiam principes ſacerdotum & ſcribæ*, hoc eſt, legiſdoctores, *Conſtanter*, id eſt, audenter & pertinaciter *Accuſantes eum*, eiſdem fortè cauſis, quibus & ante Pilatum accuſauerãt eum, ſed Ieſus nihil reſpondit, patientiam docens, & incorrigibilium cedens furori, præſertim, quoniam opera eius quæ fecit, videlicet ſanctitas vitæ & miraculorum excellentia, quibus vſque in hanc horam præfulſit, eum etiam ſilentem excuſabant, imò ex ſua taciturnitate mitiſsima patuit innocentia eius. Vnde Pilatus maximè mirabatur de Chriſti taciturnitate, ſciens ꝙ vnico verbo potuiſſet ſe excuſare *Spreuit illum Herodes cum*
E *exercitu ſuo*, tanquam ſimplicem & fatuum, eo quòd nec ſi-
Iob. 2. bi, nec accuſatoribus quippiam reſponderet. Vnde in Iob ſcriptum eſt, Deridetur iſti ſimplicitas, *Et illuſit, indutum veſte alba*, vt ſolent fatui derideri: & ſic filius dei dignatus eſt de iudice ad iudicem mitti, ac taliter derideri, vt nos rei à iudicio reprobationis ac damnationis æternæ liberaremur, & ab æterna confuſione ac dæmonũ illuſione eriperemur, ſtolaque immortalitatis ac gloriæ veſtiamur, & merito Chriſti veræ deſuper ſapientiæ conſortes, ac filii efficiamur. Itaque gloriemur, quando deſpicimur, nec veſtium pompam, ſuperfluitatem & curioſitatem amemus, ſed quid dominus & Saluator noſter pro nobis paſſus eſt, perpendamus cum gratia-
1.Cor. 1. rum actione efficacique imitatione. Nempe ſi ille qui eſt in-
F creata ſapientia, atque omnipotens virtus dei patris, propter nos ita derideri dignatus eſt, cur nos infirmi ignorantiis pleni, & vitiis obtenebrati, volumus ſapientes & virtuoſi repu
Iohan. 13. tari, & irriſoribus noſtris protinus indignari? Non eſt ſeruus maior domino ſuo, nec diſcipulus ſapientior ſuo magiſtro. *Et remiſit* Ieſum *Ad Pilatum*, reputans Chriſtum ſua ſubuentione indignum, & vt Pilatus hominem in ſuo dominio captum iudicaret, quòd & ideo fecit, quia pontifices & Iudeos nolebat offendere, Chriſtum eripiendo, ſed potius illis placere, ipſum taliter deri dendo coram tot millibus hominum, in regia vrbe & feſto præcipuo. *Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in ipſa die*. Pilatus enim honorauit Herodem mittendo ad eum hominem ſuæ prouinciæ, & cauſam illius, diſcretioni Herodis, committens. *Nam antea inimici erant adinuicẽ*,

quia

quia Pilatus occiderat iniuſte quoſdam Galilæos, qui fuerāt A
de poteſtate Herodis, in quo derogauit Herodi ſubditos ei
ita occidens, & manum ſuam in alienam meſſem extendens.
Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotū & magiſtratibus, id eſt, rectoribus populi, *Et plebe*, ſcilicet communitate Iudæorum, *Dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hunc hominē quaſi auertentem populum*, id eſt, veſtra lege & obediētia Cæſaris auertentem ſuos auditores. *Et ecce ego coram vobis interrogans*, id eſt, hominem iſtum examinans, *Nullam cauſam inuenio in eo ex his*, ex numero criminum, *In quibus eum accuſatis, ſed neque Herodes* aliquem horum exceſſum in ipſo inuenit. *Nam remiſi vos* cum Ieſu *Ad illum*, id eſt, Herodem. *Ecce nihil dignum morte actum eſt ei*, hoc eſt, Herodes nullam illi B
pœnam aut ſentētiam inflixit, ex qua pateat quòd exiſtimauerit iſtum mortem promeruiſſe. Nam illuſio in alba veſte non graue crimen, ſed inſipientiam deſignabat. *Emendatum ergo illum dimittam*, Quia mortem non meruit, faciam illum flagellari, atque ludibriis affici, vt ſi fortè exceſsit in verbis, ignoſcatis ei taliter correcto, & ego ſic eum dimittam tranſire.

¶ Deinde tangitur alia occaſio, qua Pilatus deſiderauit Ieſum de morte eripere. *Neceſſe autem habebat per diem feſtum*, id eſt, in ſolennitate paſchali *Dimittere eis*, puta Iudæis, *Vinctum quemcunque petiſſent.* Iudæi enim antequam eſſent Romanis ſubiecti conſuetudinem habuerūt in feſto paſchali C
dimittere liberum vnum ex vinctis in ſignum atque memoriam liberationis patrum ſuorum ex Aegypto tempore Paſchæ, poſtea Romanis ſubiecti impetrauerunt ab eis, vt hæc conſuetudo eis obſeruaretur à Iudice Romano eis præpoſito, ideo Pilatus à Romano imperio Iudæis præfectus, neceſſe habuit hanc conſuetudinem obſeruare, neceſsitate cōditionata, videlicet ſi cōtētare deberet Iudæos, & obedire Ro- Marc. 14.
manis, attamen Beda affirmat, quod non imperialis legis ſanctione, ſed annua Iudæorum conſuetudine fecit hoc ad placendum eiſdem. *Exclamauit autem ſimul vniuerſa turba, dicēs, Tolle hunc*, id eſt, Ieſum interfice, quem ex contemptu non expreſsit hæc turba, *Et dimitte nobis Barrabā, qui erat propter ſeditionem quandam factam in ciuitate* Hieruſalem, *Et homicidium, miſſus in carceram*, vt poſt feſtum apto tēpore occideretur. Lucas iſtud breuiter tangit, quòd à Matthæo nouerat Beda.
plenius

D plenius recitatum. Ait enim Matthæus, Per diem autem ſolennem conſueuit præſes dimittere populo vnum vinctum quem voluiſſent. Habebat autem tūc vinctū vnum inſignem, id eſt, in malitia famoſum & ſingularem. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus, Quem vultis dimittam vobis, Barabbam, an Ieſum qui dicitur Chriſtus. Sciebat enim, quòd per inuidiam tradidiſſent illum. Cūq; Pilatus hæc diceret, cōtigit ꝙ etiam ait Matthæus, ſedente illo (puta Pilato) pro tribunali, id eſt, in ſede iudiciali ad iudicandum de Chriſto, miſit ad eum vxor eius, dicens, Nihil tibi & iuſto illi, hoc eſt, non agas aliquid contra eum, quia nō ſpectat ad te, eo quòd innocens ſit, multa enim paſſa ſum hodie, id eſt, hoc die naturali, videlicet in aurora vt creditur, cum Pilatus ſurrexiſſet de le-
E cto, quia dominæ, cōiugeſque magnatum ſolent ad tempus manere in lecto poſt viros, viſu, id eſt, in viſione & ſomno, propter eum, id eſt, ad hoc, vt eius liberationem procurē à te ad quod (vt creditur) diabolus illam fœminam inſtigauit, iam quaſi pro certo coniiciēs, quòd Ieſus eſſet Meſſias, quia videbat ineffabilem manſuetudinem, patientiam atque conſtantiā Chriſti, in omni ſua iniuriatione ac paſsione, & quia damnationem Iudæ iam vidit, itemque inſolitam cōſolationem ſanctorum in lymbo, vt fertur, ideo timuit expoliari, & vinci à Ieſu, cum tamen pauloante Iudam ad eius traditionē atque Iudæos ad eius occiſionem incitaſſet.

Mat. 27. ¶ Præterea ait Matthæus, Principes autem ſacerdotū & ſeniores perſuaſerūt populis, vt peterēt Barabbam, Ieſum vero perderent, hoc eſt, occidi depoſcerent. Reſpondens autē
F præſes, dixit illis, Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt, Barabbam. Dicit illis Pilatus, Quid ergo faciā de Ieſu, qui dicitur Chriſtus? Dicunt omnes, Crucifigatur.
Iohan. 19. Pilatus autem tertio dixit illis, Quid enim mali fecit? Nullā cauſam mortis inuenio in eo. Corripiā ergo illum, & dimittam. Hoc verbum aſſerit Lucas. Porrò quod ſequitur, ſcribit Iohannes, Tunc ergo apprehēdit Pilatus Ieſum, & flagellauit, hoc eſt, ſeruis ſuis præcepit Ieſum nudare columnæ alligare & flagellis percutere.

¶ O quàm erubeſcibile fuit in tot millium aſpectu nudari, & quàm pœnaliſsimum fuit tenerrimo ac nobiliſsimo corpori Chriſti, tam atrociter flagellari. Scribit enim ſacratiſsima vidua ſancta Brigida, in reuelationibus ſuis, benedicta & glo-
rioſa

tioſa virgine Maria ſibi id enarrante, quòd tam diu ac acerrimè flagellauerunt Chriſtum, quòd coſtæ eius patebant, intãtum quòd vnus de aduerſariis Chriſti, abſcidit funem, quo fuit ligatus, & flagellatoribus dixit, Nunquid interficietis eum nondum diiudicatum & cõdemnatum, & cauſam mortis eius facietis veſtram? Deinde ſancta Brigida ſcribit, quòd caro & pellis Chriſti tantæ teneritudinis fuit, quòd ſanguis videbatur per eam. Item quòd in primo ictu flagelli, caro eius perforabatur, & ſanguis exiliit, & quòd virgo Maria aſtabat, primumque ictum illum, & filii ſui vulnerationem inde ſequentem conſpiciens, ceciderit in terrã vt mortua, nec rediit ad ſeipſam, niſi flagellatione completa, tuncque aſpexit corpus filii ſui dilaceratum, & vndique cruentatum. Deinde Iohannes & Matthæus dicunt. Et milites præſidis, videlicet garriones: nõ enim erãt nobiles viri, ſicut iã milites ſunt aurati: ſuſcipientes Ieſum in prætorio, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortẽ, & exuentes Ieſum veſtimenta ſua, chlamydem coccineam circundederũt ei, hoc eſt, veſte rubea, ad ſimilitudinem purpuræ induerunt eum. Vnde Iohannes ait, Veſte purpurea circundederunt eum, & aliqui dicunt, quod fuit aliquid rubeum vile ſimile purpuræ, & plectentes coronam de ſpinĩs poſuerũt ſuper caput eius, & arundinẽ, id eſt, calamum in dexterã eius, videlicet pro ſceptro regali, & genuflexo ante eum illudebant eum, dicentes, Aue rex Iudæorũ, Et dabant ei alapas, & expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percuſſerunt caput eius. Exiuit itaque iterum Pilatus, & dicit Iudæis, Ecce adduco eum vobis foras, vt cognoſcatis, quia nullam cauſam mortis in eo inuenio. Exiit ergo Ieſus portans ſpineam coronam & purpureum veſtimentum, & dixit eis, Ecce homo. Cum ergo vidiſſent eum pontifices & miniſtri, clamabant, dicentes, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo cauſam. Reſponderunt Iudæi, & dixerunt, Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori, quia filium dei ſe fecit. Cũ ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonẽ, magis timuit, vtpote ne fortè ſic eſſet, & ſic grauiſſimè peccaſſet, dei filium taliter flagellari, coronari, illudi, & percuti faciẽdo: magis quoq; quàm ante timuit Ieſum occidere, ne forte filium dei perimeret. Sed vnde Pilatus, cum eſſet Gentilis, atque idololatra, habebat notitiã veri dei? Et reſpõdendum,

A

B Mat. 27. Iohan. 19.

C

D dendum, quòd inter iudæos habitando, aliquid fortè de omnipotentia & maieſtate ſummi dei (quem Iſraelitæ colebãt) audiuit, omnibus quoq;, vt loquitur Damaſcenus, naturaliter inſerta ſeu indita eſt cognitio exiſtendi deum: ſed & multi gentilium nouerũt eſſe vnum deum altiſſimũ. Et ingreſſus eſt iterum Pilatus in prætoriũ, & dixit ad Ieſum. Vnde es tu? Quamuis enim iam audiſſet, quòd Ieſus eſſet de Galilæa, nũc tamen audito, quòd dixiſſet ſe eſſe filium dei diligẽtius quærit de loco & principio ſuę natiuitatis, an ſcilicet vere de deo ſit natus, an ex hominibus. Ieſus autem reſponſum nõ dedit, ſicut per Eſaiam fuit prædictum, Quaſi agnus coram tondẽte ſe, obmuteſcet. Dixit ergo Pilatus, Mihi nõ loqueris? Neſcis quia poteſtatẽ habeo crucifigere te, & poteſtatẽ habeo dimittere te? Ieſus autem reſpondit, Non haberes poteſtatẽ vllam contra me, niſi datum tibi eſſet deſuper, ſcilicet à deo, vel à Romano Imperio. A deo enim eſt omnis poteſtas, ſed poteſtatis abuſio ineſt hominibus ex peruerſa & propria voluntate. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatũ habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum, videlicet Ieſum, etiam magis quàm ante. Conſiderauit enim innocentiã atque modeſtiam CHRISTI. Iudæi autẽ clamabant, Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Omnis enim qui ſe regẽ facit, id eſt, propria authoritate regẽ ſe aſſerit, contradicit Cęſari, qui prohibuit hoc. Poteſtque per Cæſarem intelligi Tyberius, ſub quo crucifixus eſt Ieſus. Pilatus ergo cũ audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſedit pro tribunali. Erat autem paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta.

Damaſc.
Eſaiæ 59.
Iohan.19.
E
F

¶ Sed cõtra hoc videtur. quòd in Marco legitur, Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum, ergo ante tertiam horã Pilatus ſedit pro tribunali, quoniã certũ eſt Ieſum primo fuiſſe iudicatum, quã cruci appenſum. Infra quoq; ait Lucas, quòd erat hora quaſi ſexta, quando crucifixerunt eum. Matthæus verò ait, quòd ab hora ſexta vſque ad nonam tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, & toto tempore illo pependit CHRISTVS in ligno. Dicendum, quòd hora ſexta vel parum ante crucifixus eſt Ieſus, vt aſſerit Lucas. Ideo dicit Iohannes, ꝙ erat hora fere ſexta, quia fuit ante ſextã, ſed quod Marcus ait de tertia hora, hoc retulit ad animum Iudæorũ, quia illa hora clamauerunt, Tolle, crucifige eum: vel ideo dicit hoc Marcus, quia crucifixus eſt Ieſus inter tertiã & ſextã, medium

Marc.15.
Mat. 27.
Iohan.19.
Marc.15.

medium autem per vtrunque extremorum ſignificatur, quia A
aliquid participat de vtroque. Deinde ſcribit Iohannes, & di
xit Pilatus Iudæis, Ecce rex veſter. Hoc ad deriſionem illo-
rũ dixit. Illi autem clamabãt, Tolle, tolle, crucifige eum. Di-
xit eis Pilatus, Regem veſtrum crucifigam? Reſponderunt
põtifices, Non habemus regem, niſi Cæſarem. Tunc (vt ait Mat. 27.
Matthæus) vidẽs Pilatus, quia nihil proficeret, ſed magis tu-
multus fieret, accepta aqua lauit manus ſuas corã populo, di
cens innocens ego ſum, à ſanguine iuſti huius, vos videritis,
hoc eſt, voſipſi pẽſate quid agitis, quia non ego, ſed vos eum
occiditis Et reſpondens vniuerſus populus dixit, Sanguis e-
ius ſuper nos, & ſuper filios noſtros, hoc eſt, nobis & filiis
noſtris imputetur effuſio ſanguinis eius,

¶ O obtenebratiſſimi crudeliſsimique Iudæi, qui non ſolũ B
voſipſos, ſed & filios veſtros tam incõparabili, atque enor-
mi peccato inuoluitis & Chriſtum vobis in lege ac prophe 1. Theſſ. 2.
tis promiſſum, tam irreuerenter tractatis. Denique exau-
dita eſt oratio veſtra, & peruenit ſuper vos ira dei vſque
in finem, ſicut & Pſalmiſta prædixit, alloquens deum, Effun- Pſal. 66.
de ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehẽdat eos. Danie. 9.
Daniel quoque prędixit, Non erit eius populus, qui eum,
ſcilicet Chriſtũ, negaturus eſt, & finis eius vaſtitas, & vſq; in
finẽ pſeuerabit deſolatio. Igitur præinductis verbis, à Luca
omiſſis cõtinuenda ſunt quæ ipſe nũc ſcribit. *At illi* puta Iu-
dæi *Inſtabãt vocibus magnis poſtulantes, vt crucifigeretur. Et in-
ualeſcebãt voces eorũ.* Quod enim ratione & æquitate adipi-
ſci non poterant, ſcilicet CHRISTI crucifixionem, impor- C
tunis clamoribus, & poſtulatiõe iniqua, obtinere conati ſunt
quorum inſolentiam multi iniuſti ſequuntur. *Et Pilatus adiu-
dicauit fieri petitionem eorum*, id eſt, ſententiam dedit, quòd Ie
ſus eſſet crucifigendus, ſicut Iudæi petebãt, quare etiam ma
gis petebant Chriſtum crucifigi, quàm alia morte occi-
di, quia mors confixorum in cruce ignominioſiſſima fuit a-
pud Iudæos, & pænaliſſima patientibus eam. *Dimiſit autem
illis eum, qui propter ſeditionẽ & homicidiũ miſſus fuit in carce-
rem, quem petebant* qui etiam (vt ait Iohannes) fuit latro. Vn
de & ideo Pilatus dedit iudæis optionem inter Ieſum & Ba Iohan. 19.
rabbam quia nequaquam putauit, quòd peterẽt tam ſcelera-
tiſſimũ hominem ſibi dimitti magis quàm Ieſum, & vt reor
ſi peiorem vinctum habuiſſet Pilatus, quam Barrabam, illum
propo-

D propoſuiſſet Iudæis. *Ieſum verò tradidit voluntati eorum*, ad crucifigendum, & in hoc dirè peccauit, quamuis minus quàm Iudæi peccauit, & Ieſum ſic flagellando, & aliis modis puniendo, quamuis non fecit hoc animo perſequendi, ſed liberandi dominum Ieſum, vt ſcilicet furorẽ Iudæorum ſedaret,
Mat.26. & ſic CHRISTVM abire permitterent, Etenim cum iudex
Marci.14. eſſet, nullatenus debuit innocentem damnare, præſertim cũ
Iohan.12. pars diuerſa in ꝓbatione deficeret, nec ex timore humano
Mat.26. Imperatoris debuit contra iuſtitiam facere, & innoxium flagellare, *Et cum ducerent eum*, hoc eſt dum miniſtri Pilati ac cæteri educerẽt Ieſum ad locum crucifixionis. Primò tamẽ (vt alij Euangeliſtæ teſtantur) exuerunt eum chlamyde ſeu purpura, & induerunt eum veſtimentis eius, & baiulans cru-
E cem exiuit in Caluariæ locum, *Apprehenderunt Symonẽ quendam Cyrenenſem*, hoc eſt, à Cyrene ciuitate Lybiæ, vt aliqui dicunt, quem quidam dicunt fuiſſe natione gentilem, ſed ad iudaiſmum conuerſum, vel fortè fuit de ſinagoga vrbis præ-
Marci.15. fatæ & natus Iudæus. Filij autem eius, ſecundum Marcum, fuerunt Alexander & Rufus, quos aliqui dicunt fuiſſe diſſipulos CHRISTI, *Venientem de villa* quadam extra Hieruſalem verſus eam, ita quòd iſtis itinere obuiauit, *Et impoſuerunt ei crucem portare poſt Ieſum*, Imò timore & minis
Mat.27. compulerũt eum ad hoc. Ait enim Matthæus, Hunc anguſtiauerunt, vt tolleret crucem eius, quod crudeliſſimi illi nõ fecerunt ex cõpaſſione aut pro releuamine Ieſu, ſed quia ex pœnis iã valde laſſatus fuit, timebant, ne forte ſub onere cru-
F cis deficiens, moreretur in via, ſicque futuras pœnas leniori morte euaderet, vel vt citius venirent ad locum Caluariæ, in quo deſideriũ ſuum de CHRISTI crucifixione explerent. *Sequebatur autem illum multa turba populi* quidam compatiẽdo, ſed multo plures deridendo, & crucifixionem eius: optãdo: imo quò ante famoſior fuit eò iam plures ſecuti ſunt ad videndum ſpectaculum, *Et mulierum quæ plangebant eum & lamentabantur*, hoc eſt, cordialiter triſtabantur, & corporaliter flebant eum. *Conuerſus autem ad illas Ieſus* faciem
Iohan. 21. ſuam uertens ad eas, quia viſa plus flebãt vt moris eſt fœminarum. Fuerunt quoq; ibi aliqui viri diſcipuli, & amici Chriſti, vt Nicodemus, Ioſeph, Iohannes Apoſtolus, & fortè Gamaliel ac alii, qui licet vehementer dolerent, fletum tamen pro poſſe repreſſerunt. Dixit, *filiæ Hieruſalem*.

¶ Aliquæ

❡Aliquę enim fœminarum iſtarum erant habitatrices Hie- A
ruſalem,&: aliæ fuerũt de Galilæa,ſeu aliis locis, *Nolite fle-
re ſuper me.* Non reprobat compaſſionem & fletum earum,
ſed hortatur,vt non ita duntaxat plorent ficut plorabãt:vn-
de admonuit eas,vt etiam propriã calamitatem, & filiorum
ſuorum culpam, imminenteſque pœnas deplangerent,nam
ſubditur, *Quoniam ecce veniens dies in quibus dicent* habita-
tores & habitatrices Hieruſalẽ ac Iudææ *Beatæ ſteriles* fœ-
minæ,quæ non conceperunt, *Et beati ventres qui non genue-
runt,& vbera quæ non lactauerunt*,hoc eſt,fœtus non habue-
runt,quibu s lac darent. Hoc Chriſtus prædixit de tempo-
re obſidionis Hieruſalem à Romanis. quæ facta eſt anno
quadrageſimoſecundo,poſt Chriſti paſſionem,fuitque in ea B
indicibilis calamitas, preſſura, atque mœſtitia Iudæorum,
in tantum quòd parentes ſuos pueros comederunt,ideo tũc
fœliciores reputabantur, qui abſque prole fuerunt, quam
prolem habentes, quoniam minor fuit eis cauſa mœſtitiæ,
cum ſobolem non haberent,cuius intuerentur miſerias, *Tunc
incipient mõtibus dicere,Cadite ſuper nos & collibus, operite nos.*
Hoc quippe dixerunt,vel ex deſperatione,vel, ad inſinuan-
dum magnitudinem ſuæ calamitatis ac deſolationis, vel ex
deſiderio effugiẽdi aduerſarios ſuos. Tunc quoque multi Iu
dæorum fugerunt ad cauernas atque ſpeluncas.Nam & Io-
ſephus ſcribit ſe tunc cũ quadraginta viris in ſpeluncã quan-
dam fugiſſe. Simili ſenſu ſcriptũ eſt per Oſeam,Dicent mon
tibus,operite nos:& collib⁹,cadite ſuper nos:quod & de tẽ- C
pore circa finale iudiciũ intelligi poteſt,in quo maxima tri-
bulatio erit. *Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt*, hoc eſt,ſi iſti
iniqui me ita occidunt & vexant, qui viridi ligno aſſimilor,
quia iugiter plenus,fui,& ſum omniũ virtutum fructu & flo
re perfectionis,viroreque gratiæ,ita quòd per mortem hãc
violentam abſcindi & tolli non merui,*In arido quid fiet?* id
eſt,qualis erit punitio Iudaicę plebis me pſequẽtis, omniſq;
iniqui,qui propter virtutum carẽtiam & prauitatis infœcun
ditatem ligno arido comparatur. Hinc Salomõ ait,Si iuſtus Prou.11.
in terra recipit, quanto magis impius & peccator? *Ducebãn-
tur autem & alii duo nequam cum eo,vt interficerẽtur* Hoc in-
quinatiſſimi Iudęi procurauerunt,vt ex latronũ illorum cõ-
ſortio Chriſtus ſceleratior appareret:nec legitur, quod illi
nequam ſuã tulerint crucem , vt Ieſus.Sed Ieſus hæc paſſus
eſt,vt

D eſt, vt nos merito huius confuſionis, paſſionisque ſuæ inter electos dei & angelos computemur. *Et poſtquam venerunt in locum qui dicitur Caluariæ* Caluaria dicitur os capitis humani carne pelle, crinibusq; nudatum. Quidã ergo (vt refert Hieronymus (aſſerebant ideo locum iſtum, dictum locum Caluariæ, quia ibi ſepultus fuerit Adam, eiusque caput ibi conditum fuit, & quòd ideo ibi crucifigi voluit CHRISTVS, vt ſanguis eius ſuper primi hominis tumulũ diſtillaret, eumque cum ſua poſteritate ſaluaret. Hanc opinionem reprehé-

Hieron. dit Hieronymus, dicens, Adam fuiſſe ſepultum iuxta Ebron

Ioſue.14. vt ex libro Ioſue cõprobatur. Scriptũ eſt enim in libro Io-

Gene.23, ſue, Adam maximus ibi ſitus eſt, ſcilicet in ſpelunca duplici,

Gene. 25. vbi Abraham ſuã coniugem legitur ſepeliſſe in Geneſi, pro-

E pter quod Ebron olim vocabatur Cariatharbe, id eſt ciuitas

Gene.35. quatuor, eo ꝙ ibi ſepulti ſint quatuor magni patriarchæ cũ

Gene.49. vxoribus ſuis, videlicet Adam cum Eua, Abraham cũ Sarra, Iſaac cum Rebecca, Iacob cum Lya. Veruntamen Thomas ſuper Lucam ſcribit Athanaſium dicere, quòd Iudæorum doctores affirmãt Adam in loco Caluariæ eſſe ſepultũ: & forte aliqui Iudæorum doctores opinati ſunt ita, verius tamen eſt locum iſtum dictum Caluariæ propter capita reorum ibi occiſiorum, quæ capita tempore procedente fiebant Caluariæ, hoc eſt, nudata à carne, pelle, capillis. Vnde in tam ignominioſo loco dignatus eſt Chriſtus occidi, vt nos merito ſuæ vilipẽſionis iſtius, ad honorabiliſſimos cœli empyrei thronos ſubleuemur, *Vbi crucifixerunt eum*, hoc eſt, clauis

F cruci affixerunt.

¶ Voluit autem CHRISTVS propter nos hoc genus mortis perferre. Primò, quia ſuſpenſio in ligno fuit ignominioſiſſimum, execrabiliſſimum ac pœnaliſſimum reorum ſuppli-

Philipp.2. cium, ideo Chriſtus iſtud elegit, vt nobis copioſius ſubueniret, & patrem æternum magis nobis placaret. Secundò, vt perfectiſſimum obedientiæ, fortitudinisq; præberet exemplum, dum patri obediuit, non ſolum vſque ad mortem, ſed & vſque ad duriſſimum atque turpiſſimum genus mortis, & vt non ſolum non formidemus, mortem pati propter deũ & æquitatem, ſed nec aliquod mortis genus. Tertiò, quia

Gene.3. per quatuor cornua crucis ſignantur quatuor partes mundi quas Chriſtus ſua paſſione redemit. Quartò, quoniã Adam in ligno & eſu fructus eius peccauit, mũdumq; perdidit, ideo

Chriſtus

CHRISTVS per lignum voluit redimere mūdum, ideo ait A
Teophilus, Quia per lignum mors introiuit, neceſſe erat, Theop.l.
vt per lignum exterminaretur. Hinc in præfatione dicimus
deo patri, Qui ſalutē generis humani in ligno crucis conſti-
tuiſti, vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret: & qui in
ligno vincebat, puta diabolus, in ligno quoque vinceretur
per Chriſtum dominum noſtrum.

¶ Eductio autē Chriſti ad paſſionem, eiuſque paſſio præ-
figuratæ fuerunt per eductionem qua Cain eduxit Abel iu- Gene. 4.
ſtum in agrum, & interfecit eum ibidem: item per eductio- Gene. 22.
nem, Iſaac vt immolaretur: & per ſerpentem æneum, quem Nume. 21.
Moyſes erexit pro ſigno, vt intuentes illum ſerpentem, libe Iohan. 3.
rarētur à morſibus ignitorum ſerpentum. Sic qui fideliter ac Eſaiæ. 53.
deuote Chriſti paſſionem attendunt, eripiuntur à dæmonū B
tentamentis, & morſibus vitiorum.

¶ Deniquein hac Chriſti eductione & crucifixione imple-
ta ſunt quæ in Eſaia prophetata fuerūt prædicta vbi legitur,
Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & dominus poſuit in eo
iniquitatem omnium noſtrum, Verè languores noſtros ip-
ſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Hinc & dauid in Pſal 21.
Chriſti perſona prædixit, Foderunt manus meas & pedes
meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Tunc impletum eſt Hiere. 11.
illud Hieremiæ. Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad Danie. 9.
victimam. Itemque illud Danielis, Poſt hebdomadas ſexa- Zacha. 12.
gintaduas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus- Zacha. 13,
qui eum negaturus eſt. Per Zachariam quoque Chriſtus ꝓ-
fatur, Aſpiciant ad me quem confixerunt. Et iterum fer-
tur, Dicent ei, quid ſunt plagæ iſte in medio manuum tuarū? C
Et dicet his plagatus ſum in medio eorū qui diligebant me,
id eſt, à poſteritate patriarcharum, qui me dilexerunt, Et *la-
trones* crucifixerunt præfati miniſtri militeſque pilati, fue-
runtq; quatuor vt conſtat ex eo quod ſcriptū eſt apud Iohā Iohan. 19.
nem, Milites cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta
eius, & fecerūt quatuor partes, vnicuiq; militi patrem *Vnū
à dextris* Chriſti *Et alterū à ſiniſtris* vt Ieſus in medio latro-
nū ſuſpēſus, quaſi princeps latronū ac ſceleratorū reputare- Eſa. 53.
tur, Ad hoc enim Iudęi procurauerunt id fieri, ſed illud deus
permiſit, vt impleretur quod Eſaias prædixit, & Cum ſce-
leratis reputatus eſt: & Chriſtus hoc pertuli, vt per hoc
quod ipſe ſic inter iniquiſſimos reputatus atque ſuſpēſus eſt,

D nos miſeri peccatores à reproborũ hominum ad dæmonũ ſocietate, tormẽtis, ac medio liberemur, & inter electos dei ſanctosque angelos fœliciter collocemur.

¶ Conſideremus quotidie corde profundo, quantum regratiari tenemur patri æterno, pro eo quod naturalem & vnicum, ac ſuperdilectiſſimum filium ſuum, quem vtique non minus diligit quàm ſeipſum, permiſit ita propter nos ſperni conculcari, & acerbiſſima morte necari, vt ab æterna cõfuſione ſaluemur & cœleſtẽ recuperemus, verum, perpetuũ, beatificumq; honorem. Nõ ergo negligamus noſipſos, pro quorum ſalute dei filius, deo patri vere æqualis tãta pati dignatus eſt. Cumq; (vt Seneca faſſus eſt) maxima ingratitudinis pars ſit beneficiorũ obliuio, maxima quoq; gratitudinis portio, beneficiorum recognitio, nequaquam obliuiſcamur eorũ, quę propter nos paſſus eſt ſanctus ſanctorũ: ſed corde verò & opere eadẽ recognóſcamus, nec illum per vitã iniquam inhonoremus, qui nos tam incõprehenſibiliter honorauit, ne vniuerſis brutis viliores deterioresque ſimus.

Seneca.

E

¶ Porrò in hac Chriſti ſuſpẽſione impletum eſt, quod prædixit Pſalmiſta in Chriſti perſona, Ego autem ſum vermis, & nõ homo, opprobriũ hominũ & abiectio plebis. Itemq;, Propter te ſuſtinui opprobriũ. operuit cõfuſio faciẽ meam.

¶ Inſuper qualiter facta ſit crucifixio Chriſti, diuerſimode recitatur. Aliqui etenim dicunt, quòd cruce in terrã proſtrata, affixus ſit cruci: alij quòd cruce erecta, ita quòd per ſchalas aſcenderunt crucifixores. Sed beata Brigida ſcribit, quòd cruce eleuata, erexerunt tabulas, & ſuper eas ſteterũt.

F

¶ Conſiderãdum verò eſt nobis, quàm ineffabiliter pœnoſa fuerit Chriſto crudeliſſima illa tenerrimorũ, ac præhonorabiliũ pedum ſuorum ac manuũ perforatio, & quàm amarum fuit affectuoſiſsimè matri eius dulciſſimæ hoc cernere, aut ictus illos audire. Quid nobis igitur incũbit, niſi cordialiſſime condolere filio dei & matri ipſius, omnemq; vanitatem & vilem delectationẽ deſpicere? Sed hoc diligentiſſimè debemus perpendere, quã doloroſiſſima fuit Chriſto violentiſſima illa corporis ſui ſancti in cruce diſtentio, ita ꝙ oſſium eius diſſoluebatur compago, nullumq; membrũ in naturali ac priſtino loco ſeu ſitu permanſit, & nerui diſrumpebãtur.

Pſal.23. vere tam miſerabiliter, tamq; pœnaliter tunc pendebat rex
Acto.10. gloriæ, dominus virtutũ, mundi Saluator filius dei, iudex viuorum

ſtorum ac mortuorum,vt ſolo aſpectu in eius compaſsionem A
moleſcere potuerint corda lapidea. Nã & graue laſsi ſui cor
poris pondus,membra ſua digniſsima extractione violentiſ
ſima diſſecuit & cõtriuit, eiusq; vulnera dilatando pœnali-
ter amaricauit,ac neruos diſrupit,ita quòd ex toto corpore Pſal.21.
ſanguis pene totus effluxit,prout in Pſalmo prænuntiauerat
Chriſtus,Sicut aqua effuſus ſum,& diſperſa ſunt omnia oſſa
mea. ¶Poſtremò,penſandum quantam Ieſus Chriſtus ſu-
ſtinuit pœnam,dum ante crucifixionem rurſus exuerunt eũ,
tunc nanque vulnera & vulnerum dolor renouabantur.Iam
enim ex ſanguinis emanatiõe veſtis interior carni adhæſit,
& profundis quaſi implicata fuit & coagulata vulneribus.
Ieſus autem dicebat,Pater dimitte illis,id eſt, tam Iudæis pœ-
nam hanc procurantibus,quàm gẽtilibus, eam inferentibus B
clementer ignoſce,tam iſtud eorum ſupergrauiſsimum ſce-
lus,quàm cætera ſua peccata , ſpecialiter tamen orauit hoc
Chriſtus pro peccato quo tunc peccabant in eum.Nam ſub-
ditur, *Quia neſciunt quid faciunt* Non enim ſciuerunt ſe fi- Iohan. 15.
lium dei trucidare , ſed hominem impiiſsimum ac blaſphe-
mum ſe putabant occidere,& per ignorantiam hanc,pecca-
tum eorum, præſertim gentilium atque ſimplicium Iudæo-
rum,aliqualiter alleuiabatur.Sed maiores & doctores inter Sapien,2.
Iudæos excuſationem non habuerunt, quia iamdudum aut
certitudinaliter aut probabiliter cognouerant Ieſum eſſe
Chriſtum,ſed paulatim inuidioſa eorum malitia eos ſic ex-
cæcauit,quòd iam reputauerunt oppoſitum,& ſimplices de-
ceperunt.Tanta quoque mirabilia viderunt & perceperunt C
agi à Chriſto,quòd credere tenebantur.Propter quod paſ-
ſione inſtante,Chriſtus dixit Apoſtolis,Si opera non feciſ- Iohan.15.
ſem in eis,quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.
Nunc autem viderunt & oderunt me,& patrem meũ gratis.
In hac oratione Chriſt⁹ perfectiſsime adimpleuit,quòd ante
docuit & præcepit,Orate(inquiens) pro pſequẽtibus & ca-
lumniantibus vos.Et quòd per Eſaiam erat de ipſo prædi- Eſa.53.
ctum,Ipſe peccata multorum tulit,& pro trãſgreſſoribus ro-
gauit.Denique,hæc Chriſti oratio exaudita fuit,pro multis
milibus Iudæorum,imò pro omnibus,pro quibus eam fudit
ex ratione deliberata,de quorũ cõuerſione in Actibus Apo-
ſtolorũ habetur.Taliter enim ſcilicet ex ratione deliberata
Chriſtus non orauit pro reprobis,ſed pro electis duntaxat.

D Vnde & apud Iohannem ait ad patrem, Non pro mundo ro-
Iohan.17. go, ſed pro his quos dediſti mihi de mundo, quia tui ſunt. Di
Ambro. cit Ambroſius quòd Chriſtus aſcendit talis in cruce, quales
nos formauit in natura, & qualis primus homo in paradiſo
fuit, videlicet nudus. Aliqui tamen dicunt, quòd benedicta
virgo Maria, velum capitis ſui loco verecundiæ filij ſui cir-
cumuoluit. Sed ſancta Brigida, quòd cum Chriſtus circa cru-
cem crucifigendus ſederet, quidam vir ex quadam compaſ-
ſione acceſsit, & locum verecundiæ texit, & quod Chri-
ſtus ex facto viri illius quandam conſolationem accepit, &
virum illum adiuuit in ligando velum illud ad locum præ-
fatum. Sic autem Chriſtus nudari dignatus eſt, vt nos meri-
to ſuæ nudationis induamur iam veſtibus virtutum & gra-
E tiæ, deinde in vita futura veſtimentis gloriæ ſempiternæ.
Diuidentes verò veſtimenta ſua, miſerunt ſortes. Quomodo fa-
Iohan. 19. ctum ſit hoc, in Iohanne plenius legitur, vbi habetur, Mili-
tes cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, &
fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem & tuni-
cam. Erat autem tunica inconſutilis, id eſt, non conſuta, de-
ſuper contexta per totum, id eſt, artificioſe confecta opere
reticulato, hoc eſt, per modum retis atque cilicij, non inciſa,
quam virgo ſanctiſsima creditur propriis manibus ſuo dile-
cto feciſſe Dixerunt ergo milites adinuicem, Non ſcinda-
mus eam, id eſt, non diuidamus eam in quatuor partes ſicut
alia veſtimenta, ſed ſortiamur de illa cuius ſit, id eſt, ſortem
mittamus ad quem tota deueniat.
F ¶ Fortè enim propter operis ſubtilitatem ac raritatem qui-
uis militum deſiderauit tunicam illam integram adipiſci.
Itaque patet, quòd ſuper ſolam tunicam inconſutilem miſſa
ſit ſors, vt cõmuniter dicitur, vt impleretur quod dictum eſt
Pſal.21. per prophetam, dicentem in Pſalmo Chriſti perſona, Diui-
ſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam, ſcilicet
tunicam inconſutilem, miſerunt ſortem. *Et ſtabat populus ex-
pectans*, id eſt, exitum rei videre deſiderans *Et deridebant eũ*,
ſcilicet Chriſtũ *Principes* ſacerdotum *Cum eo*, id eſt, cum po-
pulo, aliqui tamen ibi fuerunt non mediocriter condolen-
tes, ſed illi comparatione aliorum tam pauci fuerunt, vt pro
nihilo reputentur. Ideo Chriſtus ait in Pſalmo, Et ſuſtinui
Pſal.68. qui ſimul contriſtaretur, & non fuit qui conſolaretur, & nõ
Eſa.63. inueni, Per Eſaiam quoque, Circunſpexi & non erat auxi-
liator

ſiator,quæſiui & non fuit qui adiuuaret, *Alios ſaluos fecit* id A
eſt à langoribus multis curauit, ſed plures ſpiritualiter ſaluos fecit,eos conuertendo ad deum. Ecce obtenebrati iſti iniqui propria ſe condemnant ſententia, & dum Chriſtum ſe putant vituperare,maximè eum commendant, quod miraculorum ſit potens effector. De ingratiſsimis iſtis Iudæis Chriſtus prædixit in Pſalmo: Pro eo vt diligerent detrahebant mihi,& poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, *Seipſum ſaluum faciat*, id eſt,de pœnis iſtis eripiat, *Si hic eſt Chriſtus dei electus*, id eſt, à deo ſumme electus ſecundum naturam ſuam humanam: de quo per Eſaiam deus teſtatur,Ecce ſeruus meus ſuſcipiam illum, electus meus,complacuit ſibi in illo anima mea. Ecce quam ineffabilis fuit iſta Iudæorum inſania, cæcitas & imperitia. B
Qualem enim conſequentiam habuit, vt Ieſus ſe de pœnis illis eriperet,ſi Chriſtus eſſet,& non potius ea vſq; ad mortem incluſiue perferret?Nónne prophetæ Chriſti occiſioné apertiſsimè prædixerunt? Nónne Dauid in Chriſti perſona cecinerat,In puluerem mortis deduxiſti me,Et Eſaias,Tradidit(inquit)in mortem animam ſuam?Daniel quoque? Poſt hebdomadas 62.occidetur CHRISTVS. *Illudebant autem ei & milites accedentes* ad crucem, *Et acetum offerentes illi, dicentes,Si tu es rex Iudæorum,ſaluum te fac.* Iſti gentiles confirmabant ſe loquutioni,irriſionique Iudæorum.

Pſal.108.

Eſa.42.

Pſal.21.

Eſa.53.

¶O quàm durißima fuit omnium horum crudelitas, quod homini in tam incomparabili ſupplicio cõſtituto, non ſolum non condoluerunt, ſed & tam contemptibiliter illuſerunt, C
ſicut in Pſalmo fuit prædictum,Chriſto ad patrem loquente,Quoniã quem tu percuſiſti,perſequuti ſunt,& ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt. De hac Chriſti irriſione Matthæus effatur,Prætereuntes autem,id eſt, per viã illam pergentes,blaſphemabant eum, mouentes capita ſua & dicentes,Vah qui deſtruis templum dei, & in triduo illud reædificas:Salua teipſum, ſi filius dei es. Deſcende nunc de cruce.Similiter principes ſacerdotum illudentes cum Scribis & Senioribus,dicebant. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere.Si rex Iſraël eſt,deſcendat nunc de cruce, & credimus ei.Confidit in deum, liberet eum nunc ſi vult. Dixit enim,quia filius dei ſum. Hæc omnia beatiſsimus ſecretorum dei cõtemplator, ſanctus Dauid in ſpiritu clariſ-

Pſal.68.

Mat.27.

D ſime præuidit, & pulcherrime prænunciauit, loquens in Chri-
Pſal. 21. ſti perſona, Omnes videntes me, deriſerũt me, loquuti ſunt
Pſal. 108. labiis & mouerunt caput, Sperauit in domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, quoniam vult eum, Itemque, Ego factus ſum opprobrium illis, viderunt me, & mouerunt capita ſua.
¶ Præterea, de oblatione aceti prætacta ſciendum, quòd impij illi dederunt bis Chriſto potum acetoſum, felleum ſeu amarum. Primò, circa crucifixionem, ſcilicet antequam crucifigeretur vel ſtatim cum fuerat crucifixus. Potius tamen
Mat. 27. reor, quòd ante crucifixionem, quum dicat Matthæus. Venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod interpretatur Caluariæ locus, & dederunt ei vinũ bibere felle mixtum, & cum guſtaſſet, noluit bibere, deinde ait Matthęus, Poſtquam
E autẽ crucifixerunt eũ. Deinceps pluribus interpoſitis verbis, addit, Circa horã nonam exclamauit Ieſus, Heli, Heli, &c. & cõtinuò currens vnus ex eis acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arũdini & dabat ei bibere. Poſt hãc autẽ potationẽ Chriſtus mox tradidit ſpiritum. Subdit enim Matthæus, Ieſus autem iterũ clamans voce magna, emiſit ſpiri-
Iohan. 19. tum. Iohannes verò clarius ſcribit hæc, dicens, Poſtea ſciens Ieſus quòd iam omnia conſummata ſunt, vt conſummaretur ſcriptura, dixit, Sitio. Vas ergo poſitum erat plenum aceto. Illi autem plenam aceto ſpongiam hyſopo, id eſt, arundini ſeu calamo circumponentes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit, Conſummatum eſt. Vnde de potatione hac Lucas nunc loquitur, veruntamen Marcus dicit, ꝙ non accepit potum hunc, ſed hoc facilè concordatur.
F
Pſal. 68. Modicum enim accepit, vt impleretur ſcriptura, quod autẽ
Iohan. 19. modicũ eſt, pro nihilo reputatur: ideo ait Matthæus, Quum
Mat. 27. guſtaſſet, noluit bibere, ex quo patet, quòd modicum ſumpſit: tuncq́. impletũ eſt illud in Pſalmo. Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerũt me aceto.
¶ Sed quæritur quomodo Iohãnes & Lucas vocant potum acetum, cum Marcus nominet eum vinũ myrrhatum, Matthæus verò primo vocat eum vinũ felle mixtum? Et reſpon-
Auguſt. dendum, quòd potus iſte ſecundum Auguſtinũ fuit amariſſimũ vinum, ita ꝙ fuit acetoſum, propter quod vocatur acetũ, & admixta erãt ei myrrha & fel. Inſuper aliqui dicunt, quòd miniſtri præſidis talem potum dabant damnatis ad mortem, vt citius morerentur, & ſic ipſi de illorum expedirentur cu-

ſtodia

ſtodia Alii referunt,quod ſeniores Iudæorum ordinauerāt, A
adiudicatis morti dare vinum bonum ac aromaticum ad bibendum, quatenus ex potu huiuſmodi exhilarati,inſtantem mortem minus attenderēt,atque facilius ſuſtinerent, & hoc ideo ordinaſſe narrantur,quoniam in Prouerb. Salomon loquitur,Date vinum mœrentibus,& ſicerā his qui amaro ſunt Prou.31.
animo,bibant & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ in Hieruſalem. Ergo(vt dicunt)fuerunt fœminæ piæ, quæ pro Chriſto atq; latronibus talem potum præſtiterunt miniſtris, qui veneno inuidiæ pleni,pro tali potu dederunt Chriſto vinum fellitū, quum protuliſſet ſitio,quia non ſolum ſpiritualiter noſtram ſitiebat ſalutem, ſed & corporalem ſitim habuit maximā ac pœnoſam,ex diuturna afflictione,& vehemēti labore ac copioſiſſima ſanguinis emanatione, ex qua exceſsiua ſiccitas B
fuit in eo cauſans vehementiſsimam ſitim, quæ fuit maxima pœna, vnde Chriſtus ait in Pſal. Aruit tanquam teſta virtus Pſal.21.
mea,& lingua mea adhæſit faucibus meis.

¶ Sed cur tantam ſitim pati voluit Chriſtus, niſi vt nos merito ſuæ ſitis cœleſtium deliciarum ſuperabundanti effluentia,beatifice ac iucundiſſime æternaliter impleamur,ſicut in Pſalmo prædictum eſt,Inebriabūtur ab vbertate domus tuę, & torrente voluptatis tuę potabis eos. Cōſideremus quotidie hanc nouiſsimam Chriſti menſam,qua propter nos cibatus eſt felle,& potatus aceto,ſicq; diſcamus cibi & potus ſuperfluitatem ac voluptatem vitare,per abſtinentiam, carnē libenter ac rationabiliter caſtigare, & de victualium tenuitate nō murmurare,quod implere ad religioſos ſpectat potiſsimū. *Erat autem & ſuperſcriptio ſcripta ſuper illum*,id eſt,titulus exaratus,continens cauſam crucifixionis CHRISTI, C
fuit iuſſu Pilati affixus cruci in parte eius ſuperiori. Crux quippe primo fuit trium brachiorū,ſicut & litera tau T. Pilatus verò addidit & ſuperpoſuit quartā partē,vbi poſuit tabulam,in qua ſcripſit hunc titulum.Vnde Matthæus ait, Poſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam,*Literis Græcis & Latinis & Hebraicis*, id eſt,tribus principalibus mundi idiomatibus ſcripſit hunc titulum, vt legeretur ab omnibus, *Hic eſt rex Iudæorum.* Matthæus hoc plenius exprimit. dicens ſcriptum fuiſſe, Hic eſt Ieſus Nazarenus,rex Iudæorum,id eſt,cauſa ob quā crucifixus eſt Ieſus à Nazareth,quia ſe dixit regem Iudęorum.Veruntamē Pilatus his verbis non

D non intédebat affirmare, quòd Ieſus eſſet rex Iudæorũ, præſertim quoad temporale ac terrenum dominium, ne videretur Imperatori rebellis, vnde cum quadam Iudæorum deriſione ſic ſcripſit, tanquam diceret, Ecce qualem apparétiam habet, quòd iſte voluerit eſſe rex Iudæorum, vnde pótifices lecto hoc titulo, indignati ſunt, dicentes Pilato, Noli ſcribere rex Iudęorum: ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudęorum. *Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi. Vnus autem de his qui pendebant latronibus*, ſcilicet à ſiniſtris ſuſpenſus, *Blaſphemabat eum dicẽs, Si tu es Chriſtus ſaluum fac temetipſum, & nos*. i. à morte hac corporali nos ſalua. Porrò, ſecũdum Matthæum & Mar-
Mat. 27. cum vterque latro cõuitiabatur Chriſto, id eſt, verba impro-
Marc. 15. peratoria ac blaſphema dixit ad eum Lucas verò nõ ait hoc, niſi de vno latrone, quod dupliciter concordatur. Primò, ꝙ
E Matthæus & Marcus ponant plurale pro ſingulari, vtentes tropo ſeu modo loquendi, quo ſocietas dicitur facere, quod vnus ex ea fecit. Secundò, quod primo ambo latrones improperauerint Chriſto, ſed vnus eorũ viſis mirabilibus quæ fiebãt in ſolis obſcuratione, terræq; motione, pœnituit, & ſocium ſuum in malitia perſiſtentem, redarguit, Aliqui dicunt, quòd attendens Chriſti patientiam, & orationem qua dixit, Pater ignoſce illis, fuit conuerſus & pœnitens factus, ſcilicet ante ſolis obſcurationem, præſertim, quoniam Lucas, Matthæus & Marcus recitant factũ iſtud latronum ante ſolis obſcurationem, aliorumq; mirabilium perpetrationem. Mira-
Mat. 27. bilius autem fuit patientia Chriſti, latroni non reſpondẽtis.
F Ait quippe Chryſoſtomus, Mirabilius eſt videre hominem
Chryſoſt. conuitia paſſum, & non motum, quàm hominem percuſſum ac vulneratum & non cadentem *Reſpondens autem alter* ſcilicet latro pendens à dextris, *Increpabat eum dicens, Neque tu times deum?* quemadmodum nec cæteri Iudæi, & ſerui Pilati Chriſto illudentes, *Quod in eadem damnatione es*, id eſt, non obſtante, quòd nũc es in ſimili pœna crucifixionis cum Chriſto, adhuc tamen deum non metuis, quum iam morti ſis proximus, quaſi dicat, Et ſi tẽpore ſanitatis ac proſperitatis deum non formidaſti, nunc merito cum timeres, quem ſi timeres, non iuſtum hunc blaſphemares, quoniã timor retra-
Prou. 15. hit hominem à peccato, ſicut Salomon ait, Per timorem declinat vnuſquiſque à malo. *Et nos quidem iuſte*, id eſt, tu & ego iuſte hæc patimur, *Nam digna factis recipimus*, id eſt, ſuppli-

ſupplicia noſtris exceſsibus debita, *Hic verò nihil mali geſsit*, A
ſicut in Eſaia dictum eſt, Iniquitatem non fecit, nec inuentus
eſt dolus in ore eius. *Et dicebat ad Ieſum, Domine, memento mei*
id eſt, clementer ſuccurre, *Quum veneris in regnum tuum* cœleſte. Iam enim credidit latro Ieſum eſſe regem Meſsiam in lege promiſſum, cuius eſt regnum cœlorum. Hoc autem credidit ex mirabilibus quæ aſpexit, & ex ineffabili patientia, charitate, & manſuetudine Chriſti, potius tamẽ ex ſupernaturali & gratioſiſsima illuminatione ſpiritus ſancti, quia vas miſericordiæ fuit. Vnde in huius conuerſione, illuſtratione, ac ſaluatione latronis, datur omni peccatori & pœnitenti maxima ſpes ſalutis, omniſque deſperandi occaſio tollitur, quum latro iſte in tot facinoribus deprehenſus, tãtum B
repente ſortitus eſt charitatis feruorem, pœnitẽtiæ gratiam, veniç plenitudinem, accelerationemque ſaluationis æternç. Cum tanta etenim contritione, & amoris feruore confeſſus eſt CHRISTO duplici confeſsione, videlicet confeſſione bonitatis ac laudis diuinæ, & confeſſione propriæ culpæ, quod Chriſtus eum abſoluit à pœna & culpa. Charitas nempe operit multitudinem peccatorũ, & quo fuerit maior cõtritio, eò plus aufertur de culpa & pœna. *Et dixit ei Ieſus, Amen* id eſt, verè *Dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo*, id eſt, in ſtatu & affluentia beatitudinis veræ, Chriſtus nanque, quia pro originali ſatisfecit, pro cuius duntaxat reatu ſancti in lymbo patrum detinebantur, quum in infernum, id eſt, in lymbum patrum deſcendiſſet, mox animas ibi repertas beatificauit, dando eis præmium eſſentiale, videlicet beatificam fruitionẽ diuinæ eſſentiæ, cuius beatitudinis gloria, iam nomine paradiſi exprimitur. Latronis autẽ iſtius anima à corpore ſeparata, ſtatim ad lymbum deſcẽdit, beatitudinemque præfatam adepta eſt. Paradiſus itaque modo non dicitur paradiſus terreſtris, aut cœlum empyreũ, ſed participatio beatificæ viſionis. Quemadmodum autem medicus corporum aliquem languidiſſimum, & deſperatum infirmum ſubito curans, ſuam pandit peritiam, & magnam conſequitur famam: ſic Chriſtus hunc ſaluans latronem, omnibus nobis ſuam declarauit ad ignoſcendum, atque ſaluandum clementiam, ſapientiam atque potentiam.

1. Petr. 4.

C

¶ Porrò, hoc loco omittit Lucas ac alii duo Euãgeliſtæ, quæ de mutua compaſsione Chriſti, & dilectiſsimæ matris eius

ſcribit

D ſcribit Iohannes dicendo,Stabat autem iuxta crucẽ Ieſu mater eius.O affectuoſiſſimum,doloroſum,omniq; compaſſione dignisſimum verbum,Et ſoror matris eius,videlicet Maria vxor Cleophæ,mater Iacobi minoris. Quum ergo vidiſſet Ieſus matrẽ ſuam & diſcipulum ſtantem,quem diligebat, dicit matri ſuæ,Mulier,ecce filius tuus,id eſt,Iohannem apoſtolum tibi aſſigno pro filio:quoniam ego nũc ſubtrahor tibi,ita quòd de cætero tecũ nõ ero in vita iſta,mortali & humano modo tecum conuerſans. Deinde dicit diſcipulo,Ecce mater tua,id eſt, matrem meam tibi commẽdo,vt eam filialiter diligas,reuerenter cuſtodias, ei aſsiſtas, obſequaris, prouideas, Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuã matrem,in ſuam fidem,in ſuam cuſtodiam.

Iohan.19.

E *Erat autem hora ferè ſexta*, quando videlicet crucifixus eſt Ieſus , quod qualiter intelligendum ſit,dictum eſt ſupra, *Et tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra vſque ad horam nonã*, *& obſcuratus eſt ſol*,nõ quod lux in ſole eſſe defierit , aut in eo caligo extiterit, ſed quoniã lumen non fudit in terrã, nec apparebat interpoſito medio quodam inter ipſum & incolas terrę,quemadmodum fit in eclipſi,dicitque Origenes,quòd iſta eclipſis ſeu obſcuratio facta ſit per interpoſitionem denſaiũ,multarumq; nubium inter ſolem & terram.Hieronymus verò ait, quòd facta ſit per retractionem radiorum ſolarium,quemadmodum in Aegypto tẽpore Moyſi.Veruntamen Origenes atq; Hieronymus opinatiue magis,quàm aſſertiue loquũtur,aſſignãdo modo,quibus fieri potuit illa eclipſis. Magis ergo credẽdum diuino & ſancto Dionyſio, qui in epiſtola ſua ad Polycarpum ſcribit ſe eclipſim iſtam vidiſſe apud Helyopolim vrbem Aegypti,vbi Dionyſius tunc fuit ad vacandum aſtronomiæ ob aëris ſerenitatem,& quietem ibi præcipuam. Aſſerit ergo Dionyſius, quod vidit lunam ab oriente venire, ſeque ſoli ſupponere & obſcuritatem cauſare.

Origen.
Hierony.
Exod.10

F

Diony.

Tangit præterea in præfata epiſtola Dionyſius quatuor ſupernaturalia,quæ fiebant in illa eclipſi. Primum eſt,quoniam naturalis eclipſis ſolis ,nõ fit niſi tempore coniunctionis,incenſioniſque lunæ, quando videlicet directè ſupponitur ſoli,tũc autem oppoſitio & plenilunium fuit, vtpote luna quintadecima,quando Iudæi celebrant paſcha. Secundum eſt,quia quum luna fuiſſet ſuppoſita ſoli hora ſexta in medio cœli,tamen hora veſpertina reſtituta eſt loco ſuo in oriẽte, ideo

ideo ordo temporis confuſus nō fuit. Tertium, quia eclipſis naturaliter inchoatur ab occidēte, videlicet à parte ſolis, quę reſpicit occidētem, quæ primo eclipſatur, & peruenit vſque ad oriētem, quoniam motus lunæ in proprio orbe velocior eſt motu ſolis in circulo proprio, ſicque pertranſit ſolem ab occidēte accedens, ſed tunc luna iam pertrāſierat ſolem, diſtans ab eo per circuli medietatem, exiſtēs in oppoſitione ad ſolē, idcirco oportuit, vt ab oriente rediret ad ſolem, & primo attingeret eum à parte oriētali, illamque primitus eclipſaret. Quartū eſt, quia in naturali eclipſi illa pars ſolis primo nudatur & cernitur, quę primo fuerat obſcurata. Sed tūc pars vltimo obſcurata primò apparuit, quoniā luna redibat ad orientem vnde aduenerat. Quintum miraculum circa illam eclipſim addūt Hieronymus atque Chryſoſtomus, quoniam naturalis eclipſis modicum durat, puta quouſque luna pertranſeat ſolem, tunc verò durauit tribus horis, luna tam diu ſub ſole manente. Præterea illa eclipſis fuit non ſolum in terra Iudææ, cum Dionyſius dicat eam in Aegypto fuiſſe, & apud Athenas, alii quoque hiſtoriographi ſcribunt eam fuiſſe in aliis terris. Denique videntes Athenienſes philoſophi tāta mirabilia in illa eclipſi dixiſſe legūtur, Aut deus naturæ patitur, aut elementa & ſydera mentiūtur, aut machina mundi peribit. Attamē ſciētes illa mirabilia fieri virtute alicuius cauſæ nō naturalis, ſed ſupernaturalis, fecerūt altare in honorē cauſæ illius, vocabantq́; eā ſcilicet cauſam, ignotum deum. Hinc in Actibus legitur Paulus apoſt. inueniſſe Athenis aram ignoto deo cōſecratā, dixitq́; Atheniēſibus, Quod ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Vnde cum Dionyſius à beato Paulo apoſtolo audiſſet cauſam mirabiliū illorum, citò credidit. Pręterea ſicut refert Hieronymus quidam contra Euangeliū Chriſti ſcribentes, dixerunt ſolem tūc naturalē aliquid ſuſtinuiſſe, quod diſcipuli Ieſu ex imperitia propter paſsionem Ieſu contigiſſe dixerunt, quod quam falſum & fictū ſit, patet ex dictis, ſed vt recitat Origenes cōtra præſcripta, De iſta eclipſi filii huius ſeculi dixerūt, quomodo nullus Græcorū aut Barbarorum tam mirabile factū deſcripſit. Ad quod Origenes reſpōdet, quòd quidam nomine Elegon in Chronicis ſuis deſcripſit iſtud ſub imperio Tyberii contigeſſe, non tamen ſcribit lunam fuiſſe plenam.

A

B Hieron. Chryſoſt.

C Acto. 18.

Origenes

¶ Poſtremò, ſi quod in textu habetur, in vniuerſa terra, intelliga-

D telligatur de tota habitabili terra, non potuit fieri per lunæ ſuppoſitionem duntaxat, propter lunæ paruitatem, ſed tunc addendus eſſet modus prætactus Origenis ſiue Hieronymi, *Et velum templi ſciſſum eſt per medium*, id eſt, in duas partes, à ſummo eius vſque deorſum, vt ait Matthæus.

¶ Fuit autem duplex velum templi tunc in Hieruſalem exiſtentis, vnũ exterius in introitu templi, quòd Remigius tunc diuiſum teſtatur: aliud interius in ingreſſu ſancti ſanctorum quod ſanctus Hieronymus ſciſſum effatur. Per veli autẽ ſciſſuram, ſignificabatur quòd myſteria, ſacramenta, & figuræ veteris teſtamẽti in Chriſti paſsione impleta eſſent ac patefacta. Refert quoque Hieronymus ſe legiſſe, quòd ſuperliminare templi tunc ſciſſum, diuiſumque fuit, ſed & Ioſephus

E ait, angelicas poteſtates, quæ vſque tunc præſides & cuſtodes templi fuerunt, tunc pariter conclamaſſe, Tranſeamus

Mat. 27. ex his ſedibus. Quod autem Lucas hic ſcribit de veli ſciſ-

Ibidem. ſione, per anticipationem narrauit, quia vt Matthæus aper-

Marc. 15. tiſsimè dicit, velum ſciſſum fuit in morte Chriſti cum ſpiritum traderet.

¶ Denique ſecundum Matthæum & Marcum, circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens, Heli heli lamazabachtani, hoc eſt, deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me, Hoc autem protulit CHRISTVS inquantum homo, non ex impatientia, ſed ad inſinuandum ineffabilem acerbitatem pœnarum ſuarum, & derelictum ſe dixit à deo, non quòd priuatus eſſet gratia, aut gloria, aut à perſonali eſ-

F ſe verbi æterni ſua humanitas fuerit ſeparata, ſed quia nulla pro tunc fiebat redundantia conſolationis à ſuperiori parte animæ ſuæ in partem eius inferiorem, corporeamque naturam. Sic autem non fuit in ſanctis martyribus, quorum multi durante eorum paſsione tantam intra ſe cõſolationẽ ſenſerunt, vt exteriorem vix ſentirent dolorem. Ideo quoque ſe clamauit relictum, quia tam grauiter patiebatur, ſicque expoſitus fuit voluntati ſceleratorum, ac ſi peccator à deo cõ-

Eſaiæ. 53. temptus fuiſſet: quemadmodum ab Eſaia fuit prædictũ, Nos putauimus eum quaſi leproſum & percuſſum à deo & humi-

Pſal. 87. liatum. Et CHRISTVS in Pſalmo ait ad patrem, Super

Eſaiæ. 53. me cõfirmatus eſt furor tuus, & omnes fluctus tuos induxi-

Mat. 27. ſti ſuper me. Tunc enim (vt Eſaias prædixit) dominus voluit eum cõterere in infirmitate. Inſuper ait Matthæus, Quidam

dam autem illic ſtantes & audientes,ſcilicet qualiter Ieſus A
clamaſſet,Heli,Heli:dicebant,Heliam vocat iſte Iſtos aliqui dicunt fuiſſe Gentiles,non inteligētes perfectè idioma Hebræum,ideo perHeli putabāt Heliam notari: & quia inter Iudæos morabantur,poterant aliquid ſcire de Helia. Alij dicunt quòd fuerunt Iudæi qui ideo dixerunt Chriſtum inuocare Heliam, vt eum de imbecillitate diffamarent, eo quòd ab Helia peteret opem, qui paulò ante ſe dei filiū nominauit. Deinde Ieſus dixit, Sitio. Et continuo currens vnus ex eis,ſcilicet Pilati miniſtris,vt dicitur, obtulit ei acetum. Cæteri verò dicebant.Sine,id eſt, ſuſtine pauliſper,& B
expecta ſeu ceſſa, videamus ſi veniat Helias liberans eum. Hoc autem non confidendo, ſed irridendo dixerunt, quaſi dicat,Fruſtra inuocauit Heliam. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit Conſummatum eſt,id eſt quæ de mea paſſione prænunciata fuerunt, & quæ pro hominibus facere, patique debui,impleta ſunt : nec aliud reſtat, niſi vt ſpiritum meum patri offeram & emittam. *Et clamās voce magna Ieſus* Vox illa magna fuit & valida,quia affectuoſiſſima mente,& forti & alta ſonoritate prolata, *Ait pater,in manus tuas*, id eſt, in tua poteſtate & æquitate , *Commendo ſpitum meum*, id eſt,animam. Hoc autem dixit Saluator,non quaſi anima ſua alicui periculo exeundo eſſet expoſita,à quo peteret eā præſeruari:ſed hoc dixit quaſi cum gratiarū actione & laude eam patri ſecurè committens.

❡Denique aliqui dicunt Chriſtum dixiſſe in cruce voce C
ſubmiſſa pſalmum,in quo verſiculus iſte cōſcriptus eſt, ſcilicet,In te domine ſperaui,à principio eius vſque ad hęc verba incluſiue,quæ altè deprompſit. Alij aſſerunt eum dixiſſe omnes pſalmos ab eo loco quo altè clamauit,Deus meus deus meus,vt quid dereliquiſti me,quod eſt principiū Pſal. 21. vſque ad hunc verſum, In manus,&c. *Et hæc dicens,expirauit*, videlicet capite inclinato,factus patri obediens vſque ad mortem : & tunc Chriſtus cum tam forti clamore ſpiritum tradens,apertiſſimè verum eſſe mōſtrauit,quòd ante iam dixerat, Poteſtatem habeo ponendi animam, & iterum ſumendi eam. In hac itaque expiratione verè obiit CHRISTVS, ita quòd anima eius ſeparabatur à corpore, & deſcendit in lymbum patrum, tanquam glorioſiſſima triumphatrix,& mox in eius aduentu ſanctæ animę ibi exiſtētes,

Pſal. 30. Mat. 27. Pſal. 21. Pſal 30. Philip. 2 Iohan. 10.

D tes, perfuſæ atque impletæ ſunt lumine gloriæ, cœperuntq́; deum videre, per ſpeciem, quia præcium iam fuit ſolutũ, & pro originali peccato fuerat ſatisfactum. Quanuis autem anima, corpusque CHRISTI fuerunt à ſe inuicem ſeparata vtrunque tamen manſit verbo æterno vnitũ, quia quod verbum ſemel aſſumpſit, interim nunquam depoſuit. In hac CHRISTI expiratione, terra ſupernaturaliter mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt, ex vehementi

Mat. 27. terræ tremore & multa corpora ſanctorum quæ dormierãt ſurrexerunt: non in hac hora, ſed eadem hora qua CHRISTVS, reſurrexit, ideo ait Matthæus, Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ci-

E uitatem, puta Hieruſalem, & apparuerunt multis ibi hominibus, proteſtantes Ieſum eſſe CHRISTVM, & à morte veraciter ſuſcitatum, ſeque reſurrexiſſe, vt huius rei exiſterent teſtes.

❡ Qui autem fuerint ſancti illi cum Chriſto ſurgentes, neſcimus certitudinaliter Hieronymus tamen ait, quòd antiqui patriarchæ, Abraham, Iſaac & Iacob, tantam ſolicitudinem habuerunt, vt ſepelirentur in terra promiſſionis, in qua nouerant CHRISTVM naſciturum, paſſurum ac ſepeliendum, quatenus eius reſurrectionis eſſent Participes, Hinc alii qui putauerunt huiuſmodi patriarchas & aliquos prophetarum, Adam quoque & Euam & Dauid cum CHRISTO reſurrexiſſe, Rurſus ſecundum Hieronymum incertum eſt an iſti ſic cum Chriſto ſuſcitati, iterum ſint defuncti, vel in eis

F reſurrectio ſit completa, ita quod in corpore glorificato regnent cum ſaluatore, & apparet quibuſdam magis probabile, quòd taliter regnent cum Chriſto, aliter (vt dicunt) non eſſent idonei teſtes perfectæ reſurrectiõis dominicæ. Verũtamẽ in reuelationibus ſanctæ Brigidæ legitur virgo benedicta loqui ad Brigidam, quòd nullum corpus humanum ſit in regno cœleſti, niſi corpus filij ſui & corpus ſuum. *Vidẽs autẽ Centurio quod factum fuerat, glorificauit deum, dicens Verè hic homo iuſtus erat.* Hoc alij Euangeliſtæ plenius ſcribunt. Ait enim Matthæus Centurio autem, id eſt, qui centum militibus præfuit, & fuit de pilati familia. Vnde Centurio eſt nomen officij, nõ perſonæ, & qui cum eo erant, ſcilicet milites eius cuſtodientes Ieſum, ne ante mortẽ raperetur ab aliquo aut ſine licentia præſidis, deponeretur de ligno, viſo ter-

ræmotu,

remotu, & his quæ fiebant in præfata eclypſi, & quia Ieſus A
ſic clamans expiraſſet, timuerunt valde, dicẽtes, Verè filius
dei erat iſte, id eſt, mirabilia iſta quæ vidimus proteſtantur,
ꝙ veraciter fuit filius dei, ſicut aſſeruit, & ſicut ei impoſitum
fuit. Lucas autem ſingulariter ait de Centurione, quòd *Glorificauit*, id eſt, glorioſum & omnipotentem eſſe confeſſus
eſt, atque laudauit ex conſideratione tantorum mirabilium,
ſummum deum eius virtuti iſta aſcribens & dicens, Verè hic
homo iuſtus erat, ita quòd iniuſtè occiſus eſt, eo quòd veritatem protulerit. Ex his elicitur, quòd Centurio & exiſtentes
cum eo timuerunt, & timendo glorificauerunt deum, atque
vtrunque dixerunt, videlicet verè filius dei erat iſte, hic homo iuſtus erat. Sed quia Cẽturio principalior fuit, Lucas de
ipſo duntaxat hæc ſcribit. Perpendit quoque Centurio hoc B
penitus miraculoſum fuiſſe, quòd Ieſus tãtis, tamque diuturnis excruciatus atque exhauſtus tormentis, totque corpore
diſcipatus, in ipſa ſua expiratione tam fortiter exclamauit,
cum alii ita tractati, tunc vix paruulum ſonum queãt emittere. Aliqui autem legunt ſic, Glorificauit eum, ſcilicet Chriſtum, vt ſit ſenſus, quòd Centurio viſis his, teſtimoniũ Chriſto perhibuit glorioſum. *Et omnis turba eorum qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud*, id eſt, admirabilem CHRISTI
occiſionem, per quam mortem, diabolumque proſtrauit &
mundum redemit, ac victor ad immortalitatem profectus
eſt, *Et videbant quæ fiebant*, videlicet ſolis obſcurationem
terræmotum, & Chriſti validum in expiratione clamorem,
Percutientes pectora ſua, reuertebantur ad propria, Per pectoris percuſſionem inſinuabant, quòd iniuſtiſſimè actum eſſet
cum IESV, & quòd pœniterent de hoc, quòd in eius cruci C
fixionem conſenſiſſent, ſed & plagam vltionis diuinæ verebantur, nam & ideo Centurio cum ſuis valde expauit. Vnde
quòd Lucas ait, Omnis turba, intelligendum eſt dici propter multitudinem eorum qui taliter redierunt, non tamen
abſolutè omnes qui aderãt ita egerunt, imò aliqui ipſorum
tam Iudæi quàm Gentiles in priſtina perſtiterunt malitia.
Stabant autem omnes noti eius, id eſt, diſcipuli & amici ac conſanguinei CHRISTI, loquendo de his qui ibi fuerunt *A longe*, à cruce, timore Iudæorum ac crucifixorum, non tamen ſteterũt multũ remotè à cruce, ſed cõparatione aduerſariorum Chriſti propè crucem ſtantium, à longe ſtabant,
ſicut

D ſicut in Pſalmo prædictum eſt, Elongaſti à me amicum & proximum,& notos meos,*Et mulieres quæ ſequutæ eum erãt*
Pſal.87. *à Galilæa*,etiam prædicto modo ſteterunt à longe.Nec obſtat quod Iohanne teſtatur,Stabat autem iuxta crucem Ieſu mater eius,& ſoror matris eius.Non enim (vt dictũ eſt)
Iohan.19. ſteterunt remote loquẽdo abſolutè, ſed reſpectiue,& fortè nunc propius nũc remotius ſtabant.Inter prefatas verò mulieres fuerunt ſecundum Matthæum. Maria Magdalena & Maria mater Iacobi minoris & Ioſeph fratris eius,fuitq́; ſo-
Mat.27. ror ſacratiſſimæ virginis & Cleophæ vxor,itemque mater filiorum Zebedęi,fuit etiam ibi Iohanna, vt patet ex his quæ ſequenti dicuntur capitulo.

❡ *Et ecce vir nomine Ioſeph.* Omittit hoc loco Lucas, quòd
Lucæ.24. E poſt eum ſcripſit Iohannes,dicens, Iudæi ergo quoniam paraſceue erat,ſcilicet ſexta feria proxima, ſabbato ſingulariter celebri,ſcilicet tam ratione paſchalis ſolẽnitatis,quam ratione ſeptimæ diei,quæ iuſſa fuit in lege veteri celebrari,vt non remanerent in cruce corpora crucifixorum, videlicet Chriſti atque latronum ſabbato,Erat enim magnus, id eſt, valde ſolennis dies ille ſabbati,rogauerunt Pilatum vt frangerentur à crucifixoribus eorũ crura,& tollerentur, id eſt corpora de cruce deponerentur,ne horrore ſui diuturni ſupplicij,ſolennitatem illius diei fœdarent, incutiendo tranſeuntibus tædium ac pauorem. Huic præci conſenſit Pilatus:
Iohan.19. Subdit enim Iohannes,Venerũt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura,id eſt,primi latronis ad dexteram Chriſti pendentis:vel primi,id eſt,principalis latronis: vel primi F id eſt,eius qui veniẽtibus eis primo fuit in via: & alterius latronis,ad Ieſum autem,id eſt,corpus eius examime,ponẽdo partem pro toto,cum veniſſent,vt viderunt eum iam mortuum,non fregerunt crura eius,ſed vnus militum lancea latus eius aperuit, Miles iſte(vt legitur (vocabatur Longinus, & erat cæcutiẽs,diſtillanteque aliqua parte ſanguinis Chriſti ſuper oculos eius,cœpit clarè videre,imò & intus illuminatus eſt,atque conuerſus,& poſtea diu vixit,& tandẽ martyrio coronatus,migrauit ad dominum,& cõtinuo de latere CHRISTI exiuit ſanguis & aqua.Vera vtiq; aqua,quòd nõn fuit naturale,ſed miraculoſum,& propter myſticas rationes peractum,videlicet ad deſignandum inuiolabilem puritatem corporis Chriſti,& quòd corpus eius verè compoſitum

tum fuit ex elementis. Deinde cum ſerò factum eſſet, ſecun- A
dum Matthæũ, cõtigit quod ait nunc Lucas. *Et ecce*, quia Mat. 27.
notabile eſt quod dicetur, *Vir* ſexu, virtute, atque conſtan-
tia animi, *Nomine Ioſeph*, imitator perfectionis, ſancti il-
lius Ioſeph eximij patriarchæ, *Qui erat decurio*, id eſt, po-
tens ac nobilis, & etiam diues ſecundum Matthæum, erat à
ciuitate Iudææ nomine Arimathia, quæ alio nomine vocata
eſt Ramatha, de qua (vt in libris Regum habetur) fuit Sa- 1. Re. 1.
muel & eius parentes. Dicitur autẽ decurio, quia de ordine
curiæ fuit, & officium curiæ forſitan aliquod adminiſtrans,
fuit enim conſiliarius ſecundum Hieronymum, interdum ta Hiero.
men & etiam propriè appellatur decurio, qui decem præeſt
militibus, ſicut Centurio qui centum, *Vir bonus*, id eſt, pius B
ac deo deuotè intentus, *Et iuſtus* ad proximos, quód ad cu-
riæ officiales præcipuè pertinet, quanuis hæc raro inuenian
tur in eis. Itaque Ioſeph iſte ſimilis fuit Cornelio Centurio-
ni ac decurioni, qui fuit vir religioſus ac bonus & thimora-
tus, vt dicitur in Actibus. *Hic non conſenſerat conſilio & acti-
bus eorum*, videlicet Iudæorũ, qui inter ſe conſuluerũt, quo-
modo Ieſum occiderent, eiuſque mortem procurauerunt,
Qui expectabat & ipſe per ſpem formatã, quæ eſt theologi-
ca virtus, *Regnum dei*, id eſt, fœlicitatem cœleſtem, fuit e-
nim diſcipulus CHRISTI ſecundum Matthæum, occultus
tamen ſecundum Iohannem propter metum Iudæorum, ſed Mat. 27.
nunc timore illorum poſtpoſito, *Acceſſit ad Pilatum* auda Iohan. 19.
cter, vt ait Marcus, *Et petiit corpus Ieſu*, id eſt, licentiam Mar. 15.
deponendi ſepeliendique illud. Nam & Ioſeph iſte viſis tot C
mirabilibus, animatus fuit ad honorifice ſepeliendum cor-
pus Chriſti Pilatus autem (vt ait Marcus) mirabatur, ſi Ieſus Ibidem.
iam obiſſet Et cum cognouiſſet hoc à Centurione, donauit
corpus Chriſti huic fœlici Ioſeph propter dignitatem & re-
uerentiam eius, & quia agnouit Ieſum innocentem fuiſſe,
itemque quia à Centurione forte audiuit mirabilia illa eſſe
facta ad innuendum quod Ieſus eſſet iniuſtè occiſus, & filius
dei, *Et depoſitum* corpus Chriſti de cruce, *Inuoluit* Ioſeph
Syndone, ſcilicet munda ac linea veſte, *Et poſuit eum in mo-
numento exciſo*, id eſt, ſepulchro lapideo in petra magna ex-
ciſo, *In quo nondum quiſquam poſitus fuerat*, id eſt, nullus fuit
ibi ante ſepultus. Si enim alius ibi fuiſſet ante ſepultus, fortè
dixiſſent Iudæi, nõ Ieſu, ſed illius corpus eſſe ablatũ de mo-

Dd numen-

D numento. Denique ſecundum Iohannem iſta plenius deſcri
Iohan. 19. bentem, venit & Nicodemus ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum, id eſt, vnguentum ex talibus ſpeciebus confectum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, Ioſeph & Nicodemus, & ligauerunt eum lintheis, id eſt, pānis lineis, ſcilicet lintheamine atque ſudario eius corpus inuoluerunt cum aromatibus, vnde apparet quòd non habuerunt claram, perfectamque fidem de CHRISTI reſurrectione cito futura, adhibentes ei hanc vnctionem cōtra putrefactionem. *Erat autē in loco vbi crucifixus eſt Ieſus hortus*, id eſt propè locum
Mat. 27. Caluariæ, *Et in horto monumentum* nouum, quòd Ioſeph ſibiipſi fecit excidi ſecundum Matthæum, & ibi poſuerunt corpus CHRISTI cum reuerentia grandi, & aduoluit
E ſaxum magnum Ioſeph cum adiutoribus ſuis ad oſtium monumenti, quòd (vt legitur) factum fuit admodum domunculæ, in cuius medio fuit ſepulchrum, & habuit hoſtiū paruum ad ingrediendum. *Et erat dies paraſceues*, id eſt, ſexta feria quam ſabbatum ſequebatur, in qua die crucifixus eſt CHRISTVS, & populus eius ſaluatus. De qua die dominus ait per Zachariam de Chriſto, Auferam peccata terrę il-
Zacha. 3. lius in die vna.

¶ Porrò, paraſceue interpretatur prèparatio, quia in die illa præparabantur cibaria pro ſabbato ſubſequēte, in quo nec cibaria præparari licitum opinabantur Iudæi. Hoc autem vocabulum traxerunt Iudæi à Græcis, qui inter eos conuerſabantur Non enim Hebraicum, ſed Græcum eſt nomen hoc, *Et ſabbatum*, videlicet ſeptima dies hebdomadæ *Illuceſce-*
F *bat*, id eſt, lucere incipiebat, non quod ſol tunc cœperit apparere, ſed ſtellis in principio noctis ſabbati apparere incipientibus. Iudęi nanque à veſpera in ueſperam ſolennia celebrabant, ideo ſabbatum tunc illucebat, quoniam prima ſabbati illius veſperæ iam inſtabat. *Subſequutæ autem mulieres*, quæ de Galilæa eum ſequutæ fuerunt, de quibus iam dictum eſt, *Viderunt monumentum*, id eſt, conſiderauerūnt attentè proponentes citò reuerti, monumētumque ingredi ad corpus CHRISTI vngendum, ideo ſubditur *Et quemadmodum poſitū erat corpus Ieſu*, vt illud citius attingere poſſent. *Et reuertentes* in Hieruſalem cum benedicta virgine Maria, *Parauerunt aromata & vnguenta*, quibus poſt ſabbatum corpus Chriſti condirent quamuis Nicodemus hoc ſatis fe-

ſatisfeciſſet, vnde conſtat quòd nec fœminæ iſtæ Chriſtum A
die tertia reſurrecturum putabant, ſed contra fœtorem aromata, cõtra corruptionem parabant vnguenta feria ſexta vſque ad ſolis occaſum, ſcilicet quandiu eis licuit operari. *Et ſabbato quidem ſiluerunt*, id eſt toto illo die ſabbati præſolenni quieuerunt à præparatione aromatum & vnguenti vſque ad veſperam, *Secũdum mandatum* legis, quæ iuſsit, vt ſabbati ſilentium, hoc eſt, quies à veſpera vſque ad veſperam ſeruaretur, ſed facta veſpera ſabbati, in qua licuit iſta pietatis opera exercere, quia ſecundum mulierum iſtarum æſtimationem non ſufficiebant pro corporis Chriſti vnctione vnguenta adhibita, rurſus emerunt aromata, & tota nocte illa, quæ inter ſabbatum & dominicam fuit diem parauerunt ea, manéque ea ſecum tulerunt ad monumentum, vt venientes vngerent Ieſum. B

¶ Porrò, vt refert Matthæus, altera die quæ eſt poſt paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotum & phariſæi ad Pilatum, dicentes, Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc viuens, in corpore: poſt tres dies reſurgam, id eſt, tertio die ſtatim poſt eius inchoationem: iube ergo cuſtodiri ſepulchrum eius vſque in diem tertium incluſiue, ne forte veniant diſcipuli eius & furentur eum, & dicant plebi, ſurrexit à mortuis, & erit nouiſsim⁹ error peior priore. Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiam, id eſt, milites qui monumentum cuſtodiant, vobis promptè concedo. Ite, cuſtodite, id eſt, per milites cuſtodiri facite monumentum, ſicut ſcitis eſſe expediens. Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem ſuo ſigillo cum cuſtodibus, id eſt, C
militibus ad ſepulchri cuſtodiam deputatis. Sed vt Salomon proteſtatur, Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, nõ eſt conſilium contra dominum. Prou. 21
Hinc quanto Iudæi callidius cogitauerunt nomen & famam, ac fidem Chriſti prorſus extinguere, tanto plus eum glorificauerunt. Quod enim tam diligenter ſepulchrum ſignauerunt, & cuſtodiri fecerunt, certiſsimum ſignum eſt, corpus Chriſti furto nõ eſſe ſublatum, ſed diuina reſuſcitatum virtute, vt ſuper Matthæum clarius demonſtraui.

¶ Poſtremò, quæ Ioſeph & Nicodemus corpori Chriſti corporaliter exhibuerunt, nos Chriſto ſpiritualiter debemus impendere, & myrrha ac aloë iſtud condire, id eſt,

D vitiorum mortificatione,ac bona conuerſationis dulci odore exemplarique fama venerari ac vngere, & in nouo ponere monumento, id eſt,in intimo cordis fundo virtutibus reformato ipſum ſepelire,noſtris eum cordibus imprimendo, per ſuæ diuinitatis contemplationem, humanitatisque ſuæ ſpeculationem, atque per iugem ſuorum beneficiorum memoriam, per ſuæ bonitatis ardentem amorem, ſuæque vitæ ac paſsionis cruciformen imitatiouem. Debemus etiam eum inuoluere lintheis,hoc eſt,ſynceritate conſcientiæ, & animi puritate,cordisque vigilanti cuſtodia, vt perſeueret ſemper nobiſcũ,qui cum patre & ſpiritu ſancto eſt vnus deus ſuper omnia ſublimis & benedictus,Amen.

E

❡EXPOSITIO CAP. XXIIII.

Vna autem ſabbati,valde diluculo,venerunt ad monumentum.

ARTICVLVS I.

F Oſtquam beatus & lucidiſsimus Lucas euangeliſta, Chriſti incarnationem atque in ſeculo iſto conuerſationem,prædicationem,& operationem,ac paſsionem glorioſe deſcripſit, nunc in vltimo iſto capitulo eius reſurrectionem deſcribit. In fine quoque capituli aliquid tangit de ipſius aſcenſione & ſancti ſpiritus miſsione. Itaque ait, *Vna autem ſabbati*,videlicet prima die poſt ſabbatũ, qui fuit dies feſtiuus Iudæorum,id eſt,die dominica *Valde diluculo*,vtpote incipiente aurora,quando adhuc apparuit aliquid tenebrarum, *Venerunt* ex Hieruſalem *Ad monumentum* Chriſti, mulieres de quibus in fine præcedentis capituli dictum eſt, *Portantes quæ parauerant aromata*, dictum eſt nanque in præcedentis capituli fine. Subſecutæ mulieres quæ cum ipſo venerant de Galilæa:viderunt monumentum, & quemadmodum poſitum fuit corpus eius. Et reuertentes, parauerunt aromata & vnguenta. *Et inuenerunt lapidem reuolutum à monumento*. Poſtquam enim de clauſo ſepulchro CHRISTVS ſurre-

Lucæ.23.

ſurrexit, ſicut de clauſo virginis vtero exiit, angelus lapidem A
ſepulchro ſuperpoſitum mox remouit, vt dominum mon-
ſtraret reſurrexiſſe, ſicut in Matthæo habetur, Angelus do- Mat.28.
mini deſcendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & ſe-
debat ſuper eum. *Et ingreſſæ* monumenti ſpeluncam, *Non in-
uenerunt corpus domini Ieſu* Iam enim ſurrexit. *Et factum eſt
dum mente conſternatæ eſſent de iſto*, id eſt, animo deiectæ ac
ſtupefactæ de dominici abſentia corporis reuolutioneque
lapidis, de quo inter ſe dixerunt cum ingenti anxietate in Mar.16.
via, Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? E- Actuū.1.
rat quippe magnus valde, vt in Marco legitur, *Ecce duo viri
ſteterunt iuxta illas in veſte fulgenti* id eſt, duo angeli in ſpe-
cie virorum, ſicut & iuxta apoſtolos Chriſto aſcendente in Mat.28.
cœlum. Veruntamen Matthæus & Marcus mentionem non B
faciunt, niſi de angelo vno. Sed maior numerus minorem Mar.16.
includit, & minor maiorem non excludit. Matthæus quo-
que & Marcus loquuntur de angelo qui lapidem reuoluit,
& ex parte amborū mulieribus loquebatur. Si autem obii-
ciatur, quod ſecundum Iohannem, Maria Magdalena vidit Ioh.20.
angelos duos ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes.
Reſpondet Chryſoſtomus, quòd primo ſederunt, deinde Chryſo.
fœminis ſanctis aſſurgebant. *Cum timerent autem & vultum
declinarent in terram.* Mulieres iſtæ viſis angelis, valde pa-
uebant, quia eorum aſpectus erat vt fulgur, vt Matthæus re- Mat.28.
fert, De vno, nec dubium, quin idem ſit intelligendum de
alio, & cœleſti claritate fulgebant, Et quia in ſpecie iuue-
num apparuerunt virorum, fœminæ iſtæ deuotæ etiam eru-
buerunt, & facies ſuas depreſſerunt deorſum, quaſi illos aſpi C
cere non audentes. *Dixerunt angeli ad illas*, cōſuetudo ſcri
pturæ eſt, vt multitudo ſiue ſocietas facere aut loqui dica-
tur, quod facit aut loquitur pars ipſius ſeu vnus ex ea. Sic
nunc angeli iſti dixiſſe ſcribuntur, quòd vnus dixit ex per-
ſona amborum. *Quid quæritis viuentem cum mortuis?* id eſt,
cur Ieſum Chriſtum ſecundum ſuam deitatem æternali-
ter, inuariabiliterque viuentem, atque ſecundum natu-
ram aſſumptam iam ſuſcitatum: quæritis in ſepulchro quaſi
vnum ex mortuis nondum reſuſcitatus? Veruntamen ante- Marc. vlt.
quam angelus verba hæc protulit, conſolabatur mulie-
res, dicendo, Nolite expaueſcere, ſcio enim quòd Ieſum
quæritis, & tunc inter cætera dixit verba prætacta ac ſubſe-
 quentia.

D quentia. *Non eſt hic*, ſecundum corporalem præſentiam, qui omnia implet per diuinitatis ſuæ incircumſcriptibilem maieſtatem, *Sed ſurrexit* propria ſua virtute diuina. *Recordamini qualiter* id eſt, quàm verè & euidenter ac frequenter *Locutus eſt vobis cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens, Quia oportet*, id eſt, opportunum eſt & conueniens, & ſecundum diuinam præordinationem neceſſe *Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum*, videlicet Iudæorum ac Gentium, qui dei filium malè tractando & occidendo, facti ſunt antonomaticè peccatores, id eſt, ſceleratiſsimi tranſgreſſores, vtpote deicidæ. Propter quod ſcelus machina mundi expauit, & vultus naturæ diſcoloratus eſt, & ordo rerum confuſus, *Et crucifigi*. Nam etſi alio modo redimi potuit genus

E humanum, iſte tamen conuenientiſsimus fuit. *Et tertia die reſurgere*, ex quibus probatur, quòd CHRISTVS non ſolum diſcipulis, ſed & fœminis iſtis deuotis paſsionem & reſurrectionem ſuam prædixit. *Et recordatæ ſunt mulieres* iſtæ, *verborum eius*, iam prætractorum, quæ ex magnitudine compaſsionis & doloris fuerunt oblitæ. *Et regreſſæ à monumento, renunciauerunt hæc omnia*, quæ eis acciderant & verba iſta angelica, *Illis vndecim* Apoſtolis, nam Iudas iam periit *Et cæteris omnibus* CHRISTI diſcipulis, ad ſuam ſocietatem pertinentibus. *Erat autem maria Magdalene*, quæ fuit familiariſsima, fideliſsima ac feruentiſsima CHRISTI diſcipula, *Et Iohanna*, coniunx Chuſæ procuratoris Herodis, quam dominus IESVS ſanauit, *Et Maria Iacobi* ma-

F ter, & etiam Salome, vt in Marco legitur; *Quæ dicebant ad*

Mar.16. *Apoſtolos hæc*, & item ad alios, ſicut iam patuit, ſed Apoſtolos tanquam principaliores iam repetit. *Et viſa ſunt ante illos ſicut deliramentum verba iſta*, id eſt, phantaſtica, abuſiua, & fœmineæ leuitati ea reputabant, nequaquam credentes IESVM reſurrexiſſe, nec angelos fœminis iſtis verè apparuiſſe, ſed eas eſſe illuſas. Veruntamen beatiſſimus Petrus non penitus putauit fœminas delirare, ſed veritatem certius optauit cognoſcere, ſicut ſubiungitur. *Petrus autem ſurgens* à ſua puſillanimitate, formidine & corpore, corporaliter quoque ſurgens, quia ſedebat in terra mœſtiſsimus, *Cucurrit ad monumentum*, prout in Iohanne legitur, non ſolum Petrus, ſed & Iohannes cum eo currebat ad monumentum, ſed Petrum tanquam ſenio-

rem,

rem,feruentiorem & principaliorem, exprimit Lucas,cuius A
exemplo cucurrit & Iohannes. Veruntamen iſte curſus fuit
ex denunciatione ſolius Mariæ Magdalenæ,vt Iohannes in- Ioh. 20.
ſinuare videtur, & ita Euangeliſta Lucas non videtur hic ſer
uare ordinem rei geſtæ· *Et procumbens*, id eſt, ad inſpicien-
dum ſe inclinans , *Vidit lintheamina ſola poſita* lintheamina
nanque quibus corpus Chriſti fuerat inuolutũ, fuerunt po-
ſita ſola,id eſt,ſeorſum decenter compoſita ſeu plicata, & à
ſudario ſeparata Sudarium quoque fuit decẽterconſolutum,
& ſeorſum locatum. Quod tamen fuit angelico obſequio fa
ctum, ad declarandum , quòd corpus Saluatoris non fuit ab
eius diſcipulis furtiue ſublatum,quoniam totis viribus feſti-
naſſent hoc faciendo, timore cuſtodum præſentium, neque
tamdiu aut curioſe ſe occupaſſent cum huiuſmodi lineorum B
compoſitione pannorum,imò eos ſimul cum corpore abſtu
liſſent. Veruntamen apud Iohannem ſcribitur,quòd Petrus
intrauit locum ſepulchri:idcirco dicendum , quòd primo ad
inſpiciendum ſe inclinauit,vt recitauit Lucas. Deinde vt o-
mnia diligentius conſideraret, ingreſſus eſt, *Et abiit ſecum
mirans quod factum fuerat* vtpote quod CHRISTVS ſurre-
xit,vt quidam exponunt,vel potius quod corpus eius ſic de-
erat, & lintheamina ita diſpoſita erant,& tunc (vt creditur)
Petrus à Iohãne diuertit ſe,& anxie cogitauit de iſtis, móx-
que Chriſtus ei apparuit.

¶ Deinde deſcribitur apparitio Chriſti facta duobus diſci-
pulis. *Et ecce duo ex illis* non ex numero Apoſtolorum,ſed ſe-
ptuagintaduorum diſcipulorum,vt dicitur, *Ibant ipſa die* do- C
minicæ reſurrectionis, *In caſtellum quod erat in ſpatio ſtadio-
rum ſexaginta ab Hieruſalem,nomine Emaus.* Sexdecim ſtadia
faciunt leucam , & ita ſexaginta ſtadia faciunt quatuor leu-
cas,quatuor ſtadiis deficientibus.

¶ Porrò ſtadium continet paſſus centum vigintiquinque,
paſſus vero eſt ſpatium quinque pedum. *Et ipſi loquebantur
ad inuicem de his omnibus quæ acciderant*, circa Chriſtum , &
circa mulieres viſitantes ſepulchrum Itaque de vtilibus cõ-
ferebant, in quo itinerantes ſequi debent eoſdem, & vana
vitare colloquia, atque ſæpe orationibus , meditationi-
busque vacare in ambulando. *Et factum eſt dum fabularen-
tur*, id eſt, conferrent ſumendo verbum hoc fabulari pro-
ut deriuatur à verbo for faris , non à fabula, *Et ſecum quæ-*

D *rerent*, id eſt, inuicem interrogarent, qualiter geſta & narrata ſe poſſent habere, *Et ipſe Ieſus appropinquans*, id eſt,
Matt. 8. per modum itinerantis & peregrinantis eis ſe applicans, *Ibat cum illis*. Ipſe etenim dixit, Vbi fuerint duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum: & quia de CHRISTI paſsione contulerunt, & ei pie compatiebãtur, apti fuerũt viſitari & cõſolari ab eo. Specialiter etenim cõ-
Marc. 16. placet Saluatori, compaſsio & collatio de ſua paſsione. *Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoſcerent* quia (vt Marcus habet) in alia effigie apparuit eis, & hoc propter dubitationem & incredulitatem eorum: non tamen putandum,
Mat. 17. quòd faciei CHRISTI diſpoſitio ſit mutata, quia vere
Marc. 9. fuit glorificatus, nec alia illa effigies fuit ſubiectiue in facie
E CHRISTI vt probabilior tenet opinio, quanuis aliqui di-
Lucæ. 9. cant, quòd CHRISTVS ad horam mutauit vultus ſui effigiem, ſicut in transfiguratione. Veriſimilius ergo fertur, quòd altera illa effigies fuit ſubiectiue ſolum in oculis diſcipulorum, vel vt aliqui opinantur in aëre. Potuit equidem Chriſtus viſum diſcipulorum diuerſimode immutare, per ſo-
4. Re. 6. lam impreſſionem talium, aut talium viſualium ſpecierũ ſeu
Gene. 19. radiorum. Hinc aliqui dicunt, quòd erant percuſsi ſpecie cæcitatis quæ vocatur acriſia: quemadmodum Syri vidẽtes Heliſæum, nec tamen eum recognoſcentes: & Sodomitæ, quærentes domum Loth, nec inuenientes. Eſt quippe acriſia quædam cæcatio, qua aliquid confuſe & imperfecte videtur, nec
Greg. tamen ſub propria ſpecie apprehẽditur. Vnde ſecũdum Gre-
F gorium, CHRISTVS diſcipulis iſtis ipſum amantibus, & de ipſo loquentibus, exhibuit ſe præſentem, & tamẽ de ipſo dubitantibus ſuæ cognitionis abſtulit ſpeciem. *Et ait ad illos, Qui ſunt hi ſermones quos cõfertis adinuicem, ambulãtes, & eſtis triſtes?* Non ex ignorantia hoc quæſiuit, ſed vt ad eorum reſponſionem eos congruenter inſtrueret. *Et reſpondens vnus, cui nomen Cleophas* qui fuit de ſeptuaginta duobus diſcipulis,
Ambroſi. alter ſecundum Ambroſium fuit Amaon. Gregorius vero in
Greg. prologo ſuper moralia Iob dicit, quòd creditur fuiſſe Lucas iſte Euangeliſta, ita quod ex humilitate ſuum ſubticuit nomen. *Dixit, Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa his diebus?* Hoc totum non aſſertiue, ſed interrogatiue protulit Cleophas, quaſi diceret, Veniſti tu ſolus in Hieruſalẽ in hoc paſcha, vt ignores quæ in ea cõ-

tigerunt

tigerunt vno horum dierum, hoc eſt, in die Paraſceues,& A
etiam ante,quando in die Palmarum,& poſtea multa prodigia
fecit in Hieruſalem CHRISTVS? Nam ita te habes
nos interrogando, quaſi ſolus peregrinus hic fueris, &
idcirco ab aliis peregrinis nihil audieris, cum tamen certum
ſit,quòd his diebus innumerabiles fuerint in Hieruſalẽ pere
grini,à quibus merito percepiſſes,quæ in ea ſunt facta,quoniam
peregrini libenter inquirunt atque percipiunt noua.
Quibus ille dixit, Quæ? id eſt,quænam ſunt illa,quæ in Hieruſalem
his diebus ſunt facta? *Et dixerunt de Ieſu Nazareno,*
id eſt, Ieſum Nazarenum facta iſta concernunt,& de eo ac
in eo facta ſunt,*Qui fuit vir* ſexu & omni perfectione virtutum,
Propheta ſummus, omnium præſcius futurorum, ita
quòd gratia prohetiæ fuit in eo per modum habitus fixe, B
imò ſemper in actu & æque perfecte *Potens in opere*, id eſt, Iohan.5.
in omni actu virtuoſo,perfecto, & in ſignis,prodigiis atque Iohan.15.
miraculis vnde & dixit,Opera quę dedit mihi pater,teſtimonium Pſal.44.
perhibent de me.Itemque,Si opera nõ feciſſem in eis, Lucæ.4.
quæ nemo alius fecit,peccatũ non haberent *Et ſermone* quia Iohan.7.
in verbis ſapientiſſimus ac eloquentiſſimus fuit, iuxta illud, Acto.1.
diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Mirabantur omnes in verbis
gratiæ quæ procedebant de ore eius.Aduerſari quoque eius
coacti ſunt dicere, nũquam ſic locutus eſt homo ſicut loquitur.
Et recte nunc dicitur,Quod fuit potens in opere & ſermone,
præmittẽdo in opere. Cœpit enim facere & docere,
ita quòd primo egit,quod poſtmodũ prædicauit.Sed iã mul- C
ti ſunt quaſi potẽtes in ſermone,debiles vero in opere. Qui
de humilitate,patientia,manſuetudine,temperãtia, iuſtitia,
charitate,copioſe ſermocinãtur, & tamẽ faciliter à propriis
paſſionibus ſuperantur,inquinamentis carnis & animæ viliter
infœliciterq; ſuccumbunt.Itaq; Ieſus fuit potẽs in opere Mat.9.
& ſermone,*Coram deo*, id eſt, vere & infallibiliter,virtuoſe Lucæ.7.
& meritorie ſibiipſi, quantum ad præmium accidentale,&
aliis abſolute,*Et omni populo*, id eſt,ſecundum omnium præſertim
vulgarium,reputationem.Qui dixerunt,nunquid apparuit
ſic in Iſrael? Et propheta magnus ſurrexit in nobis.
¶ Porrò,quidã ſunt potentes in opere & ſermone corã hominibus,
ſed non coram deo, ſicut hypocritæ, *Et quomodo,*
id eſt,quam iniuſte *Tradiderunt eum ſummi ſacerdotes & principes
noſtri,* videlicet pontifices & ſeniores, *In damnationem
mortis,*

D *mortis*,id eſt,morte dignum eum iudicauerunt,dicentes,Nos
Iohan.19. legem habemus,& ſecundum legem debet mori,quia filium
dei ſe fecit. Importune quoque impetrauerunt à præſide ſen
tentiam condemnationis ad mortem aduerſus Chriſtum.
*Et crucifixerunt eum*quia eius crucifixionem procurauerunt.
Nos autem ſperabamus ante paſsionem ipſius, *Quia ipſe eſſet redempturus Iſrael*,hoc eſt, liberaturus Iſraeliticum populū, tanquam verus Meſsias in lege & prophetis promiſſus,ab originali & omni peccato, & captiuitate diaboli,& ſeruitute peccati,quaſi dicerent, Hoc ſperabamus ſed modo non ſperamus. *Et nunc ſuper hæc omnia* , id eſt , vltra ea quæ dixi. *Tertia dies eſt hodie,quo*, id eſt, à die Paraſceues in quo *Facta ſunt iſta* quo, ſcilicet Ieſus morti adiudicatus & crucifi-
E xus eſt. *Sed & mulieres quædam ex noſtris*, id eſt,ad ſocietatē noſtram ſpectantes, quia nobiſcum dominum Ieſum ſequebantur deuote, *Terruerunt nos, quæ ante lucem*, id eſt , valde diluculo , *Fuerunt ad monumentum,& non inuento corpore eius* quia iam reſurrexit *Venerunt* ad Apoſtolos *Dicentes ſe etiam viſionem*, id eſt, viſibilem formam, *Angelorum*
Mat.5. *vidiſſe*, ita quòd angelos in aſſumptis corporibus corporaliter conſpexerunt, *Qui* angeli *Dicunt eum viuere*, id eſt, CHRISTVM reſurrexiſſe. Itaque diſcipuli verbis mulierum iſtarum auditis terrebantur, quia forſitam metuebant, quod Iudæi increduli imponerent eis quod corpus ſui abſtuliſſent magiſtri,& propterea eos perſequerentur. *Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentū* vtpote Petrus & Iohan-
F nes , vt dictum eſt, *Et ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt*, videlicet lapidem reuolutum , & lintheamina poſita,*Ipſum verò* , id eſt, corpus Ieſu, *Non inuenerunt. Et ipſe dixit eis, O ſtulti*,id eſt,ſcripturarum notitiam non habentes, & veræ fidei luce carentes, *Et tardi corde ad credendum in omnibus* verbis & vaticiniis, *Quæ loquuti ſunt prophetæ* de mea paſſione & reſurrectione , cum tamen habeatis ſufficientia inductiua ad credendum,quòd ego ſum ille,de quo illa prædixerunt prophetę,nā verbis & ſufficientibus miraculis Chri-
Iohā. 20. ſtum me eſſe probaui.

¶ Quæritur , cur Chriſtus diſcipulos iſtos vocauerit ſtultos, cum alibi dicat,qui dixerit fratri ſuo fatue,reus erit gehennæ ignis. Et reſpondendum,quòd peccata verborum pēſantur penes intentionem, affectionemque cordium, quoniam ea

piam ea quæ ſunt in voce,ſunt earum quę ſunt in anima paſ- A
ſionum,affectionum, intentionumque notæ. Chriſtus ergo prohibuit dicere proximo fatue ex contemptu, deriſione,aut ſimili vitioſa radice : non autem ex charitate & zelo iuſtitiæ,rationabili cauſa id exigente. *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum?* propter æterni patris præordinationem,& prophetarum verificationem atque humani generis ſaluationem , ſanctorum de lymbo eductionem, cœleſtis patriæ apertionem, cœleſtis Hieruſalem, reædificationem. *Et ita* puta per paſſionem,*Intrare in gloriam ſuam*, id eſt,in cœlum aſcendere, & corpore glorificari , gloriamque cœleſtem plenarie poſsidere. Chriſtus quippe ſua humiliatione,paſſione , & morte promeruit ſibiipſi præmium accidentale, atque dominium omnis creaturæ,dicente Apoſtolo,Humi- B
liauit ſe,factus obediens vſque ad mortem,propter quod & Philipp.2.
deus exaltauit illum,& tamē hæc gloria debebatur Chriſto etiam aliunde , videlicet ratione hypoſtaticæ vnionis cum verbo,& propter plenitudinem beatificæ viſionis,ſeu eſſentialis fœlicitatis animæ eius , quæ redundaſſet indeſinenter in corpus ipſius,& impaſsibile illud feciſſet,niſi deo diſpenſante, redundantia illa fuiſſet vſq; ad reſurrectionem dilata, vt in epiſtola ad Dioſcorum loquitur Auguſtinus,& ita gloria illa fuit proprie gloria Chriſti:ſed & vniuerſa gloria cu-
riæ cœleſtis, fuit & eſt gloria Chriſti , ſecundum quod deus Iohan. 13.
eſt tāquam domini ac datoris. Si itaq; Chriſtum per paſsio-
nem,& multiplicem tribulationem oportebat propriā glo- C
riam ingredi, nos qui ſumus, qui abſque tribulationibus & aduerſitatibus, pœnitentialibusq; operibus gloriā volumus ingredi alienam? Nunquid ſeruus maior eſt domino ſuo,aut membrum capite ſuo pręſtantius,aut redemptus redempto-
re ſublimior, aut fragilis creatura creatore ſuo dei vnico fi- Acto.14.
lio? Merito ergo dixit Apoſtolus, Quia per multas tribula- 2.Tim.3.
tiones,oportet nos intrare in regnū cœlorum. Et item, Omnes qui volunt pie viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. *Et incipiens à Moyſe & omnibus prophetis* id eſt, ex verbis Moyſi ſumpſit exordiū, quia primus & principalis fuit inter eos,qui libros ad vetuſteſtamētum pertinentes,ſcripſerunt. Deinde aliorum prophetarum allegauit oracula, *Interpretabatur illis*,id eſt , expoſitionem fecit iſtis duobus diſcipulis, *In omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant* loquentes , id eſt,
prophetias

D propheτias de ipſo prædictas eis declarauit & allegauit, vel in generali & multas in ſpeciali, vel omnes ad propoſitũ pertinentes ac ſufficientes. *Et appropinquauerunt caſtello* Emaus

Gregor. *Quo ibant. Et ipſe ſe finxit longius ire* Secũdum Gregoriũ, fingere pro componere ſumitur in hoc loco, vt ſit ſenſus, quòd dominus Ieſus compoſuit ſeu diſpoſuit ſe ad procedendũ remotius. Poteſt etiam dici quod finxit, id eſt, ſimulauit, ſe lõgius ire, quia ſimulatio facti licita eſt & cõmendabilis, quãdo fit ex rationabili cauſa, & bono fine. Vnde & Ioſue cum filiis Iſraël ſimulauit fugam.

Ioſue.8. ¶ Chriſtus autem ſic ſimulauit multiplici ratione. Primò, myſtice ad inueniendum, quod adhuc longe fuit ab illorum nondum credentium mẽte. Secundò, vt per hoc daret eis ocE caſionem operis miſericordiæ, videlicet inuitandi & cogendi ſe ad hoſpitiũ. Tertiò, vt per hoc ipſum doceret nos vt & nos taliter faciamus. *Et coëgerunt*, hoc eſt, multum inſtanter & quodammodo importune inuitauerunt *Illum, dicẽtes, Mane nobiſcum* cœnam & hoſpitium nobiſcũ ſumẽdo, *Quoniam adueſperaſcit*, & pro id eſt, *Inclinata eſt iam dies*, ſole ad occaſum tendente. Sic & nos quotidie CHRISTVM rogemus ac inuitemus, vt in cordis noſtri cubiculo manere

Iohan. 15. dignetur. Ipſe enim apud Iohannem loquitur, Qui manet in

Sapien. 7. me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Atque vt in libro Sapientiæ legitur, Neminem diligit deus, niſi qui cum ſapientia inhabitat.

¶ Denique ſpiritualiter adueſperaſcit, quoniam vita noſtra F ad occaſum quotidie tendit, & inclinata eſt dies quando tẽpus promerendi deficere incipit. Specialiter quoque adueſperaſcit in anima, dum propinquat ad culpam, & inclinatur dies, quando elongatur à gratia, hoc eſt, quando diſponitur ad peccata.

¶ Præterea ſicut prætactum eſt, ex hoc loco atque exemplo elicitur, quam charitatiue, inſtanter, imò & importunè peregrini ac pauperes ad menſam & hoſpitium ſint vocãdi. Hoc nanque eſt opus miſericordiæ, opera autem miſericordiæ ad Chriſtianos potiſsimum pertinent, quum lex Chriſti ſit lex

Gene. 18. totius charitatis & pietatis. Magna quoque eſt virtus hoſpi-

19. talitatis, de qua & in veteri teſtamẽto, Abrahã & Loth ſpe-

Iob. 31. cialiter commendantur. Vnde & ſanctus Iob, foris (inquit)

Mat. 25. non mãſit peregrinus, oſtium meum viatori patuit. Et Chri-

ſtus

ſtus in Euangelio perhibet ſe in die iudicij eſſe dicturum ad A
electos, Hoſpes fui & collegiſtis me. Ad reprobos verò, Ho
ſpes fui, & non collegiſtis me. Hinc princeps Apoſtolorm
hortatur, Hoſpitalis inuicem ſine murmuratione. Et Paulus
Hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc enim placuerunt 1.Pet.4.
quidam deo angelis hoſpitio receptis, *Et intrauit cum illis* in Hebr.13.
quo dedit exemplū obtemperandi rationabili petitioni ne
quis in proprio ſenſu ſit pertinax *Et factum eſt dum recumberet*. id eſt, quieſceret & manducaret, *Cum illis, accepit panem & benedixit* non tamen in ſuum corpus cōuertit, ſicut in cœna, ſed vt moris eſt benedicere cibum: in quo inſtruxit nos, vt ante refectionem benedicatur cibus & potus, *Ac fregit, & porrigebat illis* panem iam fractum ad manducandum, *Et aperti ſunt oculi eorum*. Non quòd corporales eorum oculi B
huiuſque fuerint clauſi, ſed quia nunc aliter viderunt Chriſtum quàm ante. Nunc enim cœperūt eum in propria & cognoſcibili ac determinata effigie cernere, quē ante viderūt Gene.3.
confuſe. Sic oculi primorum parentum dicuntur aperti poſt 4.Re.6.
perpetrationem peccati. Quantum ad alium modū videre,
& in libris Regum legitur Heliſæus dixiſſe, Domine aperi
oculos iſtorum (puta Syrorum) idcirco ſubiungitur, *Et cognouerūt eum in fractione panis* vt paulopoſt ſubditur, habuit
enim ſaluator conſuetudinē ſic accipiendi, benedicēdi, frangendi, diſtribuendique panem, vt ex Euangelio comprobatur, ſicut dum turbas refecit ex quinque panibus hordeaceis Mat.14.
& poſtmodum ex panibus ſeptem. Aliqui verò dicunt, quòd C
Chriſtus manibus fregit panem, ac ſi cultello fuiſſet diuiſus Mar.6.
& per hoc eū nouerunt, Poteſt quoque intelligi de interioribus Lucæ.9.
oculis, qui aperti ſunt, id eſt, illuminati CHRISTVM Iohan.6.
cognoſcendo. *Et ipſe euanuit ex oculis eorum*, id eſt, repente Mat.15.
& quaſi imperceptibiliter ac velociſſimè per dotem agilita- Mar.8.
tis ab eorū aſpectu diſparuit, per quod mōſtrauit ſe corpus
glorificatum habere, non autem euanuit tanquā phātaſma.
Et dixerunt ad inuicem duo iſti diſcipuli. *Nónne cor noſtrum*, præſertim voluntas *Ardens erat in nobis*, id eſt, inflammatum deſiderio veritatis, ac Chriſti *Dum loqueretur in via*, id
eſt, quando Chriſtus increpauit ac informauit nos ambulando nobiſcum, *Et aperiret*, id eſt, exponeret *Nobis ſcripturas*. ¶ Poſſet hic quæri, an diſcipuli iſti in via fuerunt verè
charitatis feruore accenſi? Et videtur quòd imò: nam gloſſa
ait,

D ait, quòd cor eorũ fuit igne ſpiritus ſancti accenſum & charitatis ardore. Sed videtur contrarium, quia non erãt in fide ergo nec in charitate. Ad hoc quidam reſpondent, quòd nõ erant in charitate, nec veræ charitatis feruorem habebãt, & quod ardor iſte erat à ſpiritu ſancto, ſed non cum ſpiritu ſancto, quemadmodum timor ſeruilis. Et ſi obiiciatur, quia de

Grego. iſtis duobus diſcipulis dicit Gregorius, quòd eſſet extranei à charitate non poterãt hi cum quibus veritas gradiebatur. Reſpõdent quod hoc propterea dixit Gregorius, quia habebant aliquid ſimile charitati & eius effectui.

¶ Porrò ſi iſtud quis teneat, cogetur concedere, quod & fœminæ pergentes vngere corpus Ieſu, erant extra charitaté atque in ſtatu damnationis. *Et ſurgentes eadem hora à menſa, Regreſſi ſunt in Hieruſalem* quia præ charitatis ardore, quem nunc cũ fide verè habebant, quieſcere & differre tam ſaluberrimum nuntium nõ valebant, nec ſenſerunt vie laborem, dilectioniſque ardor extinxit in eis ſeruilem Iudæorũ timoré, *Et inuenerunt congregatos vndecim* Apoſtolos in conclaui, *Et eos qui cum ipſis erant* videlicet alios quoſdã Chriſti diſcipulos ex ſeptuaginta duobus, aut fœminas aliquas CHRISTI diſcipulas. Itaque Thomas tunc aderat, & paulopoſt exijt, non credens auditis, ſicque defuit apparitioni quæ conſequenter deſcribitur, prout in Iohanne legitur,

Iohan. 20. *Dicẽtes quod ſurrexit dominus verè, & apparuit Simoni* Participium iſtud, dicentes, quidam referunt ad verbum inuenerũt vt ſit nominatiui caſus, eritq; ſenſus, quòd duo iſti diſcipuli inuenientes vndecim congregatos, dixerũt eis, quòd dominus verè ſurrexit, & Petro apparuit. Aptius tamé videtur, vt dictio iſta dicẽtes, referatur ad vndecim congregatos, ſitq; accuſatiui caſus, vt ſit ſenſus, quod duo diſcipuli inuenerunt congregatos vndecim inter ſe recitãtes, & etiam iſtis duobus dicentes, quòd dominus verè ſurrexit, & iſtud ex duobus probatur. Primo quoniam iſti duo diſcipuli nondum ſciuiſſe videntur quòd CHRISTVS apparuit Petro, ſed Petrus hoc Apoſtolis retulit Secundo, ex modo loquẽdi ipſius euãgeliſtæ in loco præſenti, quia poſt verba prædicta mox ſubditur. *Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via* Ex quo apparet, quòd participium illud, dicentes, & pronomé hoc, ipſi, referenda ſint ad diuerſos, ita quòd iſti duo quum audiſſent verba Apoſtolorum Chriſti reſurrectionẽ & apparitionem Petro

tro factam eis narrantium, tunc & ipſi narrauerũt narrantibus ſibi quæ geſta erãt in via, ſcilicet qualiter Chriſt⁹ ſe eis in via aſſociauit, eosque interrogauit, increpauit, edocuit, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. A

¶ Denique ſecũdum gloſſam, inter viros, dominus Ieſus primo apparuit Petrò, nã ſicut inter fœminas poſt virginẽ glorioſam, Maria Magdalena fuit CRISTO deuotior, & in eius amore ardentior, familiariorque eidem: ſic inter viros Petrus Item, quatenus tantam miſericordiam exhibẽdo Simoni Petro, inſtrueret eum omnẽ miſericordiam peccatoribus exhibere. Et rurſus, ne Petrus abũdantiori abſorberetur triſtitia, & ne ex trina negatione, deſperationẽ incurreret. Et fuit reuera ineffabilis pietas, quòd illi diſcipulo primum ac ſpecialiter ſe monſtrauit, à quo inhoneſtius ac frequẽtius fuit negatus, & merito ſanctus Petrus fuit poſtmodum aliis miſericordiſſimus. B

¶ Deinde deſcribitur adhuc alia apparitio ſaluatoris, quę & à Iohanne eſt deſcripta, vbi quædam habentur, quę hic omittuntur, ſicut & hic aliqua deſcribuntur, quæ ibi non recitantur. Non enim omnes omnia cõſcripſerunt. *Dum autem hæc loquerentur* Apoſtoli & duo præfati diſcipuli, *Stetit Ieſus in medio eorum* hoc eſt, repente ianuis clauſis intrauit, atque in medio ſtetit, ſicut promiſit. vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo ibi ſum in medio eorũ. Stetit autem in medio ad literam, vt ab omnibus melius videretur & audiretur, ſeq; mõſtraret eſſe eũdem, qui ante paſſionem in medio eorum cõſiſtere ſolitus erat. Spiritualiter verò & humilitatem cõmendaret, & virtutum magiſtrum ſe eſſe oſtenderet. Nam virtus cõſiſtit in medio, & ipſe ante paſſionẽ diſſeruit, Ego in medio veſtrum ſum, ſicut qui miniſtrat. Per hoc quoque oſtẽdit dilectionem ſuam ad diſcipulos, *Et dixit ei, Pax vobis*, hoc eſt, pacem pectoris, quæ eſt tranquillitas ſeu quies mentis in deo, habete modo per gratiam, & pacem æternitatis habete, nũc per ſpem, & aliquam prægustationem. Itaque ſicut Saluator ante Paſſionem pręcepit diſcipulis. In quãcũque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui: ſic ipſemet poſt reſurrectionem viſitando eos primũ loquutus eſt, Pax vobis, quo cõſtat quam magnum bonum ſit pax vera, ſpiritualis & interna. Ego ſum verè magiſter & domin⁹ veſter, pauloante crucifixus, & nũc verè reſuſcitatus, qui ſecundum

Iohan. 20. Mat. 18. C Lucæ. 22. Lucæ. 10.

D cũdum deitatem ſuam æternaliter & perfectè, cuius eſſe eſt
Exod. 3. plenum, infinitum, ſimpliciſſimũ, omniformiterque perfe-
ctum. Qui dixit ad Moyſen, Ego ſum qui ſum. *Nolite timere*
inordinato timore, quaſi velim vos fallere aut nocere *Con-
turbati verò*, præ admiratione, *Et conterriti* ſicut naturale
eſt fragilitati humanæ, defunctorum apparitionem horrere,
& inſolitas expaueſcere viſiones, ſed & propter periculum,
Exiſtimabant ſe ſpiritum videre videlicet animam Chriſti,
aut alium ſpiritum forte fallacem in corpore aſſumpto. Sed
mirum, quomodo hoc putabãt, quum iam paulo ante dixiſ-
ſent, Quod ſurrexit dominus verè. Quod audierũt à ſanctis
mulieribus, & à Petro, à duobus quoque diſcipulis, atque vt
reor à Iacobo minore, cui ante hanc horam apparuit Chri-
ſtus, Et reſpondendum, quòd ideo forſitan putabant ſpiri-
E tum ſe videre, non verum corpus, quoniam clauſis introiit ia
nuis, quod adhuc impoſſibile forſitan æſtimabant verò hu-
manoque corpori. Veruntamen Petrus & duo prædicti diſci
puli, & iacobus minor de reſurrectione Chriſti non dubi-
tabant, quanuis virtutem & dotes corporis glorificati non-
dum cognoſcerent. *Et dixit eis, Quid turbati eſtis*, hoc eſt,
immoderanter inquietati, formidoloſi, & ſtupidi, *Et cogita-
tiones* erroneæ. *Aſcendunt in corda veſtra* ex proprij intelle-
ctus imbecillitate, quia ſuſpicamini ſpiritum vos videre. *Vi
dete manus meas & pedes* in quibus manent vulnerum cica-
trices, adinſinuandum, quòd verè in proprio corpore reſur
rexit, *Quia ego ipſe ſum*, qui fui mortuus, & nunc corpora-
F liter viuo atque appareo, *Palpate* vt certificemini etiam ta-
ctu, *Et videte*, exteriori interiorique oculo me veraciter
ſurrexiſſe, & apparere, quia ſpiritus carnem & oſſa non ha-
bet, ſicut me videtis habere, ſpiritus enim in ſua natura eſt
ſimplex. *Et cum hac dixiſſet oſtendit eis manus & pedes* & ci-
catrices in eis, forſan etiam latus eiuſque cicatricem.

¶ Voluit autem cicatrices in ſuo corpore reſeruare. Primò,
vt tactum eſt ad probãdum veritatem ſue reſurrectionis. Se
cundò, in ſignum victoriæ. Tertio, vt per hoc electos & ſan
ctos in patria in ſuo magis accẽdat amore. Quarto, vt eas
patri ꝓ nobis præſentet. Quinto, ad minorẽ impiorũ & in-
gratorum confuſionẽ. *Adhuc autem illis non credentibus* quod
verum conſpicerent corpus CHRISTI, ob cauſam præ-
tactam, nec omnes erãt æque increduli, imo quidam omni-
no cre

no credebant, & quidam nõdum cõplete, ideo ſubditur, *Et mirantibus præ gaudio* quia vt apud Iohannem legitur, Gaui- A Iohan. 20.
ſi ſunt diſcipuli viſo domino. Ergo aliquo modo credebant
ſed mirabãtur de tam noua & inſperata cõſolatione & ap-
paritione, de qua vehementer gaudebant, atque pr gaudio
mirabantur, quod & qualiter, tam bene & optime eis cotige
rit, qui pauloante tam deſolatiſſimi erãt, quia (vt aſſerit Au- Auguſt.
guſtinus) quæ multũ læta ſunt, vix creduntur. Occulte enim
metuit animus ne forſan contingat oppoſitum, & tunc du-
plex mæror naſcatur. Sic Iacob patriarcha audito à filiis, Io-
ſeph viuit, quaſi de graui ſomno euigilans, nõ tamen crede-
bat eis *Dixit*, non ex ignorantia quærens: ſed ſolitum lo- Gene. 45.
quendi modum obſeruans, vt magis agnoſceretur, *Habetis aliquid hic quod manducetur*? Quatenus non tantũ per viſum B
tactum, auditum, ſed etiam per guſtum meam vobis reſurre
ctionem demonſtrẽ. *At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi* cu-
ius forſitam partem iam comederunt. *Et fauum mellis. Et cũ manducaſſet coram illis, ſumens reliquias dedit eis*, vt ſecũ come
derent, nec dubium quin & potauit cum eis Secũdum quod
princeps Apoſtolorum dixit, Mãducauimus & bibimus cum
illo poſtquam reſurrexit. Act. 10.

¶Porrò, Chriſtus comedit, non tamen aliquid conuer-
tebatur in corpus ipſius. Sed poteſtatiue cibum & potum
conſumpſit, quemadmodum aquam conſumit radius ſolis ca
lẽs. *Et dixit ad eos, Hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad vos* hoc
eſt, iſti effectus, videlicet apparitiones & meæ reſurrectio-
nis probationes ſunt res ſignificatæ per verba, quæ vobis præ- C
dixi, quando adhuc inter vos ante meam paſſionẽ paſſibilis
cõuerſabar, à quib⁹ nunc carnis immortalitate & plenæ bea
titudinis ſtatu diſto. Itaque verbũ hic ſumitur pro re, verbo
ſignificata, ſicut in libris Regum loquitur Ezechias, Nõ fuit 4. Re. 20.
verbũ in domo mea & in omni poteſtate mea quod nõ oſtẽ
derim eis, videlicet nuntiis regis Babylonis, *Quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me* Eodem modo neceſſe fuit illa impleri, quo
neceſſe fuit Chriſtum pati, quod qualiter oportebat iam
dictum eſt. Itaque neceſſe fuit illa impleri neceſſitate con-
ditionata, nõ abſoluta, hoc eſt, neceſſitate conſequentiæ,
non conſequentis ſeu in ſenſu cõpoſito, non in ſenſu diuiſo,
nõ neceſſitate coactionis liberi arbitrij, ſed prordinationis

Ee diui-

D diuini decreti. ¶ Porrò, in lege Moyſi multa de Chriſto
Gene.22. conſcripta ſunt, vt quod deus dixit ad Abraham, Iſaac, & Ia-
Gene.26. cob, In ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Et,
Gene.28. Prophetam ſuſcitabit vobis dominus &c.
Deut.18. ¶ Inſuper, quanuis Pſalmiſta fuit propheta, tamen liber
Pſalmorũ propriè inter hagiographa cõputatur, Et ita nũc
Pſalmi à ſcriptura prophetarum diſtinguntur. *Tunc aperuit*
illis ſenſum, id eſt, intellectum eorum illuminauit, *Vt intel-*
ligerent ſcripturas. Verutamen non tam perfecte eos iam il-
luſtrauit, ſicut in die Pentecoſtes quãdo limpidiſſimam ſcri-
Iohan.20. pturarum intelligentiam eis infudit, nunc tamen eos aliqua-
Danie.9. liter illuminauit: quia vt habet Iohannes, inſufflauit in eos,
E & dixit, Accipite ſpiritum ſanctum, *Et dixit eis. Quoniam ſic*
Oſee.6. *ſcriptum eſt*, hoc eſt, de mea paſſione, & reſurrectione pro-
phetatum in daniele, Ozea, in Pſalmis, aliiſque prophetis.
Scriptum eſt enim, Poſt hebdomadas ſexaginta duas. oc-
Sopho.3. cidetur Chriſtus. Et Ozeas ait, Viuificabit nos poſt duos
Pſal.40. dies, in die tertia ſuſcitabit nos. Sophonias quoque, Ex-
pecta me dicit dominus in die reſurrectionis meæ in futurũ,
Atque in Pſalmo, Tu autem domine miſerere mei, & re-
ſuſcita me & retribuas eis, *Et ſic oportuit Chriſtum pati* pro
mundi ſalute, quia ille fuit conuenientior modus humanæ
redemptionis, & deus ita preordinauit, *Et ſurgere à mortuis*
tertia die quia non decuit Chriſti reſurrectionem vltra ter-
tium diem differri. *Et prædicari in nomine eius pœnitentiam*
& remiſſionem peccatorum in omnes gentes, hoc eſt, vniuerſis
F mundi hominibus Iudæis atque gentilibus euangelizari, vt
in fide CHRISTI pœnitentiam agant, atque per gra-
tiam eius confidant ſe remiſſionẽ peccatorum ſuorum poſſe
ſuſcipere, virtute & merito paſſionis ipſius, p ſacramẽta e-
ius primo in baptiſmo, deinde in ſacramẽto pœnitẽtiæ, quæ
Acto.13. eſt ſecũda poſt naufragium tabula. Hinc in Actibus Paulus
Acto.17. ait Iudæis, Per Ieſum vobis remiſſio peccatorũ annunciatur
ab omnibus, à quibus nõ potuiſtis in lege Moyſi iuſtificati.
Et rurſus loquens Gentibus, Tempora (inquit) prioris igno-
rantiæ deſpiciens deus, nunc annunciat hominibus, vt om-
nes vbique pœnitentiam agant, eo quòd ſtatuit diem, in quo
iudicaturus eſt orbem in equitate, in viro quem ſtatuit, fidẽ
Acto.3. præbens omnibus, reſuſcitãs illum à mortuis. Et iterum lo-
Acto.4. quitur, Primũ deus ſuſcitans fillium ſuum, miſit eum vt con-
uerta

uertat ſe vnuſquiſq; à nequitia ſua. Itéque, Nõ eſt nomen aliud ſub cælo datum hominibus in quo oporteat vos ſaluos fieri De hac omnium gentium conuerſione ad Chriſtum, & diffuſione eccleſiæ catholicæ per totum orbem terrarũ copioſiſſime, & apertiſſime prædixerunt Prophetæ. Scriptum eſt nanque in Pſalmis, Reminiſcentur & conuertẽtur ad dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ Gentium. Itemque, Benedicentur in ipſo tribus terrę, omnes gentes magnificabunt eum. Vnde & per Eſaiam loquitur CHRISTVS, Glorificatus ſum in oculis domini Et dixit, Parum eſt vt ſis mihi ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fæces Iſrael conuertendas, dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Sed & in Daniele legitur, Omnes populi, tribus, & linguæ ſeruiẽt ei. Quod totum impletum eſt, quia & ſi nunc magna & latiſsima regna ad ſtolidiſſimam ſpurciſſimi Mahumæti legem, aliasque perfidias ſint collapſa, longo tamen tẽpore in eis viguit religio Chriſtiana, nihilominus ante finem ſeculi prædicta plenius implebuntur. ¶ Porrò prædicatio iſta facta eſt Apoſtolis CHRISTI, *Incipientibus* eam A *Hieroſolyma* quia poſt CHRITSI aſcenſionem & ſpiritus ſancti miſsionem, cœperunt Apoſtoli in Hieruſalem prædicare, prout per Eſaiam fuit prædictũ, De Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem. Atq; in Pſalmo, Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Hieruſalem nanq; fuit metropolis Iudæorum, quibus Chriſtus fuit ſpecialiter miſſus, de quorũ & ſemine fuit natus, multiſque donis fuit populus ille à deo ornatus, ideo decuit ei primo euangelizari, prout loquitur eis Paulus, Vobis oportebat primum loqui verbum dei. Hieruſalem quoque fuit ciuitas ſancta, in qua fuit templum dei, & viguit cultus eius, floruitque ſepe ſtudiũ legis ac prophetarum, quam & Chriſtus paſſioni ſuæ prælegit, idcirco decuit euãgelicam prædicationem poſt CHRISTI paſsionem inchoari ibidẽ, vt & Iudæi increduli inexcuſabiles redderẽtur, in quo etiam diuinæ pietatis declaratur immẽſitas, quod illis voluit primo viam prædicari ſalutis, qui mortem procurauerunt Saluatoris, & dei filium occiderunt. *Vos autem teſtes horum*, videlicet reſurrectionis meæ & aliorum myſteriorum meorum, qui & ante paſſionem meam mecũ eſtis conuerſati, & de mea reſurrectione eſtis multipliciter cer-

A Pſal. 21. Pſal. 71. Eſaiæ. 42.

B Dan. 7.

Eſaiæ. 2. Pſal. 109.

C Acto. 13.

D tificati. *Et ego mittam promiſſum patris mei in vos.* id eſt, ſpiritum ſanctum à patre procedentem, quē & pater per prophetas & me promiſit ſe vobis daturum, mittam & infundā cordibus veſtris, ſicut in die pentecoſtes ſcimus peractum. Iſtud enim CHRISTVS in ſermone poſt cœnā frequenter promiſit, iuxta illud Iohannis, Quum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, ſpiritū veritatis, qui à patre procedi, ille teſtimonium perhibebit de me, & vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecū eſtis, certumque eſt, quòd CHRISTO nequaquam cōpeteret authoritas mittendi, dādique ſpiritum ſanctum, niſi ab ipſo procederet ſpiritus ſanctus, & verus conſiſteret deus, *Vos autem ſedete in ciuitate*, Hieruſalem, in loco quo loquor hæc vobis, vbi vobiſcū vltimam feci cœnā. *Quoaduſque induamini virtute ex alto*, id eſt,
E vſque ad horam qua accipietis ſpiritum ſanctum, qui corda veſtra induet omnem perfectionē gratiæ ac virtutū ex throno celeſti ac decreto patris ęterni, ſicq; efficiet vos idoneos ad prædicandum ac teſtificandum de me, dando vobis ſapiētiam, conſtantiam, & feruorem, omnium linguarū notitiam, totius ſcripturæ peritiam, ardentiſſimam charitatem, inſuperabile robur fortitudinis ſpiritualis. Hinc in Actibus legitur
Acto. 1. CHRISTVS dixiſſe diſcipulis, Accipietis virtutem ſpiritus ſancti ſuperuenientis in vos, & eritis mihi teſtes in omni Iu-
Iohan. 21. dæa & Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Veruntamen nō eſt intelligendum, quòd Chriſtus præcepit diſcipulis continuè in ciuitate ſedere, quia poſt verba hæc interdum exie-
F runt pro rationabilibus cauſis, ſcilicet ad piſcandum, ſed intentio CHRISTI fuit, vt non longe diſcederent, nec diu abeſſent, ſed frequēter ſeu opportunis horis ibi manerēt, pręſertim poſt aſcenſionem, & per orationes, ieiunia ac alia deuotionis exercitia, ſed ad ſpiritus ſancti pararent ſuſceptio-
Acto. 1. nem plenariam. Hinc ſcribit in Actibus, Conueſcens præcepit eis, ab Hieroſolymis ne diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris. Quam audiſtis (inquit) per os meum. Vnde nunc ſubditur, *Eduxit autem eos foras in Bethaniam.* In die quippe aſcēſionis bis eis apparuit. Primò in Hieruſalem. & tunc eis præcepit, vt irent in mōtem Olіueti, qui eſt propè Bethaniam, in quo rurſus ei apparuit, propterea dicitur eos eduxiſſe in Bethaniam, quāuis corporaliter cum eis non ierit, & quia mons oliuarum prope Bethaniam eſt: ſicq; duxit eos

xit eos in Bethaniam, id eſt, in viam, Bethaniam verſus vſque A
ad montem prædictum, *Et eleuatis manibus ſuis, benedixit eis*,
forſitan ſignum crucis ſuper eos formando, & verba benedictionis
aliqua proferendo, vt & ipſi ſic facerent aliis, nam
& prælati à ſuis ſubditis recedendo ſic facere debent, imò
cum actiua benedictio dei ſit collatio numerum gratiæ eius,
& multiplicatio eorundem. Chriſtus ſecundum quod homo,
manus leuando, benedictionisque verba loquendo, ſecundum
quod deus, incrementa gratiæ ac virtutum cordibus
infudit eorum. *Et factum eſt dum benediceret illis, receſsit
ab eis*, id eſt, eleuari cœpit corporaliter in aëre. *Et ferebatur*,
id eſt, propria virtute aſcendit *In cœlum* quod diuina virtute
principaliter fecit, & item per dotem agilitatis, vnde in Actibus
habetur, Cum hæc dixiſſet, videntibus illis eleuatus B
eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. *Et ipſi adorantes*,
Chriſtum vt verum deum, ſicut & Thomas euidentia veritatis
conuictus, dixit, Dominus meus, & deus meus, *Regreſsi
ſunt in Hieruſalem*, in cœnaculum quod fuerat prope templum, Ioan. 20.
Cum gaudio magno, tam de Chriſti ſui prædilecti magiſtri
atque dulciſsimi domini glorioſa aſcenſione fœlicitate
& gloria, quam de beneficiis dei eis datis ac dandis, ac totius
mundi conuerſione ad Chriſtum inſtante, nam & duo
angeli Chriſto aſcendente apparuerunt eis, dicentes, Viri
Galilæi quid ſtatis aſpicientes in cœlum, &c. *Et erant ſemper
in templo*, id eſt, omni tempore opportuno, præſertim Acto. 1.
poſt ſuſceptionem ſpiritus ſancti: qua vſque ad illud tempus
magis latebant in domo, quam ſe manifeſtabant in templo, C
vtpote nondum plene deſuper confortati, *Laudantes & benedicentes
deum*, eum de ſuis beneficiis ac promiſsis laudando,
& propter propriam ac immẽſam bonitatem, perfectionem,
& beatitudinem eius, eum iugiter benedicendo, ſicut
ait propheta, Benedicam dominum in omni tempore. Hinc
legitur in Actibus, Quotidie erant perdurantes vnanimiter Pſal. 33.
in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum
cum exultatione laudantes deum, Et denuo, Omni die Acto. 2.
non ceſſabant in templo & circa domos, docentes & euangelizantes Acto. 5.
Chriſtum Ieſum, quæ omnia poſt ſpiritus ſancti
in ſigno viſibili ſuſceptionem Lucas recitat contigiſſe, Veruntamen
Theophilus dicit, eos etiam inter aſcenſionem Theop.
& pentecoſten cum aliis templum intraſſe cauſa orationis

D & laudis diuinæ: quia ex aſcenſione Saluatoris erant aliqualiter roborati, atque à priſtina formidine ſubleuati, tamen quod primo dictum eſt, verius æſtimatur, & his quæ in Actibus ſcribuntur Apoſtolorum, magis concordans.

¶ Poſtremò, qualiter præmemorata dominicæ reſurrectionis argumenta Chriſti reſurrectionem ſufficienter probant, Thomas in tertia parte ſummæ ſuæ magiſtraliter docet.

Diſcamus ergo & nos cum ſanctis Apoſtolis in templo ſemper, vnanimiterq́, manere per oratiões, ieiunia, & alia exercitia virtuoſa, ad quotidianum gratiæ ac virtutum augmentum nos præparare, omnipotentem iugiter benedicere ac laudare, qui eſt ſuper omnia deus ſublimis & benedictus, Amen.

¶ Finis Euangelij ſecundum Lucam.